ISTORIA LUMII

HARTĂ CU HARTĂ

ISTORIA LUMII

HARTĂ CU HARTĂ

CUVÂNT ÎNAINTE DE
PETER SNOW

LITERA
București
2019

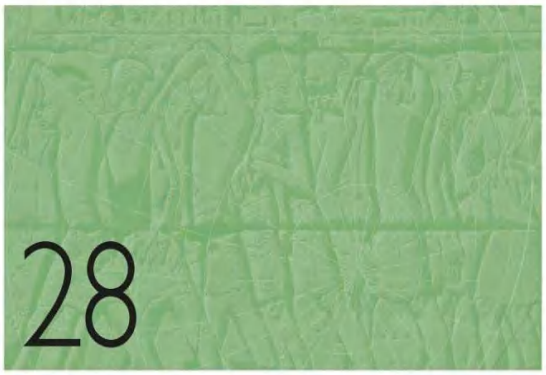

CUPRINS

PREISTORIE 7 MAU–3000 î.Hr.

12 De la maimuțe la fermieri
14 Primii oameni
16 Afară din Africa
18 Primii australieni
20 Populareа Americilor
22 Primii fermieri
24 Originea agriculturii
26 De la sate la orașe

LUMEA ANTICĂ 3000 î.Hr.–500 d.Hr.

30 Primele civilizații
32 Primele orașe
34 Egiptul faraonilor
36 Primele scrieri
38 Minoici și micenieni
40 China Epocii Bronzului
42 Colapsul Epocii Bronzului
44 Levantul antic
46 Epoca Fierului
48 Asiria și Babilonia
50 Ascensiunea Imperiului Persan
52 Primele orașe din Americi
54 Fenicienii
56 Orașele-stat grecești
58 Războaiele greco-persane
60 Alexandru cel Mare
62 Epoca clasică
64 Etruscii și Roma
66 Roma își făurește baza de putere
68 Imperiul Roman la apogeu
70 Rădăcinile istoriei indiene
72 India mauryană
74 Primul împărat al Chinei
76 Armata de Teracotă
78 Străvechi civilizații americane
80 Epoca migrațiilor
82 Dinastia Han
84 Răspândirea budismului
86 Ascensiunea creștinismului

Penguin Random House

History of the World Map by Map

Copyright © 2018 Dorling Kindersley Limited

Ediție publicată pentru prima dată în Marea Britanie în 2018
de Dorling Kindersley Limited, 80 Strand, London WC2R 0RL

DK LONDRA

Redactori Rob Houston, Peter Frances, Janet Mohun, Suhel Ahmed, Polly Boyd, Claire Gell, Martyn Page, Tia Sarkar, Kaiya Shang, Kate Taylor
Management proiect Briony Corbett
Cartografi Simon Mumford, Ed Merritt, Martin Darlison, Helen Stirling
Redactori artistici Duncan Turner, Ina Stradins, Steve Woosnam-Savage, Francis Wong
Designer Ala Uddin
Designer copertă Surabhi Wadhwa
Director artistic Karen Self
Director design Phil Ormerod

DK INDIA

Editor senior Dharini Ganesh
Redactor Priyanjali Narain
Redactori asistenți Aashirwad Jain, Shambhavi Thatte
Cercetare iconografică Deepak Negi
Managing editor Rohan Sinha
Cartografi Subhashree Bharati, Reetu Pandey
Manager cartografie Suresh Kumar
Redactor artistic senior Vaibhav Rastogi
Redactori artistici Anjali Sachar, Sonali Sharma, Sonakshi Singh
Designer copertă Suhita Dharamjit

COBALT ID

Designer Darren Bland
Director artistic Paul Reid
Director editorial Marek Walisiewicz

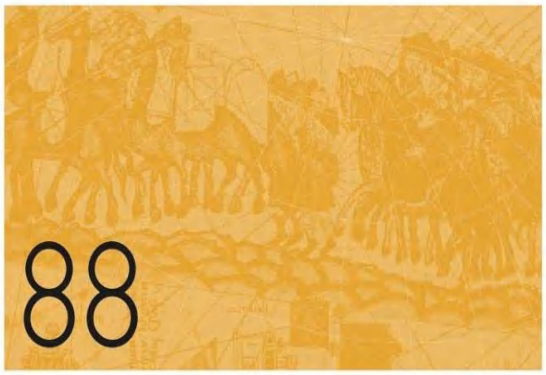

88

EVUL MEDIU 500–1450 d.Hr.

90 Evul Mediu
92 Imperiul Bizantin
94 Ascensiunea islamului
96 Domnia califilor
98 Vikingii
100 Normanzii
102 Drumul Mătăsii
104 Renaștere medievală
106 Cruciadele
108 Moștenitorii Romei
110 Războiul de 100 de Ani
112 Comerț medieval european
114 Moartea Neagră
116 Împăratul și papa
118 Sfântul Imperiu Roman
120 Ascensiunea otomanilor
122 Reconquista
124 Asia de Est medievală
126 China dinastiilor Tang și Song
128 Coreea și Japonia medievale
130 Cuceririle mongole
132 China, de la Yuan la Ming
134 State religioase în Asia de Sud-Est
136 Populații și imperii africane
138 Mansa Musa
140 Polinezienii
142 Culturi nord-americane
144 Imperiul Aztec și Imperiul Inca

146

ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE 1450–1700

148 Lumea modernă timpurie
150 Călătorii de explorare
152 Cuceriri spaniole în Americi
154 Spaniolii în America
156 Colonizarea Americii de Nord
158 Epoca schimbului
160 Renașterea
162 Comerț colonial cu mirodenii
164 Tiparul
166 Reforma
168 Războiul de 30 de Ani
170 Războaie civile
172 Dominație otomană
174 Estul și Vestul
176 India mogulă
178 China, de la Ming la Qing
180 Unificarea Japoniei sub Tokugawa
182 Revoluția științifică
184 Veacul de Aur al Olandei

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Istoria lumii hartă cu hartă

Copyright © 2019 Grup Media Litera
Toate drepturile rezervate

Traducere din engleză: Gabriel Tudor/Graal Soft

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Teodora Nicolau, Ilieș Câmpeanu
Corector: Georgiana Enache
Prelucrare copertă: Vlad Panfilov
Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Istoria lumii hartă cu hartă /
cuv. înainte de Peter Snow. –
București: Litera, 2019
ISBN 978-606-33-4015-4
I. Snow, Peter (pref.)
94

186

REVOLUȚIE ȘI INDUSTRIE 1700–1850

188 Epoca revoluțiilor
190 Bătălia pentru America de Nord
192 Războiul de Șapte Ani
194 Revoluția Agricolă
196 Comerț transatlantic cu sclavi
198 Revoluția Americană
200 Independența Americii de Sud
202 Iluminismul
204 Soarta nativilor americani
206 Revoluția Franceză
208 Ofensivele lui Napoleon
210 Prăbușirea lui Napoleon
212 Revoluția Industrială
214 Marea Britanie industrială
216 Romantism și naționalism
218 Revoluțiile de la 1848
220 Noua Zeelandă și Australia
222 Abolirea sclaviei
224 Ascensiunea puterii britanice în India
226 Războaiele Opiului

228

PROGRES ȘI IMPERIU 1850–1914

230 Orașe și industrie
232 Europa industrializată
234 Socialism și anarhism
236 Transporturi și comunicații
238 Migrații în masă
240 Epoca imperialismului
242 Noul imperialism
244 Rezistență și Rajul
246 Extinderea Imperiului Rus
248 Colonizarea Africii
250 Puteri străine în China
252 Declinul Chinei sub dinastia Qing
254 Transformarea Japoniei
256 Războiul Civil American
258 Știință și inovație
260 Expansiunea Statelor Unite
262 America Latină independentă
264 Unificarea Germaniei și a Italiei
266 Războaiele balcanice
268 În ajunul Primului Război Mondial

COLABORATORI

PREISTORIE
David Summers, Derek Harvey

LUMEA ANTICĂ
Peter Chrisp, Jeremy Harwood, Phil Wilkinson

EVUL MEDIU, ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE
Philip Parker

REVOLUȚIE ȘI INDUSTRIE
Joel Levy

PROGRES ȘI IMPERIU
Kay Celtel

EPOCA MODERNĂ
Simon Adams, R.G. Grant, Sally Regan

CONSULTANȚI

PREISTORIE
Dr. Rebecca Wragg-Sykes Arheolog specializat în Paleolitic și scriitoare; cercetătoare voluntară, laboratorul PACEA, Universitatea Bordeaux

LUMEA ANTICĂ
Prof. Neville Morley Profesor de istorie clasică și antică, Universitatea Exeter

Prof. Karen Radner Profesoară de istorie antică, specializată în Orientul Apropiat și Mijlociu, Universitatea München

EVUL MEDIU
Dr. Roger Collins Profesor onorific la School of History, Classics and Archaeology, Universitatea Edinburgh

ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE, REVOLUȚIE ȘI INDUSTRIE
Dr. Glyn Redford membru al Societății Regale de Istorie, profesor onorific, *The Historical Association*

PROGRES ȘI IMPERIU, EPOCA MODERNĂ
Prof. Richard Overy membru al Academiei Britanice, membru al Societății Regale de Istorie, profesor de istorie la Universitatea Exeter

CHINA, COREEA ȘI JAPONIA
Jennifer Bond cercetătoare la Școala de Studii Orientale și Africane din Londra

INDIA
Prof. David Arnold Profesor de istorie globală și asiatică, Universitatea Warwick

AMERICILE PRECOLUMBIENE
Dr. Elizabeth Baquedano Lector onorific la Institutul de Arheologie, University College, Londra

270

LUMEA MODERNĂ 1914–PREZENT

272 Lumea modernă
274 Primul Război Mondial
276 Tranșee
278 Războiul global
280 Revoluția Rusă
282 Extremism politic
284 Urmări ale Marelui Război
286 Marea Criză
288 China și naționalismul
290 URSS sub Stalin
292 Războiul Civil Spaniol
294 Al Doilea Război Mondial
296 Ofensiva puterilor Axei
298 Europa ocupată
300 Războiul din Pacific
302 Înfrângerea Germaniei
304 Înfrângerea Japoniei
306 Hiroshima și Nagasaki
308 Împărțirea Indiei
310 Întemeierea Chinei comuniste
312 Supraputeri
314 Războiul Rece
316 Războiul din Coreea
318 Decolonizarea Asiei de Sud-Est
320 Unitate europeană
322 Decolonizarea Africii
324 Rachete și cursa spațială
326 Drepturi civile și revolte studențești
328 Războaiele din Vietnam
330 Intervenții SUA în America Latină
332 Israelul și Orientul Mijlociu
334 Boom economic și costuri pentru mediu
336 Prăbușirea comunismului
338 Război în Iugoslavia
340 Globalizare
342 Iranul și războaiele din Golf
344 Revoluția comunicațiilor
346 Populație și energie
348 Indice
359 Mulțumiri

CUVÂNT ÎNAINTE

Această carte spune povestea vieții pe Pământ cu detalii mai precise și cu imagini mai captivante decât ai văzut vreodată. Cred că în era noastră digitală hărțile sunt mai importante ca oricând. Oamenii pierd din vedere necesitatea hărților într-o lume în care cunoașterea este redusă la distanța dintre două coduri poștale. Pentru mine, o călătorie – mai exact gândul la o călătorie – reprezintă un voiaj pe o hartă. Dar această carte splendidă oferă dimensiunea unei călătorii magnifice în timp. Hărțile ei înfățișează povestea lumii într-o formă încântător de accesibilă. Ele demonstrează, spectaculos, că nu există nici un înlocuitor viabil pentru pagina tipărită, pentru fascinanta desfășurare de culori de pe hârtia pe care o poți atinge și răsfoi.

Hărțile sunt mari, culorile sunt îndrăznețe. Casetele de text izvorăsc din locuri a căror istorie contează. Grafice clare și ușor de citit dezvăluie suișurile și coborâșurile imperiilor, culturilor, războaielor și ale altor evenimente umane și naturale care au modelat lumea încă de la începuturi.

Pentru mine, istoria fără hărți ar fi neinteligibilă. Istoria unei țări este modelată de geografia acesteia – de munții și văile sale, de râurile, clima, accesul la mare, materiile prime și recoltele ei –, la fel de mult pe cât e modelată de populația, industria, relațiile sale cu vecinii și de cucerirea sa de invadatori străini. Această carte este mai mult decât un atlas istoric – ea descrie geografia istoriei,

▽ **Documentare a lumii**
Pagini din *Atlasul Catalan*, desenat și redactat în 1375, înfățișează Europa, nordul Africii și Asia. De-a lungul timpului, hărțile cartografilor au trecut în mâinile istoricilor și ne sporesc în continuare cunoștințele despre modul și motivele pentru care geografia și politica lumii s-au schimbat.

dar adaugă și imagini relevante. Pentru mine, istoria Primului Război Mondial este reflectată admirabil de harta ce descrie evenimentele care l-au declanșat, la pp. 268–269, și de următoarele hărți și relatări ale luptelor, inclusiv de imaginea grăitoare a tranșeelor.

Am folosit hărți pentru a spune povești toată viața, ca jurnalist de televiziune și istoric. Poveștile despre Uniunea Europeană și prăbușirea comunismului m-au însoțit constant când am rememorat evenimentele din ultima jumătate de secol. Această parte a istoriei recente capătă sens dacă este descrisă, de asemenea, prin hărți precum cele de la pp. 320–321 și 336–337. Am petrecut multe ore, ca jurnalist, realizând hărți alături de graficieni de la BBC și ITN, pentru a ilustra istoria războaielor din Orientul Mijlociu și din Vietnam. Cele mai reușite sunt prezentate în cartea de față la pp. 328–329 și 332–333. Nici un istoric nu poate prezenta convingător povestea ascensiunii și decăderii marilor imperii, precum a fost imperiul împăratului francez Napoleon, fără hărți precum cele de la pp. 208–211.

Datorită profunzimii cunoștințelor împărtășite și varietății de moduri în care ne oferă o imagine a istoriei planetei, această relatare grandioasă – hartă cu hartă – este neprețuită.

PETER SNOW, 2018

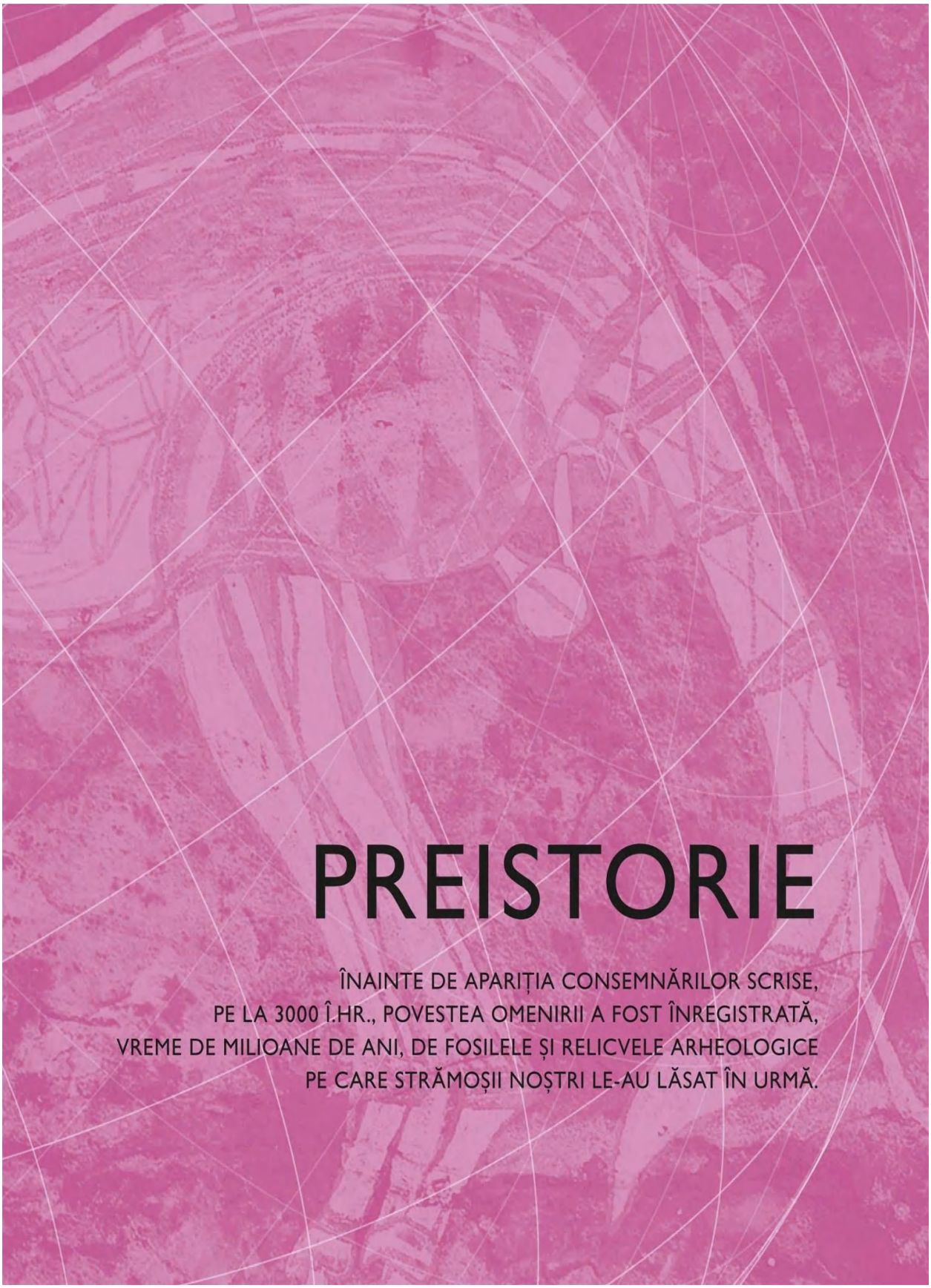

PREISTORIE

ÎNAINTE DE APARIȚIA CONSEMNĂRILOR SCRISE,
PE LA 3000 Î.HR., POVESTEA OMENIRII A FOST ÎNREGISTRATĂ,
VREME DE MILIOANE DE ANI, DE FOSILELE ȘI RELICVELE ARHEOLOGICE
PE CARE STRĂMOȘII NOȘTRI LE-AU LĂSAT ÎN URMĂ.

△ **Lucy**
În imagine apar rămășițele fosilizate ale unui hominid asemănător cu o maimuță, numit Lucy – un membru al genului *Australopithecus* care a trăit în estul Africii acum peste 3 milioane de ani. Fosilele sunt suficient de complete pentru a sugera că Lucy avea mers biped.

DE LA MAIMUȚE LA FERMIERI

Istoria omenirii își are originea într-o parte a regnului animal ce include maimuțe, maimuțe antropoide și alte primate. A fost nevoie de milioane de ani de evoluție – și de nenumărate generații – ca strămoșii noștri asemănători cu maimuțele să devină specia modernă *Homo sapiens*.

Dovezi științifice leagă oamenii de maimuțe. Mai precis, cimpanzeii sunt cele mai apropiate rude non-umane ale noastre, iar ADN-ul – indicatorul suprem al genealogiei – sugerează că ne-am separat dintr-un strămoș comun, acum circa 6,5 milioane de ani (MAU). De fapt, oamenii sunt maimuțe – chiar dacă bipede și fără blană.

Maimuțele și oamenii sunt primate cu creier mare, deget mare opozabil, ochi frontali și unghii în loc de gheare. Rămășițele animalelor care au trăit în trecutul îndepărtat oferă dovezi șocante privind modul în care maimuțele s-au transformat în oameni moderni. Scheletele au devenit fosile când s-au mineralizat – un proces care durează de obicei peste 10 000 de ani. De regulă, rămășițele fosilizate sunt fragmentare, însă expertiza anatomică îi ajută pe savanți să utilizeze dovezile fosile pentru a reconstitui specii dispărute. Fosilele pot fi datate, astfel încât savanții să poată construi o cronologie a schimbărilor evolutive. De exemplu, fosilele africane ale unei primate numite *Proconsul*, datate la 21–14 MAU, semănau cu scheletul unei maimuțe. Dar coada – o trăsătură mai tipică pentru maimuțe – lipsea, ceea ce arată că *Proconsul* ar fi putut fi cel mai timpuriu membru cunoscut al familiei maimuțelor antropoide.

Hominizi

Marile maimuțe antropoide moderne (gorila, urangutanul și cimpanzeul), oamenii și rudele lor preistorice sunt unite

> *„Considerăm că punctul focal al evoluției oamenilor moderni este în Africa."*
>
> CHRIS STRINGER, ANTROPOLOG BRITANIC

într-o familie biologică – hominizii. Lor le lipsește coada și au creiere mai mari decât ale maimuțelor. Aceasta înseamnă că mulți hominizi preistorici foloseau unelte pentru a-și obține hrana – așa cum fac cimpanzeii. De asemenea, maimuțele antropoide au devenit mai mari decât maimuțele și multe își petreceau timpul pe sol. Un grup a evoluat, ajungând să meargă pe două picioare, ceea ce a eliberat mâinile cu degete opozabile, permițându-le să execute alte sarcini. Acest grup – hominizii – include oamenii și strămoșii lor imediați, datând de cel puțin 6,2–6 milioane de ani, până la specia *Orrorin tugenensis*, un hominid biped foarte timpuriu descoperit în Kenya.

△ **Cremene și piatră**
Cam 2 milioane de ani, tehnologia umană s-a bazat pe unelte și topoare de mână făcute din așchii de cremene. Acestea erau făurite lovind cu o piatră cremenea sau alte roci care se puteau prelucra pentru a obține margini ascuțite.

Primii oameni

Nu toți hominizii au fost strămoșii direcți ai oamenilor de azi, dar cel puțin o ramură a genului *Australopithecus* ar putea fi. Aparținând genului *Homo*, primii oameni erau bipezi, cu labe ale picioarelor arcuite fără deget mare opozabil, și coloană vertebrală în formă de S, centrată deasupra unui pelvis mare. Astfel de adaptări îi ajutau să

EVOLUȚIA OAMENILOR MODERNI

Chiar înainte de apariția oamenilor moderni *(Homo sapiens)*, acum aproape 300 000 de ani, hominizii dezvoltaseră trăsături care aveau să îi transforme în forța dominantă a planetei. Încă de acum circa 1 milion de ani, hominizii stăpâneau focul – pentru gătit și pentru procese de prelucrare. Dar, odată cu *Homo sapiens*, a apărut o cultură mai complexă. Arheologia relevă că acești oameni moderni s-au răspândit din centrul lor de origine, în Africa, acum peste 200 000 de ani.

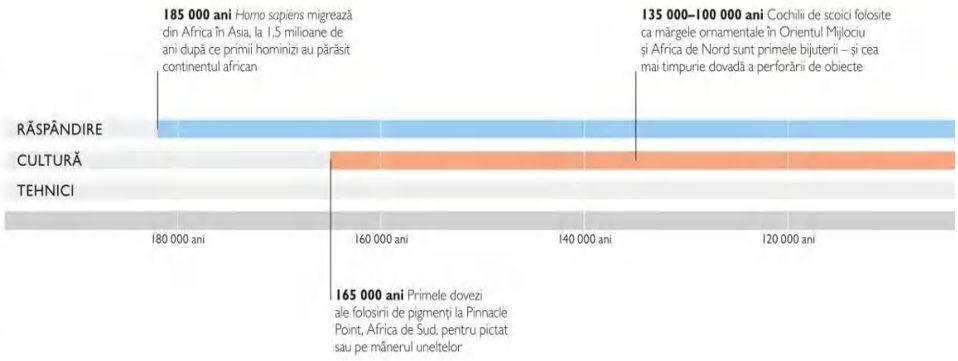
185 000 ani Homo sapiens migrează din Africa în Asia, la 1,5 milioane de ani după ce primii hominizi au părăsit continentul african
135 000–100 000 ani Cochilii de scoici folosite ca mărgele ornamentale în Orientul Mijlociu și Africa de Nord sunt primele bijuterii – și cea mai timpurie dovadă a perforării de obiecte
RĂSPÂNDIRE
CULTURĂ
TEHNICI
180 000 ani
160 000 ani
140 000 ani
120 000 ani
165 000 ani Primele dovezi ale folosirii de pigmenți la Pinnacle Point, Africa de Sud, pentru pictat sau pe mânerul uneltelor

◁ **Rude apropiate**
Neanderthalienii – cea mai apropiată specie umană dispărută înrudită cu omul modern, *Homo sapiens* – aveau craniu mai mare, cu arcade mai proeminente. *Homo sapiens* și *Homo neanderthaliensis* erau suficient de asemănători pentru a se împerechea, acolo unde au conviețuit.

se deplaseze rapid în câmp deschis. Cea mai timpurie specie – *Homo habilis*, de 2,4 MAU – ar fi putut rămâne în Africa, dar alte specii *Homo* ulterioare s-au răspândit pe o suprafață largă în Eurasia.

Ascensiunea lui *Homo sapiens*

O singură specie umană – *Homo sapiens* – a ajuns să domine lumea după ieșirea din Africa, acum circa un sfert de milion de ani. Capacitatea cerebrală s-a dublat de la *Homo habilis* la *Homo sapiens*, așadar oamenii manevrau mai inteligent mediul și resursele – ceea ce a dus la culturi și tehnologii complexe.

În cea mai mare parte a acestei perioade, *Homo sapiens* a conviețuit cu alte specii umane. În Eurasia epocii glaciare, masivii neanderthalieni *(Homo neanderthalensis)* au trăit într-o mare varietate de condiții de mediu, dezvoltându-și propriile culturi avansate. Însă climatul planetei a devenit tot mai vitreg și doar *Homo sapiens* s-a impus. Specia s-a răspândit – ajungând în Australia acum 65 000 de ani și în America de Sud, posibil acum 18 500 de ani. *Homo sapiens*, spre deosebire de competitorii săi, avea structurile sociale necesare pentru a reuși. Primii oameni moderni erau vânători-culegători eficienți și au inventat tehnici noi pentru a-și procura mai multă hrană și a călători mai departe. Astfel, ei s-au dezvoltat în multe locuri, de la Arctica înghețată la tropicele fierbinți. Apoi, în ultimii 20 000 de ani, oamenii moderni au început să renunțe la stilul de viață nomad, pentru a rămâne în așezări stabile, folosindu-și abilitățile pentru cultivarea pământului, susținând societăți mai numeroase și sădind chiar semințele civilizației.

△ **Artiști timpurii**
Aceste reprezentări ale unor animale din epoca glaciară, de pe pereții peșterilor Lascaux din sudul Franței, au peste 17 000 de ani. Picturi rupestre similare, găsite în apropiere, arată că oamenii preistorici dezvoltaseră un grad ridicat de exprimare creativă încă de acum 30 000 de ani.

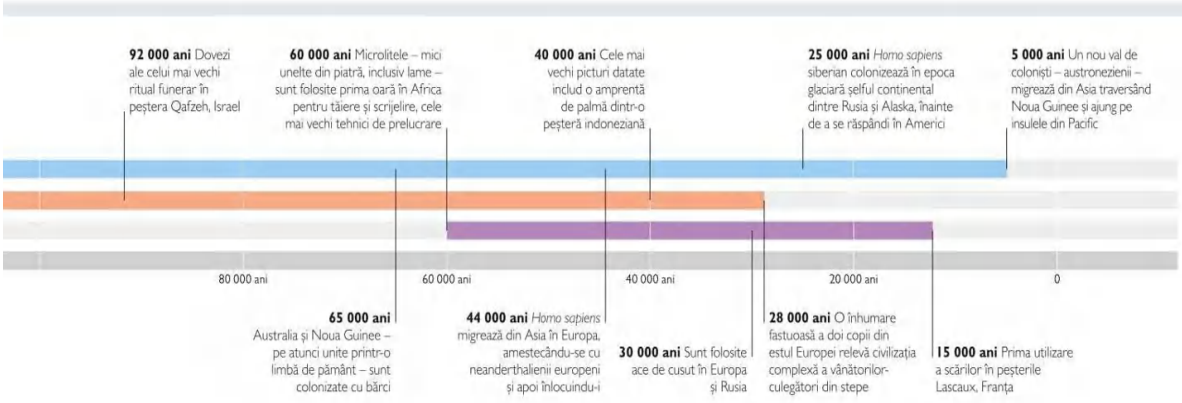
92 000 ani Dovezi ale celui mai vechi ritual funerar în peștera Qafzeh, Israel
60 000 ani Microlitele – mici unelte din piatră, inclusiv lame – sunt folosite prima oară în Africa pentru tăiere și scrijelire, cele mai vechi tehnici de prelucrare
40 000 ani Cele mai vechi picturi datate includ o amprentă de palmă dintr-o peșteră indoneziană
25 000 ani *Homo sapiens* siberian colonizează în epoca glaciară șelful continental dintre Rusia și Alaska, înainte de a se răspândi în Americi
5 000 ani Un nou val de coloniști – austronezienii – migrează din Asia traversând Noua Guinee și ajung pe insulele din Pacific
80 000 ani
60 000 ani
40 000 ani
20 000 ani
0
65 000 ani Australia și Noua Guinee – pe atunci unite printr-o limbă de pământ – sunt colonizate cu bărci
44 000 ani *Homo sapiens* migrează din Asia în Europa, amestecându-se cu neanderthalienii europeni și apoi înlocuindu-i
30 000 ani Sunt folosite ace de cusut în Europa și Rusia
28 000 ani O înhumare fastuoasă a doi copii din estul Europei relevă civilizația complexă a vânătorilor-culegători din stepe
15 000 ani Prima utilizare a scărilor în peșterile Lascaux, Franța

PRIMII OAMENI

Povestea omenirii a început în Africa, acum 6 sau 7 milioane de ani. Prin intermediul fosilelor găsite pe acest continent, putem alcătui un complex arbore genealogic al rudelor umane din care specia noastră, *Homo sapiens*, este ultima care a supraviețuit.

Avem dovezi fosile ale existenței a circa 20 de specii de hominizi africani – membri ai familiei umane, care s-au despărțit de cea a cimpanzeului acum 7–10 milioane de ani. Fiecare fosilă a fost atribuită unui grup biologic sau „gen", dar legăturile dintre grupuri și specii sunt încă dezbătute. Doar anumiți hominizi au fost strămoșii oamenilor moderni; alții, precum specia *Paranthropus*, ar putea reprezenta „fundături evolutive".

Evoluția umană nu a fost o progresie liniară, pornită de la maimuțe antropoide. Unii dintre strămoșii noștri au dezvoltat adaptări – în diferite combinații – care aveau să marcheze oamenii moderni. Poate cel mai important, un creier mai mare a permis o gândire și un comportament complexe, inclusiv dezvoltarea uneltelor din piatră, iar mersul biped a devenit principala formă de deplasare.

Cele mai vechi fosile atribuite speciei noastre – și datate la circa 300 000 de ani – au fost descoperite în Maroc, dar alte exemplare anterioare au fost găsite, răspândite pe o arie vastă, în Africa. Acest lucru i-a determinat pe savanți să considere că evoluția oamenilor moderni a avut loc, probabil, la scară continentală.

„Cred că Africa a fost leagănul, creuzetul care ne-a creat ca Homo sapiens.*"*

PALEONTROPOLOGUL DONALD JOHANSON, 2006

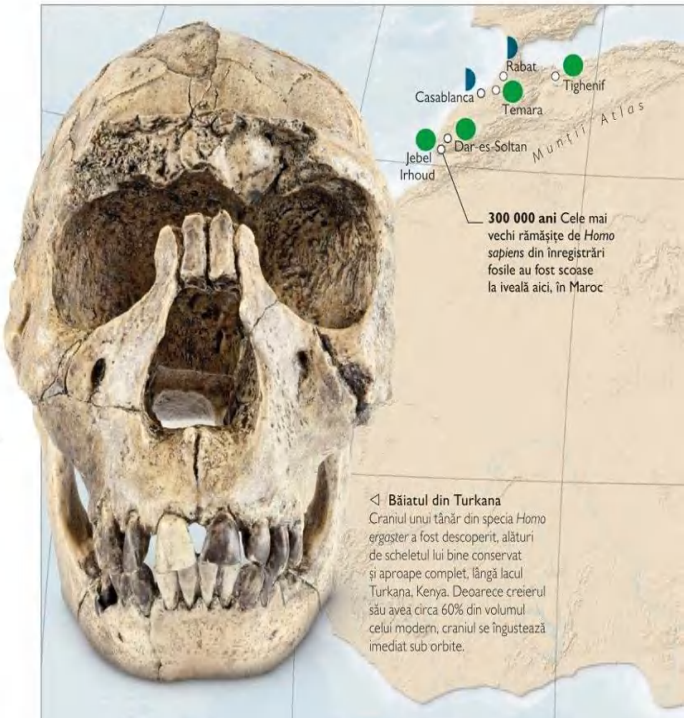

◁ **Băiatul din Turkana**
Craniul unui tânăr din specia *Homo ergaster* a fost descoperit, alături de scheletul lui bine conservat și aproape complet, lângă lacul Turkana, Kenya. Deoarece creierul său avea circa 60% din volumul celui modern, craniul se îngustează imediat sub orbite.

PRIMELE MAIMUȚE ANTROPOIDE 7–5,5 MAU

Dovezile rare ale existenței primilor hominizi – *Sahelanthropus* și *Orrorin* – relevă că, deși aceștia aveau fețe mai scurte și dinți mai mici, aveau creiere nu mai mari decât ale cimpanzeilor. Singurul craniu de *Sahelanthropus* a fost descoperit în Ciad, departe de alte situri hominide din estul și sudul Africii. Se crede că fosilele de *Orrorin* și *Ardipithecus kadabba* prezintă trăsături asociate cu dezvoltarea locomoției bipede.

Craniu de *Sahelanthropus*

▲ *Sahelanthropus* ▼ *Orrorin* ■ *Ardipithecus*

MIGRAȚIE HOMINIDĂ TIMPURIE

Dovezi arheologice din Asia și Europa sugerează că, acum circa 2 milioane de ani, hominizii începuseră să părăsească Africa – înainte de răspândirea lui *Homo sapiens* (pp. 16–17). Experții au crezut că migrația ar fi coincis cu apariția lui *Homo ergaster*, dar pare să fi existat specii chiar mai vechi – o fosilă de acum 1,7 milioane de ani, descoperită la Dmanisi, Georgia, seamănă cu *Homo habilis* mai timpuriu. Primele fosile umane din Asia de Sud-Est sunt de *Homo erectus* – o variantă asiatică a lui *Homo ergaster*, descoperită pe insula Java și datând de acum 1,8 milioane de ani. Unelte de piatră descoperite în bazinul Nihewan, China, sunt vechi de 1,6 milioane de ani. Două situri din Sierra de Atapuerca, Spania, dovedesc că hominizii ajunseseră în vestul Europei acum 1,2 milioane de ani.

LEGENDĂ

→ Traseu probabil ○ Situri cu fosile

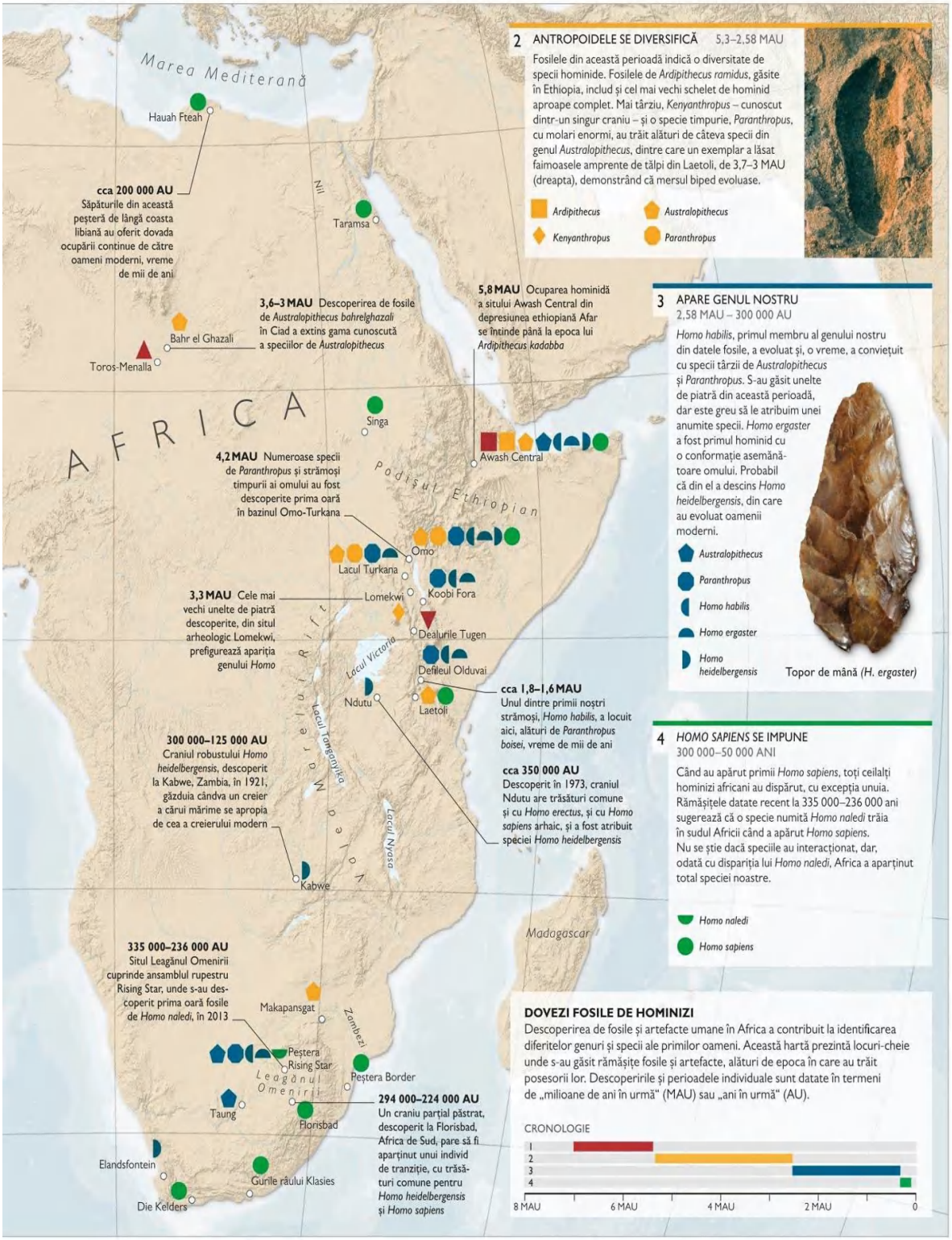
Marea Mediterană
Hauah Fteah
cca 200 000 AU
Săpăturile din această peșteră de lângă coasta libiană au oferit dovada ocupării continue de către oameni moderni, vreme de mii de ani
Nil
Taramsa
3,6–3 MAU Descoperirea de fosile de Australopithecus bahrelghazali în Ciad a extins gama cunoscută a speciilor de Australopithecus
Bahr el Ghazali
Toros-Menalla
AFRICA
Singa
5,8 MAU Ocuparea hominidă a sitului Awash Central din depresiunea ethiopiană Afar se întinde până la epoca lui Ardipithecus kadabba
Awash Central
Podișul Etiopian
4,2 MAU Numeroase specii de Paranthropus și strămoși timpurii ai omului au fost descoperite prima oară în bazinul Omo-Turkana
Omo
Lacul Turkana
Koobi Fora
3,3 MAU Cele mai vechi unelte de piatră descoperite, din situl arheologic Lomekwi, prefigurează apariția genului Homo
Lomekwi
Dealurile Tugen
Lacul Victoria
Defileul Olduvai
cca 1,8–1,6 MAU
Unul dintre primii noștri strămoși, Homo habilis, a locuit aici, alături de Paranthropus boisei, vreme de mii de ani
Ndutu
Laetoli
cca 350 000 AU
Descoperit în 1973, craniul Ndutu are trăsături comune și cu Homo erectus, și cu Homo sapiens arhaic, și a fost atribuit speciei Homo heidelbergensis
300 000–125 000 AU
Craniul robustului Homo heidelbergensis, descoperit la Kabwe, Zambia, în 1921, găzduia cândva un creier a cărui mărime se apropia de cea a creierului modern
Kabwe
Lacul Tanganyika
Lacul Nyasa
Madagascar
335 000–236 000 AU
Situl Leagănul Omenirii cuprinde ansamblul rupestru Rising Star, unde s-au descoperit prima oară fosile de Homo naledi, în 2013
Makapansgat
Zambezi
Peștera Rising Star
Peștera Border
Leagănul Omenirii
Taung
Florisbad
294 000–224 000 AU
Un craniu parțial păstrat, descoperit la Florisbad, Africa de Sud, pare să fi aparținut unui individ de tranziție, cu trăsături comune pentru Homo heidelbergensis și Homo sapiens
Elandsfontein
Gurile râului Klasies
Die Kelders
2 ANTROPOIDELE SE DIVERSIFICĂ 5,3–2,58 MAU
Fosilele din această perioadă indică o diversitate de specii hominide. Fosilele de Ardipithecus ramidus, găsite în Ethiopia, includ și cel mai vechi schelet de hominid aproape complet. Mai târziu, Kenyanthropus – cunoscut dintr-un singur craniu – și o specie timpurie, Paranthropus, cu molari enormi, au trăit alături de câteva specii din genul Australopithecus, dintre care un exemplar a lăsat faimoasele amprente de tălpi din Laetoli, de 3,7–3 MAU (dreapta), demonstrând că mersul biped evoluase.
Ardipithecus
Australopithecus
Kenyanthropus
Paranthropus
3 APARE GENUL NOSTRU
2,58 MAU – 300 000 AU
Homo habilis, primul membru al genului nostru din datele fosile, a evoluat și, o vreme, a conviețuit cu specii târzii de Australopithecus și Paranthropus. S-au găsit unelte de piatră din această perioadă, dar este greu să le atribuim unei anumite specii. Homo ergaster a fost primul hominid cu o conformație asemănătoare omului. Probabil că din el a descins Homo heidelbergensis, din care au evoluat oamenii moderni.
Australopithecus
Paranthropus
Homo habilis
Homo ergaster
Homo heidelbergensis
Topor de mână (H. ergaster)
4 HOMO SAPIENS SE IMPUNE
300 000–50 000 ANI
Când au apărut primii Homo sapiens, toți ceilalți hominizi africani au dispărut, cu excepția unuia. Rămășițele datate recent la 335 000–236 000 ani sugerează că o specie numită Homo naledi trăia în sudul Africii când a apărut Homo sapiens. Nu se știe dacă speciile au interacționat, dar, odată cu dispariția lui Homo naledi, Africa a aparținut total speciei noastre.
Homo naledi
Homo sapiens
DOVEZI FOSILE DE HOMINIZI
Descoperirea de fosile și artefacte umane în Africa a contribuit la identificarea diferitelor genuri și specii ale primilor oameni. Această hartă prezintă locuri-cheie unde s-au găsit rămășițe fosile și artefacte, alături de epoca în care au trăit posesorii lor. Descoperirile și perioadele individuale sunt datate în termeni de „milioane de ani în urmă" (MAU) sau „ani în urmă" (AU).
CRONOLOGIE
1
2
3
4
8 MAU
6 MAU
4 MAU
2 MAU
0

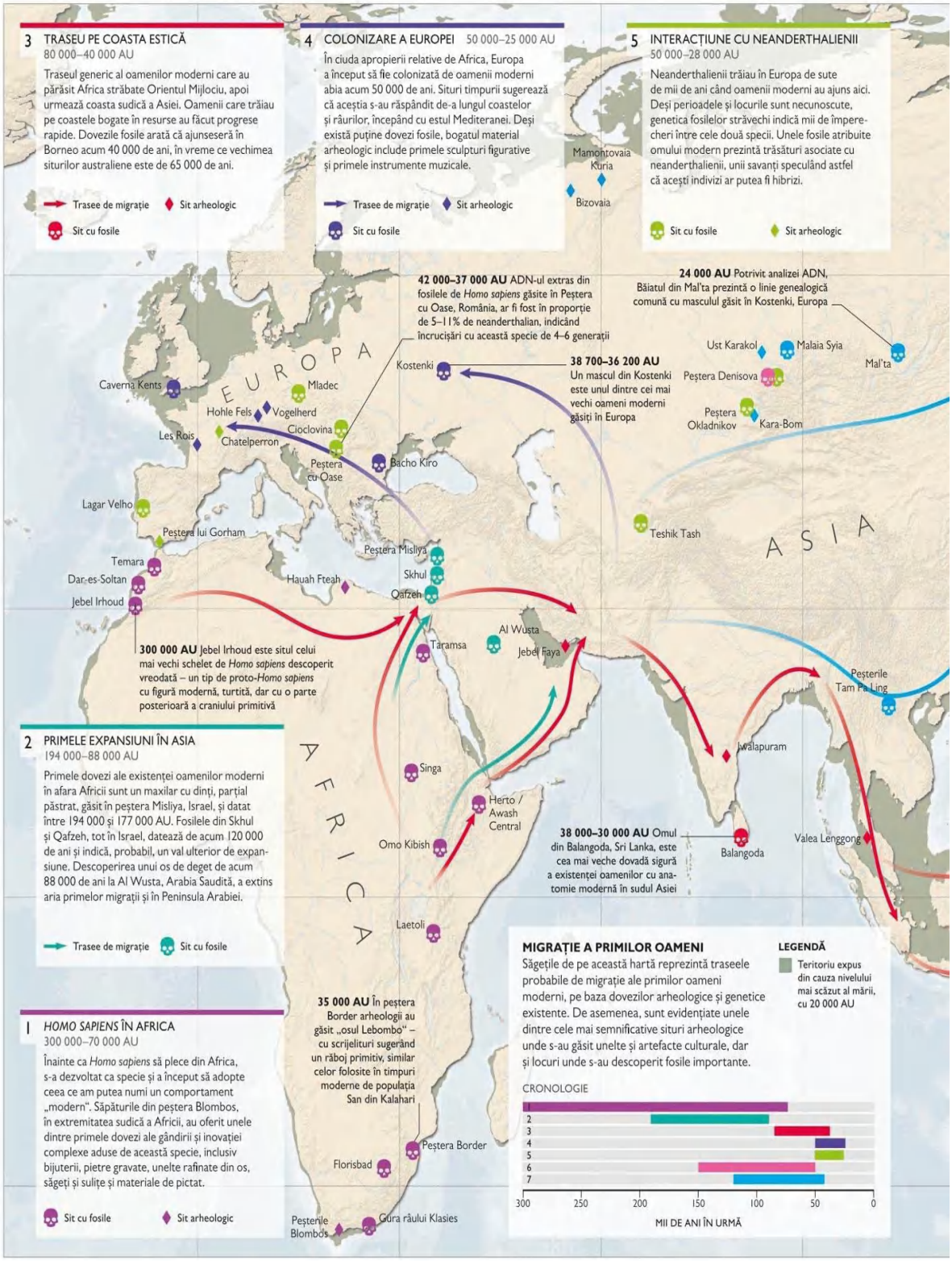
3 TRASEU PE COASTA ESTICĂ
80 000–40 000 AU
Traseul generic al oamenilor moderni care au părăsit Africa străbate Orientul Mijlociu, apoi urmează coasta sudică a Asiei. Oamenii care trăiau pe coastele bogate în resurse au făcut progrese rapide. Dovezile fosile arată că ajunseseră în Borneo acum 40 000 de ani, în vreme ce vechimea siturilor australiene este de 65 000 de ani.
Trasee de migrație
Sit arheologic
Sit cu fosile
4 COLONIZARE A EUROPEI 50 000–25 000 AU
În ciuda apropierii relative de Africa, Europa a început să fie colonizată de oamenii moderni abia acum 50 000 de ani. Situri timpurii sugerează că aceștia s-au răspândit de-a lungul coastelor și râurilor, începând cu estul Mediteranei. Deși există puține dovezi fosile, bogatul material arheologic include primele sculpturi figurative și primele instrumente muzicale.
Trasee de migrație
Sit arheologic
Sit cu fosile
5 INTERACȚIUNE CU NEANDERTHALIENII
50 000–28 000 AU
Neanderthalienii trăiau în Europa de sute de mii de ani când oamenii moderni au ajuns aici. Deși perioadele și locurile sunt necunoscute, genetica fosilelor străvechi indică mii de împerecheri între cele două specii. Unele fosile atribuite omului modern prezintă trăsături asociate cu neanderthalienii, unii savanți speculând astfel că acești indivizi ar putea fi hibrizi.
Sit cu fosile
Sit arheologic
Mamontovaia Kuria
Bizovaia
42 000–37 000 AU ADN-ul extras din fosilele de Homo sapiens găsite în Peștera cu Oase, România, ar fi fost în proporție de 5–11% de neanderthalian, indicând încrucișări cu această specie de 4–6 generații
24 000 AU Potrivit analizei ADN, Băiatul din Mal'ta prezintă o linie genealogică comună cu masculul găsit în Kostenki, Europa
38 700–36 200 AU Un mascul din Kostenki este unul dintre cei mai vechi oameni moderni găsiți în Europa
EUROPA
ASIA
AFRICA
Kostenki
Ust Karakol
Malaia Syia
Mal'ta
Peștera Denisova
Peștera Okladnikov
Kara-Bom
Caverna Kents
Mladec
Hohle Fels
Vogelherd
Cioclovina
Les Rois
Chatelperron
Peștera cu Oase
Bacho Kiro
Lagar Velho
Peștera lui Gorham
Temara
Dar-es-Soltan
Jebel Irhoud
Hauah Fteah
Peștera Misliya
Skhul
Qafzeh
Teshik Tash
Al Wusta
Jebel Faya
Taramsa
300 000 AU Jebel Irhoud este situl celui mai vechi schelet de Homo sapiens descoperit vreodată – un tip de proto-Homo sapiens cu figură modernă, turtită, dar cu o parte posterioară a craniului primitivă
Peșterile Tam Pa Ling
Iwalapuram
2 PRIMELE EXPANSIUNI ÎN ASIA
194 000–88 000 AU
Primele dovezi ale existenței oamenilor moderni în afara Africii sunt un maxilar cu dinți, parțial păstrat, găsit în peștera Misliya, Israel, și datat între 194 000 și 177 000 AU. Fosilele din Skhul și Qafzeh, tot în Israel, datează de acum 120 000 de ani și indică, probabil, un val ulterior de expansiune. Descoperirea unui os de deget de acum 88 000 de ani la Al Wusta, Arabia Saudită, a extins aria primelor migrații și în Peninsula Arabiei.
Trasee de migrație
Sit cu fosile
Singa
Herto / Awash Central
Omo Kibish
Laetoli
38 000–30 000 AU Omul din Balangoda, Sri Lanka, este cea mai veche dovadă sigură a existenței oamenilor cu anatomie modernă în sudul Asiei
Balangoda
Valea Lenggong
1 HOMO SAPIENS ÎN AFRICA
300 000–70 000 AU
Înainte ca Homo sapiens să plece din Africa, s-a dezvoltat ca specie și a început să adopte ceea ce am putea numi un comportament „modern". Săpăturile din peștera Blombos, în extremitatea sudică a Africii, au oferit unele dintre primele dovezi ale gândirii și inovației complexe aduse de această specie, inclusiv bijuterii, pietre gravate, unelte rafinate din os, săgeți și suliță și materiale de pictat.
Sit cu fosile
Sit arheologic
35 000 AU În peștera Border arheologii au găsit „osul Lebombo" – cu scrijelituri sugerând un răboj primitiv, similar celor folosite în timpuri moderne de populația San din Kalahari
Peștera Border
Florisbad
Peșterile Blombos
Gura râului Klasies
MIGRAȚIE A PRIMILOR OAMENI
Săgețile de pe această hartă reprezintă traseele probabile de migrație ale primilor oameni moderni, pe baza dovezilor arheologice și genetice existente. De asemenea, sunt evidențiate unele dintre cele mai semnificative situri arheologice unde s-au găsit unelte și artefacte culturale, dar și locuri unde s-au descoperit fosile importante.
LEGENDĂ
Teritoriu expus din cauza nivelului mai scăzut al mării, cu 20 000 AU
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
300
250
200
150
100
50
0
MII DE ANI ÎN URMĂ

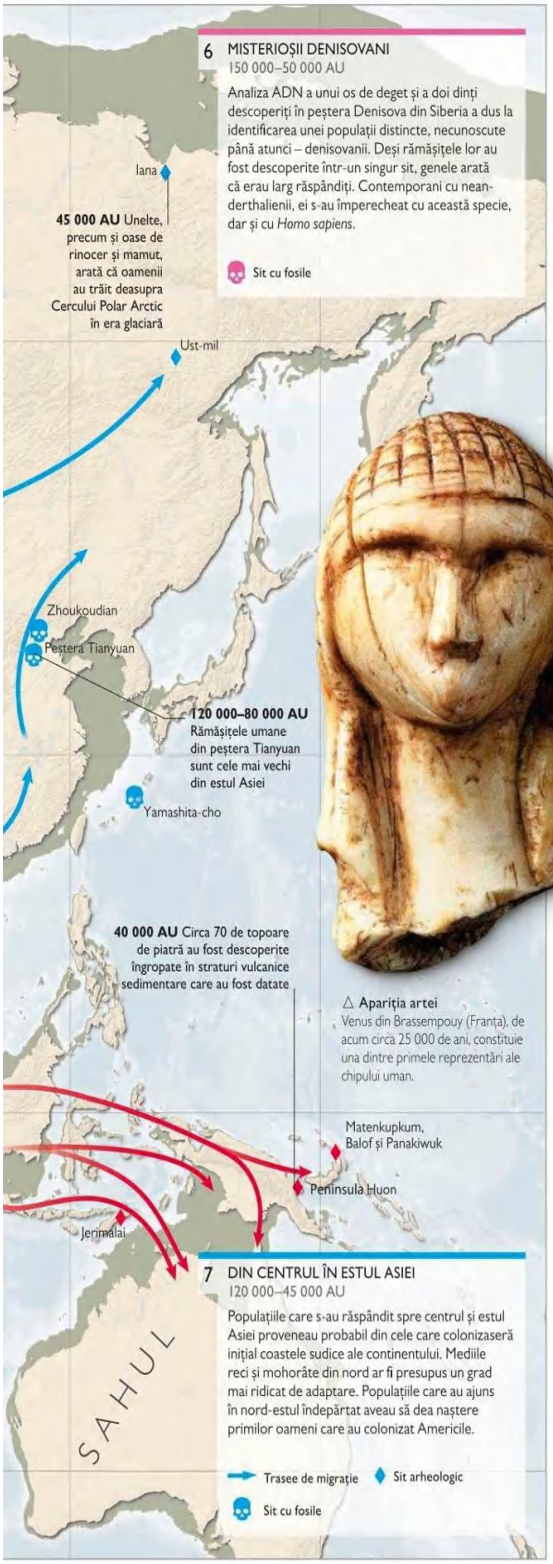
6 MISTERIOȘII DENISOVANI
150 000–50 000 AU
Analiza ADN a unui os de deget și a doi dinți descoperiți în peștera Denisova din Siberia a dus la identificarea unei populații distincte, necunoscute până atunci – denisovanii. Deși rămășițele lor au fost descoperite într-un singur sit, genele arată că erau larg răspândiți. Contemporani cu neanderthalienii, ei s-au împerecheat cu această specie, dar și cu Homo sapiens.
Sit cu fosile
Iana
45 000 AU Unelte, precum și oase de rinocer și mamut, arată că oamenii au trăit deasupra Cercului Polar Arctic în era glaciară
Ust-mil
Zhoukoudian
Peștera Tianyuan
120 000–80 000 AU Rămășițele umane din peștera Tianyuan sunt cele mai vechi din estul Asiei
Yamashita-cho
40 000 AU Circa 70 de topoare de piatră au fost descoperite îngropate în straturi vulcanice sedimentare care au fost datate
△ Apariția artei
Venus din Brassempouy (Franța), de acum circa 25 000 de ani, constituie una dintre primele reprezentări ale chipului uman.
Matenkupkum, Balof și Panakiwuk
Peninsula Huon
Jerimalai
SAHUL
7 DIN CENTRUL ÎN ESTUL ASIEI
120 000–45 000 AU
Populațiile care s-au răspândit spre centrul și estul Asiei proveneau probabil din cele care colonizaseră inițial coastele sudice ale continentului. Mediile reci și mohorâte din nord ar fi presupus un grad mai ridicat de adaptare. Populațiile care au ajuns în nord-estul îndepărtat aveau să dea naștere primilor oameni care au colonizat Americile.
Trasee de migrație
Sit arheologic
Sit cu fosile

AFARĂ DIN AFRICA

Omul modern, *Homo sapiens*, este o specie cu adevărat globală, populând toate continentele. Colonizarea planetei a început acum circa 177 000 de ani, când unele grupuri au părăsit locurile de origine din Africa. În urmă cu 40 000 de ani, specia noastră trăia în nordul Europei, centrul și estul Asiei și traversase marea, ajungând în Australia.

Hominizi străvechi plecaseră din Africa spre Asia și Europa cu mai bine de un milion de ani înainte de apariția speciei noastre (p. 14). Dar detaliile privind relațiile dintre *Homo sapiens* și aceste specii timpurii abia apar, treptat, odată cu fiecare fosilă și descoperire arheologică din acea perioadă. Dovezile arheologice și genetice favorizează categoric modelul „recentei origini africane", numit și teoria „afară din Africa", ce susține că *Homo sapiens* ar fi evoluat în Africa, răspândindu-se apoi în Lumea Veche și înlocuind celelalte specii hominide.

Homo sapiens a părăsit prima oară Africa acum mai bine de 200 000 de ani, iar unele grupuri par să fi atins estul Asiei acum cel puțin 80 000 de ani sau chiar 120 000 de ani. Fie prin Cornul Africii, fie prin peninsula Sinai, primii migranți au pornit spre est, de-a lungul coastei sudice a Asiei, și au continuat fie spre nord, în China, fie spre est, traversând Asia de Sud-Est. Grupuri ulterioare s-au îndreptat spre centrul și estul Asiei, iar în final au mers spre nord-vest, pătrunzând în Europa.

Progresul acestor grupuri de *Homo sapiens* a fost, probabil, stânjenit, mai ales în Europa, de întâlnirea cu alți hominizi, mai ales cu neanderthalienii și denisovanii. Nu se știu prea multe despre aceștia din urmă, dar primele fosile hominide descoperite aparțin neanderthalienilor, și astăzi se cunosc mii de exemplare. Dovezile interacțiunii trăiesc azi în genele noastre.

„Și eu sunt convins că strămoșii noștri au venit din Africa."

PALEOANTROPOLOGUL KENYAN RICHARD LEAKEY, 2005

POVESTEA DIN GENELE NOASTRE
DOVEZI ÎN ADN-UL UMAN

Comparând structura genetică a oamenilor din toată lumea, savanții pot analiza relațiile evolutive dintre diferite populații. Acest lucru le-a permis să confirme originile noastre africane și să descrie cum și când specia noastră s-a răspândit pe glob. Material genetic (ADN) a fost extras, totodată, din fosilele unor specii dispărute. Analiza ADN-ului de neanderthalieni și denisovani a dezvăluit că ambele specii s-au încrucișat cu *Homo sapiens*, iar unele dintre genele lor se regăsesc la populațiile moderne.

Băștinași Vedda din Sri Lanka
Analiza ADN a arătat că aceștia sunt primii locuitori nativi din Sri Lanka.

PRIMII AUSTRALIENI

Acum peste 60 000 de ani, oameni puternici și inventivi au ajuns în Australia, după ce au traversat mările din Asia. Ei au devenit aborigeni australieni și au creat un stil de viață unic, cu o cultură distinctă.

În ultima eră glaciară, Australia, Noua Guinee și Tasmania au fost unite într-o singură masă de uscat (p. 17), colonizată de o populație de navigatori care a traversat mările, venind dinspre Asia în ambarcațiuni din bambus. Aceștia au fost primii australieni. Călătoria lor pe continent a urmat coastele și văile râurilor. Dovezi arheologice arată că, acum circa 30 000 de ani, ei se răspândiseră pe scară largă, din Tasmania, în sud, până la râul Swan, în vest, iar la nord până în Noua Guinee.

△ **Artă străveche**
Descoperite în 1891, în vestul Australiei, picturile rupestre Bradshaw prezintă figuri umane implicate în ceremoniale sau vânătoare.

Australieni indigeni

Populațiile indigene din Australia au fost seminomade; în loc să dezvolte societăți agrare, ele se deplasau odată cu succesiunea anotimpurilor. Oamenii trăiau în mici grupuri familiale, dar erau legați prin vaste rețele sociale. Specializați în vânătoare și cules, ei au dezvoltat noi tehnologii, precum bumerang, plase de pescuit și topoare de piatră cioplite prin șlefuire. Cu timpul, grupurile s-au diversificat cultural. În nordul îndepărtat, locuitorii din strâmtoarea Torres – între Australia și Noua Guinee – au devenit diferiți de aborigenii australieni. Viața aborigenilor s-a centrat pe relațiile dintre oameni și natură sau „Țară", care includea animale, plante și stânci. Aceste legături, păstrate până în lumea modernă, sunt formalizate în „Visare": istorii orale privind creația, combinate cu coduri morale, unele dintre ele reflectate în artă.

COLONIZAREA AUSTRALIEI

Cele mai vechi situri arheologice din Australia sunt vechi de 65 000 de ani – perioadă care corespunde dovezilor genetice privind originea indigenilor australieni. Fosile ale oamenilor și prăzilor animale, ca și artefacte din epocă arată că populațiile erau grupate în jurul coastelor și al bazinului fluvial Murray–Darling.

Adăpostul în piatră Madjedbebe 65 000 AU
Nawarla Gabarnmung 45 000 AU
AUSTRALIA
Râul Swan 40 000 AU
Lacurile Willandra 40 000 AU
Devil's Lair 48 000–43 000 AU
Penrith 50 000–40 000 AU
Tasmania 30 000 AU

LEGENDĂ
♦ Sit arheologic pre-30 000 AU

Parte din peisaj
Populația Jawoyn din nordul Australiei a creat uluitoare manifestări artistice rupestre vreme de peste 30 000 de ani. Picturile înfățișează adesea marsupiale, culorile predominante fiind alb și roșu.

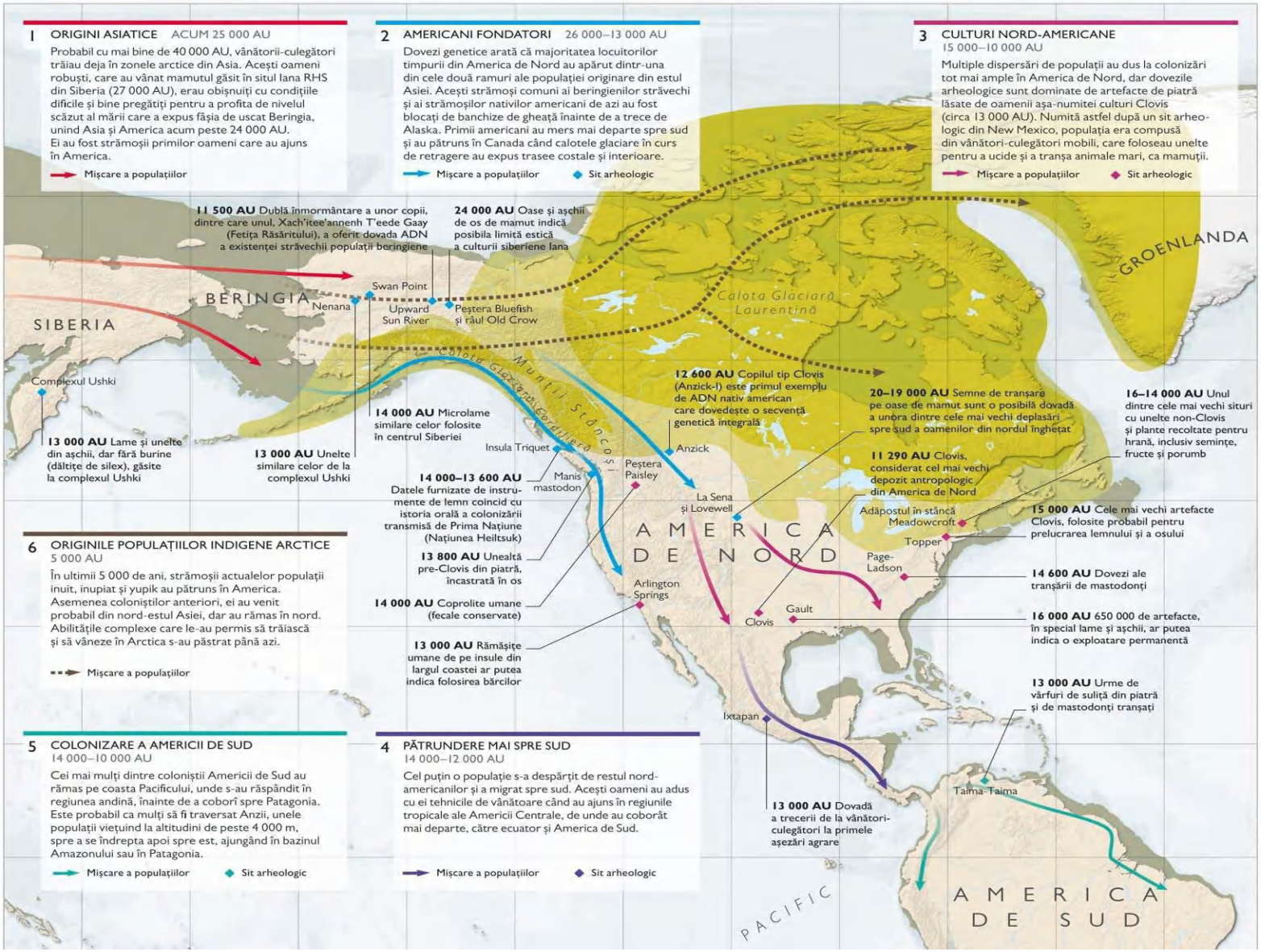
1 ORIGINI ASIATICE ACUM 25 000 AU
Probabil cu mai bine de 40 000 AU, vânătorii-culegători trăiau deja în zonele arctice din Asia. Aceşti oameni robuşti, care au vânat mamutul găsit în situl Iana RHS din Siberia (27 000 AU), erau obişnuiţi cu condiţiile dificile şi bine pregătiţi pentru a profita de nivelul scăzut al mării care a expus fâşia de uscat Beringia, unind Asia şi America acum peste 24 000 AU.
Ei au fost strămoşii primilor oameni care au ajuns în America.
Mişcare a populaţiilor
2 AMERICANI FONDATORI 26 000–13 000 AU
Dovezi genetice arată că majoritatea locuitorilor timpurii din America de Nord au apărut dintr-una din cele două ramuri ale populaţiei originare din estul Asiei. Aceşti strămoşi comuni ai beringienilor străvechi şi ai strămoşilor nativilor americani de azi au fost blocaţi de banchize de gheaţă înainte de a trece de Alaska. Primii americani au mers mai departe spre sud şi au pătruns în Canada când calotele glaciare în curs de retragere au expus trasee costale şi interioare.
Mişcare a populaţiilor
Sit arheologic
3 CULTURI NORD-AMERICANE
15 000–10 000 AU
Multiple dispersări de populaţii au dus la colonizări tot mai ample în America de Nord, dar dovezile arheologice sunt dominate de artefacte de piatră lăsate de oamenii aşa-numitei culturi Clovis (circa 13 000 AU). Numită astfel după un sit arheologic din New Mexico, populaţia era compusă din vânători-culegători mobili, care foloseau unelte pentru a ucide şi a tranşa animale mari, ca mamuţii.
Mişcare a populaţiilor
Sit arheologic
11 500 AU Dublă înmormântare a unor copii, dintre care unul, Xach'itee'aanenh T'eede Gaay (Fetiţa Răsăritului), a oferit dovada ADN a existenţei străvechii populaţii beringiene
24 000 AU Oase şi aşchii de os de mamut indică posibila limită estică a culturii siberiene Iana
BERINGIA
SIBERIA
Nenana
Swan Point
Upward Sun River
Peştera Bluefish şi râul Old Crow
Calota Glaciară Laurentină
GROENLANDA
Calota Glaciară Cordileră
Munţii Stâncoşi
Complexul Ushki
13 000 AU Lame şi unelte din aşchii, dar fără burine (dăltiţe de silex), găsite la complexul Ushki
14 000 AU Microlame similare celor folosite în centrul Siberiei
13 000 AU Unelte similare celor de la complexul Ushki
12 600 AU Copilul tip Clovis (Anzick-1) este primul exemplu de ADN nativ american care dovedeşte o secvenţă genetică integrală
20–19 000 AU Semne de tranşare pe oase de mamut sunt o posibilă dovadă a unora dintre cele mai vechi deplasări spre sud a oamenilor din nordul îngheţat
16–14 000 AU Unul dintre cele mai vechi situri cu unelte non-Clovis şi plante recoltate pentru hrană, inclusiv seminţe, fructe şi porumb
Insula Triquet
Anzick
Manis mastodon
Peştera Paisley
14 000–13 600 AU Datele furnizate de instrumente de lemn coincid cu istoria orală a colonizării transmisă de Prima Naţiune (Naţiunea Heiltsuk)
11 290 AU Clovis, considerat cel mai vechi depozit antropologic din America de Nord
La Sena şi Lovewell
AMERICA DE NORD
Adăpostul în stâncă Meadowcroft
15 000 AU Cele mai vechi artefacte Clovis, folosite probabil pentru prelucrarea lemnului şi a osului
Topper
Page-Ladson
14 600 AU Dovezi ale tranşării de mastodonţi
13 800 AU Unealtă pre-Clovis din piatră, încastrată în os
Arlington Springs
14 000 AU Coprolite umane (fecale conservate)
Clovis
Gault
16 000 AU 650 000 de artefacte, în special lame şi aşchii, ar putea indica o exploatare permanentă
13 000 AU Rămăşiţe umane de pe insule din largul coastei ar putea indica folosirea bărcilor
13 000 AU Urme de vârfuri de suliţă din piatră şi de mastodonţi tranşaţi
Ixtapan
Taima-Taima
13 000 AU Dovadă a trecerii de la vânători-culegători la primele aşezări agrare
PACIFIC
AMERICA DE SUD
6 ORIGINILE POPULAŢIILOR INDIGENE ARCTICE
5 000 AU
În ultimii 5 000 de ani, strămoşii actualelor populaţii inuit, inupiat şi yupik au pătruns în America. Asemenea coloniştilor anteriori, ei au venit probabil din nord-estul Asiei, dar au rămas în nord. Abilităţile complexe care le-au permis să trăiască şi să vâneze în Arctica s-au păstrat până azi.
Mişcare a populaţiilor
5 COLONIZARE A AMERICII DE SUD
14 000–10 000 AU
Cei mai mulţi dintre coloniştii Americii de Sud au rămas pe coasta Pacificului, unde s-au răspândit în regiunea andină, înainte de a coborî spre Patagonia. Este probabil ca mulţi să fi traversat Anzii, unele populaţii vieţuind la altitudini de peste 4 000 m, spre a se îndrepta apoi spre est, ajungând în bazinul Amazonului sau în Patagonia.
Mişcare a populaţiilor
Sit arheologic
4 PĂTRUNDERE MAI SPRE SUD
14 000–12 000 AU
Cel puţin o populaţie s-a despărţit de restul nord-americanilor şi a migrat spre sud. Aceşti oameni au adus cu ei tehnicile de vânătoare când au ajuns în regiunile tropicale ale Americii Centrale, de unde au coborât mai departe, către ecuator şi America de Sud.
Mişcare a populaţiilor
Sit arheologic

COLONIZARE A UNEI LUMI NOI
Studii genetice și dovezi arheologice din situri aflate în Siberia, America de Nord și de Sud arată că oamenii s-au deplasat pe un pod de pământ care lega America de Asia în urmă cu cel puțin 30 000–20 000 de ani. Odată cu topirea gheții, oamenii s-au răspândit pe tot continentul, atingând probabil coastele sudice ale Americii de Sud acum 18 000 AU.
LEGENDĂ
Calotă glaciară 24 000 AU
Calotă glaciară 15 000–12 500 AU
Uscat expus de nivelul scăzut al oceanului, în era glaciară
CRONOLOGIE
2
3
4
5
6
30 000 AU
25 000
20 000
15 000
10 000
5 000
OCEANUL
ANZI
Lagoa Santa
11 500 AU Cel mai vechi schelet uman, „Luzia", găsit în Brazilia
Quebrada Santa Julia
13 100 AU Așezări umane cu vatră, dușumea și cai
18 500–14 500 AU Cele mai vechi așezări din America de Sud, posibil o cultură costală; conservare neobișnuit de bună, cu artefacte precum vetre, piei și plante
Monte Verde
11 000 AU Vârfuri de săgeți, fosile umane și oseminte de animale vânate
Piedra Museo
10 500 AU Răzuitoare, tocătoare și bolas, folosite probabil pentru a vâna păsări
Peștera Fell's
◁ Vârfuri de săgeți Clovis
Prelucrate bifacial (cioplite în aceeași formă pe fiecare față), asemenea bucăți de cremene au fost specifice tehnicii Clovis în America de Nord.

POPULAREA AMERICILOR

Când Columb a ajuns în Americi, în 1492, continentele erau populate de mii de ani. Adevărații descoperitori ai acestor lumi noi veniseră din Siberia. Ei au cucerit întinderi de gheață și zăpadă și au străbătut distanțe enorme pentru a coloniza un teritoriu alcătuit din prerii, deșerturi, păduri tropicale și munți.

Acum circa 24 000 de ani, lumea traversa o eră glaciară, calota arctică de gheață acoperind o mare parte a emisferei nordice. Apa fiind prinsă în ghețari, nivelul oceanului planetar era suficient de scăzut pentru a expune o fâșie de uscat, Beringia, între Asia și America de Nord; așadar, oamenii puteau trece de pe un continent pe altul, până când drumul a fost blocat de calote de gheață care se întindeau în fața lor. Acolo, primele populații din America au rămas izolate mii de ani, până când vremea mai caldă a topit gheața și a deschis noi coridoare spre sud, probabil acum 20 000 AU.

Dovezi ADN din situri arheologice și ADN-ul nativilor americani de azi arată că două populații distincte s-au desprins din grupul fondator care pătrunsese în noile teritorii, traversând Beringia.

Doar una a continuat să colonizeze Americile – strămoșii nativilor americani. Cealaltă populație – numită beringieni străvechi – ar fi putut rămâne izolată pe Beringia sau în afara acesteia, până după topirea ghețurilor, întrucât ADN-ul său diferă de al oricărei populații de nativi americani. Genetica arată că în urmă cu 17 500–14 600 AU, grupul care pătrunsese în America s-a împărțit iar în două noi ramuri, de nord și de sud. Populația care a continuat să meargă spre sud a urmat trasee de-a lungul coastei Pacificului și mai departe, spre interior. Unii locuitori s-au separat, pe distanțe vaste, dar au rămas genetic asemănători, sugerând o migrație rapidă. În doar câteva mii de ani, se stabiliseră în America Centrală și după câteva secole ajunseseră în Patagonia.

„Ei au făcut preistoria, acei oameni din Asia care, traversând continentele, au devenit primii americani. Colonizarea lor s-a făcut la o scară uriașă, care nu avea să se mai repete vreodată."

DAVID J. MELTZER, *FIRST PEOPLES IN A NEW WORLD: COLONIZING ICE AGE AMERICA*, 2009

POPULAȚIA CLOVIS
VÂNĂTORI DIN EPOCA PIETREI

Vânătorii-culegători din civilizația Clovis au fost considerați cândva primii americani, dar situri arheologice preexistente au demonstrat contrariul. Chiar și așa, civilizația Clovis a avut o largă influență. Acești oameni foloseau lame de piatră și vârfuri de suliță bifaciale pentru a vâna numeroase mamifere mari din America de Nord, ca bizoni, mamuți și feline cu colți-sabie. Pe lângă schimbările climatice și de habitat suferite de aceste specii, unul dintre factorii care au dus la dispariția lor a fost vânarea excesivă.

Felină cu colți-sabie, astăzi dispărută

△ **Unelte inovatoare**
Uneltele de lemn numite *adze* aveau lame din piatră suficient de solide pentru a doborî copaci, a defrișa solul sau pentru a săpa pământul tare.

PRIMII FERMIERI

Cultivarea pământului pentru hrană a constituit un mod de viață cu totul nou pentru oamenii preistorici. Nomazii au devenit astfel fermieri, ceea ce a dus la crearea de așezări cu clădiri permanente, societăți mai mari și potențial de a dezvolta o cultură și o tehnologie mai elaborate.

Primii oameni trăiau mai ales în grupuri nomade și mergeau oriunde hrana se găsea din belșug. Ei urmăreau migrațiile animalelor mari pe care le vânau pentru carne și urmau recoltarea sezonieră de fructe și semințe. Ei construiau – și reconstruiau – tabere simple, cărând cu ei doar câteva bunuri.

Această existență de vânători-culegători i-a ajutat să supraviețuiască ultimei ere glaciare, dar, acum circa 12 000 de ani, o creștere a temperaturii le-a deschis posibilități alternative. *Homo sapiens* s-a impus în această lume mai caldă. Pe atunci, acești oameni moderni se răspândiseră mult dincolo de strămoșeasca lor vatră din Africa, în Asia, Australasia și America. Și, independent, au început să creeze așezări agricole permanente.

Sedentarizare

Taberele permanente, cu case mai solide, își justificau prezența în locuri unde solul era deosebit de fertil – de exemplu în luncile inundabile ale râurilor. Oamenii puteau hrăni mai multe guri flămânde vânând, pescuind și culegând plante în jurul unui teren local, bogat în resurse. Acesta a fost doar un mic pas spre agricultură, căci era mult mai convenabil să crești sau să transplantezi plante alimentare mai aproape de casă sau să le plantezi semințele și tuberculii (unele descoperiri recente arată că oamenii făceau acest lucru încă de acum 23 000 de ani) – pe când animalele sălbatice care puteau fi domesticite cel mai ușor erau închise în țarcuri. Aceste prime ferme produceau mai multă hrană, pentru mai mulți oameni, încât așezările să se dezvolte și chiar să producă surplusuri utile pentru vremuri mai grele. Stocurile de hrană – apărate de taberele concurente – au devenit un alt motiv pentru a rămâne într-un loc.

▷ **Sate timpurii de fermieri**
Această așezare din Mehrgarh, în actualul Pakistan, datează din 7 000 î.Hr. Avea case din cărămizi de lut și hambare pentru a stoca surplusul de cereale.

Domesticire

Pe la 10 000 î.Hr., agricultura apăruse în Eurasia, Noua Guineee și America, fermierii bazându-se pe plantele și animalele locale ca surse preferate de hrană. Ei au învățat că unele specii erau mai utile decât altele și astfel aceste specii au devenit părți de bază ale dietei lor.

În fertilele câmpii inundabile din Mesopotamia (actualul Irak), grâul și orzul sălbatic au devenit cereale cultivate intens, iar oile și caprele asigurau carnea. Principala cereală din Asia a fost orezul, iar în America Centrală fermierii cultivau porumb. Primii agricultori au selectat cele mai productive și mai ușor de crescut plante și animale. De-a lungul generațiilor, alegerile lor aveau să schimbe trăsăturile speciilor sălbatice, pe măsură ce plantele și animalele

VIAȚĂ SEDENTARĂ

Odată cu răspândirea oamenilor moderni, au început să se bazeze pe plante și animale locale pentru a supraviețui. Societățile nomade au făcut loc comunităților sedentare, după ce oamenii au plantat primele recolte sau au închis în țarcuri primele animale. Domesticirea speciilor sălbatice a început acum circa 12 000 de ani. Primii fermieri au folosit cele mai comestibile specii, cel mai ușor de recoltat, cultivând hrană din abundență, suficientă pentru a susține populații tot mai largi, și i-au depășit pe vânătorii-culegători.

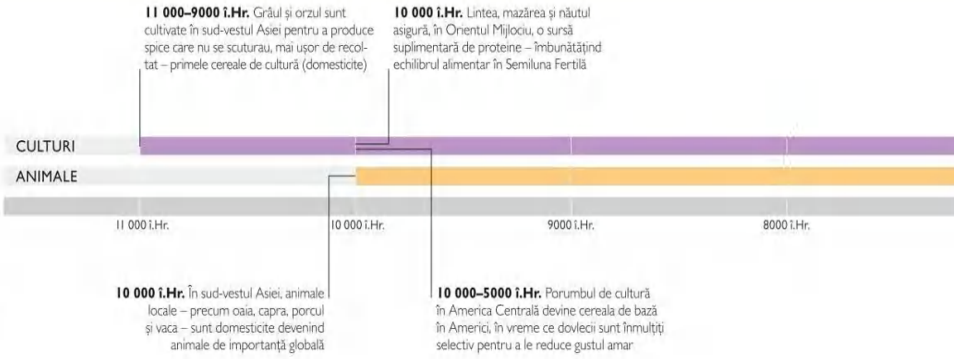
11 000–9000 î.Hr. Grâul și orzul sunt cultivate în sud-vestul Asiei pentru a produce spice care nu se scuturau, mai ușor de recoltat – primele cereale de cultură (domesticite)
10 000 î.Hr. Lintea, mazărea și năutul asigură, în Orientul Mijlociu, o sursă suplimentară de proteine – îmbunătățind echilibrul alimentar în Semiluna Fertilă
CULTURI
ANIMALE
11 000 î.Hr.
10 000 î.Hr.
9000 î.Hr.
8000 î.Hr.
10 000 î.Hr. În sud-vestul Asiei, animale locale – precum oaia, capra, porcul și vaca – sunt domesticite devenind animale de importanță globală
10 000–5000 î.Hr. Porumbul de cultură în America Centrală devine cereala de bază în Americi, în vreme ce dovlecii sunt înmulțiți selectiv pentru a le reduce gustul amar

◁ **Lucrând pământul**
Grup statuar din lemn, de pe la 2000 î.Hr., înfățișând un țăran arându-și pământul cu un model timpuriu de plug tras de boi, care tăia o brazdă prin pământul tare, înainte de plantarea semințelor.

își transmiteau caracteristicile speciilor domestice pe care le știm azi. Prin domesticire, așezările au devenit tot mai dependente de specii limitate de plante și animale care asigurau grosul hranei. Ca urmare, deși hrana era din belșug, uneori echilibrul alimentar era afectat. Era nevoie de mai mult timp pentru a cultiva pământul, iar animalele puteau muri din cauza secetei. Sănătatea oamenilor era adesea precară, căci așezările aglomerate sporeau riscul răspândirii bolilor infecțioase la oameni și la animale.

Succesul agriculturii a fost un compromis între riscuri și beneficii. În unele părți, de pildă în Australia, condițiile au favorizat stiluri de viață nomade tradiționale, iar aici oamenii au rămas, în mare parte, vânători-culegători. Când agricultorii au înțeles mai bine necesitățile plantelor și animalelor, au dezvoltat modalități de a depăși riscurile și de a crește productivitatea. Ei au învățat cum să folosească bălegarul ca îngrășământ sau cum să irige pământul deviind cursul râurilor – reducând astfel efectele secetelor sezoniere. În Egipt, apele Nilului au fost folosite pentru irigarea ogoarelor, prelungind sezoanele de creștere a culturilor.

Cu timpul, productivitatea hranei a devenit o bogăție materială: mai multe alimente puteau hrăni mai mulți oameni și facilitau și comerțul. Așezările mai mari susțineau oameni cu diferite abilități, precum meșteșugari sau negustori. Astfel, revoluția agrară a avut și consecințe de anvergură pentru istoria omenirii – inclusiv apariția orașelor industriale.

„Agricultura a fost precondiția dezvoltării ... civilizațiilor din Egipt, Mesopotamia, valea Indului, China, Americi și Africa."

GRAEME BARKER, ARHEOLOG BRITANIC, *AGRICULTURAL REVOLUTION IN PREHISTORY*, 2006

△ **Strămoș sălbatic**
Muflonul armean din sud-vestul Asiei este probabil strămoșul oii domesticite, una dintre primele specii de animale îmblânzite, pe la 10 000 î.Hr.

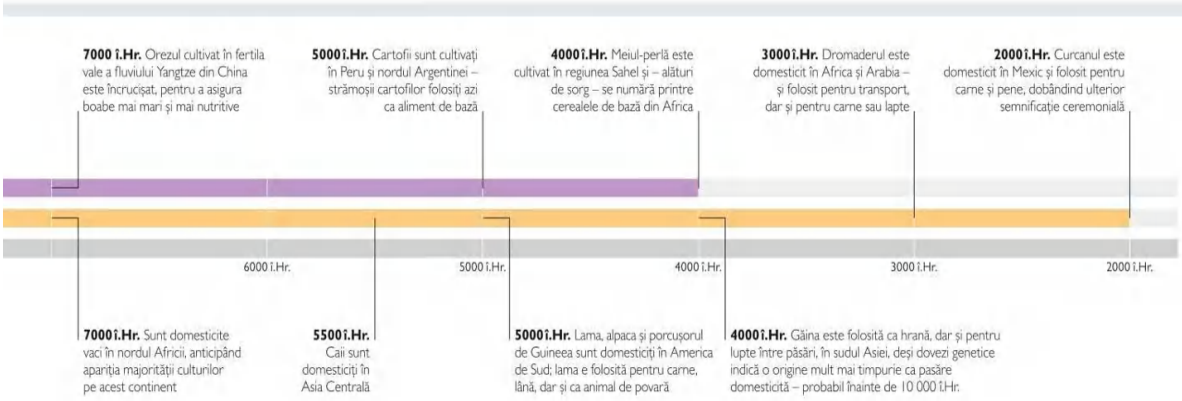
7000 î.Hr. Orezul cultivat în fertila vale a fluviului Yangtze din China este încrucișat, pentru a asigura boabe mai mari și mai nutritive
5000 î.Hr. Cartofii sunt cultivați în Peru și nordul Argentinei – strămoșii cartofilor folosiți azi ca aliment de bază
4000 î.Hr. Meiul-perlă este cultivat în regiunea Sahel și – alături de sorg – se numără printre cerealele de bază din Africa
3000 î.Hr. Dromaderul este domesticit în Africa și Arabia – și folosit pentru transport, dar și pentru carne sau lapte
2000 î.Hr. Curcanul este domesticit în Mexic și folosit pentru carne și pene, dobândind ulterior semnificație ceremonială
6000 î.Hr.
5000 î.Hr.
4000 î.Hr.
3000 î.Hr.
2000 î.Hr.
7000 î.Hr. Sunt domesticite vaci în nordul Africii, anticipând apariția majorității culturilor pe acest continent
5500 î.Hr. Caii sunt domesticiți în Asia Centrală
5000 î.Hr. Lama, alpaca și porcușorul de Guineea sunt domesticiți în America de Sud; lama e folosită pentru carne, lână, dar și ca animal de povară
4000 î.Hr. Găina este folosită ca hrană, dar și pentru lupte între păsări, în sudul Asiei, deși dovezi genetice indică o origine mult mai timpurie ca pasăre domesticită – probabil înainte de 10 000 î.Hr.

ORIGINEA AGRICULTURII

Când vânătorii-culegători și-au abandonat stilul de viață nomad și au devenit primii agricultori (fermieri), ei au făcut ceva mai mult decât să-și hrănească familiile. Ei au declanșat o revoluție agrară cu implicații uriașe pentru viitorul omenirii.

Dovezi privind originea agriculturii provin din date arheologice și din ADN-ul plantelor cultivate sau al animalelor domestice, dar și al speciilor sălbatice. Nimeni nu știe exact de ce au început oamenii să cultive pământul. Poate ei au transplantat culturi sălbatice mai aproape de casă sau au înțeles potențialul semințelor germinate. Orice s-ar fi întâmplat, odată cu încălzirea climei și creșterea populației după era glaciară, oamenii au devenit – independent unii de alții – legați de agricultură. Aceasta le-a adus o sursă sigură de hrană și uneori, când recoltele erau bune, un surplus pentru a supraviețui în vremuri grele. Îngrijirea culturilor și îngrădirea animalelor domestice au necesitat rămânerea pe loc a comunităților îndeajuns de mult cât să culeagă roadele. Alte motive pentru sedentarizare ar fi putut fi că noile unelte agricole erau prea grele pentru a fi cărate din loc în loc și că orice surplus de hrană trebuia depozitat. În timp ce așezările agrare au crescut, punând bazele civilizației, comunitățile s-au răspândit, luându-și cu ele abilitățile, plantele și animalele.

„... Aproape toți dintre noi suntem fermieri sau hrăniți de fermieri."

JARED DIAMOND, DIN *GUNS, GERMS, AND STEEL*, 1997

REVOLUȚIE A DOMESTICIRII

DE LA SPECII SĂLBATICE LA CULTURI ȘI ANIMALE DOMESTICE

Culturile și animalele folosite astăzi provin din specii sălbatice care aveau caracteristici mai degrabă diferite. Fermierii au ales să înmulțească exemplarele care li se păreau cel mai potrivite, selecționând plante ce asigurau recolte mai bune sau animale mai docile. Această așa-numită selecție artificială, de-a lungul câtorva generații, uneori timp de secole, a dat naștere la forme domestice de animale și plante.

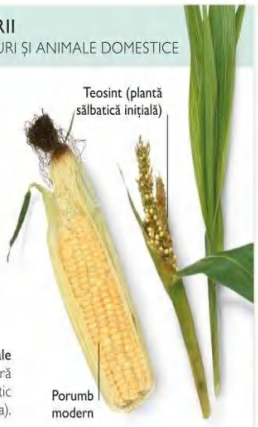

Produs al selecției artificiale
Știuleți mai mari de porumb de cultură (stânga) provin din porumbul sălbatic (dreapta).

5 DIFERITE PLANTE ȘI ANIMALE DOMESTICE: AMERICA 10 000–2 000 î.Hr.

În toată Lumea Veche, tipuri similare de culturi și animale au fost folosite în centre agrare separate. Dar primii colonizatori ai Americilor au găsit plante complet noi, cum ar fi dovlecii și porumbul. Varietatea acestor plante a crescut, odată ce oamenii din diferite regiuni au început să facă schimb de produse. Singurele animale mari potrivite pentru domesticire în Americi, lama și alpaca, existau în Anzi.

- Sit arheologic
- Porumb și mei
- Arahide
- Dovleac și floarea-soarelui
- Dovleac și avocado
- Cartofi
- Curcan
- Lama și alpaca

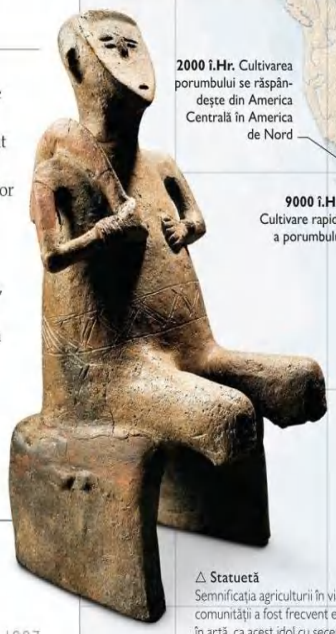

△ **Statuetă**
Semnificația agriculturii în viața comunității a fost frecvent exprimată în artă, ca acest idol cu seceră pe umăr din Europa Centrală.

AMERICA DE NORD

2000 î.Hr. Cultivarea porumbului se răspândește din America Centrală în America de Nord

Valea Mississippi

5000 î.Hr. Dovezi ale cultivării dovleacului

9000 î.Hr. Cultivare rapidă a porumbului

America Centrală

2000 î.Hr. Prima domesticire a curcanului de către mayași

Anzi

6000 î.Hr. Prima domesticire a lamei de către incași

AMERICA DE SUD

ASCENSIUNE A AGRICULTURII

Agricultura a apărut independent în diferite părți ale lumii, înainte de a se răspândi și în regiunile învecinate. Fiecare zonă și-a dezvoltat culturi specifice, în funcție de climă, iar unele produse au câpătat o importanță globală pe măsură ce comunitățile s-au extins în toată lumea.

LEGENDĂ

- Principale centre independente de domesticire
- Centre secundare
- Cereale
- Leguminoase
- Fructe și legume
- Vite
- Tuberculi și rădăcini

LEGENDĂ EXTINDERE

- Produs de importanță globală
- Produs de importanță regională

CRONOLOGIE

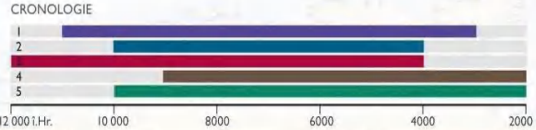

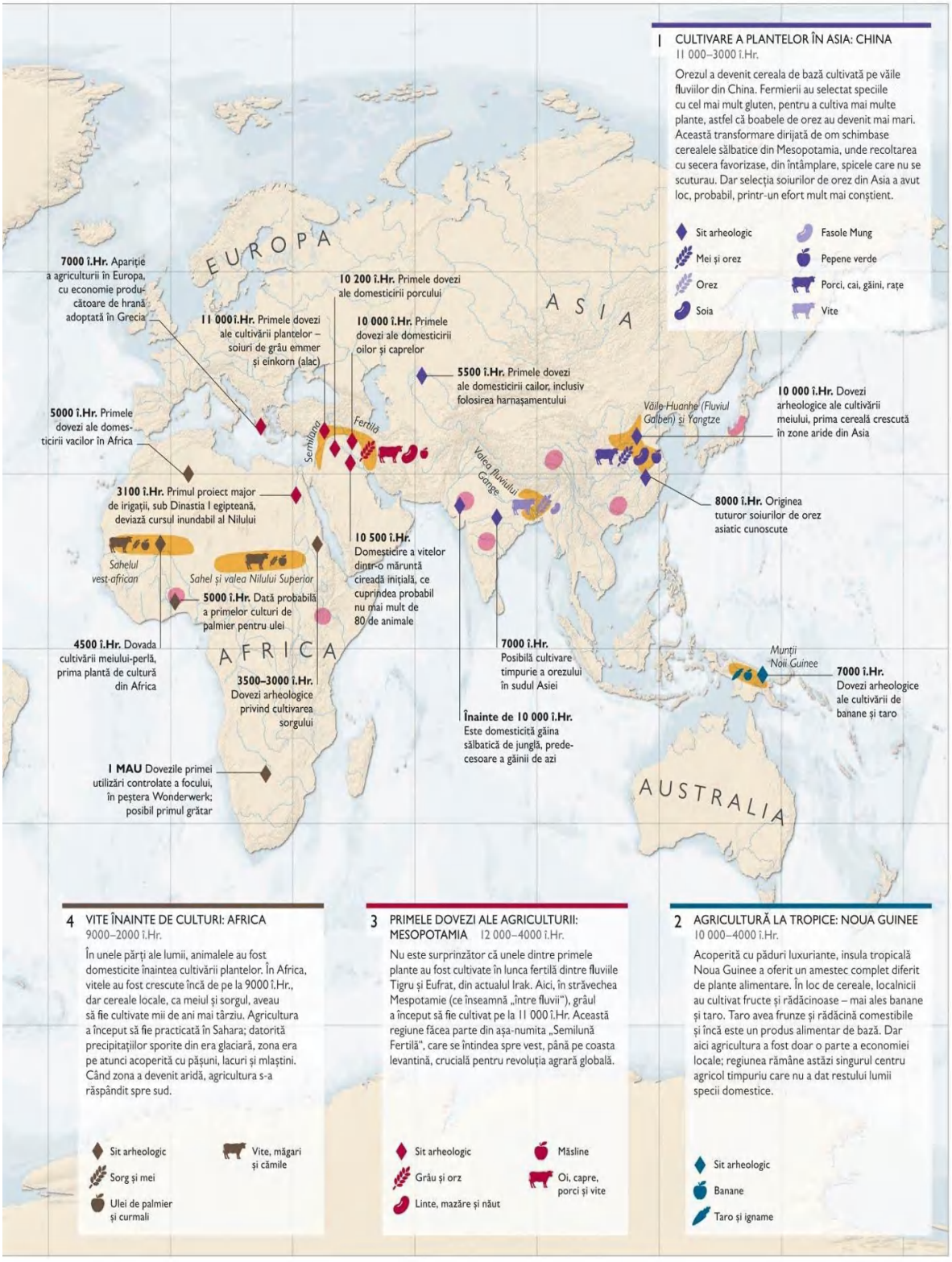
EUROPA
ASIA
AFRICA
AUSTRALIA
7000 î.Hr. Apariție a agriculturii în Europa, cu economie producătoare de hrană adoptată în Grecia
11 000 î.Hr. Primele dovezi ale cultivării plantelor – soiuri de grâu emmer și einkorn (alac)
10 200 î.Hr. Primele dovezi ale domesticirii porcului
10 000 î.Hr. Primele dovezi ale domesticirii oilor și caprelor
5500 î.Hr. Primele dovezi ale domesticirii cailor, inclusiv folosirea harnașamentului
5000 î.Hr. Primele dovezi ale domesticirii vacilor în Africa
Semilună
Fertilă
3100 î.Hr. Primul proiect major de irigații, sub Dinastia I egipteană, deviază cursul inundabil al Nilului
Sahelul vest-african
Sahel și valea Nilului Superior
5000 î.Hr. Dată probabilă a primelor culturi de palmier pentru ulei
4500 î.Hr. Dovada cultivării meiului-perlă, prima plantă de cultură din Africa
3500–3000 î.Hr. Dovezi arheologice privind cultivarea sorgului
1 MAU Dovezile primei utilizări controlate a focului, în peștera Wonderwerk; posibil primul grătar
10 500 î.Hr. Domesticire a vitelor dintr-o mărunță creadă inițială, ce cuprindea probabil nu mai mult de 80 de animale
Valea fluviului Gange
7000 î.Hr. Posibilă cultivare timpurie a orezului în sudul Asiei
Înainte de 10 000 î.Hr. Este domesticită găina sălbatică de junglă, predecesoare a găinii de azi
Văile Huanhe (Fluviul Galben) și Yangtze
10 000 î.Hr. Dovezi arheologice ale cultivării meiului, prima cereală crescută în zone aride din Asia
8000 î.Hr. Originea tuturor soiurilor de orez asiatic cunoscute
Munții Noii Guinee
7000 î.Hr. Dovezi arheologice ale cultivării de banane și taro

1 CULTIVARE A PLANTELOR ÎN ASIA: CHINA
11 000–3000 î.Hr.

Orezul a devenit cereala de bază cultivată pe văile fluviilor din China. Fermierii au selectat speciile cu cel mai mult gluten, pentru a cultiva mai multe plante, astfel că boabele de orez au devenit mai mari. Această transformare dirijată de om schimbase cerealele sălbatice din Mesopotamia, unde recoltarea cu secera favorizase, din întâmplare, spicele care nu se scuturau. Dar selecția soiurilor de orez din Asia a avut loc, probabil, printr-un efort mult mai conștient.

- Sit arheologic
- Mei și orez
- Orez
- Soia
- Fasole Mung
- Pepene verde
- Porci, cai, găini, rațe
- Vite

2 AGRICULTURĂ LA TROPICE: NOUA GUINEE
10 000–4000 î.Hr.

Acoperită cu păduri luxuriante, insula tropicală Noua Guinee a oferit un amestec complet diferit de plante alimentare. În loc de cereale, localnicii au cultivat fructe și rădăcinoase – mai ales banane și taro. Taro avea frunze și rădăcină comestibile și încă este un produs alimentar de bază. Dar aici agricultura a fost doar o parte a economiei locale; regiunea rămâne astăzi singurul centru agricol timpuriu care nu a dat restului lumii specii domestice.

- Sit arheologic
- Banane
- Taro și igname

3 PRIMELE DOVEZI ALE AGRICULTURII: MESOPOTAMIA 12 000–4000 î.Hr.

Nu este surprinzător că unele dintre primele plante au fost cultivate în lunca fertilă dintre fluviile Tigru și Eufrat, din actualul Irak. Aici, în străvechea Mespotamie (ce înseamnă „între fluvii"), grâul a început să fie cultivat pe la 11 000 î.Hr. Această regiune făcea parte din așa-numita „Semilună Fertilă", care se întindea spre vest, până pe coasta levantină, crucială pentru revoluția agrară globală.

- Sit arheologic
- Grâu și orz
- Linte, mazăre și năut
- Măsline
- Oi, capre, porci și vite

4 VITE ÎNAINTE DE CULTURI: AFRICA
9000–2000 î.Hr.

În unele părți ale lumii, animalele au fost domesticite înaintea cultivării plantelor. În Africa, vitele au fost crescute încă de pe la 9000 î.Hr., dar cereale locale, ca meiul și sorgul, aveau să fie cultivate mii de ani mai târziu. Agricultura a început să fie practicată în Sahara; datorită precipitațiilor sporite din era glaciară, zona era pe atunci acoperită cu pășuni, lacuri și mlaștini. Când zona a devenit aridă, agricultura s-a răspândit spre sud.

- Sit arheologic
- Sorg și mei
- Ulei de palmier și curmali
- Vite, măgari și cămile

DE LA SATE LA ORAȘE

După ce vânătorii-culegători au început să practice agricultura, populațiile umane au devenit prima oară în istorie legate de puncte fixe pe harta civilizației. Mărimea și complexitatea așezărilor au crescut, iar primele sate au devenit primele orașe.

Așa cum agricultura i-a făcut pe oameni mai sedentari, așezările au generat atributele societății umane moderne – acumulare materială, industrie și comerț. Acest lucru s-a întâmplat în toată lumea, dar nicăieri dovezile nu sunt mai clare decât în sud-vestul Asiei. Aici, primii fermieri au produs pe solurile fertile suficientă hrană pentru a susține populații mai numeroase. Deși viața implica muncă intensă și exista un risc mai mare din cauza suprapopulării și a malnutriției, traiul în comun într-un loc stabil, o perioadă lungă de timp, a avut și avantaje. Oamenii s-au putut concentra pe producerea de surplus și și-au perfecționat abilitățile, spre a-și ușura viața. Lutul era transformat în cărămizi pentru case mai solide sau prelucrat ca mari vase de depozitare. Pe măsură ce orașele se dezvoltau, uneori erau fortificate cu ziduri. Cochilii de scoici din Mediterana dovedesc că atunci s-au creat și vaste legături comerciale, iar cuprul a înlocuit treptat cremenea pentru unelte mai bune. Odată cu divizarea societății în meșteșugari, negustori și lideri ai acestora, aceste prime industrii locale au adus bunăstare care a stat la baza primelor economii de schimb.

„... a avut sens ca oamenii să se grupeze laolaltă ... pentru gestionarea mediului."

J.M. ROBERTS, DIN *HISTORY OF THE WORLD*, 1990

CERAMICĂ ÎN EPOCA PIETREI
EXPLOATARE A ARGILEI

Argila arsă a fost folosită pentru vase și figurine de acum 20 000 ani. Mai târziu, ea a devenit importantă pentru construirea locuințelor. Argila umedă era folosită pentru a întări pereții din paiantă. Cărămizi solide au oferit protecție în fața intemperiilor și a inamicilor, iar tehnologia creativă a fost folosită pentru a modela vase mai decorate.

Vas, cultura Halaf
Ceramica mesopotamiană era decorată cu motive geometrice încă de pe la 6000 î.Hr.

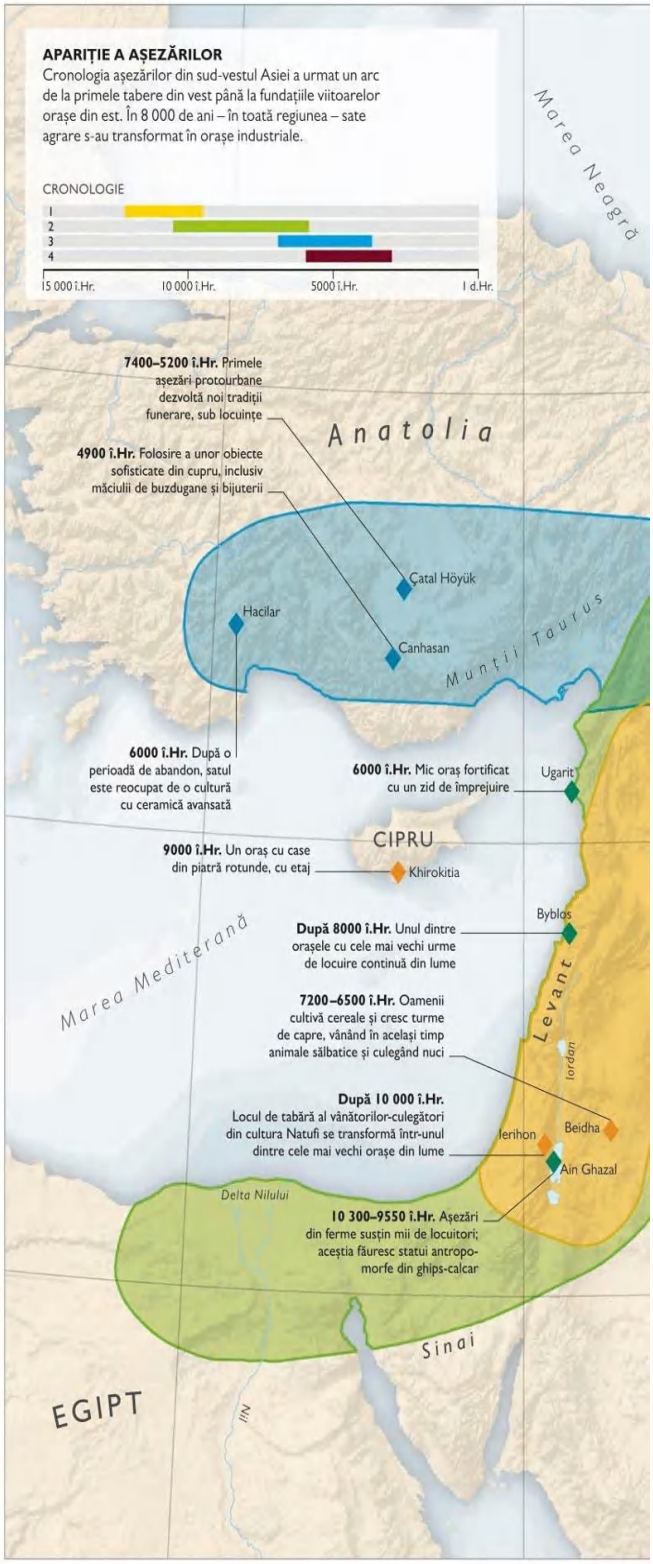
APARIȚIE A AȘEZĂRILOR
Cronologia așezărilor din sud-vestul Asiei a urmat un arc de la primele tabere din vest până la fundațiile viitoarelor orașe din est. În 8 000 de ani – în toată regiunea – sate agrare s-au transformat în orașe industriale.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
15 000 î.Hr.
10 000 î.Hr.
5000 î.Hr.
1 d.Hr.
Marea Neagră
7400–5200 î.Hr. Primele așezări protourbane dezvoltă noi tradiții funerare, sub locuințe
Anatolia
4900 î.Hr. Folosire a unor obiecte sofisticate din cupru, inclusiv măciulii de buzdugane și bijuterii
Çatal Höyük
Hacilar
Canhasan
Munții Taurus
6000 î.Hr. După o perioadă de abandon, satul este reocupat de o cultură cu ceramică avansată
6000 î.Hr. Mic oraș fortificat cu un zid de împrejuire
Ugarit
CIPRU
9000 î.Hr. Un oraș cu case din piatră rotunde, cu etaj
Khirokitia
Byblos
După 8000 î.Hr. Unul dintre orașele cu cele mai vechi urme de locuire continuă din lume
Marea Mediterană
Levant
7200–6500 î.Hr. Oamenii cultivă cereale și cresc turme de capre, vânând în același timp animale sălbatice și culegând nuci
Iordan
După 10 000 î.Hr. Locul de tabără al vânătorilor-culegători din cultura Natufi se transformă într-unul dintre cele mai vechi orașe din lume
Ierihon
Beidha
Ain Ghazal
Delta Nilului
10 300–9550 î.Hr. Așezări din ferme susțin mii de locuitori; aceștia făuresc statui antropomorfe din ghips-calcar
Sinai
EGIPT
Nil

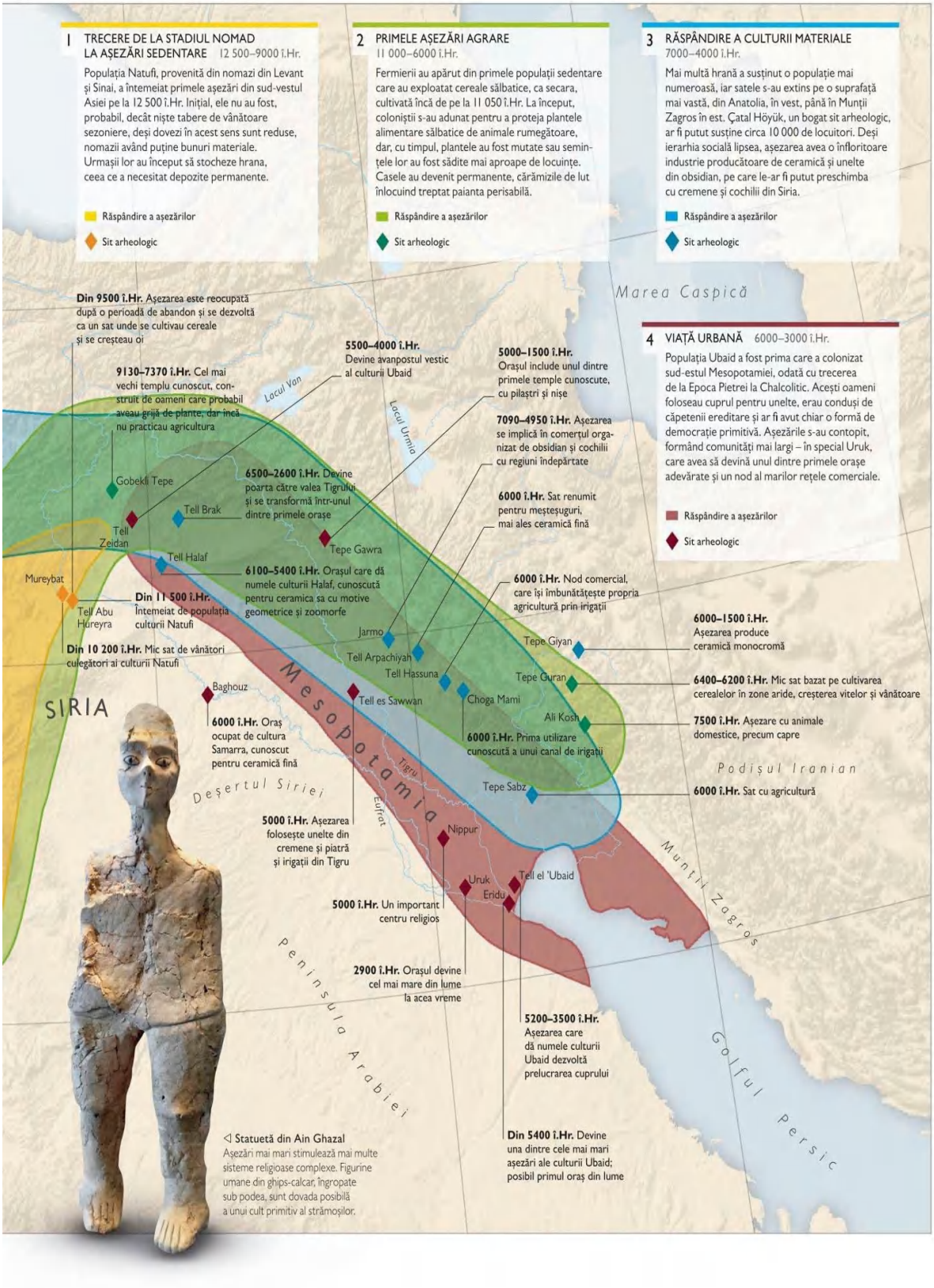
1 TRECERE DE LA STADIUL NOMAD LA AȘEZĂRI SEDENTARE 12 500–9000 î.Hr.
Populația Natufi, provenită din nomazi din Levant și Sinai, a întemeiat primele așezări din sud-vestul Asiei pe la 12 500 î.Hr. Inițial, ele nu au fost, probabil, decât niște tabere de vânătoare sezoniere, deși dovezi în acest sens sunt reduse, nomazii având puține bunuri materiale. Urmașii lor au început să stocheze hrana, ceea ce a necesitat depozite permanente.
Răspândire a așezărilor
Sit arheologic
2 PRIMELE AȘEZĂRI AGRARE 11 000–6000 î.Hr.
Fermierii au apărut din primele populații sedentare care au exploatat cereale sălbatice, ca secara, cultivată încă de pe la 11 050 î.Hr. La început, coloniștii s-au adunat pentru a proteja plantele alimentare sălbatice de animale rumegătoare, dar, cu timpul, plantele au fost mutate sau semințele lor au fost sădite mai aproape de locuințe. Casele au devenit permanente, cărămizile de lut înlocuind treptat paianta perisabilă.
Răspândire a așezărilor
Sit arheologic
3 RĂSPÂNDIRE A CULTURII MATERIALE 7000–4000 î.Hr.
Mai multă hrană a susținut o populație mai numeroasă, iar satele s-au extins pe o suprafață mai vastă, din Anatolia, în vest, până în Munții Zagros în est. Çatal Höyük, un bogat sit arheologic, ar fi putut susține circa 10 000 de locuitori. Deși ierarhia socială lipsea, așezarea avea o înfloritoare industrie producătoare de ceramică și unelte din obsidian, pe care le-ar fi putut preschimba cu cremene și cochilii din Siria.
Răspândire a așezărilor
Sit arheologic
4 VIAȚĂ URBANĂ 6000–3000 î.Hr.
Populația Ubaid a fost prima care a colonizat sud-estul Mesopotamiei, odată cu trecerea de la Epoca Pietrei la Chalcolitic. Acești oameni foloseau cuprul pentru unelte, erau conduși de căpetenii ereditare și ar fi avut chiar o formă de democrație primitivă. Așezările s-au contopit, formând comunități mai largi – în special Uruk, care avea să devină unul dintre primele orașe adevărate și un nod al marilor rețele comerciale.
Răspândire a așezărilor
Sit arheologic
Marea Caspică
Lacul Van
Lacul Urmia
Din 9500 î.Hr. Așezarea este reocupată după o perioadă de abandon și se dezvoltă ca un sat unde se cultivau cereale și se creșteau oi
9130–7370 î.Hr. Cel mai vechi templu cunoscut, construit de oameni care probabil aveau grijă de plante, dar încă nu practicau agricultura
5500–4000 î.Hr. Devine avanpostul vestic al culturii Ubaid
5000–1500 î.Hr. Orașul include unul dintre primele temple cunoscute, cu pilaștri și nișe
7090–4950 î.Hr. Așezarea se implică în comerțul organizat de obsidian și cochilii cu regiuni îndepărtate
6500–2600 î.Hr. Devine poarta către valea Tigrului și se transformă într-unul dintre primele orașe
6000 î.Hr. Sat renumit pentru meșteșuguri, mai ales ceramică fină
6100–5400 î.Hr. Orașul care dă numele culturii Halaf, cunoscută pentru ceramica sa cu motive geometrice și zoomorfe
6000 î.Hr. Nod comercial, care își îmbunătățește propria agricultură prin irigații
Din 11 500 î.Hr. Întemeiat de populația culturii Natufi
Din 10 200 î.Hr. Mic sat de vânători culegători ai culturii Natufi
6000–1500 î.Hr. Așezarea produce ceramică monocromă
6400–6200 î.Hr. Mic sat bazat pe cultivarea cerealelor în zone aride, creșterea vitelor și vânătoare
7500 î.Hr. Așezare cu animale domestice, precum capre
6000 î.Hr. Prima utilizare cunoscută a unui canal de irigații
6000 î.Hr. Sat cu agricultură
5000 î.Hr. Așezarea folosește unelte din cremene și piatră și irigații din Tigru
5000 î.Hr. Un important centru religios
2900 î.Hr. Orașul devine cel mai mare din lume la acea vreme
5200–3500 î.Hr. Așezarea care dă numele culturii Ubaid dezvoltă prelucrarea cuprului
Din 5400 î.Hr. Devine una dintre cele mai mari așezări ale culturii Ubaid; posibil primul oraș din lume
Gobekli Tepe
Tell Brak
Tell Zeidan
Tell Halaf
Mureybat
Tell Abu Hureyra
Jarmo
Tepe Gawra
Tell Arpachiyah
Tell Hassuna
Tepe Giyan
Tepe Guran
Choga Mami
Ali Kosh
Tepe Sabz
Baghouz
Tell es Sawwan
Nippur
Uruk
Eridu
Tell el 'Ubaid
SIRIA
Mesopotamia
Tigru
Eufrat
Deșertul Siriei
Podișul Iranian
Munții Zagros
Golful Persic
Peninsula Arabiei
◁ Statuetă din Ain Ghazal
Așezări mai mari stimulează mai multe sisteme religioase complexe. Figurine umane din ghips-calcar, îngropate sub podea, sunt dovada posibilă a unui cult primitiv al strămoșilor.

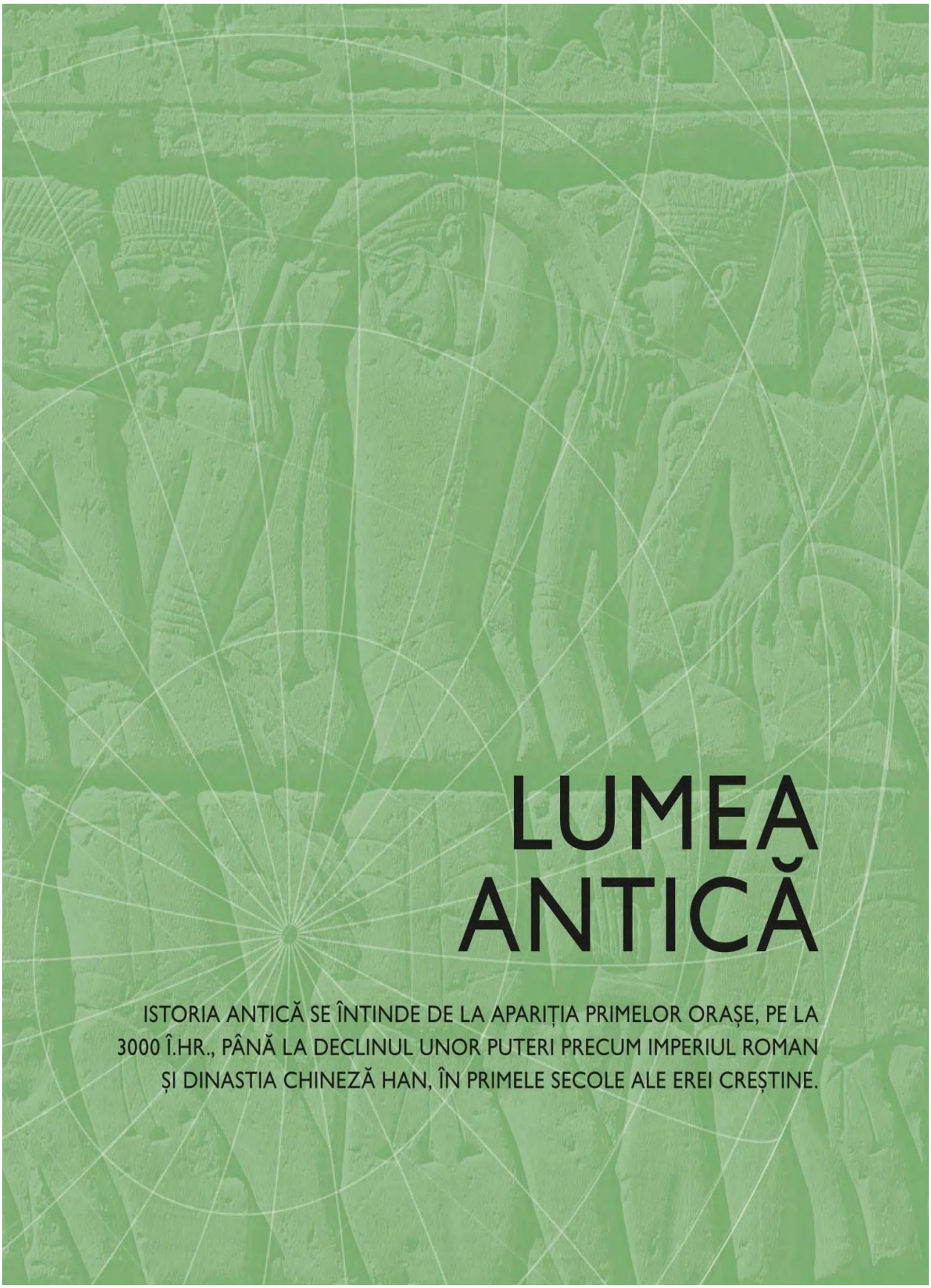

LUMEA ANTICĂ

ISTORIA ANTICĂ SE ÎNTINDE DE LA APARIȚIA PRIMELOR ORAȘE, PE LA 3000 Î.HR., PÂNĂ LA DECLINUL UNOR PUTERI PRECUM IMPERIUL ROMAN ȘI DINASTIA CHINEZĂ HAN, ÎN PRIMELE SECOLE ALE EREI CREȘTINE.

△ **Țap în tufiș**
Exemplu de măiestrie sumeriană, această statuetă elaborată ce reprezintă un țap sălbatic în căutare de hrană provine din orașul-stat Ur, din Mesopotamia antică.

PRIMELE CIVILIZAȚII

Solul fertil, climatul blând și resursele de apă, alături de agricultură și o tehnologie de prelucrare a pietrei, au dus la dezvoltarea primelor civilizații urbane. Se crede că în Mesopotamia (actualul Irak) ar fi apărut cea mai veche dintre ele, pe la 3500 î.Hr.

Dintre toți factorii care au favorizat dezvoltarea civilizațiilor, apa a fost, poate, cel mai important. Prima civilizație cunoscută a apărut în Sumer, sudul Mesopotamiei, în regiunea fertilă dintre fluviile Tigru și Eufrat. Sumerienii au fost atrași aici datorită abundenței de apă dulce asigurată de fluvii.

Un înfloritor centru comercial al civilizației sumeriene, Uruk este considerat primul oraș din lume. La apogeul gloriei sale (circa 2800 î.Hr.), avea ziduri lungi de aproape 10 km și o populație cuprinsă între 40 000 și 80 000 de locuitori. Printre alte orașe-stat sumeriene care au contribuit semnificativ la civilizația umană s-au numărat Eridu, Ur, Nippur, Lagash și Kish. Probabil cea mai importantă invenție sumeriană a fost roata, urmată de dezvoltarea scrierii cuneiforme.

Primele piramide

Așa cum sumerienii au depins de fluviile Tigru și Eufrat, civilizația egipteană n-ar fi apărut fără Nil. Apa acestui fluviu îi inunda lunca șase luni pe an, lăsând în urmă un strat de nămol dens și negru, bogat în nutrienți. Primii egipteni au putut cultiva astfel plante, inclusiv cereale, legume și fructe.

„Acesta este zidul din Uruk, cu care nu se poate măsura nici un oraș de pe Pământ."

EPOPEEA LUI GHILGAMEȘ, CCA 2000 Î.HR.

△ **Miracol arhitectural**
Piramidele de la Gizeh au fost mormintele a trei faraoni din Vechiul Regat. De la stânga la dreapta, cele trei mari piramide de aici reprezintă mormintele lui Mykerinos, Khefren și Kheops.

Pe la 3400 î.Hr. s-au dezvoltat două regate egiptene – Egiptul de Sus, pe valea Nilului, și Egiptul de Jos, în nord. Circa 300 de ani mai târziu, regele Narmer a unificat cele două regate, stabilind capitala Egiptului unificat la Memfis. Lângă Memfis, la Saqqara, egiptenii au construit prima piramidă, pe la 2611 î.Hr. Piramida în trepte a fost proiectată de Imhotep – unul dintre cei mai de încredere sfetnici ai faraonului Djoser – spre a găzdui trupul stăpânului său regal, după moarte. Au urmat peste 130 de piramide. Cea mai semnificativă a fost Marea Piramidă, construită la Gizeh pentru Kheops, care a domnit între 2589–2566 î.Hr. Alte două piramide au fost înălțate în același loc pentru faraonii Khefren și Mykerinos, succesorii lui Kheops. Deși nu aveau nici o legătură cu cele egiptene, structuri piramidale s-au

CIVILIZAȚII STRĂVECHI

Se crede că primele civilizații urbane au apărut în Mesopotamia (regiunea dintre fluviile Tigru și Eufrat), urmate de cea de pe valea Nilului. S-au dezvoltat civilizații și în bazinele fertile ale Fluviului Galben din China și ale fluviului Ind de pe teritoriul actual al Indiei și Pakistanului. În fiecare caz, un fluviu uriaș a creat condiții pentru o agricultură intensivă, eficientă. Orașe timpurii au apărut și în Peru, din motive încă neînțelese pe deplin. În Europa, minoicii au construit așezări urbane avansate, în jurul unor mari palate.

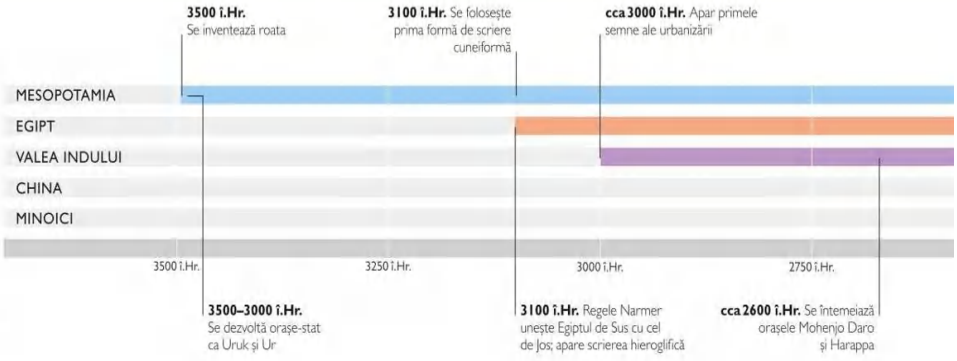
3500 î.Hr. Se inventează roata
3100 î.Hr. Se folosește prima formă de scriere cuneiformă
cca 3000 î.Hr. Apar primele semne ale urbanizării
MESOPOTAMIA
EGIPT
VALEA INDULUI
CHINA
MINOICI
3500 î.Hr.
3250 î.Hr.
3000 î.Hr.
2750 î.Hr.
3500–3000 î.Hr. Se dezvoltă orașe-stat ca Uruk și Ur
3100 î.Hr. Regele Narmer unește Egiptul de Sus cu cel de Jos; apare scrierea hieroglifică
cca 2600 î.Hr. Se întemeiază orașele Mohenjo Daro și Harappa

▷ **Vas ritual**
Acest bol chinezesc din bronz, pentru mâncare, numit *gui*, a fost probabil creat între 1300 și 1050 î.Hr., fiind folosit în ritualuri religioase Shang.

construit și pe teritoriul actual al statului Peru de membrii civilizației Norte Chico, constructorii primelor orașe din Americi, undeva înainte de anul 3000 î.Hr.

Civilizații din Orient

Fluviile au jucat un rol la fel de important în dezvoltarea civilizațiilor de pe valea Indului (în nord-vestul Asiei de Sud) și nordul Chinei. Populația de pe valea Indului este numită azi „harappă", după Harappa – unul dintre cele mai mari orașe ale sale, împreună cu Mohenjo Daro. Harappii au prosperat între 3300 și 1900 î.Hr. Până de curând se credea că au fost distruși de invadatori indo-europeni din nord, dar o teorie mai recentă arată că mișcările tectonice care au afectat fluviile de care depindeau harappii ar fi dus la colapsul civilizației de pe valea Indului. O altă teorie afirmă că secarea unor râuri locale ar fi dus la declinul acestei civilizații.

O civilizație chineză a înflorit de-a lungul Fluviului Galben, în nord. Ca și în cazul civilizațiilor egipteană și harappă, și aici inundațiile sezoniere au îmbogățit solul. Acest lucru a stimulat dezvoltarea agriculturii, iar râurile au asigurat o arteră comercială utilă. Pe la 2000 î.Hr. se practica prelucrarea bronzului, a mătăsii și argilei.

Misterioșii minoici

În aceeași perioadă cu civilizația chineză, apărea, pe insula Creta din Mediterana, o altă civilizație influentă. Populația ei este cunoscută azi drept minoică – denumire dată de arheologul britanic Sir Arthur Evans în onoarea lui Minos, un suveran legendar, cu existență incertă. Minoicii au fost o influentă putere comercială navală, exportând lemn, ceramică și textile. Comerțul le-a adus bogăție și au construit multe palate – cel din Cnossos fiind cel mai impresionant. Civilizația minoică a intrat în declin la finele secolului XV î.Hr. Unii istorici atribuie acest declin unei erupții vulcanice de pe insula Thera (astăzi Santorini), în vreme ce alții consideră că ar fi fost cauzat de invazia micenienilor din Grecia continentală.

▽ **Expresie artistică**
Această frescă viu colorată, înfățișând un ritual funerar minoic în onoarea unui nobil decedat, decorează un sarcofag din secolul XIV î.Hr.

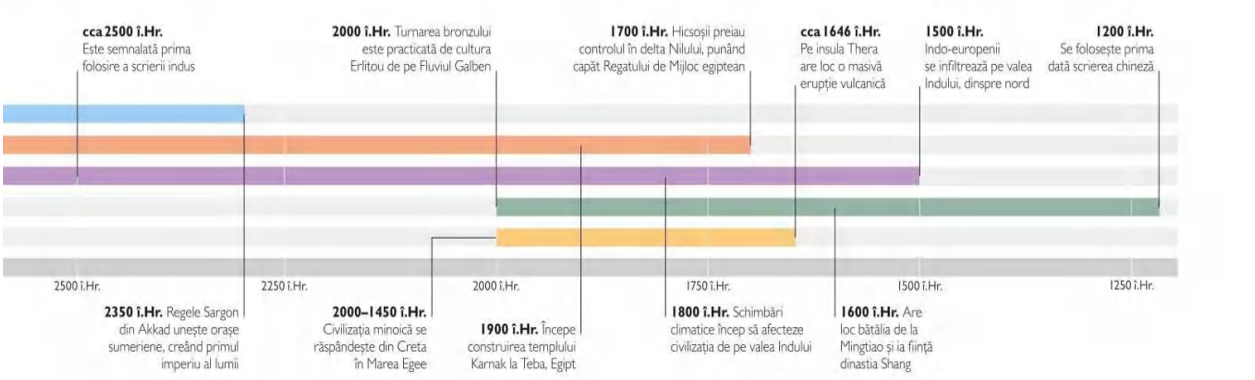
cca 2500 î.Hr. Este semnalată prima folosire a scrierii indus
2000 î.Hr. Turnarea bronzului este practicată de cultura Erlitou de pe Fluviul Galben
1700 î.Hr. Hicsoșii preiau controlul în delta Nilului, punând capăt Regatului de Mijloc egiptean
cca 1646 î.Hr. Pe insula Thera are loc o masivă erupție vulcanică
1500 î.Hr. Indo-europenii se infiltrează pe valea Indului, dinspre nord
1200 î.Hr. Se folosește prima dată scrierea chineză
2500 î.Hr.
2250 î.Hr.
2000 î.Hr.
1750 î.Hr.
1500 î.Hr.
1250 î.Hr.
2350 î.Hr. Regele Sargon din Akkad unește orașe sumeriene, creând primul imperiu al lumii
2000–1450 î.Hr. Civilizația minoică se răspândește din Creta în Marea Egee
1900 î.Hr. Începe construirea templului Karnak la Teba, Egipt
1800 î.Hr. Schimbări climatice încep să afecteze civilizația de pe valea Indului
1600 î.Hr. Are loc bătălia de la Mingtiao și ia ființă dinastia Shang

1 EGIPTUL PREDINASTIC 4000–3050 î.Hr.
După 4000 î.Hr., orașe egiptene precum Helipolis, Memfis și Abydos au devenit importante centre comerciale, importând metale și piatră de construcție din Nubia. De asemenea, făceau negoț cu orașe mesopotamiene, obținând materiale prețioase, precum lapis lazuli, originară din valea Indului. Pe la 3500 î.Hr., Nekhen (numit ulterior Hierakonpolis) era un mare oraș, adăpostind cele mai vechi temple și morminte regale din Egipt.
Vechi morminte regale
2 COMERȚ ÎN MESOPOTAMIA 4000–2500 î.Hr.
Pe la 4000 î.Hr., în Mesopotamia apăruseră multe orașe-stat. Uruk, Ur și Kish exportau bunuri locale în Mediterana dezvoltând și legături comerciale cu regiunea Indului – o sursă de mărfuri de lux precum mărgele din cornalină și lapis lazuli. Religia a jucat un rol esențial din punct de vedere social. Templele redistribuiau surplusul de hrană și produsele artizanale – oferite în numele zeilor – ca rații sau le preschimbau cu materii prime.
Temple importante
Marea Neagră
Caucaz
Kızıl Irmak
Anatolia
GRECIA
Külтepe
Lacul Van
Lacul Urmia
Tars
Habuba Kabira
Tell Brak
Hasanlu
Ninive
Tigru
MESOPOTAMIA
Nuzi
Godin Tepe
Ebla
Ashur
Hamadan
Kermanshah
Tepe Giyan
Sialk
Deșertul Siriei
Eufrat
Mari
Eshnunna
Tell as-Suleimeh (Awal)
Khafajah
Byblos
Tell Abrak
Kâlleh Nisar
Sippar
Kish
Nippur
Susa
Shuruppak
Adab
Umma
Girsu
Lagash
Uruk
Ur
Eridu
Failaka
Heliopolis
Memfis
Saqqara
Sinai
LEVANT
EGIPT
Nil
Abydos
Naqada
El Kab
Hierakonpolis
Edfu
Elefantina
Sahara
AFRICA
NUBIA
Marea Roșie
Peninsula Arabiei
Golful Persic
Tarut
Dilmun
Umm an Nar
Ajman
Hili
Hafit
Munții Zagros
Anshan
Tall-i Qaleh
Tepe Yahya
Shahdad
Podișul Iranian
Marea Caspică
Araks
Shah Tepe
Marlik
Tepe Hissar
Marea Mediterană
Cipru
Cilicia
cca 3000 î.Hr. Sunt înființate rute comerciale peste Podișul Iranian, legând Mesopomia de valea Indului
cca 3000 î.Hr. Eshnunna deține o poziție strategică importantă, controlând comerțul dintre Mesopotamia și regiunea de nord-est
cca 2700 î.Hr. Populația orașului Uruk atinge 50 000 de locuitori
cca 2040 î.Hr. Ur-Nammu (domnie 2047–2030 î.Hr.) construiește zigguratul din Ur
cca 3100 î.Hr. Cel mai probabil, orașul Hierakonpolis devine capitală după ce Egiptul de Sus este unificat cu Egiptul de Jos sub regele Narmer
cca 2000 î.Hr. Orașe egiptene fac comerț cu Nubia, importând bunuri de lux ca aur, cupru, abanos și tămâie
COMERȚ ȘI PRIMELE ORAȘE
Primele orașe au apărut pe la 4000 î.Hr. de-a lungul văilor unor fluvii, unde era posibilă o ridicată productivitate agricolă. Descoperiri arheologice dezvăluie amploarea schimburilor comerciale.
LEGENDĂ
Egipt
Mesopotamia
Valea Indului
Zonă comercială
Oraș comercial
Rută comercială
Sit arheologic cu bunuri comercializate
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
4000 î.Hr.
3000
2000
1000
△ Regele Sargon
Scos la iveală dintre ruinele orașului Ninive, se crede că acest cap din bronz l-ar reprezenta pe regele Sargon din Akkad.

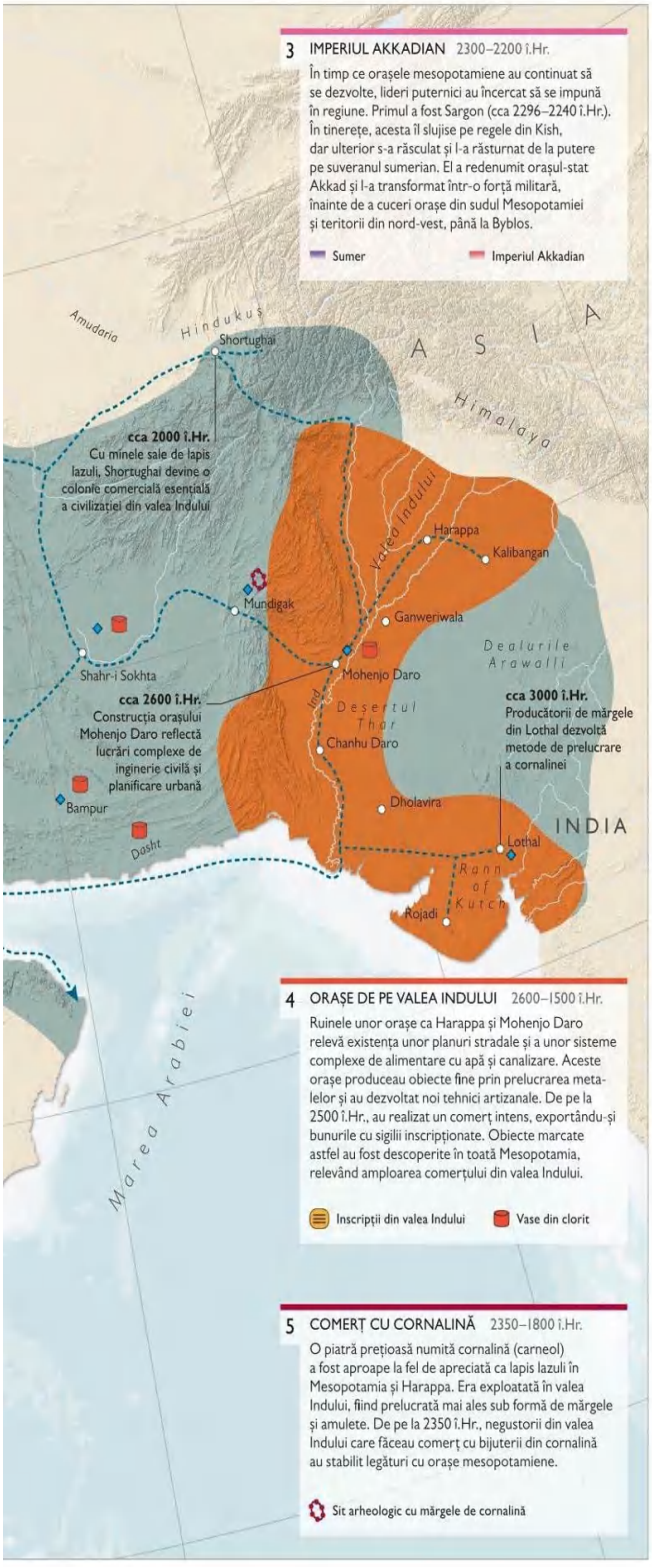
3 IMPERIUL AKKADIAN 2300–2200 î.Hr.
În timp ce orașele mesopotamiene au continuat să se dezvolte, lideri puternici au încercat să se impună în regiune. Primul a fost Sargon (cca 2296–2240 î.Hr.). În tinerețe, acesta îl slujise pe regele din Kish, dar ulterior s-a răsculat și l-a răsturnat de la putere pe suveranul sumerian. El a redenumit orașul-stat Akkad și l-a transformat într-o forță militară, înainte de a cuceri orașe din sudul Mesopotamiei și teritorii din nord-vest, până la Byblos.
Sumer
Imperiul Akkadian
Amudaria
Hindukuș
Shortughai
cca 2000 î.Hr.
Cu minele sale de lapis lazuli, Shortughai devine o colonie comercială esențială a civilizației din valea Indului
A S I A
Himalaya
Valea Indului
Harappa
Kalibangan
Mundigak
Ganweriwala
Dealurile Arawalli
Shahr-i Sokhta
Mohenjo Daro
Indus
Deșertul Thar
cca 2600 î.Hr.
Construcția orașului Mohenjo Daro reflectă lucrări complexe de inginerie civilă și planificare urbană
cca 3000 î.Hr.
Producătorii de mărgele din Lothal dezvoltă metode de prelucrare a cornalinei
Chanhu Daro
Bampur
Dholavira
INDIA
Dasht
Lothal
Rann of Kutch
Rojadi
Marea Arabiei
4 ORAȘE DE PE VALEA INDULUI 2600–1500 î.Hr.
Ruinele unor orașe ca Harappa și Mohenjo Daro relevă existența unor planuri stradale și a unor sisteme complexe de alimentare cu apă și canalizare. Aceste orașe produceau obiecte fine prin prelucrarea metalelor și au dezvoltat noi tehnici artizanale. De pe la 2500 î.Hr., au realizat un comerț intens, exportându-și bunurile cu sigilii inscripționate. Obiecte marcate astfel au fost descoperite în toată Mesopotamia, relevând amploarea comerțului din valea Indului.
Inscripții din valea Indului
Vase din clorit
5 COMERȚ CU CORNALINĂ 2350–1800 î.Hr.
O piatră prețioasă numită cornalină (carneol) a fost aproape la fel de apreciată ca lapis lazuli în Mesopotamia și Harappa. Era exploatată în valea Indului, fiind prelucrată mai ales sub formă de mărgele și amulete. De pe la 2350 î.Hr., negustorii din valea Indului care făceau comerț cu bijuterii din cornalină au stabilit legături cu orașe mesopotamiene.
Sit arheologic cu mărgele de cornalină

PRIMELE ORAȘE

Primele orașe cunoscute s-au dezvoltat de-a lungul luncilor fertile din Mesopotamia (actualul Irak), Egipt și valea Indului. Ele au devenit centre comerciale înfloritoare, cu o structură socială organizată, și au prosperat în domeniile artei, meșteșugurilor și arhitecturii.

Pe la 3000 î.Hr., evoluția agriculturii a generat un surplus de hrană în unele părți ale lumii, respectiv văile fluviilor Nil, din Egipt, Tigru și Eufrat, din Mesopotamia, și Ind, permițând comunităților din aceste regiuni să se specializeze într-o serie de meșteșuguri, de la prelucrarea metalelor la construcții. Astfel au apărut primele piețe, care au atras bogății în punctele respective, formând nucleul

„Mesopotamienii își considerau orașele-stat imitații pământești ale unei ordini și modele divine."

J. SPIELVOGEL, DIN *WESTERN CIVILIZATION*, VOL. I, 2014

primelor orașe ale lumii. Aceste centre urbane s-au dezvoltat mai ales pe malul unor fluvii, în apropierea pământurilor fertile și surselor de argilă pentru fabricarea cărămizilor. Fluviile au fost rute vitale pentru transportul materiilor prime – lemn, pietre prețioase și metale – către orașe. Mărfurile erau transportate și pe uscat, mai ales prin Levant și Podișul Iranian, legând orașe din toate aceste trei regiuni. În Mesopotamia s-au descoperit mai ales mărgele de cornalină și sigilii (ce însemnau documente însoțitoare) aduse din valea Indului. Multe așezări mesopotamiene au devenit puternice orașe-stat, iar unele vor ajunge capitalele unora dintre primele imperii cunoscute.

STINDARDUL DIN UR

ARTEFACT MESOPOTAMIAN, 2600–2400 î.Hr.

Excavat din mormintele regale din Ur în anii 1920, Stindardul din Ur este o cutie conică, decorată cu diverse scene. Scopul inițial al artefactului rămâne un mister, dar imaginile de pe cele două panouri laterale, intitulate „Latura războiului" și „Latura păcii", oferă o viziune dinamică a diferitelor aspecte ale existenței în străvechiul oraș. Negustorii din vale care făceau comerț cu bijuterii de cornalină au stabilit legături cu orașe mesopotamiene.

EGIPTUL FARAONILOR

Egiptul s-a numărat printre cele mai durabile civilizații din lumea antică. Cu succesiunea sa de lideri puternici, religie și artă unice și rețele comerciale, civilizația egipteană și-a exercitat influența în valea Nilului și mai departe, peste 3 000 de ani.

Între cca 2700 și 1085 î.Hr., regii Egiptului sau faraonii au guvernat valea Nilului în trei perioade îndelungate și distincte, numite de istorici Regatul Vechi, Regatul de Mijloc și Regatul Nou.

Străvechea civilizație egipteană s-a dezvoltat pe malurile fluviului Nil, principala arteră pentru transport și comerț. Fluviul era, totodată, bogat în pește și genera inundații anuale, acoperind malurile cu mâl fertil și favorizând o producție agricolă ridicată. Faraonii au domnit asupra acestei zone fluviale, dar influența lor s-a răspândit mult mai departe, mai ales prin intermediul expedițiilor comerciale pe uscat și pe mare, mai răspândite în perioada Regatului de Mijloc și a Regatului Nou. Egiptenii au dezvoltat un sistem de scriere propriu, iar faraonii și-au sporit bogăția angajând scribi care consemnau mărfurile comercializate și se asigurau că erau colectate taxele.

Egiptenii venerau mulți zei și îi considerau și pe faraoni de rang divin, conferind și mai multă greutate puterii conducătoare. Autoritatea faraonilor este reflectată de siturile funerare construite în epocă, inclusiv piramidele Regatului Vechi și mormintele și templele colosale ale regatelor de mai târziu.

„Însuși zeul suprem m-a făcut măreț. El mi-a dat pământul când încă nu eram născut."

RAMSES AL II-LEA, FARAON AL REGATULUI NOU, 1279–1213 Î.HR.

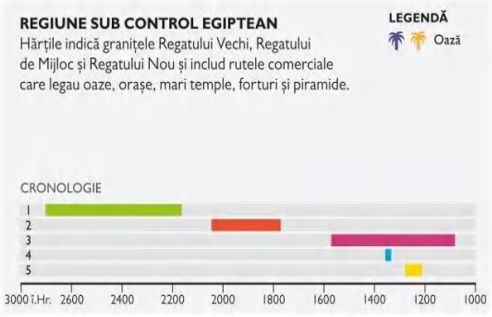
REGIUNE SUB CONTROL EGIPTEAN
Hărțile indică granițele Regatului Vechi, Regatului de Mijloc și Regatului Nou și includ rutele comerciale care legau oaze, orașe, mari temple, forturi și piramide.
LEGENDĂ
Oază
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
3000 î.Hr. 2600 2400 2200 2000 1800 1600 1400 1200 1000

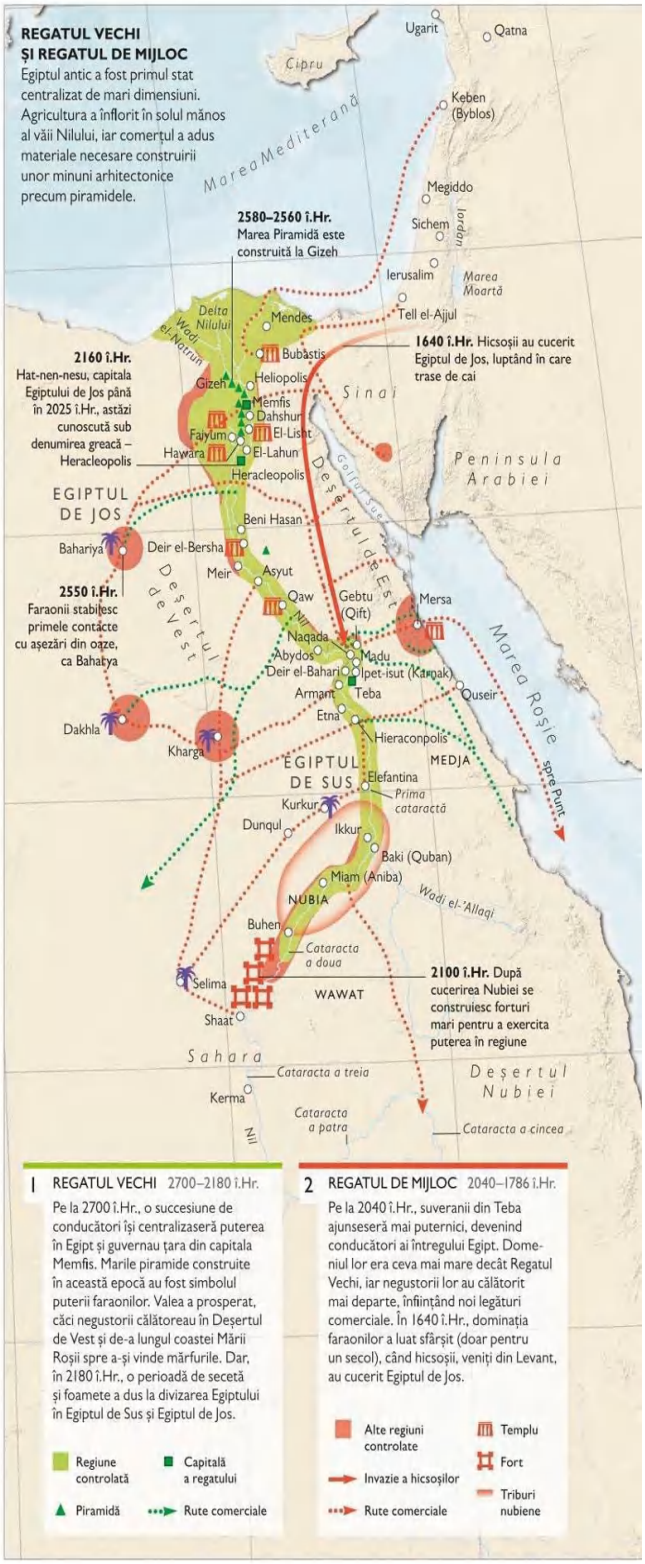

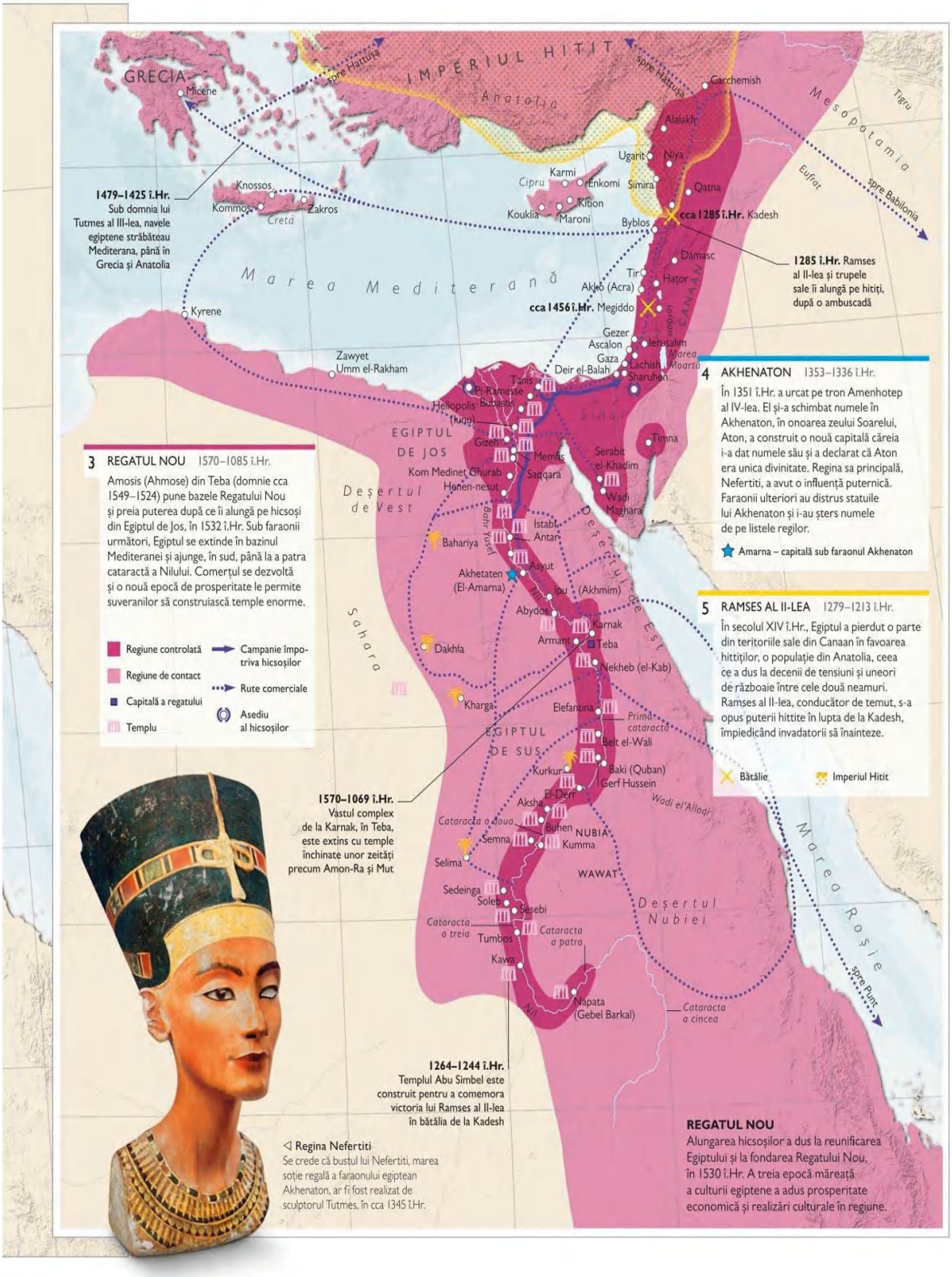

1479–1425 î.Hr. Sub domnia lui Tutmes al III-lea, navele egiptene străbăteau Mediterana, până în Grecia și Anatolia

1285 î.Hr. Ramses al II-lea și trupele sale îi alungă pe hitiți, după o ambuscadă

cca 1456 î.Hr. Megiddo

3 REGATUL NOU 1570–1085 î.Hr.

Amosis (Ahmose) din Teba (domnie cca 1549–1524) pune bazele Regatului Nou și preia puterea după ce îi alungă pe hicsoși din Egiptul de Jos, în 1532 î.Hr. Sub faraonii următori, Egiptul se extinde în bazinul Mediteranei și ajunge, în sud, până la a patra cataractă a Nilului. Comerțul se dezvoltă și o nouă epocă de prosperitate le permite suveranilor să construiască temple enorme.

- Regiune controlată
- Regiune de contact
- Capitală a regatului
- Templu
- Campanie împotriva hicsoșilor
- Rute comerciale
- Asediu al hicsoșilor

4 AKHENATON 1353–1336 î.Hr.

În 1351 î.Hr. a urcat pe tron Amenhotep al IV-lea. El și-a schimbat numele în Akhenaton, în onoarea zeului Soarelui, Aton, a construit o nouă capitală căreia i-a dat numele său și a declarat că Aton era unica divinitate. Regina sa principală, Nefertiti, a avut o influență puternică. Faraonii ulteriori au distrus statuile lui Akhenaton și i-au șters numele de pe listele regilor.

★ Amarna – capitală sub faraonul Akhenaton

5 RAMSES AL II-LEA 1279–1213 î.Hr.

În secolul XIV î.Hr., Egiptul a pierdut o parte din teritoriile sale din Canaan în favoarea hittiților, o populație din Anatolia, ceea ce a dus la decenii de tensiuni și uneori de războaie între cele două neamuri. Ramses al II-lea, conducător de temut, s-a opus puterii hittite în lupta de la Kadesh, împiedicând invadatorii să înainteze.

✕ Bătălie — Imperiul Hitit

1570–1069 î.Hr. Vastul complex de la Karnak, în Teba, este extins cu temple închinate unor zeități precum Amon-Ra și Mut

1264–1244 î.Hr. Templul Abu Simbel este construit pentru a comemora victoria lui Ramses al II-lea în bătălia de la Kadesh

◁ **Regina Nefertiti**
Se crede că bustul lui Nefertiti, marea soție regală a faraonului egiptean Akhenaton, ar fi fost realizat de sculptorul Tutmes, în cca 1345 î.Hr.

REGATUL NOU
Alungarea hicsoșilor a dus la reunificarea Egiptului și la fondarea Regatului Nou, în 1530 î.Hr. A treia epocă măreață a culturii egiptene a adus prosperitate economică și realizări culturale în regiune.

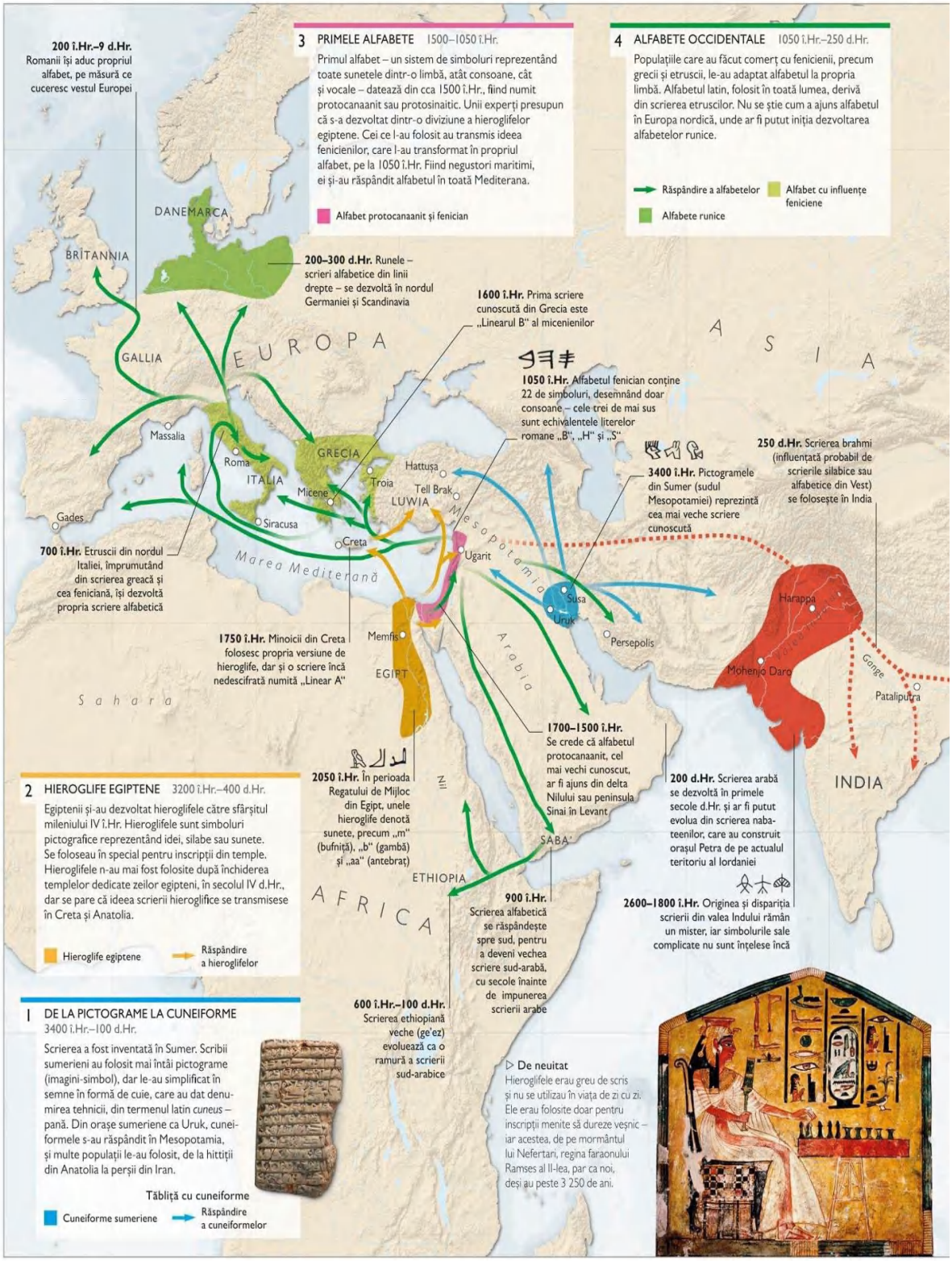
200 î.Hr.–9 d.Hr. Romanii își aduc propriul alfabet, pe măsură ce cuceresc vestul Europei
DANEMARCA
BRITANNIA
GALLIA
EUROPA
ASIA
200–300 d.Hr. Runele – scrieri alfabetice din linii drepte – se dezvoltă în nordul Germaniei și Scandinavia
1600 î.Hr. Prima scriere cunoscută din Grecia este „Linearul B" al micenienilor
1050 î.Hr. Alfabetul fenician conține 22 de simboluri, desemnând doar consoane – cele trei de mai sus sunt echivalentele literelor romane „B", „H" și „S"
Massalia
Roma
ITALIA
GRECIA
Micene
Troia
Hattușa
Tell Brak
LUWIA
Mesopotamia
Gades
Siracusa
Creta
Ugarit
700 î.Hr. Etruscii din nordul Italiei, împrumutând din scrierea greacă și cea feniciană, își dezvoltă propria scriere alfabetică
Marea Mediterană
3400 î.Hr. Pictogramele din Sumer (sudul Mesopotamiei) reprezintă cea mai veche scriere cunoscută
250 d.Hr. Scrierea brahmi (influențată probabil de scrierile silabice sau alfabetice din Vest) se folosește în India
Susa
Uruk
Persepolis
Harappa
Mohenjo Daro
Indus
Gange
Pataliputra
INDIA
1750 î.Hr. Minoicii din Creta folosesc propria versiune de hieroglife, dar și o scriere încă nedescifrată numită „Linear A"
Memfis
EGIPT
Sahara
Arabia
Nil
1700–1500 î.Hr. Se crede că alfabetul protocanaanit, cel mai vechi cunoscut, ar fi ajuns din delta Nilului sau peninsula Sinai în Levant
2050 î.Hr. În perioada Regatului de Mijloc din Egipt, unele hieroglife denotă sunete, precum „m" (bufniță), „b" (gambă) și „aa" (antebraț)
200 d.Hr. Scrierea arabă se dezvoltă în primele secole d.Hr. și ar fi putut evolua din scrierea nabateenilor, care au construit orașul Petra de pe actualul teritoriu al Iordaniei
SABA'
ETHIOPIA
AFRICA
900 î.Hr. Scrierea alfabetică se răspândește spre sud, pentru a deveni vechea scriere sud-arabă, cu secole înainte de impunerea scrierii arabe
2600–1800 î.Hr. Originea și dispariția scrierii din valea Indului rămân un mister, iar simbolurile sale complicate nu sunt înțelese încă
600 î.Hr.–100 d.Hr. Scrierea etiopiană veche (ge'ez) evoluează ca o ramură a scrierii sud-arabice
3 PRIMELE ALFABETE 1500–1050 î.Hr.
Primul alfabet – un sistem de simboluri reprezentând toate sunetele dintr-o limbă, atât consoane, cât și vocale – datează din cca 1500 î.Hr., fiind numit protocanaanit sau protosinaitic. Unii experți presupun că s-a dezvoltat dintr-o diviziune a hieroglifelor egiptene. Cei ce l-au folosit au transmis ideea fenicienilor, care l-au transformat în propriul alfabet, pe la 1050 î.Hr. Fiind negustori maritimi, ei și-au răspândit alfabetul în toată Mediterana.
Alfabet protocanaanit și fenician
4 ALFABETE OCCIDENTALE 1050 î.Hr.–250 d.Hr.
Populațiile care au făcut comerț cu fenicienii, precum grecii și etruscii, le-au adaptat alfabetul la propria limbă. Alfabetul latin, folosit în toată lumea, derivă din scrierea etruscilor. Nu se știe cum a ajuns alfabetul în Europa nordică, unde ar fi putut iniția dezvoltarea alfabetelor runice.
Răspândire a alfabetelor
Alfabet cu influențe feniciene
Alfabete runice
2 HIEROGLIFE EGIPTENE 3200 î.Hr.–400 d.Hr.
Egiptenii și-au dezvoltat hieroglifele către sfârșitul mileniului IV î.Hr. Hieroglifele sunt simboluri pictografice reprezentând idei, silabe sau sunete. Se foloseau în special pentru inscripții din temple. Hieroglifele n-au mai fost folosite după închiderea templelor dedicate zeilor egipteni, în secolul IV d.Hr., dar se pare că ideea scrierii hieroglifice se transmisese în Creta și Anatolia.
Hieroglife egiptene
Răspândire a hieroglifelor
1 DE LA PICTOGRAME LA CUNEIFORME 3400 î.Hr.–100 d.Hr.
Scrierea a fost inventată în Sumer. Scribii sumerieni au folosit mai întâi pictograme (imagini-simbol), dar le-au simplificat în semne în formă de cuie, care au dat denumirea tehnicii, din termenul latin *cuneus* – pană. Din orașe sumeriene ca Uruk, cuneiformele s-au răspândit în Mesopotamia, și multe populații le-au folosit, de la hittiții din Anatolia la perșii din Iran.
Tăbliță cu cuneiforme
Cuneiforme sumeriene
Răspândire a cuneiformelor
▷ De neuitat
Hieroglifele erau greu de scris și nu se utilizau în viața de zi cu zi. Ele erau folosite doar pentru inscripții menite să dureze veșnic – iar acestea, de pe mormântul lui Nefertari, regina faraonului Ramses al II-lea, par ca noi, deși au peste 3 250 de ani.

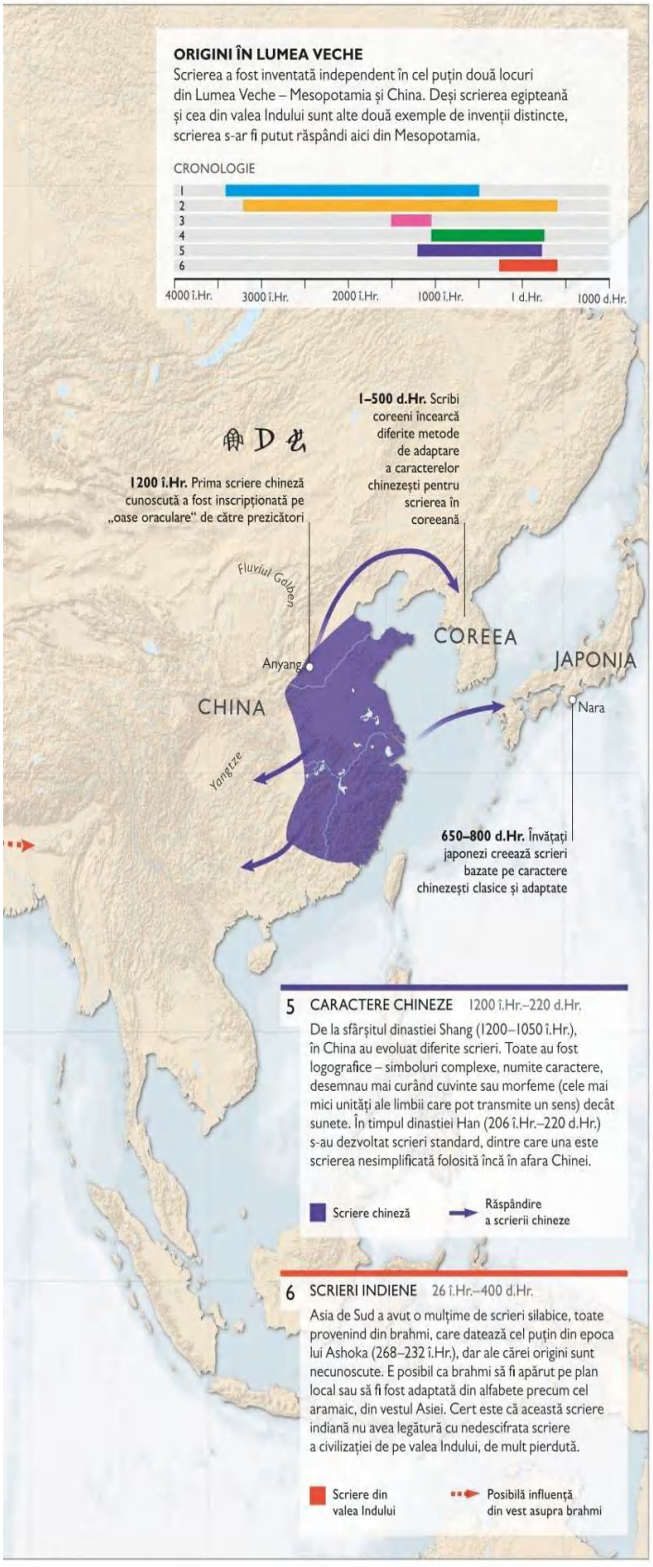
ORIGINI ÎN LUMEA VECHE
Scrierea a fost inventată independent în cel puțin două locuri din Lumea Veche – Mesopotamia și China. Deși scrierea egipteană și cea din valea Indului sunt alte două exemple de invenții distincte, scrierea s-ar fi putut răspândi aici din Mesopotamia.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
4000 î.Hr.
3000 î.Hr.
2000 î.Hr.
1000 î.Hr.
1 d.Hr.
1000 d.Hr.
1200 î.Hr. Prima scriere chineză cunoscută a fost inscripționată pe „oase oraculare" de către prezicători
1–500 d.Hr. Scribi coreeni încearcă diferite metode de adaptare a caracterelor chinezești pentru scrierea în coreeană
Fluviul Galben
COREEA
JAPONIA
Anyang
CHINA
Nara
Yangtze
650–800 d.Hr. Învățați japonezi creează scrieri bazate pe caractere chinezești clasice și adaptate
5 CARACTERE CHINEZE 1200 î.Hr.–220 d.Hr.
De la sfârșitul dinastiei Shang (1200–1050 î.Hr.), în China au evoluat diferite scrieri. Toate au fost logografice – simboluri complexe, numite caractere, desemnau mai curând cuvinte sau morfeme (cele mai mici unități ale limbii care pot transmite un sens) decât sunete. În timpul dinastiei Han (206 î.Hr.–220 d.Hr.) s-au dezvoltat scrieri standard, dintre care una este scrierea nesimplificată folosită încă în afara Chinei.
Scriere chineză
Răspândire a scrierii chineze
6 SCRIERI INDIENE 26 î.Hr.–400 d.Hr.
Asia de Sud a avut o mulțime de scrieri silabice, toate provenind din brahmi, care datează cel puțin din epoca lui Ashoka (268–232 î.Hr.), dar ale cărei origini sunt necunoscute. E posibil ca brahmi să fi apărut pe plan local sau să fi fost adaptată din alfabete precum cel aramaic, din vestul Asiei. Cert este că această scriere indiană nu avea legătură cu nedescifrata scriere a civilizației de pe valea Indului, de mult pierdută.
Scriere din valea Indului
Posibilă influență din vest asupra brahmi

PRIMELE SCRIERI

Scrierea s-a dezvoltat mai întâi pe la anul 3400 î.Hr. în vestul Asiei, dar și, independent, în China, America Centrală și posibil pe valea Indului. De la început, simbolurile au reprezentat limba vorbită în moduri diferite – fie ca idei și cuvinte, fie ca sunete ale limbii, fie ca o combinație.

Până în mileniul IV î.Hr. se dezvoltaseră orașe în Egipt, China, valea Indului și Mesopotamia, iar societățile făceau comerț pe scară largă și aveau religii organizate, complexe. Ambele evoluții au încurajat alfabetizarea – pentru notarea socotelilor și a mărfurilor comercializate sau pentru consemnarea calendarelor și a învățăturilor sacre.

Primele scrieri – din Mesopotamia – au început ca pictograme scrijelite pe tăblițe umede din argilă, uscate apoi la soare pentru a crea documente permanente. Treptat, acestea s-au transformat în „cuneiforme", simboluri de forma unor cuie. Multe tăblițe cu scriere cuneiformă enumeră mărfuri sau conțin înregistrări de taxe, deși există și lucrări religioase și literare scrise cu această tehnică. Cam în aceeași perioadă, egiptenii au dezvoltat hieroglifele, și mai târziu chinezii au introdus propriile caractere, ambele scrieri fiind folosite inițial în scopuri religioase. Scrierile alfabetice, originare din Sinai sau Levant, s-au impus pe scară largă odată cu răspândirea versiunii lor feniciene. Alfabetele aveau nevoie de doar 20–30 de simboluri, mult mai puține decât sutele de semne din scrierile silabice sau miile de caractere chineze.

„Să nu-i întorci vorba tatălui tău."

DIN SCRIEREA SUMERIANĂ *ÎNVĂȚĂTURILE LUI SHURUPPAK* – POATE CEL MAI VECHI TEXT LITERAR PĂSTRAT, CCA 2660 Î.HR.

SCRIERI MEZOAMERICANE

SCRIEREA OLMECILOR, ZAPOTECILOR ȘI MAYAȘILOR

Civilizațiile din America Centrală au inventat propriile sisteme de scriere, dar acestea nu s-au răspândit în afara zonei lor. Inscripțiile datează încă de la misteriosul Bloc Cascajal, sculptat, probabil, de olmeci pe la 800 î.Hr. Zapotecii foloseau pictograme, cel puțin de pe la 400 î.Hr., și au fost urmați de mayași, ale căror simboluri complexe sau glife (dreapta) combinau logogramele (desemnând idei) cu scrierea silabică. Glifele mayașe au apărut pe la 300 î.Hr. și au rămas în uz până la cucerirea spaniolă (pp. 152–153).

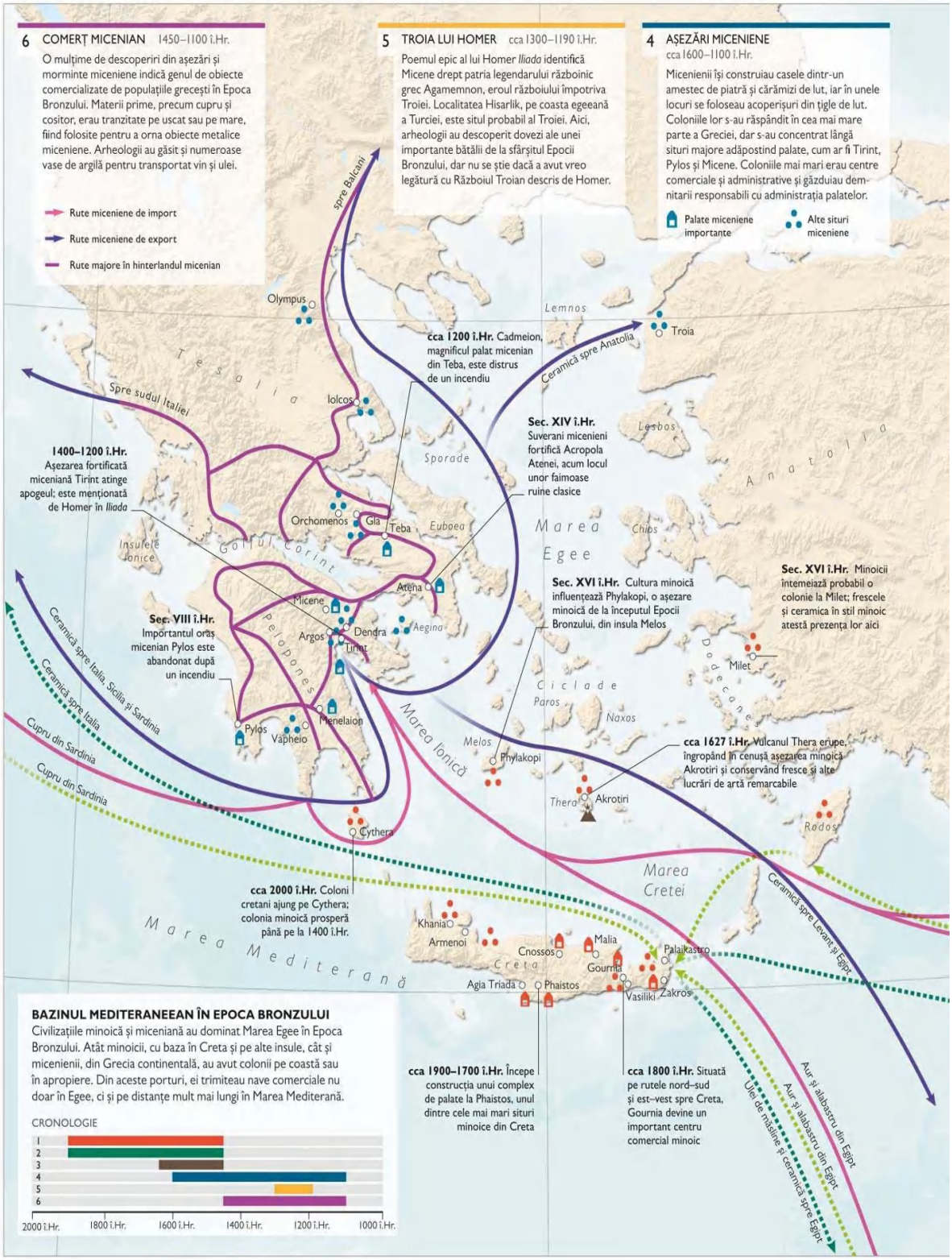
6 COMERȚ MICENIAN 1450–1100 î.Hr.
O mulțime de descoperiri din așezări și morminte miceniene indică genul de obiecte comercializate de populațiile grecești în Epoca Bronzului. Materii prime, precum cupru și cositor, erau tranzitate pe uscat sau pe mare, fiind folosite pentru a orna obiecte metalice miceniene. Arheologii au găsit și numeroase vase de argilă pentru transportat vin și ulei.
Rute miceniene de import
Rute miceniene de export
Rute majore în hinterlandul micenian
5 TROIA LUI HOMER cca 1300–1190 î.Hr.
Poemul epic al lui Homer Iliada identifică Micene drept patria legendarului războinic grec Agamemnon, eroul războiului împotriva Troiei. Localitatea Hisarlik, pe coasta egeeană a Turciei, este situl probabil al Troiei. Aici, arheologii au descoperit dovezi ale unei importante bătălii de la sfârșitul Epocii Bronzului, dar nu se știe dacă a avut vreo legătură cu Războiul Troian descris de Homer.
4 AȘEZĂRI MICENIENE cca 1600–1100 î.Hr.
Micenienii își construiau casele dintr-un amestec de piatră și cărămizi de lut, iar în unele locuri se foloseau acoperișuri din țigle de lut. Coloniile lor s-au răspândit în cea mai mare parte a Greciei, dar s-au concentrat lângă situri majore adăpostind palate, cum ar fi Tirint, Pylos și Micene. Coloniile mai mari erau centre comerciale și administrative și găzduiau demnitarii responsabili cu administrația palatelor.
Palate miceniene importante
Alte situri miceniene
spre Balcani
Olympus
Lemnos
Troia
Tesalia
Spre sudul Italiei
Iolcos
cca 1200 î.Hr. Cadmeion, magnificul palat micenian din Teba, este distrus de un incendiu
Ceramică spre Anatolia
Sec. XIV î.Hr. Suverani micenieni fortifică Acropola Atenei, acum locul unor faimoase ruine clasice
Lesbos
Anatolia
1400–1200 î.Hr. Așezarea fortificată micenian Tirint atinge apogeul; este menționată de Homer în Iliada
Sporade
Orchomenos
Gla
Teba
Euboea
Marea Egee
Chios
Insulele Ionice
Golful Corint
Atena
Sec. XVI î.Hr. Cultura minoică influențează Phylakopi, o așezare minoică de la începutul Epocii Bronzului, din insula Melos
Sec. XVI î.Hr. Minoicii întemeiază probabil o colonie la Milet; frescele și ceramica în stil minoic atestă prezența lor aici
Micene
Aegina
Sec. VIII î.Hr. Importantul oraș micenian Pylos este abandonat după un incendiu
Argos
Dendra
Tirint
Peloponez
Dodecanez
Milet
Ceramică spre Italia, Sicilia și Sardinia
Ceramică spre Italia
Cupru din Sardinia
Cupru din Sardinia
Ciclade
Paros
Naxos
Menelaion
Pylos
Vapheio
Marea Ionică
Melos
Phylakopi
cca 1627 î.Hr. Vulcanul Thera erupe, îngropând în cenușă așezarea minoică Akrotiri și conservând fresce și alte lucrări de artă remarcabile
Thera
Akrotiri
Rodos
Cythera
Marea Cretei
cca 2000 î.Hr. Coloni cretani ajung pe Cythera; colonia minoică prosperă până pe la 1400 î.Hr.
Ceramică spre Levant și Egipt
Khania
Armenoi
Malia
Cnossos
Palaikastro
Creta
Gournia
Agia Triada
Phaistos
Vasiliki
Zakros
Marea Mediterană
cca 1900–1700 î.Hr. Începe construcția unui complex de palate la Phaistos, unul dintre cele mai mari situri minoice din Creta
cca 1800 î.Hr. Situată pe rutele nord–sud și est–vest spre Creta, Gournia devine un important centru comercial minoic
Aur și alabastru din Egipt
Aur și alabastru din Egipt
Ulei de măsline și ceramică spre Egipt
BAZINUL MEDITERANEEAN ÎN EPOCA BRONZULUI
Civilizațiile minoică și micenian au dominat Marea Egee în Epoca Bronzului. Atât minoicii, cu baza în Creta și pe alte insule, cât și micenienii, din Grecia continentală, au avut colonii pe coastă sau în apropiere. Din aceste porturi, ei trimiteau nave comerciale nu doar în Egee, ci și pe distanțe mult mai lungi în Marea Mediterană.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
2000 î.Hr.
1800 î.Hr.
1600 î.Hr.
1400 î.Hr.
1200 î.Hr.
1000 î.Hr.

MINOICI ȘI MICENIENI

În Epoca Bronzului, Grecia și regiunea egeeană au fost dominate mai întâi de civilizația minoică, apoi de cea micenian. Aceste populații au deprins o serie de abilități, precum prelucrarea metalelor, arhitectura și scrierea, care au pus bazele civilizației clasice grecești ulterioare.

Cultura minoică – socotită prima civilizație europeană – a înflorit în Creta în mileniul II î.Hr. Multe mistere îi înconjoară încă pe minoici; savanții nu au reușit să le descifreze scrierea, așa încât nu se cunosc informații certe despre ei și nici măcar cum își spuneau – termenul „minoic" fiind convenit în epoca modernă. Dar se știe că au influențat profund comerțul mediteraneean, lăsând inscripții în câteva locuri din Grecia continentală, ca și în unele insule din Egee. Civilizația minoică s-a dezvoltat în jurul câtorva palate vaste și elegant decorate din Creta, care nu erau fortificate – fapt care sugerează că minoicii erau o populație pașnică.

De la mijlocul secolului XV î.Hr., micenienii – stabiliți în Grecia continentală – au devenit puterea dominantă. Erau o populație de negustori, întreținând schimburi comerciale cu Peninsula Italică, Sicilia și Sardinia. De asemenea, erau o putere militară, lucru relevat de palate fortificate, dar și de impresionante arme și armuri. Scrierea lor, numită Linear B (derivată probabil din scrierea cretană Linear A), a fost descifrată și era folosită pentru a nota o formă timpurie de greacă.

Micenienii au creat mai multe state independente în Grecia continentală, cu așezări pe multe insule. Fiecare stat gravita în jurul unui palat și majoritatea erau capabile de proiecte inginerești importante, precum fortificații, porturi, baraje și drumuri. Este posibil ca disputele dintre state să fi dus la declinul civilizației miceniene după circa 1100 î.Hr.

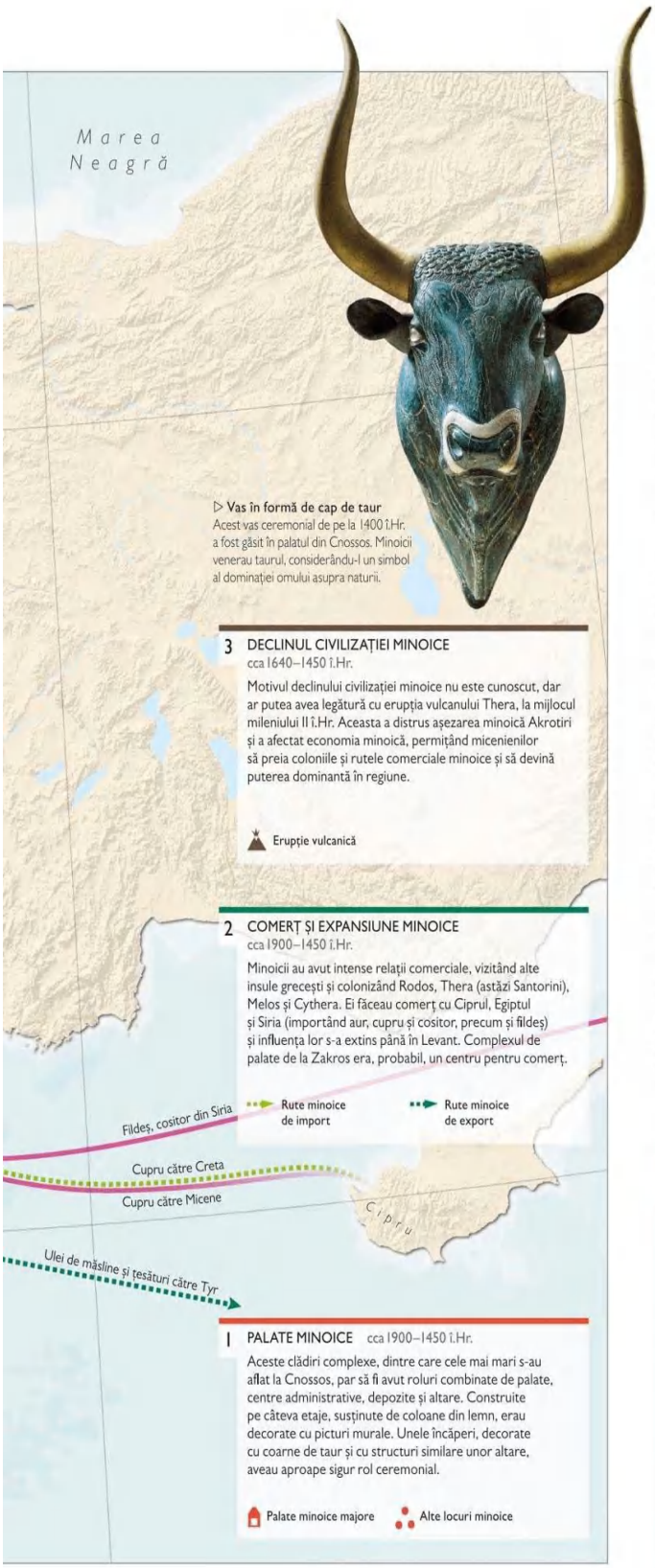
Marea Neagră
Fildeș, cositor din Siria
Cupru către Creta
Cupru către Micene
Ulei de măsline și țesături către Tyr
Cipru
3 DECLINUL CIVILIZAȚIEI MINOICE
cca 1640–1450 î.Hr.
Motivul declinului civilizației minoice nu este cunoscut, dar ar putea avea legătură cu erupția vulcanului Thera, la mijlocul mileniului II î.Hr. Aceasta a distrus așezarea minoică Akrotiri și a afectat economia minoică, permițând micenienilor să preia coloniile și rutele comerciale minoice și să devină puterea dominantă în regiune.
Erupție vulcanică
2 COMERȚ ȘI EXPANSIUNE MINOICE
cca 1900–1450 î.Hr.
Minoicii au avut intense relații comerciale, vizitând alte insule grecești și colonizând Rodos, Thera (astăzi Santorini), Melos și Cythera. Ei făceau comerț cu Ciprul, Egiptul și Siria (importând aur, cupru și cositor, precum și fildeș) și influența lor s-a extins până în Levant. Complexul de palate de la Zakros era, probabil, un centru pentru comerț.
Rute minoice de import
Rute minoice de export
1 PALATE MINOICE cca 1900–1450 î.Hr.
Aceste clădiri complexe, dintre care cele mai mari s-au aflat la Cnossos, par să fi avut roluri combinate de palate, centre administrative, depozite și altare. Construite pe câteva etaje, susținute de coloane din lemn, erau decorate cu picturi murale. Unele încăperi, decorate cu coarne de taur și cu structuri similare unor altare, aveau aproape sigur rol ceremonial.
Palate minoice majore
Alte locuri minoice

▷ **Vas în formă de cap de taur**
Acest vas ceremonial de pe la 1400 î.Hr. a fost găsit în palatul din Cnossos. Minoicii venerau taurul, considerându-l un simbol al dominației omului asupra naturii.

CNOSSOS
CEL MAI VECHI ORAȘ EUROPEAN

La apogeu, așezarea minoică Cnossos era un oraș întins, cu 10 000–100 000 de locuitori. În centru se afla complexul de palate, cu 1 300 de camere, acoperind circa 2,4 hectare. Pe lângă încăperi rezidențiale sau ceremoniale mari și splendid decorate, existau și multe cămări pentru depozitare. Acestea adăposteau sute de vase mari pentru ulei, grâne sau alte alimente. În complexul de palate existau și mori pentru cereale.

Fragment de frescă
Pereții palatului din Cnossos erau decorați cu imagini de animale, creaturi mitologice și oameni.

CHINA EPOCII BRONZULUI

Civilizația chineză a primit o formă distinctă în Epoca Bronzului, pe la 1600 î.Hr., odată cu dezvoltarea scrierii în timpul dinastiilor Shang și Zhou. Din punct de vedere politic, China era încă un conglomerat de state separate, unul sau altul dintre acestea impunându-și un rol hegemonic în diferite perioade.

Majoritatea istoricilor datează Epoca Bronzului din China la cca 2000–cca 770 î.Hr., deși folosirea pe scară largă a acestui metal a continuat vreme de secole. Perioada coincide cu începuturile scrierii și cu dominația a două dinastii influente, Shang (cca 1600–1027 î.Hr.) și Zhou (1046–256 î.Hr.).

Dinastia Shang a controlat cea mai mare parte a nordului Chinei, creând un sistem feudal cu un stat central și o serie de state vasale. Conducătorii săi și-au consolidat puterea folosind ritualuri ca venerarea strămoșilor și divinația cu „oase oraculare" (oase incizate cu mesaje scrise). Suveranii Shang și-au mutat capitala de câteva ori, ultima și cea mai mare fiind Anyang, unde arheologii au descoperit un mormânt regal cu artefacte din bronz și oase oraculare. Dinastia și-a extins influența prin comerț cu vecinii din nordul și centrul Chinei, dar și cu populații din stepe, din vest.

Prin secolul XI î.Hr., Ji Chang, un lider Zhou – o populație de la granița vestică a teritoriilor Shang –, a condus o rebeliune și dinastia Shang a fost învinsă. Dinastia Zhou a dezvoltat un sistem monetar și scrierea a evoluat, devenind foarte asemănătoare cu scrierea chineză modernă. Doi dintre cei mai influenți filosofi din toate timpurile, Confucius și Lao Zi, au fost activi sub dinastia Zhou.

DINASTIA SHANG
Înainte de Shang, valea Fluviului Galben a fost ocupată, timp de secole, de culturi complexe. Regiunea a devenit vatra dinastiei Shang, care a transformat în vasali o serie de state locale.

LEGENDĂ
Oraș Shang · Rută comercială → Principală campanie Shang

CRONOLOGIE

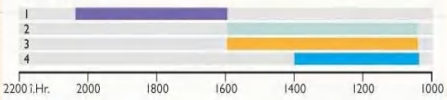

◁ **Artefact Shang din bronz**
Acest vas în formă de bufniță exemplifică modul sofisticat în care artizanii Shang își decorau produsele; acestea includeau și tacâmuri, dar și vase pentru mâncat și băut.

DINASTIA ZHOU
Zhou a fost la început un stat vasal în extremitatea vestică a imperiului Shang. Către sfârșitul perioadei Shang, Zhou s-a ridicat împotriva stăpânilor săi, mutându-se spre est și întemeind fortărețe de-a lungul Fluviului Galben, înainte de a-i îndepărta de la putere pe suveranii Shang, pe la 1046 î.Hr. Pe la 1000 î.Hr. influența dinastiei Zhou se făcea simțită în majoritatea Chinei, inclusiv asupra populației din Baipu, dominate de Shang, și a cuprins întreaga regiune în care se răspândise civilizația urbană.

LEGENDĂ
- Distribuire a civilizației urbane, cca 1000 î.Hr.
- Fortăreță Zhou
- ○ Capitale Zhou

Mileniul II î.Hr.
O rută comercială vestică leagă China de Asia Centrală; ea este o premergătoare a Drumului Mătăsii între estul și vestul Asiei

ÎNAINTE DE SHANG cca 2070–1600 î.Hr.
O serie de culturi neolitice prefigurează dinastia Shang în China – de exemplu, arheologii au pus în evidență urme ale culturii Longshan pe valea Fluviului Galben și ale culturii Yueshi în regiunea Shandong. Alte situri, ca Erlitou, cu clădiri masive, morminte și drumuri pavate, indică unele culturi și mai sofisticate, cum ar fi dinastia Xia (despre care se crede că ar fi existat după 2070 î.Hr.).

- ★ Posibilă capitală Xia
- Cultura Yueshi, cca 1900–1500 î.Hr.
- Cultura Longshan, cca 3000–2000 î.Hr.

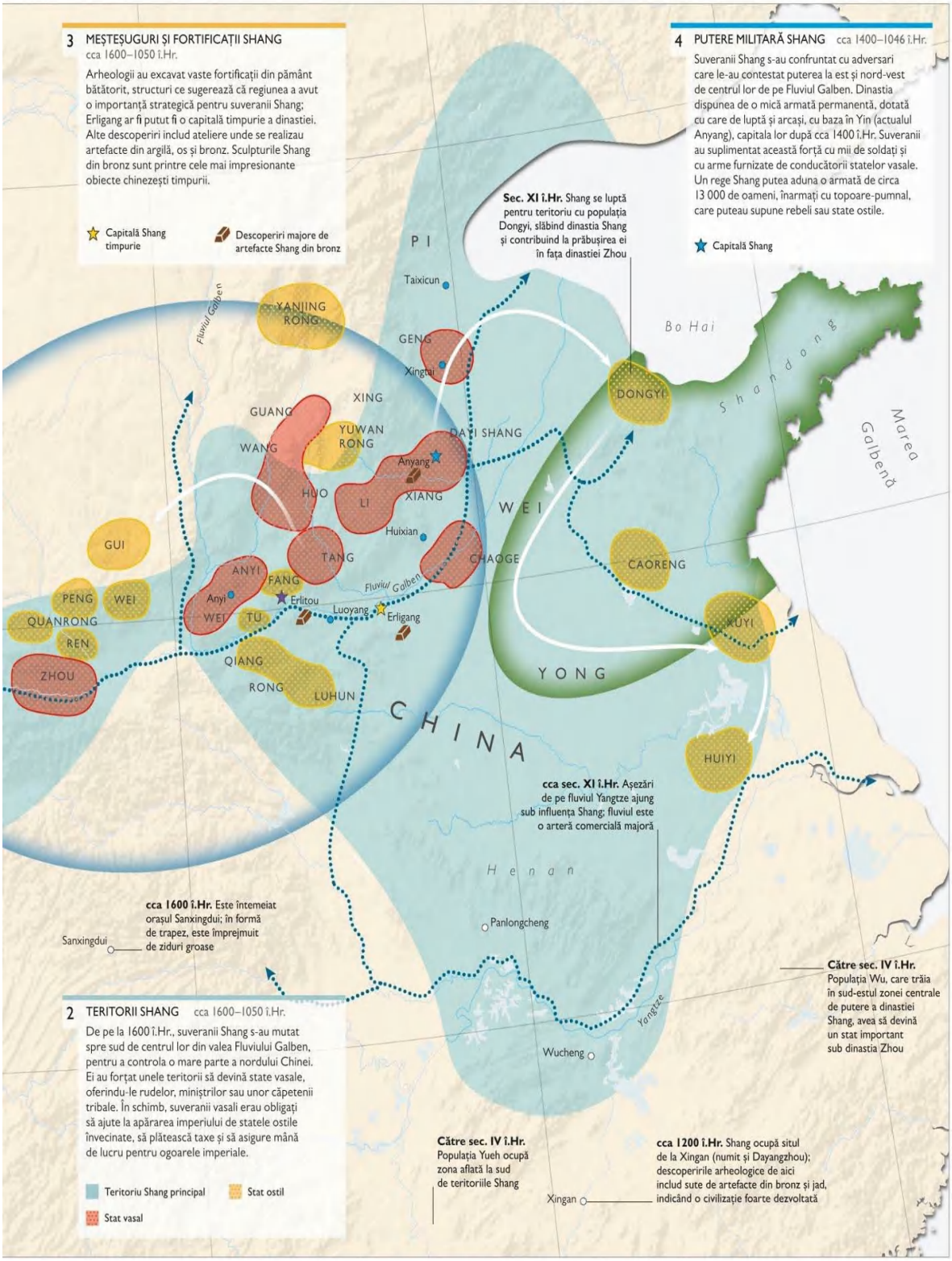
3 MEȘTEȘUGURI ȘI FORTIFICAȚII SHANG
cca 1600–1050 î.Hr.
Arheologii au excavat vaste fortificații din pământ bătătorit, structuri ce sugerează că regiunea a avut o importanță strategică pentru suveranii Shang; Erligang ar fi putut fi o capitală timpurie a dinastiei. Alte descoperiri includ ateliere unde se realizau artefacte din argilă, os și bronz. Sculpturile Shang din bronz sunt printre cele mai impresionante obiecte chinezești timpurii.
Capitală Shang timpurie
Descoperiri majore de artefacte Shang din bronz
4 PUTERE MILITARĂ SHANG cca 1400–1046 î.Hr.
Suveranii Shang s-au confruntat cu adversari care le-au contestat puterea la est și nord-vest de centrul lor de pe Fluviul Galben. Dinastia dispunea de o mică armată permanentă, dotată cu care de luptă și arcași, cu baza în Yin (actualul Anyang), capitala lor după cca 1400 î.Hr. Suveranii au suplimentat această forță cu mii de soldați și cu arme furnizate de conducătorii statelor vasale. Un rege Shang putea aduna o armată de circa 13 000 de oameni, înarmați cu topoare-pumnal, care puteau supune rebeli sau state ostile.
Capitală Shang
Sec. XI î.Hr. Shang se luptă pentru teritoriu cu populația Dongyi, slăbind dinastia Shang și contribuind la prăbușirea ei în fața dinastiei Zhou
Fluviul Galben
YANJING RONG
Taixicun
GENG
Xingtai
XING
GUANG
YUWAN RONG
WANG
DAYI SHANG
Anyang
HUO
LI
XIANG
Huixian
TANG
CHAOGE
GUI
ANYI
FANG
Erlitou
Anyi
Luoyang
Erligang
PENG
WEI
QUANRONG
REN
ZHOU
WEI
TU
QIANG
RONG
LUHUN
P I
W E I
Bo Hai
Shandong
Marea Galbenă
DONGYI
CAORENG
KUYI
Y O N G
C H I N A
HUIYI
H e n a n
cca sec. XI î.Hr. Așezări de pe fluviul Yangtze ajung sub influența Shang; fluviul este o arteră comercială majoră
cca 1600 î.Hr. Este întemeiat orașul Sanxingdui; în formă de trapez, este împrejmuit de ziduri groase
Sanxingdui
Panlongcheng
Către sec. IV î.Hr. Populația Wu, care trăia în sud-estul zonei centrale de putere a dinastiei Shang, avea să devină un stat important sub dinastia Zhou
Yangtze
Wucheng
2 TERITORII SHANG cca 1600–1050 î.Hr.
De pe la 1600 î.Hr., suveranii Shang s-au mutat spre sud de centrul lor din valea Fluviului Galben, pentru a controla o mare parte a nordului Chinei. Ei au forțat unele teritorii să devină state vasale, oferindu-le rudelor, miniștrilor sau unor căpetenii tribale. În schimb, suveranii vasali erau obligați să ajute la apărarea imperiului de statele ostile învecinate, să plătească taxe și să asigure mână de lucru pentru ogoarele imperiale.
Teritoriu Shang principal
Stat ostil
Stat vasal
Către sec. IV î.Hr. Populația Yueh ocupă zona aflată la sud de teritoriile Shang
cca 1200 î.Hr. Shang ocupă situl de la Xingan (numit și Dayangzhou); descoperirile arheologice de aici includ sute de artefacte din bronz și jad, indicând o civilizație foarte dezvoltată
Xingan

COLAPSUL EPOCII BRONZULUI

Între 1225 și 1175 î.Hr., mai multe societăți din estul Mediteranei, aparținând Epocii Bronzului, s-au prăbușit. Citadelele din regiune au fost prădate de inamici necunoscuți, iar regatele hitit și micenian au fost distruse.

△ **Ultima scriere**
Această tăbliță înnegrită de foc este unul dintre ultimele documente ale civilizației miceniene. A fost scrisă în Linearul B.

Prima victimă a fost Imperiul Hitit, a cărui capitală, Hattușa, a fost jefuită pe la 1200 î.Hr. În acest timp, în Grecia, micenienii, temându-se de atacuri dinspre mare, au început să fortifice palatele. În ciuda pregătirilor, palatele au fost distruse de incendii. Și Egiptul a fost atacat de o coaliție din Marea Egee, numită de egipteni „popoarele mării". Faraonul Ramses al III-lea descrie înfrângerea invadatorilor pe la 1170 î.Hr. Alungate din Egipt, popoarele mării au cucerit și colonizat coasta levantină.

Cauza colapsului rămâne incertă. Este puțin probabil ca popoarele mării să fi fost singura cauză a prăbușirii. Există dovezi că schimbările climatice au contribuit decisiv la dezintegrare. Perioada a fost excepțional de secetoasă, iar seceta ar fi putut duce la foamete, slăbind economia palatelor miceniene și făcându-le vulnerabile la atacuri. Alți factori care ar fi putut contribui la colaps includ seisme și revolte interne. Odată cu prăbușirea orașelor, populațiile au fost strămutate și au început să migreze, generând tulburări în alte regate. După colaps, comerțul cu bronz, care se desfășurase anterior pe scară largă, a fost perturbat, iar oamenii au început să folosească tot mai mult fierul.

PRĂBUȘIREA ORAȘELOR DIN EPOCA BRONZULUI

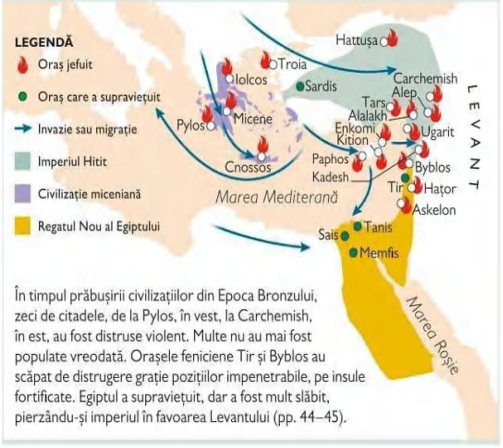

În timpul prăbușirii civilizațiilor din Epoca Bronzului, zeci de citadele, de la Pylos, în vest, la Carchemish, în est, au fost distruse violent. Multe nu au mai fost populate vreodată. Orașele feniciene Tir și Byblos au scăpat de distrugere grație pozițiilor impenetrabile, pe insule fortificate. Egiptul a supraviețuit, dar a fost mult slăbit, pierzându-și imperiul în favoarea Levantului (pp. 44–45).

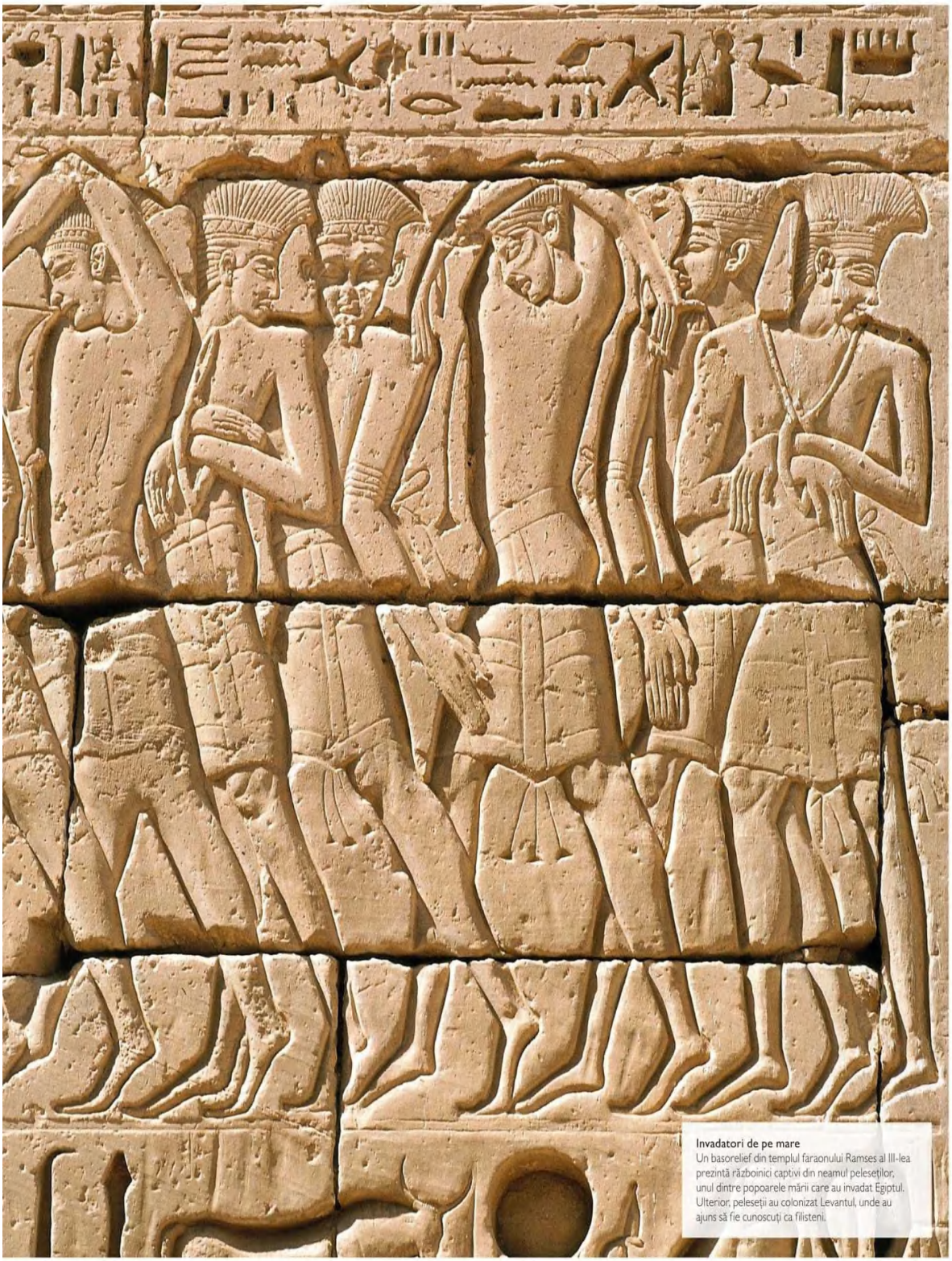

Invadatori de pe mare
Un basorelief din templul faraonului Ramses al III-lea prezintă războinici captivi din neamul peleseților, unul dintre popoarele mării care au invadat Egiptul. Ulterior, peleseții au colonizat Levantul, unde au ajuns să fie cunoscuți ca filisteni.

LEVANTUL ANTIC

Levantul este regiunea fertilă din estul Mediteranei numită Canaan în Biblie. Ea a fost dominată de vecini puternici, dar rezistența împotriva Romei opusă de una dintre populațiile de aici – evreii – a dus la expulzarea acestora, accelerând formarea diasporei evreiești în Asia și în Europa.

Levantul a fost disputat de marile puteri din Epoca Bronzului (pp. 42–43), inclusiv de egipteni, hittiți și vechii asirieni. Regiunea adăpostea orașe bogate și importante, precum Meggido și Ierihon, unde a apărut regatul biblic al Israelului, pe la 1020 î.Hr. Dar au urmat câteva decenii de declin în regiune, pe fondul slăbirii puterii vecinilor. Pe coastă, porturile s-au dezvoltat în orașe-stat cunoscute în lumea greacă drept „feniciene" (pp. 54–57). Fenicienii au format cu timpul o rețea de colonii comerciale și în cele din urmă au controlat cea mai mare parte a Mediteranei. Coloniștii de pe coasta din sudul Feniciei s-au numit filisteni. În acest timp, Israelul s-a divizat în două regate – Israel și Iuda –, fiind supus, secole întregi, altor puteri: mai întâi Asiria, apoi Babilon și în cele din urmă Persia.

La momentul evenimentelor din Noul Testament biblic, fostele regate evreiești deveniseră statul Iudeea, vasal Romei, iar învățăturile lui Iisus Hristos se răspândiseră în Imperiul Roman (pp. 86–87). Revoltele împotriva Romei, printre care Marea Revoltă Evreiască (66–74 d.Hr.) și răscoala lui Bar Kohba (132–135 d.Hr.), au dus ulterior la distrugerea Ierusalimului, dispersarea poporului evreu (numit și iudeu, după Iudeea) și unirea Iudeei cu regiunile învecinate, pentru a forma o nouă provincie romană, numită Siria-Palestina, după filisteni.

MASADA
ULTIMUL BASTION AL REVOLTEI EVREIEȘTI

Irod cel Mare a construit un palat fortificat în interiorul acestei fortărețe montane, unde zeloții au opus ultima oară rezistență în fața romanilor, în cursul Marii Revolte Evreiești. După ce armatele romane au asediat Masada șase luni, au construit, potrivit istoricilor evrei, o rampă de asediu și au incendiat zidurile defensive interioare. Cei 900 de evrei rămași înăuntru s-au sinucis pentru a evita sclavia.

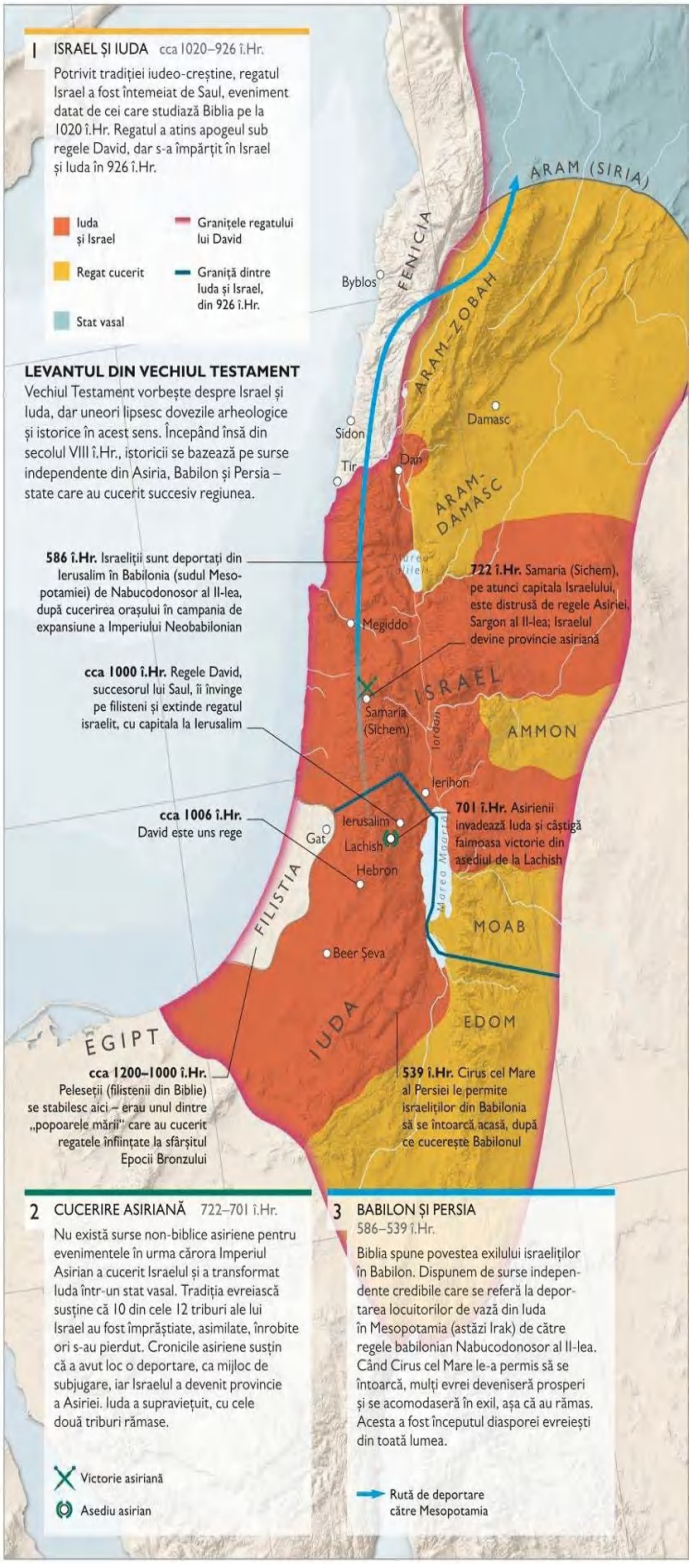
1 ISRAEL ȘI IUDA cca 1020–926 î.Hr.
Potrivit tradiției iudeo-creștine, regatul Israel a fost întemeiat de Saul, eveniment datat de cei care studiază Biblia pe la 1020 î.Hr. Regatul a atins apogeul sub regele David, dar s-a împărțit în Israel și Iuda în 926 î.Hr.
Iuda și Israel
Regat cucerit
Stat vasal
Granițele regatului lui David
Graniță dintre Iuda și Israel, din 926 î.Hr.
LEVANTUL DIN VECHIUL TESTAMENT
Vechiul Testament vorbește despre Israel și Iuda, dar uneori lipsesc dovezile arheologice și istorice în acest sens. Începând însă din secolul VIII î.Hr., istoricii se bazează pe surse independente din Asiria, Babilon și Persia – state care au cucerit succesiv regiunea.
586 î.Hr. Israeliții sunt deportați din Ierusalim în Babilonia (sudul Mesopotamiei) de Nabucodonosor al II-lea, după cucerirea orașului în campania de expansiune a Imperiului Neobabilonian
cca 1000 î.Hr. Regele David, succesorul lui Saul, îi învinge pe filisteni și extinde regatul israelit, cu capitala la Ierusalim
cca 1006 î.Hr. David este uns rege
722 î.Hr. Samaria (Sichem), pe atunci capitala Israelului, este distrusă de regele Asiriei, Sargon al II-lea; Israelul devine provincie asiriană
701 î.Hr. Asirienii invadează Iuda și câștigă faimoasa victorie din asediul de la Lachish
539 î.Hr. Cirus cel Mare al Persiei le permite israeliților din Babilonia să se întoarcă acasă, după ce cucerește Babilonul
cca 1200–1000 î.Hr. Peleseții (filistenii din Biblie) se stabilesc aici – erau unul dintre „popoarele mării" care au cucerit regatele înființate la sfârșitul Epocii Bronzului
ARAM (SIRIA)
FENICIA
ARAM-ZOBAH
ARAM-DAMASC
ISRAEL
AMMON
MOAB
EDOM
IUDA
FILISTIA
EGIPT
Byblos
Sidon
Tir
Damasc
Dan
Megiddo
Samaria (Sichem)
Ierihon
Ierusalim
Gat
Lachish
Hebron
Beer Șeva
Iordan
Marea Moartă
2 CUCERIRE ASIRIANĂ 722–701 î.Hr.
Nu există surse non-biblice asiriene pentru evenimentele în urma cărora Imperiul Asirian a cucerit Israelul și a transformat Iuda într-un stat vasal. Tradiția evreiască susține că 10 din cele 12 triburi ale lui Israel au fost împrăștiate, asimilate, înrobite ori s-au pierdut. Cronicile asiriene susțin că a avut loc o deportare, ca mijloc de subjugare, iar Israelul a devenit provincie a Asiriei. Iuda a supraviețuit, cu cele două triburi rămase.
Victorie asiriană
Asediu asirian
3 BABILON ȘI PERSIA 586–539 î.Hr.
Biblia spune povestea exilului israeliților în Babilon. Dispunem de surse independente credibile care se referă la deportarea locuitorilor de vază din Iuda în Mesopotamia (astăzi Irak) de către regele babilonian Nabucodonosor al II-lea. Când Cirus cel Mare le-a permis să se întoarcă, mulți evrei deveniseră prosperi și se acomodaseră în exil, așa că au rămas. Acesta a fost începutul diasporei evreiești din toată lumea.
Rută de deportare către Mesopotamia

DOMINAȚIE ROMANĂ ȘI REVOLTĂ
În vremea Noului Testament biblic, părțile centrale ale Israelului și Iudei fuseseră transformate în provincia romană Iudeea. Revoltele localnicilor – cunoscuți azi ca evrei – împotriva Romei au dus la expulzarea acestora și la stabilirea lor în Egipt, Babilonia și în tot Imperiul Roman.

△ **Mesaj pe o monedă**
Acest sestert emis de împăratul Vespasian înfățișează un evreu așezat, iar un altul cu mâinile legate, amintindu-le cetățenilor evrei că erau supuși Romei.

Damasc
Sidon
Tir
FENICIA
Itureea
Gaulanitis
Trachonitis
Bataneea
Auranitis
Capernaum
Ptolemais
Iotapata
Marea Galileii
Tiberias
Gamala
Galileea
Nazaret
Caesarea
Samaria
Decapolis
Iordan
IUDEEA
Gadara
Emmaus
Bet-Horon
Ierihon
Ierusalim
Betleem
Machaerus
Gaza
Marea Moartă
Masada
Nabateeni

40–4 î.Hr. Deși Irod cel Mare este vasal al Romei, regatul său se extinde dincolo de Iudeea romană

64 î.Hr. Iudeea romană cuprindea regiuni ca Samaria și Galileea (ambele incluse în străvechiul regat Israel și, ulterior, în Iudeea independentă)

66–69 d.Hr. Revolta evreilor este înăbușită de împăratul roman Vespasian

70 d.Hr. După asediul Ierusalimului, armata împăratului roman Titus distruge și prădă Templul evreiesc; Titus întemeiază provincia romană Iudeea

135 d.Hr. Revolta lui Bar-Kohba este înăbușită; Ierusalimul este distrus, iar evreii, alungați

71–74 î.Hr. Ultimii rebeli evrei, urmăriți de generalii romani Bassus și Silva, se refugiază în fortăreața de stâncă Masada și se sinucid, pentru a nu cădea în mâinile romanilor

4 GUVERNARE ROMANĂ 63 î.Hr.–66 d.Hr.
Iudeea a fost cucerită de Roma. Până atunci, fusese un regat care-și obținuse independența față de imperiul elenistic (grec) al Seleucizilor, înființat de urmașii lui Alexandru cel Mare, imperiu destrămat în 110 î.Hr. Romanii au făcut din Iudeea un stat clientelar. Irod cel Mare a preluat tronul ca vasal al Romei în 40 î.Hr. și a început să-și extindă regatul.

— Frontiere ale Imperiului Roman și ale statelor clientelare
— Regatul lui Irod
Provincia romană Iudeea

6 SIRIA–PALESTINA 132–135 d.Hr.
Răscoala lui Bar Kohba, declanșată la 70 de ani de la incidentul din Masada, a fost înăbușită și mai brutal. Ierusalimul a fost distrus, iar evreii alungați, ceea ce a grăbit dispersarea lor atât în Imperiul Roman, cât și în centrele stabilite din Mesopotamia. Iudeea a fost redenumită și unită cu Siria romană de împăratul victorios Hadrian, formând provincia Siria–Palestina.

Revolta lui Bar Kohba

5 REVOLTA EVREIASCĂ 66–74 d.Hr.
O serie de revolte evreiești contra Romei au dus la dispersarea populației evreiești. Prima a implicat distrugerea și jefuirea Templului din Ierusalim, consemnate la Roma pe un basorelief de pe Arcul lui Titus, care prezintă un legionar roman purtând o menora. Evenimentul este consemnat de poporul evreu drept cea mai tristă zi din calendarul lor – ziua de post Tisha B'Av.

→ Armata lui Vespasian
⇢ Armata lui Titus
⇢ Armata lui Bassus și Silva
Asediu
Victorie evreiască
Regiunea revoltei majore din 66 d.Hr.
Regiunea revoltei din 69 d.Hr.

LEVANTUL
Fâșia îngustă de uscat din estul Mediteranei apare în Vechiul Testament și în Noul Testament din Biblie, dar și în cronicile puternicilor săi vecini, ca egiptenii, asirienii, perșii și romanii.

CRONOLOGIE

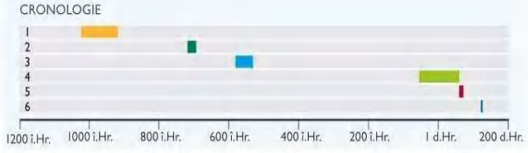

„Protestez fățiș, susținând că nu m-am dus la romani ca dezertor, ci ca trimis al evreilor."

FLAVIUS IOSEPHUS, ISTORIC ROMAN DE ORIGINE EVREIASCĂ, ÎN *ISTORIA RĂZBOIULUI IUDEILOR ÎMPOTRIVA ROMANILOR*, 75 D.HR.

EPOCA FIERULUI

Când oamenii din Epoca Bronzului au învățat să prelucreze fierul, au declanșat o revoluție tehnologică. Dar când și de ce anume acești oameni au trecut de la bronz la fier rămâne o enigmă. Explicația cea mai probabilă este că, atunci când resursele de cositor și de cupru, cele două componente ale bronzului, au secătuit, au fost nevoiți să folosească fierul.

▽ **Stăpâni ai lumii de dincolo**
Un basorelief de pe stâncile unui templu din Hattuşa – străvechea capitală a hittiților, în Turcia de azi – înfățișează 12 zei ai lumii de dincolo. Hittiții venerau peste o mie de divinități.

Până de curând, dovezi arheologice sugerau că prelucrarea fierului a început în centrul Anatoliei, Turcia de azi, undeva între 2000 și 1300 î.Hr. Noua tehnică de obținere a fierului (prin topirea minereului de fier pentru extragerea metalului) este atribuită hittiților – o străveche populație anatoliană. S-a crezut că hittiții au început să forjeze obiecte din fier încă din secolul XVIII î.Hr. și că armele de fier – incluzând

▷ **Prezență a fierului în Europa**
Datând din 750–450 î.Hr., acest pumnal de fier a fost găsit într-unul dintre cele o mie de morminte descoperite la Hallstatt (în Austria de azi), nucleul primei culturi a Epocii Fierului din Europa Centrală.

săbii, topoare de luptă, vârfuri de suliță și de săgeți – le-au conferit un imens avantaj militar asupra vecinilor. După prăbușirea imperiului lor, cunoștințele hittiților s-au răspândit în Orientul Mijlociu și de aici în Grecia și regiunea egeeană, ajungând în cele din urmă în centrul și vestul Europei. Dar cercetări arheologice moderne au schimbat perspectiva. Astăzi se consideră că fierarii indieni ar fi descoperit cum se forjează fierul cam în aceeași perioadă cu hittiții sau chiar mai devreme.

Primii făurari

Săpături arheologice din situri funerare megalitice din Uttar Pradesh, în nordul Indiei, și Malabar, în sud, au scos la iveală artefacte din fier databile între 2012 î.Hr. și 1882 î.Hr. Alte săpături, din valea Gangelui, au dus la descoperirea unor artefacte din fier cam din aceeași perioadă în care hittiții făureau primele obiecte din fier, iar pumnalele de fier găsite în situri din Hyderabad, în sudul Indiei, se crede că ar data de pe la 2400–2000 î.Hr. În Europa, grecii au introdus prelucrarea fierului, posibil încă de pe la 1050 î.Hr. Câteva sute de ani mai târziu,

ÎNCEPUTUL EPOCII FIERULUI

Epoca Fierului a început acum aproape 4 000 de ani, independent în centrul Anatoliei (Turcia de azi) și în India. Mai târziu, cunoștințele despre topirea și extragerea fierului din minereu s-au răspândit în centrul Europei prin Grecia, apoi în tot restul continentului. Fierul, mult mai disponibil decât cositorul și cuprul din care se obținea bronzul, a înlocuit acest metal în aproape toate obiectele utile, de la arme la pluguri și unelte.

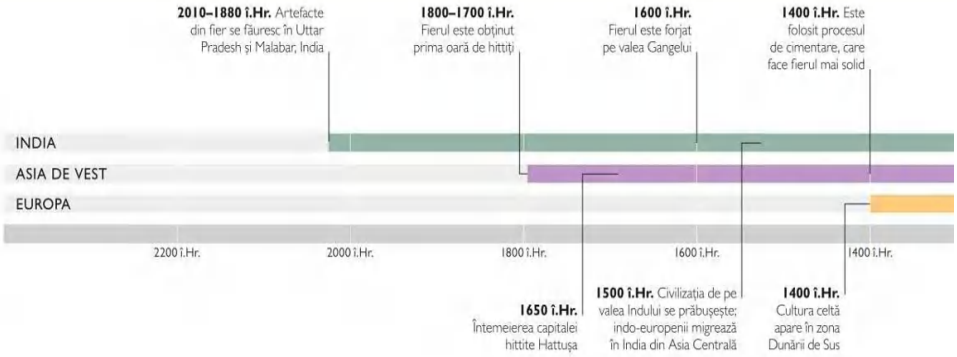
2010–1880 î.Hr. Artefacte din fier se făuresc în Uttar Pradesh și Malabar, India
1800–1700 î.Hr. Fierul este obținut prima oară de hittiți
1600 î.Hr. Fierul este forjat pe valea Gangelui
1400 î.Hr. Este folosit procesul de cimentare, care face fierul mai solid
INDIA
ASIA DE VEST
EUROPA
2200 î.Hr.
2000 î.Hr.
1800 î.Hr.
1600 î.Hr.
1400 î.Hr.
1650 î.Hr. Întemeierea capitalei hittite Hattuşa
1500 î.Hr. Civilizația de pe valea Indului se prăbușește; indo-europenii migrează în India din Asia Centrală
1400 î.Hr. Cultura celtă apare în zona Dunării de Sus

◁ **Versatilii celți**
Celții au fost extrem de pricepuți în prelucrarea diferitelor metale, nu doar a fierului. Descoperit într-o turbărie de lângă Gundestrup, Danemarca, în 1819, acest cazan din argint a fost realizat între secolele II–I î.Hr.

celții (denumirea colectivă dată unei diversități de triburi din Europa) au devenit experți în acest meșteșug. Cele mai vechi dovezi arheologice dovedind priceperea lor în forjarea fierului și a altor metale provin din Hallstatt, lângă Salzburg, Austria. Excavările de morminte de aici, începute la mijlocul secolului XIX, au scos la iveală un bogat tezaur de obiecte funerare, inclusiv săbii de fier de pe la 700 î.Hr. Nu se știe de ce s-a prăbușit cultura care a gravitat în jurul civilizației Hallstatt.

Civilizația Hallstatt a fost înlocuită de civilizația La Tène, apărută la mijlocul secolului V î.Hr. Săpături arheologice au scos la iveală peste 2 500 de săbii de fier cu teci decorate, dar și alte obiecte metalice. Cultura La Tène a fost extrem de prolifică din punct de vedere artistic și a influențat cea mai mare parte a Europei Occidentale, odată cu răspândirea triburilor celte.

Utilizare extinsă

În Africa, prelucrarea fierului pare să se fi dezvoltat cam în aceeași perioadă ca în vestul Europei. Unii istorici atribuie

„[celții] sunt iscusiți și au o abilitate înnăscută de a învăța."

DIODORUS SICULUS, ISTORIC GREC

această răspândire fenicienilor, care și-au transmis cunoștințele în coloniile lor nord-africane, mai ales în Cartagina. Majoritatea istoricilor consideră că acest proces a constituit o dezvoltare locală. Oricare ar fi adevărul, nu se poate contesta că prelucrarea fierului în Africa a fost extrem de variată, cu multe tehnici locale distincte.

Există dovezi clare ale obținerii fierului în Ethiopia. regiunea Marilor Lacuri, Tanzania, Ghana, Mali și Nigeria centrală, în zona fluviilor Niger și Benue – acolo unde s-a impus civilizația Nok. În unele privințe, fierarii din Africa i-au devansat pe cei din Europa. De exemplu, în estul Africii, aceștia au produs oțel încă de pe la 500 î.Hr.

De la bronz la fier

Indiferent de locul și de perioada când s-a produs tranziția de la Epoca Bronzului la Epoca Fierului, ea a schimbat semnificativ viața cotidiană, de la modul de cultivare a plantelor la cel în care se purtau războaie. Cu toate acestea, unele civilizații au sărit peste Epoca Fierului. În America de Sud și Centrală, de pildă, diferite civilizații, cea mai importantă fiind cea incașă, au prelucrat aurul, argintul, cuprul și bronzul, dar nu au făcut niciodată trecerea la fier.

▽ **Făurire tradițională**
Fierul a fost topit și forjat în Africa de peste trei milenii. Această gravură din secolul XIX înfățișează prelucrarea, la scară redusă, a fierului lângă lacul Mobutu din estul Africii.

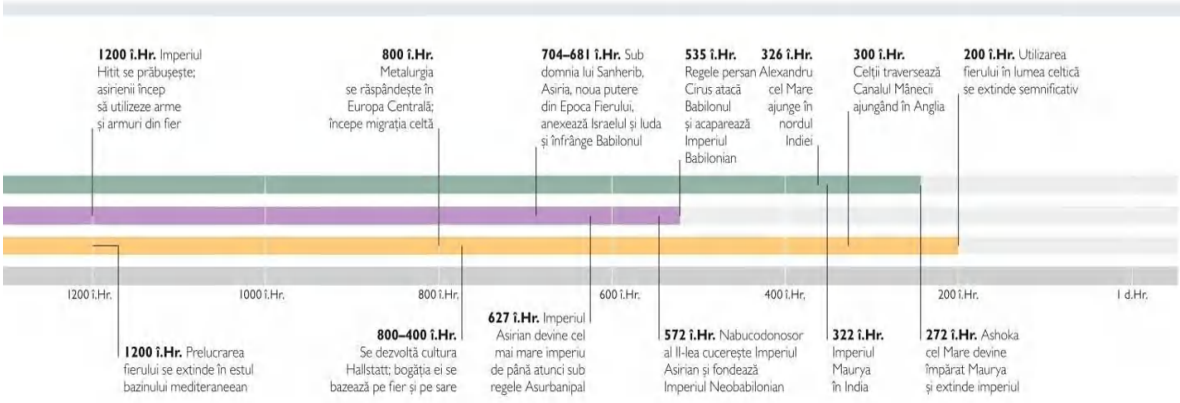
1200 î.Hr. Imperiul Hitit se prăbușește; asirienii încep să utilizeze arme și armuri din fier
800 î.Hr. Metalurgia se răspândește în Europa Centrală; începe migrația celtă
704–681 î.Hr. Sub domnia lui Sanherib, Asiria, noua putere din Epoca Fierului, anexează Israelul și Iuda și înfrânge Babilonul
535 î.Hr. Regele persan Cirus atacă Babilonul și acaparează Imperiul Babilonian
326 î.Hr. Alexandru cel Mare ajunge în nordul Indiei
300 î.Hr. Celții traversează Canalul Mânecii ajungând în Anglia
200 î.Hr. Utilizarea fierului în lumea celtică se extinde semnificativ
1200 î.Hr.
1000 î.Hr.
800 î.Hr.
600 î.Hr.
400 î.Hr.
200 î.Hr.
1 d.Hr.
1200 î.Hr. Prelucrarea fierului se extinde în estul bazinului mediteraneean
800–400 î.Hr. Se dezvoltă cultura Hallstatt; bogăția ei se bazează pe fier și pe sare
627 î.Hr. Imperiul Asirian devine cel mai mare imperiu de până atunci sub regele Asurbanipal
572 î.Hr. Nabucodonosor al II-lea cucerește Imperiul Asirian și fondează Imperiul Neobabilonian
322 î.Hr. Imperiul Maurya în India
272 î.Hr. Ashoka cel Mare devine împărat Maurya și extinde imperiul

ASIRIA ȘI BABILONIA

Epoca Fierului în Orientul Mijlociu a fost o epocă a imperiilor. Asirienii, cu baza în zona nordică a Irakului de azi, au creat modelul unui nou tip de stat extensiv, ce folosea guvernare directă și indirectă pentru a plasa o gamă largă de populații și teritorii sub controlul unui singur suveran.

După 1200 î.Hr., în urma migrațiilor de la finele Epocii Bronzului (pp. 42–43), state locale de mică anvergură au înlocuit mari puteri regionale ca statul hittit și Regatul Nou egiptean. Regatul Asiriei, protejat de fluviul Tigru și de munții Taurus și Zagros, a supraviețuit transformărilor, în ciuda pierderii teritoriilor periferice în favoarea unor clanuri aramaice. După 900 î.Hr., Asiria a început iar să se dezvolte în detrimentul acestor vecini modești.

Pe lângă acapararea de teritorii, plasate sub controlul unor guvernatori eunuci loiali doar regelui, Imperiul Asirian a favorizat masiv guvernarea indirectă. Din estul bazinului mediteraneean până la teritoriul actualului Iran, liderii clientari depuneau jurăminte sacre de acceptare a suveranității zeului Ashur și a reprezentantului său pe pământ, regele asirian, în schimbul puterii locale. Imperiul era unit printr-o rețea de obligații reciproce și printr-un sistem inovator de ștafete – astfel, informațiile circulau mult mai rapid decât dacă ar fi fost purtate de un singur mesager. Ulterior, Imperiul Babilonian a adoptat o mare parte a acestui model, dar l-a înlocuit pe Ashur cu propriul zeu, Marduk, și a renunțat la guvernatori eunuci.

„Zeul Ashur este rege, iar Asurbanipal este reprezentantul [lui], plămădit din mâinile sale."

IMNUL ÎNCORONĂRII LUI ASURBANIPAL AL ASIRIEI

LEGE BABILONIANĂ
JUSTIȚIE DĂLTUITĂ ÎN PIATRĂ

Regele Hammurabi al Babilonului (domnie 1782–1750 î.Hr.) a compilat un set de 282 de reguli, consemnate pe stele de piatră în temple din regatul său. Aceste legi erau menite „să-l împiedice pe cel puternic să-l asuprească pe cel slab" și prevedeau amenzi și pedepse pentru diferite contexte sociale. După 1 000 de ani, în vremea imperiilor asirian și babilonian, Hammurabi era încă venerat ca suveran-model.

Stelă a lui Hammurabi
Regele primește autoritatea, simbolizată printr-o bandă de măsurat și o riglă, de la zeul Shamash, patronul justiției.

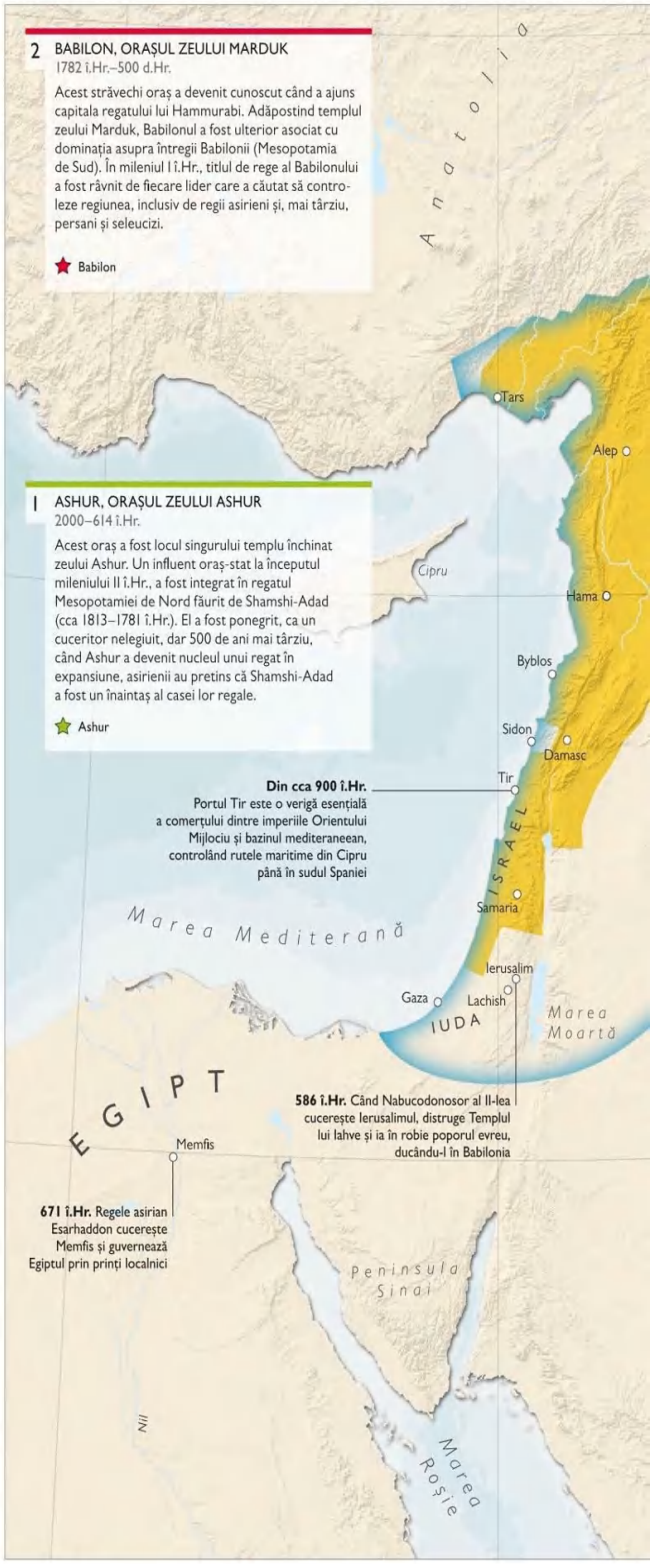
2 BABILON, ORAȘUL ZEULUI MARDUK
1782 î.Hr.–500 d.Hr.
Acest străvechi oraș a devenit cunoscut când a ajuns capitala regatului lui Hammurabi. Adăpostind templul zeului Marduk, Babilonul a fost ulterior asociat cu dominația asupra întregii Babilonii (Mesopotamia de Sud). În mileniul I î.Hr., titlul de rege al Babilonului a fost râvnit de fiecare lider care a căutat să controleze regiunea, inclusiv de regii asirieni și, mai târziu, persani și seleucizi.
Babilon
1 ASHUR, ORAȘUL ZEULUI ASHUR
2000–614 î.Hr.
Acest oraș a fost locul singurului templu închinat zeului Ashur. Un influent oraș-stat la începutul mileniului II î.Hr., a fost integrat în regatul Mesopotamiei de Nord făurit de Shamshi-Adad (cca 1813–1781 î.Hr.). El a fost ponegrit, ca un cuceritor nelegiuit, dar 500 de ani mai târziu, când Ashur a devenit nucleul unui regat în expansiune, asirienii au pretins că Shamshi-Adad a fost un înaintaș al casei lor regale.
Ashur
Anatolia
Tars
Alep
Cipru
Hama
Byblos
Sidon
Damasc
Tir
Din cca 900 î.Hr. Portul Tir este o verigă esențială a comerțului dintre imperiile Orientului Mijlociu și bazinul mediteraneean, controlând rutele maritime din Cipru până în sudul Spaniei
ISRAEL
Samaria
Marea Mediterană
Ierusalim
Gaza
Lachish
IUDA
Marea Moartă
586 î.Hr. Când Nabucodonosor al II-lea cucerește Ierusalimul, distruge Templul lui Iahve și ia în robie poporul evreu, ducându-l în Babilonia
EGIPT
Memfis
671 î.Hr. Regele asirian Esarhaddon cucerește Memfis și guvernează Egiptul prin prinți localnici
Peninsula Sinai
Nil
Marea Roșie

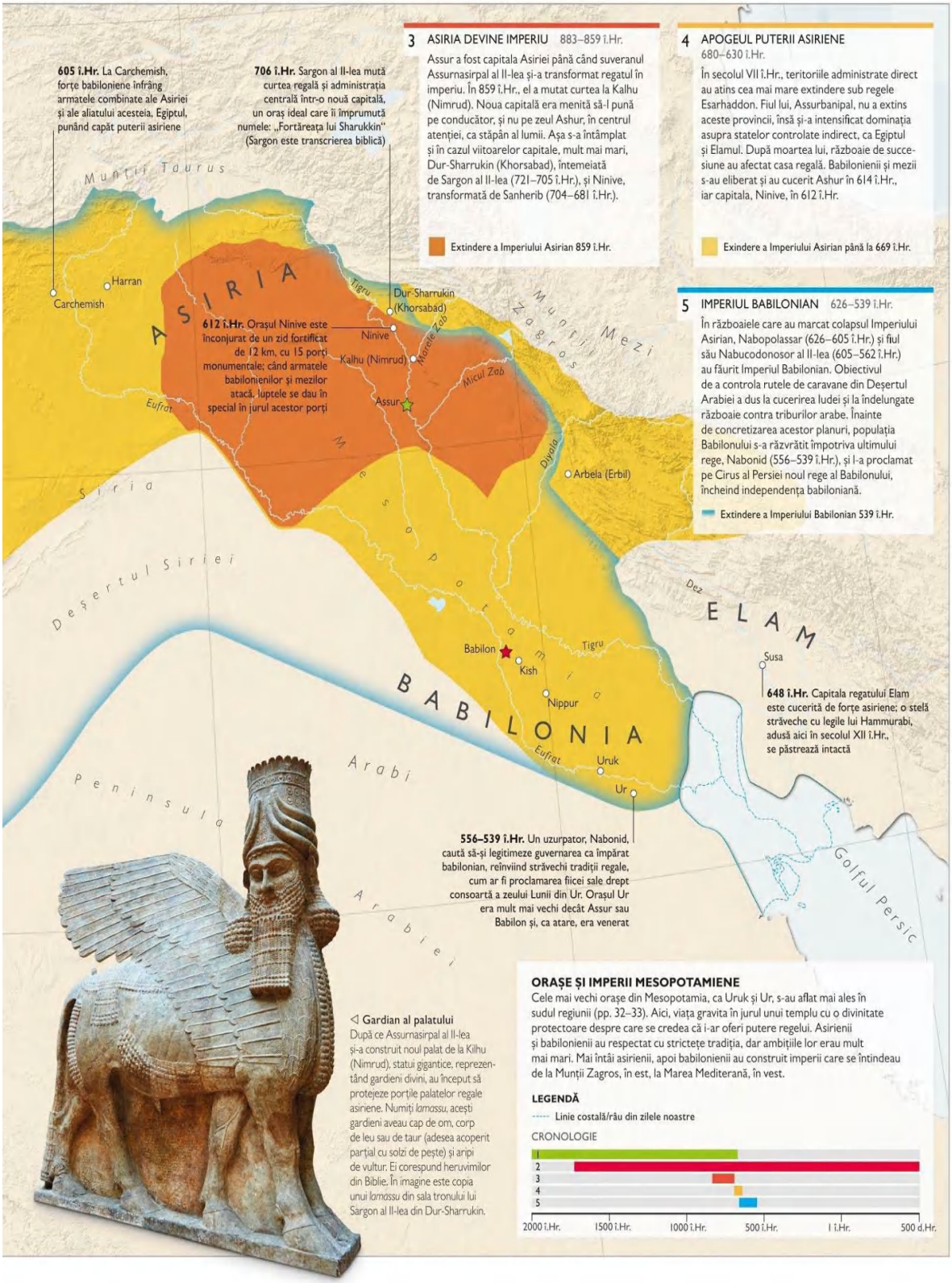
3 ASIRIA DEVINE IMPERIU 883–859 î.Hr.
Assur a fost capitala Asiriei până când suveranul Assurnasirpal al II-lea și-a transformat regatul în imperiu. În 859 î.Hr., el a mutat curtea la Kalhu (Nimrud). Noua capitală era menită să-l pună pe conducător, și nu pe zeul Ashur, în centrul atenției, ca stăpân al lumii. Așa s-a întâmplat și în cazul viitoarelor capitale, mult mai mari, Dur-Sharrukin (Khorsabad), întemeiată de Sargon al II-lea (721–705 î.Hr.), și Ninive, transformată de Sanherib (704–681 î.Hr.).
Extindere a Imperiului Asirian 859 î.Hr.
4 APOGEUL PUTERII ASIRIENE 680–630 î.Hr.
În secolul VII î.Hr., teritoriile administrate direct au atins cea mai mare extindere sub regele Esarhaddon. Fiul lui, Assurbanipal, nu a extins aceste provincii, însă și-a intensificat dominația asupra statelor controlate indirect, ca Egiptul și Elamul. După moartea lui, războaie de succesiune au afectat casa regală. Babilonienii și mezii s-au eliberat și au cucerit Ashur în 614 î.Hr., iar capitala, Ninive, în 612 î.Hr.
Exindere a Imperiului Asirian până la 669 î.Hr.
5 IMPERIUL BABILONIAN 626–539 î.Hr.
În războaiele care au marcat colapsul Imperiului Asirian, Nabopolassar (626–605 î.Hr.) și fiul său Nabucodonosor al II-lea (605–562 î.Hr.) au făurit Imperiul Babilonian. Obiectivul de a controla rutele de caravane din Deșertul Arabiei a dus la cucerirea ludei și la îndelungate războaie contra triburilor arabe. Înainte de concretizarea acestor planuri, populația Babilonului s-a răzvrătit împotriva ultimului rege, Nabonid (556–539 î.Hr.), și l-a proclamat pe Cirus al Persiei noul rege al Babilonului, încheind independența babiloniană.
Extindere a Imperiului Babilonian 539 î.Hr.
605 î.Hr. La Carchemish, forțe babiloniene înfrâng armatele combinate ale Asiriei și ale aliatului acesteia, Egiptul, punând capăt puterii asiriene
706 î.Hr. Sargon al II-lea mută curtea regală și administrația centrală într-o nouă capitală, un oraș ideal care îi împrumută numele: „Fortăreața lui Sharukkin" (Sargon este transcrierea biblică)
612 î.Hr. Orașul Ninive este înconjurat de un zid fortificat de 12 km, cu 15 porți monumentale; când armatele babilonienilor și mezilor atacă, luptele se dau în special în jurul acestor porți
648 î.Hr. Capitala regatului Elam este cucerită de forțe asiriene; o stelă străveche cu legile lui Hammurabi, adusă aici în secolul XII î.Hr., se păstrează intactă
556–539 î.Hr. Un uzurpator, Nabonid, caută să-și legitimeze guvernarea ca împărat babilonian, reînviind străvechi tradiții regale, cum ar fi proclamarea fiicei sale drept consoartă a zeului Lunii din Ur. Orașul Ur era mult mai vechi decât Assur sau Babilon și, ca atare, era venerat
Munții Taurus
Harran
Carchemish
ASIRIA
Tigru
Dur-Sharrukin (Khorsabad)
Ninive
Kalhu (Nimrud)
Marele Zab
Micul Zab
Assur
Eufrat
Munții Zagros
Munții Mezi
Mesopotamia
Siria
Deșertul Siriei
Arbela (Erbil)
Diyala
Dez
ELAM
Susa
Babilon
Kish
Nippur
Tigru
BABILONIA
Eufrat
Uruk
Ur
Golful Persic
Peninsula Arabi
Arabiei
ORAȘE ȘI IMPERII MESOPOTAMIENE
Cele mai vechi orașe din Mesopotamia, ca Uruk și Ur, s-au aflat mai ales în sudul regiunii (pp. 32–33). Aici, viața gravita în jurul unui templu cu o divinitate protectoare despre care se credea că i-ar oferi putere regelui. Asirienii și babilonienii au respectat cu strictețe tradiția, dar ambițiile lor erau mult mai mari. Mai întâi asirienii, apoi babilonienii au construit imperii care se întindeau de la Munții Zagros, în est, la Marea Mediterană, în vest.
LEGENDĂ
Linie costală/râu din zilele noastre
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
2000 î.Hr.
1500 î.Hr.
1000 î.Hr.
500 î.Hr.
1 î.Hr.
500 d.Hr.

◁ **Gardian al palatului**
După ce Assurnasirpal al II-lea și-a construit noul palat de la Kilhu (Nimrud), statui gigantice, reprezentând gardieni divini, au început să protejeze porțile palatelor regale asiriene. Numiți *lamassu*, acești gardieni aveau cap de om, corp de leu sau de taur (adesea acoperit parțial cu solzi de pește) și aripi de vultur. Ei corespund heruvimilor din Biblie. În imagine este copia unui *lamassu* din sala tronului lui Sargon al II-lea din Dur-Sharrukin.

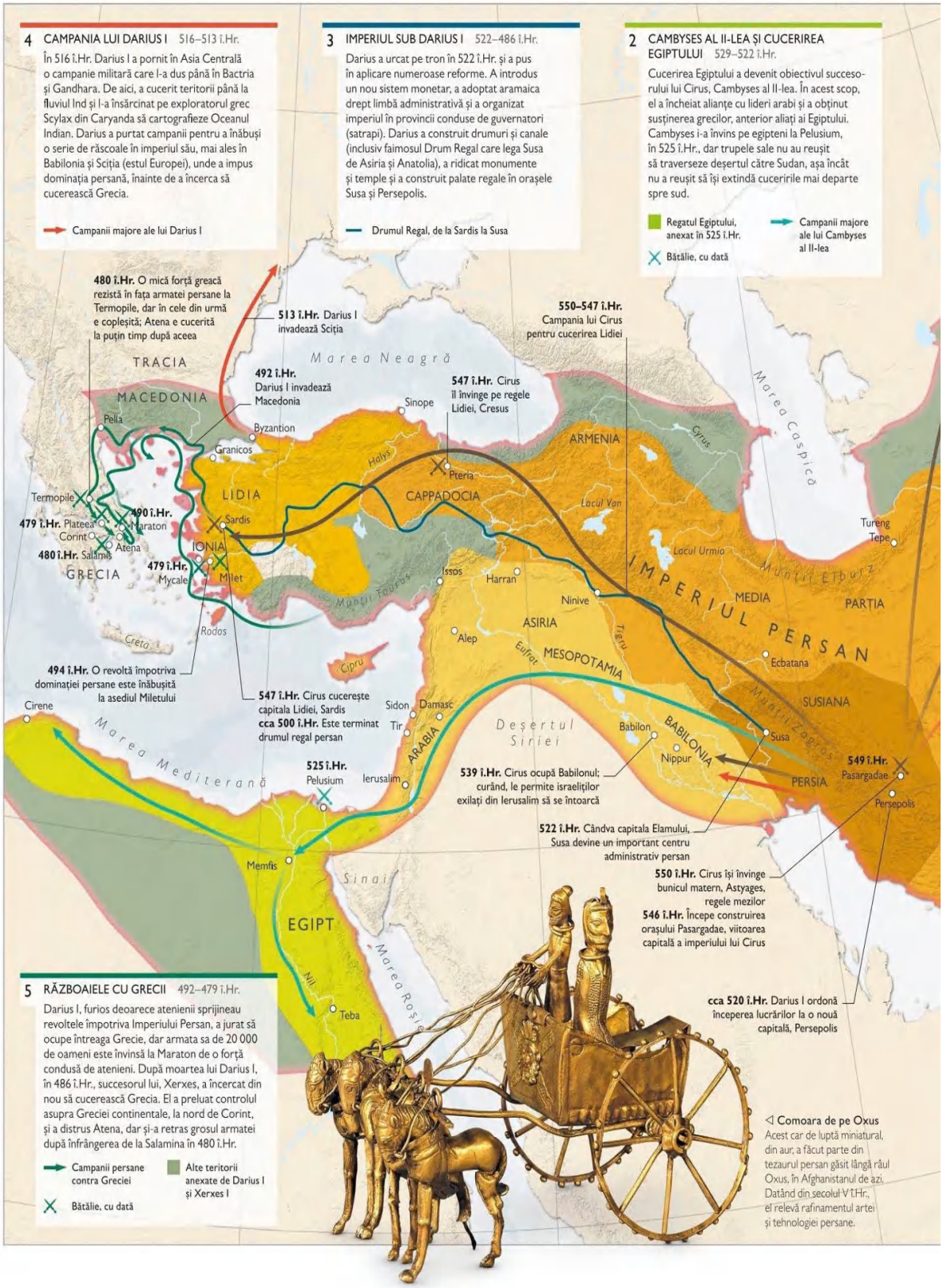
4 CAMPANIA LUI DARIUS I 516–513 î.Hr.
În 516 î.Hr. Darius I a pornit în Asia Centrală o campanie militară care l-a dus până în Bactria și Gandhara. De aici, a cucerit teritorii până la fluviul Ind și l-a însărcinat pe exploratorul grec Scylax din Caryanda să cartografieze Oceanul Indian. Darius a purtat campanii pentru a înăbuși o serie de răscoale în imperiul său, mai ales în Babilonia și Sciția (estul Europei), unde a impus dominația persană, înainte de a încerca să cucerească Grecia.
Campanii majore ale lui Darius I
3 IMPERIUL SUB DARIUS I 522–486 î.Hr.
Darius a urcat pe tron în 522 î.Hr. și a pus în aplicare numeroase reforme. A introdus un nou sistem monetar, a adoptat aramaica drept limbă administrativă și a organizat imperiul în provincii conduse de guvernatori (satrapi). Darius a construit drumuri și canale (inclusiv faimosul Drum Regal care lega Susa de Asiria și Anatolia), a ridicat monumente și temple și a construit palate regale în orașele Susa și Persepolis.
Drumul Regal, de la Sardis la Susa
2 CAMBYSES AL II-LEA ȘI CUCERIREA EGIPTULUI 529–522 î.Hr.
Cucerirea Egiptului a devenit obiectivul succesorului lui Cirus, Cambyses al II-lea. În acest scop, el a încheiat alianțe cu lideri arabi și a obținut susținerea grecilor, anterior aliați ai Egiptului. Cambyses i-a învins pe egipteni la Pelusium, în 525 î.Hr., dar trupele sale nu au reușit să traverseze deșertul către Sudan, așa încât nu a reușit să își extindă cuceririle mai departe spre sud.
Regatul Egiptului, anexat în 525 î.Hr.
Campanii majore ale lui Cambyses al II-lea
Bătălie, cu dată
480 î.Hr. O mică forță greacă rezistă în fața armatei persane la Termopile, dar în cele din urmă e copleșită; Atena e cucerită la puțin timp după aceea
513 î.Hr. Darius I invadează Sciția
492 î.Hr. Darius I invadează Macedonia
547 î.Hr. Cirus îl învinge pe regele Lidiei, Cresus
550–547 î.Hr. Campania lui Cirus pentru cucerirea Lidiei
TRACIA
MACEDONIA
Marea Neagră
Marea Caspică
Pella
Byzantion
Granicos
Sinope
Halys
Pteria
ARMENIA
Cyrus
CAPPADOCIA
Lacul Van
Termopile
479 î.Hr. Plateea
Corint
Atena
490 î.Hr. Maraton
480 î.Hr. Salamis
GRECIA
LIDIA
Sardis
IONIA
479 î.Hr. Mycale
Milet
Rodos
Creta
Cipru
Munții Taurus
Issos
Harran
Ninive
Lacul Urmia
Munții Elburz
Tureng Tepe
IMPERIUL PERSAN
MEDIA
PARTIA
ASIRIA
Alep
Tigru
Eufrat
MESOPOTAMIA
Ecbatana
494 î.Hr. O revoltă împotriva dominației persane este înăbușită la asediul Miletului
547 î.Hr. Cirus cucerește capitala Lidiei, Sardis
cca 500 î.Hr. Este terminat drumul regal persan
Cirene
Sidon
Damasc
Tir
ARABIA
Deșertul Siriei
Babilon
BABILONIA
Nippur
Susa
SUSIANA
Munții Zagros
549 î.Hr. Pasargadae
PERSIA
Persepolis
Marea Mediterană
525 î.Hr. Pelusium
Ierusalim
539 î.Hr. Cirus ocupă Babilonul; curând, le permite israeliților exilați din Ierusalim să se întoarcă
522 î.Hr. Cândva capitala Elamului, Susa devine un important centru administrativ persan
550 î.Hr. Cirus își învinge bunicul matern, Astyages, regele mezilor
546 î.Hr. Începe construirea orașului Pasargadae, viitoarea capitală a imperiului lui Cirus
Memfis
Sinai
EGIPT
Nil
Marea Roșie
Teba
cca 520 î.Hr. Darius I ordonă începerea lucrărilor la o nouă capitală, Persepolis
5 RĂZBOAIELE CU GRECII 492–479 î.Hr.
Darius I, furios deoarece atenienii sprijineau revoltele împotriva Imperiului Persan, a jurat să ocupe întreaga Grecie, dar armata sa de 20 000 de oameni este învinsă la Maraton de o forță condusă de atenieni. După moartea lui Darius I, în 486 î.Hr., succesorul lui, Xerxes, a încercat din nou să cucerească Grecia. El a preluat controlul asupra Greciei continentale, la nord de Corint, și a distrus Atena, dar și-a retras grosul armatei după înfrângerea de la Salamina în 480 î.Hr.
Campanii persane contra Greciei
Alte teritorii anexate de Darius I și Xerxes I
Bătălie, cu dată

◁ **Comoara de pe Oxus**
Acest car de luptă miniatural, din aur, a făcut parte din tezaurul persan găsit lângă râul Oxus, în Afghanistanul de azi. Datând din secolul V î.Hr., el relevă rafinamentul artei și tehnologiei persane.

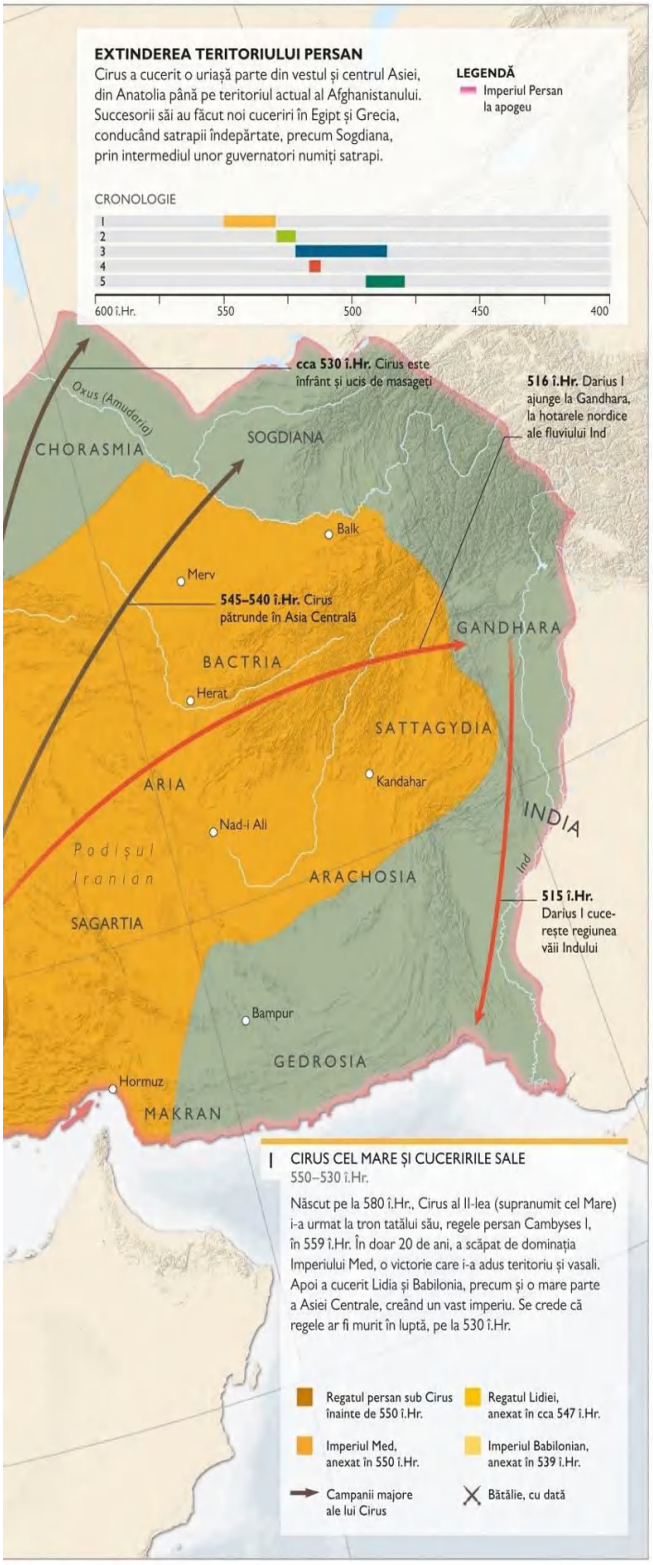
EXTINDEREA TERITORIULUI PERSAN
Cirus a cucerit o uriașă parte din vestul și centrul Asiei, din Anatolia până pe teritoriul actual al Afghanistanului. Succesorii săi au făcut noi cuceriri în Egipt și Grecia, conducând satrapii îndepărtate, precum Sogdiana, prin intermediul unor guvernatori numiți satrapi.
LEGENDĂ
Imperiul Persan la apogeu
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
600 î.Hr.
550
500
450
400
cca 530 î.Hr. Cirus este înfrânt și ucis de masageți
516 î.Hr. Darius I ajunge la Gandhara, la hotarele nordice ale fluviului Ind
Oxus (Amudaria)
CHORASMIA
SOGDIANA
Balk
Merv
545–540 î.Hr. Cirus pătrunde în Asia Centrală
GANDHARA
BACTRIA
Herat
SATTAGYDIA
ARIA
Kandahar
INDIA
Nad-i Ali
Podișul Iranian
ARACHOSIA
Ind
515 î.Hr. Darius I cucerește regiunea văii Indului
SAGARTIA
Bampur
GEDROSIA
Hormuz
MAKRAN
I CIRUS CEL MARE ȘI CUCERIRILE SALE
550–530 î.Hr.
Născut pe la 580 î.Hr., Cirus al II-lea (supranumit cel Mare) i-a urmat la tron tatălui său, regele persan Cambyses I, în 559 î.Hr. În doar 20 de ani, a scăpat de dominația Imperiului Med, o victorie care i-a adus teritoriu și vasali. Apoi a cucerit Lidia și Babilonia, precum și o mare parte a Asiei Centrale, creând un vast imperiu. Se crede că regele ar fi murit în luptă, pe la 530 î.Hr.
Regatul persan sub Cirus înainte de 550 î.Hr.
Regatul Lidiei, anexat în cca 547 î.Hr.
Imperiul Med, anexat în 550 î.Hr.
Imperiul Babilonian, anexat în 539 î.Hr.
Campanii majore ale lui Cirus
Bătălie, cu dată

ASCENSIUNEA IMPERIULUI PERSAN

Imperiul Persan a fost imens, întinzându-se din Europa în India, și a durat de la victoriile militare ale întemeietorului său, Cirus cel Mare, la mijlocul secolului VI î.Hr., până la cucerirea lui de către Alexandru cel Mare, circa 200 de ani mai târziu.

În 612 î.Hr., orașul asirian Ninive a fost distrus de o alianță formată din foste populații supuse Asiriei, inclusiv babilonieni și mezi. Mezii și perșii erau populații indo-europene, originare din centrul Asiei, care au ocupat zona din sud-vestul Mării Caspice, respectiv teritorii situate la nord de Golful Persic. La început, mezii au fost puterea dominantă, dar pe la 550 î.Hr. perșii, sub o succesiune de regi dinamici, au început o serie de cuceriri care au creat cel mai mare imperiu de până atunci. Perșii au fost cuceritori toleranți – Cirus

„Concizia este cheia conducerii. Prea multe vorbe arată disperarea unui conducător."

CITAT ATRIBUIT LUI CIRUS, ÎN *CIROPEDIA*, CCA 370 Î.HR.

cel Mare a respectat credințele și obiceiurile popoarelor cucerite, fiind renumit pentru eliberarea israeliților luați captivi în Babilon. Perșii au investit în organizare, numind guvernatori locali cunoscuți drept satrapi, pentru a conduce fiecare provincie, și au construit drumuri și canale spre a facilita deplasarea trupelor și negustorilor. Această organizare și abilitate a perșilor de a-și desfășura rapid armatele le-au permis să-și păstreze vastele teritorii. Imperiul Persan era încă o mare putere când a fost cucerit de Alexandru cel Mare în secolul IV î.Hr.

PASARGADAE
PRIMA CAPITALĂ PERSANĂ

Pe la 564 î.Hr., Cirus cel Mare a început să construiască prima capitală a dinastiei persane, la Pasargadae, lângă actualul oraș Shiraz. Ruinele regale, care includ palatul, sala de audiențe, poarta și mormântul lui Cirus, sunt unele dintre cele mai impresionante din Imperiul Persan și arată influența populațiilor cucerite de Cirus. Mai târziu, Cambyses a întemeiat altă capitală, la Susa, iar Darius a construit-o pe a treia, la Persepolis.

Spirit protector înaripat
Acest basorelief din secolul V î.Hr. decora o ușă din orașul antic Pasargadae.

PRIMELE ORAȘE DIN AMERICI

Primele civilizații urbane din Americi au apărut pe la 3500 î.Hr. pe coastele peruane, fiind cu circa două milenii mai vechi decât primele orașe din sudul Mexicului și din America de Nord. Toate culturile urbane timpurii din Americi au construit uriașe situri de cult și s-au implicat masiv în comerț.

De pe la 5000 î.Hr., practicile agricole au început să înlocuiască stilul de viață al comunităților de vânători-culegători în Americi, creând primele așezări.

Cultura Norte Chico din regiunea văii Supe, pe coasta peruană, s-a impus ca prima civilizație urbană cunoscută de pe continent pe la 4000 î.Hr. Existau peste 30 de așezări, iar primul oraș major a apărut pe la 3500 î.Hr. Ea a înflorit mai bine de 2 000 de ani. Alte civilizații timpurii, din alte regiuni ale Americilor, au fost olmecii, în sudul Mexicului, și culturile Adena și Hopewell, făuritoare de tumuli, pe văile superioare ale fluviilor Mississippi și Ohio.

Culturi unice au evoluat în toate aceste comunități străvechi, definite prin arte, meșteșuguri și practici religioase, deși toate au construit uriașe edificii de pământ – platforme, piramide sau tumuli – mai ales în scopuri ceremoniale. Orașele făceau comerț, folosind râurile și alte rute de-a lungul câmpiilor litorale pentru a transporta bunuri.

CARAL
PRIMA CIVILIZAȚIE URBANĂ A AMERICII

Un oraș impozant pe la 2600 î.Hr., Caral a făcut parte din civilizația Norte Chico din Peru. Alte orașe Norte Chico ar putea fi și mai vechi. Ca multe alte orașe precolumbiene de mai târziu, Caral avea o arhitectură monumentală, de pildă piețe și tumuli-platformă. Aceste ruine ale unei piețe scufundate din Caral, cu diametrul de 40 m, au fost descoperite la sfârșitul anilor 1990. Probabil piața era utilizată pentru adunări religioase.

PRIMELE CIVILIZAȚII DIN AMERICA
De pe la 1500 î.Hr., o serie de civilizații agricole s-au dezvoltat în America Centrală și olmecii și-au construit primele orașe. În America de Nord, cultura Adena s-a numărat printre primele creatoare de tumuli. Ea a apărut pe la 1000 î.Hr., fiind urmată, 800 de ani mai târziu, de cultura Hopewell.

LEGENDĂ
- Centre urbane majore

CRONOLOGIE

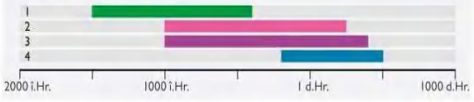

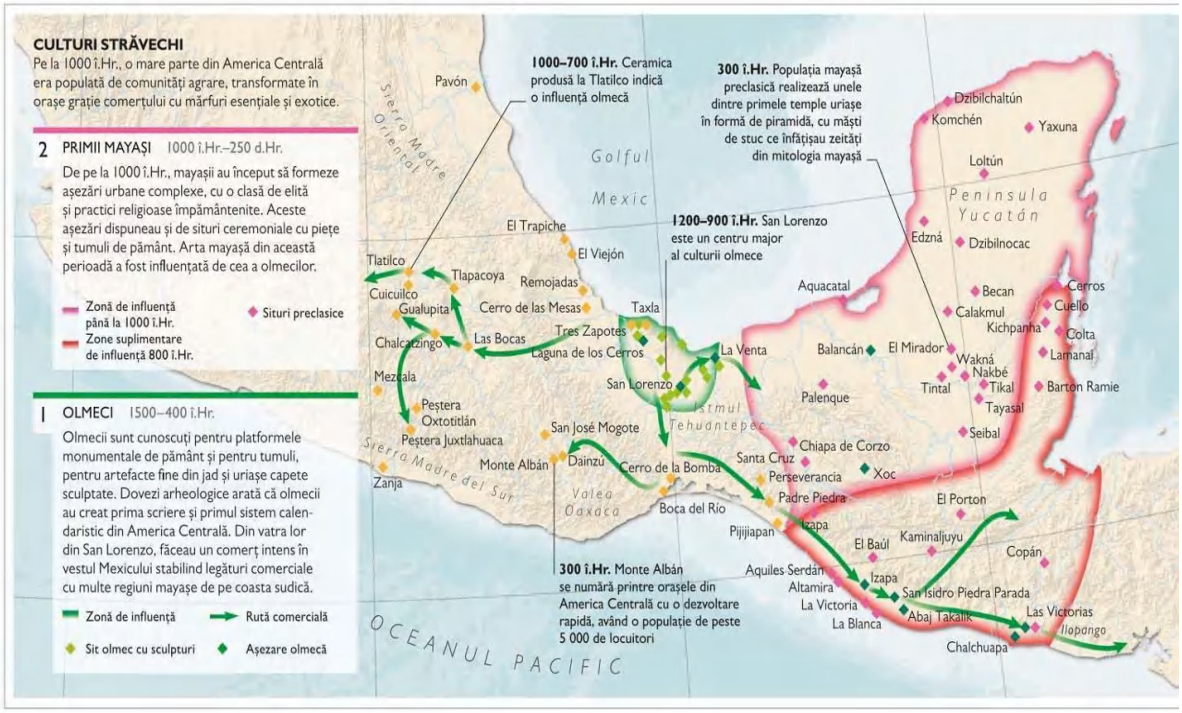

3 CULTURA ADENA 1000 î.Hr.–400 d.Hr.

Populațiile Adena au devenit coloniști sezonieri pe valea fluviului Ohio după ce au introdus agricultura în stilul lor de viață bazat pe vânătoare și pescuit. Fiecare grup social era compus din circa 100 de oameni, organizați în patru până la șase clanuri, Folosind doar bețe pentru săpat și coșuri, indigenii au creat impresionante lucrări din pământ, care erau situri rituale sacre sau situri funerare pentru elite. Ei făceau comerț cu materii prime ca barit, cochilii marine și cupru, folosite pentru unelte și ornamente.

Zonă de influență Adena

Situri funerare în formă de tumul

4 CULTURA HOPEWELL 200 î.Hr.–500 d.Hr.

Cel mai probabil influențată de Adena, cultura Hopewell era alcătuită din sate independente care împărțeau o cultură comună, bazată pe artefactele lor distinctive. Pe lângă tumuli conici, populația a construit și unele dintre cele mai complexe edificii din lemn din Eastern Woodlands, inclusiv tumulii-platformă de la Fort Ancient, Marskville și Pinson, ca și tumuli-efigie, adesea sub formă de urși sau păsări.

Zonă de influență Hopewell

Tumuli funerari (movile)

Situri cu efigii

CONSTRUCTORI DE TUMULI

Culturile Adena și Hopewell, ai căror membri se numeau „constructori de tumuli" datorită vastelor edificii de pământ, au fost cele mai timpurii dintre civilizațiile din America de Nord după 1000 î.Hr. Uriașele movile construite erau probabil centre ceremoniale sau situri funerare pentru elitele societății.

Lacul Michigan
Lacul Huron
Lacul Ontario
Lacul Erie
Howard Lake
Trempealeau
Menasha Mounds
High Cliff
Goodall
Man Mound
Devils Lake
Lizard Mound
University
Norton
Pikes Peak
Panther Intaglio
Muscoda Mounds
Mendota Mounds
Missouri
Boone
Toolesboro Mounds
Havana
Bedford
Knight
Renner
Kansas
Kansas City
Crab Orchard
Cooper
Cato
Mann
Crab Orchard
Arkansas
Pinson
Miller
Miller
Bynum
Copena
Red River
Mississippi
Jaketown
Marksville
Porter
Porter
Golful Mexic
Boucher
Vine Mound
New York
Squawkie Hill
Rosenkrans
Campbell Mound
Newark
Grave Creek Mound
Miamisburg
Adena
Ohio
Mound City
Marietta
Harness
Fort Ancient
Turner
Hopewell
Serpent Mound
Criel Mound
Tremper
Portsmouth
Adena Park
Ohio
Munții Apalași
Armstrong
St. Jones River
West River
Sandy Hill
Tennessee

1–500 d.Hr. Situl tumulului de la Renner este populat de membri ai culturii Hopewell din Kansas City

400 d.Hr. Fort Ancient, cel mai mare tumul din America de Nord, a fost construit în peste 400 de ani

250–150 î.Hr. Grave Creek Mound se numără printre cei mai mari tumuli funerari conici construiți de populația Adena

400 d.Hr. Tumulii funerari construiți în Marksville sunt înconjurați de un mal de pământ în formă de potcoavă, lung de circa 910 m

▷ **Figurină Hopewell**
Această figurină din lut reprezentând o femeie a fost găsită în tumulul Turner, de lângă Cincinnati. Pe lângă ceramica pentru uz casnic, olarii Hopewell creau obiecte de ceramică ornamentale și ceremoniale.

FENICIENII

În mileniul I î.Hr., fenicienii au fost cei mai importanți negustori și navigatori din Mediterana. Meșteșugari iscusiți, ei s-au specializat în bunuri de lux, inclusiv sculpturi din fildeș, produse din metal și țesături.

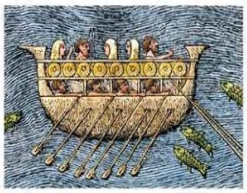

△ **Navă de război feniciană**
Această navă de război feniciană este o biremă, propulsată de două rânduri de vâsle. Deși birema a fost apoi îmbunătățită de vechii greci, ea ar fi putut fi inventată de fenicieni. Un șir de scuturi protejează puntea superioară.

Fenicienii trăiau în orașe portuare, pe teritoriul actual al Libanului. Dintre acestea, cele mai semnificative au fost Byblos, Tir și Sidon, fiecare condus de un rege. Grecii i-au numit pe acești oameni „fenicieni" după cea mai scumpă marfă a lor, o vopsea purpurie care nu se decolora (*phoinix*, în greacă), extrasă din melcul marin *murex*.

Munții Libanului erau acoperiți cu păduri de cedru, care le-au oferit fenicienilor bușteni lungi și drepți. Ei au folosit cedrul pentru a-și construi corăbii și l-au exportat în Egipt, Grecia și Mesopotamia, unde nu se găsea lemn de calitate. Orașele lor au fost și centre meșteșugărești, producând țesături purpurii, sticlărie, boluri din bronz gravate și mobilă de lemn decorată cu plăci din fildeș. Artizanii au fost influențați de arta egipteană, pe care fenicienii au răspândit-o în estul Mediteranei și în Mesopotamia. Pe lângă propriile produse, ei făceau comerț cu argint și cositor din Spania, cupru din Cipru, tămâie din Arabia, fildeș din Africa, papirus din Egipt, mirodenii din India și mătase de la negustori persani.

Colonii și explorare

Din secolul X î.Hr., fenicienii au întemeiat colonii, ca baze comerciale, în bazinul mediteraneean. O asemenea colonie, Cartagina (în Africa de Nord), va deveni mai târziu centrul unui imperiu grandios.
În căutare de noi piețe, fenicienii au devenit cei mai mari navigatori ai lumii antice. Dincolo de Mediterana, au explorat coasta atlantică a Europei și, pe la 600 î.Hr., au înconjurat Africa. Moștenirea durabilă lăsată omenirii este însă alfabetul lor, cu 22 de litere. Adaptat de greci, alfabetul fenician a stat la baza sistemelor occidentale de scriere.

▷ **Influențe culturale**
Această sculptură feniciană în fildeș înfățișează un animal înaripat, cu cap de om, de origine mesopotamiană, purtând o coroană regală egipteană.

Cedru pentru regi
Regii asirieni importau cedru din Liban pentru construcția de palate. O friză din palatul regelui Sargon al II-lea (722– 705 î.Hr.) îi înfățișează pe fenicieni aducând bușteni de cedru legați de corăbiile lor.

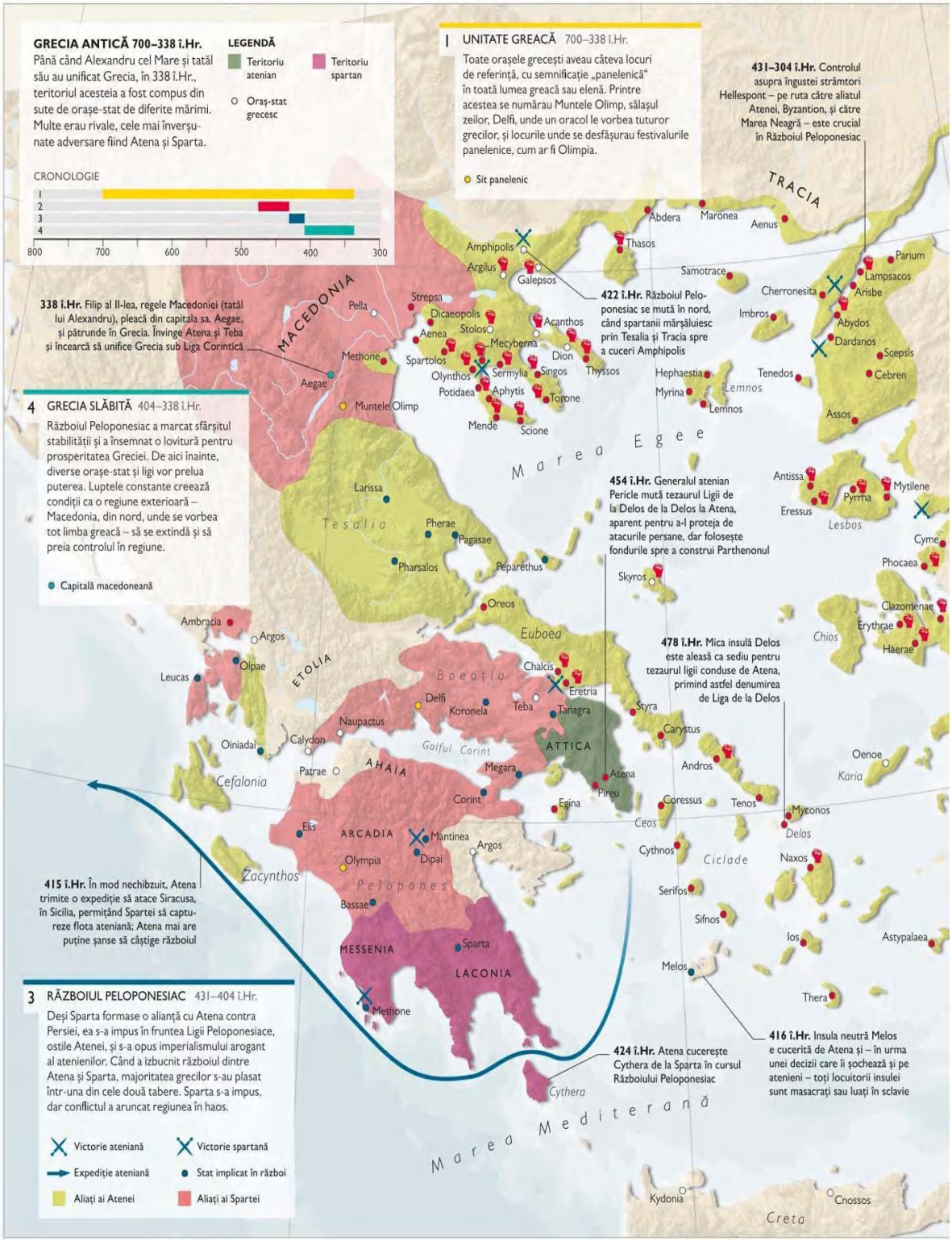
GRECIA ANTICĂ 700–338 î.Hr.
Până când Alexandru cel Mare și tatăl său au unificat Grecia, în 338 î.Hr., teritoriul acesteia a fost compus din sute de orașe-stat de diferite mărimi. Multe erau rivale, cele mai înverșunate adversare fiind Atena și Sparta.
LEGENDĂ
Teritoriu atenian
Teritoriu spartan
Oraș-stat grecesc
CRONOLOGIE
1
2
3
4
800
700
600
500
400
300
1 UNITATE GREACĂ 700–338 î.Hr.
Toate orașele grecești aveau câteva locuri de referință, cu semnificație „panelenică" în toată lumea greacă sau elenă. Printre acestea se numărau Muntele Olimp, sălașul zeilor, Delfi, unde un oracol le vorbea tuturor grecilor, și locurile unde se desfășurau festivalurile panelenice, cum ar fi Olimpia.
Sit panelenic
431–304 î.Hr. Controlul asupra îngustei strâmtori Hellespont – pe ruta către aliatul Atenei, Byzantion, și către Marea Neagră – este crucial în Războiul Peloponesiac
338 î.Hr. Filip al II-lea, regele Macedoniei (tatăl lui Alexandru), pleacă din capitala sa, Aegae, și pătrunde în Grecia. Învinge Atena și Teba și încearcă să unifice Grecia sub Liga Corintică
422 î.Hr. Războiul Peloponesiac se mută în nord, când spartanii mărșăluiesc prin Tesalia și Tracia spre a cuceri Amphipolis
4 GRECIA SLĂBITĂ 404–338 î.Hr.
Războiul Peloponesiac a marcat sfârșitul stabilității și a însemnat o lovitură pentru prosperitatea Greciei. De aici înainte, diverse orașe-stat și ligi vor prelua puterea. Luptele constante creează condiții ca o regiune exterioară – Macedonia, din nord, unde se vorbea tot limba greacă – să se extindă și să preia controlul în regiune.
Capitală macedoneană
454 î.Hr. Generalul atenian Pericle mută tezaurul Ligii de la Delos de la Delos la Atena, aparent pentru a-l proteja de atacurile persane, dar folosește fondurile spre a construi Parthenonul
478 î.Hr. Mica insulă Delos este aleasă ca sediu pentru tezaurul ligii conduse de Atena, primind astfel denumirea de Liga de la Delos
415 î.Hr. În mod nechibzuit, Atena trimite o expediție să atace Siracusa, în Sicilia, permițând Spartei să captureze flota ateniană; Atena mai are puține șanse să câștige războiul
3 RĂZBOIUL PELOPONESIAC 431–404 î.Hr.
Deși Sparta formase o alianță cu Atena contra Persiei, ea s-a impus în fruntea Ligii Peloponesiace, ostile Atenei, și s-a opus imperialismului arogant al atenienilor. Când a izbucnit războiul dintre Atena și Sparta, majoritatea grecilor s-au plasat într-una din cele două tabere. Sparta s-a impus, dar conflictul a aruncat regiunea în haos.
Victorie ateniană
Victorie spartană
Expediție ateniană
Stat implicat în război
Aliați ai Atenei
Aliați ai Spartei
424 î.Hr. Atena cucerește Cythera de la Sparta în cursul Războiului Peloponesiac
416 î.Hr. Insula neutră Melos e cucerită de Atena și – în urma unei decizii care îi șocheză și pe atenieni – toți locuitorii insulei sunt masacrați sau luați în sclavie
TRACIA
MACEDONIA
Tesalia
Beoția
ETOLIA
AHAIA
ARCADIA
Peloponez
ATTICA
MESSENIA
LACONIA
Euboea
Lemnos
Lesbos
Chios
Karia
Ciclade
Creta
Golful Corint
Marea Egee
Marea Mediterană
Abdera
Maronea
Aenus
Thasos
Amphipolis
Argilus
Galepsos
Samotrace
Parium
Lampsacos
Arisbe
Cherronesita
Imbros
Abydos
Dardanos
Scepsis
Cebren
Tenedos
Assos
Hephaestia
Myrina
Lemnos
Antissa
Pyrrha
Mytilene
Eressus
Cyme
Phocaea
Clazomenae
Erythrae
Haerae
Skyros
Strepsa
Dicaeopolis
Pella
Aenea
Stolos
Acanthos
Mecyberna
Dion
Spartolos
Olynthos
Sermylia
Singos
Thyssos
Potidaea
Aphytis
Torone
Mende
Scione
Methone
Aegae
Muntele Olimp
Larissa
Pherae
Pagasae
Pharsalos
Peparethus
Oreos
Ambracia
Argos
Olpae
Leucas
Cefalonia
Zacynthos
Oiniadai
Calydon
Naupactus
Patrae
Elis
Olympia
Bassae
Mantinea
Dipai
Argos
Sparta
Methone
Chalcis
Eretria
Delfi
Koronela
Teba
Tanagra
Styra
Carystus
Andros
Oenoe
Megara
Atena
Pireu
Egina
Corint
Coressus
Tenos
Myconos
Delos
Ceos
Cythnos
Naxos
Serifos
Sifnos
Ios
Astypalaea
Melos
Thera
Cythera
Kydonia
Cnossos

ORAȘELE-STAT GRECEȘTI

În zorii civilizației occidentale, populațiile grecești s-au răspândit în Marea Mediterană, exportându-și cultura oriunde au mers. Dar nu s-au unificat niciodată din punct de vedere politic. Ligile orașelor-stat independente se uneau doar când se confruntau cu o amenințare comună.

Fundamentul civilizației grecești a fost polisul sau orașul-stat. Aceste comunități care se guvernau singure, frecvent izolate din cauza terenului accidentat al Greciei, se bazau pe orașe împrejmuite de ziduri și înconjurate de sate și ogoare. Deși își apărau cu strășnicie independența, sutele de orașe-stat risipite în Mediterana aveau limbă, religie și practici culturale comune. Chiar și coloniile îndepărtate își exprimau identitatea prin construirea de temple și teatre și prin producerea de ceramică fină. Lumea greacă a fost mai mult sau mai puțin unită, uneori în confederații, în special când a existat necesitatea respingerii invadatorilor perși (pp. 58–59). Alianța majoră apărută în urma războaielor cu perșii, Liga de la Delos, a ajuns sub dominația Atenei – spre indignarea nu doar a multor altor membri ai ligii, ci și a altor ligi – îndeosebi a celei conduse de Sparta. Conducerea severă exercitată de Atena asupra a ce avea să devină imperiul atenian a atras-o într-un conflict cu Sparta, într-o perioadă când ambele erau mari puteri. La sfârșitul războiului, Atena și Sparta, slăbite și epuizate, au lăsat un vid de putere pe care alte puteri l-au umplut.

◁ **Bust al lui Pericle**
Așa-numitul „prim cetățean al Atenei", Pericle a condus Atena în Războiul Peloponesiac. Deși un susținător înfocat al democrației acasă, în exterior și-a făcut mulți dușmani.

„Cei puternici cer ce pot să ceară, iar cei slabi suferă ce trebuie să sufere."

TUCIDIDE, *ISTORIA RĂZBOIULUI PELOPONESIAC*, 400 Î.HR.

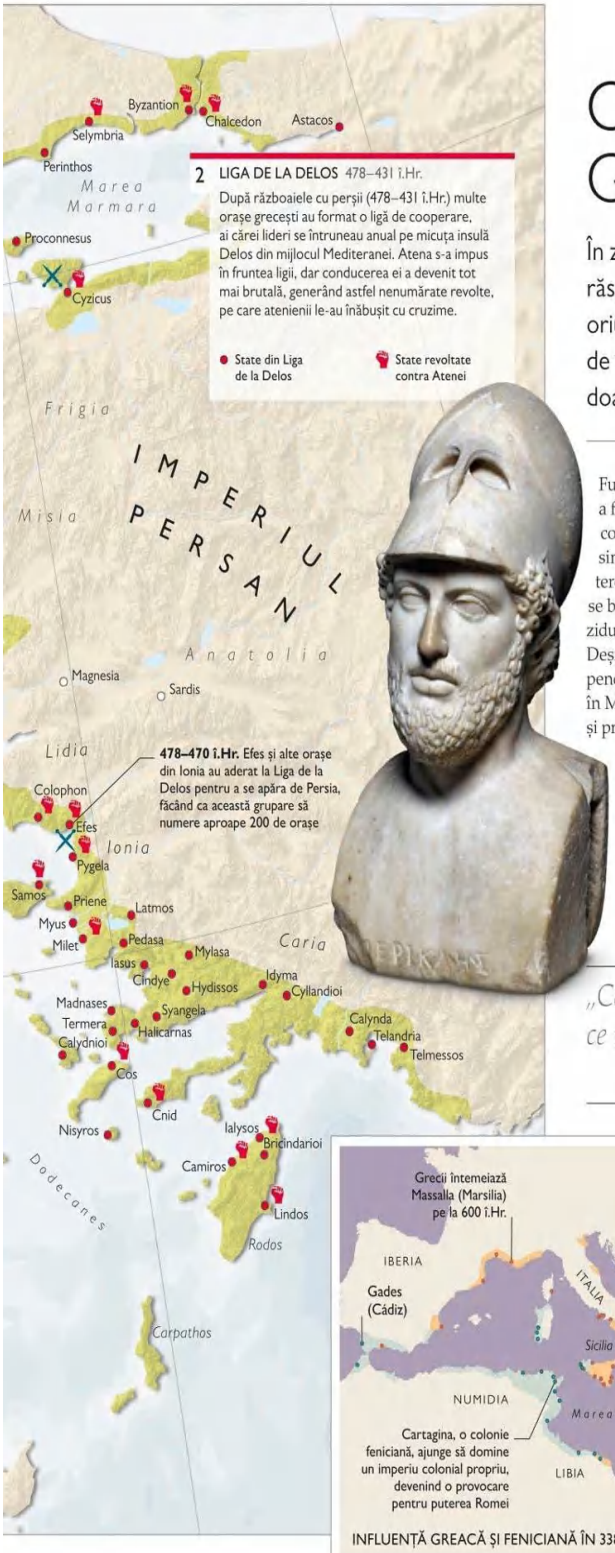

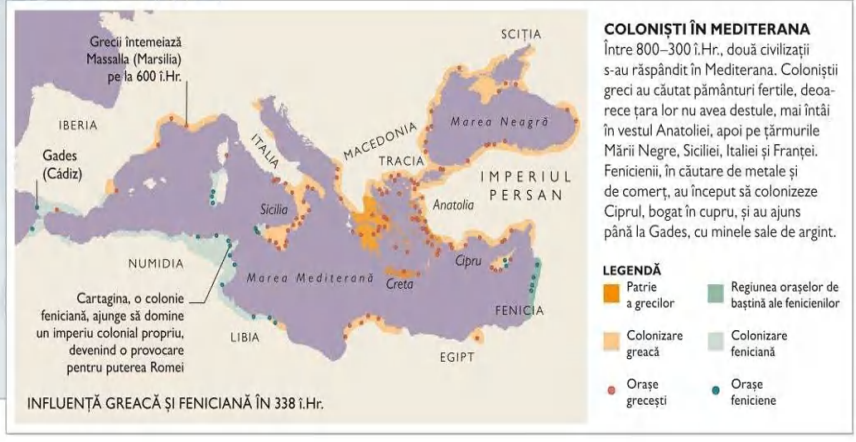

COLONIȘTI ÎN MEDITERANA
Între 800–300 î.Hr., două civilizații s-au răspândit în Mediterana. Coloniștii greci au căutat pământuri fertile, deoarece țara lor nu avea destule, mai întâi în vestul Anatoliei, apoi pe țărmurile Mării Negre, Siciliei, Italiei și Franței. Fenicienii, în căutare de metale și de comerț, au început să colonizeze Ciprul, bogat în cupru, și au ajuns până la Gades, cu minele sale de argint.

LEGENDĂ
- Patrie a grecilor
- Regiunea orașelor de baștină ale fenicienilor
- Colonizare greacă
- Colonizare feniciană
- Orașe grecești
- Orașe feniciene

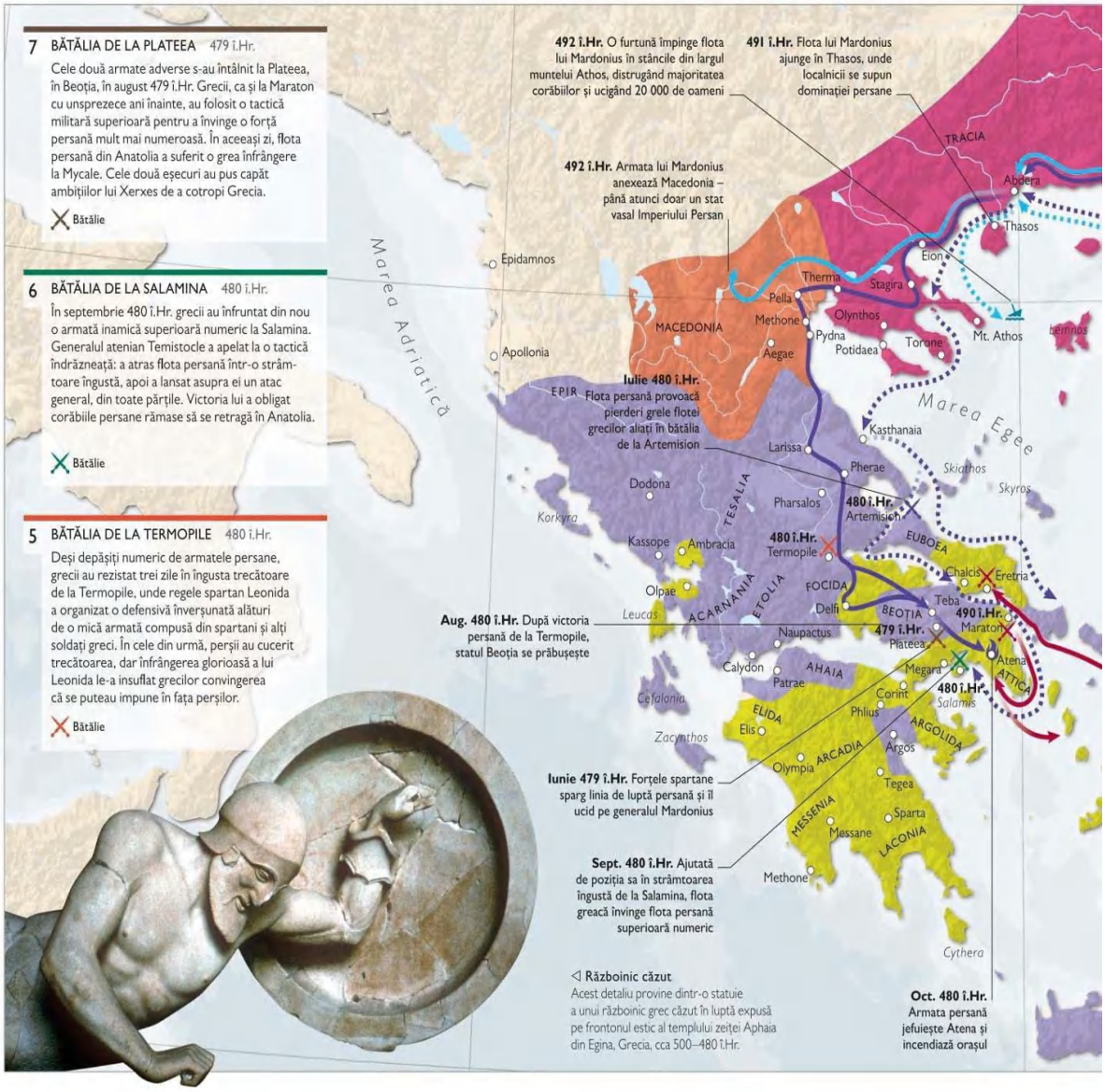
7 BĂTĂLIA DE LA PLATEEA 479 î.Hr.
Cele două armate adverse s-au întâlnit la Plateea, în Beoția, în august 479 î.Hr. Grecii, ca și la Maraton cu unsprezece ani înainte, au folosit o tactică militară superioară pentru a învinge o forță persană mult mai numeroasă. În aceeași zi, flota persană din Anatolia a suferit o grea înfrângere la Mycale. Cele două eșecuri au pus capăt ambițiilor lui Xerxes de a cotropi Grecia.
Bătălie
6 BĂTĂLIA DE LA SALAMINA 480 î.Hr.
În septembrie 480 î.Hr. grecii au înfruntat din nou o armată inamică superioară numeric la Salamina. Generalul atenian Temistocle a apelat la o tactică îndrăzneață: a atras flota persană într-o strâmtoare îngustă, apoi a lansat asupra ei un atac general, din toate părțile. Victoria lui a obligat corăbiile persane rămase să se retragă în Anatolia.
Bătălie
5 BĂTĂLIA DE LA TERMOPILE 480 î.Hr.
Deși depășiți numeric de armatele persane, grecii au rezistat trei zile în îngusta trecătoare de la Termopile, unde regele spartan Leonida a organizat o defensivă înverșunată alături de o mică armată compusă din spartani și alți soldați greci. În cele din urmă, perșii au cucerit trecătoarea, dar înfrângerea glorioasă a lui Leonida le-a insuflat grecilor convingerea că se puteau impune în fața perșilor.
Bătălie
492 î.Hr. O furtună împinge flota lui Mardonius în stâncile din largul muntelui Athos, distrugând majoritatea corăbiilor și ucigând 20 000 de oameni
491 î.Hr. Flota lui Mardonius ajunge în Thasos, unde localnicii se supun dominației persane
492 î.Hr. Armata lui Mardonius anexează Macedonia – până atunci doar un stat vasal Imperiului Persan
Aug. 480 î.Hr. După victoria persană de la Termopile, statul Beoția se prăbușește
Iunie 479 î.Hr. Forțele spartane sparg linia de luptă persană și îl ucid pe generalul Mardonius
Sept. 480 î.Hr. Ajutată de poziția sa în strâmtoarea îngustă de la Salamina, flota greacă învinge flota persană superioară numeric
Oct. 480 î.Hr. Armata persană jefuiește Atena și incendiază orașul
Iulie 480 î.Hr. Flota persană provoacă pierderi grele flotei grecilor aliați în bătălia de la Artemision
TRACIA
MACEDONIA
EPIR
TESALIA
BEOȚIA
FOCIDA
EUBOEA
ATTICA
ACARNANIA
ETOLIA
AHAIA
ELIDA
ARCADIA
ARGOLIDA
MESSENIA
LACONIA
Marea Adriatică
Marea Egee
Abdera
Thasos
Eion
Therma
Stagira
Pella
Methone
Olynthos
Pydna
Potidaea
Torone
Mt. Athos
Lemnos
Epidamnos
Apollonia
Aegae
Kasthanaia
Larissa
Pherae
Skiathos
Skyros
Dodona
Pharsalos
Artemision
Korkyra
Kassope
Ambracia
Termopile
Olpae
Leucas
Delfi
Chalcis
Eretria
Teba
Maraton
Naupactus
Plateea
Calydon
Patrae
Megara
Atena
Corint
Salamis
Cefalonia
Phlius
Elis
Zacynthos
Argos
Olympia
Tegea
Sparta
Messane
Methone
Cythera
◁ Războinic căzut
Acest detaliu provine dintr-o statuie a unui războinic grec căzut în luptă expusă pe frontonul estic al templului zeiței Aphaia din Egina, Grecia, cca 500–480 î.Hr.

RĂZBOAIELE GRECO-PERSANE

După o serie de revolte în provinciile sale occidentale, vastul Imperiu Persan a avansat spre vest în 492 î.Hr., într-o încercare de a cuceri orașele-stat și coloniile grecești din bazinul Mării Egee. Acțiunea a dus la mai multe războaie distrugătoare, în care tactica militară superioară și o doză de noroc i-au ajutat pe greci să oprească forțele persane mult mai numeroase.

Pe la 550 î.Hr., Imperiul Persan se extinsese spre vest, pătrunzând în Anatolia, unde armatele sale îl învinseseră pe puternicul rege al Lidiei, Cresus, și cuceriseră numeroase orașe ioniene, până atunci colonii grecești. Dar, în 499 î.Hr., grecii ionieni din Milet s-au răsculat împotriva dominației persane, declanșând revolte nu doar în Ionia, ci și în orașe de la frontiera vestică a Persiei.

Riposta militară persană a declanșat primul val de ostilități, în cadrul căruia forțelor persane le-au trebuit cinci ani pentru a zdrobi rebeliunea ioniană, recucerind în cele din urmă Miletul, în 494 î.Hr. Apoi, ca represalii pentru sprijinul acordat în timpul revoltei orașelor ionice de către orașele-stat grecești Atena și Eretria, regele Persiei Darius (domnie 522–486 î.Hr.) a lansat o invazie militară în Grecia, în 492 î.Hr. Atacul a fost dat pe două direcții: o campanie terestră și navală îndreptată spre Tracia și Macedonia, condusă de generalul persan Mardonius, și o a doua campanie

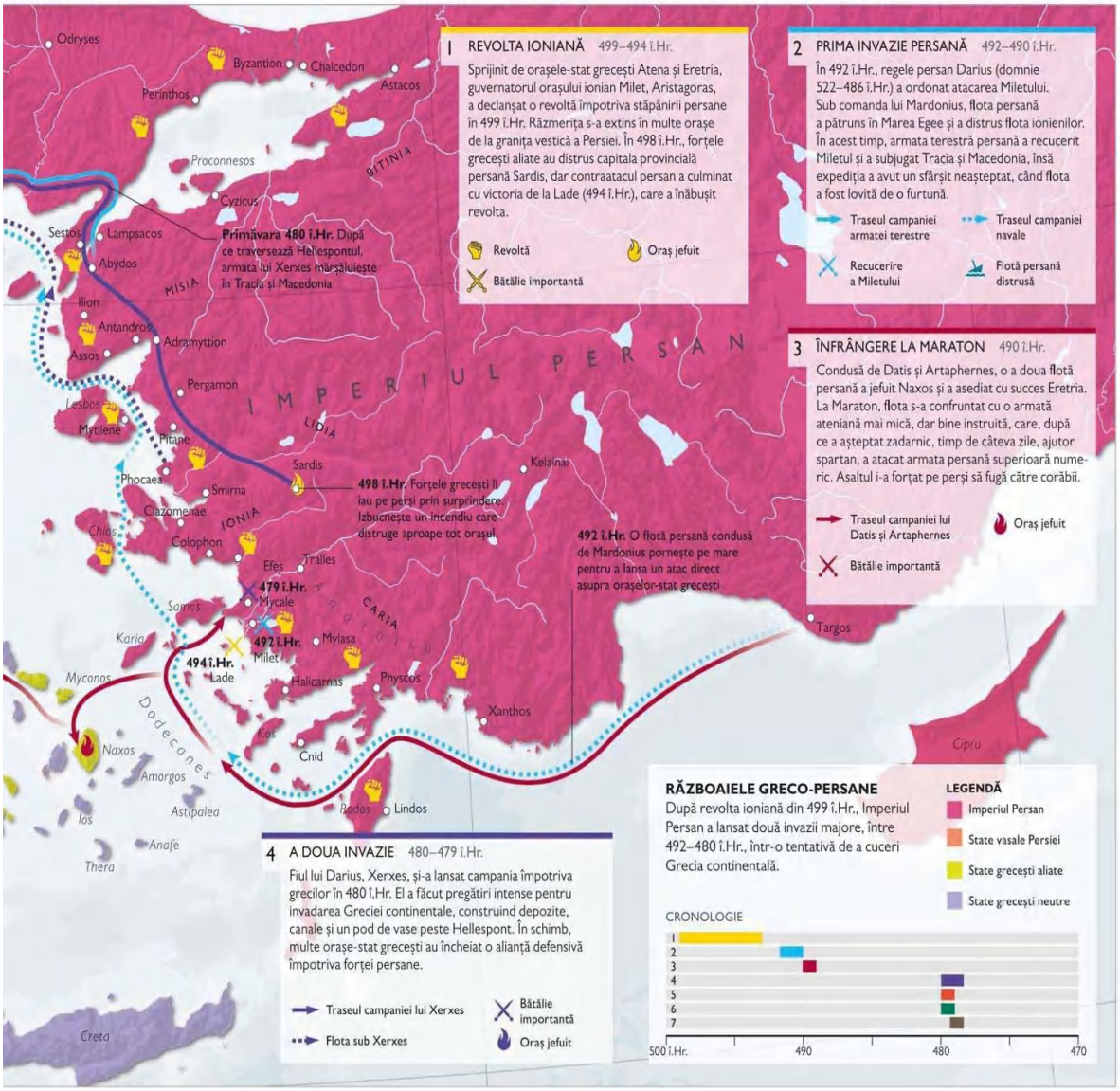
1 REVOLTA IONIANĂ 499–494 î.Hr.
Sprijinit de orașele-stat grecești Atena și Eretria, guvernatorul orașului ionian Milet, Aristagoras, a declanșat o revoltă împotriva stăpânirii persane în 499 î.Hr. Răzmerița s-a extins în multe orașe de la granița vestică a Persiei. În 498 î.Hr., forțele grecești aliate au distrus capitala provincială persană Sardis, dar contraatacul persan a culminat cu victoria de la Lade (494 î.Hr.), care a înăbușit revolta.
Revoltă
Oraș jefuit
Bătălie importantă
2 PRIMA INVAZIE PERSANĂ 492–490 î.Hr.
În 492 î.Hr., regele persan Darius (domnie 522–486 î.Hr.) a ordonat atacarea Miletului. Sub comanda lui Mardonius, flota persană a pătruns în Marea Egee și a distrus flota ionienilor. În acest timp, armata terestră persană a recucerit Miletul și a subjugat Tracia și Macedonia, însă expediția a avut un sfârșit neașteptat, când flota a fost lovită de o furtună.
Traseul campaniei armatei terestre
Traseul campaniei navale
Recucerire a Miletului
Flotă persană distrusă
3 ÎNFRÂNGERE LA MARATON 490 î.Hr.
Condusă de Datis și Artaphernes, o a doua flotă persană a jefuit Naxos și a asediat cu succes Eretria. La Maraton, flota s-a confruntat cu o armată ateniană mai mică, dar bine instruită, care, după ce a așteptat zadarnic, timp de câteva zile, ajutor spartan, a atacat armata persană superioară numeric. Asaltul i-a forțat pe perși să fugă către corăbii.
Traseul campaniei lui Datis și Artaphernes
Oraș jefuit
Bătălie importantă
Primăvara 480 î.Hr. După ce traversează Hellespontul, armata lui Xerxes mărșăluiește în Tracia și Macedonia
498 î.Hr. Forțele grecești îi iau pe perși prin surprindere, izbucnește un incendiu care distruge aproape tot orașul
492 î.Hr. O flotă persană condusă de Mardonius pornește pe mare pentru a lansa un atac direct asupra orașelor-stat grecești
479 î.Hr.
494 î.Hr.
492 î.Hr.
4 A DOUA INVAZIE 480–479 î.Hr.
Fiul lui Darius, Xerxes, și-a lansat campania împotriva grecilor în 480 î.Hr. El a făcut pregătiri intense pentru invadarea Greciei continentale, construind depozite, canale și un pod de vase peste Hellespont. În schimb, multe orașe-stat grecești au încheiat o alianță defensivă împotriva forței persane.
Traseul campaniei lui Xerxes
Flota sub Xerxes
Bătălie importantă
Oraș jefuit
RĂZBOAIELE GRECO-PERSANE
După revolta ioniană din 499 î.Hr., Imperiul Persan a lansat două invazii majore, între 492–480 î.Hr., într-o tentativă de a cuceri Grecia continentală.
LEGENDĂ
Imperiul Persan
State vasale Persiei
State grecești aliate
State grecești neutre
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
500 î.Hr.
490
480
470
Odryses
Byzantion
Chalcedon
Astacos
Perinthos
Proconnesos
BITINIA
Cyzicus
Sestos
Lampsacos
Abydos
MISIA
Ilion
Antandros
Adramyttion
Assos
Pergamon
IMPERIUL PERSAN
LIDIA
Lesbos
Mytilene
Pitane
Sardis
Kelainai
Phocaea
Smirna
Clazomenae
IONIA
Chios
Colophon
Efes
Tralles
Samos
Mycale
CARIA
Karia
Milet
Mylasa
Myconos
Lade
Halicarnas
Physcos
Xanthos
Targos
Dodecanes
Naxos
Amorgos
Kos
Cnid
Cipru
Ios
Astipalea
Rodos
Lindos
Anafe
Thera
Creta

condusă de Datis și Artaphernes. Misiunile au adus multe orașe grecești sub control persan și au transformat Macedonia într-un regat clientelar. Dar, în final, armatele persane au fost nevoite să se retragă, după ce o furtună a distrus flota lui Mardonius în largul coastelor muntelui Athos. A doua armată persană a suferit o înfrângere în fața unei forțe ateniene mai mici, dar bine pregătite tactic, în bătălia de la Maraton, în 490 î.Hr.

Zece ani mai târziu, fiul și succesorul lui Darius, Xerxes I (domnie 486–465 î.Hr.), a declanșat iar ostilitățile împotriva Atenei, după ce-și plănuise câțiva ani campania. Încă o dată, perșii erau mult mai numeroși decât adversarii greci, în parte fiindcă Atena nu a putut convinge alte state grecești (îndeosebi orașul militarist Sparta) să i se alăture în luptă. Totuși, perșii n-au reușit să exploateze avantajul, iar orașele-stat grecești și-au asigurat independența în urma bătăliilor de la Salamina și Plateea.

DARIUS I
550–486 î.Hr.

Darius I a fost al treilea suveran persan al Imperiului Ahemenid, sub a cărui domnie a atins apogeul. Abilitățile sale administrative, combinate cu calitățile de conducător puternic și inteligent i-au adus supranumele de cel Mare. Tot el a construit magnificul oraș Persepolis și a lăsat în urmă inscripții cu povestea reușitelor sale.

Marele Rege Darius
Regele stă pe tron în acest basorelief expus la Persepolis, cca 500 î.Hr.

ALEXANDRU CEL MARE

Tânărul rege al Macedoniei Alexandru al III-lea a urcat pe tron în 336 î.Hr., după moartea tatălui său, moștenind o armată foarte eficientă. În doar zece ani, el a cucerit uriașul Imperiu Persan, creând un domeniu care se întindea din Grecia la fluviul Ind. Deși s-a prăbușit curând după moartea lui, acesta a lăsat o durabilă amprentă culturală în toată regiunea.

La urcarea pe tronul Macedoniei, în 359 î.Hr., regele Filip al II-lea (domnie 359–336 î.Hr.) și-a transformat armata în cea mai eficientă mașinărie de luptă – bazată pe falanga de infanterie grea, înarmată cu sulițe lungi. Sub regimul lui, armatele macedonene au asediat cu succes multe orașe, impunându-și controlul în Tesalia, Illiria și Tracia, apoi asupra Greciei continentale, în ciuda ostilității grecilor. Dar, pe când Filip se pregătea să invadeze Persia, în 336 î.Hr., a fost asasinat de una dintre gărzile sale de corp.

Alexandru devine rege

Fiul în vârstă de 21 de ani al lui Filip, Alexandru al III-lea, a pretins imediat tronul și și-a etalat forța militară suprimând revoltele izbucnite în Grecia și în Balcani după moartea lui Filip. Ulterior, Alexandru și-a propus să îndeplinească ambițiile tatălui ucis, conducând o armată de 30 000 de infanteriști și 5 000 de călăreți într-o campanie militară impecabil organizată, pentru cucerirea Imperiului Persan. Alexandru a pătruns în teritoriile persane din Anatolia, Siria și Egipt fără să piardă vreo bătălie. Apoi a mărșăluit spre est, către nucleul puterii persane, ducând o campanie neobosită,

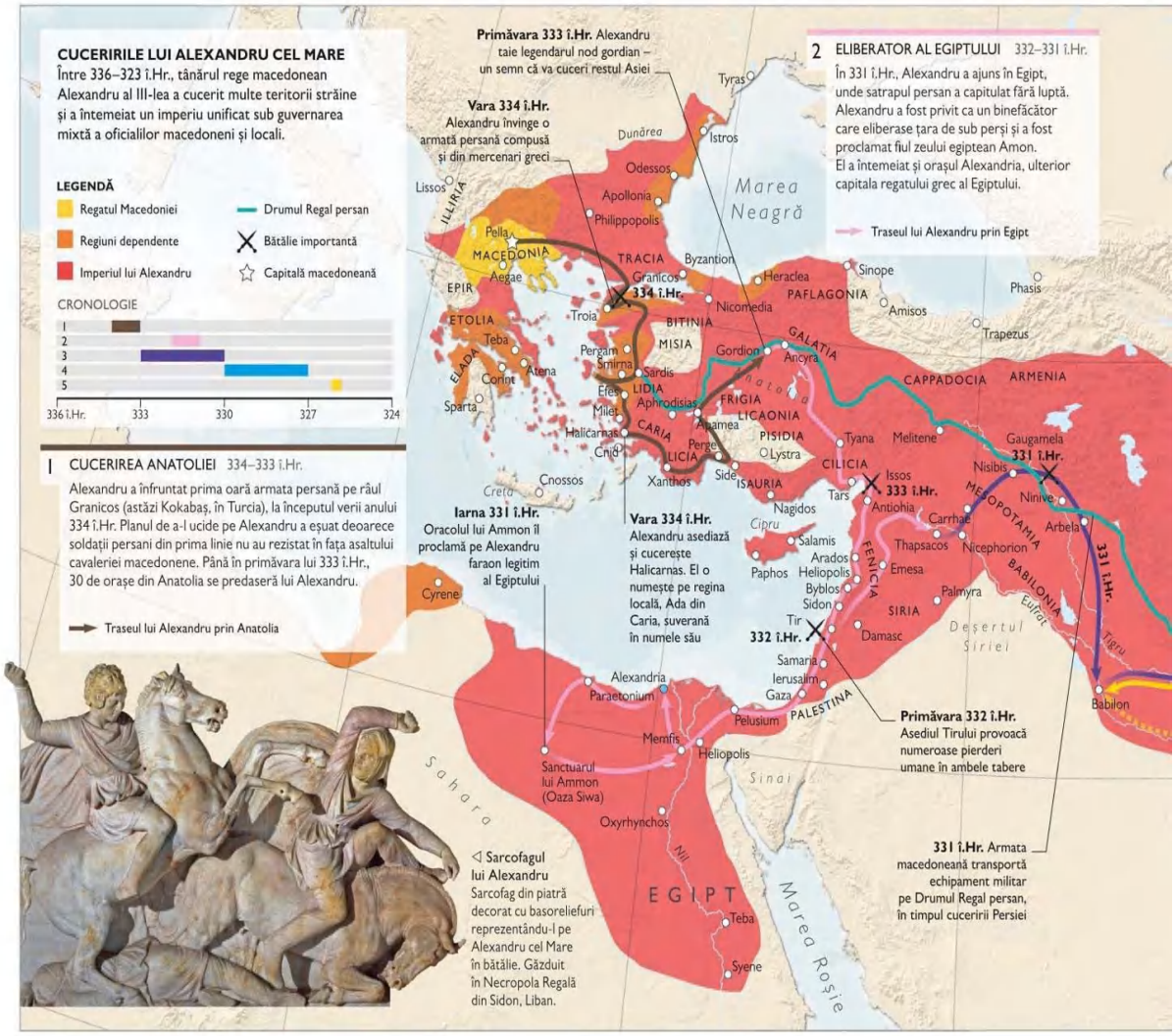

și în 327 î.Hr. a zdrobit dinastia ahemenidă – conducătorii primului Imperiu Persan. Alexandru a făurit un imperiu care se întindea din Grecia la fluviul Ind, introducând pe acest uriaș teritoriu cultura greacă. În plus, a fost un iscusit diplomat și a încurajat amestecul de culturi, adoptând obiceiuri persane pentru a-și unifica imperiul și a înființa rute comerciale între Asia și Europa.

Alexandru și-a propus apoi să invadeze India, dar soldații săi istoviți au refuzat să mai lupte, obligându-și regele să îi conducă acasă. Alexandru a supraviețuit unei călătorii primejdioase prin deșertul Makran, dar în 323 î.Hr., la doar 32 de ani, a murit la Babilon, epuizat, cu febră puternică și, posibil, otrăvit. După moartea lui a urmat o luptă pentru putere care a dus la destrămarea imperiului.

„... scopul și obiectivul cuceririi este de a evita să faci același lucru precum cel cucerit."

PLUTARH, DIN *VIEȚI PARALELE, ALEXANDRU*, CCA 100 D.HR.

IMPERIUL SE DESTRAMĂ

După moartea lui Alexandru, generalii și asociații lui, numiți diadohi, și-au disputat succesiunea, ceea ce a dus la împărțirea imperiului. Seleucizii, urmașii generalului lui Alexandru Seleucos I Nicator, au guvernat teritoriile dintre Tracia și Persia. Regii greci ptolemeici au pretins Egiptul, iar dinastia generalului Antigonos I Monophtalmos – Antigonizii – și-au asumat suveranitatea asupra Macedoniei și a unor părți din Grecia.

LEGENDĂ

- Regatul Antigonid
- Regatul Greco-Bactrian
- Regatul Pergam
- Regat elenizat non-grec
- Imperiul Ptolemeic
- Imperiul Seleucid
- State grecești independente

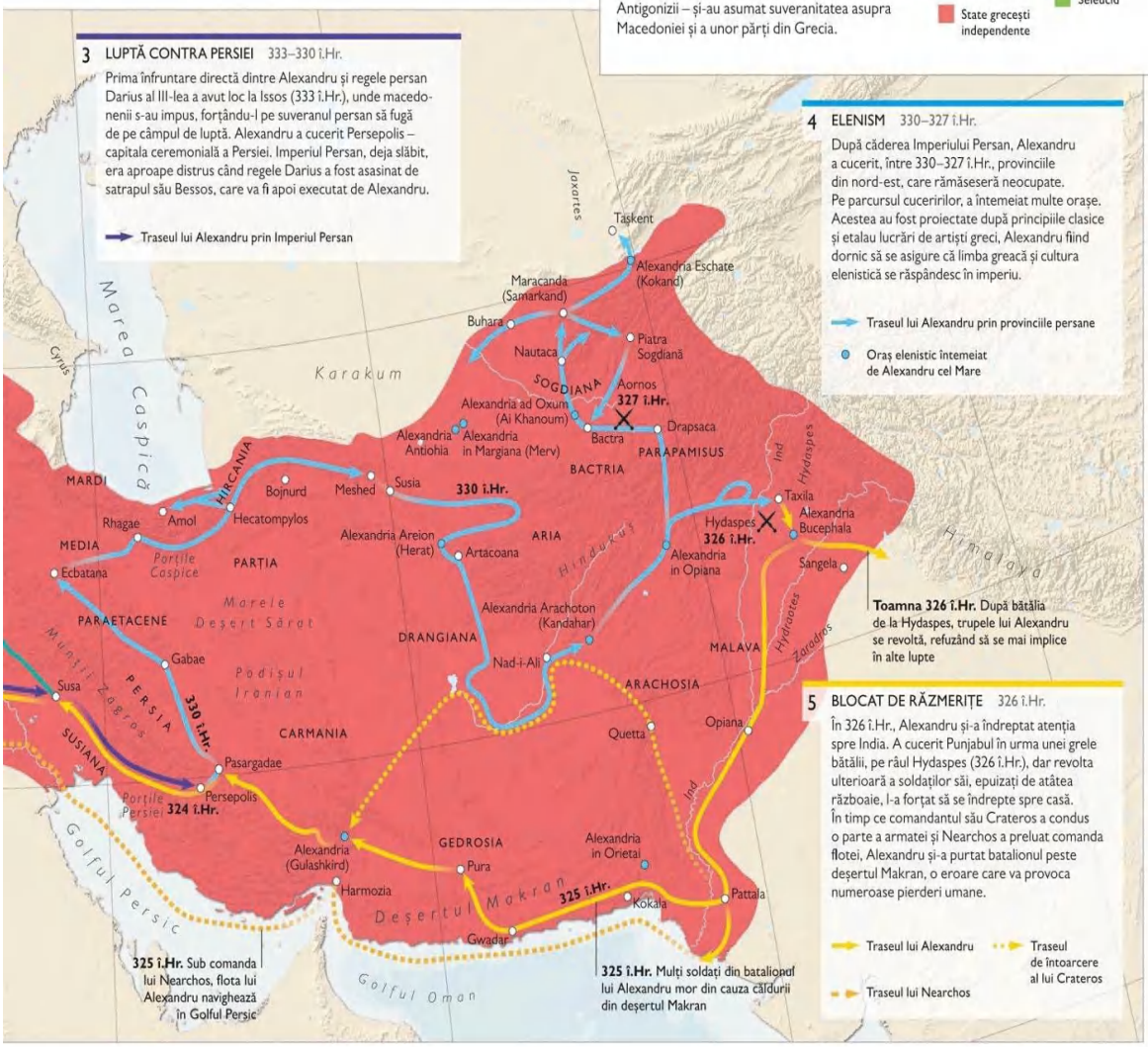
3 LUPTĂ CONTRA PERSIEI 333–330 î.Hr.
Prima înfruntare directă dintre Alexandru și regele persan Darius al III-lea a avut loc la Issos (333 î.Hr.), unde macedonenii s-au impus, forțându-l pe suveranul persan să fugă de pe câmpul de luptă. Alexandru a cucerit Persepolis – capitala ceremonială a Persiei. Imperiul Persan, deja slăbit, era aproape distrus când regele Darius a fost asasinat de satrapul său Bessos, care va fi apoi executat de Alexandru.
Traseul lui Alexandru prin Imperiul Persan
4 ELENISM 330–327 î.Hr.
După căderea Imperiului Persan, Alexandru a cucerit, între 330–327 î.Hr., provinciile din nord-est, care rămăseseră neocupate. Pe parcursul cuceririlor, a întemeiat multe orașe. Acestea au fost proiectate după principiile clasice și etalau lucrări de artiști greci, Alexandru fiind dornic să se asigure că limba greacă și cultura elenistică se răspândesc în imperiu.
Traseul lui Alexandru prin provinciile persane
Oraș elenistic întemeiat de Alexandru cel Mare
Jaxartes
Taskent
Alexandria Eschate (Kokand)
Maracanda (Samarkand)
Buhara
Nautaca
Piatra Sogdiană
Marea Caspică
Gyrus
Karakum
SOGDIANA
Aornos 327 î.Hr.
Alexandria ad Oxum (Ai Khanoum)
Alexandria Antiohia
Alexandria in Margiana (Merv)
Bactra
Drapsaca
PARAPAMISUS
BACTRIA
HIRCANIA
MARDI
Bojnurd
Meshed
Susia
330 î.Hr.
Rhagae
Amol
Hecatompylos
MEDIA
Alexandria Areion (Herat)
Artacoana
ARIA
Hindukuș
Ind
Hydaspes
Taxila
Hydaspes 326 î.Hr.
Alexandria Bucephala
Alexandria in Opiana
Himalaya
Ecbatana
Porțile Caspice
PARTIA
Sangela
Marele Deșert Sărat
PARAETACENE
Alexandria Arachoton (Kandahar)
DRANGIANA
MALAVA
Hydraotes
Zaradros
Gabae
Munții Zagros
Podișul Iranian
Nad-i-Ali
ARACHOSIA
Susa
PERSIA
330 î.Hr.
CARMANIA
Quetta
Opiana
SUSIANA
Pasargadae
Portile Persiei
324 î.Hr.
Persepolis
Golful Persic
GEDROSIA
Alexandria (Gulashkird)
Pura
Alexandria in Orietai
Harmozia
Deșertul Makran
325 î.Hr.
Kokala
Pattala
Gwadar
Golful Oman
Toamna 326 î.Hr. După bătălia de la Hydaspes, trupele lui Alexandru se revoltă, refuzând să se mai implice în alte lupte
5 BLOCAT DE RĂZMERIȚE 326 î.Hr.
În 326 î.Hr., Alexandru și-a îndreptat atenția spre India. A cucerit Punjabul în urma unei grele bătălii, pe râul Hydaspes (326 î.Hr.), dar revolta ulterioară a soldaților săi, epuizați de atâtea războaie, l-a forțat să se întoarcă spre casă. În timp ce comandantul său Crateros a condus o parte a armatei și Nearchos a preluat comanda flotei, Alexandru și-a purtat batalionul peste deșertul Makran, o eroare care va provoca numeroase pierderi umane.
Traseul lui Alexandru
Traseul de întoarcere al lui Crateros
Traseul lui Nearchos
325 î.Hr. Sub comanda lui Nearchos, flota lui Alexandru navighează în Golful Persic
325 î.Hr. Mulți soldați din batalionul lui Alexandru mor din cauza căldurii din deșertul Makran

△ **Model faimos**
Acest coif de bronz din secolul VI î.Hr. a fost purtat mai întâi de soldații orașului-stat Corint, pentru a deveni apoi popular în toată Grecia.

EPOCA CLASICĂ

Prin convenție, sintagma „civilizație clasică" a fost folosită pentru a defini două culturi diferite, dar înrudite, dezvoltate în bazinul Mediteranei între 800 î.Hr. și 400 d.Hr. Prima cultură a apărut în Grecia și în împrejurimi, iar a doua s-a impus la Roma, de unde s-a răspândit în întreaga lume europeană.

Imensa contribuție a Greciei la civilizația occidentală este universal recunoscută. Deși Atenei i s-a acordat, prin tradiție, rolul primordial pentru acest progres, istoricii moderni consideră că istoria culturii grecești este mult mai complexă.

Ascensiune a orașelor-stat

Semințele civilizației grecești au fost sădite în perioada arhaică (800–479 î.Hr.) a Greciei. A fost o epocă de experimentări și de fervoare intelectuală. Atunci au apărut orașe-stat ca Atena, Sparta, Corint, Argos, Eleusis, Teba, Milet și Siracusa. Populația a crescut și se estimează că în perioada clasică existau peste o mie de comunități risipite în lumea greacă.

Arta și arhitectura au înflorit, iar orașele de pe coasta anatoliană (Turcia de azi) au devenit importante centre ale primelor teorii filosofice și nu numai. Marile piese ale lui Sofocle, Euripide, Eschil și Aristofan au fost puse în scenă prima dată la teatrul lui Dionysos Eleutheros, de pe versantul sudic al Acropolei ateniene. Herodot și Tucidide au fost primii mari istorici. Socrate, Platon și Aristotel au revoluționat filosofia, toți trei întemeindu-și propriile școli filosofice. Printre alte figuri notabile ale perioadei s-au numărat oamenii de stat Solon și Pericle, generalii Alcibiade și Temistocle, poeții Pindar și Sappho, sculptorul Fidias și medicul Hipocrat.

△ **Artă greacă**
Grecii foloseau vase pentru depozitarea produselor și pentru ocazii festive. Pictura de pe acest vas de pe la 530 î.Hr. îl înfățișează pe eroul Hercule.

Succesele militare au cimentat aceste realizări. Victoriile asupra invadatorilor perși la Maraton, în 490 î.Hr., și lângă insula Salamina, zece ani mai târziu, sunt considerate momente cruciale în istoria lumii. Dacă perșii ar fi ieșit victorioși, probabil că realizările grecești, care formează fundamentul întregului edificiu al civilizației occidentale moderne, ar fi fost înăbușite încă din start.

Răspândire a influenței grecești

Orașele-stat grecești și-au pierdut aproape complet puterea după cucerirea Greciei de către Filip al II-lea al Macedoniei, în 338 î.Hr.; totuși, nu acesta a fost sfârșitul civilizației grecești. Dimpotrivă, ea s-a răspândit în estul Mediteranei, până în Asia, grație macedonenilor. Deși vastul imperiu făurit de Alexandru cel Mare (fiul lui Filip al II-lea) nu a supraviețuit morții cuceritorului în 323 î.Hr. – generalii lui și-au împărțit teritoriile între ei – ceea ce a rămas a fost noțiunea de „elenism", care a pătruns în toate aspectele vieții cotidiene. Aproape toți locuitorii din fostul imperiu vorbeau o formă de greacă colocvială numită koiné. Suveranii au încurajat dezvoltarea învățământului. În Egipt, sub generalul macedonean Ptolemeu I, universitatea din Alexandria a găzduit personalități ca matematicienii Euclid, Eratostene și Arhimede sau inventatorii Heron și Ctesibios. Marea bibliotecă de aici a ajuns printre minunile lumii antice.

CIVILIZAȚII PUTERNICE

Diferite civilizații s-au dezvoltat și s-au prăbușit în regiunea Mediteranei, în așa-numita perioadă clasică din istoria lumii. Dar civilizațiile greacă și romană s-au impus drept cele mai dinamice din epocă. Civilizația etruscă este inclusă și ea în acest tabel cronologic datorită strânselor sale legături cu începuturile Romei. Și cetatea Romei are o istorie îndelungată, dar a jucat un rol relativ minor până când romanii și-au extins influența în secolul III î.Hr.

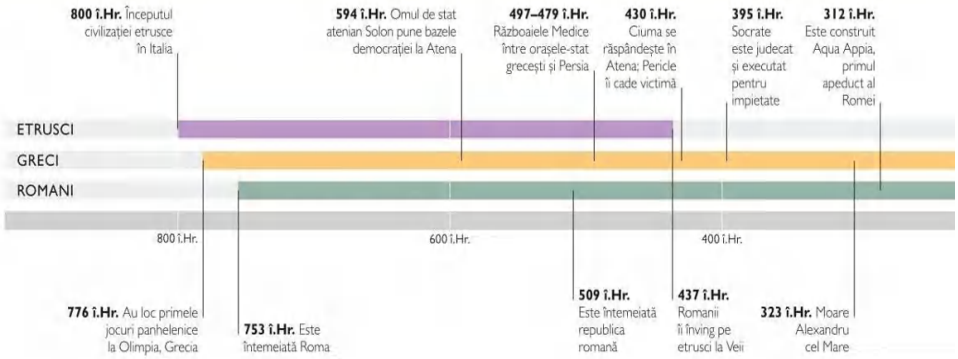
800 î.Hr. Începutul civilizației etrusce în Italia
594 î.Hr. Omul de stat atenian Solon pune bazele democrației la Atena
497–479 î.Hr. Războaiele Medice între orașele-stat grecești și Persia
430 î.Hr. Ciuma se răspândește în Atena; Pericle îi cade victimă
395 î.Hr. Socrate este judecat și executat pentru impietate
312 î.Hr. Este construit Aqua Appia, primul apeduct al Romei
ETRUSCI
GRECI
ROMANI
800 î.Hr.
600 î.Hr.
400 î.Hr.
776 î.Hr. Au loc primele jocuri panhelenice la Olimpia, Grecia
753 î.Hr. Este întemeiată Roma
509 î.Hr. Este întemeiată republica romană
437 î.Hr. Romanii îi învinge pe etrusci la Veii
323 î.Hr. Moare Alexandru cel Mare

◁ **Edificii publice**
Aqua Appia a fost primul apeduct construit pentru a aproviziona Roma cu apă potabilă. Avea o înclinație de doar 10 m de-a lungul celor 16 kilometri. Comandat în 312 î.Hr., apeductul a constituit un prim rezultat al ambițioaselor proiecte romane de infrastructură.

Ascensiune și cădere a Romei

Roma s-a dezvoltat dintr-o mică așezare comercială de pe malurile fluviului Tibru. Inițial, s-a aflat sub influența puternicei civilizații etrusce din nord. Ultimul rege etrusc, Tarquinius Superbus, a fost alungat de romani în 509 î.Hr., după care Roma a devenit republică, fiind condusă de un Senat și de doi consuli aleși anual.

Republica s-a dezvoltat datorită războaielor. Cuceririle tot mai ambițioase ale Romei în Peninsula Italică au adus-o în conflict cu orașul rival din Mediterana, Cartagina. Înfrângerea cartaginezilor a asigurat dominația romană în vestul Mediteranei. Războaiele victorioase pe care romanii le-au purtat contra macedonenilor și altor puteri din est au asigurat Romei control asupra întregului bazin mediteraneean.

În secolul I î.Hr., Roma era încă republică, având senatori puternici, ca Iulius Caesar. Intenția lui de a se proclama împărat, dacă n-ar fi fost asasinat, rămâne o ipoteză. Octavian, nepotul său pe care-l adoptase, a devenit, după un război civil sângeros, primul împărat al Romei, adoptând în 31 î.Hr. titlul de Imperator Caesar Augustus.

În secolul III d.Hr., imperiul a trecut printr-o criză din cauza presiunilor exercitate asupra frontierelor sale și ca urmare a instabilității politice, teritoriul său fiind divizat în jumătatea de apus și cea de răsărit. Împăratul Dioclețian a redat stabilitatea, în parte prin numirea de coîmpărați cu care să împartă autoritatea. Unii împărați de mai târziu, îndeosebi Constantin cel Mare, au guvernat singuri. Constantin a legalizat creștinismul și a întemeiat orașul Constantinopol, pentru a rivaliza cu Roma în calitate de capitală imperială. După el, jumătatea apuseană și cea răsăriteană ale imperiului au mers pe căi diferite.

„Libertatea este o posesiune sigură doar pentru cei care au curajul să o apere."

PERICLE, OM DE STAT ATENIAN, 495–429 Î.HR.

◁ **Artă greacă romanizată**
Artiștii romani au fost influențați de omologii lor greci. Această statuie de marmură, reprezentând un discobol, este o versiune romană a originalului grecesc, care s-a pierdut. Statuia greacă a fost turnată în bronz în secolul V î.Hr. de sculptorul Myron.

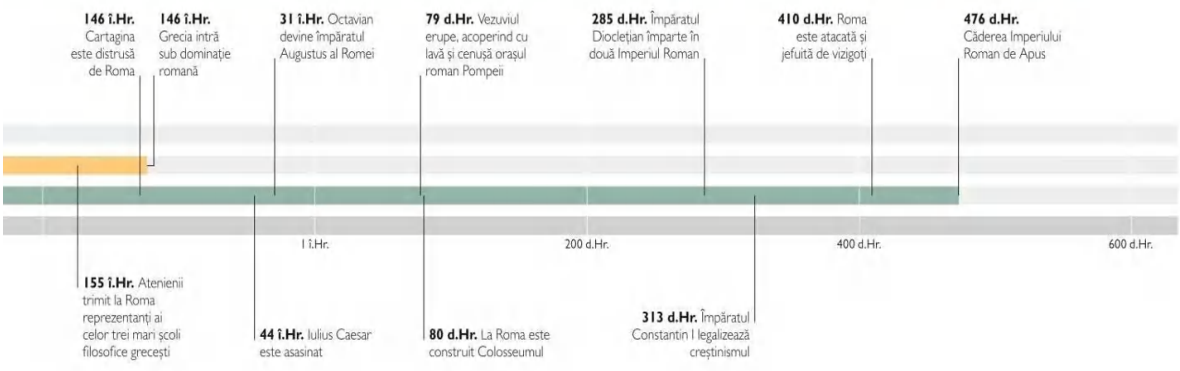
146 î.Hr. Cartagina este distrusă de Roma
146 î.Hr. Grecia intră sub dominație romană
31 î.Hr. Octavian devine împăratul Augustus al Romei
79 d.Hr. Vezuviul erupe, acoperind cu lavă și cenușă orașul roman Pompeii
285 d.Hr. Împăratul Dioclețian împarte în două Imperiul Roman
410 d.Hr. Roma este atacată și jefuită de vizigoți
476 d.Hr. Căderea Imperiului Roman de Apus
1 î.Hr.
200 d.Hr.
400 d.Hr.
600 d.Hr.
155 î.Hr. Atenienii trimit la Roma reprezentanți ai celor trei mari școli filosofice grecești
44 î.Hr. Iulius Caesar este asasinat
80 d.Hr. La Roma este construit Colosseumul
313 d.Hr. Împăratul Constantin I legalizează creștinismul

POPULAȚII DIN ITALIA ÎN 500 î.Hr.
Înainte de expansiunea Romei, cea mai influentă populație din Peninsula Italică au fost etruscii. O serie de populații independente, vorbitoare de limbi italice, ca aequii, ocupau teritorii compacte în centrul peninsulei.

1 ETRUSCII cca 700–270 î.Hr.
De pe la 700 î.Hr., civilizația etruscă s-a dezvoltat în trei centre: centrul Etruriei (astăzi Toscana, Lazio și Umbria), valea fluviului Padus (Po/Pad) și Campania, spre sud. Etruscii au devenit una dintre cele mai influente civilizații din Marea Mediterană, până la alungarea lor de către armatele profesioniste ale Romei și absorbția lor în administrația romană.

Teritorii etrusce

2 LIGILE ETRUSCE cca 700–400 î.Hr.
Pentru a-și consolida puterea și a-și întări legăturile comerciale, orașele etrusce au format alianțe sau ligi. Au existat mici alianțe între etruscii din valea fluviului Pad și Campania, dar cea mai vastă a fost Liga Etruscă din Etruria. Cele douăsprezece orașe-stat din această ligă se întruneau anual, probabil la sanctuarul de la Volsinii, spre a-și alege un lider.

Oraș din Liga Etruscă

3 MAGNA GRAECIA cca 700–250 î.Hr.
Cea mai mare parte a sudului Italiei a fost ocupată de populații vorbitoare de limbi italice, ca sabinii și samniții, dar au existat și colonii grecești în sudul peninsulei și în Sicilia. Prezența greacă a fost atât de puternică încât romanii au numit regiunea Magna Graecia (Grecia Mare). Orașe grecești ca Neapolis și Siracusa au fost extrem de puternice și au adus cultura greacă – inclusiv alfabetul grec – în peninsulă. Romanii au cucerit regiunea în secolul III î.Hr.

Greci

Sec. VIII î.Hr. Tarquinii devine unul dintre marile centre comerciale etrusce

396 î.Hr. Orașul etrusc Veii este cucerit de romani după frecvente ciocniri cu aceștia

cca 600 î.Hr. Etruscii întemeiază orașul Capua, înconjurat de pământuri fertile

După sec. VIII î.Hr. Cartaginezii ocupă multe zone litorale din Sardinia și încurajează cultivarea cerealelor în interiorul insulei

Sec. VIII î.Hr. Este întemeiat orașul Motya, o colonie feniciană; mai târziu, el devine un important centru cartaginez în Sicilia

cca 734 î.Hr. Siracusa este colonizată de greci din regiunea aflată în jurul Corintului și formează alianțe cu Corint și Sparta

ARTĂ ETRUSCĂ
DECORAȚIUNI FUNERARE

Etruscii au dezvoltat arta în diverse forme, inclusiv sculpturi figurative realiste, în bronz și teracotă, pietre prețioase gravate, vase pictate și fresce (dreapta). O bună parte din arta lor a fost influențată de greci. Majoritatea celor mai bune fresce și sculpturi în teracotă care s-au păstrat provin din morminte, mai ales din cele găsite la Tarquinia, Italia.

SCHIMBARE A PUTERII ÎN ITALIA, 500–200 î.Hr.
În 500 î.Hr., Peninsula Italică adăpostea multe triburi diferite și colonii întemeiate de cartaginezii din nordul Africii și de greci. La finele secolului II î.Hr., Roma devenise prezența dominantă în Italia și continua să se extindă.

LEGENDĂ
- Populații italice
- Populații italice și etrusci
- Cartaginezi

CRONOLOGIE

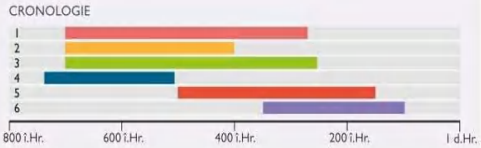

ETRUSCII ȘI ROMA

Pe la anul 800 î.Hr., populația dominantă în nordul Peninsulei Italice erau etruscii – un neam care trăia în orașe-stat și vorbea o limbă unică, non-indo-europeană. Unul dintre orașele conduse de ei era Roma, care a început să se transforme într-o putere majoră după 500 î.Hr., anexându-și vecinii și întemeind colonii.

Civilizația etruscă a apărut, cel mai probabil, în urma interacțiunii dintre migranții din estul Mediteranei și villanovienii din Epoca Fierului, care trăiau între valea fluviului Pad și Roma. Etruscii s-au dezvoltat în această parte din nordul Italiei, pe care o numeau Etruria, și în zona Campania în jurul actualului oraș Napoli. Ei au construit orașe, au dezvoltat stiluri distincte de artă – în special sculptură și picturi murale – și au format alianțe comerciale.

Roma a fost, inițial, o așezare din Latium. Centrul peninsulei adăpostea o serie de populații italice – umbrii, sabinii și alte triburi – care vorbeau limbi indo-europene. Până în 509 î.Hr., Roma a fost guvernată de regi de origine etruscă. Apoi a devenit republică, fiind guvernată de doi magistrați aleși anual, numiți consuli. Republica romană și-a extins teritoriul, mai întâi în Latium, apoi în Etruria și în sud prin victorii militare în fața triburilor sabine și ale aequilor din Italia Centrală și prin cucerirea orașului Veii, o așezare etruscă la nord-vest de Roma. Romanii și-au consolidat poziția întemeind colonii care le-au oferit dominația asupra unei mari părți din peninsulă. La începutul secolului III î.Hr., Roma avea circa 300 000 de cetățeni, în toată Peninsula Italică. Civilizația romană a fost influențată de contactele cu etruscii și cu grecii.

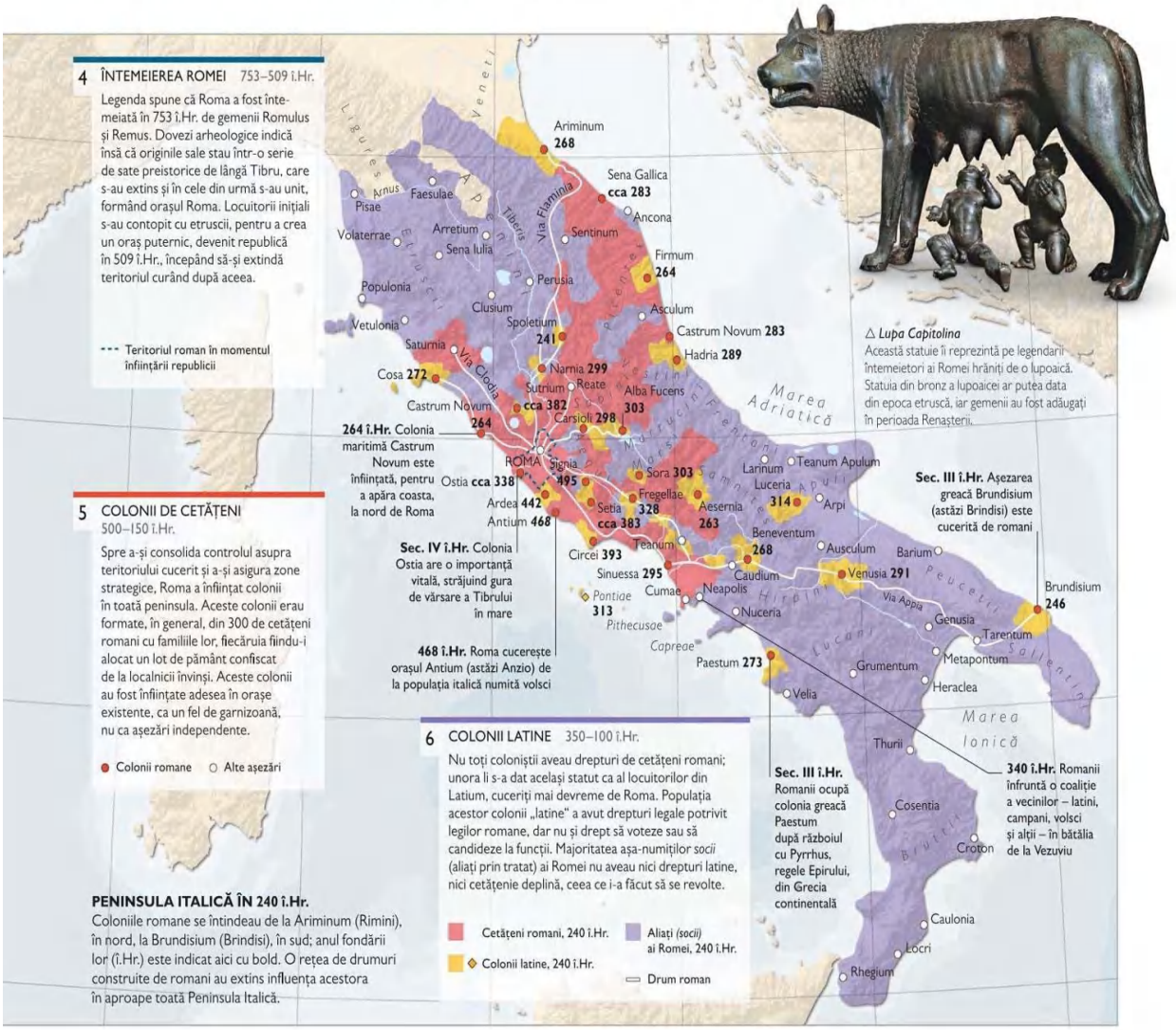
4 ÎNTEMEIEREA ROMEI 753–509 î.Hr.
Legenda spune că Roma a fost întemeiată în 753 î.Hr. de gemenii Romulus și Remus. Dovezi arheologice indică însă că originile sale stau într-o serie de sate preistorice de lângă Tibru, care s-au extins și în cele din urmă s-au unit, formând orașul Roma. Locuitorii inițiali s-au contopit cu etruscii, pentru a crea un oraș puternic, devenit republică în 509 î.Hr., începând să-și extindă teritoriul curând după aceea.
--- Teritoriul roman în momentul înființării republicii
5 COLONII DE CETĂȚENI 500–150 î.Hr.
Spre a-și consolida controlul asupra teritoriului cucerit și a-și asigura zone strategice, Roma a înființat colonii în toată peninsula. Aceste colonii erau formate, în general, din 300 de cetățeni romani cu familiile lor, fiecăruia fiindu-i alocat un lot de pământ confiscat de la localnicii învinși. Aceste colonii au fost înființate adesea în orașe existente, ca un fel de garnizoană, nu ca așezări independente.
Colonii romane
Alte așezări
PENINSULA ITALICĂ ÎN 240 î.Hr.
Coloniile romane se întindeau de la Ariminum (Rimini), în nord, la Brundisium (Brindisi), în sud; anul fondării lor (î.Hr.) este indicat aici cu bold. O rețea de drumuri construite de romani au extins influența acestora în aproape toată Peninsula Italică.
6 COLONII LATINE 350–100 î.Hr.
Nu toți coloniștii aveau drepturi de cetățeni romani; unora li s-a dat același statut ca al locuitorilor din Latium, cuceriți mai devreme de Roma. Populația acestor colonii „latine" a avut drepturi legale potrivit legilor romane, dar nu și drept să voteze sau să candideze la funcții. Majoritatea așa-numiților socii (aliați prin tratat) ai Romei nu aveau nici drepturi latine, nici cetățenie deplină, ceea ce i-a făcut să se revolte.
Cetățeni romani, 240 î.Hr.
Aliați (socii) ai Romei, 240 î.Hr.
Colonii latine, 240 î.Hr.
Drum roman
264 î.Hr. Colonia maritimă Castrum Novum este înființată, pentru a apăra coasta, la nord de Roma
Sec. IV î.Hr. Colonia Ostia are o importanță vitală, străjuind gura de vărsare a Tibrului în mare
468 î.Hr. Roma cucerește orașul Antium (astăzi Anzio) de la populația italică numită volsci
Sec. III î.Hr. Romanii ocupă colonia greacă Paestum după războiul cu Pyrrhus, regele Epirului, din Grecia continentală
340 î.Hr. Romanii înfruntă o coaliție a vecinilor – latini, campani, volsci și alții – în bătălia de la Vezuviu
Sec. III î.Hr. Așezarea greacă Brundisium (astăzi Brindisi) este cucerită de romani
ROMA
Ariminum 268
Sena Gallica cca 283
Ancona
Firmum 264
Asculum
Castrum Novum 283
Hadria 289
Alba Fucens 303
Sora 303
Fregellae 328
Setia cca 383
Aesernia 263
Teanum Apulum
Larinum
Luceria 314
Arpi
Beneventum 268
Ausculum
Venusia 291
Barium
Brundisium 246
Tarentum
Metapontum
Heraclea
Grumentum
Paestum 273
Velia
Thurii
Cosentia
Croton
Caulonia
Locri
Rhegium
Neapolis
Cumae
Nuceria
Pontiae 313
Pithecusae
Capreae
Sinuessa 295
Teanum
Circei 393
Ardea 442
Antium 468
Ostia cca 338
Signia 495
Narnia 299
Reate
Sutrium cca 382
Carsioli 298
Castrum Novum 264
Cosa 272
Saturnia
Vetulonia
Populonia
Clusium
Perusia
Spoletium 241
Arretium
Sena Iulia
Volaterrae
Pisae
Faesulae
Arnus
Tiberis
Via Flaminia
Via Clodia
Via Appia
Sentinum
Veneti
Liguri
Etrusci
Apenninus
Picentini
Samnium
Lucani
Bruttii
Salentini
Peucetii
Apuli
Mons Vesuvius
Marea Adriatică
Marea Ionică

△ *Lupa Capitolina*
Această statuie îi reprezintă pe legendarii întemeietori ai Romei hrăniți de o lupoaică. Statuia din bronz a lupoaicei ar putea data din epoca etruscă, iar gemenii au fost adăugați în perioada Renașterii.

ROMA ÎȘI FĂUREȘTE BAZA DE PUTERE

Extinderea republicii romane în secolul III î.Hr. a adus-o în conflict cu consacrata civilizație cartagineză. Victoria Romei în cele trei războaie succesive, numite punice, i-a oferit hegemonia în vestul Mediteranei, iar alte victorii romane în Grecia au dus la impunerea puterii romane și în est.

La începutul secolului III î.Hr., puterea Romei se limita mai ales la coloniile sale din peninsulă. În 264 î.Hr., ea a început să-și extindă influența, declanșând o serie de războaie contra Cartaginei – pe atunci cel mai puternic oraș din vestul Mediteranei.

Cartagina fusese întemeiată de civilizația feniciană (*Punicus*, în latină, de unde denumirea de războaie punice), navigatori stabiliți în estul Mediteranei de pe la 1500 î.Hr. Cartagina nu era un imperiu formal, ci așezarea dominantă într-o ligă de orașe care se apărau reciproc și mențineau legături comerciale. Situată pe coasta Tunisiei actuale, Cartagina a construit o redutabilă forță navală, ce avea, pe la 256 î.Hr., o flotă de circa 350 de corăbii. Ca să învingă Cartagina și pe aliații acesteia, Roma a trebuit să înfrângă prieceputii generali cartaginezi în lupte pe uscat și să-și construiască și echipeze propria flotă. Victoriile asupra Cartaginei au adus Romei multe provincii: Sicilia, Corsica și Sardinia, după Primul Război Punic (264–241 î.Hr.); două provincii spaniole după al doilea (218–201 î.Hr.) și provincia Africa (nordul Tunisiei), cu orașul Cartagina, după al treilea (149–146 î.Hr.) Alte victorii, în Grecia, au conferit Romei poziția dominantă în Mediterana, pe care o va păstra până în secolul V d.Hr.

„N-am venit să mă lupt cu italicii, ci să-i ajut pe italici împotriva Romei."

HANNIBAL, ÎN LUPTA DE LA LACUL TRASIMENE, 217 Î.HR.

ROMANII ÎN GRECIA

Grecia era măcinată de tensiuni politice deoarece majoritatea orașelor puternice, cum ar fi Atena sau Corint, doreau independența față de principalele puteri regionale – macedonenii și Imperiul Seleucid din Persia. Acest lucru a oferit Romei șansa de a se implica în regiune. După o serie de victorii militare, începând cu bătălia de la Corint, în 146 î.Hr., Roma avea să obțină multe orașe grecești și mai târziu să înființeze provincii, numite Macedonia, Ahaia și Epir.

PROVINCII ROMANE DIN GRECIA, cca 100 î.Hr.

CARTAGINA ȘI TERITORIILE SALE
814–146 î.Hr.

De la începuturile sale, ca bază comercială înființată de fenicieni în 814 î.Hr., Cartagina s-a transformat într-o putere majoră, cu avanposturi care se întindeau pe coastele nord-africane, în sudul Spaniei și în unele zone din insule ca Sicilia, Sardinia și Corsica. Formidabila putere navală a orașului l-a făcut să pară puternic în lupta contra Romei, care la începutul secolului III î.Hr. nu avea deloc flotă.

◁ **Elefanți de război** Armata care a traversat Alpii sub comanda lui Hannibal includea, se spune, și 37 de elefanți de război, inovație adusă în lumea mediteraneeană din India, după cum apare pe acest vas italic din secolul III î.Hr.

RĂZBOAIELE PUNICE

Cele trei războaie au avut loc timp de peste un secol și i-au mânat pe cartaginezi în marșuri lungi și obositoare prin teritorii dificile. Ambele tabere au pierdut mulți soldați, dar în cele din urmă Cartagina a fost slăbită de puterea Romei.

LEGENDĂ

- Teritoriu cartaginez 264 î.Hr.
- Teritoriu cartaginez 200 î.Hr.
- Teritoriu roman 264 î.Hr.
- Cuceriri romane 241 î.Hr.
- Cuceriri romane 202 î.Hr.

CRONOLOGIE

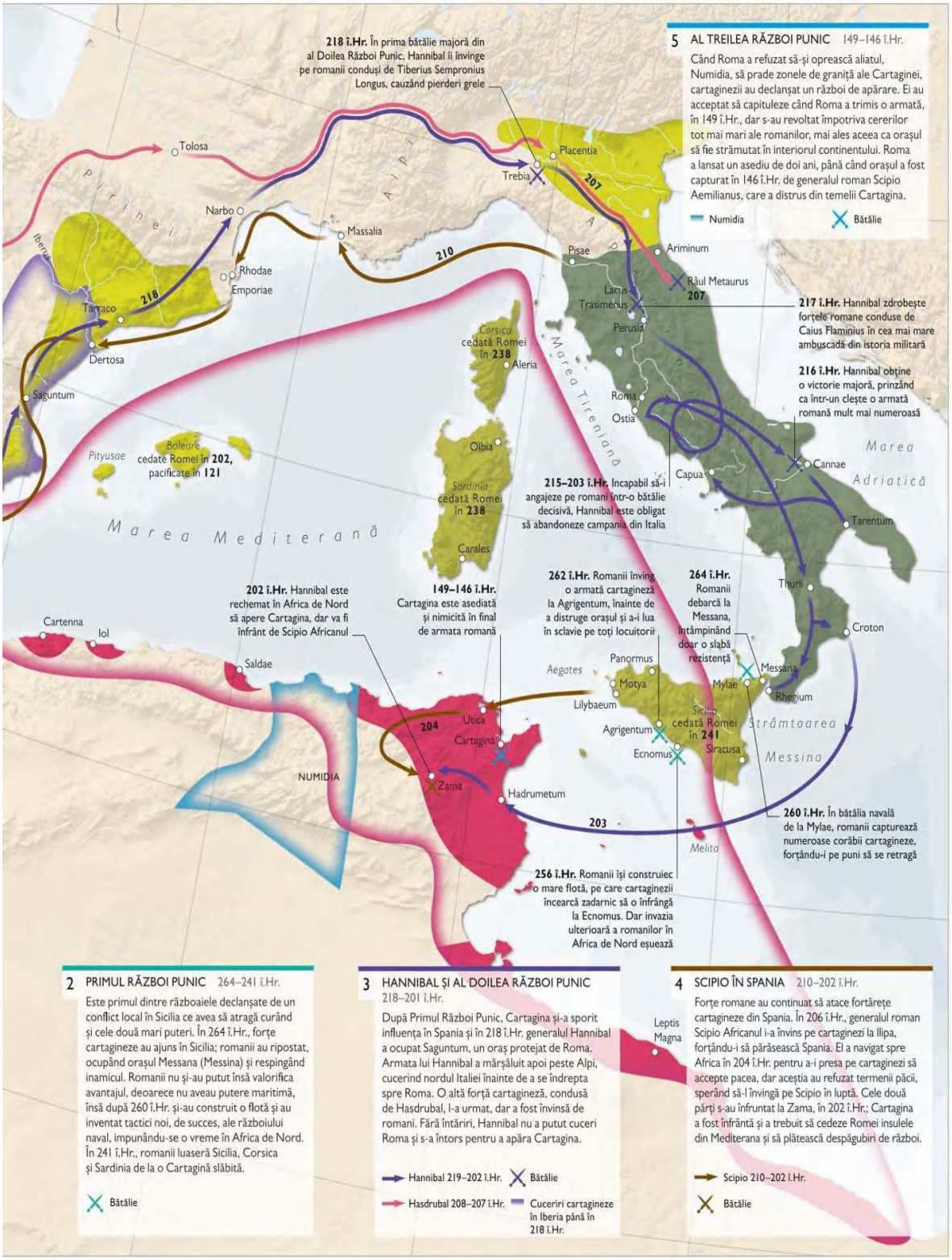

5 AL TREILEA RĂZBOI PUNIC 149–146 î.Hr.

Când Roma a refuzat să-și opreasă aliatul, Numidia, să prade zonele de graniță ale Cartaginei, cartaginezii au declanșat un război de apărare. Ei au acceptat să capituleze când Roma a trimis o armată, în 149 î.Hr., dar s-au revoltat împotriva cererilor tot mai mari ale romanilor, mai ales aceea ca orașul să fie strămutat în interiorul continentului. Roma a lansat un asediu de doi ani, până când orașul a fost capturat în 146 î.Hr. de generalul roman Scipio Aemilianus, care a distrus din temelii Cartagina.

Numidia · Bătălie

2 PRIMUL RĂZBOI PUNIC 264–241 î.Hr.

Este primul dintre războaiele declanșate de un conflict local în Sicilia ce avea să atragă curând și cele două mari puteri. În 264 î.Hr., forțe cartagineze au ajuns în Sicilia; romanii au ripostat, ocupând orașul Messana (Messina) și respingând inamicul. Romanii nu și-au putut însă valorifica avantajul, deoarece nu aveau putere maritimă, însă după 260 î.Hr. și-au construit o flotă și au inventat tactici noi, de succes, ale războiului naval, impunându-se o vreme în Africa de Nord. În 241 î.Hr., romanii luaseră Sicilia, Corsica și Sardinia de la o Cartaginâ slăbită.

Bătălie

3 HANNIBAL ȘI AL DOILEA RĂZBOI PUNIC 218–201 î.Hr.

După Primul Război Punic, Cartagina și-a sporit influența în Spania și în 218 î.Hr. generalul Hannibal a ocupat Saguntum, un oraș protejat de Roma. Armata lui Hannibal a mărșăluit apoi peste Alpi, cucerind nordul Italiei înainte de a se îndrepta spre Roma. O altă forță cartagineză, condusă de Hasdrubal, l-a urmat, dar a fost învinsă de romani. Fără întăriri, Hannibal nu a putut cuceri Roma și s-a întors pentru a apăra Cartagina.

Hannibal 219–202 î.Hr. · Bătălie
Hasdrubal 208–207 î.Hr. · Cuceriri cartagineze în Iberia până în 218 î.Hr.

4 SCIPIO ÎN SPANIA 210–202 î.Hr.

Forțe romane au continuat să atace fortărețe cartagineze din Spania. În 206 î.Hr., generalul roman Scipio Africanul i-a învins pe cartaginezi la Ilipa, forțându-i să părăsească Spania. El a navigat spre Africa în 204 î.Hr. pentru a-i presa pe cartaginezi să accepte pacea, dar aceștia au refuzat termenii păcii, sperând să-l învingă pe Scipio în luptă. Cele două părți s-au înfruntat la Zama, în 202 î.Hr.; Cartagina a fost înfrântă și a trebuit să cedeze Romei insulele din Mediterana și să plătească despăgubiri de război.

Scipio 210–202 î.Hr. · Bătălie

3 CUCERIREA BRITANNIEI 55 î.Hr.–cca 50 d.Hr.

Iulius Caesar a încercat fără succes să invadeze Britannia, în 50 î.Hr., dar țara a fost cucerită după 43 d.Hr., sub împăratul Claudius. Romanii au ocupat rapid sud-estul Britanniei după o luptă majoră, dar au întâmpinat rezistență în alte regiuni, mai ales în Țara Galilor și în nord, astfel că a fost nevoie de câteva decenii ca țara să fie adusă sub control imperial. În secolul II d.Hr., romanii au stabilit o frontieră nordică, ridicând Zidul lui Hadrian.

Britannia romană

2 AFRICA DE NORD 33 î.Hr.–44 d.Hr.

În 33 î.Hr., regatul berber al Mauretaniei devine regat clientelar al Romei. Ulterior a fost anexat de Roma și din 44 d.Hr. a fost guvernat direct, ca provinciile Mauretania Caesariensis și Mauretania Tingitana. Mai la est, Octavian și-a învins rivalul, pe Marc Antoniu, și pe amanta acestuia, regina Cleopatra a VII-a a Egiptului, creând provincia Aegyptus în 30 î.Hr. Africa de Nord a devenit un furnizor valoros de grâne, marmură, sclavi și alte bunuri.

Provincii romane în Africa de Nord

1 CUCERIREA GALLIEI 58–50 î.Hr.

Romanii anexaseră sudul Galliei în 121 î.Hr., dar întreaga țară (întinsă pe teritoriile actuale ale Franței și Belgiei) a fost cucerită între 58–50 î.Hr. de Iulius Caesar. Pe lângă deschiderea de noi resurse de materii prime, inclusiv plumb și argint, această cucerire a permis Romei să profite de fluviul Rin ca linie de comunicații. Iar lui Iulius Caesar i-a adus popularitate și loialitatea armatei.

Gallia romană

◁ **Arcul lui Traian**
Pe acest basorelief, cetățeni romani îl salută pe împăratul Traian. Basorelieful decorează un arc construit în onoarea lui Traian în 114–117 d.Hr. la Benevento, sudul Italiei.

IMPERIUL ROMAN SUB HADRIAN
În timpul împăratului Hadrian (domnie 117–138 d.Hr.), Imperiul Roman atinsese întinderea care avea să se mențină până la sfârșitul secolului III. Organizat în provincii, precum Cappadocia, frontierele sale se întindeau din Spania în Siria.
LEGENDĂ
Extindere a Imperiului Roman, cca 120 d.Hr.
Capitală de provincie
Sedii ale legiunilor
Drum important
Baze navale majore
Frontieră fortificată
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
100 î.Hr.
1 d.Hr.
100 d.Hr.
200 d.Hr.
4 CUCERIRILE LUI TRAIAN 98–117 d.Hr.
Împăratul Traian (domnie 98–117 d.Hr.) a căutat să extindă imperiul, mai ales în est, prin cucerirea Daciei și a Nabateei (care a devenit provincia Arabia). Apoi a repus pe tron un rege clientelar din Armenia, alungat de parți. În 113 d.Hr., a jefuit Ctesiphon, capitala Imperiului Part (stăpânit anterior de perși și seleucizi), aducând Mesopotamia sub controlul Romei.
Teritorii cucerite de Traian
Sarmați
REGATUL BOSPOR
17 d.Hr. Cappadocia devine provincie romană sub împăratul Tiberiu
Marea Neagră
BITHYNIA ET PONTUS
Sinope
Trapezus
Satala
Zela
GALATIA
CAPPADOCIA
Melitene
Caesarea
Samosata
LICIA
CILICIA
Cyrrhus
Tarsus
Seleucia
Antiohia
Eufrat
SIRIA
Laodicea
Salamis
CIPRU
Raphanaea
Tripolis
Damasc
Dura Europos
Ctesiphon
Tigru
MESOPOTAMIA
ASIRIA
IMPERIUL PART
Caucaz
ARMENIA
Marea Caspică
Tyrus
Caparcotna
Caesarea Maritima
Bostra
Ierusalim (Aelia Capitolina)
IUDEEA
Sec. I d.Hr. Orașul Antiohia este reconstruit de romani, care îl consideră o capitală estică
ARABIA
Petra
68 î.Hr. Generalul roman Pompei asediază Ierusalimul, învingându-i pe evrei și transformând Iudeea în regat clientelar
Memfis
AEGYPTUS
Nil
Marea Roșie
5 RĂZBOAIELE DINTRE ROMANI ȘI PARȚI
113–197 d.Hr.
Traian a anexat părți din Imperiul Part în 113 d.Hr., atât pentru a apăra regatul clientar Armenia, cât și pentru a consolida frontiera răsăriteană a imperiului. Succesorul lui, Hadrian, a renunțat la aceste teritorii și a restabilit granița imperiului pe fluviul Eufrat, dar parții au încercat iar să cucerească Armenia, provocând un contraatac roman în 161 d.Hr. Romanii au prădat din nou capitala Ctesiphon în 197 d.Hr.
Imperiul Part

IMPERIUL ROMAN LA APOGEU

Teritoriile romane s-au extins constant în perioada republicii. La momentul urcării pe tron a primului împărat, Augustus, în 27 î.Hr., Roma controla toată Mediterana. Până la 120 d.Hr., cu granițele deja trasate, imperiul a intrat în perioada sa de maximă stabilitate.

Republica romană s-a dezvoltat prin cuceriri militare și înființarea de regate clientelare care acceptau dominația romană în schimbul stabilității și al relațiilor comerciale favorabile. Primul împărat, Augustus, a renunțat la extinderea granițelor – politică urmată de mulți alți împărați de mai târziu, cu unele excepții, precum Traian, care a adăugat, pentru o vreme, teritorii substanțiale în est.

Apărarea acestui uriaș imperiu cădea în sarcina unei armate de circa 300 000 de oameni, cei mai mulți încartiruiți în castre de-a lungul granițelor. Flota romană proteja navigația pe Marea Mediterană, susținând comerțul vital Romei – se transportau tot felul de mărfuri, de la materii prime și sclavi la grâne și ulei de măsline. Relațiile cu provinciile au fost, în general, armonioase; modul de viață roman s-a dovedit foarte atractiv, ajutând la stimularea comerțului și încurajând oamenii din teritoriile cucerite să devină „romanizați" și să accepte dominația imperială. Echilibrul de putere militară și prosperitatea economică au menținut zona relativ stabilă și pașnică în primii 200 de ani ai imperiului.

„Îmi bucurați inima, voi, cei care construiți ca și cum Roma ar fi eternă."

AUGUSTUS CAESAR

DE LA REPUBLICĂ LA IMPERIU

LUPTE PENTRU PUTERE LA ROMA

Când Iulius Caesar a acaparat puterea ca dictator, în 49 î.Hr., a plasat Roma pe calea de la republică la imperiu. După asasinarea lui Caesar, în 44 î.Hr., Marc Antoniu, Lepidus și Octavian au guvernat republica formând un triumvirat, însă fiecare a râvnit la puterea deplină, urmând astfel o serie de dispute și războaie civile. Octavian l-a eliminat pe Lepidus printr-o manevră politicianistă, apoi l-a învins pe Antoniu în luptă, devenind primul împărat al Romei, sub titulatura de Augustus Caesar, în 27 î.Hr.

Bust al lui Iulius Caesar
Iulius Caesar a fost un politician și lider militar puternic. Acțiunile lui au contribuit la sfârșitul republicii romane.

RĂDĂCINILE ISTORIEI INDIENE

În mileniul II î.Hr., după declinul civilizației din valea Indului, o populație care se autointitula *arya* (cei nobili) a migrat din Podișul Iranian în nord-vestul Indiei. Ei vorbeau sanscrita, o limbă indo-europeană.

Ceea ce știm despre această perioadă pe subcontinentul indian provine mai ales din texte sacre indo-ariene – cele patru *Vede* („cunoaștere" în sanscrită) – compuse și transmise oral. Îndeosebi texte liturgice, folosite în timpul aducerii de ofrande unor divinități ca Indra, zeul războiului, *Vedele* oferă, totodată, dovezi despre societatea epocii. Această perioadă se numește Epoca Vedică. Prima creație, *Rig Veda*, compusă după 1500 î.Hr., prezintă indo-arienii ca pe niște păstori nomazi – războinici tribali, luptând în care de luptă și înfruntându-se pentru capturarea vitelor. De pe la 1100 î.Hr., ei s-au mutat spre est, în câmpia Gangelui, unde au devenit fermieri sedentari.

△ **Ceramică fină**
Între 1000 și 600 î.Hr., ceramica distinctă de culoare gri, decorată cu linii simple sau modele geometrice, s-a răspândit în nordul Indiei. Aceste vase ceramice erau atât de subțiri și delicate încât reprezentau probabil obiecte de lux sau rituale.

Au apărut astfel multe sate, unde oamenii cultivau orez, grâu și orz. Mai târziu s-au dezvoltat și câteva orașe mari, fortificate cu șanțuri și ziduri de pământ. Au apărut clasele sociale, marcând debutul sistemului de caste din India: *brahmin* (preoți care compuneau și memorau *Vede*), *kshatriya* (războinici nobili), *vaishya* (negustori) și *shundra* (servitori). Societatea a trecut de la un sistem tribal, unde căpeteniile alegeau un rege sau *raja*, la o monarhie ereditară. Noii suverani deveneau legitimi în urma unor sacrificii rituale supervizate de brahmani, care insuflau forță divină fiecărui nou rege.

PRIMELE REGATE INDIENE

După 1100 î.Hr., mai multe regate puternice s-au dezvoltat în nordul Indiei, fiecare având o capitală fortificată. Aceste regate, cunoscute ca *Mahajanapada* („mari ținuturi"), se războiau frecvent între ele. Primul regat consemnat a fost Kuru, în nord. Mai târziu, puterea a fost preluată de regatele Panchala și Kosala, situate în sud și în est.

Război epic
Un război pentru tronul regatului Kuru constituie subiectul epopeii hinduse de mai târziu *Mahabharata*. Această scenă îl prezintă pe războinicul Karna (centru) folosind o armă magică pentru a-l ucide pe Ghatotkacha, o creatură jumătate om, jumătate demon.

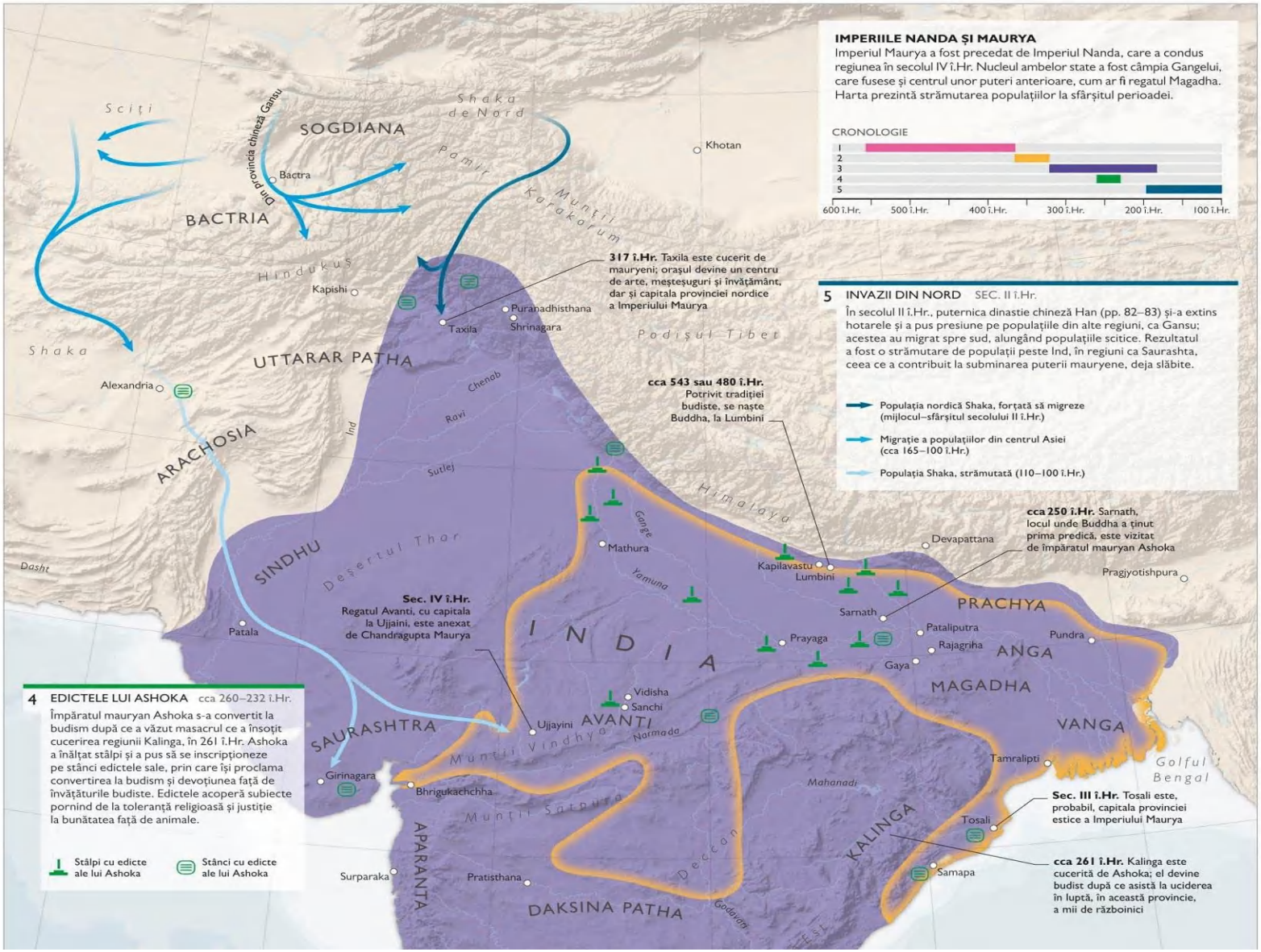
IMPERIILE NANDA ȘI MAURYA
Imperiul Maurya a fost precedat de Imperiul Nanda, care a condus regiunea în secolul IV î.Hr. Nucleul ambelor state a fost câmpia Gangelui, care fusese și centrul unor puteri anterioare, cum ar fi regatul Magadha. Harta prezintă strămutarea populațiilor la sfârșitul perioadei.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
600 î.Hr.
500 î.Hr.
400 î.Hr.
300 î.Hr.
200 î.Hr.
100 î.Hr.
5 INVAZII DIN NORD SEC. II î.Hr.
În secolul II î.Hr., puternica dinastie chineză Han (pp. 82–83) și-a extins hotarele și a pus presiune pe populațiile din alte regiuni, ca Gansu; acestea au migrat spre sud, alungând populațiile scitice. Rezultatul a fost o strămutare de populații peste Ind, în regiuni ca Saurashta, ceea ce a contribuit la subminarea puterii mauryene, deja slăbite.
Populația nordică Shaka, forțată să migreze (mijlocul–sfârșitul secolului II î.Hr.)
Migrație a populațiilor din centrul Asiei (cca 165–100 î.Hr.)
Populația Shaka, strămutată (110–100 î.Hr.)
4 EDICTELE LUI ASHOKA cca 260–232 î.Hr.
Împăratul mauryan Ashoka s-a convertit la budism după ce a văzut masacrul ce a însoțit cucerirea regiunii Kalinga, în 261 î.Hr. Ashoka a înălțat stâlpi și a pus să se inscripționeze pe stânci edictele sale, prin care își proclama convertirea la budism și devoțiunea față de învățăturile budiste. Edictele acoperă subiecte pornind de la toleranță religioasă și justiție la bunătatea față de animale.
Stâlpi cu edicte ale lui Ashoka
Stânci cu edicte ale lui Ashoka
Sciți
Shaka de Nord
SOGDIANA
Din provincia chineză Gansu
Bactra
BACTRIA
Pamir
Munții Karakorum
Khotan
Hindukuș
Kapishi
Taxila
Puranadhisthana
Shrinagara
Podișul Tibet
Shaka
UTTARAR PATHA
Alexandria
ARACHOSIA
Ind
Chenab
Ravi
Sutlej
Himalaya
Gange
Mathura
Yamuna
Kapilavastu
Lumbini
Devapattana
Pragjyotishpura
SINDHU
Deșertul Thar
Dasht
Patala
Sarnath
PRACHYA
Pataliputra
Rajagriha
Gaya
Prayaga
ANGA
Pundra
MAGADHA
INDIA
Vidisha
Sanchi
Ujjayini
AVANTI
Narmada
Munții Vindhya
SAURASHTRA
Girinagara
Bhrigukachchha
Munții Satpura
Mahanadi
VANGA
Tamralipti
Golful Bengal
Tosali
KALINGA
Samapa
Deccan
Godavari
APARANTA
Surparaka
Pratisthana
DAKSINA PATHA
317 î.Hr. Taxila este cucerit de mauryeni; orașul devine un centru de arte, meșteșuguri și învățământ, dar și capitala provinciei nordice a Imperiului Maurya
cca 543 sau 480 î.Hr. Potrivit tradiției budiste, se naște Buddha, la Lumbini
cca 250 î.Hr. Sarnath, locul unde Buddha a ținut prima predică, este vizitat de împăratul mauryan Ashoka
Sec. IV î.Hr. Regatul Avanti, cu capitala la Ujjaini, este anexat de Chandragupta Maurya
Sec. III î.Hr. Tosali este, probabil, capitala provinciei estice a Imperiului Maurya
cca 261 î.Hr. Kalinga este cucerită de Ashoka; el devine budist după ce asistă la uciderea în luptă, în această provincie, a mii de războinici

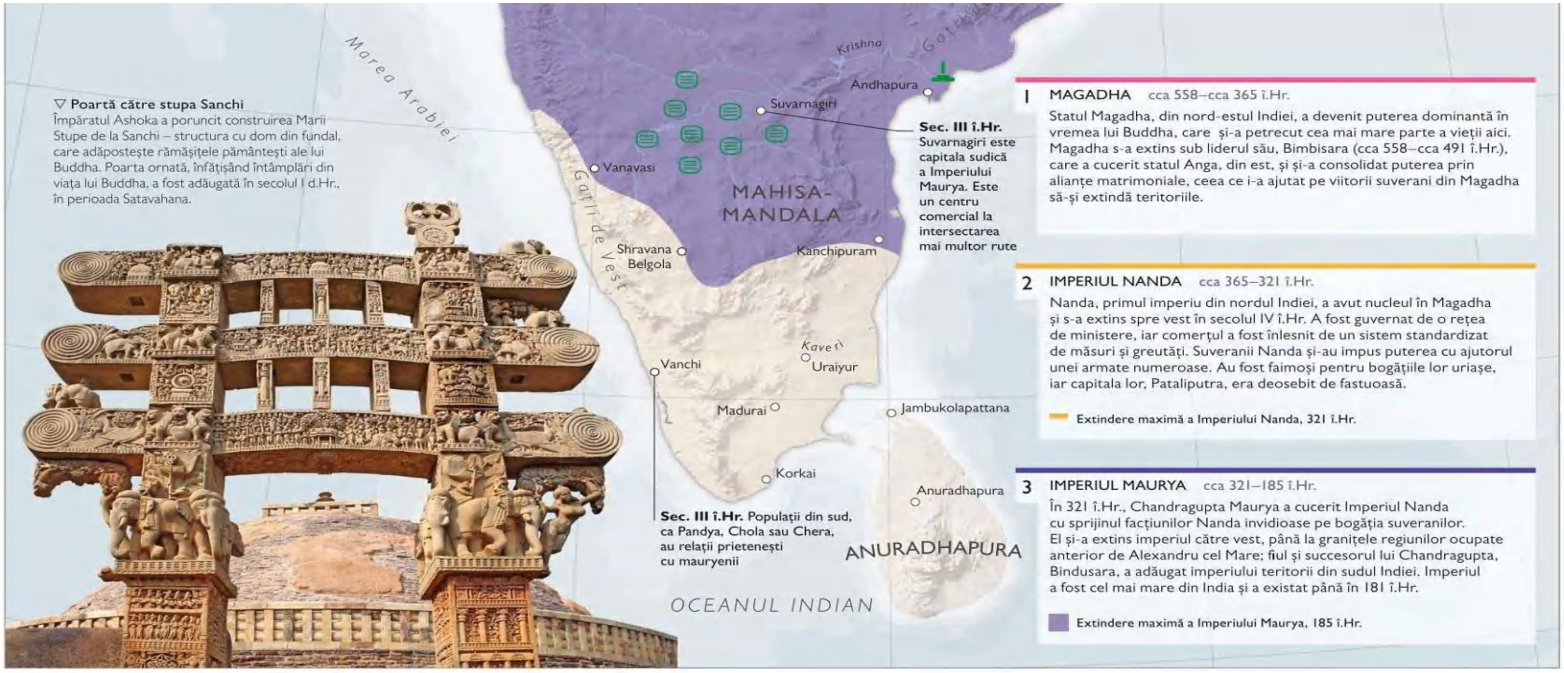
Marea Arabiei
Krishna
Godavari
Andhapura
Suvarnagiri
Vanavasi
MAHISA-
MANDALA
Ghaţii de Vest
Shravana
Belgola
Kanchipuram
Kaveri
Uraiyur
Vanchi
Madurai
Jambukolapattana
Korkai
Anuradhapura
ANURADHAPURA
OCEANUL INDIAN
▽ Poartă către stupa Sanchi
Împăratul Ashoka a poruncit construirea Marii Stupe de la Sanchi – structura cu dom din fundal, care adăpostește rămășițele pământești ale lui Buddha. Poarta ornată, înfățișând întâmplări din viața lui Buddha, a fost adăugată în secolul I d.Hr., în perioada Satavahana.
Sec. III î.Hr. Suvarnagiri este capitala sudică a Imperiului Maurya. Este un centru comercial la intersectarea mai multor rute
Sec. III î.Hr. Populații din sud, ca Pandya, Chola sau Chera, au relații prietenești cu mauryenii
1 MAGADHA cca 558–cca 365 î.Hr.
Statul Magadha, din nord-estul Indiei, a devenit puterea dominantă în vremea lui Buddha, care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții aici. Magadha s-a extins sub liderul său, Bimbisara (cca 558–cca 491 î.Hr.), care a cucerit statul Anga, din est, și și-a consolidat puterea prin alianțe matrimoniale, ceea ce i-a ajutat pe viitorii suverani din Magadha să-și extindă teritoriile.
2 IMPERIUL NANDA cca 365–321 î.Hr.
Nanda, primul imperiu din nordul Indiei, a avut nucleul în Magadha și s-a extins spre vest în secolul IV î.Hr. A fost guvernat de o rețea de ministere, iar comerțul a fost înlesnit de un sistem standardizat de măsuri și greutăți. Suveranii Nanda și-au impus puterea cu ajutorul unei armate numeroase. Au fost faimoși pentru bogățiile lor uriașe, iar capitala lor, Pataliputra, era deosebit de fastuoasă.
Extindere maximă a Imperiului Nanda, 321 î.Hr.
3 IMPERIUL MAURYA cca 321–185 î.Hr.
În 321 î.Hr., Chandragupta Maurya a cucerit Imperiul Nanda cu sprijinul facțiunilor Nanda invidioase pe bogăția suveranilor. El și-a extins imperiul către vest, până la granițele regiunilor ocupate anterior de Alexandru cel Mare; fiul și succesorul lui Chandragupta, Bindusara, a adăugat imperiului teritorii din sudul Indiei. Imperiul a fost cel mai mare din India și a existat până în 181 î.Hr.
Extindere maximă a Imperiului Maurya, 185 î.Hr.

INDIA MAURYANĂ

Cel mai întins imperiu antic din India a fost întemeiat de Chandragupta Maurya pe la 321 î.Hr. Împărații mauryeni – îndeosebi marele Ashoka – au căutat pentru prima oară să unească India, să crească prosperitatea prin agricultură și comerț și să promoveze non-violența prin intermediul religiei jainiste și mai ales budiste.

India a fost un amalgam de state independente până în secolul VI î.Hr., când un stat, Magadha, și-a cucerit vecinii, creând un imperiu în câmpia fluviului Gange. Magadha a stat la baza unui imperiu mai întins, sub dinastia Nanda, la mijlocul secolului IV. Dar marele Imperiu Maurya a apărut când Chandragupta Maurya a umplut vidul de putere cauzat în nord-vestul Indiei de moartea lui Alexandru cel Mare. El a ridicat o armată, a mărșăluit în Imperiul Magadha, l-a învins pe suveranul de aici și s-a proclamat împărat. La sfârșitul vieții, s-a convertit la jainism, încurajând conștientizarea socială și non-violența. Suveranii mauryeni au guvernat India, cu excepția extremității sudice. Ei și-au păstrat puterea folosind un sistem de guvernatori provinciali și un serviciu civil bine organizat. Negustorii erau impozitați, iar guvernul colecta taxe pentru poduri și drumuri.

Ashoka, împărat între cca 268–232 î.Hr., a renunțat la războaie și a devenit un budist devotat, construind și reparând stupe, finanțând misionari budiști și dând legi în acord cu preceptele acestei religii. Dominația mauryană a durat până pe la 180 î.Hr., când ultimul împărat al dinastiei a fost asasinat.

STÂLPII LUI ASHOKA
PREZENTARE A CREDINȚEI BUDISTE

Douăzeci de stâlpi inscripționați cu edictele lui Ashoka există încă, inclusiv unul (dedesubt) la Sarnath, lângă Varanasi. Majoritatea inscripțiilor sunt scrise în alfabetul brahmi, o formă de scriere răspândită în perioada mauryană și folosită în toată India. Zeci de scrieri sud-asiatice ulterioare derivă din brahmi, inclusiv devanagari, adesea utilizată pentru transcrierea limbii sanscrite.

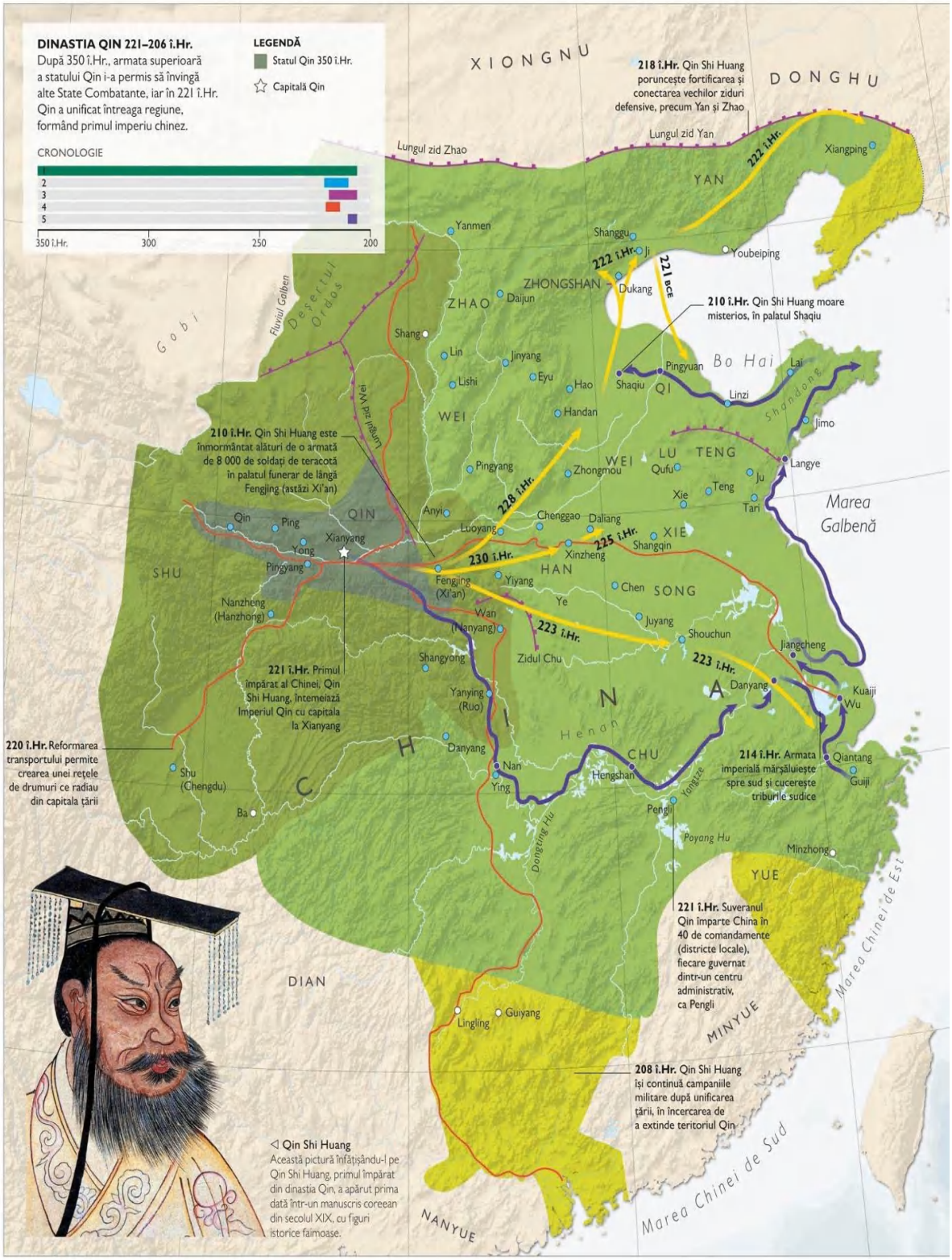
DINASTIA QIN 221–206 î.Hr.
După 350 î.Hr., armata superioară a statului Qin i-a permis să învingă alte State Combatante, iar în 221 î.Hr. Qin a unificat întreaga regiune, formând primul imperiu chinez.
LEGENDĂ
Statul Qin 350 î.Hr.
Capitală Qin
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
350 î.Hr.
300
250
200
XIONGNU
DONGHU
218 î.Hr. Qin Shi Huang poruncește fortificarea și conectarea vechilor ziduri defensive, precum Yan și Zhao
Lungul zid Yan
Lungul zid Zhao
222 î.Hr.
Xiangping
YAN
Yanmen
Shangguan
Ji
Youbeiping
222 î.Hr.
221 BCE
ZHONGSHAN
Dukang
ZHAO
Daijun
Deșertul Ordos
Fluviul Galben
Gobi
Shang
Lin
Jinyang
Eyu
Lishi
Hao
Handan
WEI
Pingyuan
Shaqiu
QI
Bo Hai
Lai
Linzi
Shandong
Jimo
210 î.Hr. Qin Shi Huang moare misterios, în palatul Shaqiu
210 î.Hr. Qin Shi Huang este înmormântat alături de o armată de 8 000 de soldați de teracotă în palatul funerar de lângă Fengjing (astăzi Xi'an)
Lungul zid Wei
Pingyang
Zhongmou
WEI
LU
TENG
Qufu
Ju
Langye
Xie
Teng
Tan
Marea Galbenă
228 î.Hr.
Anyi
Chenggao
Daliang
Luoyang
225 î.Hr.
XIE
Shangqin
Qin
Ping
Xianyang
Yong
230 î.Hr.
Xinzheng
HAN
QIN
SHU
Pingyang
Fengjing (Xi'an)
Yiyang
Chen
SONG
Ye
Nanzheng (Hanzhong)
Wan (Nanyang)
Juyang
223 î.Hr.
Shouchun
Jiangcheng
Shangyong
Zidul Chu
223 î.Hr.
Danyang
Kuaiji
Wu
Yanying (Ruo)
CHINA
Henan
221 î.Hr. Primul împărat al Chinei, Qin Shi Huang, întemeiază Imperiul Qin cu capitala la Xianyang
220 î.Hr. Reformarea transportului permite crearea unei rețele de drumuri ce radiau din capitala țării
Danyang
Nan
Ying
CHU
Hengshan
214 î.Hr. Armata imperială mărșăluiește spre sud și cucerește triburile sudice
Qiantang
Guiji
Yongjia
Pengli
Poyang Hu
Dongting Hu
Minzhong
YUE
Shu (Chengdu)
Ba
221 î.Hr. Suveranul Qin împarte China în 40 de comandamente (districte locale), fiecare guvernat dintr-un centru administrativ, ca Pengli
Marea Chinei de Est
DIAN
Lingling
Guiyang
MINYUE
208 î.Hr. Qin Shi Huang își continuă campaniile militare după unificarea țării, în încercarea de a extinde teritoriul Qin.
Marea Chinei de Sud
NANYUE
◁ Qin Shi Huang
Această pictură înfățișându-l pe Qin Shi Huang, primul împărat din dinastia Qin, a apărut prima dată într-un manuscris coreean din secolul XIX, cu figuri istorice faimoase.

COREEA
1 EXPANSIONISM QIN 350–206 î.Hr.
Inițial un mic stat de la hotarele vestice ale Chinei, Qin și-a învins vecinii în perioada Statelor Combatante și a preluat controlul asupra unei largi fâșii din vestul și sudul țării. Victoria asupra statului Han, în 230 î.Hr., a oferit dinastiei Qin imboldul necesar pentru a cuceri statele rămase în mai puțin de un deceniu. În 221 î.Hr., liderul Qin, Ying Zheng, a preluat titlul de Qin Shi Huang (Primul Împărat) și a guvernat din capitala Xianyang.
Traseu al campaniei Qin
Cuceriri Qin până la unificare, 221 î.Hr.
Expansiune Qin până în 288 î.Hr.
Cuceriri Qin până în 206 î.Hr.
2 DOMNIA LUI QIN SHI HUANG 221–210 î.Hr.
Qhi Shi Huang a introdus o serie de reforme pentru a întări unitatea Chinei. Acestea au inclus abolirea feudalismului (pentru a elimina loialitățile locale și de clan, care puteau amenința puterea centrală) și înființarea unui nou sistem de districte administrative. El a unificat economic China și a standardizat măsurile și greutățile în toată țara.
Centru administrativ
3 FORTIFICARE A ZIDURILOR DEFENSIVE 218–206 î.Hr.
Confruntat cu amenințarea atacurilor triburilor nomade din nord și vest, Qin Shi Huang a mobilizat mii de oameni pentru a construi o fortificație unificată din zidurile defensive ridicate de mai mulți conducători chinezi în perioada Statelor Combatante. Marele Zid avea să devină cea mai durabilă moștenire a dinastiei Qin.
Secțiuni timpurii ale Marelui Zid
4 REȚELE DE TRANSPORT QIN 220–214 î.Hr.
O altă construcție majoră începută sub domnia lui Qin Shi Huang a fost un sistem complex de drumuri care să permită deplasarea mai ușoară între orașe și să încurajeze comerțul în toată țara. Împăratul a mai poruncit construirea unui canal major, legând râurile Xiang și Li Jiang, care să transporte provizii pentru armatele sale.
Drumuri imperiale
5 PRĂBUȘIREA DINASTIEI QIN 210–206 î.Hr.
În 210 î.Hr., Qin Shi Huang a murit în timpul unei călătorii în estul Chinei. Poporului i s-a spus că el făcea un tur de inspectare a imperiului, dar de fapt împăratul căuta un elixir al nemuririi. Revolte civile au izbucnit după moartea împăratului și s-au încheiat cu prăbușirea dinastiei Qin în 206 î.Hr.
Turul lui Qin Shi Huang
Oraș vizitat în cursul turului lui Qin Shi Huang

PRIMUL ÎMPĂRAT AL CHINEI

După o perioadă în care numeroase state chineze s-au luptat pentru supremație, în cele din urmă statul Qin a triumfat, unificând China în 221 î.Hr. Împăratul Qin, Qin Shi Huang, a întemeiat o formă de guvernământ strictă și centralizată – un sistem ce avea să devină modelul viitoarelor regimuri chineze.

Între secolele XI–VIII î.Hr., China era un mozaic de orașe-stat loiale dinastiei Zhou, care a recurs la o formă de feudalism pentru a conduce țara. Dar, după perioada Statelor Combatante (475–221 î.Hr.), în care statul Qin a triumfat asupra dinastiei Zhou și a altor șase state rivale, liderul Qin, Ying Zheng, a unificat China.

Ca prim împărat al dinastiei Qin, Ying Zheng și-a luat titlul de Qin Shi Huang și a înlocuit vechea guvernare, bazată pe rudenie, cu un eficient sistem birocratic. El s-a dovedit un conducător formidabil, cu o viziune clară asupra imperiului, aplicând un cod penal nemilos pentru a-și impune guvernarea despotică. A reprimat filosofii – arzându-le cărțile – despre care credea că fie îl critică, fie îi pun la îndoială autoritatea. Dar moartea lui neașteptată, în 210 î.Hr., a precedat declinul rapid și sfârșitul dinastiei, în 206 î.Hr. Deși Imperiul Qin a durat doar 15 ani, a pus bazele unor instituții care i-au permis lui Liu Bang să formeze mult mai durabila dinastie Han (pp. 82–83).

„Eu sunt Împăratul; urmașii mei vor fi numeroși ... stirpea mea nu se va sfârși niciodată."

ÎMPĂRATUL QIN SHI HUANG

PERIOADA STATELOR COMBATANTE

China a fost un mozaic de state conduse de nobili de rang înalt care jurau credință regilor Zhou. Dar, pe măsură ce autoritatea acestor suverani s-a diminuat, statele mai puternice au profitat de oportunitate și au început să se lupte pentru controlul Chinei. În ceea ce istoricii numesc „perioada Statelor Combatante" (475–221 î.Hr.), șase state importante – Chu, Han, Yan, Qi, Qin și Zhao – s-au luptat pentru supremație.

ARMATA DE TERACOTĂ

În 1974, câțiva țărani care săpau un puț în Xi'an, China, au descoperit prima dintre cele patru caverne uriașe care conțineau o armată de statuete de teracotă. S-au găsit circa 7 000 de războinici în mărime naturală, 150 de cai, 130 de care de război și 520 de cai.

△ **Chip de războinic**
Capetele războinicilor au fost turnate în matrițe, însă trăsăturile faciale, ca părul facial, au fost adăugate manual, neexistând două chipuri identice.

Armata fusese îngropată în 210 î.Hr., pentru a-l proteja pe Qin Shi Huang, Primul Împărat al Chinei (pp. 74–75), înmormântat sub un imens munte artificial. Potrivit lui Sima Qian, un istoric de la începutul dinastiei Han (pp. 82–83), mormântul a fost săpat de 700 000 de oameni și conține o machetă a Chinei, cu toate palatele ei. Mormântul nu a fost încă excavat, parțial din cauza provocărilor arheologice, dar și datorită venerației de care se bucură Primul Împărat în China.

Domnind din lumea de dincolo

Primul Împărat plănuise să-și continue domnia din mormântul lui pentru eternitate, motiv pentru care a fost îngropat cu toate cele necesare. Alături au fost înhumate personaje din teracotă, reprezentând funcționari civili și artiști – acrobați, luptători și muzicieni. Soldați de teracotă au fost îngropați lângă el pentru a-l proteja de spiritele răzbunătoare ale oamenilor pe care-i ucisese pe Pământ. Gropi din apropiere conțineau armuri din plăci de piatră și 40 000 de arme de bronz, ale căror lame au rămas ascuțite. Ele fuseseră placate cu oxid de crom pentru a le proteja de coroziune – tehnică reinventată abia în secolul XX.

Înaintea Primului Împărat nu existase vreo tradiție a înhumării de statuete în mărime naturală în China. Ideea ar fi fost inspirată de vechii greci, dar stilul a rămas specific chinezesc.

▽ **Transport etern**
Această machetă, la scara ½, a unui car de luptă tras de cai este din bronz. Ea asigura împăratului mijlocul de transport necesar pentru a face înconjurul regatului în viața de dincolo.

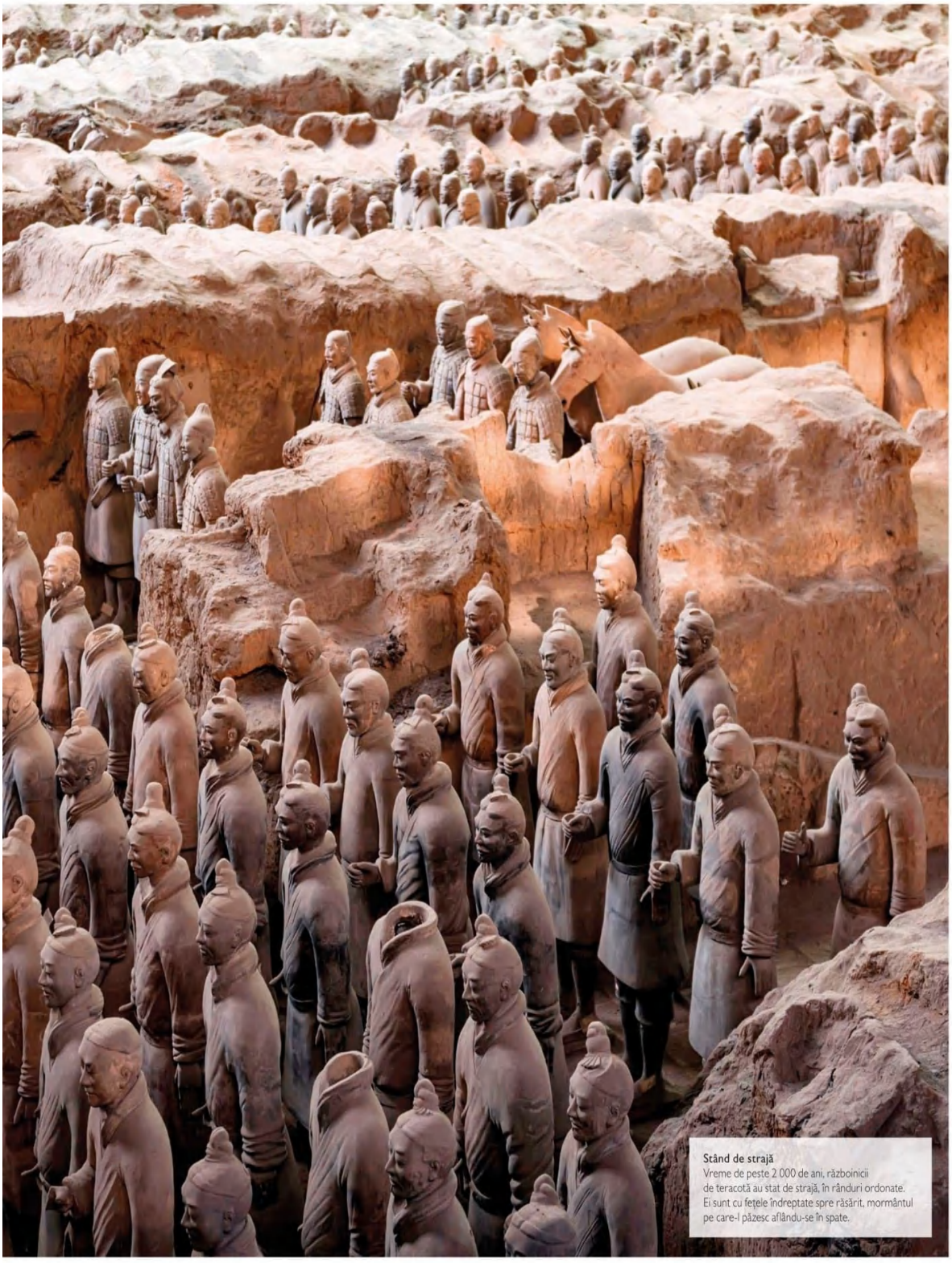

Stând de strajă
Vreme de peste 2 000 de ani, războinicii de teracotă au stat de strajă, în rânduri ordonate. Ei sunt cu fețele îndreptate spre răsărit, mormântul pe care-l păzesc aflându-se în spate.

CULTURI ANTICE DIN AMERICA CENTRALĂ
Culturile precolumbiene ale Americii Centrale au gravitat în jurul orașelor unde existau centre ceremoniale monumentale. Orașele și-au împărtășit influențele culturale prin intermediul relațiilor comerciale.
200 î.Hr. Întemeiere de așezări. El Teul avea să fie locuită continuu aproape 1 800 de ani, până la sosirea europenilor în 1531
El Teul
Etzatlán
Iztepetl
Xiuhquilpan
Tamuín
Panuco
600 d.Hr. Teotihuacán devine cel mai mare oraș din America Centrală
El Tajín
Tula
Tepexic
Teotihuacán
Apatzingán
Lacul Texcoco
Golful Mexic
Mexiquito
Tanganhuato
Ixcaquíztla
Remojadas
Cerro de las Mesas
Tres Zapotes
Matacapan Piedra
Tehuacan
Balsas
Acatlán
Papaloapan
Tuxtepec
Comalcalco
San Miguel
San Lorenzo
Grijalva
Tzilcayoapan
Acapulco
Sierra Madre del Sur
Villa Alta
Monte Albán
cca 450 î.Hr. Capitală zapotecă și important centru ceremonial
OCEANUL PACIFIC
cca 400 d.Hr. Sit esențial pentru producerea de ceramică în scopuri casnice, ceremoniale și funerare
Chiapa de Corzo
Tehuantepec
Tonalá
Mezcalapa
Izapa
El Jobo
1 TEOTIHUACÁN 300 î.Hr.–600 d.Hr.
Orașul multietnic Teotihuacán a fost centrul unei civilizații distincte, bazate pe agricultură intensivă, politeism și practicarea ritualã a sacrificiilor umane. Remarcabilele ruine ale așezării, de pildă piramide uriașe sau locuințe pentru mai multe familii, reprezintă dovada măreției sale. Orașul făcea comerț pe scară largă – unelte de obsidian și ceramică de aici au fost scoase la iveală în multe locuri din America Centrală.
Zonă centrală
Direcție de influență
Capitală
2 PERIOADA MAYAȘĂ CLASICĂ 250–900 d.Hr.
În epoca sa clasică, civilizația Maya a construit orașe grandioase, inspirate de Teotihuacán. De asemenea, a interacționat cu alte culturi învecinate, în special jucând un joc cu mingea încheiat cu un sacrificiu ritual – uneori era sacrificată echipa învinsă. Multe temple mayașe aveau pe zidurile de platformă panouri cu măști de stuc ale unor divinități.
Zona culturii Maya clasice
Sit cu măști de stuc
Arhitectură monumentală
Rute comerciale
3 CULTURĂ ZAPOTECĂ 500 î.Hr.–900 d.Hr.
Zapotecii au apărut în văile din interiorul și din jurul regiunii Oaxaca. Ei au construit un impresionant centru cultural la Monte Albán, cu terase grandioase, piețe și o platformă ceremonială cu bază piramidală, situată central, pe vârful unui deal. Pe la 700 d.Hr., Monte Albán devenise un oraș-stat cu circa 25 000 de locuitori și interacționa cu alte state regionale.
Zonă centrală
Direcție de influență
Capitală

△ **Om-pasăre zapotec**
Această figurină înfățișând un om-pasăre, posibil o zeitate zapotecă, datează de pe la 300 d.Hr. Sculptura de teracotă a fost descoperită în situl arheologic de la Monte Albán, Oaxaca.

STRĂVECHI CIVILIZAȚII AMERICANE

Între 250–900 d.Hr., creșterea productivității agricole în America Centrală a dus la ascensiunea marilor orașe Teotihuacán și Monte Albán. Orașele au influențat orașe-stat mayașe din est, generând o epocă de prosperitate cunoscută drept perioada mayașă clasică. În acest timp, stăpânirea tehnicilor de irigație a permis unei succesiuni de imperii să domine regiunea andină a Americii de Sud.

Teotihuacán și Monte Albán (capitala zapotecă) au fost cele mai puternice centre comerciale mezoamericane de la începutul epocii clasice. Teotihuacán făcea comerț cu primele orașe mayașe clasice din regiunea înaltă, iar influența lui s-a extins până la alte state mayașe independente apărute în peninsula Yucatán în epoca respectivă. Cultura Maya va atinge apogeul în perioada clasică, fapt evident în arhitectură, folosirea inscripțiilor scrise și în complexul ei calendar.

Toate cele trei culturi și-au așezat orașele în jurul unor zone ceremoniale, adesea cu temple piramidale pentru ritualuri, inclusiv pentru sacrificii umane. Ele au construit și terenuri pentru jocul cu mingea și au sculptat stele pentru preamărirea conducătorilor.

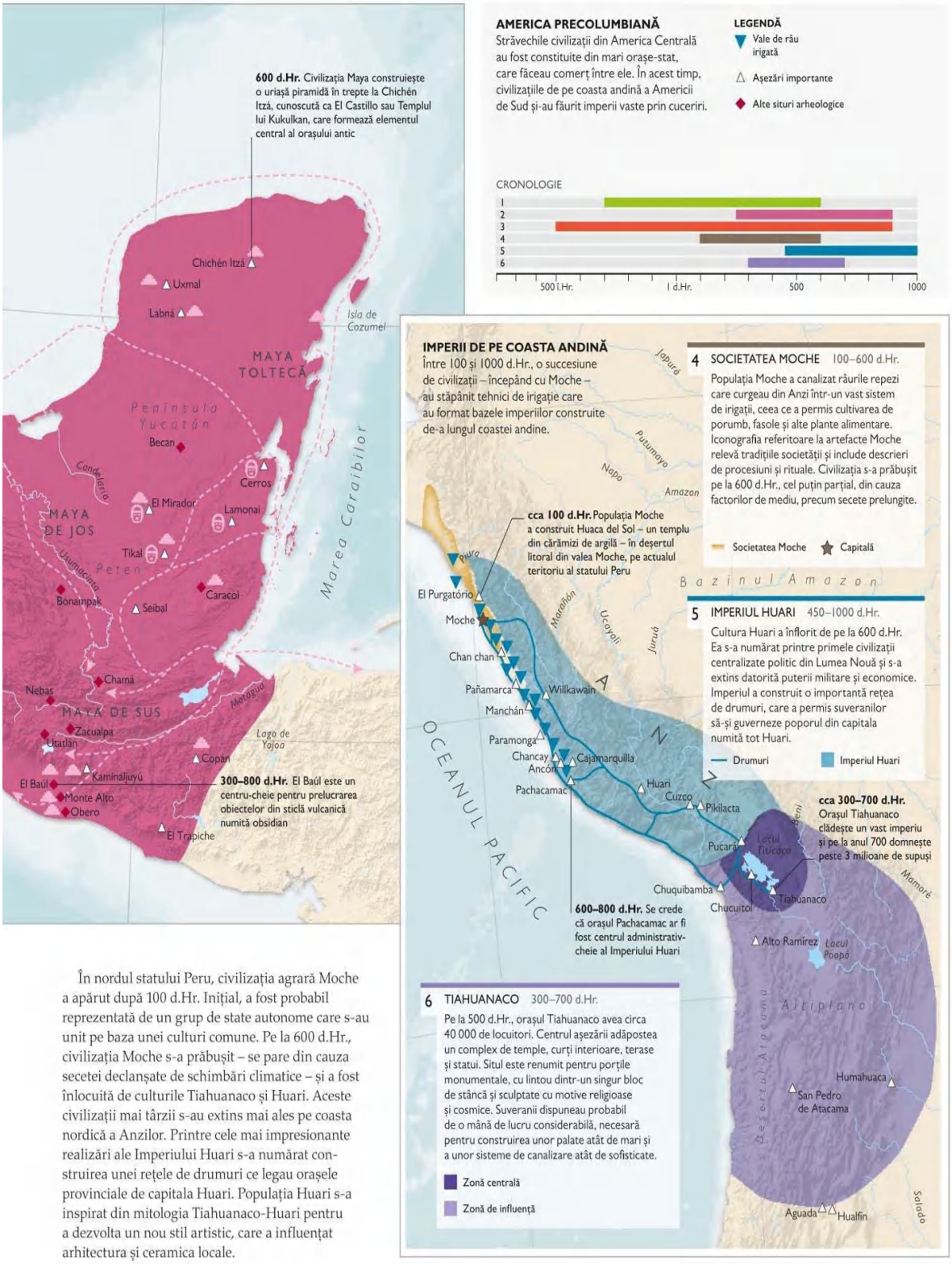
AMERICA PRECOLUMBIANĂ
Străvechile civilizații din America Centrală au fost constituite din mari orașe-stat, care făceau comerț între ele. În acest timp, civilizațiile de pe coasta andină a Americii de Sud și-au făurit imperii vaste prin cuceriri.
LEGENDĂ
Vale de râu irigată
Așezări importante
Alte situri arheologice
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
500 î.Hr.
1 d.Hr.
500
1000
600 d.Hr. Civilizația Maya construiește o uriașă piramidă în trepte la Chichén Itzá, cunoscută ca El Castillo sau Templul lui Kukulkan, care formează elementul central al orașului antic
Chichén Itzá
Uxmal
Labná
Isla de Cozumel
MAYA TOLTECĂ
Peninsula Yucatán
Becan
Candelaria
Cerros
El Mirador
Lamonai
MAYA DE JOS
Usumacinta
Tikal
Petén
Bonampak
Seibal
Caracol
Marea Caraibilor
Nebaj
Chamá
MAYA DE SUS
Motagua
Zacualpa
Utatlán
Lago de Yojoa
Copán
Kaminaljuyú
El Baúl
Monte Alto
Obero
El Trapiche
300–800 d.Hr. El Baúl este un centru-cheie pentru prelucrarea obiectelor din sticlă vulcanică numită obsidian
IMPERII DE PE COASTA ANDINĂ
Între 100 și 1000 d.Hr., o succesiune de civilizații – începând cu Moche – au stăpânit tehnici de irigație care au format bazele imperiilor construite de-a lungul coastei andine.
Japurá
Putumayo
Napo
Amazon
cca 100 d.Hr. Populația Moche a construit Huaca del Sol – un templu din cărămizi de argilă – în deșertul litoral din valea Moche, pe actualul teritoriu al statului Peru
Bazinul Amazon
El Purgatório
Moche
Marañón
Ucayali
Juruá
Chan chan
Pañamarca
Willkawain
Manchán
Paramonga
Chancay
Ancón
Cajamarquilla
Pachacamac
ANZI
OCEANUL PACIFIC
Huari
Cuzco
Pikilacta
Lacul Titicaca
Pucará
Chuquibamba
Chucuitol
Tiahuanaco
Mamoré
Alto Ramírez
Lacul Poopó
Altiplano
Deșertul Atacama
Humahuaca
San Pedro de Atacama
Aguada
Hualfín
Soldado
4 SOCIETATEA MOCHE 100–600 d.Hr.
Populația Moche a canalizat râurile repezi care curgeau din Anzi într-un vast sistem de irigații, ceea ce a permis cultivarea de porumb, fasole și alte plante alimentare. Iconografia referitoare la artefacte Moche relevă tradițiile societății și include descrieri de procesiuni și rituale. Civilizația s-a prăbușit pe la 600 d.Hr., cel puțin parțial, din cauza factorilor de mediu, precum secete prelungite.
Societatea Moche
Capitală
5 IMPERIUL HUARI 450–1000 d.Hr.
Cultura Huari a înflorit de pe la 600 d.Hr. Ea s-a numărat printre primele civilizații centralizate politic din Lumea Nouă și s-a extins datorită puterii militare și economice. Imperiul a construit o importantă rețea de drumuri, care a permis suveranilor să-și guverneze poporul din capitala numită tot Huari.
Drumuri
Imperiul Huari
cca 300–700 d.Hr. Orașul Tiahuanaco clădește un vast imperiu și pe la anul 700 domnește peste 3 milioane de supuși
600–800 d.Hr. Se crede că orașul Pachacamac ar fi fost centrul administrativ-cheie al Imperiului Huari
6 TIAHUANACO 300–700 d.Hr.
Pe la 500 d.Hr., orașul Tiahuanaco avea circa 40 000 de locuitori. Centrul așezării adăpostea un complex de temple, curți interioare, terase și statui. Situl este renumit pentru porțile monumentale, cu lintou dintr-un singur bloc de stâncă și sculptate cu motive religioase și cosmice. Suveranii dispuneau probabil de o mână de lucru considerabilă, necesară pentru construirea unor palate atât de mari și a unor sisteme de canalizare atât de sofisticate.
Zonă centrală
Zonă de influență

În nordul statului Peru, civilizația agrară Moche a apărut după 100 d.Hr. Inițial, a fost probabil reprezentată de un grup de state autonome care s-au unit pe baza unei culturi comune. Pe la 600 d.Hr., civilizația Moche s-a prăbușit – se pare din cauza secetei declanșate de schimbări climatice – și a fost înlocuită de culturile Tiahuanaco și Huari. Aceste civilizații mai târzii s-au extins mai ales pe coasta nordică a Anzilor. Printre cele mai impresionante realizări ale Imperiului Huari s-a numărat construirea unei rețele de drumuri ce legau orașele provinciale de capitala Huari. Populația Huari s-a inspirat din mitologia Tiahuanaco-Huari pentru a dezvolta un nou stil artistic, care a influențat arhitectura și ceramica locale.

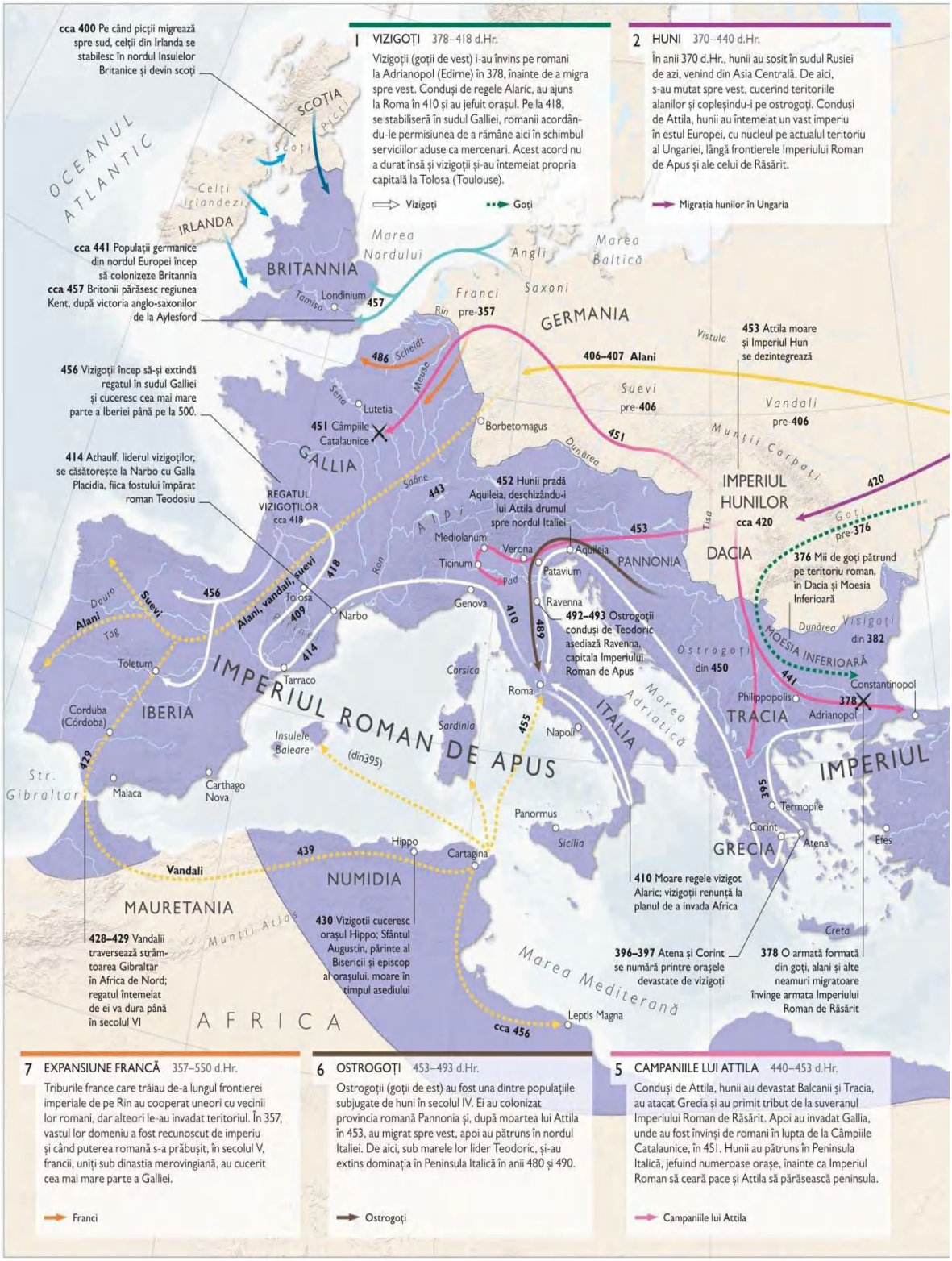

1 VIZIGOȚI 378–418 d.Hr.

Vizigoții (goții de vest) i-au învins pe romani la Adrianopol (Edirne) în 378, înainte de a migra spre vest. Conduși de regele Alaric, au ajuns la Roma în 410 și au jefuit orașul. Pe la 418, se stabiliseră în sudul Galliei, romanii acordându-le permisiunea de a rămâne aici în schimbul serviciilor aduse ca mercenari. Acest acord nu a durat însă și vizigoții și-au întemeiat propria capitală la Tolosa (Toulouse).

⇨ Vizigoți ⇢ Goți

2 HUNI 370–440 d.Hr.

În anii 370 d.Hr., hunii au sosit în sudul Rusiei de azi, venind din Asia Centrală. De aici, s-au mutat spre vest, cucerind teritoriile alanilor și copleșindu-i pe ostrogoți. Conduși de Attila, hunii au întemeiat un vast imperiu în estul Europei, cu nucleul pe actualul teritoriu al Ungariei, lângă frontierele Imperiului Roman de Apus și ale celui de Răsărit.

→ Migrația hunilor în Ungaria

7 EXPANSIUNE FRANCĂ 357–550 d.Hr.

Triburile france care trăiau de-a lungul frontierei imperiale de pe Rin au cooperat uneori cu vecinii lor romani, dar alteori le-au invadat teritoriul. În 357, vastul lor domeniu a fost recunoscut de imperiu și când puterea romană s-a prăbușit, în secolul V, francii, uniți sub dinastia merovingiană, au cucerit cea mai mare parte a Galliei.

→ Franci

6 OSTROGOȚI 453–493 d.Hr.

Ostrogoții (goții de est) au fost una dintre populațiile subjugate de huni în secolul IV. Ei au colonizat provincia romană Pannonia și, după moartea lui Attila în 453, au migrat spre vest, apoi au pătruns în nordul Italiei. De aici, sub marele lor lider Teodoric, și-au extins dominația în Peninsula Italică în anii 480 și 490.

→ Ostrogoți

5 CAMPANIILE LUI ATTILA 440–453 d.Hr.

Conduși de Attila, hunii au devastat Balcanii și Tracia, au atacat Grecia și au primit tribut de la suveranul Imperiului Roman de Răsărit. Apoi au invadat Gallia, unde au fost învinși de romani în lupta de la Câmpiile Catalaunice, în 451. Hunii au pătruns în Peninsula Italică, jefuind numeroase orașe, înainte ca Imperiul Roman să ceară pace și Attila să părăsească peninsula.

→ Campaniile lui Attila

EPOCA MIGRAȚIILOR

Declinul Imperiului Roman a fost accelerat în secolele IV–V de invaziile unor popoare nomade din est. Efectul a fost un val de mișcări, noi populații stabilindu-se în Europa și Africa de Nord și schimbând echilibrul puterii.

De la sfârșitul secolului IV, o serie de populații au pătruns în teritoriile guvernate până atunci de romani. Mulți dintre acești nou-veniți, ca alanii și hunii, erau originari din Asia Centrală, dar alții, ca francii, erau populații din apropierea granițelor imperiului. Invadatorii au sosit din motive diferite. Hunii nomazi au venit după pradă, străbătând regiunile în goana calului și furând tot ce găseau. Alții, confruntați cu foametea sau alungarea de pe teritoriile natale de către alți invadatori, căutau cu disperare noi locuri unde să se stabilească. De exemplu, vizigoții (goții de vest), care colonizaseră anterior Câmpia Dunării, lângă Marea Neagră, au încheiat acorduri cu Roma, primind pământuri în schimbul mercenarilor pentru armatele imperiului.

În momentul începerii invaziilor, puterea romană era în declin. Cauzele acestui declin au fost numeroase – foamete, șomaj, inflație și corupție. Un rol la fel de important l-a avut și întinderea uriașă a imperiului, care l-a făcut greu de guvernat și a dus, în cele din urmă, la divizarea lui în 285 d.Hr. Invaziile l-au slăbit și mai mult, iar liderii forțelor mercenare s-au aflat la locul potrivit pentru a prelua părți din imperiu în secolul V, după prăbușirea Romei.

„Attila s-a născut pentru a zgudui neamurile și a fi ca un bici pentru toate ținuturile."

IORDANES, ISTORIC GOT, CCA 551

3 MAREA MIGRAȚIE 406 d.Hr.
În iarna anului 406, un vast grup de populații nomade – alani, vandali și suevi – a migrat spre vest și a traversat Rinul, pătrunzând pe teritoriul roman. De aici, au străbătut Galia și Peninsula Iberică, unde s-au stabilit alanii și suevii. Vandalii au mers mai departe, traversând strâmtoarea Gibraltar și ajungând în Africa de Nord în 429.
Alani, vandali și suevi
Alani
cca 370 Hunii își fac prima oară simțită prezența în vest venind din Asia Centrală
Volga
Huni pre-376
370 După ce, străbătând stepele, ajung la Volga, hunii își încep deplasarea rapidă spre vest
Don
Alani pre-376
▷ Broșă vizigotă
Această broșă din bronz încrustată cu granate, descoperită în sud-vestul Spaniei, datează din secolul VI. Modelul cu vultur le-a fost inspirat vizigoților de insignele imperiale romane.
Marea Neagră
ROMAN DE RĂSĂRIT
(din 395)
ASIA MINOR
Antiohia
SIRIA
Cipru
4 MIGRAȚII CĂTRE BRITANNIA
cca 400–460 d.Hr.
La începutul secolului V, Roma își retrăsese trupele din Britannia, pentru a înfrunta invadatorii în alte regiuni. În 410, împăratul Honorius a sfătuit orașele din Britannia „să aibă grijă de propria apărare", marcând astfel sfârșitul guvernării romane în provincie. Abandonată de Roma, Britannia a fost invadată și colonizată de picți, celți irlandezi și angli și saxoni din nordul Europei.
Irlandezi
Picți
Angli și saxoni
MIGRAȚII DE POPULAȚII 300–500 d.Hr.
În secolele IV–V s-au produs deplasări de populații pe distanțe lungi, în vestul Asiei și Europa. Aceste schimbări au slăbit Imperiul Roman, au dus la distrugerea unor mari orașe, ca Roma, și au contribuit la dezintegrarea Imperiului Roman de Apus la finele secolului V.
LEGENDĂ
Extindere a Imperiului Roman cca 390
Bătălie importantă
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
300 d.Hr.
400
500
600

IMPERIUL DIVIZAT

TERITORII DE RĂSĂRIT ȘI DE APUS

Hărțuit de inamici în nord și est și măcinat de lupte interne, Dioclețian a decis că imperiul era prea întins pentru a mai fi condus ca un singur teritoriu. El l-a împărțit în două, în 285, guvernând chiar el partea de răsărit și încredințând apusul lui Maximian. Au existat perioade ulterioare de reunificare, dar sistemul administrației est–vest s-a păstrat peste secole, până la dizolvarea Imperiului de Apus în 480.

Bust din secolul III al împăratului Dioclețian

DINASTIA HAN

Liderul rebel Liu Bang a reunificat China în 206 î.Hr. și a întemeiat Imperiul Han. A instalat o guvernare centralizată eficientă, bazată pe sistemul introdus de fostul împărat Qin Shi Huang. La apogeul celor 400 de ani de conducere Han, China a devenit forța dominantă cultural, politic și economic în Asia.

Perioada Han (206 î.Hr.–220 d.Hr.) este considerată o epocă de aur în istoria Chinei, în cadrul căreia ținutul a înflorit în domeniul comerțului, tehnologiei, artelor și politicii. Prin cuceririle sale, dinastia a adus sub dominația sa părți vaste din Asia Centrală, creând un imperiu care, la apogeul său, era comparabil ca suprafață și bogăție cu cel roman. Pentru a-și consolida puterea, împărații Han au fortificat Marele Zid și au înființat garnizoane militare spre a-și proteja avanposturile. Aceste măsuri au permis imperiului deschiderea Drumului Mătăsii – o importantă arteră comercială – în 130 î.Hr. (pp. 102–103) și stabilirea de legături comerciale profitabile cu lumea largă, prin export de produse de lux, ca mătase și obiecte lăcuite. Sub dinastia Han, tehnologia a avansat, moneda a fost standardizată, caligrafia a devenit o artă, iar inovațiile tehnologice au culminat cu inventarea uneltelor din fontă, a războaielor de țesut și a hârtiei. Dar, în ciuda succeselor militare ale suveranilor Han, populațiile din stepă, în special Xiongnu, au rămas o amenințare constantă. Alături de răscoalele țărănești din secolul II, ele au jucat un rol crucial în erodarea autorității imperiului, provocându-i, în cele din urmă, prăbușirea.

„Unde voi găsi bărbați viteji pentru a păzi cele patru colțuri ale regatului meu?"

ÎMPĂRATUL GAOZU, DIN CÂNTUL MARELUI VÂNT, 195 Î.HR.

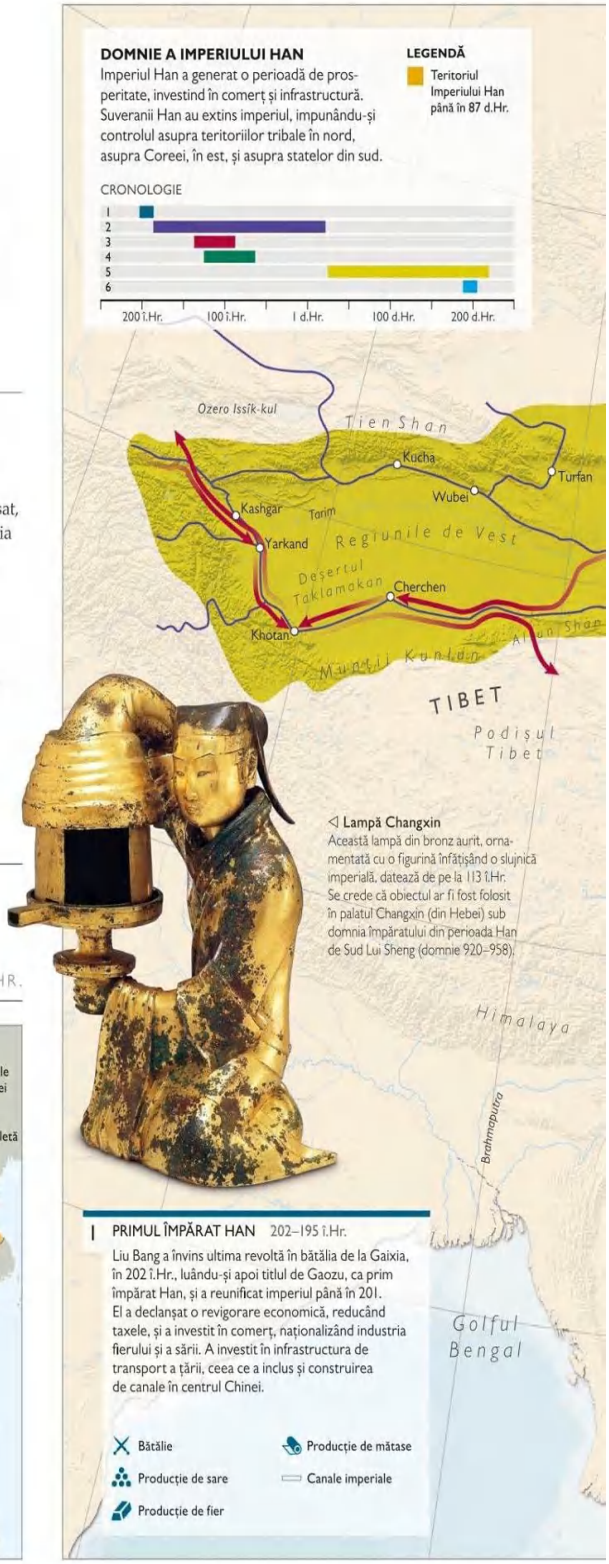
DOMNIE A IMPERIULUI HAN
Imperiul Han a generat o perioadă de prosperitate, investind în comerț și infrastructură. Suveranii Han au extins imperiul, impunându-și controlul asupra teritoriilor tribale în nord, asupra Coreei, în est, și asupra statelor din sud.
LEGENDĂ
Teritoriul Imperiului Han până în 87 d.Hr.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
200 î.Hr.
100 î.Hr.
1 d.Hr.
100 d.Hr.
200 d.Hr.
Ozero Issîk-kul
Tien Shan
Kucha
Turfan
Wubei
Kashgar
Turim
Yarkand
Regiunile de Vest
Deșertul Taklamakan
Cherchen
Khotan
Munții Kunlun
Altun Shan
TIBET
Podișul Tibet
Himalaya
Brahmaputra
Golful Bengal
PRIMUL ÎMPĂRAT HAN 202–195 î.Hr.
Liu Bang a învins ultima revoltă în bătălia de la Gaixia, în 202 î.Hr., luându-și apoi titlul de Gaozu, ca prim împărat Han, și a reunificat imperiul până în 201. El a declanșat o revigorare economică, reducând taxele, și a investit în comerț, naționalizând industria fierului și a sării. A investit în infrastructura de transport a țării, ceea ce a inclus și construirea de canale în centrul Chinei.
Bătălie
Producție de sare
Producție de fier
Producție de mătase
Canale imperiale

◁ **Lampă Changxin**
Această lampă din bronz aurit, ornamentată cu o figurină înfățișând o slujnică imperială, datează de pe la 113 î.Hr. Se crede că obiectul ar fi fost folosit în palatul Changxin (din Hebei) sub domnia împăratului din perioada Han de Sud Lui Sheng (domnie 920–958).

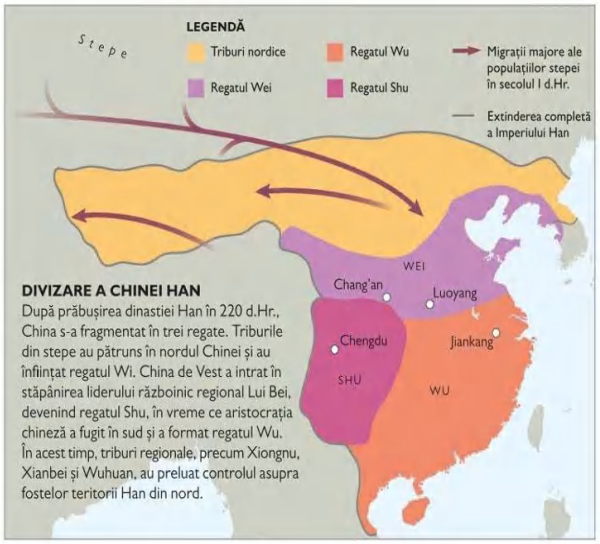

DIVIZARE A CHINEI HAN
După prăbușirea dinastiei Han în 220 d.Hr., China s-a fragmentat în trei regate. Triburile din stepe au pătruns în nordul Chinei și au înființat regatul Wi. China de Vest a intrat în stăpânirea liderului războinic regional Lui Bei, devenind regatul Shu, în vreme ce aristocrația chineză a fugit în sud și a format regatul Wu. În acest timp, triburi regionale, precum Xiongnu, Xianbei și Wuhuan, au preluat controlul asupra fostelor teritorii Han din nord.

6 RĂSCOALA TURBANELOR GALBENE
184–205 d.Hr.
Suveranii Han și-au reluat activitățile militare împotriva triburilor nordice. Costurile războiului, precum și seceta din 184 d.Hr. au provocat foamete și sărăcie în imperiu. Au izbucnit răscoale țărănești de amploare în estul și centrul Chinei, ducând la apariția Turbanelor Galbene – o mișcare rebelă fondată de o sectă taoistă. Răscoala a durat 20 de ani și a erodat autoritatea dinastiei Han.
Zone cu răscoale
Marșul rebelilor către capitală
5 DINASTIA HAN TÂRZIE 25–220 d.Hr.
În 9 d.Hr., un fost oficial imperial, Wang Mang, a uzurpat tronul și a proclamat dinastia Xin. Dar regimul lui s-a dovedit nepopular și a dus la asedierea capitalei de țărani răsculați în 23 d.Hr. Ulterior, puterea a revenit dinastiei Han, iar orașul Luoyang a fost proclamat capitală imperială. Încheind alianțe cu diferite triburi nordice, suveranii din dinastia Han târzie au dobândit controlul teritoriilor din nord și vest.
Capitală imperială
Teritorii adăugate de dinastia Han târzie (25–200 d.Hr.)
4 EXTINDERE A MARELUI ZID 133–57 î.Hr.
În ciuda succeselor militare ale dinastiei Han, triburi ca Xiongnu, Xianbei și Wuhuan au rămas o amenințare constantă, motiv pentru care guvernul a extins Marele Zid de-a lungul frontierei nordice a Chinei. Extinderea nu doar că a oferit o barieră defensivă împotriva triburilor nordice, dar a și permis suveranilor Han să deschidă o trecere sigură spre vest și să stabilească legături comerciale profitabile cu restul lumii, creând faimosul Drum al Mătăsii (pp. 102–103).
Marele Zid sub dinastia Han
Gobi
Xianbei
Xiongnu
Wuhuan
Câmpia Manciuriei
Woju
Marea Japoniei (Marea de Est)
JAPONIA
COREEA
Wuci
Wulu
Jiaoli
Yalu
Yaoyang
Yan
Luolang
101 î.Hr. Marele Zid atinge cea mai mare întindere sub dinastia Han – 10 000 km
Juyan
Dunhuang
Wuyuan
Qilian Shan
Wuwei
Qinghai Hu
Sanshui
Lanzhou
Rîul Galben
Deșertul Ordos
Bo Hai
Hebei
Anping
Gaocheng
Luoling
Linzi
206 î.Hr. Guvernul Han desemnează un centru administrativ local pentru fiecare comandament
Xiapi
Luoyang
Gaixia
Lintao
Lantian
Chang'an
Xi'an
Wan
Huoi
Marea Galbenă
Guangling
127 î.Hr. Extinderea canalelor navigabile facilitează transportul de mărfuri, precum sare, lemn și cupru
Tai Hu
Qiantang
Marea Chinei de Est
130 î.Hr. Capitala dinastiei Han, Chang'an, servește ca punct terminus în partea de est a Drumului Mătăsii
Mekong
Salween
Qiang
Chengdu
Yufu
Yiling
Yangtze
CHINA
Hefei
Dongting Hu
Huai
Xingan
Yelang
Xi Jiang
Lingfang
Nanhai
Julu
Dian
Marea Chinei de Sud
Taiwan
Wuqie
Hainan
112 î.Hr. Armatele conduse de generalii Lu Bode și Yang Pu aduc regatul Nanyue sub dominația dinastiei Han
Salween
Mae Nam Yom
Mae Nam Ping
Mekong
CHAMPA
3 RĂZBOINICUL ÎMPĂRAT WU 141–87 î.Hr.
Sub împăratul Wu Di, dinastia Han a întreprins ample operațiuni militare spre a extinde sfera de influență a imperiului. Forțele Han au preluat controlul asupra orașelor comerciale importante Cherchen, Kashgar și Khotan și, prin cucerirea regatului Nanyue și a Coreei, imperiul și-a extins frontierele de sud și de est. Campaniile împotriva Xiongnu au alungat acest trib către deșertul Gobi.
Campanii Han sub Wu Di
Regatul Nanyue (206–113 î.Hr.)
2 CHANG'AN 195 î.Hr.–23 d.Hr.
Inițial, suveranii Han și-au ales drept capitală orașul Luoyang, dar ulterior au poruncit construirea unei noi capitale, la câțiva kilometri de fosta capitală a dinastiei Qin. Chang'an (astăzi Xi'an) a fost proclamată capitală în 195 î.Hr., în centrul său aflându-se noul palat Weiyang. Orașul s-a dezvoltat, devenind un centru urban cosmopolit, cu aproape 250 000 de locuitori – doar Roma îl devansa ca mărime și influență.
Capitală imperială
Drumuri imperiale

RĂSPÂNDIREA BUDISMULUI PÂNĂ ÎN 400 d.Hr.
Primele ramuri ale budismului s-au răspândit din teritoriul aflat acum la granița dintre India și Nepal. Școala ulterioară Mahayana s-a răspândit din Caşmir, pe rute comerciale, în China, Coreea și Japonia.

LEGENDĂ
- Patria budismului
- Centre/mănăstiri budiste importante
- Temple budiste sculptate în stâncă
- Răspândire a budismului
- Răspândire a Mahayama
- Rute comerciale

CRONOLOGIE

2 BUDISM ÎN CAŞMIR
DIN SECOLUL III î.Hr.

Budismul apăruse în Caşmir în perioada Imperiului Maurya, în 321 î.Hr. (pp. 72–73). Caşmirul a devenit un centru religios sub împăratul mauryan Ashoka (domnie 268–232 î.Hr.). Regiunea era bine conectată la restul imperiului, iar de aici budismul s-a răspândit mai departe, găsind rute către Asia Centrală, Tibet și China.

Secolul I d.Hr.
Așezarea comercială Wuvei, de pe Drumul Mătăsii, este un punct de oprire pentru călugării budiști aflați în drum spre China; aici sunt construite multe temple și altare în grote

cca 654 d.Hr.
Budismul în Tibet

Secolul II d.Hr.
Sunt construite mănăstiri budiste la Bamiyan, Afghanistan; uriașele statui ale lui Buddha de aici au fost aruncate în aer de talibani în 2001

cca 528 î.Hr. Buddha ține prima predică la Sarnath, care devine loc de pelerinaj și cămin pentru mii de călugări în ultimele secole î.Hr.

cca 528 î.Hr.
Buddha atinge starea de iluminare

Secolul II î.Hr. La Ajanta se realizează edificii săpate în stâncă; ele sunt folosite ca mănăstiri budiste și săli de rugăciune

cca 600 d.Hr. Începe construirea templelor-mănăstire din peșterile de la Ellora; ele se numără printre cele mai spectaculoase monumente budiste din lume

▽ **Templul Dintelui**
Acest templu din secolul XVI, de la Kandy, Sri Lanka, adăpostește un dinte al lui Buddha. Elefanți sculptați împodobesc intrarea edificiului.

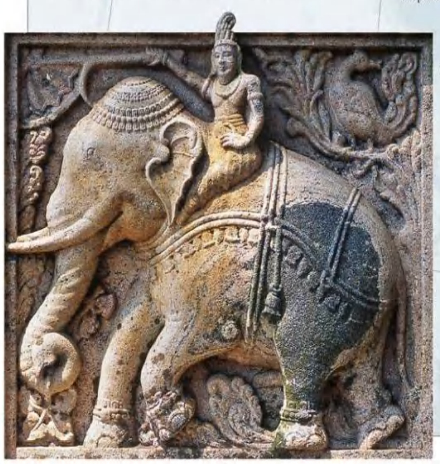

Secolul III î.Hr.
la ființă orașul sacru Anuradhapura

1 BUDISM ÎN SRI LANKA
DIN SECOLUL III î.Hr.

Tradiția susține că budismul ar fi apărut pe insula cunoscută azi ca Sri Lanka pe la 236 î.Hr. Se spune că religia ar fi fost adusă în Sri Lanka de Mahinda, fiul lui Ashoka, și că aici s-a mutat și fiica împăratului, Sanghamittra, pentru a predica femeilor învățăturile budiste. Mai multe mănăstiri s-au construit sub regele Devanampiya Tissa (domnie 307–267 î.Hr.).

RĂSPÂNDIREA BUDISMULUI

De la apariția sa în nordul Indiei și în Nepal, budismul s-a răspândit în Asia între secolele V î.Hr.– III d.Hr. El a dobândit susținerea unor figuri influente, precum împăratul mauryan Ashoka, ajutând budismul să prindă rădăcini puternice pe tot continentul.

Budismul se bazează pe învățăturile lui Siddhartha Gautama, cunoscut ca Buddha (Cel Iluminat). Se spune că Buddha s-ar fi născut la Lumbini, dar datele biografice sunt intens disputate (el ar fi murit undeva între 420– 380 î.Hr.). Nu și-a scris învățăturile, așa că ideile sale au fost transmise, inițial, doar prin viu grai și au existat dispute între discipolii budiști cu privire la sensul adevărat al învățăturilor sale. Acest lucru a dus la apariția unei întregi serii de diferite „școli" budiste timpurii, care s-au răspândit în India, apoi peste mări, în Sri Lanka și Myanmar, în secolele de după moartea lui Buddha.

Una dintre primele școli, care există și azi, este budismul Theravada, care pune accent pe calea individuală către iluminare. S-a dezvoltat în Sri Lanka, unde scrierile sale sacre, *Canonul Pali*, au fost compilate în secolul I î.Hr. De aici, Theravada s-a răspândit pe teritoriul actualelor state Myanmar, Cambodgia, Laos și Thailanda. Cealaltă ramură majoră a acestei religii, budismul Mahayana, subliniază importanța de a-i ajuta pe alții să obțină iluminarea. Ea a devenit extrem de puternică în Cașmir și s-a răspândit în India în secolul III î.Hr. În secolul I d.Hr., religia fusese adoptată de împăratul kușan Kanishka, din Asia Centrală, și purtată, prin intermediul Drumului Mătăsii, până în China.

Secolele V–VI d.Hr. Sculptori budiști decorează grotele de la Yungang, lângă Datong, cu figuri de Bodhisattva – oameni care au atins iluminarea
cca 550 d.Hr. Budismul este introdus în Japonia
372 d.Hr. Budismul este introdus în Coreea când un misionar trimis de împăratul chinez Fu Jian ajunge în această țară
713–863 d.Hr. Marele Buddha din Leshan, o statuie înaltă de 71 m, este sculptată lângă orașul Chengdu
Gobi
Datong
Beijing
Phenian
Kaesong
COREEA
Hejian
Wuyi
Gaoyang
Ye
Kaifeng
Luoyang
Tianshui
Chang'an
Linhuai
Jiankang
Wuxing
Nanyang
Xinye
CHINA
Xiangyang
Jiangling
Wuchang
Changsha
Chengdu
Funzhou
Formosa
Yangtze
Guangzhou (Canton)
NANZHAO
Cattigara
Hainan
Mekong
Marea Galbenă
Marea Chinei de Est
Marea Chinei de Sud
3 BUDISM ÎN CHINA
DIN SECOLUL I d.Hr.
Misionari călătorind pe Drumul Mătăsii au adus, probabil, budismul în China, iar pe la 148 d.Hr. s-au efectuat și primele traduceri de scrieri budiste. Aceste texte puneau accent pe meditație și înțelepciune, bucurându-se de o bună primire din partea unor oameni obișnuiți cu taoismul și confucianismul. Budismul a adoptat și ideea taoistă a muntelui sacru – un loc sălbatic și izolat, care îndeamnă la meditație în tăcere.
Munte sacru budist
Drumul Mătăsii
4 BUDISM ÎN PAGAN
DIN SECOLUL III d.Hr.
Prima dovadă sigură a existenței budismului în regiune este o inscripție din secolul III d.Hr. Între secolele IX–XIII, regatul Pagan a ocupat teritoriul actualului stat Myanmar (Birmania). În această perioadă, țara a devenit un centru major al budismului Theravada, iar dinastia Pagan a sprijinit construirea a mii de temple.

ASCENSIUNEA CREȘTINISMULUI

Creștinismul s-a răspândit în Imperiul Roman și în unele regiuni învecinate în primele secole ale erei creștine. Adepții săi au fost persecutați până la începutul secolului IV, când religia a dobândit recunoaștere oficială, devenind treptat tot mai favorizată de elite.

Cei mai importanți apostoli care au răspândit mesajul creștin în secolul I d.Hr. au fost Petru, care potrivit tradiției a întemeiat biserica la Roma, și Pavel, un evreu convertit, care a întreprins călătorii misionare în Asia Minor, Grecia, zona Mării Egee și Italia. Inițial, ei s-au adresat comunității evreiești, dar curând au cucerit o audiență mult mai largă. Ideile creștine i-au cucerit pe săraci, dar ele împărtășeau și preocupările filosofiei clasice. Unii erudiți păgâni au atacat creștinismul, însă alții i-au recunoscut valoarea morală, și în secolul II d.Hr. scriitorii creștini ofereau o robustă defensivă intelectuală.

Excelentul cadru administrativ și de comunicare al Imperiului Roman a oferit credinței creștine arterele de-a lungul cărora s-a răspândit și un cadru pentru organizarea Bisericii. La finele secolului I existau biserici creștine în tot estul Mediteranei și la Roma, iar în secolul următor au fost întemeiate biserici în tot bazinul mediteraneean și mai departe. Unii împărați au considerat creștinismul o amenințare și i-au persecutat pe adepții săi, însă Constantin i-a oferit aprobarea oficială în 313 d.Hr.

„Noi ne înmulțim oricând tu ne retezi; sângele creștinilor încolțește."

TERTULIAN (TEOLOG), DIN *APOLOGETICUS*, 197 D.HR.

BISERICA TIMPURIE LA ROMA
CULT CREȘTIN ÎN INIMA IMPERIULUI

Sfinții Petru și Pavel au ajuns, probabil, la Roma pe la 50 d.Hr. și au fost martirizați, cel mai probabil sub împăratul Nero, prin 64 d.Hr. La sfârșitul secolului I, la Roma existau episcopi creștini, dar la acea vreme o biserică era adesea o încăpere dintr-o locuință privată, întrucât creștinii erau persecutați pe scară largă. La începutul secolului IV, credința lor a fost acceptată în mai mare măsură și s-au construit mai multe biserici.

Catacombele Romei
Creștinii preferau înhumarea incinerării. Ei au decorat cu fresce catacombele orașului, unde își depuneau morții.

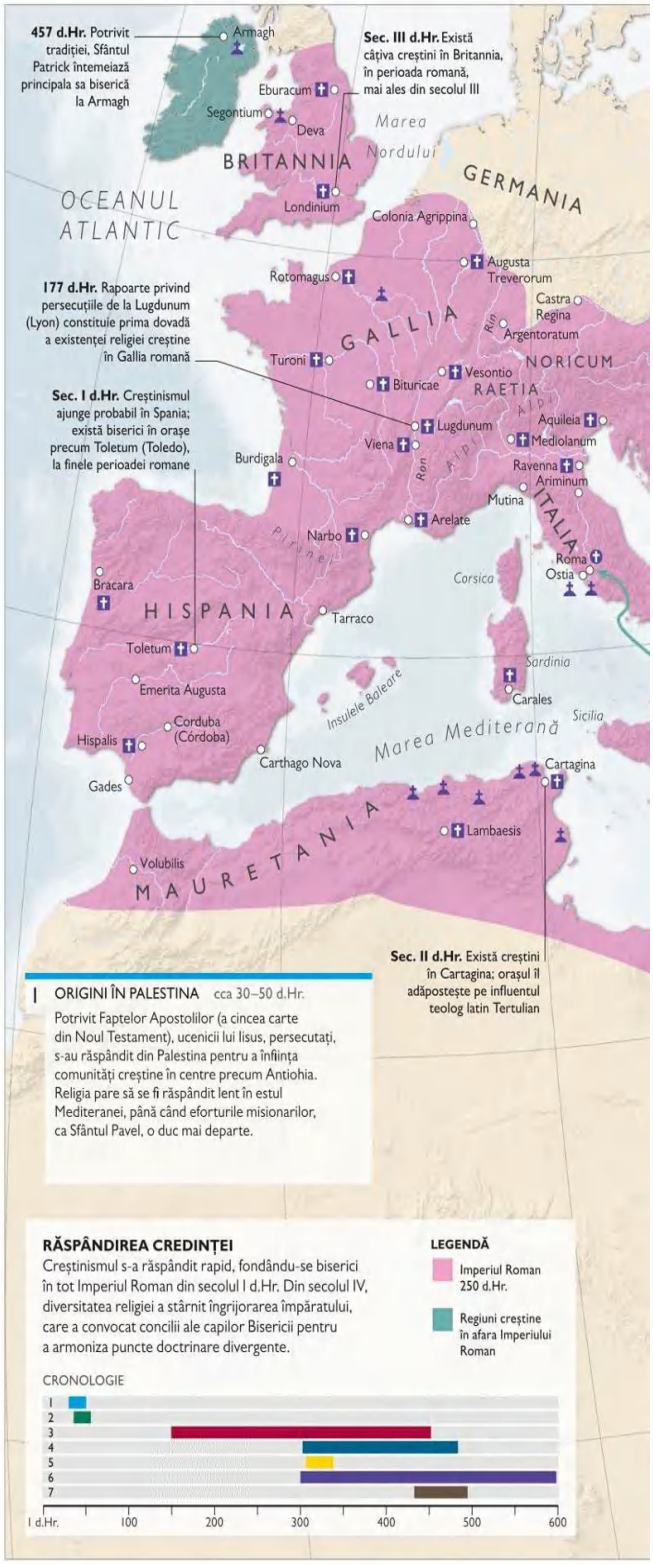

ORIGINI ÎN PALESTINA cca 30–50 d.Hr.

Potrivit Faptelor Apostolilor (a cincea carte din Noul Testament), ucenicii lui Iisus, persecutați, s-au răspândit din Palestina pentru a înființa comunități creștine în centre precum Antiohia. Religia pare să se fi răspândit lent în estul Mediteranei, până când eforturile misionarilor, ca Sfântul Pavel, o duc mai departe.

RĂSPÂNDIREA CREDINȚEI

Creștinismul s-a răspândit rapid, fondându-se biserici în tot Imperiul Roman din secolul I d.Hr. Din secolul IV, diversitatea religiei a stârnit îngrijorarea împăratului, care a convocat concilii ale capilor Bisericii pentru a armoniza puncte doctrinare divergente.

LEGENDĂ
- Imperiul Roman 250 d.Hr.
- Regiuni creștine în afara Imperiului Roman

CRONOLOGIE

7 IRLANDA 430–492 d.Hr.
Sfântul Patrick, un misionar romano-britanic, a fost, se spune, primul care a adus creștinismul în Irlanda, probabil la începutul secolului V; potrivit tradiției, el a devenit primul episcop de Armagh. Cu siguranță existau creștini în Irlanda pe la 430 d.Hr., căci în acest an papa de la Roma I-a trimis pe Paulinus să predice oamenilor de aici „credința în Hristos".
6 ORGANIZAREA BISERICII cca 300–400 d.Hr.
Biserica timpurie a fost organizată în mod similar cu Imperiul Roman, capii săi având-și sediul în principalele orașe. Patriarhii erau episcopii cu cel mai înalt rang, fiind urmați de arhiepiscopi. Cinci patriarhi dețineau supremația, dar episcopatul de Roma și-a afirmat treptat autoritatea asupra celorlalte biserici din imperiul apusean, deși nu a dobândit niciodată o autoritate similară și în răsărit.
Patriarhat creștin până în 600 d.Hr.
Arhiepiscopate creștine până în 600 d.Hr.
Alte biserici creștine până în 600 d.Hr.
5 CONSTANTIN 306–336 d.Hr.
La începutul secolului IV, împăratul Constantin s-a convertit la creștinism. Prin Edictul de la Milano (313 d.Hr.), el a oferit religiei statut legal, iar în 325 a convocat Conciliul de la Niceea, o întrunire a capilor Bisericii care au căzut de acord asupra unor probleme teologice cruciale, cum ar fi divinitatea lui Iisus și calcularea datei Paștelui. Acesta și alte concilii ulterioare au unificat bisericile din Imperiul Roman, dar au dus și la schisme care au format ramuri separate, precum Biserica Ortodoxă Răsăriteană.
Conciliu al Bisericii
cca 50 d.Hr. Pavel vizitează Tesalonic și predică într-una dintre sinagogile orașului
325 d.Hr. Conciliul de la Niceea respinge arianismul, o erezie care câștigase un mare număr de adepți, și formulează Crezul de la Niceea
Brigetio
DACIA
Sirmium
Dunărea
Marea Neagră
Ratiaria
Marcianopolis
Konjic
MOESIA
Nefertare
Constantinopol
Scupi
Scodra
Adrianopol
Chalcedon
Niceea
Stobi
TRACIA
Salonic
Amisus
BITINIA
PONT
Amasia
Gangra
CAPPADOCIA
Ancyra
Caesarea
Cappadociae
Melitene
Amida
Edessa
Nisibis
Arbela
ARMENIA
Mtskheta
Vagarshapat
Dvin
Artashat
Caucaz
Marea Caspică
IMPERIUL SASSANID
ASIA MINOR
GALATIA
Pergamum
Synnada
Sardes
Thyatira
Iconium
Tars
Antiohia
Larissa
Marea Egee
Smirna
Philadelphia
Nicopolis
GRECIA
Efes
Laodicea
Perge
Seleucia
Atena
Corint
LICIA
Myra
Rodos
Apamea
Cipru
Salamis
SIRIA
Sidon
Tyr
Damasc
Diocaesarea
Bostra
Ptolemais
Ierusalim
PALESTINA
Creta
Gortyna
Cyrene
Alexandria
Petra
Peninsula Arabiei
Memfis
EGIPT
LIBIA
Nil
AFRICA
Marea Roșie
Golful Persic
Tigru
Eufrat
MESOPOTAMIA
Ctesiphon
Gondeshapur
Rewardashur
Perath
cca 70 d.Hr. Antiohia devine un important centru creștin. Aici, adepții noii religii sunt numiți prima oară „creștini"
cca 50 d.Hr. Pavel vizitează prima oară Corintul; el revine în oraș în 58 d.Hr.
cca 52–54 d.Hr. Pavel trăiește în Efes; acest port devine un centru al activității misionare
cca 60 d.Hr. Titus, unul dintre numeroșii convertiți de către Pavel, devine primul episcop al Cretei
▷ Constantin cel Mare
Acest cap de marmură a făcut parte din statuia, înaltă de 12 m, a împăratului, realizată pe la 315 d.Hr. Constantin a oferit noi drepturi creștinilor și a devenit un ocrotitor al credinței.
4 ARMENIA 300–484 d.Hr.
În 301, Armenia a devenit prima țară (nu făcea parte din Imperiul Roman) care a adoptat creștinismul ca religie de stat. În 428 d.Hr., perșii sassanizi au cucerit estul Armeniei și au căutat să impună aici zoroastrismul, ceea ce a provocat o răscoală. Armenii au declanșat un război de gherilă împotriva opresiunii și în cele din urmă, în 484 d.Hr., perșii au acceptat să încheie un tratat care le garanta libertate religioasă.
2 SF. PAVEL ȘI PRIMELE BISERICI CREȘTINE cca 35–55 d.Hr.
Cele patru călătorii misionare ale Sfântului Pavel l-au purtat până în Asia Minor, Grecia, Roma și, posibil, Spania. El a întemeiat biserici oriunde a mers și și-a încurajat adepții să îi urmeze exemplul. Printre cele mai faimoase dintre aceste edificii din secolul I se numără Cele Șapte Biserici din Asia Minor, menționate în Apocalipsă.
CĂLĂTORIILE SF. PAVEL
Prima
A doua
A treia
A patra
Cele Șapte Biserici din Asia Minor
3 BISERICA COPTĂ cca 150–450 d.Hr.
Un fragment din Evanghelia după Ioan, scris în limba coptă și găsit în Egiptul de Sus, relevă că religia creștină ajunsese în regiune la mijlocul secolului II. Viziunile teologice copte s-au diferențiat, treptat, de ale altor biserici. Divergențele au atins apogeul la Conciliul din Calcedon, în 451 d.Hr., când copții s-au separat de celelalte biserici creștine.
Aksum
AKSUM
cca 340 d.Hr. Regele Ezana din Aksum (Ethiopia) este convertit la creștinism de un creștin sirian – Frumentius, numit Abba Salama în scrierile ethiopiene.

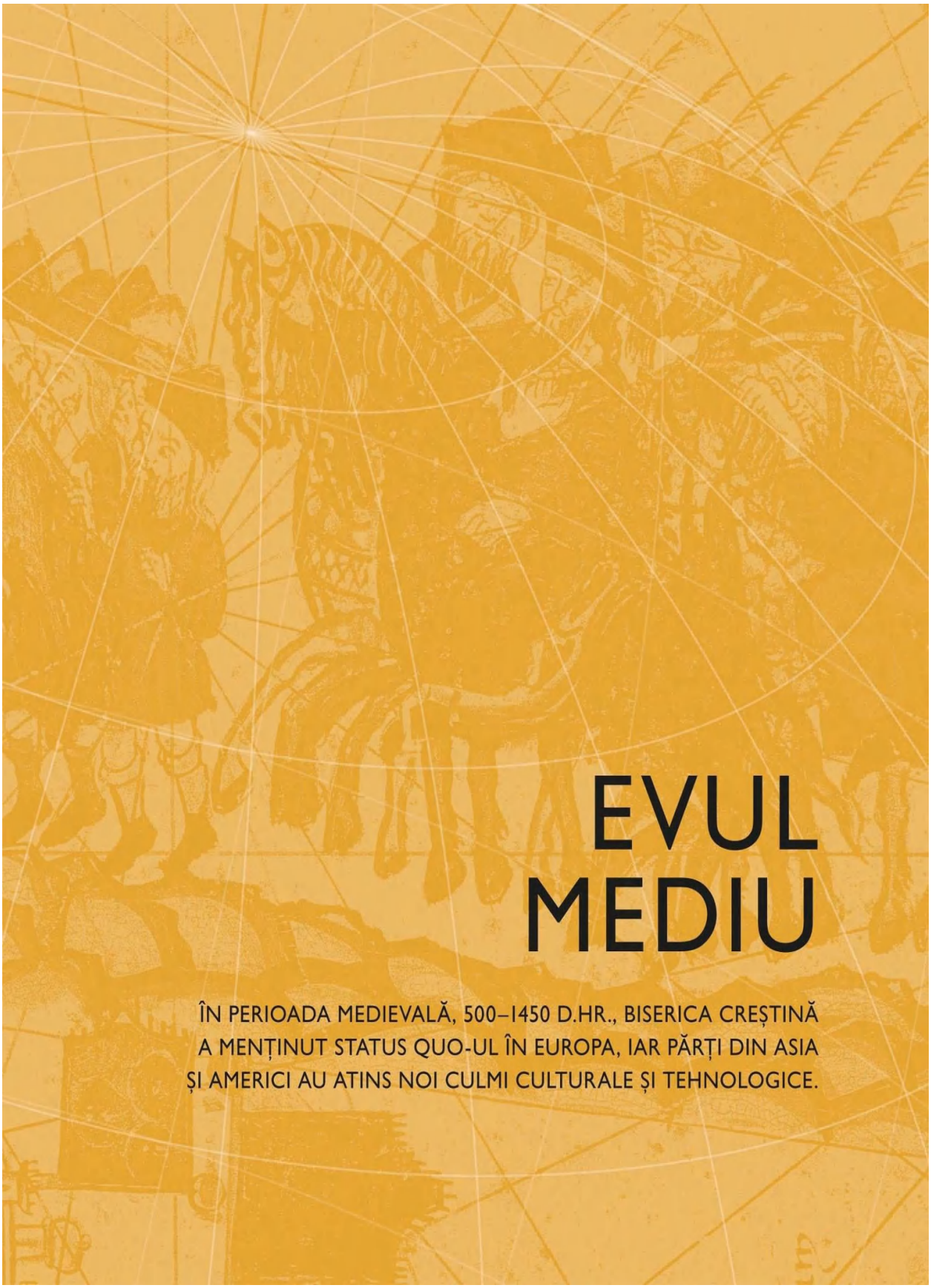

EVUL MEDIU

ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ, 500–1450 D.HR., BISERICA CREȘTINĂ A MENȚINUT STATUS QUO-UL ÎN EUROPA, IAR PĂRȚI DIN ASIA ȘI AMERICI AU ATINS NOI CULMI CULTURALE ȘI TEHNOLOGICE.

△ **Mască de aur**
Această „Mască a ochilor înaripați", a culturii Sican, ajunsă la apogeu pe coastele nordice din Peru pe la 900–1100, demonstrează priceperea aurarilor preincași.

EVUL MEDIU

Prăbușirea Imperiului Roman în secolul V a fost urmată de un mileniu în care Europa a rămas într-o stare de înapoiere economică și politică, fiind eclipsată de China, mai avansată tehnologic, și de puternicul Imperiu Islamic.

În secolul VI, marile imperii care dominaseră lumea clasică s-au prăbușit sub atacurile populațiilor învecinate. În vestul Europei, invadatorii începuseră să-și construiască propriile state, care au păstrat elemente din dreptul și administrația romane, dar cu o infuzie de cultură creștină. A apărut o formă de guvernământ – vasalitate –, prin care nobilii primeau pământuri de la suverani în schimbul serviciului militar, iar clasele inferioare își păstrau pământurile în schimbul muncii fizice – un sistem numit feudalism. Succesorii germanici ai Romei nu au reușit să unifice fostele sale teritorii. Imperiul lui Carol cel Mare (domnie 768–814) a fost cel mai aproape de acest deziderat, dar s-a destrămat după moartea conducătorului său. Armate islamice din Africa de Nord au invadat Spania vizigotă în 711.

În America Centrală, orașele-stat mayașe au intrat în colaps pe la anul 900. Imperiul Aztec s-a impus în secolul XIV și în America de Sud s-a produs ascensiunea rapidă a Imperiului Inca, la mijlocul secolului XV. În India, invadatori huni au distrus Imperiul Gupta în 606. Stabilitatea a fost restabilită doar parțial, la începutul secolului XIII, de un sultanat cu capitala la Delhi.

Islamul și cruciadele

Islamul, apărut în Arabia la începutul secolului VII, s-a răspândit rapid, creând un vast imperiu din Spania în Asia Centrală. Suveranii săi – mai întâi califii omeiazi, apoi cei abbasizi – au condus un teritoriu prosper, cu o cultură dinamică, dar dificultatea guvernării unei zone atât de vaste s-a dovedit imposibil de depășit. Prin secolul X, imperiul arab începuse să se împartă în emirate și califate aflate în conflict. În această regiune fragmentată a ajuns prima expediție militară europeană din afara continentului, după multe secole.

△ **Minune maură**
Superb decorata Curte a Leilor, construită pe la 1370 de sultanul nasrid Mahomed al V-lea, la palatul Alhambra din Granada, este reprezentativă pentru sofisticarea Spaniei islamice târzii.

Europa în Evul Mediu

Cruciadele au fost campanii purtate pentru obținerea controlului în orașul sfânt Ierusalim, aflat pe atunci în mâinile musulmanilor. Cruciații au întemeiat state controlate de creștini în Palestina, între 1096 și 1291, cucerite însă de o serie de puteri islamice renăscute, precum mamelucii din Egipt și turcii selgiucizi.

Papalitatea, care îi inspirase pe cruciați, o forță politică, dar mai ales spirituală, a rămas puternică în Europa, implicându-se în lupta pentru supremație asupra liderilor seculari. Acest lucru a dus la un conflict cu împărații Sfântului Imperiu – rivali de origine germană, care disputau supremația papală (pp. 116–119).

Europa a fost afectată și de alte invazii: ale vikingilor, care au jefuit coastele nord-vestice ale Europei timp de două secole, de pe la 800, ale maghiarilor,

VREMURI TULBURI

Începutul Evului Mediu – secolele VI–X – a reprezentat o perioadă de turbulențe, colapsul marilor civilizații ale lumii clasice fiind urmat de apariția de noi puteri, precum francii, în vestul Europei, Imperiul Islamic, în Orientul Mijlociu, și dinastia Tang, în China. Secolele XIII–XIV au constituit o nouă perioadă de instabilitate, odată cu crearea, de către mongoli, a unui întins imperiu eurasiatic, iar o epidemie de ciumă a ucis, potrivit estimărilor, circa 25 de milioane de oameni în Europa.

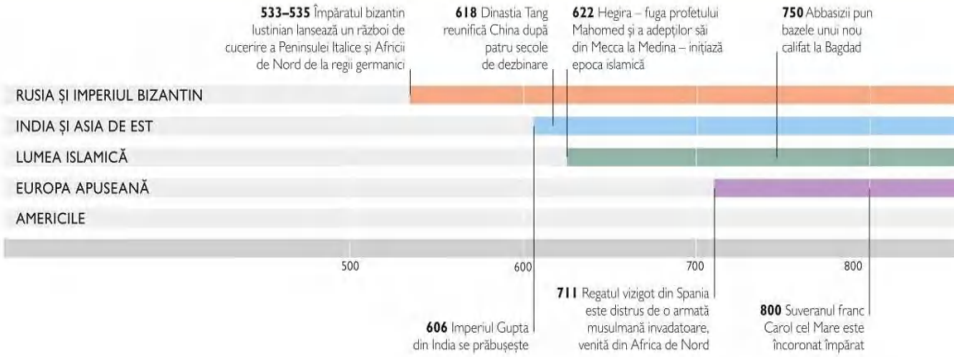
533–535 Împăratul bizantin Iustinian lansează un război de cucerire a Peninsulei Italice și Africii de Nord de la regii germanici
618 Dinastia Tang reunifică China după patru secole de dezbinare
622 Hegira – fuga profetului Mahomed și a adepților săi din Mecca la Medina – inițiază epoca islamică
750 Abbasizii pun bazele unui nou califat la Bagdad
RUSIA ȘI IMPERIUL BIZANTIN
INDIA ȘI ASIA DE EST
LUMEA ISLAMICĂ
EUROPA APUSEANĂ
AMERICILE
500
600
700
800
606 Imperiul Gupta din India se prăbușește
711 Regatul vizigot din Spania este distrus de o armată musulmană invadatoare, venită din Africa de Nord
800 Suveranul franc Carol cel Mare este încoronat împărat

◁ **Dansul morții**
Friza *Danse Macabre*, realizată în secolul XV de artistul german Bernt Notke, reflectă preocuparea tot mai intensă a europenilor față de moarte, când ciuma părea să-i ucidă pe săraci și pe bogați, fără deosebire.

stabiliți în pusta ungară pe la 900, și ale mongolilor, arcași călare iscusiți, care au descins în estul continentului pe la 1240.

Ascensiunea mongolilor

Mongolii au cucerit și China, care fusese unificată sub dinastia Sui în 589 și apoi a prosperat sub dinastia Tang, din 618, și sub dinastia Song, din 960.

Aflată la capătul estic al Drumului Mătăsii, care a transmis mărfuri și noi idei între Asia și Orientul Mijlociu, China a introdus praful de pușcă, tiparul și busola maritimă, dar nu a reușit să-i domolească pe mongoli, care au atacat și Asia de Sud-Est, distrugând regatul Pagan din actualul Myanmar și amenințând statul cambodgian Angkor. Armatele lor au încercat să invadeze Japonia, fiind însă respinse de două ori de furtuni. Japonia a fost condusă mai departe de shoguni – dinastii de lideri militari sprijinite de clanuri de războinici samurai al căror etos militar a dominat statul.

Renaștere europeană

În ciuda pandemiei de ciumă și a invaziei mongole în partea estică, Europa a supraviețuit și a prosperat. Ciuma sau Moartea Neagră a ucis peste o treime din populația continentului, dar i-a ajutat indirect pe țărani, a căror forță de muncă a devenit o marfă mai rară, subminând rădăcinile feudalismului.

Noi idei au început să apară în Europa. În Italia, un interes reînnoit pentru arta și ideile clasice a dat inițiat mișcarea culturală a Renașterii (pp. 160–161). Negustorii italieni au introdus metode bancare, iar imperiile maritime ale Veneției și Genovei s-au extins în estul Mediteranei. Pe la 1450, ambițiile și orizonturile Europei începuseră să se extindă din nou.

▽ **Mongoli învinși**
Această gravură din secolul XIX a artistului japonez Kuniyoshi Utagawa îl înfățișează pe călugărul nipon Nichiren invocând furtunile care au distrus flotele mongole în 1274 și 1281.

„Și crezând că acesta e sfârșitul lumii, nimeni nu-i plângea pe cei morți, căci toți se așteptau să piară."

CRONICARUL AGNOLO DIN TURA DESPRE MOARTEA NEAGRĂ ÎN ITALIA, 1348

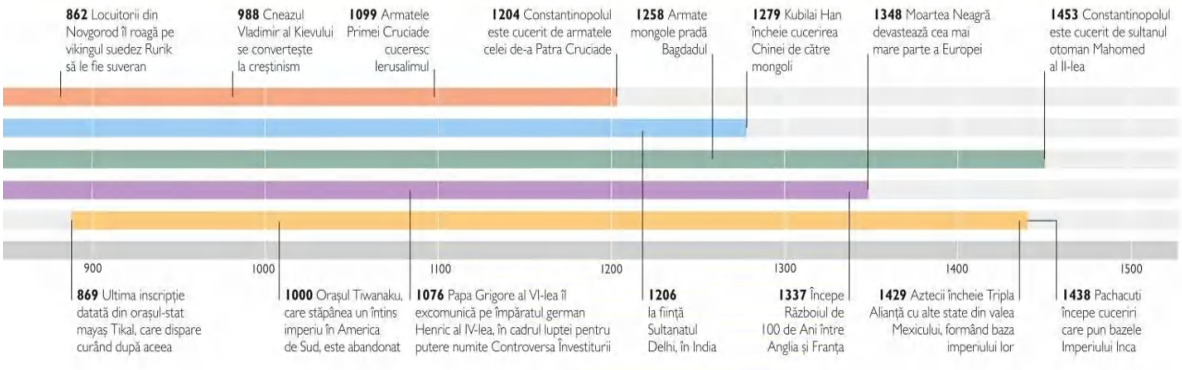
862 Locuitorii din Novgorod îl roagă pe vikingul suedez Rurik să le fie suveran
869 Ultima inscripție datată din orașul-stat mayaș Tikal, care dispare curând după aceea
900
988 Cneazul Vladimir al Kievului se convertește la creștinism
1000 Orașul Tiwanaku, care stăpânea un întins imperiu în America de Sud, este abandonat
1000
1099 Armatele Primei Cruciade cuceresc Ierusalimul
1076 Papa Grigore al VI-lea îl excomunică pe împăratul german Henric al IV-lea, în cadrul luptei pentru putere numite Controversa Învestiturii
1100
1204 Constantinopolul este cucerit de armatele celei de-a Patra Cruciade
1200
1206 la ființă Sultanatul Delhi, în India
1258 Armate mongole pradă Bagdadul
1279 Kubilai Han încheie cucerirea Chinei de către mongoli
1300
1337 începe Războiul de 100 de Ani între Anglia și Franța
1348 Moartea Neagră devastează cea mai mare parte a Europei
1400
1429 Aztecii încheie Tripla Alianță cu alte state din valea Mexicului, formând baza imperiului lor
1438 Pachacuti începe cuceriri care pun bazele Imperiului Inca
1453 Constantinopolul este cucerit de sultanul otoman Mahomed al II-lea
1500

IMPERIUL BIZANTIN

În 330, împăratul roman Constantin a mutat capitala imperiului de la Roma în fosta colonie greacă Byzantion, care va deveni ulterior Constantinopol. În 395, imperiul s-a divizat, iar în 476 jumătatea sa de apus s-a prăbușit. Dar Imperiul Roman de Răsărit a supraviețuit încă o mie de ani, ajutat de puterea din Constantinopol.

După ce ultimul împărat roman din apus a fost detronat în 476, Imperiul Roman de Răsărit (numit Bizantin de către istorici) a continuat ca unică entitate a suveranității romane – deși aici se vorbea predominant limba greacă (spre deosebire de partea apuseană, unde se vorbea latina).

Până la 554, împăratul Iustinian I (domnie 527–565) cucerise mari părți de pe coasta vestică a Mediteranei, inclusiv Roma, pe care imperiul său a păstrat-o vreme de două secole. Pentru a-și marca realizările, Iustinian a poruncit construirea bisericii Hagia Sofia, care avea să devină centrul Bisericii Ortodoxe Răsăritene, inspirând și un nou stil arhitectonic, în special în lumea islamică. Dar, în secolul VII, Bizanțul a pierdut teritoriile din nordul Africii și Orientul Mijlociu în favoarea islamului, în plină ascensiune, și mare parte din Balcani a căzut în mâinile invadatorilor conduși de slavi. Deși Imperiul Bizantin și-a revenit sub dinastia macedoneană (867–1067), recucerind teritoriul pierdut, el s-a despărțit de Biserica din Roma (1054), și amenințarea pe care a început să o reprezinte pentru autoritatea papei i-a determinat pe venețieni să deturneze a Patra Cruciadă către jefuirea capitalei bizantine, slăbind definitiv imperiul.

Și totuși, în cei o mie de ani de existență, Imperiul Bizantin a apărat Europa de noile forțe din est, iar înfloritoarea sa capitală a influențat decisiv arta, literatura, știința și filosofia – ca depozitar al textelor antice grecești și centru cultural, contribuind astfel la modelarea civilizației europene moderne.

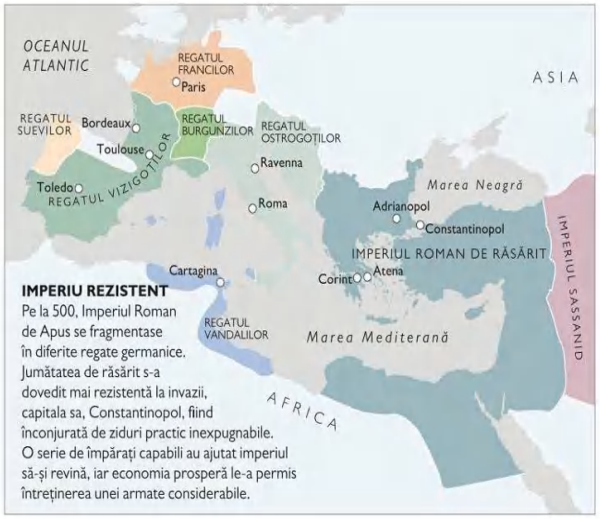

1 RECONQUISTA LUI IUSTINIAN 527–565
În 533, sub Iustinian, Imperiul Bizantin a lansat o invazie în Africa de Nord și a cucerit-o de la vandali. În 535, Iustinian a trimis o armată spre a-i înfrunta pe ostrogoții din Peninsula Italică, căutând să recucereasă vechea capitală imperială, Roma. Războiul a durat 18 ani, iar victoria bizantină a avut costuri financiare uriașe. În cele din urmă, Roma a trebuit cedată longobarzilor, două secole mai târziu.
Teritorii recucerite de Iustinian
Capitală bizantină
Victorie bizantină
BRITANNIA
Sena
Loara
Vouille
Golful Biscaya
Franci
OCEANUL ATLANTIC
507–711 Toledo este capitala vizigoților până când arabii cuceresc regiunea
Ebru
Pirinei
Garonne
Toledo
732
Tag
Vizigoți
Barcelona
Córdoba
Baleare
798
711
Strâmtoarea Gibraltar
Ceuta
Cartagena
MAURETANIA
NUMIDIA
6 A PATRA CRUCIADĂ 1202–1204
Când a Patra Cruciadă a întâmpinat probleme cu strângerea banilor, venețienii și-au oferit sprijinul financiar, dar cu condiția deturnării expediției către Constantinopol, oraș pe care cruciații l-au prădat, terorizat și vandalizat. Ulterior, Imperiul Bizantin a fost împărțit între venețieni și liderii cruciați, puține regiuni grecești rămânând independente – în special statul bizantin Niceea. Acest jaf a redus imperiul la un oraș-stat.
Ruta de atac a celei de-a Patra Cruciade
Asediu important
ASCENSIUNE ȘI PRĂBUȘIRE
Sub Iustinian, Bizanțul a readus la imperiu fostele provincii romane. Dar, de la mijlocul secolului VI, războiul defensiv a devenit endemic, imperiul confruntându-se tot mai mult cu invaziile unor populații diferite, la momente diferite.
LEGENDĂ
Teritorii pierdute 565–1025
Teritorii pierdute 1025–1360
Imperiul în 1360
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
500
700
900
1100
1300

2 DEFENSIVĂ CONTRA PERSIEI 610–641

Împăratul bizantin Heraclius (domnie 610–641) a urcat pe tron în timp ce imperiul era invadat de perșii sassanizi. Aceștia cuceriseră Egiptul și Levantul, și au încercat să asedieze Constantinopolul. În 627, Heraclius a lansat un contraatac asupra capitalei persane, Ctesiphon, și a încercuit-o, forțând un acord de pace care a alungat amenințarea sassanidă.

Invazii persane
Contraatacul lui Heraclius
Capitală persană

3 RAIDURI NOMADE 600–1200

În secolul X, populații seminomade, ca slavii, avarii și bulgarii, au invadat Balcanii – regiunea dintre Peloponesul grec și Dunăre. În 1014, împăratul bizantin Vasile al II-lea (domnie 976–1027) a distrus țaratul bulgar și i-a anexat teritoriul – succes pentru care a fost numit „Bulgaroctonul". Dar revolte împotriva stăpânirii bizantine din 1185 au dus la pierderea Balcanilor și au subminat Imperiul Bizantin.

Atacuri nomade
Victorie bizantină

4 INVAZIE ISLAMICĂ 629–1180

Sub conducerea primilor califi, armate arabe musulmane au invadat Persia sassanidă și Imperiul Bizantin. În bătălia de la Yarmuk, din 636, armata bizantină a suferit o grea înfrângere. Ulterior, mai întâi Siria și Palestina, apoi Egiptul au intrat sub influența islamului. Sub conducerea dinastiei macedonene (867–1056), Imperiul Bizantin a reușit să recucerească de la musulmani teritoriile acaparate în secolul VII.

Invazii musulmane
Înfrângere bizantină

5 RĂZBOAIE DINTRE BIZANTINI ȘI SELGIUCIZI 1048–1071

Turcii selgiucizi, un grup de războinici călare din Asia Centrală, au invadat Imperiul Bizantin în secolul XI. În bătălia de la Manzikert (1071), împăratul bizantin Romanus Diogenes a fost luat prizonier. Amenințarea selgiucizilor la adresa Constantinopolului i-a obligat pe bizantini să ceară ajutor Romei, ceea ce va declanșa Prima Cruciadă (pp. 106–107)

Înfrângere bizantină
Invazie a turcilor selgiucizi

Cavalerie selgiucidă înarmată pentru luptă

▷ **Împăratul Iustinian**
Acest mozaic înfățișându-l pe împăratul bizantin Iustinian se află pe pereții bazilicii San Vitale din Ravenna. A fost terminat în 547, după ce Iustinian recucerise vechea capitală imperială.

ASCENSIUNEA ISLAMULUI

Apărută în urma unor revelații ale profetului Mahomed, pe la 610 d.Hr., noua religie a islamului a dobândit rapid adepți în Arabia. În mai puțin de un secol, armate luptând sub stindardul său au cucerit un teritoriu uriaș, din Persia până în Spania.

Mahomed s-a născut pe la 570, într-o influentă familie de negustori din Mecca. De la vârsta de 40 de ani, el a avut o serie de revelații divine, iar de prin anul 613 a început să predice că există un singur Dumnezeu, Allah. Deoarece condamna politeismul și închinarea la idoli, Mahomed a devenit nepopular, fiind forțat să fugă în orașul Yathrib (Medina). Însă doctrina lui monoteistă a început să atragă adepți și curând el și-a creat o armată cu care a cucerit Mecca.

Sub urmașii lui Mahomed, numiți califi, forțele musulmane au învins imperiile bizantin și persan, slăbite puternic în urma războaielor dintre ele, purtate între 602 și 628. Imperiul Bizantin a pierdut Siria, Palestina (inclusiv orașul sfânt Ierusalim) și Egiptul în favoarea musulmanilor, în timp ce Imperiul Sassanid a fost cucerit în întregime, aducând proaspătului stat islamic teritorii vaste, din Irak până la granițele Indiei.

Dinastia califilor omeiazi, care a guvernat imperiul islamic după 661, din capitala sa Damasc, a pus bazele unei administrații complexe, care a folosit experiența oficialilor vorbitori de greacă din fostele provincii bizantine. Califii au încurajat integrarea în imperiu a populațiilor aflate dincolo de Arabia; și, pe măsură ce tot mai mulți oameni se converteau la noua religie, armate islamice au năvălit spre vest, cucerind restul Africii de Nord și o mare parte din Spania, până în 711. La mijlocul secolului VIII, acest teritoriu a fost unificat sub autoritatea unui singur suveran, călăuzit de o religie ale cărei precepte erau scrise într-o carte sfântă, Coranul.

DIVIZAREA ISLAMULUI 634–661 d.Hr.

SUNNIȚI ȘI ȘIIȚI

Problema autorității politice și a celei religioase în cadrul islamului, după moartea lui Mahomed, s-a dovedit extrem de greu de rezolvat și a dus la o divizare. Mulți credeau că succesiunea trebuia să se facă prin familia lui Ali, ginerele lui Mahomed, iar aceștia au format tabăra șiită – *Shia* (partidul lui Ali). Alții respingeau această opinie și au aderat la cauza omeiazilor din Damasc și a succesorilor acestora, numiți sunniți. Această divizare persistă și azi.

Succesiune caligrafică
În această miniatură tucă din secolul XVIII, inscripția cu roșu indică numele lui Allah, cea albastră, din centru, numele lui Ali, primul imam șiit, iar cu verde este scris numele profetului Mahomed.

▽ **Domul Stâncii**
Acest lăcaș de cult islamic – un monument important din Ierusalim – a fost construit de al cincilea calif omeiad, Abd al-Malik. A fost terminat în 691, dar unele părți, inclusiv domul, au fost reconstruite ulterior.

1 MAHOMED, HEGIRA ȘI CUCERIREA ARABIEI
610–632
Mulți membri ai clanului lui Mahomed, Quraysh, au considerat respingerea religiei arabe politeiste tradiționale o amenințare la adresa autorității lor. În 622, Mahomed a fost nevoit să fugă la Medina – exod cunoscut ca Hegira și care marchează, prin tradiție, începutul erei musulmane. Lider religios, dar și militar, Mahomed a încheiat alianțe și a ridicat o armată care a cucerit Mecca în 630. Până la moarte, în 632, cucerise aproape toată Arabia.
Bătălie sau cucerire
751 Califatul Abbasid (care a urmat omeiazilor) înfrânge armatele dinastiei chineze Tang pe râul Talas, consolidându-și dominația în Transoxiana pentru următoarele patru secole
Râul Talas
751
ASIA
FERGANA protectorat Tang
Sîrdaria
SOGDIANA
Samarkand
Marea Aral
TRANSOXIANA
Amudaria
Buhara
Balh
Kabul
Hindukuș
642 Yazdegerd al III-lea este învins la Nehavend, musulmanii cucerind astfel rapid restul Persiei
ZABULISTAN
Multan
Karakum
Tus
Kandahar
Deșertul Thar
Lashkari Bazar
Don
IMPERIUL HAZAR
Marea Caspică
HOREZM (KHORASAN)
Gurgan
Herat
SISTAN
Nipru
Caucaz
Tiflis
Nishapur
Qumis
Damghan
Ind
Ardabil
TABARISTAN
Podișul Iranian
Nayin
Suleyman
Qazvin
Kerman
Trebizond
ARMENIA
Hamadan
Marea Neagră
Sinope
647
Theodosiopolis
Nehavend
643
Isfahan
Yazd
Dunărea
Munții Balcani
Mosul
IMPERIUL PERSAN SASSANID
KERMAN
Malatya
Ninive
Tigru
PERSIA
Munții Zagros
Niriz
Constantinopol
717
Ankara
Anatolia
Mesopotamia
FARS
Hormuz
Samarra
KHUZESTAN
Shiraz
Warash
Eufrat
Bagdad
Susa
Ana
680
Al Hira
Suhar
Muscat
IMPERIUL BIZANTIN
Adana
Tars
Raqqa
Kerbela
Kufa
656 Basra
Siraf
Golful Persic
Marea Egee
636 Homs
SIRIA
Qadisiya
OMAN
634 Damasc
Cipru
649
654
Rodos
636 La Yarmuk, Khalid ibn al-Walid distruge principala armată bizantină, lăsând restul Siriei și Palestinei fără apărare în fața cuceririi musulmane
636 Victoria musulmanilor asupra Persiei duce la cucerirea Mesopotamiei
BAHRAIN
Hasa
661 Ali este asasinat în timp ce se ruga, provocând schisma între musulmanii sunniți și cei șiiți; Muawiya devine primul calif omeiad, domnind de la Damsc
Yarmuk
654
670, 674, 717
PALESTINA
Yamama
Creta
654
638 Ierusalim
NEJD
Marea Mediterană
634 Ajnadain
Alexandria
640
Heliopolis
Peninsula Arabică
Marea Arabiei
Tabuk
643 Barca
Al Fustat (Cairo)
641 Memfis
Mabiyyat
Raysut
HEJAZ
BARCA
642 Amr Ib al-As cucerește Alexandria, ultimul bastion bizantin din Egipt
Medina
622 Mahomed și principalii săi adepți sunt obligați să fugă în orașul oază Yathrib (numit ulterior Medina)
EGIPT
Nil
Badr
Ajdabiya
Socotra
Mecca
630 Mahomed cucerește Mecca
Jedda
Ta'if
Shibam
Assuan
624 Armata musulmană învinge forțele din Mecca, începând procesul prin care Mahomed va cuceri toată Arabia
Najran
610 Mahomed primește revelații de la arhanghelul Gavriil într-o peșteră din dealurile înalte de lângă Mecca
Athr
YEMEN
Marea Roșie
Sana
Zabid
Aden
2 OMAR ȘI CUCERIREA SIRIEI ȘI EGIPTULUI
634–644
Sub al doilea calif, Omar (care fusese unul dintre tovarășii lui Mahomed), armatele musulmane au obținut succese uimitoare împotriva armatei bizantine, slăbită de îndelungatul război contra Persiei. Mai întâi Damascul, principalul oraș din Siria, a căzut în mâinile musulmanilor, apoi aceștia au ocupat Ierusalimul. Ei și-au continuat marșul, supunând provincia bizantină Egipt, unde diviziunile religioase din sânul creștinilor le-au subminat opoziția față de musulmani.
Bătălie sau cucerire
3 CUCERIREA PERSIEI ȘI A HOREZMULUI
636–656
Suveranii sassanizi ai Persiei au fost la un pas de a cuceri capitala bizantină Constantinopol în 626, dar efortul le-a secătuit resursele. După ce o armată musulmană i-a învins în Mesopotamia, în 636, perșii și-au pierdut provinciile vestice. Șahul persan Yazdegerd al III-lea a devenit un fugar, iar teritoriile sale au fost acaparate de Imperiul Islamic în expansiune. În doar cinci ani, și cea mai mare parte a regiunii Horezm (Khorasan) din Asia Centrală a fost cucerită de arabi.
Bătălie sau cucerire
4 CUCERIRI OMEIADE TÂRZII 670–750
Expansiunea musulmanilor la vest de Egipt a fost lentă până când și-au construit o bază la Kairouan (Tunisia de azi), în 670. Din această fortăreață, au cucerit ultimele teritorii bizantine din nordul Africii, ocupând capitala Cartagina în 698. În 711, o armată arabo-berberă a trecut în regatul vizigot creștin din Spania și în 20 de ani l-a cucerit aproape în întregime. În Asia Centrală, armate musulmane au ocupat Transoxiana. În 750, omeiazii au fost înlăturați de dinastia abbasidă, care a preluat controlul califatului.
Bătălie sau cucerire

DOMNIA CALIFILOR

Omeiazii, care domniseră asupra lumii islamice din 661, au pierdut puterea în 749–750. Imperiul lor a fost moștenit de o nouă dinastie, Abbasizii, dar unitatea sa avea să fie curând afectată, fiindcă mulți lideri locali aveau să se separe, lăsând dinastia abbasidă stăpână peste un teritoriu redus, în jurul Bagdadului.

Califatul Omeiad (pp. 94–95) s-a prăbușit după un scurt război civil purtat între 749 și 750 și provocat, în parte, de discriminarea musulmanilor non-arabi. Abbasizii, dinastie inițiată de unchiul lui Mahomed, au cucerit puterea și – din baza de la Bagdad – au reușit să restabilească situația. Totuși, controlarea vastului imperiu musulman s-a dovedit o misiune imposibilă. O serie de războaie civile între 809 și 833 au slăbit califatul și numeroase dinastii locale s-au separat de el. Spania fusese pierdută în favoarea unei ramuri omeiade, în 756, iar Ifriquia (teritoriul din jurul Tunisiei) a devenit independentă sub aghlabizi, din anul 800. În Egipt, tulunizii au răsturnat dominația centrală în 868 și tot aici aveau să apară și fatimizii. Buwayhizii și-au construit o bază de putere în Iran, după 926, iar ghaznavizii au ocupat teritoriile estice pe la 977.

Dominația abbasidă s-a diminuat, până când califul a ajuns doar o figură simbolică, guvernând o mică fâșie de pământ din Mesopotamia. Dar și aceasta a fost înghițită de o invazie mongolă, în 1258, care a jefuit Bagdadul, marcând sfârșitul califatului.

„Nu te mulțumi cu povești, cu ce au făcut alții în viață. Creează propriul tău mit."

RUMI, ÎNVĂȚAT ȘI POET MUSULMAN DIN SECOLUL XIII

EPOCA DE AUR A ISLAMULUI
ȘTIINȚA ȘI CULTURA SUB ABBASIZI

Savanți din toate disciplinele s-au adunat în capitala abbasidă Bagdad. Accesibil atât din Europa, cât și din Asia, orașul a devenit un loc al schimburilor de idei, multe reapărând în urma traducerii lucrărilor clasice de către eruditi arabi. Califii abbasizi, inclusiv Harun al-Rashid și fiul lui, al Ma'mun, au încurajat direct educația și știința în Bagdad, înființând Casa Înțelepciunii.

Jocurile epocii de aur
Ajuns în Bagdad din India, prin Persia, șahul a devenit popular în lumea musulmană, după cum arată și această ilustrație din secolul IX.

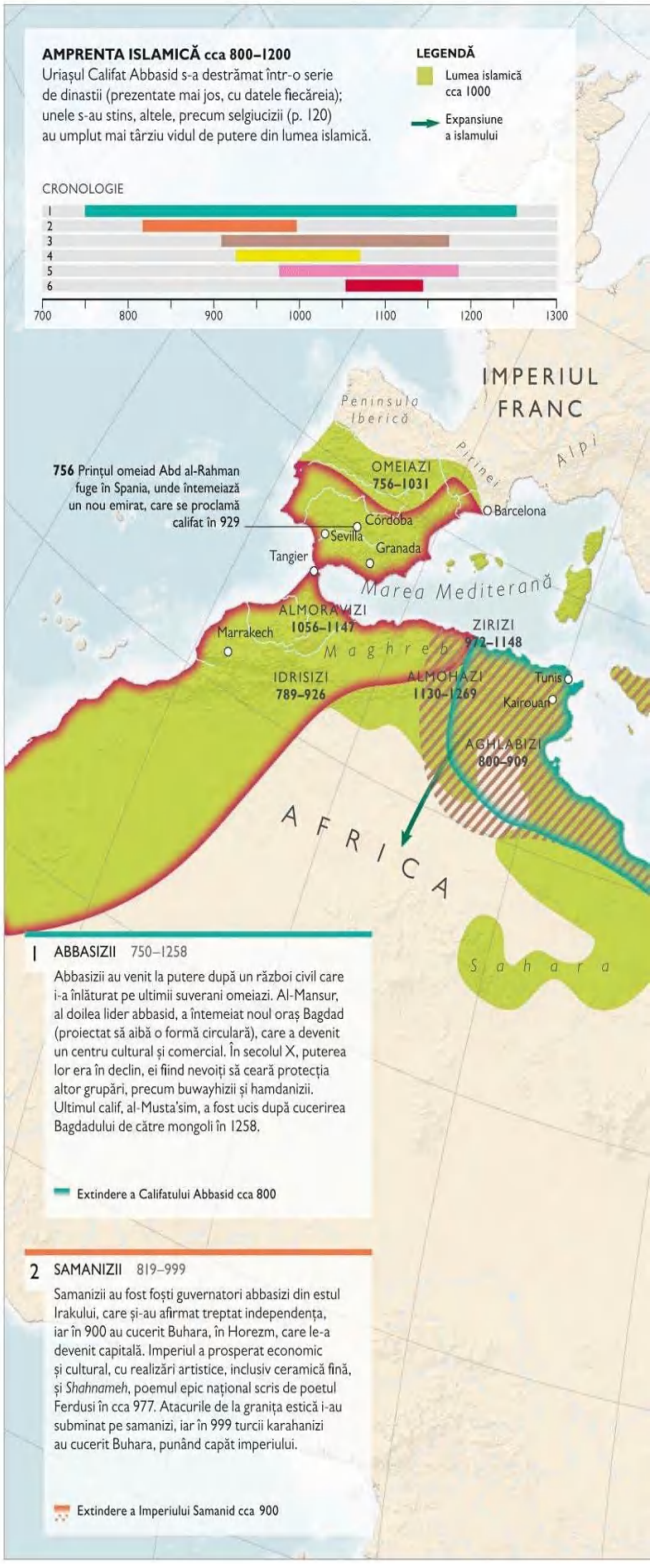
AMPRENTA ISLAMICĂ cca 800–1200
Uriașul Califat Abbasid s-a destrămat într-o serie de dinastii (prezentate mai jos, cu datele fiecăreia); unele s-au stins, altele, precum selgiucizii (p. 120) au umplut mai târziu vidul de putere din lumea islamică.
LEGENDĂ
Lumea islamică cca 1000
Expansiune a islamului
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
700
800
900
1000
1100
1200
1300
IMPERIUL FRANC
Peninsula Iberică
Pirinei
Alpi
OMEIAZI 756–1031
756 Prințul omeiad Abd al-Rahman fuge în Spania, unde întemeiază un nou emirat, care se proclamă califat în 929
Córdoba
Sevilla
Granada
Barcelona
Tangier
Marea Mediterană
ALMORAVIZI 1056–1147
Marrakech
ZIRIZI 972–1148
Maghreb
IDRISIZI 789–926
ALMOHAZI 1130–1269
Tunis
Kairouan
AGHLABIZI 800–909
AFRICA
Sahara
1 ABBASIZII 750–1258
Abbasizii au venit la putere după un război civil care i-a înlăturat pe ultimii suverani omeiazi. Al-Mansur, al doilea lider abbasid, a întemeiat noul oraș Bagdad (proiectat să aibă o formă circulară), care a devenit un centru cultural și comercial. În secolul X, puterea lor era în declin, ei fiind nevoiți să ceară protecția altor grupări, precum buwayhizii și hamdanizii. Ultimul calif, al-Musta'sim, a fost ucis după cucerirea Bagdadului de către mongoli în 1258.
Extindere a Califatului Abbasid cca 800
2 SAMANIZII 819–999
Samanizii au fost foști guvernatori abbasizi din estul Irakului, care și-au afirmat treptat independența, iar în 900 au cucerit Buhara, în Horezm, care le-a devenit capitală. Imperiul a prosperat economic și cultural, cu realizări artistice, inclusiv ceramică fină, și *Shahnameh*, poemul epic național scris de poetul Ferdusi în cca 977. Atacurile de la granița estică i-au subminat pe samanizi, iar în 999 turcii karahanizi au cucerit Buhara, punând capăt imperiului.
Extindere a Imperiului Samanid cca 900

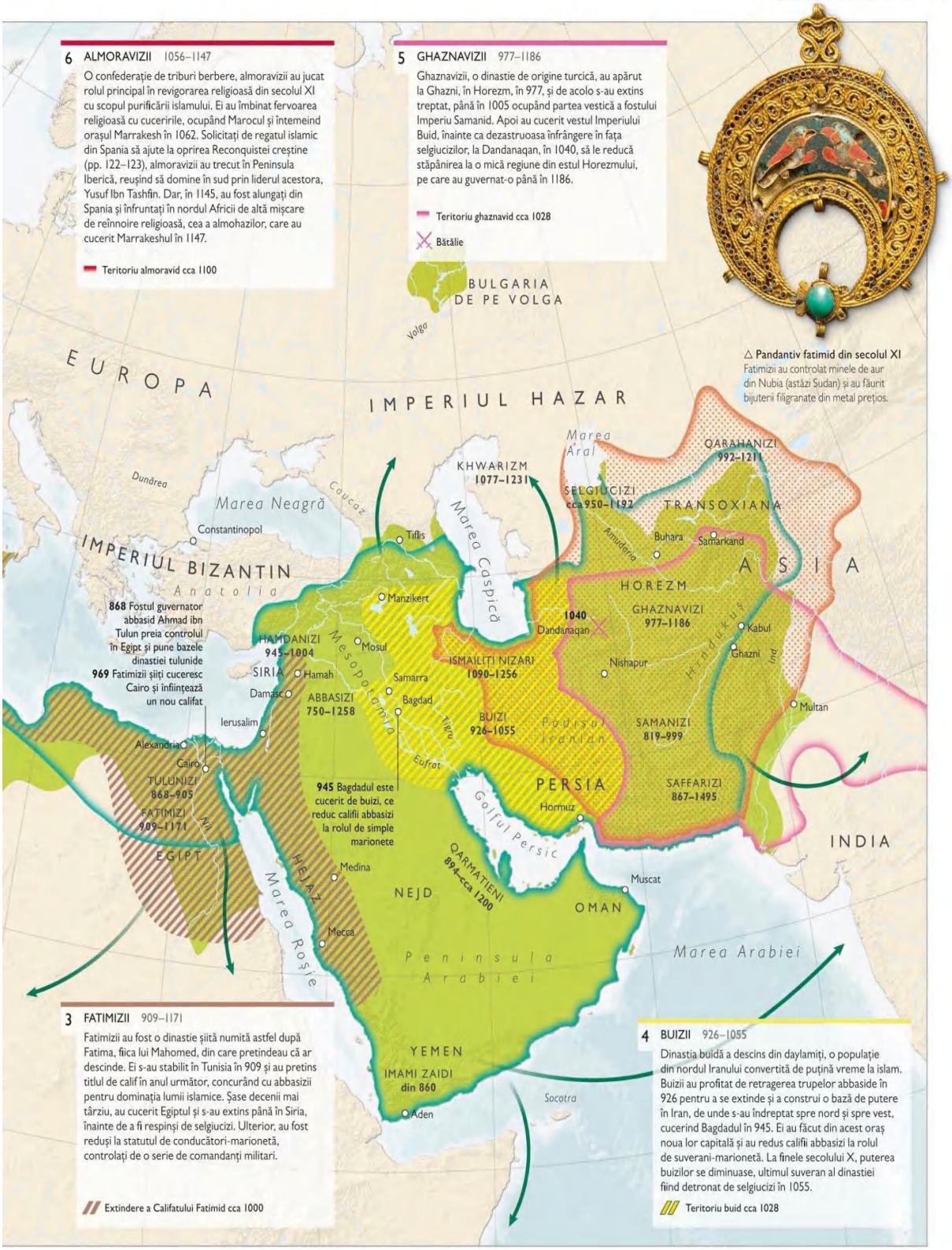
6 ALMORAVIZII 1056–1147
O confederație de triburi berbere, almoravizii au jucat rolul principal în revigorarea religioasă din secolul XI cu scopul purificării islamului. Ei au îmbinat fervoarea religioasă cu cuceririle, ocupând Marocul și întemeiend orașul Marrakesh în 1062. Solicitați de regatul islamic din Spania să ajute la oprirea Reconquistei creștine (pp. 122–123), almoravizii au trecut în Peninsula Iberică, reușind să domine în sud prin liderul acestora, Yusuf Ibn Tashfin. Dar, în 1145, au fost alungați din Spania și înfruntați în nordul Africii de altă mișcare de reînnoire religioasă, cea a almohazilor, care au cucerit Marrakeshul în 1147.
Teritoriu almoravid cca 1100
5 GHAZNAVIZII 977–1186
Ghaznavizii, o dinastie de origine turcică, au apărut la Ghazni, în Horezm, în 977, și de acolo s-au extins treptat, până în 1005 ocupând partea vestică a fostului Imperiu Samanid. Apoi au cucerit vestul Imperiului Buid, înainte ca dezastruoasa înfrângere în fața selgiucizilor, la Dandanaqan, în 1040, să le reducă stăpânirea la o mică regiune din estul Horezmului, pe care au guvernat-o până în 1186.
Teritoriu ghaznavid cca 1028
Bătălie
BULGARIA DE PE VOLGA
Volga
△ Pandantiv fatimid din secolul XI
Fatimizii au controlat minele de aur din Nubia (astăzi Sudan) și au făurit bijuterii filigranate din metal prețios.
EUROPA
IMPERIUL HAZAR
Dunărea
Marea Neagră
Caucaz
Constantinopol
IMPERIUL BIZANTIN
Anatolia
868 Fostul guvernator abbasid Ahmad ibn Tulun preia controlul în Egipt și pune bazele dinastiei tulunide
969 Fatimizii șiiți cuceresc Cairo și înființează un nou califat
Tiflis
KHWARIZM 1077–1231
Marea Caspică
Marea Aral
QARAHANIZI 992–1211
SELGIUCIZI cca 950–1192
TRANSOXIANA
Amudaria
Buhara
Samarkand
ASIA
HOREZM
Manzikert
1040
Dandanaqan
GHAZNAVIZI 977–1186
Kabul
Ghazni
Hindukuș
Indul
Nishapur
HAMDANIZI 945–1004
Mesopotamia
Mosul
SIRIA
Hamah
Damasc
Samarra
Bagdad
ISMAILIȚI NIZARI 1090–1256
ABBASIZI 750–1258
Tigru
Eufrat
BUIZI 926–1055
Podișul Iranian
SAMANIZI 819–999
Multan
Ierusalim
Alexandria
Cairo
TULUNIZI 868–905
FATIMIZI 909–1171
Nil
EGIPT
945 Bagdadul este cucerit de buizi, ce reduc califii abbasizi la rolul de simple marionete
PERSIA
Hormuz
SAFFARIZI 867–1495
Golful Persic
INDIA
Medina
QARMAȚIENI 894–cca 1200
NEJD
Muscat
OMAN
Hejaz
Marea Roșie
Mecca
Peninsula Arabiei
Marea Arabiei
YEMEN
IMAMI ZAIDI din 860
Aden
Socotra
3 FATIMIZII 909–1171
Fatimizii au fost o dinastie șiită numită astfel după Fatima, fiica lui Mahomed, din care pretindeau că ar descinde. Ei s-au stabilit în Tunisia în 909 și au pretins titlul de calif în anul următor, concurând cu abbasizii pentru dominația lumii islamice. Șase decenii mai târziu, au cucerit Egiptul și s-au extins până în Siria, înainte de a fi respinși de selgiucizi. Ulterior, au fost reduși la statutul de conducători-marionetă, controlați de o serie de comandanți militari.
Extindere a Califatului Fatimid cca 1000
4 BUIZII 926–1055
Dinastia buidă a descins din daylamiți, o populație din nordul Iranului convertită de puțină vreme la islam. Buizii au profitat de retragerea trupelor abbaside în 926 pentru a se extinde și a construi o bază de putere în Iran, de unde s-au îndreptat spre nord și spre vest, cucerind Bagdadul în 945. Ei au făcut din acest oraș noua lor capitală și au redus califii abbasizi la rolul de suverani-marionetă. La finele secolului X, puterea buizilor se diminuase, ultimul suveran al dinastiei fiind detronat de selgiucizi în 1055.
Teritoriu buid cca 1028

VIKINGII

La sfârșitul secolului VIII, vikingii, o populație războinică din Scandinavia, și-au părăsit teritoriile de baștină, iar în următoarele două secole s-au răspândit în Europa și în Atlantic, ca prădători, negustori și coloniști.

În secolul VIII, Scandinavia era împărțită în mici teritorii conduse de războinici. Instabilitatea a crescut când aceste căpetenii s-au luptat pentru a uni regiunile, iar creșterea populației a pus presiune pe resurse. Atrași de bogăția centrelor comerciale și a mănăstirilor din nord-vestul Europei, tineri scandinavi au început să le prade și au devenit cunoscuți ca vikingi. A urmat o expansiune uimitoare, grație corăbiilor lungi, rapide și ușor de manevrat, folosite pentru expediții de jaf, dar și vaselor mai rezistente *knorr*, adaptate oceanului, pentru expediții comerciale lungi. Vikingii din Norvegia și Danemarca au exploatat slăbiciunile Franței, Angliei și Irlandei, jefuind, prădând și impunând tribut. În secolul IX, ei au transformat raidurile în cuceriri, acaparând teritorii pe care, uneori, le-au păstrat secole la rând. Căutările de noi teritorii i-au dus până în Islanda, Groenlanda și pe coasta Americii de Nord, pe la 1000.

„Ei au cotropit întregul regat și au distrus toate mănăstirile în care au pătruns."

CRONICĂ ANGLO-SAXONĂ, 869

În est, vikingii suedezi au pătruns, ca negustori, pe fluviile navigabile de pe teritoriile actuale ale Rusiei și Ucrainei, dominând comerțul cu bizantinii și arabii și impunând tribut triburilor slave. Acești varegi (cum au fost numiți vikingii estici) au întemeiat Rusia Kieveană, primul stat rusesc.

LEIF ERIKSON
EXPLORATOR VIKING

Fiu al lui Erik cel Roșu – întemeitor al coloniei vikinge din Groenlanda –, Leif Erikson este eroul poveștilor scandinave (*saga*) despre explorarea pământurilor cunoscute azi ca America de Nord. În afara sitului arheologic de la L'Anse aux Meadows, în Newfoundland, este greu de știut exact unde au mai debarcat vikingii precum Erikson și echipajul său, dar trebuie să fi ajuns în teritoriile împădurite din sudul coastei acoperite cu tundră a Labradorului (numită de ei Markland), deoarece aveau mare nevoie de lemn.

Comemorare
Un monument modern din Islanda îi este închinat lui Erikson, primul european despre care se știe că ar fi ajuns în Americi.

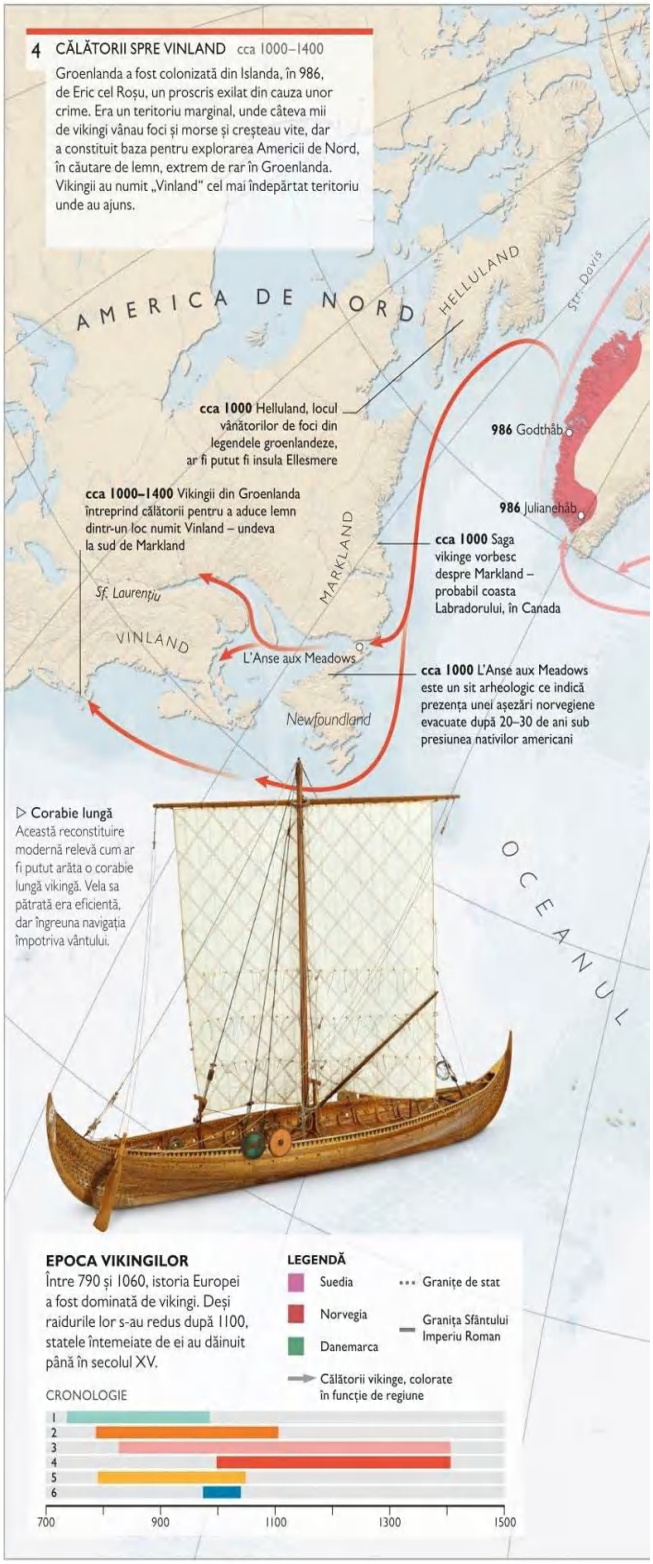
4 CĂLĂTORII SPRE VINLAND cca 1000–1400
Groenlanda a fost colonizată din Islanda, în 986, de Eric cel Roșu, un proscris exilat din cauza unor crime. Era un teritoriu marginal, unde câteva mii de vikingi vânau foci și morse și creșteau vite, dar a constituit baza pentru explorarea Americii de Nord, în căutare de lemn, extrem de rar în Groenlanda. Vikingii au numit „Vinland" cel mai îndepărtat teritoriu unde au ajuns.
AMERICA DE NORD
HELLULAND
Str. Davis
cca 1000 Helluland, locul vânătorilor de foci din legendele groenlandeze, ar fi putut fi insula Ellesmere
986 Godthåb
986 Julianehåb
cca 1000–1400 Vikingii din Groenlanda întreprind călătorii pentru a aduce lemn dintr-un loc numit Vinland – undeva la sud de Markland
MARKLAND
cca 1000 Saga vikinge vorbesc despre Markland – probabil coasta Labradorului, în Canada
Sf. Laurențiu
VINLAND
L'Anse aux Meadows
cca 1000 L'Anse aux Meadows este un sit arheologic ce indică prezența unei așezări norvegiene evacuate după 20–30 de ani sub presiunea nativilor americani
Newfoundland
OCEANUL
▷ Corabie lungă
Această reconstituire modernă relevă cum ar fi putut arăta o corabie lungă vikingă. Vela sa pătrată era eficientă, dar îngreuna navigația împotriva vântului.
EPOCA VIKINGILOR
Între 790 și 1060, istoria Europei a fost dominată de vikingi. Deși raidurile lor s-au redus după 1100, statele întemeiate de ei au dăinuit până în secolul XV.
LEGENDĂ
Suedia
Norvegia
Danemarca
Granițe de stat
Granița Sfântului Imperiu Roman
Călătorii vikinge, colorate în funcție de regiune
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
700
900
1100
1300
1500

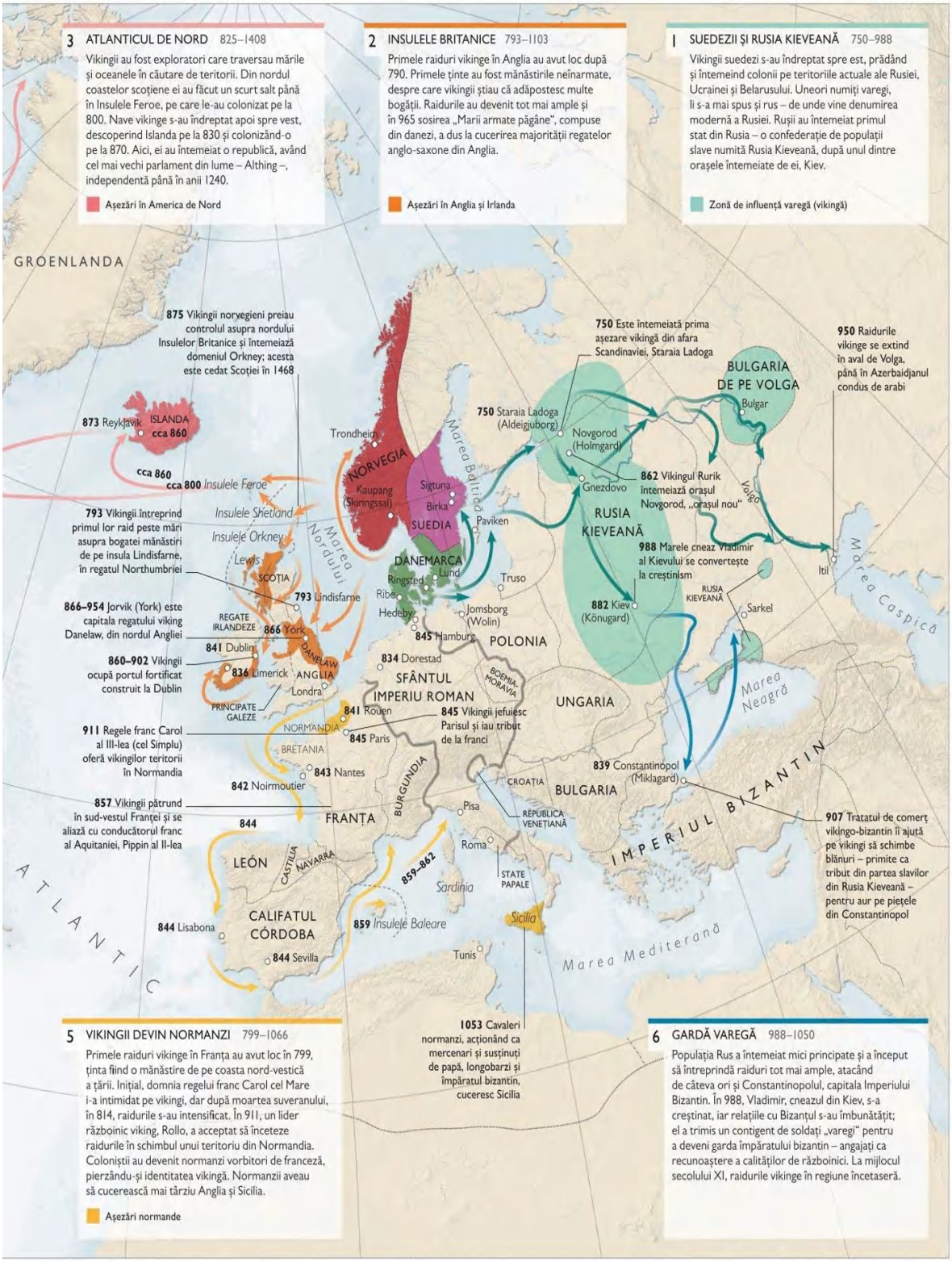
3 ATLANTICUL DE NORD 825–1408
Vikingii au fost exploratori care traversau mările și oceanele în căutare de teritorii. Din nordul coastelor scoțiene ei au făcut un scurt salt până în Insulele Feroe, pe care le-au colonizat pe la 800. Nave vikinge s-au îndreptat apoi spre vest, descoperind Islanda pe la 830 și colonizând-o pe la 870. Aici, ei au întemeiat o republică, având cel mai vechi parlament din lume – Althing –, independentă până în anii 1240.
Așezări în America de Nord
2 INSULELE BRITANICE 793–1103
Primele raiduri vikinge în Anglia au avut loc după 790. Primele ținte au fost mănăstirile neînarmate, despre care vikingii știau că adăpostesc multe bogății. Raidurile au devenit tot mai ample și în 965 sosirea „Marii armate păgâne", compuse din danezi, a dus la cucerirea majorității regatelor anglo-saxone din Anglia.
Așezări în Anglia și Irlanda
1 SUEDEZII ȘI RUSIA KIEVEANĂ 750–988
Vikingii suedezi s-au îndreptat spre est, prădând și întemeind colonii pe teritoriile actuale ale Rusiei, Ucrainei și Belarusului. Uneori numiți varegi, li s-a mai spus și rus – de unde vine denumirea modernă a Rusiei. Rușii au întemeiat primul stat din Rusia – o confederație de populații slave numită Rusia Kieveană, după unul dintre orașele întemeiate de ei, Kiev.
Zonă de influență varegă (vikingă)
GROENLANDA
875 Vikingii norvegieni preiau controlul asupra nordului Insulelor Britanice și întemeiază domeniul Orkney; acesta este cedat Scoției în 1468
873 Reykjavik
ISLANDA cca 860
cca 860
cca 800 Insulele Feroe
793 Vikingii întreprind primul lor raid peste mări asupra bogatei mănăstiri de pe insula Lindisfarne, în regatul Northumbriei
866–954 Jorvik (York) este capitala regatului viking Danelaw, din nordul Angliei
860–902 Vikingii ocupă portul fortificat construit la Dublin
911 Regele franc Carol al III-lea (cel Simplu) oferă vikingilor teritorii în Normandia
857 Vikingii pătrund în sud-vestul Franței și se aliază cu conducătorul franc al Aquitaniei, Pippin al II-lea
844
844 Lisabona
844 Sevilla
859–862
859 Insulele Baleare
1053 Cavaleri normanzi, acționând ca mercenari și susținuți de papă, longobarzi și împăratul bizantin, cuceresc Sicilia
750 Este întemeiată prima așezare vikingă din afara Scandinaviei, Staraia Ladoga
750 Staraia Ladoga (Aldeigjuborg)
862 Vikingul Rurik întemeiază orașul Novgorod, „orașul nou"
988 Marele cneaz Vladimir al Kievului se convertește la creștinism
882 Kiev (Könugard)
950 Raidurile vikinge se extind în aval de Volga, până în Azerbaidjanul condus de arabi
907 Tratatul de comerț vikingo-bizantin îi ajută pe vikingi să schimbe blănuri – primite ca tribut din partea slavilor din Rusia Kieveană – pentru aur pe piețele din Constantinopol
Insulele Shetland
Insulele Orkney
Lewis
Trondheim
Kaupang (Skiringssal)
Sigtuna
Birka
Paviken
Gnezdovo
Novgorod (Holmgard)
Ribe
Hedeby
Ringsted
Lund
Truso
Jomsborg (Wolin)
Hamburg
Dorestad
Rouen
Paris
Nantes
Noirmoutier
Pisa
Roma
Sardinia
Sicilia
Tunis
Constantinopol (Miklagard)
Bulgar
Sarkel
Itil
Londra
Dublin
Limerick
York
Lindisfarne
Marea Nordului
Marea Baltică
Volga
Marea Caspică
Marea Neagră
Marea Mediterană
ATLANTIC
NORVEGIA
SUEDIA
DANEMARCA
RUSIA KIEVEANĂ
BULGARIA DE PE VOLGA
POLONIA
UNGARIA
BULGARIA
SFÂNTUL IMPERIU ROMAN
IMPERIUL BIZANTIN
FRANȚA
LEÓN
CALIFATUL CÓRDOBA
SCOȚIA
ANGLIA
REGATE IRLANDEZE
PRINCIPATE GALEZE
DANELAW
NORMANDIA
BRETANIA
BURGUNDIA
CROAȚIA
REPUBLICA VENEȚIANĂ
STATE PAPALE
CASTILIA
NAVARRA
BOEMIA-MORAVIA
841 Dublin
836 Limerick
866 York
793 Lindisfarne
841 Rouen
845 Paris
843 Nantes
845 Vikingii jefuiesc Parisul și iau tribut de la franci
834 Dorestad
845 Hamburg
5 VIKINGII DEVIN NORMANZI 799–1066
Primele raiduri vikinge în Franța au avut loc în 799, ținta fiind o mănăstire de pe coasta nord-vestică a țării. Inițial, domnia regelui franc Carol cel Mare i-a intimidat pe vikingi, dar după moartea suveranului, în 814, raidurile s-au intensificat. În 911, un lider războinic viking, Rollo, a acceptat să înceteze raidurile în schimbul unui teritoriu din Normandia. Coloniștii au devenit normanzi vorbitori de franceză, pierzându-și identitatea vikingă. Normanzii aveau să cucerească mai târziu Anglia și Sicilia.
Așezări normande
6 GARDĂ VAREGĂ 988–1050
Populația Rus a întemeiat mici principate și a început să întreprindă raiduri tot mai ample, atacând de câteva ori și Constantinopolul, capitala Imperiului Bizantin. În 988, Vladimir, cneazul din Kiev, s-a creștinat, iar relațiile cu Bizanțul s-au îmbunătățit; el a trimis un contigent de soldați „varegi" pentru a deveni garda împăratului bizantin – angajați ca recunoaștere a calităților de războinici. La mijlocul secolului XI, raidurile vikinge în regiune încetaseră.

NORMANZII

Inițial o bandă de prădători vikingi, normanzii au obținut pământuri în nordul Franței, unde au înființat un ducat. Apoi s-au răspândit și mai mult, și la mijlocul secolului XI cuceriseră Anglia, Sicilia și o mare parte din sudul Peninsulei Italice.

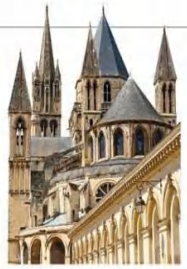

Abație normandă
Cu nava sa arcuită în stil romanic, abația Saint-Etienne din Caen, Franța, este un superb exemplu de arhitectură normandă.

În 911, când vikingii au năvălit în nordul Franței, regele franc Carol cel Simplu a încheiat un pact cu un grup de vikingi norvegieni condus de Rollo. În schimbul unui teritoriu, Rollo a acceptat să-i împiedice pe ceilalți vikingi să mai atace regiunea. El și-a ținut doar partial promisiunea, extinzându-și treptat stăpânirea în ceea ce va deveni Normandia (țara normanzilor). Când a lăsat moștenire Normandia fiului său, William Spadă-Lungă, în 927, apăruse o civilizație mixtă, franco-scandinavă, tot mai atrasă de creștinism. În 1066, William Cuceritorul, stră-stră-strănepotul lui Rollo, a invadat Anglia. Succesul lui a marcat începutul unei dinastii anglo-normande ai cărei descendenți conduc și astăzi.

Normanzii prind rădăcini

În sudul Peninsulei Italice, la începutul secolului XI ambițioșii normanzi au intrat în serviciul militar al unor autocrați locali. Mai târziu, conduși de războinici nemiloși, precum Haubeville sau Robert și Roger Guiscard, ei și-au făurit propriul feud în sudul Italiei. În 1060, Roger Guiscard a invadat Sicilia, cucerind-o în mare parte și punând bazele unui regat unde a înflorit o cultură hibridă, arabo-normandă, până la cucerirea de către dinastia germană Hohenstaufen în 1194.

CUCERIREA NORMANDĂ

După victoria de la Hastings, în 1066, William Cuceritorul și-a consolidat dominația în Anglia, dăruind pământuri susținătorilor. La moartea sa, Normandia și Anglia au fost împărțite între fiii lui, Robert Curthose și William Rufus. După înfrângerea lui Robert de către succesorul lui William, Henric I al Angliei, la Tinchebrai, în 1106, Anglia și Normandia au fost reunificate.

LEGENDĂ
Rută de invazie
Normandia
Bătălie

Tapiserie de război
În această scenă din Tapiseria de la Bayeux, țesută pentru a comemora victoria normandă asupra englezilor la Hastings, în 1066, William Cuceritorul (dreapta) își scoate coiful, spre a dovedi luptătorilor normanzi că zvonul privind uciderea lui era fals.

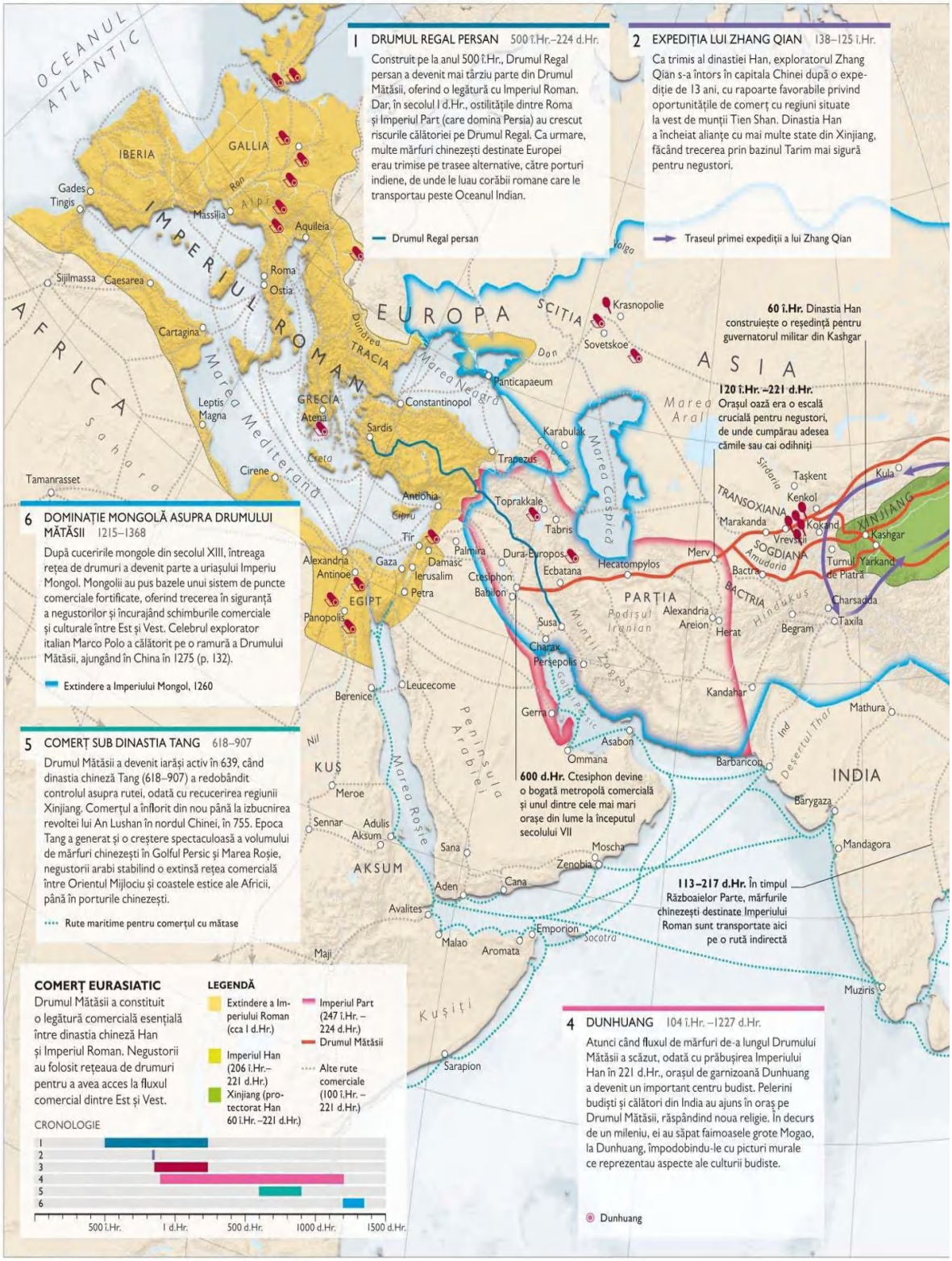
1 DRUMUL REGAL PERSAN 500 î.Hr.–224 d.Hr.
Construit pe la anul 500 î.Hr., Drumul Regal persan a devenit mai târziu parte din Drumul Mătăsii, oferind o legătură cu Imperiul Roman. Dar, în secolul I d.Hr., ostilitățile dintre Roma și Imperiul Part (care domina Persia) au crescut riscurile călătoriei pe Drumul Regal. Ca urmare, multe mărfuri chinezești destinate Europei erau trimise pe trasee alternative, către porturi indiene, de unde le luau corăbii romane care le transportau peste Oceanul Indian.
Drumul Regal persan
2 EXPEDIȚIA LUI ZHANG QIAN 138–125 î.Hr.
Ca trimis al dinastiei Han, exploratorul Zhang Qian s-a întors în capitala Chinei după o expediție de 13 ani, cu rapoarte favorabile privind oportunitățile de comerț cu regiuni situate la vest de munții Tien Shan. Dinastia Han a încheiat alianțe cu mai multe state din Xinjiang, făcând trecerea prin bazinul Tarim mai sigură pentru negustori.
Traseul primei expediții a lui Zhang Qian
6 DOMINAȚIE MONGOLĂ ASUPRA DRUMULUI MĂTĂSII 1215–1368
După cuceririle mongole din secolul XIII, întreaga rețea de drumuri a devenit parte a uriașului Imperiu Mongol. Mongolii au pus bazele unui sistem de puncte comerciale fortificate, oferind trecerea în siguranță a negustorilor și încurajând schimburile comerciale și culturale între Est și Vest. Celebrul explorator italian Marco Polo a călătorit pe o ramură a Drumului Mătăsii, ajungând în China în 1275 (p. 132).
Extindere a Imperiului Mongol, 1260
5 COMERȚ SUB DINASTIA TANG 618–907
Drumul Mătăsii a devenit iarăși activ în 639, când dinastia chineză Tang (618–907) a redobândit controlul asupra rutei, odată cu recucerirea regiunii Xinjiang. Comerțul a înflorit din nou până la izbucnirea revoltei lui An Lushan în nordul Chinei, în 755. Epoca Tang a generat și o creștere spectaculoasă a volumului de mărfuri chinezești în Golful Persic și Marea Roșie, negustorii arabi stabilind o extinsă rețea comercială între Orientul Mijlociu și coastele estice ale Africii, până în porturile chinezești.
Rute maritime pentru comerțul cu mătase
COMERȚ EURASIATIC
Drumul Mătăsii a constituit o legătură comercială esențială între dinastia chineză Han și Imperiul Roman. Negustorii au folosit rețeaua de drumuri pentru a avea acces la fluxul comercial dintre Est și Vest.
LEGENDĂ
Extindere a Imperiului Roman (cca I d.Hr.)
Imperiul Han (206 î.Hr.–221 d.Hr.)
Xinjiang (protectorat Han 60 î.Hr.–221 d.Hr.)
Imperiul Part (247 î.Hr.–224 d.Hr.)
Drumul Mătăsii
Alte rute comerciale (100 î.Hr.–221 d.Hr.)
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
500 î.Hr.
1 d.Hr.
500 d.Hr.
1000 d.Hr.
1500 d.Hr.
4 DUNHUANG 104 î.Hr.–1227 d.Hr.
Atunci când fluxul de mărfuri de-a lungul Drumului Mătăsii a scăzut, odată cu prăbușirea Imperiului Han în 221 d.Hr., orașul de garnizoană Dunhuang a devenit un important centru budist. Pelerini budiști și călători din India au ajuns în oraș pe Drumul Mătăsii, răspândind noua religie. În decurs de un mileniu, ei au săpat faimoasele grote Mogao, la Dunhuang, împodobindu-le cu picturi murale ce reprezentau aspecte ale culturii budiste.
Dunhuang
60 î.Hr. Dinastia Han construiește o reședință pentru guvernatorul militar din Kashgar
120 î.Hr.–221 d.Hr. Orașul oază era o escală crucială pentru negustori, de unde cumpărau adesea cămile sau cai odihniți
600 d.Hr. Ctesiphon devine o bogată metropolă comercială și unul dintre cele mai mari orașe din lume la începutul secolului VII
113–217 d.Hr. În timpul Războaielor Parte, mărfurile chinezești destinate Imperiului Roman sunt transportate aici pe o rută indirectă
OCEANUL ATLANTIC
IBERIA
GALLIA
IMPERIUL ROMAN
EUROPA
SCITIA
ASIA
AFRICA
Sahara
Marea Mediterană
Marea Neagră
Marea Caspică
Marea Aral
Marea Roșie
Peninsula Arabiei
Podișul Iranian
Munții Zagros
Munții Hindukuș
Deșertul Thar
INDIA
PARȚIA
BACTRIA
SOGDIANA
TRANSOXIANA
XINJIANG
EGIPT
KUȘ
AKSUM
Gades
Tingis
Massilia
Aquileea
Roma
Ostia
Sijilmassa
Caesarea
Cartagina
Leptis Magna
Cirene
Tamanrasset
Atena
Sardis
Creta
Constantinopol
Panticapaeum
Krasnopolie
Sovetskoe
Trapezus
Karabulak
Antiohia
Cipru
Tir
Alexandria
Antinoe
Gaza
Damasc
Ierusalim
Petra
Panopolis
Palmira
Dura-Europos
Ctesiphon
Babilon
Ecbatana
Hecatompylos
Toprakkale
Tabriz
Merv
Bactra
Alexandria Areion
Herat
Susa
Charax
Persepolis
Leucecome
Berenice
Gerra
Asabon
Ommana
Kandahar
Barbaricon
Begram
Taxila
Charsadda
Mathura
Barygaza
Mandagora
Moscha
Zenobia
Aden
Cana
Avalites
Emporion
Socotra
Malao
Aromata
Maji
Muziris
Sarapion
Meroe
Sennar
Adulis
Aksum
Sana
Nil
Volga
Don
Dunărea
Tracia
Grecia
Cipru
Siria
Tașkent
Kenkol
Kokand
Vrevskii
Kashgar
Yarkand
Turnul de Piatră
Kula
Marakanda
Bactra
Amudaria
Sîrdaria
Hindukuș
Indus
Kușiți

DRUMUL MĂTĂSII

Extinderea controlului dinastiei Han în China, în secolul II î.Hr., a făcut comunicarea cu restul lumii mai ușoară și mai sigură. Rețeaua de drumuri dintre est și vest a funcționat timp de 1 500 de ani, devenind faimoasă pentru mătasea chinezească de lux transportată de-a lungul ei.

△ **Expediția lui Marco Polo în China**
Această ilustrație din *Atlasul Catalan* (1375) înfățișează caravana exploratorului italian Marco Polo călătorind spre China pe Drumul Mătăsii în 1275.

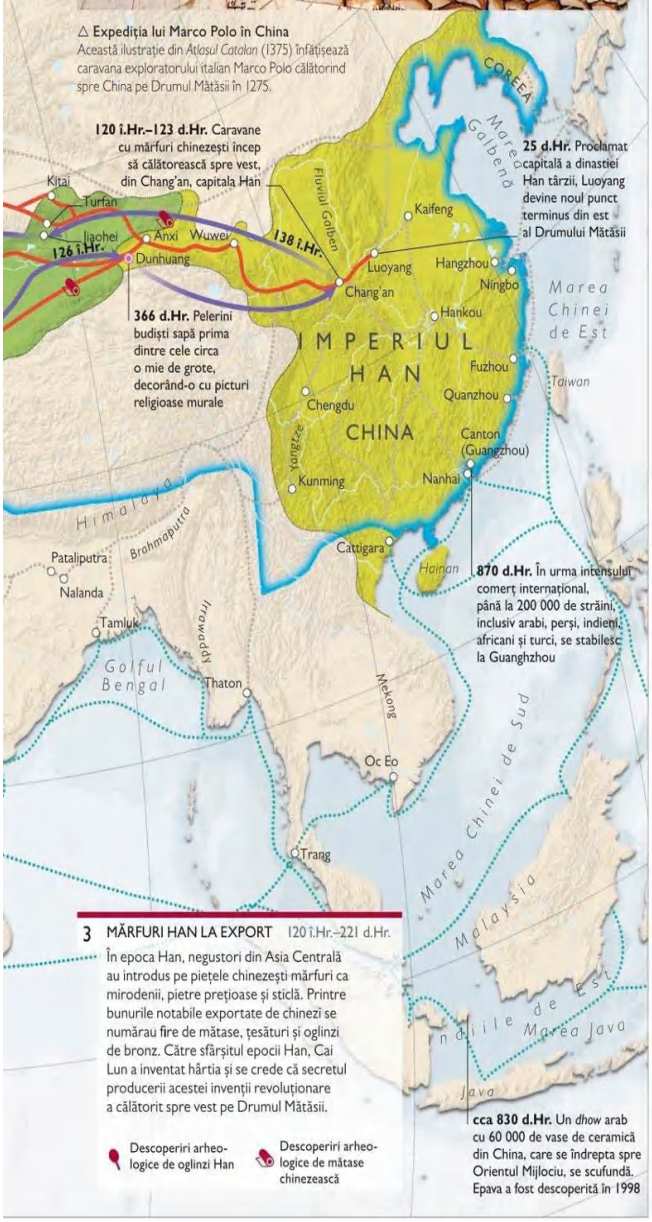

120 î.Hr.–123 d.Hr. Caravane cu mărfuri chinezești încep să călătorească spre vest, din Chang'an, capitala Han

25 d.Hr. Proclamat capitală a dinastiei Han târzii, Luoyang devine noul punct terminus din est al Drumului Mătăsii

366 d.Hr. Pelerini budiști sapă prima dintre cele circa o mie de grote, decorând-o cu picturi religioase murale

870 d.Hr. În urma intensului comerț internațional, până la 200 000 de străini, inclusiv arabi, perși, indieni, africani și turci, se stabilesc la Guanghzhou

cca 830 d.Hr. Un *dhow* arab cu 60 000 de vase de ceramică din China, care se îndrepta spre Orientul Mijlociu, se scufundă. Epava a fost descoperită în 1998

3 MĂRFURI HAN LA EXPORT 120 î.Hr.–221 d.Hr.

În epoca Han, negustori din Asia Centrală au introdus pe piețele chinezești mărfuri ca mirodenii, pietre prețioase și sticlă. Printre bunurile notabile exportate de chinezi se numărau fire de mătase, țesături și oglinzi de bronz. Către sfârșitul epocii Han, Cai Lun a inventat hârtia și se crede că secretul producerii acestei invenții revoluționare a călătorit spre vest pe Drumul Mătăsii.

Descoperiri arheologice de oglinzi Han

Descoperiri arheologice de mătase chinezească

Originile Drumului Mătăsii datează din perioada cuceririi de către Imperiul Han a bazinului Tarim, pe la 120 î.Hr., când armate chineze au alungat diferite grupări tribale din regiune. Acest lucru a permis imperiului să deschidă o rută sigură pentru comerț, pornind din capitala chineză Chang'an (Xi'an) spre o multitudine de orașe din Asia Centrală și de mai departe.

Împărații Han s-au implicat într-un comerț activ cu India, Persia și Imperiul Roman, unde mătasea chinezească era prețuită și râvnită. Pe lângă mărfuri de lux transportate, inclusiv mătase, mirodenii, pietre prețioase și ornamente, Drumul Mătăsii a constituit și un instrument pentru răspândirea religiei, filosofiei, tehnologiei, limbilor străine, științei și chiar a bolilor.

Comerțul pe această rută s-a redus după prăbușirea dinastiei Han, în 221 d.Hr., dar s-a revigorat în epoca Tang (618–907), când China a recucerit, parțial, proviciile sale din Asia Centrală. Comerțul a decăzut iar în secolul VIII, după ce tibetanii și uigurii au ocupat Xianjiang, dar, 500 de ani mai târziu, ruta a cunoscut o nouă dezvoltare în urma cuceririlor mongole (pp. 130–131). Importanța Drumului Mătăsii a scăzut iar după declinul Imperiului Mongol în secolul XIV, iar în secolul XVI avea să fie înlocuit de rute maritime.

„Serii (chinezii) sunt faimoși pentru substanța lânoasă obținută din pădurile lor."

PLINIU CEL BĂTRÂN, DIN *NATURALIS HISTORIA*, 79 D.HR.

MĂTASE CHINEZEASCĂ
UNICAT CHINEZESC

Când China a introdus mătasea pe piețele occidentale, în secolul I î.Hr., materialul a devenit popular în rândul elitelor Imperiului Roman. Procesul de producere a mătăsii a rămas necunoscut în Vest până pe la 500 d.Hr., când împăratul bizantin Iustinian I a convins doi călugări să scoată, pe furiș, viermi de mătase din China, ascunzându-i în bastoanele lor de bambus.

Realizarea mătăsii în China
În această pictură pe mătase din secolul XII, doamne de la curte pregătesc mătase.

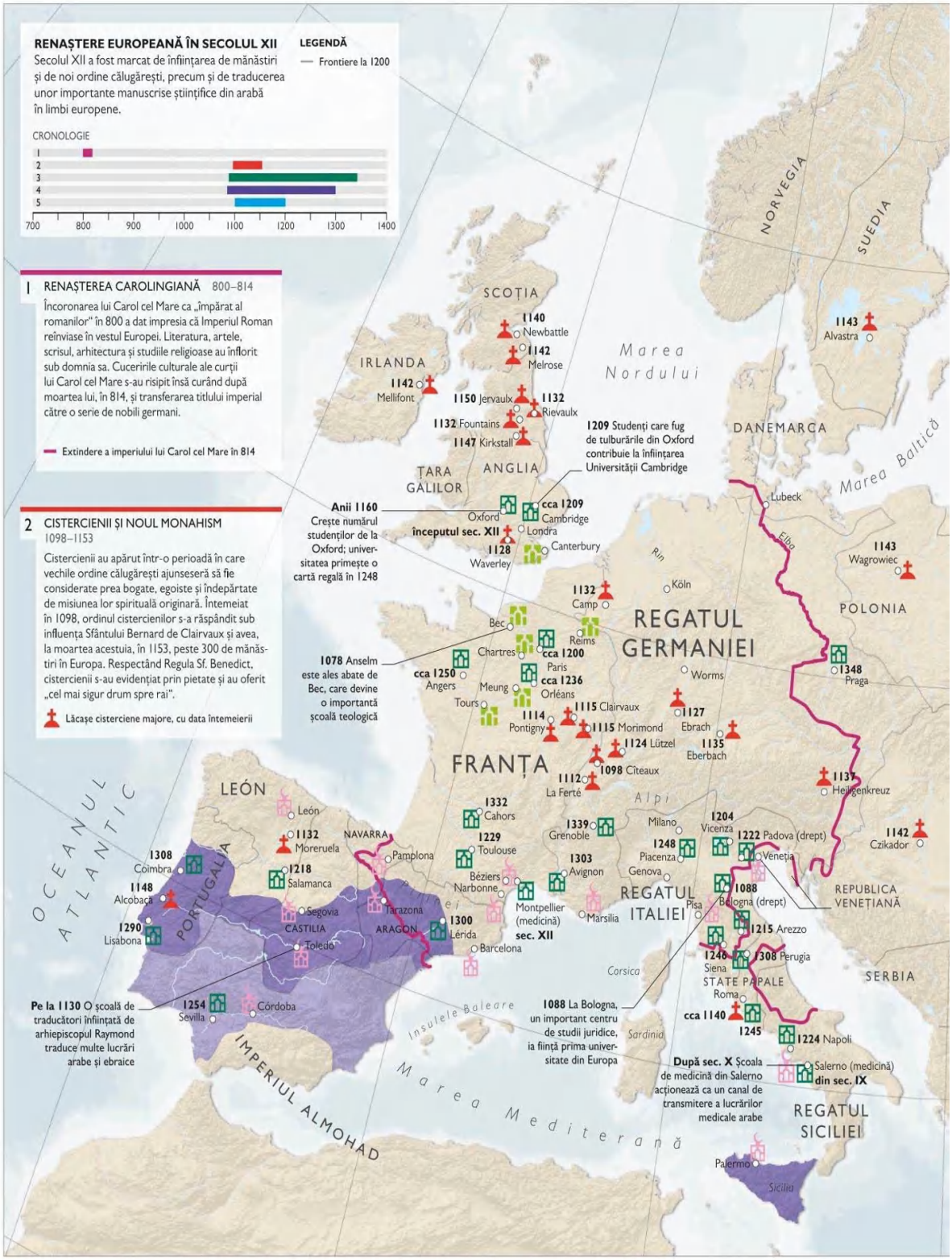
RENAȘTERE EUROPEANĂ ÎN SECOLUL XII
Secolul XII a fost marcat de înființarea de mănăstiri și de noi ordine călugărești, precum și de traducerea unor importante manuscrise științifice din arabă în limbi europene.
LEGENDĂ
Frontiere la 1200
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
700
800
900
1000
1100
1200
1300
1400
1 RENAȘTEREA CAROLINGIANĂ 800–814
Încoronarea lui Carol cel Mare ca „împărat al romanilor" în 800 a dat impresia că Imperiul Roman reînviase în vestul Europei. Literatura, artele, scrisul, arhitectura și studiile religioase au înflorit sub domnia sa. Cuceririle culturale ale curții lui Carol cel Mare s-au risipit însă curând după moartea lui, în 814, și transferarea titlului imperial către o serie de nobili germani.
Extindere a imperiului lui Carol cel Mare în 814
2 CISTERCIENII ȘI NOUL MONAHISM 1098–1153
Cistercienii au apărut într-o perioadă în care vechile ordine călugărești ajunseseră să fie considerate prea bogate, egoiste și îndepărtate de misiunea lor spirituală originară. Întemeiat în 1098, ordinul cistercienilor s-a răspândit sub influența Sfântului Bernard de Clairvaux și avea, la moartea acestuia, în 1153, peste 300 de mănăstiri în Europa. Respectând Regula Sf. Benedict, cistercienii s-au evidențiat prin pietate și au oferit „cel mai sigur drum spre rai".
Lăcașe cisterciene majore, cu data întemeierii
SCOȚIA
IRLANDA
ANGLIA
ȚARA GALILOR
Marea Nordului
NORVEGIA
SUEDIA
DANEMARCA
Marea Baltică
POLONIA
REGATUL GERMANIEI
FRANȚA
LEÓN
PORTUGALIA
CASTILIA
NAVARRA
ARAGON
REGATUL ITALIEI
REPUBLICA VENEȚIANĂ
STATE PAPALE
SERBIA
REGATUL SICILIEI
IMPERIUL ALMOHAD
OCEANUL ATLANTIC
Marea Mediterană
Insulele Baleare
Corsica
Sardinia
Sicilia
Alpi
Rin
Elba
1140 Newbattle
1142 Melrose
1142 Mellifont
1150 Jervaulx
1132 Rievaulx
1132 Fountains
1147 Kirkstall
1209 Studenți care fug de tulburările din Oxford contribuie la înființarea Universității Cambridge
Anii 1160 Crește numărul studenților de la Oxford; universitatea primește o cartă regală în 1248
Oxford
cca 1209 Cambridge
începutul sec. XII
Londra
1128 Waverley
Canterbury
1143 Alvastra
1143 Wagrowiec
Lubeck
1132 Camp
Köln
Bec
Reims
Chartres
cca 1200 Paris
1078 Anselm este ales abate de Bec, care devine o importantă școală teologică
cca 1250 Angers
Meung
cca 1236 Orléans
Tours
1115 Clairvaux
1114 Pontigny
1115 Morimond
1127 Ebrach
1124 Lützel
1135 Eberbach
1098 Cîteaux
1112 La Ferté
1348 Praga
1137 Heiligenkreuz
1332 Cahors
1339 Grenoble
Milano
1204 Vicenza
1222 Padova (drept)
1142 Czikador
1229 Toulouse
1248 Piacenza
Veneția
1303 Avignon
Genova
1308 Coimbra
1218 Salamanca
Béziers
Narbonne
1088 Bologna (drept)
1148 Alcobaça
Segovia
Tarazona
Montpellier (medicină) sec. XII
Marsilia
Pisa
1290 Lisabona
Toledo
1300 Lérida
Barcelona
1215 Arezzo
1246 Siena
1308 Perugia
Roma
cca 1140
1245
1224 Napoli
Pe la 1130 O școală de traducători înființată de arhiepiscopul Raymond traduce multe lucrări arabe și ebraice
1254 Sevilla
Córdoba
1088 La Bologna, un important centru de studii juridice, ia ființă prima universitate din Europa
După sec. X Școala de medicină din Salerno acționează ca un canal de transmitere a lucrărilor medicale arabe
Salerno (medicină) din sec. IX
Palermo

RENAȘTERE MEDIEVALĂ

Secolul XII a fost marcat de o revigorare a vieții intelectuale, spirituale și culturale a Europei. Aceasta a cuprins renașterea mănăstirilor, întemeierea de școli și universități, dezvoltarea de noi forme arhitecturale și dobândirea de cunoștințe prin intermediul traducerilor unor manuscrise din greacă și arabă.

După căderea Imperiului Roman de Apus, în secolul V, o mare parte a cunoașterii clasice s-a pierdut și majoritatea manuscriselor rămase s-au păstrat doar în mănăstiri. Deși au existat revirimente culturale locale în Franța, sub Carol cel Mare (domnie 768–814), în Anglia, sub Alfred cel Mare (domnie 871–899), și în Germania, sub Otto I (domnie 962–973), ele nu au continuat prea mult după moartea patronilor regali. Dar, la sfârșitul secolului XI, a început o nouă mișcare, stimulată în parte de dorința unei vieți religioase mai pure și în parte de nevoia unor sisteme birocratice regale mai complexe. Noi mișcări monastice, precum cea a cistercienilor, au dat un imbold puternic revigorării spirituale, iar pe lângă catedrale și abații s-au înființat școli care primeau clerici și studenți laici. Ei urmau un plan de studii bazat pe logică, gramatică și retorică, dar erau încurajate și dezbaterile și disputele academice. Cele mai mari centre, precum Paris și Bologna, au atras studenți din tot vestul Europei și s-au transformat, cu timpul, în universități. Erudiții de aici aveau acces la lucrări rămase necunoscute europenilor încă de la căderea Romei, dar și la lucrări arabe originale și la traduceri din autori clasici provenite din fostele teritorii islamice din Sicilia și Spania.

„Îndoindu-ne, ajungem să cercetăm, iar cercetând aflăm adevărul.“

PIERRE ABÉLARD, TEOLOG FRANCEZ, 1079–1142

5 EVOLUȚII ÎN LITERATURĂ ȘI MUZICĂ
1100–1200
În secolul XII s-a produs o dezvoltare a literaturii în limbaj vernacular (limbi locale), multe dintre operele create fiind poeme epice, ca saga germană *Cântecul Nibelungilor* și *Parzival*, a lui Wolfram von Eschenbach. În sudul Franței, trubadurii, poeți și recitatori ambulanți, au răspândit *chansons de geste* (povestiri despre idile, fapte eroice și iubire cavalerească), precum *Chanson de Roland*, care descria episoade din campaniile purtate de Carol cel Mare împotriva musulmanilor din nordul Spaniei, pe la anul 770.
CNEZATE RUSEȘTI
1149 Jedrzejów
4 INFLUENȚĂ A ERUDIȚILOR ARABI
1085–1300
Multe lucrări științifice și filosofice ale învățaților greci au supraviețuit doar în lumea islamică, adesea traduse în arabă și cu adăugiri ale unor scriitori musulmani. În secolul XII, acestea au pătruns în Europa prin Sicilia sau Spania, în regiuni ca Toledo, recucerit recent de la puterile musulmane. Manuscrise ale multor lucrări de Aristotel, Ptolemeu și Euclid au fost apoi traduse în latină și au revigorat erudiția în secolul XII.
UNGARIA
Dunărea
BULGARIA
Centre de contact cu erudiția arabă
Teritorii musulmane recucerite de creștini 1030–1200
Teritorii musulmane recucerite de creștini 1200–1300
3 NOILE UNIVERSITĂȚI 1088–1348
În secolul XII, erudiți precum Abélard (la Paris) și Anselm de Canterbury (la Bec) au predat cursuri de teologie și logică, atrăgând numeroși studenți. Școlile lor s-au dezvoltat în *studia generalia* sau universități, care predau o gamă largă de materii. Universitatea din Bologna a fost una dintre primele instituții de acest fel.
IMPERIUL BIZANTIN
Universitate cu data înființării
Alte școli teologice importante

△ **Studenți la cursuri**
Acest basorelief înfățișând studenți ai Universității Bologna datează de pe la 1412 și decorează mormântul marelui jurist și profesor Bartolomeo da Saliceto.

ARHITECTURĂ GOTICĂ
UN NOU LIMBAJ ARHITECTONIC

La începutul secolului XII, un nou stil arhitectonic a înlocuit structurile solide și arcele rotunde specifice tradiției romanice anterioare. Arcele ascuțite, contraforții arcuiți și bolțile înalte ale acestui stil permiteau tavane mai înalte și lăsau să intre mai multă lumină în clădiri (ale căror ferestre aveau adesea ferestre cu vitralii viu colorate). Stilul va deveni predominant pentru marile biserici și catedrale construite în vestul Europei în următorii 300 de ani.

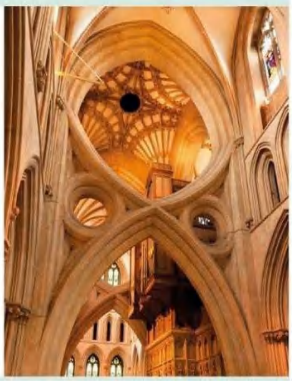

Catedrala Wells
Această catedrală engleză din secolul XII reprezintă unul dintre primele exemple de edificii construite în întregime în stil gotic.

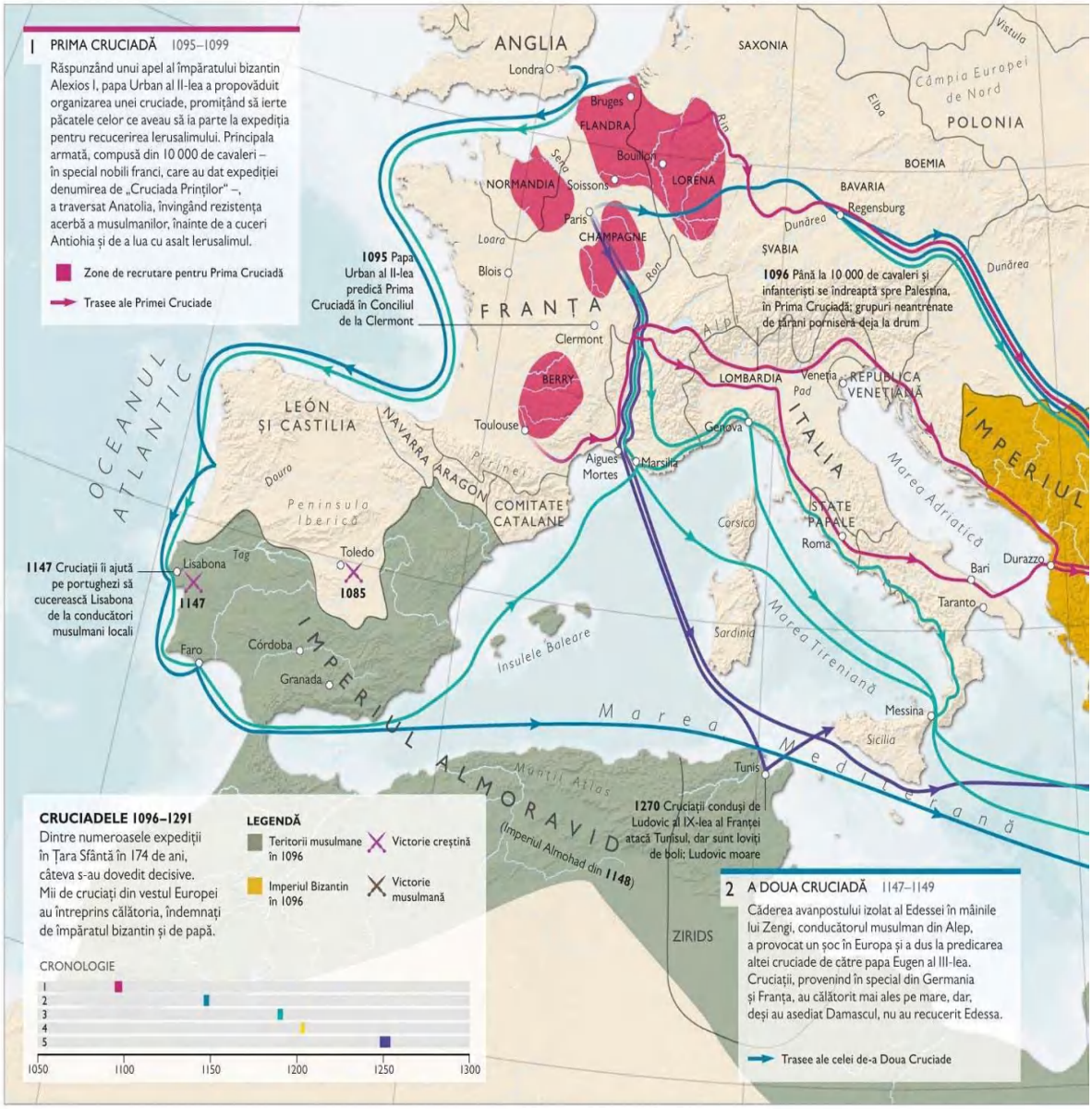

CRUCIADELE

Începând cu 1095, o serie de expediții militare au fost lansate din Europa creștină pentru cucerirea Ierusalimului și a Țării Sfinte, care făcuseră parte din Califatul Islamic încă de la mijlocul secolului VII. Aceste cruciade au dus la înființarea de state creștine în regiune, dar, imediat ce liderii musulmani au renunțat la divergențe, i-au alungat pe cruciați, capturând ultimul lor bastion important în 1291.

Ierusalimul a fost ocupat de musulmani în 639, când califatul a ocupat provinciile bizantine Siria și Palestina. În secolul XI, o nouă grupare musulmană – turcii selgiucizi – a cucerit și mai multe teritorii bizantine și a început să amenințe dreptul pelerinilor creștini de a vizita Ierusalimul. Ca răspuns la un apel lansat de împăratul bizantin, papa a pledat pentru pornirea în cruciadă – o expediție înarmată – pentru eliberarea Țării Sfinte. Mii de cavaleri au răspuns chemării și au mărșăluit spre Palestina, unde au cucerit multe orașe controlate de musulmani, inclusiv Ierusalimul. Cruciații au înființat state în Palestina, dar erau foarte puțini și contraatacurile musulmane au dus la căderea Edessei în 1144, un dezastru care a declanșat a Doua Cruciadă. A Treia Cruciadă a fost inspirată

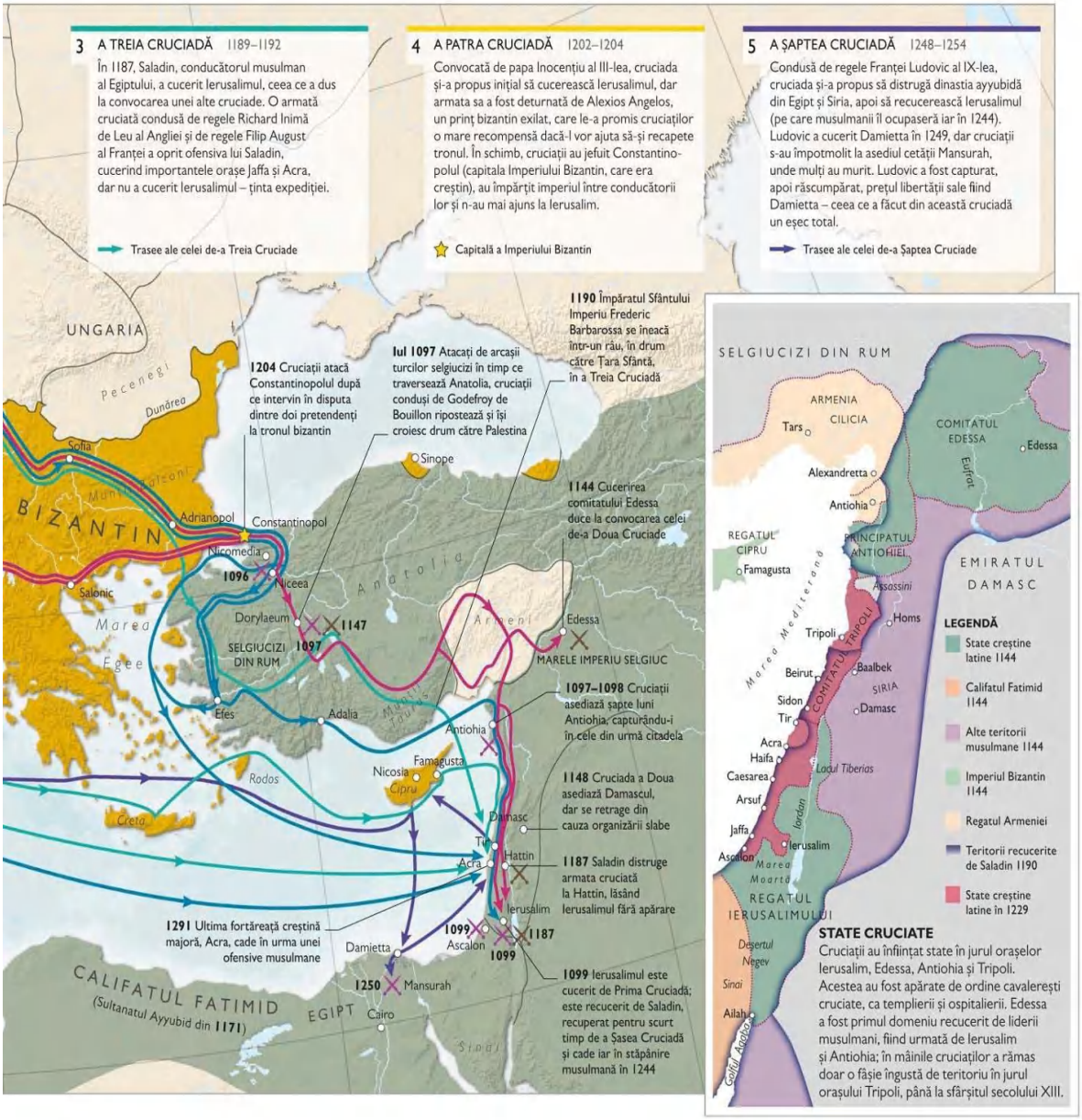
3 A TREIA CRUCIADĂ 1189–1192
În 1187, Saladin, conducătorul musulman al Egiptului, a cucerit Ierusalimul, ceea ce a dus la convocarea unei alte cruciade. O armată cruciată condusă de regele Richard Inimă de Leu al Angliei și de regele Filip August al Franței a oprit ofensiva lui Saladin, cucerind importantele orașe Jaffa și Acra, dar nu a cucerit Ierusalimul – ținta expediției.
Trasee ale celei de-a Treia Cruciade
4 A PATRA CRUCIADĂ 1202–1204
Convocată de papa Inocențiu al III-lea, cruciada și-a propus inițial să cucerească Ierusalimul, dar armata sa a fost deturnată de Alexios Angelos, un prinț bizantin exilat, care le-a promis cruciaților o mare recompensă dacă-l vor ajuta să-și recapete tronul. În schimb, cruciații au jefuit Constantinopolul (capitala Imperiului Bizantin, care era creștin), au împărțit imperiul între conducătorii lor și n-au mai ajuns la Ierusalim.
Capitală a Imperiului Bizantin
5 A ȘAPTEA CRUCIADĂ 1248–1254
Condusă de regele Franței Ludovic al IX-lea, cruciada și-a propus să distrugă dinastia ayyubidă din Egipt și Siria, apoi să recucerească Ierusalimul (pe care musulmanii îl ocupaseră iar în 1244). Ludovic a cucerit Damietta în 1249, dar cruciații s-au împotmolit la asediul cetății Mansurah, unde mulți au murit. Ludovic a fost capturat, apoi răscumpărat, prețul libertății sale fiind Damietta – ceea ce a făcut din această cruciadă un eșec total.
Trasee ale celei de-a Șaptea Cruciade
UNGARIA
Pecenegi
Dunărea
Sofia
Munții Balcani
BIZANTIN
Adrianopol
Constantinopol
Nicomedia
Nicheea
Salonic
Marea Egee
Dorylaeum
SELGIUCIZI DIN RUM
Efes
Adalia
Munții Tauri
Anatolia
Armeni
Sinope
Edessa
MARELE IMPERIU SELGIUC
Antiohia
Famagusta
Nicosia
Cipru
Rodos
Creta
Damasc
Tir
Acra
Hattin
Ierusalim
Damietta
Ascalon
Mansurah
Cairo
Sinai
CALIFATUL FATIMID
(Sultanatul Ayyubid din 1171)
EGIPT
1204 Cruciații atacă Constantinopolul după ce intervin în disputa dintre doi pretendenți la tronul bizantin
Iul 1097 Atacați de arcașii turcilor selgiucizi în timp ce traversează Anatolia, cruciații conduși de Godefroy de Bouillon ripostează și își croiesc drum către Palestina
1190 Împăratul Sfântului Imperiu Frederic Barbarossa se îneacă într-un râu, în drum către Țara Sfântă, în a Treia Cruciadă
1144 Cucerirea comitatului Edessa duce la convocarea celei de-a Doua Cruciade
1096
1147
1097
1097–1098 Cruciații asediază șapte luni Antiohia, capturându-i în cele din urmă citadela
1148 Cruciada a Doua asediază Damascul, dar se retrage din cauza organizării slabe
1187 Saladin distruge armata cruciată la Hattin, lăsând Ierusalimul fără apărare
1187
1099
1099
1099 Ierusalimul este cucerit de Prima Cruciadă; este recucerit de Saladin, recuperat pentru scurt timp de a Șasea Cruciadă și cade iar în stăpânire musulmană în 1244
1250
1291 Ultima fortăreață creștină majoră, Acra, cade în urma unei ofensive musulmane
SELGIUCIZI DIN RUM
ARMENIA CILICIA
Tars
COMITATUL EDESSA
Edessa
Eufrat
Alexandretta
Antiohia
REGATUL CIPRU
Famagusta
PRINCIPATUL ANTIOHIEI
EMIRATUL DAMASC
Marea Mediterană
Assassini
Homs
Tripoli
COMITATUL TRIPOLI
Baalbek
Beirut
SIRIA
Sidon
Damasc
Tir
Acra
Haifa
Caesarea
Lacul Tiberias
Arsuf
Iordan
Jaffa
Ascalon
Ierusalim
Marea Moartă
REGATUL IERUSALIMULUI
Deșertul Negev
Sinai
Ailah
Golful Aqaba
LEGENDĂ
State creștine latine 1144
Califatul Fatimid 1144
Alte teritorii musulmane 1144
Imperiul Bizantin 1144
Regatul Armeniei
Teritorii recucerite de Saladin 1190
State creștine latine în 1229
STATE CRUCIATE
Cruciații au înființat state în jurul orașelor Ierusalim, Edessa, Antiohia și Tripoli. Acestea au fost apărate de ordine cavalerești cruciate, ca templierii și ospitalierii. Edessa a fost primul domeniu recucerit de liderii musulmani, fiind urmată de Ierusalim și Antiohia; în mâinile cruciaților a rămas doar o fâșie îngustă de teritoriu în jurul orașului Tripoli, până la sfârșitul secolului XIII.

de pierderea Ierusalimului în favoarea lui Saladin, în 1187; deși a oprit înaintarea musulmană, nu a putut recuceri Orașul Sfânt. În lipsa unei strategii coerente pentru asigurarea statelor cruciate, mai târziu sunt lansate câteva cruciade ca ripostă la crize de moment. Ierusalimul a fost recucerit în 1229 de a Șasea Cruciadă, dar expedițiile ulterioare, în general ineficiente, au vizat regiuni controlate de musulmani în afara Palestinei, cum ar fi Egiptul, în 1249, și Tunisul, în 1270. Zona sub control cruciat s-a redus treptat, până când campaniile ayyubizilor și mamelucilor au recucerit ultimele castele cruciate, terminând cu căderea Acrei.

▷ **Plecarea în a Doua Cruciadă**
Această frescă din secolul XII, dintr-o capelă templieră din sud-vestul Franței, prezintă cavaleri plecând către Țara Sfântă. Majoritatea vor sta câțiva ani în Palestina, iar unii chiar se vor stabili acolo.

△ **Elită romană**
Acest diptic de fildeș de la finele secolului IV îi înfățișează pe generalul roman Stilico, cu soția și fiul său. Regent al împăratului Honorius, acest militar pe jumătate vandal a fost unul dintre ultimii oameni puternici ai Imperiului de Apus.

MOȘTENITORII ROMEI

Căderea Imperiului Roman de Apus a fost urmată de ascensiunea câtorva regate întemeiate de invadatori germanici în foste provincii romane. Deși nivelul de continuitate al vieții romane în aceste regate a variat, în următorii 200 de ani unele din sistemele lor s-au raportat, măcar parțial, la Roma.

Presiunile asupra frontierelor romane de pe Rin și Dunăre au început să crească din secolul III, odată cu migrația spre vest a invadatorilor germanici. În 406, ajutați și de problemele din interiorul imperiului, vandalii, alanii și suevii au năvălit peste Rin și s-au răspândit în Gallia și Spania. Odată cu restrângerea dominației imperiului asupra acestor provincii, abilitatea de a strânge taxe pentru susținerea legiunilor s-a diminuat, accelerând procesul prin care nou-veniții au trebuit găzduiți, în loc să fie alungați. Au urmat alte incursiuni de acest fel. După o remodelare a grupărilor etnice invadatoare, Imperiul Roman de Apus a trebuit să accepte prezența între hotarele sale a vizigoților, ostrogoților, burgunzilor și francilor. Dar stăpânirea romană asupra provinciilor occidentale a încetat nu ca urmare a unei singure înfrângeri militare, ci din cauza lipsei de resurse.

Noi regate

Până la 418, la Toulouse apăruse un regat vizigot care s-a extins, incluzând cea mai mare parte din sud-vestul Franței și Spania. Vizigoții i-au alungat pe vandali, care în 429 au trecut în Africa de Nord, unde și-au întemeiat un regat propriu (pp. 92–93). Nordul Franței a ieșit de sub controlul imperiului la mijlocul secolului V, când triburi france au înaintat spre vest, și, în sfârșit, în 476 Italia a capitulat în fața unei ofensive conduse de Odoacru, care, la rândul lui, a fost înlocuit de ostrogoții conduși de Teodoric cel Mare, în 493. Provincia romană Britannia, separată de imperiu în 411, a suferit un colaps politic complet din cauza invaziilor anglilor și saxonilor veniți de dincolo de Marea Nordului.

Europa după Roma

Dispariția siguranței garantate de Imperiul Roman a avut consecințe profunde. Nivelul comerțului s-a redus, economia s-a prăbușit în multe regiuni și comunicațiile pe distanțe lungi au devenit mai dificile. Așezările urbane s-au restrâns, dispărând aproape complet în Anglia. Chiar și Roma, cândva cu o populație de peste jumătate de milion de oameni, nu mai avea decât circa 30 000 de locuitori în secolul VII. Noii conducători au adoptat unele elemente ale vieții romane. Fiind doar căpetenii ale unor bande războinice, ei nu aveau înzestrarea pentru a conduce și administra populații mari și statice, și, îndeosebi în Italia, fosta elită senatorială a preluat aceste sarcini în numele noilor stăpâni. Oameni de stat precum Cassiodor au servit sub Teodoric și au încercat să-i reconcilieze pe ostrogoți cu romanii. Gallia și-a păstrat o administrație

▷ **Donații pentru biserică**
Această cruce cu pietre prețioase face parte din obiectele votive donate de regii vizigoți ai Spaniei unei biserici, în sec. VII. După convertirea regelui Reccared la catolicism, în 589, Biserica a devenit un factor esențial în consolidarea puterii regale în Spania.

NOUA ORDINE

La începutul secolului V, invadatori germanici au trecut frontiera de pe Rin a Imperiului Roman. Invazia a fost urmată de un colaps rapid al dominației imperiale asupra provinciilor occidentale. Francii și-au înființat un regat în nordul Franței și s-au extins spre sud și est, iar vizigoții au pătruns în Spania și vandalii au ocupat Africa de Nord romană. În aceste regiuni, noii conducători germanici au impus treptat administrații proprii, dar Anglia a rămas divizată în regate mici.

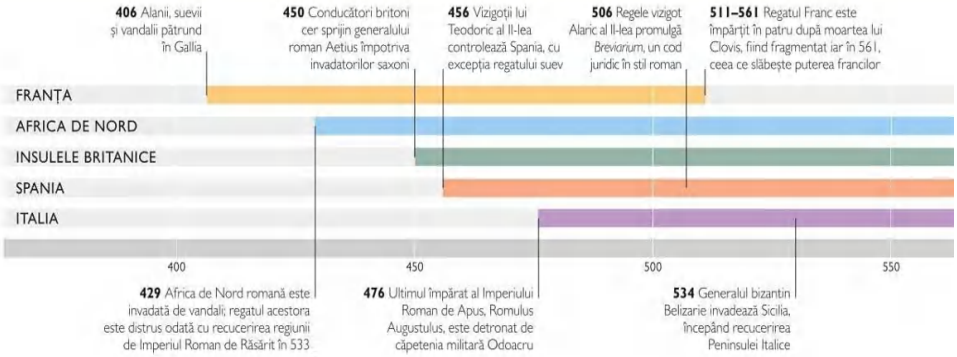
406 Alanii, suevii și vandalii pătrund în Gallia
450 Conducători britoni cer sprijin generalului roman Aetius împotriva invadatorilor saxoni
456 Vizigoții lui Teodoric al II-lea controlează Spania, cu excepția regatului suev
506 Regele vizigot Alaric al II-lea promulgă Breviarium, un cod juridic în stil roman
511–561 Regatul Franc este împărțit în patru după moartea lui Clovis, fiind fragmentat iar în 561, ceea ce slăbește puterea francilor
FRANȚA
AFRICA DE NORD
INSULELE BRITANICE
SPANIA
ITALIA
400
450
500
550
429 Africa de Nord romană este invadată de vandali; regatul acestora este distrus odată cu recucerirea regiunii de Imperiul Roman de Răsărit în 533
476 Ultimul împărat al Imperiului Roman de Apus, Romulus Augustulus, este detronat de căpetenia militară Odoacru
534 Generalul bizantin Belizarie invadează Sicilia, începând recucerirea Peninsulei Italice

◁ **Ruine sfinte**
Acestea sunt ruinele mănăstirii benedictine din secolul XII de pe insula Lindisfarne, în largul coastelor nord-estice ale Northumbriei, Anglia. Mănăstirea a fost construită pe locul unei abații anterioare distruse în primul raid viking asupra Angliei în 793.

▷ **Coif anglo-saxon**
Această reconstituire a unui coif descoperit pe o corabie funerară de secol VII la Sutton Hoo, East Anglia, relevă măiestria făurarilor anglo-saxoni.

centralizată, având puterea de a impune și încasa taxe, iar în Spania vizigoții au îmbinat interesele romanilor și goților, emițând coduri legale cu prevederi diferite pentru cele două popoare. În Britannia însă, luptele prelungite între invadatorii anglo-saxoni și localnicii britoni au anihilat complet vechea administrație romană.

În 533–534, împăratul Imperiului Roman de Răsărit (Bizantin), Iustinian, a lansat o campanie militară pentru recucerirea provinciilor apusene și a distrus regatul vandal din Africa de Nord. Campania sa în Peninsula Italică a dus la un război de 20 de ani încheiat cu prăbușirea regatului ostrogot, în 553. De asemenea, a lăsat peninsula în haos, incapabilă să adune taxe și să se opună unei noi invazii a longobarzilor, care au cucerit o mare parte din ea între 568 și 572, bizantinii păstrând aici doar câteva enclave.

Revenire și consolidare

În alte regiuni însă, în ciuda câtorva războaie civile, secolul VII a adus un proces de consolidare. În Anglia au apărut regate mai mari, în special Northumbria în nord, Mercia și East Anglia în centrul Angliei și Wessex și Kent în sud. Toate s-au convertit la creștinism în secolul ce a urmat unei misiuni trimise în 597 de papa Grigore I și conduse de unul dintre călugării acestuia, Augustin. Italia longobardă s-a stabilizat după invazie, când regele longobard Agilulf (domnie 590–616) a încheiat pace cu francii, după o serie de invazii. În 643, regele Rothari a emis un cod de legi care consemnau în scris vechile tradiții legislative longobarde.

Pe la 700, Spania vizigotă, Gallia francă și Italia longobardă dobândiseră o relativă stabilitate. Aici, dar și în Anglia anglo-saxonă încă fragmentată, persistența limbii latine ca formă de comunicare oficială și răspândirea Bisericii creștine au constituit dovada vie a continuității lumii romane. Deși invadatorii stabiliți în Imperiul Roman au renunțat la multe lucruri găsite aici, au păstrat o importantă moștenire de la predecesorii romani.

„Acest rege Rothari a adunat ... legile longobarzilor ... și a poruncit ca acest cod să fie numit Edict."

PAUL DIACONUL, DIN *ISTORIA LONGOBARZILOR*, CCA 790

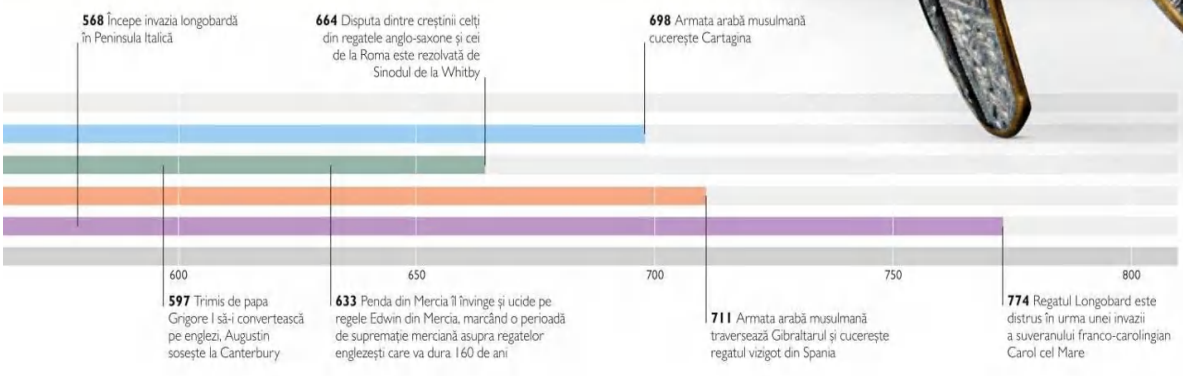
568 Începe invazia longobardă în Peninsula Italică
664 Disputa dintre creștinii celți din regatele anglo-saxone și cei de la Roma este rezolvată de Sinodul de la Whitby
698 Armata arabă musulmană cucerește Cartagina
600
650
700
750
800
597 Trimis de papa Grigore I să-i convertească pe englezi, Augustin sosește la Canterbury
633 Penda din Mercia îl învinge și ucide pe regele Edwin din Mercia, marcând o perioadă de supremație merciană asupra regatelor englezești care va dura 160 de ani
711 Armata arabă musulmană traversează Gibraltarul și cucerește regatul vizigot din Spania
774 Regatul Longobard este distrus în urma unei invazii a suveranului franco-carolingian Carol cel Mare

RĂZBOIUL DE 100 DE ANI

Un conflict între regii Angliei și Franței din cauza pretențiilor suveranilor englezi la tronul francez a început în 1337 și a durat 116 ani. Deși englezii au reușit uneori să cucerească mari părți din Franța, la sfârșitul conflictului, în 1453, ei mai dețineau aici doar orașul-port Calais.

Eduard al III-lea al Angliei reclama tronul Franței prin mama sa, sora regelui Carol al IV-lea. Când acesta a murit fără moștenitori, Eduard a pretins coroana Franței, confruntându-se cu un rival, Filip. Acest lucru și refuzul anterior al lui Eduard de a aduce omagiu monarhului francez pentru pământurile deținute în Franța au dus la război. Conflictul a avut trei etape. În etapa inițială (1337–1360), sub Eduard al III-lea, englezii au obținut victorii semnificative. Această etapă s-a încheiat prin Tratatul de la Brétigny, prin care englezii păstrau domenii întinse în Franța. În a doua etapă (1369–1389), englezii au obținut câștiguri vaste, dar au fost apoi respinși. Această etapă s-a încheiat cu un armistițiu, Anglia păstrând doar Calais și mici teritorii din jurul orașelor Brest, Bordeaux și Bayonne. La începutul secolului XV, Franța era, practic, în război civil între susținătorii ducelui de Burgundia și Casa Armagnac. Profitând, Henric al V-lea al Angliei a reluat războiul contra Franței în 1415. La început, forțele engleze au ocupat regiuni imense. Dar, inspirați de Ioana d'Arc, francezii au contraatacat și, la sfârșitul războiului, englezii mai aveau doar Calais.

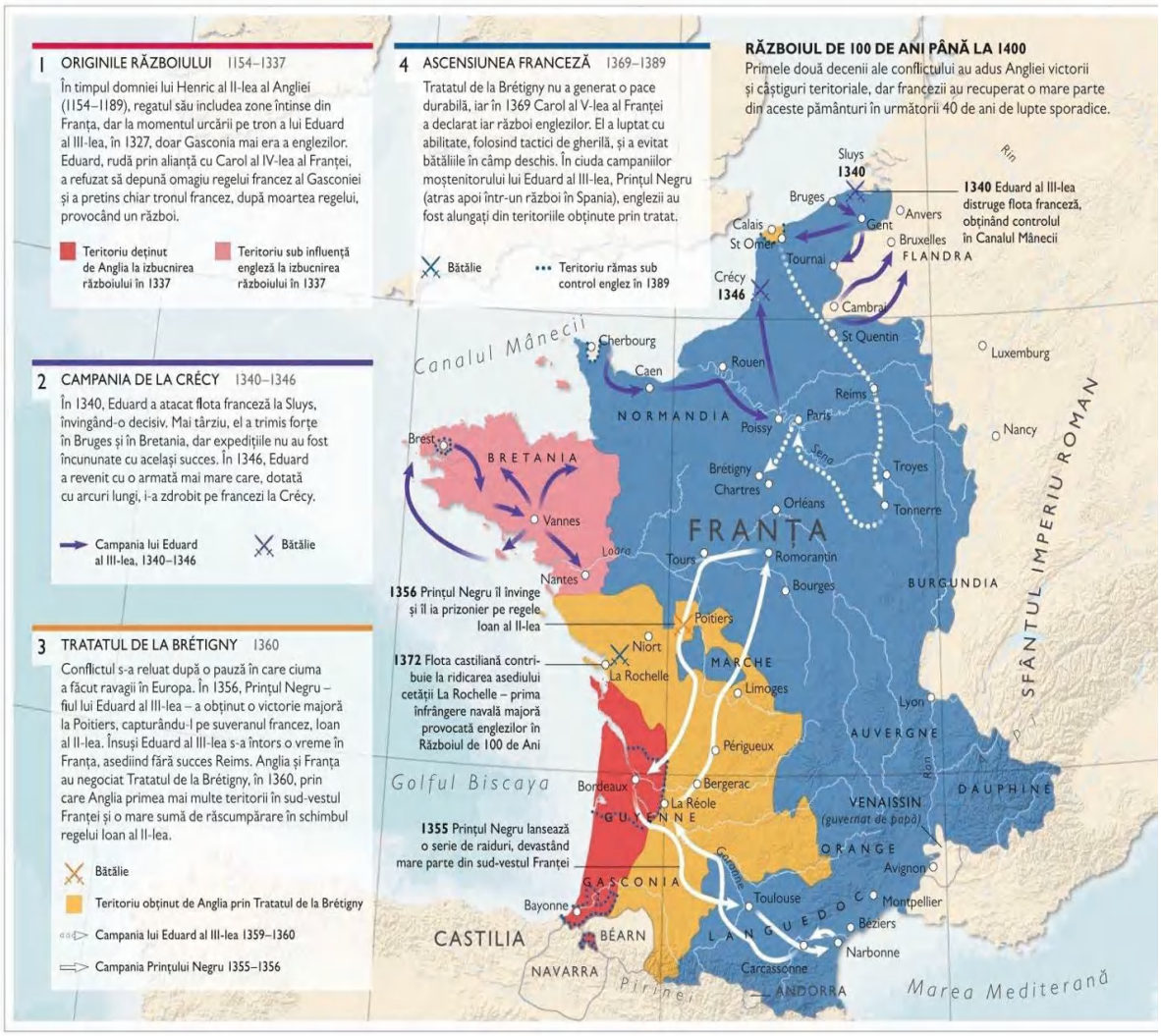
1 ORIGINILE RĂZBOIULUI 1154–1337
În timpul domniei lui Henric al II-lea al Angliei (1154–1189), regatul său includea zone întinse din Franța, dar la momentul urcării pe tron a lui Eduard al III-lea, în 1327, doar Gasconia mai era a englezilor. Eduard, rudă prin alianță cu Carol al IV-lea al Franței, a refuzat să depună omagiu regelui francez al Gasconiei și a pretins chiar tronul francez, după moartea regelui, provocând un război.
Teritoriu deținut de Anglia la izbucnirea războiului în 1337
Teritoriu sub influență engleză la izbucnirea războiului în 1337
2 CAMPANIA DE LA CRÉCY 1340–1346
În 1340, Eduard a atacat flota franceză la Sluys, învingând-o decisiv. Mai târziu, el a trimis forțe în Bruges și în Bretania, dar expedițiile nu au fost încununate cu același succes. În 1346, Eduard a revenit cu o armată mai mare care, dotată cu arcuri lungi, i-a zdrobit pe francezi la Crécy.
Campania lui Eduard al III-lea, 1340–1346
Bătălie
3 TRATATUL DE LA BRÉTIGNY 1360
Conflictul s-a reluat după o pauză în care ciuma a făcut ravagii în Europa. În 1356, Prințul Negru – fiul lui Eduard al III-lea – a obținut o victorie majoră la Poitiers, capturându-l pe suveranul francez, Ioan al II-lea. Însuși Eduard al III-lea s-a întors o vreme în Franța, asediind fără succes Reims. Anglia și Franța au negociat Tratatul de la Brétigny, în 1360, prin care Anglia primea mai multe teritorii în sud-vestul Franței și o mare sumă de răscumpărare în schimbul regelui Ioan al II-lea.
Bătălie
Teritoriu obținut de Anglia prin Tratatul de la Brétigny
Campania lui Eduard al III-lea 1359–1360
Campania Prințului Negru 1355–1356
4 ASCENSIUNEA FRANCEZĂ 1369–1389
Tratatul de la Brétigny nu a generat o pace durabilă, iar în 1369 Carol al V-lea al Franței a declarat iar război englezilor. El a luptat cu abilitate, folosind tactici de gherilă, și a evitat bătăliile în câmp deschis. În ciuda campaniilor moștenitorului lui Eduard al III-lea, Prințul Negru (atras apoi într-un război în Spania), englezii au fost alungați din teritoriile obținute prin tratat.
Bătălie
Teritoriu rămas sub control englez în 1389
RĂZBOIUL DE 100 DE ANI PÂNĂ LA 1400
Primele două decenii ale conflictului au adus Angliei victorii și câștiguri teritoriale, dar francezii au recuperat o mare parte din aceste pământuri în următorii 40 de ani de lupte sporadice.
Sluys 1340
1340 Eduard al III-lea distruge flota franceză, obținând controlul în Canalul Mânecii
Bruges
Anvers
Gent
Calais
St Omer
Bruxelles
FLANDRA
Tournai
Crécy 1346
Cambrai
St Quentin
Luxemburg
Canalul Mânecii
Cherbourg
Caen
Rouen
Reims
NORMANDIA
Poissy
Paris
Nancy
Brest
BRETANIA
Sena
Brétigny
Troyes
Chartres
Orléans
Tonnerre
Vannes
FRANȚA
Loara
Tours
Romorantin
Nantes
Bourges
BURGUNDIA
1356 Prințul Negru îl învinge și îl ia prizonier pe regele Ioan al II-lea
Poitiers
Niort
1372 Flota castiliană contribuie la ridicarea asediului cetății La Rochelle – prima înfrângere navală majoră provocată englezilor în Războiul de 100 de Ani
La Rochelle
MARCHE
Limoges
Lyon
AUVERGNE
Périgueux
Golful Biscaya
Bordeaux
Bergerac
La Réole
GUYENNE
VENAISSIN (guvernat de papă)
DAUPHINÉ
1355 Prințul Negru lansează o serie de raiduri, devastând mare parte din sud-vestul Franței
ORANGE
Avignon
GASCONIA
Bayonne
Toulouse
Montpellier
CASTILIA
BÉARN
LANGUEDOC
Béziers
Narbonne
NAVARRA
Carcassonne
Pirinei
ANDORRA
Marea Mediterană
SFÂNTUL IMPERIU ROMAN

5 CAMPANIA DE LA AZINCOURT 1415–1420

În 1415, Henric al V-lea al Angliei a reluat războiul, navigând spre Franța și asediind Harfleur. La Azincourt, a obținut o victorie în care cavalerii francezi au fost decimați de arcurile lungi ale soldaților englezi și galezi. Henric a pătruns în nordul Franței și, prin Tratatul de la Troyes (1420), a fost recunoscut moștenitor la tronul Franței.

→ Campania lui Henric al V-lea 1415 ⚔ Bătălie

Oct 1415 Henric al V-lea învinge armata franceză; o mare parte a nobilimii franceze este ucisă

Mai 1430 Ioana d'Arc este capturată de burgunzi

1419–1435 Parisul e ocupat de englezi

1429 Înfrângerea decisivă suferită la Patay în fața francezilor duce la pierderea de către englezi a nordului Franței

1453 Comandantul englez, contele de Shrewsbury, este învins la Castillon, ceea ce duce la pierderea regiunilor Guyenne și Gasconia

1428–1429 Asediul englezilor este ridicat după ce Ioana d'Arc îl încurajează pe Carol al VII-lea să contraatace

Anvers, Köln, Calais, ARTOIS, Agincourt 1415, Arras, Abbeville, Amiens, Canalul Mânecii, Cherbourg, Harfleur, Rouen, Compiègne, Insulele Canalului, Sena, NORMANDIA, Paris, Reims, Meaux, Nancy, Brest, BRETANIA, Patay, Melun, Troyes, Domrémy, Orléans, Loara, Blois, Tours, Nantes, Dijon, COMITATUL BURGUNDIA, Nevers, DUCATUL BURGUNDIA, Poitiers, Lyon, FRANȚA, DAUPHINÉ, Alpi, Ron, Castillon, Bordeaux, GUYENNE, Golful Biscaya, Garonne, ORANGE, VENAISSIN (guvernat de papă), Avignon, GASCONIA, PROVENCE, Toulouse, BÉARN, CASTILIA, ANDORRA, NAVARRA, Pirinei, ARAGON, Marea Mediterană, SFÂNTUL IMPERIU ROMAN, Rin

RĂZBOIUL DE 100 DE ANI DUPĂ 1400

Englezii au fost cât pe ce să cucerească Franța în 1415 și 1429, profitând de dezbinarea francezilor, dar conducerea Ioanei d'Arc a revigorat rezistența Franței

6 CONSOLIDARE A ENGLEZILOR 1420–1429

După 1420, englezii au intrat în declin, mai ales când Henric al V-lea a murit de dizenterie în 1422. Dar chiar și așa, sub conducerea ducelui de Bedford, ei și-au consolidat dominația în nordul Franței cu ajutorul aliaților burgunzi, ocupând teritoriile dintre Sena și Loara. În final, în 1428, contele de Salisbury a atacat orașul strategic Orléans.

→ Campania lui Henric al V-lea 1421–1422

→ Campania contelui de Salisbury 1428

Posesiuni ale Casei de Burgundia 1429

Teritorii deținute de Anglia sau Burgundia 1429

7 IOANA D'ARC 1429–1431

În 1429, englezii au asediat Orléans, una dintre ultimele fortărețe franceze. Apariția unei tinere țărănci, Ioana d'Arc, care pretindea că ar fi primit mesaje divine susținând că Franța trebuie să reziste, i-a inspirat pe francezi (conduși de Carol al VII-lea) să contraatace și să recucerească o mare parte din nordul țării. Ioana a fost capturată de burgunzi și arsă pe rug, dar dominația engleză asupra Franței luase sfârșit.

→ Campania Ioanei d'Arc 1429 ⚔ Bătălie

8 SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI 1435–1453

În 1435, burgunzii au rupt alianța cu englezii, care apoi au pierdut Parisul. În anii 1440, cea mai mare parte din nordul Franței a fost recucerită de Carol al VII-lea, până când englezii n-au mai putut păstra decât zona din jurul orașului Bordeaux. O ultimă înfrângere, la Castillon, a dus la căderea orașului Bordeaux în mâinile francezilor, punând totodată capăt războiului.

⚔ Bătălie

CONFLICT PENTRU TRONUL FRANCEZ

În secolele XIV–XV, regii englezi au încercat să-și afirme pretențiile la tronul Franței printr-o serie de campanii intermitente. Deși tratatele din 1360 și 1420 le-au atribuit zone întinse din Franța, în cele din urmă toate aceste regiuni au fost pierdute, cu excepția orașului Calais.

LEGENDĂ

Teritoriu francez

CRONOLOGIE

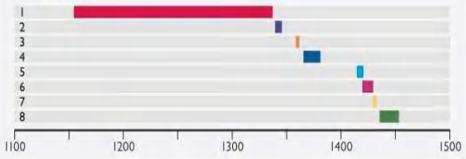

△ **Bătălia de la Crécy**
Această ilustrație dintr-o cronică de secol XV prezintă desfășurarea bătăliei de la Crécy, în care arcurile lungi ale englezilor și-au dovedit superioritatea asupra arbaletelor, cu încărcare mai lentă și rază de acțiune mai scurtă.

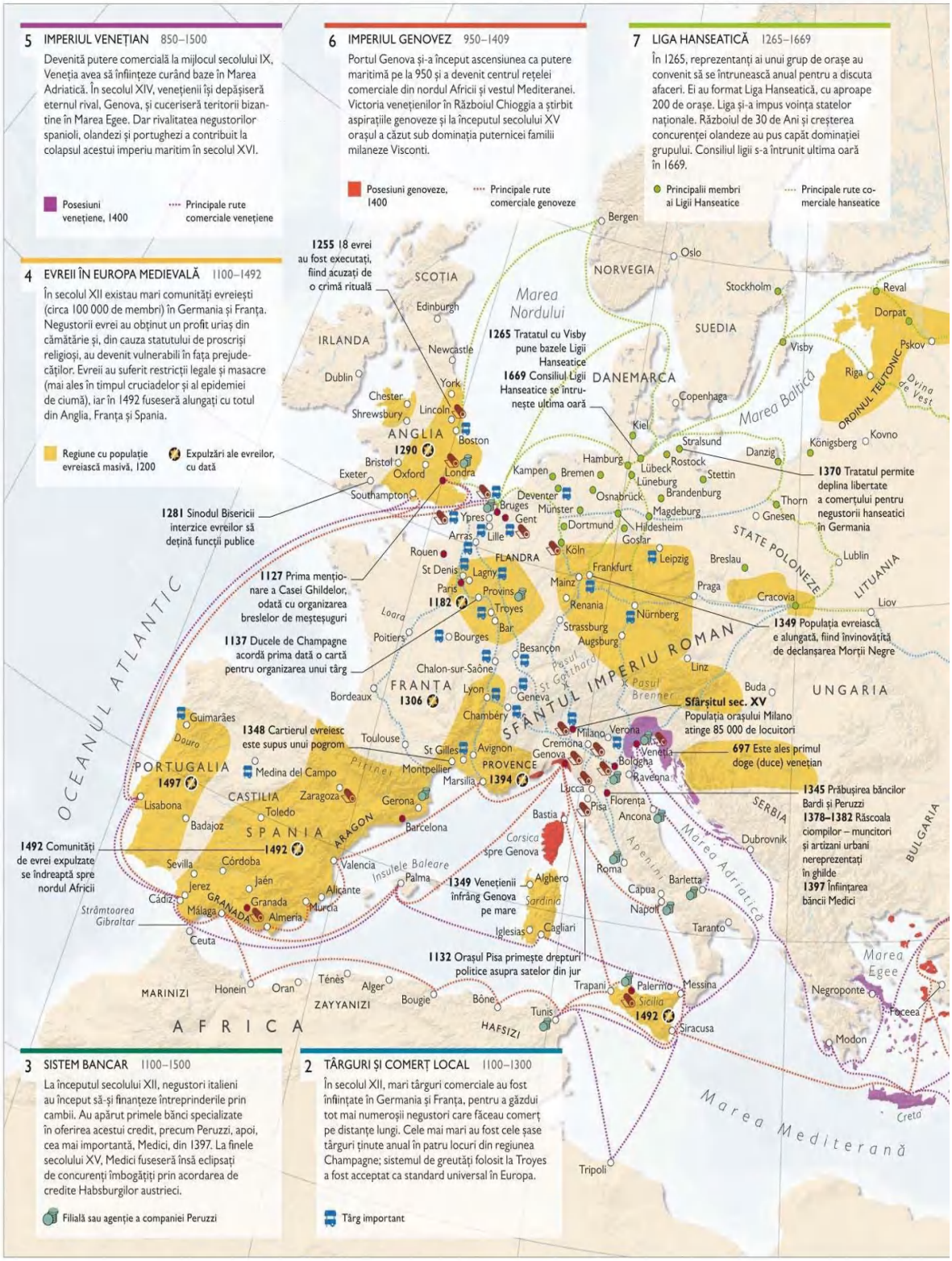
5 IMPERIUL VENEȚIAN 850–1500
Devenită putere comercială la mijlocul secolului IX, Veneția avea să înființeze curând baze în Marea Adriatică. În secolul XIV, venețienii își depășiseră eternul rival, Genova, și cuceriseră teritorii bizantine în Marea Egee. Dar rivalitatea negustorilor spanioli, olandezi și portughezi a contribuit la colapsul acestui imperiu maritim în secolul XVI.
Posesiuni venețiene, 1400
Principale rute comerciale venețiene
6 IMPERIUL GENOVEZ 950–1409
Portul Genova și-a început ascensiunea ca putere maritimă pe la 950 și a devenit centrul rețelei comerciale din nordul Africii și vestul Mediteranei. Victoria venețienilor în Războiul Chioggia a știrbit aspirațiile genoveze și la începutul secolului XV orașul a căzut sub dominația puternicei familii milaneze Visconti.
Posesiuni genoveze, 1400
Principale rute comerciale genoveze
7 LIGA HANSEATICĂ 1265–1669
În 1265, reprezentanți ai unui grup de orașe au convenit să se întrunească anual pentru a discuta afaceri. Ei au format Liga Hanseatică, cu aproape 200 de orașe. Liga și-a impus voința statelor naționale. Războiul de 30 de Ani și creșterea concurenței olandeze au pus capăt dominației grupului. Consiliul ligii s-a întrunit ultima oară în 1669.
Principalii membri ai Ligii Hanseatice
Principale rute comerciale hanseatice
4 EVREII ÎN EUROPA MEDIEVALĂ 1100–1492
În secolul XII existau mari comunități evreiești (circa 100 000 de membri) în Germania și Franța. Negustorii evrei au obținut un profit uriaș din cămătărie și, din cauza statutului de proscriși religioși, au devenit vulnerabili în fața prejudecăților. Evreii au suferit restricții legale și masacre (mai ales în timpul cruciadelor și al epidemiei de ciumă), iar în 1492 fuseseră alungați cu totul din Anglia, Franța și Spania.
Regiune cu populație evreiască masivă, 1200
Expulzări ale evreilor, cu dată
1255 18 evrei au fost executați, fiind acuzați de o crimă rituală
1281 Sinodul Bisericii interzice evreilor să dețină funcții publice
1127 Prima menționare a Casei Ghildelor, odată cu organizarea breslelor de meșteșuguri
1137 Ducele de Champagne acordă prima dată o cartă pentru organizarea unui târg
1348 Cartierul evreiesc este supus unui pogrom
1492 Comunități de evrei expulzate se îndreaptă spre nordul Africii
1265 Tratatul cu Visby pune bazele Ligii Hanseatice
1669 Consiliul Ligii Hanseatice se întrunește ultima oară
1370 Tratatul permite deplina libertate a comerțului pentru negustorii hanseatici în Germania
1349 Populația evreiască e alungată, fiind învinovățită de declanșarea Morții Negre
1132 Orașul Pisa primește drepturi politice asupra satelor din jur
1345 Prăbușirea băncilor Bardi și Peruzzi
1378–1382 Răscoala ciompilor – muncitori și artizani urbani nereprezentați în ghilde
1397 Înființarea băncii Medici
697 Este ales primul doge (duce) venețian
Sfârșitul sec. XV Populația orașului Milano atinge 85 000 de locuitori
3 SISTEM BANCAR 1100–1500
La începutul secolului XII, negustori italieni au început să-și finanțeze întreprinderile prin cambii. Au apărut primele bănci specializate în oferirea acestui credit, precum Peruzzi, apoi, cea mai importantă, Medici, din 1397. La finele secolului XV, Medici fuseseră însă eclipsați de concurenți îmbogățiți prin acordarea de credite Habsburgilor austrieci.
Filială sau agenție a companiei Peruzzi
2 TÂRGURI ȘI COMERȚ LOCAL 1100–1300
În secolul XII, mari târguri comerciale au fost înființate în Germania și Franța, pentru a găzdui tot mai numeroșii negustori care făceau comerț pe distanțe lungi. Cele mai mari au fost cele șase târguri ținute anual în patru locuri din regiunea Champagne; sistemul de greutăți folosit la Troyes a fost acceptat ca standard universal în Europa.
Târg important
OCEANUL ATLANTIC
Marea Nordului
Marea Baltică
Marea Mediterană
Marea Egee
Marea Adriatică
SCOȚIA
IRLANDA
ANGLIA
FRANȚA
FLANDRA
PROVENCE
PORTUGALIA
CASTILIA
SPANIA
ARAGON
GRANADA
NORVEGIA
SUEDIA
DANEMARCA
ORDINUL TEUTONIC
STATE POLONEZE
LITUANIA
SFÂNTUL IMPERIU ROMAN
UNGARIA
SERBIA
BULGARIA
CORSICA
SARDINIA
Insulele Baleare
Strâmtoarea Gibraltar
Pasul Gotthard
Pasul Brenner
Apenini
Pirinei
Loara
Douro
MARINIZI
ZAYYANIZI
HAFSIZI
AFRICA
Bergen
Oslo
Stockholm
Reval
Dorpat
Pskov
Visby
Riga
Dvina de Vest
Copenhaga
Kiel
Königsberg
Kovno
Stralsund
Danzig
Rostock
Lübeck
Hamburg
Stettin
Lüneburg
Brandenburg
Thorn
Gnesen
Magdeburg
Hildesheim
Goslar
Dortmund
Münster
Osnabrück
Bremen
Kampen
Deventer
Bruges
Ypres
Gent
Arras
Lille
Rouen
St Denis
Lagny
Paris
Provins
Troyes
Bar
Poitiers
Bourges
Besançon
Chalon-sur-Saône
Bordeaux
Köln
Frankfurt
Leipzig
Breslau
Lublin
Liov
Praga
Cracovia
Mainz
Renania
Nürnberg
Strassburg
Augsburg
Linz
Buda
Geneva
Lyon
Chambéry
Milano
Verona
Cremona
Genova
Venetia
Bologna
Ravenna
Lucca
Pisa
Florența
Ancona
Dubrovnik
Roma
Barletta
Capua
Napoli
Taranto
Bastia
Alghero
Cagliari
Iglesias
Trapani
Palermo
Messina
Sicilia
1492
Siracusa
Tripoli
Tunis
Bône
Bougie
Alger
Ténès
Oran
Honein
Ceuta
Málaga
Almeria
Murcia
Alicante
Valencia
Palma
Cádiz
Jerez
Sevilla
Córdoba
Jaén
Granada
Badajoz
Toledo
Zaragoza
Gerona
Barcelona
Medina del Campo
Lisabona
Guimarães
Toulouse
St Gilles
Avignon
Montpellier
Marsilia
1394
1306
1182
1290
1497
1492
Negroponte
Foceea
Modon
Creta

COMERȚ MEDIEVAL EUROPEAN

Începând din secolul XII, Europa a cunoscut o perioadă de creștere economică și demografică. Ghildele și consiliile orășenești au amenințat monopolul puterii deținut de regi, iar negustorii au introdus noi metode bancare. Dar nu toți au împărțit roadele prosperității, iar comunitățile evreiești au suferit persecuții tot mai mari.

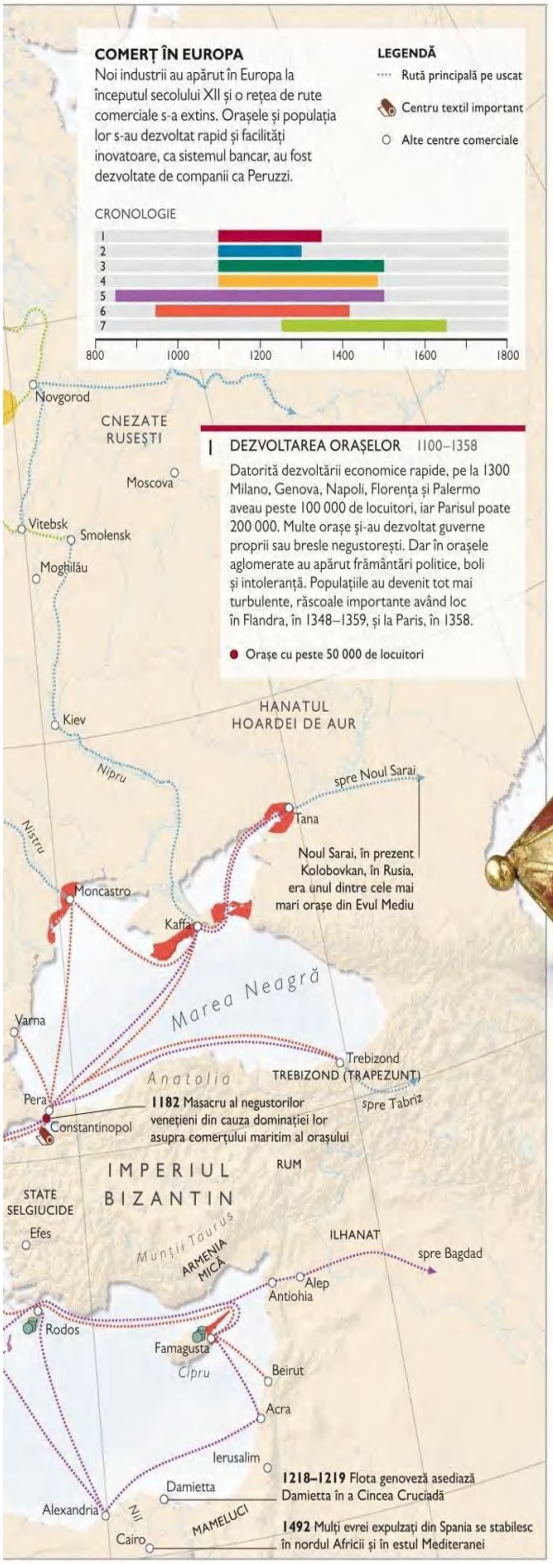

Europa a fost martora unei revigorări a vieții urbane în secolul XII. Sub patronaj regal s-au construit noi orașe în Anglia și Franța, iar altele s-au extins semnificativ. Au apărut peste tot târguri, unde negustorii veneau de pe tot continentul să cumpere și să vândă mărfuri. Orașele au devenit tot mai importante, multe dintre ele obținând dreptul de a fi guvernate de propriile consilii, care nu se supuneau întotdeauna voinței regilor, în vreme ce în Italia s-a dezvoltat o rețea de orașe-stat independente. Peninsula a devenit un centru al inovației în finanțe. Aici s-au înființat primele bănci comerciale. Prosperitatea generată de negustori a permis Genovei și Veneției să-și întemeieze imperii maritime în Marea Mediterană și să devină puteri internaționale de sine stătătoare. În nordul Europei, Liga Hanseatică – o federație de orașe comerciale – s-a dezvoltat după 1265 și a dominat comerțul în Mările Nordului și Baltică timp de două secole. Însă comunitățile evreiești au fost alungate din cea mai mare parte a vestului și sudului Europei. Evreii jucaseră anterior un rol central în serviciile de împrumut bancar, dar pe la 1500 principalele centre ale vieții evreiești de pe continent se mutaseră în estul Europei, în Italia și în teritoriile aflate sub control musulman.

△ **Inel de nuntă evreiesc**
Acest inel provine de la Colmar, nord-estul Franței, unde până în secolul XIII exista o comunitate evreiască înfloritoare.

NEGOȚ CU ȚESĂTURI

PRIMA MARE INDUSTRIE EUROPEANĂ

Țesăturile au fost primul produs din Europa medievală a cărui producție s-a transformat într-o mare industrie. Principalele centre de țesături se aflau în Flandra, Anglia și Italia, toate având acces la importante surse de lână. Torsul, țesutul, curățarea și îngroșarea, precum și vopsirea țesăturilor au oferit locuri de muncă unui mare număr de artizani și au adus venituri importante negustorilor. În multe orașe s-au înființat ghilde sau bresle – asociații de artizani și negustori –, iar negustorii și-au folosit prosperitatea pentru a deschide prăvălii luxoase unde își vindeau țesăturile.

Lucrători textili vopsind țesături

6 ÎN INSULELE BRITANICE 1348–1350

Ciuma s-a extins mai repede pe mare, astfel încât Insulele Britanice și alte națiuni maritime au fost afectate înaintea Europei continentale de nord și de est. Epidemia a pătruns în Insulele Britanice în iulie 1348 și a ajuns la Londra șase luni mai târziu. Străzile aglomerate și murdare au devenit focarul ideal pentru înmulțirea șobolanilor și a puricilor care transmiteau boala. Circa 40 000 de oameni au murit – jumătate din populația orașului.

5 ÎN ITALIA 1347–1348

Refugiați genovezi din colonia Caffa, atinsă de ciumă, au adus Moartea Neagră în Italia la sfârșitul anului 1347. Din porturile unde au debarcat victimele – inclusiv Veneția, care și-a pierdut trei sferturi din locuitori –, boala s-a răspândit în interior. Mii de cadavre au fost înghesuite în gropi comune. La Florența, multe dintre familiile de bancheri care asiguraseră prosperitatea orașului au rămas fără afaceri.

4 ÎN EUROPA 1346–1347

În 1346, portul Caffa, pe țărmul Mării Negre, a fost asediat de tătari, un neam de origine mongolă, dornici să alunge din oraș garnizoana genoveză. Potrivit unor surse, în armata tătară s-ar fi răspândit ciuma, iar comandantul ei, hanul Jani Beg, a poruncit catapultarea cadavrelor peste zidurile cetății. Curând, genovezii s-au îmbolnăvit și ei, iar ciumații refugiați pe o corabie care a părăsit Caffa au transmis boala în vest.

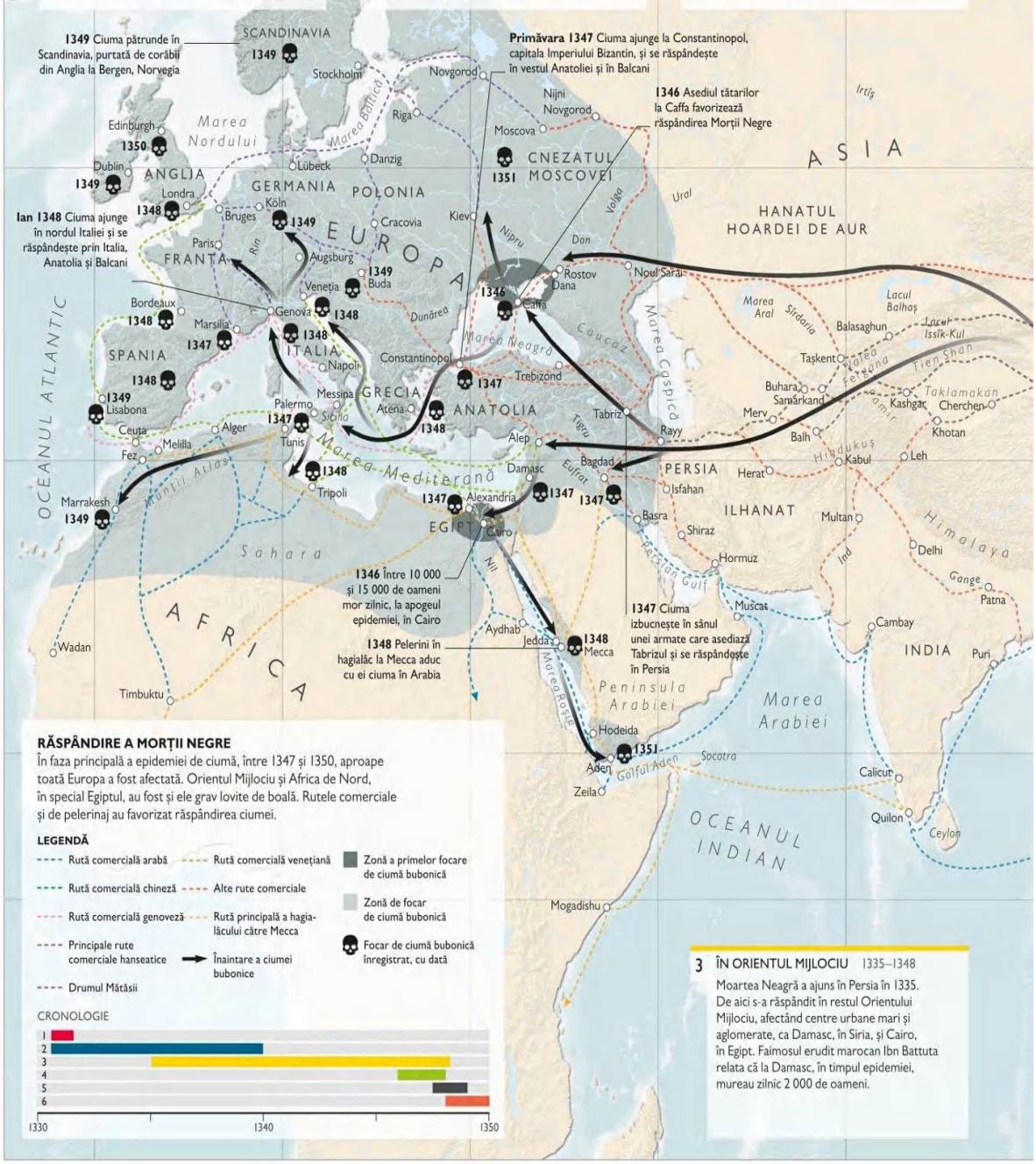

RĂSPÂNDIRE A MORȚII NEGRE

În faza principală a epidemiei de ciumă, între 1347 și 1350, aproape toată Europa a fost afectată. Orientul Mijlociu și Africa de Nord, în special Egiptul, au fost și ele grav lovite de boală. Rutele comerciale și de pelerinaj au favorizat răspândirea ciumei.

LEGENDĂ

- Rută comercială arabă
- Rută comercială chineză
- Rută comercială genoveză
- Principale rute comerciale hanseatice
- Drumul Mătăsii
- Rută comercială venețiană
- Alte rute comerciale
- Rută principală a hagialâcului către Mecca
- Înaintare a ciumei bubonice
- Zonă a primelor focare de ciumă bubonică
- Zonă de focar de ciumă bubonică
- Focar de ciumă bubonică înregistrat, cu dată

CRONOLOGIE

1 2 3 4 5 6

1330 1340 1350

3 ÎN ORIENTUL MIJLOCIU 1335–1348

Moartea Neagră a ajuns în Persia în 1335. De aici s-a răspândit în restul Orientului Mijlociu, afectând centre urbane mari și aglomerate, ca Damasc, în Siria, și Cairo, în Egipt. Faimosul erudit marocan Ibn Battuta relata că la Damasc, în timpul epidemiei, mureau zilnic 2 000 de oameni.

MOARTEA NEAGRĂ

În 1347, o nouă boală a pătruns în Europa din China și Asia Centrală. Ciuma bubonică sau Moartea Neagră (după petele negre pe care le provoca pe piele) s-a răspândit rapid și, fiindcă nu exista tratament, a ucis circa 150 de milioane de oameni – cam o treime din populația de atunci a lumii.

Moartea Neagră s-a transmis prin mușcătura puricilor infectați de la șobolani, răspândindu-se rapid în orașele medievale aglomerate și cu igienă precară. Ea s-a deplasat de-a lungul rutelor comerciale imediat ce a atins Italia, în 1347, și a dezvoltat și forme mai virulente. Medicii prescriau inhalații cu flori cu miros dulceag, fierturi de ierburi și mirodenii și fumigații în locuințe, dintre care doar ultimul leac avea – prin uciderea puricilor – un efect minor în oprirea răspândirii bolii. Cei care încercau să fugă nu făceau decât să transmită boala în noi regiuni.

Ciuma a provocat teroare și crize de misticism, dar a avut și profunde consecințe sociale. S-a produs o creștere enormă a criminalității, căci oamenii nu mai respectau valorile tradiționale. Țăranii, acum tot mai puțini, au putut solicita condiții mai bune și salarii mai mari de la stăpânii lor feudali.

La sfârșitul lui 1350, Moartea Neagră își epuizase, în mare, forța distructivă, deși ocazional au mai existat epidemii.

„Se îmbolnăveau zilnic cu miile și mureau neîngrijiți și fără ajutor."

GIOVANNI BOCACCIO, DIN *DECAMERONUL*, 1348–1353

△ **Evreii, țapi ispășitori**
Această xilogravură din 1493 înfățișează medici evrei arși de vii. Ei fuseseră învinovățiți pentru răspândirea ciumei prin otrăvirea fântânilor. Multe cartiere evreiești au fost distruse în urma unui val de persecuții.

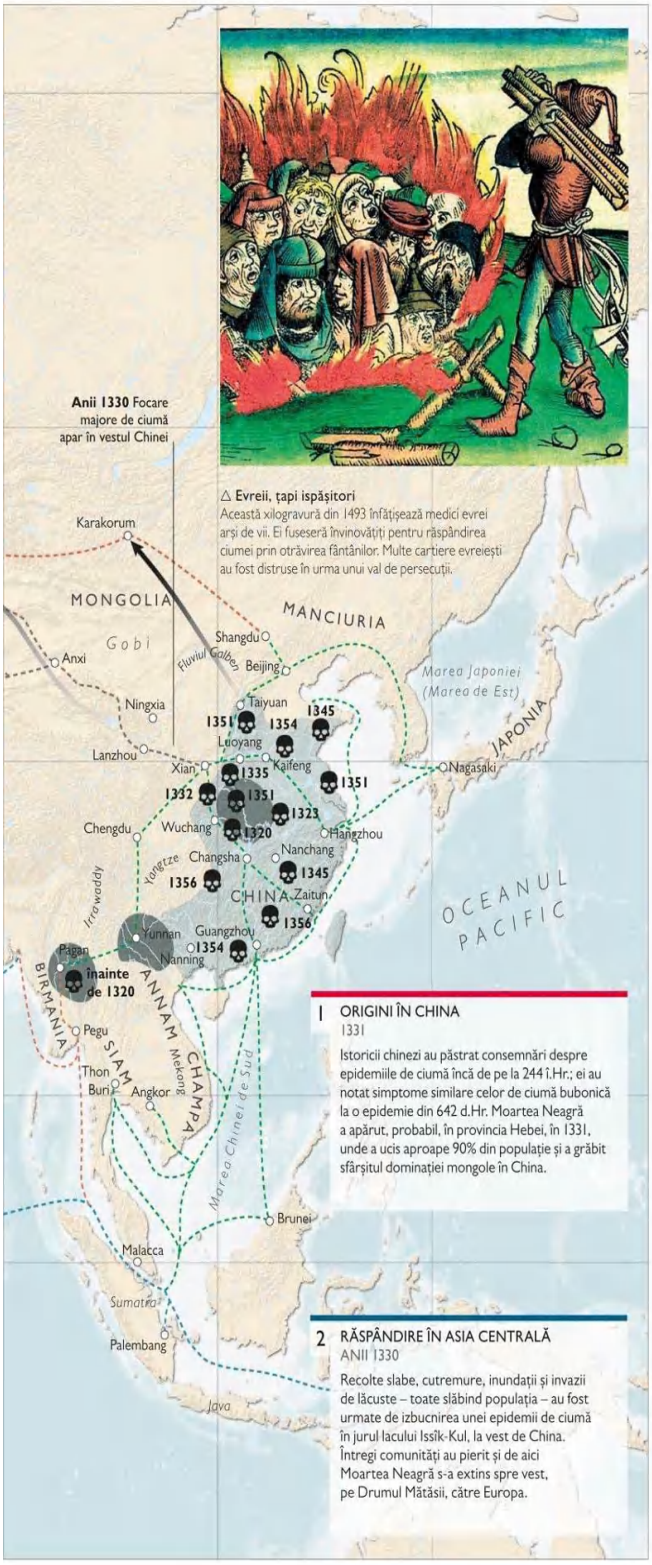

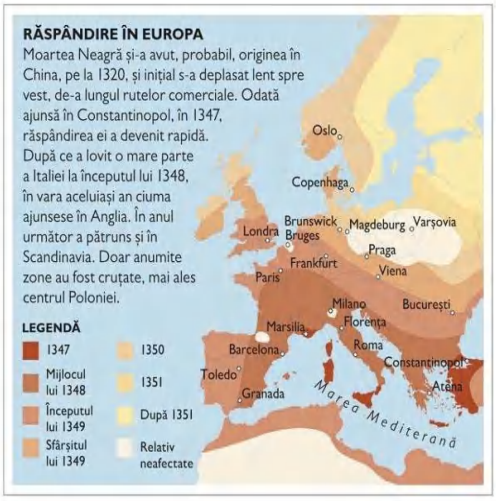

Încoronare și excomunicare
Pictura îl înfățișează pe papa Inocențiu al III-lea oferindu-i coroana imperială lui Frederic al II-lea (dreapta) și retrăgându-i-o lui Otto al IV-lea (stânga). Ea demonstrează puterea unui papă de a impune și de a detrona împărați.

ÎMPĂRATUL ȘI PAPA

În secolele XI–XII, relațiile dintre papi și suveranii Sfântului Imperiu Roman erau tensionate, ambele părți pretinzând autoritatea supremă în imperiu. Abia după ce autoritatea imperială a intrat în declin în Germania, lupta a scăzut în intensitate.

△ **Coroană a slavei**
Această coroană a fost folosită pentru încoronarea împăraților Sfântului Imperiu Roman de la sfârșitul secolului X.

Din secolul X – odată cu extinderea imperiului pe teritoriile actuale ale Germaniei, Republicii Cehe și ale unor părți din Franța – a existat un conflict pentru putere între papi și împărați. Primii pretindeau că autoritatea supremă ar trebui să le revină, ca lideri ai Bisericii, împărații își apărau cu înverșunare poziția, ca lideri seculari. Disputa, cunoscută drept Controversa Învestiturii, s-a concentrat pe dreptul monarhului de a învesti episcopi, care aduceau omagiu împăratului pentru pământurile lor. Papa Grigore al VII-lea a refuzat și l-a excomunicat pe împăratul Henric al IV-lea mai întâi în 1076, apoi în 1080. Controversa Învestiturii a fost rezolvată în 1122 printr-un compromis prin care episcopii puteau primi o dublă învestitură, din partea împăratului, pentru teritoriile lor, și de la papă, pentru poziția lor spirituală.

Transfer de putere

Papii au continuat să se amestece în succesiunea imperială până în 1356, când un document numit Bula de Aur a decretat că împărații aveau să fie aleși de un colegiu de electori – trei episcopi și patru, ulterior șase, prinți germani. Acest lucru a oferit prinților germani mai multă putere pe teritoriile lor. Totodată, transferul de putere de la împărații habsburgici către Austria și Spania, în secolele XV–XVI, ascensiunea unor instituții imperiale cu specific german, precum Dieta Imperială, și slăbirea Bisericii Catolice în Germania, după Reformă (pp. 166–167), au făcut irelevantă, în secolul XVII, rivalitatea dintre papalitate și împărați.

◁ **Încoronare divină**
Această miniatură din secolul XI îl înfățișează pe Hristos încoronându-l pe împăratul Henric al II-lea. Ideea că puterea împăratului provine direct de la Dumnezeu a subminat pretențiile privind autoritatea papală.

SFÂNTUL IMPERIU ROMAN

Încoronarea suveranului franc Carol cel Mare ca împărat în 800 a marcat nașterea unei instituții ce avea să fie numită Sfântul Imperiu Roman. Deși imperiul a supraviețuit peste un mileniu, nucleul său teritorial s-a contractat până când a devenit în mare parte german și un mozaic, uneori haotic, de jurisdicții multiple și suprapuse.

Când papa Leon al III-lea i-a oferit un nou titlu imperial lui Carol cel Mare al francilor, a făcut-o din nostalgie pentru stabilitatea pierdută a Imperiului Roman, dar și din dorința de a fi protejat. După ce cucerise o mare parte din nord-vestul Europei, Carol cel Mare părea un succesor demn de cezarii din vechime. Dar dezintegrarea Imperiului Franc în urma războiului civil după moartea lui Carol cel Mare, în 814, a făcut ca puterea imperială să fie adesea efemeră. Uneori, nu a existat un împărat recunoscut – până când familia Ottonienilor a dobândit titlul de „împărat al romanilor" în 962, eveniment considerat astăzi adevăratul început al imperiului. Ulterior, imperiul a devenit mai ales o chestiune germană, trecând prin mâinile unor dinastii succesive – Ottonienii, Salienii, casele de Hohenstaufen, Luxemburg și Habsburg. Pământurile imperiale erau cedate orașelor și prinților locali când împăratul era în Italia, în cruciadă sau în pregătirea campaniilor militare, provocând o slăbire generală a controlului imperial. Împărați mai puternici, ca Henric al IV-lea, au încercat să impună autoritatea imperială, ciocnindu-se cu papalitatea pentru dreptul de a numi episcopi. Dar umilirea lui Henric, excomunicat și forțat la penitență, în 1077, a demonstrat limitele voinței imperiale.

Imperiul a atins un nou apogeu sub Frederic al II-lea, la începutul secolului XIII, când Sicilia a intrat în orbita imperială. Dar, după 1438, o lungă dominație a Habsburgilor, care guvernau teritorii și în afara Sfântului Imperiu Roman, a contribuit la diminuarea accentuată a puterii imperiale. Acordurile de la sfârșitul Războiului de 30 de Ani (pp. 168–169), din 1648, au oferit statelor germane independență aproape deplină, iar abdicarea forțată a ultimului împărat, Francisc al II-lea de Habsburg, în 1806, a încheiat o instituție defunctă.

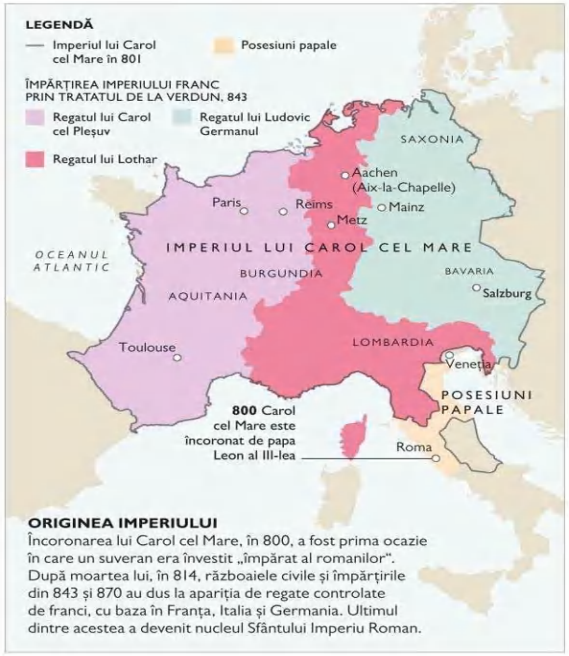

ORIGINEA IMPERIULUI
Încoronarea lui Carol cel Mare, în 800, a fost prima ocazie în care un suveran era învestit „împărat al romanilor". După moartea lui, în 814, războaiele civile și împărțirile din 843 și 870 au dus la apariția de regate controlate de franci, cu baza în Franța, Italia și Germania. Ultimul dintre acestea a devenit nucleul Sfântului Imperiu Roman.

I IMPERIUL OTTONIAN 919–1024
Ducele Otto de Saxonia a fost ales împărat de papă în 962, în schimbul protecției oferite în fața unui alt suveran, care prădase teritoriile papale. Fiul lui Otto, Otto al II-lea (domnie 967–983), s-a căsătorit cu o prințesă bizantină și a adoptat oficial titlul de *Imperator Romanorum* („împărat al romanilor"). Eforturile de extindere a puterii imperiale l-au adus în conflict cu Imperiul Bizantin și cu Califatul Fatimid – state cu teritorii în sudul Italiei.
Regatul lui Otto I, 936
SUEDIA
Riga
Copenhaga
DANEMARCA
Marea Baltică
ORDINUL TEUTONIC
HOLSTEIN
Lübeck
Königsberg
Vilna
Danzig
ANGLIA
Bremen
Elba
Stettin
PRUSIA TEUTONICĂ
Calais spre Anglia
OLANDA
Münster
BRANDENBURG
Berlin
Oder

1273 Rudolf, primul Habsburg care deține tronul imperial, este ales împărat
1235 Legile imperiale, publicate prima oară în germană
1122 Acordul prin care s-a pus capăt Controversei Învestiturii
Sediu ereditar al familiei de Habsburg
1077 Împăratul Henric al IV-lea este forțat să facă penitență în fața papei pe tema Controversei Învestiturii
1268 Conradin, ultimul suveran al dinastiei Hohenstaufen, este executat din porunca lui Carol de Anjou
962 Încoronarea lui Otto I ca împărat marchează adevăratul început al Sfântului Imperiu Roman
Statele papale sau Statele Bisericii au fost teritorii aflate sub suveranitatea directă a papei
Luxemburg
Frankfurt
Mainz
Worms
Metz
Strasbourg
Nürnberg
Regensburg
Ulm
München
Praga
SILEZIA
POLONIA-LITUANIA
TERITORII ALE COROANEI BOEMIEI
BOEMIA
MORAVIA
Vistula
Cracovia
AUSTRIA
Viena
Dunărea
Buda
UNGARIA
FRANȚA
Dijon
FRANCHE COMTÉ
BURGUNDIA
Schloss Habsburg
Zürich
Konstanz
Innsbruck
Salzburg
CHAROLLES
Geneva
Lyon
CONFEDERAȚIA ELVEȚIANĂ
TIROL
STIRIA
Graz
CARINTIA
CARNIOLA
Zágráb
Alpi
Milano
STATE ITALIENE
Torino
Veneția
Pad
Avignon
Canossa
Nisa
REPUBLICA GENOVEZĂ
Pisa
Florența
REPUBLICA VENEȚIANĂ
Zara
STATE PAPALE
Roma
Napoli
REGATUL SICILIEI
Marea Adriatică
REPUBLICA RAGUSA
Ragusa
MUNTENEGRU
Durazzo
IMPERIUL OTOMAN
Marea Mediterană
Fast imperial
Mattia (domnie 1612–1619), aici în straie de încoronare, a fost rege al Ungariei, apoi al Boemiei, înainte de a deveni împărat al Sfântului Imperiu.
2 DISPUTE CU PAPALITATEA 1075–1122
„Împărații romanilor" se confruntau adesea cu papalitatea. În secolul XI, Controversa Învestiturii, prin care Henric al IV-lea a încercat să-și afirme controlul asupra dreptului de a numit episcopi, a dus la excomunicarea sa în 1076. În 1122 s-a convenit că împăratul putea învesti episcopi cu autoritate asupra pământurilor lor seculare, însă papa îi învestea cu autoritate spirituală.
State papale și dependențe naționale 1500
3 IMPERIUL SUB HOHENSTAUFEN 1138–1250
Alegerea primului Hohenstaufen, Conrad al III-lea, în 1137, a oferit coroana imperială unei dinastii energice. Noi orașe s-au întemeiat în Germania și granița imperială a fost împinsă spre est. Frederic I Barbarossa (domnie 1152–1190) a cerut multe drepturi pentru împărat în Germania. Fiul lui, Henric al VI-lea (domnie 1191–1197), a cucerit Sicilia, care a rămas legată de imperiu prin guvernarea comună cu fiul lui, Frederic al II-lea, până în 1250.
Regatul Siciliei sub controlul dinastiei Hohenstaufen
4 ASCENSIUNE A HABSBURGILOR 1438–1806
Inițial o familie nobiliară relativ minoră din Elveția, Habsburgii obținuseră, prin secolul XIII, pământuri în Austria. Ei le vor folosi ca bază de unde să obțină tronul imperial, pe care au urcat doar membri ai acestei familii după 1438. Deși au păstorit reforme în tot imperiul, baza lor de putere și interesele dinastice au rămas înrădăcinate în Austria și în posesiunile lor din Țările de Jos și Spania.
Posesiuni ale Habsburgilor în 1500
IMPERIU DURABIL
Sfântul Imperiu Roman a supraviețuit peste o mie de ani. În această perioadă, a fost condus de multe dinastii și a început să dezvolte instituții proprii.
LEGENDĂ
Frontiere în 1500
Frontieră națională a Sfântului Imperiu Roman în 1500
CRONOLOGIE
1
2
3
4
700
1000
1300
1600
1900

ASCENSIUNEA OTOMANILOR

La sfârșitul secolului XIII, turcii otomani formau doar unul dintre cele câteva emirate care luptau la granițele Imperiului Bizantin. În 1500 ei ocupaseră aproape toată Anatolia și părți din Balcani și cuceriseră Constantinopolul. Sultanatul lor se întindea din Ungaria în Mesopotamia.

Odată cu slăbirea Imperiului Bizantin, în secolul XI, noi grupuri musulmane au pătruns în Anatolia, cel mai important fiind al turcilor selgiucizi. Însă în mai puțin de un secol și aceștia se fragmentaseră, lăsând în urmă numeroase stătulețe islamice în conflict. Pe la 1290, unul dintre ele, statul otoman, a profitat de poziția sa chiar lângă granița bizantină pentru a se extinde și a atrage războinici dornici de glorie.

Pe la 1350, armatele otomane trecuseră în Europa; curând, aveau să ocupe cea mai mare parte a teritoriilor rămase din Imperiul Bizantin, învingând Serbia, Bulgaria și Ungaria, principalele state creștine din Balcani. În 1402, otomanii au suferit o înfrângere în fața mongolilor, dar și-au revenit rapid, iar în 1453 sultanul Mahomed al II-lea a ocupat Constantinopol, capitala bizantină. De aici vor domni sultanii otomani care, în următoarele două secole, vor continua să își extindă teritoriul, alcătuind un uriaș imperiu multietnic. Dar expansiunea otomană va fi oprită de Safavizi în Persia și de Habsburgi în Europa (pp. 172–173).

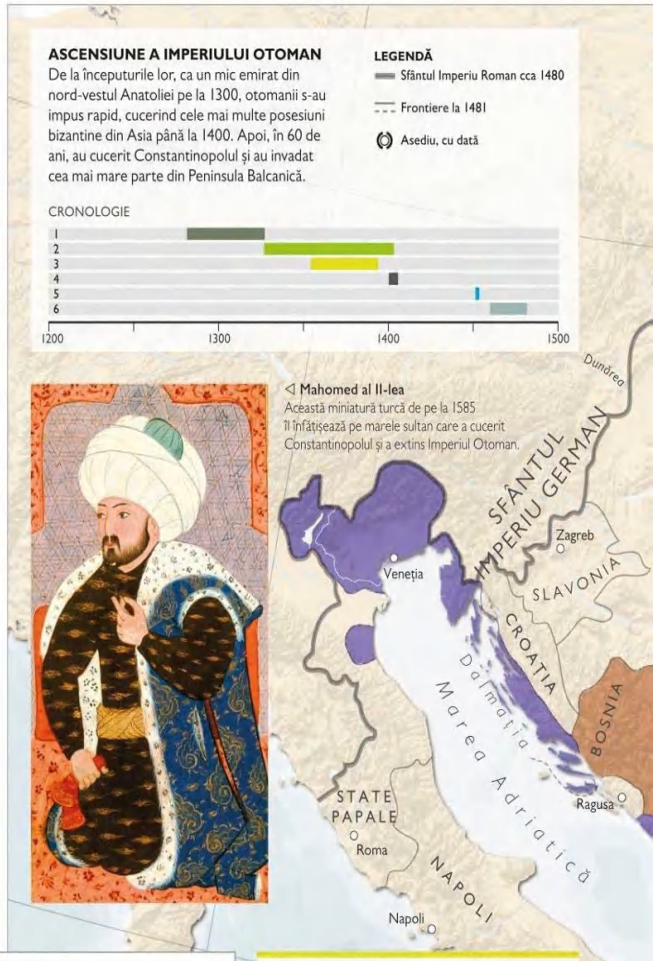

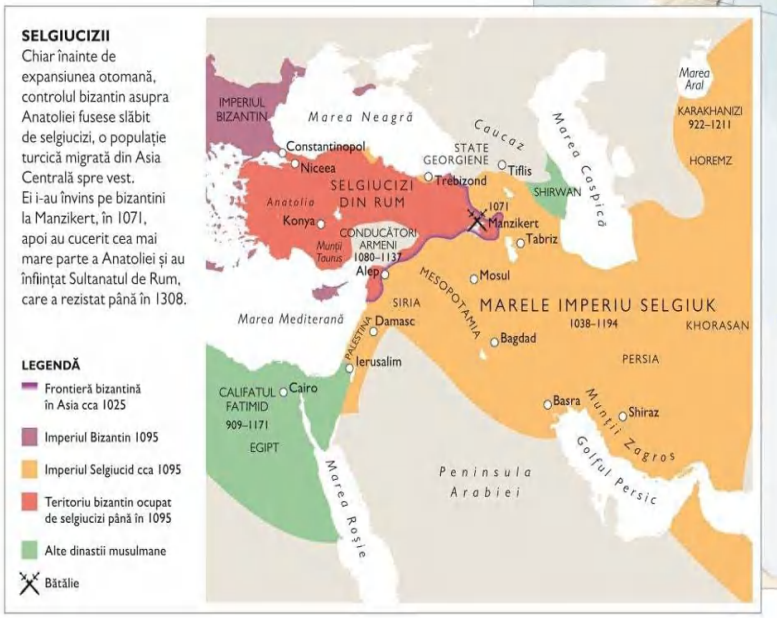

3 OTOMANII ÎN BALCANI 1354–1389

În 1354, otomanii au trecut în Europa pe la Gallipoli, clădindu-și un avanpost. Sub Murad I, ei au ocupat cea mai mare parte a Traciei, făcând din Edirne (Adrianopol) noua lor capitală. Înfrângerea sârbilor în bătălia de la Kosovopolje (1389) a marcat începutul supremației otomane în Balcani.

Cuceririle lui Murad I, 1363–1389 · Otomanii pătrund în Europa 1354 · Bătălie · Capitală otomană 1369

2 CUCERIREA ANATOLIEI 1326–1402

Sub Orhan, otomanii au cucerit majoritatea orașelor din nord-vestul Anatoliei aflate încă în posesia bizantinilor, lăsându-le doar avanposturi izolate. Anatolia avea să fie unificată sub control otoman de nepotul lui Orhan (fiul lui Murad I), Baiazid I, care a cucerit beylik-urile (teritorii conduse de un bei) din sud-vest curând după ce a devenit sultan în 1389.

Cuceririle lui Orhan, 1326–1362 · Cuceririle lui Baiazid I, 1389–1402

4 AMENINȚARE MONGOLĂ 1400–1405
În 1400–1401, prințul mongol Timur, înfuriat că Baiazid îi ceruse tribut unuia dintre vasalii săi, a invadat Imperiul Otoman. La Ankara, în 1401, Timur i-a zdrobit pe otomani, determinându-i pe mulți dintre beii anatolieni să iasă de sub stăpânire otomană. Doar moartea lui Timur, în 1405, i-a salvat pe otomani de pierderi și mai grele.
Frontieră estică a otomanilor după invazia lui Timur din 1402
Bătălie
5 ASEDIUL CONSTANTINOPOLULUI 1451–1453
Când Mahomed al II-lea a devenit sultan, în 1451, Imperiul Bizantin nu cuprindea prea mult în afară de orașul Constantinopol. Mahomed a tăiat liniile de aprovizionare ale orașului și l-a asediat în aprilie 1453. Împăratul bizantin Constantin al XI-lea a rezistat aproape două luni, dar până la urmă otomanii au cucerit orașul. Imperiul Bizantin a fost distrus, iar cel otoman a dobândit o nouă capitală.
Capitală otomană 1453
6 CUCERIRILE LUI MAHOMED AL II-LEA 1460–1481
După ce a cucerit Constantinopolul, Mahomed al II-lea s-a ocupat de fragmentele rămase din Imperiul Bizantin, capturând Moreea în 1460 și imperiul secesionist Trebizond în 1461. Înfrângerea Bosniei în 1463 și reducerea Țării Românești și a Moldovei la statut de vasale a însemnat că rezistența în fața dominației otomane în Balcani s-a redus la câteva fortărețe risipite și la posesiunile venețiene din Grecia și de-a lungul coastei adriatice.
State vasale Imperiului Otoman în 1481
Alte cuceriri otomane până în 1481
Teritorii sub control venețian cca 1460
POLONIA
UNGARIA
Buda
Nistru
LITUANIA
Don
Nipru
MOLDOVA
Marea Azov
HANATUL CRIMEEI
1389 Victoria otomană de la Kosovopolje duce la cucerirea Serbiei
1456 Eșecul unui asediu plănuit de Mahomed al II-lea oprește înaintarea otomană în Ungaria
TRANSILVANIA
Belgrad
Argeș
Bükres (București)
Kefe (Kaffa)
TARA ROMÂNEASCĂ
Dunărea
1444 O cruciadă care încercase să împiedice expansiunea otomană este învinsă
HERȚEGOVINA
SERBIA
Kosovo
Nicopolis
Marea Neagră
Munții Balcani
Varna
1453 Cucerirea Constantinopolului după un asediu marchează sfârșitul Imperiului Bizantin
1461 Otomanii cuceresc Imperiul Trebizond (Trapezunt), o regiune bizantină secesionistă
Sofia (Sofya)
BULGARIA
1402 Baiazid este înfrânt de Timur
Durazzo
1430 Salonic este cucerit de otomani
Edirne (Adrianopol)
1326 Bursa devine prima capitală otomană
Trebizond
IMPERIUL OTOMAN
ALBANIA
TRACIA
Istanbul (Constantinopol)
Selânik (Salonic)
Iznik (Niceea)
Erzurum
Gallipoli
Bursa
Ankara
Sögüt
OTOMANI
KARASI
Corfu
Marea Egee
Anatolia
Izmir (Smirna)
SARUHAN
GERMIYAN
Atena
AYDIN
HAMID
MOREEA
MENTEȘE
KARAMAN
Ducatul Naxos
TEKE
Monemvasia
Rodos
Creta
Cipru
Marea Mediterană
1 ORIGINILE IMPERIULUI OTOMAN 1280–1326
După colapsul Imperiului Selgiucid, vestul Anatoliei a fost divizat într-o serie de state concurente, conduse de bei. Unul dintre ele, format în jurul unui oraș numit Sögüt, a început să se dezvolte după 1280 sub conducerea lui Osman. Fiul său, Orhan, a cucerit importantul oraș bizantin Bursa în 1326, transformându-l în capitala sa. De aici, a cucerit o mare parte din restul Anatoliei și a trimis prima armată otomană în Europa.
Teritorii otomane 1326
Capitală otomană 1326
Beylik-uri anatoliene cca 1300

RECONQUISTA

Armate islamice au cotropit Peninsula Iberică la începutul secolului VIII. Suverani creștini au inversat lent acest proces, inițiind Reconquista („recucerire"), care a culminat cu căderea Granadei, în 1492, și cu expulzarea musulmanilor din Spania.

Regatul vizigot din Spania s-a prăbușit rapid în fața unei armate islamice care a traversat Gibraltarul, venind din Africa de Nord musulmană în 711. În 718, doar o mică zonă din izolații munți ai Asturiei mai rămăsese necucerită. Recucerirea ulterioară a regiunilor stăpânite de musulmani din Spania și Portugalia (al-Andalus) de către statele creștine a durat aproape opt secole. Mai întâi, extremitatea nord-estică a fost reocupată de armatele suveranului franc Carol cel Mare, iar nu de armatele, slabe prin comparație, ale regatelor creștine spaniole. Treptat însă, Castilia și Leónul în vest și Navarra și Aragon în est s-au întărit și au înaintat către sud.

Apariția ideologiei cruciate la finele secolului XI a accelerat ritmul Reconquistei, armatele creștine fiind dominate acum de sentimentul că purtau un război religios. Fragmentarea politică a Califatului Omeiad a slăbit, totodată, dominația musulmană în centrul Spaniei, ducând la pierderea orașului strategic Toledo, în 1085. O afluență de noi grupuri nord-africane, mai întâi almoravizii, apoi almohazii, a reunificat al-Andalus, dar victoria zdrobitoare a lui Alfonso al VIII-lea al Castiliei asupra musulmanilor, în 1212, a redus teritoriul ocupat de aceștia la Granada. La acea vreme, un proces de recucerire mult mai scurt se petrecuse în Portugalia.

Granada s-a menținut ca emirat islamic până în 1492, când Ferdinand al II-lea de Aragon și Isabela de Castilia au trimis o armată să asedieze orașul. Căderea acestuia, după o scurtă rezistență, a marcat sfârșitul Spaniei musulmane și încheierea Reconquistei.

INCHIZIȚIA
LUPTA CONTRA EREZIEI ÎN SPANIA

Vreme de secole, musulmani, evrei și creștini au conviețuit în Spania, dar la sfârșitul secolului XIV o dorință de unificare religioasă a început să se facă simțită în țară. Evreii și musulmanii au fost convertiți forțat la creștinism, iar convertiții au devenit ținte ale persecuțiilor. În 1478, papa Sixt al VI-lea a autorizat înființarea Inchiziției, ceea ce a dus la testări publice ale credinței și la executarea „ereticilor". Acuzații, îmbrăcați în haine speciale, defilau într-o ceremonie numită Autodafe (dreapta), în timp ce li se citea sentința.

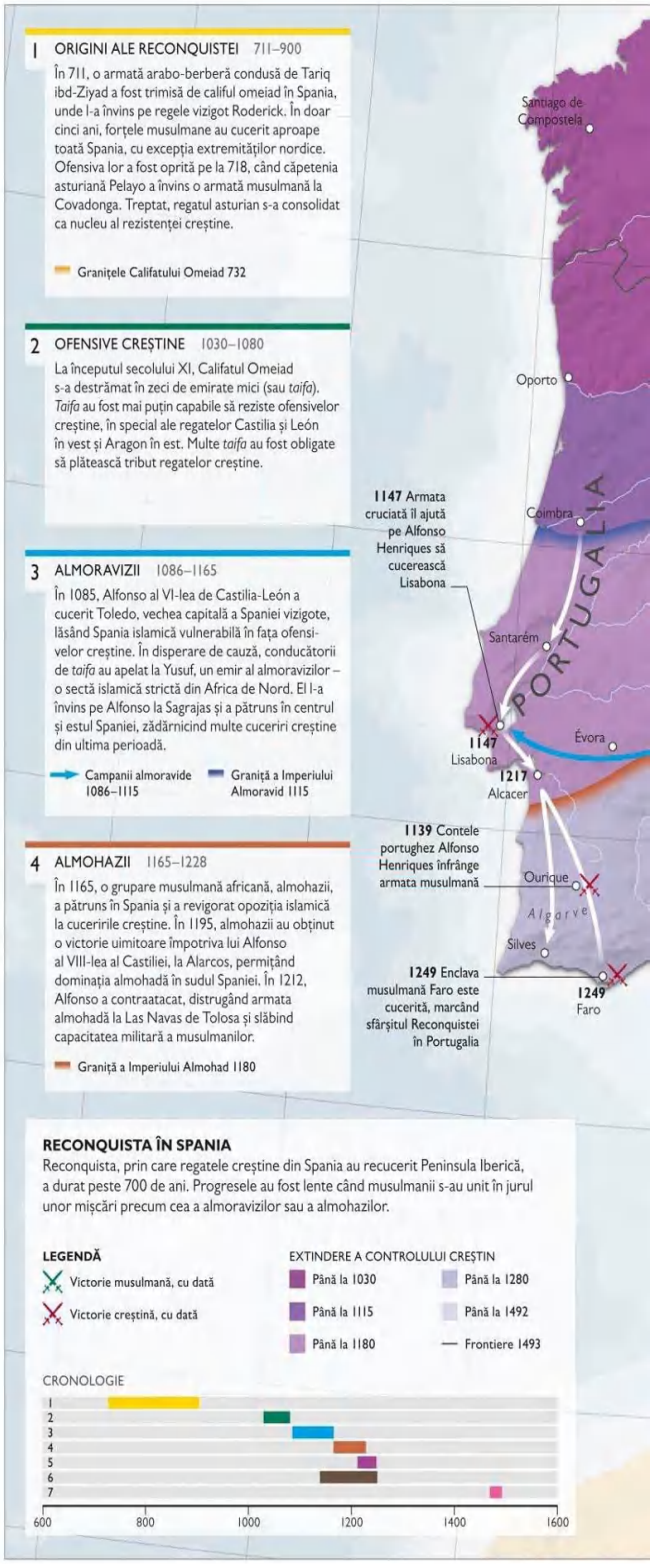
1 ORIGINI ALE RECONQUISTEI 711–900
În 711, o armată arabo-berberă condusă de Tariq ibd-Ziyad a fost trimisă de califul omeiad în Spania, unde l-a învins pe regele vizigot Roderick. În doar cinci ani, forțele musulmane au cucerit aproape toată Spania, cu excepția extremităților nordice. Ofensiva lor a fost oprită pe la 718, când căpetenia asturiană Pelayo a învins o armată musulmană la Covadonga. Treptat, regatul asturian s-a consolidat ca nucleu al rezistenței creștine.
Granițele Califatului Omeiad 732
2 OFENSIVE CREȘTINE 1030–1080
La începutul secolului XI, Califatul Omeiad s-a destrămat în zeci de emirate mici (sau taifa). Taifa au fost mai puțin capabile să reziste ofensivelor creștine, în special ale regatelor Castilia și León în vest și Aragon în est. Multe taifa au fost obligate să plătească tribut regatelor creștine.
3 ALMORAVIZII 1086–1165
În 1085, Alfonso al VI-lea de Castilia-León a cucerit Toledo, vechea capitală a Spaniei vizigote, lăsând Spania islamică vulnerabilă în fața ofensivelor creștine. În disperare de cauză, conducătorii de taifa au apelat la Yusuf, un emir al almoravizilor – o sectă islamică strictă din Africa de Nord. El l-a învins pe Alfonso la Sagrajas și a pătruns în centrul și estul Spaniei, zădărnicind multe cuceriri creștine din ultima perioadă.
Campanii almoravide 1086–1115
Graniță a Imperiului Almoravid 1115
4 ALMOHAZII 1165–1228
În 1165, o grupare musulmană africană, almohazii, a pătruns în Spania și a revigorat opoziția islamică la cuceririle creștine. În 1195, almohazii au obținut o victorie uimitoare împotriva lui Alfonso al VIII-lea al Castiliei, la Alarcos, permițând dominația almohadă în sudul Spaniei. În 1212, Alfonso a contraatacat, distrugând armata almohadă la Las Navas de Tolosa și slăbind capacitatea militară a musulmanilor.
Graniță a Imperiului Almohad 1180
Santiago de Compostela
Oporto
Coimbra
1147 Armata cruciată îl ajută pe Alfonso Henriques să cucerească Lisabona
PORTUGALIA
Santarém
Évora
1147 Lisabona
1217 Alcacer
1139 Contele portughez Alfonso Henriques înfrânge armata musulmană
Ourique
Algarve
Silves
1249 Enclava musulmană Faro este cucerită, marcând sfârșitul Reconquistei în Portugalia
1249 Faro
RECONQUISTA ÎN SPANIA
Reconquista, prin care regatele creștine din Spania au recucerit Peninsula Iberică, a durat peste 700 de ani. Progresele au fost lente când musulmanii s-au unit în jurul unor mișcări precum cea a almoravizilor sau a almohazilor.
LEGENDĂ
Victorie musulmană, cu dată
Victorie creștină, cu dată
EXTINDERE A CONTROLULUI CREȘTIN
Până la 1030
Până la 1115
Până la 1180
Până la 1280
Până la 1492
Frontiere 1493
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
600
800
1000
1200
1400
1600

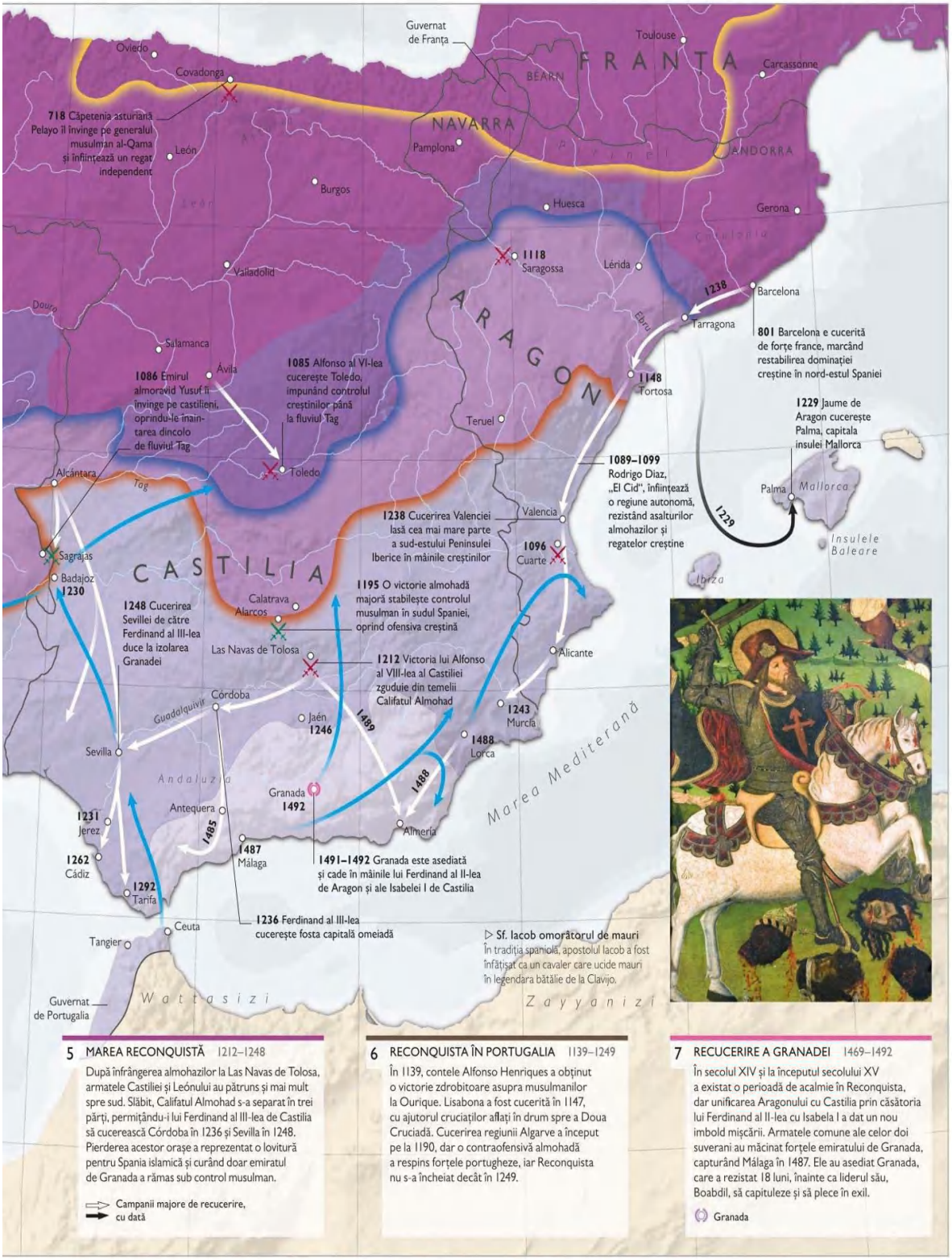

▷ **Sf. Iacob omorâtorul de mauri**
În tradiția spaniolă, apostolul Iacob a fost înfățișat ca un cavaler care ucide mauri în legendara bătălie de la Clavijo.

5 MAREA RECONQUISTĂ 1212–1248

După înfrângerea almohazilor la Las Navas de Tolosa, armatele Castiliei și Leónului au pătruns și mai mult spre sud. Slăbit, Califatul Almohad s-a separat în trei părți, permițându-i lui Ferdinand al III-lea de Castilia să cucerească Córdoba în 1236 și Sevilla în 1248. Pierderea acestor orașe a reprezentat o lovitură pentru Spania islamică și curând doar emiratul de Granada a rămas sub control musulman.

⇨ Campanii majore de recucerire, cu dată

6 RECONQUISTA ÎN PORTUGALIA 1139–1249

În 1139, contele Alfonso Henriques a obținut o victorie zdrobitoare asupra musulmanilor la Ourique. Lisabona a fost cucerită în 1147, cu ajutorul cruciaților aflați în drum spre a Doua Cruciadă. Cucerirea regiunii Algarve a început pe la 1190, dar o contraofensivă almohadă a respins forțele portugheze, iar Reconquista nu s-a încheiat decât în 1249.

7 RECUCERIREA GRANADEI 1469–1492

În secolul XIV și la începutul secolului XV a existat o perioadă de acalmie în Reconquista, dar unificarea Aragonului cu Castilia prin căsătoria lui Ferdinand al II-lea cu Isabela I a dat un nou imbold mișcării. Armatele comune ale celor doi suverani au măcinat forțele emiratului de Granada, capturând Málaga în 1487. Ele au asediat Granada, care a rezistat 18 luni, înainte ca liderul său, Boabdil, să capituleze și să plece în exil.

◌ Granada

ASIA DE EST MEDIEVALĂ

China a fost puterea dominantă în estul Asiei în secolele VI–XV. Forma sa de guvernământ a fost imitată pe scară largă în regiune, din Japonia în Coreea și Vietnam. Dar, ca și alte state din acea vreme, China a cunoscut mari perioade de dezbinare și cucerire de către puteri străine.

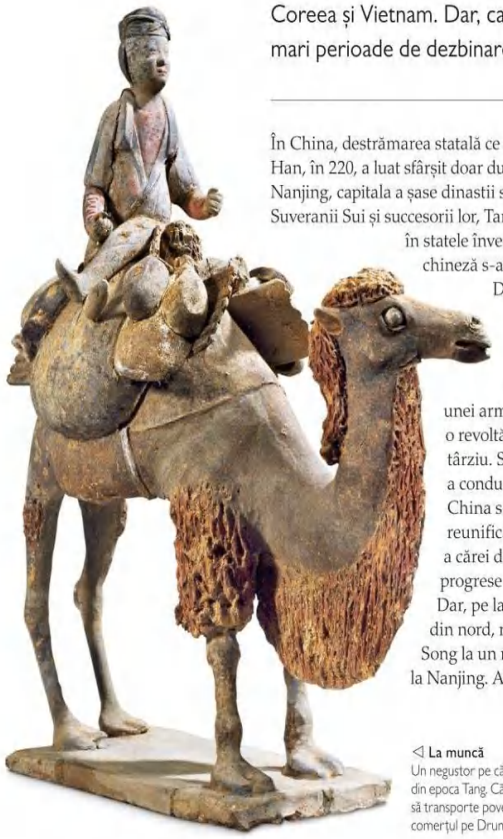

◁ **La muncă**
Un negustor pe cămilă în această figurină de teracotă din epoca Tang. Cămilele bactriene – rezistente, capabile să transporte poveri grele – au fost ideale pentru comerțul pe Drumul Mătăsii prin Asia Centrală.

În China, destrămarea statală ce a urmat prăbușirii dinastiei Han, în 220, a luat sfârșit doar după ce dinastia Sui a cucerit Nanjing, capitala a șase dinastii sudice succesive, în 589. Suveranii Sui și succesorii lor, Tang, au intervenit repetat în statele învecinate, iar dominația chineză s-a extins în Asia Centrală. Deși puternică economic, guvernarea Tang a fost subminată de lupte dintre facțiuni, de o înfrângere în fața unei armate arabe, în 751, și de o revoltă majoră, patru ani mai târziu. Slăbită, dinastia Tang a condus până în 907, când China s-a fărâmițat iar, fiind reunificată sub dinastia Song, a cărei dominație a fost marcată de progrese tehnologice și economice. Dar, pe la 1127, jurchenii, nomazi din nord, reduseseră domeniile Song la un regat sudic, cu capitala la Nanjing. Acesta a căzut între 1251 și 1279 sub stăpânirea mongolilor, al căror conducător, Genghis Han, a pus bazele primei dinastii non-chineze din China – Yuan. Dominația mongolă a slăbit, și în 1368 generalul rebel Zhu Yuanzhang a cucerit Beijingul, proclamându-se primul împărat al dinastiei Ming.

▷ **Simbol al păcii**
Această statuetă japoneză din lemn din secolul XI îl reprezintă pe Buddha așezat. Gestul mâinii simbolizează pacea și ocrotirea credincioșilor. Budismul a fost religie de stat în perioada Nara.

Japonia și Coreea

Un stat centralizat japonez a apărut în perioada Nara (710–794), dominat de budism și cu o birocrație și un sistem de provincii în stil chinezesc. În 794, curtea imperială s-a mutat la Heian (astăzi Kyoto), pentru a reduce influența călugărilor budiști, dar puternice familii aristocrate, ca Minamoto și Taira, au smuls puterea reală din mâinile împăratului. Rivalitatea dintre ele a dus la Războiul Genpei, din 1180–1185, încheiat cu înfrângerea familiei Taira și cu înființarea unui guvern militar Minamoto – sau shogunat – cu baza la Kamakura. Împărații au devenit lideri simbolici – deși împăratul Go-Daigo a declanșat o revoltă în 1331, într-o tentativă de a impune puterea imperială. Shogunii, mai întâi la Kamakura, apoi la Muromachi, au devenit adevărații conducători. Totuși, la mijlocul secolului XV, shogunatul a pierdut puterea în favoarea unor seniori locali

SCHIMBĂRI DE PUTERE ÎN ASIA DE EST

Perioada medievală a fost martora procesului de formare statală în Asia de Sud-Est și Japonia, ambele regiuni puternic influențate de modele chineze de guvernare și de budism. În China, o perioadă de dezbinare a fost urmată de restabilirea unui puternic control central, sub dinastiile Tang și Song. Dimpotrivă, India s-a fragmentat după prăbușirea Imperiului Gupta în secolul VI, nordul și sudul subcontinentului fiind conduse de multe dinastii separate.

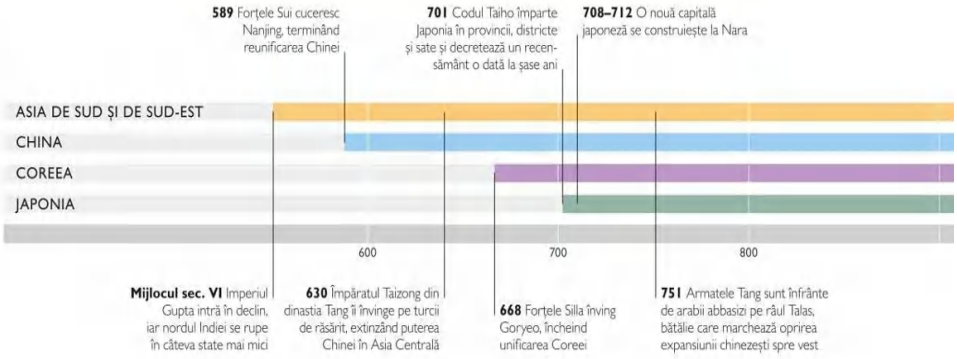
589 Forțele Sui cuceresc Nanjing, terminând reunificarea Chinei
701 Codul Taiho împarte Japonia în provincii, districte și sate și decretează un recensământ o dată la șase ani
708–712 O nouă capitală japoneză se construiește la Nara
ASIA DE SUD ȘI DE SUD-EST
CHINA
COREEA
JAPONIA
600
700
800
Mijlocul sec. VI Imperiul Gupta intră în declin, iar nordul Indiei se rupe în câteva state mai mici
630 Împăratul Taizong din dinastia Tang îi învinge pe turcii de răsărit, extinzând puterea Chinei în Asia Centrală
668 Forțele Silla învinge Goryeo, încheind unificarea Coreei
751 Armatele Tang sunt înfrânte de arabii abbasizi pe râul Talas, bătălie care marchează oprirea expansiunii chinezești spre vest

◁ **Dansatori cerești**
Această sculptură superbă, realizată în secolul XII în complexul de temple Angkor Wat din Cambodgia, înfățișează patru *apsara*, dansatoare cerești, care îi distrează pe zei și obțin favoruri pentru oameni în paradisul zeului hindus Indra.

ai războiului, daimyo, pe măsură ce Japonia se fragmenta în stătulețe concurente. După plecarea administratorilor chinezi în 313, Peninsula Coreeană a fost împărțită între trei state războinice: Goryeo, Silla și Paecke. China a încercat să recucerească Coreea, dar suveranii Silla au exploatat atacurile chinezești în cele două state pentru a reunifica țara sub conducerea lor. Ei au instalat în Coreea unificată o administrație după model chinezesc, dar s-au prăbușit din cauza unui val de revolte, pe la 900. În 935, Wang Kon a întemeiat dinastia Goryeo, reunind Coreea, dar invaziile mongole de după 1231 au redus țara la rang de stat vasal, până când regele Kongmin i-a reafirmat independența, în 1356. Presiunea chineză a continuat, până când, în 1388, Yi Song-gye a învins dinastia Ming și a pus bazele dinastiei Choson, care a condus Coreea până la 1910.

Regate din Asia de Sud-Est

În secolele IX–XI au apărut puternice state teritoriale. Regatul Pagan, condus de Anawratha, a unit aproape tot teritoriul actualului stat Myanmar, iar regatul Angkor (din Cambodgia de azi), a atins apogeul sub Suryavarman al II-lea. În 1181, Imperiul Angkor, condus de Jayavarman al VII-lea, a învins Imperiul Champa, care guvernase sudul Cambodgiei din secolul VII și jefuise Angkor în 1177. Dar regatele din Asia de Sud-Est au suferit de pe urma atacurilor mongole, care au slăbit Paganul și aproape au distrus regatul vietnamez Dai Viet. La finele secolului XV, marile regate medievale s-au sfărâmat: Vijaya, capitala Imperiului Champa, a fost cucerită de Dai Viet, iar Angkorul a fost prădat de regatul thailandez Ayutthaya.

State mai mici apăruseră în nordul Indiei după căderea Imperiului Gupta, la mijlocul secolului VI. Ele au fost unite de Harsha Vardhen, din dinastia Pushyabhuti, însă după asasinarea acestuia, în 647, regatul s-a destrămat. Abia după invazia lui Mahomed din Ghur, în 1192, și întemeierea Sultanatului Delhi, în 1206, nordul Indiei avea să fie reunit. Sudul Indiei s-a dezvoltat separat; Imperiul Chola s-a extins în secolele X–XI, ocupând nordul Sri Lanka și porturi din peninsula Malay, însă a intrat în colaps în secolul XII. Regatul Vijayanagara, întemeiat în 1336, a dominat sudul Indiei până la cucerirea de către moguli în secolul XVII.

„Baekje [Paeckche] este o lună plină, Silla este doar o semilună."

PROFEȚIE DESPRE ASCENSIUNEA REGATULUI SILLA, 669

▽ **Arhitectură divină**
Templul Muktesvar, construit în secolul X la Odisha, în sudul Indiei, face parte dintr-un complex mai amplu de temple. Dedicat zeului hindus Shiva, a fost construit sub dinastia Somavanshi, care a stăpânit părți din sud-estul Indiei între secolele IX–XII.

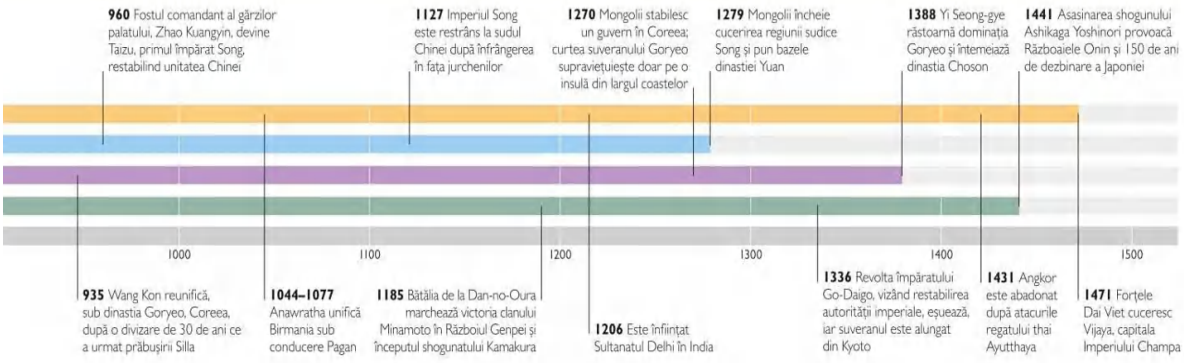
960 Fostul comandant al gărzilor palatului, Zhao Kuangyin, devine Taizu, primul împărat Song, restabilind unitatea Chinei
1127 Imperiul Song este restrâns la sudul Chinei după înfrângerea în fața jurchenilor
1270 Mongolii stabilesc un guvern în Coreea; curtea suveranului Goryeo supraviețuiește doar pe o insulă din largul coastelor
1279 Mongolii încheie cucerirea regiunii sudice Song și pun bazele dinastiei Yuan
1388 Yi Seong-gye răstoarnă dominația Goryeo și întemeiază dinastia Choson
1441 Asasinarea shogunului Ashikaga Yoshinori provoacă Războaiele Onin și 150 de ani de dezbinare a Japoniei
1000
1100
1200
1300
1400
1500
935 Wang Kon reunifică, sub dinastia Goryeo, Coreea, după o divizare de 30 de ani ce a urmat prăbușirii Silla
1044–1077 Anawratha unifică Birmania sub conducere Pagan
1185 Bătălia de la Dan-no-Oura marchează victoria clanului Minamoto în Războiul Genpei și începutul shogunatului Kamakura
1206 Este înființat Sultanatul Delhi în India
1336 Revolta împăratului Go-Daigo, vizând restabilirea autorității imperiale, eșuează, iar suveranul este alungat din Kyoto
1431 Angkor este abadonat după atacurile regatului thai Ayutthaya
1471 Forțele Dai Viet cuceresc Vijaya, capitala Imperiului Champa

CHINA DINASTIILOR TANG ȘI SONG

După o lungă perioadă de dezbinare după căderea dinastiei Han, China a fost reunificată sub dinastiile Sui, apoi Tang și Song. Țara a prosperat și a dominat Asia Centrală până la cucerirea statului Song de către mongoli.

La sfârșitul dinastiei Han, în 220 d.Hr., China s-a destrămat. Dinastia Sui (581–618) a reunificat țara, dar, după o revoltă în 618, tronul a fost ocupat de Li Yuan. El și fiul lui, Li Shimin, au înființat dinastia Tang, introducând reforme care au adus ordinea în provinciile chineze. În 639, Li Shimin (acum împăratul Taizong) a trimis armate în Turkestan, impunând controlul Tang asupra unui lanț de așezări comerciale strategice, ca Dunhuang.

În 755, regimul a fost slăbit de revolta generalului An Lushan. Deși forțele imperiale au restabilit situația, o serie de suverani slabi au provocat colapsul dinastiei Tang în 907. Mai multe regate rivale s-au luptat pentru supremație, până când dinastia Song le-a supus pe celelalte și și-a impus controlul asupra întregii țări, pe la 960. În această Chină revigorată au apărut bresle de negustori, banii de hârtie au fost adoptați pe scară largă, iar inventii precum praful de pușcă și busola magnetică s-au răspândit rapid. La începutul secolului XII, dinastia începuse să slăbească; triburi nomade ale jurchenilor au cucerit nordul Chinei, restrângând statul Song în sudul vechiului său teritoriu.

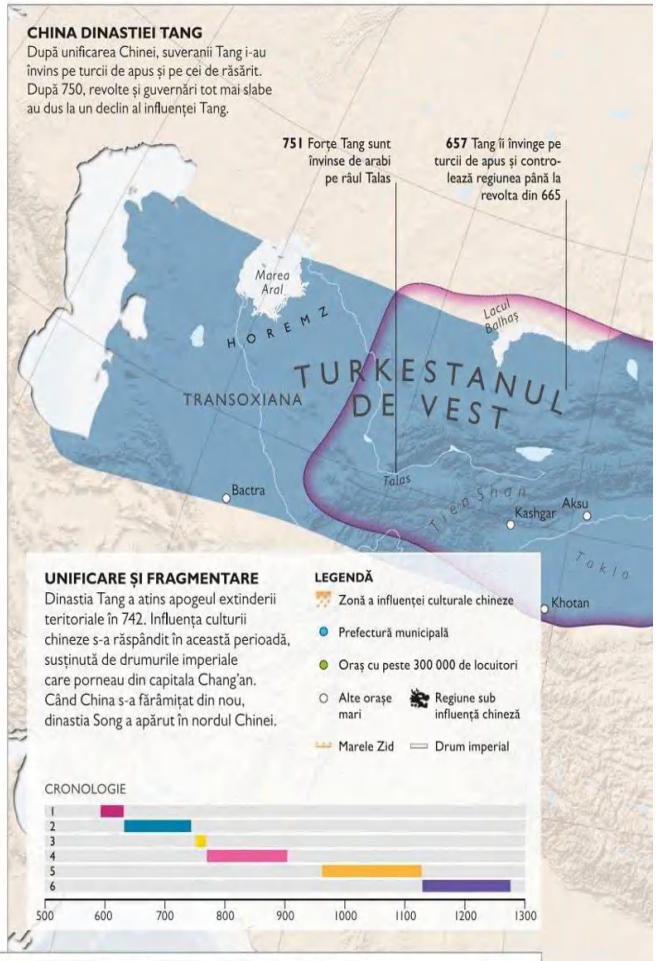

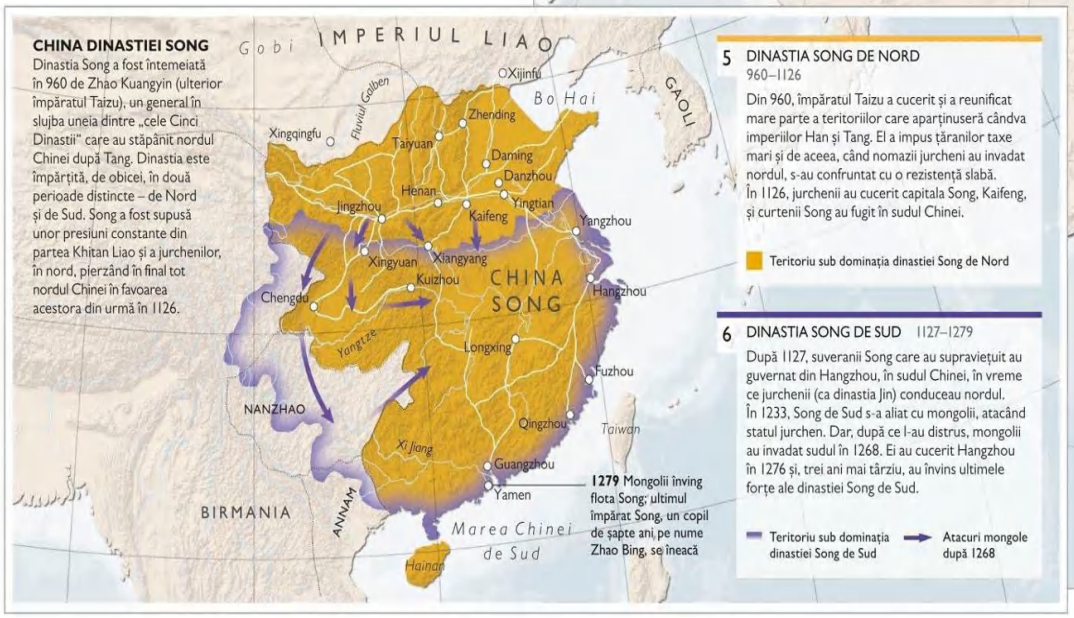
CHINA DINASTIEI SONG
Dinastia Song a fost întemeiată în 960 de Zhao Kuangyin (ulterior împăratul Taizu), un general în slujba uneia dintre „cele Cinci Dinastii" care au stăpânit nordul Chinei după Tang. Dinastia este împărțită, de obicei, în două perioade distincte – de Nord și de Sud. Song a fost supusă unor presiuni constante din partea Khitan Liao și a jurchenilor, în nord, pierzând în final tot nordul Chinei în favoarea acestora din urmă în 1126.
Gobi
IMPERIUL LIAO
Xijinfu
Fluviul Galben
Bo Hai
GAOLI
Zhending
Xingqingfu
Taiyuan
Daming
Danzhou
Henan
Yingtian
Jingzhou
Kaifeng
Yangzhou
Xingyuan
Xiangyang
Kuizhou
CHINA SONG
Hangzhou
Chengdu
Yangtze
Longxing
Fuzhou
NANZHAO
Qingzhou
Taiwan
Xi Jiang
Guangzhou
Yamen
BIRMANIA
ANNAM
Marea Chinei de Sud
Hainan
1279 Mongolii învinge flota Song; ultimul împărat Song, un copil de șapte ani pe nume Zhao Bing, se înecă
5 DINASTIA SONG DE NORD
960–1126
Din 960, împăratul Taizu a cucerit și a reunificat mare parte a teritoriilor care aparținuseră cândva imperiilor Han și Tang. El a impus țăranilor taxe mari și de aceea, când nomazii jurcheni au invadat nordul, s-au confruntat cu o rezistență slabă. În 1126, jurchenii au cucerit capitala Song, Kaifeng, și curtenii Song au fugit în sudul Chinei.
Teritoriu sub dominația dinastiei Song de Nord
6 DINASTIA SONG DE SUD 1127–1279
După 1127, suveranii Song care au supraviețuit au guvernat din Hangzhou, în sudul Chinei, în vreme ce jurchenii (ca dinastia Jin) conduceau nordul. În 1233, Song de Sud s-a aliat cu mongolii, atacând statul jurchen. Dar, după ce l-au distrus, mongolii au invadat sudul în 1268. Ei au cucerit Hangzhou în 1276 și, trei ani mai târziu, au învins ultimele forțe ale dinastiei Song de Sud.
Teritoriu sub dominația dinastiei Song de Sud
Atacuri mongole după 1268

1 UNIFICAREA CHINEI 590–628
După prăbușirea dinastiei Han, China s-a divizat într-o serie de dinastii, multe aparținând, inițial, unor grupări nomade din nord. Unitatea a fost restabilită, efemer, în 590, când dinastia Sui a preluat controlul, dar războaie costisitoare contra coreenilor și turcilor au dus la căderea acestei dinastii în 618. După o perioadă de haos, tânărul general Li Shimin a impus ordinea și l-a instalat pe tron pe tatăl său, cu numele de Gaozu, primul împărat Tang. La 628, China era iarăși unificată.
Imperiul Tang
2 IMPERIUL CENTRAL-ASIATIC 629–751
Invazii turcice au amenințat China în primii ani ai dinastiei Tang, dar în 629 împăratul Taizong i-a învins pe turcii de răsărit. Ulterior, el a trimis armate în Asia Centrală, înființând protectorate în vest, precum Kashgar. Suveranii Tang au pierdut unele teritorii pe la 680, expansiunea lor spre vest fiind oprită când armata lor a fost învinsă de arabi pe râul Talas în 751.
Turci de apus
Turci de răsărit
Regiuni controlate temporar de Tang
Amur
SHIWEI
Malgal
UIGURI
Karakorum
DZUNGARIA
645–769 Dzungaria este ocupată de dinastia chineză Tang
Beshbalik
Turfan
Tarim
Makan
TURKESTANUL DE EST
Gobi
Sec. VIII–IX Regatul Bohai este stat tributar Imperiului Tang
BOHAI (PARHAE)
BOHAI
660–668 O invazie Tang majoră cucerește cea mai mare parte a regatului coreean Silla, dar chinezii sunt obligați să se retragă în 676
NINGXIA
Coreea
Marea Japoniei (Marea de Est)
JAPONIA
Shazhou
Guazhou
Dunhuang
Anxi
GANSU
Ganzhou
Liangzhou
Fluviul Galben
Cangzhou
Bo Hai
SILLA
Kyoto
Nagoya
Nara
Taiyuan
Marea Galbenă
Munții Kunlun
Podișul Tibet
Xiangzhou
Luoyang
Chang'an
Yangtze
TIBET
CHINA TANG
Runzhou
Changzhou
Marea Chinei de Est
Hanzhou
Chengdu
Lhasa
cca 600 Tibetul este unificat și își începe expansiunea rapidă
750 Tibetanii pierd mare parte din teritoriu în favoarea Chinei, spre a-l redobândi și extinde din nou după 780
Brahmaputra
NANZHAO
Fuzhou
Yangzhou
Shaozhou
Taiwan
Xi Jiang
Guangzhou (Canton)
Marea Chinei de Sud
cca 700 Nanzhao este unificat și își începe expansiunea
Pagan
Irrawaddy
Hanoi (Lang-pien)
Hainan
679 Este înființat protectoratul Annam sub dinastia Tang
Pegu
Huế
ANNAM
▷ Ceramică Tang
În Imperiul Tang s-au realizat figurine de animale și demnitari civili din ceramică viu colorată, folosite ca obiecte funerare.
4 PRĂBUȘIREA TANG 763–907
După revolta lui An Lushan, guvernatorii militari locali au dobândit mai multă putere, în ciuda eforturilor depuse de împăratul Xianzong (domnie 805–820) de a stabiliza finanțele și a înfrânge revoltele. Ulterior, eunucii curții – bărbați castrați, angajați ca funcționari – au dobândit supremația asupra aparatului birocratic și armatei, iar conflictele dintre facțiuni au paralizat guvernarea. În 907, Zhu Wen, un guvernator militar, l-a detronat pe ultimul împărat Tang, Ai Wen, înființând dinastia Liang târzie.
3 REVOLTA LUI AN LUSHAN 755–763
După o serie de eșecuri militare în Asia Centrală, în armata chineză s-au amplificat nemulțumirile. În 755 a izbucnit o revoltă condusă de An Lushan, un general care a cucerit capitala imperială (sau „vestică") de la Chang'an, în 756. Deși a fost asasinat în anul următor, ultimele armate rebele au fost învinse abia în 763, moment în care controlul Tang asupra provinciilor fusese serios slăbit.
Capitală Tang cucerită

COREEA ȘI JAPONIA MEDIEVALE

Coreea și Japonia au început să dezvolte o monarhie centralizată birocratică în secolul VIII, puternic influențate de dinastia Tang din China învecinată. În plus, peisajele culturale ale ambelor state au fost modelate de introducerea budismului din China, în secolul IV.

La mijlocul secolului VII, statul coreean Silla și-a asigurat sprijinul militar al dinastiei chineze Tang pentru a-și învinge rivalii, regatele Goguryeo și Baekje (Paekche), și a unifica țara sub conducerea sa. După ce a guvernat aproape trei secole, regimul Silla s-a dezintegrat în haosul ce a urmat căderii dinastiei Tang în China, în 906. Ulterior, statul Goryeo (întemeiat în 901 de lideri ai fostului regat Goguryeo) a reunificat Coreea în 936 și a favorizat o perioadă de prosperitate economică și dezvoltare culturală. Dar atacuri mongole, după 1231, au dus la căderea guvernării Goryeo și, după 1270, Coreea a devenit vasala imperiului mongol Yuan în următorii 80 de ani.

În Japonia, introducerea budismului în 538 a coincis cu prăbușirea dinastiei Yamato și cu izbucnirea luptelor pentru putere între clanuri și regate regionale. Reformele Taiku din 646 au inițiat unificarea Japoniei sub o guvernare centralizată, după model chinezesc.

Împărații perioadei Nara au pierdut lent puterea, mai întâi în favoarea familiei Fujiwara, în secolele X și XI, apoi în favoarea samurailor, care au susținut o dictatură militară numită shogunat. Puternicul shogunat Kamakura a zădărnicit două invazii mongole, dar a fost răsturnat de un clan rival, iar ulterior puterea a revenit liderilor locali, daimyo, ducând la un război civil cu durata de un secol (pp. 180–181).

„... armura și coiful mi-au fost pernă;
arcul și săgețile mi-au fost meșteșug...“

YOSHITSUNE MINAMOTO, GENERAL, CCA 1189

MORMINTE GORYEO
O MOȘTENIRE CULTURALĂ

Cele mai renumite vestigii ale regatului coreean Goryeo sunt mormintele aristocraților din acea perioadă. Construite din piatră și acoperite cu movile din piatră sau pământ, aceste morminte sunt împodobite cu picturi murale. În complexul funerar de lângă capitala regatului Goryeo, Gaegyeong (astăzi Kaesong), printre cele mai fastuoase monumente se numără Hyonjongrung, mormântul regelui Kongmin. Cele două movile identice conțin rămășițele pământești ale suveranului și ale soției sale – prințesa mongolă Noguk.

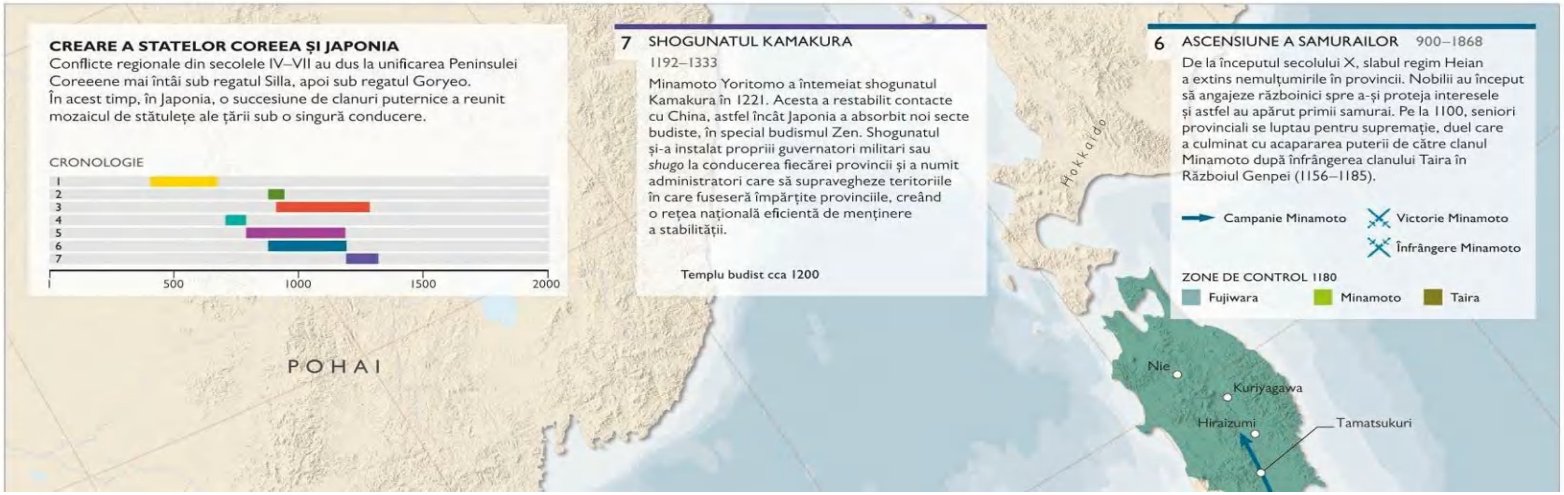
CREARE A STATELOR COREEA ȘI JAPONIA
Conflicte regionale din secolele IV–VII au dus la unificarea Peninsulei Coreeene mai întâi sub regatul Silla, apoi sub regatul Goryeo. În acest timp, în Japonia, o succesiune de clanuri puternice a reunit mozaicul de stătulețe ale țării sub o singură conducere.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
500
1000
1500
2000
POHAI
7 SHOGUNATUL KAMAKURA
1192–1333
Minamoto Yoritomo a întemeiat shogunatul Kamakura în 1221. Acesta a restabilit contacte cu China, astfel încât Japonia a absorbit noi secte budiste, în special budismul Zen. Shogunatul și-a instalat propriii guvernatori militari sau shugo la conducerea fiecărei provincii și a numit administratori care să supravegheze teritoriile în care fuseseră împărțite provinciile, creând o rețea națională eficientă de menținere a stabilității.
Templu budist cca 1200
Hokkaido
6 ASCENSIUNE A SAMURAILOR 900–1868
De la începutul secolului X, slabul regim Heian a extins nemulțumirile în provincii. Nobilii au început să angajeze războinici spre a-și proteja interesele și astfel au apărut primii samurai. Pe la 1100, seniori provinciali se luptau pentru supremație, duel care a culminat cu acapararea puterii de către clanul Minamoto după înfrângerea clanului Taira în Războiul Genpei (1156–1185).
Campanie Minamoto
Victorie Minamoto
Înfrângere Minamoto
ZONE DE CONTROL 1180
Fujiwara
Minamoto
Taira
Nie
Kuriyagawa
Hiraizumi
Tamatsukuri

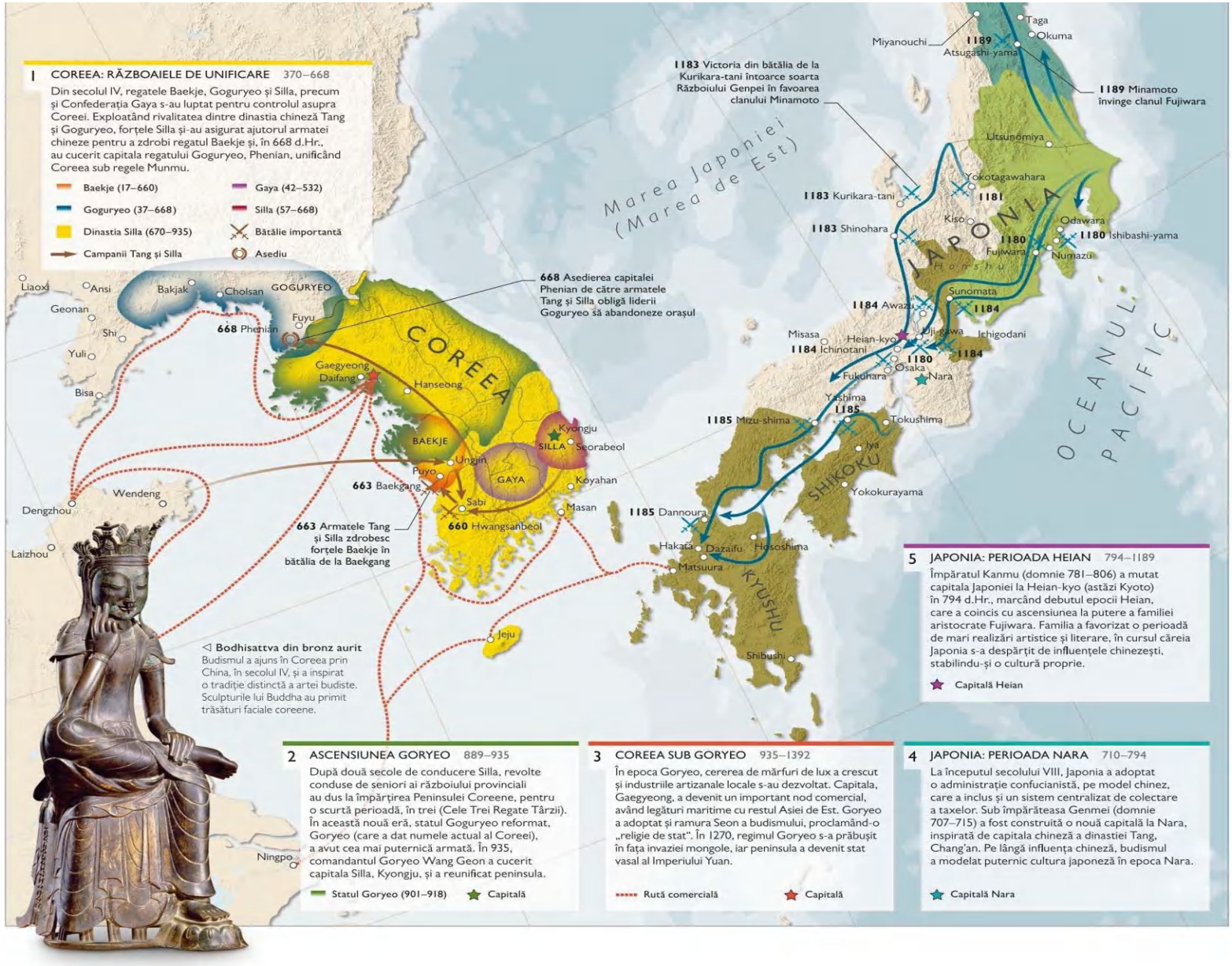
1 COREEA: RĂZBOAIELE DE UNIFICARE 370–668
Din secolul IV, regatele Baekje, Goguryeo și Silla, precum și Confederația Gaya s-au luptat pentru controlul asupra Coreei. Exploatând rivalitatea dintre dinastia chineză Tang și Goguryeo, forțele Silla și-au asigurat ajutorul armatei chineze pentru a zdrobi regatul Baekje și, în 668 d.Hr., au cucerit capitala regatului Goguryeo, Phenian, unificând Coreea sub regele Munmu.
Baekje (17–660)
Goguryeo (37–668)
Dinastia Silla (670–935)
Campanii Tang și Silla
Gaya (42–532)
Silla (57–668)
Bătălie importantă
Asediu
Liaoxi
Ansi
Bakjak
Cholsan
GOGURYEO
Geonan
Fuyu
Shi
668 Phenian
Yuli
Gaegyeong
Daifang
Hanseong
Bisa
COREEA
668 Asedierea capitalei Phenian de către armatele Tang și Silla obligă liderii Goguryeo să abandoneze orașul
BAEKJE
Kyongju
SILLA
Seorabeol
Ungjin
Puyo
663 Baekgang
GAYA
Koyahan
Wendeng
Sabi
Masan
Dengzhou
663 Armatele Tang și Silla zdrobesc forțele Baekje în bătălia de la Baekgang
660 Hwangsanbeol
Laizhou
Jeju
Ningpo
◁ Bodhisattva din bronz aurit
Budismul a ajuns în Coreea prin China, în secolul IV, și a inspirat o tradiție distinctă a artei budiste. Sculpturile lui Buddha au primit trăsături faciale coreene.
2 ASCENSIUNEA GORYEO 889–935
După două secole de conducere Silla, revolte conduse de seniori ai războiului provinciali au dus la împărțirea Peninsulei Coreene, pentru o scurtă perioadă, în trei (Cele Trei Regate Târzii). În această nouă eră, statul Goguryeo reformat, Goryeo (care a dat numele actual al Coreei), a avut cea mai puternică armată. În 935, comandantul Goryeo Wang Geon a cucerit capitala Silla, Kyongju, și a reunificat peninsula.
Statul Goryeo (901–918)
Capitală
3 COREEA SUB GORYEO 935–1392
În epoca Goryeo, cererea de mărfuri de lux a crescut și industriile artizanale locale s-au dezvoltat. Capitala, Gaegyeong, a devenit un important nod comercial, având legături maritime cu restul Asiei de Est. Goryeo a adoptat și ramura Seon a budismului, proclamând-o „religie de stat". În 1270, regimul Goryeo s-a prăbușit în fața invaziei mongole, iar peninsula a devenit stat vasal al Imperiului Yuan.
Rută comercială
Capitală
4 JAPONIA: PERIOADA NARA 710–794
La începutul secolului VIII, Japonia a adoptat o administrație confucianistă, pe model chinez, care a inclus și un sistem centralizat de colectare a taxelor. Sub împărăteasa Genmei (domnie 707–715) a fost construită o nouă capitală la Nara, inspirată de capitala chineză a dinastiei Tang, Chang'an. Pe lângă influența chineză, budismul a modelat puternic cultura japoneză în epoca Nara.
Capitală Nara
5 JAPONIA: PERIOADA HEIAN 794–1189
Împăratul Kanmu (domnie 781–806) a mutat capitala Japoniei la Heian-kyo (astăzi Kyoto) în 794 d.Hr., marcând debutul epocii Heian, care a coincis cu ascensiunea la putere a familiei aristocrate Fujiwara. Familia a favorizat o perioadă de mari realizări artistice și literare, în cursul căreia Japonia s-a despărțit de influențele chinezești, stabilindu-și o cultură proprie.
Capitală Heian
Marea Japoniei (Marea de Est)
JAPONIA
Honshu
Taga
Okuma
Miyanouchi
1189 Atsugashi-yama
1189 Minamoto învinge clanul Fujiwara
1183 Victoria din bătălia de la Kurikara-tani întoarce soarta Războiului Genpei în favoarea clanului Minamoto
Utsunomiya
Yokotagawahara
1181
1183 Kurikara-tani
Kiso
Odawara
1183 Shinohara
1180
1180 Ishibashi-yama
Fujiwara
Numazu
Sunomata
1184 Awazu
1184
Misasa
Heian-kyo
Uji-gawa
Ichigodani
1184 Ichinotani
1180
1184
Osaka
Nara
Fukuhara
Yashima
1185
1185 Mizu-shima
Tokushima
Iya
SHIKOKU
Yokokurayama
OCEANUL PACIFIC
1185 Dannoura
Hakata
Dazaifu
Hososhima
Matsuura
KYUSHU
Shibushi

3 ÎNFRÂNGERE LA AIN JALUT 1251–1259

Sub marele han Möngke, mongolii au răsturnat Califatul Abbasid, au jefuit Bagdadul și au distrus măreața bibliotecă a orașului. Moartea lui Möngke a determinat întoarcerea în Mongolia a unei părți din armata lui, restul mongolilor fiind învinși la Ain Jalut de mameluci – o armată islamică de soldați-sclavi care a dominat Egiptul și Siria între 1250 și 1517.

Traseu al campaniei lui Möngke

2 OGODAI HAN INVADEAZĂ EUROPA 1229–1241

După moartea lui Genghis Han, în 1227, Ogodai (Ögedai) a urcat oficial pe tron în 1229. El a condus campania mongolă în Europa. În 1236, forțele mongole au cucerit și distrus orașe importante, ca Vladimir și Moscova. În 1241, au cotropit Polonia, Ungaria și Bulgaria. Doar moartea lui Ogodai, în 1241, a împiedicat hoardele mongole să pătrundă și mai adânc spre vestul Europei.

Traseu al campaniei lui Ogodai

4 KUBILAI HAN OCUPĂ CHINA 1251–1294

Nepot al lui Genghis Han, Kubilai a răsturnat dinastia Song în 1279 și a cucerit China, întemeind dinastia Yuan. El a dobândit loialitatea supușilor chinezi, angajându-i pe mulți în administrația sa. În 1277 a lansat o campanie împotriva Birmaniei și Vietnamului, într-un război de zece ani contra Imperiului Pagan.

Traseu al campaniei lui Kubilai

5 CELE PATRU HANATE 1259–1411

Un singur lider mongol nu putea guverna singur vastul teritoriu imperial. În 1259, imperiul a fost împărțit în patru hanate. Fiecare a fost condus de un descendent al lui Genghis Han, apărând astfel hanatul Chagatai, Ilhanatul lui Hulagu, Hoarda de Aur a lui Berke Han și ceea ce avea să devină Imperiul Yuan al lui Kubilai Han.

Granițe ale hanatelor

1241 Mongolii distrug o armată polono-germană, deschizând calea altor cuceriri în Europa

1241 O armată de 30 000 de călăreți mongoli traversează fluviul Vistula, pe gheață, invadând Polonia

1260 O mai bună cunoaștere a terenului îi ajută pe mameluci să înfrângă prima oară armata mongolă

1258 Un asediu de 12 zile se încheie cu jefuirea sângeroasă a Bagdadului, capitala Califatului Abbasid

1221 Mongolii îl urmăresc pe liderul mameluc Jalal ad-Din și îl învinge în bătălia de pe Ind

▽ **Genghis Han în luptă**
Această ilustrație din secolul XIV, din cronicile lui Rashid al-Din, îl prezintă pe Genghis Han conducând un atac împotriva forțelor chineze Jin în bătălia de la Yehuling (1211).

CUCERIRILE MONGOLE 1206–1294

Între 1206 și 1227, conducătorul mongol Genghis Han a făurit un imperiu întins din China în Persia. Deși succesorii lui au adus și alte teritorii sub dominație mongolă, în 1260 imperiul s-a împărțit în patru hanate, iar diferențele politice și culturale au crescut.

LEGENDĂ

- Ținut al mongolilor 1206
- Imperiul Mongol cca 1227
- Cea mai mare extindere a Imperiului Mongol
- Victorie mongolă importantă
- Înfrângere mongolă importantă
- Oraș jefuit de mongoli
- Oraș cucerit de mongoli

CRONOLOGIE

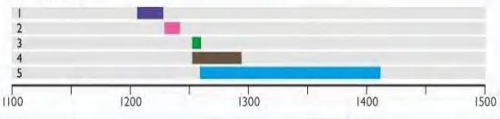

CUCERIRILE MONGOLE

Mongolii au fost un amestec de triburi vorbitoare de turcă și de mongolă, unite sub conducerea lui Temujin (Genghis Han), la începutul secolului XIII. Din teritoriile lor de origine, din actuala Mongolie, sălbaticii războinici mongoli s-au răspândit în Asia și Europa, creând cel mai mare imperiu terestru din istorie.

Ales căpetenie mongolă la o adunare tribală din 1206, Temujin și-a luat titlul de Genghis Han („suveran universal") și a unit toate triburile sub conducerea sa. În fruntea unei formidabile armate de războinici călare, Genghis Han s-a lansat într-o serie de cuceriri care au durat peste 20 de ani și au dus la cucerirea aproape completă a Asiei.

În 1211, armatele mongole au invadat nordul Chinei, atacând și jefuind multe orașe. În urma unei bătălii lungi și aprig disputate, mongolii au cucerit capitala chineză, Zhongdu, și l-au forțat pe împăratul dinastiei Zin să fugă spre sud.

În 1218, Genghis Han a înfrânt Imperiul Kara Khitai din Asia Centrală, după ce i-a asediat capitala, Balasaghun. Apoi și-a îndreptat armatele împotriva lumii islamice și a cotropit teritoriile șahului Horezmului, provocând mari distrugeri orașelor Samarkand și Buhara. Experiența dobândită de mongoli în parcurgerea de distanțe mari și în lupta călare și represiunile brutale au terorizat majoritatea adversarilor. Deși Genghis Han a murit în 1227, în timpul unei campanii din China, imperiul a continuat să se extindă sub Ogodai, fiul său, care a distrus Imperiul Jin din China în 1234 și a purtat campanii în Rusia și în estul Europei. Expansiunea imperiului a încetinit după moartea lui Ogodai, în 1241, încheindu-se în 1260, după prima înfrângere majoră suferită de mongoli în fața armatei Sultanatului Mameluc (1250–1517), la Ain Jalut, în Palestina. Curând după aceea, imperiul s-a destrămat, hani separați conducând China, Persia, Asia Centrală și cnezatele rusești.

Un secol mai târziu, o ultimă revigorare a forței mongole a avut loc sub Timur Lenk (Tamerlan) – suveranul unui principat mongol din Transoxiana (o rămășiță a Hanatului Chagatai). El a cucerit, pentru scurtă vreme, un teritoriu uriaș în Asia Centrală, dar nu a reușit să-și consolideze imperiul.

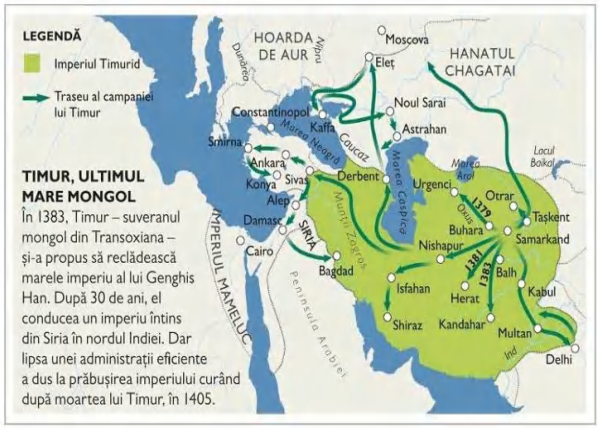

1 CUCERIREA MONGOLĂ ÎN CHINA
1211–1293
O serie de mari hani mongoli au ocupat China în mai multe etape. Genghis Han a înfrânt puterile non-chineze care ocupau nordul Chinei – Xia de Vest și populația Jurchen, care întemeiase dinastia Jin. Nepotul lui Genghis Han, Möngke Han, a cucerit apoi regatul Dali (care avea să devină mai târziu provincia Yunnan a Imperiului Yuan din China). În fine, succesorul lui Möngke, Kubilai Han, a acaparat tot teritoriul dinastiei Song, devenind primul împărat non-nativ al Chinei.
Campanii mongole împotriva dinastiei Jin din nordul Chinei (1209–1234)
Campanii Yuan împotriva regatului Dali și a dinastiei Song din sudul Chinei (1253–1293)
Bătălie importantă
2 DINASTIA YUAN 1272–1368
Kubilai Han a proclamat 1272 prim an al dinastiei Yuan, cu capitala în orașul nou construit, Khanbaliq sau Dadu (actualul Beijing). După încheierea lucrărilor de construcție, Dadu avea un palat măreț și era înconjurat de uriașe ziduri de fortăreață. Kubilai a păstrat legăturile cu tărâmul de baștină al mongolilor, transformând Shangdu în capitala de vară a imperiului său.
Capitală imperială
Granițe interne și externe ale Imperiului Yuan
3 COMERȚ INTERNAȚIONAL 1279–1368
Imperiul Yuan a deschis China lumii exterioare, creând un imperiu mai implicat în comerțul internațional decât oricând până atunci. Deși acest lucru a însemnat un reviriment al Drumului Mătăsii (pp. 102–103), progrese tehnologice din domeniul construcțiilor navale și navigației au dus la inaugurarea de noi rute comerciale maritime către Asia de Sud-Est. Orașul Guanghzou a devenit cel mai important port comercial din epoca Yuan.
Rute comerciale maritime
1253 Liderul mongol Möngke îl trimite pe prințul Kubilai să cucerească regatul Dali (provincia Yunnan)
1273 Kubilai numește un guvernator pentru a se asigura că taxele sunt colectate pentru dinastia Yuan
1215 Genghis Han distruge capitala dinastiei Jin, Zhongdu
1264 Kubilai Han poruncește reconstruirea viitoarei capitale Yuan
1281 Flota Yuan, trimisă să cucerească Japonia, e formată din 3 500 de corăbii, cu până la 100 000 de soldați
1293 Forțele mongole se întorc după eșecul invaziei în Java
1368–1420 Capitală a dinastiei Ming
▷ Kubilai Han
Acest portret al lui Kubilai Han, realizat cu cerneală pe mătase (așa cum hanul ar fi putut arăta pe la 1260), a fost pictat de actistul și astronomul nepalez Anige, în 1294, după moartea marelui lider Yuan.
MONGOLIA
Karakorum
Gobi
Shangdu
Amur
LIAOYANG
Daning
Liaoyang
Dunhuang
Suzhou
GANSU
Galben
Khanbaliq (Dadu, ulterior Beijing)
Bo Hai
Kaekyong
GORYEO
Ganzhou
Ningxia
ZHONGSHU
Zhending
Yidu
Hakata
Hirado
SHAANXI
Qingjiang
Kaifeng
Bianliang
Fengyuan
TIBET
Podișul Tibet
Marea Galbenă
Anfeng
Taiping
Nanjing
Changzhou
HENAN
Luzhou
ZHEIJANG
Hangzhou
Lhasa
Chengdu
I'chang
Zhongxing
Yangtze
Wuchang
SICHUAN
Changde
Longxing
Tianlin
Ji'an
JIANGZHE
Hengzhou
Dingzhou
HUGUANG
Chongqing
Zhangzhou
Taiwan
Dengchong
YUNNAN
Jingjiang
JIANGXI
PAGAN
Irrawaddy
Xi Jiang
Guangzhou
Tamluk
Pagan
Hanoi
Hainan
MIAN
ANNAM
Pegu
STATE SHAN
Indrapura
Sukhothai
IMPERIUL KHMER
CHAMPA
Phetchaburi
Mekong
Marea Chinei de Sud
Kedah
Terrengganu

CHINA, DE LA YUAN LA MING

În 1272, nepotul lui Genghis Han, Kubilai Han, a întemeiat primul imperiu chinez condus din exterior, Yuan, care, nouă ani mai târziu, avea să exercite controlul asupra întregului teritoriu. Dar un sistem de guvernământ care împiedica prezența chinezilor a provocat revolte ample, ducând la prăbușirea imperiului 89 de ani mai târziu.

Kubilai Han a guvernat China ca pe un teritoriu independent al Imperiului Mongol. El a impus o ierarhie rasială rigidă, plasându-i pe mongoli în frunte și refuzând chinezilor orice rol în guvern sau în armată.

Kubilai a făcut din Dadu (actualul Beijing) capitala Yuan, a încurajat legăturile comerciale externe și a adus în circulație banii de hârtie. Dar succesorii lui s-au confruntat cu o populație tot mai nemulțumită de inflație și de taxele împovărătoare izvorâte din politicile sociale discriminatorii ale dinastiei. Mai mult, apariția Morții Negre pe la 1330 (pp. 114–115), la care s-au adăugat o serie de dezastre naturale, a făcut și mai grea viața celor săraci. După 1340 au izbucnit răscoale în toate provinciile, dând naștere unei mișcări numite Răscoala Turbanelor Roșii, condusă de Zhu Yuanzhang.

În 1368, Zhu a ocupat Dadu și i-a alungat pe conducătorii mongoli. El a întemeiat dinastia Ming și a introdus reforme care au îmbunătățit condiția claselor țărănești.

„... un om poate cuceri imperiul din șaua calului, dar nu-l poate guverna din șaua calului."

KUBILAI HAN, ÎMPĂRAT AL DINASTIEI YUAN, 1271–1294

JAPONIA
Kamakura
Kyoto
4 GHINION ÎN JAPONIA 1274–1281
În 1274, Kubilai Han a trimis o flotă să cucerească Japonia. În ciuda unor prime victorii, mongolii au fost obligați să se retragă după ce o furtună le-a distrus sute de corăbii, multe dintre ele vase fluviale cu fund plat. O nouă invazie, în 1281, a avut o soartă similară, flota mongolă nereușind să străpungă zidul de apărare nipon și fiind distrusă apoi de un taifun.
RUTE DE INVAZIE
1274
1281
Bătălie importantă, 1274
5 MARELE CANAL 1281–1293
Dinastia Yuan a adunat 4 milioane de țărani să lucreze la o nouă rută, directă, pentru Marele Canal, ale cărui prime sectoare datau din secolul VI î.Hr. Muncitorii au săpat o albie lungă de sute de kilometri printr-un ținut deluros, legând capitala de Hangzhou, ceea ce a înlesnit transportul de grâne în nord, privând și mai mult de resurse populația locală.
Marele Canal
6 RĂSCOALA TURBANELOR ROȘII 1351–1368
O serie de inundații și de secete survenite după 1340 au fost interpretate de chinezi drept semne divine că dinastia Yuan pierduse „binecuvântarea Cerului". În tot imperiul au izbucnit revolte, care au dus la Răscoala Turbanelor Roșii. Conduși de Zhu Yuanzhang, rebelii au alungat curtea Yuan și au cucerit capitala în 1368.
Capitală provincială afectată de răscoala țărănească
7 PRIMUL SUVERAN MING 1368–1398
Zhu Yuangzhang a devenit împăratul Hongwu – primul suveran al dinastiei Ming, care avea să conducă China în următoarele trei secole. El a preluat personal controlul guvernării și a restabilit ordinea în țară. A lansat proiecte de lucrări publice și a redistribuit pământul către țărani.
Imperiul Ming
Capitală imperială
ASCENSIUNE ȘI PRĂBUȘIRE A IMPERIULUI YUAN
Mongolii au eliminat Imperiul Jin în 1234 și au cucerit nordul Chinei. Sub conducerea lui Kubilai Han, Imperiul Yuan a ocupat teritoriile Song din sud în 1279. După ce a condus China 89 de ani, dinastia Yuan a fost înlăturată de revolte țărănești, fiind înlocuită de dinastia nativă chineză Ming.
LEGENDĂ
Imperiul Yuan la 1279
Regiune aflată doar sub control nominal sau temporar Yuan
Expansiune Yuan 1280–1368
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
1200
1250
1300
1350
1400

MARCO POLO CĂLĂTOREȘTE SPRE CHINA

Controlul mongol asupra Eurasiei a generat o perioadă de pace și stabilitate, cunoscută ca „Pax Mongolica". Aceasta a permis negustorului și exploratorului italian Marco Polo să străbată Drumul Mătăsii, într-o misiune comercială spre China. Potrivit scrierilor sale de călătorie, Marco Polo a petrecut 17 ani în China ca oficial guvernamental al împăratului Kubilai Han.

STATE RELIGIOASE ÎN ASIA DE SUD-EST

Regatele apărute în Asia de Sud-Est la începutul mileniului I d.Hr. au fost influențate masiv de puternicii lor vecini. Forme de guvernământ și idei religioase au fost aduse din India, pe rute comerciale, iar forța comercială și diplomatică a Chinei a modelat formarea statelor din est.

State organizate au apărut în Asia de Sud-Est în jurul secolului II d.Hr., regatul cu puternice influențe indiene Funan, din delta cambodgiană a fluviului Mekong, numărându-se printre primele. Ele au importat idei-cheie din India, mai ales din artă, guvernare și religie. Budismul a ajuns în regatul Mon din Birmania (astăzi Myanmar) la sfârșitul secolului III și în Funan pe la 375. Și hinduismul s-a răspândit rapid, ajungând în Borneo pe la 400 și devenind religia preferată în regatul Angkor (Cambodgia de azi). Suveranii și-au asumat caracteristici de regi-zei (folosind uneori titlul *cakravartin*, conducător universal, împrumutat din India) și au construit capitale somptuoase, cu temple budiste și hinduse. Influența culturală indiană a predominat în vest, iar cea politică directă a Chinei s-a făcut simțită în statele estice. Acestea au trimis misiuni diplomatice la curtea Tang și, în cazul Vietnamului, s-au confruntat cu intervenții militare directe ale chinezilor. În secolul IX apăruse o constelație de state mari, de la Pagan, în Myanmar, la Champa și Angkor în Cambodgia și Dai Viet în Vietnamul modern. Imperiul Srivijaya, condus de dinastia Sailendra și cu baza în Sumatra, a dominat arhipelagul indonezian.

În 1287, mongolii au invadat (pp. 130–131) și au cucerit Paganul. Invaziile și dezvoltarea unor noi competitori, în special regatele Dvaravati din Thailanda, au zguduit stabilitatea statelor religioase. La finele secolului XV, Angkor, Pagan, Champa și Srivijaya se prăbușiseră, lăsând, la sosirea europenilor în zonă, un secol mai târziu, un sistem fracturat de state regionale.

▷ **Templu-piramidă**
Templul Bayon de la Angkor a fost construit pe la 1200 pentru Jayavarman al VII-lea, unul dintre regi. Unele turnuri au sculpturi cu chipul lui Jayavarman, altele au chipuri de zei budiști.

HINDUISM
INFLUENȚĂ RELIGIOASĂ ÎN ASIA DE SUD-EST

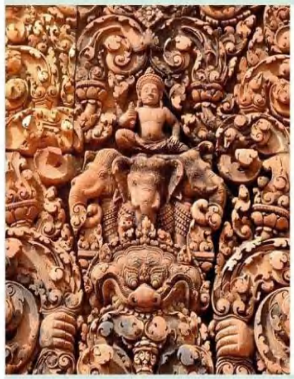

Hinduismul s-a dezvoltat în mileniul II î.Hr., când au fost compuse cele mai vechi texte ale sale, imnurile *Rig-Veda*. Venerarea mai multor zei – întruchipări ale unui singur adevăr divin – în cadrul unui sistem bazat pe temple a produs o religie extrem de diversă. În cadrul Imperiului Gupta, în secolul III d.Hr., principalele forme de hinduism erau vaishnavismul (concentrat pe venerarea lui Vishnu) și shivaismul (venerarea lui Shiva, zeul creației și al distrugerii), ambele răspândite pe scară largă în Asia de Sud-Est.

Sculpturi hinduse
Acest templu din secolul X reflectă influența shivaismului în Angkor.

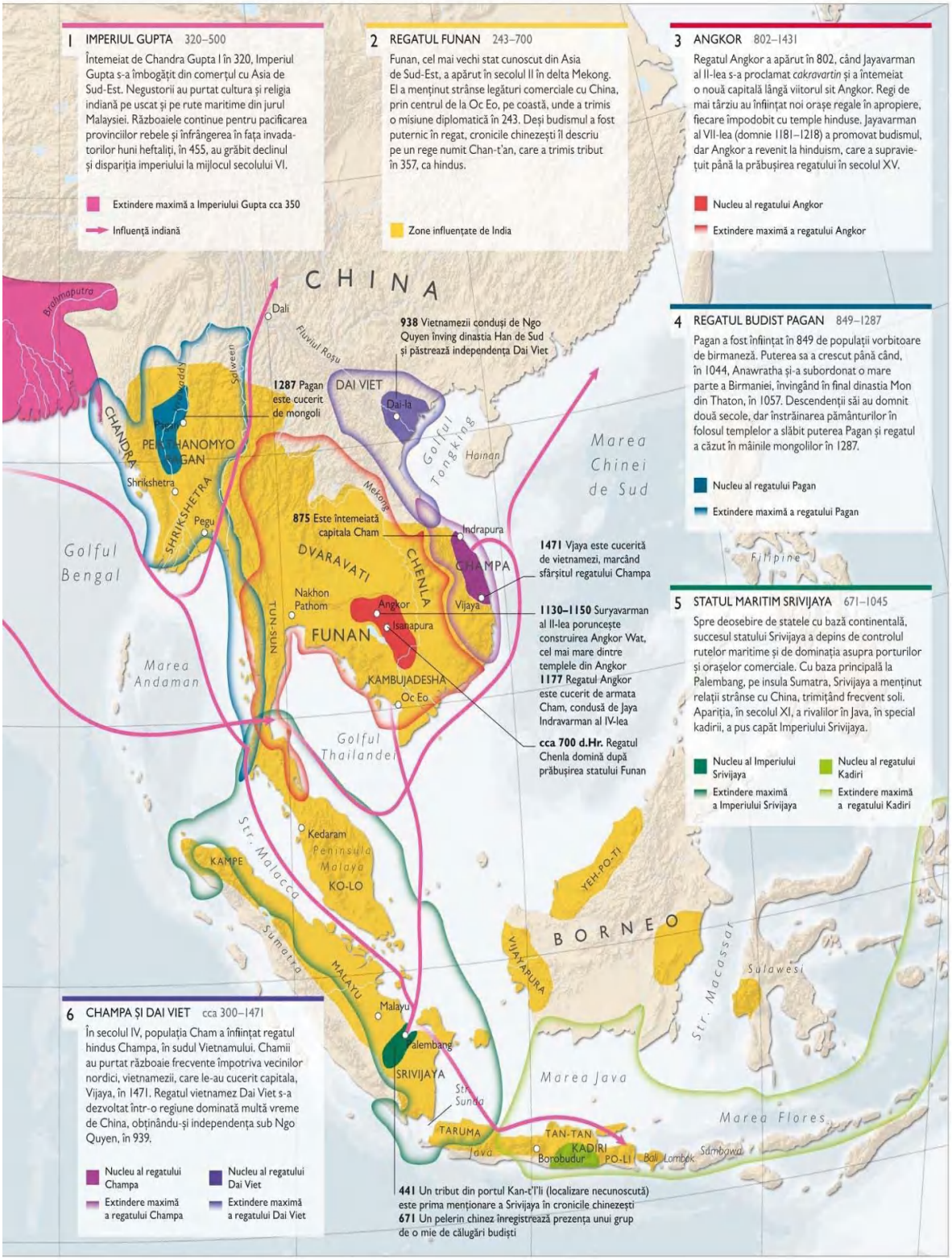
1 IMPERIUL GUPTA 320–500
Întemeiat de Chandra Gupta I în 320, Imperiul Gupta s-a îmbogățit din comerțul cu Asia de Sud-Est. Negustorii au purtat cultura și religia indiană pe uscat și pe rute maritime din jurul Malaysiei. Războaiele continue pentru pacificarea provinciilor rebele și înfrângerea în fața invadatorilor huni heftaliți, în 455, au grăbit declinul și dispariția imperiului la mijlocul secolului VI.
Extindere maximă a Imperiului Gupta cca 350
Influență indiană
2 REGATUL FUNAN 243–700
Funan, cel mai vechi stat cunoscut din Asia de Sud-Est, a apărut în secolul II în delta Mekong. El a menținut strânse legături comerciale cu China, prin centrul de la Oc Eo, pe coastă, unde a trimis o misiune diplomatică în 243. Deși budismul a fost puternic în regat, cronicile chinezești îl descriu pe un rege numit Chan-t'an, care a trimis tribut în 357, ca hindus.
Zone influențate de India
3 ANGKOR 802–1431
Regatul Angkor a apărut în 802, când Jayavarman al II-lea s-a proclamat cakravartin și a întemeiat o nouă capitală lângă viitorul sit Angkor. Regi de mai târziu au înființat noi orașe regale în apropiere, fiecare împodobit cu temple hinduse. Jayavarman al VII-lea (domnie 1181–1218) a promovat budismul, dar Angkor a revenit la hinduism, care a supraviețuit până la prăbușirea regatului în secolul XV.
Nucleu al regatului Angkor
Extindere maximă a regatului Angkor
4 REGATUL BUDIST PAGAN 849–1287
Pagan a fost înființat în 849 de populații vorbitoare de birmaneză. Puterea sa a crescut până când, în 1044, Anawratha și-a subordonat o mare parte a Birmaniei, învingând în final dinastia Mon din Thaton, în 1057. Descendenții săi au domnit două secole, dar înstrăinarea pământurilor în folosul templelor a slăbit puterea Pagan și regatul a căzut în mâinile mongolilor în 1287.
Nucleu al regatului Pagan
Extindere maximă a regatului Pagan
5 STATUL MARITIM SRIVIJAYA 671–1045
Spre deosebire de statele cu bază continentală, succesul statului Srivijaya a depins de controlul rutelor maritime și de dominația asupra porturilor și orașelor comerciale. Cu baza principală la Palembang, pe insula Sumatra, Srivijaya a menținut relații strânse cu China, trimițând frecvent soli. Apariția, în secolul XI, a rivalilor în Java, în special kadirii, a pus capăt Imperiului Srivijaya.
Nucleu al Imperiului Srivijaya
Extindere maximă a Imperiului Srivijaya
Nucleu al regatului Kadiri
Extindere maximă a regatului Kadiri
6 CHAMPA ȘI DAI VIET cca 300–1471
În secolul IV, populația Cham a înființat regatul hindus Champa, în sudul Vietnamului. Chamii au purtat războaie frecvente împotriva vecinilor nordici, vietnamezii, care le-au cucerit capitala, Vijaya, în 1471. Regatul vietnamez Dai Viet s-a dezvoltat într-o regiune dominată multă vreme de China, obținându-și independența sub Ngo Quyen, în 939.
Nucleu al regatului Champa
Extindere maximă a regatului Champa
Nucleu al regatului Dai Viet
Extindere maximă a regatului Dai Viet
CHINA
Brahmaputra
Dali
Fluviul Roșu
938 Vietnamezii conduși de Ngo Quyen învinge dinastia Han de Sud și păstrează independența Dai Viet
1287 Pagan este cucerit de mongoli
DAI VIET
Dai-la
Golful Tongking
Hainan
Marea Chinei de Sud
Irrawaddy
Salween
CHANDRA
PEGU
THANOMYO
GAN
Shrikshetra
SHRIKSHETRA
Pegu
Golful Bengal
Mekong
875 Este întemeiată capitala Cham
Indrapura
CHAMPA
1471 Vijaya este cucerită de vietnamezi, marcând sfârșitul regatului Champa
DVARAVATI
CHENLA
Nakhon Pathom
Angkor
Vijaya
1130–1150 Suryavarman al II-lea poruncește construirea Angkor Wat, cel mai mare dintre templele din Angkor
1177 Regatul Angkor este cucerit de armata Cham, condusă de Jaya Indravarman al IV-lea
TUN-SUN
FUNAN
Isanapura
KAMBUJADESHA
Oc Eo
cca 700 d.Hr. Regatul Chenla domină după prăbușirea statului Funan
Marea Andaman
Golful Thailandei
Kedaram
Peninsula Malaya
KO-LO
KAMPE
Str. Malacca
Sumatra
MALAYU
Malayu
Palembang
SRIVIJAYA
Str. Sunda
TARUMA
Java
YEH-PO-TI
BORNEO
VIJAYAPURA
Str. Macassar
Sulawesi
Marea Java
Marea Flores
TAN-TAN
KADIRI
Borobudur
PO-LI
Bali
Lombok
Sambawa
Filipine
441 Un tribut din portul Kan-t'l'li (localizare necunoscută) este prima menționare a Srivijaya în cronicile chinezești
671 Un pelerin chinez înregistrează prezența unui grup de o mie de călugări budiști

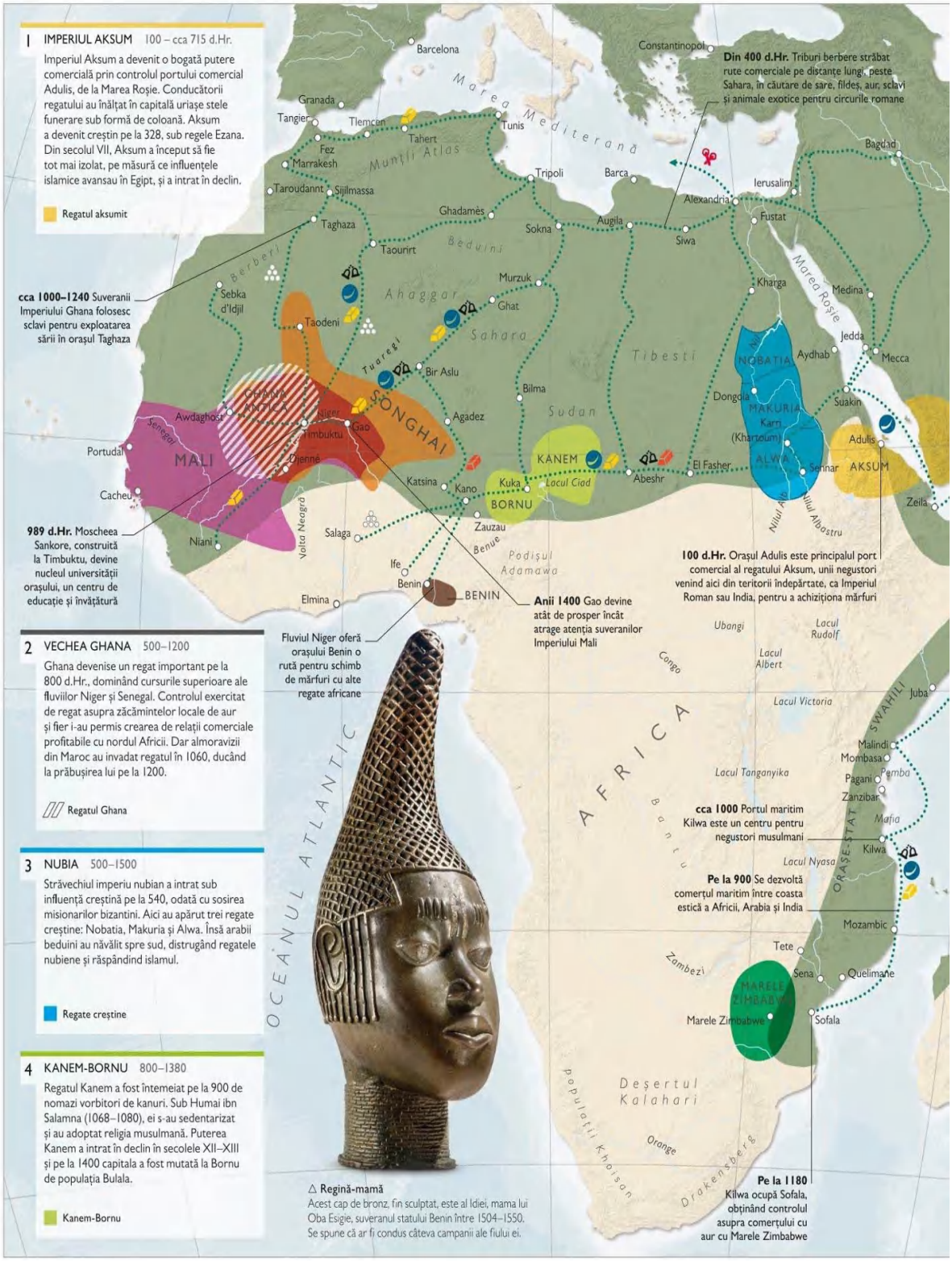

1 IMPERIUL AKSUM 100 – cca 715 d.Hr.

Imperiul Aksum a devenit o bogată putere comercială prin controlul portului comercial Adulis, de la Marea Roșie. Conducătorii regatului au înălțat în capitală uriașe stele funerare sub formă de coloană. Aksum a devenit creștin pe la 328, sub regele Ezana. Din secolul VII, Aksum a început să fie tot mai izolat, pe măsură ce influențele islamice avansau în Egipt, și a intrat în declin.

Regatul aksumit

Din 400 d.Hr. Triburi berbere străbat rute comerciale pe distanțe lungi, peste Sahara, în căutare de sare, fildeș, aur, sclavi și animale exotice pentru circurile romane

cca 1000–1240 Suveranii Imperiului Ghana folosesc sclavi pentru exploatarea sării în orașul Taghaza

989 d.Hr. Moscheea Sankore, construită la Timbuktu, devine nucleul universității orașului, un centru de educație și învățătură

100 d.Hr. Orașul Adulis este principalul port comercial al regatului Aksum, unii negustori venind aici din teritorii îndepărtate, ca Imperiul Roman sau India, pentru a achiziționa mărfuri

Anii 1400 Gao devine atât de prosper încât atrage atenția suveranilor Imperiului Mali

Fluviul Niger oferă orașului Benin o rută pentru schimb de mărfuri cu alte regate africane

2 VECHEA GHANA 500–1200

Ghana devenise un regat important pe la 800 d.Hr., dominând cursurile superioare ale fluviilor Niger și Senegal. Controlul exercitat de regat asupra zăcămintelor locale de aur și fier i-au permis crearea de relații comerciale profitabile cu nordul Africii. Dar almoravizii din Maroc au invadat regatul în 1060, ducând la prăbușirea lui pe la 1200.

Regatul Ghana

3 NUBIA 500–1500

Străvechiul imperiu nubian a intrat sub influență creștină pe la 540, odată cu sosirea misionarilor bizantini. Aici au apărut trei regate creștine: Nobatia, Makuria și Alwa. Însă arabii beduini au năvălit spre sud, distrugând regatele nubiene și răspândind islamul.

Regate creștine

4 KANEM-BORNU 800–1380

Regatul Kanem a fost întemeiat pe la 900 de nomazi vorbitori de kanuri. Sub Humai ibn Salamna (1068–1080), ei s-au sedentarizat și au adoptat religia musulmană. Puterea Kanem a intrat în declin în secolele XII–XIII și pe la 1400 capitala a fost mutată la Bornu de populația Bulala.

Kanem-Bornu

cca 1000 Portul maritim Kilwa este un centru pentru negustori musulmani

Pe la 900 Se dezvoltă comerțul maritim între coasta estică a Africii, Arabia și India

Pe la 1180 Kilwa ocupă Sofala, obținând controlul asupra comerțului cu aur cu Marele Zimbabwe

△ **Regină-mamă**
Acest cap de bronz, fin sculptat, este al Idiei, mama lui Oba Esigie, suveranul statului Benin între 1504–1550. Se spune că ar fi condus câteva campanii ale fiului ei.

IMPERII ȘI COMERȚ ÎN AFRICA
Influența islamică s-a răspândit în nordul Africii începând cu secolul VII. Noile relații comerciale cu negustori musulmani au adus bogăție unor regate africane, permițându-le să se dezvolte.
LEGENDĂ
Orașe comerciale importante
Rute comerciale musulmane
Răspândire a influenței islamice, 1500
MĂRFURI TRANZITATE PE RUTE COMERCIALE
Cupru
Fildeș
Sclavi
Aur
Sare
Mirodenii
CRONOLOGIE
1 d.Hr.
500
1000
1500
2000
8 IMPERIUL SONGHAI 1464–1591
Sub Sonni Ali (1462–1492), Songhai a cucerit cea mai mare parte din Mali și a înființat o nouă capitală la Gao. Câmpurile aurifere de pe fluviul Niger au fost esențiale pentru puterea și prosperitatea imperiului. La apogeul acestuia, suveranii Songhai aveau în provincii o armată de 20 000 de oameni, pentru a garanta siguranța comerțului.
Imperiul Songhai
7 REGATUL ZIMBABWE 1220–1450
Cel mai mare dintre primele orașe colinare din sudul Africii a fost Marele Zimbabwe, o așezare uriașă, cu ziduri masive din piatră. Orașul a înflorit între secolul XI și sfârșitul secolului XV. Avea o populație de circa 30 000 de locuitori, iar suveranii lui s-au îmbogățit din comerțul exterior, printre mărfurile exotice de import numărându-se și porțelanul chinezesc.
Regatul Zimbabwe
6 IMPERIUL MALI 1235–1660
Mali și-a avut originea într-un clan Mande, numit Kelta, de pe cursul superior al fluviului Niger, și a devenit o putere semnificativă sub fondatorul său, prințul Sundiata Keita. Imperiul a devenit extrem de bogat grație comerțului cu lumea arabă, fiind faimos pentru cantitățile colosale de aur transportate de un suveran ulterior, Mansa Musa, în timpul pelerinajului spre Mecca (pp. 138–139).
Imperiul Mali
5 REGATUL BENIN 1180–1897
Regatul Benin a fost înființat în secolul XI sau XII. Teritoriul său a crescut spectaculos sub Oba (regele) Ewuare (domnie 1440–1473), când capitala, Benin, a devenit un mare oraș înconjurat de ziduri. Meșteșugarii din Benin erau apreciați pentru talentul lor, mai ales în producerea de măști de fildeș și plăci de bronz, care împodobeau palatul regal.
Regatul Benin
Aden
Golful Aden
Berbera
Kusrri
Mogadishu
spre India
Marka
Brava
OCEANUL INDIAN
Madagascar
Malay

POPULAȚII ȘI IMPERII AFRICANE

Pe la 1000 d.Hr., diversitatea mediilor naturale din Africa și accesul diferit la resurse naturale au favorizat o mare varietate de societăți. Formarea statelor a luat avânt în Evul Mediu, proces provocat în parte de răspândirea islamului pe continent.

Culturile africane au variat de la califate islamice din nord la cete de vânători culegători din deșertul Kalahari, în sudul continentului. Răspândit în estul Africii, islamul a fost dus de negustori musulmani și în vestul continentului. Statele deja existente aici, precum Ghana, s-au îmbogățit, iar suveranii lor și-au extins dominația asupra regiunii Sahel, la sud de Sahara. Creșterea bogăției a declanșat și competiția pentru resurse. Imperiul Ghana a suferit atacurile almoravizilor din Maroc la mijlocul secolului XI, fiind distrus în final de statul rival din Sahel, Mali, care la rândul său a fost eliminat de Songhai, la mijlocul secolului XIV. La acea dată, un nou sultanat islamic apăruse la Borno, în Ciadul de azi, prosper datorită minelor de sare din bazinele deșertice.

Dar nu în toate cazurile formarea statelor s-a datorat influenței islamice. În nord-est s-au format câteva regate creștine după destrămarea regatului Aksum, la sfârșitul mileniului I d.Hr. Regatul Zimbabwe și regatul Benin din vestul Africii, unde prelucrarea fierului se desfășura pe scară largă, s-au dezvoltat cu începere din secolul XIV. Ambele au importat artefacte și materii prime, dar nu au fost supuse influenței islamice directe.

„Ei au schimbat aur până când i-a scăzut valoarea în Egipt și prețul lui a început să se prăbușească."

MANSA MUSA DESCRIS DE ISTORICUL ARAB AL-UMARI, CCA 1350

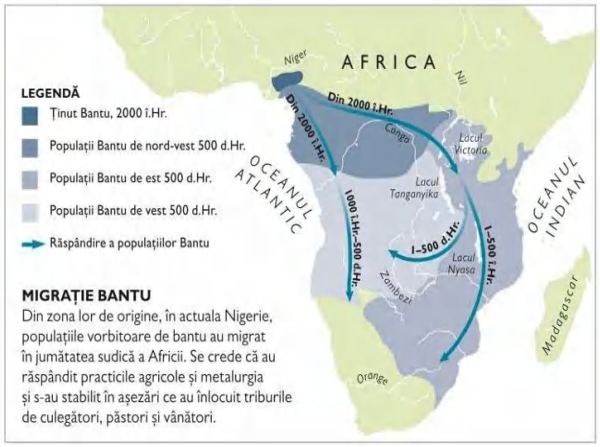
AFRICA
Niger
Nil
LEGENDĂ
Ținut Bantu, 2000 î.Hr.
Populații Bantu de nord-vest 500 d.Hr.
Populații Bantu de est 500 d.Hr.
Populații Bantu de vest 500 d.Hr.
Răspândire a populațiilor Bantu
Din 2000 î.Hr.
Din 2000 î.Hr.
Din 2000 î.Hr.
Congo
Lacul Victoria
Lacul Tanganyika
Lacul Nyasa
1000 î.Hr.–500 d.Hr.
1–500 d.Hr.
1–500 î.Hr.
Zambezi
Orange
OCEANUL ATLANTIC
OCEANUL INDIAN
Madagascar
MIGRAȚIE BANTU
Din zona lor de origine, în actuala Nigerie, populațiile vorbitoare de bantu au migrat în jumătatea sudică a Africii. Se crede că au răspândit practicile agricole și metalurgia și s-au stabilit în așezări ce au înlocuit triburile de culegători, păstori și vânători.

Călătorie regală
Această gravură din secolul XVII ilustrează dimensiunile colosale ale caravanei lui Mansa Musa. Se spune că ar fi avut un alai de 60 000 de însoțitori – inclusiv 12 000 de sclavi – și 80 de cămile pentru a transporta uriașa cantitate de aur necesară finanțării expediției regale.

MANSA MUSA

În 1324, Mansa Musa, suveranul din Mali, a întreprins un pelerinaj la Mecca, rămas în istorie pentru opulența sa. Vastele cantități de aur pe care regele le-a adus cu el au constituit un semn al prosperității Africii de Vest islamice.

Islamul a fost adus în Africa Centrală de negustori și în secolul XI ajunsese în vestul continentului, unde o serie de regate s-au îmbogățit din comerțul cu aur și sclavi. La începutul secolului XIV, regatul Sundjata din Mali, condus de Mansa Musa (domnie 1312–1337), devenise cel mai puternic regat din vestul Africii. Musa i-a extins și mai mult hotarele, până în nordul Nigeriei și la Timbuktu.

△ **Moschee măreață**
Unul dintre cele mai mari monumente islamice din Africa, moscheea Djinga-reyber a fost construită în 1327 de Abu Ishaq al-Sahili, un arhitect pe care Musa l-a întâlnit la Mecca.

Faimosul pelerin

Ca semn al puterii, în 1324 Musa și-a propus să-și îndeplinească datoria de musulman devotat, pornind în *hajj* sau pelerinaj la Mecca și luând cu el mii de însoțitori și cufere cu aur. Cheltuielile au fost atât de extravagante, încât au provocat inflația bruscă a prețurilor la Cairo, iar când și-a plătit datoriile, la întoarcere, prețul aurului se prăbușise. El a luat cu el, la revenirea acasă, arhitecți și eruditi islamici, a întemeiat zeci de școli coranice și a încurajat dezvoltarea Universității din Timbuktu, care avea peste o mie de studenți. Faima pelerinajului său a făcut ca Mali să fie cunoscut chiar și în Europa. Dar, după moartea lui, regatul Sundjata a intrat în declin, prăbușindu-se în 1433 după ce Timbuktu a fost cucerit de Imperiul Songhai cu capitala la Gao (pp. 136–137).

△ **Bogăție și faimă**
Mansa Musa, ținând în mâini un sceptru și o pepită de aur, apare în vestul Africii în acest atlas întocmit în Spania în 1325. Veștile despre cheltuielile lui extravagante, inclusiv cei 50 000 de dinari dăruiți sultanului egiptean, au trecut dincolo de lumea islamică.

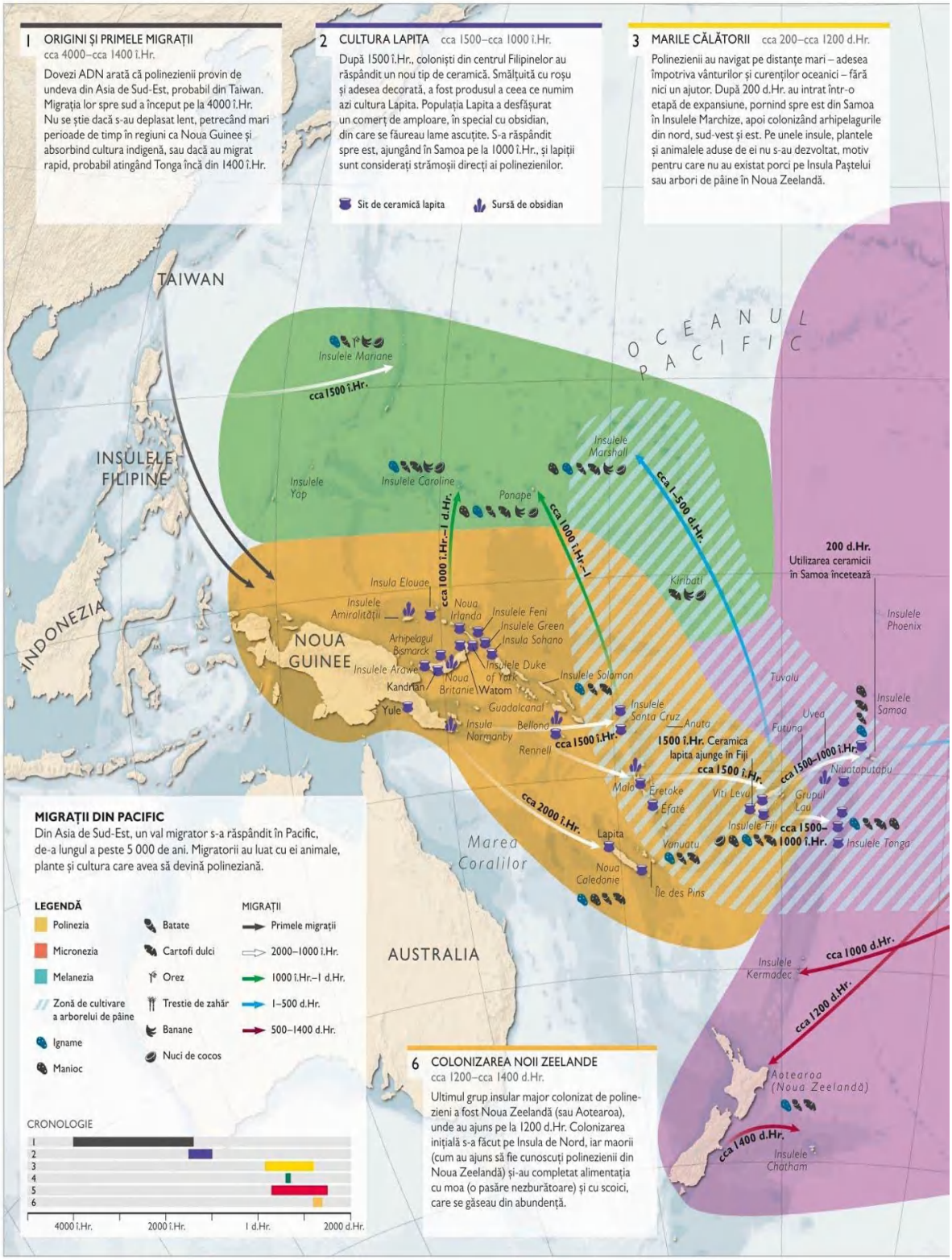
1 ORIGINI ȘI PRIMELE MIGRAȚII
cca 4000–cca 1400 î.Hr.
Dovezi ADN arată că polinezienii provin de undeva din Asia de Sud-Est, probabil din Taiwan. Migrația lor spre sud a început pe la 4000 î.Hr. Nu se știe dacă s-au deplasat lent, petrecând mari perioade de timp în regiuni ca Noua Guinee și absorbind cultura indigenă, sau dacă au migrat rapid, probabil atingând Tonga încă din 1400 î.Hr.
2 CULTURA LAPITA cca 1500–cca 1000 î.Hr.
După 1500 î.Hr., coloniști din centrul Filipinelor au răspândit un nou tip de ceramică. Smălțuită cu roșu și adesea decorată, a fost produsul a ceea ce numim azi cultura Lapita. Populația Lapita a desfășurat un comerț de amploare, în special cu obsidian, din care se făureau lame ascuțite. S-a răspândit spre est, ajungând în Samoa pe la 1000 î.Hr., și lapiții sunt considerați strămoșii direcți ai polinezienilor.
Sit de ceramică lapita
Sursă de obsidian
3 MARILE CĂLĂTORII cca 200–cca 1200 d.Hr.
Polinezienii au navigat pe distanțe mari – adesea împotriva vânturilor și curenților oceanici – fără nici un ajutor. După 200 d.Hr. au intrat într-o etapă de expansiune, pornind spre est din Samoa în Insulele Marchize, apoi colonizând arhipelagurile din nord, sud-vest și est. Pe unele insule, plantele și animalele aduse de ei nu s-au dezvoltat, motiv pentru care nu au existat porci pe Insula Paștelui sau arbori de pâine în Noua Zeelandă.
TAIWAN
INSULELE FILIPINE
INDONEZIA
NOUA GUINEE
OCEANUL PACIFIC
AUSTRALIA
Marea Coralilor
Insulele Mariane
cca 1500 î.Hr.
Insulele Yap
Insulele Caroline
Ponape
cca 1000 î.Hr.–1 d.Hr.
Insulele Marshall
cca 1–500 d.Hr.
Kiribati
Insula Elouae
Insulele Amiralității
Noua Irlanda
Insulele Feni
Insulele Green
Insula Sohano
Arhipelagul Bismarck
Insulele Duke of York
Insulele Arawe
Noua Britanie
Kandrian
Watom
Yule
Insula Normanby
Insulele Solomon
Guadalcanal
Bellona
Rennell
Insulele Santa Cruz
Anuta
cca 1500 î.Hr.
1500 î.Hr. Ceramica lapita ajunge în Fiji
cca 1500 î.Hr.
200 d.Hr. Utilizarea ceramicii în Samoa încetează
Insulele Phoenix
Tuvalu
Insulele Samoa
Uvea
Futuna
cca 1500–1000 î.Hr.
Niuatoputapu
Mala
Eretoke
Éfaté
Viti Levu
Grupul Lau
Insulele Fiji
cca 1500–1000 î.Hr.
Insulele Tonga
cca 2000 î.Hr.
Lapita
Vanuatu
Noua Caledonie
Île des Pins
cca 1000 d.Hr.
Insulele Kermadec
cca 1200 d.Hr.
Aotearoa (Noua Zeelandă)
cca 1400 d.Hr.
Insulele Chatham
MIGRAȚII DIN PACIFIC
Din Asia de Sud-Est, un val migrator s-a răspândit în Pacific, de-a lungul a peste 5 000 de ani. Migratorii au luat cu ei animale, plante și cultura care avea să devină polineziană.
LEGENDĂ
Polinezia
Micronezia
Melanezia
Zonă de cultivare a arborelui de pâine
Igname
Manioc
Batate
Cartofi dulci
Orez
Trestie de zahăr
Banane
Nuci de cocos
MIGRAȚII
Primele migrații
2000–1000 î.Hr.
1000 î.Hr.–1 d.Hr.
1–500 d.Hr.
500–1400 d.Hr.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
4000 î.Hr.
2000 î.Hr.
1 d.Hr.
2000 d.Hr.
6 COLONIZAREA NOII ZEELANDE
cca 1200–cca 1400 d.Hr.
Ultimul grup insular major colonizat de polinezieni a fost Noua Zeelandă (sau Aotearoa), unde au ajuns pe la 1200 d.Hr. Colonizarea inițială s-a făcut pe Insula de Nord, iar maorii (cum au ajuns să fie cunoscuți polinezienii din Noua Zeelandă) și-au completat alimentația cu moa (o pasăre nezburătoare) și cu scoici, care se găseau din abundență.

POLINEZIENII

Populație insulară din centrul Pacificului, polinezienii au fost originari din Asia de Sud-Est. Pe la 1000 d.Hr., ei ajunseseră în Tonga și Samoa. Apoi s-au implicat într-o mare migrație, pentru a ajunge pe insule nepopulate anterior și foarte îndepărtate, ca Noua Zeelandă sau Insula Paștelui.

Strămoșii originari ai polinezienilor veneau probabil din Taiwan și vorbeau limbi austroneziene similare celor care pot fi auzite azi în Filipine și Indonezia. De pe la 4000 î.Hr., ei s-au răspândit spre sud și spre est, trecând prin Filipine și zonele colonizate cu peste 20 000 de ani în urmă de melanezieni (grup etnic înrudit cu aborigenii australieni moderni). Extinderea spre est a culturii lor primitive (numite Lapita), în Tonga și Samoa, poate fi identificată prin ceramica lor distinctă, cu smalț roșu.

Polinezienii au dezvoltat canoe cu carenă dublă și furcheți echilibrați (catamarane), care le-au permis să ajungă în arhipelaguri îndepărtate, inclusiv în insulele Cook, Marchize, Hawaii și Noua Zeelandă. Au luat cu ei igname, batate, cartofi dulci, arbori de pâine și banane pe care aveau să le cultive pe insule, dar și găini și porci pe care aveau să le crească pentru carne. Datorită distanțelor uriașe dintre așezările insulare, societățile lor erau extrem de diferite, dezvoltându-se astfel societăți mai puțin stratificate în vest și mai complexe în est, mai ales în Hawaii, unde au apărut o monarhie și o guvernare centralizată.

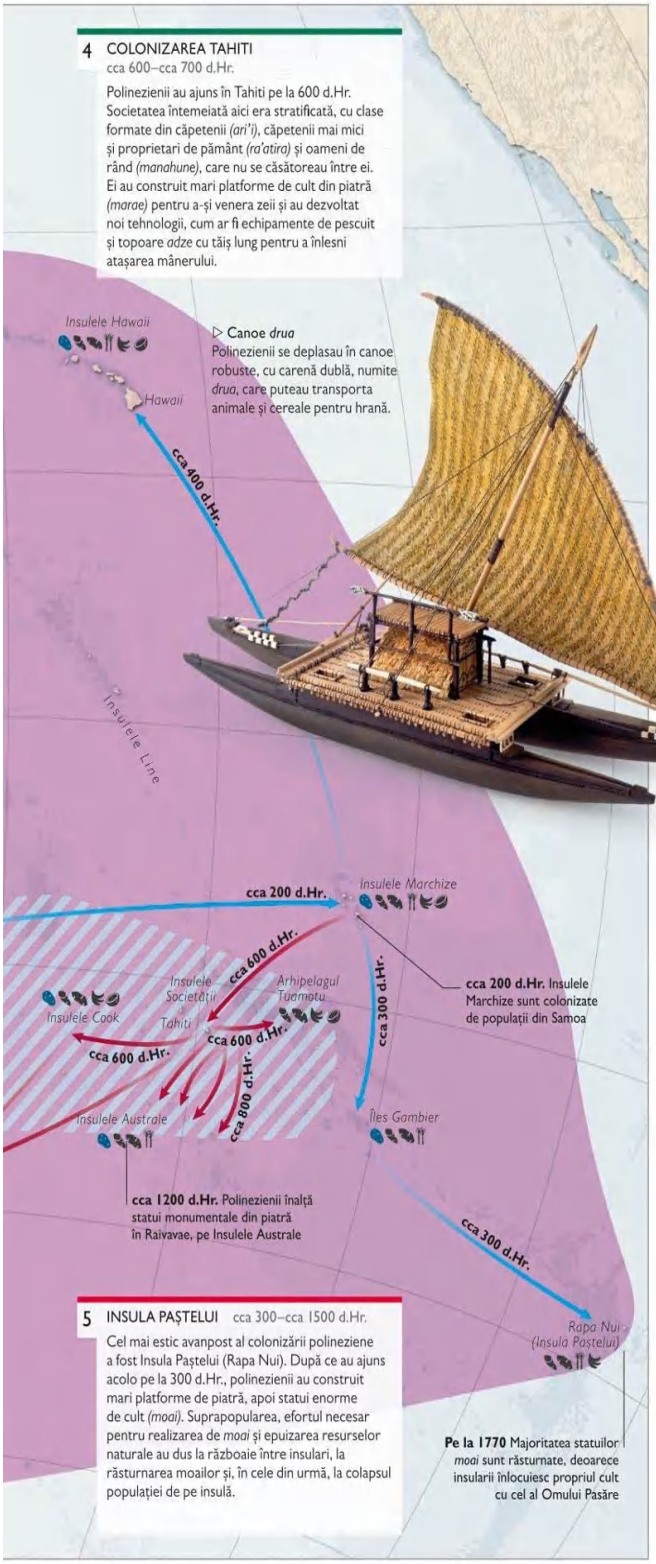
4 COLONIZAREA TAHITI
cca 600–cca 700 d.Hr.
Polinezienii au ajuns în Tahiti pe la 600 d.Hr. Societatea întemeiată aici era stratificată, cu clase formate din căpetenii (ari'i), căpetenii mai mici și proprietari de pământ (ra'atira) și oameni de rând (manahune), care nu se căsătoreau între ei. Ei au construit mari platforme de cult din piatră (marae) pentru a-și venera zeii și au dezvoltat noi tehnologii, cum ar fi echipamente de pescuit și topoare adze cu tăiș lung pentru a înlesni atașarea mânerului.
Insulele Hawaii
Hawaii
▷ Canoe drua
Polinezienii se deplasau în canoe robuste, cu carenă dublă, numite drua, care puteau transporta animale și cereale pentru hrană.
cca 400 d.Hr.
Insulele Line
cca 200 d.Hr.
Insulele Marchize
cca 600 d.Hr.
Insulele Societății
Arhipelagul Tuamotu
Insulele Cook
Tahiti
cca 600 d.Hr.
cca 600 d.Hr.
cca 300 d.Hr.
cca 200 d.Hr. Insulele Marchize sunt colonizate de populații din Samoa
cca 800 d.Hr.
Insulele Australe
Îles Gambier
cca 1200 d.Hr. Polinezienii înalță statui monumentale din piatră în Raivavae, pe Insulele Australe
cca 300 d.Hr.
5 INSULA PAȘTELUI cca 300–cca 1500 d.Hr.
Cel mai estic avanpost al colonizării polineziene a fost Insula Paștelui (Rapa Nui). După ce au ajuns acolo pe la 300 d.Hr., polinezienii au construit mari platforme de piatră, apoi statui enorme de cult (moai). Suprapopularea, efortul necesar pentru realizarea de moai și epuizarea resurselor naturale au dus la războaie între insulari, la răsturnarea moailor și, în cele din urmă, la colapsul populației de pe insulă.
Rapa Nui (Insula Paștelui)
Pe la 1770 Majoritatea statuilor moai sunt răsturnate, deoarece insularii înlocuiesc propriul cult cu cel al Omului Pasăre

MOAI DIN INSULA PAȘTELUI
STATUI ALE SPIRITELOR

Moai, statui monumentale din piatră, înalte de până la 10 m, au fost ridicate pe Insula Paștelui între 1200 și 1600. Se crede că reprezentau spirite ancestrale protectoare. S-au ridicat peste 900 de *moai*, dar efortul necesar pentru a extrage și a transporta blocurile de 80 de tone din interiorul insulei și ridicarea lor pe verticală, pe *ahau* (platforme) îndreptate către mare, a dus la o secătuire masivă a resurselor insularilor. Pe la 1700, insula fusese aproape complet defrișată și locuitorii nu și-au mai putut construi nici măcar canoe pentru pescuit. În a doua jumătate a secolului XVIII, cultul moailor a fost înlocuit de cultul Omului Pasăre, iar statuile au fost răsturnate.

CULTURI NORD-AMERICANE

Între 500 și 1500, multe civilizații diferite au înflorit în America de Nord, inclusiv state complexe, conduse de căpetenii. Diferitele grupări nomade s-au dedicat agriculturii, inclusiv puebloanii din sud-vest, organizați în mari comunități bazate pe comerț. În acest timp, un nou val de culturi tumulare a apărut în est.

Vechile culturi nord-americane au fost modelate în special de mediu și de resursele de hrană disponibile.

În sud-vest, cultivarea porumbului și dezvoltarea irigațiilor – odată cu creșterea secetei, pe la 1000 î.Hr. – au constrâns grupurile până atunci nomade să adopte structuri sociale complexe, pentru supraviețuire, dând naștere primelor așezări Pueblo. Pe la 400 d.Hr., aceste așezări se dezvoltaseră sub forma unor complexe de locuințe săpate în stâncă sau a unor mici orașe grupate în jurul unui centru, cu tumuli-platformă și terenuri pentru jocul ceremonial cu mingea (cu influențe central-americane). Aceste comunități făceau ceramică și coșuri împletite și exploatau turcoazul, pe care îl vindeau marilor orașe din sud.

Au apărut câteva culturi distincte, fiecare devenind dominantă la un moment dat și în regiuni diferite din sud-vest.

În alte părți, introducerea porumbului, apoi a fasolei, a generat culturile constructorilor de movile de pe Mississippi – după declinul civilizațiilor Adena și Hopewell (pp. 52–53). Diferite subgrupuri de pe Mississippi au înflorit între 800 și 1500, fiecare condus de căpetenii care trăiau în centre fortificate, având movile drept fundații pentru temple. Unele centre de aici au devenit orașe – cel mai mare dintre ele, Cahokia, s-a dezvoltat între 1050 și 1250. Cu până la 20 000 de locuitori, aceste așezări aveau un centru fortificat cu palisade, înconjurat de mari movile de pământ, având platforme în vârf.

„... un grup de movile ... semănând de la distanță cu enorme căpițe de fân risipite pe o pajiște."

SCRIITORUL HENRY MARIE BRACKENRIDGE, LA VEDEREA CAHOKIEI, 1811

MESA VERDE
AȘEZARE PUEBLOANĂ STRĂVECHE

De pe la 700 d.Hr., multe populații Pueblo străvechi din sud-vest au început să-și construiască așezări la înălțime, pe stânci care le ofereau protecție. Cea mai vastă dintre acestea a fost Mesa Verde, compusă din 4 500 de locuințe, dintre care 600 săpate în stâncă – sate întregi construite în nișele uriașe ale pereților „mesa". Pe la 1200, populația din Mesa Verde număra circa 30 000 de oameni, majoritatea trăind în așezări dens populate, în vârfurile canioanelor din regiune.

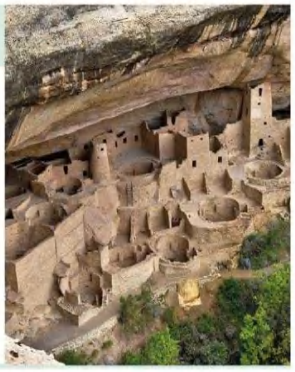

◁ **Basorelief cu războinic**
Acest ornament mississippian din cupru, înfățișând un războinic sau o căpetenie, a fost excavat din așezarea caddoană de la Spiro, care a înflorit între 800 și 1450.

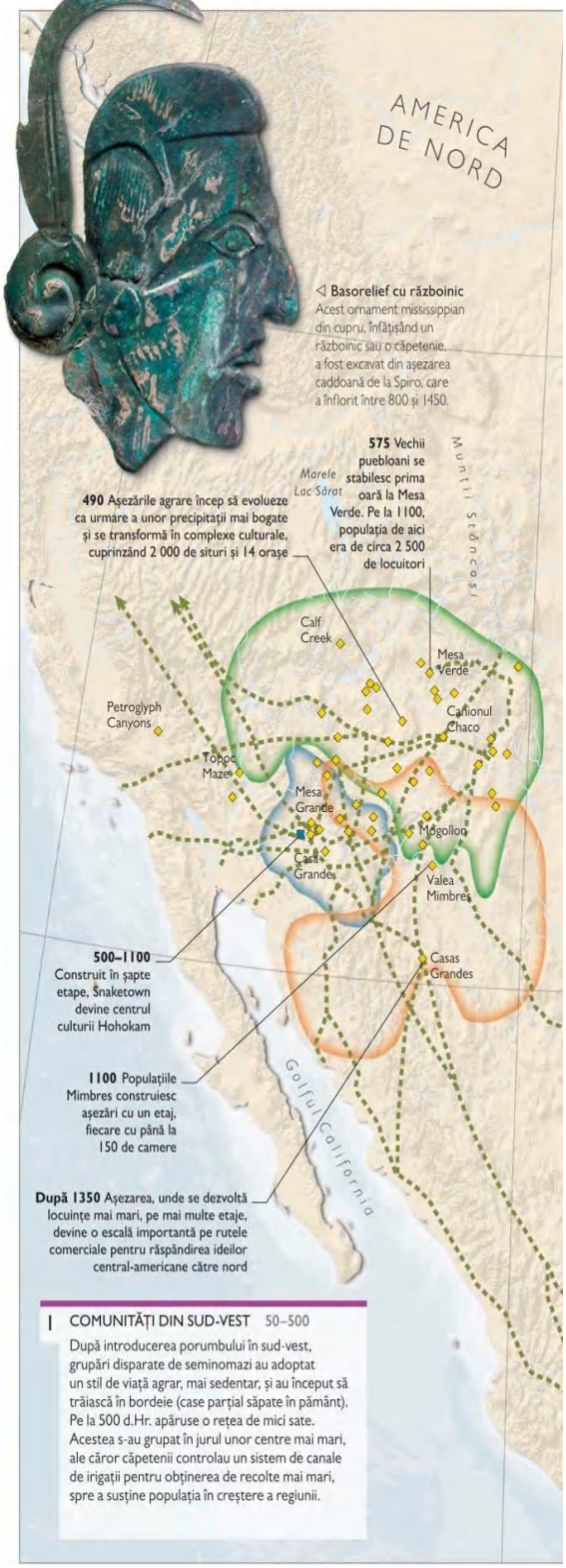
AMERICA DE NORD
Munții Stâncoși
Marele Lac Sărat
575 Vechii puebloani se stabilesc prima oară la Mesa Verde. Pe la 1100, populația de aici era de circa 2 500 de locuitori
490 Așezările agrare încep să evolueze ca urmare a unor precipitații mai bogate și se transformă în complexe culturale, cuprinzând 2 000 de situri și 14 orașe
Calf Creek
Mesa Verde
Petroglyph Canyons
Canionul Chaco
Toppo Mazes
Mesa Grande
Mogollon
Casa Grandes
Valea Mimbres
500–1100 Construit în șapte etape, Snaketown devine centrul culturii Hohokam
Casas Grandes
1100 Populațiile Mimbres construiesc așezări cu un etaj, fiecare cu până la 150 de camere
Golful California
După 1350 Așezarea, unde se dezvoltă locuințe mai mari, pe mai multe etaje, devine o escală importantă pe rutele comerciale pentru răspândirea ideilor central-americane către nord

1 COMUNITĂȚI DIN SUD-VEST 50–500

După introducerea porumbului în sud-vest, grupări disparate de seminomazi au adoptat un stil de viață agrar, mai sedentar, și au început să trăiască în bordeie (case parțial săpate în pământ). Pe la 500 d.Hr. apăruse o rețea de mici sate. Acestea s-au grupat în jurul unor centre mai mari, ale căror căpetenii controlau un sistem de canale de irigații pentru obținerea de recolte mai mari, spre a susține populația în creștere a regiunii.

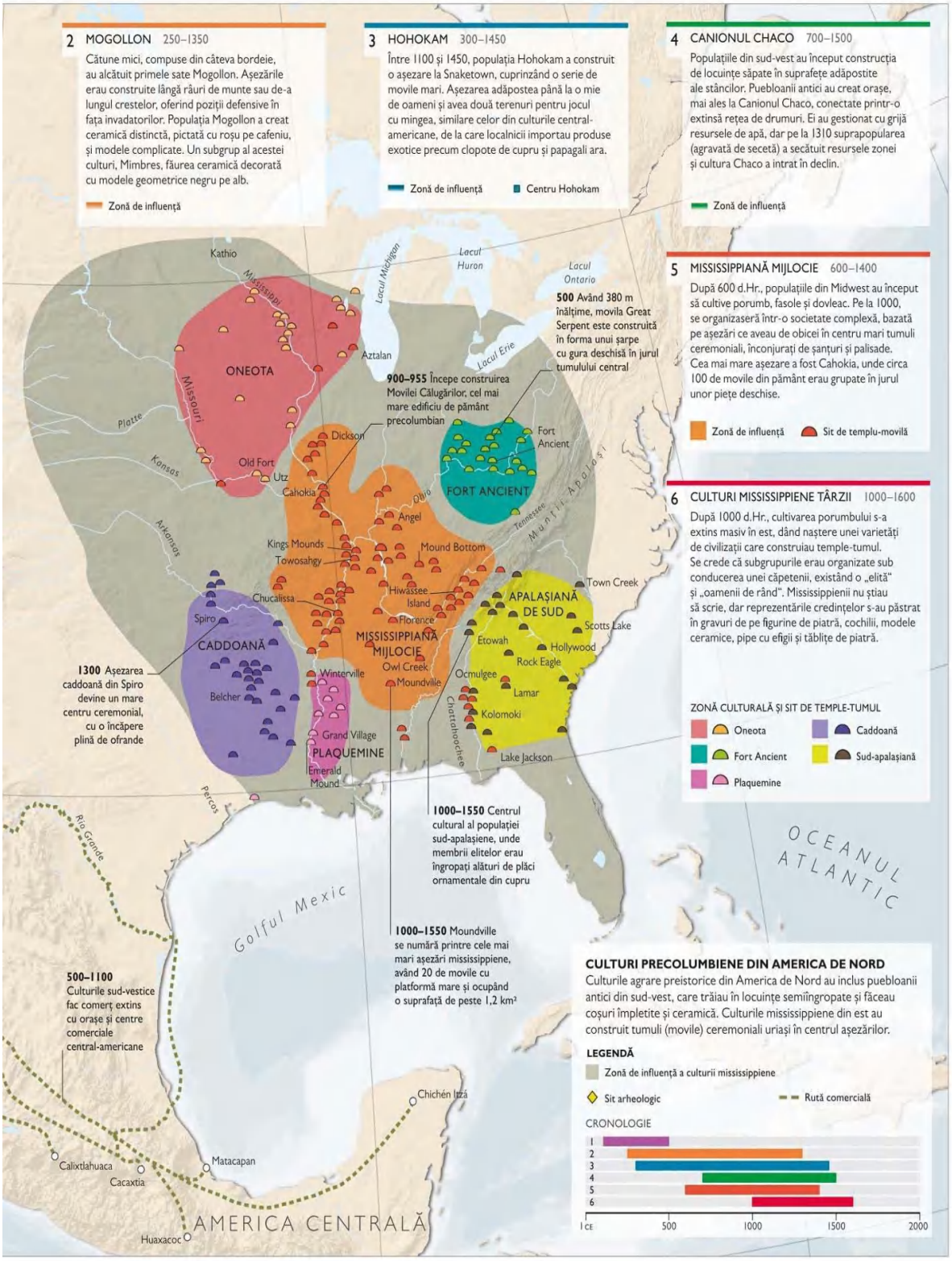
2 MOGOLLON 250–1350
Căsune mici, compuse din câteva bordeie, au alcătuit primele sate Mogollon. Așezările erau construite lângă râuri de munte sau de-a lungul crestelor, oferind poziții defensive în fața invadatorilor. Populația Mogollon a creat ceramică distinctă, pictată cu roșu pe cafeniu, și modele complicate. Un subgrup al acestei culturi, Mimbres, făurea ceramică decorată cu modele geometrice negru pe alb.
Zonă de influență
3 HOHOKAM 300–1450
Între 1100 și 1450, populația Hohokam a construit o așezare la Snaketown, cuprinzând o serie de movile mari. Așezarea adăpostea până la o mie de oameni și avea două terenuri pentru jocul cu mingea, similare celor din culturile central-americane, de la care localnicii importau produse exotice precum clopote de cupru și papagali ara.
Zonă de influență
Centru Hohokam
4 CANIONUL CHACO 700–1500
Populațiile din sud-vest au început construcția de locuințe săpate în suprafețe adăpostite ale stâncilor. Puebloanii antici au creat orașe, mai ales la Canionul Chaco, conectate printr-o extinsă rețea de drumuri. Ei au gestionat cu grijă resursele de apă, dar pe la 1310 supraprapularea (agravată de secetă) a secătuit resursele zonei și cultura Chaco a intrat în declin.
Zonă de influență
5 MISSISSIPPIANĂ MIJLOCIE 600–1400
După 600 d.Hr., populațiile din Midwest au început să cultive porumb, fasole și dovleac. Pe la 1000, se organizaseră într-o societate complexă, bazată pe așezări ce aveau de obicei în centru mari tumuli ceremoniali, înconjurați de șanțuri și palisade. Cea mai mare așezare a fost Cahokia, unde circa 100 de movile din pământ erau grupate în jurul unor piețe deschise.
Zonă de influență
Sit de templu-movilă
6 CULTURI MISSISSIPPIENE TÂRZII 1000–1600
După 1000 d.Hr., cultivarea porumbului s-a extins masiv în est, dând naștere unei varietăți de civilizații care construiau temple-tumul. Se crede că subgrupurile erau organizate sub conducerea unei căpetenii, existând o „elită" și „oamenii de rând". Mississippienii nu știau să scrie, dar reprezentările credințelor s-au păstrat în gravuri de pe figurine de piatră, cochilii, modele ceramice, pipe cu efigii și tăblițe de piatră.
ZONĂ CULTURALĂ ȘI SIT DE TEMPLE-TUMUL
Oneota
Caddoană
Fort Ancient
Sud-apalașiană
Plaquemine
Kathio
Mississippi
Lacul Michigan
Lacul Huron
Lacul Ontario
Lacul Erie
Aztalan
ONEOTA
Missouri
Platte
Kansas
Old Fort
Utz
Dickson
Cahokia
500 Având 380 m înălțime, movila Great Serpent este construită în forma unui șarpe cu gura deschisă în jurul tumulului central
900–955 Începe construirea Movilei Călugărilor, cel mai mare edificiu de pământ precolumbian
Fort Ancient
FORT ANCIENT
Munții Apalași
Ohio
Tennessee
Angel
Kings Mounds
Towosahgy
Mound Bottom
Arkansas
Chucalissa
Hiwassee Island
Florence
Town Creek
APALAȘIANĂ DE SUD
Scotts Lake
Spiro
CADDOANĂ
MISSISSIPPIANĂ MIJLOCIE
Etowah
Hollywood
Rock Eagle
Owl Creek
Moundville
Ocmulgee
Lamar
Kolomoki
Winterville
Belcher
1300 Așezarea caddoană din Spiro devine un mare centru ceremonial, cu o încăpere plină de ofrande
Grand Village
PLAQUEMINE
Emerald Mound
Chattahoochee
Lake Jackson
Pecos
Rio Grande
1000–1550 Centrul cultural al populației sud-apalașiene, unde membrii elitelor erau îngropați alături de plăci ornamentale din cupru
OCEANUL ATLANTIC
Golful Mexic
1000–1550 Moundville se numără printre cele mai mari așezări mississippiene, având 20 de movile cu platformă mare și ocupând o suprafață de peste 1,2 km²
500–1100 Culturile sud-vestice fac comerț extins cu orașe și centre comerciale central-americane
Chichén Itzá
Calixtlahuaca
Cacaxtia
Matacapan
Huaxacoc
AMERICA CENTRALĂ
CULTURI PRECOLUMBIENE DIN AMERICA DE NORD
Culturile agrare preistorice din America de Nord au inclus puebloanii antici din sud-vest, care trăiau în locuințe semiîngropate și făceau coșuri împletite și ceramică. Culturile mississippiene din est au construit tumuli (movile) ceremoniali uriași în centrul așezărilor.
LEGENDĂ
Zonă de influență a culturii mississippiene
Sit arheologic
Rută comercială
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1 CE
500
1000
1500
2000

IMPERIUL AZTEC ȘI IMPERIUL INCA

Două mari imperii au apărut în Americi în secolul XIV. În America Centrală, cultura aztecă s-a dezvoltat într-o civilizație grandioasă, faimoasă pentru sistemul ei de tribut, pentru războaie, artă și arhitectură. Începând din valea Cuzco din Peru, populația inca a creat un vast domeniu de-a lungul Anzilor și și-a impus dominația folosind o administrație complexă și o vastă rețea de drumuri.

Aztecii au colonizat inițial o insulă de pe lacul Texcoco și au întemeiat orașul Tenochtitlán în 1325. Cultura aztecă a favorizat antrenarea unei elite războinice, creând în mai puțin de jumătate de secol o armată formidabilă. După încheierea Triplei Alianțe – un parteneriat al aztecilor cu orașele Texcoco și Tlacopan –, aztecii au inițiat o fază de cuceriri. Armata a invadat comunitățile învecinate, a răsturnat căpetenii locale și a transformat aceste teritorii în state vasale. În fruntea lor au fost numiți oficiali azteci care să se asigure că tributul – principala sursă de venit pentru imperiu –, ca și captivii pentru sacrificii umane erau trimiși în capitală, unde conducătorii au investit resursele în construirea de monumente și lucrări de artă.

Incașii s-au impus ca gruparea predominantă în valea Cuzco din Peru după ce s-au stabilit în regiune pe la 1250, dezvoltând tehnici de cultivare a teraselor montane. Incașii au început o fază de cuceriri în 1438; la începutul secolului XVI, ei eliminaseră puternicii vecini Chimú și Chanca și și-au extins dominația până la Quito, în nord, și la deșertul araucanian din Chile, în sud. Incașii au instituit o puternică structură administrativă și au construit o rețea complexă de drumuri pentru a-și guverna întinsul imperiu.

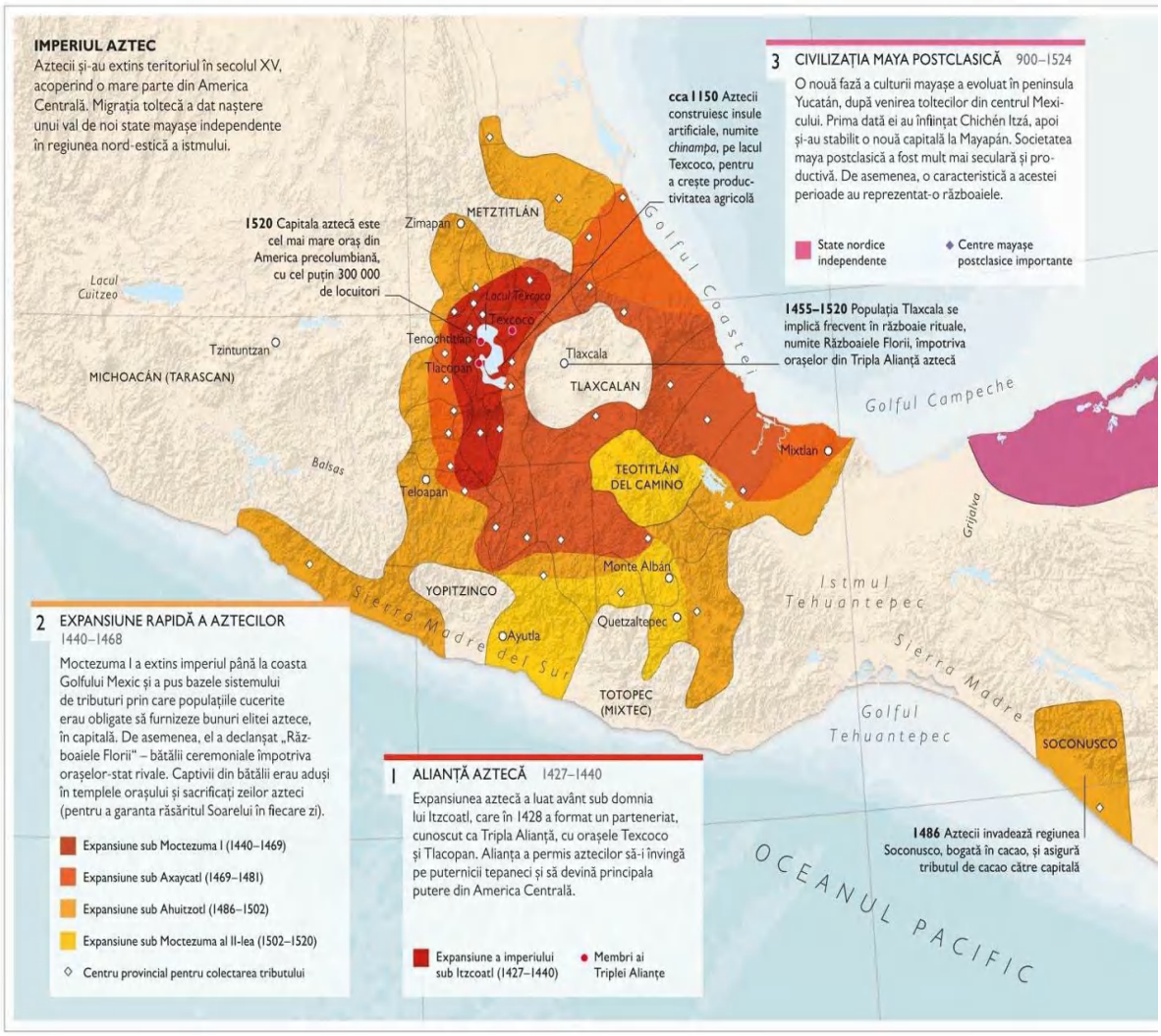
IMPERIUL AZTEC
Aztecii și-au extins teritoriul în secolul XV, acoperind o mare parte din America Centrală. Migrația toltecă a dat naștere unui val de noi state mayașe independente în regiunea nord-estică a istmului.
cca 1150 Aztecii construiesc insule artificiale, numite chinampa, pe lacul Texcoco, pentru a crește productivitatea agricolă
1520 Capitala aztecă este cel mai mare oraș din America precolumbiană, cu cel puțin 300 000 de locuitori
1455–1520 Populația Tlaxcala se implică frecvent în războaie rituale, numite Războaiele Florii, împotriva orașelor din Tripla Alianță aztecă
3 CIVILIZAȚIA MAYA POSTCLASICĂ 900–1524
O nouă fază a culturii mayașe a evoluat în peninsula Yucatán, după venirea toltecilor din centrul Mexicului. Prima dată ei au înființat Chichén Itzá, apoi și-au stabilit o nouă capitală la Mayapán. Societatea maya postclasică a fost mult mai secularã și productivă. De asemenea, o caracteristică a acestei perioade au reprezentat-o războaiele.
State nordice independente
Centre mayașe postclasice importante
Golful Coastei
Lacul Cuitzeo
Zimapan
METZTITLÁN
Lacul Texcoco
Texcoco
Tenochtitlán
Tlacopan
Tzintuntzan
MICHOACÁN (TARASCAN)
Tlaxcala
TLAXCALAN
Golful Campeche
Mixtlan
Balsas
Teloapan
TEOTITLÁN DEL CAMINO
Grijalva
Monte Albán
YOPITZINCO
Istmul Tehuantepec
Sierra Madre del Sur
Ayutla
Quetzaltepec
Sierra Madre
TOTOPEC (MIXTEC)
Golful Tehuantepec
SOCONUSCO
1486 Aztecii invadează regiunea Soconusco, bogată în cacao, și asigură tributul de cacao către capitală
OCEANUL PACIFIC
2 EXPANSIUNE RAPIDĂ A AZTECILOR 1440–1468
Moctezuma I a extins imperiul până la coasta Golfului Mexic și a pus bazele sistemului de tributuri prin care populațiile cucerite erau obligate să furnizeze bunuri elitei aztece, în capitală. De asemenea, el a declanșat „Războaiele Florii" – bătălii ceremoniale împotriva orașelor-stat rivale. Captivii din bătălii erau aduși în templele orașului și sacrificați zeilor azteci (pentru a garanta răsăritul Soarelui în fiecare zi).
Expansiune sub Moctezuma I (1440–1469)
Expansiune sub Axaycatl (1469–1481)
Expansiune sub Ahuitzotl (1486–1502)
Expansiune sub Moctezuma al II-lea (1502–1520)
Centru provincial pentru colectarea tributului
1 ALIANȚĂ AZTECĂ 1427–1440
Expansiunea aztecă a luat avânt sub domnia lui Itzcoatl, care în 1428 a format un parteneriat, cunoscut ca Tripla Alianță, cu orașele Texcoco și Tlacopan. Alianța a permis aztecilor să-i învingă pe puternicii tepaneci și să devină principala putere din America Centrală.
Expansiune a imperiului sub Itzcoatl (1427–1440)
Membri ai Triplei Alianțe

CUCERIRI AZTECE ȘI INCAȘE

Imperiile Aztec și Inca, precum și statele independente mayașe postclasice au fost cele mai mari civilizații urbane din America Centrală și de Sud înainte de sosirea europenilor în secolul XVI. În special aztecii și incașii au căutat să ocupe cât mai multe teritorii și s-au lansat într-o fază de cuceriri pentru a absorbi alte societăți și a-și extinde dominația asupra unei regiuni mai vaste.

LEGENDĂ

○ Centre urbane importante

CRONOLOGIE

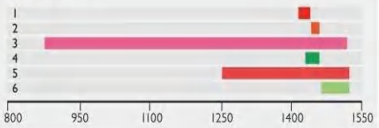

IMPERIUL INCA

La apogeul său, Imperiul Inca se întindea din actualul Ecuador până în orașul sudic Talca, din Chile de azi. O vastă rețea de drumuri conecta marile orașe incașe.

4 NAȘTEREA IMPERIULUI INCA 1438–1471

Conduși de Cusi Yupanqui, în 1438 războinicii incași au învins populația Chanca – aceasta atacase fortăreața incașă de la Cuzco. Yupanqui și-a luat numele de Pachacutec și a devenit Sapa Inca (suveran inca). Apoi a purtat o serie de războaie care au extins granițele imperiului și au culminat cu victoria de la Chan Chan, capitala civilizației Chimú, în 1470.

Expansiune sub Pachacutec (1438–1471)

Civilizația Chimú

1471 Situl sacru Huari din Pachacamac este cucerit de incași. Aceștia construiesc un templu dedicat zeului Soarelui

cca 1470 Incașii ocupă capitala Chimú, Chan Chan, și aduc meșteșugari să lucreze la construcțiile incașe din Cuzco

1438 Suveranul incaș Yupanqui învinge populația Chanca, obținând controlul asupra văii Cuzco și extinzând Imperiul Inca

5 CAPITALĂ INCAȘĂ 1250–1525

Sapa Inca guverna imperiul de la Cuzco, oraș aflat în centrul unei rețele de drumuri de 20 000 km lungime. Sapa Inca a impus un sistem de impozitare la nivelul imperiului (plătit în natură) și s-a bazat pe forța de muncă a țăranilor pentru a construi mari proiecte arhitectonice.

Drumuri imperiale ★ Capitală incașă

6 EXTINDERE SPRE SUD 1471–1525

Sub Tupac Yupanqui (1471–1493) și Huayna Capac (1493–1525), incașii au încheiat cucerirea Ecuadorului și au avansat spre sud, în actualul Chile. Având perspectiva de a împărți prăzile cucerite în următoarele campanii, bărbații luați prizonieri deveneau adesea soldați incași, ceea ce a întărit dominația imperială. La apogeu, Imperiul Inca avea o populație de 12 milioane de oameni.

Expansiune sub Tupac Yupanqui (1471–1493)

Expansiune sub Huayna Capac (1493–1525)

1224 Orașul este abandonat de tolteci. O populație cunoscută ca Uicil-abnal, care mai târziu se va numi Itzá, se instalează în orașul părăsit

cca 1200 Mayapán devine un vast și puternic centru politic mayaș

▷ **Masca de șarpe a lui Tlaloc**
Această mască din mozaic de turcoaz, sub forma a doi șerpi înlănțuiți, este asociată cu Tlaloc, zeul aztec al ploii, apei și fertilității solului.

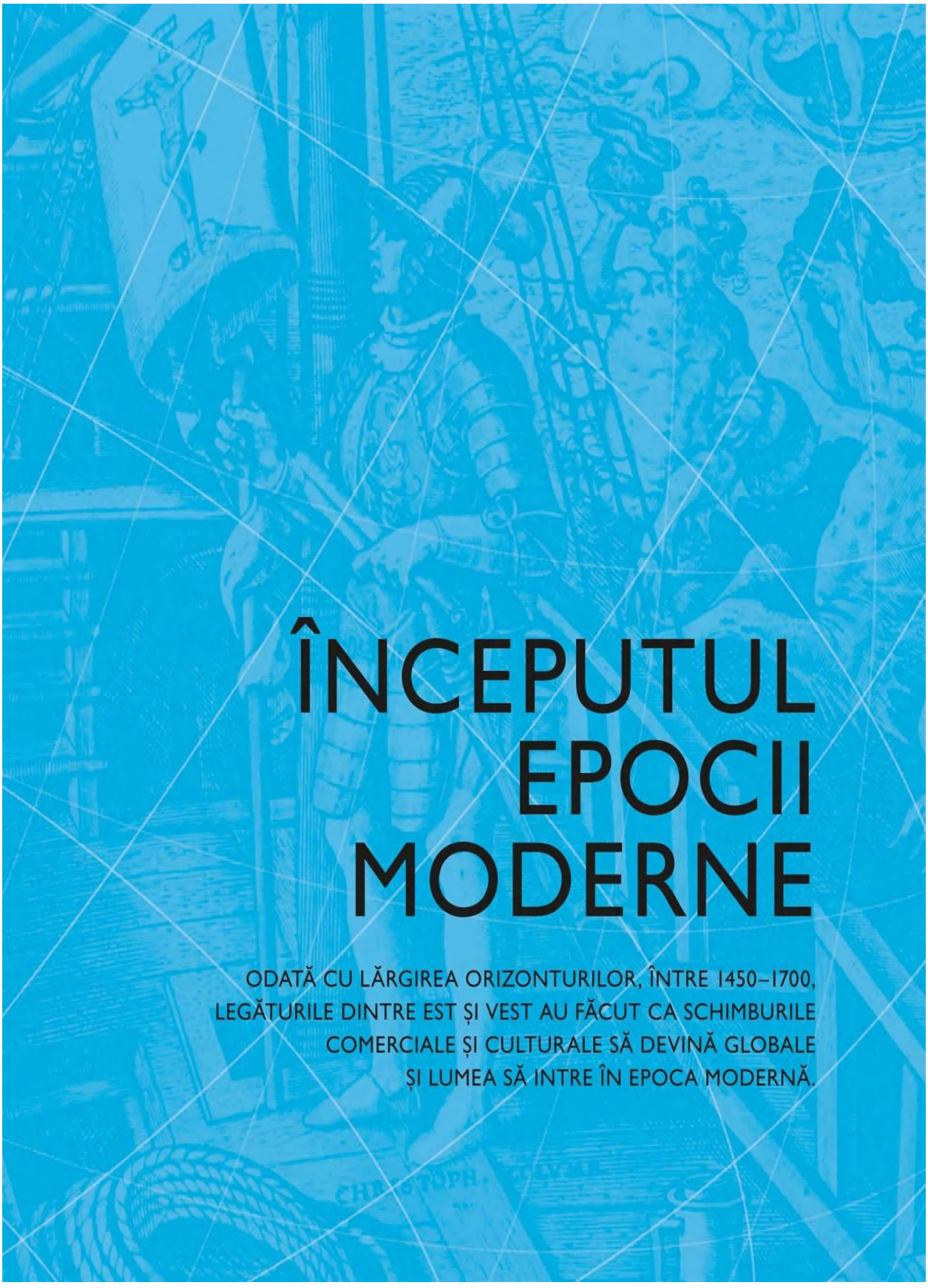

ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE

ODATĂ CU LĂRGIREA ORIZONTURILOR, ÎNTRE 1450–1700, LEGĂTURILE DINTRE EST ȘI VEST AU FĂCUT CA SCHIMBURILE COMERCIALE ȘI CULTURALE SĂ DEVINĂ GLOBALE ȘI LUMEA SĂ INTRE ÎN EPOCA MODERNĂ.

△ **Competiție pentru suflete**
Această pictură din 1614 a artistului olandez Adriaen van de Venne este simbolică pentru rivalitatea religioasă care a divizat Europa. Aici, „prada" protestanților (stânga) este înfățișată ca fiind mai mare decât a rivalilor catolici.

LUMEA MODERNĂ TIMPURIE

Între 1450–1700, exploratori europeni au ajuns în Americi și au început să cerceteze rute maritime în jurul Africii, către Asia. Revoluțiile științifice și militare din Europa au permis, totodată, marilor puteri ale continentului să acapareze teritorii pe alte continente.

În 1450, o Europă fragmentată exercita o influență minoră în afara granițelor sale – Franța și Anglia erau încă în război, Spania era divizată, iar orașele-stat comerciale ale Italiei păreau să fie cele mai dinamice puteri continentale. Impulsul de a face comerț a revoluționat, în cele din urmă, poziția Europei în lume.

Descoperire de lumi noi

Navigatori portughezi au călătorit în jurul coastei africane, în căutare de noi rute către piețele de mirodenii din Asia – reușind să găsească o astfel de rută în 1498, când flota lui Vasco da Gama a ajuns în portul indian Calicut (acum Kozhikode). Dar la acea dată fusese făcută o descoperire și mai uimitoare – Cristofor Columb debarcase pe o insulă din Caraibe în 1492. Acest lucru a deschis calea către Americi, izolate de restul lumii timp de milenii.

Aventurieri spanioli au pornit peste Atlantic, în Americi, distrugând Imperiul Inca și Imperiul Aztec cu o ușurință surprinzătoare. Ei au întemeiat primul imperiu colonial european și au trimis bogății și argint, care au contribuit la inflația din Spania, dar au și sporit abilitatea suveranilor habsburgi ai țării de a purta războaie în Europa. A fost o achiziție neprețuită, în vremuri dificile; unitatea religioasă a Europei Occidentale se destrămase după ce preotul german Martin Luther protestase, în 1517, împotriva corupției din Biserica Romano-Catolică. Acest lucru a determinat o serie de reformatori să înființeze biserici protestante alternative, care la rândul lor au provocat războaie religioase. Deznodământul l-a reprezentat izbucnirea Războiului de 30 de Ani, în 1618, care i-a făcut pe prinții germani, protestanți sau catolici, să lupte unii împotriva altora și a implicat și armate din Franța, Imperiul Habsburgic și Suedia, care au traversat continentul și l-au devastat.

Războaie în Europa

Apariția prafului de pușcă în bătălii a prefigurat armatele europene permanente, antrenate să folosească arme de foc și să acționeze în unități mai numeroase ca niciodată. Această revoluție militară din secolul XVI a sporit nemăsurat puterea monarhilor europeni, dar a și crescut riscul de război. Anglia a suferit consecințele unui război civil când tensiunile dintre un monarh autocrat și un Parlament plin de resentimente au izbucnit într-un conflict armat – ducând la decapitarea regelui Carol I,

◁ **Arta înflorește în India**
Această superbă ediție din *Divan*, cu operele complete ale lui Hafiz, poet persan din secolul XIV, a fost compilată în India mogulă – o perioadă fastă pentru literatură și arte vizuale.

EXPLORARE ȘI SCHISMĂ

Perioada de început a Epocii Moderne a fost una de profunde transformări. Exploratori europeni au ajuns în Lumea Nouă în 1492, grăbind declinul societăților dominante până atunci. Deși comercianții europeni au ajuns în regiunile producătoare de mirodenii din Asia ocolind Africa, avanposturile înființate de ei acolo au fost mult mai slabe. Europa însăși a fost măcinată de conflicte religioase violente, încheiate abia după un secol de războaie.

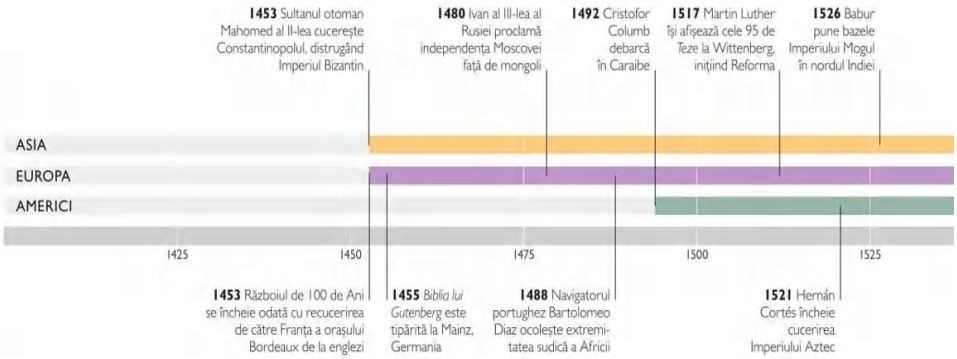
1453 Sultanul otoman Mahomed al II-lea cucerește Constantinopolul, distrugând Imperiul Bizantin
1480 Ivan al III-lea al Rusiei proclamă independența Moscovei față de mongoli
1492 Cristofor Columb debarcă în Caraibe
1517 Martin Luther își afișează cele 95 de Teze la Wittenberg, inițiind Reforma
1526 Babur pune bazele Imperiului Mogul în nordul Indiei
ASIA
EUROPA
AMERICI
1425
1450
1475
1500
1525
1453 Războiul de 100 de Ani se încheie odată cu recucerirea de către Franța a orașului Bordeaux de la englezi
1455 Biblia lui Gutenberg este tipărită la Mainz, Germania
1488 Navigatorul portughez Bartolomeo Diaz ocolește extremitatea sudică a Africii
1521 Hernán Cortés încheie cucerirea Imperiului Aztec

◁ **Calea războinicului**
În perioada japoneză Edo sau Tokugawa, războinicii samurai ocupau poziții înalte în rigidul sistem de caste. Această armură militară a unui războinic samurai datează din secolul XIX.

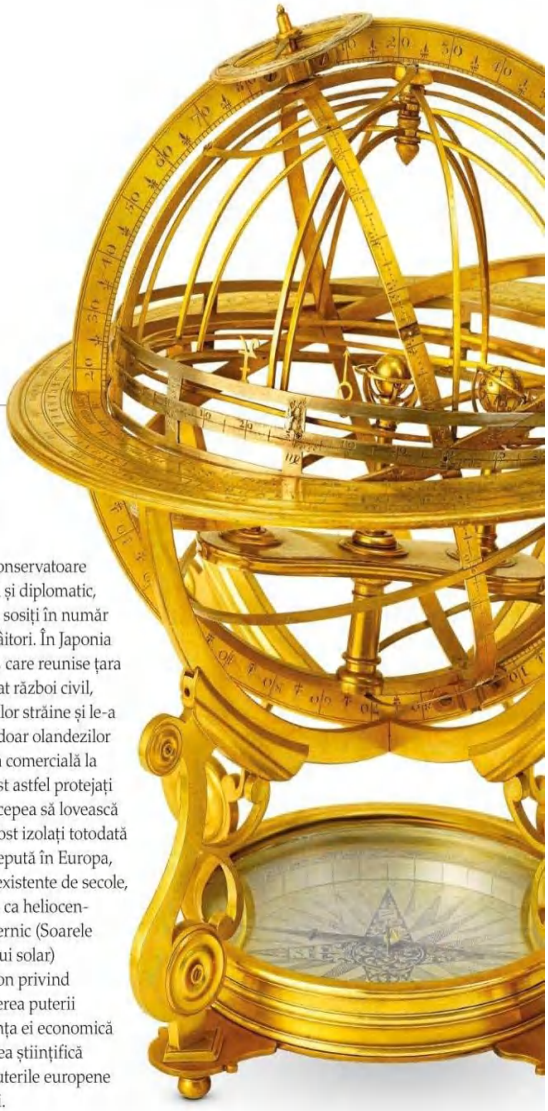

▷ **Model ceresc**
Având Soarele în centru, acest model, numit sferă armilară, era folosit pentru a reprezenta pozițiile obiectelor cerești.

în 1649, și la proclamarea unei republici – singura din istoria Marii Britanii – care a rezistat doar 12 ani. La data restaurării monarhiei, în 1660, Anglia s-a confruntat cu noi rivali: o Franță revigorată, sub Ludovic al XIV-lea, și tânăra Republică Olandeză, ai cărei comercianți îi înlocuiseră pe cei portughezi și spanioli în unele părți din Asia.

Expansiune continuă

Franța și Anglia și-au extins rivalitatea în Americi, unde au eliminat monopolul hispano-portughez. Ele au început să acapareze și teritorii în Asia, dar s-au confruntat cu adversari puternici.

Imperiul Otoman s-a extins, ajungând să ocupe întreaga Turcie și o mare parte din Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Imperiul Safavid a adus Persiei (actualul Iran) o epocă de aur, iar mogulii au cucerit Delhi în 1526, ocupând cea mai mare parte a subcontinentului indian până în 1700. În China, dinastiile Ming și Qing, conservatoare din punct de vedere social și diplomatic, i-au considerat pe străinii, sosiți în număr tot mai mare, cel mult sâcâitori. În Japonia însă, shogunul Tokugawa, care reunise țara în 1600 după un îndelungat război civil, a anticipat pericolul puterilor străine și le-a exclus treptat, permițând doar olandezilor să mențină o mică enclavă comercială la Nagasaki. Japonezii au fost astfel protejați de valul european care începea să lovească alte puteri asiatice. Ei au fost izolați totodată de revoluția științifică începută în Europa, care a răsturnat credințe existente de secole, pregătind astfel noi teorii, ca heliocentrismul promovat de Copernic (Soarele se află în centrul sistemului solar) și lucrările lui Isaac Newton privind gravitația. Odată cu creșterea puterii militare a Europei, influența ei economică s-a extins, iar inventivitatea științifică a luat avânt. Pe la 1700, puterile europene își depășeau rivalii asiatici.

„Biserica are nevoie de o reformă ... este doar lucrarea Domnului ...“

MARTIN LUTHER, TEOLOG GERMAN

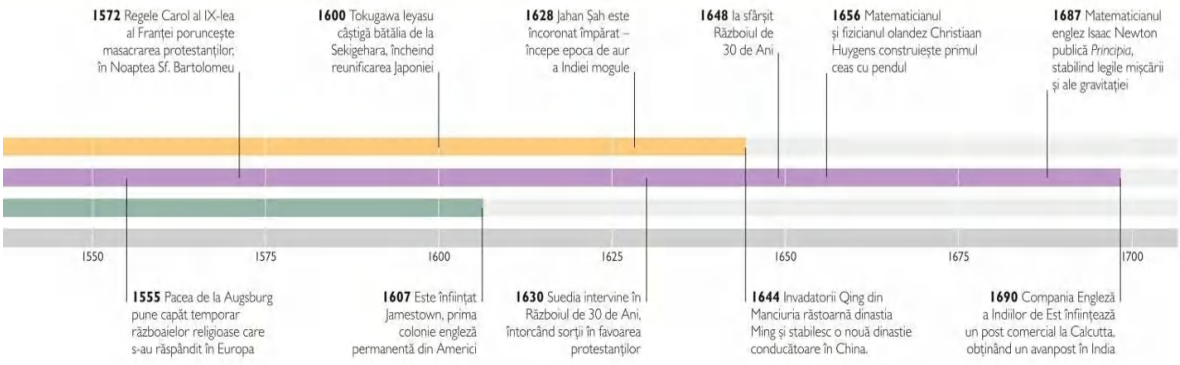
1572 Regele Carol al IX-lea al Franței poruncește masacrarea protestanților; în Noaptea Sf. Bartolomeu
1600 Tokugawa Ieyasu câștigă bătălia de la Sekigehara, încheind reunificarea Japoniei
1628 Jahan Șah este încoronat împărat – începe epoca de aur a Indiei mogule
1648 La sfârșit Războiul de 30 de Ani
1656 Matematicianul și fizicianul olandez Christiaan Huygens construiește primul ceas cu pendul
1687 Matematicianul englez Isaac Newton publică Principia, stabilind legile mișcării și ale gravitației
1550
1575
1600
1625
1650
1675
1700
1555 Pacea de la Augsburg pune capăt temporar războaielor religioase care s-au răspândit în Europa
1607 Este înființat Jamestown, prima colonie engleză permanentă din Americi
1630 Suedia intervine în Războiul de 30 de Ani, întorcând sorții în favoarea protestanților
1644 Invadatorii Qing din Manciuria răstoarnă dinastia Ming și stabilesc o nouă dinastie conducătoare în China.
1690 Compania Engleză a Indiilor de Est înființează un post comercial la Calcutta, obținând un avanpost în India

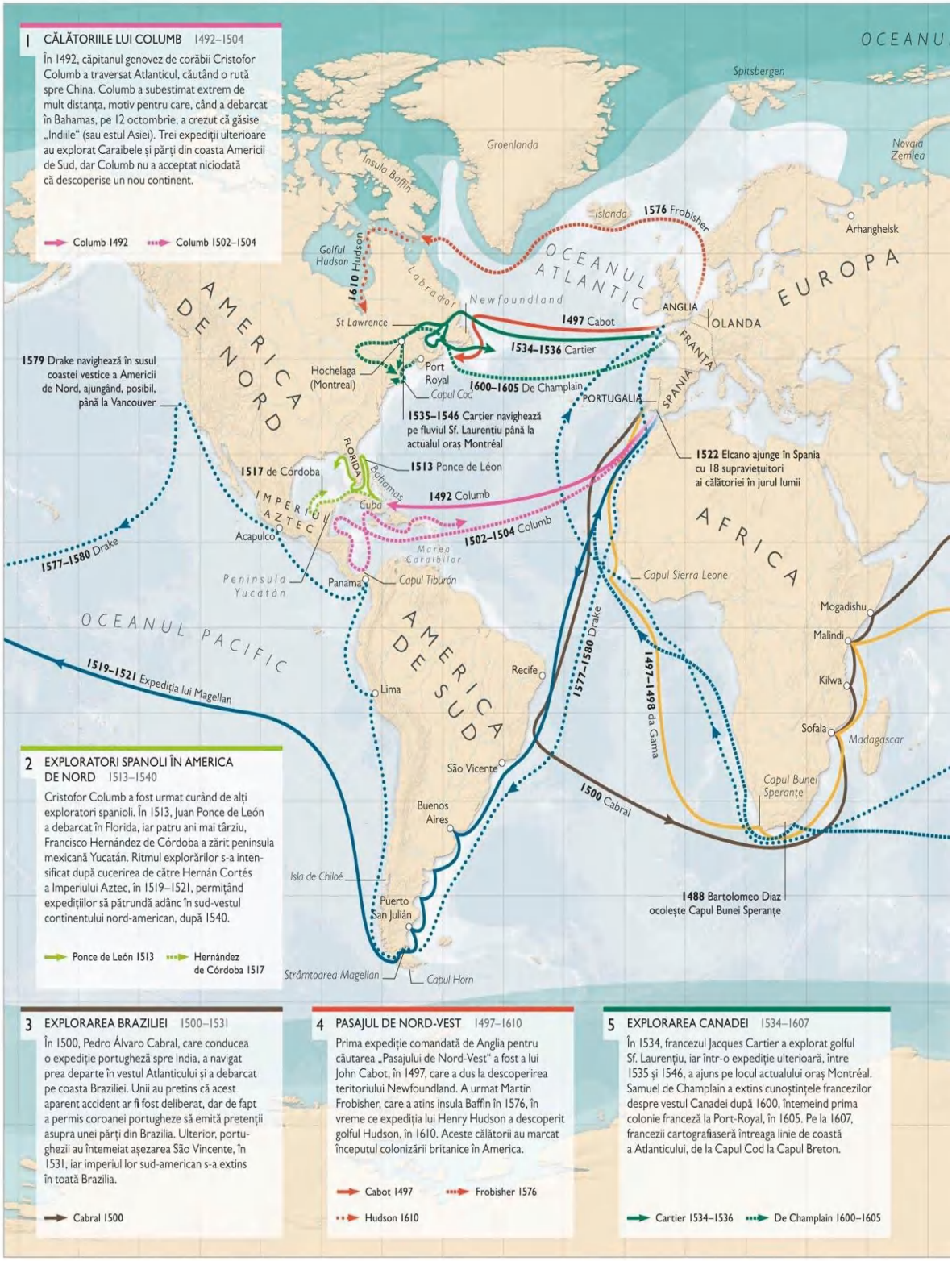
1 CĂLĂTORIILE LUI COLUMB 1492–1504
În 1492, căpitanul genovez de corăbii Cristofor Columb a traversat Atlanticul, căutând o rută spre China. Columb a subestimat extrem de mult distanța, motiv pentru care, când a debarcat în Bahamas, pe 12 octombrie, a crezut că găsise „Indiile" (sau estul Asiei). Trei expediții ulterioare au explorat Caraibele și părți din coasta Americii de Sud, dar Columb nu a acceptat niciodată că descoperise un nou continent.
Columb 1492
Columb 1502–1504
OCEANUL ATLANTIC
OCEANUL PACIFIC
AMERICA DE NORD
AMERICA DE SUD
EUROPA
AFRICA
Groenlanda
Insula Baffin
Spitsbergen
Novaia Zemlea
Islanda
Arhanghelsk
1576 Frobisher
Golful Hudson
1610 Hudson
Labrador
Newfoundland
ANGLIA
OLANDA
FRANȚA
SPANIA
PORTUGALIA
1497 Cabot
1534–1536 Cartier
St Lawrence
Hochelaga (Montreal)
Port Royal
Capul Cod
1600–1605 De Champlain
1535–1546 Cartier navighează pe fluviul Sf. Lorenţiu până la actualul oraş Montréal
1579 Drake navighează în susul coastei vestice a Americii de Nord, ajungând, posibil, până la Vancouver
1522 Elcano ajunge în Spania cu 18 supraviețuitori ai călătoriei în jurul lumii
FLORIDA
Bahamas
1513 Ponce de Léon
1517 de Córdoba
Cuba
1492 Columb
IMPERIUL AZTEC
Acapulco
1502–1504 Columb
1577–1580 Drake
Marea Caraibilor
Peninsula Yucatán
Panama
Capul Tiburón
Capul Sierra Leone
Mogadishu
Malindi
Kilwa
Sofala
Madagascar
1519–1521 Expediția lui Magellan
Recife
Lima
1577–1580 Drake
1497–1498 da Gama
São Vicente
Capul Bunei Speranțe
1500 Cabral
Buenos Aires
Isla de Chiloé
Puerto San Julián
1488 Bartolomeo Diaz ocolește Capul Bunei Speranțe
Strâmtoarea Magellan
Capul Horn
2 EXPLORATORI SPANIOLI ÎN AMERICA DE NORD 1513–1540
Cristofor Columb a fost urmat curând de alți exploratori spanioli. În 1513, Juan Ponce de León a debarcat în Florida, iar patru ani mai târziu, Francisco Hernández de Córdoba a zărit peninsula mexicană Yucatán. Ritmul explorărilor s-a intensificat după cucerirea de către Hernán Cortés a Imperiului Aztec, în 1519–1521, permițând expedițiilor să pătrundă adânc în sud-vestul continentului nord-american, după 1540.
Ponce de León 1513
Hernández de Córdoba 1517
3 EXPLORAREA BRAZILIEI 1500–1531
În 1500, Pedro Álvaro Cabral, care conducea o expediție portugheză spre India, a navigat prea departe în vestul Atlanticului și a debarcat pe coasta Braziliei. Unii au pretins că acest aparent accident ar fi fost deliberat, dar de fapt a permis coroanei portugheze să emită pretenții asupra unei părți din Brazilia. Ulterior, portughezii au întemeiat așezarea São Vincente, în 1531, iar imperiul lor sud-american s-a extins în toată Brazilia.
Cabral 1500
4 PASAJUL DE NORD-VEST 1497–1610
Prima expediție comandată de Anglia pentru căutarea „Pasajului de Nord-Vest" a fost a lui John Cabot, în 1497, care a dus la descoperirea teritoriului Newfoundland. A urmat Martin Frobisher, care a atins insula Baffin în 1576, în vreme ce expediția lui Henry Hudson a descoperit golful Hudson, în 1610. Aceste călătorii au marcat începutul colonizării britanice în America.
Cabot 1497
Frobisher 1576
Hudson 1610
5 EXPLORAREA CANADEI 1534–1607
În 1534, francezul Jacques Cartier a explorat golful Sf. Lorenţiu, iar într-o expediție ulterioară, între 1535 și 1546, a ajuns pe locul actualului oraș Montréal. Samuel de Champlain a extins cunoștințele francezilor despre vestul Canadei după 1600, întemeind prima colonie franceză la Port-Royal, în 1605. Pe la 1607, francezii cartografiaseră întreaga linie de coastă a Atlanticului, de la Capul Cod la Capul Breton.
Cartier 1534–1536
De Champlain 1600–1605

CĂLĂTORII DE EXPLORARE

În secolele XV–XVI națiunile europene au explorat teritorii tot mai vaste. S-au lansat expediții de căutare de noi rute, vizând exploatarea comerțului cu bunuri de lux. Exploratorii portughezi s-au aventurat spre est, omologii lor spanioli spre vest, iar în curând li s-au alăturat englezii, francezii și olandezii.

Destrămarea Imperiului Mongol în secolul XIV și expansiunea turcilor otomani în estul Mediteranei au blocat Drumul Mătăsii, ruta tradițională de comerț între Europa și estul Asiei. Națiunile maritime de pe coastele vestice ale Europei au început să exploreze rute alternative prin care să aibă acces la comerțul est-asiatic cu bunuri de lux, îndeosebi cu mirodenii. De pe la 1425, călătorii finanțate de portughezi au explorat coastele vestice ale Africii. Dar abia în 1497 căpitanul portughez Vasco da Gama a ocolit Africa, ajungând la piețele din India. La acea dată, expediția lui Cristofor Columb, finanțată de Spania, descoperise coastele Americilor. Portughezii au stabilit un avanpost în Brazilia, la 1500, iar expediții britanice și franceze au încercat să localizeze „Pasajul de Nord-Vest", pentru a ajunge în Asia prin nordul Americii de Nord.

Călătorii și mai ambițioase au dat ocol Pământului, începând cu cea condusă de exploratorul portughez Fernando Magellan (Fernão de Mágalhães), în 1519. Consecințele acestor expediții au fost profunde. Părți ale lumii care aveau puține căi de comunicații între ele (sau deloc) au fost acum legate prin rute comerciale și prin avanposturi comerciale. Acestea erau fie controlate direct de stat, fie guvernate de mari corporații comerciale, precum Compania Engleză sau cea Olandeză a Indiilor de Est (înființate în 1600 și în 1602). Soldați și coloniști au urmat curând, astfel încât efortul inițial de asigurare a rutelor comerciale a devenit primul pas al formării unor imperii europene globale.

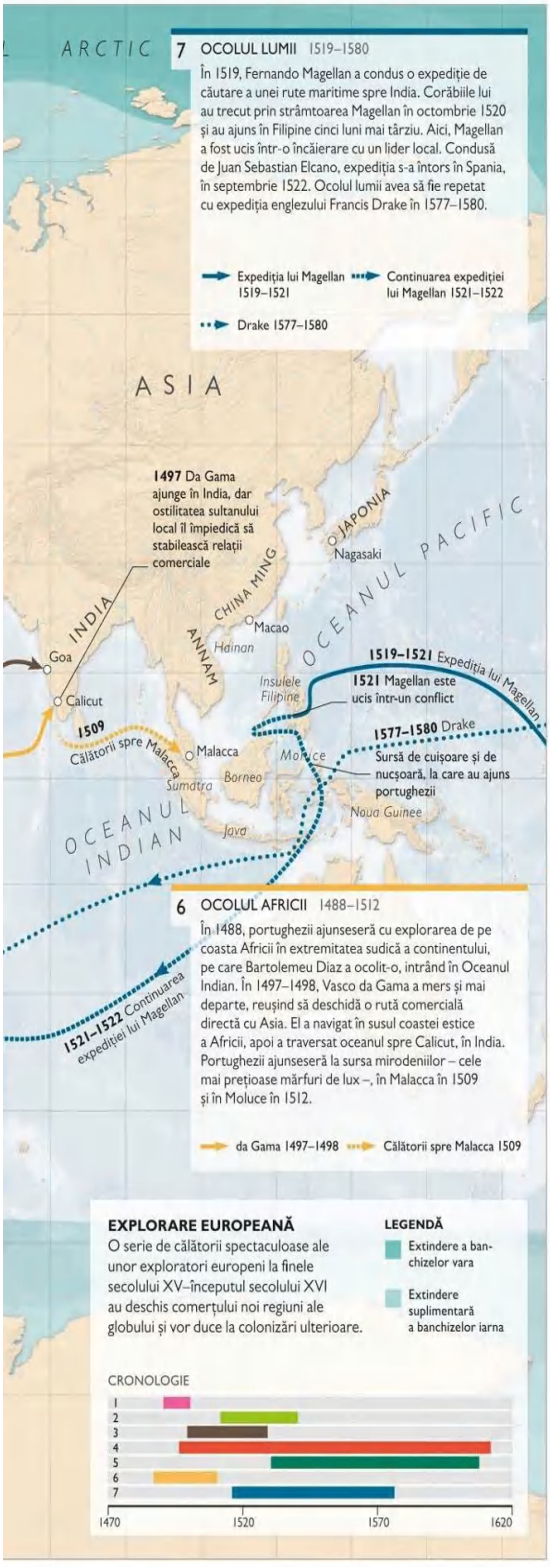
ARCTIC
7 OCOLUL LUMII 1519–1580
În 1519, Fernando Magellan a condus o expediție de căutare a unei rute maritime spre India. Corăbiile lui au trecut prin strâmtoarea Magellan în octombrie 1520 și au ajuns în Filipine cinci luni mai târziu. Aici, Magellan a fost ucis într-o încăierare cu un lider local. Condusă de Juan Sebastian Elcano, expediția s-a întors în Spania, în septembrie 1522. Ocolul lumii avea să fie repetat cu expediția englezului Francis Drake în 1577–1580.
Expediția lui Magellan 1519–1521
Continuarea expediției lui Magellan 1521–1522
Drake 1577–1580
ASIA
1497 Da Gama ajunge în India, dar ostilitatea sultanului local îl împiedică să stabilească relații comerciale
JAPONIA
Nagasaki
OCEANUL PACIFIC
CHINA MING
INDIA
Macao
ANNAM
Hainan
Goa
Calicut
1519–1521 Expediția lui Magellan
Insulele Filipine
1521 Magellan este ucis într-un conflict
1509 Călătorii spre Malacca
Malacca
Moluce
1577–1580 Drake
Sursă de cuișoare și de nucșoară, la care au ajuns portughezii
Borneo
Sumatra
Noua Guinee
OCEANUL INDIAN
Java
6 OCOLUL AFRICII 1488–1512
În 1488, portughezii ajunseseră cu explorarea de pe coasta Africii în extremitatea sudică a continentului, pe care Bartolemeu Diaz a ocolit-o, intrând în Oceanul Indian. În 1497–1498, Vasco da Gama a mers și mai departe, reușind să deschidă o rută comercială directă cu Asia. El a navigat în susul coastei estice a Africii, apoi a traversat oceanul spre Calicut, în India. Portughezii ajunseseră la sursa mirodeniilor – cele mai prețioase mărfuri de lux –, în Malacca în 1509 și în Moluce în 1512.
1521–1522 Continuarea expediției lui Magellan
da Gama 1497–1498
Călătorii spre Malacca 1509
EXPLORARE EUROPEANĂ
O serie de călătorii spectaculoase ale unor exploratori europeni la finele secolului XV–începutul secolului XVI au deschis comerțului noi regiuni ale globului și vor duce la colonizări ulterioare.
LEGENDĂ
Extindere a banchizelor vara
Extindere suplimentară a banchizelor iarna
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
1470
1520
1570
1620

△ **O nouă lume**
Această gravură de la sfârșitul secolului XVII, a editorului flamando-german Theodor de Bry, îl înfățișează pe Cristofor Columb sosind în Americi și face parte dintr-o serie de portretizări ale unor exploratori faimoși în mijlocul unor scene alegorice.

CUCERIRI SPANIOLE ÎN AMERICI

În prima jumătate a secolului XVI, spaniolii au pus bazele unui vast imperiu în Americi. Cucerirea bogatelor civilizații native din Mexic și Peru, între 1519 și 1533, i-a încurajat pe exploratorii spanioli să acapareze și alte teritorii întinse. Ei au întemeiat un imperiu care a rămas în posesia Spaniei până la revoltele naționaliste de la începutul secolului XIX.

După descoperirea Americilor de către Columb, în 1492, eforturile inițiale ale spaniolilor s-au concentrat asupra zonei Caraibilor. Dar acolo existau puține resurse de exploatat, iar declinul populației native i-a împins pe spanioli către interiorul continentului. Cucerirea Imperiului Aztec de către Hernán Cortés, între 1519–1521, și a Imperiului Inca din Peru de către Franscisco Pizzaro, între 1531–1533 (pp. 154–155) a schimbat perspectivele pentru posesiunile spaniole din Americi. Misionari creștini au sosit curând după conchistadori și au convertit numeroși localnici azteci sau incași, a căror ierarhie religioasă unificată fusese eliminată. Aceste teritorii bogate și centralizate au căzut rapid în mâinile conchistadorilor și au format baza de unde alte expediții spaniole s-au răspândit pe continent – pătrunzând în Columbia și Venezuela, între 1537–1543; și spre nord, în Florida și sud-vestul Statelor Unite de azi, în anii 1540.

Spaniolii au adus în Americi boli necunoscute (ca variola), iar populația nativă scăzuse, pe la 1600, la doar o zecime din numărul inițial. Dar în secolul XVI aici au sosit circa 100 000 de coloniști spanioli, au fost aduși sclavi africani pe plantații și s-au descoperit bogate zăcăminte de argint (în Peru, în 1545, și în Mexic, în 1546). Imperiul Spaniol a înflorit și a creat o societate colonială distinctă, care a durat până la răsturnarea dominației spaniole de către naționaliștii revoluționari, la începutul secolului XIX.

TRATATUL DE LA TORDESILLAS (1493–1529)

Spania și Portugalia au fost foarte încrezătoare în viitoarele lor căutări de teritorii noi. În 1493, Spania l-a convins pe papa Alexandru al VI-lea să emită un edict care stabilea o linie de demarcație, spre a evita disputele asupra oricărui teritoriu nou descoperit. După un intens lobby portughez, Tratatul de la Tordesillas (1494) a împins linia spre vest, plasând Brazilia în sectorul alocat Portugaliei. Tratatul de la Zaragoza (1529) a stabilit un antemeridian ce demarca teritoriile portugheze și cele spaniole în estul Asiei.

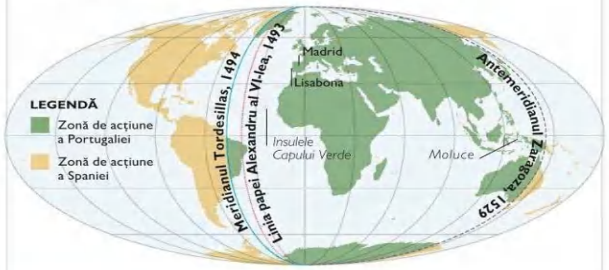

„Eu și camarazii mei suferim de o boală a inimii, care se vindecă doar cu aur."

HERNÁN CORTÉS, CUCERITORUL MEXICULUI, CCA 1520

1 CORTÉS ȘI MEXIC 1519–1524

Expediția lui Hernán Cortés în Mexic, în 1519, a dus la înfrângerea bogatului Imperiu Aztec în mai puțin de trei ani. Sistemul centralizat al imperiului a făcut ca spaniolii să dobândească toate resursele și provinciile plătitoare de tribut, oferindu-le o bază de unde să pornească spre sud, în peninsula Yucatán, la 1524.

2 CUCERIREA MAYAȘILOR 1527–1697

Populația mayașă din peninsula Yucatán era fragmentată politic, astfel încât conchistadorii spanioli au trebuit să supună individual fiecare oraș-stat mayaș. Francisco de Montejo a început procesul în 1527, dar nu a reușit să facă progrese semnificative decât după 1540. Ultimul oraș mayaș, Tayasal, a căzut în mâinile spaniolilor în 1697.

6 ADMINISTRAȚIE COLONIALĂ SPANIOLĂ
1535–1596

În 1535 a fost înființat viceregatul Noua Spanie – cu capitala în Ciudad de México – pentru a guverna teritoriile spaniole din America Centrală. În 1543 a fost înființat viceregatul Peru, cu capitala la Lima. Regii spanioli au emis decrete privind guvernarea acestor teritorii, până la 1596 acumulându-se aproape 3 500 de asemenea decrete.

Nou oraș-capitală

5 PORTUGHEZII ÎN BRAZILIA 1500–1531

Deși Pedro Álvares Cabral a revendicat Brazilia pentru Portugalia în 1500, aici nu erau imperii bogate de cucerit și doar câteva mărfuri aveau valoare comercială. Inițial, teritoriul a fost închiriat unui consorțiu de negustori din Lisabona, înainte ca teama de cucerirea franceză, după 1520, să ducă la înființarea primei colonii portugheze permanente la São Vincente, în 1531.

Teritoriu portughez înainte de 1650

Așezare portugheză, cu data înființării

Rută a expansiunii portugheze

4 ARGINT DIN POTOSÍ 1545–cca 1600

Noile colonii americane au fost, inițial, o povară financiară pentru Spania, dar descoperirea de bogate zăcăminte de argint la Potosí, Peru (1545), și Zacatecas, Mexic (1546), a revoluționat economia colonială spaniolă. Flote traversau regulat Atlanticul, întorcându-se în Spania cu partea cuvenită Coroanei spaniole (două cincimi din argintul spaniol), folosită pentru finanțarea de războaie sau de alte întreprinderi.

Mină de argint

EXPEDIȚII ÎN LUMEA NOUĂ

Expediții spaniole au extins dominația Spaniei în Lumea Nouă. Doar în Brazilia spaniolii s-au confruntat cu concurența portughezilor și a olandezilor, iar în America de Nord cu cea a englezilor și a francezilor.

LEGENDĂ

Teritoriu spaniol înainte de 1650

Rută a expansiunii spaniole

Așezare spaniolă, cu data înființării

Fort spaniol

CRONOLOGIE

3 PIZZARO, PERU ȘI REZISTENȚĂ INCAȘĂ
1527–1572

Imperiul Inca era slăbit de războaie civile când a sosit mica expediție spaniolă a lui Francisco Pizzaro. El a cucerit capitala Cuzco, preluând controlul asupra întregului imperiu. Spre deosebire de azteci, incașii au ales un nou conducător și au rezistat până la căderea ultimei lor fortărețe, Vilcabamba, în 1572.

△ **Parteneri indigeni**
O pictură de la Tlaxcalan îi prezintă pe tlaxcalani, un grup de populații indigene din centrul Mexicului, atacând orașul Michoacan în 1522. Ei sunt însoțiți de Cristóbal de Olid, unul dintre principalii căpitani ai lui Cortés.

SPANIOLII ÎN AMERICA

La un sfert de veac de la sosirea lor, spaniolii stăpâneau un vast imperiu în Americi. Succesul lor uimitor a fost înlesnit de exploatarea slăbiciunilor politice ale imperiilor indigene, de armamentul superior și de bolile pe care le-au adus aici.

△ **Soldat explorator**
Hernán Cortés e renumit pentru lipsa de scrupule. După ce a descoperit Vera Cruz, și-a incendiat corăbiile ca soldații să nu poată pleca înapoi.

Principalele imperii indigene din Americi – Aztec, în Mexic, și Inca, în Peru (pp. 144–145) – au fost extrem de centralizate și dependente de ierarhii rigide, bazate pe un profund respect față de suveranii lor, *Tlatoani* din capitala aztecă Tehochtitlán și *Sapa Inca* din Cuzco. Aceste imperii s-au extins rapid prin cuceriri în secolele XIV–XV, iar dominația lor asupra populațiilor recent cucerite sau periferice era slabă. La sosirea spaniolilor, în 1519 în Mexic și în 1531 în Peru, conducătorii azteci și incași au subestimat amenințarea reprezentată de aceștia. În Mexic, spaniolii au format alianțe cu grupuri disidente, iar în Peru acțiunea lor rapidă și nemiloasă a dus la capturarea lui Sapa Inca Atahualpa. Rămase fără lideri, imperiile indigene s-au prăbușit rapid – un proces accelerat de bolile aduse de spanioli, în fața cărora nativii americani nu aveau imunitate. Odată instalați, invadatorii, numiți conchistadori, s-au dovedit imposibil de îndepărtat. Un val continuu de bărbați cu pregătire militară, ambițioși, dar săraci, a sosit din Peninsula Iberică, permițându-le spaniolilor să cucerească populațiile mayașe din America Centrală între 1440–1460, să pătrundă în sudul Americii de Nord și să se extindă în regiunea amazoniană a Americii de Sud. Finanțat de argintul descoperit în 1545 în Peru și guvernat de viceregi, imperiul spaniol din America de Sud avea să dureze peste 250 de ani (pp. 152–153).

CAMPANIILE LUI CORTÉS

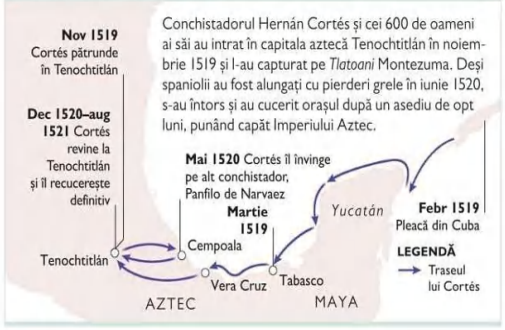
Conchistadorul Hernán Cortés și cei 600 de oameni ai săi au intrat în capitala aztecă Tenochtitlán în noiembrie 1519 și l-au capturat pe *Tlatoani* Montezuma. Deși spaniolii au fost alungați cu pierderi grele în iunie 1520, s-au întors și au cucerit orașul după un asediu de opt luni, punând capăt Imperiului Aztec.
Nov 1519 Cortés pătrunde în Tenochtitlán
Dec 1520–aug 1521 Cortés revine la Tenochtitlán și îl recucerește definitiv
Mai 1520 Cortés îl învinge pe alt conchistador, Panfilo de Narvaez
Martie 1519
Yucatán
Febr 1519 Pleacă din Cuba
Cempoala
Tenochtitlán
Vera Cruz
Tabasco
LEGENDĂ
Traseul lui Cortés
AZTEC
MAYA

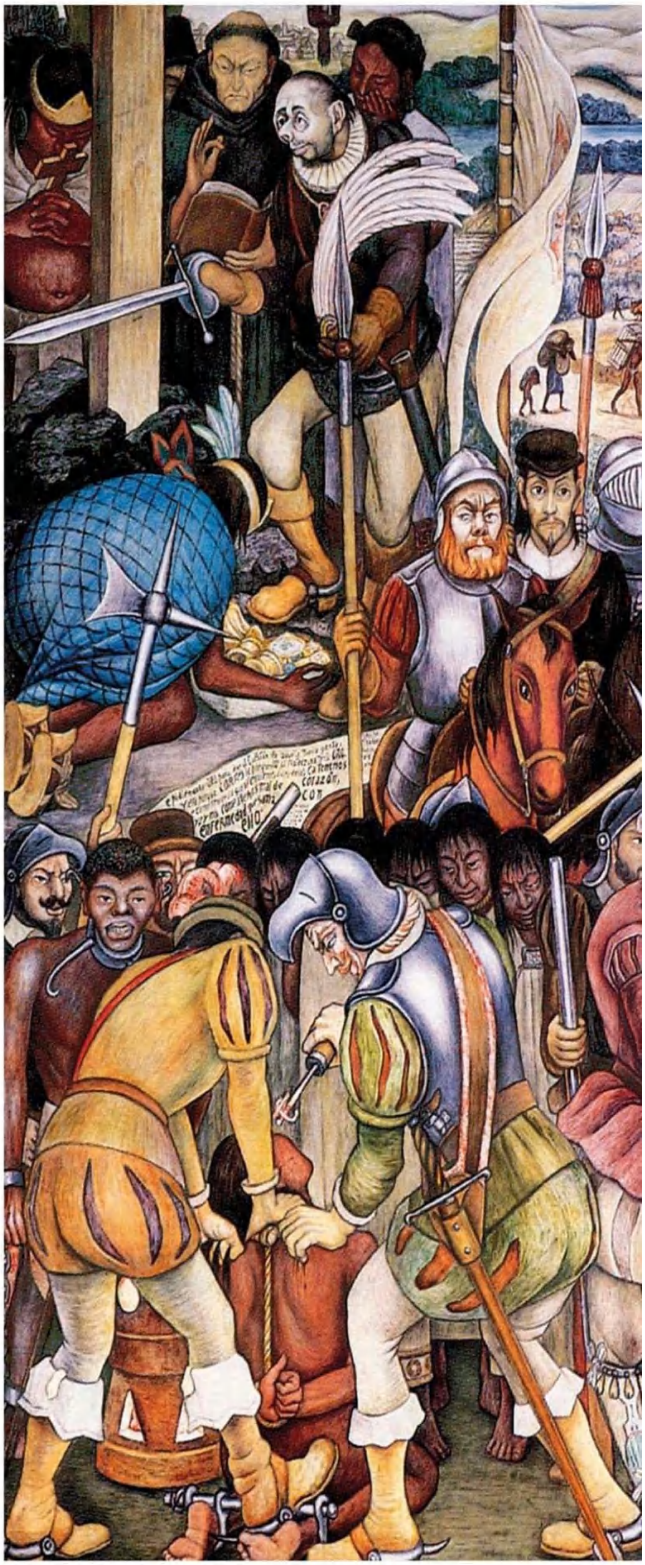

Viață după cucerire
O pictură murală a artistului mexican Diego Rivera prezintă realitățile dure ale dominației spaniole, cu indigeni muncind sub paza călugărilor și conchistadorilor înarmați. Înlocuirea credințelor tradiționale cu creștinismul a distrus structura socială indigenă.

COLONIZAREA AMERICII DE NORD

Europenii au colonizat cu succes America de Nord la începutul secolului XVII. În vreme ce coloniile franceze și spaniole primeau ordine de la suveranii lor, coloniile engleze – întemeiate de disidenți religioși, companii comerciale și inițiative regale – au acționat pe picior de egalitate, obținând avantaje asupra rivalilor.

În 1585, Sir Walter Raleigh a încercat, fără succes, să întemeieze Roanoke, ca primă colonie engleză din Lumea Nouă. Prima colonie engleză de succes a fost Jamestown, întemeiată în 1607. Un secol mai târziu, circa 200 000 de migranți britanici sosiseră în America de Nord, iar numărul coloniilor ajunsese la 13. Negustori europeni de sclavi au adus aproape 175 000 de sclavi africani în America, pentru a munci pe plantații.

Coloniști francezi s-au stabilit la Québec, Canada, în 1608, în bazinul fluviului Sf. Laurențiu și în zonele accesibile de pe continent. Au construit forturi până departe în sud, la New Orleans, declanșând o rivalitate cu britanicii, care a dus la război în 1689. În acest timp, spaniolii nu au reușit să-și dezvolte noua colonie Florida sau să profite de explorările din sud-vestul Americii de Nord începute pe la 1520. Prezența europeană a perturbat structurile locale de putere, iar grupuri de nativi americani au declanșat lupta pentru recucerirea teritoriilor pierdute, prima etapă dintr-un conflict de aproape trei secole. La mijlocul secolului XVIII au început să crească și tensiunile dintre coloniști și conducătorii lor din Marea Britanie.

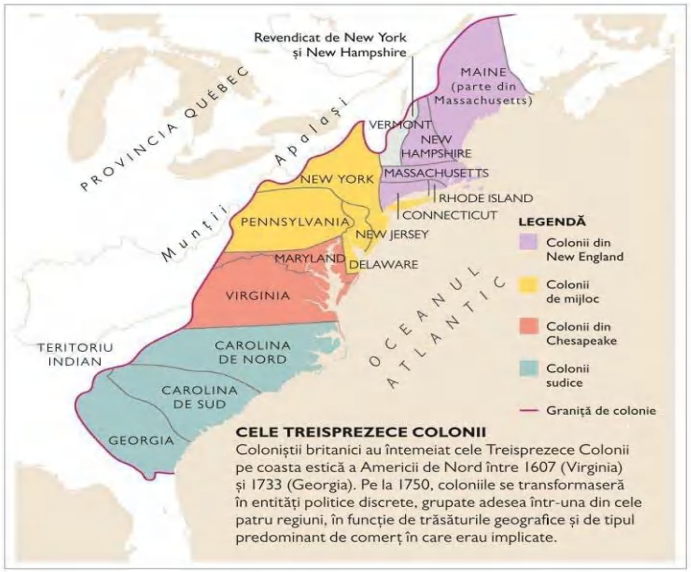

CELE TREISPREZECE COLONII
Coloniștii britanici au întemeiat cele Treisprezece Colonii pe coasta estică a Americii de Nord între 1607 (Virginia) și 1733 (Georgia). Pe la 1750, coloniile se transformaseră în entități politice discrete, grupate adesea într-una din cele patru regiuni, în funcție de trăsăturile geografice și de tipul predominant de comerț în care erau implicate.

2 NOUA FRANȚĂ 1605–1718
Francezii au întemeiat o colonie la Port Royal, în 1605, apoi la Québec (în colonia Canada – de-a lungul fluviului Sf. Laurențiu) în 1608. Când Québec a căzut în mâinile englezilor, în 1629–1632, scoțienii au pus bazele coloniei Nova Scotia. Francezii au revendicat și teritoriul situat de-a lungul fluviului Mississippi și l-au numit Louisiana. Coloniile franceze din America de Nord au fost cunoscute ca Noua Franță.
Rută de migrație franceză

1 SPANIOLII ÎN FLORIDA 1565–1718
Spania a fost prima țară care a înființat o colonie europeană în America de Nord – San Agustín (St Agustine), Florida, în 1565. Eforturile coloniale inițiale aveau în vedere Mexic și Peru, unde existau imperii și aur. Spaniolii au fost îngrădiți în Florida de dezvoltarea coloniilor engleze din nord și de sosirea francezilor în New Orleans la vest, în 1718.
Rută de migrație spaniolă

3 VENIREA ENGLEZILOR 1620
În decembrie 1620, aproape 100 de coloniști englezi au ajuns pe țărmul nord-american la bordul navei *Mayflower*, căutând libertate religioasă, și au întemeiat o colonie la Plymouth. Mulți au murit în cursul primei ierni, foarte aspre, dar așezarea a supraviețuit cu ajutorul tribului Mashpee Wampanoag. În deceniile următoare, tot mai mulți migranți au sosit din Insulele Britanice pentru a coloniza coastele estice.
Rută de migrație engleză sau britanică

AMERICA DE NORD COLONIZATĂ, 1750
În 1750, imperiile francez și spaniol din America de Nord erau, teritorial, mai mari decât cel britanic, dar erau slab populate, cu o prezență economică limitată. Dimpotrivă, migranții sosiseră în număr mare în coloniile britanice, atrași de creșterea economică rapidă de aici.

LEGENDĂ
Teritoriu englez, scoțian sau britanic, colonie
Teritoriu spaniol, colonie
Teritoriu francez, colonie

CRONOLOGIE

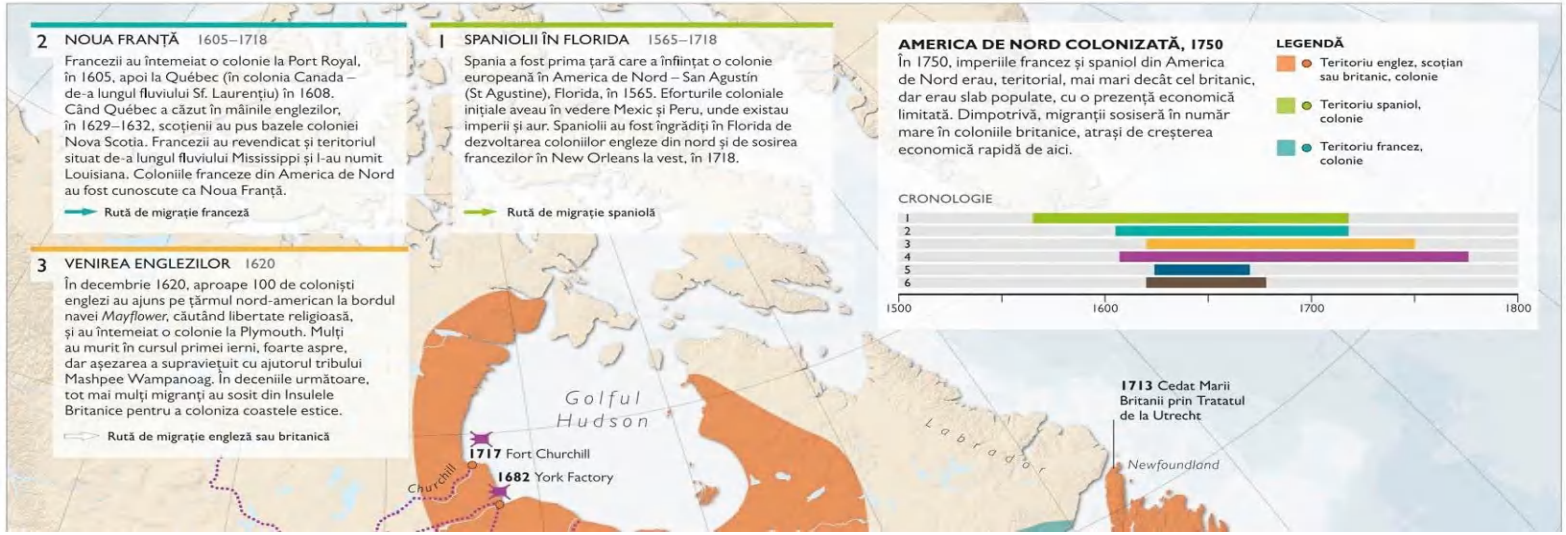

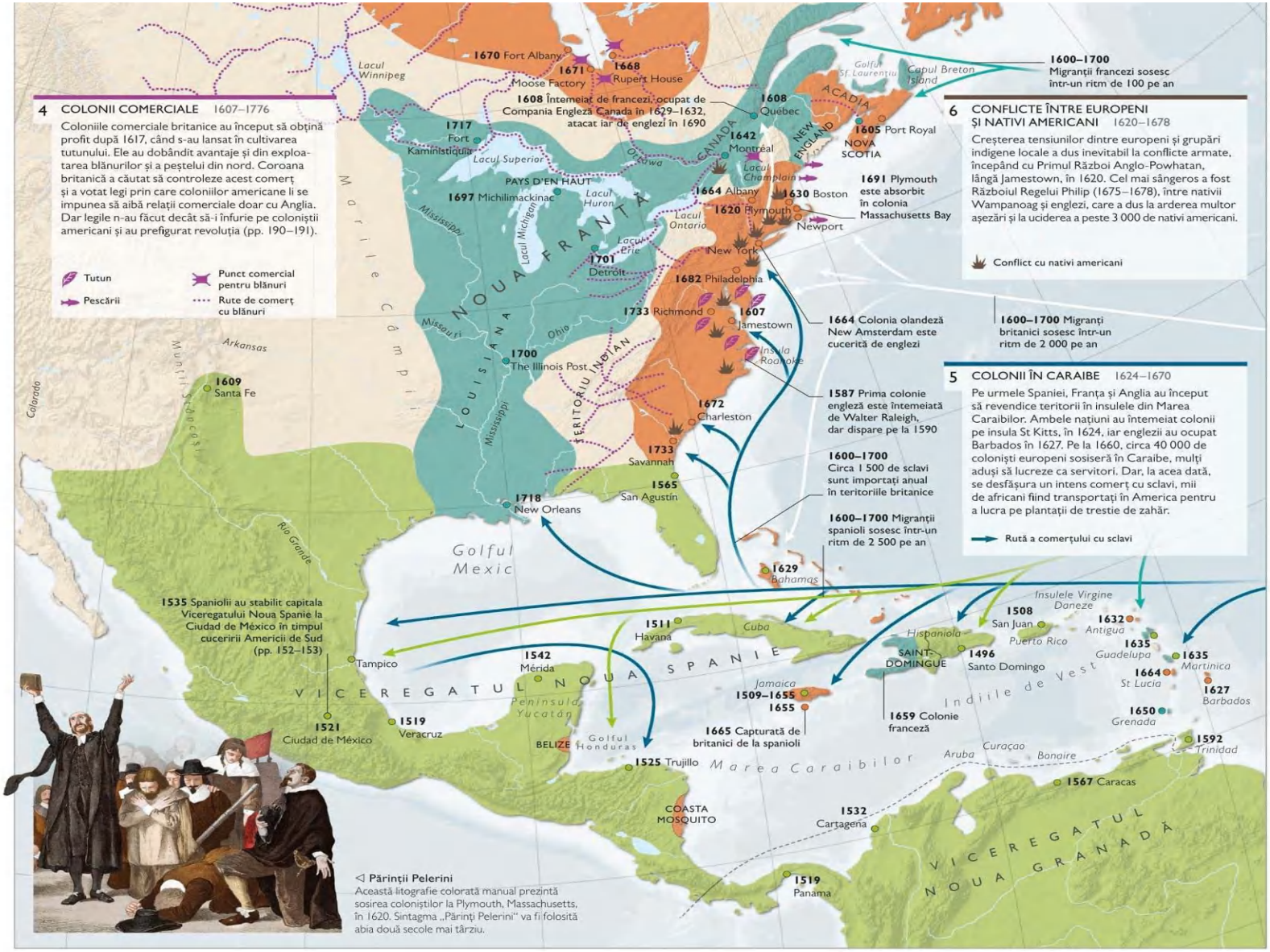
4 COLONII COMERCIALE 1607–1776
Coloniile comerciale britanice au început să obțină profit după 1617, când s-au lansat în cultivarea tutunului. Ele au dobândit avantaje și din exploatarea blănurilor și a peștelui din nord. Coroana britanică a căutat să controleze acest comerț și a votat legi prin care coloniilor americane li se impunea să aibă relații comerciale doar cu Anglia. Dar legile n-au făcut decât să-i înfurie pe coloniștii americani și au prefigurat revoluția (pp. 190–191).
Tutun
Pescării
Punct comercial pentru blănuri
Rute de comerț cu blănuri
6 CONFLICTE ÎNTRE EUROPENI ȘI NATIVI AMERICANI 1620–1678
Creșterea tensiunilor dintre europeni și grupări indigene locale a dus inevitabil la conflicte armate, începând cu Primul Război Anglo-Powhatan, lângă Jamestown, în 1620. Cel mai sângeros a fost Războiul Regelui Philip (1675–1678), între nativii Wampanoag și englezi, care a dus la arderea multor așezări și la uciderea a peste 3 000 de nativi americani.
Conflict cu nativi americani
5 COLONII ÎN CARAIBE 1624–1670
Pe urmele Spaniei, Franța și Anglia au început să revendice teritorii în insulele din Marea Caraibilor. Ambele națiuni au întemeiat colonii pe insula St Kitts, în 1624, iar englezii au ocupat Barbados în 1627. Pe la 1660, circa 40 000 de coloniști europeni sosiseră în Caraibe, mulți aduși să lucreze ca servitori. Dar, la acea dată, se desfășura un intens comerț cu sclavi, mii de africani fiind transportați în America pentru a lucra pe plantații de trestie de zahăr.
Rută a comerțului cu sclavi
1600–1700 Migranții francezi sosesc într-un ritm de 100 pe an
1691 Plymouth este absorbit în colonia Massachusetts Bay
1664 Colonia olandeză New Amsterdam este cucerită de englezi
1600–1700 Migranți britanici sosesc într-un ritm de 2 000 pe an
1587 Prima colonie engleză este întemeiată de Walter Raleigh, dar dispare pe la 1590
1600–1700 Circa 1 500 de sclavi sunt importați anual în teritoriile britanice
1600–1700 Migranții spanioli sosesc într-un ritm de 2 500 pe an
1535 Spaniolii au stabilit capitala Viceregatului Noua Spanie la Ciudad de México în timpul cuceririi Americii de Sud (pp. 152–153)
1670 Fort Albany
1671 Moose Factory
1668 Rupert House
1608 Întemeiat de francezi, ocupat de Compania Engleză Canada în 1629–1632, atacat iar de englezi în 1690
1608 Quebec
1605 Port Royal
1717 Fort Kaministiquia
1642 Montreal
1697 Michilimackinac
1664 Albany
1630 Boston
1620 Plymouth
Newport
New York
1682 Philadelphia
1701 Detroit
1733 Richmond
1607 Jamestown
1700 The Illinois Post
1672 Charleston
1733 Savannah
1565 San Agustín
1718 New Orleans
1609 Santa Fe
1629 Bahamas
1511 Havana
1542 Mérida
1519 Veracruz
1521 Ciudad de México
Tampico
1525 Trujillo
1665 Capturată de britanici de la spanioli
1655
1659 Colonie franceză
1509–1655
1508 San Juan
1496 Santo Domingo
1632 Antigua
1635 Guadelupa
1635 Martinica
1664 St Lucia
1627 Barbados
1650 Grenada
1592 Trinidad
1567 Caracas
1532 Cartagena
1519 Panama
COASTA MOSQUITO
Lacul Winnipeg
Golful St. Lawrence
Capul Breton Island
ACADIA
NEW ENGLAND
CANADA
NOVA SCOTIA
Lacul Superior
Ottawa
Lacul Champlain
PAYS D'EN HAUT
Lacul Huron
Lacul Michigan
Lacul Ontario
Lacul Erie
NOUA FRANȚĂ
Marile Câmpii
Mississippi
Missouri
Ohio
LOUISIANA
TERITORIU INDIAN
Arkansas
Munții Stâncoși
Colorado
Golful Mexic
Rio Grande
VICEREGATUL NOUA SPANIE
Peninsula Yucatán
Golful Honduras
BELIZE
Cuba
Jamaica
Hispaniola
SAINT-DOMINGUE
Puerto Rico
Insulele Virgine Daneze
Indiile de Vest
Marea Caraibilor
Aruba
Curaçao
Bonaire
VICEREGATUL NOUA GRANADĂ
Insula Roanoke

◁ **Părinții Pelerini**
Această litografie colorată manual prezintă sosirea coloniștilor la Plymouth, Massachusetts, în 1620. Sintagma „Părinți Pelerini" va fi folosită abia două secole mai târziu.

EPOCA SCHIMBULUI

Migrația umană pe glob și schimburile de animale și plante alimentare au început în Neolitic, dar abia în 1492, când exploratorii europeni au ajuns în Lumea Nouă (Americi), o schimbare biologică a avut asemenea efecte importante.

Cultivarea plantelor alimentare a început independent, în diferite zone ale lumii, undeva între 11 000 și 6000 î.Hr. Dintre „plantele fondatoare" care au stat la baza agriculturii primitive, grâul a fost primul cultivat pe scară largă în vestul Asiei, pe la 9500 î.Hr., iar orezul s-a impus ca o cultură de bază în estul Asiei, 1 500 de ani mai târziu. Între timp, comunitățile agrare din Americi au cultivat o gamă cu totul diferită de plante, din cauza izolării totale de Lumea Veche (Africa, Asia și Europa).

Când exploratorii europeni au ajuns în Americi, la finele secolului XV (pp. 150–151), Lumea Veche și Lumea Nouă au trecut la un nivel fără precedent de schimburi biologice, în ceea ce avea să fie cunoscut ca Schimbul Columbian. Alimente de bază din Lumea Veche, ca grâul, orezul, porcii, vitele și caii, au fost introduse în Americi, iar produsele Lumii Noi, ca roșiile, porumbul, cartoful și maniocul, au fost exportate în restul globului. Tutunul și blănurile animalelor native din Americi au devenit mărfuri profitabile, care le-au permis coloniștilor să-și finanțeze noile așezări. Dar nu toate aspectele Schimbului Columbian au fost pozitive. Bolile au călătorit între cele două lumi, sifilisul ajungând în Europa, iar boli ale Lumii Vechi, ca variola, pojarul și gripa, s-au răspândit în Americi și au decimat populația nativă. Ca urmare, proprietarii europeni de plantații au înlocuit forța de muncă nativă, împuținată, cu sclavi din Africa – ducând la strămutarea și la moartea a zeci de milioane de oameni.

CALUL
IMPACTUL CALULUI ASUPRA TRIBURILOR NATIVE AMERICANE

Caii au fost reintroduși în Americi la sfârșitul secolului XV, când Cristofor Columb a adus cu el 25 de animale, în a doua expediție pe continent. Pe la 1750, caii ajunseseră în zece state americane din ținutul Marilor Câmpii și au revoluționat viața populațiilor de aici. Aproape peste noapte, indienii din prerii au găsit un animal superior, cu ajutorul căruia să vâneze principala lor sursă de hrană, bizonii.

Pictură a nativilor americani

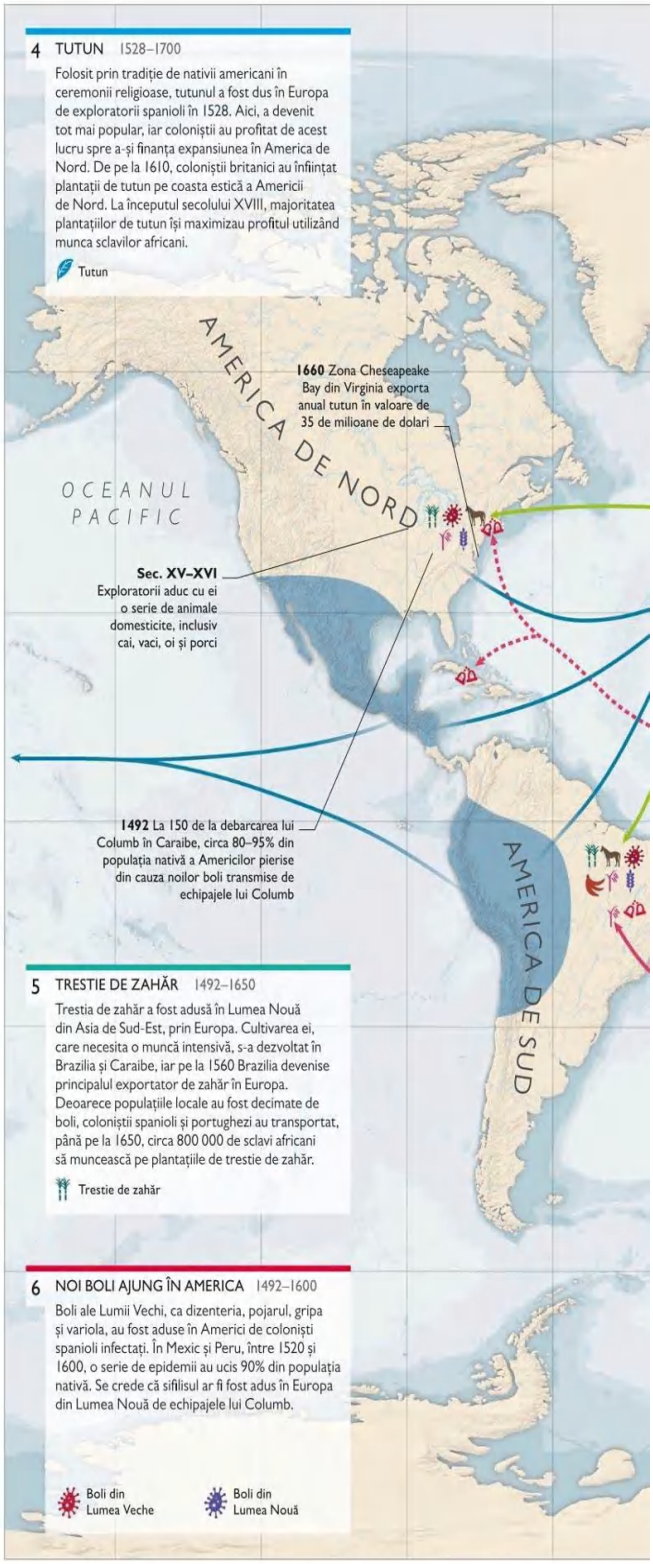
4 TUTUN 1528–1700
Folosit prin tradiție de nativii americani în ceremonii religioase, tutunul a fost dus în Europa de exploratorii spanioli în 1528. Aici, a devenit tot mai popular, iar coloniștii au profitat de acest lucru spre a-și finanța expansiunea în America de Nord. De pe la 1610, coloniștii britanici au înființat plantații de tutun pe coasta estică a Americii de Nord. La începutul secolului XVIII, majoritatea plantațiilor de tutun își maximizau profitul utilizând munca sclavilor africani.
Tutun
AMERICA DE NORD
1660 Zona Cheseapeake Bay din Virginia exporta anual tutun în valoare de 35 de milioane de dolari
OCEANUL PACIFIC
Sec. XV–XVI Exploratorii aduc cu ei o serie de animale domesticite, inclusiv cai, vaci, oi și porci
1492 La 150 de la debarcarea lui Columb în Caraibe, circa 80–95% din populația nativă a Americilor pierise din cauza noilor boli transmise de echipajele lui Columb
AMERICA DE SUD
5 TRESTIE DE ZAHĂR 1492–1650
Trestia de zahăr a fost adusă în Lumea Nouă din Asia de Sud-Est, prin Europa. Cultivarea ei, care necesita o muncă intensivă, s-a dezvoltat în Brazilia și Caraibe, iar pe la 1560 Brazilia devenise principalul exportator de zahăr în Europa. Deoarece populațiile locale au fost decimate de boli, coloniștii spanioli și portughezi au transportat, până pe la 1650, circa 800 000 de sclavi africani să muncească pe plantațiile de trestie de zahăr.
Trestie de zahăr
6 NOI BOLI AJUNG ÎN AMERICA 1492–1600
Boli ale Lumii Vechi, ca dizenteria, pojarul, gripa și variola, au fost aduse în Americi de coloniști spanioli infectați. În Mexic și Peru, între 1520 și 1600, o serie de epidemii au ucis 90% din populația nativă. Se crede că sifilisul ar fi fost adus în Europa din Lumea Nouă de echipajele lui Columb.
Boli din Lumea Veche
Boli din Lumea Nouă

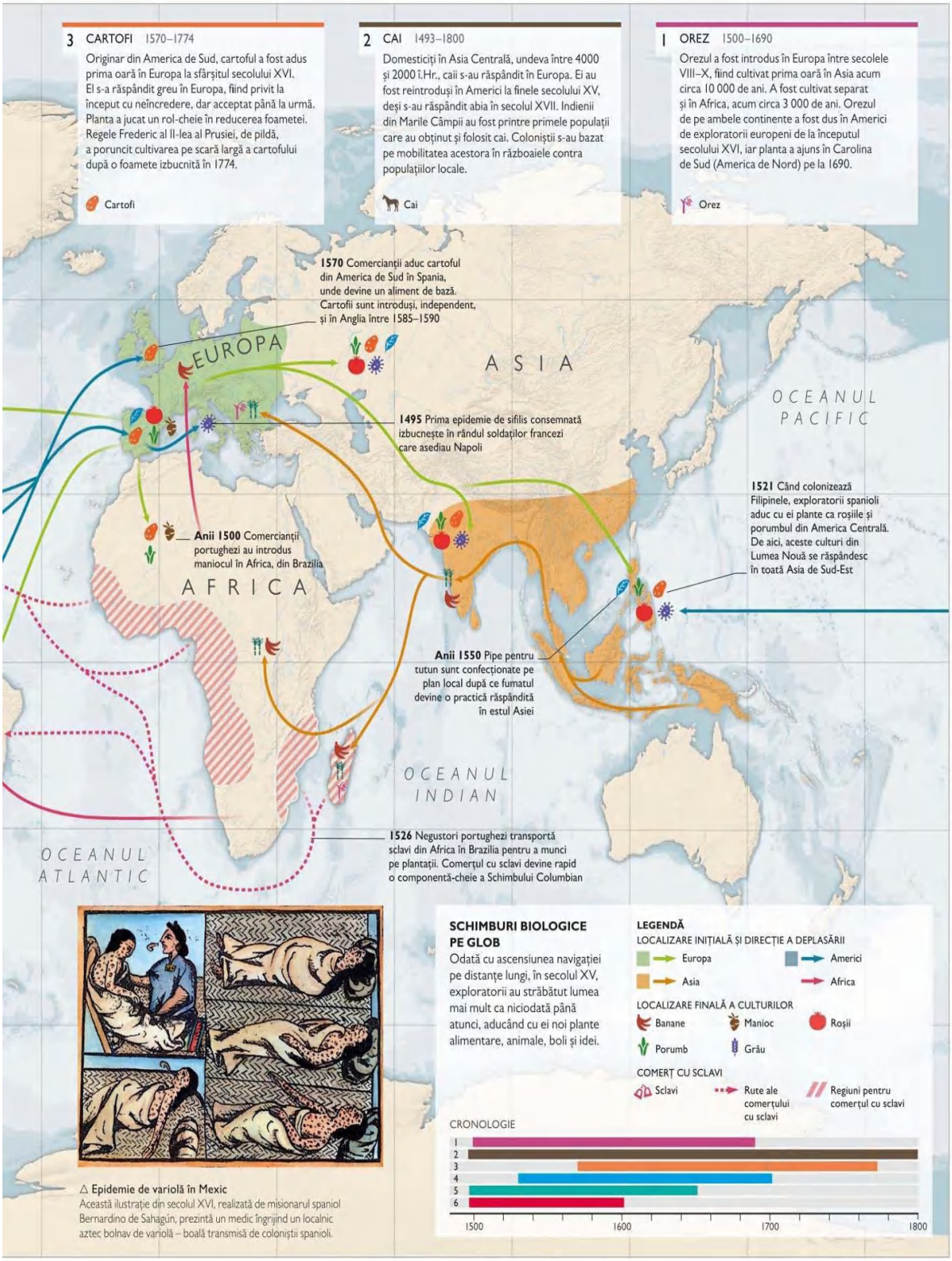
3 CARTOFI 1570–1774
Originar din America de Sud, cartoful a fost adus prima oară în Europa la sfârșitul secolului XVI. El s-a răspândit greu în Europa, fiind privit la început cu neîncredere, dar acceptat până la urmă. Planta a jucat un rol-cheie în reducerea foametei. Regele Frederic al II-lea al Prusiei, de pildă, a poruncit cultivarea pe scară largă a cartofului după o foamete izbucnită în 1774.
Cartofi
2 CAI 1493–1800
Domesticiți în Asia Centrală, undeva între 4000 și 2000 î.Hr., caii s-au răspândit în Europa. Ei au fost reintroduși în Americi la finele secolului XV, deși s-au răspândit abia în secolul XVII. Indienii din Marile Câmpii au fost printre primele populații care au obținut și folosit cai. Coloniștii s-au bazat pe mobilitatea acestora în războaiele contra populațiilor locale.
Cai
1 OREZ 1500–1690
Orezul a fost introdus în Europa între secolele VIII–X, fiind cultivat prima oară în Asia acum circa 10 000 de ani. A fost cultivat separat și în Africa, acum circa 3 000 de ani. Orezul de pe ambele continente a fost dus în Americi de exploratorii europeni de la începutul secolului XVI, iar planta a ajuns în Carolina de Sud (America de Nord) pe la 1690.
Orez
1570 Comercianții aduc cartoful din America de Sud în Spania, unde devine un aliment de bază. Cartofii sunt introduși, independent, și în Anglia între 1585–1590
EUROPA
ASIA
OCEANUL PACIFIC
1495 Prima epidemie de sifilis consemnată izbucnește în rândul soldaților francezi care asediau Napoli
1521 Când colonizează Filipinele, exploratorii spanioli aduc cu ei plante ca roșiile și porumbul din America Centrală. De aici, aceste culturi din Lumea Nouă se răspândesc în toată Asia de Sud-Est
Anii 1500 Comercianții portughezi au introdus manioc în Africa, din Brazilia
AFRICA
Anii 1550 Pipe pentru tutun sunt confecționate pe plan local după ce fumatul devine o practică răspândită în estul Asiei
OCEANUL INDIAN
1526 Negustori portughezi transportă sclavi din Africa în Brazilia pentru a munci pe plantații. Comerțul cu sclavi devine rapid o componentă-cheie a Schimbului Columbian
OCEANUL ATLANTIC
SCHIMBURI BIOLOGICE PE GLOB
Odată cu ascensiunea navigației pe distanțe lungi, în secolul XV, exploratorii au străbătut lumea mai mult ca niciodată până atunci, aducând cu ei noi plante alimentare, animale, boli și idei.
LEGENDĂ
LOCALIZARE INIȚIALĂ ȘI DIRECȚIE A DEPLASĂRII
Europa
Americi
Asia
Africa
LOCALIZARE FINALĂ A CULTURILOR
Banane
Manioc
Roșii
Porumb
Grâu
COMERȚ CU SCLAVI
Sclavi
Rute ale comerțului cu sclavi
Regiuni pentru comerțul cu sclavi
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1500
1600
1700
1800

△ **Epidemie de variolă în Mexic**
Această ilustrație din secolul XVI, realizată de misionarul spaniol Bernardino de Sahagún, prezintă un medic îngrijind un localnic aztec bolnav de variolă – boală transmisă de coloniștii spanioli.

RENAȘTEREA

În Italia secolului XV, o revigorare a interesului față de cultura clasică și studiile laice și o înflorire a artelor au dus la apariția Renașterii. Curând, mișcarea s-a răspândit către nordul Europei, remodelând peisajul cultural al continentului.

△ **Satiră îndrăzneață**
Scrisă în 1509 de Erasmus din Rotterdam, lucrarea *Elogiul nebuniei* ironizează unele excese ale Bisericii Catolice contemporane și se încheie cu un apel la revenirea la sensul mai pur al moralei creștine.

Cunoașterea autorilor clasici avusese un declin în Europa după căderea Imperiului Roman de Apus, în secolul V, deși texte latine și grecești, mai ales cele de drept și despre filosofia lui Aristotel, fuseseră redescoperite în secolele XI–XII. Dar această redescoperire fusese făcută în sânul Bisericii și se concentra pe un plan de studii restrâns, destinat educației clericilor. Italia secolului XIV era compusă din zeci de orașe-stat independente. Majoritatea acestora, ca Florența și Veneția, erau republici guvernate de cei mai prosperi cetățeni, îmbogățiți grație dezvoltării comerțului și industriei la sfârșitul perioadei medievale. Creșterea bogăției laicilor, necontrolată de monarhi sau de Biserica Catolică, a creat, treptat, o clasă de patroni înclinați mai mult spre promovarea propriilor orașe decât spre slăvirea Bisericii.

Redescoperire a trecutului

O conștientizare a trecutului a dus la dorința de recuperare a cunoștințelor care aduseseră măreție Imperiului Roman. Eruditi ca Poggio Bracciolini au scotocit în arhivele mănăstirilor căutând texte noi – descoperind opt noi discursuri ale oratorului Cicero și un manuscris al lucrării *De Architectura*, în zece cărți, de Marcus Vitruvius Pollio. Deși a servit ca secretar papal, Bracciolini a făcut parte dintr-o nouă mișcare umanistă, care plasa în centrul studiilor sale nu doar pe Dumnezeu, ci și natura umană, încurajând o abordare mai largă a educației.

▷ **Patronaj în artă**
Artistul florentin Sandro Botticelli a pictat *Primavera (Primăvara)* pentru un membru al familiei Medici, care stăpânea Florența. Prin portretizarea zeiței Venus, a celor Trei Grații și a zeului Mercur, pictura este reprezentativă pentru operele de artă comandate de bogații patroni italieni ai Renașterii.

Renaștere artistică

Umanismul a fost însoțit de un nou interes pentru literatura în limbile naționale, mai degrabă decât în latină care fusese vreme de secole mediul de exprimare

RENAȘTEREA EUROPEI

Deși mai existaseră perioade de revigorare culturală în secolele IX și XII, Renașterea, apărută în Italia în secolul XV, s-a remarcat prin amploarea preocupărilor artistice, literare, educaționale și politice. Primele manifestări apăruseră în secolul XIV, odată cu picturile unor artiști ca Tițian și Giotto di Bondone, iar influența ei s-a făcut simțită până în secolul XVII. Dar evenimentele-cheie ale acestei mișcări au avut loc în circa 125 de ani, cu începere cam din 1400.

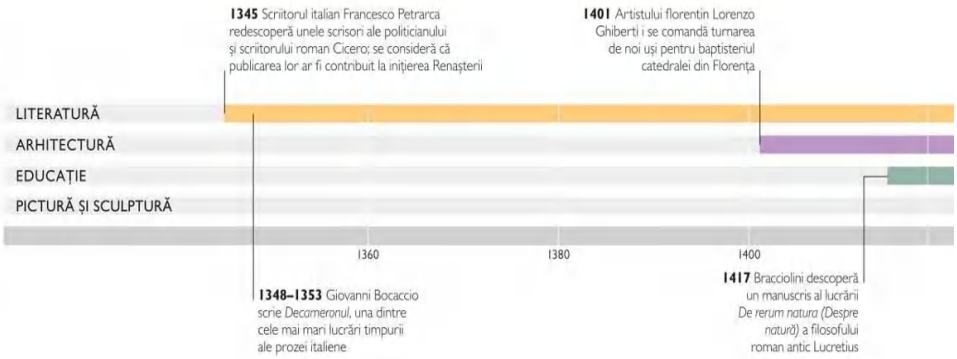
1345 Scriitorul italian Francesco Petrarca redescoperă unele scrisori ale politicianului și scriitorului roman Cicero; se consideră că publicarea lor ar fi contribuit la inițierea Renașterii
1401 Artistului florentin Lorenzo Ghiberti i se comandă turnarea de noi uși pentru baptisteriul catedralei din Florența
LITERATURĂ
ARHITECTURĂ
EDUCAȚIE
PICTURĂ ȘI SCULPTURĂ
1360
1380
1400
1348–1353 Giovanni Bocaccio scrie *Decameronul*, una dintre cele mai mari lucrări timpurii ale prozei italiene
1417 Bracciolini descoperă un manuscris al lucrării *De rerum natura (Despre natură)* a filosofului roman antic Lucretius

◁ **O revoluție în anatomie**
Ilustrația centrală a lucrării *Epitome*, aparținând anatomistului flamand Andreas Vesalius și publicată în 1543, prezintă anatomia umană în detalii fine. Vesalius a revoluționat studiul corpului omenesc.

„Primul lucru pe care îl voi face când vin banii ... este să cumpăr niște autori greci; după aceea, o să-mi cumpăr haine."

ERASMUS DIN ROTTERDAM, SAVANT OLANDEZ, 1498

a erudiților. Poetul florentin Dante Alighieri a fost deschizător de drum în acest domeniu, poemul său *Divina Comedie* (1320) inventând, practic, limba literară italiană. În secolul XVI, literaturile naționale se impuseseră în multe țări, cu lucrări remarcabile, ca piesele lui William Shakespeare în Anglia și filosofia lui Michel de Montaigne în Franța. Savantul olandez Erasmus din Rotterdam a inițiat printre primii o abordare critică a analizei istorice și a lansat, în *Elogiul nebuniei*, un atac satiric la adresa superstițiilor religioase. O creștere a alfabetizării în rândul claselor bogate și inventarea tiparului, în anii 1450, au diminuat influența Bisericii – a cărei dominație aproape monopolistă asupra educației din universitățile și școlile teologice europene și răspândirii manuscriselor contribuise mult la înăbușirea disidențelor. Aceste progrese au deschis, la rândul lor, calea Reformei – o mișcare care a criticat excesele Bisericii, ca și doctrina catolică. Prin secolul XV, patronii bogați ai orașelor-stat italiene își înfrumusețau așezările natale cu semne tangibile ale noii învățături.

Artiștii italieni experimentaseră noile tehnici încă de la începutul secolului XIV, căutând să-și înzestreze operele cu o abordare mai realistă. Artiști florentini ca Masaccio, maeștri ai reprezentării naturii și ai peisajelor, au fost urmați de generații de pictori ca Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci și Rafael, autori ai unora dintre cele mai mari capodopere din istoria artei.

Sculptorii au realizat lucrări de artă publice, precum statuia *David*, creată de Michelangelo, plasată în fața sediului guvernului Florenței. Și arhitecții au făcut progrese, mai ales Filippo Brunelleschi, care a proiectat *Duomo* la Florența, cel mai vast dom de cărămidă construit vreodată.

Apogeul mișcării

Mișcarea s-a răspândit rapid, căci maeștri flamanzi, precum Jan van Eyck, și savanți germani, ca Rudolph Agricola, au creat lucrări inspirate de progresele din Italia. Influența ei s-a extins și asupra gândirii politice, istoricul florentin Niccolò Machiavelli scriind lucrări în care examina modul ideal de guvernare. În ultima parte a secolului XVI, prosperitatea și puterea Italiei decăzuseră, în comparație cu alte state în ascensiune, precum Franța, Anglia și Republica Olandeză, și, pe măsură ce statutul ei de nucleu cultural s-a estompat, Renașterea a ajuns la sfârșit.

▽ **Performanță arhitecturală**
Catedrala Florenței, *Duomo*, începută în 1296, era încă neterminată în 1418, când Filippo Brunelleschi a câștigat competiția pentru a-i proiecta domul. El a folosit tehnici inovatoare pentru a distribui greutatea domului pe toată întinderea sa vastă.

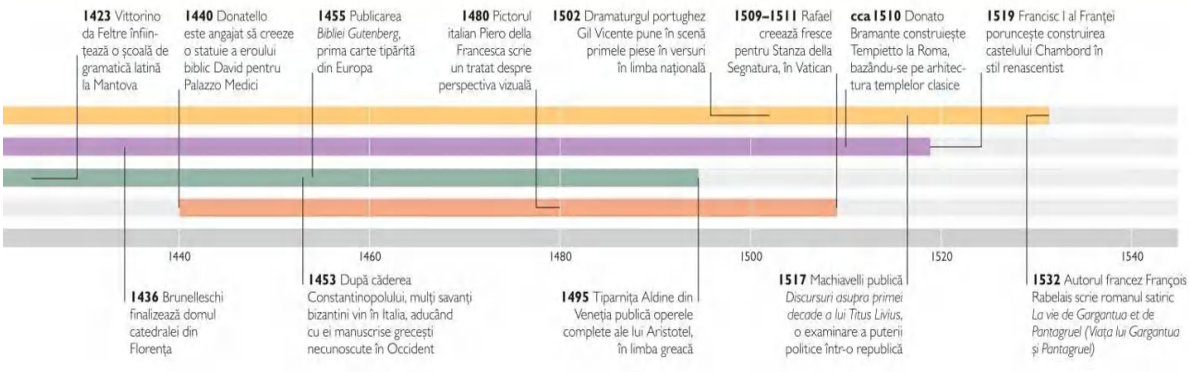
1423 Vittorino da Feltre înființează o școală de gramatică latină la Mantova
1440 Donatello este angajat să creeze o statuie a eroului biblic David pentru Palazzo Medici
1455 Publicarea *Bibliei Gutenberg*, prima carte tipărită din Europa
1480 Pictorul italian Piero della Francesca scrie un tratat despre perspectiva vizuală
1502 Dramaturgul portughez Gil Vicente pune în scenă primele piese în versuri în limba națională
1509–1511 Rafael creează fresce pentru Stanza della Segnatura, în Vatican
cca 1510 Donato Bramante construiește Tempietto la Roma, bazându-se pe arhitectura templelor clasice
1519 Francisc I al Franței poruncește construirea castelului Chambord în stil renascentist
1436 Brunelleschi finalizează domul catedralei din Florența
1453 După căderea Constantinopolului, mulți savanți bizantini vin în Italia, aducând cu ei manuscrise grecești necunoscute în Occident
1495 Tiparnița Aldine din Veneția publică operele complete ale lui Aristotel, în limba greacă
1517 Machiavelli publică *Discursuri asupra primei decade a lui Titus Livius*, o examinare a puterii politice într-o republică
1532 Autorul francez François Rabelais scrie romanul satiric *La vie de Gargantua et de Pantagruel (Viața lui Gargantua și Pantagruel)*
1440
1460
1480
1500
1520
1540

COMERȚ COLONIAL CU MIRODENII

Descoperirea unei rute maritime din Europa în India, la sfârșitul secolului XV, a făcut ca unele țări europene să-și înființeze rapid puncte comerciale fortificate de-a lungul coastei Africii subsaharie ne și în sudul Asiei. Astfel, aceste țări au obținut acces la surse de mirodenii – deosebit de prețuite pe piețele europene.

În epoca medievală, mirodeniile asiatice, ca nucșoara, cuișoarele și piperul, ajungeau în Europa pe rute terestre, trecând prin mâinile multor negustori – ceea ce explică și prețul lor ridicat. Scopul exploratorilor europeni care au navigat în jurul coastelor Africii a fost de a găsi o rută care să ocolească zonele din Asia controlate de musulmani și să asigure acces direct la sursele acestor mirodenii.

Călătoria lui Vasco da Gama în jurul Africii, 1497–1498, a dus la înființarea de către portughezi a unor puncte comerciale în Mozambic (1505), Goa (1510), Hormuz (1515) și Malacca (1511). Spania s-a mărginit la avanposturile din Filipine (1565). Sub guvernoratul (1509–1519) lui Alfonso de Albuquerque, Portugalia a preluat controlul asupra comerțului din Oceanul Indian, dar a fost înlocuită în 1609 de olandezi, care au înființat posturi comerciale în Moluce (Insulele Mirodeniilor).

Și Marea Britanie a fost atrasă de profiturile uriașe promise de comerțul cu mirodenii, dar, neputând elimina monopolul olandez asupra Molucelor, și-a îndreptat atenția către India. Din 1613, Compania Britanică a Indiilor de Est a înființat puncte comerciale și factorii în India, creând un cap de pod ce va fi nucleul imperiului său colonial din secolul XVIII.

„Nucșoara este bună pentru cei care suferă de răceală și le alină vederea și creierul."

ANDREW BORDE, DIN *DIETA SĂNĂTĂȚII*, 1452

MASACRUL DIN AMBOINA 1623

MĂSURI OLANDEZE PENTRU PROTEJAREA COMERȚULUI CU MIRODENII

Până la 1621, Compania Olandeză a Indiilor de Est (VOC) controla total insulele din Moluce, obținând monopolul asupra unor mirodenii ca nucșoară, cuișoare și piper, cultivate exclusiv în regiune. În februarie 1623, compania a pretins că ar fi descoperit un complot terorist pus la cale de negustori britanici, spre a se infiltra pe insula Amboina (astăzi Ambon) și a ocupa fortul de aici. Olandezii au arestat grupul considerat vinovat (care includea și personal japonez și portughez angajat al VOC), 20 de oameni fiind torturați și executați pentru acte ostile suveranității olandeze.

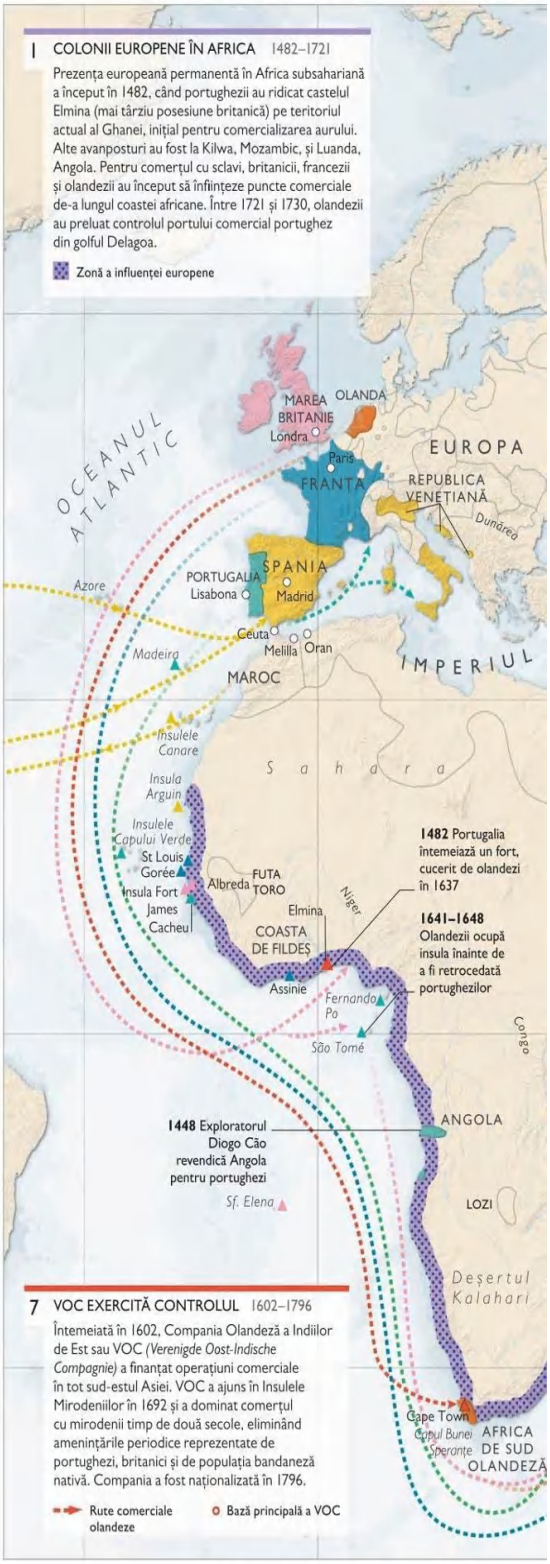
1 COLONII EUROPENE ÎN AFRICA 1482–1721
Prezența europeană permanentă în Africa subsahariană a început în 1482, când portughezii au ridicat castelul Elmina (mai târziu posesiune britanică) pe teritoriul actual al Ghanei, inițial pentru comercializarea aurului. Alte avanposturi au fost la Kilwa, Mozambic, și Luanda, Angola. Pentru comerțul cu sclavi, britanicii, francezii și olandezii au început să înființeze puncte comerciale de-a lungul coastei africane. Între 1721 și 1730, olandezii au preluat controlul portului comercial portughez din golful Delagoa.
Zonă a influenței europene
OCEANUL ATLANTIC
MAREA BRITANIE
Londra
OLANDA
EUROPA
Paris
FRANȚA
REPUBLICA VENEȚIANĂ
Dunărea
PORTUGALIA
Lisabona
SPANIA
Madrid
Azore
Ceuta
Melilla
Oran
Madeira
MAROC
IMPERIUL
Insulele Canare
Sahara
Insula Arguin
Insulele Capului Verde
St Louis
Gorée
Insula Fort James
Albreda
FUTA TORO
Cacheu
Niger
Elmina
COASTA DE FILDEȘ
Assinie
1482 Portugalia întemeiază un fort, cucerit de olandezi în 1637
1641–1648 Olandezii ocupă insula înainte de a fi retrocedată portughezilor
Fernando Po
São Tomé
Congo
ANGOLA
1448 Exploratorul Diogo Cão revendică Angola pentru portughezi
Sf. Elena
LOZI
Deșertul Kalahari
7 VOC EXERCITĂ CONTROLUL 1602–1796
Întemeiată în 1602, Compania Olandeză a Indiilor de Est sau VOC (Verenigde Oost-Indische Compagnie) a finanțat operațiuni comerciale în tot sud-estul Asiei. VOC a ajuns în Insulele Mirodeniilor în 1692 și a dominat comerțul cu mirodenii timp de două secole, eliminând amenințările periodice reprezentate de portughezi, britanici și de populația bandaneză nativă. Compania a fost naționalizată în 1796.
Rute comerciale olandeze
Bază principală a VOC
Cape Town
Capul Bunei Speranțe
AFRICA DE SUD OLANDEZĂ

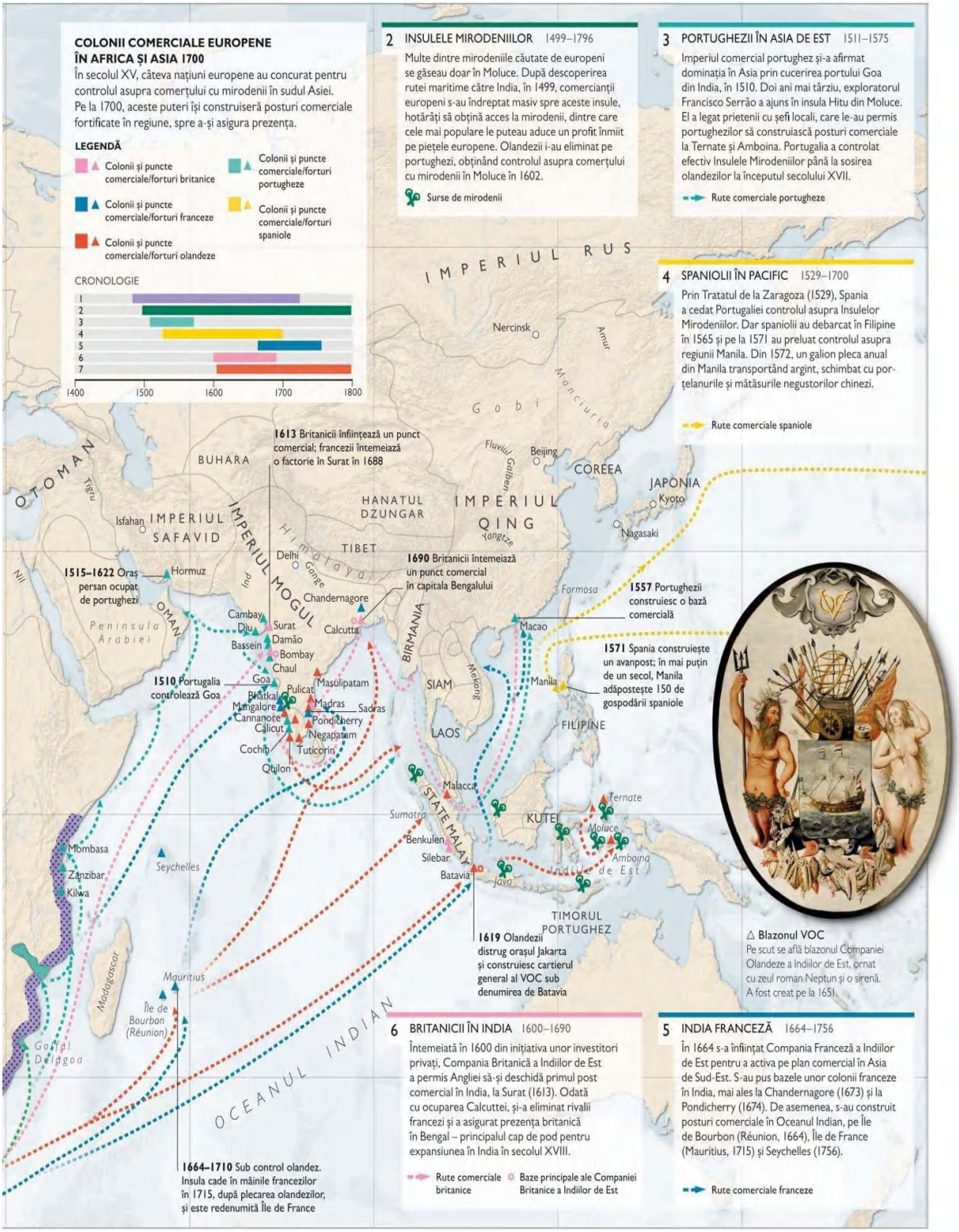
COLONII COMERCIALE EUROPENE ÎN AFRICA ȘI ASIA 1700
În secolul XV, câteva națiuni europene au concurat pentru controlul asupra comerțului cu mirodenii în sudul Asiei. Pe la 1700, aceste puteri își construiseră posturi comerciale fortificate în regiune, spre a-și asigura prezența.
LEGENDĂ
Colonii și puncte comerciale/forturi britanice
Colonii și puncte comerciale/forturi portugheze
Colonii și puncte comerciale/forturi franceze
Colonii și puncte comerciale/forturi spaniole
Colonii și puncte comerciale/forturi olandeze
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5 6 7
1400 1500 1600 1700 1800
2 INSULELE MIRODENIILOR 1499–1796
Multe dintre mirodeniile căutate de europeni se găseau doar în Moluce. După descoperirea rutei maritime către India, în 1499, comercianții europeni s-au îndreptat masiv spre aceste insule, hotărâți să obțină acces la mirodenii, dintre care cele mai populare le puteau aduce un profit înmiit pe piețele europene. Olandezii i-au eliminat pe portughezi, obținând controlul asupra comerțului cu mirodenii în Moluce în 1602.
Surse de mirodenii
3 PORTUGHEZII ÎN ASIA DE EST 1511–1575
Imperiul comercial portughez și-a afirmat dominația în Asia prin cucerirea portului Goa din India, în 1510. Doi ani mai târziu, exploratorul Francisco Serrão a ajuns în insula Hitu din Moluce. El a legat prietenii cu șefi locali, care le-au permis portughezilor să construiască posturi comerciale la Ternate și Amboina. Portugalia a controlat efectiv Insulele Mirodeniilor până la sosirea olandezilor la începutul secolului XVII.
Rute comerciale portugheze
4 SPANIOLII ÎN PACIFIC 1529–1700
Prin Tratatul de la Zaragoza (1529), Spania a cedat Portugaliei controlul asupra Insulelor Mirodeniilor. Dar spaniolii au debarcat în Filipine în 1565 și pe la 1571 au preluat controlul asupra regiunii Manila. Din 1572, un galion pleca anual din Manila transportând argint, schimbat cu porțelanurile și mătăsurile negustorilor chinezi.
Rute comerciale spaniole
IMPERIUL RUS
Nercinsk
Amur
Manciuria
Gobi
Fluviul Galben
Beijing
COREEA
JAPONIA
Kyoto
Nagasaki
BUHARA
OTOMAN
Tigru
Isfahan
IMPERIUL SAFAVID
IMPERIUL MOGUL
HANATUL DZUNGAR
IMPERIUL QING
Yangtze
Himalaya
TIBET
Delhi
Gange
Nil
Peninsula Arabiei
OMAN
Hormuz
1515–1622 Oraș persan ocupat de portughezi
1613 Britanicii înființează un punct comercial; francezii întemeiază o factorie în Surat în 1688
1690 Britanicii întemeiază un punct comercial în capitala Bengalului
Cambay
Diu
Surat
Damão
Bassein
Bombay
Chaul
Goa
Chandernagore
Calcutta
1510 Portugalia controlează Goa
Bhatkal
Mangalore
Cannanore
Calicut
Cochin
Pulicat
Masulipatam
Madras
Sadras
Pondicherry
Negapatam
Tuticorin
Quilon
BIRMANIA
SIAM
Mekong
LAOS
Formosa
1557 Portughezii construiesc o bază comercială
Macao
1571 Spania construiește un avanpost; în mai puțin de un secol, Manila adăpostește 150 de gospodării spaniole
Manila
FILIPINE
Malacca
STATE MALAY
Sumatra
Benkulen
Silebar
Batavia
Java
KUTEI
Ternate
Moluce
Amboina
Indiile de Est
TIMORUL PORTUGHEZ
1619 Olandezii distrug orașul Jakarta și construiesc cartierul general al VOC sub denumirea de Batavia
Mombasa
Zanzibar
Kilwa
Seychelles
Madagascar
Mauritius
Île de Bourbon (Réunion)
Golful Bengal
OCEANUL INDIAN
1664–1710 Sub control olandez. Insula cade în mâinile francezilor în 1715, după plecarea olandezilor, și este redenumită Île de France
△ Blazonul VOC
Pe scut se află blazonul Companiei Olandeze a Indiilor de Est, ornat cu zeul roman Neptun și o sirenă. A fost creat pe la 1651.
6 BRITANICII ÎN INDIA 1600–1690
Întemeiată în 1600 din inițiativa unor investitori privați, Compania Britanică a Indiilor de Est a permis Angliei să-și deschidă primul post comercial în India, la Surat (1613). Odată cu ocuparea Calcuttei, și-a eliminat rivalii francezi și a asigurat prezența britanică în Bengal – principalul cap de pod pentru expansiunea în India în secolul XVIII.
Rute comerciale britanice
Baze principale ale Companiei Britanice a Indiilor de Est
5 INDIA FRANCEZĂ 1664–1756
În 1664 s-a înființat Compania Franceză a Indiilor de Est pentru a activa pe plan comercial în Asia de Sud-Est. S-au pus bazele unor colonii franceze în India, mai ales la Chandernagore (1673) și la Pondicherry (1674). De asemenea, s-au construit posturi comerciale în Oceanul Indian, pe Île de Bourbon (Réunion, 1664), Île de France (Mauritius, 1715) și Seychelles (1756).
Rute comerciale franceze

TIPARUL

Inventarea tiparniței a revoluționat răspândirea cunoștințelor. Cărți care anterior trebuiau copiate, laborios, de mână, puteau fi acum tipărite în sute sau mii de exemplare, pentru o piață mai largă.

△ **Tipăritură antică**
Aceasta este o pagină din *Sutra de Diamant*, cea mai veche carte tipărită păstrată până azi. A fost realizată în 868 d.Hr. folosind tehnica de tipar cu blocuri de lemn și redescoperită în vestul Chinei în 1907.

Tiparul nu era o tehnologie nouă. Blocuri de lemn gravate fuseseră folosite în estul Asiei încă din secolul II d.Hr. În 1041, inventatorul chinez Bi Sheng a introdus un tip de piese mobile, ceea ce însemna că noi pagini puteau fi pregătite rapid, fără să fie nevoie de gravarea unui nou bloc de fiecare dată. Dar inovația-cheie în domeniul tiparului a venit în 1439, odată cu tiparnița tipografului german Johannes Gutenberg. Folosind o pârghie lungă și un șurub pentru a presa hârtia așezată pe o placă de lemn în care erau aranjate literele unse cu cerneală, se puteau crea foi tipărite într-un ritm de peste 200 pe oră.

Pentru un public mai larg

Gutenberg și-a instalat tiparnița la Mainz, Germania, pe la 1440, iar până în 1455 tipărise *Biblia cu patruzeci și două de rânduri*, una dintre cele mai faimoase lucrări tipărite vreodată. De aici, tehnica s-a răspândit rapid, iar în 1500 circa 60 de orașe germane aveau tiparnițe. Tiparul a ajuns în Italia în 1465, în Franța în 1470, în Anglia pe la 1476. El făcea accesibile cărțile în ediții mai largi, ajutând difuzarea mai rapidă a noilor idei umaniste apărute în Renaștere (pp. 104–105). Având costuri mai reduse, în producție de masă, decât cărțile scrise de mână, aceste ediții au devenit accesibile unor grupuri sociale mai largi și au contribuit la dezvoltarea alfabetizării. Fără să știe, Gutenberg a declanșat astfel o revoluție a cunoașterii.

◁ **Primul ziar din lume**
Relation Aller Fürnemmen und Gedenckwürdigen Historien (Colecție de știri remarcabile și memorabile), probabil primul ziar din lume, a fost tipărit de editorul german Johannes Carolus la Strasbourg în 1605.

„Prezenta carte a Psalmilor ... a fost creată prin ingenioasa invenție a tiparului ..."

DIN *PSALMII*, EDIȚIE DE FUST ȘI SCHOEFFER, 1457

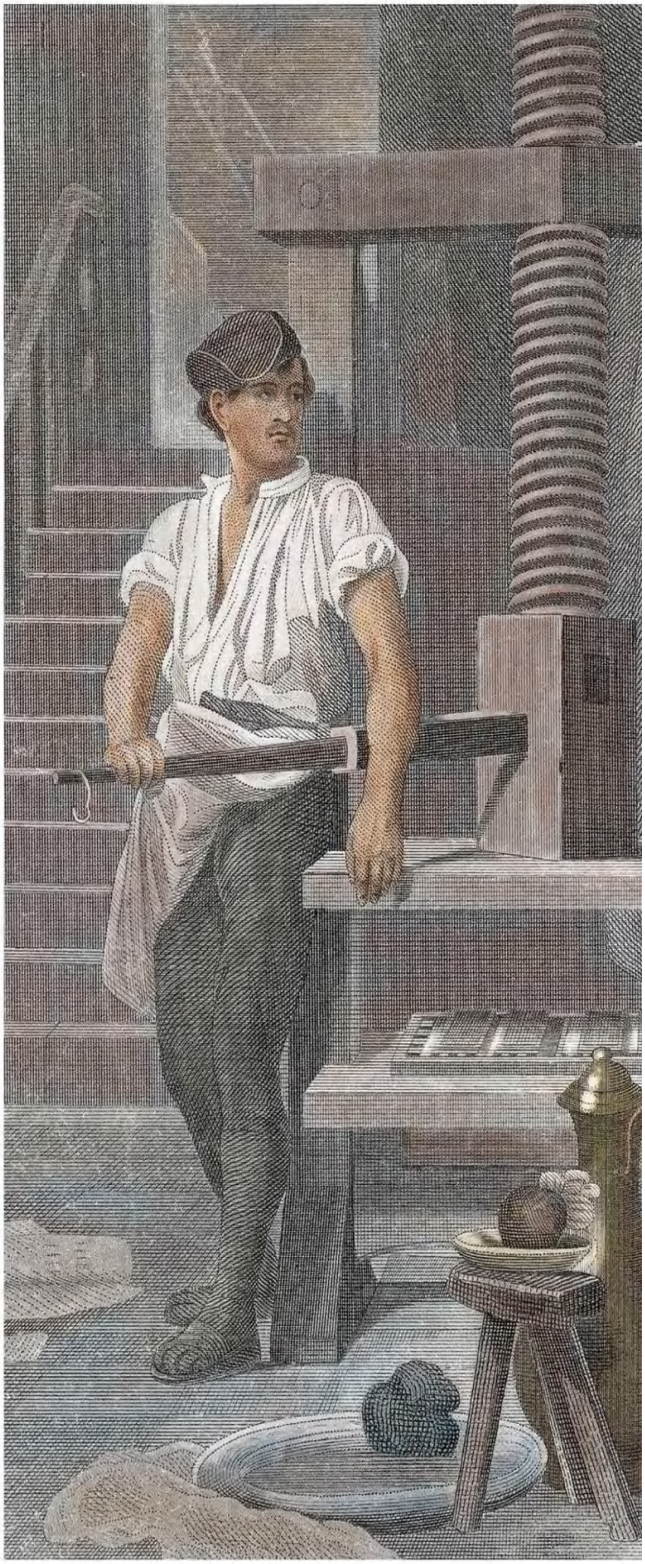

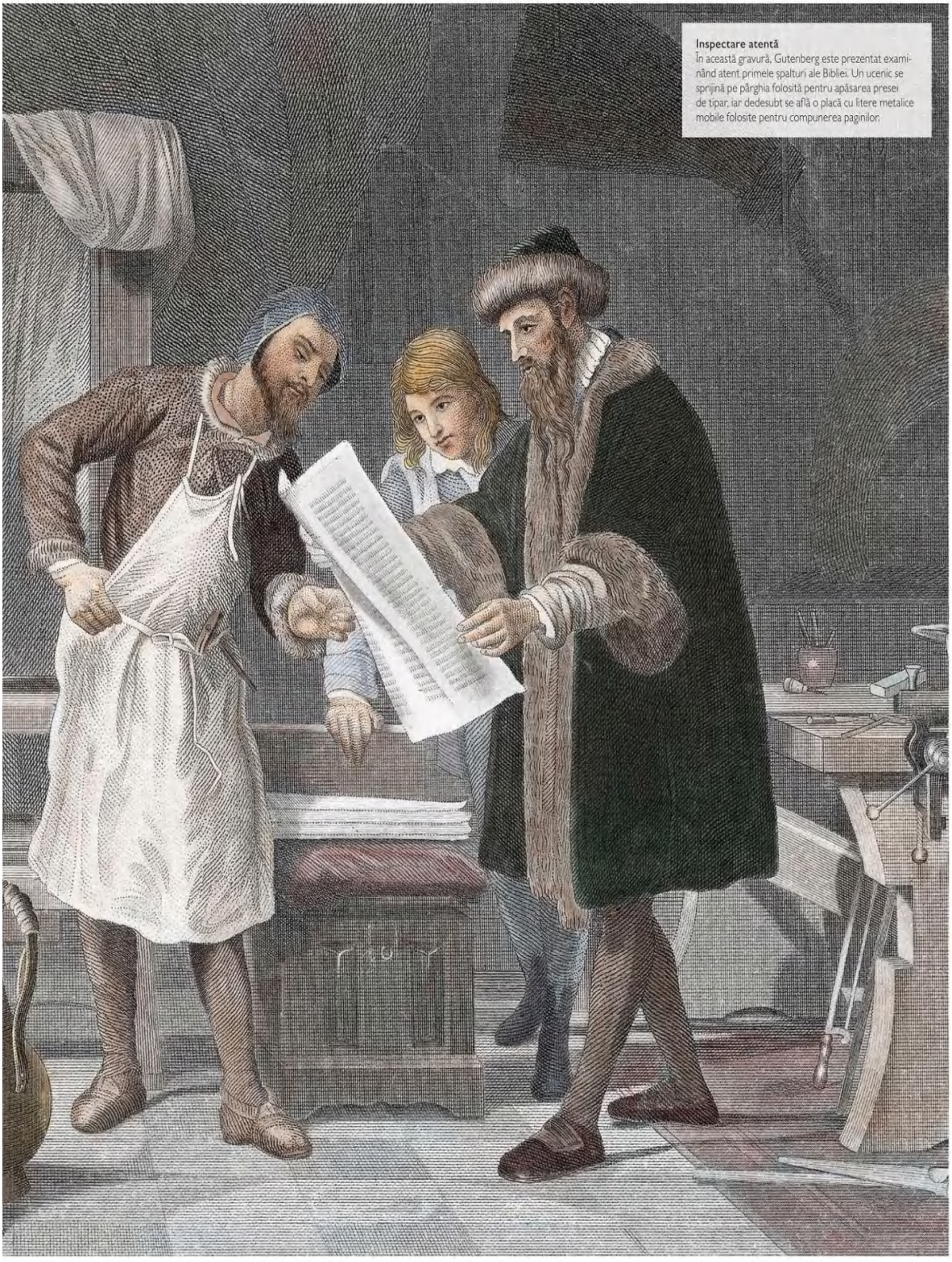

Inspectare atentă
În această gravură, Gutenberg este prezentat examinând atent primele şpalturi ale Bibliei. Un ucenic se sprijină pe pârghia folosită pentru apăsarea presei de tipar, iar dedesubt se află o placă cu litere metalice mobile folosite pentru compunerea paginilor.

REFORMA

Îndelunga nemulțumire față de conduita Bisericii Romano-Catolice a dus în 1517 la o schismă, provocând apariția de biserici protestante în Europa. A urmat o perioadă de ostilitate, statele catolice încercând să reafirme autoritatea papală.

În 1517, Martin Luther, un călugăr augustinian german, și-a compus cele *95 de Teze* – un tratat prin care condamna unele practici ale Bisericii Romano-Catolice. Reacția ostilă a Bisericii l-a forțat pe Luther să respingă ierarhia catolică și să adopte o nouă poziție teologică. El a atras numeroși adepți, care au format nucleul bisericilor reformate din statele germane. După ce prinți germani au început să sprijine această mișcare, au izbucnit o serie de războaie religioase. În toiul ostilităților au apărut reformatori protestanți tot mai radicali, precum Calvin, în Elveția, iar regele Angliei și al Suediei fie au respins

„Un simplu mirean cu Sfânta Scriptură este mai măreț decât cel mai puternic papă fără de ea."

MARTIN LUTHER, 1519

autoritatea papală, fie au adoptat protestantismul, extinzând răspândirea geografică a bisericilor reformate. În 1542, conciliul catolic de la Trento a decis să întărească educația clericilor și să renunțe la practici bisericești discutabile, iar în 1555 a fost intermediat un acord de pace la Augsburg, ce garanta toleranță religioasă limitată pentru protestanți. Dar pacea a fost cel mult fragilă și noi conflicte religioase au izbucnit în Franța, după 1560, și au mocnit în alte părți, înainte de a exploda din nou, în 1618, în cursul Războiului de 30 de Ani (pp. 168–169).

MASACRUL DIN NOAPTEA SF. BARTOLOMEU

UN EPISOD SÂNGEROS DIN ISTORIA FRANȚEI

Pe 24 august 1572, la sfatul reginei-mamă, regele Carol al IX-lea al Franței a poruncit asasinarea liderilor hughenoți (protestanți) din Paris. Printre cei condamnați la moarte s-a aflat și conducătorul taberei hughenote, amiralul Gaspard de Coligny, care a fost bătut cu sălbăticie și aruncat pe fereastra dormitorului său, înainte de ivirea zorilor. Această faptă a declanșat un val de fanatism în masă, mulțimile catolice ieșind pe străzi și masacrând 10 000–20 000 de protestanți în toată Franța.

HARTA RELIGIOASĂ A EUROPEI

O fervoare religioasă s-a revărsat peste Europa după atacul lansat de Martin Luther la adresa Bisericii Catolice în 1517. Conducători laici din Germania și Scandinavia au pus bazele protestantismului, în conformitate cu principiile luterane. Calvinismul a devenit dominant în Olanda, Scoția și estul Europei, iar în Anglia a apărut anglicanismul.

LEGENDĂ

- Zone majoritar catolice 1555
- Zone majoritar protestante 1555
- Frontiera Sfântului Imperiu German cca 1570

CRONOLOGIE

1 CELE 95 DE TEZE 1517–1521

Martin Luther și-a bătut în cuie cele *95 de Teze* pe ușa bisericii castelului Wittenberg, în octombrie 1517. Documentul enumera 95 de plângeri împotriva Bisericii și adopta noi poziții teologice despre mântuirea sufletelor sau interpretarea împărtășaniei. Tratatul a provocat o uriașă vâlvă în Europa și a dus la excomunicarea lui Luther în 1521.

- Loc de apariție a luteranismului
- Răspândire a luteranismului
- Zone luterane

2 CONFLICT ÎNTRE CATOLICI ȘI PROTESTANȚI 1530–1555

În 1530, împăratul Sfântului Imperiu Carol Quintul a poruncit tuturor bisericilor protestante să-și abandoneze reformele, declanșând astfel o serie de războaie după 1540. În cele din urmă, pacea a fost stabilită în 1555 la Augsburg, Germania, Biserica Catolică acceptând protestantismul, dar numai în acele state germane care îl adoptaseră deja.

- Loc al Acordului de la Augsburg

3 CONFLICT RELIGIOS ÎN FRANȚA 1534–1598

Războaiele religioase au izbucnit inițial în 1534, după ce regele Francisc I (domnie 1515–1537) a încercat să reprime protestantismul în Franța. În Noaptea Sf. Bartolmeu, în 1572, mii de protestanți, cunoscuți ca hughenoți, au fost masacrați la Paris. În 1598, Henric al IV-lea (domnie 1589–1610) a emis Edictul de la Nantes, care tolera protestantismul în Franța. Protestanții s-au confruntat cu persecuții la Londra și la Roma.

- Loc al persecuțiilor
- Edictul de la Nantes
- Centre hughenote

4 CALVINISM 1540–1600

Teologul francez Jean Calvin a întemeiat o comunitate protestantă la Geneva în anii 1540. Mișcarea lui a propus o teologie mai radicală decât cea a lui Luther, cu accent pe suveranitatea lui Dumnezeu și doctrina predestinării. Calvinismul s-a răspândit rapid în Franța, statele germane, Olanda, Scoția și în multe părți din Europa Centrală.

- Calvinism
- Răspândire a calvinismului

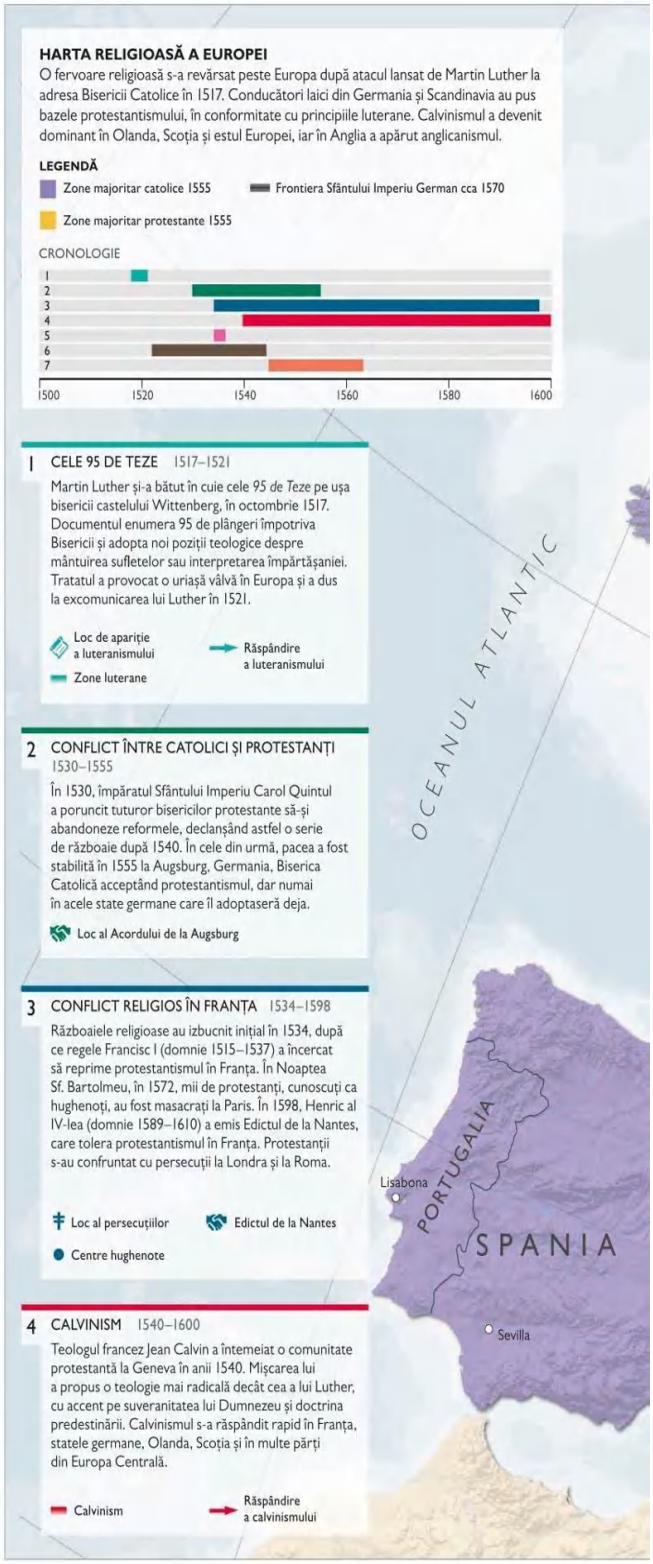

5 BISERICA ANGLIEI 1531–1534
Reforma nu a avut mare succes în Anglia până când regele Henric al VIII-lea (domnie 1509–1547) a intrat în conflict cu papa din cauza deciziei de a divorța (faptă interzisă de legea canonică a catolicilor) de soția lui, Caterina de Aragon. El a respins supremația papală și în 1534 a întemeiat, prin Actul de Supremație, Biserica Anglicană, introducând protestantismul în Anglia.
Biserica Anglicană
6 REFORMA ÎN SUEDIA 1523–1544
Odată cu răspândirea ideilor luterane în Suedia, regele Gustav Vasa (domnie 1523–1560) a căutat să întemeieze o biserică națională, încă în comuniune cu papa. Dar, după o întrunire condusă de reformatorul Olavus Petri la Västeras, în 1527, s-a decis confiscarea proprietăților Bisericii Catolice. În 1544, Suedia a fost declarată oficial națiune protestantă.
Loc al adunării de la Västeras
7 CONTRAREFORMA 1545–1563
Cele trei sesiuni ale Conciliului General de la Trento, dintre 1545 și 1563, au constituit apogeul reformei catolice. Ierarhia bisericească a susținut supremația papală și doctrinele fundamentale ale catolicismului, dar a reformat educația clericală și a interzis abuzuri precum vânzarea de indulgențe – prin care un penitent putea obține iertarea păcatelor contra unei contribuții bănești pentru Biserică.
Loc al Conciliului de la Trento
SCOȚIA
1559 Reformatorul calvinist John Knox se întoarce în Scoția, unde începe Reforma
Edinburgh
IRLANDA
Dublin
Marea Nordului
York
ANGLIA
Londra
1521 Dieta Imperială îi poruncește lui Luther să abjure; din cauza refuzului este nevoit să se ascundă
1572 Masacrarea protestanților în Noaptea Sf. Bartolomeu agravează războaiele civile religioase din Franța
Rouen
Meaux
Paris
Nantes
Orléans
Troyes
Bourges
FRANȚA
Cognac
Bordeaux
Lyon
FRANCHE COMTÉ
CONFEDERAȚIA ELVEȚIANĂ
Zürich
Geneva
SAVOIA
Milano
Trento
Toulouse
Avignon
Aix
Genova
Veneția
Zaragoza
Barcelona
Florența
State Papale
1536 Reformatorul protestant Jean Calvin publică Instituțiile religiei creștine
1555 Pacea de la Augsburg prevede ca religia în statele germane să fie hotărâtă de suveranii acestora
Insulele Baleare
Roma
Napoli
SARDINIA
Marea Mediterană
Marea Adriatică
OLANDA
Hamburg
Berlin
MICI STATE GERMANE
Worms
Wittenberg
Praga
AUSTRIA
Augsburg
DANEMARCA–NORVEGIA
1527 Sinodul lasă mănăstirile fără donații, slăbind Biserica Catolică
Copenhaga
1593 Biserica Suediei devine luterană și adoptă Crezul de la Augsburg
SUEDIA
Västeras
Stockholm
Uppsala
RUSIA
Riga
PRUSIA
POLONIA–LITUANIA
Cracovia
1545 Prima sesiune a Conciliului Bisericii Romano-Catolice inaugurează Contrareforma
UNGARIA
Buda
Debrecen
MOLDOVA
TRANSILVANIA
Belgrad
ȚARA ROMÂNEASCĂ
IMPERIUL OTOMAN
Martin Luther
Teologul german Martin Luther a schimbat pentru totdeauna creștinismul când a început Reforma Protestantă în Europa secolului XVI.

Prăbușire în haos
Așa cum Sebastien Vrancx consemnează în acest tablou din 1620, jafurile comise pe scară largă de soldați au fost frecvente în cursul Războiului de 30 de Ani – de ambele părți – și există numeroase relatări directe privind atrocitățile comise.

RĂZBOIUL DE 30 DE ANI

Când a izbucnit conflictul în 1618, el a vizat drepturile minorității protestante din Boemia. Dar disputa s-a extins, opunând suveranii catolici din Austria, Bavaria și Sfântul Imperiu German prinților protestanți germani și, în final, și mai multor puteri străine.

Pacea de la Augsburg, din 1555 (pp. 166–167), a dus la un acord prin care fiecare suveran din Sfântul Imperiu Roman putea alege între catolicism și protestantism ca religie oficială pentru statul său, dar tensiunile dintre catolici și protestanți au continuat să mocnească.

Presiunea a răbufnit, în cele din urmă, în 1617, când catolicul fanatic Ferdinand, arhiduce de Stiria, a fost numit rege al Boemiei, un teritoriu predominant protestant. Protestanții boemieni s-au temut pentru libertățile lor religioase și s-au revoltat în mai 1618. Forțele imperiale, sprijinite de Spania, au zdrobit revolta în bătălia de la Muntele Alb (1620) și au impus catolicismul ca religie de stat în Boemia.

În câțiva ani, resentimentele față de regimul catolic s-au intensificat, pregătind terenul ca statele protestante învecinate să declare război imperiului, începând cu Danemarca (1625–1629), urmată de Suedia (1630–1635) și în final Franța (1635–1648), care, deși catolică, a luptat de partea protestanților.

Războiul de 30 de Ani a fost unul dintre cele mai devastatoare conflicte din istoria Europei și a redus cu o treime populația de 20–25 de milioane de locuitori a imperiului. Pacea avea să fie încheiată în 1648, punând capăt larg răspândităi discriminări a protestanților, dar și războaielor religioase europene.

▷ **Rege al Suediei (domnie 1616–1632)**
Gustav și-a condus țara către supremația militară în Războiul de 30 de Ani, distrugând armata imperială la Breitenfeld, în 1631 (dreapta), și ocupând o mare parte din Germania și Boemia. Moartea lui, în timpul bătăliei victorioase de la Lützen, în 1632, a încetinit progresul Suediei.

„Toate lucrurile petrecute în acest război de jaf cu greu ar putea fi descrise."

PETER THIELE, RELATARE A UNUI MARTOR OCULAR

RĂZBOAIE CIVILE

În anii 1640 și la începutul deceniului următor, Insulele Britanice au fost implicate într-o serie de războaie deoarece un rege cu tendințe absolutiste a încercat să se impună în fața Parlamentului. A rezultat o revoluție republicană efemeră, în care grupuri politice radicale au căutat să impună reforme politice și sociale radicale.

În secolul XVI devenise o tradiție ca monarhii englezi să ceară aprobarea Parlamentului pentru majoritatea taxelor impuse. Carol I a trebuit să plătească pentru războaiele contra Franței și Spaniei, în 1636–1637, și contra Scoției, în 1639–1640, dar până în 1640 a recurs la expediente care nu au necesitat aprobarea Parlamentului, cum ar fi „bani pentru flotă" – o veche taxă navală. El a evitat să convoace Parlamentul între 1629 și 1640, ducând la bănuiala că ar vrea să se dispenseze de acesta. În acest timp se ridica un val de puritanism, o mișcare religioasă radicală, opusă ierarhiei tradiționale a Bisericii Anglicane.

Parlamentul a insistat să primească puteri suplimentare, ceea ce a complicat negocierile cu regele, iar în 1642 a izbucnit un conflict deschis între regaliști și parlamentarieni.

În primul război civil, armatele parlamentare conduse de Oliver Cromwell au zdrobit tabăra regalistă. Regele a făcut apel la scoțieni, în al doilea război civil, însă invazia acestora a eșuat. Carol a fost judecat și executat după un al treilea război. Tabăra radicală a instalat apoi o Republică Engleză, care, ușor moderată sub guvernarea lui Oliver Cromwell, ca lord protector, a durat până în 1660.

OLIVER CROMWELL
1599–1658

Oliver Cromwell a fost un puritan devenit parlamentar în 1628. El s-a impus în timpul războaielor civile. În 1645, Cromwell a devenit adjunctul comandantului Armatei Noului Model. Această armată, radical modernizată, s-a dezvoltat datorită accentului pus pe calitățile militarilor, nu pe rangul lor social. Ea se baza pe o cavalerie ușoară, care a crescut considerabil viteza atacului. Cromwell a devenit comandant suprem al armatelor parlamentare în 1650. În perioada Republicii Engleze, a fost numit lord protector, rol care-i conferea puteri cvasimonarhice, pentru a opri tendințele tot mai accentuate de radicalizare. A ocupat acest post până la moarte.

„Voi trece acum de la un regat coruptibil la unul incoruptibil, unde nu poate exista nici o tulburare."

ULTIMELE CUVINTE ALE LUI CAROL I ÎNAINTE DE A FI EXECUTAT, 1649

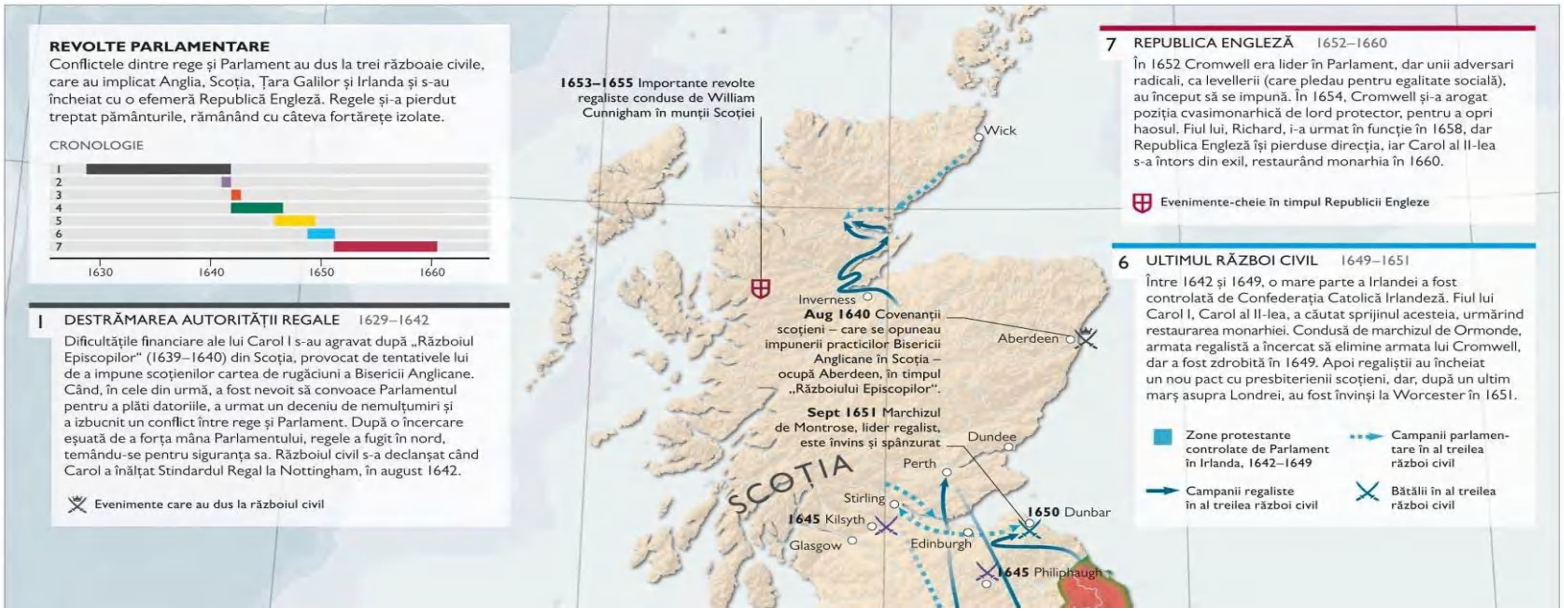
REVOLTE PARLAMENTARE
Conflictele dintre rege și Parlament au dus la trei războaie civile, care au implicat Anglia, Scoția, Țara Galilor și Irlanda și s-au încheiat cu o efemeră Republică Engleză. Regele și-a pierdut treptat pământurile, rămânând cu câteva fortărețe izolate.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
1630
1640
1650
1660
1 DESTRĂMAREA AUTORITĂȚII REGALE 1629–1642
Dificultățile financiare ale lui Carol I s-au agravat după „Războiul Episcopilor" (1639–1640) din Scoția, provocat de tentativele lui de a impune scoțienilor cartea de rugăciuni a Bisericii Anglicane. Când, în cele din urmă, a fost nevoit să convoace Parlamentul pentru a plăti datoriile, a urmat un deceniu de nemulțumiri și a izbucnit un conflict între rege și Parlament. După o încercare eșuată de a forța mâna Parlamentului, regele a fugit în nord, temându-se pentru siguranța sa. Războiul civil s-a declanșat când Carol a înălțat Stindardul Regal la Nottingham, în august 1642.
Evenimente care au dus la războiul civil
1653–1655 Importante revolte regaliste conduse de William Cunnigham în munții Scoției
Wick
Inverness
Aug 1640 Covenanții scoțieni – care se opuneau impunerii practicilor Bisericii Anglicane în Scoția – ocupă Aberdeen, în timpul „Războiului Episcopilor".
Aberdeen
Sept 1651 Marchizul de Montrose, lider regalist, este învins și spânzurat
Dundee
Perth
SCOȚIA
Stirling
1645 Kilsyth
Glasgow
1650 Dunbar
Edinburgh
1645 Philiphaugh
7 REPUBLICA ENGLEZĂ 1652–1660
În 1652 Cromwell era lider în Parlament, dar unii adversari radicali, ca levellerii (care pledau pentru egalitate socială), au început să se impună. În 1654, Cromwell și-a arogat poziția cvasimonarhică de lord protector, pentru a opri haosul. Fiul lui, Richard, i-a urmat în funcție în 1658, dar Republica Engleză își pierduse direcția, iar Carol al II-lea s-a întors din exil, restaurând monarhia în 1660.
Evenimente-cheie în timpul Republicii Engleze
6 ULTIMUL RĂZBOI CIVIL 1649–1651
Între 1642 și 1649, o mare parte a Irlandei a fost controlată de Confederația Catolică Irlandeză. Fiul lui Carol I, Carol al II-lea, a căutat sprijinul acesteia, urmărind restaurarea monarhiei. Condusă de marchizul de Ormonde, armata regalistă a încercat să elimine armata lui Cromwell, dar a fost zdrobită în 1649. Apoi regaliștii au încheiat un nou pact cu presbiterienii scoțieni, dar, după un ultim marș asupra Londrei, au fost învinși la Worcester în 1651.
Zone protestante controlate de Parlament în Irlanda, 1642–1649
Campanii parlamentare în al treilea război civil
Campanii regaliste în al treilea război civil
Bătălii în al treilea război civil

2 ÎNCEPE PRIMUL RĂZBOI CIVIL 1642

Prima confruntare, indecisă, din război a avut loc la Edgehill, în octombrie 1642. Nici forțele parlamentare, nici cele regaliste nu aveau o conducere eficientă, iar regele a pierdut șansa unui atac dinspre Oxfordshire spre Londra, pentru a pune rapid capăt războiului. În schimb, țara a fost divizată într-o mulțime de zone, sprijinind fiecare câte o tabără: în vest, comitatul Cornwall a fost inițial regalist, iar comitatul Somerset – parlamentar.

Bătălii din primul război civil (1642–1646)

3 CONTRAATAC REGALIST 1643

În 1643 s-au dat lupte izolate, în urma cărora regaliștii au obținut câștiguri strategice. Sir Ralph Hopton a ieșit victorios în vestul țării, după bătălia de la Braddock Down, în ianuarie, iar în iulie regaliștii au cucerit Bristolul. Și cea mai mare parte a nordului țării a intrat sub stăpânire regalistă. Doar în East Anglia, unde comandant era Oliver Cromwell, Parlamentul și-a menținut pozițiile.

Zonă controlată de rege, sfârșitul lui 1643

Zonă controlată de Parlament, sfârșitul lui 1643

Coleraine

1649 Londonderry

1652 Li se confiscă pământurile liderilor irlandezi ai forțelor regaliste și civililor considerați neloiali Commonwealthului englez

IRLANDA

Drogheda

1649 Drogheda este prădată de Cromwell, lăsând în urmă numeroase victime civile

Dublin

Rathmines

1649 Înfrângerea marchizului de Ormond risipește șansele unei reveniri regaliste în Irlanda

1650 Clonmel

Liscarrol

Cork

1642 Înfrângerea unei armate Confederate Irlandeze de o armată engleză la Liscarrol face din Cork o fortăreață regalistă și protestantă

Carlisle

Newcastle

Aug 1640 Covenanții scoțieni ocupă Newcastle după bătălia de la Newburn

1644 Tentativa prințului Rupert, un comandant regalist, de a elibera orașul York eșuează

Castle Bolton

17 aug 1648 Armata regalistă a presbiterienilor scoțieni este învinsă

Marston Moor

22 aug 1642 Regele ridică Stindardul Regal, marcând începutul războiului civil

Preston

Lathom

Sandal Castle

Mai 1646 Carol I se predă scoțienilor

ANGLIA

Hulme

Newark

Nottingham

Uttoxeter

25 aug 1648 Ultima unitate scoțiană de cavalerie capitulează

Lichfield

Ashby-de-la-Zouch

1645 Naseby

1651 Forțele lui Cromwell fac joncțiunea la Warwick și înaintează spre Worcester

1651 Carol al II-lea fuge în exil după ce ultima armată care-l sprijinea este învinsă la Worcester

Worcester

Warwick

1642 Prima bătălie de amploare a războiului se încheie indecis

Edgehill

TĂRA GALILOR

Raglan

1649 Revoltă a levellerilor

1648 Colchester

Burford

1642 Donnington Castle

Turnham Green

Londra

Iulie 1643 Cucerit de forțe regaliste
Sept 1645 Capitulează în fața armatelor parlamentare

Bristol

1643 Lansdown

1643 Roundaway Down

1643, 1644 Newbury

1648 Maidstone

Dover

South Molton

SOMERSET

1645 Langport

Langford House

1643 Cheriton

1655 Revolta regalistă condusă de colonelul Penruddock este înăbușită

DEVON

Braddock Down **1643**

CORNWALL

1643 Forțe parlamentare îi resping pe regaliști, redobândind inițiativa în sudul Angliei

Nov 1640 Carol I convoacă Parlamentul cel Lung
Ian 1642 Carol I intră în Camera Comunelor spre a-și aresta adversarii
Ian 1649 Carol I, executat
Apr 1649 Revolta soldaților levelleri încartiruiți la Bishopsgate

Mai 1660 Carol al II-lea debarcă spre a relua coroana Angliei

1643 Sir Ralph Hopton obține o victorie pentru regaliști, deschizând calea către Devon

▽ **Spre eșafod**
Flancat de soldați, regele Carol I face o ultimă plimbare prin parcul St James, în drumul său spre locul de execuție, 30 ianuarie 1649

4 PURITANI ȘI PRESBITERIENI 1643–1646

Mulți parlamentari aveau convingeri puritane, puritanismul fiind o formă strictă a protestantismului. Scoția era în mare parte presbiteriană, un alt tip de protestantism, așadar în 1643 conducerea Parlamentului a cerut sprijinul scoțienilor acceptând în schimb ca Biserica Anglicană să fie reformată în acord cu precepte presbiteriene. Victoriile parlamentare au dus la cucerirea majorității provinciilor anterior regaliste.

Zonă controlată de rege, sfârșitul lui 1645

Zonă controlată de Parlament, sfârșitul lui 1645

Fortărețe regaliste în zone controlate de Parlament, sfârșitul lui 1645

5 AL DOILEA RĂZBOI CIVIL 1646–1649

În 1646, Carol s-a predat scoțienilor, dar a fost dat Parlamentului, ceea ce a marcat sfârșitul primului război civil. În 1647, regele a negociat în secret un tratat cu scoțienii și aceștia au invadat Anglia. Sub conducerea lui Cromwell se formase însă o puternică Armată a Noului Model, care a obținut victorii importante și a învins armata regelui la Preston, în 1648. Regele a fost judecat și executat.

Campanii regaliste în al doilea război civil

Campanii parlamentare în al doilea război civil

Bătălii în al doilea război civil

1 CUCERIREA BALCANILOR
1453–1495

După cucerirea Constantinopolului, Mahomed al II-lea a pretins și posesiunile bizantine rămase, ocupând Moreea în 1460. El a cucerit Serbia în 1454 și a anexat Bosnia în 1463. Moldova și Republica Ragusa s-au supus pașnic otomanilor și au devenit state tributare. Doar un asediu eșuat asupra Belgradului a oprit înaintarea otomană spre vest.

Campanii majore — Asediu

2 SELIM PRETINDE CALIFATUL
1512–1520

Sultanul Selim I (domnie 1512–1520) a început, în 1516, cucerirea Siriei și a Egiptului conduse de mameluci. Armata lui a distrus rezistența locală la Alep și Damasc și și-a proclamat victoria spânzurându-l pe califul mameluc la porțile orașului Cairo (1517). Obținând rolul de gardieni ai orașelor sfinte ale islamului, Medina și Mecca, otomanii au fondat, efectiv, al patrulea calif major, după cel rashidun, omeiad și abbasid.

Campanii majore ale lui Selim I — Victorie otomană

◁ **La curtea lui Soliman I**
Această miniatură otomană de secol XVI îl reprezintă pe Soliman Magnificul primind un ambasador al statului vasal maghiar în 1556.

3 SOLIMAN MAGNIFICUL 1520–1566

Soliman (Süleyman) I, cunoscut mai ales ca Soliman Magnificul (domnie 1520–1566) a condus imperiul în perioada de apogeu a acestuia. În 1526, i-a zdrobit pe unguri la Mohács, reducând Ungaria la statut de vasal. Suveranul habsburg austriac Ferdinand I a încercat să recucerească Ungaria, dar otomanii au contraatacat, asediind Viena în 1529. Soliman nu a reușit să cucerească orașul, dar a rămas stăpân al Ungariei.

Campanii majore ale lui Soliman I — Asediu — Victorie importantă

4 RĂZBOAIE NAVALE 1522–1571

În 1522, flota otomană i-a alungat pe Cavalerii Sfântului Ioan (o armată cruciată) din Rodos, iar în 1529 a cucerit Algerul. După asaltul otoman asupra Ciprului, în 1570, puterile europene au format Liga Sfântă. Un an mai târziu, flota acesteia, condusă de Don Juan de Austria, a învins categoric flota otomană la Lepanto, punând capăt dominației otomane în estul Mediteranei.

Campanii navale importante — Victorie importantă
Contraofensivă creștină — Înfrângere importantă
Asediu

NORVEGIA
SUEDIA
IMPERIUL RUS
DANEMARCA
POMERANIA
POLONIA–LITUANIA
1475 Hanatul Crimeei începe să plătească tribut otomanilor
Don
1541 Ungaria este anexată de otomani
1504 Moldova plătește tribut otomanilor
1569
PROVINCIILE UNITE
MICI STATE GERMANE
BRANDENBURG
SAXONIA
AUSTRIA
SFÂNTUL IMPERIU GERMAN
TĂRILE DE JOS OLANDEZE
BAVARIA
SALZBURG
FRANCHE COMTE
CONFEDERAȚIA ELVEȚIANĂ
MILANO
SAVOIA
Veneția
STATE PAPALE
REP. VENEȚIANĂ
REP. GENOVA
FLORENȚA
FRANȚA
REPUBLICA RAGUSA
BOSNIA
SERBIA
UNGARIA
TRANSILVANIA
TĂRA ROMÂNEASCĂ
MOLDOVA
UCRAINA DE EST
HANATUL CRIMEEI
Azov
Nistru
Iași
EDISAN
BUGEAC
CERCHEZIA
Caucaz
STATE GEORGIENE
Kaffa (Kefe)
1461 Otomanii cuceresc fortăreața bizantină Trebizond
Trebizond
Marea Neagră
1683
1529 Viena
Esztergom (Gran)
1543
Buda
1526, 1541
1566 Szigetvár
Mohács
1456 Belgrad
1521 Dunărea
1366
Sofia
Edirne (Adrianopol)
1366–1453 Capitală otomană
Constantinopol
IMPERIUL OTOMAN
Strâmtorile Mării Negre
1516 Alep
1453 Otomanii transformă Constantinopolul în capitala lor, numindu-l Istanbul
SIRIA
ANATOLIA
1687 Atena
1538 Preveza
1571 Lepanto
MOREEA
1540 Monemvasia
1522 Rodos
Cipru
Tripoli
1516 Damasc
Ierusalim
NAPOLI
Otranto
SARDINIA
Sicilia
Creta
Marea Mediterană
Madrid
Lisabona
PORTUGALIA
SPANIA
1541
Alger
1574 Tunis
Malta
1460 Otomanii cuceresc teritoriul bizantin Moreea (Pelopones)
Oran
ALGERIA
Fez
MAROC
Djerba
1560
Tripoli
1551
TUNISIA
1565 După un asediu de trei luni, otomanii nu reușesc să alunge armata cruciată a Cavalerilor Sfântului Ioan
Alexandria
Cairo
Suez
Nil
TRIPOLI
EGIPT
1517 Cucerirea orașului Cairo de către otomani marchează prăbușirea Sultanatului Mameluc – care controla Egiptul și Siria din 1250

DOMINAȚIE OTOMANĂ

Secolul XV a vestit o epocă de expansiune pentru Imperiul Otoman, în care și-a extins dominația în Balcani, Siria și Egipt. La apogeul puterii sale, imperiul a reprezentat o provocare la adresa Europei de Vest, obligând statele creștine să încheie alianțe pentru a-și proteja teritoriile.

După cucerirea capitalei bizantine, Constantinopol, în 1453, Imperiul Otoman și-a consolidat poziția ca principală putere islamică a epocii moderne. Sultanul Mahomed al II-lea (domnie 1444–1446 și 1451–1481) a trecut la anexarea ultimelor teritorii bizantine din nordul Balcanilor și estul Anatoliei și a sporit puterea sultanatului, obținând venituri din teritoriile cucerite. În 1480, otomanii au lansat un atac la Otranto, în sudul Italiei, însă moartea neașteptată a lui Mahomed, un an mai târziu, a oprit campania.

Baiazid al II-lea (domnie 1481–1512) a făcut alte cuceriri în Balcani, iar cucerirea de către Selim I (domnie 1512–1520) a Egiptului și Țării Sfinte i-a permis să emită pretenții la califat și să-și proclame întâietatea între suveranii musulmani. Soliman Magnificul (domnie 1520–1566) a guvernat un imperiu la apogeul puterii, invadând Ungaria în 1526. Habsburgii au fost adversari înverșunați, totuși cea mai mare parte a țării a intrat sub dominație otomană.

De la mijlocul secolului XVI, autoritatea sultanatului a scăzut, pe măsură ce conflictele interne pentru putere au făcut ca oficialii militari să obțină un control regional mai strâns, iar înalți funcționari guvernamentali, îndeosebi marele vizir, au venit la putere. Deși Murad al IV-lea (domnie 1623–1640) și Mehmed al IV-lea (domnie 1648–1687) au încercat să introducă reforme adecvate, acestea s-au dovedit, în general, ineficiente. Conducerea tot mai disfuncțională a devenit evidentă în asediul eșuat al Vienei, în 1683, iar înfrângerea a marcat începutul declinului imperiului.

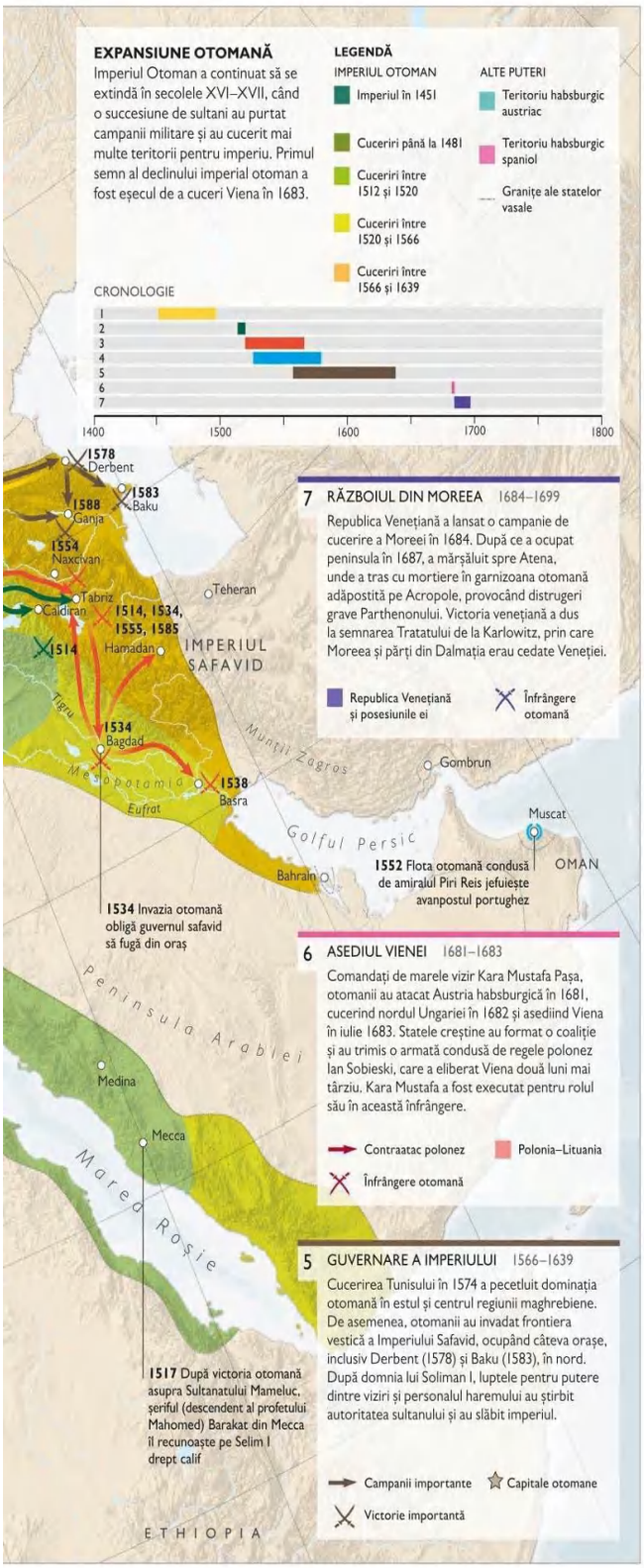
EXPANSIUNE OTOMANĂ
Imperiul Otoman a continuat să se extindă în secolele XVI–XVII, când o succesiune de sultani au purtat campanii militare și au cucerit mai multe teritorii pentru imperiu. Primul semn al declinului imperial otoman a fost eșecul de a cuceri Viena în 1683.
LEGENDĂ
IMPERIUL OTOMAN
Imperiul în 1451
Cuceriri până la 1481
Cuceriri între 1512 și 1520
Cuceriri între 1520 și 1566
Cuceriri între 1566 și 1639
ALTE PUTERI
Teritoriu habsburgic austriac
Teritoriu habsburgic spaniol
Granițe ale statelor vasale
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5 6 7
1400 1500 1600 1700 1800
1578 Derbent
1583 Baku
1588 Ganja
1554 Naxcivan
Tabriz
Caldiran
1514, 1534, 1555, 1585
1514
Hamadan
Teheran
IMPERIUL SAFAVID
Munții Zagros
Golful Persic
Gombrun
Muscat
OMAN
Bahrain
1534 Bagdad
Tigru
Mesopotamia
Eufrat
1538 Basra
1534 Invazia otomană obligă guvernul safavid să fugă din oraș
1552 Flota otomană condusă de amiralul Piri Reis jefuiește avanpostul portughez
7 RĂZBOIUL DIN MOREEA 1684–1699
Republica Venețiană a lansat o campanie de cucerire a Moreei în 1684. După ce a ocupat peninsula în 1687, a mărșăluit spre Atena, unde a tras cu mortiere în garnizoana otomană adăpostită pe Acropole, provocând distrugeri grave Parthenonului. Victoria venețiană a dus la semnarea Tratatului de la Karlowitz, prin care Moreea și părți din Dalmația erau cedate Veneției.
Republica Venețiană și posesiunile ei
Înfrângere otomană
6 ASEDIUL VIENEI 1681–1683
Comandați de marele vizir Kara Mustafa Pașa, otomanii au atacat Austria habsburgică în 1681, cucerind nordul Ungariei în 1682 și asediind Viena în iulie 1683. Statele creștine au format o coaliție și au trimis o armată condusă de regele polonez Ian Sobieski, care a eliberat Viena două luni mai târziu. Kara Mustafa a fost executat pentru rolul său în această înfrângere.
Contraatac polonez
Polonia–Lituania
Înfrângere otomană
Peninsula Arabiei
Medina
Mecca
Marea Roșie
1517 După victoria otomană asupra Sultanatului Mameluc, șeriful (descendent al profetului Mahomed) Barakat din Mecca îl recunoaște pe Selim I drept calif
5 GUVERNARE A IMPERIULUI 1566–1639
Cucerirea Tunisului în 1574 a pecetluit dominația otomană în estul și centrul regiunii maghrebiene. De asemenea, otomanii au invadat frontiera vestică a Imperiului Safavid, ocupând câteva orașe, inclusiv Derbent (1578) și Baku (1583), în nord. După domnia lui Soliman I, luptele pentru putere dintre viziri și personalul haremului au știrbit autoritatea sultanului și au slăbit imperiul.
Campanii importante
Capitale otomane
Victorie importantă
ETHIOPIA

ARHITECTURĂ OTOMANĂ
INSPIRAȚIE BIZANTINĂ

După cucerirea Constantinopolului, sultanul Mahomed al II-lea s-a îndreptat spre biserica Hagia Sophia (Sfânta Sofia) – edificiul central din fosta capitală bizantină – și a transformat-o în moschee. Măreția clădirii a inspirat reputați arhitecți otomani, ca Sinan, care au proiectat moschei cu domuri semețe, vaste interioare deschise și numeroase minarete, cum ar fi moscheea Sülemaniye (1558) din Istanbul.

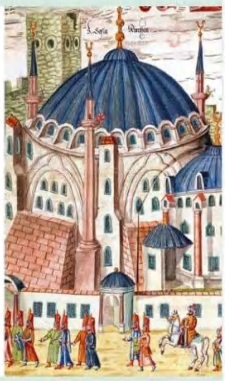

Hagia Sophia
Această pictură din secolul XVI prezintă biserica Hagia Sophia transformată în moschee.

△ **Nod comercial**
Această pictură din 1665 înfățișează drapelul olandez fluturând deasupra punctului comercial al Companiei Olandeze a Indiilor de Est de la Hooghly, în Bengal, India. Corăbii olandeze pot fi văzute navigând pe Gange.

ESTUL ȘI VESTUL

Sosirea europenilor în Oceanul Indian, în secolul XV, a marcat începutul unei perioade de 200 de ani în care navigatori, mărfuri și idei occidentale au ajuns în Asia în număr tot mai mare. La rândul lor, informații despre continentul asiatic și puternicele sale imperii indigene și-au croit drum către Europa.

Către sfârșitul secolului XV, cunoștințele europenilor despre Asia erau minime, derivând mai ales din observațiile făcute în privința Imperiului Mongol de negustorul venețian Marco Polo. Dorința de a obține mirodenii precum nucșoară, piper, scorțișoară și cuișoare – apreciate pentru utilizările culinare și medicinale – i-a atras încă o dată pe europeni către Asia. Mirodeniile erau scumpe și puteau fi transportate doar pe rute terestre, controlate de chinezi, moguli și otomani.

Spre Asia, pe mare

Exploratorul italian Cristofor Columb a navigat spre vest, peste Atlantic, în 1492, într-o încercare de a ajunge în India și China. Dar căpitanul portughez Vasco da Gama a ajuns, în cele din urmă, la Calicut (astăzi Kozhikode), pe coasta indiană Malabar, în 1498, navigând în jurul Africii, apoi spre est, în Oceanul Indian. Ulterior, portughezii s-au întors cu forțe superioare și au înființat o serie de puncte comerciale în sudul Asiei: la Goa, în India (1510), în Malacca, peninsula Malay (1511), și în Moluce, pe teritoriul de azi al Indoneziei (1512).

Curând, portughezii au pierdut teren în favoarea rivalilor europeni, în special a olandezilor, care au început să cucerească Molucele în 1599, și a englezilor, care au înființat un post comercial la Surat, India, în 1612. La acea dată, Portugalia construise un punct comercial la Macao, în China, de unde misionari și negustori europeni călătoreau în China și Japonia. În China, misionari iezuiți (membri ai ordinului catolic al Societății lui Iisus) conduși de Matteo Ricci au adoptat multe obiceiuri chinezești, inclusiv stilul vestimentar, și și-au făcut simțită prezența la curtea dinastiei Ming din Beijing. Deși au reușit puține convertiri și au asigurat o tolerare pur formală a creștinismului în 1692, misionarii au adus în China ideile astronomice, medicale și matematice ale Europei. În schimb, cunoștințele chinezești s-au transmis în Occident prin lucrări precum *China Illustrata* (1667), întocmită

◁ **Adoptare de obiceiuri locale**
O ilustrație din lucrarea iezuitului Athanasius Kirchner *China Illustrata* îi prezintă pe Matteo Ricci (stânga) și pe alt misionar creștin în robe în stil chinezesc, gest care a înlesnit acceptarea lor la curtea imperială.

MISIONARI ȘI NEGUSTORI

Sosirea lui Vasco da Gama în India a fost urmată de înființarea de forturi portugheze în sudul și sud-estul Asiei. De aici, negustori și misionari au călătorit prin Asia, mai ales prin India, Japonia și China. La mijlocul secolului XVII, portughezii fuseseră aproape complet înlocuiți de olandezi și de britanici. Deși efortul lor misionar a fost mai puțin notabil decât al portughezilor, negustorii acestor state au contribuit la răspândirea ideilor europene în Asia și la transmiterea în Occident a cunoștințelor despre Asia.

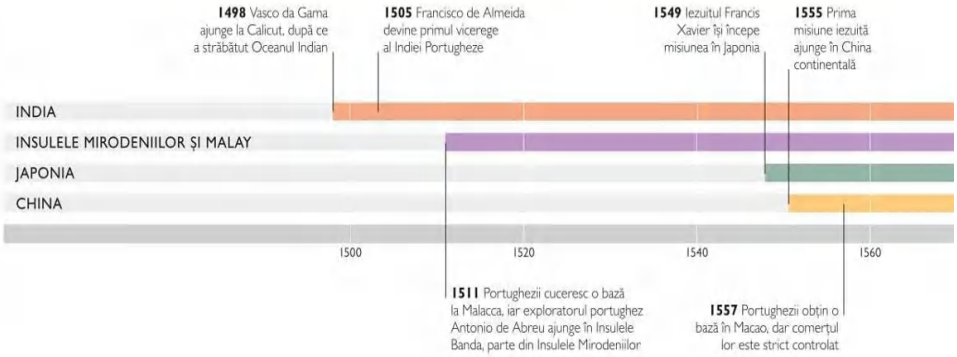
1498 Vasco da Gama ajunge la Calicut, după ce a străbătut Oceanul Indian
1505 Francisco de Almeida devine primul vicerege al Indiei Portugheze
1549 Iezuitul Francis Xavier își începe misiunea în Japonia
1555 Prima misiune iezuită ajunge în China continentală
INDIA
INSULELE MIRODENIILOR ȘI MALAY
JAPONIA
CHINA
1500
1520
1540
1560
1511 Portughezii cuceresc o bază la Malacca, iar exploratorul portughez Antonio de Abreu ajunge în Insulele Banda, parte din Insulele Mirodeniilor
1557 Portughezii obțin o bază în Macao, dar comerțul lor este strict controlat

◁ **Pictând străini**
Acest tablou de secol XVI–XVII prezintă o expediție portugheză sosind în Japonia, în stilul Nanban, o școală de artă niponă specializată în reprezentarea străinilor și a temelor străine.

de iezuitul Athanasius Kirchner, care a reprodus prima oară texte chinezești pentru un public european.

În secolul XVI, Japonia era măcinată de războaie interne. Marinarii de pe două corăbii portugheze naufragiate au introdus, în 1543, armele de foc moderne în Japonia, crescând violența conflictelor civile de aici. Iezuitul Francis Xavier a întemeiat o misiune în 1549, iar printre cei convertiți de el s-a numărat daimyo-ul Omura Sumitada, care le-a dăruit în 1571 portughezilor zona Nagasaki, de unde au controlat o rețea comercială tot mai extinsă.

Deși bunurile europene erau prețuite și portughezii au introdus în Japonia gravuri pe plăci de cupru și picturi în ulei și acuarelă, numărul tot mai mare de convertiri la creștinism i-a îngrijorat pe shogunii Tokugawa, care au guvernat Japonia după 1600. Revolta Shimabara, din 1637, o insurecție la care au participat și mulți japonezi romano-catolici, s-a dovedit picătura care a umplut paharul. Creștinismul a fost reprimat cu sălbăticie și portughezii, alungați din țară; ulterior, singurul contact permis cu europenii s-a făcut prin intermediul unei enclave comerciale din largul coastei de la Nagasaki, condusă de olandezi.

Comerț și diplomație în India

În India, englezii au căutat să-și dezvolte comerțul prin acces la principalele centre de putere, care în nord au însemnat curtea mogulilor. Deși Compania Engleză a Indiilor de Est a obținut fortul St George (astăzi Chennai) în 1641 și fortul William (astăzi Kolkata) în 1690, englezii au evitat implicările politice la scară mare, care le-ar fi secătuit resursele. Însă comerțul necesita cunoștințe, iar solia diplomatului englez Sir Thomas Roe la curtea mogulă, din 1615–1618, a trimis rapoarte privind topografia, obiceiurile și politica Indiei. Dintre indieni, au călătorit în Occident doar servitori și *lascari* (marinari de origine indiană), la bordul vaselor companiei, dar și câteva personaje de rang înalt.

Dar la acea dată termenii angajamentului dintre Asia și Europa se schimbaseră. În doar un secol, britanicii aveau să ocupe direct o mare parte a Indiei, Imperiul Otoman va începe să se destrame, iar Imperiul Qing să depindă de comerțul cu europenii. Singura izolată de lumea exterioară a fost Japonia. Totuși, Estul și Vestul urmau să devină inevitabil interconectate într-o lume tot mai globalizată.

▷ **Pietate camuflată**
Această figurină japoneză din fildeș o înfățișează pe Fecioara Maria su chipul lui Kannon, zeița budistă a milei, stratagemă necesară după scoaterea în afara legii a creștinismului în Japonia din 1614.

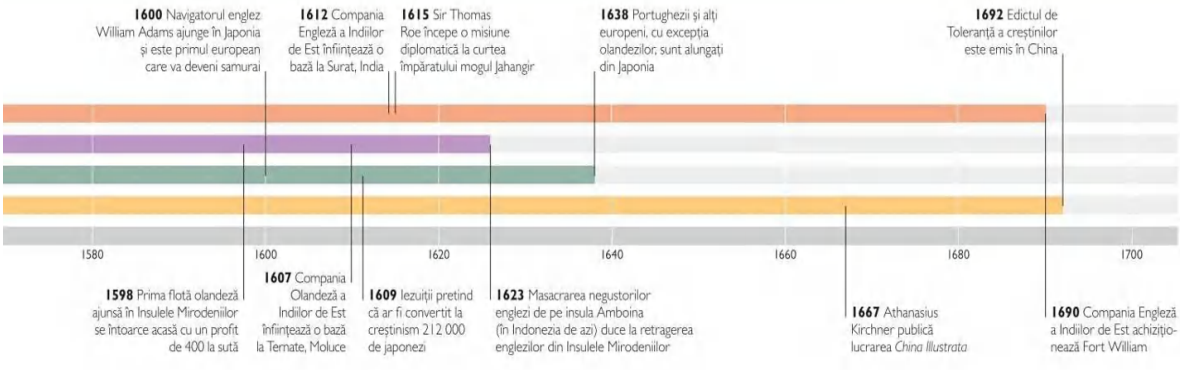
1600 Navigatorul englez William Adams ajunge în Japonia și este primul european care va deveni samurai
1612 Compania Engleză a Indiilor de Est înființează o bază la Surat, India
1615 Sir Thomas Roe începe o misiune diplomatică la curtea împăratului mogul Jahangir
1638 Portughezii și alți europeni, cu excepția olandezilor, sunt alungați din Japonia
1692 Edictul de Toleranță a creștinilor este emis în China
1580
1600
1620
1640
1660
1680
1700
1598 Prima flotă olandeză ajunsă în Insulele Mirodeniilor se întoarce acasă cu un profit de 400 la sută
1607 Compania Olandeză a Indiilor de Est înființează o bază la Ternate, Moluce
1609 Iezuiții pretind că ar fi convertit la creștinism 212 000 de japonezi
1623 Masacrarea negustorilor englezi de pe insula Amboina (în Indonezia de azi) duce la retragerea englezilor din Insulele Mirodeniilor
1667 Athanasius Kirchner publică lucrarea *China Illustrata*
1690 Compania Engleză a Indiilor de Est achiziționează Fort William

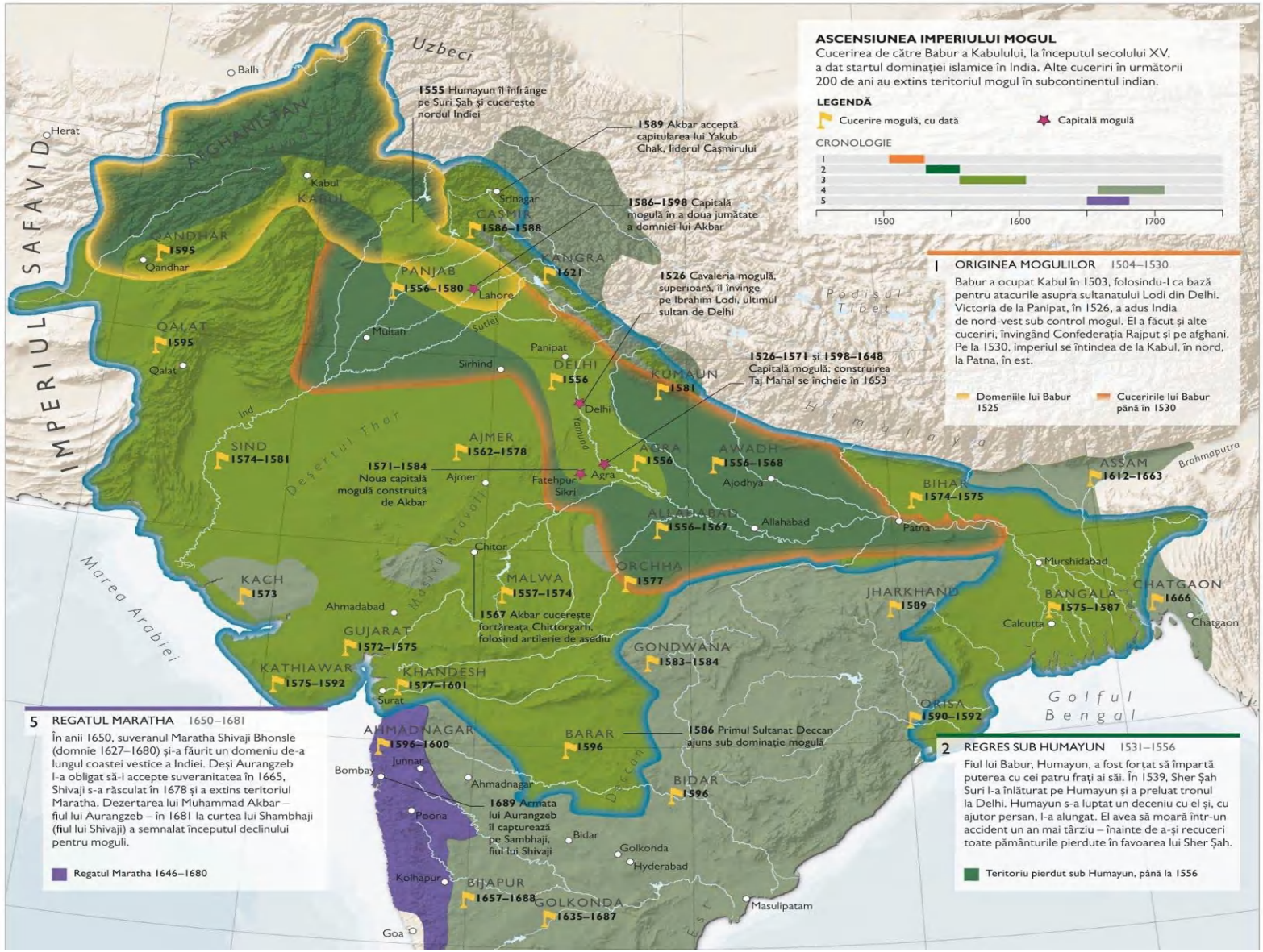
ASCENSIUNEA IMPERIULUI MOGUL
Cucerirea de către Babur a Kabulului, la începutul secolului XV, a dat startul dominației islamice în India. Alte cuceriri în următorii 200 de ani au extins teritoriul mogul în subcontinentul indian.
LEGENDĂ
Cucerire mogulă, cu dată
Capitală mogulă
CRONOLOGIE
1500
1600
1700
1 ORIGINEA MOGULILOR 1504–1530
Babur a ocupat Kabul în 1503, folosindu-l ca bază pentru atacurile asupra sultanatului Lodi din Delhi. Victoria de la Panipat, în 1526, a adus India de nord-vest sub control mogul. El a făcut și alte cuceriri, învingând Confederația Rajput și pe afghani. Pe la 1530, imperiul se întindea de la Kabul, în nord, la Patna, în est.
Domeniile lui Babur 1525
Cuceririle lui Babur până în 1530
2 REGRES SUB HUMAYUN 1531–1556
Fiul lui Babur, Humayun, a fost forțat să împartă puterea cu cei patru frați ai săi. În 1539, Sher Șah Suri l-a înlăturat pe Humayun și a preluat tronul la Delhi. Humayun s-a luptat un deceniu cu el și, cu ajutor persan, l-a alungat. El avea să moară într-un accident un an mai târziu – înainte de a-și recuceri toate pământurile pierdute în favoarea lui Sher Șah.
Teritoriu pierdut sub Humayun, până la 1556
5 REGATUL MARATHA 1650–1681
În anii 1650, suveranul Maratha Shivaji Bhonsle (domnie 1627–1680) și-a făurit un domeniu de-a lungul coastei vestice a Indiei. Deși Aurangzeb l-a obligat să-i accepte suveranitatea în 1665, Shivaji s-a răsculat în 1678 și a extins teritoriul Maratha. Dezertarea lui Muhammad Akbar – fiul lui Aurangzeb – în 1681 la curtea lui Shambhaji (fiul lui Shivaji) a semnalat începutul declinului pentru moguli.
Regatul Maratha 1646–1680
Uzbeci
Balh
Herat
AFGHANISTAN
Kabul
KABUL
1555 Humayun îl înfrânge pe Suri Șah și cucerește nordul Indiei
1589 Akbar acceptă capitularea lui Yakub Chak, liderul Cașmirului
Srinagar
1586–1598 Capitală mogulă în a doua jumătate a domniei lui Akbar
CAȘMIR 1586–1588
KANGRA 1621
KANDHAR 1595
Qandhar
PANJAB 1556–1580
Lahore
1526 Cavaleria mogulă, superioară, îl învinge pe Ibrahim Lodi, ultimul sultan de Delhi
Podișul Tibet
QALAT 1595
Qalat
Multan
Sutlej
Panipat
Sirhind
DELHI 1556
KUMAUN 1581
1526–1571 și 1598–1648 Capitală mogulă; construirea Taj Mahal se încheie în 1653
Delhi
Yamuna
Himalaya
Ind
Deșertul Thar
SIND 1574–1581
AJMER 1562–1578
1571–1584 Noua capitală mogulă construită de Akbar
Ajmer
Fatehpur Sikri
Agra
AGRA 1556
AWADH 1556–1568
Ajodhya
ASSAM 1612–1663
Brahmaputra
BIHAR 1574–1575
Allahabad
AHMADABAD 1556–1567
Patna
Munții Aravalli
Chitor
ORCHHA 1577
Murshidabad
KACH 1573
MALWA 1557–1574
1567 Akbar cucerește fortăreața Chittorgarh, folosind artilerie de asediu
JHARKHAND 1589
BANGALA 1575–1587
CHATGAON 1666
Calcutta
Chatgaon
Ahmadabad
GUJARAT 1572–1575
GONDWANA 1583–1584
KATHIAWAR 1575–1592
KHANDESH 1577–1601
Surat
ORISA 1590–1592
Golful Bengal
Marea Arabiei
AHMADNAGAR 1596–1600
BARAR 1596
1586 Primul Sultanat Deccan ajuns sub dominație mogulă
Junnar
Bombay
Ahmadnagar
Deccan
BIDAR 1596
1689 Armata lui Aurangzeb îl capturează pe Sambhaji, fiul lui Shivaji
Poona
Bidar
Golkonda
Hyderabad
Kolhapur
BIJAPUR 1657–1688
GOLKONDA 1635–1687
Masulipatam
Goa

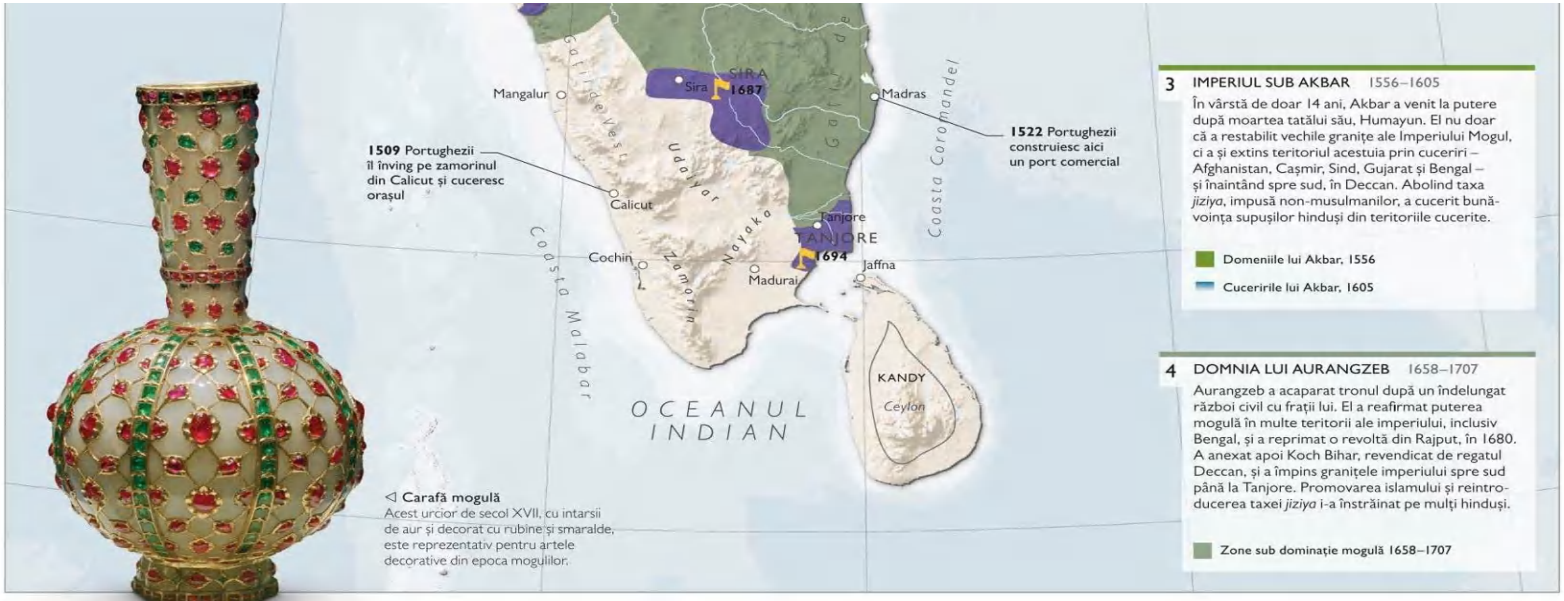
Mangalur
Sira
SIRA
1687
Madras
Coasta Coromandel
1509 Portughezii îl învinge pe zamorinul din Calicut și cucerește orașul
Calicut
1522 Portughezii construiesc aici un port comercial
Tanjore
TANJORE
1694
Cochin
Madurai
Jaffna
Coasta Malabar
KANDY
Ceylon
OCEANUL INDIAN
3 IMPERIUL SUB AKBAR 1556–1605
În vârstă de doar 14 ani, Akbar a venit la putere după moartea tatălui său, Humayun. El nu doar că a restabilit vechile granițe ale Imperiului Mogul, ci a și extins teritoriul acestuia prin cuceriri – Afghanistan, Caşmir, Sind, Gujarat și Bengal – și înaintând spre sud, în Deccan. Abolind taxa *jiziya*, impusă non-musulmanilor, a cucerit bunăvoința supușilor hinduși din teritoriile cucerite.
Domeniile lui Akbar, 1556
Cuceririle lui Akbar, 1605
4 DOMNIA LUI AURANGZEB 1658–1707
Aurangzeb a acaparat tronul după un îndelungat război civil cu frații lui. El a reafirmat puterea mogulă în multe teritorii ale imperiului, inclusiv Bengal, și a reprimat o revoltă din Rajput, în 1680. A anexat apoi Koch Bihar, revendicat de regatul Deccan, și a împins granițele imperiului spre sud până la Tanjore. Promovarea islamului și reintroducerea taxei *jiziya* i-a înstrăinat pe mulți hinduși.
Zone sub dominație mogulă 1658–1707

◁ **Carafă mogulă**
Acest urcior de secol XVII, cu intarsii de aur și decorat cu rubine și smaralde, este reprezentativ pentru artele decorative din epoca mogulilor.

INDIA MOGULĂ

În anii 1520, mogulii, un grup musulman din Asia Centrală, au întemeiat în nordul Indiei un imperiu care s-a extins în următorii 150 de ani, acoperind cea mai mare parte a subcontinentului. O succesiune de suverani moguli au fondat o civilizație a cărei moștenire bogată include grandioase edificii arhitectonice, ca Taj Mahal sau Fortul Roșu din Delhi.

În 1526, Babur, un descendent al seniorului mongol Timur, l-a învins pe sultanul Lodi din Delhi, cucerind un vast teritoriu în nordul Indiei și punând bazele dinastiei mogule. Sub domnia sa, a dublat suprafața imperiului prin alte cuceriri. Fiul și succesorul lui Babur, Humayun, a pierdut însă teritoriile mogule în favoarea rivalului Sher Șah Suri și a trăit în exil 15 ani înainte de a obține sprijinul Persiei safavide și de a-și recăpăta tronul, cu puțin înainte de moarte, în 1556. Fiul lui Humayun, Akbar (domnie 1556–1605), a asigurat viitorul imperiului, extinzându-i granițele spre sud și spre est, înființând o guvernare laică, bine organizată, care a adus unitate în întregul teritoriu. Următorii doi suverani, Jahangir (domnie 1605–1627) și Jahan Șah (domnie 1628–1658), au avut curți strălucitoare și au marcat epoca de aur a imperiului. Pasiunea lui Jahan Șah pentru arhitectura grandioasă a dus la construirea Taj Mahal, în Agra, și a marii moschei Jama Masjid din Delhi, însă campaniile sale militare au secătuit vistieria imperială. Sub Aurangzeb (domnie 1658–1707) imperiul s-a extins mult în sudul Indiei, dar politicile sale religioase aspre au înstrăinat mulți lideri hinduși, dând naștere la revolte locale, cum ar fi cea a statului Maratha, și fragilizând granițele imperiale. Puteri europene invadatoare au profitat de instabilitatea creată și au erodat și mai mult puterea mogulilor, iar la începutul secolului XIX dominația lor abia se mai extindea dincolo de suburbiile orașului Delhi.

„Miracole ... în templele fiecărei credințe."

AKBAR CEL MARE, DIN *AKBARNAMA*, CCA 1603

JAHAN ȘAH ȘI MUMTAZ
IUBIREA NEMURITOARE A UNUI ÎMPĂRAT

Această miniatură pictată îl reprezintă pe împăratul mogul Jahan Șah îmbrățișându-și soția, Mumtaz Mahal, pe care o prefera celorlalte două soții. În 1631, Jahan a suferit cumplit după ce Mumtaz a murit în urma unei nașteri. În anul următor, el a poruncit construirea la Agra a mausoleului Taj Mahal – din marmură albă, încrustată cu pietre prețioase – ca omagiu adus iubitei sale soții.

CHINA, DE LA MING LA QING

Dinastia Ming (1368–1644) a încurajat industria și comerțul exterior, prevestind o renaștere a economiei și dezvoltării tehnologice. Dar, după 1506, lideri incapabili au erodat autoritatea dinastiei. Când revolta civilă a izbucnit în țară, după o foamete, pe la 1620, chinezii non-Han jurcheni (cunoscuți ulterior ca manciurieni), au profitat și l-au înlăturat pe împăratul Ming, dând noii stăpâni ai Chinei.

Dinastia Ming a guvernat teritoriul chinez în conformitate cu sistemele întemeiate cu secole în urmă de dinastia Qin (pp. 74–75). Industria manufacturieră a Chinei a înflorit sub dinastia Ming, încurajată de schimburile comerciale cu exteriorul. Sub împăratul Yongle (domnie 1403–1424) s-a construit Orașul Interzis, în noua capitală, Beijing (care a înlocuit Nanjing ca sediu principal al reședinței imperiale), și a sporit influența comercială exterioară a Chinei în Asia și Africa.

Împărații de mai târziu au fost lipsiți de viziunea sa, ceea ce a slăbit treptat puterea dinastiei. Împăratul Xuande (domnie 1425–1435) a înființat un Mare Secretariat pentru a codifica legislația, reducând astfel povara care apăsa asupra guvernării. Dinastia a suferit o lovitură șocantă în 1449, când tânărul împărat Zhengtong (domnie 1435–1449 și 1457–1464) a fost luat prizonier de triburile mongole, în timpul unei bătălii contra acestora. A doua jumătate a epocii Ming a fost martora unei înlocuiri a administrației tradiționale de oficiali ai curții, ceea ce a dus la dispute facționale și la o slabă guvernare. Căderea imperiului a fost accentuată pe la 1620 de o foamete severă, care a generat o creștere a infracționalității și a revoltelor țărănești în toată țara.

În 1644, manciurienii au ocupat Beijingul. Inițial, clasele conducătoare chinezești au fost excluse din funcții guvernamentale, ceea ce a provocat revolte, dar reforme ulterioare au creat stabilitate pentru dinastia Qing, sub împărații Shunzhi (domnie 1644–1661) și Kangzi (domnie 1661–1722).

AMIRALUL ZHENG HE
DINASTIA MING ÎN CĂUTARE DE COMORI

Între 1405–1433, amiralul Zheng He a întreprins, în Oceanul Indian, șapte misiuni navale finanțate de stat, cunoscute drept „Călătoriile după comori ale dinastiei Ming". Cu o flotă de peste 200 de corăbii și echipaje de 27 800 de oameni, Zheng He a ajuns în Arabia și pe coasta de est a Africii, stabilind noi legături comerciale și extinzând influența comercială a Chinei.

◁ **Porțelan chinezesc**
În epoca Ming, olari pricepuți au folosit argilă locală și cobalt importat din Persia pentru a crea produse din porțelan superb decorate. Realizate doar în China, produsele din porțelan au devenit la fel de prețuite ca mătasea pe piețele din Europa și Orientul Mijlociu.

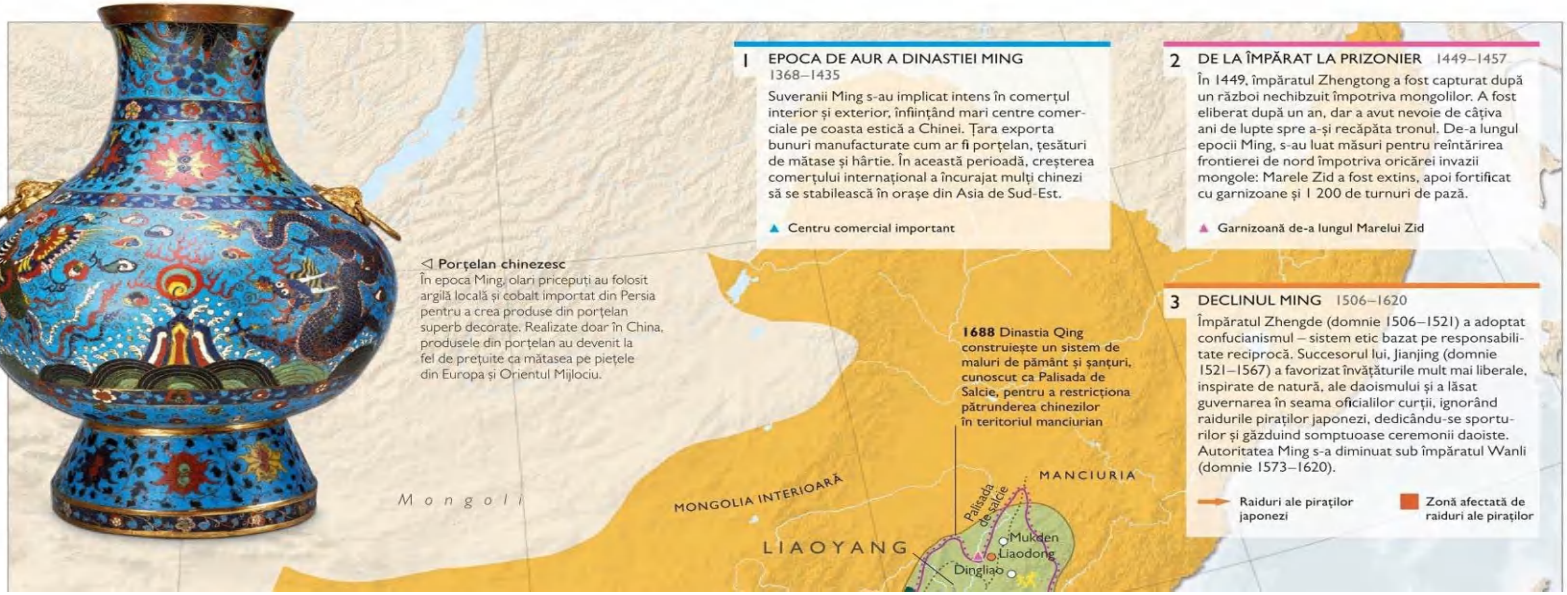
1 EPOCA DE AUR A DINASTIEI MING 1368–1435
Suveranii Ming s-au implicat intens în comerțul interior și exterior, înființând mari centre comerciale pe coasta estică a Chinei. Țara exporta bunuri manufacturate cum ar fi porțelan, țesături de mătase și hârtie. În această perioadă, creșterea comerțului internațional a încurajat mulți chinezi să se stabilească în orașe din Asia de Sud-Est.
▲ Centru comercial important
2 DE LA ÎMPĂRAT LA PRIZONIER 1449–1457
În 1449, împăratul Zhengtong a fost capturat după un război nechibzuit împotriva mongolilor. A fost eliberat după un an, dar a avut nevoie de câțiva ani de lupte spre a-și recăpăta tronul. De-a lungul epocii Ming, s-au luat măsuri pentru reîntărirea frontierei de nord împotriva oricărei invazii mongole: Marele Zid a fost extins, apoi fortificat cu garnizoane și 1 200 de turnuri de pază.
▲ Garnizoană de-a lungul Marelui Zid
3 DECLINUL MING 1506–1620
Împăratul Zhengde (domnie 1506–1521) a adoptat confucianismul – sistem etic bazat pe responsabilitate reciprocă. Succesorul lui, Jianjing (domnie 1521–1567) a favorizat învățăturile mult mai liberale, inspirate de natură, ale daoismului și a lăsat guvernarea în seama oficialilor curții, ignorând raidurile piraților japonezi, dedicându-se sporturilor și găzduind somptuoase ceremonii daoiste. Autoritatea Ming s-a diminuat sub împăratul Wanli (domnie 1573–1620).
Raiduri ale piraților japonezi
Zonă afectată de raiduri ale piraților
1688 Dinastia Qing construiește un sistem de maluri de pământ și șanțuri, cunoscut ca Palisada de Salcie, pentru a restricționa pătrunderea chinezilor în teritoriul manciurian
Mongoli
MONGOLIA INTERIOARĂ
MANCIURIA
Palisada de salcie
LIAOYANG
Mukden
Liaodong
Dinglião

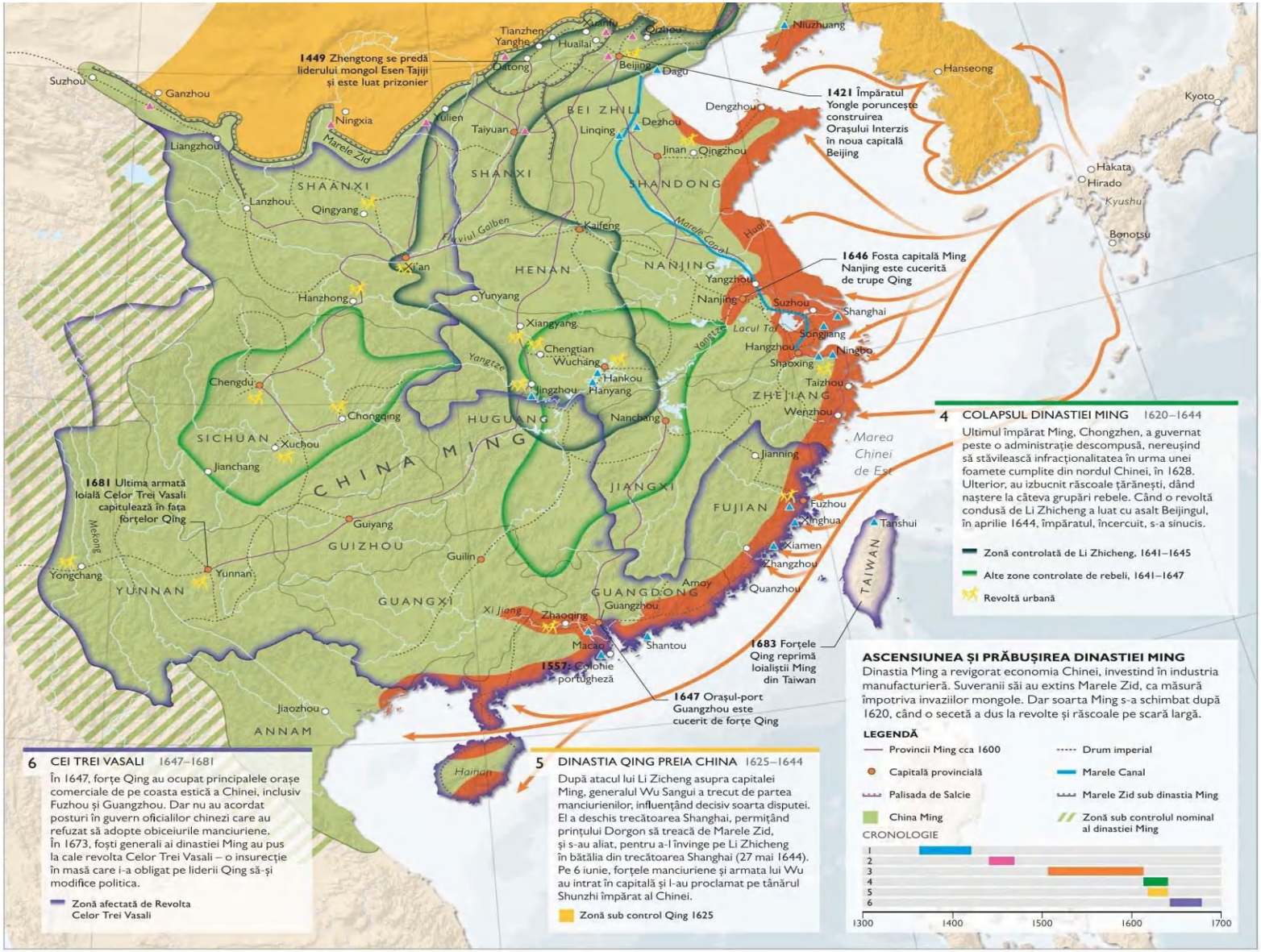
1449 Zhengtong se predă liderului mongol Esen Tajiji și este luat prizonier
1421 Împăratul Yongle poruncește construirea Orașului Interzis în noua capitală Beijing
1646 Fosta capitală Ming Nanjing este cucerită de trupe Qing
1681 Ultima armată loială Celor Trei Vasali capitulează în fața forțelor Qing
1683 Forțele Qing reprimă loialiștii Ming din Taiwan
1557: Colonie portugheză
1647 Orașul-port Guangzhou este cucerit de forțe Qing
Suzhou
Ganzhou
Ningxia
Liangzhou
Yulien
Tianzhen
Yanghe
Datong
Huailai
Beijing
Dagu
Taiyuan
Linqing
Dezhou
Jinan
Qingzhou
Dengzhou
Niuzhuang
Hanseong
Kyoto
Hakata
Hirado
Kyushu
Bonotsu
Marele Zid
SHAANXI
SHANXI
BEI ZHILI
SHANDONG
Lanzhou
Qingyang
Fluviul Galben
Kaifeng
Marele Canal
Huai
Xi'an
HENAN
NANJING
Yangzhou
Nanjing
Suzhou
Shanghai
Songjiang
Lacul Tai
Hanzhong
Yunyang
Xiangyang
Chengtian
Wuchang
Yangtze
Hangzhou
Ningbo
Shaoxing
Taizhou
Wenzhou
Chengdu
Jingzhou
Hankou
Hanyang
ZHEJIANG
Chongqing
HUGUANG
Nanchang
SICHUAN
Xuchou
Jianchang
CHINA MING
Marea Chinei de Est
Jianning
JIANGXI
FUJIAN
Fuzhou
Xinghua
Tanshui
Xiamen
Zhangzhou
Quanzhou
Amoy
TAIWAN
Guiyang
GUIZHOU
Guilin
Mekong
Yongchang
Yunnan
YUNNAN
GUANGXI
GUANGDONG
Guangzhou
Xi Jiang
Zhaoqing
Macao
Shantou
Hainan
Jiaozhou
ANNAM
4 COLAPSUL DINASTIEI MING 1620–1644
Ultimul împărat Ming, Chongzhen, a guvernat peste o administrație descompusă, nereușind să stăvilească infracționalitatea în urma unei foamete cumplite din nordul Chinei, în 1628. Ulterior, au izbucnit răscoale țărănești, dând naștere la câteva grupări rebele. Când o revoltă condusă de Li Zhicheng a luat cu asalt Beijingul, în aprilie 1644, împăratul, încercuit, s-a sinucis.
Zonă controlată de Li Zhicheng, 1641–1645
Alte zone controlate de rebeli, 1641–1647
Revoltă urbană
ASCENSIUNEA ȘI PRĂBUȘIREA DINASTIEI MING
Dinastia Ming a revigorat economia Chinei, investind în industria manufacturieră. Suveranii săi au extins Marele Zid, ca măsură împotriva invaziilor mongole. Dar soarta Ming s-a schimbat după 1620, când o secetă a dus la revolte și răscoale pe scară largă.
LEGENDĂ
Provincii Ming cca 1600
Capitală provincială
Palisada de Salcie
China Ming
Drum imperial
Marele Canal
Marele Zid sub dinastia Ming
Zonă sub controlul nominal al dinastiei Ming
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1300
1400
1500
1600
1700
6 CEI TREI VASALI 1647–1681
În 1647, forțe Qing au ocupat principalele orașe comerciale de pe coasta estică a Chinei, inclusiv Fuzhou și Guangzhou. Dar nu au acordat posturi în guvern oficialilor chinezi care au refuzat să adopte obiceiurile manciuriene. În 1673, foști generali ai dinastiei Ming au pus la cale revolta Celor Trei Vasali – o insurecție în masă care i-a obligat pe liderii Qing să-și modifice politica.
Zonă afectată de Revolta Celor Trei Vasali
5 DINASTIA QING PREIA CHINA 1625–1644
După atacul lui Li Zicheng asupra capitalei Ming, generalul Wu Sangui a trecut de partea manciurienilor, influențând decisiv soarta disputei. El a deschis trecătoarea Shanghai, permițând prințului Dorgon să treacă de Marele Zid, și s-au aliat, pentru a-l învinge pe Li Zhicheng în bătălia din trecătoarea Shanghai (27 mai 1644). Pe 6 iunie, forțele manciuriene și armata lui Wu au intrat în capitală și l-au proclamat pe tânărul Shunzhi împărat al Chinei.
Zonă sub control Qing 1625

UNIFICAREA JAPONIEI SUB TOKUGAWA

După Războiul Onin (1467–1477), implicând cele mai puternice două familii din Japonia, daimyo (seniori ai războiului provinciali) s-au luptat pentru supremație, menținând țara în război civil timp de aproape un secol. Pacea s-a instalat treptat, pe măsură ce o succesiune de lideri au preluat controlul, dar Tokugawa Ieyasu a reinstaurat, în cele din urmă, stabilitatea pe termen lung, înființând un regim strict care avea să reziste 265 de ani.

O dispută între puternicele clanuri japoneze Hosakawa și Yamana a dat naștere în 1467 unui conflict violent, miza fiind succesiunea la shogunatul lui Ashikaga Yoshimata (comandantul militar al Japoniei). Războiul Onin, care a urmat, a durat un deceniu, ducând la distrugerea capitalei Kyoto și sfârșind dominația clanului Yamana.

Cum cele două familii au ieșit evident slăbite din acest conflict devastator, daimyo au profitat de ocazia de a prelua puterea. Japonia a intrat și mai mult în haos, daimyo luptându-se pentru supremație.

„Bărbații puternici sunt cei care înțeleg sensul cuvântului răbdare."

TOKUGAWA IEYASU, PRIMUL SHOGUN TOKUGAWA, 1616

Daimyo Oda Nobunaga a ieșit victorios aproape un secol mai târziu, formând alianțe pentru a-și învinge rivalii, în urma unei campanii de 15 ani. Dar, când era pe punctul de a devenit noul conducător al Japoniei, Nobunaga a fost forțat să se sinucidă, în iunie 1582.

Fostul aliat al lui Nobunaga, Toyotomi Hideyoshi, a luptat în următorii opt ani să învingă mai mulți daimyo din clanurile Katsuie, Shimazu și Hojo, spre a reunifica Japonia. Moartea lui, din cauza unei boli, în 1598, a dus la altă serie de bătălii, în care Tokugawa Ieyasu (domnie 1603–1605) a reușit să obțină o victorie decisivă la Sekigahara (1600) și a dobândit titlul de shogun.

Ieyasu a introdus reforme severe, puse în aplicare și de succesorii lui din clanul Tokugawa, pentru a înfrâna puterea seniorilor daimyo. El a îndepărtat și amenințarea crescândă a conflictelor creștine pe pământ japonez, limitând prezența europenilor în orașele-port din Kyushu și asigurând astfel stabilitatea sub dominația Tokugawa.

TOKUGAWA IEYASU
1543–1616

Moștenitor al modestului domeniu Okazaki din provincia estică Mikawa (astăzi prefectura Aichi), Tokugawa Ieyasu și-a început pregătirea militară sub stindardul familiei Imagawa. El s-a aliat mai întâi cu puternicele armate ale lui Oda Nobunaga, apoi cu ale lui Toyotomi Hideyoshi, și și-a extins teritoriile învingând familia Hojo, cu care se învecina la est. După moartea lui Hideyoshi, în 1603, Ieyasu a devenit shogun al curții imperiale japoneze și a întemeiat shogunatul Tokugawa.

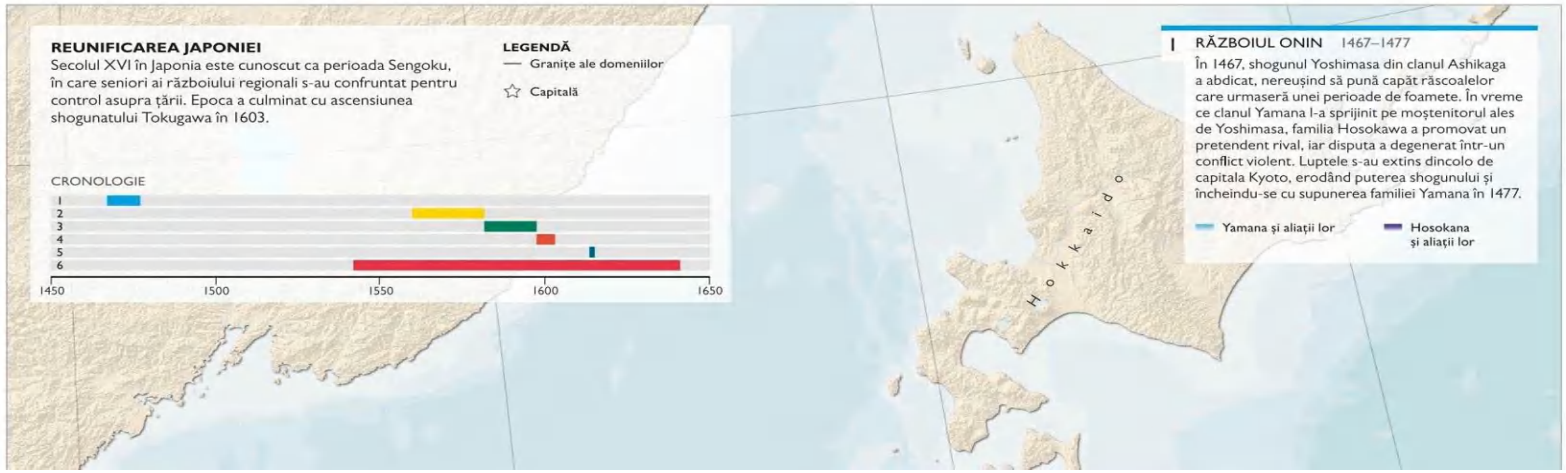
REUNIFICAREA JAPONIEI
Secolul XVI în Japonia este cunoscut ca perioada Sengoku, în care seniori ai războiului regionali s-au confruntat pentru control asupra țării. Epoca a culminat cu ascensiunea shogunatului Tokugawa în 1603.
LEGENDĂ
Granițe ale domeniilor
Capitală
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1450
1500
1550
1600
1650
Hokkaido
I RĂZBOIUL ONIN 1467–1477
În 1467, shogunul Yoshimasa din clanul Ashikaga a abdicat, nereușind să pună capăt răscoalelor care urmaseră unei perioade de foamete. În vreme ce clanul Yamana l-a sprijinit pe moștenitorul ales de Yoshimasa, familia Hosokawa a promovat un pretendent rival, iar disputa a degenerat într-un conflict violent. Luptele s-au extins dincolo de capitala Kyoto, erodând puterea shogunului și încheindu-se cu supunerea familiei Yamana în 1477.
Yamana și aliații lor
Hosokana și aliații lor

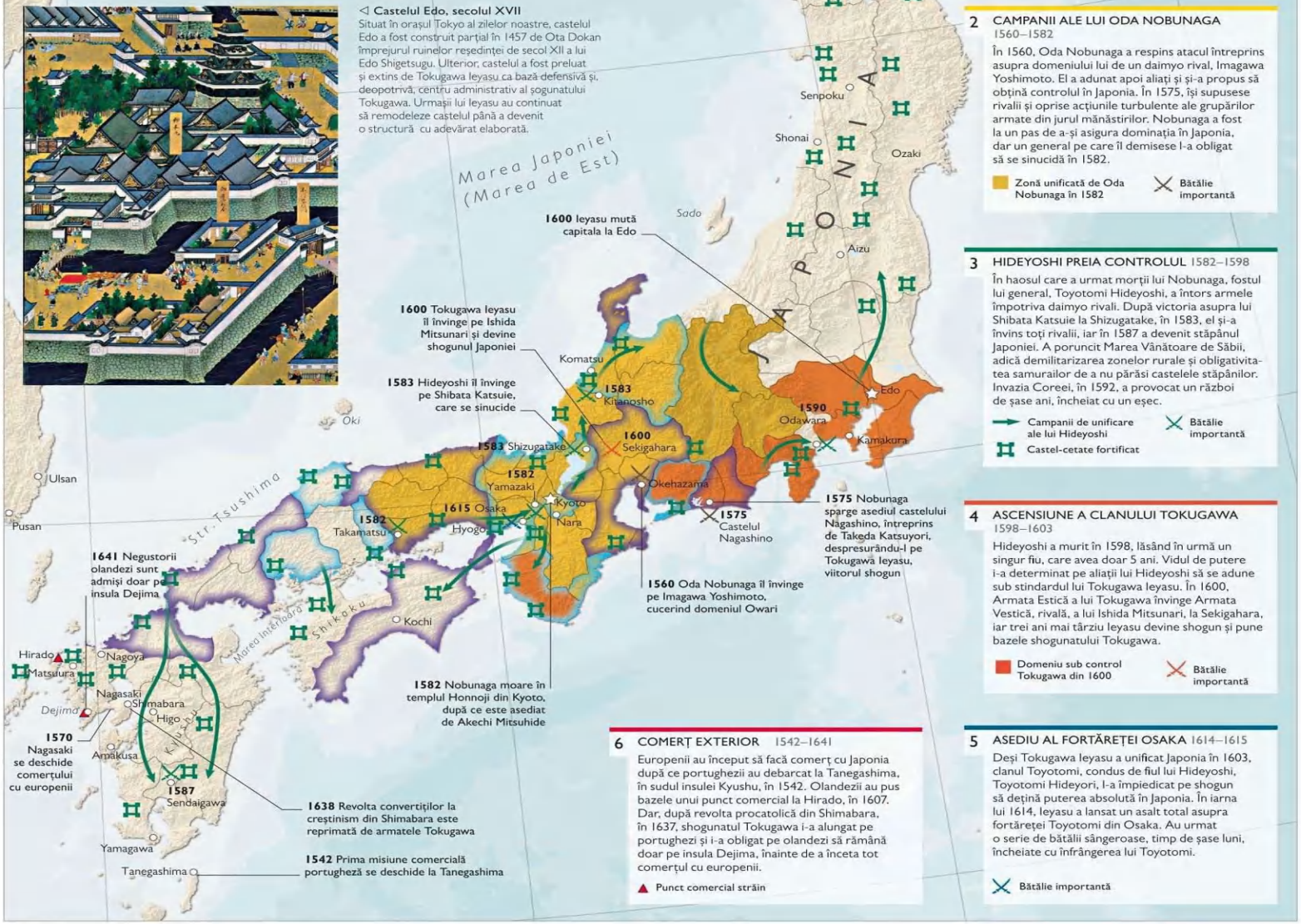
◁ Castelul Edo, secolul XVII
Situat în orașul Tokyo al zilelor noastre, castelul Edo a fost construit parțial în 1457 de Ota Dokan împrejurul ruinelor reședinței de secol XII a lui Edo Shigetsugu. Ulterior, castelul a fost preluat și extins de Tokugawa Ieyasu ca bază defensivă și, deopotrivă, centru administrativ al șogunatului Tokugawa. Urmașii lui Ieyasu au continuat să remodeleze castelul până a devenit o structură cu adevărat elaborată.
Marea Japoniei (Marea de Est)
Senpoku
Shonai
Ozaki
Sado
Aizu
1600 Ieyasu mută capitala la Edo
1600 Tokugawa Ieyasu îl învinge pe Ishida Mitsunari și devine shogunul Japoniei
1583 Hideyoshi îl învinge pe Shibata Katsuie, care se sinucide
Komatsu
1583 Kitanosho
Edo
1590 Odawara
Kamakura
Oki
1583 Shizugatake
1600 Sekigahara
Okehazama
1582 Yamazaki
Kyoto
Nara
1615 Osaka
Hyogo
1582 Takamatsu
1575 Castelul Nagashino
1575 Nobunaga sparge asediul castelului Nagashino, întreprins de Takeda Katsuyori, despresurându-l pe Tokugawa Ieyasu, viitorul shogun
1560 Oda Nobunaga îl învinge pe Imagawa Yoshimoto, cucerind domeniul Owari
Ulsan
Pusan
Str. Tsushima
1641 Negustorii olandezi sunt admiși doar pe insula Dejima
Marea Interioară
Shikoku
Kochi
Hirado
Matsuura
Nagoya
Nagasaki
Shimabara
Higo
Dejima
1570 Nagasaki se deschide comerțului cu europenii
Amakusa
1587 Sendaigawa
1638 Revolta convertiților la creștinism din Shimabara este reprimată de armatele Tokugawa
Yamagawa
Tanegashima
1542 Prima misiune comercială portugheză se deschide la Tanegashima
1582 Nobunaga moare în templul Honnoji din Kyoto, după ce este asediat de Akechi Mitsuhide
6 COMERȚ EXTERIOR 1542–1641
Europenii au început să facă comerț cu Japonia după ce portughezii au debarcat la Tanegashima, în sudul insulei Kyushu, în 1542. Olandezii au pus bazele unui punct comercial la Hirado, în 1607. Dar, după revolta procatolică din Shimabara, în 1637, shogunatul Tokugawa i-a alungat pe portughezi și i-a obligat pe olandezi să rămână doar pe insula Dejima, înainte de a înceta tot comerțul cu europenii.
Punct comercial străin
2 CAMPANII ALE LUI ODA NOBUNAGA 1560–1582
În 1560, Oda Nobunaga a respins atacul întreprins asupra domeniului lui de un daimyo rival, Imagawa Yoshimoto. El a adunat apoi aliați și și-a propus să obțină controlul în Japonia. În 1575, își supusese rivalii și oprise acțiunile turbulente ale grupărilor armate din jurul mănăstirilor. Nobunaga a fost la un pas de a-și asigura dominația în Japonia, dar un general pe care îl demisese l-a obligat să se sinucidă în 1582.
Zonă unificată de Oda Nobunaga în 1582
Bătălie importantă
3 HIDEYOSHI PREIA CONTROLUL 1582–1598
În haosul care a urmat morții lui Nobunaga, fostul lui general, Toyotomi Hideyoshi, a întors armele împotriva daimyo rivali. După victoria asupra lui Shibata Katsuie la Shizugatake, în 1583, el și-a învins toți rivalii, iar în 1587 a devenit stăpânul Japoniei. A poruncit Marea Vânătoare de Săbii, adică demilitarizarea zonelor rurale și obligativitatea samurailor de a nu părăsi castelele stăpânilor. Invazia Coreei, în 1592, a provocat un război de șase ani, încheiat cu un eșec.
Campanii de unificare ale lui Hideyoshi
Bătălie importantă
Castel-cetate fortificat
4 ASCENSIUNE A CLANULUI TOKUGAWA 1598–1603
Hideyoshi a murit în 1598, lăsând în urmă un singur fiu, care avea doar 5 ani. Vidul de putere i-a determinat pe aliații lui Hideyoshi să se adune sub stindardul lui Tokugawa Ieyasu. În 1600, Armata Estică a lui Tokugawa învinge Armata Vestică, rivală, a lui Ishida Mitsunari, la Sekigahara, iar trei ani mai târziu Ieyasu devine shogun și pune bazele shogunatului Tokugawa.
Domeniu sub control Tokugawa din 1600
Bătălie importantă
5 ASEDIU AL FORTĂREȚEI OSAKA 1614–1615
Deși Tokugawa Ieyasu a unificat Japonia în 1603, clanul Toyotomi, condus de fiul lui Hideyoshi, Toyotomi Hideyori, l-a împiedicat pe shogun să dețină puterea absolută în Japonia. În iarna lui 1614, Ieyasu a lansat un asalt total asupra fortăreței Toyotomi din Osaka. Au urmat o serie de bătălii sângeroase, timp de șase luni, încheiate cu înfrângerea lui Toyotomi.
Bătălie importantă

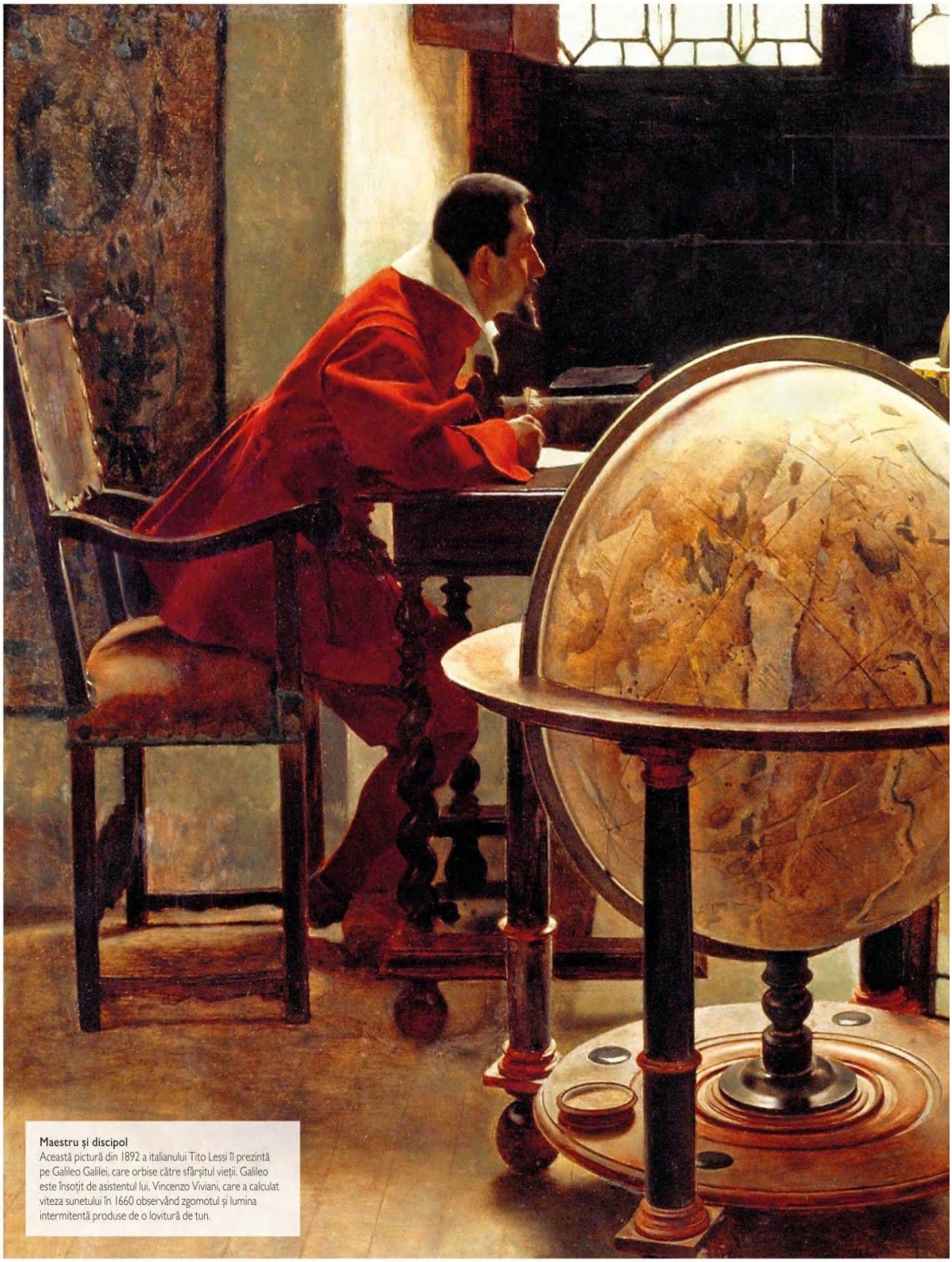

Maestru și discipol
Această pictură din 1892 a italianului Tito Lessi îl prezintă pe Galileo Galilei, care orbise către sfârșitul vieții. Galileo este însoțit de asistentul lui, Vincenzo Viviani, care a calculat viteza sunetului în 1660 observând zgomotul și lumina intermitentă produse de o lovitură de tun.

REVOLUȚIA ȘTIINȚIFICĂ

La mijlocul secolului XVI până la sfârșitul secolului XVII, savanți precum Nicolaus Copernic, Galileo Galilei și Isaac Newton au inspirat o revoluție care a răsturnat viziunile tradiționale asupra naturii și universului.

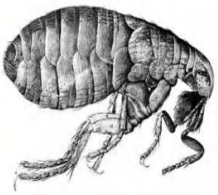

△ **Observație la microscop**
Naturalistul englez Robert Hooke a realizat acest desen al unui purice în 1665, folosind recent inventatul microscop – un alt instrument care a contribuit la progresul științei.

Înainte de 1500, savanții se mărginiseră, în general, la comentarea lucrărilor unor autori antici precum Ptolemeu, ale cărui opere astronomice din secolul II d.Hr. descriau un sistem solar geocentric. În 1543, nemulțumirea generată de teoria lui Ptolemeu l-a făcut pe astronomul polonez Nicolaus Copernic să propună o alternativă – după ce a observat că Pământul se rotește în jurul Soarelui. Germanul Johannes Kepler a rafinat sistemul lui Copernic, iar în 1619 a descoperit că orbitele planetare sunt eliptice, nu circulare. Activitatea lui Copernic i-a încurajat și pe alți savanți să-și bazeze teoriile pe observații mai degrabă decât pe viziuni acceptate. În 1609–1610, italianul Galileo Galilei a descoperit cei patru sateliți ai lui Jupiter, folosind telescopul, nou inventat. A făcut progrese uriașe în dinamică, stabilind legile pentru accelerarea corpurilor în cădere.

Eforturi pluridisciplinare

În medicină, observarea directă a pacienților și disecția cadavrelor au adus noi descoperiri, precum cea a circulației sangvine în corpul uman, realizată de medicul englez William Harvey în 1628. Apogeul revoluției științifice s-a produs la sfârșitul secolului XVII, odată cu cele trei legi ale mișcării și cu teoria gravitației emise de matematicianul englez Isaac Newton, care au explicat matematic orbitele planetare. Teoria că universul poate fi descris în termeni mecanici, prin formule matematice, nu prin dogme teologice, câștigase teren.

CARTOGRAFIERE A LUMII

Călătoriile exploratorilor europeni din secolele XV–XVI au inspirat o revoluție și în cartografie. Olanda a devenit un loc de referință, unde, în 1569, cartograful flamand Gerardus Mercator a realizat o hartă a lumii prin folosirea unei proiecții inedite. Harta avea să devină standardul pentru hărțile create în secolele următoare.

VEACUL DE AUR AL OLANDEI

Olanda a început să-și afirme independența față de Spania în 1568 și a urmat un veac de aur pentru noua țară. Pe plan extern, Compania Olandeză a Indiilor de Est a concurat cu alte națiuni europene în Insulele Mirodeniilor (pp. 162–163) și a făurit un imperiu maritim.

Revolta din Țările de Jos contra dominației spaniole, în 1558, a devastat multe regiuni rebele din nord. Cucerindu-și independența, aceste regiuni au devenit cunoscute drept Republica Olandeză sau Provinciile Unite. După ce țara și-a revenit, prosperitatea economică s-a restabilit și a apărut o clasă „regentă". Deși bogată, aceasta venera virtuțile independenței și ale muncii intense, o etică aplaudată de liderii săi religioși. Dar a oferit și un mediu propice pentru patroni ai artelor și științelor, transformând primul secol după obținerea independenței într-un veac de aur.

Pe lângă primele forme de asigurări navale, bănci de stat și burse, Republica Olandeză a introdus și societățile pe acțiuni, în care investitorii își asumau riscuri (și împărțeau egal profitul). Cea mai importantă societate, Verenigde Oost-Indische Compagnie (Compania Olandeză a Indiilor de Est sau VOC), a fost întemeiată în 1602 și a exploatat un climat favorabil investițiilor pe piețele de mirodenii, inclusiv lipsa de ingerință a statului. VOC a cucerit în 1605 insula Ambon, situată în centrul producției de mirodenii din Moluce – numite și Insulele Mirodeniilor –, și această insulă a devenit cartierul general al VOC între 1610 și 1619. VOC și-a extins rețeaua de forturi și avanposturi până când, pe la 1660, olandezii aveau un imperiu din Surinam, în America de Sud, în Cape Town, Ceylon (Sri Lanka de azi) și zone vaste din arhipelagul indonezian.

PICTURA VEACULUI DE AUR OLANDEZ
ARTĂ DUPĂ INDEPENDENȚĂ

Creșterea bogăției Republicii Olandeze a făcut ca multe familii bogate de negustori să poată acționa ca patroni ai artelor, încurajând scena artistică înfloritoare. Lipsa lor de interes față de subiecte religioase a contribuit la specializarea principalilor artiști olandezi în subiecte istorice (Rembrandt van Rijn, 1606–1669), scene de gen (Johannes Vermeer, 1632–1675), peisaje (Jacob van Ruisdael, 1629–1682) și portrete (Frans Hals, 1582–1666).

Artă domestică
Tabloul lui Vermeer *Lăptăreasa* (cca 1666) este tipic pentru scenele de liniște domestică preferate de mulți patroni olandezi.

IMPERIUL OLANDEZ
În secolul XVII, Olanda a căutat să-și extindă imperiul și a trebuit să concureze cu imperii europene de tradiție, precum Spania și Portugalia. Olandezii au obținut multe posesiuni pe glob, inclusiv Molucele din Indonezia, care i-au ajutat să domine comerțul cu mirodenii.
LEGENDĂ
Posesiuni olandeze sau regiuni deținute temporar de Olanda în secolul XVII
Posesiuni spaniole 1700
Alte posesiuni europene 1700
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1550
1600
1650
1700
1750
1800
1850
CANADA
1625 New Amsterdam este capitala regiunii Noua Olandă, de pe coasta estică a Americii
1664 Cucerit de britanici și redenumit New York
1667 Cedat Marii Britanii prin Tratatul de la Breda
Olandez 1613–1664
New Amsterdam (New York)
Olandez 1655–1664
Jamestown
1655 Noua Suedie, cucerită de olandezi
VICEREGATUL NOUA SPANIE
Indiile de Vest
Jamaica
OCEANUL PACIFIC
ESSEQUIBO
DEMERARA
Olandez 1632–1676
BERBICE
SURINAM
VICEREGATUL PERU
Lima
ȚĂRILE DE JOS INDEPENDENTE
Revolta olandeză contra dominației habsburgice în Țările de Jos Spaniole a izbucnit în 1568. A fost nevoie de 80 de ani ca șapte provincii, în general protestante, din nord să își asigure independența și să devină Republica Olandeză (sau Provinciile Unite). Provinciile sudice, care vor deveni în cele din urmă Belgia și Luxemburg, au fost inițial implicate în revoltă, dar s-au supus Spaniei.
LEGENDĂ
Republica Olandeză, 1648
Țările de Jos Spaniole
Episcopatul de Liège
Sfântul Imperiu Roman
1575 Este întemeiată Universitatea din Leiden – unde s-au pregătit mulți specialiști de talie mondială în știință și tehnologie
Zuider Zee
Marea Nordului
Lingen
Oldenzaal
Amsterdam
Leiden
Groenlo
Utrecht
1579 Șapte provincii nordice semnează Uniunea de la Utrecht, aliindu-se împotriva dominației spaniole
REPUBLICA OLANDEZĂ 1648
SFÂNTUL IMPERIU GERMAN
Mörs
Anvers
Köln
Bruxelles
Maastricht
Rin
ȚĂRILE DE JOS SPANIOLE
EPISCOPATUL DE LIÈGE

1 ECONOMIA ȘI POLITICA OLANDEI
1602–1700

Necesitatea de a finanța expediții comerciale externe a dus la înființarea bursei de mărfuri din Amsterdam, în 1602, și a Băncii Amsterdam, în 1609. Ambele erau capabile să ofere fonduri de investiții și împrumuturi cu dobânzi mult mai mici decât competitorii externi. Oameni de stat ca Johan van Odenbarnevelt (1547–1619) și Johan de Witt (1625–1672) au asigurat conducerea competentă și stabilitatea politică necesare noilor Provincii Unite.

2 COMPANIA OLANDEZĂ A INDIILOR DE EST
1602–1799

VOC a fost înființată în 1602, cu finanțare de 6,5 milioane de florini de la investitori. Era condusă de un consiliu din 17 directori și avea sediul în Amsterdam. Înființarea unei filiale în Java, în 1619, și măsurile în forță luate de guvernatorul general al VOC în Indiile de Est au permis companiei să-i marginalizeze pe portughezi în Insulele Mirodeniilor și să domine arhipelagul indonezian până la desființarea ei, în 1799.

☆ Cartiere generale ale VOC

3 OLANDEZII ÎN AFRICA
1592–1814

Călătoriile olandeze în Africa de Vest au început pe la 1592. Tentative nereușite de a cuceri Elmina, pe care au ocupat-o în cele din urmă în 1637, au dus la construirea fortului Nassau, în 1612 – Elmina urmând a servi drept capitală a Coastei de Aur Olandeze. Pe la 1640, olandezii amenințau baza portugheză din Angola, iar în 1652 înființaseră un avanpost la Cape Town, în extremitatea sudică a Africii. Cape Town a primit un număr însemnat de coloniști olandezi și a rămas în posesia Olandei până în 1814.

IMPERIUL RUS

OCEANUL ATLANTIC

ANGLIA
Londra
Paris
FRANȚA
OLANDA
Viena

Azore
PORTUGALIA
Lisabona
SPANIA
Madrid
Ceuta
Melilla
Oran
Madeira
Insulele Canare

IMPERIUL OTOMAN

IMPERIUL SAFAVID
Isfahan
Gamron
Delhi
IMPERIUL MOGUL

1605 Olandezii construiesc un fort pentru a monopoliza comerțul cu țesături

IMPERIUL QING
Beijing

JAPONIA
Kyoto

1641 Un punct comercial olandez este înființat în golful Nagasaki, devenind singurul loc de comerț direct între Japonia și restul lumii în perioada japoneză Edo

1623 Olandezii întemeiază factoria din Gamron (Bandar Abbas)

1616 Mogulii acordă olandezilor dreptul de a face comerț în Surat

Diu
Surat
Bombay
Bhatkal
Goa
Masulipatam
Pulicat
Madras
Sadras
Pondicherry
Negapatam
CEYLON
Tuticorin
Cannanore
Cochin
Quilon

Olandez 1637–1638

Insula Arguin
Olandeză 1638–1678
Insulele Capului Verde
Gorée
Olandeză 1621–1677
Fort Nassau
Elmina

1637–1871 Elmina este cucerită și devine capitala Coastei de Aur Olandeze

Așezări pe Coasta de Aur: 11 olandeze, 7 engleze

Fernando Po
São Tomé
Príncipe

1612 Príncipe ocupat de olandezi

Olandeză **1630–1654**
Olandeză 1641–1648

1630–1654 Recife este capitala Braziliei Olandeze până este recucerită de portughezi

1630–1654 Pernambuco este atacat și cucerit de flota olandeză

1623–1625 Salvadorul este cucerit de olandezi

Recife
BRAZILIA

ANGOLA
Luanda
Olandeză 1641–1648

1641–1642 Luanda este cucerită de olandezi

Sf. Elena
Olandeză 1633–1651

AFRICA DE SUD OLANDEZĂ

1652 Este înființată o colonie olandeză la Cape Town

OCEANUL INDIAN

Mauritius
Bourbon

1642–1643 Abel Tasman

1644 Abel Tasman

AUSTRALIA

Noua Zeelandă

Formosa
Olandeză 1624–1662

1607 VOC primește monopolul asupra comerțului cu cuișoare în Insulele Moluce, cunoscute ca Insulele Mirodeniilor

Manila
Insulele Filipine

1605 Fort cucerit de la portughezi, care permite dominația olandeză în Insulele Mirodeniilor

Molucce
Ambon
Insulele de Est
Batavia
Java
Timorul Portughez

Sumatra

▽ **Întoarcere din Batavia**
O flotă a Companiei Olandeze a Indiilor de Est revine în Olanda, în 1648, după ce a salvat un echipaj naufragiat în golful Table – primul contact olandez cu sudul Africii.

4 OLANDEZII ÎN AUSTRALIA ȘI NOUA ZEELANDĂ
1606–1642

După ce au fost primii europeni care au zărit coasta Australiei, în 1606, olandezii au cercetat intens coastele vestice și nordice ale continentului. Willem Janszoon a debarcat prima oară aici în 1606. În 1642, Abel Tasman a observat Țara Van Diemen (Tasmania) și a revendicat-o pentru Olanda. Olandezii nu au făcut nici o încercare de a coloniza Australia.

→ Călătoriile lui Abel Tasman 1642–1644
— Coasta australiană observată de olandezi, 1644

REVOLUȚIE ȘI INDUSTRIE

ÎNTRE 1700–1850, MARE PARTE A LUMII A FOST SCHIMBATĂ DIN TEMELII DE NOI IDEI ȘTIINȚIFICE ȘI POLITICE. DAR POATE CEA MAI AMPLĂ TRANSFORMARE A FOST REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ.

EPOCA REVOLUȚIILOR

Perioada de la 1700 la 1850 ar putea primi multe denumiri – epoca imperiilor, a industriilor, a națiunilor, a iluminismului sau a romantismului și naționalismului. Ea a fost toate acestea la un loc și mai mult decât atât – a fost o epocă a revoluțiilor, care a modelat lumea modernă.

▽ **Luptă până la capăt**
Într-una dintre bătăliile navale decisive ale Războiului de Șapte Ani, britanicii au preluat controlul asupra fortăreței franceze Louisbourg (din Canada de azi) în iulie 1758. Victoria le-a permis să ocupe capitala franceză din America de Nord, Québec, în anul următor.

Forța dominantă a acestei perioade a fost creșterea. O explozie demografică a mers mână în mână cu inovațiile, care, la rândul lor, au dus la o sporire a productivității, comerțului, economiei, urbanizării, agriculturii și industriei, alfabetizării și educației, presei și tehnologiei. Rezultatul a fost expansiunea unor imperii și prăbușirea altora, pe măsură ce diferitele entități și sisteme politice au încercat – și uneori au eșuat – să facă față dezvoltării subite. Unele națiuni au înflorit, adesea cu implicații economice și umane brutale, cum a fost cazul exploatării de către Marea Britanie a resurselor globale, care a avut la bază comerțul cu sclavi, sau al expansiunii SUA pe continentul nord-american (pp. 260–261). Altele, din estul Asiei în vestul Europei, n-au reușit să facă față presiunii, aici producându-se revoluții cu efecte pe termen lung.

△ **La Boston**
Dintre toate lăzile cu ceai aruncate în port în timpul Partidei de Ceai din Boston, în 1773, de către protestatarii americani împotriva dominației britanice, aceasta este singura care s-a păstrat.

Remodelare a lumii

Începutul secolului XVIII a adus schimbări pe mai mult fronturi. Inovațiile în agricultură, industrie și alte tipuri de tehnologie au intensificat colonizarea europenilor în America, Asia, Australia și Noua Zeelandă. Consecințele pentru indigeni au fost cumplite – de exemplu, expansiunea SUA în teritoriile nativilor americani sau genocidul căruia i-au căzut victimă aborigenii din Australia. Progresele tehnologice au făcut ca amploarea și gradul de mortalitate să crească exponențial, fie în Europa, unde războaiele napoleoniene (pp. 208–211) au dus la mobilizarea unor armate

DEZVOLTARE A LEGĂTURILOR

Pe măsură ce legăturile dintre diferitele părți ale lumii se intensificau, populațiile creșteau, iar călătoriile și comunicațiile deveneau mai ușoare. Consecințele au fost observate în privința deplasărilor de populație, schimbării nivelului economiei mondiale și evoluțiilor politice naționale și internaționale, inclusiv a conflictelor globale. Acum s-au realizat imense progrese în dezvoltarea înțelegerii umane a naturii și a abilității ulterioare de a o controla și exploata.

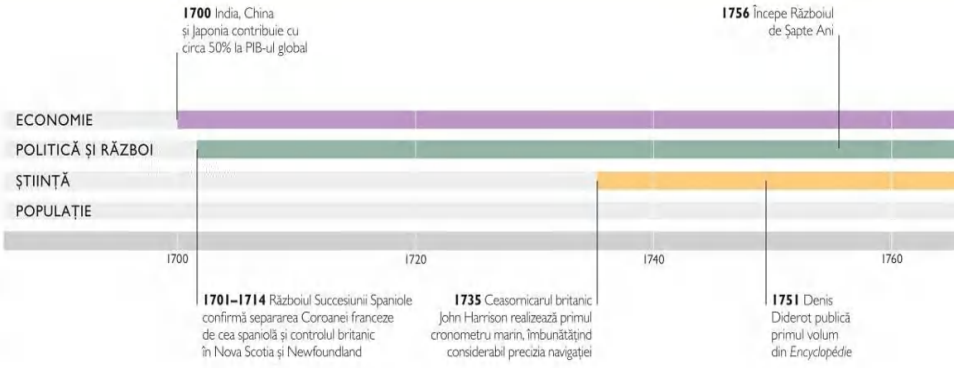
1700 India, China și Japonia contribuie cu circa 50% la PIB-ul global
1756 Începe Războiul de Șapte Ani
ECONOMIE
POLITICĂ ȘI RĂZBOI
ȘTIINȚĂ
POPULAȚIE
1700
1720
1740
1760
1701–1714 Războiul Succesiunii Spaniole confirmă separarea Coroanei franceze de cea spaniolă și controlul britanic în Nova Scotia și Newfoundland
1735 Ceasornicarul britanic John Harrison realizează primul cronometru marin, îmbunătățind considerabil precizia navigației
1751 Denis Diderot publică primul volum din Encyclopédie

◁ **Capete ridicate**
O gravură din secolul XVIII prezintă revoluționari francezi arătând capetele gărzilor ucise în urma asediului Bastiliei, pe 14 iulie 1789 – unul dintre marile acte simbolice ale Revoluției Franceze.

uriașe, fie în Noua Zeelandă, unde muschetele au transformat războiul tradițional al maorilor, fie în India, unde mici forțe europene au reușit să înfrângă forțe locale mai numeroase, sau în Africa, unde imperiile bazate pe exploatarea sclavilor s-au dezvoltat datorită noilor arme.

Impact global

În secolul XVIII a avut loc primul conflict global, când Războiul de Șapte Ani (pp. 192–193) între puterile europene s-a răspândit pe teatre de operații din toată lumea – din America de Nord în Asia de Sud-Est. Pe măsură ce rețelele comerciale și financiare ajungeau în orice punct al planetei, consecințele puteau fi resimțite pretutindeni: pe câmpiile din Midwestul american, unde căile ferate întinse de la coasta atlantică la cea pacifică au dus la creștere economică, dar au și exterminat turmele de bizoni care susțineau modul de viață al nativilor, în Africa, unde comerțul cu sclavi a dus la depopulări masive, până în sudul Asiei, unde imperialismul britanic a provocat dislocarea economiei și a comerțului local. În China, problemele valutare și comerciale au provocat Războaiele Opiului, iar în Australasia, acapararea pământurilor de către coloniști a înpuținat populațiile indigene.

Astfel de transformări uriașe au avut, inevitabil, consecințe politice profunde. În Europa și în Americi, clasele de mijloc și cele meșteșugărești, în creștere, au făcut presiuni pentru schimbare, prin revoluție, dacă a fost necesar, astfel încât în perioada 1700–1850 s-au produs numeroase conflicte revoluționare – cele mai importante fiind revoluțiile americană și franceză din secolul XVIII și cele naționaliste și politice de la începutul secolului XIX, în America de Sud. Cele mai mari transformări s-au produs însă în China, unde secolul XIX a fost marcat de tulburări aproape continue, țara nereușind să se adapteze transformărilor economice, tehnologice și politice globale.

Pe la 1850, lumea era, în general, mult mai bogată, dar inegalitatea era mai mare ca niciodată. În ciuda progreselor remarcabile din politică, societate și cultură, și a mișcărilor revoluționare, de eliberare și de emancipare, în ciuda iluminismului și a revoluției științifice, sărăcia a fost factorul cu cea mai mare creștere. Performanțele din industrie, comerț, tehnologie și cultură fuseseră clădite pe exploatare, sclavie, genocid și nedreptăți.

▷ **Hartă a viitorului**
Această hartă a fost creată în cursul expediției lui Lewis și Clark (1804–1806), care a contribuit la deschiderea Americii de Nord către colonizare și a accelerat expansiunea Statelor Unite.

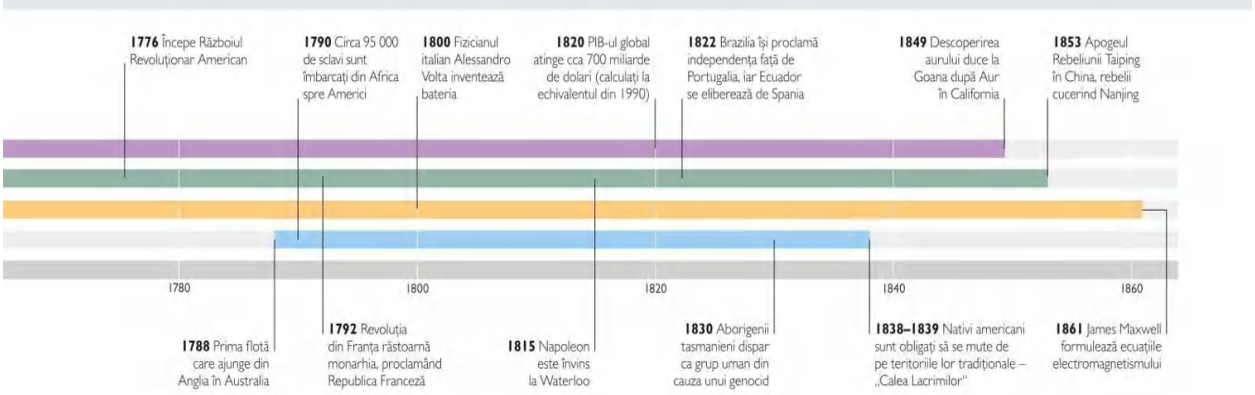
1776 Începe Războiul Revoluționar American
1790 Circa 95 000 de sclavi sunt îmbarcați din Africa spre Americi
1800 Fizicianul italian Alessandro Volta inventează bateria
1820 PIB-ul global atinge cca 700 miliarde de dolari (calculați la echivalentul din 1990)
1822 Brazilia își proclamă independența față de Portugalia, iar Ecuador se eliberează de Spania
1849 Descoperirea aurului duce la Goana după Aur în California
1853 Apogeul Rebeliunii Taiping în China, rebelii cucerind Nanjing
1780
1800
1820
1840
1860
1788 Prima flotă care ajunge din Anglia în Australia
1792 Revoluția din Franța răstoarnă monarhia, proclamând Republica Franceză
1815 Napoleon este învins la Waterloo
1830 Aborigenii tasmanieni dispar ca grup uman din cauza unui genocid
1838–1839 Nativi americani sunt obligați să se mute de pe teritoriile lor tradiționale – „Calea Lacrimilor"
1861 James Maxwell formulează ecuațiile electromagnetismului

3 CONFEDERAȚIA IROCHEZĂ 1600–1779

În 1722, tribul Tuscarora, alungat din Carolina de Sud și de Nord de coloniști europeni, a devenit al șaselea membru al unei ligi de națiuni numite Confederația Irocheză, situată în nordul statului New York. Irochezii și-au apărat cu succes teritoriul până în 1779, când o armată americană a lansat o campanie sistematică de distrugere a așezărilor și ogoarelor irocheze.

Teritoriul Confederației Irocheze

4 RĂZBOIUL PENTRU URECHEA LUI JENKINS 1739–1748

Conflictul dintre spanioli și englezi pentru teritoriul dintre Carolina de Sud și Florida mocnea de un secol. Dar ostilitățile au răbufnit când căpitanul englez de marină Robert Jenkins a pretins că garda de coastă spaniolă îi jefuise nava și îi tăiase urechea (pe care o prezentase, retezată, Parlamentului). Acest incident a declanșat un război de nouă ani cu Spania, conflict care ulterior s-a împletit cu Războiul Regelui George.

Campanie spaniolă
Campanie britanică
Bătălie importantă

5 RĂZBOIUL REGELUI GEORGE 1744–1748

În 1744, francezii și britanicii se războiau în Europa din cauza succesiunii la tronul Austriei. Războiul Regelui George a fost denumirea dată teatrului de luptă al acestui conflict în America de Nord. Războiul a dus la cucerirea de către coloniști britano-americani a orașului Louisbourg, din insula Cape Breton. Dar, potrivit Tratatului de pace din 1748, britanicii au restituit Louisbourg francezilor – o decizie care i-a înfuriat pe coloniștii americani.

Campanie franceză
Raid francez
Campanie britanică
Bătălie importantă

6 RĂZBOIUL FRANCEZ ȘI INDIAN 1756–1762

Coloniștii britanici au profitat că resursele militare franceze erau mobilizate în Europa, atacându-i pe coloniștii francezi din America de Nord (p. 192). Victoriile de la Fort Louisbourg (1758), Québec (1759), Fort Niagara (1759) și Montréal (1760) au pus capăt pretențiilor teritoriale franceze în America de Nord, Franța cedând Spaniei Louisiana prin tratatul secret de la Fontainebleau (1762).

Bătălie importantă

2 RĂZBOIUL REGINEI ANNA 1702–1713

Aliați cu triburi native americane, coloniștii francezi au întreprins raiduri asupra așezărilor britanice din Noua Anglie. Ca ripostă, britanicii au cucerit fortăreața franceză de importanță strategică Port Royal, din colonia Acadia. După război, Acadia continentală, zona golfului Hudson și Newfoundland au fost cedate Marii Britanii prin Tratatul de la Utrecht (1713). O parte din Acadia a devenit Nova Scotia, numită astfel deoarece fusese, între 1629 și 1632, colonie scoțiană (p. 156).

Campanie franceză
Raid francez
Campanii franceze și native americane
Campanie britanică

1 CONCURENȚĂ FRANCEZĂ 1700–1750

Coloniștii francezi au pretins o mare parte din America de Nord – de la delta fluviului Mississippi, în sud, la coasta nord-vestică – și au început să o colonizeze, comerțul cu blănuri formând baza economiei lor. Pe la 1750, tensiunile crescânde cauzate de acapararea de către britanici a teritoriilor din Midwest, învecinate cu Marile Câmpii, i-au determinat pe francezi să construiască o serie de forturi. De asemenea, ei au încheiat tratate de prietenie cu triburi ca Huron și Ochawa pentru a lupta împreună împotriva amenințării britanice.

Forturi franceze
Puncte comerciale franceze

Golful Hudson
Fort Churchill
Churchill
Nelson
York Factory
Severn Factory
Golful James
TERIT. RUPERT
Eastmain
Rupert House
Fort Albany
Moose Factory
Lacul Winnipeg
Marile Câmpii
Fort Kaministikwia
Lacul Superior
PAYS D'EN HAUT
Michilimackinac
Lacul Huron
Lacul Michigan
Lacul Ontario
Detroit
Lacul Erie
Niagara
Ottawa
CANADA
Sf. Lorenț
Montreal
Lacul Champlain
Québec
Golful Sf. Lorenț
Insula Cape Breton
1758 Fort Louisbourg
ACADIA
Annapolis Royal (Port Royal)
Halifax
NOVA SCOTIA
Newfoundland
Bonavista
St John
1704
1708
1710
1745
1707
NEW ENGLAND
Boston
Newport
Philadelphia
Richmond
Jamestown
Vincennes
Cahokia
Kaskaskia
Missouri
Ohio
LOUISIANA
TERITORIU INDIAN
Mississippi
Munții Apalași
Carolina de Sud
Charleston
Savannah
Fort Frederica
San Agustín
Bloody Marsh
Fort St George
Fort St Francis
Fort Piccolata
New Orleans
1740
Florida
Golful Mexic
Rio Grande
BAHAMAS

1704–1708 Francezii pradă coloniile britanice în Războiul Reginei Anna

1745 Fortăreața franceză Louisbourg cade în mâinile americanilor în timpul Războiului Regelui George

1710 Trupe britanice ocupă capitala Acadiei, Port Royal, redenumind-o Annapolis Royal

1745 Forțe franceze și aliații lor nativi americani pradă și distrug satul Saratoga, ucigând aproape 100 de locuitori

1774 La Philadelphia se desfășoară primul Congres Continental, în cadrul căruia coloniștii decid să boicoteze mărfurile de import britanice în semn de protest față de Legea Ceaiului din 1773

Anii 1700 Forturile din fertilul teritoriu Illinois (Kaskasia, Cahokia și Vincennes) devin grânarul Noii Franțe

Iulie 1742 Spaniolii încearcă să invadeze Georgia în bătălia de la Bloody Marsh

1742

△ **Partida de Ceai din Boston**
Ca reacție la noile taxe impuse de britanici prin Legea Ceaiului și Legea Timbrului – o taxă pe hârtie – revoluționari deghizați în nativi americani au distrus prețioasa încărcătură de ceai de pe navele Companiei Britanice a Indiilor de Est.

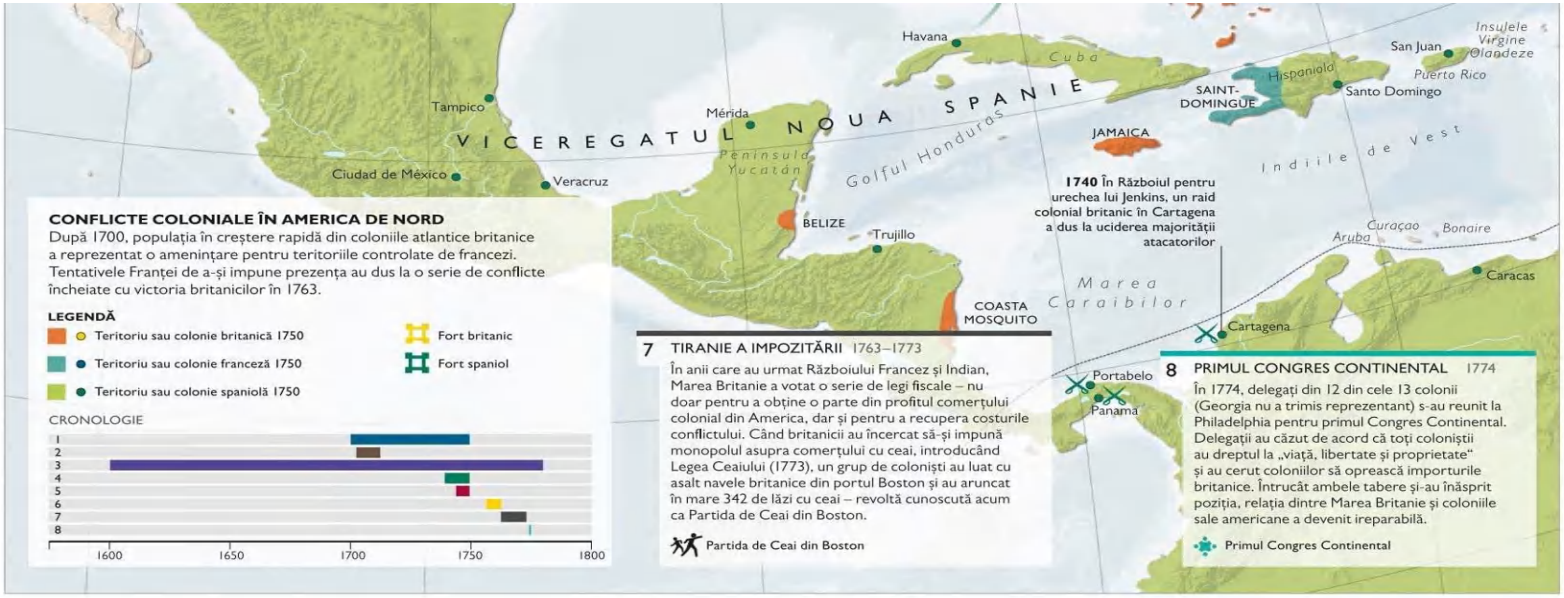
Havana
Cuba
Insulele Virgine Olandeze
San Juan
Puerto Rico
Hispaniola
Santo Domingo
SAINT-DOMINGUE
JAMAICA
Indiile de Vest
Tampico
Mérida
VICEREGATUL NOUA SPANIE
Golful Honduras
Peninsula Yucatán
Ciudad de México
Veracruz
BELIZE
Trujillo
COASTA MOSQUITO
Curaçao
Bonaire
Aruba
Caracas
Marea Caraibilor
Cartagena
Portabelo
Panama
CONFLICTE COLONIALE ÎN AMERICA DE NORD
După 1700, populația în creștere rapidă din coloniile atlantice britanice a reprezentat o amenințare pentru teritoriile controlate de francezi. Tentativele Franței de a-și impune prezența au dus la o serie de conflicte încheiate cu victoria britanicilor în 1763.
LEGENDĂ
Teritoriu sau colonie britanică 1750
Teritoriu sau colonie franceză 1750
Teritoriu sau colonie spaniolă 1750
Fort britanic
Fort spaniol
CRONOLOGIE
1600
1650
1700
1750
1800
1740 În Războiul pentru urechea lui Jenkins, un raid colonial britanic în Cartagena a dus la uciderea majorității atacatorilor
7 TIRANIE A IMPOZITĂRII 1763–1773
În anii care au urmat Războiului Francez și Indian, Marea Britanie a votat o serie de legi fiscale – nu doar pentru a obține o parte din profitul comerțului colonial din America, dar și pentru a recupera costurile conflictului. Când britanicii au încercat să-și impună monopolul asupra comerțului cu ceai, introducând Legea Ceaiului (1773), un grup de coloniști au luat cu asalt navele britanice din portul Boston și au aruncat în mare 342 de lăzi cu ceai – revoltă cunoscută acum ca Partida de Ceai din Boston.
Partida de Ceai din Boston
8 PRIMUL CONGRES CONTINENTAL 1774
În 1774, delegați din 12 din cele 13 colonii (Georgia nu a trimis reprezentant) s-au reunit la Philadelphia pentru primul Congres Continental. Delegații au căzut de acord că toți coloniștii au dreptul la „viață, libertate și proprietate" și au cerut coloniilor să oprească importurile britanice. Întrucât ambele tabere și-au înăsprit poziția, relația dintre Marea Britanie și coloniile sale americane a devenit ireparabilă.
Primul Congres Continental

BĂTĂLIA PENTRU AMERICA DE NORD

În prima jumătate a secolului XVIII, America de Nord a devenit un alt teatru al exprimării rivalităților imperiale dintre Franța, Marea Britanie și Spania. În cele din urmă, Marea Britanie se va impune, dar costul victoriei va sădi sentimentul revoluționar în inimile coloniștilor americani.

Populația coloniilor nord-americane britanice ajunsese la 1,2 milioane de locuitori până la 1750 – depășindu-i cu mult pe cei 65 000 de francezi și circa 20 000 de coloniști spanioli de pe continent.

Dimpotrivă, populația nativă se afla în declin rapid, răvășită din cauza strămutărilor, a masacrelor și bolilor aduse din Lumea Veche. De exemplu, numărul nativilor americani de la est de munții Apalași scăzuse de la 120 000 la începutul colonizării europene la doar 20 000 în 1750. Mai mult, triburile native americane nu reușeau să se unească pentru a rezista valurilor de coloniști. Francezii au căutat să țină în frâu înfloritoarele colonii britanice de pe coasta Atlanticului, plasându-și strategic propriile așezări și încheind alianțe cu nativii americani. Tactica a generat ciocniri, dar nu a împiedicat extinderea teritoriilor coloniilor britanice, alungarea coloniștilor francezi către nord-est și distrugerea avanposturilor spaniole care amenințau să frâneze expansiunea britanică spre sud. Conflictele au culminat cu Războiul Francez și Indian (parte a Războiului de Șapte Ani – pp. 192–193) – o campanie sângeroasă și costisitoare care a adus britanicilor o victorie decisivă și aproape va pune capăt pretențiilor teritoriale franceze pe continent. Dar, după război, guvernul britanic a impus legi și taxe pentru a recupera costurile conflictului, generând resentimente în rândurile coloniștilor, deranjați că sunt conduși din exterior.

AMERICA DE NORD, 1763
Harta Americii de Nord s-a schimbat radical după victoria britanică în Războiul Francez și Indian (1754–1760), britanicii smulgând francezilor toate teritoriile de la est de Mississippi. În acest timp, Spania a obținut controlul nominal asupra Louisianei și a cedat Florida britanicilor. Pentru a liniști triburile native americane, guvernul britanic a trasat în 1763 Linia Proclamației, care interzicea colonizarea dincolo de lanțul munților Apalași.

RĂZBOIUL DE ȘAPTE ANI

Izbucnirea unui conflict între Marea Britanie și Franța pentru dominație colonială a atras aliați de ambele părți. Cum ostilitățile s-au extins din America de Nord până în India și din Caraibe până în Rusia, acesta a fost cu adevărat primul război la scară globală.

Războiul de Șapte Ani a opus alianța compusă din Marea Britanie, Prusia și Hanovra celei alcătuite din Franța, Austria, Suedia, Saxonia, Rusia și Spania. Războiul a fost generat de rivalitatea comercială și imperială și de antagonismul dintre Prusia și Austria. În Europa, Prusia a lansat o lovitură preventivă asupra Saxoniei, în august 1756, după ce s-a văzut înconjurată de inamici, odată ce Franța pusese capăt vechii rivalități cu Austria habsburgică și, împreună cu Rusia, formase o mare alianță. Marea Britanie s-a alăturat Prusiei, parțial pentru ca suveranul britanic să-și protejeze posesiunea germană, Hanovra, de amenințarea cuceririi franceze. Dar scopul principal al britanicilor era de a distruge Franța ca rival comercial. Din acest motiv, atacurile lor s-au concentrat asupra flotei franceze și a coloniilor franceze de peste mări, în special cele din America de Nord. Implicată masiv în Europa, Franța nu a avut suficiente resurse pentru apărarea coloniilor sale, suferind pierderi substanțiale în America de Nord, Caraibe, vestul Africii și India (pp. 224–225). Purtat simultan pe cinci continente, Războiul de Șapte Ani a culminat în 1763 cu impunerea Marii Britanii drept cea mai mare putere colonială.

„Deși am avut Franța ca adversar, am folosit Germania ca teatru de război, unde francezii să-și trimită și să-și irosească armatele."

WILLIAM PITT, PREMIER BRITANIC, 1762

DOMINAȚIE COLONIALĂ

Războiul de Șapte Ani a pus la încercare forța militară a puterilor europene – Franța, Marea Britanie și Spania – în America de Nord, unde s-au luptat pentru supremație colonială. Bătăliile purtate pe două fronturi, în Europa și în colonii, au secătuit atât resursele, cât și loialitatea coloniștilor.

CRONOLOGIE

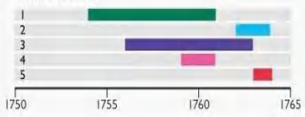

LEGENDĂ

- Fort britanic
- Fort francez
- Fort spaniol
- Bază navală britanică
- Bază navală franceză
- Bază navală spaniolă
- Posesiuni britanice
- Posesiuni franceze
- Posesiuni spaniole

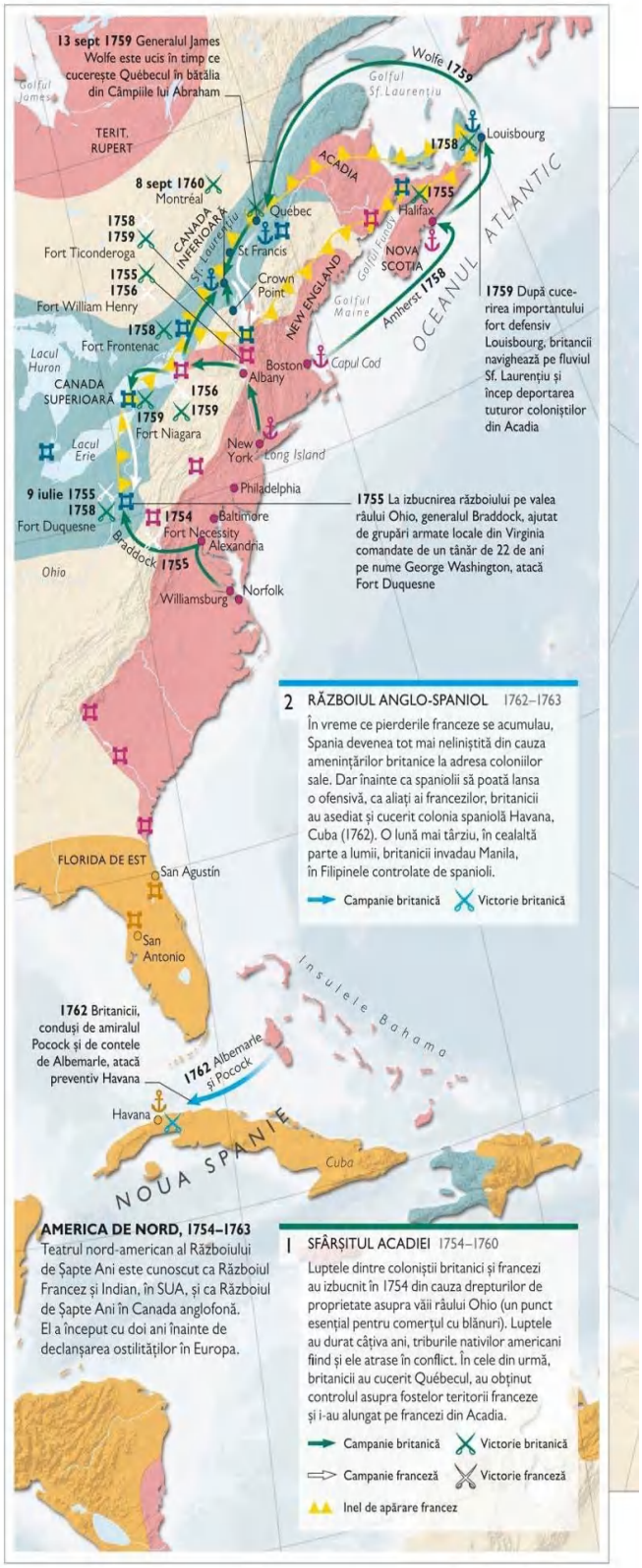
13 sept 1759 Generalul James Wolfe este ucis în timp ce cucerește Québecul în bătălia din Câmpiile lui Abraham
Golful James
TERIT. RUPERT
Wolfe 1759
Golful Sf. Laurențiu
Louisbourg
1758
ACADIA
1755
Halifax
8 sept 1760 Montréal
Québec
CANADA INFERIOARĂ
Sf. Laurențiu
1758 1759 Fort Ticonderoga
St Francis
Golful Fundy
NOVA SCOTIA
OCEANUL ATLANTIC
1755 1756 Fort William Henry
Crown Point
NEW ENGLAND
Golful Maine
Amherst 1758
1759 După cucerirea importantului fort defensiv Louisbourg, britancii navighează pe fluviul Sf. Laurențiu și încep deportarea tuturor coloniștilor din Acadia
1758 Fort Frontenac
Lacul Huron
Boston
Albany
Capul Cod
CANADA SUPERIOARĂ
1756 1759 Fort Niagara
Lacul Erie
New York
Long Island
Philadelphia
9 iulie 1755 1758 Fort Duquesne
1754 Fort Necessity
Baltimore
Alexandria
Braddock 1755
1755 La izbucnirea războiului pe valea râului Ohio, generalul Braddock, ajutat de grupări armate locale din Virginia comandate de un tânăr de 22 de ani pe nume George Washington, atacă Fort Duquesne
Ohio
Williamsburg
Norfolk
2 RĂZBOIUL ANGLO-SPANIOL 1762–1763
În vreme ce pierderile franceze se acumulau, Spania devenea tot mai neliniștită din cauza amenințărilor britanice la adresa coloniilor sale. Dar înainte ca spaniolii să poată lansa o ofensivă, ca aliați ai francezilor, britanicii au asediat și cucerit colonia spaniolă Havana, Cuba (1762). O lună mai târziu, în cealaltă parte a lumii, britanicii invadau Manila, în Filipinele controlate de spanioli.
Campanie britanică
Victorie britanică
FLORIDA DE EST
San Agustín
San Antonio
Insulele Bahama
1762 Britanicii, conduși de amiralul Pocock și de contele de Albemarle, atacă preventiv Havana
1762 Albemarle și Pocock
Havana
NOUA SPANIE
Cuba
AMERICA DE NORD, 1754–1763
Teatrul nord-american al Războiului de Șapte Ani este cunoscut ca Războiul Francez și Indian, în SUA, și ca Războiul de Șapte Ani în Canada anglofonă. El a început cu doi ani înainte de declanșarea ostilităților în Europa.
1 SFÂRȘITUL ACADIEI 1754–1760
Luptele dintre coloniștii britanici și francezi au izbucnit în 1754 din cauza drepturilor de proprietate asupra văii râului Ohio (un punct esențial pentru comerțul cu blănuri). Luptele au durat câțiva ani, triburile nativilor americani fiind și ele atrase în conflict. În cele din urmă, britanicii au cucerit Québecul, au obținut controlul asupra fostelor teritorii franceze și i-au alungat pe francezi din Acadia.
Campanie britanică
Victorie britanică
Campanie franceză
Victorie franceză
Inel de apărare francez

3 INVAZIA PRUSIEI 1756–1762
Când Prusia lui Frederic cel Mare a invadat Saxonia, Austria și aliații săi au ripostat pe toate fronturile, însă Prusia, cu ajutorul finanțării britanice, a reușit o serie de prime victorii, mai ales cea din 1757 de la Leuthen, împotriva francezilor. Dar Prusia a suferit pierderi grele în fața Austriei și Rusiei în 1759 la Kunersdorf. Alte ofensive rusești păreau să pecetluiască soarta Prusiei, dar moartea țarinei Elisabeta a oferit prusacilor un răgaz la momentul potrivit.
Prusia și aliații săi
Victorii ale Prusiei și aliaților săi
Austria și aliații săi
Victorii ale Austriei și aliaților săi
Campanii inițiale ale Austriei și aliaților săi
EUROPA, 1756–1763
În Europa, Războiul de Șapte Ani a avut loc pe teritorii din centrul și estul continentului, dar și pe mările din vestul acestuia.
1762 Urcarea pe tron a țarului Petru al III-lea duce la încheierea păcii între Rusia și Prusia
1763 Pacea de la Hubertusburg confirmă revenirea la statutul anterior războiului și, pentru Prusia, ascendența la statut de mare putere
1760 Victoriile prusace de la Leignitz și Torgau alungă amenințarea la adresa Austriei
1759 Victoria navală din golful Quiberon (și victoria de la Lagos) asigură supremația maritimă a britanicilor
1761 Keppel
1757 Hawke și Mordaunt
Hawke
1763 Tratatul de la Paris
1759 Lagos
1782
1756–1768
1756
4 BLOCADELE BRITANICE 1759–1761
Francezii plănuiseră o invazie a Marii Britanii, dar flota lor a fost măcinată de înfrângerile din 1759, la Lagos, în largul coastelor Portugaliei (19–28 august), și în golful Quiberon, în largul coastelor Bretaniei (20 noiembrie), în vreme ce blocadele navale britanice au afectat rutele de aprovizionare ale coloniilor franceze. Aceste victorii navale au permis Marii Britanii să obțină un avantaj asupra Franței în cuceririle coloniale din alte zone.
Victorii britanice
Victorii franceze
Campanii navale britanice
Campanii navale franceze
5 TRATATUL DE PACE DE LA PARIS 1763
Semnarea Tratatului de la Paris a confirmat sfârșitul ambițiilor imperiale și coloniale ale Franței și ascensiunea Marii Britanii ca imperiu mondial. După război, împovărată de uriașe datorii de război, Marea Britanie a încercat să scoată venituri din coloniile sale nord-americane, în pofida voinței coloniștilor, creând astfel premisele unei revolte.
Tratatul de la Paris
Marea Nordului
IRLANDA
MAREA BRITANIE
Londra
Plymouth
Portsmouth
Chatham
Cherbourg
Brest
St Malo
Paris
Golful Quiberon
Rochefort
FRANȚA
Ferrol
Coruña
OCEANUL ATLANTIC
Porto
PORTUGALIA
Lisabona
Madrid
SPANIA
Cádiz
Gibraltar
Cartagena
Toulon
Prepdi
SUEDIA
Marea Baltică
RUSIA
HANOVRA
Berlin
Kolberg
Danzig
PRUSIA
PRUSIA
POLONIA–LITUANIA
1758 Zorndorf
1759 Kunersdorf
Liegnitz
SAXONIA
1757 Leuthen
1758 Hochkirch
1756 Pirna
1756 Lobositz
1757 Praga
1757 Kolin
AUSTRIA
UNGARIA
MILANO
MANTOVA
Marea Adriatică
Dunărea
TOSCANA
CORSICA

△ **Bătrânul Fritz**
Frederic cel Mare al Prusiei, înfățișat aici aducând onoruri unui ofițer căzut în luptă, a triumfat în ciuda tuturor așteptărilor, fiind poreclit cu simpatie în Germania „Bătrânul Fritz".

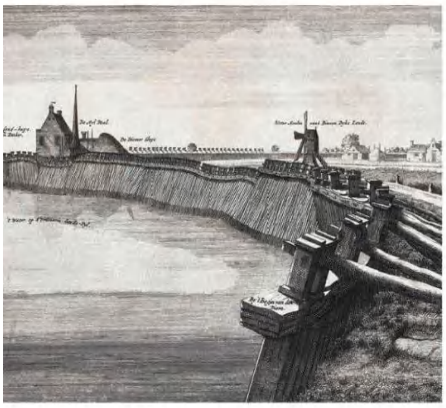

△ **Noi pământuri smulse mării**
Această ilustrație din 1705 este una dintre cele mai impresionante reprezentări ale impactului asanării terenurilor – olandezii și-au mărit pur și simplu teritoriul folosind diguri și baraje pentru a asana pământuri aflate anterior sub nivelul mării.

REVOLUȚIA AGRICOLĂ

Sintagma „Revoluție Agricolă" este asociată prin tradiție cu creșterea rapidă a productivității agriculturii de la începutul secolului XVIII până la mijlocul secolului XIX. Ea a început mai ales în Marea Britanie, răspândindu-se apoi în Europa, SUA și mai departe.

Încă de la începutul secolului XVIII, fermierii britanici au adoptat și adaptat tehnici, culturi și tehnologii din alte părți ale lumii, mai ales din Țările de Jos (actualele state Belgia și Olanda), pentru o creștere substanțială a productivității agriculturii. Între 1750 și 1850, productivitatea culturilor de grâu din Marea Britanie s-a triplat, susținând o creștere pe măsură a populației, dincolo de nivelurile sustenabile istoric. Multe dintre practicile și ideile implicate au fost poate inspirate de Europa continentală, dar pe la 1815, productivitatea agriculturii britanice o depășise clar pe cea a oricărei alte țări europene. În secolul XIX, aceste inovații s-au răspândit în toată lumea dezvoltată. Cei patru piloni au fost tehnologia agricolă, cum ar fi semănătoarele și mecanizarea; rotația culturilor, încrucișarea selectivă pentru îmbunătățirea șeptelului și împrejmuirile, asanările și alte schimbări în folosirea terenurilor.

▷ **Semănătoare**
Acest dispozitiv relativ simplu a îmbunătățit considerabil productivitatea agricolă, plantând semințe aliniate, spațiate și la aceeași adâncime.

Inovație și mecanizare

În 1791, fermierul și agronomul englez Jethro Tull a construit o semănătoare îmbunătățită, care planta semințele în șiruri, simplificând îngrijirea și plivirea culturilor și sporind astfel eficiența muncii. Deși a fost adoptată mai greu, semănătoarea a fost emblematică pentru potențialul tehnologiei de a îmbunătăți masiv productivitatea terenului și a forței de muncă. În SUA, Cyrus McCormick a dezvoltat secerătoarea, iar în 1840 reușea să secere cu ea într-o zi de 12 ½ ori mai mult grâu decât cu o seceră clasică.

O altă sursă de creștere a recoltelor a fost folosirea de noi soiuri de cereale, cum ar fi grâul și ovăzul cu randament ridicat – care au înlocuit secara cu randament scăzut –, dar și napii, rădăcinoase care puteau fi cultivate fără să fie necesară plivirea buruienilor. Dar poate cel mai mare avânt s-a datorat depășirii factorului care limita în primul rând creșterea recoltelor, anume nivelul de azot în sol. Deși încă nu înțelegeau biologia care stătea la baza acestui fenomen, fermierii din Țările de Jos descoperiseră că unele culturi, precum leguminoasele și trifoiul, îmbunătățeau fertilitatea solului, reducând necesitatea de a lăsa ogoarele pârloagă. Explicația este că nodulii bacterieni de pe rădăcinile acestor plante fixează sau asimilează azotul atmosferic, fertilizând solul simultan cu producerea unor surse utile de hrană sau de nutreț. În Norfolk, între 1700 și 1850 trecerea la cultivarea

DECLANȘARE

Introducerea varietăților cu randament ridicat, rotația culturilor și impactul economic al plantelor non-alimentare au fost unele dintre principalele forțe motrice ale Revoluției Agricole. Alte repere importante au inclus crearea de noi rase de animale domestice și felul cum au fost introduse pe piață. Noi pământuri au intrat în circuitul agricol în Lumea Nouă. Folosirea terenului cunoștea o transformare în Lumea Veche. Schimbările demografice rurale și urbane au transformat mâna de lucru, iar noi tehnologii au crescut productivitatea.

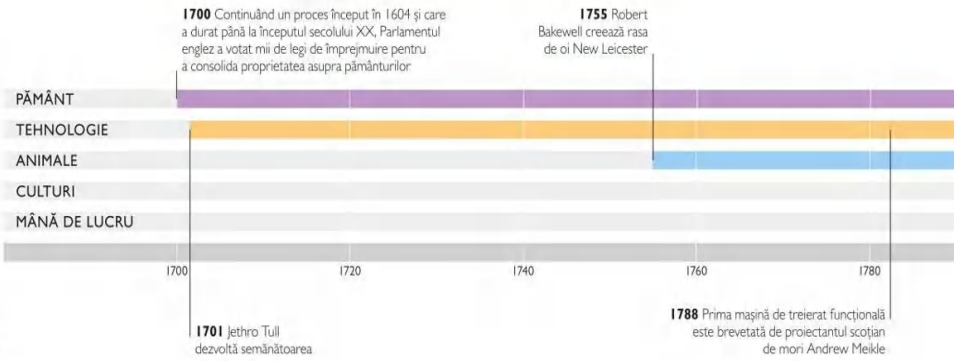
1700 Continuând un proces început în 1604 și care a durat până la începutul secolului XX, Parlamentul englez a votat mii de legi de împrejmuire pentru a consolida proprietatea asupra pământurilor
1755 Robert Bakewell creează rasa de oi New Leicester
PĂMÂNT
TEHNOLOGIE
ANIMALE
CULTURI
MÂNĂ DE LUCRU
1700
1720
1740
1760
1780
1701 Jethro Tull dezvoltă semănătoarea
1788 Prima mașină de treierat funcțională este brevetată de proiectantul scoțian de mori Andrew Meikle

◁ **Berbecul de Leicester al lui Bakewell**
Această gravură prezintă un berbec Dishley sau New Leicester, unul dintre produsele programului extensiv al lui Robert Bakewell de încrucișare selectivă pentru crearea de rase de animale mai productive.

de trifoi și dublarea suprafeței cultivate cu legume au triplat rata de fixare a azotului.

Schimbare a practicilor

Schimbarea modului în care vitele erau crescute (în staul, în loc de pășune, de pildă) a făcut posibilă colectarea bălegarului folosit ca îngrășământ. Laolaltă, inovațiile au crescut recoltele de grâu cu aproape un sfert între 1700 și 1800 și apoi cu aproape jumătate între 1800 și 1850. Cunoașterea științifică a ținut cont de înțelepciunea empirică, dezvăluind că azotul este elementul-cheie în îngrășămintele agricole, iar de la mijlocul secolului XIX, surse importate, ca guano, au devenit importante.

Recoltele mai bune și cultivarea de plante pentru nutreț au dus la o creștere a șeptelului, iar încrucișarea selectivă a dus la apariția de rase de animale de mare productivitate. Rase ca oaia Merino, faimoasă pentru lâna sa, au radicalizat agricultura australiană după 1807; până în anii 1850 existau 39 de oi per cap de australian. În Marea Britanie,

„Agricultura nu doar că dă bogăție unei națiuni, dar îi dă singura bogăție pe care o poate numi a sa."

SAMUEL JOHNSON, ESEIST ENGLEZ, 1709–1784

împrejmuirile – ridicarea de garduri în jurul unor terenuri necultivate sau comune, pentru a le transforma în proprietate privată – au sporit suprafața terenului disponibil pentru agricultura intensivă, ca și defrișarea pădurilor, recuperarea pășunilor înalte sau a regiunilor mlăștinoase. De la jumătatea secolului XVII la jumătatea secolului XIX, aproape o treime din terenul agricol din Europa a fost afectat. Terenuri care anterior fuseseră pășuni au devenit arabile, pe pășuni fiind cultivate plante de nutreț, în special cele produse în cadrul sistemului de rotație a culturilor. Rotația culturilor, mai ales când plantele erau semănate în șiruri, a făcut să nu mai fie necesară lăsarea de pârloage pentru a permite plivirea.

Revoluția Agricolă a pus temeliile Revoluției Industriale (pp. 212–213). Ea a susținut niveluri ridicate de creștere demografică și a sporit productivitatea terenurilor și a lucrătorilor, eliberând forță de muncă din agricultură și de la sate și conducând către dezvoltarea orașelor și a forței de muncă industriale.

△ **Împrăștiere a bălegarului**
Această idilică scenă rurală ascunde cumva natura produsului căruia i se face reclamă – guano sau îngrășământ făcut din găinațul păsărilor.

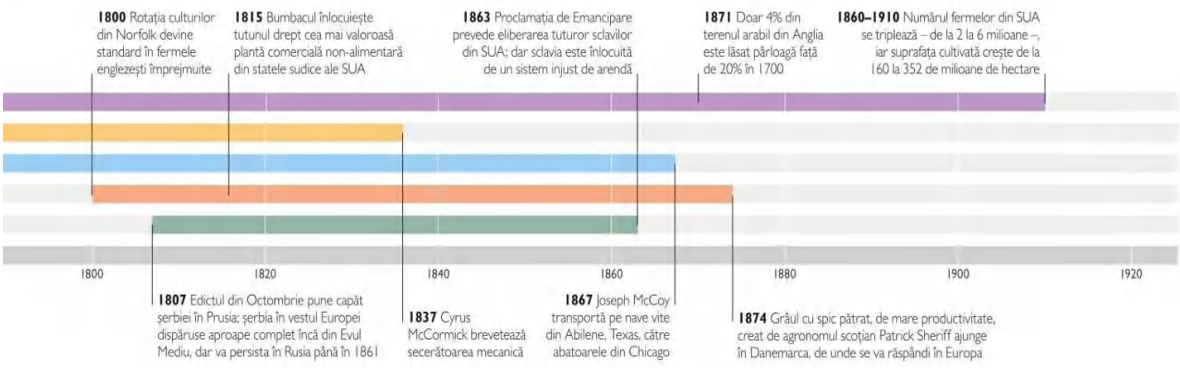
1800 Rotația culturilor din Norfolk devine standard în fermele englezești împrejmuite
1815 Bumbacul înlocuiește tutunul drept cea mai valoroasă plantă comercială non-alimentară din statele sudice ale SUA
1863 Proclamația de Emancipare prevede eliberarea tuturor sclavilor din SUA; dar sclavia este înlocuită de un sistem injust de arendă
1871 Doar 4% din terenul arabil din Anglia este lăsat pârloagă față de 20% în 1700
1860–1910 Numărul fermelor din SUA se triplează – de la 2 la 6 milioane –, iar suprafața cultivată crește de la 160 la 352 de milioane de hectare
1800
1820
1840
1860
1880
1900
1920
1807 Edictul din Octombrie pune capăt șerbiei în Prusia; șerbia în vestul Europei dispăruse aproape complet încă din Evul Mediu, dar va persista în Rusia până în 1861
1837 Cyrus McCormick brevetează secerătoarea mecanică
1867 Joseph McCoy transportă pe nave vite din Abilene, Texas, către abatoarele din Chicago
1874 Grâul cu spic pătrat, de mare productivitate, creat de agronomul scoțian Patrick Sheriff ajunge în Danemarca, de unde se va răspândi în Europa

COMERȚUL CU SCLAVI DIN ATLANTIC

Deși nu a fost singurul comerț cu sclavi (de pildă comerțul arab cu sclavi către lumea islamică a anticipat și a durat mai mult), a fost un fenomen fără precedent ca nivel și rată de profit, ajungând să devină, de la câteva transporturi răzlețe, o rețea de dimensiuni industriale.

LEGENDĂ

TERITORII ȘI COLONII

- Portugheze
- Spaniole
- Olandeze
- Daneze
- Britanice
- Franceze

CRONOLOGIE

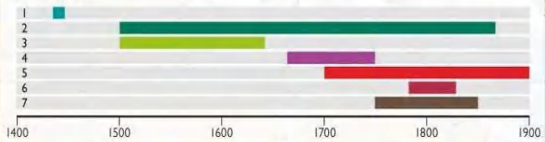

1 INIȚIATORI PORTUGHEZI 1441–1455

La începutul secolului XV, portughezii au prădat coastele vest-africane în căutare de sclavi pentru a munci pe întinsele domenii din regiunea Algarve, în Portugalia continentală, sau pe insulele din Atlantic colonizate de această țară, precum Capul Verde sau Madeira. Pe la 1455, circa 10% din populația Lisabonei era de culoare.

Comerț cu sclavi portughez, timpuriu

1695–1807 5 300 de călătorii sunt realizate din Liverpool, cel mai important port european pentru comerțul cu slavi, către Africa

1794 Franța abolește sclavia în dominioanele sale

Până la 1455 10% din populația Lisabonei este formată din sclavi africani

Pe la 1450 Portugalia devine prima țară care exportă sclavi de pe coasta de vest a Africii

Anii 1700 Peștele din estul Canadei și Newfoundland hrănește întreaga populație de sclavi din Caraibe

1865 Al Treisprezecelea Amendament abolește sclavia în SUA

1804 Rebeliunea sclavilor proclamă primul stat negru din afara Africii

1500–1650 Până la mijlocul secolului XVI, majoritatea sclavilor africani sunt trimiși în coloniile din Caraibe, în special în minele de aur din Hispaniola

1525 Corabia portugheză *Santa Maria de Bogoña* este prima navă cunoscută care a transportat sclavi direct din Africa în Lumea Nouă (din São Tomé în Hispaniola)

1530–1831 1,7 milioane de sclavi sosesc la Rio de Janeiro – cel mai aglomerat port pentru comerțul cu sclavi

Argint, zahăr, cacao, cafea

Blănuri, tutun, vopsea, zahăr, bumbac

Argint, aur, zahăr, tutun, cafea, diamante

Fier, pânze, cochilii, arme

Pasajul de Mijloc

Cod sărat

CANADA

STATELE UNITE ALE AMERICII

Québec

Montréal

Newfoundland

New York

Richmond

Charleston

Mobile

New Orleans

San Agustín

Mississippi

Golful Mexic

388 747

VICEREGATUL NOUA SPANIE

1 000 000

Ciudad de México

Veracruz

Acapulco

Cuba

Jamaica

1 019 594

Haiti

Hispaniola

926 285

Insulele Bahama

Guadelupa

290 000

Martinica

216 910

Barbados

493 163

Grenada

128 687

Marea Caraibilor

Cartagena

Portobelo

VICEREGATUL NOUA GRANADĂ

cca 320 000

GUYANA

500 000

SURINAM

Amazon

Anzi

VICEREGATUL PERU

95 000

Callao

Lima

AMERICA DE SUD

BRAZILIA

4 300 000

Pernambuco

Salvador (Bahia)

Potosí

Rio de Janeiro

São Paulo

VICEREGATUL RÍO DE LA PLATA

Buenos Aires

OCEANUL ATLANTIC

Insulele Capului Verde

MAREA BRITANIE

DANEMARCA

OLANDA

Liverpool

Bristol

Londra

Amsterdam

Paris

FRANȚA

EUROPA

Veneția

Marsilia

Genova

Roma

PORTUGALIA

SPANIA

Barcelona

Lisabona

Sevilla

Marea Mediterană

Alger

Tunis

Tripoli

MAROC

Sahara

AFRICA

Arguin

Saint Louis

Timbuktu

Gorée

Fort James

Gao

Cacheu

SIERRA LEONE

Bance Island

ASANTE

LIBERIA

Axim

Elmina

Cape Coast

Brass

BORNU

BENIN

Ardah

New Calabar

Coasta Windward

Coasta de Aur

Coasta Sclavului

São Tomé

Congo

CONGO

Loango

Malemba

Luanda

ANGOLA

Benguela

Deșertul Kalahari

AFRICA DE SUD OLANDEZĂ

Cape Town

Capul Bunei Speranțe

◁ **Biciul**
Viața pe plantațiile din sudul Statelor Unite era brutală. Această ilustrație din 1863 prezintă un sclav afroamerican biciuit

7 COMPLEXE DE PLANTAȚII 1750–1850

Prăbușirea majorității imperiilor transatlantice nu a reușit să frâneze prea mult comerțul cu sclavi, impulsionat de trei complexe principale de plantații: bumbacul în sudul SUA, cafeaua în Brazilia și zahărul în Cuba. După ce inițial s-a derulat în principal prin porturi britanice, comerțul a revenit în posesia spaniolilor și a portughezilor din Brazilia când Marea Britanie a abolit comerțul cu sclavi în 1807 (pp. 222–223).

Cafea · Bumbac · Zahăr

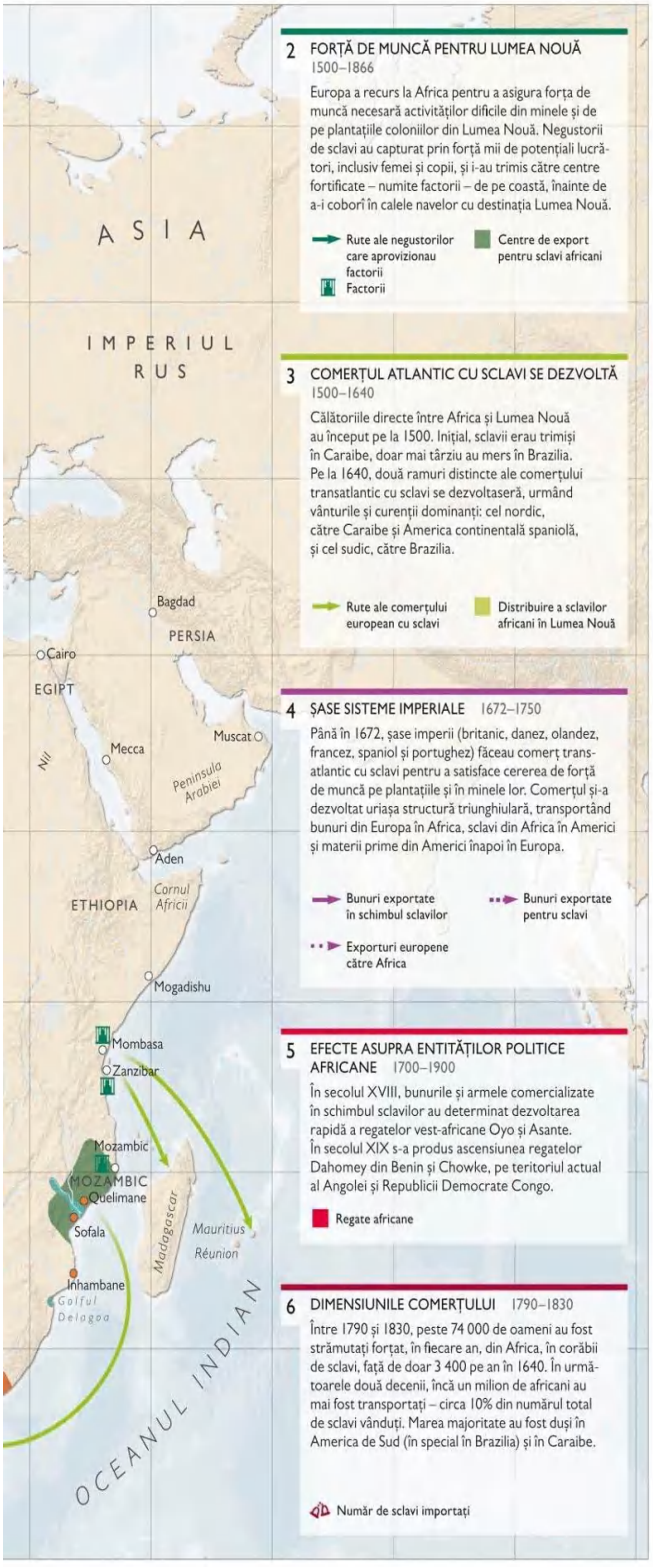
ASIA
IMPERIUL RUS
PERSIA
Bagdad
Cairo
EGIPT
Nil
Mecca
Muscat
Peninsula Arabiei
Aden
ETHIOPIA
Cornul Africii
Mogadishu
Mombasa
Zanzibar
Mozambic
MOZAMBIC
Quelimane
Sofala
Madagascar
Mauritius
Réunion
Inhambane
Golful Delagoa
OCEANUL INDIAN
2 FORȚĂ DE MUNCĂ PENTRU LUMEA NOUĂ 1500–1866
Europa a recurs la Africa pentru a asigura forța de muncă necesară activităților dificile din minele și de pe plantațiile coloniilor din Lumea Nouă. Negustorii de sclavi au capturat prin forță mii de potențiali lucrători, inclusiv femei și copii, și i-au trimis către centre fortificate – numite factorii – de pe coastă, înainte de a-i coborî în calele navelor cu destinația Lumea Nouă.
Rute ale negustorilor care aprovizionau factoriile
Centre de export pentru sclavi africani
Factorii
3 COMERȚUL ATLANTIC CU SCLAVI SE DEZVOLTĂ 1500–1640
Călătoriile directe între Africa și Lumea Nouă au început pe la 1500. Inițial, sclavii erau trimiși în Caraibe, doar mai târziu au mers în Brazilia. Pe la 1640, două ramuri distincte ale comerțului transatlantic cu sclavi se dezvoltaseră, urmând vânturile și curenții dominanți: cel nordic, către Caraibe și America continentală spaniolă, și cel sudic, către Brazilia.
Rute ale comerțului european cu sclavi
Distribuire a sclavilor africani în Lumea Nouă
4 ȘASE SISTEME IMPERIALE 1672–1750
Până în 1672, șase imperii (britanic, danez, olandez, francez, spaniol și portughez) făceau comerț transatlantic cu sclavi pentru a satisface cererea de forță de muncă pe plantațiile și în minele lor. Comerțul și-a dezvoltat uriașa structură triunghiulară, transportând bunuri din Europa în Africa, sclavi din Africa în Americi și materii prime din Americi înapoi în Europa.
Bunuri exportate în schimbul sclavilor
Bunuri exportate pentru sclavi
Exporturi europene către Africa
5 EFECTE ASUPRA ENTITĂȚILOR POLITICE AFRICANE 1700–1900
În secolul XVIII, bunurile și armele comercializate în schimbul sclavilor au determinat dezvoltarea rapidă a regatelor vest-africane Oyo și Asante. În secolul XIX s-a produs ascensiunea regatelor Dahomey din Benin și Chowke, pe teritoriul actual al Angolei și Republicii Democrate Congo.
Regate africane
6 DIMENSIUNILE COMERȚULUI 1790–1830
Între 1790 și 1830, peste 74 000 de oameni au fost strămutați forțat, în fiecare an, din Africa, în corăbii de sclavi, față de doar 3 400 pe an în 1640. În următoarele două decenii, încă un milion de africani au mai fost transportați – circa 10% din numărul total de sclavi vânduți. Marea majoritate au fost duși în America de Sud (în special în Brazilia) și în Caraibe.
Număr de sclavi importați

COMERȚ TRANSATLANTIC CU SCLAVI

A fost un sistem internațional de comerț și suferință umană care a dus la strămutarea forțată a 12,5 milioane de oameni în Lumea Nouă și la uciderea a circa 2 milioane de oameni în cursul aceluiași proces. Comerțul a transformat economia mondială și națiunile implicate.

Sclavia a reprezentat o trăsătură majoră a vieții în secolul XV, mai ales în Iberia și Italia, sclavii fiind aduși aici din estul Europei, dar și din Africa. Deși sclavii erau adesea slujitori casnici, acest lucru a oferit un model când s-au lansat colonizarea și exploatarea Lumii Noi, căci cererea intensivă de forță de muncă a dus la dezvoltarea unuia dintre primele sisteme mondiale de comerț la scară largă: un sistem triunghiular, în care bunuri manufacturate din Europa erau comercializate în schimbul sclavilor din Africa, aceștia erau transportați în Lumea Nouă și obligați să producă materii prime duse apoi în Europa.

Comerțul cu sclavi a fost extrem de profitabil, încât a susținut, probabil, întregul edificiu al capitalismului occidental timpuriu. Chiar dacă unele țări care profitaseră cel mai mult de pe urma lui au căutat să elimine comerțul cu sclavi, el a continuat la scară largă la începutul secolului XIX. A avut efecte profunde asupra populațiilor și a dezvoltării ulterioare a regiunilor exportatoare și importatoare, și a constituit unul dintre cele mai mari evenimente de migrație forțată din istorie. A fost o atrocitate la o scară imensă, ale cărei ramificații încă abia sunt recunoscute în zilele noastre.

„Țipetele și gemetele făceau întreaga scenă de o oroare aproape inimaginabilă."

FOSTUL SCLAV OLAUDAH EQUIANO, 1789

PASAJUL DE MIJLOC
CĂLĂTORIA ȘI DESTINAȚIA

Călătoria peste Atlantic era etapa „de mijloc" a comerțului triunghiular și de aceea era cunoscută ca Pasajul de Mijloc. Sclavii, dintre care majoritatea nu mai văzuseră niciodată marea, erau încătușați și înghesuiți laolaltă, în condiții groaznice, timp de 6-8 săptămâni sau uneori, în caz de vreme rea, chiar 13 săptămâni. Bolile, crimele și sinuciderile făceau ravagii și 10–20% din sclavi mureau pe parcursul călătoriei.

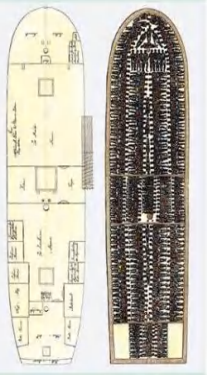

Înghesuiți unii în alții
Acest șocant plan al unei corăbii prezintă modul greu de imaginat în care sclavii erau înghesuiți în cala unei corăbii de transport.

REVOLUȚIA AMERICANĂ

Numită și Războiul American de Independență, Revoluția Americană a reprezentat apogeul tensiunilor tot mai crescute dintre Marea Britanie și coloniile sale din Americi. Conflictul i-a opus pe patrioți (care doreau independența) loialiștilor (care erau fideli Coroanei), într-o dispută care va făuri o nouă națiune în America.

Căutând să acopere costurile de război și numeroasele cheltuieli pentru securizarea frontierei de vest și protejarea coloniștilor de nativii americani, Marea Britanie a încercat să impoziteze suplimentar cele 13 colonii nord-americane. Acestea au respins taxarea represivă, întrucât nu erau reprezentate direct în Parlamentul britanic. Înflăcărați de idealurile iluministe ale libertății și justiției, mulți coloniști s-au împotrivit legilor unui Parlament îndepărtat, punând la cale incidente turbulente, precum Partida de Ceai din Boston, în 1773, și convocând, în 1774, un Congres Continental care să facă presiuni pentru libertăți și drepturi autonome.

Tensiunile dintre patrioți și trupele străine au degenerat într-un război deschis când primele focuri de armă au fost trase la Lexington, Massachusetts, în aprilie 1775. Războiul a fost un conflict civil și o revoluție; mulți coloniști au rămas fideli Coroanei, iar milițiile loialiste au reprezentat un procent semnificativ al forțelor britanice. Eforturile britanice de a zdrobi armata patrioților din nord, condusă de George Washington, s-au încheiat indecis, dar patrioții au obținut câteva victorii simbolice, precum cea asupra unei coloane care mărșăluia din Canada, fapt care a convins Franța să intre în război de partea patrioților. După ce britanicii au început să atace din sud și au obținut o victorie zdrobitoare la Charleston, revoluția părea periclitată, dar lucrurile s-au schimbat în favoarea patrioților, iar britanicii au început să simtă dificultatea unui război atât de departe de casă – ordinele, trupele și proviziile ajungeau peste Atlantic după luni de zile. Când flota franceză a împiedicat-o pe cea britanică să vină în ajutorul trupelor de uscat, în 1781, Washington și aliații lui francezi au reușit să-l împresoare pe comandantul britanic Charles Cornwallis la Yorktown, Virginia, și să-l forțeze să accepte un tratat de pace.

THOMAS JEFFERSON
1743–1826

Avocat și proprietar de plantații din Virginia, Thomas Jefferson s-a impus ca una dintre personalitățile intelectuale de prim rang ale cauzei patrioților prin lucrarea din 1774 *Privire sumară asupra drepturilor Americii britanice*, în care apăra cauza independenței americane. Lui Jefferson i s-a cerut să contribuie la redactarea Declarației de Independență, iar proiectul lui a fost adoptat în 1776, cu modificări minore. El a fondat apoi Partidul Democrat, a fost al treilea președinte al SUA și a supervizat extinderea SUA.

Declararea independenței
Thomas Jefferson prezintă Congresului Declarația de Independență

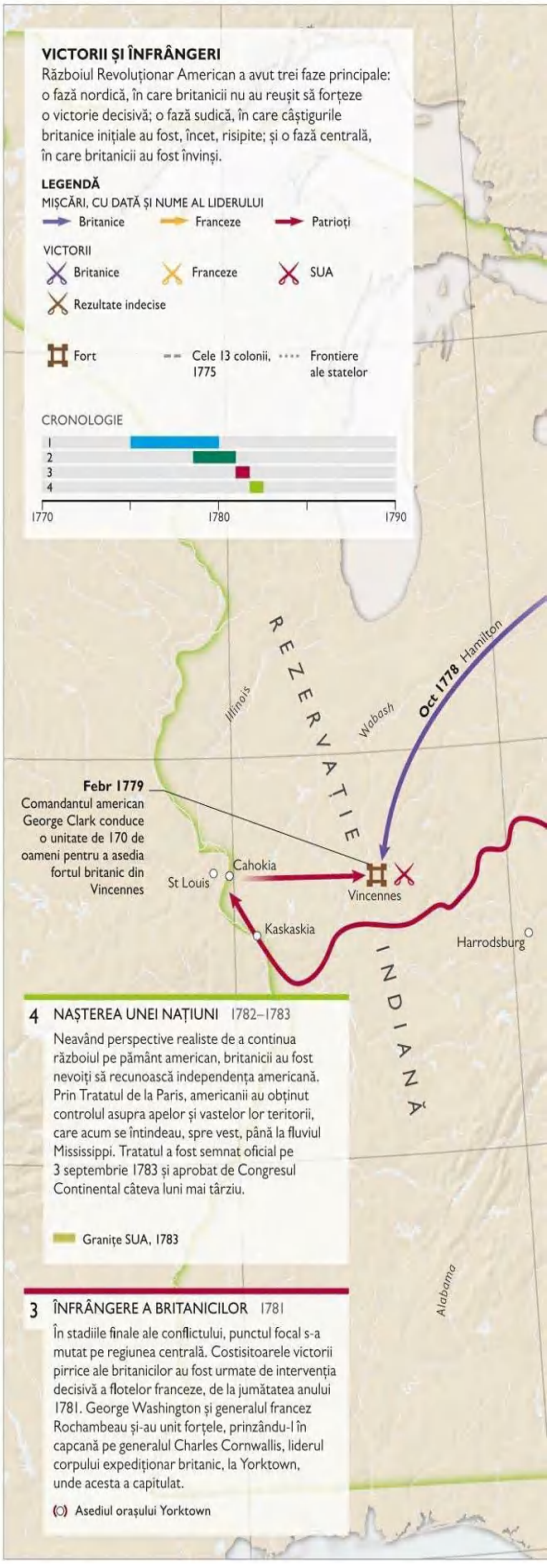
VICTORII ȘI ÎNFRÂNGERI
Războiul Revoluționar American a avut trei faze principale: o fază nordică, în care britanicii nu au reușit să forțeze o victorie decisivă; o fază sudică, în care câștigurile britanice inițiale au fost, încet, risipite; și o fază centrală, în care britanicii au fost învinși.
LEGENDĂ
MIȘCĂRI, CU DATĂ ȘI NUME AL LIDERULUI
Britanice
Franceze
Patrioți
VICTORII
Britanice
Franceze
SUA
Rezultate indecise
Fort
Cele 13 colonii, 1775
Frontiere ale statelor
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1770
1780
1790
REZERVAȚIE
Illinois
Wabash
Oct 1778 Hamilton
Febr 1779
Comandantul american George Clark conduce o unitate de 170 de oameni pentru a asedia fortul britanic din Vincennes
St Louis
Cahokia
Vincennes
Kaskaskia
Harrodsburg
INDIANA
4 NAȘTEREA UNEI NAȚIUNI 1782–1783
Neavând perspective realiste de a continua războiul pe pământ american, britanicii au fost nevoiți să recunoască independența americană. Prin Tratatul de la Paris, americanii au obținut controlul asupra apelor și vastelor lor teritorii, care acum se întindeau, spre vest, până la fluviul Mississippi. Tratatul a fost semnat oficial pe 3 septembrie 1783 și aprobat de Congresul Continental câteva luni mai târziu.
Granițe SUA, 1783
3 ÎNFRÂNGERE A BRITANICILOR 1781
În stadiile finale ale conflictului, punctul focal s-a mutat pe regiunea centrală. Costisitoarele victorii pirrice ale britanicilor au fost urmate de intervenția decisivă a flotelor franceze, de la jumătatea anului 1781. George Washington și generalul francez Rochambeau și-au unit forțele, prinzându-l în capcană pe generalul Charles Cornwallis, liderul corpului expeditionar britanic, la Yorktown, unde acesta a capitulat.
Asediul orașului Yorktown
Alabama

CANADA
QUÉBEC
Québec
Montréal
Fort Chambly
Fort St John's
Aug 1775 Montgomery
Mai 1776 Thomas
Sept 1775 Arnold
DISTRICTUL MAINE
Massachusetts
Ottawa
Golful Georgian
Lacul Huron
Lacul Ontario
Lacul Erie
Crown Point
Connecticut
NEW HAMPSHIRE
Iunie 1777 Burgoyne
Iunie 1777 St Leger
Fort Stanwix
Fort Oswego
Saratoga
Cherry Valley
Albany
Bennington
Concord
Lexington
Cambridge
Boston
Nov 1778 D'Estaing
MASSACHUSETTS
RHODE ISLAND
Providence
Hartford
Newport
Mai/Iunie 1781 Rochambeau
Fort Niagara
NEW YORK
Hudson
Iulie 1778 Butler
Dec 1776 Washington traversează râul Delaware și obține o victorie simbolică, după o serie de eșecuri în și în jurul New Yorkului
Sept 1777 Gates
CONNECTICUT
New London
New Haven
West Point
White Plains
Fort Detroit
Fort Malden
Wilkes Barre
New York
Sept 1778 Washington
Iulie 1776 Howe
PENNSYLVANIA
Princeton
Monmouth
FRONTIERA OHIO SUPERIOR
Germantown
Trenton
Fort Pitt (sau Pittsburg)
Wilmington
Philadelphia
NEW JERSEY
Fort Henry
Redstone Fort
Aug 1781 De Barras
Aug 1781 Hood/Graves
Iulie 1778 D'Estaing
Iulie 1778–Febr 1779 Clark
FRONTIERA KENTUCKY
Mart 1781 Victoria se dovedește costisitoare pentru britanici
VIRGINIA
Potomac
Iulie 1781 Washington
MARYLAND
DELAWARE
Iulie 1777 Howe
Aug 1781 Hood/Graves
Oct 1781 Cornwalis capitulează la Yorktown, punând capăt efectiv războiului și ducând la cucerirea independenței americane față de Marea Britanie
Charlottesville
Iulie 1781 Tarleton
Richmond
Petersburg
Williamsburg
Yorktown
Norfolk
Oct 1763 Britanicii impun coloniștilor să nu se mai stabilească dincolo de o anumită limită, în vest, pentru a împiedica continuarea expansiunii în teritoriile nativilor americani
Bedford
Sept 1781 Flota franceză învinge flota britanică în lupta de la Capes, privându-l pe Cornwallis de susținere navală și lăsându-l prins în capcană la Yorktown
Aug 1781 De Grasse
CAROLINA DE NORD
Guilford
Roanoke
Mai 1781 Cornwallis
Ian 1781 Victorie a patrioților la Cowpens
Ramsay's Mill
Mar 1781 Morgan/Greene
Iulie/Aug 1780 Gates
Apr 1781 Greene
Capul Hatteras
Charlotte
Cowpens
Cheraw
Capul Fear
Wilmington
Pee Dee
Camden
Fort Ninety Six
CAROLINA DE SUD
Balfour
Ian 1780 Clinton/Cornwallis
Febr 1779 Lincoln
Augusta
Charleston
Dec 1778 Campbell
Prevost
GEORGIA
Savannah
Martie–mai 1780 Importanta victorie britanică de la Charleston amenință să-i coste pe patrioți pierderea teritoriilor din sud
Oct 1777 Generalul britanic Burgoyne, mărșăluind către sud, dinspre Canada, pentru a izola coloniile nordice rebele, suferă o înfrângere dezastruoasă la Saratoga
Nov 1778 După o furtună violentă, care îi avariază cea mai mare parte a flotei, amiralul francez Charles-Hector d'Estaing pleacă spre Indiile de Vest – o mare pierdere pentru patrioți
Iunie 1775 Patrioții își dovedesc hotărârea în crâncena bătălie de la Bunker Hill, lângă Boston; britanicii sunt forțați să evacueze orașul Boston
1 RĂZBOI ÎN NORD 1775–1780
Patrioții americani au înfruntat o experimentată armată britanică, dar și-au demonstrat tenacitatea în bătăliile inițiale din Massachusetts. Generalul George Washington a mărșăluit cu trupele sale neexperimentate, în cadrul unei campanii dificile, evitând înfrângeri decisive pentru a ajunge la un status quo în nord și reușind două victorii de moral: la Trenton (1776) și Saratoga (1777).
Colonii nordice
2 RĂZBOI ÎN SUD 1778–1781
Britanicii au deschis un al doilea front în sud în 1778 și au obținut o victorie majoră prin cucerirea orașului Charleston în 1780. Dar patrioții au refuzat să cedeze și încet valul s-a întors împotriva loialiștilor, culminând cu importanta victorie a patrioților la Cowpens, Carolina de Sud, în ianuarie 1781. Această victorie a demonstrat că strategia din sud a britanicilor putea fi contracarată.
Colonii sudice

▽ **Drumul spre victorie**
În ziua de Crăciun a anului 1776, armata patrioților condusă de Washington traversează râul Delaware pentru un atac surpriză la Trenton, comemorat în acest tablou din 1851 al lui Emanuel Leutze.

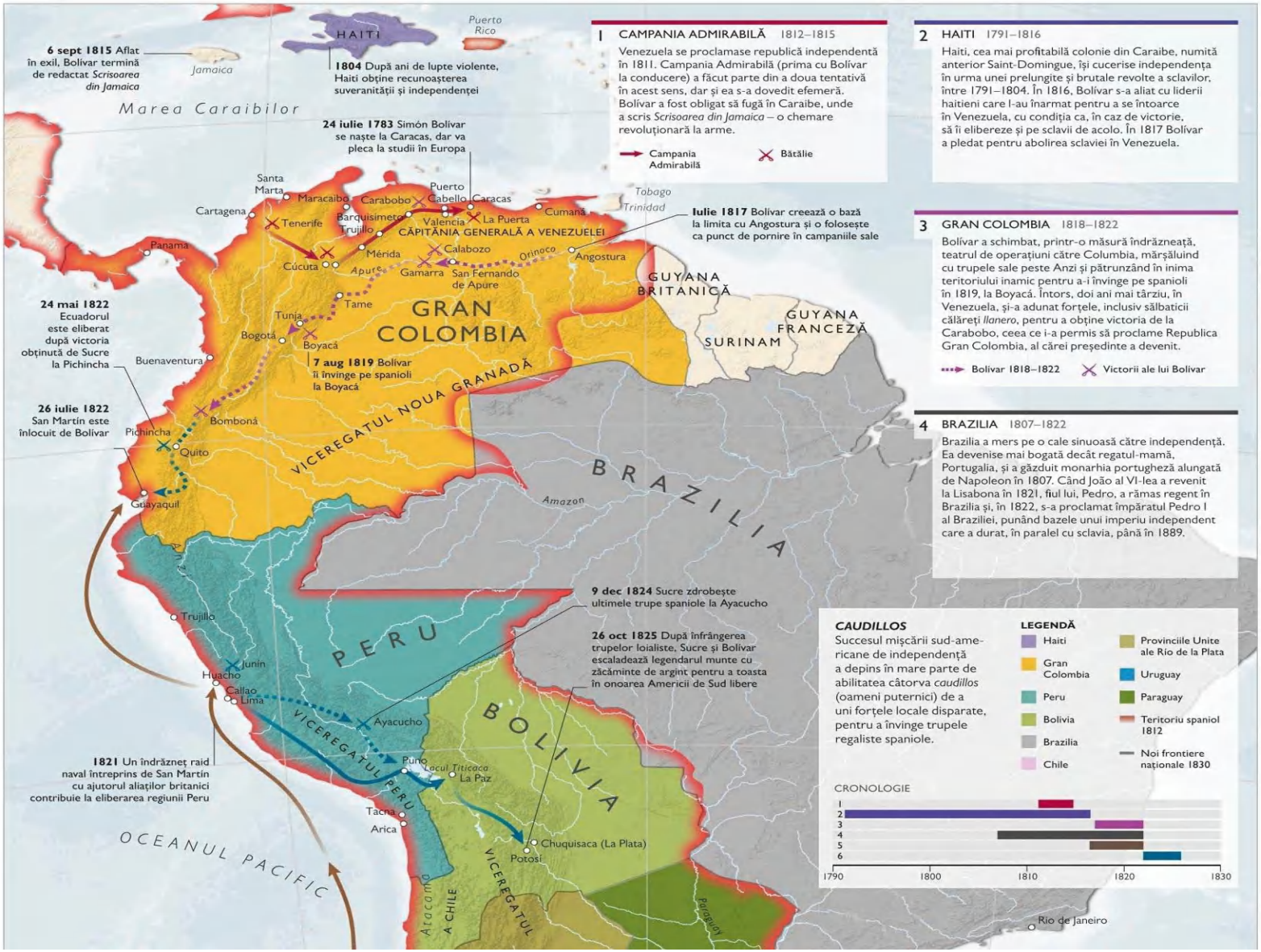
HAITI
Puerto Rico
Jamaica
Marea Caraibilor
6 sept 1815 Aflat în exil, Bolívar termină de redactat Scrisoarea din Jamaica
1804 După ani de lupte violente, Haiti obține recunoașterea suveranității și independenței
24 iulie 1783 Simón Bolívar se naște la Caracas, dar va pleca la studii în Europa
Santa Marta
Maracaibo
Carabobo
Puerto Cabello
Caracas
Tobago
Trinidad
Cartagena
Tenerife
Barquisimeto
Trujillo
Valencia
La Puerta
Cumaná
CAPITĂNIA GENERALĂ A VENEZUELEI
Iulie 1817 Bolívar creează o bază la limita cu Angostura și o folosește ca punct de pornire în campaniile sale
Panamă
Cúcuta
Mérida
Calabozo
Orinoco
Angostura
Apure
Gamarra
San Fernando de Apure
GUYANA BRITANICĂ
GUYANA FRANCEZĂ
SURINAM
Tame
Tunja
GRAN COLOMBIA
Bogotá
Boyacá
24 mai 1822 Ecuadorul este eliberat după victoria obținută de Sucre la Pichincha
7 aug 1819 Bolívar îi învinge pe spanioli la Boyacá
Buenaventura
Bomboná
26 iulie 1822 San Martín este înlocuit de Bolívar
Pichincha
Quito
VICEREGATUL NOUA GRANADĂ
Guayaquil
Amazon
BRAZILIA
Ande
9 dec 1824 Sucre zdrobește ultimele trupe spaniole la Ayacucho
Trujillo
26 oct 1825 După înfrângerea trupelor loialiste, Sucre și Bolívar escaladează legendarul munte cu zăcăminte de argint pentru a toasta în onoarea Americii de Sud libere
PERU
Junín
Huacho
Callao
Lima
Ayacucho
BOLIVIA
VICEREGATUL PERU
Puno
Lacul Titicaca
La Paz
1821 Un îndrăznet raid naval întreprins de San Martín cu ajutorul aliaților britanici contribuie la eliberarea regiunii Peru
Tacna
Arica
OCEANUL PACIFIC
Chuquisaca (La Plata)
Potosí
VICEREGATUL
Atacama
A CHILE
Paraguay
Rio de Janeiro
1 CAMPANIA ADMIRABILĂ 1812–1815
Venezuela se proclamase republică independentă în 1811. Campania Admirabilă (prima cu Bolívar la conducere) a făcut parte din a doua tentativă în acest sens, dar și ea s-a dovedit efemeră. Bolívar a fost obligat să fugă în Caraibe, unde a scris Scrisoarea din Jamaica – o chemare revoluționară la arme.
Campania Admirabilă
Bătălie
2 HAITI 1791–1816
Haiti, cea mai profitabilă colonie din Caraibe, numită anterior Saint-Domingue, își cucerise independența în urma unei prelungite și brutale revolte a sclavilor, între 1791–1804. În 1816, Bolívar s-a aliat cu liderii haitieni care l-au înarmat pentru a se întoarce în Venezuela, cu condiția ca, în caz de victorie, să îi elibereze și pe sclavii de acolo. În 1817 Bolívar a pledat pentru abolirea sclaviei în Venezuela.
3 GRAN COLOMBIA 1818–1822
Bolívar a schimbat, printr-o măsură îndrăzneață, teatrul de operațiuni către Columbia, mărșăluind cu trupele sale peste Anzi și pătrunzând în inima teritoriului inamic pentru a-i învinge pe spanioli în 1819, la Boyacá. Întors, doi ani mai târziu, în Venezuela, și-a adunat forțele, inclusiv sălbaticii călăreți llanero, pentru a obține victoria de la Carabobo, ceea ce i-a permis să proclame Republica Gran Colombia, al cărei președinte a devenit.
Bolívar 1818–1822
Victorii ale lui Bolívar
4 BRAZILIA 1807–1822
Brazilia a mers pe o cale sinuoasă către independență. Ea devenise mai bogată decât regatul-mamă, Portugalia, și a găzduit monarhia portugheză alungată de Napoleon în 1807. Când João al VI-lea a revenit la Lisabona în 1821, fiul lui, Pedro, a rămas regent în Brazilia și, în 1822, s-a proclamat împăratul Pedro I al Braziliei, punând bazele unui imperiu independent care a durat, în paralel cu sclavia, până în 1889.
CAUDILLOS
Succesul mișcării sud-americane de independență a depins în mare parte de abilitatea câtorva caudillos (oameni puternici) de a uni forțele locale disparate, pentru a învinge trupele regaliste spaniole.
LEGENDĂ
Haiti
Gran Colombia
Peru
Bolivia
Brazilia
Chile
Provinciile Unite ale Rio de la Plata
Uruguay
Paraguay
Teritoriu spaniol 1812
Noi frontiere naționale 1830
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1790
1800
1810
1820
1830

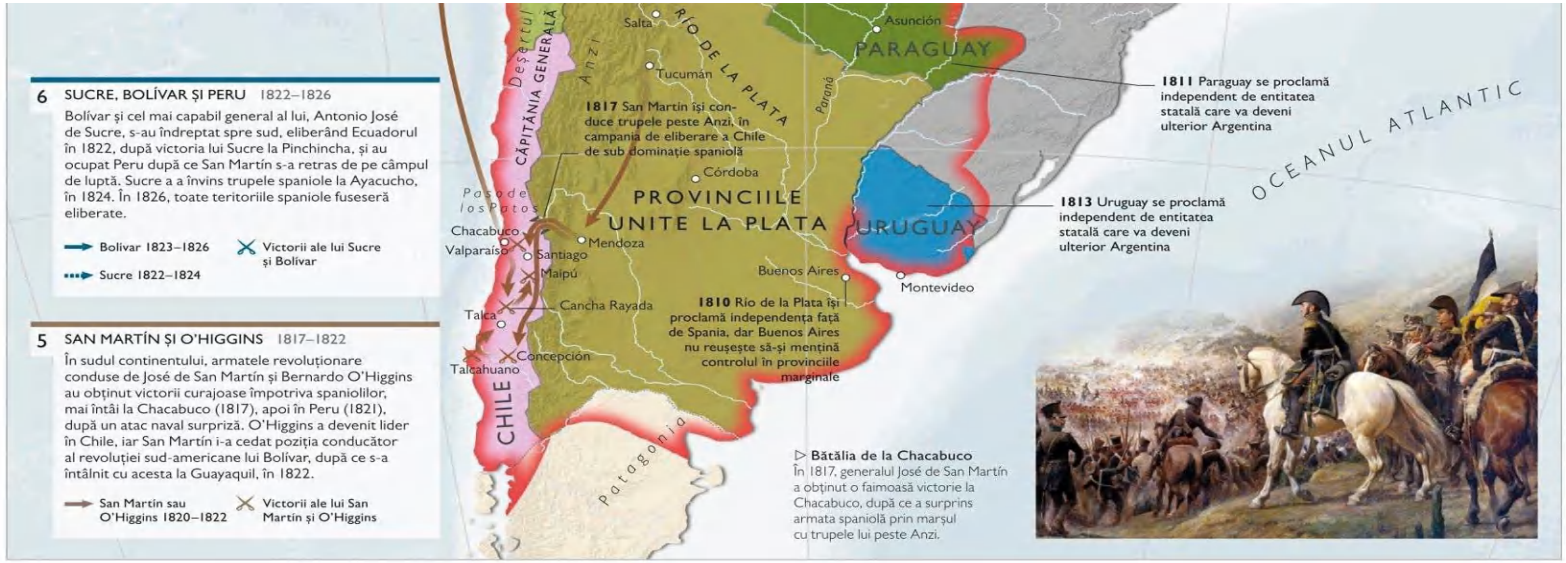
6 SUCRE, BOLÍVAR ȘI PERU 1822–1826
Bolívar și cel mai capabil general al lui, Antonio José de Sucre, s-au îndreptat spre sud, eliberând Ecuadorul în 1822, după victoria lui Sucre la Pinchincha, și au ocupat Peru după ce San Martín s-a retras de pe câmpul de luptă. Sucre a a învins trupele spaniole la Ayacucho, în 1824. În 1826, toate teritoriile spaniole fuseseră eliberate.
Bolivar 1823–1826
Victorii ale lui Sucre și Bolívar
Sucre 1822–1824
5 SAN MARTÍN ȘI O'HIGGINS 1817–1822
În sudul continentului, armatele revoluționare conduse de José de San Martín și Bernardo O'Higgins au obținut victorii curajoase împotriva spaniolilor, mai întâi la Chacabuco (1817), apoi în Peru (1821), după un atac naval surpriză. O'Higgins a devenit lider în Chile, iar San Martín i-a cedat poziția conducător al revoluției sud-americane lui Bolívar, după ce s-a întâlnit cu acesta la Guayaquil, în 1822.
San Martín sau O'Higgins 1820–1822
Victorii ale lui San Martín și O'Higgins
Salta
Asunción
PARAGUAY
Tucumán
RÍO DE LA PLATA
Paraná
Anzi
Deșertul
CĂPITĂNIA GENERALĂ
1817 San Martín își conduce trupele peste Anzi, în campania de eliberare a Chile de sub dominație spaniolă
1811 Paraguay se proclamă independent de entitatea statală care va deveni ulterior Argentina
OCEANUL ATLANTIC
Córdoba
Pasode los Patos
PROVINCIILE UNITE LA PLATA
URUGUAY
1813 Uruguay se proclamă independent de entitatea statală care va deveni ulterior Argentina
Chacabuco
Valparaíso
Santiago
Mendoza
Maipú
Buenos Aires
Montevideo
Talca
Cancha Rayada
1810 Rio de la Plata își proclamă independența față de Spania, dar Buenos Aires nu reușește să-și mențină controlul în provinciile marginale
Concepción
Talcahuano
CHILE
Patagonia
▷ Bătălia de la Chacabuco
În 1817, generalul José de San Martín a obținut o faimoasă victorie la Chacabuco, după ce a surprins armata spaniolă prin marșul cu trupele lui peste Anzi.

INDEPENDENȚA AMERICII DE SUD

Dorința sud-americanilor de independență față de îndepărtații lor stăpâni iberici a fost stimulată mai ales de elita creolă (născută în Americi) și transpusă în fapte de câțiva generali revoluționari charismatici. În coloniile spaniole, după un start dificil în nord, mișcarea de eliberare de sub dominația spaniolă s-a răspândit în tot continentul, din sud și din nord, în timp ce Brazilia și-a făurit propria cale către independență.

La începutul secolului XIX, tensiunile politice, economice și rasiale mocneau în America de Sud. Creolii – locuitori din Americi, adesea cu origini mixte – controlau cea mai mare parte a bogățiilor locale și a plantațiilor. Dar puterea politică dominantă venea din Peninsula Iberică, reprezentând îndepărtata auroritate imperială, ce limita comerțul și industria. Creolii respingeau această impunere, dar se temeau de consecințele pe care le-ar fi putut genera o revoluție; temerile erau accentuate de exemplul oferit de Haiti, o fostă colonie franceză unde sclavii inițiaseră singura revoltă victorioasă a sclavilor din Lumea Nouă.

Tensiunile dintre patrioți și îndepărtații suverani europeni și cei loiali lor semănau cu cele din America de Nord prerevoluționară și aveau să fie încurajate de oameni ca Simón Bolívar – creoli de vază, educați în spiritul naționalismului liberal apărut în Europa. Când Napoleon a invadat Spania și Portugalia, în 1808 și 1809, și a detronat sau exilat familiile regale ale acestor țări, contactul dintre Spania și Portugalia și coloniile lor a fost întrerupt, amorsând revoluția.

Tentativele inițiale de a proclama republici independente au fost zădărnicite de înfrângerea lui Napoleon și de restaurația monarhilor spanioli, care au declanșat acțiuni brutale pentru recucerirea coloniilor. În 1815, Spania a restabilit controlul regal în Venezuela și Noua Granadă. Bolívar a plecat în exil, în Jamaica și Haiti, dar imboldul către independență nu mai putea fi ținut în frâu. În sud, San Martín a eliberat Chile și Peru, iar în nord, Bolívar și locotenentul său, Sucre, au eliberat Columbia și Ecuador, alungând trupele regaliste spaniole din America de Sud în decembrie 1824.

SIMÓN BOLÍVAR
1783–1830

Cel mai mare erou al mișcării de eliberare sud-americană, Bolívar s-a născut într-o familie înstărită din Caracas (Venezuela de azi). El a fost educat în Europa, unde a absorbit idei liberale, și s-a întors înflăcărat de zel revoluționar. Un strălucit strateg militar, a obținut victorii cruciale împotriva forțelor regaliste, dar după cucerirea independenței nu a reușit să realizeze visul unificării Americii Latine.

ILUMINISMUL

Întins de la jumătatea secolului XVII la începutul secolului XIX, Iluminismul a constituit o perioadă în care gânditorii au promovat superioritatea rațiunii asupra superstițiilor și au realizat progrese remarcabile în științe, arte, politică, economie și religie.

△ **Împărăteasă luminată**
Pe lângă modernizarea și extinderea Imperiului Rus în timpul celor 34 de ani de domnie, țarina Ecaterina cea Mare a susținut ideile iluministe și a încurajat educația de stat pentru femei.

Numit și Epoca Rațiunii, Iluminismul a înflorit în centre din lumea occidentală, pledând pentru raționalism și toleranță religioasă și respingând superstițiile și sectarismul.

În Germania, el a luat forma unei mișcări filosofice și literare numite *Aufklärung*, care a revigorat literatura și filosofia în Europa Răsăriteană. În Franța, mișcarea a fost asociată cu *philosophes* – oameni de litere, savanți și filosofi – începând cu René Descartes și incluzându-i, între alții, pe Voltaire și Jean-Jacques Rousseau. Ideile lor au îmbinat raționalismul cu dorința de a aduce schimbări sociale și de a înfrânge nedreptatea. Credința lor în supremația rațiunii, în toleranța religioasă și în guvernarea constituțională a generat critici la adresa Bisericii dogmatice și a monarhiei absolutiste din Franța, iar scrierile lor au asigurat baza intelectuală a Revoluției Franceze. Părinții Fondatori ai Americii s-au inspirat din iluminiști când au trasat Constituția noii lor națiuni.

În Anglia, printre reprezentanții Iluminismului s-au numărat gânditori ca John Locke și Thomas Paine, care au influențat poeți și scriitori, precum Mary Wollstonecraft, în vreme ce în Scoția, mișcarea a înflorit în Edinburgh și în împrejurimi, între 1750–1800, grație unor scriitori ca David Hume și Adam Smith. Această Epocă a Rațiunii a încurajat nu doar realismul literar și dezvoltarea romanului, ci a creat și o reacție culturală sub forma romantismului – mișcare artistică și literară de la sfârșitul secolului XVIII (pp. 216–217).

DEZVOLTAREA GÂNDIRII RAȚIONALE

„Centrele raționalismului" din Europa s-au întins de la Stockholm la Lisabona și de la Dublin la Sankt-Petersburg. În Statele Unite, ele au inclus Boston și Philadelphia. Intensificarea comunicațiilor între aceste centre a permis un schimb rapid de idei, oglindind dezvoltarea comerțului mondial.

LEGENDĂ
● Principale centre ale Iluminismului

Învățând de la Voltaire
Printre oaspeții acestui salon de la Paris, din 1755, se numără Denis Diderot și Jean Le Rond d'Alembert. *Les philosophes* sunt adunați în jurul bustului lui Voltaire pentru a asista la lectura uneia dintre piesele sale, în care forța oarbă și barbaria sunt învinse de geniu și de rațiune.

SOARTA NATIVILOR AMERICANI

Societățile nativilor se aflau în plină transformare chiar înainte de contactul direct cu Statele Unite, dar convingerea tot mai intensă a tinerei națiuni că destinul său era expansiunea spre vest avea să aducă schimbări dramatice – două secole de conflicte brutale și eradicarea aproape totală a nativilor din America.

În 1783, Statele Unite au devenit o națiune suverană, nemaifiind legată de limitările impuse colonizării de Marea Britanie. Libertatea recent obținută le-a inspirat însă coloniștilor americani convingerea că erau moștenitorii naturali ai continentului, dând naștere unei sintagme mobilizatoare – „destin manifest" (mai jos), care a stimulat expansiunea spre vest.

Până la 1790, circa 500 000 de coloniști se instalaseră la vest de granița celor 13 state inițiale (pp. 156–157). Expansiunea s-a intensificat în următoarea jumătate de secol, când exploratorii s-au aventurat spre vest în caravane sau au navigat pe coasta Pacificului să se alăture Goanei după Aur. Pionierii au deschis calea migranților care aveau să se stabilească pe coasta vestică, mai ales după ce căile ferate au înlocuit caravanele. Pe la 1860, circa 16 milioane de coloniști migraseră și se instalaseră la vest de Apalași, sosirea lor ducând la strămutarea și excluderea a circa 250 000 de nativi americani din Marile Câmpii și Vestul Îndepărtat.

Multe triburi indigene au luptat pentru teritoriile lor și s-au apărat cu îndârjire, dar rezistența a fost zdrobită de forța acestei expansiuni euro-americane. Pe la 1890, nativii care supraviețuiseră războaielor au fost alungați în locuri special construite, numite rezervații, care acopereau sub 2% din suprafața SUA.

„Ucideți-i pe toți, mari sau mici. Din lindini ies păduchi."

JOHN CHIVINGTON, COLONEL AMERICAN, 1864

DESTIN MANIFEST
DREPTUL LA COLONIZARE

Apărută în 1854, sintagma „destin manifest" s-a referit la convingerea coloniștilor americani că aveau dreptul divin de a popula și „civiliza" întreaga suprafață a continentului. Deși patima lor pentru pământurile și oportunitățile din vest fusese de mult o trăsătură a colonizării americane, după obținerea independenței americanii au considerat că au dreptul la stăpânirea întregului continent, ceea ce a produs o migrație în masă spre vest. În acest tablou, intitulat *Progres american* (1872), John Gast o înfățișează pe Columbia – o personificare a Statelor Unite – conducându-i pe coloniști spre vest. Personajul desfășoară un fir de telegraf, simbolizând faptul că „lumina" este adusă de coloniști.

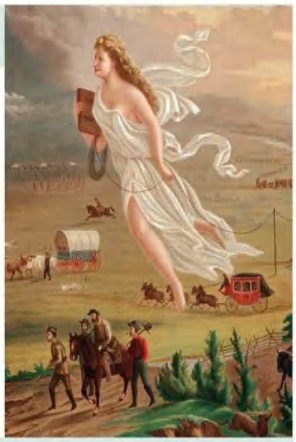

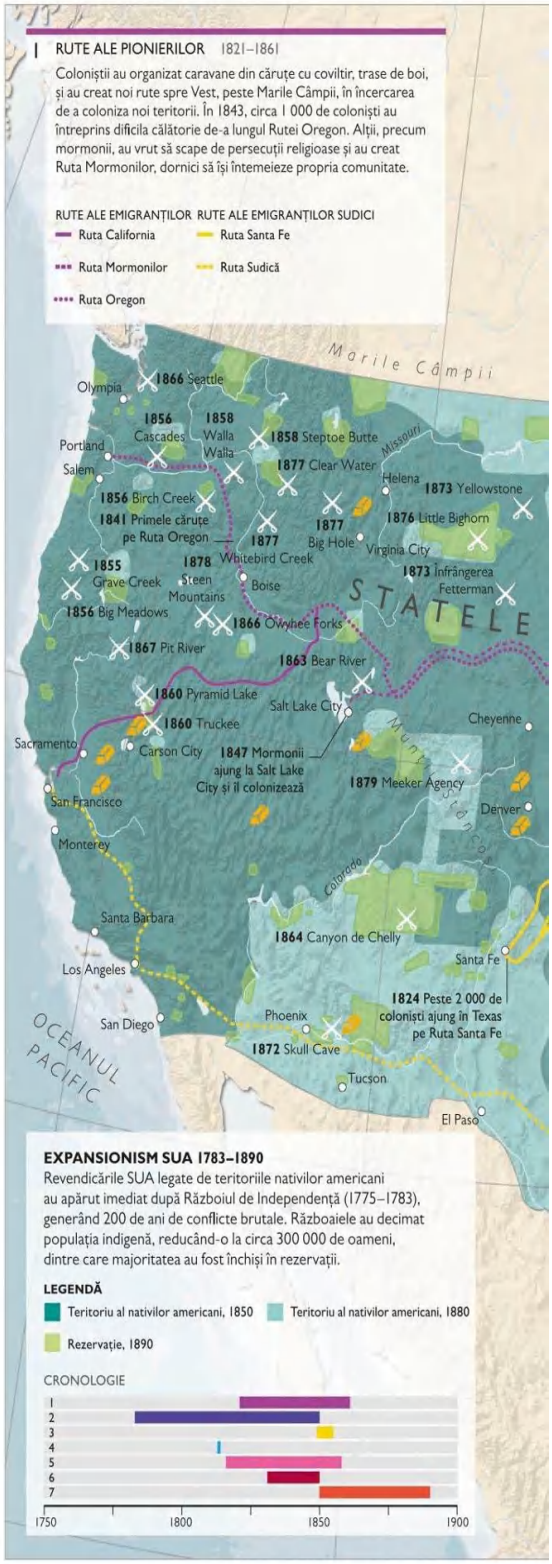

2 REVENDICAREA TERITORIILOR DIN OLD NORTHWEST 1783–1850

După obținerea independenței, granița legală trasată de britanici nu a mai fost respectată, permițându-le coloniștilor euro-americani să pătrundă în regiunile vestice de dincolo de Apalași. Coloniștii s-au confruntat cu rezistența nativilor americani, suferind o înfrângere zdrobitoare la Fallen Timbers, în 1794. Ultima rezistență din regiune a cedat însă în urma bătăliei de la Tippecanoe, în 1811, când unii coloniști vizau deja teritorii aflate și mai la vest.

Războaie locale

3 GOANA DUPĂ AUR 1849–1855

Descoperirea aurului în California a declanșat o frenetică Goană după Aur în 1849, prospectori entuziaști năvălind în regiune pentru a profita de pe urma acestei noi resurse, ceea ce a dus la comiterea unui genocid împotriva populației native americane. Între 1850 și 1860, războaiele, bolile și foametea au redus populația nativă americană din California de la 150 000 la 35 000 de oameni. Situația s-a repetat când s-a descoperit aur și în alte părți ale Americii de Nord.

Zăcăminte importante de aur

△ **Nativi americani călare**
Indienii, mai ales cei din Marile Câmpii, au învățat să fie desăvârșiți războinici călare. În tentativa de a câștiga războiul din prerii, armata americană a masacrat, adesea, herghelii întregi de cai.

DOMINIONUL CANADA

UNITE ALE AMERICII

MEXIC

OCEANUL ATLANTIC

Golful Mexic

Cuba

Lacul Superior
Lacul Michigan
Lacul Huron
Lacul Ontario
Lacul Erie
Sf. Laurențiu
Hudson
Apalași
Munții
Missouri
Mississippi
Arkansas
Tennessee
Rio Grande

1794 Victoria decisivă a SUA pune capăt ostilităților majore din Old Northwest până în 1811

1825 Lacul Erie este legat de fluviul Hudson prin Canalul Erie, formând o rută nordică spre Vestul Mijlociu

1830 „Teritoriul Indian" se afla în zona statelor Oklahoma și Arkansas de azi

1863 Big Mound
1873 Stony lake
Bismarck
1863 Whitestone Hill
1876 Powder River
1862 Acton
St Paul
1823 Arickara
1862 Wood Lake
1862 New Ulm
Pierre
1854 Masacrul Grattan
1865 Rush Creek
1812 Înfrângerea Stillman
Des Moines
Madison
Lansing
Detroit
Chicago
1812 Fort Dearborn
1794 Fallen Timbers
Cleveland
1791 Înfrângerea St Clair
1811 Tippecanoe
Nauvoo
Indianapolis
Columbus
Springfield
Cincinnati
Charleston
1865 Fort Sedgwick
Lincoln
1857 Fort Kearney
1873 Massacre Canyon
Independence
St Louis
Jefferson City
Louisville
Frankfort
Richmond
1864 Sand Creek
Topeka
1861 Chustenahlah
Nashville
Knoxville
1864, 1874 Adobe Walls
1859 Crooked Creek
1868 Washita
Memphis
Savannah
Columbia
1868 Soldier Spring
1861 Bird Creek
Atlanta
1874 Palo Duro Canyon
1872 McClellan Creek
Little Rock
1813 Tallasahatchee
1793 Etowah
1814 Enotachopco Creek
1858 Wichita Village
1814 Horseshoe bend
1814 Emuckfaw
1817 Fowltown
Vicksburg
Jackson
Montgomery
1813 Burnt Corn Creek
Jacksonville
1813 Fort Minas
Tallahassee
1837 Capturarea lui Osceola
1865 Dove Creek
Mobile
1818 Pensacola
1818 St Marks
Baton Rouge
1814 New Orleans
1836 Bătălia Gaine
1837 Fort Mellon
Austin
San Antonio (San Antonio de Bexar)
Houston
1837 Bătălia Taylor
1835 Bătălia Dade
1842 Colee Hammock
1855–58 Big Cypress Swamp
Corpus Christi
Matamoros
Augusta
Montpelier
Concord
Albany
Boston
Providence
Buffalo
Hartford
New York City
Trenton
Harrisburg
Philadelphia
Baltimore
Dover
Washington DC
Annapolis
Raleigh

4 RĂZBOIUL CU NATIVII CREEK 1813–1814

Un război regional între facțiuni opuse ale națiunii Creek din Alabama s-a transformat într-un conflict mai amplu, după implicarea unităților armate ale coloniștilor. Britanicii și spaniolii au furnizat armament nativilor Creek din facțiunea Bastoanelor Roșii, într-un efort de a frâna expansiunea SUA. Dar forța armată superioară a SUA a dus la pierderea unor vaste pământuri pe teritoriul actual al statelor Georgia și Alabama.

Războiul cu nativii Creek, 1813–1814

5 RĂZBOAIE CU SEMINOLII 1817–1858

Deja alungați în rezervații după un prim conflict (1817–1818), seminolii din Florida au rezistat strămutărilor ulterioare și, sub conducerea redutabilei căpetenii Osceola, au lansat un război de gherilă în mlaștinile Everglades. SUA au pierdut multe resurse umane și materiale în încercarea de a-i suprima, reușind să o facă doar după ce l-au capturat prin viclenie pe Osceola, sub pretextul unor discuții de pace.

Războaie cu seminolii, 1816–1858

7 RĂZBOAIE CU INDIENII DIN MARILE CÂMPII 1850–1890

O etapă prelungită a sângerosului conflict dintre nativii americani din Marile Câmpii și armata SUA s-a centrat pe dorința guvernului american de a proteja rutele de călătorie transcontinentale de agresiunea nativilor americani. Căpetenii tribale precum Crazy Horse și Sitting Bull au luptat eroic, dar nu au putut stăvili SUA. Prin pierderea pământurilor, nativii americani au fost siliți să trăiască în rezervații.

Bătălii pentru Vest, 1850–1890

6 CALEA LACRIMILOR 1830–1850

După votarea Legii privind strămutarea indienilor (1830), circa 16 000 de nativi Cherokee din sud-est au fost adunați sub amenințarea armelor, înghesuiți în tabere mizere și transportați spre noul înființatul Teritoriu Indian. Aproape un sfert au pierit pe drum. Multe alte triburi au suferit strămutări similare, care au primit, colectiv, denumirea de Calea Lacrimilor.

Traseu al Căii Lacrimilor

REVOLUȚIA FRANCEZĂ

Revoluția Franceză a fost, de fapt, o serie de revoluții însoțite de un război continental. Trei forțe revoluționare convergente au declanșat transformarea statului francez: o mișcare artistocratică și burgheză liberală, care a adus schimbări constituționale, o revoltă populară a mulțimilor de pe străzile Parisului și o răscoală a țăranilor în toată țara.

În 1789, Ludovic al XVI-lea a convocat Stările Generale (prima oară în ultimii 175 de ani) căutând să impună reforme financiare pentru diminuarea uriașelor datorii ale Franței. Stările Generale erau adunarea reprezentativă a Ancien Régime, formată din trei stări: clerul (Starea Întâi), nobilimea (Starea a Doua) și oamenii de rând (Starea a Treia). În mai 1789, majoritatea deputaților Stării a Treia au insistat pentru lărgirea dreptului de vot. Refuzați, ei s-au despărțit de Stările Generale formând Adunarea Națională, ceea ce a dus la o perioadă de mari transformări: s-a creat o monarhie constituțională și a fost redactată Declarația Drepturilor Omului, cu un singur set de drepturi individuale și colective pentru toți.

Adunarea, formată din Adunarea Națională, a impus o nouă constituție și alte reforme majore, cum ar fi desființarea relațiilor feudale. Disputele facționale între girondini și iacobinii conduși de Robespierre, Marat și Danton au dominat dezbaterile Adunării.

Amenințarea reprezentată pentru vecinii Franței de un stat revoluționar care-și exporta idealurile a dus la crearea unei coaliții reacționare împotriva Franței. Revoluționarii au intrat în panică atunci când armatele străine au început să-i preseze din toate părțile, iar în interior s-au declanșat insurecții contrarevoluționare. Revoluția a cunoscut atunci a doua etapă, extremistă – Regimul Terorii. În iulie 1794, iacobinii au fost răsturnați de la putere prin lovitura de stat thermidoriană. Astfel a început a treia etapă a revoluției, Directoratul, mult mai moderat, preluând puterea în 1795 și încercând să restabilească valorile liberale, constituționale, ale primei etape. Dar, în noiembrie 1799, armate inamice au amenințat iarăși supraviețuirea republicii. O lovitură de stat pusă la cale de Napoleon Bonaparte, care s-a proclamat Prim Consul, este considerată momentul final al Revoluției Franceze și începutul epocii napoleoniene.

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI
PRINCIPIILE REVOLUȚIEI

Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului a reprezentat afirmarea scrisă a principiilor Revoluției Franceze, stabilirea suveranității poporului și a principiului „libertate, egalitate, fraternitate". Ludovic al XVI-lea a fost nevoit să o accepte în Constituția din 1791. Acest tablou reprezintă un ofițer al Gărzii Naționale depunând jurământul de credință la Altarul Convenției.

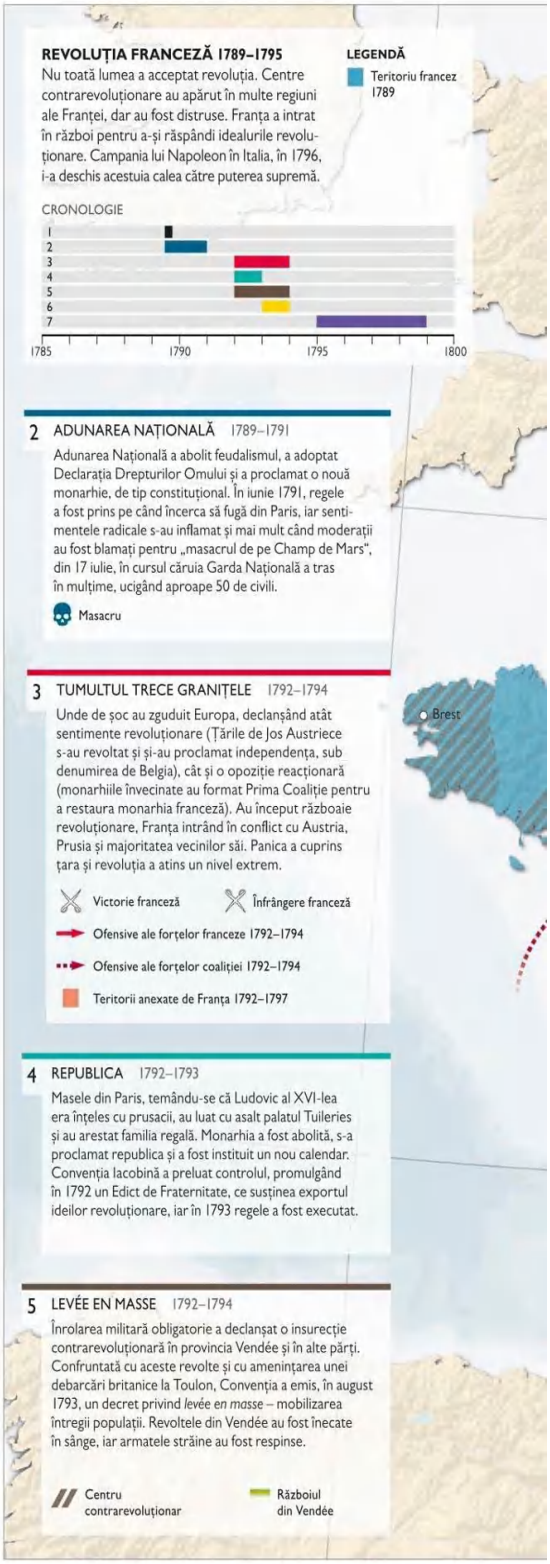
REVOLUȚIA FRANCEZĂ 1789–1795
Nu toată lumea a acceptat revoluția. Centre contrarevoluționare au apărut în multe regiuni ale Franței, dar au fost distruse. Franța a intrat în război pentru a-și răspândi idealurile revoluționare. Campania lui Napoleon în Italia, în 1796, i-a deschis acestuia calea către puterea supremă.
LEGENDĂ
Teritoriu francez 1789
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
1785
1790
1795
1800
2 ADUNAREA NAȚIONALĂ 1789–1791
Adunarea Națională a abolit feudalismul, a adoptat Declarația Drepturilor Omului și a proclamat o nouă monarhie, de tip constituțional. În iunie 1791, regele a fost prins pe când încerca să fugă din Paris, iar sentimentele radicale s-au inflamat și mai mult când moderații au fost blamați pentru „masacrul de pe Champ de Mars", din 17 iulie, în cursul căruia Garda Națională a tras în mulțime, ucigând aproape 50 de civili.
Masacru
3 TUMULTUL TRECE GRANIȚELE 1792–1794
Unde de șoc au zguduit Europa, declanșând atât sentimente revoluționare (Țările de Jos Austriece s-au revoltat și și-au proclamat independența, sub denumirea de Belgia), cât și o opoziție reacționară (monarhiile învecinate au format Prima Coaliție pentru a restaura monarhia franceză). Au început războaie revoluționare, Franța intrând în conflict cu Austria, Prusia și majoritatea vecinilor săi. Panica a cuprins țara și revoluția a atins un nivel extrem.
Victorie franceză
Înfrângere franceză
Ofensive ale forțelor franceze 1792–1794
Ofensive ale forțelor coaliției 1792–1794
Teritorii anexate de Franța 1792–1797
Brest
4 REPUBLICA 1792–1793
Masele din Paris, temându-se că Ludovic al XVI-lea era înțeles cu prusacii, au luat cu asalt palatul Tuileries și au arestat familia regală. Monarhia a fost abolită, s-a proclamat republica și a fost instituit un nou calendar. Convenția Iacobină a preluat controlul, promulgând în 1792 un Edict de Fraternitate, ce susținea exportul ideilor revoluționare, iar în 1793 regele a fost executat.
5 LEVÉE EN MASSE 1792–1794
Înrolarea militară obligatorie a declanșat o insurecție contrarevoluționară în provincia Vendée și în alte părți. Confruntată cu aceste revolte și cu amenințarea unei debarcări britanice la Toulon, Convenția a emis, în august 1793, un decret privind *levée en masse* – mobilizarea întregii populații. Revoltele din Vendée au fost înecate în sânge, iar armatele străine au fost respinse.
Centru contrarevoluționar
Războiul din Vendée

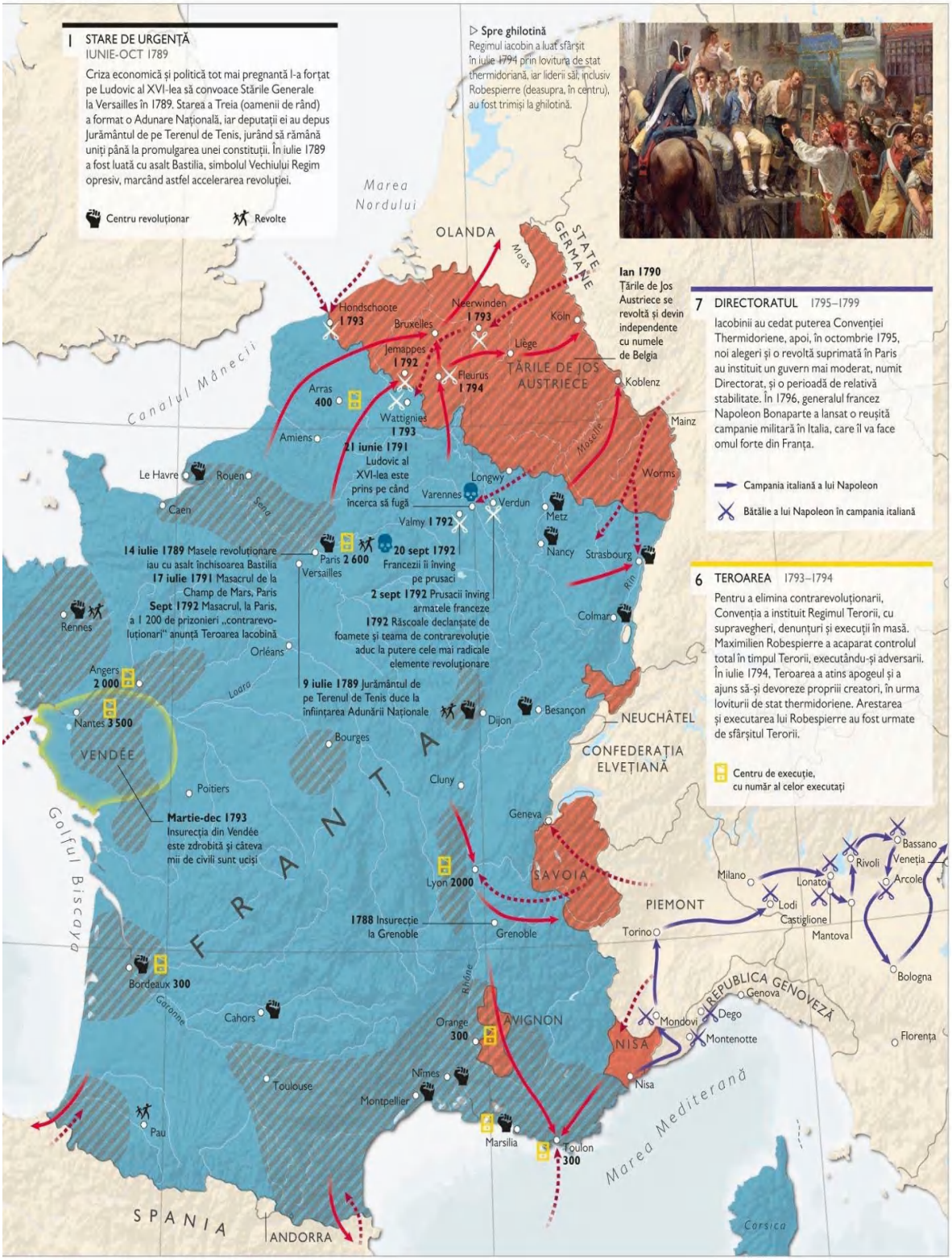
1 STARE DE URGENȚĂ
IUNIE-OCT 1789
Criza economică și politică tot mai pregnantă l-a forțat pe Ludovic al XVI-lea să convoace Stările Generale la Versailles în 1789. Starea a Treia (oamenii de rând) a format o Adunare Națională, iar deputații ei au depus Jurământul de pe Terenul de Tenis, jurând să rămână uniți până la promulgarea unei constituții. În iulie 1789 a fost luată cu asalt Bastilia, simbolul Vechiului Regim opresiv, marcând astfel accelerarea revoluției.
Centru revoluționar
Revolte
▷ Spre ghilotină
Regimul iacobin a luat sfârșit în iulie 1794 prin lovitura de stat thermidoriană, iar liderii săi, inclusiv Robespierre (deasupra, în centru), au fost trimiși la ghilotină.
Marea Nordului
OLANDA
STATE GERMANE
Maas
Hondschoote 1 793
Bruxelles
Neerwinden 1 793
Köln
Liege
Jemappes 1 792
Fleurus 1 794
ȚĂRILE DE JOS AUSTRIECE
Koblenz
Canalul Mânecii
Arras 400
Wattignies 1 793
Amiens
Mainz
Moselle
21 iunie 1791 Ludovic al XVI-lea este prins pe când încerca să fugă
Le Havre
Rouen
Caen
Sena
Longwy
Varennes
Verdun
Worms
Valmy 1 792
Metz
Nancy
Strasbourg
14 iulie 1789 Masele revoluționare iau cu asalt închisoarea Bastilia
17 iulie 1791 Masacrul de la Champ de Mars, Paris
Sept 1792 Masacrul, la Paris, a 1 200 de prizonieri „contrarevoluționari" anunță Teroarea iacobină
Paris 2 600
Versailles
20 sept 1792 Francezii îi învinge pe prusaci
2 sept 1792 Prusacii învinge armatele franceze
1792 Răscoale declanșate de foamete și teama de contrarevoluție aduc la putere cele mai radicale elemente revoluționare
Rennes
Orléans
Colmar
Rin
Angers 2 000
Loara
9 iulie 1789 Jurământul de pe Terenul de Tenis duce la înființarea Adunării Naționale
Besançon
NEUCHÂTEL
Nantes 3 500
Dijon
Bourges
CONFEDERAȚIA ELVEȚIANĂ
VENDÉE
Cluny
Poitiers
Martie-dec 1793 Insurecția din Vendée este zdrobită și câteva mii de civili sunt uciși
Golful Biscaya
Geneva
FRANȚA
SAVOIA
Lyon 2000
1788 Insurecție la Grenoble
Grenoble
PIEMONT
Milano
Lonato
Rivoli
Bassano
Veneția
Arcole
Lodi
Castiglione
Mantova
Torino
Bologna
Bordeaux 300
Garonne
Cahors
Rhône
Orange 300
AVIGNON
REPUBLICA GENOVEZĂ
Genova
Mondovi
Dego
Montenotte
NISA
Florența
Nisa
Toulouse
Nîmes
Montpellier
Pau
Marsilia
Toulon 300
Marea Mediterană
SPANIA
ANDORRA
Corsica
Ian 1790 Țările de Jos Austriece se revoltă și devin independente cu numele de Belgia
7 DIRECTORATUL 1795–1799
Iacobinii au cedat puterea Convenției Thermidoriene, apoi, în octombrie 1795, noi alegeri și o revoltă suprimată în Paris au instituit un guvern mai moderat, numit Directorat, și o perioadă de relativă stabilitate. În 1796, generalul francez Napoleon Bonaparte a lansat o reușită campanie militară în Italia, care îl va face omul forte din Franța.
Campania italiană a lui Napoleon
Bătălie a lui Napoleon în campania italiană
6 TEROAREA 1793–1794
Pentru a elimina contrarevoluționarii, Convenția a instituit Regimul Terorii, cu supravegheri, denunțuri și execuții în masă. Maximilien Robespierre a acaparat controlul total în timpul Terorii, executându-și adversarii. În iulie 1794, Teroarea a atins apogeul și a ajuns să-și devoreze propriii creatori, în urma loviturii de stat thermidoriene. Arestarea și executarea lui Robespierre au fost urmate de sfârșitul Terorii.
Centru de execuție, cu număr al celor executați

1 RĂZBOI PE MARE 1794–1805

De la războaiele revoluționare franceze (pp. 206–207), dominația britanică asupra mărilor fusese un ghimpe în coasta lui Napoleon. Operațiunile britanicilor în zone îndepărtate, ca Danemarca sau Caraibe, le-au asigurat superioritatea navală chiar înainte ca bătălia decisivă de la Trafalgar să pună capăt ambițiilor Franței de a stăpâni mările.

Forțe franceze — Victorii franceze
Forțe britanice — Victorii britanice

SUCCESELE LUI NAPOLEON

Perioada 1794–1809 a fost marcată de succese ale lui Napoleon, pe măsură ce s-a impus la conducerea Franței și și-a extins influența, efemer, asupra Europei. În 1802, Franța nu depășise mult granițele sale istorice, dar curând avea să devină un imperiu.

LEGENDĂ

Franța în 1802 — Granițe naționale în 1802 — Granița Sfântului Imperiu Roman

CRONOLOGIE

2 CAMPANIA ÎN EGIPT 1798–1801

Napoleon și-a propus să controleze Egiptul (și probabil să amenințe interesele britanice mai îndepărtate – în India). El a indus în eroare flota lui Nelson și a debarcat în Egipt. După ce a câștigat Bătălia Piramidelor contra mamelucilor (care conduceau Egiptul în numele sultanului otoman), a ocupat Cairo.

Forțe franceze — Victorii franceze
Forțe britanice — Victorii britanice

3 RĂZBOIUL CELEI DE-A DOUA COALIȚII 1799–1802

În 1799, o coaliție de țări a atacat interesele Franței în timp ce Napoleon era în Egipt. Rușii i-au înfrânt pe francezi în Italia, iar austriecii i-au respins peste Rin. Napoleon a revenit din Egipt și a pus la cale o lovitură de stat, proclamându-se Prim Consul înainte de a rezolva criza din nordul Italiei.

Forțe franceze — Victorii franceze

OFENSIVELE LUI NAPOLEON

Napoleon și-a creat reputația de lider al armatei revoluționare franceze prin manevre îndrăznețe și neașteptate împotriva Austriei în Italia (1796–1797). În 1804, la zece ani după revoluția republicană din Franța, el se încoronase împărat. Până în 1809, controla total centrul Europei.

Din vârtejul războaielor revoluționare purtate de Franța, Napoleon s-a impus ca un general tânăr și ambițios. Printre primele sale succese remarcabile se numără alungarea din nordul Italiei a armatelor Austriei și ale Regatului Sardiniei (1796–1797). Forțele austriece s-au retras până la Viena, lăsând nordul Italiei în mâinile francezilor. În 1809, Napoleon încorporase în teritoriul Franței sudul Olandei (Batavia), malul vestic al Rinului și o mare parte a Italiei. El a creat state clientelare, sub control francez (de exemplu, Confederația Rinului). Apoi și-a pus membrii familiei pe tronul unor state din întreaga Europă, s-a căsătorit cu Maria Louise a Austriei și a forțat Prusia și Austria să se alieze cu Franța.

Dar, în tot acest timp, britanicii au rămas în război cu Napoleon. Ei și-au impus superioritatea navală, iar forța lor maritimă a zădărnicit ambițiile nutrite de Napoleon în Egipt și Orientul Mijlociu. Napoleon a ripostat, izolând Marea Britanie printr-o blocadă comercială, numită Sistemul Continental. Obiectivul de a distruge comerțul britanic a eșuat însă, fiind imposibil să impună respectarea blocadei în toată Europa, din Portugalia în Rusia.

◁ **Omul și mitul**
Portretul ecvestru creat de Jacques-Louis David (1800–1801), care îl prezintă pe Napoleon trecând Alpii, corespunde imaginii de erou clasic dorite de împărat.

IMPERIUL LUI NAPOLEON, 1812
La apogeu, în 1812, teritoriile sale includeau cea mai mare parte a Europei. Doar Marea Britanie mai opunea o rezistență serioasă.
LEGENDĂ
Imperiul Francez
State clientelare ale Franței
Aliați independenți
Țări în război cu Napoleon
4 RĂZBOAIELE CELEI DE-A TREIA ȘI A PATRA COALIȚII
1805–1807
Austria s-a alăturat unei coaliții antifranceze finanțate de britanici, care cuprindea Rusia, Suedia și Regatul de Neapole. După înfrângeri grele, Austria a acceptat termenii de pace cu Franța și Rusia și s-a retras în Polonia. Franța a creat Confederația Rinului, ca stat clientelar, din cenușa Sfântului Imperiu Roman. Prusia s-a simțit amenințată și a declarat război Franței. Conflictul s-a încheiat cu înfrângerea prusacilor și crearea altui stat clientelar, Ducatul Varșoviei (Polonia), din foste teritorii austriece și prusace.
Forțe franceze
Victorii franceze
MOLDOVA
ȚARA ROMÂNEASCĂ
București
Varna
1798 Sultanul otoman declară jihadul contra lui Napoleon, ca reacție la invadarea Egiptului
IMPERIUL OTOMAN
Constantinopol
Smirna
Martie 1799 Neputând de pierderea flotei, Napoleon continuă să-i asedieze pe otomani la Acra, care rezistă cu ajutorul tunurilor britanice
Creta
Cipru
Aug 1798 În Bătălia Nilului, Nelson distruge flota franceză, paralizând campania egipteană a lui Napoleon
Beirut
Damasc
Acra
Jaffa
Gaza
Ierusalim
Alexandria
EGIPT
Cairo
Apr 1799 Napoleon câștigă o bătălie în timpul retragerii în Egipt
21 iulie 1798 Napoleon îi învinge pe conducătorii mameluci ai Egiptului și ocupă Cairo
spre Assuan

„În război există doar un singur moment prielnic; marea artă este să profiți de el!"

NAPOLEON BONAPARTE, 1804

NAPOLEON BONAPARTE
1769–1821

Napoleon s-a impus în timpul Revoluției Franceze și a condus câteva campanii reușite din războaiele revoluționare ale Franței. Ca Napoleon I, el a fost sprijinit de papă ca împărat al francezilor (1804–1814), apoi din nou în 1815 (pp. 210–211). Napoleon a dominat Europa și politica globală timp de peste un deceniu, conducând Franța împotriva unei serii de coaliții, în războaiele napoleoniene. A triumfat în majoritatea acestor conflicte și în cele mai multe dintre bătăliile purtate, făurind un imperiu care a domnit asupra Europei continentale înainte de colapsul final în 1815.

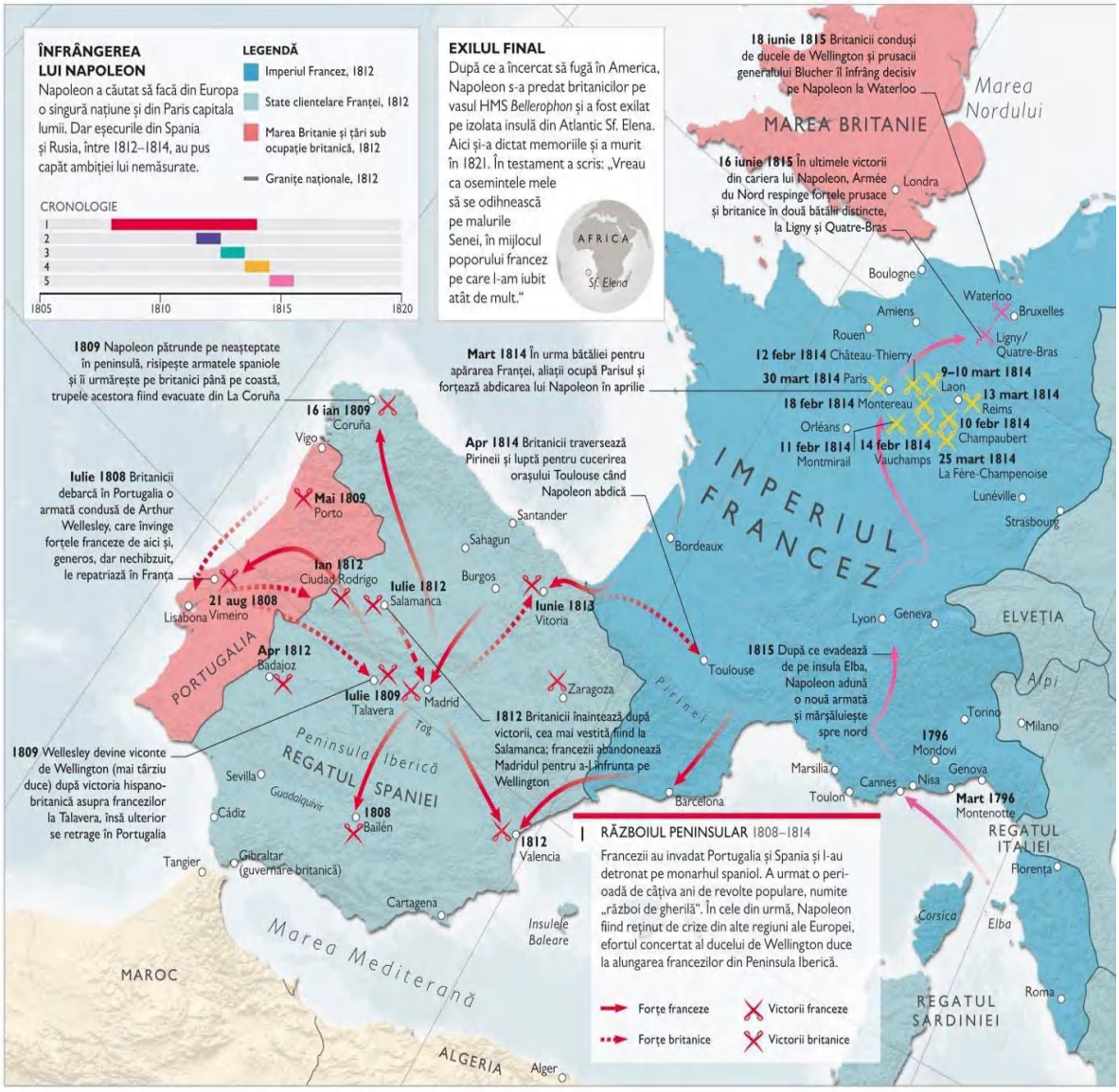
ÎNFRÂNGEREA LUI NAPOLEON
Napoleon a căutat să facă din Europa o singură națiune și din Paris capitala lumii. Dar eșecurile din Spania și Rusia, între 1812–1814, au pus capăt ambiției lui nemăsurate.
LEGENDĂ
Imperiul Francez, 1812
State clientelare Franței, 1812
Marea Britanie și țări sub ocupație britanică, 1812
Granițe naționale, 1812
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5
1805 1810 1815 1820
EXILUL FINAL
După ce a încercat să fugă în America, Napoleon s-a predat britanicilor pe vasul HMS Bellerophon și a fost exilat pe izolata insulă din Atlantic Sf. Elena. Aici și-a dictat memoriile și a murit în 1821. În testament a scris: „Vreau ca osemintele mele să se odihnească pe malurile Senei, în mijlocul poporului francez pe care l-am iubit atât de mult."
AFRICA
Sf. Elena
18 iunie 1815 Britanicii conduși de ducele de Wellington și prusacii generalului Blucher îl înfrâng decisiv pe Napoleon la Waterloo
Marea Nordului
MAREA BRITANIE
16 iunie 1815 În ultimele victorii din cariera lui Napoleon, Armée du Nord respinge forțele prusace și britanice în două bătălii distincte, la Ligny și Quatre-Bras
Londra
Boulogne
Waterloo
Bruxelles
Amiens
Rouen
Ligny/ Quatre-Bras
12 febr 1814 Château-Thierry
Mart 1814 În urma bătăliei pentru apărarea Franței, aliații ocupă Parisul și forțează abdicarea lui Napoleon în aprilie
30 mart 1814 Paris
9–10 mart 1814 Laon
13 mart 1814 Reims
18 febr 1814 Montereau
10 febr 1814 Champaubert
Orléans
11 febr 1814 Montmirail
14 febr 1814 Vauchamps
25 mart 1814 La Fère-Champenoise
Lunéville
Strasbourg
1809 Napoleon pătrunde pe neașteptate în peninsulă, risipește armatele spaniole și îi urmărește pe britanici până pe coastă, trupele acestora fiind evacuate din La Coruña
16 ian 1809 Coruña
Vigo
Apr 1814 Britanicii traversează Pirineii și luptă pentru cucerirea orașului Toulouse când Napoleon abdică
Santander
Sahagun
Bordeaux
IMPERIUL FRANCEZ
Iulie 1808 Britanicii debarcă în Portugalia o armată condusă de Arthur Wellesley, care învinge forțele franceze de aici și, generos, dar nechibzuit, le repatriază în Franța
Mai 1809 Porto
Ian 1812 Ciudad Rodrigo
Iulie 1812 Salamanca
Burgos
21 aug 1808 Lisabona Vimeiro
Iunie 1813 Vitoria
Lyon
Geneva
ELVEȚIA
Apr 1812 Badajoz
PORTUGALIA
1815 După ce evadează de pe insula Elba, Napoleon adună o nouă armată și mărșăluiește spre nord
Toulouse
Alpi
Iulie 1809 Talavera
Madrid
Zaragoza
Pirinei
Torino
Milano
1812 Britanicii înaintează după victorii, cea mai vestită fiind la Salamanca; francezii abandonează Madridul pentru a-l înfrunta pe Wellington
1796 Mondovi
1809 Wellesley devine viconte de Wellington (mai târziu duce) după victoria hispano-britanică asupra francezilor la Talavera, însă ulterior se retrage în Portugalia
Peninsula Iberică
Tag
REGATUL SPANIEI
Sevilla
Guadalquivir
Cádiz
1808 Bailén
Marsilia
Genova
Cannes
Nisa
Toulon
Barcelona
Mart 1796 Montenotte
REGATUL ITALIEI
Florența
Tangier
Gibraltar (guvernare britanică)
1812 Valencia
Cartagena
Insulele Baleare
Corsica
Elba
Marea Mediterană
MAROC
ALGERIA
Alger
Roma
REGATUL SARDINIEI
RĂZBOIUL PENINSULAR 1808–1814
Francezii au invadat Portugalia și Spania și l-au detronat pe monarhul spaniol. A urmat o perioadă de câțiva ani de revolte populare, numite „război de gherilă". În cele din urmă, Napoleon fiind reținut de crize din alte regiuni ale Europei, efortul concertat al ducelui de Wellington duce la alungarea francezilor din Peninsula Iberică.
Forțe franceze
Forțe britanice
Victorii franceze
Victorii britanice

PRĂBUȘIREA LUI NAPOLEON

Eforturile lui Napoleon de a domina Europa l-au purtat până la extremitățile de est și de vest ale continentului. După ce nu a reușit să controleze Spania, Portugalia și Rusia, a fost înfruntat și înfrânt de o coaliție de națiuni, în centrul Europei. A fost exilat mai întâi pe insula Elba, apoi pe îndepărtata insulă Sf. Elena.

Înfrângerea Prusiei și a celei de-a Patra Coaliții (pp. 208–209) în 1809 a părut să consolideze dominația lui Napoleon asupra Europei. Însă britanicii nu au încheiat pace și Napoleon n-a putut avea odihnă. Strategia lui de a-i înfrânge – o blocadă comercială numită Sistemul Continental – a necesitat colaborarea Spaniei, Portugaliei și Rusiei. Monarhia spaniolă a acceptat să colaboreze, dar o armată franceză a invadat Peninsula Iberică în 1807 pentru a forța mâna portughezilor și l-a înlăturat și pe regele Spaniei, pentru a-și exercita controlul direct asupra acestei țări.

În mai 1809, o revoltă populară la Madrid s-a răspândit în toată Spania, dând naștere unui război de gherilă. Deși Napoleon s-a preocupat personal de rezolvarea crizei și i-a alungat pe britanici din Spania, a fost distras de o nouă declarație de război din partea Austriei, în 1809. El i-a învins pe austrieci la Wagram, dar cu mari pierderi – costurile controlului Europei începeau să se adune.

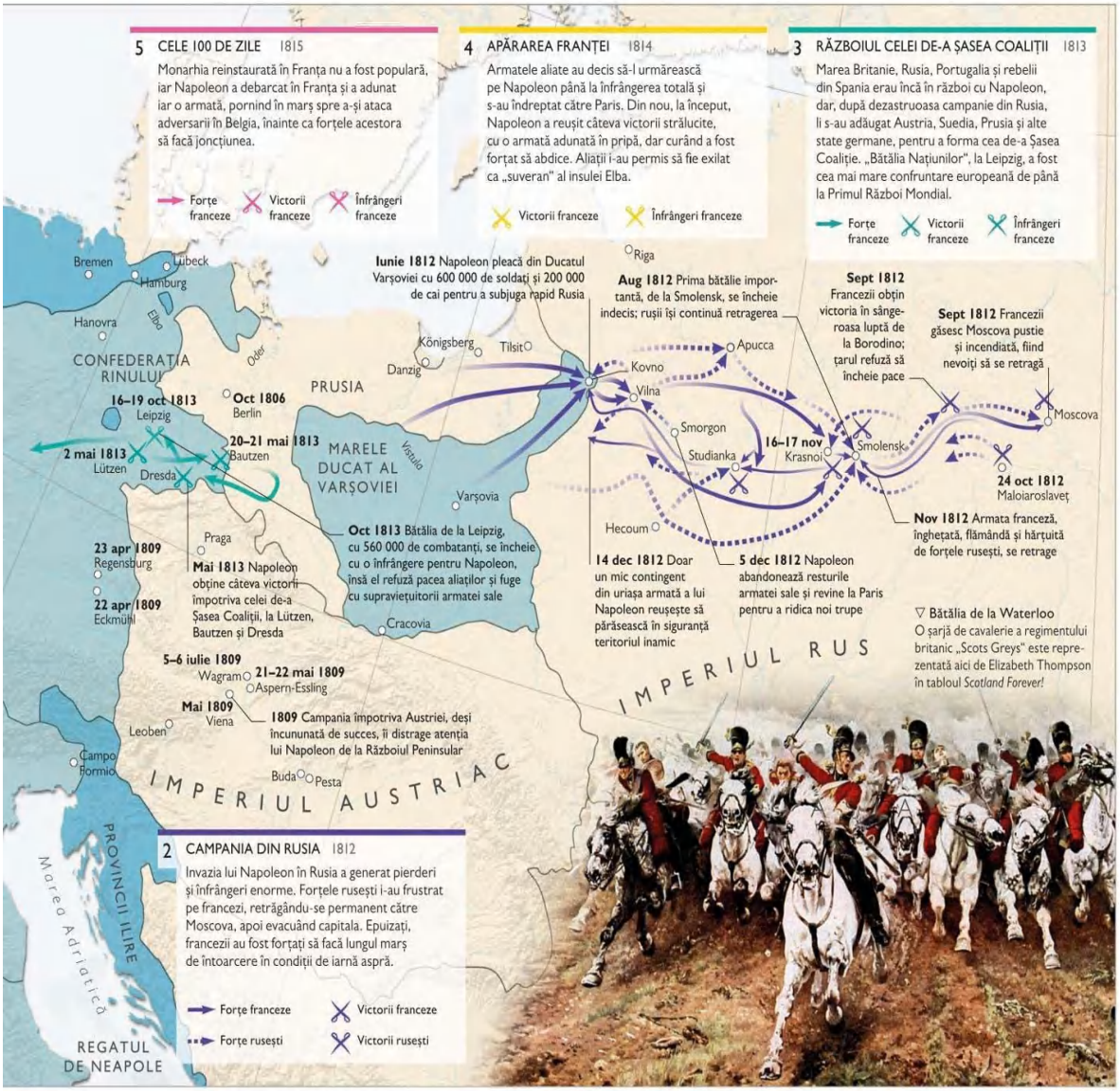
5 CELE 100 DE ZILE 1815
Monarhia reinstaurată în Franța nu a fost populară, iar Napoleon a debarcat în Franța și a adunat iar o armată, pornind în marș spre a-și ataca adversarii în Belgia, înainte ca forțele acestora să facă joncțiunea.
Forțe franceze
Victorii franceze
Înfrângeri franceze
4 APĂRAREA FRANȚEI 1814
Armatele aliate au decis să-l urmărească pe Napoleon până la înfrângerea totală și s-au îndreptat către Paris. Din nou, la început, Napoleon a reușit câteva victorii strălucite, cu o armată adunată în pripă, dar curând a fost forțat să abdice. Aliații i-au permis să fie exilat ca „suveran" al insulei Elba.
Victorii franceze
Înfrângeri franceze
3 RĂZBOIUL CELEI DE-A ȘASEA COALIȚII 1813
Marea Britanie, Rusia, Portugalia și rebelii din Spania erau încă în război cu Napoleon, dar, după dezastruoasa campanie din Rusia, li s-au adăugat Austria, Suedia, Prusia și alte state germane, pentru a forma cea de-a Șasea Coaliție. „Bătălia Națiunilor", la Leipzig, a fost cea mai mare confruntare europeană de până la Primul Război Mondial.
Forțe franceze
Victorii franceze
Înfrângeri franceze
Bremen
Lübeck
Hamburg
Hanovra
Elba
CONFEDERAȚIA RINULUI
Oder
Königsberg
Tilsit
Danzig
PRUSIA
Riga
Iunie 1812 Napoleon pleacă din Ducatul Varșoviei cu 600 000 de soldați și 200 000 de cai pentru a subjuga rapid Rusia
Aug 1812 Prima bătălie importantă, de la Smolensk, se încheie indecis; rușii își continuă retragerea
Sept 1812 Francezii obțin victoria în sângeroasa luptă de la Borodino; țarul refuză să încheie pace
Sept 1812 Francezii găsesc Moscova pustie și incendiată, fiind nevoiți să se retragă
Apucca
Kovno
Vilna
Moscova
16–19 oct 1813
Leipzig
Oct 1806
Berlin
2 mai 1813
Lützen
Dresda
20–21 mai 1813
Bautzen
MARELE DUCAT AL VARȘOVIEI
Vistula
Varșovia
Smorgon
Studianka
16–17 nov
Krasnoi
Smolensk
24 oct 1812
Maloiaroslavet
Praga
23 apr 1809
Regensburg
22 apr 1809
Eckmühl
Mai 1813 Napoleon obține câteva victorii împotriva celei de-a Șasea Coaliții, la Lützen, Bautzen și Dresda
Oct 1813 Bătălia de la Leipzig, cu 560 000 de combatanți, se încheie cu o înfrângere pentru Napoleon, însă el refuză pacea aliaților și fuge cu supraviețuitorii armatei sale
Cracovia
Hecoum
14 dec 1812 Doar un mic contingent din uriașa armată a lui Napoleon reușește să părăsească în siguranță teritoriul inamic
5 dec 1812 Napoleon abandonează resturile armatei sale și revine la Paris pentru a ridica noi trupe
Nov 1812 Armata franceză, înghețată, flămândă și hărțuită de forțele rusești, se retrage
IMPERIUL RUS
5–6 iulie 1809
Wagram
21–22 mai 1809
Aspern-Essling
Mai 1809
Viena
1809 Campania împotriva Austriei, deși încununată de succes, îi distrage atenția lui Napoleon de la Războiul Peninsular
Leoben
Campo Formio
Buda
Pesta
IMPERIUL AUSTRIAC
▽ Bătălia de la Waterloo
O șarjă de cavalerie a regimentului britanic „Scots Greys" este reprezentată aici de Elizabeth Thompson în tabloul Scotland Forever!
2 CAMPANIA DIN RUSIA 1812
Invazia lui Napoleon în Rusia a generat pierderi și înfrângeri enorme. Forțele rusești i-au frustrat pe francezi, retrăgându-se permanent către Moscova, apoi evacuând capitala. Epuizați, francezii au fost forțați să facă lungul marș de întoarcere în condiții de iarnă aspră.
Forțe franceze
Forțe rusești
Victorii franceze
Victorii rusești
PROVINCII ILIRE
Marea Adriatică
REGATUL DE NEAPOLE

Planurile lui Napoleon au fost afectate și mai profund când a încercat o colaborare forțată cu Rusia, convinsă de britanici să nu respecte Sistemul Continental. În 1812, Napoleon a invadat Rusia cu o armată imensă, dar s-a retras cu doar câțiva supraviețuitori, flămânzi și zdrențuiți. Celelalte puteri europene au format cea mai mare coaliție antifranceză, care l-a urmărit pe împărat până la Paris și l-a forțat să plece în exil. Deși Napoleon a evadat pentru o ultimă luptă la Waterloo, vremea lui se sfârșise.

„... Simpla lui prezență [a lui Napoleon] pe câmpul de luptă făcea cât 40 000 de oameni."

ARTHUR WELLESLEY, DUCE DE WELLINGTON, 1831

DUCELE DE WELLINGTON
1769–1852

De origine irlandeză, Arthur Wellesley, mai târziu duce de Wellington, s-a distins mai întâi în lupta cu trupele regatelor Mysore și Maratha (populații din statul indian Maharashtra). Reușitele din Războiul Peninsular l-au transformat într-un erou național în Marea Britanie, statut întărit de rolul lui decisiv în înfrângerea lui Napoleon la Waterloo în 1815. De obicei un general prudent, era capabil și de atacuri îndrăznețe, ca la Salamanca, în 1812. Nu irosea viețile oamenilor săi și își asuma doar riscuri necesare.

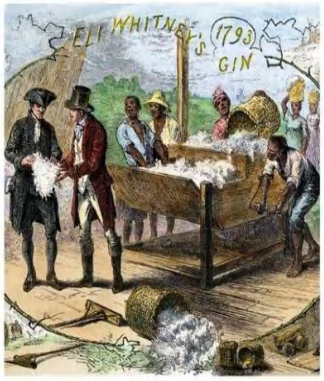

△ **Sclavii mașinilor**
Această gravură, ce reprezintă mașina de egrenare a bumbacului inventată de americanul Eli Whitney, dezvăluie și exploatarea și suferința umană care au permis Revoluția Industrială.

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ

Industralizarea este probabil cel mai mare eveniment din istoria economică a lumii, cel puțin de la apariția agriculturii cu câteva milenii mai devreme. Procesul, început la finele secolului XVIII, a avut consecințe ample, care vor transforma fața lumii.

Înainte de sfârșitul secolului XVIII, economia lumii occidentale era, în mare parte, statică. Deși se dezvolta periodic, simultan cu creșterea populației, această creștere demografică tindea să depășească uneori gradul de sustenabilitate al economiei, ducând la foamete, epidemii sau războaie și generând scăderi demografice, urmate de contracție economică.

Dar, de la finele secolului XVIII, creșterea economică s-a eliberat din acest ciclu și a început să se dezvolte. Schimbarea s-a produs deoarece eficiența economică a început să crească neîncetat. Numită Revoluție Industrială, această transformare a început în Marea Britanie și s-a răspândit apoi în restul lumii.

Revoluția Industrială nu a fost un singur eveniment, ci o serie de schimbări treptate, în diferite locuri, în zone diferite ale economiei și la momente diferite. Unele schimbări începuseră cu mult înaintea secolului XVIII. De exemplu, o minirevoluție în manufacturarea țesăturilor din lână, datorată tehnologiei morilor de apă, s-a produs în secolul XIII.

▽ **Suveici zburătoare**
Inventate de John Kay în Anglia, în 1733, aceste suveici trăgeau firele înainte și înapoi pe războaie de țesut mecanice, reducând la jumătate forța de muncă necesară producerii țesăturilor.

Mână de lucru, materii prime și tehnologie

Industrializarea a fost susținută de creșterea populației și permisă de Revoluția Agricolă (pp. 194–195), care a crescut considerabil eficiența agriculturii și producția. Un alt factor a fost sclavia. Exploatarea muncii sclavilor în Lumea Nouă a declanșat o creștere explozivă a producției de bumbac brut, pentru a alimenta industria textilă a epocii. Sclavia a permis și producerea pe scară largă de zahăr, tutun și alte materii prime. Profiturile din comerț au contribuit la creșterea forței financiare a Europei și, mai târziu, a SUA, accentuând infuziile de capital care au transformat industriile locale în industrii globale.

Revoluția Industrială a fost impulsionată și de schimbări tehnologice. Inventarea motorului cu aburi a oferit energia necesară filaturilor și mașinilor din fabrici. Nevoia de a alimenta aceste motoare a sporit cererea de cărbune, combustibil care putea fi asigurat grație mineritului și transporturilor, mai întâi prin intermediul canalelor maritime, apoi cu ajutorul trenurilor. În ultima parte a revoluției, progresele în fabricarea oțelului au impulsionat schimbarea, pe măsură ce tipuri de oțel mai solide și mai versatile înlocuiau fierul.

Un fenomen global

Revoluția Industrială s-a răspândit în Europa și America. Industrializarea a fost adoptată rapid în țări cu antreprenori entuziaști și cu guverne deschise la schimbări. În SUA, producția de fier și construcția de nave au fost primele

GERMENI AI INDUSTRIALIZĂRII

Revoluția Industrială a implicat un set complex de factori. Demografia – creșterea și distribuția populației – a influențat aprovizionarea cu materii prime și cererea de produse. La rândul lor, acestea au generat dezvoltarea finanțelor, care au oferit capital necesar industriilor. Inovațiile din comunicații, energie și transport – inspirate de noi materiale și de creșterea cererii economice și sociale – au dus la o sporire spectaculoasă a productivității.

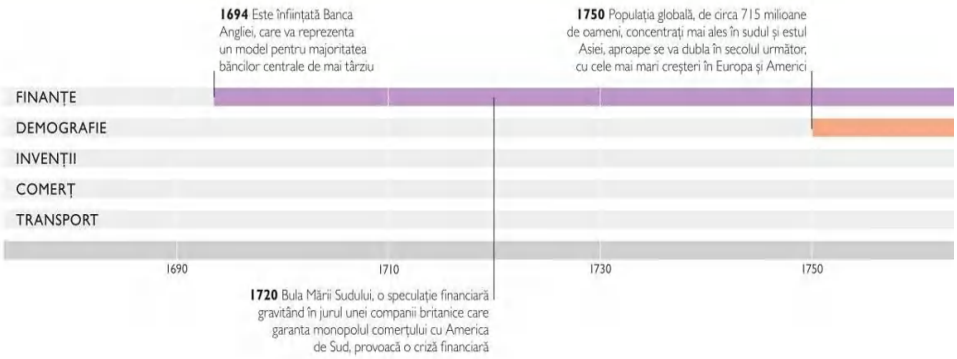
1694 Este înființată Banca Angliei, care va reprezenta un model pentru majoritatea băncilor centrale de mai târziu
1750 Populația globală, de circa 715 milioane de oameni, concentrați mai ales în sudul și estul Asiei, aproape se va dubla în secolul următor, cu cele mai mari creșteri în Europa și America
FINANȚE
DEMOGRAFIE
INVENȚII
COMERȚ
TRANSPORT
1690
1710
1730
1750
1720 Bula Mării Sudului, o speculație financiară gravitând în jurul unei companii britanice care garanta monopolul comerțului cu America de Sud, provoacă o criză financiară

◁ **Apeductul Barton**
Parte din rețeaua de transport al cărbunelui care l-a îmbogățit pe Francis Egerton, duce de Bridgewater, atunci când a fost finalizat în 1761, pe acest apeduct se transportau materii prime între minele ducelui și piețele de desfacere, la costuri mult reduse.

domenii care au suferit transformări. În Europa, Belgia și Prusia au deschis calea, dat fiind că Revoluția Franceză a frânat, inițial, dezvoltarea industriei în Franța. Un nou val de industrializare a urmat unificării Germaniei, în anii 1870, iar în 1900 producția industrială a Germaniei și a SUA o depășise pe cea a Marii Britanii.

Consecințele industrializării

În condițiile optimizării transportului, nu mai era necesară construirea de fabrici în apropiere de sursele materiilor prime. Fabricile au fost construite în orașe, iar populația urbană a crescut rapid. În 1800, existau 28 de orașe europene cu peste 100 000 de locuitori; în 1848, numărul lor ajunsese la 45. Dar condițiile de trai ale muncitorilor urbani erau dure. Salariile erau mici, standardele de viață scăzute, iar inegalitățile sociale au crescut, mai ales la început.

Odată cu progresele Revoluției Industriale, s-au impus noi modele comerciale. Îmbunătățirile din transport, combinate cu inventarea tehnologiilor de comunicații, precum telegraful, au dus la creșterea comerțului global, care a stimulat și alte creșteri economice, căci materiile prime puteau fi exploatate mai ieftin și piețele pentru produse finite s-au extins. Revoluția Industrială se resimte și în prezent – nu în ultimul rând prin schimbările climatice a căror apariție se leagă de folosirea tot mai intensă a combustibililor fosili în primul val al industrializării.

„Procesul industrializării este în mod necesar dureros."

E.P. THOMPSON, ISTORIC BRITANIC, DIN *THE MAKING OF THE ENGLISH WORKING CLASS*, 1963

▽ **Convertoare Bessemer**
Procesul Bessemer, care folosea furnale uriașe, precum cele instalate la Oțelăriile Krupp din Essen, Germania, au transformat producția industrială din Europa.

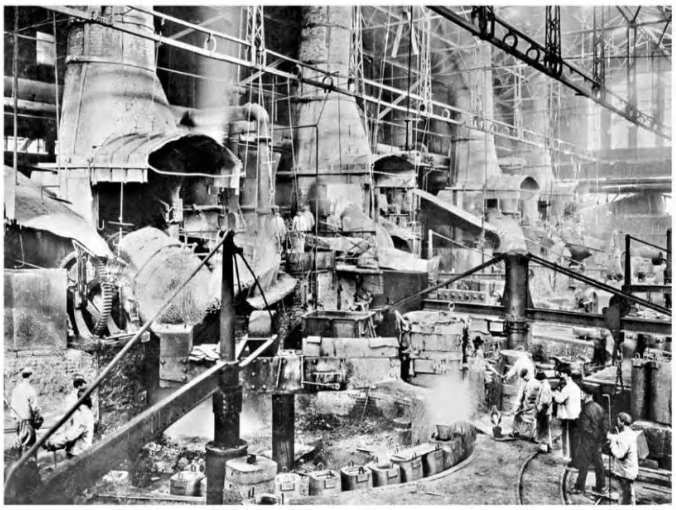

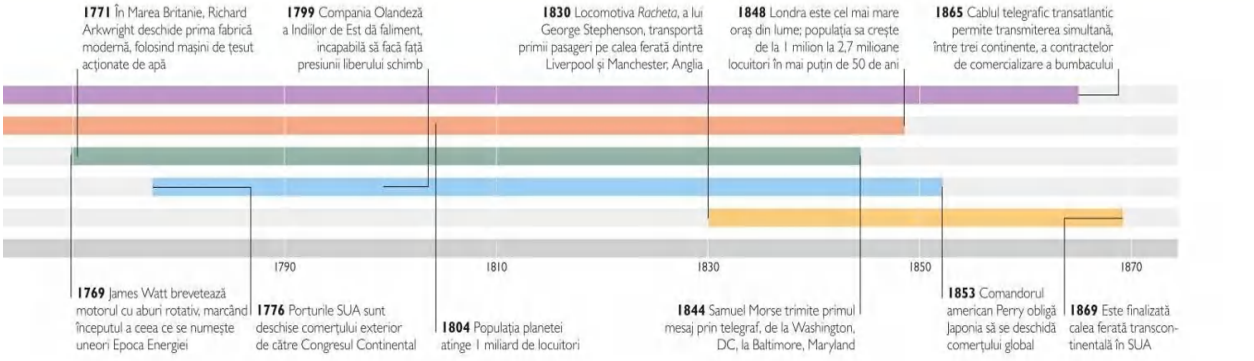
1771 În Marea Britanie, Richard Arkwright deschide prima fabrică modernă, folosind mașini de țesut acționate de apă
1799 Compania Olandeză a Indiilor de Est dă faliment, incapabilă să facă față presiunii liberului schimb
1830 Locomotiva *Racheta*, a lui George Stephenson, transportă primii pasageri pe calea ferată dintre Liverpool și Manchester, Anglia
1848 Londra este cel mai mare oraș din lume; populația sa crește de la 1 milion la 2,7 milioane locuitori în mai puțin de 50 de ani
1865 Cablul telegrafic transatlantic permite transmiterea simultană, între trei continente, a contractelor de comercializare a bumbacului
1790
1810
1830
1850
1870
1769 James Watt brevetează motorul cu aburi rotativ, marcând începutul a ceea ce se numește uneori Epoca Energiei
1776 Porturile SUA sunt deschise comerțului exterior de către Congresul Continental
1804 Populația planetei atinge 1 miliard de locuitori
1844 Samuel Morse trimite primul mesaj prin telegraf, de la Washington, DC, la Baltimore, Maryland
1853 Comandorul american Perry obligă Japonia să se deschidă comerțului global
1869 Este finalizată calea ferată transcontinentală în SUA

MAREA BRITANIE INDUSTRIALĂ

Revoluția Industrială începută în Marea Britanie la sfârșitul secolului XVIII a fost o perioadă de dezvoltare rapidă a industriei, care a generat schimbări politice, sociale și economice. În Marea Britanie s-au produs multe dintre progresele tehnologice care vor stimula mecanizarea, urbanizarea și capitalismul și vor duce la creșterea unor industrii precum a bumbacului, cărbunelui și fierului.

Mai mulți factori au contribuit la declanșarea Revoluției Industriale în Marea Britanie, ca și la progresul ei rapid. O cauză semnificativă a fost Revoluția Agricolă (pp. 194–195). Cu o producție agricolă mai eficientă, Marea Britanie a reușit să hrănească o forță de muncă mai numeroasă. Era nevoie de mai puțini fermieri pentru a lucra pământul și mulți țărani au plecat în zone urbane să găsească de muncă în noile fabrici. Sistemul politic britanic a favorizat industrializarea rapidă. Ca națiune dependentă de comerțul global, Marea Britanie a luat măsuri de încurajare a inovațiilor comerciale, cum ar fi legi pentru protejarea drepturilor de proprietate intelectuală. Așezarea geografică a țării a constituit un factor-cheie, permițându-i să comunice și să aibă relații comerciale cu restul lumii. Totodată, Marea Britanie dispunea de o abundență de resurse naturale, cum ar fi apă pentru acționarea morilor și fabricilor, cărbune drept combustibil și zăcăminte pentru extragerea metalelor.

Alături de acești factori, o serie de importante inovații tehnologice din secolul XVIII și de la începutul secolului XIX, finanțate de o tot mai înstărită clasă de mijloc, au revoluționat multe procese industriale. La finele secolului XIX, Marea Britanie se transformase dintr-o societate predominant rurală într-una urbană și aproape fiecare aspect al vieții cotidiene fusese schimbat.

JAMES WATT
1736–1819

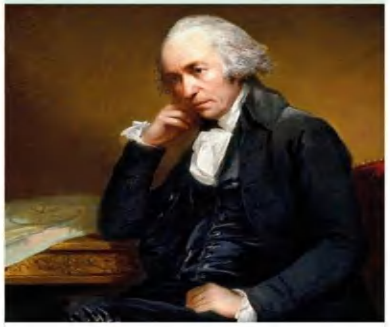

Născut la Greenock, Scoția, în 1736, inventatorul și inginerul James Watt este cunoscut mai ales pentru îmbunătățirile aduse tehnologiei motorului cu aburi. Watt a căutat să facă mai eficient motorul realizat de Thomas Newcomen în 1712, creând o cameră de condensare separată, pentru a împiedica pierderea de abur. Watt și-a brevetat invenția în 1769.

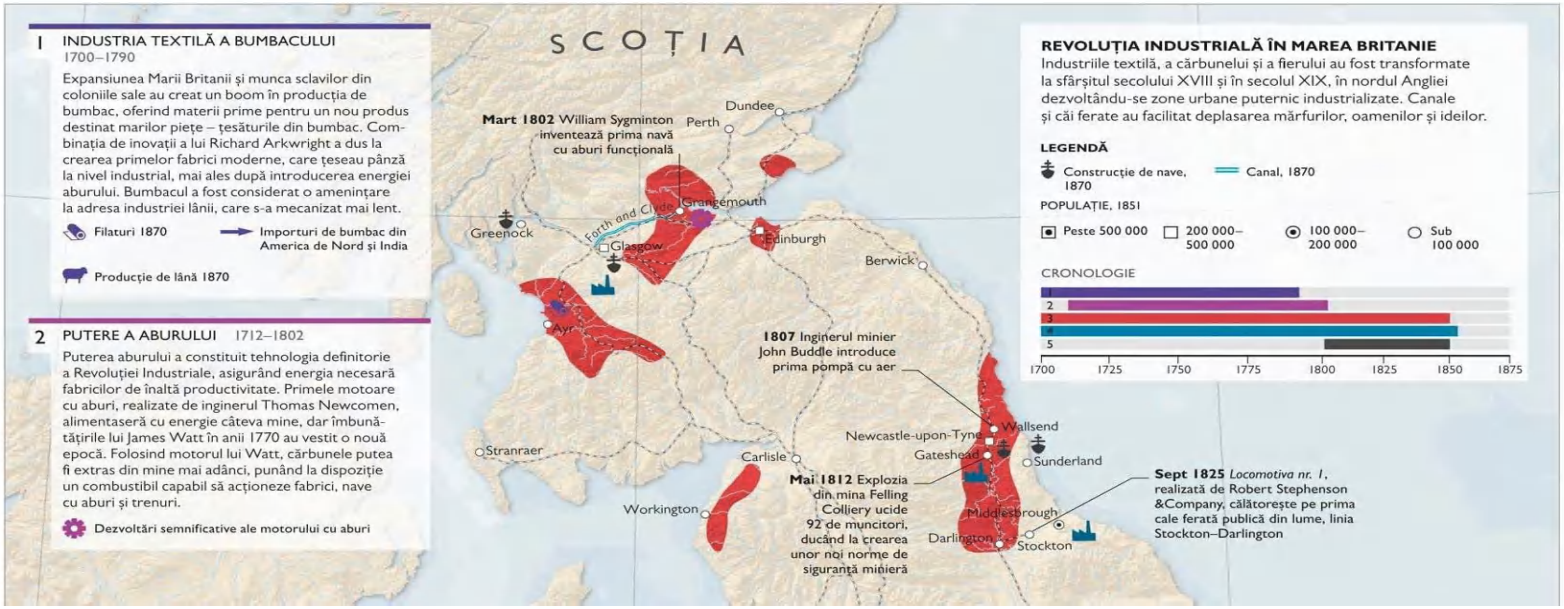
1 INDUSTRIA TEXTILĂ A BUMBACULUI
1700–1790
Expansiunea Marii Britanii și munca sclavilor din coloniile sale au creat un boom în producția de bumbac, oferind materii prime pentru un nou produs destinat marilor piețe – țesăturile din bumbac. Combinația de inovații a lui Richard Arkwright a dus la crearea primelor fabrici moderne, care țeseau până la nivel industrial, mai ales după introducerea energiei aburului. Bumbacul a fost considerat o amenințare la adresa industriei lânii, care s-a mecanizat mai lent.
Filaturi 1870
Importuri de bumbac din America de Nord și India
Producție de lână 1870
2 PUTERE A ABURULUI 1712–1802
Puterea aburului a constituit tehnologia definitorie a Revoluției Industriale, asigurând energia necesară fabricilor de înaltă productivitate. Primele motoare cu aburi, realizate de inginerul Thomas Newcomen, alimentaseră cu energie câteva mine, dar îmbunătățirile lui James Watt în anii 1770 au vestit o nouă epocă. Folosind motorul lui Watt, cărbunele putea fi extras din mine mai adânci, punând la dispoziție un combustibil capabil să acționeze fabrici, nave cu aburi și trenuri.
Dezvoltări semnificative ale motorului cu aburi
SCOȚIA
Dundee
Perth
Mart 1802 William Sygminton inventează prima navă cu aburi funcțională
Grangemouth
Forth and Clyde
Greenock
Glasgow
Edinburgh
Berwick
Ayr
1807 Inginerul minier John Buddle introduce prima pompă cu aer
Newcastle-upon-Tyne
Wallsend
Gateshead
Sunderland
Stranraer
Carlisle
Mai 1812 Explozia din mina Felling Colliery ucide 92 de muncitori, ducând la crearea unor noi norme de siguranță minieră
Workington
Middlesbrough
Darlington
Stockton
Sept 1825 Locomotiva nr. 1, realizată de Robert Stephenson &Company, călătorește pe prima cale ferată publică din lume, linia Stockton–Darlington
REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ ÎN MAREA BRITANIE
Industriile textilă, a cărbunelui și a fierului au fost transformate la sfârșitul secolului XVIII și în secolul XIX, în nordul Angliei dezvoltându-se zone urbane puternic industrializate. Canale și căi ferate au facilitat deplasarea mărfurilor, oamenilor și ideilor.
LEGENDĂ
Construcție de nave, 1870
Canal, 1870
POPULAȚIE, 1851
Peste 500 000
200 000–500 000
100 000–200 000
Sub 100 000
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
1700
1725
1750
1775
1800
1825
1850
1875

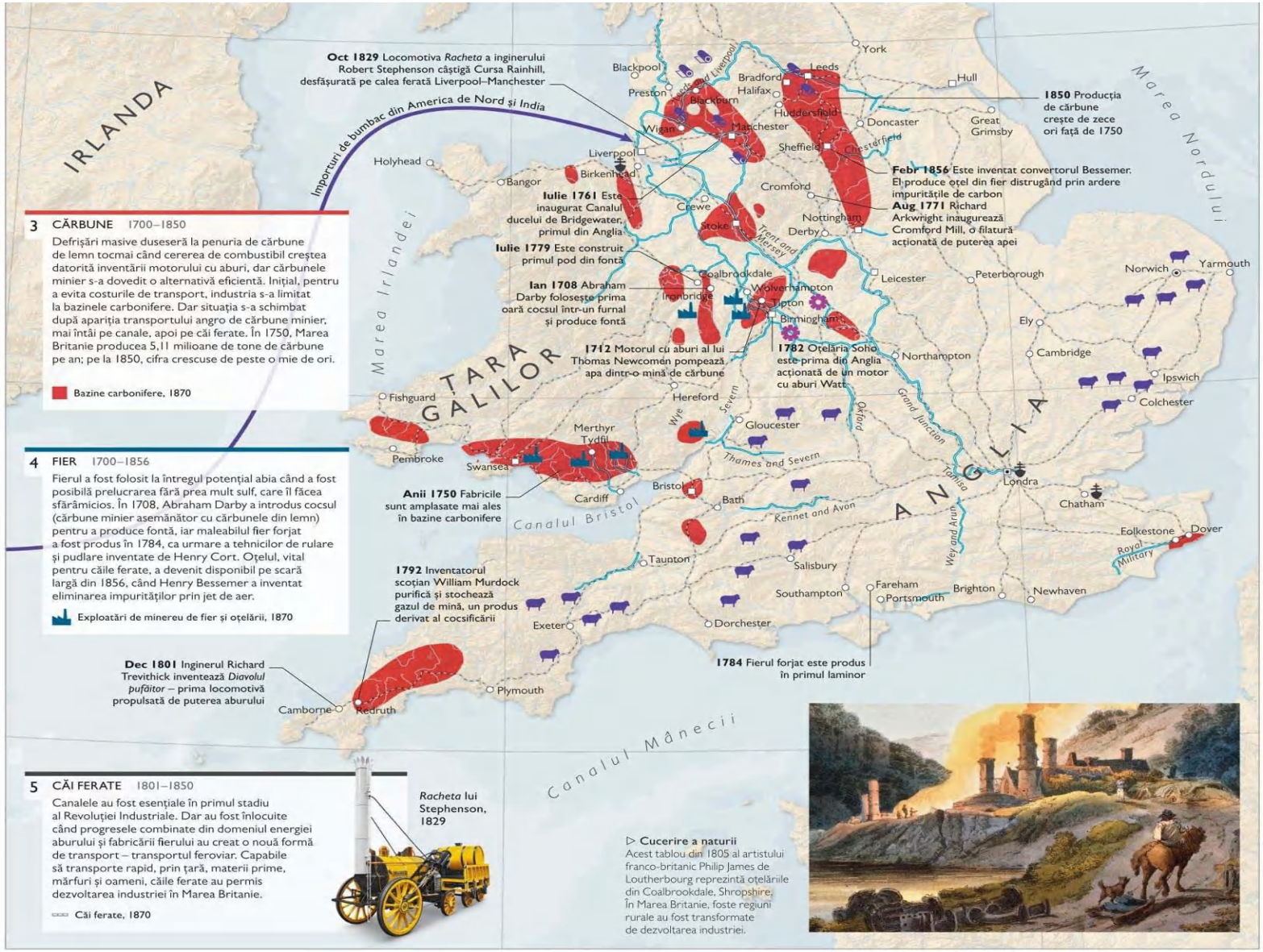
IRLANDA
Marea Irlandei
Marea Nordului
TARA GALILOR
ANGLIA
Canalul Bristol
Canalul Mânecii
Oct 1829 Locomotiva Racheta a inginerului Robert Stephenson câștigă Cursa Rainhill, desfășurată pe calea ferată Liverpool–Manchester
Importuri de bumbac din America de Nord și India
1850 Producția de cărbune crește de zece ori față de 1750
Febr 1856 Este inventat convertorul Bessemer. El produce oțel din fier distrugând prin ardere impuritățile de carbon
Aug 1771 Richard Arkwright inaugurează Cromford Mill, o filatură acționată de puterea apei
Iulie 1761 Este inaugurat Canalul ducelui de Bridgewater, primul din Anglia
Iulie 1779 Este construit primul pod din fontă
Ian 1708 Abraham Darby folosește prima oară cocsul într-un furnal și produce fontă
1712 Motorul cu aburi al lui Thomas Newcomen pompează apa dintr-o mină de cărbune
1782 Oțelăria Soho este prima din Anglia acționată de un motor cu aburi Watt
Anii 1750 Fabricile sunt amplasate mai ales în bazine carbonifere
1792 Inventatorul scoțian William Murdock purifică și stochează gazul de mină, un produs derivat al cocsificării
Dec 1801 Inginerul Richard Trevithick inventează Diavolul pufăitor – prima locomotivă propulsată de puterea aburului
1784 Fierul forjat este produs în primul laminor
York
Blackpool
Leeds
Bradford
Halifax
Hull
Preston
Blackburn
Huddersfield
Doncaster
Great Grimsby
Wigan
Manchester
Sheffield
Chesterfield
Liverpool
Holyhead
Bangor
Birkenhead
Cromford
Crewe
Stoke
Nottingham
Derby
Trent and Mersey
Coalbrookdale
Ironbridge
Wolverhampton
Leicester
Peterborough
Norwich
Yarmouth
Lipton
Birmingham
Ely
Cambridge
Northampton
Ipswich
Colchester
Fishguard
Hereford
Wye
Severn
Gloucester
Oxford
Grand Junction
Merthyr Tydfil
Pembroke
Swansea
Thames and Severn
Londra
Tamisa
Chatham
Bristol
Cardiff
Bath
Kennet and Avon
Folkestone
Dover
Royal Military
Taunton
Salisbury
Wey and Arun
Southampton
Fareham
Portsmouth
Brighton
Newhaven
Exeter
Dorchester
Plymouth
Camborne
Redruth
3 CĂRBUNE 1700–1850
Defrișări masive duseseră la penuria de cărbune de lemn tocmai când cererea de combustibil creștea datorită inventării motorului cu aburi, dar cărbunele minier s-a dovedit o alternativă eficientă. Inițial, pentru a evita costurile de transport, industria s-a limitat la bazinele carbonifere. Dar situația s-a schimbat după apariția transportului angro de cărbune minier, mai întâi pe canale, apoi pe căi ferate. În 1750, Marea Britanie producea 5,11 milioane de tone de cărbune pe an; pe la 1850, cifra crescuse de peste o mie de ori.
Bazine carbonifere, 1870
4 FIER 1700–1856
Fierul a fost folosit la întregul potențial abia când a fost posibilă prelucrarea fără prea mult sulf, care îl făcea sfărâmicios. În 1708, Abraham Darby a introdus cocsul (cărbune minier asemănător cu cărbunele din lemn) pentru a produce fontă, iar maleabilul fier forjat a fost produs în 1784, ca urmare a tehnicilor de rulare și pudlare inventate de Henry Cort. Oțelul, vital pentru căile ferate, a devenit disponibil pe scară largă din 1856, când Henry Bessemer a inventat eliminarea impurităților prin jet de aer.
Exploatări de minereu de fier și oțelării, 1870
5 CĂI FERATE 1801–1850
Canalele au fost esențiale în primul stadiu al Revoluției Industriale. Dar au fost înlocuite când progresele combinate din domeniul energiei aburului și fabricării fierului au creat o nouă formă de transport – transportul feroviar. Capabile să transporte rapid, prin țară, materii prime, mărfuri și oameni, căile ferate au permis dezvoltarea industriei în Marea Britanie.
Căi ferate, 1870
Racheta lui Stephenson, 1829

▷ **Cucerire a naturii**
Acest tablou din 1805 al artistului franco-britanic Philip James de Loutherbourg reprezintă oțelăriile din Coalbrookdale, Shropshire, în Marea Britanie, foste regiuni rurale au fost transformate de dezvoltarea industriei.

ROMANTISM ȘI NAȚIONALISM

Romantismul și naționalismul au fost mișcări culturale și politice interconectate, care s-au răspândit în lumea occidentală de la sfârșitul secolului XVIII la începutul secolului XX, punând accent pe sentimente și pe patriotism, în defavoarea rațiunii și a cosmopolitismului.

△ **Poezie romantică timpurie**
Pagina de titlu a poemului *Cântece ale inocenței și ale experienței* (1794), scris, ilustrat și tipărit manual de William Blake, un reprezentat timpuriu al romantismului și naționalismului

Romantismul a reprezentat o mișcare culturală apărută la finele secolului XVIII, care a influențat arta, literatura, muzica, teatrul și politica. A fost o reacție la raționalismul Iluminismului (pp. 202–203) și a insistat pe supremația imaginației și a emoțiilor. Romanticii erau fascinați de natură și de relația acesteia cu psihicul uman. Astfel a apărut convingerea că un anumit teritoriu și o anumită populație au o legătură specială – de aici și entuziasmul romanticilor față de legende și cultura populară.

Romantismul a devenit forța motrice din spatele mișcărilor naționaliste emergente, care au statuat națiunea-stat drept unitate definitorie în politică, limbă, cultură și istorie. Crearea de națiuni, în opoziție cu dinastiile existente, ca Imperiul Austro-Ungar, a fost strâns legată de aspirațiile liberale pentru dobândirea de mai multe drepturi cetățenești.

Naționalism și cultură romantice

Cultura avea să se afle în avangarda naționalismului romantic, promovând legendele și arta culturii tradiționale și creând manifestări artistice noi. Scriitorii au cules basme și povești populare și au creat propriile opere literare, drame și epopei naționale. Pictorii au căutat să surprindă scene caracteristice sau să creeze alegorii naționale. Compozitorii au încorporat cântece populare și dansuri de la țară în muzica lor, au creat noi imnuri și, ca ambiție supremă, au încercat să creeze ceea ce compozitorul german Richard Wagner numea *Gesamtkunstwerk* sau „operă de artă totală" – o sinteză a artelor în slujba națiunii.

Naționalismul romantic a modelat ordinea mondială la începutul secolului XX. Lui i se pot atribui crearea statelor independente în Europa și nașterea mișcărilor populiste, care au generat pretenții de supremație bazate pe identitate etnică. De exemplu, în Germania noțiunea de superioritate rasială a germanilor asupra altor popoare a contribuit la ascensiunea nazismului.

◁ **Compozitor influent**
Operele din ciclul *Inelul Nibelungilor*, ale lui Richard Wagner, s-au bazat pe legende germane și sunt considerate apogeul romantismului. Ele au fost îmbrățișate de naționaliștii germani ca un potențial mit fondator.

Sentimente revoluționare
Tabloul artistului francez Eugène Delacroix *Libertatea conducând poporul* (1830), inspirat de o revoltă la care a fost martor, este un exemplu clasic de artă romantică naționalistă, simbolizând puterea revoluționară a aspirațiilor naționaliste, liberale.

REVOLUȚIILE DE LA 1848

Nemulțumirile față de eșecul claselor conducătoare europene de a se moderniza sau de a satisface dorința populației mai înstărite de a avea libertăți și drepturi naționale mai mari s-au intensificat. Tensiunile au explodat în 1848, când un lanț de revolte au izbucnit pe continent, determinând o ripostă sângeroasă.

Congresul organizat la Viena în 1815, după războaiele napoleoniene (pp. 208–211), a fost menit să creeze un fundament european durabil. Delegați ai puterilor care învinseseră Franța napoleoniană s-au întrunit la Viena ca să decidă retrasarea frontierelor Europei. Acordul rezultat a fost în esență conservator: o încercare de a elimina naționalismul, centrat pe conceptul națiunii ca unitate politică și culturală necesară, a cărui ascensiune, în Franța, zguduise din temelii vechea ordine a Europei. Și, timp de 30 de ani, acest acord a dat roade.

Dar în perioada ulterioară Congresului, au continuat și chiar s-au accelerat o serie de schimbări majore. Populația Europei crescuse cu 50% față de 1800 și se urbanizase rapid, numărul orașelor cu peste 100 000 de locuitori ajungând de la 28, în 1800, la 45 în 1848. Pe plan politic, menținerea imperiilor Sfintei Alianțe – Prusia, Rusia și îndeosebi Austria – s-a produs cu costul suprimării sentimentelor naționaliste, mai ales în Germania, Polonia și Italia.

Schimbările sociale și economice au dus la dezvoltarea rapidă a claselor de mijloc. O asemenea dezvoltare a intensificat sentimentele liberale, dar și dorința de schimbare, cu solicitări pentru o mai bună reprezentare și libertăți mai ample – inclusiv dreptul și libertatea națiunilor la autodeterminare.

La granițele Europei, descompunerea Imperiului Otoman a dat avânt mișcărilor balcanice de autodeterminare, sârbii dobândindu-și autonomia în 1817, iar grecii în 1821 (pp. 266–267). Sentimentul revoluționar care zguduise Europa în epoca napoleoniană s-a manifestat din nou, iar cererile tot mai intense pentru o ordine politică mai liberală au făcut ca multe părți ale Europei să fie ca niște bombe cu fitil, așteptând doar scânteia care să le detoneze.

SĂDIND SEMINȚELE VIITORULUI

SEMNIFICAȚIA REVOLUȚIILOR DE LA 1848

Deși revoluțiile de la 1848 au eșuat, fiind reprimate cu brutalitate și stârnind dezamăgirea liberalilor, au lăsat totuși o moștenire crucială. Ele au dus la formarea de diferite grupări politice, au accelerat abolirea șerbiei și a sistemelor feudale și au stimulat conștiința politică a maselor. Aspirațiile naționalismului au fost înăbușite momentan, dar ele nu fuseseră sufocate complet, atât Italia, cât și Germania fiind unificate până la 1871 (pp. 264–265). Sentimentul naționalist poate fi sesizat în acest tablou din 1860: Germania este înfățișată ținând în mâini o spadă și un scut și apărând fluviul Rin.

△ **Jos cu monarhia**
Această ilustrație din secolul XIX prezintă insurgenți arzând tronul francez în Place de la Bastille, în timpul Revoluției de la 1848 din Franța.

1 IZBUCNIREA REVOLUȚIEI ÎN FRANȚA ȘI SICILIA IAN–MART 1848
La Palermo, Sicilia, a izbucnit o revoltă împotriva regelui spaniol Ferdinand al II-lea de Bourbon, care curând s-a extins în Napoli. În Franța, regele Ludovic-Filip a interzis adunările populare, declanșând revolte la Paris. S-a tras asupra mulțimii, regele a fugit, iar a Doua Republică a fost proclamată. S-au produs tulburări în toată Franța când muncitorii au ieșit în stradă.
Revoluție naționalistă
Revoluție republicană
Abdicare a monarhului
2 REVOLUȚIA SE EXTINDE IAN–MART 1848
Sentimentul revoluționar s-a răspândit în Italia. Milanezii s-au răsculat și au alungat din oraș soldații austrieci ai mareșalului Radetzky, cerându-i apoi regelui Piemontului, Carol Albert, să ia Milano sub protecția sa. Veneția s-a proclamat republică și a obținut susținerea unor orașe învecinate, ca Treviso și Udine, iar Parma s-a revoltat. Carol Albert a declarat război Austriei, dar nu a avut aliați și a pierdut lupta.
Revoluție naționalistă
Revoluție republicană
3 O NAȚIUNE GERMANĂ UNITĂ MARTIE–MAI 1848
Moartea regelui Christian al VIII-lea al Danemarcei, în ianuarie, a redeschis problema Schleswig-Holstein (pp. 264–265) și a declanșat manifestări de naționalism pangerman, cu solicitări de unificare sub o constituție liberală. Adunările naționaliste din Berlin și Frankfurt au făcut apel la regele prusac să unifice Germania și au izbucnit revolte în toată Confederația Germană.
Revoluție naționalistă
Abdicare a monarhului
4 SISTEMUL REACȚIONAR SE CLATINĂ MARTIE–MAI 1848
Soarta sistemului politic era precară, căci forțele reacționare se agățau de putere. La Viena, revoluția i-a forțat pe ministrul de externe, Metternich, să demisioneze și pe împărat să fugă, apoi s-a promulgat o constituție liberală. Forțele imperiale au zdrobit o conferință panslavistă la Praga, dar nu au reușit să prevină revolte naționaliste din Ungaria.
Revoluție naționalistă
Victorie a sistemului reacționar
Abdicare a monarhului
5 REACȚIUNEA LA PUTERE IUNIE–DEC 1848
Forțele reacționare au trecut la contraatac. În Franța, Adunarea nou aleasă s-a dovedit reacționară, ceea ce a provocat revolte la Limoges și în alte părți, precum și o insurecție socialistă înecată în sânge, la Paris. Forțele imperiale au supus Viena în iunie, dar nu au reușit să zdrobească revolta din Ungaria. În Italia, forțele austriece i-au învins pe piemontezi la Custoza în iulie.
Victorie a sistemului reacționar
6 REPUBLICANISM ÎNFRÂNT 1848–1849
Revoltele republicane din Renania și sudul Germaniei au fost înăbușite după ce regele prusac a refuzat să unifice Germania sub coroana lui. La Roma, republica proclamată de Garibaldi a rezistat doar o lună, după care a fost înfrântă de o armată trimisă din Franța, unde Ludovic Napoleon fusese ales președinte. Avanposturile republicane din Veneția și Toscana au fost și ele zdrobite, ca și revoluția maghiară.
Victorie a sistemului reacționar
Revoluție republicană
Edinburgh
Marea Nordului
SUEDIA
Ian 1848 Moare regele Christian al VIII-lea al Danemarcei
Marea Baltică
DANEMARCA
Copenhaga
SCHLESWIG-HOLSTEIN
Bornholm
BRITANIE
Hamburg
Danzig
PRUSIA ORIENTALĂ
Iunie 1848 Represiunea sângeroasă comisă de trupele habsburgice încheie eforturile vizând o reformă constituțională
Londra
Amsterdam
HANOVRA
OLANDA
PRUSIA
Berlin
RUSIA
Bruxelles
PRUSIA
BELGIA
Varșovia
20 mart 1848 Revoltă în Polonia
Mai Revolte sunt suprimate de trupe prusace
POLONIA
Paris
Frankfurt
SAXONIA
12 mart 1848 Metternich demisionează
Praga
BAVARIA
Stuttgart
WÜRTTEMBERG
BOEMIA
Cracovia
15 mart 1848 Izbucnirea revoluției; Ungaria își proclamă independența
Oct 1849 Revoluția maghiară este înfrântă
GALIȚIA
BAVARIA
München
BADEN
AUSTRIA
FRANȚA
Mai-iunie 1848 Suprimarea revoluției
Viena
ELVEȚIA
Geneva
Buda
Pesta
23 mart 1848 Regele Carol Albert declară război Austriei
6 aug 1848 Forțele austriece recuceresc Milano
UNGARIA
24–25 iulie 1848 Forțele austriece înving revolta piemonteză
MOLDOVA
TRANSILVANIA
Milano
Veneția
Custoza
23 mart 1848 Proclamarea republicii
28 aug 1849 Recucerită de Austria
PIEMONT
MODENA
SAN MARINO
PARMA
TARA ROMÂNEASCĂ
Sevastopol
BOSNIA
Belgrad
București
SERBIA
MONACO
LUCCA
TOSCANA
STATE PAPALE
Marea Neagră
Corsica
IMPERIUL OTOMAN
Roma
Sardinia
MUNTENEGRU
MACEDONIA
Napoli
Nov 1848 Papa fuge
Febr 1849 Garibaldi proclamă republica
Iulie 1849 Republica este învinsă
Salonic
Marea Mediterană
CELE DOUĂ SICILII
Corfu
Palermo
GRECIA
Insulele Ionice
Sicilia
Atena
12 ian 1848 Izbucnește revoluția
25 mart 1848 Parlamentul sicilian proclamă independența
15 mai 1848 Trupele Bourbonilor recuceresc Sicilia
TUNISIA
Malta

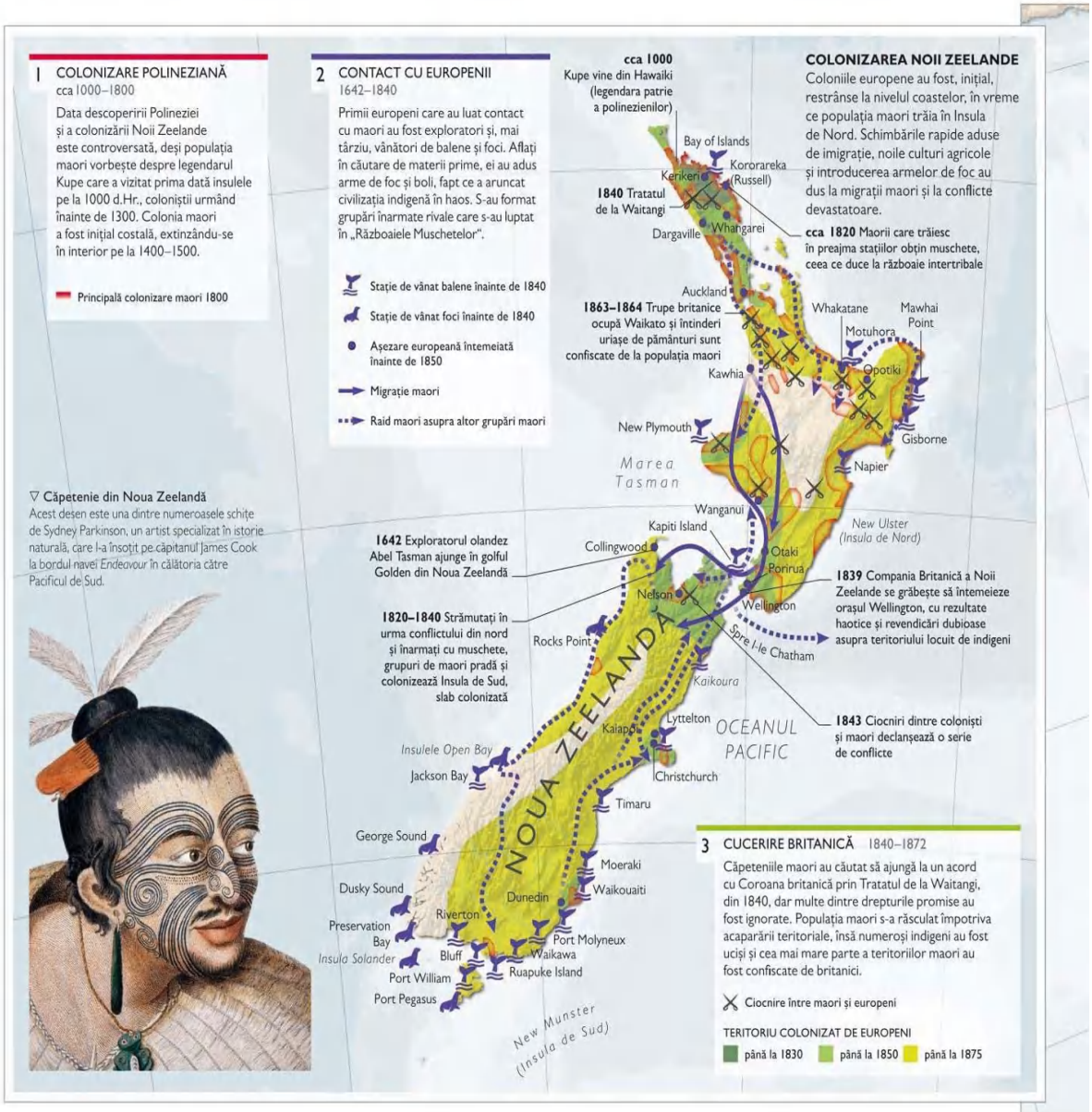
1 COLONIZARE POLINEZIANĂ
cca 1000–1800
Data descoperirii Polineziei și a colonizării Noii Zeelande este controversată, deși populația maori vorbește despre legendarul Kupe care a vizitat prima dată insulele pe la 1000 d.Hr., coloniștii urmând înainte de 1300. Colonia maori a fost inițial costală, extinzându-se în interior pe la 1400–1500.
Principală colonizare maori 1800
2 CONTACT CU EUROPENII
1642–1840
Primii europeni care au luat contact cu maori au fost exploratori și, mai târziu, vânători de balene și foci. Aflați în căutare de materii prime, ei au adus arme de foc și boli, fapt ce a aruncat civilizația indigenă în haos. S-au format grupări înarmate rivale care s-au luptat în „Războaiele Muschetelor".
Stație de vânat balene înainte de 1840
Stație de vânat foci înainte de 1840
Așezare europeană întemeiată înainte de 1850
Migrație maori
Raid maori asupra altor grupări maori
cca 1000 Kupe vine din Hawaiki (legendara patrie a polinezienilor)
COLONIZAREA NOII ZEELANDE
Coloniile europene au fost, inițial, restrânse la nivelul coastelor, în vreme ce populația maori trăia în Insula de Nord. Schimbările rapide aduse de imigrație, noile culturi agricole și introducerea armelor de foc au dus la migrații maori și la conflicte devastatoare.
Bay of Islands
Kororareka (Russell)
Kerikeri
1840 Tratatul de la Waitangi
Whangarei
Dargaville
cca 1820 Maorii care trăiesc în preajma stațiilor obțin muschete, ceea ce duce la războaie intertribale
Auckland
1863–1864 Trupe britanice ocupă Waikato și întinderi uriașe de pământuri sunt confiscate de la populația maori
Whakatane
Mawhai Point
Motuhora
Opotiki
Kawhia
New Plymouth
Gisborne
Napier
Marea Tasman
Wanganui
Kapiti Island
New Ulster (Insula de Nord)
1642 Exploratorul olandez Abel Tasman ajunge în golful Golden din Noua Zeelandă
Collingwood
Otaki
Porirua
1839 Compania Britanică a Noii Zeelande se grăbește să întemeieze orașul Wellington, cu rezultate haotice și revendicări dubioase asupra teritoriului locuit de indigeni
Nelson
Wellington
1820–1840 Strămutați în urma conflictului din nord și înarmați cu muschete, grupuri de maori prădă și colonizează Insula de Sud, slab colonizată
Rocks Point
Spre I.-le Chatham
NOUA ZEELANDĂ
Kaikoura
Lyttelton
Kaiapoi
OCEANUL PACIFIC
1843 Ciocniri dintre coloniști și maori declanșează o serie de conflicte
Insulele Open Bay
Jackson Bay
Christchurch
Timaru
George Sound
Moeraki
Waikouaiti
Dusky Sound
Dunedin
Riverton
Preservation Bay
Port Molyneux
Waikawa
Insula Solander
Bluff
Ruapuke Island
Port William
Port Pegasus
New Munster (Insula de Sud)
3 CUCERIRE BRITANICĂ 1840–1872
Căpeteniile maori au căutat să ajungă la un acord cu Coroana britanică prin Tratatul de la Waitangi, din 1840, dar multe dintre drepturile promise au fost ignorate. Populația maori s-a răsculat împotriva acaparării teritoriale, însă numeroși indigeni au fost uciși și cea mai mare parte a teritoriilor maori au fost confiscate de britanici.
Ciocnire între maori și europeni
TERITORIU COLONIZAT DE EUROPENI
până la 1830
până la 1850
până la 1875

▽ **Căpetenie din Noua Zeelandă**
Acest desen este una dintre numeroasele schițe de Sydney Parkinson, un artist specializat în istorie naturală, care l-a însoțit pe căpitanul James Cook la bordul navei *Endeavour* în călătoria către Pacificul de Sud.

NOUA ZEELANDĂ ȘI AUSTRALIA

Colonizarea europeană a Noii Zeelande și Australiei a fost determinată de mai multe motive, de la vânătoarea de balene la exilarea criminalilor. Consecințele au fost șocante și adesea tragice pentru populațiile indigene, inclusiv războaie și genocide.

Colonizarea teritoriului cunoscut astăzi drept Australia datează din primele zile ale omenirii moderne (pp. 18–19). După aceea, distanța a dus la o relativă izolare culturală a Australiei și a vecinei sale de la sud, Noua Zeelandă – probabil ultimul spațiu locuibil de pe Pământ colonizat de oameni.

Situația avea să se schimbe odată cu extinderea tehnologiei și creșterea apetitului teritorial al puterilor europene, în special al Marii Britanii, în secolele XVIII–XIX. Pentru aceste puteri, regiunile necunoscute de la Antipozi păreau niște pete albe asupra cărora puteau fi proiectate toate fanteziile imperiale și coloniale. De fapt, ele adăposteau o gamă diversă de culturi și societăți. Sosirea europenilor în Noua Zeelandă a început prin intermediul

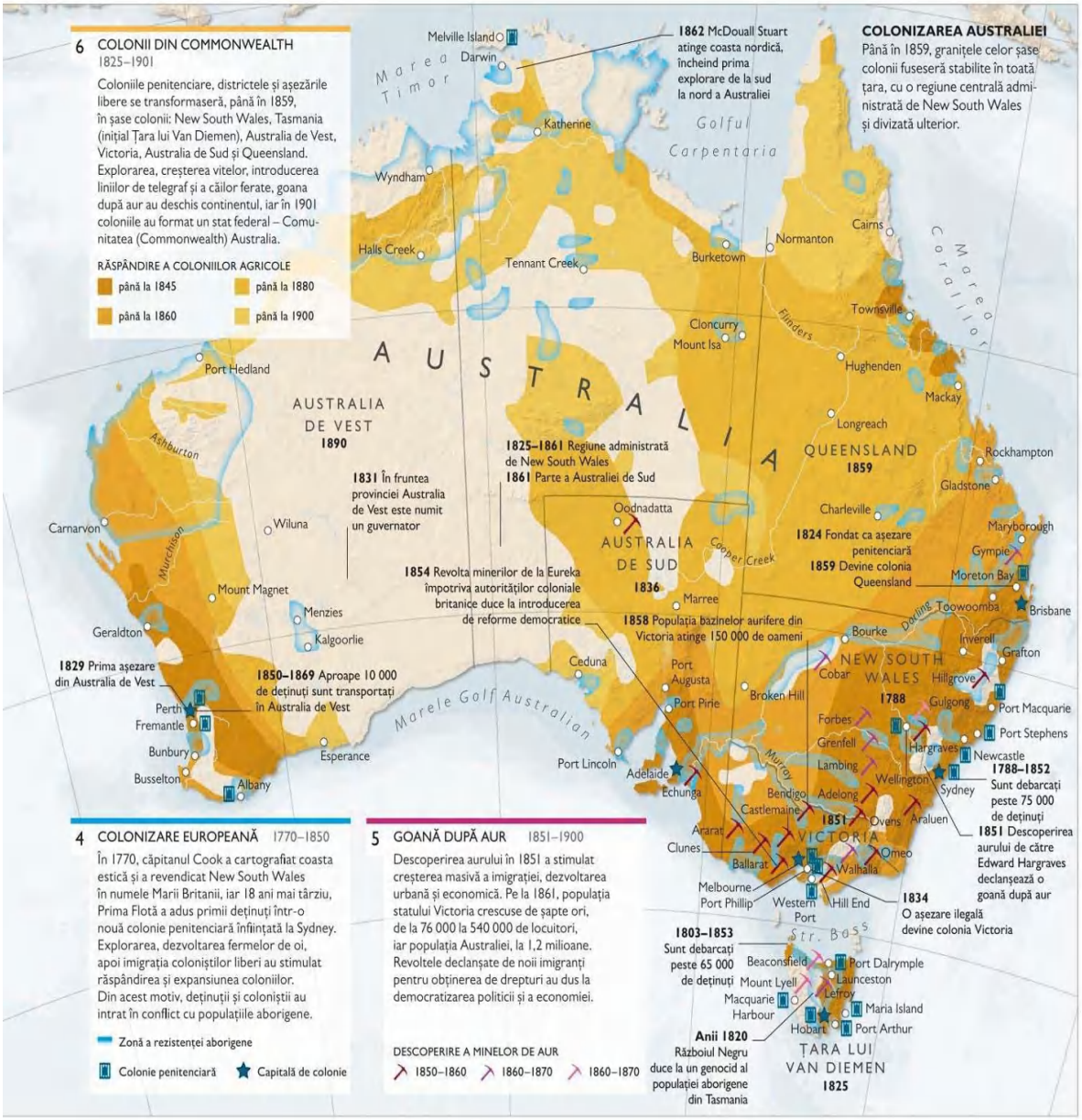

staților de vânat balene și foci, unde navele străine puteau obține resurse și puteau face reparații și aprovizionare. În Australia, noile sosiri au început odată cu transportul condamnaților din Marea Britanie și Irlanda către colonii penitenciare. Britanicii au profitat rapid de avantajele regiunilor unde climatul era familiar și au introdus culturi agricole și animale domestice din Europa, pentru a stimula expansiunea colonială. Numărul tot mai ridicat de noi coloniști a crescut cererea de pământuri și a dus la introducerea armelor de foc și a unor boli cu care populațiile native nu erau familiarizate. Acești factori au contribuit la declinul sever al populației maori din Noua Zeelandă și al celei aborigene din Australia.

COLONIZARE EUROPEANĂ

Colonizarea Australiei și a Noii Zeelande de către europeni a debutat lent, la sfârșitul secolului XVIII și la începutul secolului XIX, dar s-a accelerat la mijlocul secolului XIX, cu consecințe severe pentru populațiile indigene care trăiau pe pământurile acaparate de coloniști pentru agricultură.

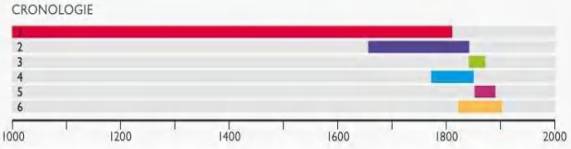

ABOLIREA SCLAVIEI

Creșterea economică explozivă, care a adus puterilor europene dominația mondială, a fost generată, în mare parte, de sclavie. Dar, începând din secolul XVIII, s-a pus în mișcare un îndelungat proces de abolire a comerțului global cu sclavi.

△ **Cruciați antisclavie**
Societatea Britanică Antisclavie, a cărei emblemă este prezentată aici, a fost o forță majoră în lupta pentru abolirea sclaviei.

Mișcarea de eliberare a sclavilor sau abolиționismul a fost o campanie morală, socială și politică de interzicere a comerțului cu sclavi. A fost diferită, dar legată de mișcarea pentru emanciparea sclavilor. Abolиționismul a prins formă mai întâi în rândul quakerilor, creștini protestanți care au înființat în 1787, în Marea Britanie, Comitetul pentru Abolirea Comerțului cu Sclavi.

Succesul cauzei a fost frânat când mișcarea s-a asociat cu radicalismul adus de Revoluția Franceză din 1789. Temerile privind represaliile care ar fi putut urma abolirii sclaviei au fost alimentate și de o revoltă a sclavilor haitieni din 1791–1804. Totuși, folosirea abilă a propagandei și alianțele cu creștini evanghelici și grupări feminine au ajutat abolиționismul să câștige teren. Deși comerțul cu sclavi a fost abolit printr-o lege a Parlamentului britanic în 1807, apoi și de alte țări ca Franța, Spania și Portugalia, practica sclaviei a continuat în multe colonii.

Introducerea legislației antisclavie în Europa a dinamizat cauza emancipării din statele nordice ale SUA, susținută de o mișcare religioasă, numită A Doua Mare Trezire, și de resentimentele votanților față de „legile privind sclavii fugiți". Reacțiile tot mai radicale ale taberelor pro- și antiabolиționism din SUA au contribuit la transformarea disputei asupra sclaviei într-un război civil (pp. 170–171).

ABOLIREA SCLAVIEI PE GLOB

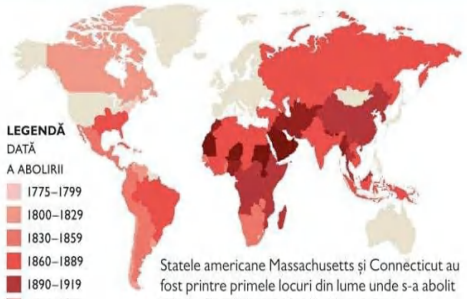

Statele americane Massachusetts și Connecticut au fost printre primele locuri din lume unde s-a abolit sclavia. Deși în general națiunile europene nu au practicat sclavia pe teritoriile lor, au fost responsabile de comerțul transatlantic cu sclavi. Deși este ilegală, sclavia se practică încă în multe părți ale lumii.

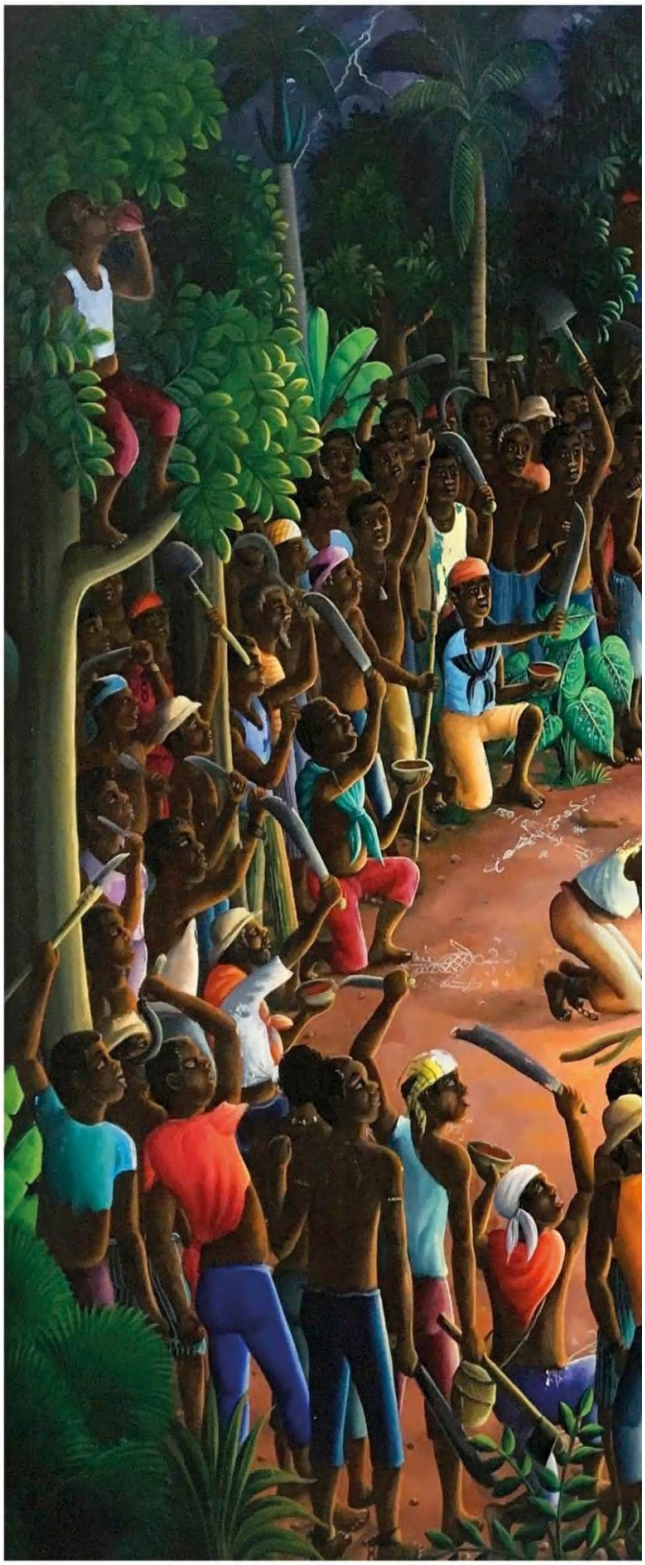

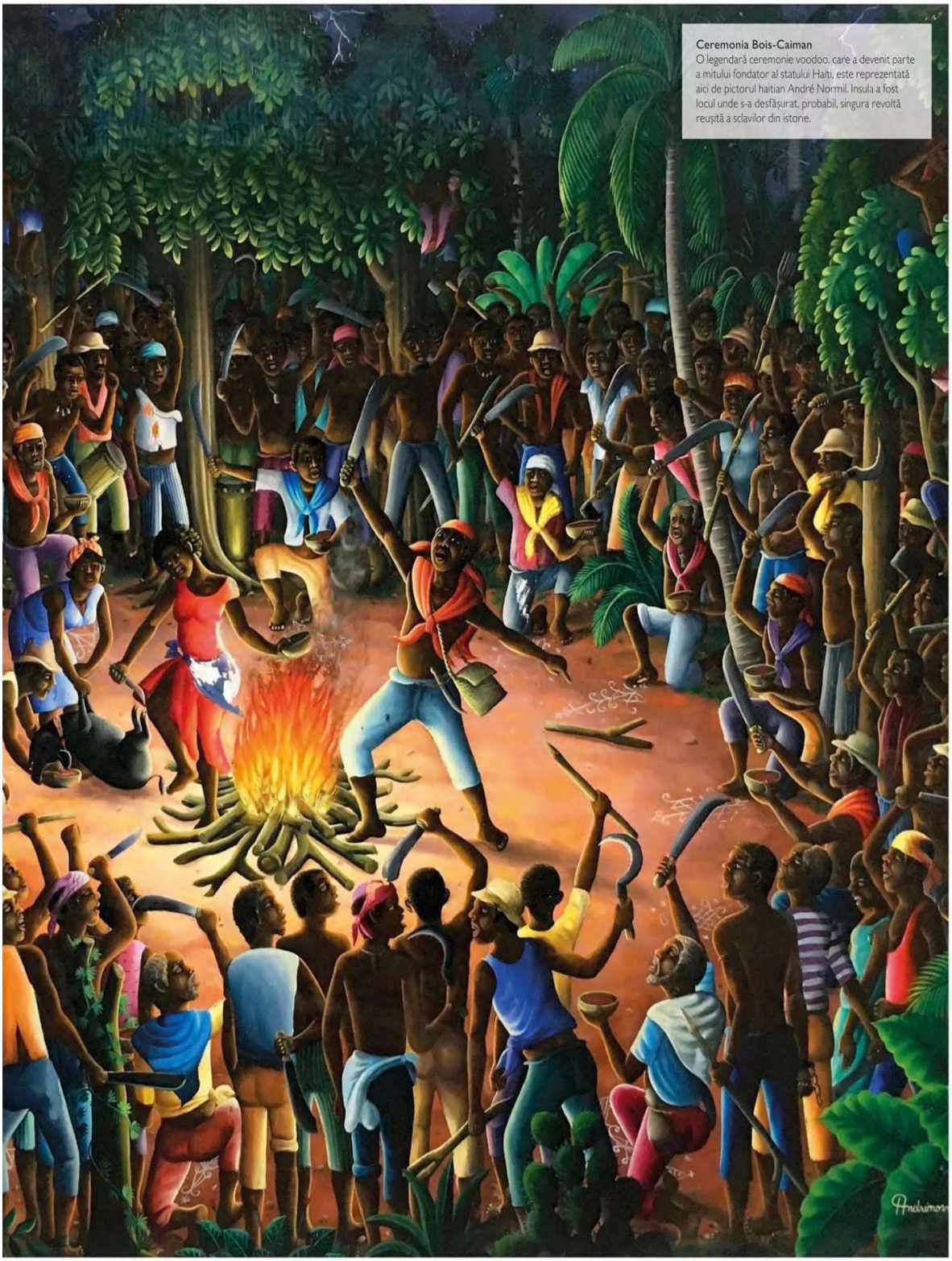

Ceremonia Bois-Caiman
O legendară ceremonie voodoo, care a devenit parte a mitului fondator al statului Haiti, este reprezentată aici de pictorul haitian André Normil. Insula a fost locul unde s-a desfășurat, probabil, singura revoltă reușită a sclavilor din istorie.

ASCENSIUNEA PUTERII BRITANICE ÎN INDIA

De la bazele inițiale din sud-est și din Bengal, puterea Companiei Britanice a Indiilor de Est, un concern corporatist cu ambiții imperiale, s-a extins în toată India, cucerind teritorii și câștigând alianțe prin înșelăciune, brutalitate și aroganță. În final, aproape întregul subcontinent ajunsese sub controlul companiei.

Națiunile europene făcuseră un comerț intens cu India încă din secolul XVI și, la sfârșitul secolului, XVII cinci puteri europene aveau porturi comerciale pe subcontinent. Între ele se afla și Compania Britanică a Indiilor de Est, o organizație comercială căreia guvernul de la Londra îi acordase, în 1600, dreptul de a face comerț și profit în Moluce (Insulele Mirodeniilor), în Asia de Sud-Est. Alungată de olandezi, Compania Britanică a Indiilor de Est s-a concentrat pe comerțul cu țesături și mirodenii cu sudul Indiei, unde obținuse concesii comerciale din partea Imperiului Mogul.

Sub moguli (pp. 176–177), India devenise o entitate politică dezvoltată, cu o armată puternică și cu o bogăție și o populație depășindu-le pe cele ale Europei. Dar prăbușirea regimului mogul în secolul XVIII a dus la apariția unui mozaic de state princiare, confederații și mici regate. În lipsa unei puteri majore, unificatoare în India, puterile mercantile europene au avut ocazia de a exploata subcontinentul, iar britanicii vor fi aceia care îl vor cuceri. Confruntată cu concurenți străini și uneori cu gazde ostile, Compania Britanică a Indiilor de Est și-a dezvoltat propria forță militară pentru a-și întări și proteja interesele. În următorul secol, compania își va depăși mai întâi rivalii, apoi își va extinde controlul asupra teritoriului, comerțului și puterii din India, folosind o combinație de diplomație, mită și forță.

În tentativa de a-și consolida puterea, compania s-a confruntat cu adversari formidabili, inclusiv cu francezii, sultanii din Mysore, Confederația Maratha, regatul Sikh și cu afghanii. Compania nu a ieșit întotdeauna victorioasă, dar s-a dovedit tenace, reușind în cele din urmă să controleze India. Dar, în urma unei revolte sângeroase (pp. 244–245), compania a fost desființată efectiv în 1858. Posesiunile și forțele sale au fost preluate de guvernul britanic și astfel a început dominația colonială directă.

SIR ROBERT CLIVE
1725–1774

Cunoscut îndeobște drept Clive de India, Robert Clive a jucat un rol-cheie în impunerea puterii Companiei Britanice a Indiilor de Est pe subcontinent, obținând bogății și onoruri. După ce a a condus câteva acțiuni militare reușite – în special înfrângerea forțelor franceze și mogule la Plassey în 1757 –, a servit în două rânduri ca guvernator al Bengalului (1758–1760 și 1765–1767). A revenit în Anglia în 1767 și a murit – probabil prin sinucidere – șapte ani mai târziu, la Londra.

O întâlnire a aliaților
Robert Clive se întâlnește cu Mir Jafar după bătălia de la Plassey. Mir Jafar l-a susținut pe Clive în bătălie și a fost numit nabab de Bengal în schimbul sprijinului acordat.

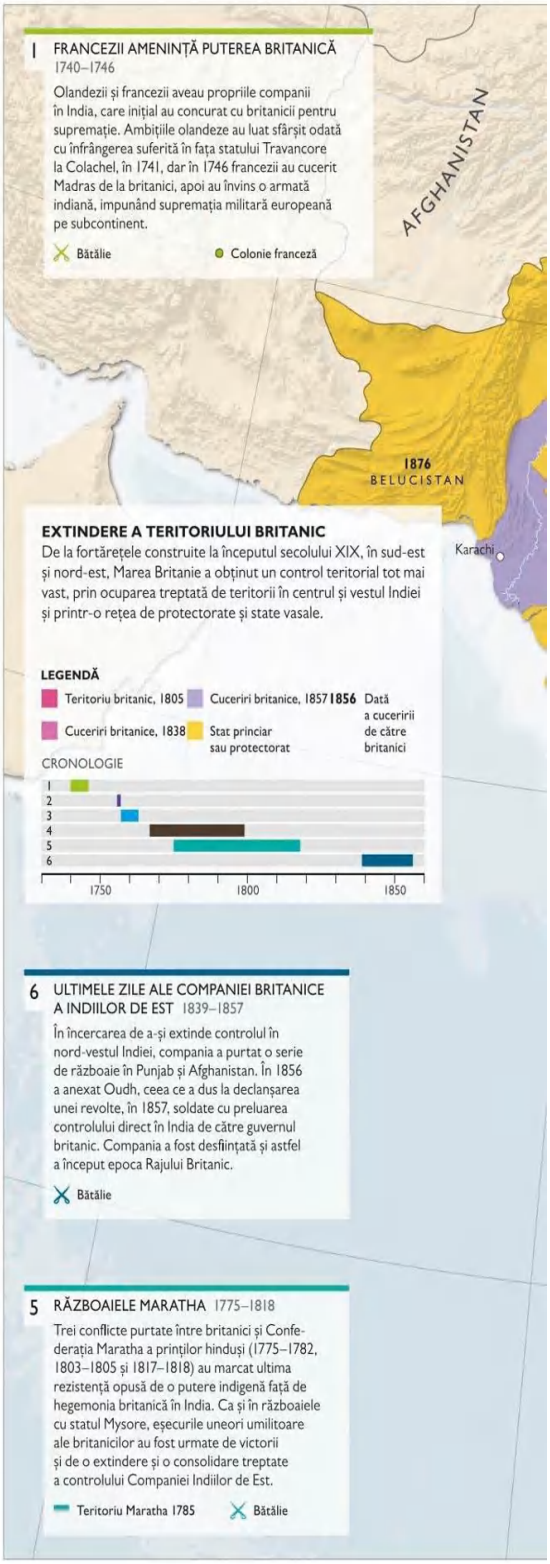
1 FRANCEZII AMENINȚĂ PUTEREA BRITANICĂ
1740–1746
Olandezii și francezii aveau propriile companii în India, care inițial au concurat cu britanicii pentru supremație. Ambițiile olandeze au luat sfârșit odată cu înfrângerea suferită în fața statului Travancore la Colachel, în 1741, dar în 1746 francezii au cucerit Madras de la britanici, apoi au învins o armată indiană, impunând supremația militară europeană pe subcontinent.
Bătălie
Colonie franceză
AFGHANISTAN
1876
BELUCISTAN
Karachi
EXTINDERE A TERITORIULUI BRITANIC
De la fortărețele construite la începutul secolului XIX, în sud-est și nord-est, Marea Britanie a obținut un control teritorial tot mai vast, prin ocuparea treptată de teritorii în centrul și vestul Indiei și printr-o rețea de protectorate și state vasale.
LEGENDĂ
Teritoriu britanic, 1805
Cuceriri britanice, 1838
Cuceriri britanice, 1857
Stat princiar sau protectorat
1856 Dată a cuceririi de către britanici
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1750
1800
1850
6 ULTIMELE ZILE ALE COMPANIEI BRITANICE A INDIILOR DE EST 1839–1857
În încercarea de a-și extinde controlul în nord-vestul Indiei, compania a purtat o serie de războaie în Punjab și Afghanistan. În 1856 a anexat Oudh, ceea ce a dus la declanșarea unei revolte, în 1857, soldate cu preluarea controlului direct în India de către guvernul britanic. Compania a fost desființată și astfel a început epoca Rajului Britanic.
Bătălie
5 RĂZBOAIELE MARATHA 1775–1818
Trei conflicte purtate între britanici și Confederația Maratha a prinților hinduși (1775–1782, 1803–1805 și 1817–1818) au marcat ultima rezistență opusă de o putere indigenă față de hegemonia britanică în India. Ca și în războaiele cu statul Mysore, eșecurile uneori umilitoare ale britanicilor au fost urmate de victorii și de o extindere și o consolidare treptate a controlului Companiei Indiilor de Est.
Teritoriu Maratha 1785
Bătălie

2 GAURA NEAGRĂ DIN CALCUTTA 1756
În 1756, britanicii au început să fortifice Calcutta (Fort William). Acest lucru l-a alarmat pe nababul de Bengal, Siraj-ud-Daulah, care a capturat mica garnizoană britanică și i-a închis pe membrii acesteia într-o temniță cunoscută drept „Gaura Neagră din Calcutta". Gestul a oferit britanicilor pretextul unei riposte și șansa de a-și exercita din plin ambițiile imperiale.
Bătălie
Fort
3 BRITANICII ÎȘI IMPUN DOMINAȚIA 1757–1764
După ce s-au răzbunat pe Siraj-ud-Daulah în bătălia de la Plassey, din 1757, britanicii au continuat să obțină un șir de victorii, câștigând Războaiele Carnatice – o serie de conflicte între britanici, francezi, Maratha și Mysore pentru controlul unui teritoriu din estul și sud-estul Indiei. Rezultatul a fost încetarea influenței franceze și, pe la 1764, impunerea Marii Britanii ca putere dominantă pe subcontinent, cu un control direct asupra bogatei provincii Bengal.
Bătălie
Kabul
Peshawar
1846 CAȘMIR
Ind
Chillianwala
1849 PUNJAB
Lahore
Jullundur
Firozpur
Sutlej
Chenab
Ambala
Saharanpur
1849 Britanicii anexează Punjabul după al Doilea Război Anglo-Sikh
1856 Britanicii anexează Oudh, declanșând revolta din 1857
TIBET
1764 Forțe britanice învinge o alianță între nababul de Bengal și moguli în bătălia de la Buxar
NEPAL
Kathmandu
BHUTAN
Bareilly
Delhi
Farrukhabad
INDIA
1818 RAJPUTANA
Nasirabad
Agra
Kanpur
Lucknow
1856 OUDH
1757 Britanicii îl învinge pe Siraj-ud-Daulah, sprijinit de francezi, în lupta de la Plassey
1843 SIND
Erinpura
Gwalior
Jhansi
Allahabad
Benares
Patna
Buxar
Nimach
1782 Tratatul de la Salbai pune capăt Primului Război Maratha
1802 Tratatul de la Bassein declanșează al Doilea Război Maratha
BUNDELKHAND
Rajghat
Baharampur
Dhaka (Dacca)
BENGAL
BIRMANIA SUPERIOARĂ
Jabalpur
Plassey
Indore
Narmada
GUJARAT
1805 Tratatul de la Rajghat pune capăt celui de-al Doilea Război Maratha
Frederiksnagar (Serampore)
Calcutta
1756 Siraj-ud-Daulah cucerește Calcutta de la britanici și întemnițează supraviețuitorii în „gaura neagră".
ORISSA
1826 ARAKAN
Diu
Nagpur
BOMBAY
PROVINCII CENTRALE
Damão
Vasai (Bassein)
Aurangabad
Ashti
Bombay
Talegaon
Godavari
BASTAR
Golful Bengal
BIRMANIA INFERIOARĂ
1852 Rangoon
1818 Statul Maratha este învins de britanici
HYDERABAD
Yanaon
1779 Britanicii sunt învinși de Maratha
Krishna
1746 Războaiele Carnatice încep când candidații la funcția de nabab de Arcot devin intermediari în conflictul dintre britanici și francezi
GOA (guvernat de portughezi)
MADRAS
1746 Francezii cuceresc Madras de la britanici
1769 Hyder Ali obligă Compania Indiilor de Est să accepte unele concesii majore prin Tratatul de la Madras
Mangalore
1831 MYSORE
Bangalore
Arcot
Madras
1760 Britanicii învinge forțele franceze la Wandiwash, limitând dominația franceză la Pondicherry
Seringapatam
Wandiwash
Pondicherry
1760–1761 Britanicii îi asediază și îi învinge pe francezi la Pondicherry, punând capăt prezenței franceze pe subcontinent
Martie 1784 Semnarea Tratatului de la Mangalore pune capăt celui de-al Doilea Război Mysore
Mahé
Tranquebar
Karikal
Kaveri
1792 Tipu Sultan cedează britanicilor jumătate din teritoriul Mysore după înfrângerea în al Treilea Război Mysore
1799 Tipu Sultan este ucis când forțele britanice iau cu asalt Seringapatam, la apogeul celui de-al Patrulea Război Mysore
Cochin
TRAVANCORE
Colachel
1741 În bătălia de la Colachel, Marthanda Varma din Travancore îi învinge pe olandezi, încheind dominația acestora în regiune
1798 CEYLON
Colombo
4 RĂZBOAIE MYSORE 1767–1799
Compania Britanică a Indiilor de Est a purtat o serie de războaie împotriva sultanilor din Mysore, începând din 1767 când Hyder Ali i-a obligat pe britanici să facă unele concesii majore. Fiul lui, Tipu Sultan, a obținut câteva victorii, dar a fost înfrânt de britanici și de aliații acestora din regiune la Seringapatam în 1799. Statul Mysore a fost dezmembrat, iar Compania Indiilor de Est a preluat controlul asupra unei părți din sudul Indiei.
Bătălie

▷ **Tigrul lui Tipu**
Acest dispozitiv automat ce reprezintă un tigru sfâșiind un soldat britanic a fost comandat de Tipu Sultan, suveranul din Mysore (1782–1799). El a fost furat de soldații britanici după căderea orașului Seringapatam în 1799.

RĂZBOAIELE OPIULUI

La începutul secolului XIX, opiul era importat ilegal în China (în principal de Marea Britanie), ceea ce a declanșat până la urmă confruntări privind comerțul exterior. Conducătorii chinezi din dinastia Qing și-au supraestimat însă forțele în raport cu Marea Britanie, care a folosit „diplomația canonierelor" pentru a obliga China să-și deschidă piețele pentru comerțul internațional.

Curtea imperială chineză considera comerțul o favoare făcută străinilor; dimpotrivă, britanicii îl considerau esența relațiilor internaționale și un mod de a-și exploata coloniile. Mai precis, britanicii, care căutau să monetizeze colonizarea Indiei, au văzut în opiu un element crucial în acest sens. India producea opiu de calitate, care putea fi vândut în China în schimbul argintului, care era apoi rapid oferit în schimbul ceaiului – o marfă de preț pe piața internă din Marea Britanie. Singura problemă a acestui aranjament era că vânzarea opiului era ilegală în China. Traficul a generat corupție și o imensă piață neagră, contribuind la creșterea inflației care afecta regimul Qing. Inevitabil, tensiunile au izbucnit, ducând la o confruntare fățișă între chinezi și britanici, pe care cei din urmă au fost bucuroși să o exploateze.

„Diplomația canonierelor" pe care au folosit-o ulterior britanicii a făcut China să piardă mai multe bătălii în două războaie, dinastia Qing fiind obligată să accepte concesii severe în așa-numitele „tratate inegale". Toate acestea au generat resentimente în China și au impus umilințe durabile, care afectează și azi relațiile chinezilor cu puterile occidentale. Știrbirea prestigiului dinastiei Qing i-a subminat autoritatea, generând o serie de revolte masive care aveau să zguduie și, în final, să distrugă China imperială (pp. 252–253).

COMERȚUL CU OPIU
DEPENDENȚA CHINEI, CÂȘTIGUL FINANCIAR AL MARII BRITANII

Semințele de mac erau recoltate și uscate (vezi mai jos) în fabrici din India. Produs și procesat de Compania cvasiguvernamentală a Indiilor de Est, opiul era introdus apoi în China de comercianți particulari, permițând britanicilor să nu fie implicați direct în acest comerț ilegal. Lăzile cu opiu erau descărcate în depozite plutitoare, în largul coastelor portului Guanghzou, de unde contrabandiștii chinezi îl cumpărau cu argint și îl transportau în amonte, dând mită și răspândind corupția pentru a evita prohibiția oficială.

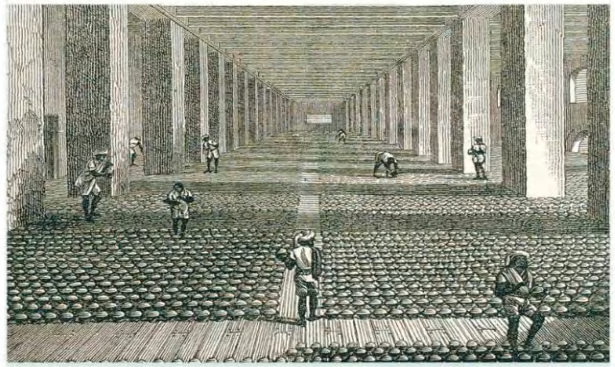

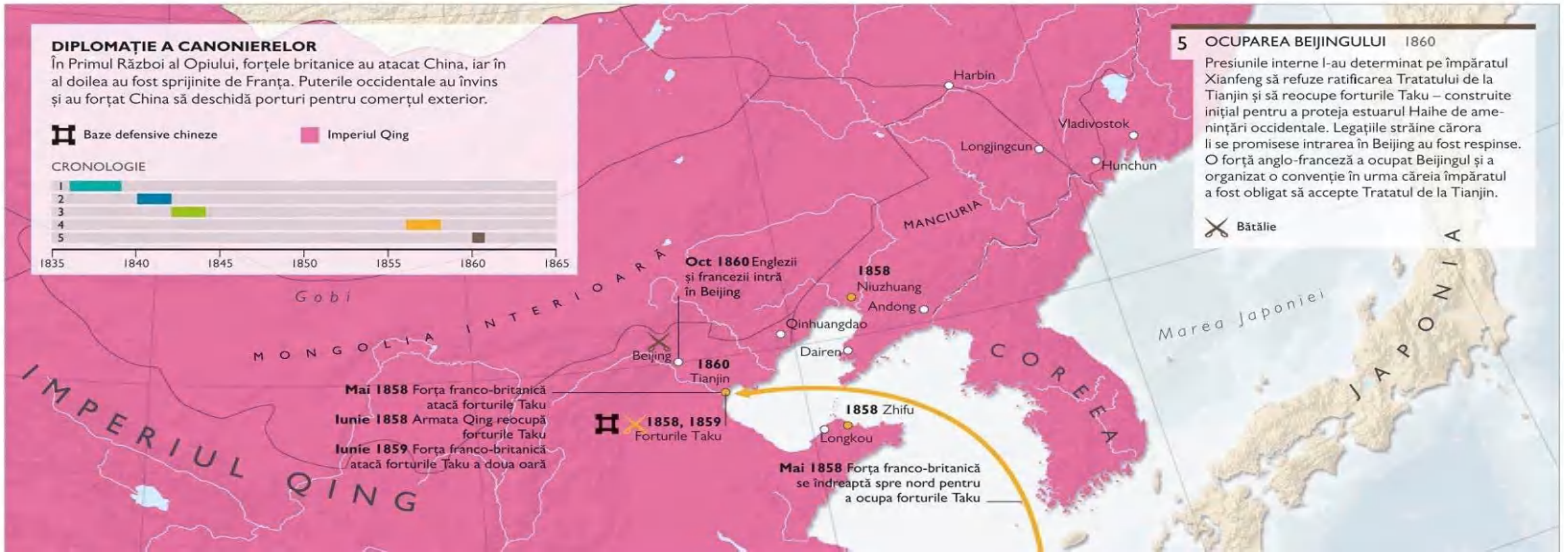
DIPLOMAȚIE A CANONIERELOR
În Primul Război al Opiului, forțele britanice au atacat China, iar în al doilea au fost sprijinite de Franța. Puterile occidentale au învins și au forțat China să deschidă porturi pentru comerțul exterior.
Baze defensive chineze
Imperiul Qing
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5
1835 1840 1845 1850 1855 1860 1865
5 OCUPAREA BEIJINGULUI 1860
Presiunile interne l-au determinat pe împăratul Xianfeng să refuze ratificarea Tratatului de la Tianjin și să reocupe forturile Taku – construite inițial pentru a proteja estuarul Haihe de amenințări occidentale. Legațiile străine cărora li se promisese intrarea în Beijing au fost respinse. O forță anglo-franceză a ocupat Beijingul și a organizat o convenție în urma căreia împăratul a fost obligat să accepte Tratatul de la Tianjin.
Bătălie
Harbin
Vladivostok
Longjingcun
Hunchun
MANCIURIA
Gobi
MONGOLIA INTERIOARĂ
Oct 1860 Englezii și francezii intră în Beijing
1858 Niuzhuang
Andong
Qinhuangdao
Dairen
Beijing
1860 Tianjin
Mai 1858 Forța franco-britanică atacă forturile Taku
Iunie 1858 Armata Qing reocupă forturile Taku
Iunie 1859 Forța franco-britanică atacă forturile Taku a doua oară
1858, 1859 Forturile Taku
IMPERIUL QING
COREEA
Marea Japoniei
JAPONIA
1858 Zhifu
Longkou
Mai 1858 Forța franco-britanică se îndreaptă spre nord pentru a ocupa forturile Taku

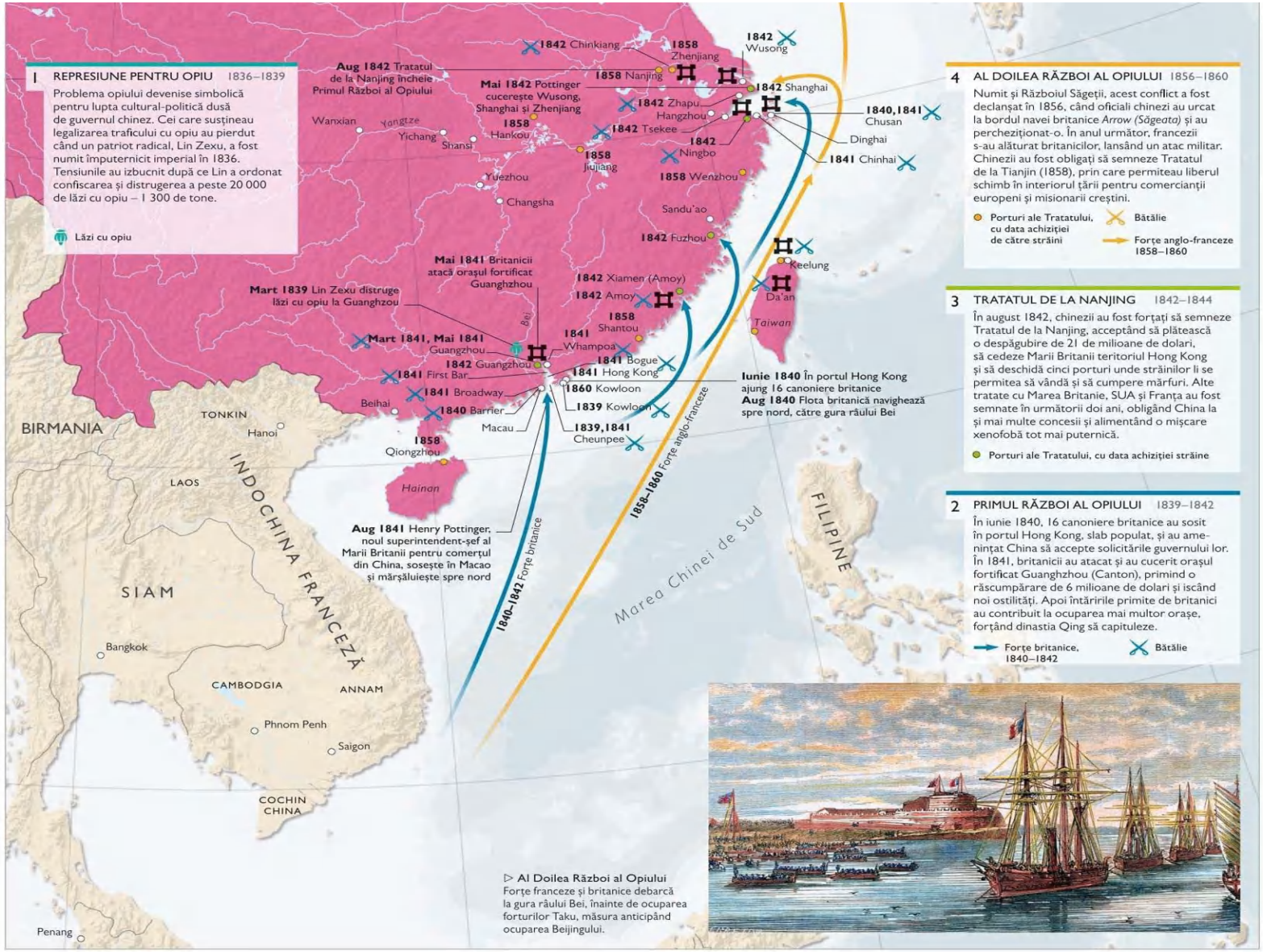
1 REPRESIUNE PENTRU OPIU 1836–1839
Problema opiului devenise simbolică pentru lupta cultural-politică dusă de guvernul chinez. Cei care susțineau legalizarea traficului cu opiu au pierdut când un patriot radical, Lin Zexu, a fost numit împuternicit imperial în 1836. Tensiunile au izbucnit după ce Lin a ordonat confiscarea și distrugerea a peste 20 000 de lăzi cu opiu – 1 300 de tone.
Lăzi cu opiu
Mart 1839 Lin Zexu distruge lăzi cu opiu la Guanghzou
Mart 1841, Mai 1841
Mai 1841 Britanicii atacă orașul fortificat Guanghzhou
Aug 1841 Henry Pottinger, noul superintendent-șef al Marii Britanii pentru comerțul din China, sosește în Macao și mărșăluiește spre nord
1840–1842 Forțe britanice
Aug 1842 Tratatul de la Nanjing încheie Primul Război al Opiului
Mai 1842 Pottinger cucerește Wusong, Shanghai și Zhenjiang
1842 Chinkiang
1858 Zhenjiang
1842 Wusong
1858 Nanjing
1842 Shanghai
1842 Zhapu
Hangzhou
1840,1841 Chusan
1858 Hankou
1842 Tsekee
1842 Ningbo
Dinghai
1841 Chinhai
1858 Jiujiang
1858 Wenzhou
Yuezhou
Changsha
Sandu'ao
1842 Fuzhou
Keelung
Da'an
Taiwan
1842 Xiamen (Amoy)
1842 Amoy
1858 Shantou
1841 Whampoa
1841 Bogue
1841 Hong Kong
1842 Guangzhou
1841 First Bar
1841 Broadway
1840 Barrier
1860 Kowloon
1839 Kowloon
Macau
1839,1841 Cheunpee
Beihai
1858 Qiongzhou
Hainan
Bei
Wanxian
Yangtze
Yichang
Shansi
Iunie 1840 În portul Hong Kong ajung 16 canoniere britanice
Aug 1840 Flota britanică navighează spre nord, către gura râului Bei
1858–1860 Forțe anglo-franceze
4 AL DOILEA RĂZBOI AL OPIULUI 1856–1860
Numit și Războiul Săgeții, acest conflict a fost declanșat în 1856, când oficiali chinezi au urcat la bordul navei britanice Arrow (Săgeata) și au percheziționat-o. În anul următor, francezii s-au alăturat britanicilor, lansând un atac militar. Chinezii au fost obligați să semneze Tratatul de la Tianjin (1858), prin care permiteau liberul schimb în interiorul țării pentru comercianții europeni și misionarii creștini.
Porturi ale Tratatului, cu data achiziției de către străini
Bătălie
Forțe anglo-franceze 1858–1860
3 TRATATUL DE LA NANJING 1842–1844
În august 1842, chinezii au fost forțați să semneze Tratatul de la Nanjing, acceptând să plătească o despăgubire de 21 de milioane de dolari, să cedeze Marii Britanii teritoriul Hong Kong și să deschidă cinci porturi unde străinilor li se permitea să vândă și să cumpere mărfuri. Alte tratate cu Marea Britanie, SUA și Franța au fost semnate în următorii doi ani, obligând China la și mai multe concesii și alimentând o mișcare xenofobă tot mai puternică.
Porturi ale Tratatului, cu data achiziției străine
2 PRIMUL RĂZBOI AL OPIULUI 1839–1842
În iunie 1840, 16 canoniere britanice au sosit în portul Hong Kong, slab populat, și au amenințat China să accepte solicitările guvernului lor. În 1841, britanicii au atacat și au cucerit orașul fortificat Guanghzhou (Canton), primind o răscumpărare de 6 milioane de dolari și iscând noi ostilități. Apoi întăririle primite de britanici au contribuit la ocuparea mai multor orașe, forțând dinastia Qing să capituleze.
Forțe britanice, 1840–1842
Bătălie
BIRMANIA
TONKIN
Hanoi
LAOS
INDOCHINA FRANCEZĂ
SIAM
Bangkok
CAMBODGIA
ANNAM
Phnom Penh
Saigon
COCHIN CHINA
Penang
Marea Chinei de Sud
FILIPINE

▷ **Al Doilea Război al Opiului**
Forțe franceze și britanice debarcă la gura râului Bei, înainte de ocuparea forturilor Taku, măsura anticipând ocuparea Beijingului.

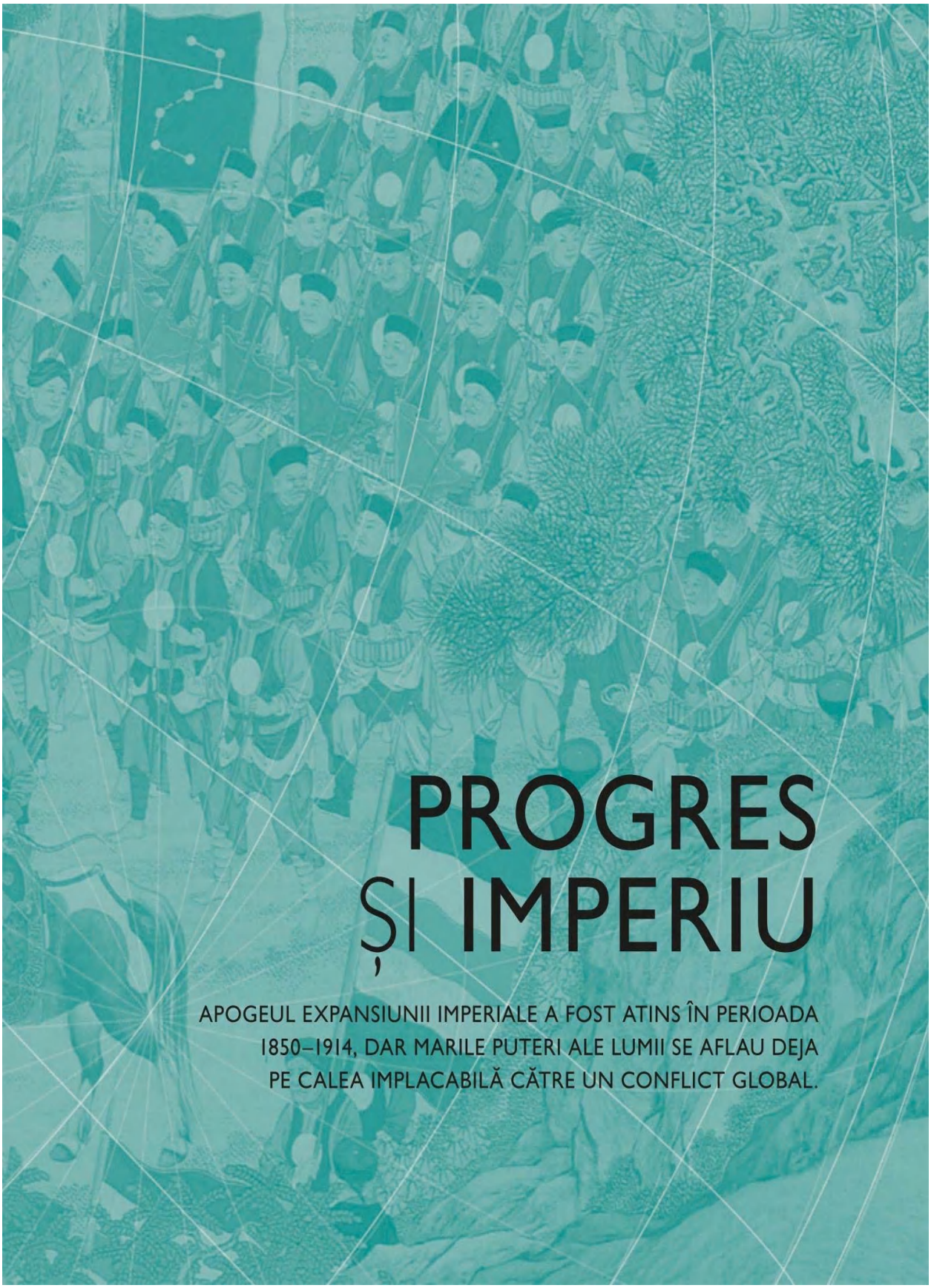

PROGRES ȘI IMPERIU

APOGEUL EXPANSIUNII IMPERIALE A FOST ATINS ÎN PERIOADA 1850–1914, DAR MARILE PUTERI ALE LUMII SE AFLAU DEJA PE CALEA IMPLACABILĂ CĂTRE UN CONFLICT GLOBAL.

△ **Lume inegală**
Sărăcia era larg răspândită în multe orașe, așa cum o dovedește și această fotografie a unui copil din Paris, la 1900.

ORAȘE ȘI INDUSTRIE

Industrializarea a modelat toate aspectele vieții în secolul XIX. Ea nu doar că a afectat locul și felul cum trăiau oamenii, ci și modul în care călătoreau și comunicau, contribuind la schimbarea politicii, sănătății publice și a atitudinii oamenilor.

Industrializarea a devenit un fenomen global în a doua jumătate a secolului XIX. Dacă de progresele industriale de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX beneficiase mai ales Marea Britanie (pp. 212–215), dezvoltarea industriei grele, bazate pe cărbune, fier și oțel, și revoluția transporturilor la mijlocul secolului XIX au remodelat lumea.

Cum Europa Occidentală, Japonia, Rusia și SUA au început să se industrializeze rapid după 1870, ele au trecut prin transformări sociale, culturale și demografice profunde. Populația lumii a crescut, întrucât reformele agrare și metodele agricole moderne – îngrășăminte chimice, unelte de oțel și mașini acționate de forța aburului – au contribuit la hrănirea mai multor oameni. Milioane de oameni s-au strămutat din zonele rurale la oraș, căutând slujbe și oportunități. Dacă, în 1800, doar 5% din populația globului locuia în zone urbane, în 1925 ajunsese la 20%, iar în regiunile industrializate din Europa și SUA, 71,2% din populație trăia la oraș. Milioane de oameni au beneficiat de pe urma îmbunătățirii transporturilor, oferită de nave transatlantice cu aburi, pentru a migra peste mări (pp. 238–239). Imigranții care au pornit să caute aur în SUA, Canada, Africa de Sud și Australia au contribuit la crearea unei lumi în care aproape toate monedele erau convertibile în aur. Standardul aur – un sistem monetar care susținea bancnotele cu aur – a facilitat comerțul internațional, stimulând apariția de noi piețe pentru produsele industriale și creând o perioadă de mare stabilitate financiară. Oamenii care s-au îmbogățit din industrializare au căutat noi căi de investiții, generând un val de expansiune imperială care a făcut ca Africa să fie împărțită între națiunile europene, străvechiul Imperiu Chinez să fie amenințat, iar America Latină să intre în sfera de influență a Marii Britanii și SUA.

△ **Noi orizonturi**
Imigranți pe puntea unui transatlantic, în timp ce se apropie de Ellis Island – poarta către o viață nouă în SUA. Pasagerii de la clasa a treia rămâneau pe Ellis Island până când treceau de controalele medicale și de verificările legale. (foto din 1906)

Orașul modern

În secolul XIX industrializarea a adâncit prăpastia dintre bogați și săraci, dar a și creat o clasă de mijloc formată din avocați, medici, oameni de afaceri, comercianți, angajați în sectorul public, proprietari de magazine și funcționari. În timp ce o generație de moguli s-a îmbogățit pe baza industriei și a investițiilor, în orașele unde trăiau muncitorii sărăcia, poluarea și bolile – ca dizenteria, tuberculoza, rahitismul și holera – făceau ravagii. Programul de lucru, cu ore prelungite, se desfășura

ORAȘE ALE EPOCII INDUSTRIALE

Evoluțiile tehnologice din secolul XIX au adus transformări profunde în privința mărimii și distribuirii populației mondiale. În Occidentul industrializat s-a produs o trecere de la mediul rural la viața urbană. Europa a depășit, prima oară, Asia în privința numărului și mărimii orașelor. Populația a crescut rapid, mai ales în Europa. Transportul modern a făcut ca excedentul de populație din orașe europene să se poată deplasa cu ușurință în orașe cu zgârie-nori din SUA.

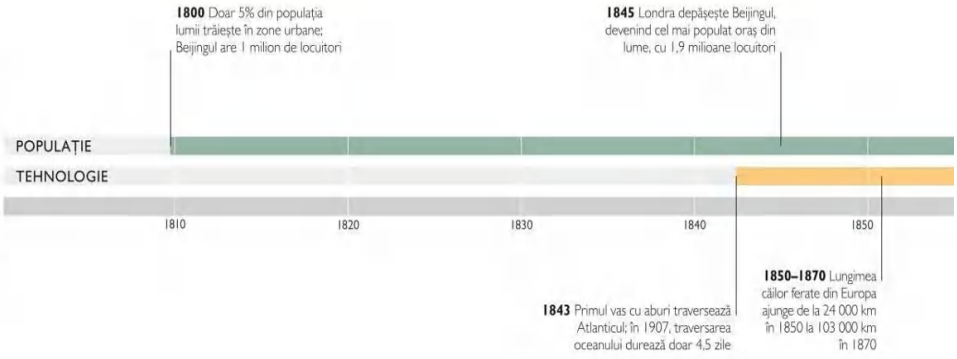
1800 Doar 5% din populația lumii trăiește în zone urbane; Beijingul are 1 milion de locuitori
1845 Londra depășește Beijingul, devenind cel mai populat oraș din lume, cu 1,9 milioane locuitori
POPULAȚIE
TEHNOLOGIE
1810
1820
1830
1840
1850
1843 Primul vas cu aburi traversează Atlanticul; în 1907, traversarea oceanului durează doar 4,5 zile
1850–1870 Lungimea căilor ferate din Europa ajunge de la 24 000 km în 1850 la 103 000 km în 1870

◁ **Curățare**
Inginerul britanic Sir Joseph William Bazalgette (dreapta sus) supraveghează lucrările la rețeaua de canalizare a Londrei. Sistemele lui de igienizare au transformat sănătatea publică în orașele din toată lumea.

în condiții periculoase și mulți copii erau nevoiți să muncească în fabrici. Dar orașele au asigurat și mijloace pentru combaterea inegalităților și rezolvarea unora dintre tarele societății industrializate. Migranți din zone rurale și din alte țări au ajuns într-un creuzet de clase sociale și origini etnice. Tabuurile sociale și religioase s-au destrămat, iar schimburile de idei au dat naștere unor mișcări pentru schimbare socială. Au apărut diferite sindicate ale muncitorilor, ce militau pentru salarii mai mari și condiții de lucru mai bune. De asemenea, au crescut solicitările privind dreptul de vot pentru femei. S-au înmulțit organizațiile caritabile, filantropi bogați și societăți creștine precum Armata Salvării căutând să satisfacă necesitățile fizice și spirituale ale populației urbane. În secolul XX, datorită unei înțelegeri mai profunde a sărăciei combinate cu activismul politic, Marea Britanie și Germania – cele mai industrializate națiuni – introduseseră un sistem de asigurări sociale care să aibă grijă de bătrâni și de bolnavi.

La acea dată, industria și bogăția produsă de ea începuseră să rezolve și unele probleme practice ale vieții urbane. Structurile din oțel transformaseră în realitate viața și activitatea la mari înălțimi; edificii cu cadre de oțel pentru locuințe și birouri se construiau rapid și foloseau la maximum un spațiu limitat, prin dezvoltarea pe înălțime. Dezvoltarea rețelei de canalizare – prin folosirea de bazine metalice și de stații de pompare acționate de motoare cu aburi – a salvat locuitorii orașelor de boli îngrozitoare precum holera. Transportul subteran a permis deplasarea rapidă prin orașe, iar conexiunile cu căile ferate au permis muncitorilor să plece din orașe în suburbii. Amploarea transformărilor tehnologice din secolul XIX a fost fără precedent și chiar și revoluția telecomunicațiilor din secolul XX nu a putut egala impactul industrializării asupra societății moderne.

„Din mijlocul acestui canal pestilențial izvorăște cel mai mare râu al industriei umane ...“

ALEXIS DE TOCQUEVILLE, ISTORIC FRANCEZ, DIN *VOYAGES EN ANGLETERRE ET IRLANDE*, 1835

△ **Goană după aur**
Un afiș pentru alegerile prezidențiale din 1900 îl reprezintă pe președintele SUA William McKinley ținut pe o monedă de aur, celebrând prosperitatea Standardului Aur.

1850–1900 Populația Europei crește cu 41%, de la 206 de milioane de locuitori în 1850 la 291 de milioane în 1900

1875 Londra este primul oraș din lume care atinge o populație de 4 milioane

1900 Populația SUA atinge 76,2 milioane de locuitori; în 1800 era de doar 5,3 milioane

1925 Imigrația în masă transformă New York în cel mai mare oraș al planetei, cu o populație de peste 5 milioane de locuitori

1860 | 1870 | 1880 | 1890 | 1900 | 1910 | 1920

1858 Este instalat primul cablu transatlantic de telegraf

1863 Primul metrou subteran este inaugurat la Londra

1875 Este finalizat sistemul modern de canalizare a Londrei, care îmbunătățește sănătatea publică a orașului

1855–1885 Inventatorul englez Henry Bessemer și metalurgistul britanic Sidney Gilchrist Thomas transformă producția de oțel; primul zgârie-nori cu structură de oțel este construit la Chicago în 1885

1913 Producția mondială de oțel atinge 34 de milioane de tone pe an

1927 Populația lumii atinge 2 miliarde de locuitori; ea s-a dublat în 120 de ani

INDUSTRIALIZAREA EUROPEI PÂNĂ LA 1914

Concentrarea de resurse naturale necesare industrializării – precum fierul sau cărbunele – a permis dezvoltarea rapidă în țări precum Franța, Germania și Rusia. Topografia și lipsa de resurse a făcut ca Spania, Grecia, Scandinavia și Balcanii să rămână în urmă sau să fie nevoite să practice industrii mai tradiționale, ca producția de mătase.

CRONOLOGIE

1 2 3 4 5

1840 1860 1880 1900 1920

LEGENDĂ

- Munte/deșert
- Agricultură și creștere a animalelor
- Pădure
- Zonă industrială
- Port important
- Frontiere 1914

INDUSTRIE DE PRELUCRARE

- Bumbac
- Mătase
- Pânză
- Mașini-unelte
- Lână
- Construcție de nave

1845 Lucrarea lui Engels *Condiția clasei muncitoare* este publicată în Anglia

1871 Krupp devine producătorul de armament al Imperiului German

1889 Este finalizat Turnul Eiffel

1878 Nikolaus Otto introduce motorul cu combustie internă

5 IMPERIUL RUS 1880–1914

Doar după emanciparea iobagilor, în 1861, Rusia a fost capabilă să producă suficientă hrană pentru a susține o forță de muncă industrială. După 1890 au început lucrările la calea ferată transsiberiană, iar investițiile străine au finanțat crearea de fabrici în Sankt-Petersburg, Moscova și bazinul Donbass. La 1900, Rusia era al patrulea cel mai mare producător de oțel.

1 FIER, CĂRBUNE ȘI PETROL 1850–1914

Mari cantități de lignit și cărbune se foloseau la topirea minereului de fier și în oțelăriile ce fabricau fontă și fier forjat. Aceste materiale erau utilizate la căile ferate care legau orașe industriale, transportând produsele fabricilor către porturi unde nave de fier așteptau să le ducă în lumea largă. Extracția comercială a petrolului a început la sfârșitul secolului XIX, dar petrolul a rămas în urma cărbunelui până la ascensiunea autovehiculelor.

2 DEZVOLTARE A ORAȘELOR INDUSTRIALE 1850–1914

Schimbările din agricultură au avut un impact direct asupra orașelor în secolul XIX. Invenții precum mașina de treierat și folosirea intensivă a îngrășămintelor, inclusiv potasa minerală, au contribuit la disponibilizarea unui număr uriaș de lucrători agricoli pentru a munci în orașele Europei. Odată ajunși aici, ei au fost exploatați, ca mână de lucru ieftină, și adesea nevoiți să trăiască înghesuiți, în condiții sanitare precare, epidemiile de holeră și dizenterie fiind frecvente.

EUROPA INDUSTRIALIZATĂ

După 1850, poziția Marii Britanii de lider incontestabil al industrializării a început să fie amenințată, căci și alte țări, în special SUA și Germania, au început procesul de modernizare. Națiunile industralizate au introdus tehnologii care au contribuit la transformarea lumii.

În 1851, Marea Britanie a organizat Marea Expoziție, o prezentare a realizărilor sale industriale, la Crystal Palace, în Hyde Park din Londra, marcând astfel apogeul dominației industriale britanice. Succesul Marii Britanii fusese clădit pe baza mecanizării industriei textile și a dominației în metalurgie. Dar, până la 1850, o mare parte din Europa de Nord încerca să-i prindă din urmă pe britanici, construind fabrici și dezvoltându-și propriile exploatări de resurse minerale, ca fierul și cărbunele. În a doua jumătate a secolului XIX, schimbările sociale și politice din Germania, Statele Unite, Rusia și Japonia au declanșat un nou val de industrializare, iar balanța industrială s-a înclinat în favoarea acestor țări. Producția industrială a lumii a crescut într-un ritm fără precedent între 1870–1914 – producția de cărbune a crescut cu 650%, cea de oțel cu 2 500%, iar capacitatea motoarelor cu aburi cu peste 350%.

Această a doua revoluție industrială a adus și inovații semnificative în inginerie și știință: motorul cu combustie internă, petrolul, tehnologiile de comunicații, armamentul și substanțele chimice au jucat un rol important. A generat noi oportunități pentru națiunile bogate din Vest, care și-au extins influența prin investiții și controlul dezvoltării tehnologice. Dar națiunile dezvoltate au fost nevoite să facă față, din a doua jumătate a secolului XIX, și unei clase muncitoare urbane tot mai educate și informate, ce lupta pentru dreptul la condiții mai bune de muncă și viață.

4 ASCENSIUNEA GERMANIEI 1870–1914
Germania a progresat rapid după unificarea din 1871. Politicile economice ale cancelarului Bismarck au creat un mediu sigur pentru investiții și țara a beneficiat de pe urma acordului cu Franța, încheiat după războiul din 1870–1871. Bogatele resurse de cărbune din bazinul Ruhr au stimulat dezvoltarea industriilor siderurgică, chimică și electrică.
Ian 1905 Moscova este paralizată de muncitorii care protestează față de condițiile grele de muncă și viață și de lipsa reformelor politice în Rusia
Solikamsk
Perm
Ekaterinburg
Volga
Moscova
EXPOSITION UNIVERSELLE DE 1900
PANORAMA MOUVANT
Voyage de MOSCOU à PÉKIN
Cie INTERNATIONALE des WAGONS-LITS
au TROCADERO
TRANSSIBÉRIEN
1869 Compania din Donețk este înființată de afaceristul britanic John Hughes, care construiește oțelării și câteva exploatări miniere în regiune
Donețk
DONBAS
△ Expoziția Universală. Acest afiș dedicat Expoziției Universale de la Paris, din 1900, promovează realizările lumii industrializate, precum calea ferată transsiberiană.
Marea Caspică
Caucaz
Baku
Marea Neagră
AZERBAIDJAN
Anii 1890 Compania Branobel, înființată în Azerbaidjan, devine unul dintre cei mai mari producători de petrol din lume
PERSIA
IMPERIUL OTOMAN
3 EUROPA DE SUD LĂSATĂ ÎN URMĂ 1850–1914
Factorii politici, geologia și sărăcia au acționat împotriva sudului Europei în secolul XIX. În Spania, progresele din industria minieră și siderurgică au fost frânate de dependența țării de agricultura de subzistență și de presiunile culturale asupra antreprenoriatului. Penuria de fier și de cărbune a făcut dificilă industrializarea și în Italia. Doar apariția hidroenergiei, la sfârșitul secolului, a adus mai multe progrese, dar și atunci doar în nordul țării.
NOUA ZEELANDĂ
Sydney
Melbourne
Adelaide
AUSTRALIA
Perth
OCEANUL PACIFIC
STATELE UNITE ALE AMERICII
San Francisco
MEXIC
Ciudad de México
New Orleans
CANADA
Montréal
PANAMA
Cuba
New York
MAREA BRITANIE
Tokyo
Manila
Shanghai
Hong Kong
Beijing
Singapore
IMPERIUL RUS
CHINA
BIRMANIA
Delhi
INDIA
Bombay
Moscova
Berlin
Londra
Paris
Constantinopol
FRANȚA
SPANIA
Roma
Aden
ITALIA
EGIPT
OCEANUL INDIAN
Valparaiso
CHILE
ARGENTINA
Buenos Aires
BRAZILIA
Montevideo
URUGUAY
Rio de Janeiro
Madagascar
LIBERIA
NIGERIA
AFRICA
Johannesburg
NATAL
COLONIA CAPULUI
Cape Town
OCEANUL ATLANTIC
IMPERIU ȘI INDUSTRIALIZARE
Ritmul industrializării a fost determinat, în multe țări, de interesele puterilor coloniale. În America de Sud, investițiile europene au contribuit la construirea de căi ferate și șantiere navale care să faciliteze exporturile de carne și cafea. În India – atât sursă de materii prime, cât și piață de desfacere a produselor industriale britanice – Marea Britanie n-a introdus industrializarea, considerând că ar avea prea puțin profit în această zonă.
LEGENDĂ
Regiuni industriale importante cca 1914
Mașini grele
Fier și oțel
Producție textilă

SOCIALISM ȘI ANARHISM

Ideile socialiste privind proprietatea comună asupra resurselor și producției au avut o istorie îndelungată. Dar socialismul, ca teorie politică, s-a dezvoltat abia în anii 1840 și s-a răspândit sub diferite forme, inclusiv o variantă asumată de anarhiști.

△ **Părinții socialismului**
O statuie a lui Karl Marx (stânga) și Friedrich Engels (dreapta) se află în Marx-Engels Forum, un parc public din Berlin, Germania.

În 1848, gânditorii germani Karl Marx și Friedrich Engles au publicat *Manifestul Comunist*, ce afirma că muncitorii urmau, inevitabil, să se revolte împotriva capitaliștilor și să se îndrepte către comunism – proprietatea și controlul publice asupra producției și resurselor.

Ideile lor s-au răspândit rapid. La o întrunire la Londra, în 1864, s-a înființat o influentă federație de grupări muncitorești, numită Prima Internațională. În 1871, Comuna din Paris a creat primul guvern socialist, deși efemer. În 1872, socialiștii erau divizați. În vreme ce moderații au dezvoltat partide politice care să funcționeze pe baza sistemului parlamentar, radicalii s-au îndreptat către anarhism – o filosofie care considera guvernele inutile. Anarhismul a cunoscut numeroase forme; unele au fost pașnice, altele au ajuns să fie asociate cu terorismul. La începutul secolului XX, anarhiștii au declanșat atentate cu bombă în mai multe orașe occidentale și i-au asasinat pe regele Umberto I al Italiei și pe președintele SUA William McKinley.

O direcție revoluționară

Socialismul a cunoscut o altă cale în Rusia, când Lenin a susținut că muncitorii aveau nevoie de un partid revoluționar care să-i conducă spre comunism. În 1922, Rusia a format Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) – un stat socialist care s-a prăbușit în 1991.

△ **Manifestare violentă a anarhiei**
O ilustrație de epocă îl înfățișează pe anarhistul Leon Czolgosz împușcându-l pe președintele american William McKinley care salută vizitatorii expoziției Panamericane din Buffalo, New York, 6 septembrie 1901. Președintele a murit opt zile mai târziu.

Săptămâna Sângeroasă de la Paris
Această imagine prezintă Parisul în flăcări după ce Garda Națională franceză a incendiat cartierul general al Comunei din Paris, pe 24 mai 1871. Peste 20 000 de susținători ai Comunei au fost uciși în cursul Săptămânii Sângeroase.

1 CONSTRUIRE DE CANALE 1825–1914

Revoluția Industrială a creat mii de kilometri de noi artere maritime și a redus considerabil durata călătoriilor pe rutele comerciale. Canalele Panama și Suez au constituit lucrări inginerești impresionante, dar extrem de costisitoare: peste 5 000 de oameni au murit la construirea Canalului Panama (375 de milioane de dolari), iar 120 000 la Canalul Suez (100 de milioane de dolari).

Canale importante

2 TELEGRAF ELECTRIC 1844–1914

Telegraful electric a permis mesajelor să străbată rapid sute de kilometri. Noile cabluri submarine de telegraf au revoluționat comunicațiile globale. Primul, desfășurat prin Atlantic, a scurtat timpul de transmitere a unui mesaj din Europa în America de la zile la ore. Recepția slabă asigurată de primul cablu a făcut ca mesajele să fie transmise la viteza de 0,1 cuvinte pe minut. Curând, cablurile submarine aveau să conecteze lumea.

Rută de cablu submarin de telegraf

3 TRANSPORT URBAN 1863–1914

În ianuarie 1863 Londra a devenit primul oraș cu metrou subteran. Rețeaua a transportat 38 000 de pasageri doar în prima zi, iar succesul său a determinat și alte orașe să construiască linii de metrou. Metroul subteran a dezvoltat economia, reprezentând un mijloc de transport mult mai eficient pentru deplasarea a cât mai multor muncitori prin orașe.

Sisteme de metrou subteran

1858 Primul cablu transatlantic de telegraf, desfășurat între Irlanda și Newfoundland
1866 Nava cu aburi SS *Great Eastern* desfășoară un al doilea cablu, mai eficient

August 1858 Regina Victoria trimite prima telegramă transatlantică președintelui Buchanan. Mesajul complet ajunge în 17 ore

1895 Canalul maritim Manchester unește Manchester cu Marea Irlandei, acest oraș devenind unul dintre cele mai aglomerate porturi britanice

1863 Primul sistem de metrou subteran este inaugurat la Londra

1895 Canalul Kiel leagă Marea Nordului de Marea Baltică, eliminând un ocol de 463 km pe uscat, în jurul lutlandei

1825 Canalul Erie leagă New York și coasta Atlanticului de Marile Lacuri

1901 Este inaugurat primul metrou subteran din SUA

1907 Nava *Mauritania* stabilește un nou record traversând Atlanticul în 4,5 zile

1896 Glasgow

1863 Londra

1900 Paris

1912 Hamburg

1902 Berlin

1896 Primul sistem de metrou subteran continental este inaugurat la Budapesta

1896 Budapesta

1904 Atena

1900 Este deschisă prima linie a metroului parizian, la doi ani de la începerea construcției

1869 Navele cu aburi obțin un avantaj competitiv grație rutei mai rapide oferite de Canalul Suez, închis navelor cu pânze

1901 Boston

1904 New York

1907 Philadelphia

1844 Samuel Morse trimite primul mesaj telegrafic electric, în SUA

Pe calea ferată se transportă vite de pe pășunile din vest spre coasta de est, dens populată

1914 Este finalizat Canalul Panama – cea mai rapidă rută între Oceanul Atlantic și Pacific

1913 Buenos Aires

1876 Primul transport reușit de carne congelată din Argentina

1913 Subte, din Buenos Aires, devine primul sistem de metrou subteran din America Latină

CANADA
AMERICA DE NORD
SUA
EUROPA
OCEANUL ATLANTIC
AMERICA DE SUD
AFRICA
OCEANUL INDIAN
Peninsula Arabiei
MAREA BRITANIE
IMPERIUL GERMAN
AUSTRO-UNGARIA
FRANȚA
ITALIA
SPANIA
IMPERIUL OTOMAN
EGIPT
BRAZILIA
CHILE
ARGENTINA
URUGUAY
AFRICA DE EST BRITANICĂ
COLONIA CAPULUI
NATAL
MADAGASCAR
LIBERIA
NIGERIA
MEXIC
CUBA
PANAMA

Prince Rupert, Portland, Chicago, Montréal, San Francisco, Los Angeles, Washington, New Orleans, Ciudad de México, Guayaquil, Callao, Pará (Belém), Bahia (Salvador), Rio de Janeiro, Valparaíso, Santiago, Montevideo, Moscova, Roma, Istanbul, Karachi, Aden, Conakry, Lagos, Mombasa, Luanda, Walvis, Beira, Johannesburg, Lourenço Marques, Cape Town, Durban

◁ Metroul din Paris
Această caricatură franceză din 1886 ironizează planurile pentru un sistem feroviar de suprafață la Paris; metroul subteran a fost inaugurat în 1900.

4 APARIȚIA NAVELOR TRANSATLANTICE CU ABURI 1830–1914

Navele cu aburi au traversat Atlanticul la începutul anilor 1830. Îmbunătățirile aduse navelor și motoarelor la mijlocul secolului XIX au mărit distanțele străbătute fără să fie nevoie de realimentare. Vasele cu aburi erau mai mari și puteau transporta o încărcătură mai mare și mai mulți pasageri, făcând mai profitabil comerțul pe distanțe lungi.

Rută de navigație prin Atlanticul de Nord
Alte rute de navigație

5 TEHNOLOGIE ȘI EXPORT 1876–1914

Nave noi, dotate cu congelatoare, și extinderea rețelei feroviare au deschis noi piețe pentru export. Vite crescute în America, Australia sau Noua Zeelandă erau trimise cu trenul către fabrici de procesare de pe coaste, de unde navele transportau carnea congelată în toată lumea. Congelarea a sporit și exporturile de fructe, dând naștere „republicilor bananiere" din America Centrală.

Căi ferate importante cca 1914
Carne de oaie
Carne de vită
Fructe
Ceai

TRANSPORTURI ȘI COMUNICAȚII

În secolul XIX, transporturile și comunicațiile au cunoscut o transformare profundă. La rândul lor, ele au transformat economia lumii, sporind productivitatea, accelerând comunicațiile intercontinentale și crescând profiturile comerciale. Progresele în domeniul congelării și al căilor ferate au creat noi oportunități de export.

Progresele tehnologice au scurtat considerabil distanțele. Navele cu pânze, care străbăteau de secole rute în jurul globului, au cedat locul navelor cu aburi, capabile să transporte mai multe mărfuri, mai rapid și mai profitabil. În anii 1830, călătoriile cu vapoare cu aburi peste Atlantic durau 17 zile. Îmbunătățirile aduse motoarelor au sporit viteza, iar până în 1910 durata călătoriilor transatlantice se redusese la doar 5 zile. Scurtăturile oferite de marile canale construite în secolul XIX și la începutul secolului XX au permis navelor să evite strâmtori primejdioase, precum cea din jurul Capului, în Africa de Sud, și cea de la extremitatea Americii de Sud. Pe măsură ce călătoriile deveneau mai puțin riscante, costurile de asigurare au scăzut și profiturile au crescut masiv. La sfârșitul secolului XIX, și cele mai îndepărtate zone ale planetei participau la economia globală. Odată cu introducerea congelării, carnea adusă din regiuni îndepărtate, ca Noua Zeelandă sau Argentina, precum și fructele din Africa de Sud și America Centrală, au traversat oceanul pentru a hrăni populația din orașele industriale ale Europei și Americii de Nord. Telegraful electric și sistemele de transport în masă au permis comerțului urban să se desfășoare fără probleme.

„Navele Cunard și telegraful electric sunt ... semne că ... există un puternic spirit care lucrează printre noi."

CHARLES KINGSLEY, DIN ROMANUL *YEAST* (1851)

SAMUEL MORSE
1791–1872

Un artist de succes, născut în Massachusetts în 1791, Samuel Morse a început să îmbunătățească telegraful electric după 1830, când a auzit despre noul inventatul electromagnet, pe o navă care-l aducea acasă din Europa. Modelul lui Morse folosea un singur fir de telegraf pentru a trimite mesaje. El a creat un sistem pentru cifrarea mesajelor, cunoscut drept Codul Morse, folosind semnale electrice lungi sau scurte pentru a reprezenta litere. Aceste semnale erau transmise apoi prin fir către un ac acționat de un electromagnet care imprima codul pe o bandă de hârtie mobilă. Morse a finalizat prima linie de telegraf electric din America în 1844.

MIGRAȚII ÎN MASĂ

În secolul XIX, milioane de oameni și-au părăsit țara de origine în căutarea stabilității, libertății și a unui loc de muncă. În timp ce lăsau în urmă Lumea Veche, plecând din Rusia, Europa, China și India, națiunile mai tinere din Americi și Australasia au cunoscut explozii demografice.

Schimbările politice, sociale și economice aduse de Revoluția Industrială, însoțite de noi forme de transport în masă, au generat un uriaș val de migrație în secolul XIX. Noile industrii mecanizate necesitau o concentrare a forței de muncă pe o scară fără precedent. O bază disponibilă de mână de lucru migratorie aveau să o constituie cei care fugeau de greutățile economice din Europa, India și China. Iar în condițiile în care tulburările politice și antisemitismul din centrul Europei și din Imperiul Rus au îngroșat rândurile celor aflați în căutarea unei noi vieți, peste 80 de milioane de oameni și-au părăsit țara de origine în secolul XIX și la începutul secolului XX.

Mulți s-au îndreptat spre regiunile costale, în plină industrializare, din Statele Unite, datorită încheierii războiului civil și deschiderii teritoriilor nativilor americani către noi coloniști. Economiile emergente din America de Sud au atras milioane de oameni din sudul Europei și sute de mii au fost atrași de promisiunea îmbogățirii rapide, în goana după aur din Australia, Canada și Africa de Sud. Revoluția Industrială asigura căi ferate, nave mai rapide și mai sigure și noi rute prin canalele Suez și Panama.

▷ ***The Last of England*, 1855**
Acest tablou al artistului englez Ford Madox Brown reflectă îngrijorarea de pe chipurile imigranților care se îndreptau către un viitor incert spre câmpurile aurifere ale Australiei.

VISUL AMERICAN 1800–1914

Peste 50 de milioane de oameni au plecat spre America de Nord în secolul XIX, majoritatea către Statele Unite, părăsindu-și, în valuri, căminele pentru oportunitățile economice și libertatea religioasă și politică oferite de „țara celor liberi". Inițial, ei proveneau mai ales din nordul Europei – Germania, Scandinavia, Marea Britanie și Irlanda –, dar, după 1880, au început să sosească în număr mare imigranți din sudul Europei, mai ales din Italia.

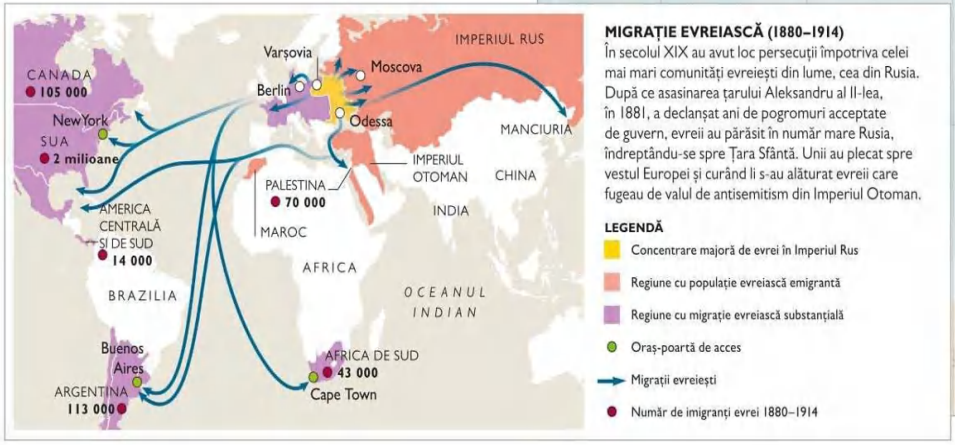

MIGRAȚIE EVREIASCĂ (1880–1914)

În secolul XIX au avut loc persecuții împotriva celei mai mari comunități evreiești din lume, cea din Rusia. După ce asasinarea țarului Aleksandru al II-lea, în 1881, a declanșat ani de pogromuri acceptate de guvern, evreii au părăsit în număr mare Rusia, îndreptându-se spre Țara Sfântă. Unii au plecat spre vestul Europei și curând li s-au alăturat evreii care fugeau de valul de antisemitism din Imperiul Otoman.

LEGENDĂ

- Concentrare majoră de evrei în Imperiul Rus
- Regiune cu populație evreiască emigrantă
- Regiune cu migrație evreiască substanțială
- Oraș-poartă de acces
- Migrații evreiești
- Număr de imigranți evrei 1880–1914

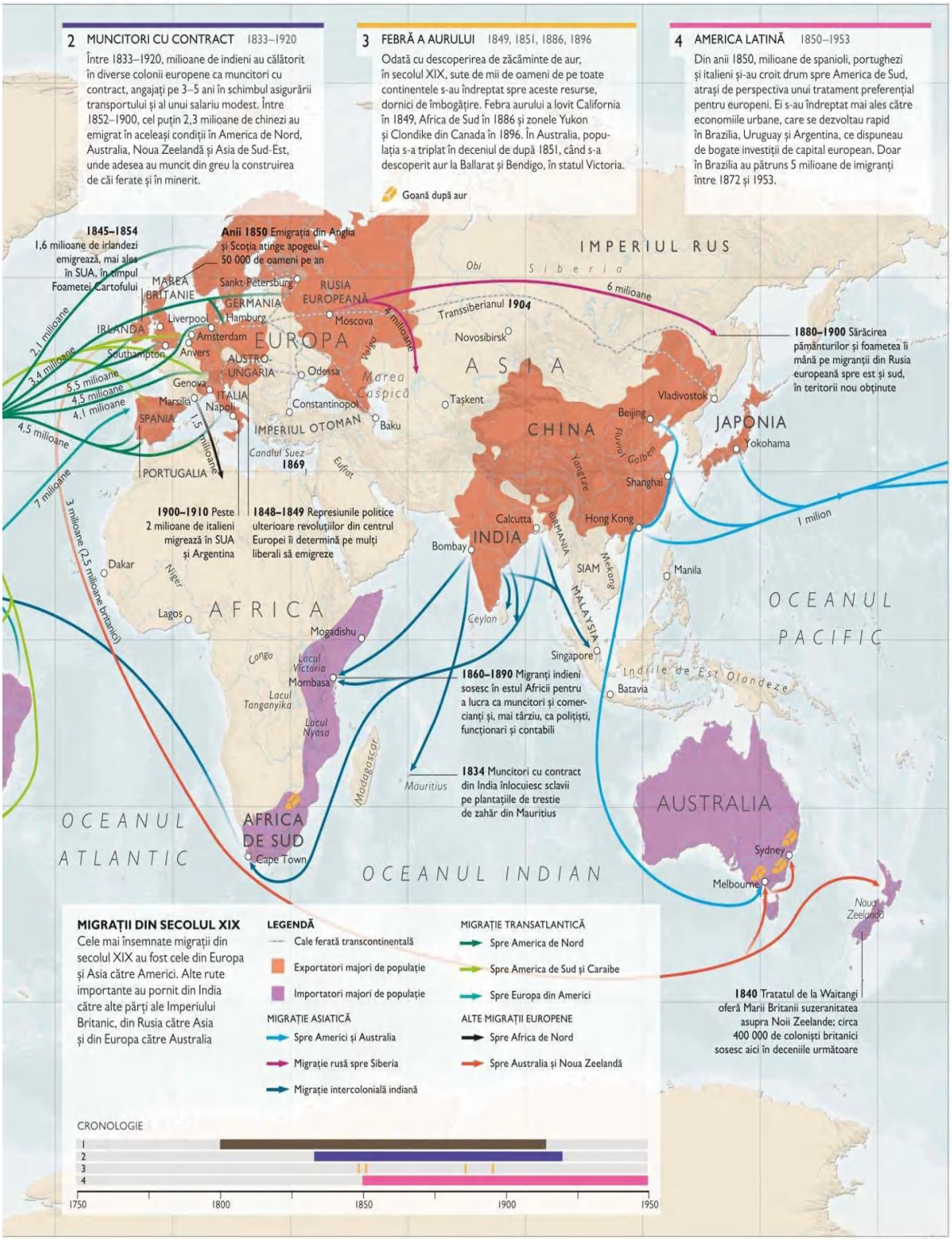
2 MUNCITORI CU CONTRACT 1833–1920
Între 1833–1920, milioane de indieni au călătorit în diverse colonii europene ca muncitori cu contract, angajați pe 3–5 ani în schimbul asigurării transportului și al unui salariu modest. Între 1852–1900, cel puțin 2,3 milioane de chinezi au emigrat în aceleași condiții în America de Nord, Australia, Noua Zeelandă și Asia de Sud-Est, unde adesea au muncit din greu la construirea de căi ferate și în minerit.
3 FEBRĂ A AURULUI 1849, 1851, 1886, 1896
Odată cu descoperirea de zăcăminte de aur, în secolul XIX, sute de mii de oameni de pe toate continentele s-au îndreptat spre aceste resurse, dornici de îmbogățire. Febra aurului a lovit California în 1849, Africa de Sud în 1886 și zonele Yukon și Clondike din Canada în 1896. În Australia, populația s-a triplat în deceniul de după 1851, când s-a descoperit aur la Ballarat și Bendigo, în statul Victoria.
Goană după aur
4 AMERICA LATINĂ 1850–1953
Din anii 1850, milioane de spanioli, portughezi și italieni și-au croit drum spre America de Sud, atrași de perspectiva unui tratament preferențial pentru europeni. Ei s-au îndreptat mai ales către economiile urbane, care se dezvoltau rapid în Brazilia, Uruguay și Argentina, ce dispuneau de bogate investiții de capital european. Doar în Brazilia au pătruns 5 milioane de imigranți între 1872 și 1953.
1845–1854 1,6 milioane de irlandezi emigrează, mai ales în SUA, în timpul Foametei Cartofului
Anii 1850 Emigrația din Anglia și Scoția atinge apogeul – 50 000 de oameni pe an
IMPERIUL RUS
Obi
Siberia
6 milioane
Transsiberianul 1904
4 milioane
1880–1900 Sărăcirea pământurilor și foametea îi mână pe migranții din Rusia europeană spre est și sud, în teritorii nou obținute
MAREA BRITANIE
Sankt Petersburg
RUSIA EUROPEANĂ
GERMANIA
Moscova
Liverpool
Hamburg
IRLANDA
Amsterdam
Anvers
Southampton
EUROPA
Volga
AUSTRO-UNGARIA
Odessa
Marea Caspică
Novosibirsk
ASIA
Genova
Marsilia
ITALIA
Napoli
SPANIA
Constantinopol
IMPERIUL OTOMAN
Baku
Tașkent
Vladivostok
Beijing
CHINA
JAPONIA
Yokohama
Fluviul Galben
Yangtze
Canalul Suez 1869
Eufrat
Shanghai
PORTUGALIA
1900–1910 Peste 2 milioane de italieni migrează în SUA și Argentina
1848–1849 Represiunile politice ulterioare revoluțiilor din centrul Europei îi determină pe mulți liberali să emigreze
Calcutta
Hong Kong
INDIA
Bombay
BIRMANIA
1 milion
Dakar
Niger
SIAM
Mekong
Manila
Lagos
AFRICA
MALAYSIA
Ceylon
OCEANUL PACIFIC
Mogadishu
Singapore
Congo
Lacul Victoria
Mombasa
Lacul Tanganyika
Lacul Nyasa
Indiile de Est Olandeze
Batavia
1860–1890 Migranți indieni sosesc în estul Africii pentru a lucra ca muncitori și comercianți și, mai târziu, ca polițiști, funcționari și contabili
Madagascar
Mauritius
1834 Muncitori cu contract din India înlocuiesc sclavii pe plantațiile de trestie de zahăr din Mauritius
AUSTRALIA
OCEANUL ATLANTIC
AFRICA DE SUD
Cape Town
OCEANUL INDIAN
Sydney
Melbourne
Noua Zeelandă
1840 Tratatul de la Waitangi oferă Marii Britanii suzeranitatea asupra Noii Zeelande; circa 400 000 de coloniști britanici sosesc aici în deceniile următoare
4,5 milioane
2,1 milioane
3,4 milioane
5,5 milioane
4,5 milioane
4,1 milioane
1,5 milioane
7 milioane
3 milioane (2,5 milioane britanici)
MIGRAȚII DIN SECOLUL XIX
Cele mai însemnate migrații din secolul XIX au fost cele din Europa și Asia către Americi. Alte rute importante au pornit din India către alte părți ale Imperiului Britanic, din Rusia către Asia și din Europa către Australia
LEGENDĂ
Cale ferată transcontinentală
Exportatori majori de populație
Importatori majori de populație
MIGRAȚIE ASIATICĂ
Spre Americi și Australia
Migrație rusă spre Siberia
Migrație intercolonială indiană
MIGRAȚIE TRANSATLANTICĂ
Spre America de Nord
Spre America de Sud și Caraibe
Spre Europa din Americi
ALTE MIGRAȚII EUROPENE
Spre Africa de Nord
Spre Australia și Noua Zeelandă
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1750
1800
1850
1900
1950

EPOCA IMPERIALISMULUI

În secolul XIX, forțele imperialismului au remodelat lumea, națiunile căutând să obțină controlul asupra unor teritorii de peste mări care să le asigure resurse valoroase, spațiu pentru populația în creștere și putere într-o lume concurențială.

△ **Devastare a coloniilor**
Caricaturi contemporane satirizau frecvent natura prădătoare a imperialismului. În această caricatură americană din 1885, Germania, Anglia și Rusia înșfacă bucăți din Africa și Asia.

La mijlocul secolului XIX s-a produs o schimbare dramatică în privința expansiunii europene peste mări. Timp de secole, activitățile europene peste mări fuseseră dominate de comerț și de bazele comerciale prin care bogățiile Orientului erau aduse în Europa. Dar situația s-a schimbat după 1870. Țările lumii s-au luptat să anexeze noi teritorii și să-și întărească dominația în coloniile existente, iar noi state au concurat cu vechile puteri coloniale. Pe la 1900, lumea era dominată de imperii, creând condițiile declanșării Primului Război Mondial.

Cauze ale imperialismului

Trecerea de la colonialism la imperialism a fost în primul rând generată și facilitată de industrializare (pp. 232–233), care a necesitat cantități imense de materii prime. Imperialismul a asigurat controlul asupra materiilor prime, acces la mână de lucru și piețe uriașe, precum și oportunități de investiții.

Coloniile au oferit numeroase posibilități pentru cei care sperau să se îmbogățească, iar unele țări – îndeosebi Marea Britanie și Franța – aveau nevoie de spațiu pentru populația în creștere. Dorința de a deveni „mare putere" a determinat și expansiunea mai multor țări. Țările europene erau nerăbdătoare să se reafirme sau să-și făurească noi identități. Marea Britanie spera să-și recapete statutul, după pierderea coloniilor americane, Franța voia să-și reconstruiască puterea, iar Rusia continua să se extindă spre est, către slăbitul Imperiu Qing din China. Din anii 1860, tinerele națiuni Germania, Italia și SUA au căutat să devină puteri mondiale. Ieșind în lume după secole de izolare, Japonia era dornică de acces la resurse care îi lipseau și la spațiu de locuit pentru populația sa, deși era conștientă că era vulnerabilă la imperialism.

Pe lângă beneficiile economice și politice ale imperialismului, a existat, totodată, o convingere în superioritatea omului alb. Cum savanții căutau să aplice teoria darwinistă a evoluției la om, starea percepută drept „avansată" a societății occidentale a fost folosită pentru justificarea imperialismului. Mulți occidentali simțeau că au o datorie morală de a creștina culturi „native", atitudine perfect reflectată în poemul din 1989 al lui Kipling *Povara omului alb*, care i-a încurajat pe americani să colonizeze Filipinele. Poemul vorbea despre obligația morală a omului alb de a stăpâni popoarele non-albe sau pe „alții" și a le încuraja progresul economic, cultural și social.

Construire de imperii

Construirea de imperii uriașe în secolul XIX a fost în mare măsură posibilă datorită industrializării. Medicamente moderne, de pildă chinina folosită pentru tratarea malariei, i-au ajutat pe europeni să pătrundă mai adânc ca niciodată în teritorii afectate de boli tropicale. Comunicațiile moderne, ca liniile de telegraf sau căile ferate, au înlesnit controlul

◁ **Rezistență la imperialism**
Căpetenia zulu Cetshwayo kaMpande și-a condus războinicii împotriva britanicilor în 1879. Înfrângerea lui a înlăturat o amenințare majoră la adresa intereselor coloniale britanice din Africa de Sud.

LUMEA IMPERIALĂ

Modelele activității imperiale au variat. În vreme ce colonizarea Africii a fost marcată de un amestec în care s-au implicat aproape toate țările majore ale Europei, India și Asia de Sud-Est au fost dominate în general de britanici și, respectiv, de francezi. Decadentul Imperiu Qing a reprezentat o pradă ușoară pentru Rusia și Japonia. În vreme ce Marea Britanie și SUA au căutat să aducă America Latină în sfera lor de influență, țările din America Latină s-au lansat în propriile proiecte expansioniste.

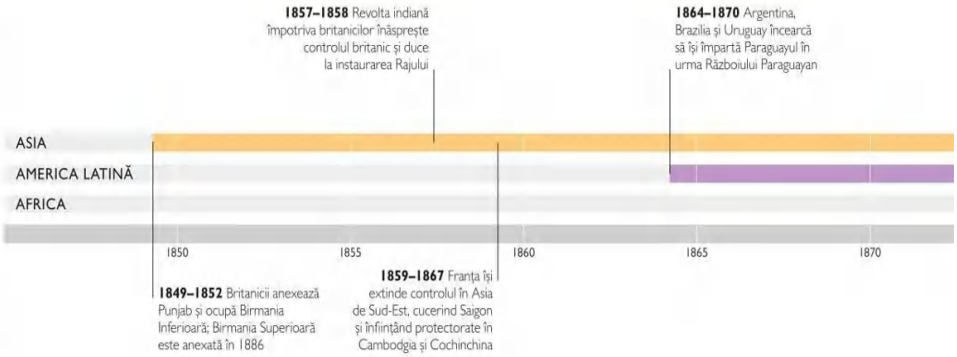
1857–1858 Revolta indiană împotriva britanicilor înăspreşte controlul britanic şi duce la instaurarea Rajului
1864–1870 Argentina, Brazilia şi Uruguay încearcă să îşi împartă Paraguayul în urma Războiului Paraguayan
ASIA
AMERICA LATINĂ
AFRICA
1850
1855
1860
1865
1870
1849–1852 Britanicii anexează Punjab şi ocupă Birmania Inferioară; Birmania Superioară este anexată în 1886
1859–1867 Franța își extinde controlul în Asia de Sud-Est, cucerind Saigon şi înființând protectorate în Cambodgia şi Cochinchina

◁ **Imperialism blând**
Construită cu expertiză și materiale britanice, gara Retiro din Buenos Aires este un exemplu despre cum influența imperială s-a extins dincolo de coloniile oficiale, prin mijloace industriale, financiare și culturale.

unor zone vaste. Noul armament mecanizat a permis suprimarea rezistenței locale, motiv pentru care brutalitatea a fost o trăsătură constantă a imperialismului.

Și țările care nu au fost direct colonizate au intrat sub influența națiunilor imperialiste. De exemplu, în America Latină intervențiile economice și politice au contribuit la asigurarea influenței americane și britanice în regiune. Influența culturală a ajutat națiunile capitaliste să își cultive aspirațiile și stilul de viață în colonii și mai departe.

„Sunt antiimperialist. Mă opun ca vulturul să-și înfigă ghearele în orice altă țară."

MARK TWAIN, SCRIITOR, *NEW YORK HERALD*, 1900

▽ **Putere militară**
Japonia a distrus Flota Baltică a Rusiei la Tsushima, în 1905, în timpul Războiului Sino-Japonez. Victoria Japoniei a fost o demonstrație a forței sale militare și imperiale și o dovadă a slăbiciunii tot mai accentuate a Rusiei.

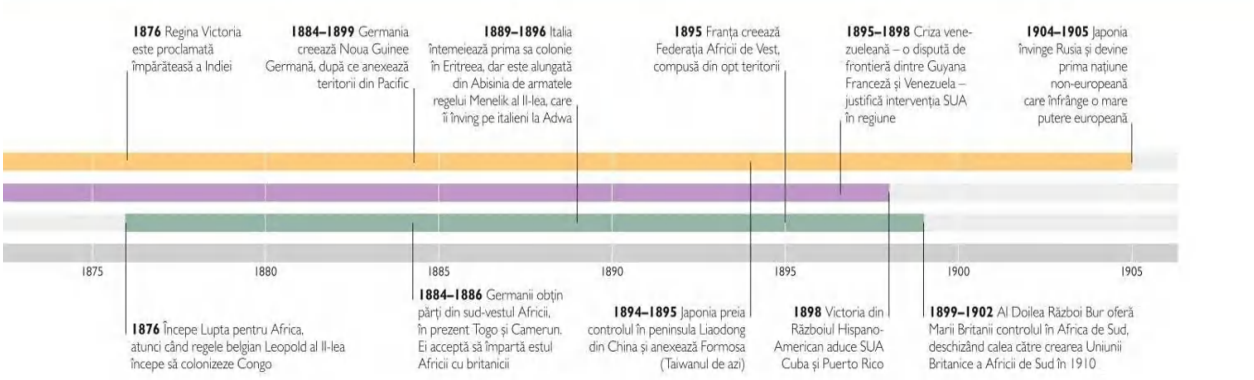
1875
1880
1885
1890
1895
1900
1905
1876 Regina Victoria este proclamată împărăteasă a Indiei
1884–1899 Germania creează Noua Guinee Germană, după ce anexează teritorii din Pacific
1889–1896 Italia întemeiează prima sa colonie în Eritreea, dar este alungată din Abisinia de armatele regelui Menelik al II-lea, care îi învinge pe italieni la Adwa
1895 Franța creează Federația Africii de Vest, compusă din opt teritorii
1895–1898 Criza venezueleană – o dispută de frontieră dintre Guyana Franceză și Venezuela – justifică intervenția SUA în regiune
1904–1905 Japonia învinge Rusia și devine prima națiune non-europeană care înfrânge o mare putere europeană
1876 Începe Lupta pentru Africa, atunci când regele belgian Leopold al II-lea începe să colonizeze Congo
1884–1886 Germanii obțin părți din sud-vestul Africii, în prezent Togo și Camerun. Ei acceptă să împartă estul Africii cu britanicii
1894–1895 Japonia preia controlul în peninsula Liaodong din China și anexează Formosa (Taiwanul de azi)
1898 Victoria din Războiul Hispano-American aduce SUA Cuba și Puerto Rico
1899–1902 Al Doilea Război Bur oferă Marii Britanii controlul în Africa de Sud, deschizând calea către crearea Uniunii Britanice a Africii de Sud în 1910

NOUL IMPERIALISM

Secolul XIX a fost martorul unui val remarcabil de activitate imperialistă și al celui de-al doilea val al Revoluției Industriale, iar apariția de noi state a impulsionat acapararea unor părți întinse din Africa, Oceania și sudul Asiei de către puterile europene.

În 1830, coloniile europene erau tot mai puține. Francezii, britanicii și spaniolii fuseseră alungați din Americi prin revoluții. Doar Rusia, cu vastul ei imperiu din nordul și centrul Asiei, și Marea Britanie, care deținea Canada, Australia și India, au păstrat teritorii semnificative. Dar condițiile erau favorabile apariției activității imperialiste și a unor noi forme de imperialism.

Marea Britanie a început cu prudență. Multe dintre achizițiile sale – Singapore (1819), Malacca (1824), Hong Kong (1842), Natal (1843) și Birmania Inferioară (1852) – au fost făcute din dorința de a asigura rute comerciale către Indiile de Est și de a-și proteja poziția în India. Franța a cucerit Algeria (după 1830), Tahiti și Insulele Marchize din Pacific (după 1840) și a obținut un avanpost în Indochina (1858–1859).

Până în 1870, europenii nu pătrunseseră în interiorul Africii, iar mare parte din Indochina și China rămăsese neatinsă, dar situația nu s-a prelungit mult după 1880, când a doua revoluție industrială a creat o cerere masivă de materii prime și de piețe de desfacere. Statele unificate ale Germaniei și Italiei – alături de SUA și Japonia – erau dornice să concureze cu vechile puteri coloniale. În ultimele două decenii ale secolului, națiunile europene și-au împărțit aproape toată Africa, iar în Asia, slăbiciunea dinastiei Qing a permis francezilor, britanicilor, rușilor și japonezilor să își extindă influența în China. Între 1880 și 1914, Europa a adăugat posesiunilor de peste mări 20,7 milioane km², iar Marea Britanie și Franța guvernau peste 500 de milioane de oameni.

ÎNFRÂNGERE A REZISTENȚEI
FORȚĂ ȘI VICLENIE ÎN COLONII

Coloniștii s-au confruntat cu revolte locale. În Indochina, francezii au fost implicați într-un război de gherilă între 1883 și 1913. De obicei, forța brută a fost răspunsul la nemulțumiri – revolta Herero împotriva germanilor, în Africa de Sud-Vest, în 1904, s-a încheiat cu un genocid –, însă și viclenia a jucat un rol, cum a demonstrat Cecil Rhodes, care în 1888 l-a înșelat pe regele Lobengula, convingându-l să-i ofere drepturi de minerit pe teritoriul lui din Matabeleland.

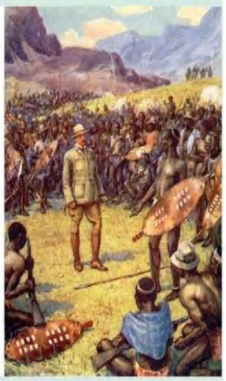

Cecil Rhodes și indigeni Matabele
Rhodes, prim-ministrul Coloniei britanice a Capului, este prezentat, în această ilustrație de epocă, înfruntând indigeni Matabele.

2 ASIA DE EST ȘI DE SUD-EST 1850–1895

Tulburările țărănești din China, după 1850, au dus la revolte și foamete (pp. 252–253), iar puterile occidentale s-au grăbit să exploateze nemulțumirile interne. Franța și Marea Britanie și-au extins influența în China (pp. 226–227), însă au avut de înfruntat concurența Rusiei și a Japoniei, aflate într-un rapid proces de modernizare. În sud-estul regiunii, britanicii s-au extins pe teritoriile bogate în cauciuc și zăcăminte de cositor din Malaya, iar Franța a dobândit controlul în Indochina.

3 AFRICA 1876–1900

În 1850, Africa era un mozaic de regate, majoritatea necunoscute europenilor. Dar după 1880 a început „Lupta pentru Africa" (pp. 248–249), prin exploatarea statului Congo de către regele Belgiei Leopold al II-lea, care a condus această țară ca pe un domeniu privat. Și alte națiuni europene s-au grăbit să-și asigure teritorii, materii prime și piețe de desfacere. Colonizarea a adus puterile europene în conflict cu indigenii, dar le-a făcut și să se lupte între ele. Pe la 1900, circa 90% din teritoriul Africii era sub dominație europeană.

1869 Inaugurarea Canalului Suez leagă nordul Atlanticului de Oceanul Indian, prin Marea Roșie, asigurând o rută mai rapidă pentru mărfuri

1878–1879 Marea Britanie și Rusia concurează pentru cucerirea Afghanistanului, dar nu reușesc să adauge acest stat la imperiul lor

1885–1886 Al Treilea Război Anglo-Birmanez duce la anexarea Birmaniei la Raj și pune capăt ambițiilor franceze în regiune

1884 Cucerirea regiunii Hong-Hoa din Vietnam consolidează dominația franceză în Indochina

1895 Dinastia Qing cedează Formosa (Taiwan) Japoniei, prin Tratatul de la Shimonoseki

1858 În India începe guvernarea Coroanei britanice (Raj)

1899 Începe al Doilea Război Bur, britanicii și descendenții coloniștilor olandezi luptându-se pentru controlul Africii de Sud

1879 Britanicii îi învinge pe zulu și în Războiul Anglo-Zulus

4 IMPERII INFORMALE 1870–1900

Investițiile financiare, cunoștințele tehnice și controlul asupra resurselor de bază, ca fier, cărbune și oțel, au permis țărilor europene mai avansate, industrializate, să exercite o influență uriașă și asupra acelor teritorii pe care nu le conduceau direct. În special Argentina a intrat în sfera de influență a imperiului informal al Marii Britanii, deoarece investițiile, inginerii și feroviarii britanici au pătruns masiv aici, asigurând Marii Britanii acorduri comerciale preferențiale și transformând, social și cultural, această țară sud-americană.

◁ **Expediție pe Zambezi** Presa europeană a relatat acțiunile îndrăznețe ale unor exploratori ca misionarul scoțian David Livingstone, care a navigat pe o navă cu aburi pe râul Shire, în 1858, și pe Zambezi, în 1860.

REZISTENȚĂ ȘI RAJUL

În 1857–1858, o revoltă a soldaților indieni a amenințat să-i alunge pe britanici din India. În schimb, britanicii și-au întărit controlul, creând Rajul sub conducerea directă a reginei Victoria.

În anii 1850, tensiunile au început să se intensifice în India. Indienii erau îngrijorați de expansionismul britanic și se temeau că vor fi convertiți forțat la creștinism, suspectând că britanicii încercau să le submineze cultura tradițională. În 1857 s-a răspândit un zvon printre șipașii (soldați nativi) angajați în trupele britanice. Potrivit acestui zvon, cartușele noilor puști Enfield, care trebuiau deschise cu dinții, ar fi fost unse cu grăsime de porc sau de vacă. Acest lucru a provocat oroarea hindușilor, care considerau vacile animale sacre, și a musulmanilor, care considerau porcii animale impure. În ciuda asigurărilor date de britanici că nu se folosea grăsime animală, șipașii scoși la defilarea de la Meerut, pe 10 mai 1857, au refuzat să folosească puștile și s-au răzvrătit.

△ **Cartușe de pușcă Enfield**
Zvonurile privind grăsimea folosită la ungerea cartușelor noilor puști Enfield au declanșat o revoltă în rândul sepoy-lor indieni, care a degenerat în Revolta indiană.

Răscoala lor s-a transformat rapid într-o revoltă generală, răspândindu-se în Bengal, Oudh și Provinciile de Nord-Vest, unde principi locali, ca Nana Sahib și Laksmhi Bai, regina din Jhansi, au încercat să îi alunge pe britanici. După o serie de atrocități comise de ambele părți, britanicii au înăbușit revolta la sfârșitul lui 1858. Poziția lor în India s-a modificat însă total. Compania Indiilor de Est a fost desființată, iar ultimul suveran din dinastia mogulă, Bahadur Șah Zahar, a fost judecat pentru trădare și exilat, deschizând calea către conducerea directă a Indiei de către britanici. Rajul Britanic se născuse.

REVOLTA DIN 1857–1858

De la Meerut, revolta s-a întins curând la alte regimente de șipași din India și la marea masă a populației locale. Unele state princiare au rămas neutre sau loiale britanicilor, dar altele au profitat de ocazie și s-au răzvrătit. Revolta s-a manifestat mai ales în nordul Indiei.

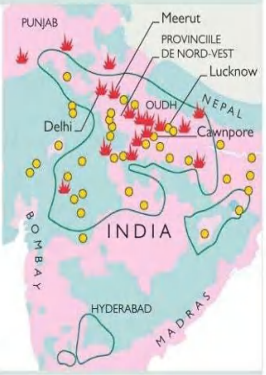

LEGENDĂ
- India britanică
- State princiare
- Zone afectate de revoltă
- Posturi unde trupele indiene s-au răzvrătit
- Principale centre ale rebeliunii

Asediul orașului Lucknow
Făcând parte din sediul administrativ britanic sau Rezidența din Lucknow, palatul Chattar Manzil a fost asediat de forțe rebele timp de câteva luni. În cele din urmă, britanicii au străpuns asediul în martie 1858.

△ **Scufundarea navei *Petropavlovsk*** Rusia s-a confruntat cu Japonia din cauza ambițiilor imperiale în Manciuria și Coreea. Crucișătorul *Petropavlovsk*, în această ilustrație, a fost distrus în războiul din 1904.

1808 Tratatul de la Tilsit, dintre Rusia și Franța, permite Rusiei să facă o mutare împotriva dușmanului comun – Suedia – și să anexeze Finlanda

1709 Înfrângerea suedezilor la Poltava marchează începutul supremației rusești în estul Europei

1854–1855 Asediul Sevastopolului pune capăt tentativelor Rusiei de a-și extinde teritoriile în zona Mării Negre

Secolul XIX Rusia cucerește Caucazul de la Imperiul Persan

1 CUCERIREA SIBERIEI 1600–1812

Rusia a încercat inițial să găsească un pasaj maritim din Arctica în Oceanul Pacific. Când încercarea a eșuat, a căutat să cucerească Siberia, pentru a obține acces la coasta Pacificului și a controla pământurile, mineralele și comerțul cu blănuri siberiene. Invaziile militare și masacrarea localnicilor, ca și bolile aduse de vânători și negustori ruși au supus populația nativă. Până în 1650, Rusia colonizase nordul Asiei. Apoi s-a extins în America de Nord, unde a întemeiat colonii în Alaska (1784) și California (1812).

2 EXPANSIUNE SPRE VEST 1768–1815

Timp de secole, Imperiul Suedez și Comunitatea Polono-Lituaniană stăviliseră expansiunea rusească spre vest. Dar reformele militare întreprinse de țarii Ivan al V-lea și Petru cel Mare au contribuit la cucerirea, de către Imperiul Rus, a unor mari părți din Polonia și Lituania până la 1795. Succesele împotriva Suediei în Războiul Finlandez (1808–1809) au adus Rusiei Marele Ducat al Finlandei. O ultimă împărțire a teritoriilor polone după războaiele napoleoniene (1803–1815) a definit granițele vestice ale Imperiului Rus.

3 MAREA NEAGRĂ ȘI CRIMEEA 1768–1856

Sub țarina Ecaterina cea Mare, Rusia s-a extins către Marea Neagră, asigurând mai întâi independența Hanatului Crimeei față de Imperiul Otoman, în urma Războiului Ruso-Turc (1768–1774), apoi anexând Crimeea. Până în 1815, Rusia obținuse controlul asupra întregului țărm nordic al Mării Negre, reușind, într-un final, să aibă un port la o mare caldă. Însă tentativele rusești de ocupare a Balcanilor au fost rapid reprimate în urma Războiului Crimeii (1853–1856).

Nou port rusesc

4 ASIA CENTRALĂ ȘI „MARELE JOC" 1830–1895

Pe măsură ce Rusia se extindea spre sud, iar Marea Britanie se îndepărta spre nord față de baza ei de putere din India, au apărut o serie de confruntări politice și diplomatice, numite „Marele Joc", fiecare parte căutând să-și impună influența în Afghanistan și în țările înconjurătoare. În final, Afghanistanul a devenit o zonă-tampon, dar Rusia a putut să anexeze prețioasele teritorii Buhara, Kiva și Samarkand.

Teritorii cucerite de Rusia în „Marele Joc"

Afghanistan

5 RUSIA ȘI MANCIURIA 1858–1914

Din 1858, tot mai șubredul Imperiu Qing a cedat Rusiei Manciuria Exterioară – o regiune din care fusese exclus în urma Tratatului de la Nercinsk (1689). Rusia a întemeiat Vladivostok, un port care nu era blocat de înghețuri pe tot timpul anului, iar în 1898 a închiriat de la China peninsula Liaodong, obținând Port Arthur, unde apele mării nu înghețau. Alarmată de creșterea intereselor japoneze în China, Rusia a ocupat sudul Manciuriei, însă a fost înfrântă în Războiul Ruso-Japonez (1904–1905) și a renunțat la ambițiile imperiale în regiune.

Nou port rusesc

Sept 1895 Protocoalele Comisiei Pamirului stabilesc granița dintre Afghanistan și Imperiul Rus

SUEDIA
FINLANDA
Marea Baltică
Marea Barents
Severnaia Zemlea
Novaia Zemlea
Sankt-Petersburg
COMUNITATEA POLONO-LITUANIANĂ
Moscova
Poltava
HANATUL CRIMEEI
Sevastopol
Marea Neagră
Kazan
Uralsk
Perm
Samara
Ekaterinburg
Volga
Ural
Munții Urali
Ob
Enisei
TOBOLSK
ENISEISK
IMPERIUL
1594 Surgut
1587 Tobolsk
1619 Eniseisk
1604 Tomsk
1628 Krasnoiarsk
1652 Irkutsk
1912–1921 URIANKHAI
1716 Omsk
1734
1731
1743 Orenburg
1730
Astrahan
Caucaz
Marea Caspică
URALSK
TURGAI
1824
AKMOLINSK
TOMSK
Irtîș
Baku
Marea Aral
Sîrdaria
1824
1718 Semipalatinsk
SEMIPALATINSK
1864
1873
1873 HIVA
TRANSCASPIA
Amudaria
Hiva
SÎRDARIA
1854
Lacul Balhaș
Munții Altai
1864
1871 SEMIRECIE
Teheran
Aşhabad
Buhara
1868–1870 SAMARKAND
Taşkent
Samarkand
TURKESTAN
FERGANA
1871–1881 ILI
1868 BUHARA
Pamir
Tien Shan
MONGOLIA
PERSIA
1895
AFGHANISTAN
Kabul
Deșertul Taklamakan
XINJIANG
Himalaya
TIBET
IMPERIUL QING
INDIA

EXTINDEREA IMPERIULUI RUS

După 1600, Rusia și-a propus să-și extindă teritoriul. Ea a cucerit Siberia, a ajuns în America de Nord, a pătruns adânc în Asia Centrală și a obținut un avanpost în regiunea Mării Negre. În secolul XIX, marele imperiu al Rusiei începuse să alarmeze Europa.

În 1600, țaratul Rusiei se întindea de la Munții Ural, în est, până la granița Comunității Polono-Lituaniene, în vest. Dar el era, practic, lipsit de acces la mare; Oceanul Arctic era adesea înghețat și Marea Baltică era controlată de Suedia, inamicul Rusiei. Ca atare, expansiunea rusească din următorii 400 de ani avea să fie motivată, în mare măsură, de căutarea unor porturi la mări calde, capabile să găzduiască o flotă care să poată rivaliza cu cele franceză și britanică și să-i asigure acces la comerțul internațional.

Rusia a ocupat Siberia prin cucerire, dar creșterea imperiului s-a făcut în mare parte prin acumulare. Teritoriile ocupate de migranții ruși au fost încorporate lent în imperiu, iar pe măsură ce puterile mai vechi – precum Comunitatea Polono-Lituaniană în Europa, Imperiul Otoman în Asia Centrală și Imperiul Qing în China – slăbeau, Rusia pur și simplu le acapara pământurile. Tentativele Rusiei de a se extinde mai agresiv în Balcani, în Manciuria și în nordul Afghanistanului s-au soldat însă cu grade diferite de succes, și în final limitele Imperiului Rusesc au fost definite de alte puteri imperiale.

„Rusia are doar doi aliați: armata ei și flota ei."

ALEKSANDRU AL III-LEA, ȚAR AL RUSIEI, CCA 1890

EXPANSIUNE RUSĂ ÎN ASIA, 1600–1914

Rusia a obținut teritorii treptat (datele de achiziție sunt trecute cu bold). Ea s-a extins în nordul Asiei, apoi în Polonia, regiunea Balticii și spre sud, în Asia Centrală. Ulterior a obținut părți din China și a ajuns la granițele Afghanistanului și Persiei.

LEGENDĂ

- Imperiul Rus cca 1600
- Achiziții 1600–1725
- Achiziții 1726–1855
- Achiziții 1856–1876
- Achiziții 1877–1914
- Achiziții temporare, cu date
- Sferă de influență rusească 1914
- Calea ferată transsiberiană, construită între 1891–1917
- Granițe 1914

CRONOLOGIE

IVAN AL IV-LEA VASILIEVICI
1530–1584

Mare cneaz al Moscovei între 1533–1547, Ivan al IV-lea Vasilievici (supranumit „cel Groaznic") a devenit primul țar al Rusiei în 1547. Un autocrat brutal, domnia sa este considerată începutul Imperiului Rus. El a adus aristocrația rusă sub regimul său tiranic și a unit pământurile boierilor sub o administrație centrală. În momentul morții, în 1584, Ivan nu doar că unise cnezatele rusești, dar cucerise și Kazanul, Astrahanul și părți din Siberia, punând bazele unui vast imperiu care avea să acopere mare parte din Europa și Asia.

△ **Vedere din Europa**
Coperta acestei cărți germane publicate în 1886 *(Africa, pământul întunecat, în lumina timpului nostru)* prezintă cititorilor o viziune idilică a colonizării Africii.

1882 Marea Britanie ocupă Egiptul și-și impune controlul asupra Canalului Suez, care asigură un acces mai rapid către India

1881–1898 Jihad Mahdiyya împotriva dominației britanice și egiptene

1847 Sclavi eliberați și recolonizați din America proclamă Liberia republică independentă

1884–1885 Conferința de la Berlin declară că navigația pe Niger și Congo trebuie permisă tuturor

1880 Este întemeiat orașul Brazzaville, pe un teritoriu aflat sub protectorat francez, în 1875

1888 Regele Lobengula este înșelat de misionari, în complicitate cu Cecil Rhodes, să-și cedeze pământurile

1904–1906 Revolta Herero împotriva coloniștilor germani este reprimată prin genocid

1884 Germania, recent unificată, obține prima ei colonie, Africa de Sud-Vest

1 mart 1896 Bătălia de la Adwa asigură independența Abisiniei

5 REZISTENȚĂ LA COLONIZARE 1896

Coloniștii europeni s-au confruntat adeseori cu rezistența localnicilor, de cele mai multe ori reprimați cu cruzime. Dar în Abisinia, împăratul Menelik al II-lea a reușit să-i instige pe europeni unii contra altora și să obțină armament modern, care i-a permis să înăbușe o invazie italiană în bătălia de la Adwa (1896) și să mențină Abisinia în afara controlului european.

✕ Bătălia de la Adwa

LUPTA PENTRU AFRICA

Așezări coloniale europene au fost înființate mai întâi pe coastele Africii, dar după 1880 coloniștii s-au lansat spre interiorul continentului, creând noi așezări (data înființării e dată cu bold) și rivalizând frecvent pentru teritoriu.

LEGENDĂ

TERITORII cca 1880
- Populații și puteri africane
- Britanice
- Franceze
- Otomane
- Portugheze
- Spaniole

RUTE DE EXPANSIUNE EUROPENE
- Belgiene
- Britanice
- Franceze
- Germane
- Portugheze
- Italiene
- Spaniole

AȘEZĂRI COLONIALE
- Belgiene
- Britanice
- Franceze
- Germane
- Italiene
- Altele
- Portugheze

CRONOLOGIE

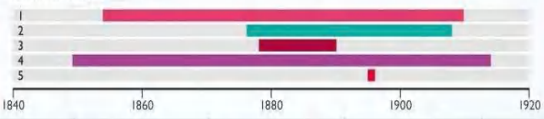

COLONIZAREA AFRICII

În 1880, doar câteva colonii europene erau presărate pe coasta africană. Mare parte din nordul continentului se afla, nominal, în componența Imperiului Otoman, dar majoritatea teritoriului african nu se afla sub dominație externă. Până în 1914, nouă zecimi din continent fuseseră divizate între șapte țări, însetate de resurse și dornice să creeze propriul imperiu colonial.

Balanța schimbătoare a puterii în Europa secolului XIX avea să aibă consecințe durabile asupra Africii, dat fiind că interesele comerciale, liberale și naționaliste au dus la o frenezie a colonizării. După ce au pierdut coloniile americane, Spania și Portugalia au pierdut și influența în Africa, însă Marea Britanie și Franța erau gata să clădească imperii coloniale după războaiele napoleoniene, iar națiunile, proaspăt unificate, ale Italiei și Germaniei au căutat să-și impună poziția pe plan internațional. Poveștile exploratorilor Africii despre diamante, aur, cupru și cărbune au stimulat interesele comerciale europene, astfel încât în 1880, după ce s-a răspândit vestea că regele belgian Leopold al II-lea acaparase Congo, a început cursa de cucerire a interiorului Africii. Concurența între colonizatori aproape a dus la conflict; ca atare, a fost convocată Conferința de la Berlin (1884–1885), care să analizeze pretențiile și să impună reguli de împărțire a Africii. Misionarii, companiile și forțele militare au jucat un rol important în colonizare, dar acest proces a fost posibil și datorită progreselor științifice ale Revoluției Industriale. Navele cu aburi – dar și descoperirea unor tratamente eficiente împotriva malariei – au permis europenilor să pătrundă adânc în continent. Armele populațiilor locale nu au fost o amenințare pentru puștile moderne ale europenilor și, în doar 20 de ani, Africa a fost împărțită între marile puteri, care nu au ținut cont de tradițiile populațiilor indigene.

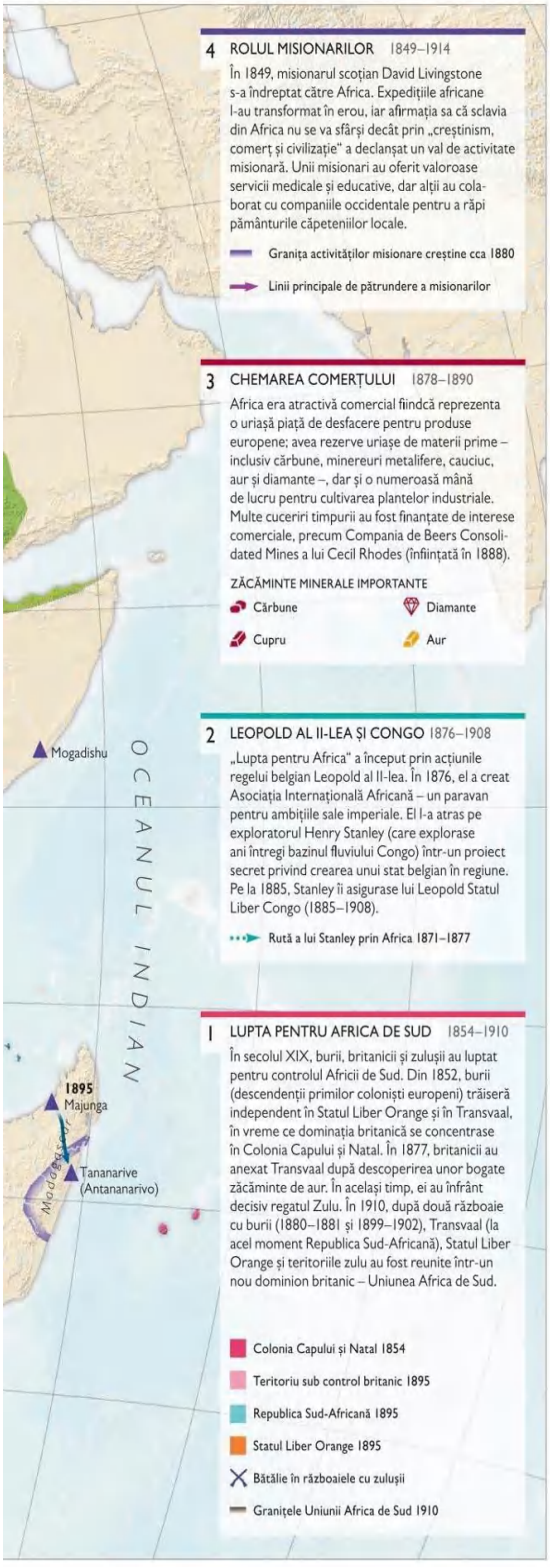
4 ROLUL MISIONARILOR 1849–1914
În 1849, misionarul scoțian David Livingstone s-a îndreptat către Africa. Expedițiile africane l-au transformat în erou, iar afirmația sa că sclavia din Africa nu se va sfârși decât prin „creștinism, comerț și civilizație" a declanșat un val de activitate misionară. Unii misionari au oferit valoroase servicii medicale și educative, dar alții au colaborat cu companiile occidentale pentru a răpi pământurile căpeteniilor locale.
Granița activităților misionare creștine cca 1880
Liniile principale de pătrundere a misionarilor
3 CHEMAREA COMERȚULUI 1878–1890
Africa era atractivă comercial fiindcă reprezenta o uriașă piață de desfacere pentru produse europene; avea rezerve uriașe de materii prime – inclusiv cărbune, minereuri metalifere, cauciuc, aur și diamante –, dar și o numeroasă mână de lucru pentru cultivarea plantelor industriale. Multe cuceriri timpurii au fost finanțate de interese comerciale, precum Compania de Beers Consolidated Mines a lui Cecil Rhodes (înființată în 1888).
ZĂCĂMINTE MINERALE IMPORTANTE
Cărbune
Diamante
Cupru
Aur
2 LEOPOLD AL II-LEA ȘI CONGO 1876–1908
„Lupta pentru Africa" a început prin acțiunile regelui belgian Leopold al II-lea. În 1876, el a creat Asociația Internațională Africană – un paravan pentru ambițiile sale imperiale. El l-a atras pe exploratorul Henry Stanley (care explorase ani întregi bazinul fluviului Congo) într-un proiect secret privind crearea unui stat belgian în regiune. Pe la 1885, Stanley îi asigurase lui Leopold Statul Liber Congo (1885–1908).
Rută a lui Stanley prin Africa 1871–1877
Mogadishu
OCEANUL INDIAN
1 LUPTA PENTRU AFRICA DE SUD 1854–1910
În secolul XIX, burii, britanicii și zulușii au luptat pentru controlul Africii de Sud. Din 1852, burii (descendenții primilor coloniști europeni) trăiseră independent în Statul Liber Orange și în Transvaal, în vreme ce dominația britanică se concentrase în Colonia Capului și Natal. În 1877, britanicii au anexat Transvaal după descoperirea unor bogate zăcăminte de aur. În același timp, ei au înfrânt decisiv regatul Zulu. În 1910, după două războaie cu burii (1880–1881 și 1899–1902), Transvaal (la acel moment Republica Sud-Africană), Statul Liber Orange și teritoriile zulu au fost reunite într-un nou dominion britanic – Uniunea Africa de Sud.
1895
Majunga
Tananarive (Antananarivo)
Madagascar
Colonia Capului și Natal 1854
Teritoriu sub control britanic 1895
Republica Sud-Africană 1895
Statul Liber Orange 1895
Bătăliile în războaiele cu zulușii
Granițele Uniunii Africa de Sud 1910

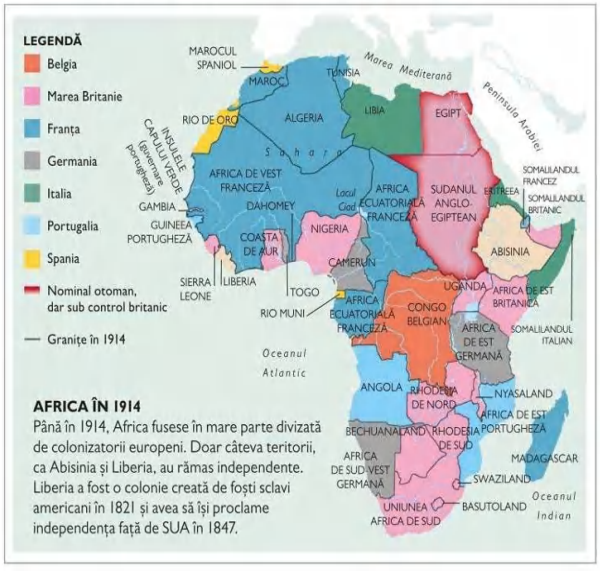

PUTERI STRĂINE ÎN CHINA

Până la mijlocul secolului XIX, Imperiul Qing s-a confruntat cu tensiuni interne și cu presiuni ale puterilor străine. Furia împotriva dominației străine a izbucnit în Răscoala Boxerilor, dar a fost reprimată rapid de o coaliție de forțe occidentale. Despăgubirile de război au paralizat economia Chinei.

În două secole, dinastia Qing crease un imperiu vast, înfloritor economic. Comercianților străini li s-a permis accesul într-un singur port, Canton (astăzi Guangzhou), dar solicitările pentru alte concesii au fost respinse. Comercianții occidentali au început să mituiască oficialii chinezi și să folosească opiul ca monedă de schimb, ceea ce a slăbit economia chineză și a crescut dependența de opiu. Primul Război al Opiului (pp. 226–227) a dus la transferul Hong Kong și al altor porturi în proprietatea britanicilor, iar în deceniile următoare părți ale Chinei au intrat sub influența Marii Britanii, Franței, Rusiei, Germaniei, Japoniei și SUA.

△ **Asasinarea baronului Ketteler**
Ca răzbunare pentru că bătuse și împușcase un băiat suspectat că ar fi fost boxer, baronul Clemens von Ketteler, diplomat german, a fost asasinat la Beijing pe 20 iunie 1900. Asasinul lui a fost ulterior decapitat.

Răscoala Boxerilor

Pe la 1900, revolta față de controlul străin asupra comerțului și față de activitatea misionară creștină i-a determinat pe mulți chinezi să se alăture unei grupări secrete, Societatea Pumnilor Dreptății și Armoniei. Numiți popular „boxeri", membrii ei au început să-i atace pe occidentali și pe chinezii creștini.

În iunie 1900, forțele Qing și boxerii au asediat legațiile străine din Pekin (Beijing). Soldații unei alianțe formate din opt națiuni au ridicat asediul 55 de zile mai târziu, apoi au solicitat despăgubiri de război. Afectată de eșecul de a-i alunga pe străini și de răscoale interne, dinastia Qing nu a putut împiedica alte cesiuni în fața puterilor occidentale și nici opri răspândirea ideilor revoluționare. În 1912, ultimul împărat a abdicat și China a devenit republică.

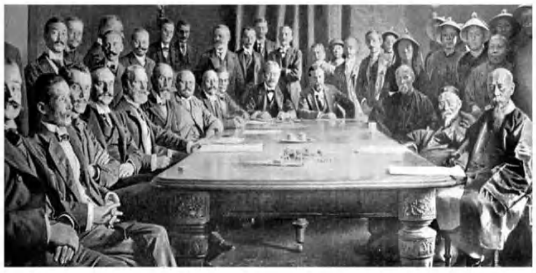

△ **Protocolul de la Pekin**
După ce au învins Răscoala Boxerilor, puterile străine au cerut, prin Protocolul de la Pekin (1901), pedepsirea de către China a oficialilor guvernamentali implicați în revoltă, plata unor despăgubiri de 330 de milioane de dolari și acceptarea staționării de trupe străine pe teritoriul său.

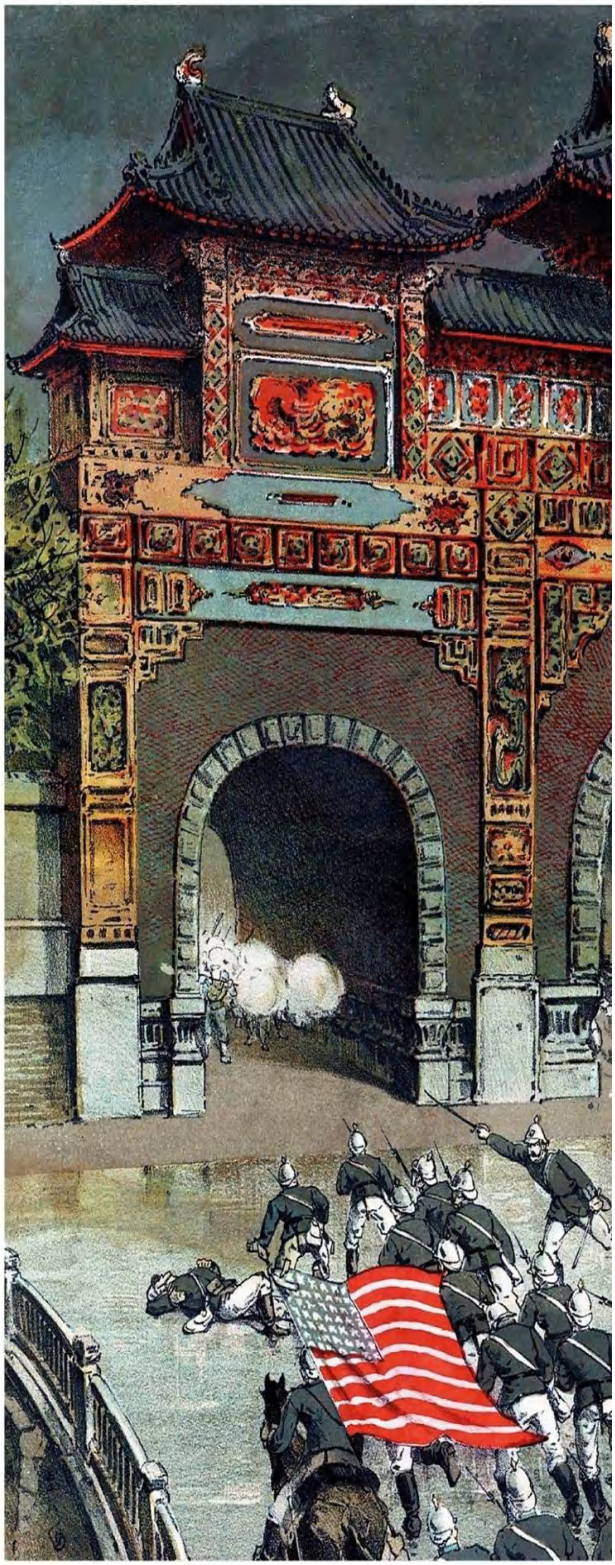

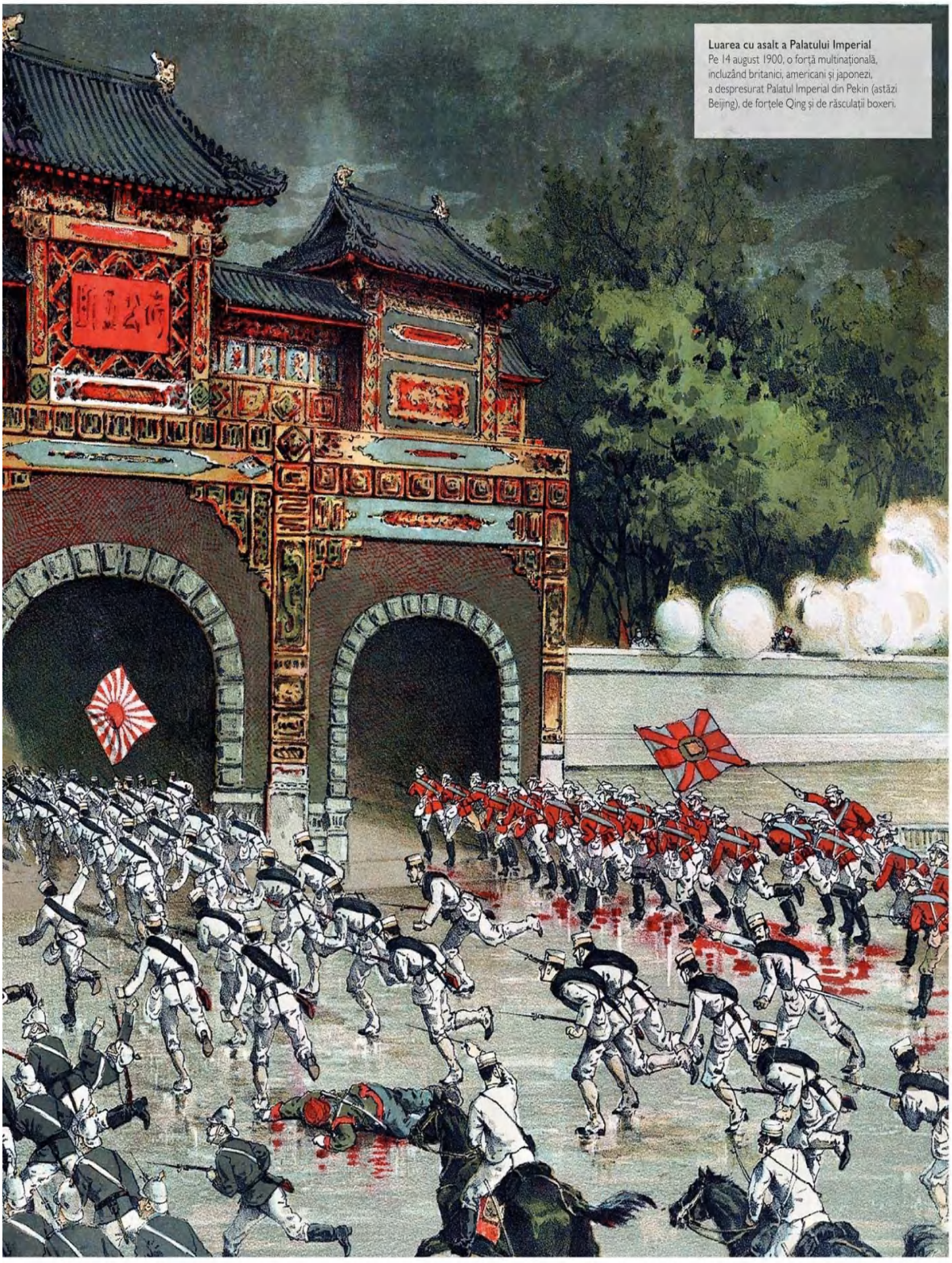

Luarea cu asalt a Palatului Imperial
Pe 14 august 1900, o forță multinațională, incluzând britanici, americani și japonezi, a despresurat Palatul Imperial din Pekin (astăzi Beijing), de forțele Qing și de răsculații boxeri.

DECLINUL CHINEI SUB DINASTIA QING

Cel mai bogat și mai populat stat din lume, China dinastiei Qing ar fi trebuit să fie o prezență majoră pe scena mondială, concurând cu puterile occidentale. În schimb, a intrat în declin, de la mijlocul secolului XIX, devastată de revolte și războaie civile și sfâșiată de aventuri militare străine.

Dinastia Qing a fost întemeiată de un clan de manciurieni care a cucerit Imperiul Chinez și, sub o serie de împărați puternici (pp. 178–179), l-a extins prin cuceriri în Asia Centrală. Însă eșecul de a moderniza statul a exacerbat problemele Chinei în secolul XIX, inclusiv creșterea populației și constanta amenințare a foametei; problemele cu rezervele financiare; eșecul de a deschide economia comerțului străin și de a ține ritmul cu tehnologiile și puterea militară ale statelor occidentale care voiau să impună liberalizarea comerțului și poate chiar să își împartă China între ele (pp. 250–251). Umilințele aduse chinezilor în urma Războaielor Opiului (pp. 226–227) afectaseră sever autoritatea dinastiei Qing și a guvernării centralizate. În vidul de putere creat au înflorit corupția, contrabanda și „societățile secrete" – rețele de lideri locali și nobili de rang inferior, cu diverse programe culturale, politice și economice. Amenințarea revoltelor era permanentă, iar terenul era favorabil coagulării rezistenței contra regimului Qing. Această atmosferă febrilă avea să declanșeze cel mai mare război civil din istorie și să ducă, în cele din urmă, la prăbușirea dinastiei Qing și la încheierea unei dominații imperiale de câteva milenii.

„Cerul vede ce văd și oamenii; Cerul aude ce aud și oamenii ... China este slabă, și nu depindem decât de inimile oamenilor."

ÎMPĂRĂTEASA VĂDUVĂ CIXI, ÎN TIMPUL RĂSCOALEI BOXERILOR, 1899–1901

PUYI
1906–1967

Zbuciumata viață a ultimului împărat al Chinei a marcat istoria chineză în secolul XX. Puyi a devenit împărat în 1908, la doar 2 ani, dar a fost obligat să abdice în 1912, în urma revoluției Xinhai. El a fost repus pe tron pentru scurt timp, în 1917, de un lider războinic, apoi din nou de japonezi, în 1934. Mai târziu, a fost capturat de sovietici, predat comuniștilor chinezi după al Doilea Război Mondial și reeducat să fie un cetățean de rând. A murit la Beijing în 1967.

Împăratul Puyi copil
Puyi (aici la vârsta de 3 ani) a fost proclamat împărat sub numele de Xuantong, de strămătușa lui, împărăteasa văduvă Cixi.

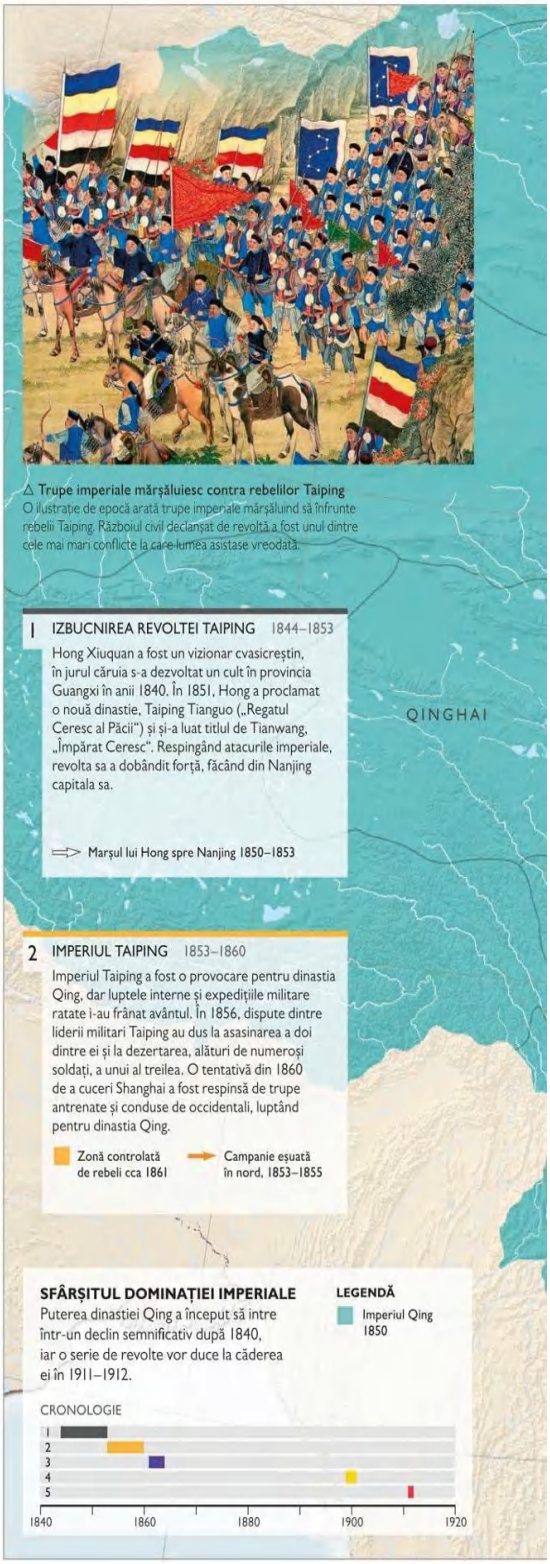

△ **Trupe imperiale mărșăluiesc contra rebelilor Taiping**
O ilustrație de epocă arată trupe imperiale mărșăluind să înfrunte rebelii Taiping. Războiul civil declanșat de revoltă a fost unul dintre cele mai mari conflicte la care lumea asistase vreodată.

1 IZBUCNIREA REVOLTEI TAIPING 1844–1853

Hong Xiuquan a fost un vizionar cvasicreștin, în jurul căruia s-a dezvoltat un cult în provincia Guangxi în anii 1840. În 1851, Hong a proclamat o nouă dinastie, Taiping Tianguo („Regatul Ceresc al Păcii") și și-a luat titlul de Tianwang, „Împărat Ceresc". Respingând atacurile imperiale, revolta sa a dobândit forță, făcând din Nanjing capitala sa.

⇨ Marșul lui Hong spre Nanjing 1850–1853

2 IMPERIUL TAIPING 1853–1860

Imperiul Taiping a fost o provocare pentru dinastia Qing, dar luptele interne și expedițiile militare ratate i-au frânat avântul. În 1856, dispute dintre liderii militari Taiping au dus la asasinarea a doi dintre ei și la dezertarea, alături de numeroși soldați, a unui al treilea. O tentativă din 1860 de a cuceri Shanghai a fost respinsă de trupe antrenate și conduse de occidentali, luptând pentru dinastia Qing.

Zonă controlată de rebeli cca 1861

Campanie eșuată în nord, 1853–1855

SFÂRȘITUL DOMINAȚIEI IMPERIALE

Puterea dinastiei Qing a început să intre într-un declin semnificativ după 1840, iar o serie de revolte vor duce la căderea ei în 1911–1912.

LEGENDĂ
Imperiul Qing 1850

CRONOLOGIE

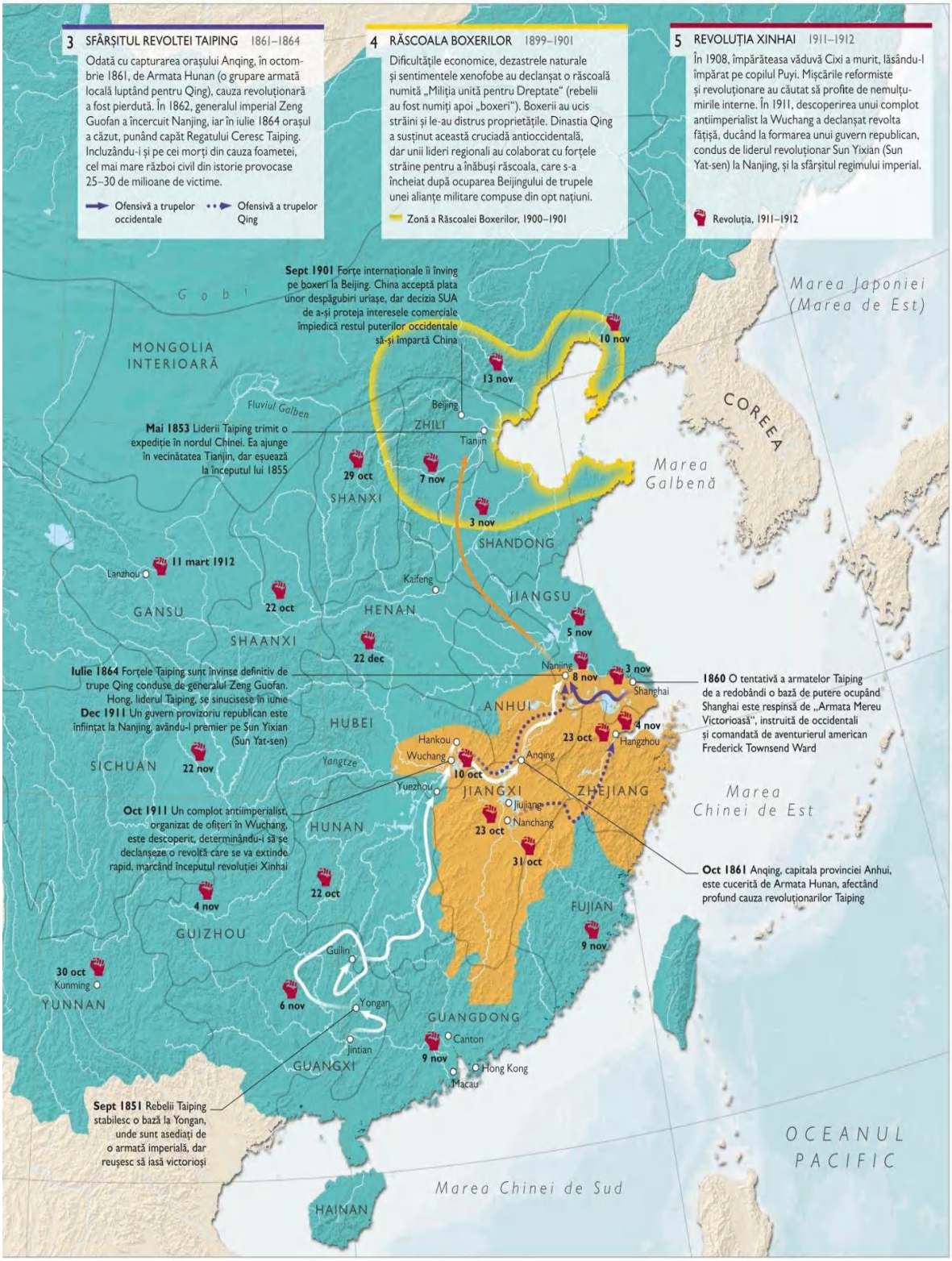
3 SFÂRȘITUL REVOLTEI TAIPING 1861–1864
Odată cu capturarea orașului Anqing, în octombrie 1861, de Armata Hunan (o grupare armată locală luptând pentru Qing), cauza revoluționară a fost pierdută. În 1862, generalul imperial Zeng Guofan a încercuit Nanjing, iar în iulie 1864 orașul a căzut, punând capăt Regatului Ceresc Taiping. Incluzându-i și pe cei morți din cauza foametei, cel mai mare război civil din istorie provocase 25–30 de milioane de victime.
Ofensivă a trupelor occidentale
Ofensivă a trupelor Qing
4 RĂSCOALA BOXERILOR 1899–1901
Dificultățile economice, dezastrele naturale și sentimentele xenofobe au declanșat o răscoală numită „Miliția unită pentru Dreptate" (rebelii au fost numiți apoi „boxeri"). Boxerii au ucis străini și le-au distrus proprietățile. Dinastia Qing a susținut această cruciadă antioccidentală, dar unii lideri regionali au colaborat cu forțele străine pentru a înăbuși răscoala, care s-a încheiat după ocuparea Beijingului de trupele unei alianțe militare compuse din opt națiuni.
Zonă a Răscoalei Boxerilor, 1900–1901
5 REVOLUȚIA XINHAI 1911–1912
În 1908, împărăteasa văduvă Cixi a murit, lăsându-l împărat pe copilul Puyi. Mișcările reformiste și revoluționare au căutat să profite de neliniștile interne. În 1911, descoperirea unui complot antiimperialist la Wuchang a declanșat revolta fățișă, ducând la formarea unui guvern republican, condus de liderul revoluționar Sun Yixian (Sun Yat-sen) la Nanjing, și la sfârșitul regimului imperial.
Revoluția, 1911–1912
Sept 1901 Forțe internaționale îi învinge pe boxeri la Beijing. China acceptă plata unor despăgubiri uriașe, dar decizia SUA de a-și proteja interesele comerciale împiedică restul puterilor occidentale să-și împartă China
Mai 1853 Liderii Taiping trimit o expediție în nordul Chinei. Ea ajunge în vecinătatea Tianjin, dar eșuează la începutul lui 1855
Iulie 1864 Forțele Taiping sunt învinse definitiv de trupe Qing conduse de generalul Zeng Guofan. Hong, liderul Taiping, se sinucisese în iunie
Dec 1911 Un guvern provizoriu republican este înființat la Nanjing, având-l premier pe Sun Yixian (Sun Yat-sen)
Oct 1911 Un complot antiimperialist, organizat de ofițeri în Wuchang, este descoperit, determinându-i să se declanșeze o revoltă care se va extinde rapid, marcând începutul revoluției Xinhai
Sept 1851 Rebelii Taiping stabilesc o bază la Yongan, unde sunt asediați de o armată imperială, dar reușesc să iasă victorioși
1860 O tentativă a armatelor Taiping de a redobândi o bază de putere ocupând Shanghai este respinsă de „Armata Mereu Victorioasă", instruită de occidentali și comandată de aventurierul american Frederick Townsend Ward
Oct 1861 Anqing, capitala provinciei Anhui, este cucerită de Armata Hunan, afectând profund cauza revoluționarilor Taiping
Gobi
MONGOLIA INTERIOARĂ
Fluviul Galben
ZHILI
Beijing
Tianjin
SHANXI
SHANDONG
Marea Galbenă
Marea Japoniei (Marea de Est)
COREEA
GANSU
SHAANXI
HENAN
Kaifeng
JIANGSU
Lanzhou
Nanjing
Shanghai
ANHUI
HUBEI
Hankou
Wuchang
Anqing
Yangtze
Yuezhou
JIANGXI
ZHEJIANG
Jiujiang
Nanchang
Hangzhou
Marea Chinei de Est
SICHUAN
HUNAN
FUJIAN
GUIZHOU
Gulin
YUNNAN
Kunming
Yongan
Jintian
GUANGDONG
GUANGXI
Canton
Hong Kong
Macau
HAINAN
Marea Chinei de Sud
OCEANUL PACIFIC
11 mart 1912
22 oct
22 dec
22 nov
4 nov
30 oct
6 nov
29 oct
7 nov
3 nov
13 nov
10 nov
5 nov
8 nov
3 nov
4 nov
23 oct
10 oct
23 oct
31 oct
9 nov
9 nov

TRANSFORMAREA JAPONIEI

Restaurația împăratului Meiji („domnia luminată") în 1868 a declanșat un proces de modernizare care va transforma Japonia, până atunci o țară feudală, izolaționistă, într-o națiune industrială deschisă către exterior, cu o populație educată și o armată terestră și o flotă gata să apere și să întărească poziția Japoniei pe glob.

Până în 1850, Japonia suferise 200 de ani de izolare sub shogunatul Tokugawa (pp. 180–181). Țara era slabă, comparativ cu puterile străine, și a fost forțată să accepte tratate nefavorabile, care i-au subminat suveranitatea.

O alianță a samurailor din vestul Japoniei a început să se coaguleze în jurul curții imperiale de la Kyoto, iar în 1868 a căutat să restaureze puterea imperială și să modernizeze țara. Shogunul Tokugawa Yoshinobu a demisionat, într-o încercare de a menține pacea, dar nu a putut împiedica înfruntarea dintre forțele imperiale și cele guvernamentale în Războiul Boshin (1868–1869). Facțiunea imperială s-a impus, asigurând poziția împăratului, dar nu și puterea personală a acestuia.

Un grup de samurai tineri și ambițioși a preluat controlul asupra țării pentru a începe curând reforme profunde. Ei au cerut stăpânilor feudali să renunțe la domeniile lor în favoarea unui stat centralizat, au încredințat apărarea țării în mâinile unei noi armate terestre și flote imperiale și au promovat industrializarea rapidă, transformând baza economică a Japoniei.

Nu-i de mirare că mulți dintre samuraii mai vârstnici, din cele mai puternice clanuri, s-au opus schimbărilor și s-au revoltat în 1877. Revolta (numită după locul său de origine, domeniul Satsuma) a eșuat, dar a determinat o redefinire a reformei, astfel încât valorile japoneze să nu se piardă în procesul de modernizare.

MODERNIZARE A JAPONIEI
Modernizarea Japoniei s-a derulat rapid, între 1868 și 1918, noua guvernare distrugând structurile feudale și stabilindu-și baze de putere în urma Războiului Boshin și a Revoltei Satsuma, succese care au inițiat dezvoltarea rapidă a zonelor industriale și intensificarea urbanizării.

CRONOLOGIE

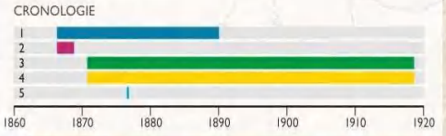

2 RĂZBOIUL BOSHIN 1868–1869

Războiul civil a izbucnit între trupele imperiale și cele loiale fostului shogun Tokugawa Yoshinobu când acesta din urmă a fost lăsat fără titluri și domenii. Trupele imperiale au câștigat prima bătălie a conflictului, la Fushimi, pe 27 ianuarie 1868. Apoi s-au deplasat spre est, pentru a cuceri Edo, înainte de a se îndrepta către nord, spre Hokkaido, ca să învingă ultimele trupe fidele guvernului, la Hakodate, în iunie 1869.

Rută a armatei imperiale
Bătălie, cu dată
Alianță imperială

1 MODERNIZARE A ARMATEI TERESTRE ȘI A FLOTEI 1868–1890

Decizia regimului Meiji de a moderniza armata a dus la lipsirea de privilegii a clasei războinice din Japonia, samuraii. În 1869, flota lor a fost învinsă de noua Marină Imperială Japoneză, iar în 1873 dreptul lor exclusiv de a purta arme a fost abrogat prin introducerea recrutării obligatorii. Mulți samurai au devenit ofițeri ai noului regim, disciplina lor contribuind la crearea celei mai puternice forțe militare a Asiei după 1890.

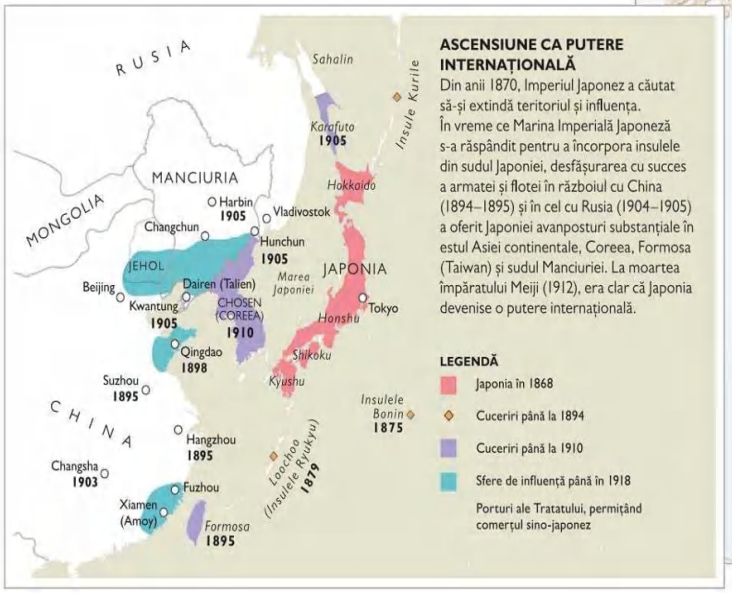

ASCENSIUNE CA PUTERE INTERNAȚIONALĂ
Din anii 1870, Imperiul Japonez a căutat să-și extindă teritoriul și influența. În vreme ce Marina Imperială Japoneză s-a răspândit pentru a încorpora insulele din sudul Japoniei, desfășurarea cu succes a armatei și flotei în războiul cu China (1894–1895) și în cel cu Rusia (1904–1905) a oferit Japoniei avanposturi substanțiale în estul Asiei continentale, Coreea, Formosa (Taiwan) și sudul Manciuriei. La moartea împăratului Meiji (1912), era clar că Japonia devenise o putere internațională.

LEGENDĂ
Japonia în 1868
Cuceriri până la 1894
Cuceriri până la 1910
Sfere de influență până în 1918
Porturi ale Tratatului, permițând comerțul sino-japonez

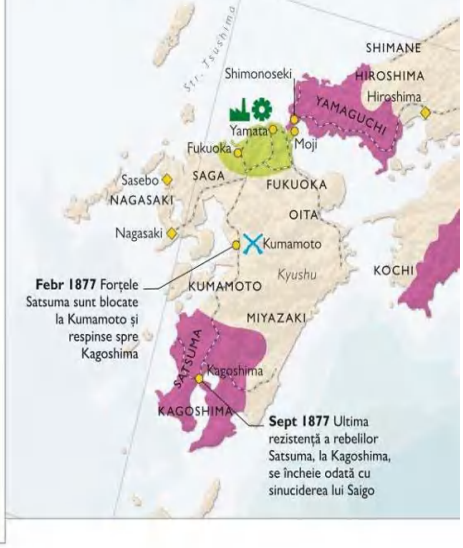

3 INDUSTRIALIZARE 1871–1918

După abolirea feudalismului în Japonia, milioane de oameni au putut să-și aleagă singuri ocupația și să se deplaseze prin țară. Guvernul a încurajat industrializarea, construind căi ferate și linii maritime, sisteme de telegraf și telefonie și deschizând mine, șantiere navale și fabrici de muniție, sticlă, textile și produse chimice. Multe au fost privatizate odată cu introducerea unui sistem bancar de tip european, în 1882, ceea ce a dat guvernului libertatea de a investi în educație și în forțele armate.

MODERNIZARE ÎN EPOCA MEIJI

Principale zone industriale până la 1918

Căi ferate construite între 1868–1918

INDUSTRII TRADIȚIONALE

Ceramică · Textile · Mătase

INDUSTRII DEZVOLTATE DUPĂ 1868

De prelucrare · Navală · Construcții de mașini · Chimică

4 CREȘTERE URBANĂ 1871–1918

Până la 1871, toate vechile domenii feudale japoneze loiale seniorului local fuseseră reorganizate în prefecturi, fiecare condusă de un lider executiv care răspundea în fața guvernului central. Inițial, prefecturile urbane – Tokyo, Osaka și Kyoto – au pierdut din populație, oamenii adaptându-se noului regim și migrând în alte regiuni. Dar, pe la 1883, locurile de muncă oferite prin industrializare au dus la o creștere a populației în prefecturi urbane și în orașe emergente ca Yokohama, Kobe, Nagasaki și Hiroshima.

◆ Orașe de peste 500 000 de locuitori în 1918

■ Orașe de peste 100 000 de locuitori în 1918

● Alte orașe importante

5 REVOLTA SATSUMA 1877

Unii samurai au simțit că spiritul Japoniei era distrus de reformele rapide. În februarie 1877, Saigo Takamori, o figură-cheie a restaurației imperiale, care dezavua însă schimbările impuse împăratului, a mărșăluit de la baza sa din Satsuma (astăzi prefectura Kagoshima) cu o armată de samurai. Ei s-au îndreptat spre Tokyo, dar înaintarea le-a fost blocată de armata imperială la Kumamoto. Forțați să se retragă spre Kagoshima, rebelii au fost învinși în septembrie.

✕ Bătălie

Ian 1868 Restaurația Meiji începe la curtea imperială din Kyoto

27 ian 1868

1871 Akita este una dintre prefecturi – diviziuni administrative ale noului stat centralizat create odată cu abolirea domeniilor feudale

27 iunie 1869

Oct 1868–mai 1869 Hakodate este asediat de forțele imperiale în faza finală a Războiului Boshin

Ian 1868 Orașul Edo este redenumit Tokyo

1868 Portul Yokohama este dezvoltat pentru exportul de mătase, în principal către Marea Britanie

1871 Primul crucișător produs de Japonia, *Seiki*, este construit la șantierele navale din Yokosuka

Asahikawa · Otaru · Hokkaido · Hakodate · Aomori · AOMORI · Akita · AKITA · Morioka · IWATE · Sakata · JAPONIA · YAMAGATA · MIYAGI · Sendai · Niigata · Yamagata · Sado · Marea Japoniei (Marea de Est) · ISHIKAWA · Takaoka · Kanazawa · NIIGATA · FUKUSHIMA · Fukushima · TOYAMA · Nagano · Honshu · Taira · NAGANO · GUNMA · TOCHGI · Fukui · Maebashi · TOTTORI · FUKUI · GIFU · SAITAMA · IBARAKI · HYOGO · KYOTO · Gifu · OKAYAMA · Okayama · Kyoto · YAMANASHI · Edo · Chiba · Kobe · SHIGA · Nagoya · AICHI · Fushimi · SHIZUOKA · KANAGAWA · Yokohama · Osaka · Shizuoka · CHIBA · KAGAWA · NARA · Ise · Toyohashi · Wakayama · MIE · TOKUSHIMA · WAKAYAMA · OCEANUL PACIFIC

▷ **Arta sub Meiji**
Regimul Meiji a încurajat stilurile artistice occidentale, trimițând tineri japonezi să studieze peste hotare. Această litografie prezintă femei japoneze purtând rochii occidentale.

SECESIUNEA SUDISTĂ

În 1861, nemulțumiți de amenințările lui Lincoln privind abolirea sclaviei, reprezentanții a șapte state s-au despărțit de Uniune, formând Statele Confederate ale Americii. Alte patru state li s-au alăturat. Neînțelegerile privind legalitatea sclaviei au dus la diferențe ireconciliabile între Uniune și Confederație.

LEGENDĂ

- Stat unionist
- State secesioniste în 1861
- Stat unde sclavia era legală
- Teritorii SUA

CANADA
TERITORIUL WASHINGTON
OREGON
TERITORIUL DAKOTA
MINNESOTA
WISCONSIN
MICHIGAN
NEW HAMPSHIRE
MAINE
VERMONT
MASSACHUSETTS
RHODE ISLAND
CONNECTICUT
NEW YORK
PENNSYLVANIA
NEW JERSEY
DELAWARE
MARYLAND
TERITORIUL NEVADA
CALIFORNIA
TERITORIUL UTAH
TERITORIUL NEBRASKA
TERITORIUL COLORADO
IOWA
ILLINOIS
INDIANA
OHIO
KANSAS
MISSOURI
KENTUCKY
VIRGINIA
TERITORIUL NEW MEXICO
Teritoriul Indian
ARKANSAS
TENNESSEE
MISSISSIPPI
ALABAMA
GEORGIA
CAROLINA DE NORD
CAROLINA DE SUD
TEXAS
LOUISIANA
FLORIDA
OCEANUL ATLANTIC
MEXIC
Golful Mexic

1 RĂZBOIUL DIN EST

APRILIE 1861–IULIE 1863

În aprilie 1861, soldați confederați au atacat garnizoana de la Fort Sumter. Ca ripostă, Lincoln a apelat la grupări armate, iar războiul civil a început. O primă victorie unionistă la Manassas (iulie 1861) a fost urmată de înfrângeri în fața forțelor confederate superioare la Fredericksburg și The Wilderness. Încercările unioniste de a ajunge la capitala Confederației, Richmond, au fost și ele zădărnicite. Sub generalul Robert E. Lee, confederații au pătruns în teritoriul unionist, în Pennsylvania, dar au fost învinși la Gettysburg și s-au retras spre Virginia.

2 RĂZBOIUL DIN VEST

IUNIE 1861–IULIE 1863

Armata unionistă a generalului Ulysses S. Grant a obținut victoria de la Shiloh, în aprilie 1862, înainte de a ocupa puncte-cheie pe fluviile Mississippi, Tennessee și Cumberland și de ofensiva spre sud, pentru a cuceri Vicksburg (iulie 1863), după un asediu de șase săptămâni. New Orleans și forturile confederate de la gurile fluviului Mississippi au fost și ele cucerite. Uniunea reușise să despartă teritoriul confederat în două.

Lacul Huron
Lacul Ontario
Lacul Michigan
Lacul Erie
MICHIGAN
NEW YORK
MASSACHUSETTS
RHODE ISLAND
CONNECTICUT
NEW JERSEY
Harper's Ferry
PENNSYLVANIA
17 sept 1862 Antietam (Sharpsburg)
1–3 iulie 1863 Înfrângerea de la Gettysburg pune capăt tentativelor confederate de a extinde războiul în teritoriul Uniunii
Philadelphia
OHIO
21 iulie 1861; 29–30 aug 1862 Bull Run
Gettysburg
MARYLAND
DELAWARE
Wabash
Columbus
Indianapolis
Parkersburg
Washington
Manassas
ILLINOIS
INDIANA
Cincinnati
VIRGINIA DE VEST
13 dec 1862 Fredericksburg
Lexington
St Louis
8–9 iunie 1862 Staunton
25 iunie–1 iulie 1862 Bătăliile de Șapte Zile
17 iunie 1861 Booneville
Louisville
Frankfort
Richmond
26 iunie–2 iulie 1862 Fort Monroe
30 apr 1863 The Wilderness
Richmond
Norfolk
MISSOURI
8 oct 1862 Perryville
KENTUCKY
VIRGINIA
1–4 mai 1863 Chancellorsville
5 mai 1862 Williamsburg
Springfield
Cairo
16 febr 1862 Fort Donelson
29 aug 1862 Fort Hatteras
10 aug 1861 Wilson's Creek
6 febr 1862 Fort Henry
Nashville
Knoxville
CAROLINA DE NORD
26 apr 1862 Fort Macon
Bentonville
TENNESSEE
Chattanooga
Wilmington
OCEANUL ATLANTIC
5 iunie 1862 Memphis
Arkansas
6–7 apr 1862 Shiloh
Murfreesboro
31 dec 1862–2 ian 1863
CAROLINA DE SUD
12 apr 1861 Atacul asupra Fort Sumter al trupelor confederate declanșează războiul civil
Charleston
Savannah
ARKANSAS
GEORGIA
12 apr 1862 Fort Pulaski
Fort Sumter
19 mai–4 iulie 1863 Asediul orașului Vicksburg
ALABAMA
Chattahoochee
Port Royal
17 febr 1862 Flota unionistă își stabilește o bază la Port Royal și începe blocada statelor confederate
LOUISIANA
Red River
MISSISSIPPI
Alabama
TEXAS
11 mart 1862 Jacksonville
2 mart 1862 Fernandia
9–10 mai 1862 Pensacola
27 mai–8 iulie 1863 Port Hudson
New Orleans
Tallahassee
Olustee
9 mart 1862 St Augustine
12 mai 1862 Baton Rouge
Fort Pickens
17 sept 1861 Ship Island
Sabine
Galveston
Fort Jackson
Tampa
1 mai 1862 Flota unionistă ocupă New Orleans
Fort St Philip
FLORIDA
Golful Mexic

PRIMA ETAPĂ (1861–1863)

În prima etapă a conflictului, nici una dintre tabere nu s-a dovedit superioară decisiv. Dar o blocadă navală unionistă a afectat aprovizionarea sudiștilor și, după cucerirea orașului Vicksburg, Uniunea a divizat Confederația, forțând-o să lupte pe mai multe fronturi.

◁ **Bătălia de la Williamsburg**
Această stampă din 1893 prezintă prima bătălie de amploare, în câmp deschis, de pe teatrul estic al războiului. Ea a avut loc în Virginia în 1862.

RĂZBOIUL CIVIL AMERICAN

Revoluția Americană a dus la crearea Statelor Unite, dar războiul civil din 1861–1865 a decis viitorul țării, făurind o națiune sub un singur guvern și garantând libertatea și egalitatea ca principii călăuzitoare, deși costurile conflictului au fost colosale.

NORD CONTRA SUD
În două etape, 1861–1863 și 1864–1865, forțele Uniunii (nordiste) au lansat ofensive pe câteva fronturi în interiorul statelor Confederației (sudiste). Deși izolați de blocada navală nordistă și adesea dominați numeric, confederații au obținut câteva victorii, însă au fost învinși de forța superioară a Uniunii.

LEGENDĂ

FORȚE UNIONISTE
- Statele Uniunii în 1861
- Fort unionist
- Mișcări de trupe unioniste
- Blocadă navală unionistă
- Victorie unionistă

LINIE UNIONISTĂ A FRONTULUI
- 1861
- 1862
- Bătălie neconcludentă
- Dec 1863
- Dec 1864
- **26 apr 1865** Dată bătălie sau atac

FORȚE CONFEDERATE
- Statele Confederației în 1861
- Forturi confederate
- Victorie confederată
- Mișcări de trupe confederate

CRONOLOGIE

După obținerea independenței în 1783, SUA s-au dezvoltat în două regiuni. Nordul libertarian, bogat, a fost dominat de industrie și de finanțe, iar Sudul s-a axat pe agricultura bazată pe munca sclavilor și s-a temut de dorința Nordului de a restrânge sclavia. În 1860, SUA – compuse din 18 state „libere" și 15 state „sclavagiste" – erau ținute cu greu laolaltă de Partidul Democrat, dar, după sciziunea acestui partid în 1859 și alegerea ca președinte a lui Abraham Lincoln, un an mai târziu, pe baza unei platforme antisclavie, Uniunea s-a destrămat. Câteva state sudiste s-au despărțit de Uniune, creând Statele Confederate ale Americii, și a urmat un război civil. Armatele confederate au opus o rezistență crâncenă, iar forțele nordiste au avut nevoie de patru ani pentru a se impune. Până la data încheierii războiului, în aprilie 1865, circa 650 000 de oameni muriseră. Și totuși, sclavii americani fuseseră emancipați, iar statele reunite sub un guvern federal suprem.

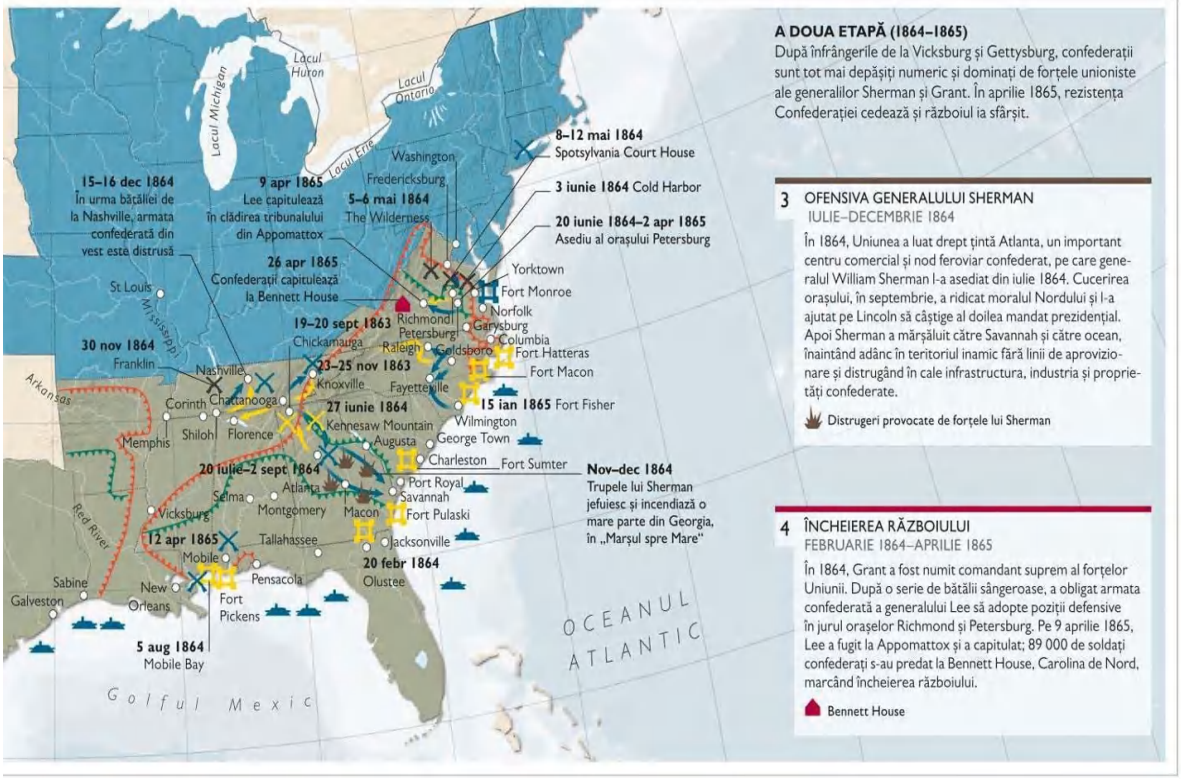

A DOUA ETAPĂ (1864–1865)
După înfrângerile de la Vicksburg și Gettysburg, confederații sunt tot mai depășiți numeric și dominați de forțele unioniste ale generalilor Sherman și Grant. În aprilie 1865, rezistența Confederației cedează și războiul ia sfârșit.

3 OFENSIVA GENERALULUI SHERMAN
IULIE–DECEMBRIE 1864

În 1864, Uniunea a luat drept țintă Atlanta, un important centru comercial și nod feroviar confederat, pe care generalul William Sherman l-a asediat din iulie 1864. Cucerirea orașului, în septembrie, a ridicat moralul Nordului și l-a ajutat pe Lincoln să câștige al doilea mandat prezidențial. Apoi Sherman a mărșăluit către Savannah și către ocean, înaintând adânc în teritoriul inamic fără linii de aprovizionare și distrugând în cale infrastructura, industria și proprietăți confederate.

Distrugeri provocate de forțele lui Sherman

4 ÎNCHEIEREA RĂZBOIULUI
FEBRUARIE 1864–APRILIE 1865

În 1864, Grant a fost numit comandant suprem al forțelor Uniunii. După o serie de bătălii sângeroase, a obligat armata confederată a generalului Lee să adopte poziții defensive în jurul orașelor Richmond și Petersburg. Pe 9 aprilie 1865, Lee a fugit la Appomattox și a capitulat; 89 000 de soldați confederați s-au predat la Bennett House, Carolina de Nord, marcând încheierea războiului.

Bennett House

Acasă, în laboratorul ei
Fiziciana franceză de origine poloneză Marie Curie a primit două Premii Nobel pentru activitatea în domeniul radioactivității. Renumită pentru eforturile sale de pe front, în Primul Război Mondial, și pentru cercetările privind tratamentele oncologice, Marie Curie a contribuit decisiv la dezvoltarea științelor medicale.

ȘTIINȚĂ ȘI INOVAȚIE

În secolul XIX, noi tehnici și îmbunătățiri ale echipamentului de laborator au permis savanților să facă progrese importante, care au transformat felul cum oamenii înțelegeau lumea și au revoluționat sănătatea publică.

△ **Fondatorul microbiologiei**
În anii 1860, biologul francez Louis Pasteur a dovedit că descompunerea corpurilor organice și bolile erau provocate de microbi sau germeni, descoperire ce a schimbat cursul medicinei.

Originea multor obiecte care definesc viața modernă – cum ar fi materialele plastice, fibrele optice și radarul – se găsește în secolul XIX. Dar poate cele mai importante descoperiri ale epocii au fost cele din domeniul medical. În 1869, chimistul rus Dmitri Mendeleev a realizat tabelul periodic, un cadru pentru înțelegerea elementelor chimice și a reacțiilor dintre ele. Cunoștințele din chimie au avansat rapid, creând o nouă industrie, cea farmaceutică, și curând folosirea medicamentelor sintetice, ca aspirina și barbituricele, a devenit comună.

Descoperiri medicale

Descoperirea razelor X (1895), a radiațiilor (1896) și a elementelor radioactive poloniu și radiu (1898) a revoluționat tratamentele medicale. Radiografiile permiteau diagnostice mai precise, iar pentru tratarea cancerului s-a introdus radioterapia. Împreună cu descoperirea electronului (1897) și a originii radioactivității (1901), aceste descoperiri au deschis drumul energiei nucleare. Teoria lui Louis Pasteur că microorganismele transmit boli a radicalizat metodele de control al bolilor. Vaccinurile contra holerei, antraxului, rabiei, difteriei și febrei tifoide au urmat curând. Decesele cauzate de infecții au scăzut mult odată cu introducerea acidului carbolic pentru a dezinfecta sălile de operație și chirurgii. Aceste progrese au contribuit la o explozie demografică la începutul secolului XX.

Chirurgie mai sigură
Folosind activitatea lui Pasteur, chirurgul englez Joseph Lister a introdus acidul carbolic (fenolul) pentru a curăța răni și a steriliza echipament chirurgical. Promovarea chirurgiei antiseptice a redus considerabil infecțiile postoperatorii.

EXPANSIUNEA STATELOR UNITE

Teritoriul SUA a crescut în secolul XIX prin intermediul războaielor, acordurilor politice și anexării. Așezările întemeiate de migranți au contribuit la cultivarea de noi pământuri, iar industrializarea rapidă, după 1870, a stimulat urbanizarea și creșterea demografică.

În 1800, frontierele Statelor Unite ajungeau doar până la fluviul Mississippi, dar în următorii 100 de ani s-a produs o extindere masivă spre vest, după ce Marea Britanie și-a retras pretențiile asupra Teritoriului Oregon, iar SUA au anexat Texasul și au învins Mexicul în războiul din 1846–1848. În 1900, țara se întindea de la Atlantic la Pacific și avea o suprafață de aproape 7,8 milioane km².

Promisiunea de pământuri ieftine a atras imigranți care s-au stabilit aici, alături de coloniști americani. În 1890, Biroul de Recensământ din SUA a declarat frontiera închisă – nu mai existau zone continue necolonizate în vest. La acea dată, mari proprietari de vite își mânau turmele către căile ferate care alimentau orașele în continuă dezvoltare de pe coasta estică, unde industrializarea devenea tot mai puternică. Pe la 1900, SUA produceau mai mult oțel decât Marea Britanie și Germania la un loc. Orașe precum Chicago – doar un orășel în 1837 – se transformaseră în metropole cu peste un milion de locuitori. Ellis Island din New York devenise, pentru milioane de imigranți, principalul punct de intrare către vastele orașe americane. Boomul industrial de la sfârșitul secolului XIX a adus unora milioane de dolari, dar a fost întrerupt de perioade de criză economică pentru populația în expansiune a Americii.

IMIGRAȚIE ȘI COMERȚ ÎN SUA 1860–1920
Vitele, petrolul, industrializarea și imigrația au impulsionat dezvoltarea celor mai mari orașe americane în secolul XIX, creând zone puternic industrializate în Midwest și pe coasta Pacificului.

LEGENDĂ
— Granițe ale statelor SUA cca 1920

CRONOLOGIE

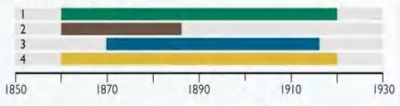

△ **Echipă de constructori feroviari**
Această imagine din 1886 prezintă una dintre numeroasele echipe implicate în construirea rețelei feroviare a SUA. Prima cale ferată transcontinentală, acoperind aproape 3 200 km, a fost construită de trei companii private în 1869.

1882 Imigrația chineză în SUA este interzisă după răspândirea, pornind din San Francisco, a sentimentelor antichinezești în cursul crizei din 1877

DIN CHINA

1867 SUA achiziționează Alaska de la Rusia cu 7,2 milioane de dolari

Juneau
ALASKA
Vancouver
Victoria
Seattle
Portland
San Francisco
Los Angeles
OCEANUL PACIFIC

EXPANSIUNE TERITORIALĂ
Statele Unite au crescut de la doar 13 colonii în 1776 la o națiune de 48 de state în 1912. Teritoriile au fost obținute printr-o serie de achiziții și tratate: Franța a vândut o uriașă bucată de pământ Statelor Unite – Louisiana, iar britanicii au renunțat la teritoriile din nord-vest prin Tratatul Oregon. Unele regiuni – inclusiv Texas – au fost anexate, iar mare parte a vestului țării a fost cucerită în urma războiului cu Mexicul (1846–1848) sau prin achiziții ulterioare de teritorii de la regimul mexican, veșnic dornic de bani.

LEGENDĂ
- Cele 13 colonii 1776
- Adăugiri în 1783
- Achiziția Louisiana 1803
- Cesiunea Red River 1818
- Achiziția Florida 1819
- Anexarea Texasului 1845
- Cesiunea Teritoriului Oregon 1846
- Cesiunea mexicană 1848
- Achiziția Gadsden 1853

1788 Dată a validării ca stat

— Granițe moderne ale statelor

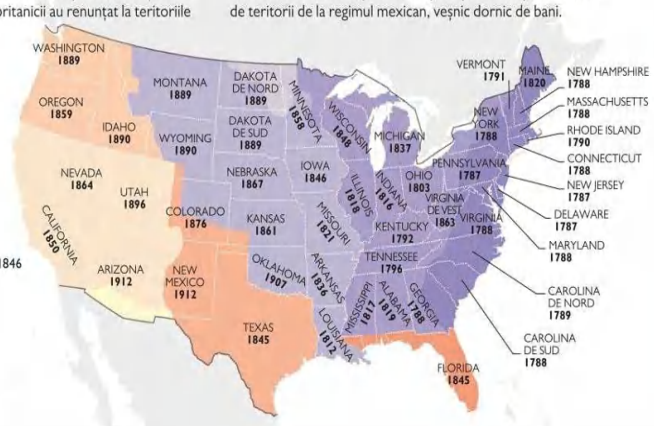

1 IMIGRAȚIE ȘI DEZVOLTARE AGRICOLĂ 1860–1920
Milioane de imigranți au lucrat în orașele industriale ale SUA, dar mulți și-au întrebuințat cunoștințele agricole, transformând gestiunea pământurilor în SUA. De exemplu, mennoniții ruși (creștini anabaptiști de origine germano-olandeză) au început să cultive grâu în preriile din Oklahoma, Kansas și Nebraska, iar coloniștii germani au fost printre primii care au cultivat portocale în California. Migranții s-au deplasat și între SUA și Canada.
Cultivare a bumbacului
Cherestea
Imigrație către SUA 1860–1920
Imigrație către Canada 1860–1920
PRODUCȚIE DE GRÂU CCA 1900
17–87 de tone pe milă pătrată
Peste 87 de tone pe milă pătrată
2 CREȘTERE A VITELOR 1860–1886
Odată cu creșterea cererii de carne de vită și a prețurilor în anii 1860, fermierii texani au început să-și mâne turmele spre Denver și în Kansas, unde erau încărcate în vagoane și transportate la Chicago, unde exista o tot mai înfloritoare industrie a cărnii. Pe la 1887, prețurile la carne de vită scăzuseră aproape la jumătate față de prețul de vârf. Afectată de exploatarea intensă a pășunilor deschise și de o iarnă deosebit de grea, în 1886–1887, industria cărnii s-a prăbușit și multe ranchuri uriașe unde se creșteau vite au fost închise de fermieri.
Ferme de vite
Rute pentru vite
3 INDUSTRIALIZARE 1870–1916
După războiul civil (pp. 256–257), SUA s-au industrializat rapid, nivelul producției din fabricile americane crescând de aproape zece ori între 1870–1916. Industria a înflorit în nord-est, unde cărbunele și fierul erau ușor accesibile, prin intermediul rețelei feroviare care s-a extins până la orașele din Canada vecină. Sectorul bancar, cel financiar și noile invenții, ca mașina de scris și curentul electric, au dus la dezvoltarea afacerilor, creând mulți miliardari.
Producție de petrol
Oraș industrial important
Căi ferate principale
CANADA
STATELE UNITE ALE AMERICII
MEXIC
Golful Mexic
Lacul Superior
Lacul Michigan
Mississippi
St John's
Charlottetown
Halifax
Fredericton
Québec
Montréal
Ottawa
North Bay
Toronto
Hamilton
Albany
Boston
Providence
New York City
Buffalo
London
Detroit
Cleveland
Philadelphia
Pittsburgh
Baltimore
Washington, DC
Richmond
Raleigh
Chicago
Columbus
Cincinnati
Louisville
Nashville
Springfield
Indianapolis
Milwaukee
Minneapolis
Calgary
Winnipeg
Salt Lake City
Denver
Kansas City
St Louis
Dodge City
Little Rock
Memphis
Atlanta
Birmingham
Montgomery
Charleston
Savannah
Tucson
Fort Worth
Austin
Houston
Beaumont
New Orleans
Pensacola
1894 În Cleveland izbucnesc revolte ale șomerilor, furioși din cauza ajutorului ineficient acordat de autoritățile locale
1871 Șaizeci de oameni mor în ciocniri violente dintre protestanți și catolici la New York
Anii 1880 Compania Standard Oil Trust a lui John D. Rockefeller controlează 90% din industria petrolului
1872 La Pittsburgh, Andrew Carnegie înființează primele oțelării din SUA care folosesc procesul Bessemer pentru fabricarea în masă a oțelului
1877 Dodge City devine cel mai mare nod feroviar pentru transportul vitelor din SUA
1901 La Beaumont sunt descoperite imense zăcăminte de petrol, moment ce marchează începutul industriei petrochimice din Texas
4 URBANIZARE ȘI CREȘTERE DEMOGRAFICĂ 1860–1920
Între 1860 și 1920, populația SUA a crescut de la 29 de milioane la 106 milioane de locuitori. Acest fapt a încurajat o urbanizare rapidă, milioane de imigranți și de locuitori din mediul rural mutându-se la orașe. În 1860, doar 20% din populație trăia în zone urbane, dar pe la 1920 cifra urcase la aproape 50%. În mediul urban, înghesuiala și concurența erau mari; adesea, nemulțumirile și tensiunile dintre diferite grupări duceau la ciocniri violente.
POPULAȚIE ÎN ZONE URBANE 1920
Peste 60%
20–40%
40–60%
Sub 20%

AMERICA LATINĂ INDEPENDENTĂ

Deceniile care au urmat eliberării Americii Latine au fost marcate de apariția unor dictaturi militare, de războaie civile și de lupte între state pentru resurse și teritorii. Totodată, imperialismul a persistat în regiune, investițiile financiare și intervențiile militare asigurând influența americană și britanică.

După eliberare, în multe țări din America de Sud puterea a fost preluată de *caudillos*, dictatori militari precum José Antonio Páez în Venezuela și Juan Manuel de Rosas în Argentina. Războaiele civile au fost frecvente, pe măsură ce noi dictatori luptau pentru putere, cum s-a întâmplat în Mexic în 1910. Disputele teritoriale s-au înmulțit, tinerele state căutând să-și extindă teritoriul sau să controleze prețioase resurse naturale. Bolivia și Peru au pierdut teritorii în favoarea Chile în urma Războiului Pacificului pentru obținerea nitraților din deșertul Atacama, folosiți la explozibili și îngrășăminte. Brazilia, Bolivia și Argentina au ocupat aproape jumătate din Paraguay, în cel mai sângeros conflict din America Latină. Economiile depindeau de exportul materiilor prime și a hranei pe care se bazau industriile înfloritoare și piețele de consum din Europa: cafea și cauciuc din Brazilia, cupru și cositor din Chile și Peru și carne sărată și congelată din Argentina. Accesul la rutele comerciale peste Atlantic i-au oferit un avantaj mai ales Argentinei. Însă puterile străine și-au menținut interesul față de regiune, fapt demonstrat de amestecul SUA în America Centrală și Caraibe – unde au anexat Puerto Rico și au ocupat sau transformat în protectorate multe alte țări – și de profiturile uriașe ale firmelor britanice și americane care au investit în căi ferate și mine.

> *„Mai bine mor în picioare decât să trăiesc în genunchi.“*
>
> ATRIBUIT LUI EMILIANO ZAPATA, 1913

JUAN MANUEL DE ROSAS
1793–1877

Dictator militar charismatic, dar brutal, Juan Manuel de Rosas a fost un *caudillo* arhetipal. Ca guvernator al provinciei Buenos Aires, Rosas a controlat Argentina timp de 17 ani și a extins teritoriul țării până în Patagonia, printr-o campanie violentă împotriva populațiilor indigene de aici. Alungat de la putere de un general rival în 1852, a fugit în Egipt, unde a și murit în 1877.

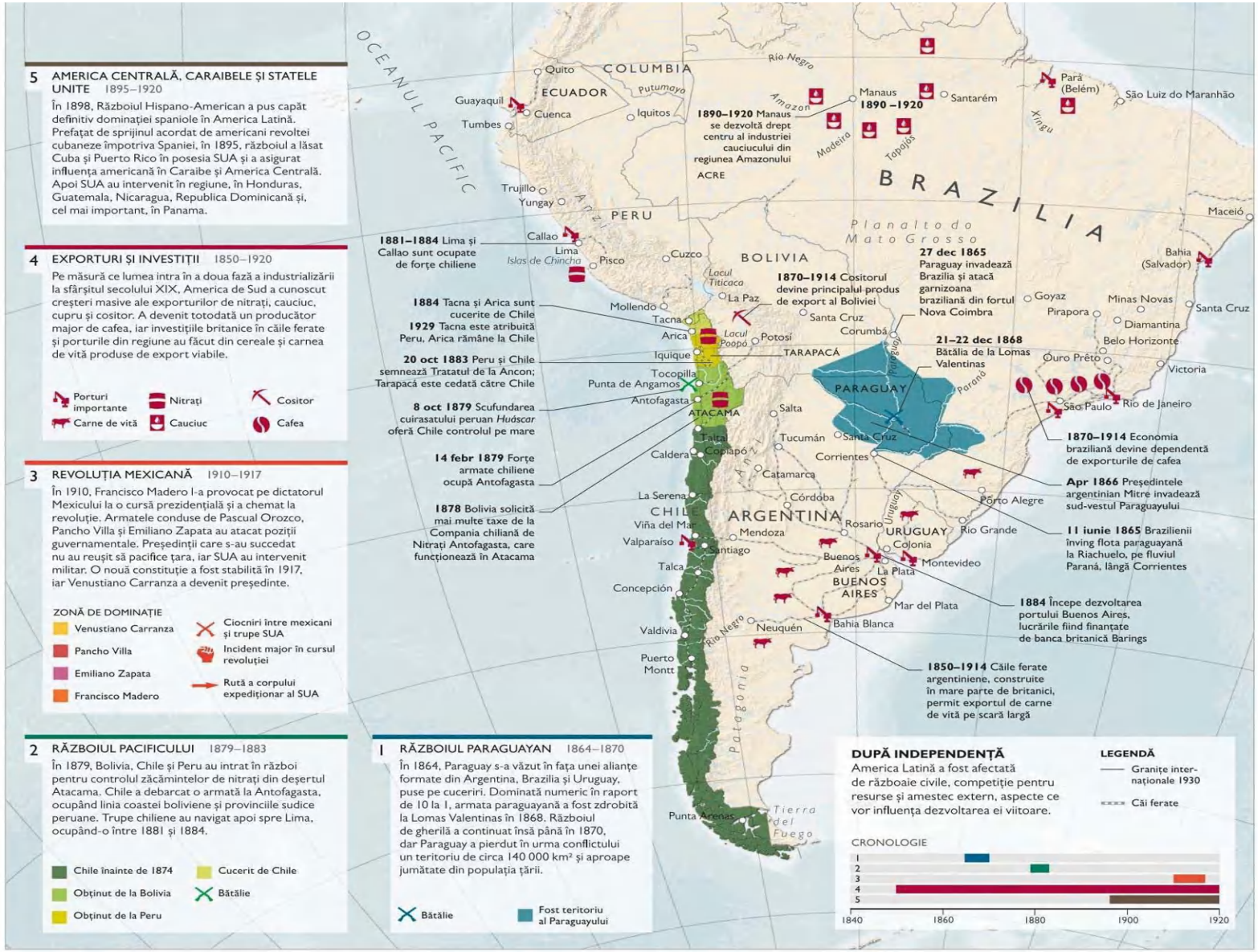
5 AMERICA CENTRALĂ, CARAIBELE ŞI STATELE UNITE 1895–1920
În 1898, Războiul Hispano-American a pus capăt definitiv dominației spaniole în America Latină. Prefațat de sprijinul acordat de americani revoltei cubaneze împotriva Spaniei, în 1895, războiul a lăsat Cuba și Puerto Rico în posesia SUA și a asigurat influența americană în Caraibe și America Centrală. Apoi SUA au intervenit în regiune, în Honduras, Guatemala, Nicaragua, Republica Dominicană și, cel mai important, în Panama.
4 EXPORTURI ŞI INVESTIŢII 1850–1920
Pe măsură ce lumea intra în a doua fază a industrializării la sfârșitul secolului XIX, America de Sud a cunoscut creșteri masive ale exporturilor de nitrați, cauciuc, cupru și cositor. A devenit totodată un producător major de cafea, iar investițiile britanice în căile ferate și porturile din regiune au făcut din cereale și carnea de vită produse de export viabile.
Porturi importante
Nitrați
Cositor
Carne de vită
Cauciuc
Cafea
3 REVOLUŢIA MEXICANĂ 1910–1917
În 1910, Francisco Madero l-a provocat pe dictatorul Mexicului la o cursă prezidențială și a chemat la revoluție. Armatele conduse de Pascual Orozco, Pancho Villa și Emiliano Zapata au atacat poziții guvernamentale. Președinții care s-au succedat nu au reușit să pacifice țara, iar SUA au intervenit militar. O nouă constituție a fost stabilită în 1917, iar Venustiano Carranza a devenit președinte.
ZONĂ DE DOMINAȚIE
Venustiano Carranza
Pancho Villa
Emiliano Zapata
Francisco Madero
Ciocniri între mexicani și trupe SUA
Incident major în cursul revoluției
Rută a corpului expeditionar al SUA
2 RĂZBOIUL PACIFICULUI 1879–1883
În 1879, Bolivia, Chile și Peru au intrat în război pentru controlul zăcămintelor de nitrați din deșertul Atacama. Chile a debarcat o armată la Antofagasta, ocupând linia coastei boliviene și provinciile sudice peruane. Trupe chiliene au navigat apoi spre Lima, ocupând-o între 1881 și 1884.
Chile înainte de 1874
Obținut de la Bolivia
Obținut de la Peru
Cucerit de Chile
Bătălie
1 RĂZBOIUL PARAGUAYAN 1864–1870
În 1864, Paraguay s-a văzut în fața unei alianțe formate din Argentina, Brazilia și Uruguay, puse pe cuceriri. Dominată numeric în raport de 10 la 1, armata paraguayană a fost zdrobită la Lomas Valentinas în 1868. Războiul de gherilă a continuat însă până în 1870, dar Paraguay a pierdut în urma conflictului un teritoriu de circa 140 000 km² și aproape jumătate din populația țării.
Bătălie
Fost teritoriu al Paraguayului
1881–1884 Lima și Callao sunt ocupate de forțe chiliene
1884 Tacna și Arica sunt cucerite de Chile
1929 Tacna este atribuită Peru, Arica rămâne la Chile
20 oct 1883 Peru și Chile semnează Tratatul de la Ancon; Tarapacá este cedată către Chile
8 oct 1879 Scufundarea cuirasatului peruan Huáscar oferă Chile controlul pe mare
14 febr 1879 Forțe armate chiliene ocupă Antofagasta
1878 Bolivia solicită mai multe taxe de la Compania chiliană de Nitrați Antofagasta, care funcționează în Atacama
1890–1920 Manaus se dezvoltă drept centru al industriei cauciucului din regiunea Amazonului
1870–1914 Cositorul devine principalul produs de export al Boliviei
27 dec 1865 Paraguay invadează Brazilia și atacă garnizoana braziliană din fortul Nova Coimbra
21–22 dec 1868 Bătălia de la Lomas Valentinas
1870–1914 Economia braziliană devine dependentă de exporturile de cafea
Apr 1866 Președintele argentinian Mitre invadează sud-vestul Paraguayului
11 iunie 1865 Brazilienii învinș flota paraguayană la Riachuelo, pe fluviul Paraná, lângă Corrientes
1884 Începe dezvoltarea portului Buenos Aires, lucrările fiind finanțate de banca britanică Barings
1850–1914 Căile ferate argentiniene, construite în mare parte de britanici, permit exportul de carne de vită pe scară largă
DUPĂ INDEPENDENŢĂ
America Latină a fost afectată de războaie civile, competiție pentru resurse și amestec extern, aspecte ce vor influența dezvoltarea ei viitoare.
LEGENDĂ
Granițe internaționale 1930
Căi ferate
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
1840
1860
1880
1900
1920
OCEANUL PACIFIC
COLUMBIA
ECUADOR
PERU
BOLIVIA
CHILE
ARGENTINA
PARAGUAY
URUGUAY
BRAZILIA
ACRE
TARAPACÁ
ATACAMA
BUENOS AIRES
Quito
Guayaquil
Cuenca
Tumbes
Iquitos
Trujillo
Yungay
Callao
Lima
Islas de Chincha
Pisco
Cuzco
Lacul Titicaca
La Paz
Mollendo
Tacna
Arica
Iquique
Tocopilla
Punta de Angamos
Antofagasta
Lacul Poopó
Potosi
Salta
Tucumán
Santa Cruz
Corrientes
Caldera
Copiapó
Catamarca
La Serena
Córdoba
Viña del Mar
Valparaíso
Santiago
Mendoza
Rosario
Talca
Concepción
Valdivia
Puerto Montt
Neuquén
Bahia Blanca
Mar del Plata
Buenos Aires
La Plata
Colonia
Montevideo
Rio Grande
Porto Alegre
Punta Arenas
Tierra del Fuego
Patagonia
Rio Negro
Putumayo
Amazon
Madeira
Topajós
Xingu
Manaus
1890 –1920
Santarém
Pará (Belém)
São Luiz do Maranhão
Maceió
Bahia (Salvador)
Goyaz
Pirapora
Minas Novas
Santa Cruz
Diamantina
Belo Horizonte
Ouro Prêto
Victoria
São Paulo
Rio de Janeiro
Corumbá
Paraguay
Paraná
Uruguay
Planalto do Mato Grosso
Anzi

▷ **Husari în luptă**
Un tablou al pictorului german Christian Sell cel Bătrân prezintă un duel între cavaleria franceză și cea germană în cursul Războiului Franco-Prusac.

UNIFICAREA ITALIEI ȘI A GERMANIEI

După 1835, în Germania și Italia s-au impus lideri puternici, care au contestat puterea Austriei și – într-o succesiune rapidă de campanii politice și militare între 1850 și 1870 – au creat națiunile unificate ale Germaniei și Italiei.

CRONOLOGIE

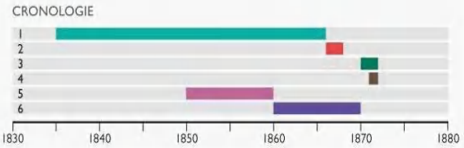

1 AUSTRIA, PROVOCATĂ 1835–1866

În 1863, Bismarck a pus la punct o alianță cu Austria, pentru a pretinde provinciile Schleswig și Holstein de la Danemarca. În octombrie 1864, Schleswig intrase în componența Prusiei, iar Holstein în cea a Austriei. Acordul nu a funcționat deoarece Holstein era izolată de Austria și înconjurată de teritorii prusace. Când Austria a căutat o soluție pentru rezolvarea problemei, Prusia a declanșat Războiul de Șapte Săptămâni (1866).

- Granițele Confederației Germane în 1815
- Forțe austro-prusace în Danemarca 1864
- Prusia în 1815

GERMANIA UNIFICATĂ

Unificarea Germaniei s-a realizat în mai multe etape; mai întâi, Prusia a eliberat statele germane nordice de sub autoritatea austriacă, apoi a învins Austria și Franța, pentru a crea un nou imperiu în 1871.

2 CONFEDERAȚIA GERMANĂ DE NORD 1866–1867

Prusia a învins Austria în Războiul de Șapte Săptămâni. Și-a păstrat teritoriile cucerite în război și a format o Confederație Germană de Nord, în care fiecare stat își menținea propriile legi și trimitea un reprezentant ales în Parlamentul federal.

- Armate prusace în Războiul de Șapte Săptămâni 1866
- Bătălie
- Teritorii cucerite de Prusia până în 1866
- Alte state din Confederația Germană de Nord 1867
- Alte state germane 1866–1867
- Imperiul Austro-Ungar 1867

3 RĂZBOIUL FRANCO-PRUSAC 1870–1871

O altă mare putere, Franța, privea cu îngrijorare ascensiunea Prusiei. Bismarck a urzit o situație politică menită să-l provoace pe împăratul francez Napoleon al III-lea să declare război. Acest lucru a determinat statele germane din sud să se alieze cu Confederația de Nord. Germanii i-au zdrobit pe francezi, l-au luat prizonier pe Napoleon al III-lea și au ocupat Parisul în 1871.

- Invazia prusacă în Franța 1870–1871
- Bătălie

4 UNIFICARE ȘI IMPERIU 1871

În urma războiului, Franța a pierdut regiunile Alsacia și Lorena în favoarea Germaniei și a fost obligată să plătească despăgubiri. Statele germane recent unificate au adaptat o nouă constituție imperială, cu Wilhelm I împărat *(Kaiser)*. Imperiul, controlat ferm de Prusia, era compus din 26 de state.

- Granițe ale Imperiului German 1871

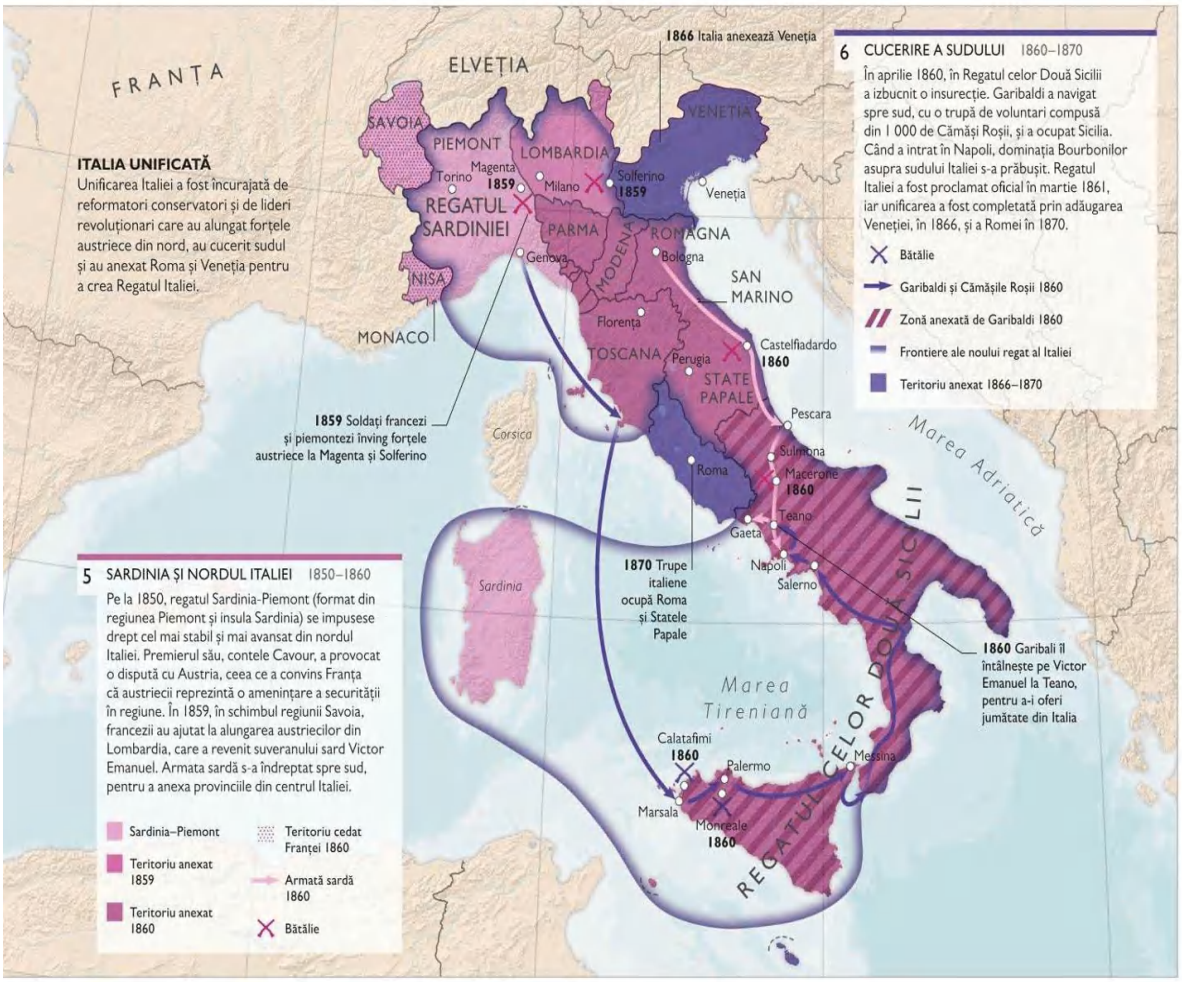
FRANȚA
ELVEȚIA
SAVOIA
PIEMONT
LOMBARDIA
VENEȚIA
Torino
Magenta
1859
Milano
Solferino
1859
Veneția
REGATUL SARDINIEI
PARMA
MODENA
ROMAGNA
Bologna
Genova
NISA
SAN MARINO
MONACO
Florența
TOSCANA
Perugia
Castelfiadardo
1860
STATE PAPALE
Pescara
Corsica
Sulmona
Roma
Macerone
1860
Teano
Gaeta
Napoli
Salerno
Sardinia
Marea Adriatică
Marea Tireniană
Calatafimi
1860
Palermo
Messina
Marsala
Monreale
1860
REGATUL CELOR DOUĂ SICILII
ITALIA UNIFICATĂ
Unificarea Italiei a fost încurajată de reformatori conservatori și de lideri revoluționari care au alungat forțele austriece din nord, au cucerit sudul și au anexat Roma și Veneția pentru a crea Regatul Italiei.
1866 Italia anexează Veneția
1859 Soldați francezi și piemontezi învinge forțele austriece la Magenta și Solferino
1870 Trupe italiene ocupă Roma și Statele Papale
1860 Garibali îl întâlnește pe Victor Emanuel la Teano, pentru a-i oferi jumătate din Italia
5 SARDINIA ȘI NORDUL ITALIEI 1850–1860
Pe la 1850, regatul Sardinia-Piemont (format din regiunea Piemont și insula Sardinia) se impusese drept cel mai stabil și mai avansat din nordul Italiei. Premierul său, contele Cavour, a provocat o dispută cu Austria, ceea ce a convins Franța că austriecii reprezintă o amenințare a securității în regiune. În 1859, în schimbul regiunii Savoia, francezii au ajutat la alungarea austriecilor din Lombardia, care a revenit suveranului sard Victor Emanuel. Armata sardă s-a îndreptat spre sud, pentru a anexa provinciile din centrul Italiei.
Sardinia–Piemont
Teritoriu anexat 1859
Teritoriu anexat 1860
Teritoriu cedat Franței 1860
Armată sardă 1860
Bătălie
6 CUCERIRE A SUDULUI 1860–1870
În aprilie 1860, în Regatul celor Două Sicilii a izbucnit o insurecție. Garibaldi a navigat spre sud, cu o trupă de voluntari compusă din 1 000 de Cămăși Roșii, și a ocupat Sicilia. Când a intrat în Napoli, dominația Bourbonilor asupra sudului Italiei s-a prăbușit. Regatul Italiei a fost proclamat oficial în martie 1861, iar unificarea a fost completată prin adăugarea Veneției, în 1866, și a Romei în 1870.
Bătălie
Garibaldi și Cămășile Roșii 1860
Zonă anexată de Garibaldi 1860
Frontiere ale noului regat al Italiei
Teritoriu anexat 1866–1870

UNIFICAREA GERMANIEI ȘI A ITALIEI

În 1850, Germania și Italia erau fragmentate. Germania era o confederație largă de state dominate de Austria, în vreme ce Italia era un amestec de ducate și regate fără o direcție unică. Până în 1870, prin război, diplomație și manevre politice, ambele fuseseră unificate în noi națiuni.

Un val de naționalism popular a urmat războaielor napoleoniene (pp. 208–211). În 1848–1849, acest val a erupt în revoluții republicane (pp. 218-219), care au început în Sicilia și s-au extins în cea mai mare parte a Europei. Aceste revolte au fost înăbușite de armate loiale guvernelor locale, iar fervoarea populară se risipise, în mare, pe la 1850, lăsând statele germane și italiene la fel de fragmentate.

Sarcina unificării a fost însă preluată de reformatori conservatori din Italia și Germania, după 1860. Temându-se de o revoluție a maselor, ei au preluat controlul reformelor, văzând în unificare o șansă de a stăvili puterea Austro-Ungariei și de a făuri noi regate puternice.

După războaiele napoleoniene, Prusia a fost unul dintre membrii unei confederații de 39 de state puse sub conducerea Austriei. Dar a fost singurul stat suficient de puternic pentru a se opune Austro-Ungariei în lupta pentru controlul principatelor germane independente, așa că a preluat stindardul unificării. În 1864, Prusia, condusă de formidabilul ei cancelar (premier) Otto von Bismarck, a făcut o mutare contra Austriei. În șapte ani, printr-o combinație de război, manevre politice și noroc, amenințarea pentru unificare reprezentată de Austria și Franța fusese neutralizată, iar Bismarck făurise un imperiu german unificat. În 1871, Bismarck a devenit primul cancelar al imperiului.

În Italia, după eșecul revoluției naționaliste conduse de Giuseppe Mazzini în 1848, premierul regatului Sardinia-Piemont, contele Cavour, a coordonat procesul de unificare. Aliindu-se cu Franța contra austriecilor, în nordul Italiei, și exploatând talentul marelui revoluționar naționalist Giuseppe Garibaldi pentru a asigura sudul, Cavour a creat un regat unificat până în 1860.

5 AL DOILEA RĂZBOI BALCANIC 1913
În iunie 1913, tensiunile privind împărțirea Macedoniei s-au transformat în conflict când bulgarii au atacat pozițiile grecești și sârbe din regiune. După ce forțe române și otomane au atacat Bulgaria, căutând să obțină teritorii, aceasta a cerut pace și Macedonia a fost împărțită, în mare măsură, între Grecia și Serbia.
la Serbia 1913
la Bulgaria 1913
la Grecia 1913
la Muntenegru 1913
la România 1913
Bătălii
4 PRIMUL RĂZBOI BALCANIC 1912–1913
În 1912, Rusia a încurajat Serbia, Bulgaria, Grecia și Muntenegru să se alieze și să ia Macedonia de la otomani. Muntenegru a declarat război Turciei și i s-au alăturat și celelalte națiuni din ligă. În mai 1913 războiul s-a încheiat, Imperiul Otoman pierzând majoritatea posesiunilor europene rămase, inclusiv Albania.
Înfrângeri otomane însemnate
Albania 1913
3 CRIZA DIN BOSNIA 1908
Temându-se că mișcarea Junilor Turci din Constantinopol ar putea revigora Turcia, Austro-Ungaria a decis să anexeze Bosnia-Herțegovina. Când Serbia a cerut să primească o compensație pentru anexare, Rusia i-a susținut pretențiile. Dar când Austria – sprijinită de Germania – a amenințat să invadeze Serbia, Rusia a fost obligată să accepte anexarea.
Criza din Bosnia
Graniță după anexare
IMPERIUL AUSTRO-UNGAR
IMPERIUL RUS
MOLDOVA
Iași
Mar 1821 Revoluționari greci din Moldova ocupă Iașiul și cheamă toți grecii și toți creștinii la luptă contra otomanilor
1878 Tratatul de la Berlin plasează Bosnia-Herțegovina sub control austro-ungar, deși regiunea rămâne posesiune otomană
1878 România devine independentă și obține Dobrogea
7 oct 1908 Serbia își mobilizează trupele și cere drept compensație regiunea Novi Pazar
1878 Cu suprafața extinsă prin Tratatul de la San Stefano, Serbia devine independentă
30 sept 1913 Tratatul de la București încheie al Doilea Război Balcanic
DOBROGEA
ROMÂNIA
Dec 1877 Garnizoana otomană de la Plevna capitulează după ce a fost asediată cinci luni de trupe ruse și române
București
Dunărea
BOSNIA-HERȚEGOVINA
6 oct 1908 Austro-Ungaria anexează Bosnia-Herțegovina
Belgrad
SERBIA
Sarajevo
DALMAȚIA
Plevna
10 iulie 1913 Românii ocupă Varna
BULGARIA
Varna
1878–1885 Tratatul de la Berlin redă Imperiului Otoman Rumelia Orientală, dar Bulgaria o revendică în 1885
5 oct 1908 Prințul Ferdinand al Bulgariei declară Bulgaria independentă
1878 Muntenegru își dublează teritoriul și dobândește independența
MUNTENEGRU
Novi Pazar
Sofia
Cetinje
RUMELIA ORIENTALĂ
23–24 oct 1912 Armata sârbă îi învinge pe otomani la Kumanovo și face joncțiune cu trupele muntenegrene pentru a intra în Skopje
Kumanovo
Üsküb (Skopje)
Bregalnica
ITALIA
Edirne
Kurdjali
Constantinopol
30 iunie–8 iulie 1913 Armata bulgară este înfrântă de sârbi la Bregalnica
Tirana
ALBANIA
MACEDONIA
TRACIA
Yesilköy (San Stefano)
19–20 oct 1912 Armata greacă îi învinge pe otomani și cucerește Edessa
Edessa (Yanitza)
Kilkis
21 mai 1864 Marea Britanie atribuie Greciei Insulele Ioniene, ca gest de susținere pentru regele George I
19–21 iulie 1913 Victorie a grecilor asupra bulgarilor în lupta de la Kilkis
21 oct 1912 Bulgarii înfrâng principalele forțe otomane din Tracia și ajung la Constantinopol
Ian 1878 Rușii ocupă Edirne, pe atunci cunoscut ca Adrianopol
26 mart 1913 Edirne este cucerit de bulgari
23 iulie 1913 Otomanii îi alungă pe bulgari din Edirne
Ioannina
TESALIA
Iulie 1881 Imperiul Otoman cedează Greciei Tesalia, după Războiul Ruso-Turc
Mart 1878 Tratatul de la San Stefano pune capăt războiului ruso-turc
6 mart 1913 Grecii cuceresc Ioannina
Insulele Mării Ionice
GRECIA
Marea Egee
Iulie 1908 Junii Turci pun bazele unui guvern constituțional la Constantinopol și încep un program de reforme
Atena
Epidaur
Navarino
Aug 1826 Forțe otomane ocupă Atena
20 oct 1827 Flotele britanică, franceză și rusă distrug flota egipteană venită în sprijinul otomanilor
Ian 1822 Adunarea Națională a Greciei proclamă Grecia stat liber și independent
Marea Mediterană
Creta

RĂZBOAIELE BALCANICE

Un val de naționalism a străbătut Balcanii în secolul XIX. Pe măsură ce țările balcanice se coagulau și-și obțineau independența, adesea sub influența marilor puteri, diferențele etnice și religioase au creat conflicte, alimentând instabilitatea în regiune.

În secolele XIX și XX Balcanii au cunoscut o serie de conflicte odată cu decăderea puterii otomane și lupta pentru independență a popoarelor din regiune. În 1830, Grecia s-a rupt de Imperiul Otoman. S-au produs și alte conflicte, în dauna otomanilor, în următorii 80 de ani. Unele dintre marile puteri – Rusia, Marea Britanie și Austro-Ungaria – au jucat un rol în aceste conflicte și au privit regiunea cu un amestec de ambiție și anxietate. Rusia a sprijinit naționalismul slav, sperând că bulgarii, muntenegrenii, bosniacii și sârbii vor deveni aliații săi. Austro-Ungaria a privit cu îngrijorare ascensiunea Serbiei, temându-se că propria sa populație sârbă ar putea cere independența. Iar Marea Britanie, temându-se de influența rusă în regiune, a căutat să îi sprijine pe greci. Dar, în ciuda implicării lor în tratate de pace și împărțiri teritoriale, marile puteri nu au putut rezolva problema fundamentală a Balcanilor – grupurile etnice din regiune nu puteau fi separate clar în națiuni. Până în 1914, Turcia pierduse aproape toate teritoriile europene, dar puțini erau mulțumiți de rezultatul a 70 de ani de lupte. Cele două războaie balcanice au provocat peste o jumătate de milion de morți, iar conflictele au împins marile puteri mai aproape de un război european.

„O ... peninsulă cu oameni pătimași ... care au un talent grozav să stârnească războaie."

C.L. SULZBERGER, DIN *A LONG ROW OF CANDLES*, 1969

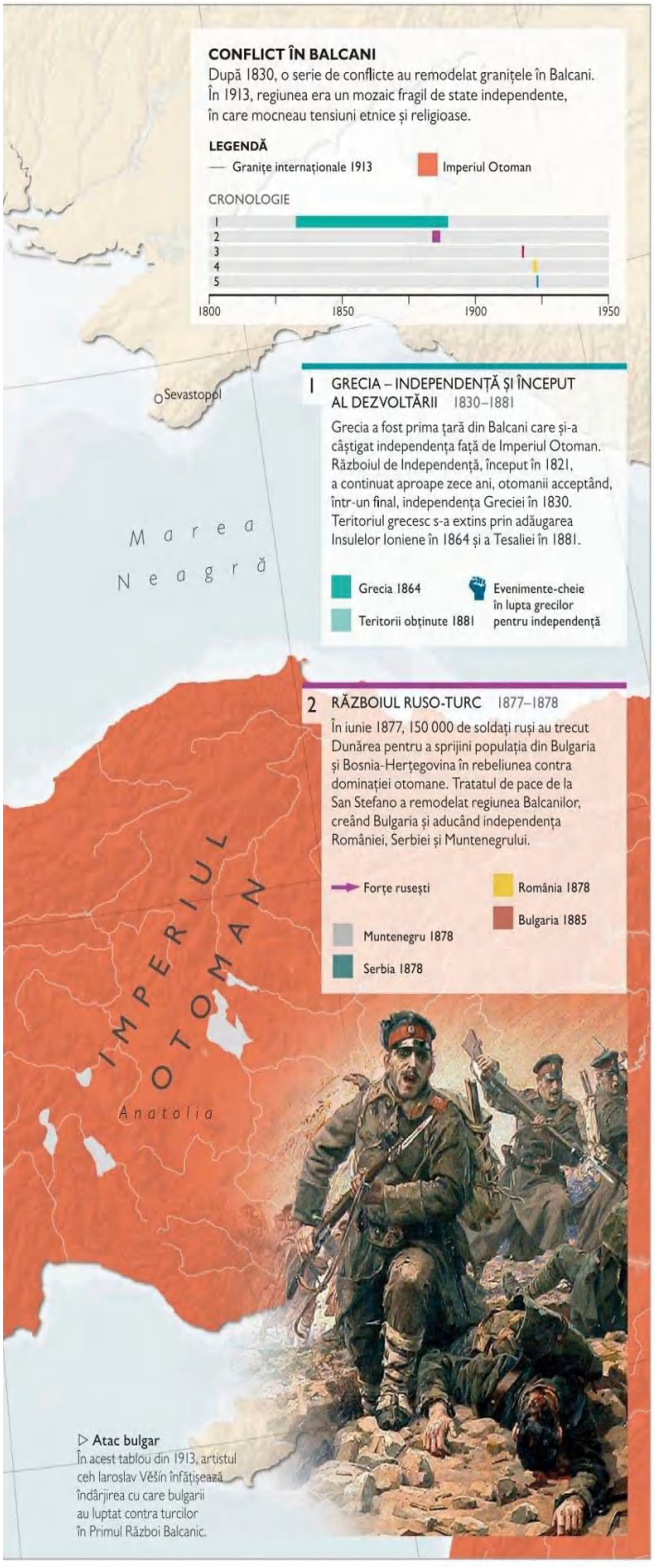
CONFLICT ÎN BALCANI
După 1830, o serie de conflicte au remodelat granițele în Balcani. În 1913, regiunea era un mozaic fragil de state independente, în care mocneau tensiuni etnice și religioase.
LEGENDĂ
Granițe internaționale 1913
Imperiul Otoman
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
1800
1850
1900
1950
Sevastopol
1 GRECIA – INDEPENDENȚĂ ȘI ÎNCEPUT AL DEZVOLTĂRII 1830–1881
Grecia a fost prima țară din Balcani care și-a câștigat independența față de Imperiul Otoman. Războiul de Independență, început în 1821, a continuat aproape zece ani, otomanii acceptând, într-un final, independența Greciei în 1830. Teritoriul grecesc s-a extins prin adăugarea Insulelor Ioniene în 1864 și a Tesaliei în 1881.
Grecia 1864
Teritorii obținute 1881
Evenimente-cheie în lupta grecilor pentru independență
Marea Neagră
2 RĂZBOIUL RUSO-TURC 1877–1878
În iunie 1877, 150 000 de soldați ruși au trecut Dunărea pentru a sprijini populația din Bulgaria și Bosnia-Herțegovina în rebeliunea contra dominației otomane. Tratatul de pace de la San Stefano a remodelat regiunea Balcanilor, creând Bulgaria și aducând independența României, Serbiei și Muntenegrului.
Forțe rusești
România 1878
Bulgaria 1885
Muntenegru 1878
Serbia 1878
IMPERIUL OTOMAN
Anatolia

▷ **Atac bulgar**
În acest tablou din 1913, artistul ceh Iaroslav Věšín înfățișează îndârjirea cu care bulgarii au luptat contra turcilor în Primul Război Balcanic.

EDIRNE
IMPORTANȚA ADRIANOPOLULUI

Orașul Edirne (anterior cunoscut ca Adrianopol) a fost unul dintre cele mai mari ale Imperiului Otoman. El străjuia drumul către Constantinopol, capitala imperiului, având o importanță vitală pentru otomani. Fortificată masiv, cu o rețea de tranșee, garduri de sârmă ghimpată și douăzeci de forturi masive din beton, fortăreața Edirne era considerată inexpugnabilă; cucerirea ei în 1913 de către bulgari a dat o grea lovitură moralului otomanilor.

Fuga din Edirne, 1913
Un val de străini fug de atacul bulgar asupra orașului Edirne.

1 GERMANIA, AUSTRO-UNGARIA ȘI RUSIA
1871–1918
Germania a negociat alianțe cu Austro-Ungaria și Rusia pentru a limita sau a împiedica războiul. Alianța defensivă austro-germană, la care mai târziu a aderat Italia (creând Tripla Alianță), împiedica Austria să se alăture Rusiei într-un eventual atac contra Germaniei; România a aderat în secret la acord, în 1883. Alianța celor Trei Împărați a diminuat tensiunile dintre Rusia și Austria în Balcani și a izolat Franța.
Alianță austro-germană 1879–1918
Alianța celor Trei Împărați 1881–1887
Tripla Alianță 1882–1915
2 DEZVOLTAREA ANTANTEI CORDIALE
1894–1907
După ce Alianța celor Trei Împărați s-a destrămat, Bismarck a aranjat semnarea Tratatului de Reasigurare între Germania și Rusia. În 1890, kaizerul Wilhelm al II-lea a refuzat să reînnoiască tratatul, lăsând Rusiei libertatea de a se alia cu Franța. Alianța franco-rusă oferea sprijin militar reciproc. Marea Britanie a căutat să limiteze amenințările la adresa imperiului său colonial și în 1904 s-a aliat cu Franța, apoi, în 1907, cu Rusia, creând Antanta Cordială.
Alianța franco-rusă 1894–1917
Antanta anglo-rusă 1907
Antanta Cordială 1904
1887–1890 Germania semnează Tratatul de Reasigurare cu Rusia, garantând neutralitatea în orice război cu o terță putere, mai puțin cu Franța și Austria
1909–1910 Țarul Nicolae al II-lea alocă aproape 1 milion de ruble pentru construirea unei aviații militare
1907 Începe construirea șantierului naval din Rosyth
1907 Marea Britanie își reorganizează armata, creând o Forță Expediționară de 160 000 de soldați și o unitate nepermanentă, Armata Teritorială, din 300 000 de voluntari
1903 Șantierul Krupp din Kiel construiește primul submarin (U-boot) complet funcțional
Febr 1906 Lansarea HMS Dreadnought, primul crucișător greu, stimulează cursa navală între puteri
Mar 1908 Germania lansează primul său crucișător greu, SMS Nassau
1910 Prima școală de aviație se deschide la Gatchina
1898–1912 Legile navale germane marchează ambiția de a construi o flotă care să rivalizeze cu cea britanică
1883–1916 România se alătură în secret Triplei Alianțe cu Germania, Austro-Ungaria și Italia
1908 Austro-Ungaria anexează Bosnia, determinând Serbia să se apropie și mai mult de Rusia
1839 Tratatul de la Londra garantează neutralitatea Belgiei și obligă Austria, Belgia, Franța, Confederația Germană, Olanda, Rusia și Marea Britanie la intervenție militară în cazul încălcării neutralității
1882 Italia se alătură alianței austro-germane, formând Tripla Alianță
1881–1895 Serbia se alătură Triplei Alianțe prin intermediul unei alianțe cu Austria
1906 Marea Britanie sprijină Franța în chestiunea Marocului, la conferința de la Algeciras, iar cele două țări încep discuții privind încheierea unei alianțe militare
1905–1906 Germania testează forța Antantei franco-britanice recunoscând independența Marocului
NORVEGIA
SUEDIA
DANEMARCA
Marea Baltică
Marea Nordului
OLANDA
BELGIA
MAREA BRITANIE
GERMANIA
IMPERIUL RUS
OCEANUL ATLANTIC
FRANȚA
ELVEȚIA
AUSTRO-UNGARIA
ROMÂNIA
ITALIA
SERBIA
BULGARIA
MUNTENEGRU
ALBANIA
GRECIA
IMPERIUL OTOMAN
SPANIA
PORTUGALIA
ALGERIA
Franța
MAROC
Franța
TUNISIA
Franța
LIBIA
Italia
EGIPT
Marea Mediterană
Sankt-Petersburg
Varșovia
Berlin
Kiel
Wilhelmshaven
Rosyth
Londra
Chatham
Portsmouth
Plymouth
Bruxelles
Paris
Brest
München
Trieste
Genova
Toulon
Belgrad
Sarajevo
Constantinopol
Taranto
Algeciras
Tanger

ÎN AJUNUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Războiul dintre marile puteri – Austro-Ungaria, Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și Rusia – a fost prevenit, pe parcursul secolului XIX, de o serie de alianțe defensive. Dar aceste alianțe au fost erodate de crizele din Balcani, la începutul secolului XX, și de ascensiunea militarismului.

După încheierea războaielor napoleoniene în 1815, Europa menținuse un fragil echilibru de putere. Crearea Germaniei în 1871 (pp. 164–165) a adus în joc o nouă forță. Dar, în loc să strice echilibrul de putere, Germania a avut un rol crucial în menținerea sa. Sub conducerea lui Otto von Bismarck, Germania s-a aliat cu cele mai conservatoare puteri ale Europei – Austro-Ungaria și Rusia –, ceea ce a garantat neutralitatea acestor puteri, dacă vreuna ar fi inițiat acțiuni militare împotriva oricărei țări nealiate, în vreme ce, dacă Rusia ataca Austria, ar fi trebuit să înfrunte și Germania. Odată cu intensificarea tensiunilor din Balcani (pp. 266–267) au crescut și tensiunile dintre marile puteri. Rusia s-a aliat cu Franța, iar anexarea Bosniei de către Austria, în 1908, a umilit Rusia și a împins-o mai aproape de veșnica amenințare la adresa Austriei – Serbia. La acea dată începuse o militarizare care a dus la cheltuirea de milioane de mărci, lire sterline, ruble și franci pentru reorganizare militară și noi tehnologii. Doar în 1913 Germania a cheltuit pe armament echivalentul a 101,8 milioane de lire sterline, iar Marea Britanie – 77,1 milioane. În 1914, legătura care împiedicase un conflict major se rupsese, iar Europa era divizată în două blocuri puternic înarmate, pregătite de război.

„Anglia, Franța și Rusia au conspirat ... să poarte un război de nimicire împotriva noastră."

KAIZERUL WILHELM AL II-LEA, MEMORANDUM DIN 30 IULIE 1914

ECHILIBRUL DE PUTERE ÎN EUROPA
După 1871, relațiile europene au fost marcate de o schimbare a modelului de alianțe menite inițial să mențină pacea. Din 1890, echilibrul de putere a fost zdruncinat de o alianță între Rusia și Franța, care amenința Puterile Centrale, și de consolidarea puterii militare în Europa.
Puteri Aliate 1914
Puteri Centrale 1914
State neutre 1914
Țări care s-au alăturat Puterilor Aliate în război
Țări care s-au alăturat Puterilor Centrale în război
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1870
1880
1890
1900
1910
1920
3 CONSOLIDARE MILITARĂ 1898–1914
Pe lângă schimbarea alianțelor, Europa a cunoscut și o creștere a capacităților militare; Marea Britanie avea cea mai mare flotă. Numeroși tineri au fost recrutați în armatele europene, iar progresele tehnologiei militare au dus la sporirea cheltuielilor militare, creându-se astfel un amestec efemer de militarism și suspiciuni reciproce.
1 SIMBOL = 100 000 DE COMBATANȚI
Forță armată a Aliaților
Forță armată a Centralilor
Baze navale ale Aliaților
Baze navale ale Centralilor
4 ALIANȚE ÎN PRAG DE RĂZBOI 1914
La data izbucnirii conflagrației mondiale, în 1914, Europa era divizată în două tabere bine înarmate: Puterile Aliate (Aliații), formate din țările Antantei – Marea Britanie, Franța, Rusia – și Muntenegru; Puterile Centrale (Centralii) – Germania, Austro-Ungaria și Italia. Pe parcursul războiului, mai multe țări s-au alăturat fiecărei tabere.
▽ HMS Dreadnought
Această navă britanică – mai puternică, mai rapidă și mai bine înarmată decât oricare alta construită până atunci – a marcat debutul unei noi clase de cuirasate.
1907 Marea Britanie și Rusia încheie disputele privind sferele de influență în Persia și formează o Triplă Antantă cu Franța
PERSIA

OTTO VON BISMARCK
(1815–1898)

Arhitect al unificării Germaniei și al ascensiunii ei către statutul de mare putere, Otto von Bismarck a călăuzit destinele germane, mai întâi ca prim-ministru al Prusiei (1862–1890), apoi în calitate de cancelar al Imperiului German (1871–1890). Abilitățile sale diplomatice au împiedicat orice conflict major în Europa la finele secolului XIX; el a creat o alianță cu Austro-Ungaria și a menținut relații prietenești cu Rusia. Dar kaizerul Wilhelm al II-lea a venit la tron, în 1888, cu o dorință mai agresivă de a conduce Imperiul German către puterea globală, iar în 1890 a forțat demisia lui Bismarck. Fără priceperea cancelarului, care să dirijeze relațiile internaționale, Europa s-a îndreptat inexorabil către război.

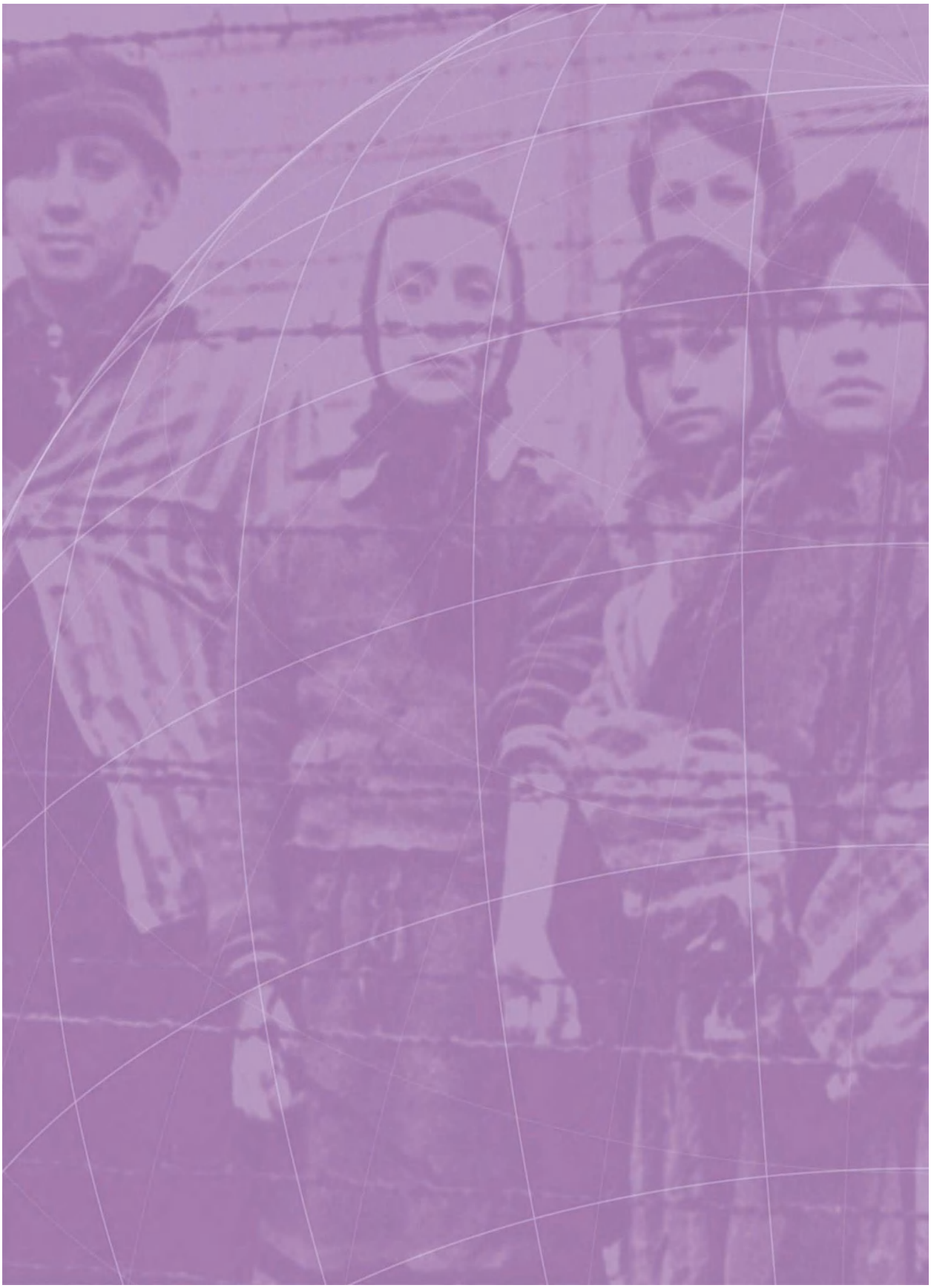

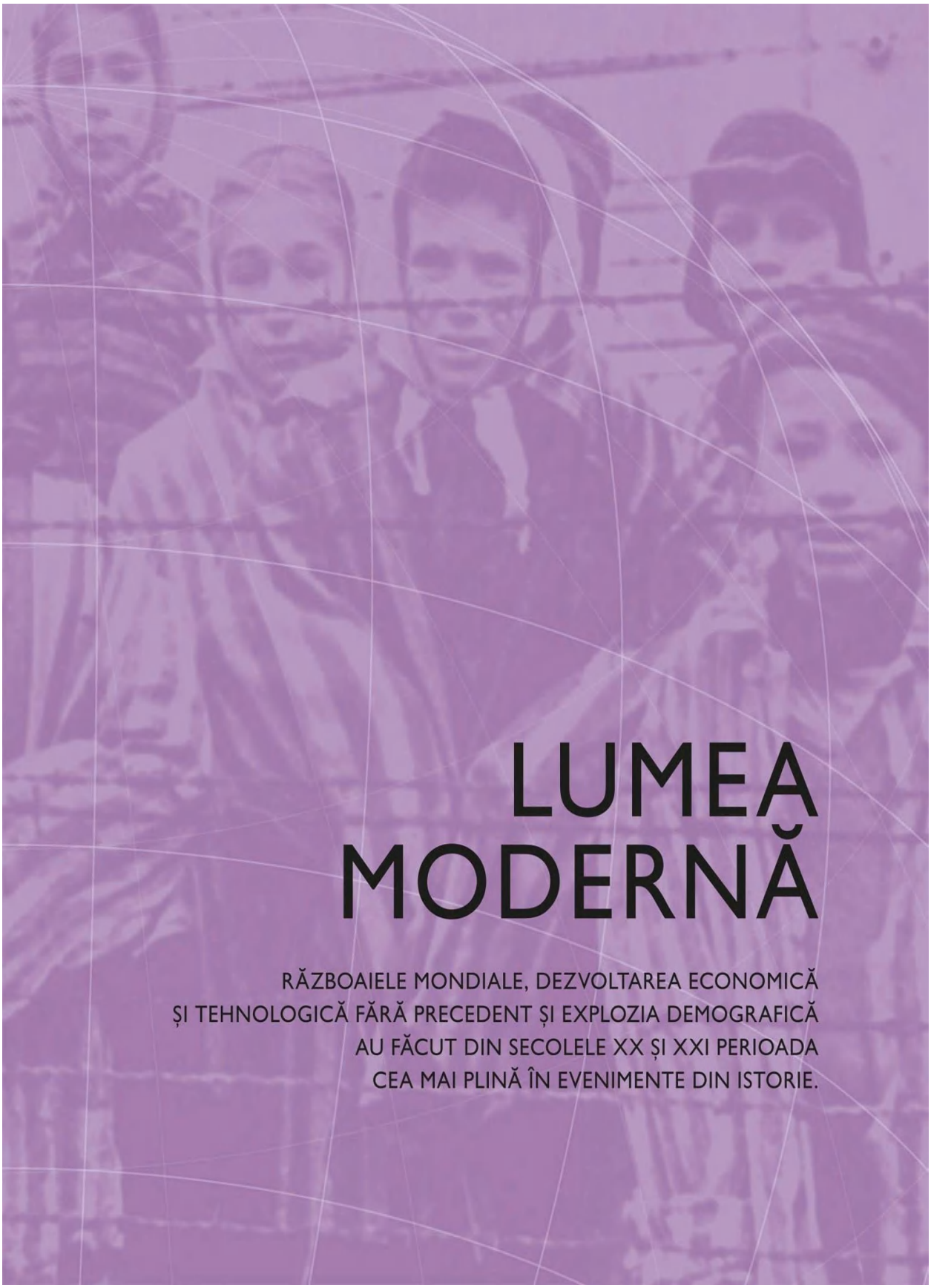

LUMEA MODERNĂ

RĂZBOAIELE MONDIALE, DEZVOLTAREA ECONOMICĂ
ȘI TEHNOLOGICĂ FĂRĂ PRECEDENT ȘI EXPLOZIA DEMOGRAFICĂ
AU FĂCUT DIN SECOLELE XX ȘI XXI PERIOADA
CEA MAI PLINĂ ÎN EVENIMENTE DIN ISTORIE.

LUMEA MODERNĂ

Începutul secolului XX a fost dominat de progrese extraordinare în domeniile tehnologiei, economiei și noilor ideologii care au transformat societățile. Dar revendicările pentru independență națională și pentru o viață mai bună au distrus vechile sisteme, ducând la violențe și turbulențe fără precedent, înainte de constituirea unei noi ordini mondiale.

△ **Chipul naționalismului**
Un naționalist bosniac, Gavrilo Princip, l-a împușcat mortal pe arhiducele austriac Franz Ferdinand pe 28 iunie 1914. Evenimentul a aruncat marile puteri în Primul Război Mondial care a definit un întreg secol și a provocat prăbușirea imperiilor.

La începutul secolului XX, vechiul începuse să facă loc noului. Deși noi imperii se formau încă în Africa de Sud, în Coreea și în alte părți, unele imperii consacrate erau cuprinse de frământări, cetățenii solicitând emanciparea față de opresiune și excludere socială. În Rusia, mii de oameni protestau împotriva țarului Nicolae al II-lea, cerând reforme, în vreme ce trupele țariste erau alungate de japonezi în Războiul Ruso-Japonez. Cam în aceeași perioadă, China imperială se fărâmița sub presiunea imperialismului european și a ciocnirilor interne. În 1912, China renunțase la dominația dinastiei Qing, devenind republică.

În 1908, uriașul Imperiu Otoman a fost zguduit din temelii când Junii Turci (un partid turc naționalist) s-au revoltat și au introdus o constituție și un sistem pluripartit. Profitând de situație, o grupare de state balcanice – Serbia, Bulgaria, Grecia și Muntenegru – a declarat război Turciei, declanșând un alt conflict.

Tulburări constante

Asasinarea arhiducelui austriac Franz Ferdinand de către un naționalist radical, Gavrilo Princip, la Sarajevo, Bosnia, a declanșat Primul Război Mondial (pp. 274–275). Durând patru ani, acest conflict a devenit o catastrofă cu costuri incalculabile – o generație de tineri a fost distrusă din cauza progreselor tehnologice letale – avioane, gaze toxice, tancuri și submarine folosite pe scară largă. În al treilea an de război, Rusia a fost cuprinsă de frământări uriașe de care

◁ **Costul războiului**
Bătălia de la Passchendaele (a treia bătălie de la Ypres) s-a purtat în 1917. Aliații au pierdut 300 000 de oameni, ocupând în schimb doar o fâșie de pământ de 8 km. Bătălia a devenit sinonimă cu lipsa de sens a războiului.

VREMURI TULBURI

Prima parte a secolului XX a fost dominată de conflicte; cronologia expusă aici se încheie cu prevestirea de rău augur a unui alt conflict mondial. Spre deosebire de Europa și estul Asiei, America de Nord a evitat turbulențele majore până la implicarea în Primul Război Mondial. Dar prăbușirea bursei americane în 1929 a fost unul dintre cele mai dezastruoase evenimente din istorie. În ciuda turbulențelor, această epocă a fost una a productivității și a marilor inovații tehnologice.

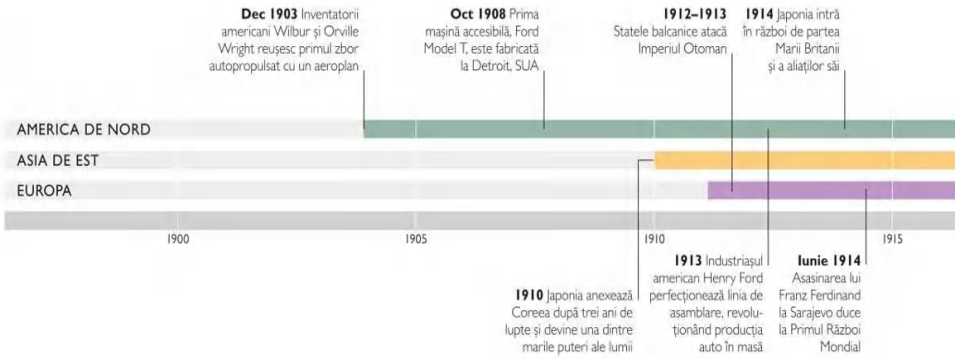
Dec 1903 Inventatorii americani Wilbur și Orville Wright reușesc primul zbor autopropulsat cu un aeroplan
Oct 1908 Prima mașină accesibilă, Ford Model T, este fabricată la Detroit, SUA
1912–1913 Statele balcanice atacă Imperiul Otoman
1914 Japonia intră în război de partea Marii Britanii și a aliaților săi
AMERICA DE NORD
ASIA DE EST
EUROPA
1900
1905
1910
1915
1910 Japonia anexează Coreea după trei ani de lupte și devine una dintre marile puteri ale lumii
1913 Industriașul american Henry Ford perfecționează linia de asamblare, revoluționând producția auto în masă
Iunie 1914 Asasinarea lui Franz Ferdinand la Sarajevo duce la Primul Război Mondial

◁ **Epidemie globală**
O epidemie de gripă spaniolă, între 1918–1919, a afectat aproape 500 de milioane de oameni și a ucis aproape 50 de milioane. Apărută în SUA, gripa spaniolă a devenit o catastrofă globală.

a profitat revoluționarul Vladimir Ilici Lenin, care și-a adus Partidul Bolșevic la putere. În 1919, imperiile rus, austriac și german se prăbușiseră. Imperiul Otoman a fost ultima victimă a războiului – dezmembrat după semnarea Tratatului de la Sèvres, în 1920.

În jurul Paștelui anului 1916, o insurecție armată la Dublin a creat premisele independenței față de dominația britanică, iar Statul Liber Irlandez s-a format în 1922.

Repercusiuni globale

La începutul războiului, SUA au adoptat o politică izolaționistă, dar au intrat în conflict după atacurile submarinelor germane asupra navelor comerciale americane. În cursul războiului și după aceea, americanii au investit masiv în tehnologie, brevetând metodele producției pe bandă rulantă. Femeile, care contribuiseră atât de mult la efortul de război, au primit drept la vot în 1918 în Marea Britanie, Austria, Germania și Canada. Majoritatea femeilor americane au primit acest drept în 1920. Dar vremurile bune s-au sfârșit brusc, odată cu prăbușirea bursei de pe Wall Street, în 1929.

Marea Criză (Marea Depresie) care a urmat (pp. 286–287) a dus la șomaj în masă și la greve. Criza, devenită globală, a generat sărăcie la o scară fără precedent. Anii 1930 au fost marcați de extremism politic violent. China, cuprinsă de haos din cauza războiului civil, a fost atacată de Japonia. În Germania, peste 40% din muncitori au rămas fără locuri de muncă. Deja lovită de prăbușirea comerțului mondial, Germania suferea și din cauza foametei, iar momentul a fost prielnic ca Adolf Hitler să formeze Partidul Național-Socialist (Nazist). Cu promisiunea că va restabili statutul de mare putere al Germaniei, el a fost învestit cu controlul total asupra țării.

Totalitarism și germenii războiului

Și alte națiuni europene s-au lăsat seduse de politica și propaganda extremei drepte. În timp ce Germania a avut *der Führer* (Adolf Hitler), Italia a avut *il Duce* (Benito Mussolini), iar spaniolii fasciști pe *el Caudillo* (Francisco Franco). În iulie 1936, forțele lui Franco s-au confruntat cu stânga spaniolă într-un brutal război civil. Despre Primul Război Mondial – numit Marele Război – s-a crezut că va pune capăt tuturor conflictelor. În schimb, tratatul de pace care i-a urmat în 1919 – Tratatul de la Versailles – a retrasat harta Europei, stârnind nemulțumiri și resentimente. Împreună cu Marea Criză, a amorsat cel mai sângeros conflict din istoria omenirii – al Doilea Război Mondial (pp. 294–295).

◁ **Omul maselor**
Membru fondator al Partidului Comunist Chinez, Mao Zedong a devenit liderul Republicii Populare Chineze și una dintre cele mai influente figuri din secolul XX.

△ **Germania în flăcări**
Misterioasa incendiere a clădirii Parlamentului german, pe 27 februarie 1933, a fost un moment-cheie în istoria nazistă, ducând la asumarea dictaturii totale de către Adolf Hitler.

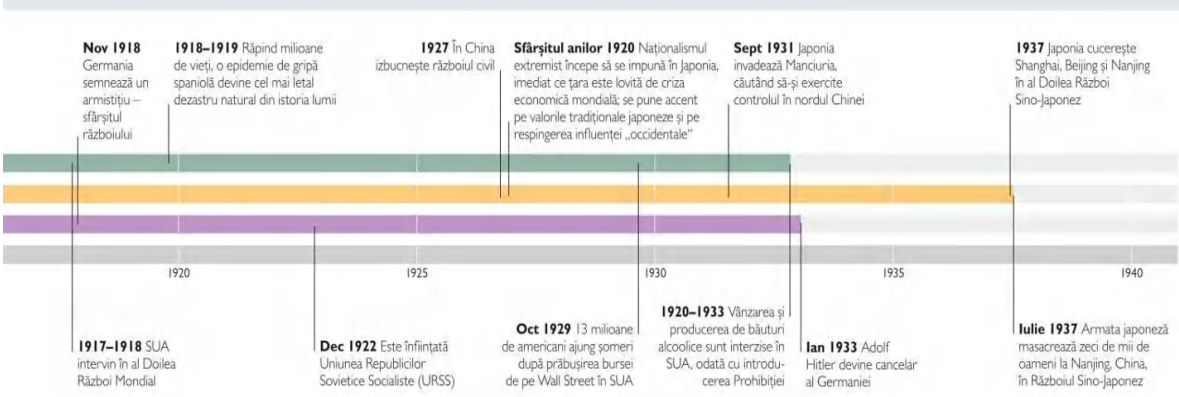
Nov 1918 Germania semnează un armistițiu – sfârșitul războiului
1918–1919 Răpind milioane de vieți, o epidemie de gripă spaniolă devine cel mai letal dezastru natural din istoria lumii
1927 În China izbucnește războiul civil
Sfârșitul anilor 1920 Naționalismul extremist începe să se impună în Japonia, imediat ce țara este lovită de criza economică mondială; se pune accent pe valorile tradiționale japoneze și pe respingerea influenței „occidentale"
Sept 1931 Japonia invadează Manciuria, căutând să-și exercite controlul în nordul Chinei
1937 Japonia cucerește Shanghai, Beijing și Nanjing în al Doilea Război Sino-Japonez
1920
1925
1930
1935
1940
1917–1918 SUA intervin în al Doilea Război Mondial
Dec 1922 Este înființată Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS)
Oct 1929 13 milioane de americani ajung șomeri după prăbușirea bursei de pe Wall Street în SUA
1920–1933 Vânzarea și producerea de băuturi alcoolice sunt interzise în SUA, odată cu introducerea Prohibiției
Ian 1933 Adolf Hitler devine cancelar al Germaniei
Iulie 1937 Armata japoneză masacrează zeci de mii de oameni la Nanjing, China, în Războiul Sino-Japonez

MAREA BRITANIE
Marea Nordului
OLANDA
BELGIA
FRANȚA
GERMANIA
ELVEȚIA
LUXEMBURG
Canalul Mânecii
Ramsgate
Dover
Calais
Boulogne
Étaples
Zeebrugge
Bruges
Oostende
Ypres
Passchendaele
Courtrai
Messines
Neuve-Chapelle
Loos
Arras
Le Cateau
Maubeuge
Tournai
Mons
Anvers
Bruxelles
Liège
Charleroi
Mézières
Sedan
Verdun
Douliens
Amiens
St Quentin
Somme
Canalul St Quentin
Montdidier
Compiègne
Rouen
Chantilly
Meaux
Paris
Château-Thierry
Pădurea Belleau
Montmirail
Chemin des Dames
Aisne
Reims
Épernay
Argonne
St Mihiel
Lunéville
Épinal
Belfort
Basel
Scheldt
Meuse
Somme
Oise
Aisne
Marna
Sena
Moselle
Vosgi
Ardeni
Apr–mai 1915 Lupte în jurul orașului Ypres, ocupat de britanici; în a doua bătălie de la Ypres, germanii folosesc prima dată clorul ca armă chimică
Iulie–nov 1917 325 000 de soldați aliați și 260 000 de germani mor în bătălia de la Passchendaele. Sunt cuceriți doar 8 km
23 aug 1914 Britanicii debarcă în Franța și înfruntă ofensiva germană la Mons. Britanicii sunt respinși spre râul Marna
26 aug 1914 Marea Britanie lansează o acțiune în ariergardă, pierzând 7 812 oameni, dar întârziind ofensiva germană spre Paris
Mart 1915
Iulie 1917
Aug 1914
Sept–oct 1915
Oct 1914
Mai 1915
Aug 1914
Aug 1914
Aug 1914
Aug 1914
Aug 1918
Iulie–nov 1916 Forțe britanice și franceze lansează o ofensivă majoră pe Somme. Primele lupte cu tancuri
Iulie–nov 1916
Iunie 1918
Sept 1918
Mai–oct 1917
Iulie–aug 1918
Mart–aug 1918 Forțe germane încearcă să depășească impasul de pe frontul de vest, lansând o serie de ofensive numite Ofensiva de Primăvară, inclusiv un atac asupra orașului Reims
Iulie 1918
Iunie 1918
6–12 sept 1914 Aliații învinge Germania în prima bătălie de pe Marna, oprind înaintarea germană către Paris; ambele tabere sapă tranșee, marcând începutul războiului de tranșee
Sept–Nov 1918
Sept 1918
Iarna 1916 Germanii construiesc Linia Hindenburg, un vast sistem de fortificații defensive, lung de 140 km
4 aug 1914 Prima bătălie a războiului are loc odată cu atacul german asupra orașului belgian Liège și marchează intrarea în conflict a Imperiului Britanic
Febr–dec 1916 Bătălia de la Verdun provoacă pierderi uriașe de ambele părți
1 PRIMELE OFENSIVE GERMANE 1914
Planul german, conceput de strategul Alfred von Schlieffen în 1905, prevedea o ofensivă rapidă prin Belgia pentru înfrângerea Franței, apoi o întoarcere spre est, către Rusia. Dar Rusia a mobilizat mai repede decât se anticipase. Luptând pe două fronturi, germanii care se îndreptau spre Paris au fost respinși de Aliați.
Invazia germană în Franța și Belgia 1914
Extindere maximă a ofensivei germane 1914
Bătălie importantă
FRONTUL DE VEST
Unul dintre teatrele majore de război ale Primului Război Mondial, frontul de vest s-a deschis când Germania a atacat Franța prin Belgia, dar a fost oprită de Aliați. Aproape tot războiul, frontul s-a întins de la Munții Vosgi, prin Amiens, până la Oostende, în Belgia
2 IMPAS ȘI RĂZBOI DE TRANȘEE 1915–1917
De Crăciunul lui 1914, cele două tabere se aflau în impas, blocate în tranșee în zigzag, întinse pe 645 km, de la coasta belgiană la granița elvețiană. De-a lungul acestui front s-au dat o serie de bătălii sângeroase, care n-au dus la câștiguri importante. Nimeni nu anticipase acest război static.
Retragere a germanilor pe Linia Hindenburg 1917
Bătălie importantă
3 VICTORIE ALIATĂ 1918
În primăvara lui 1917, forțele aliate erau epuizate, dar trupe americane se aflau în drum spre Europa. Germanii au lansat un atac surpriză pe frontul de vest, însă Aliații l-au respins. În timp ce trupele germane, epuizate, se luptau, Aliații au lansat o ofensivă de 100 de zile, spărgând Linia Hindenburg, puternic fortificată. Germania a semnat un armistițiu pe 11 noiembrie 1918.
Ofensivă germană martie–iulie 1918
Contraatac aliat 1918
Frontul la semnarea armistițiului 11 noiembrie 1918
Bătălie majoră
▷ Noul chip al războiului Primul Război Mondial a fost primul conflict în care s-au folosit tancuri. Inventate de britanici, ele au jucat un rol vital în ofensivele Aliate din 1918.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Primul Război Mondial s-a numărat printre evenimentele definitorii ale secolului XX. Legate în alianțe cu marile puteri și provocate de masiva acumulare de armanent și de nave de luptă, guvernele au trimis pe front armate care s-au confruntat cu un nou tip de război.

Pe 28 iunie 1914, arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austriac, era asasinat la Sarajevo, Bosnia. Învinuindu-și marea rivală, Serbia, Austro-Ungaria i-a declarat război. Evenimentele au escaladat rapid și sistemul vast de alianțe europene (pp. 268–269) a fost atras în conflict. Rusia s-a grăbit să ajute Serbia, iar Germania a susținut Austro-Ungaria, declarând război Franței și Rusiei. Când germanii au invadat Belgia neutră, pe 4 august 1914, Marea Britanie a declarat război Germaniei. A urmat însă rapid o situație de impas. Germanii, britanicii și francezii au săpat o rețea de tranșee de la granița elvețiană până la Marea Nordului și, cu ajutorul armamentului modern, frontul de vest a devenit un uriaș câmp ucigaș. Pe frontul de est, mult mai fluid, armata germană, mai bine echipată, i-a învins pe ruși, iar în decembrie 1917 Rusia a semnat un armistițiu. Intrarea SUA în război, în aprilie 1917, a întors situația în favoarea Aliaților și, după bătălii crâncene, s-a semnat un armistițiu la 11 noiembrie 1918. La începutul războiului, toți fuseseră convinși că va fi un conflict scurt și decisiv, nici una dintre tabere nefiind pregătită pentru acest lung război de uzură.

RĂZBOI PE DOUĂ FRONTURI
Primul Război Mondial s-a desfășurat, în mare, pe frontul de vest (în vestul Europei) și pe frontul de est (în estul Europei), deși țări din toată lumea aveau să fie atrase, treptat, în conflict. Au existat două alianțe opuse – Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și Aliații (Marea Britanie, Franța și Rusia). În ciuda primelor succese germane, Aliații au obținut victoria finală în noiembrie 1918.

LEGENDĂ
- Puteri Centrale
- Aliați
- Imperiul Rus și aliații săi

CRONOLOGIE

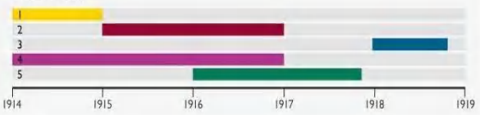

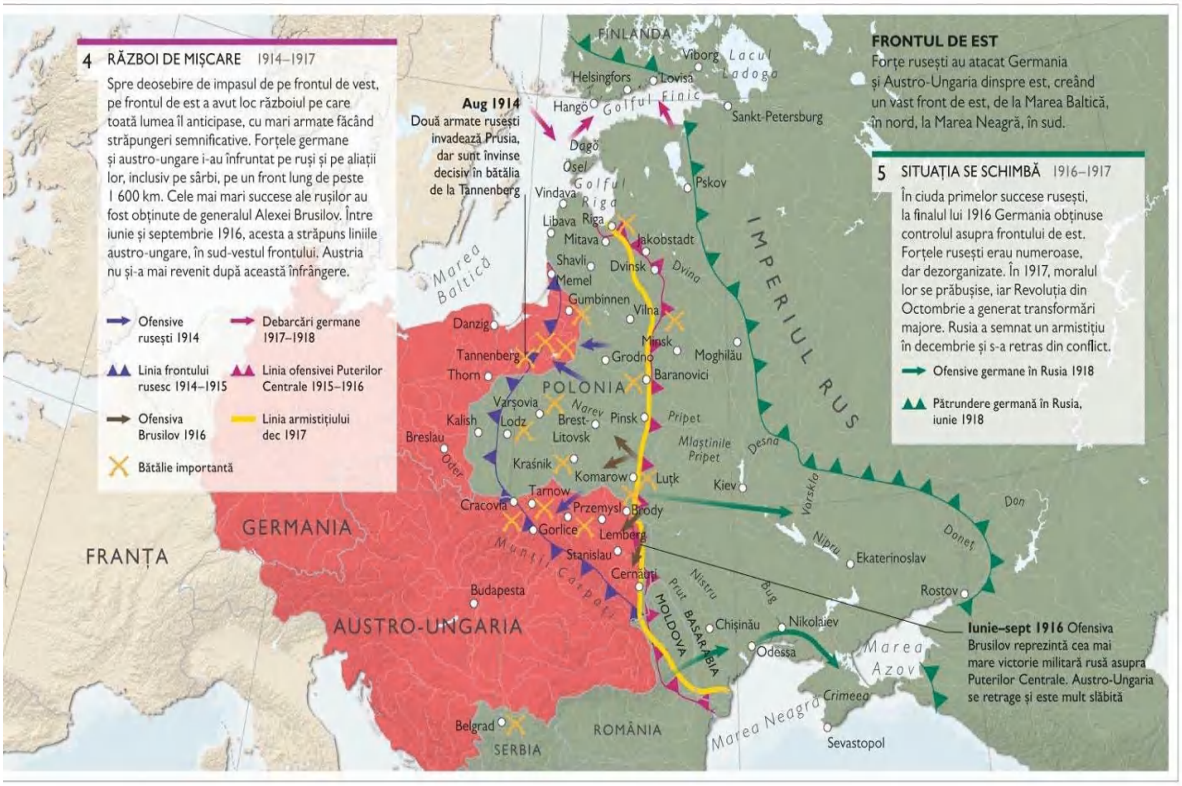

TRANȘEE

Mare parte a luptelor din Primul Război Mondial au fost caracterizate de noroiul și sângele din tranșee. Impasul prelungit al inamicilor blocați în tranșee a fost marcat de masacre pentru doar câțiva metri de pământ.

△ **Linii de comunicații**
Telefoanele au fost folosite intens pentru a da ordine directe trupelor de pe linia frontului. O rețea de cabluri de telefon și de telegraf traversa câmpurile de luptă.

Ofensiva germană în Franța a fost oprită la începutul toamnei 1914. Confruntate cu tiruri mortale de mitraliere, mortiere și tunuri, ambele tabere au săpat tranșee rudimentare, din care puteau ataca și în care se puteau apăra. Epoca războiului modern de tranșee începuse.

La mijlocul lunii octombrie 1914, două șiruri de tranșee stăteau față în față, pe o linie șerpuită de la granița elvețiană, în sud, la Marea Nordului. Aceasta a devenit cunoscută drept frontul de vest. Primele tranșee aliate erau construite în pripă și puțin adânci. În schimb, tranșeele germane erau mai solide și pe un teren mai înalt. Unele aveau chiar electricitate și toalete. Saci cu nisip, sârmă ghimpată și structuri din lemn au fost aduse pentru întărirea pereților.

Pierderi de vieți omenești

Viața în tranșee era groaznică. Acestea erau pline de șobolani, muște și păduchi și se inundau ușor. Soldații înghețați stăteau în noroi până la genunchi, așteptând comanda „la atac". Pierderile erau ridicate, nu doar în bătălii majore, precum cea de la Passchendaele (iulie–noiembrie 1917), ci și din cauza tirului lunetiștilor, obuzelor căzute întâmplător sau gazelor toxice. Boli precum febra tifoidă i-au scos pe mulți din luptă. Bombardamentele și zgomotul tirului inamic au dus la diagnosticarea unei noi afecțiuni, „șoc de bombardament", cu o serie de simptome psihosomatice traumatizante.

Pentru soldații din tranșee nu exista cale de ieșire. Dezertorii erau împușcați, iar cei care se prefăceau bolnavi – pedepsiți. Războiul de tranșee a dus la un impas de patru ani, în care soldații au fost uciși nu doar de noile arme, ci și de condițiile groaznice de trai.

△ **Traversând tranșeele**
Soldați germani ies din tranșee și înaintează în teritoriul nimănui – zona care separa tranșeele inamice – către liniile britanice. Soldații avansau în bătaia armelor inamice și erau secerați în masă.

Bătălia de pe Somme
În timp ce un soldat din Regimentul 11 Cheshire stă de planton în bătălia de pe Somme (iulie–noiembrie 1916), camarazii lui dorm pe unde apucă, printre sfărâmăturile din tranșee.

RĂZBOIUL GLOBAL

Deși principalul teatru de luptă din Primul Război Mondial (1914–1918) a fost Europa, conflictul s-a extins pe tot globul. El a fost influențat de marile puteri europene, răspândindu-se prin alianțele încheiate și în imperiile lor coloniale.

Primul Război Mondial și-a avut originea în centrul Europei. Dar, cum mulți dintre beligeranții europeni erau puteri coloniale, aveau bunuri de preț și trupe staționate pe tot globul. Milioane de soldați din țări colonizate au fost recrutați și aduși să lupte. Odată cu extinderea conflictului, noi fronturi s-au deschis în Balcani, Mesopotamia, Anatolia (Turcia de azi), Africa de Est și la Salonic. Italia a intrat în război de partea Aliaților în mai 1915 și o serie de bătălii sângeroase s-au purtat de-a lungul frontierei sale cu Austro-Ungaria.

În Balcani, o regiune volatilă, loialitățile erau împărțite. În septembrie 1918, forțele aliate au atacat din nordul Greciei, eliberând în final Serbia. Intrarea Imperiului Otoman în război, în toamna lui 1914, ca aliat al Germaniei, a extins conflictul în Orientul Mijlociu. Turcii au obținut inițial câteva victorii împotriva britanicilor, dar s-au izbit de rezistența Rusiei în Caucaz. În 1916, o puternică insurecție arabă împotriva dominației otomane a ajutat forțele britanice, blocând trupe otomane. La data la care Turcia a cerut un armistițiu, în octombrie 1918, imperiul său secular se prăbușise.

„Îi trimiteam cu miile în bătaia focului, unde îi aștepta o moarte cumplită."

T.E. LAWRENCE, OFIȚER BRITANIC

T.E. LAWRENCE
1888–1935

Una dintre personalitățile legendare ale Primului Război Mondial, Thomas Edward Lawrence – cunoscut ca Lawrence al Arabiei – a fost un arheolog britanic vorbitor de arabă, care a călătorit și a lucrat în Orientul Mijlociu. În Primul Război Mondial, el s-a alăturat armatei britanice și a devenit ofițer de informații la Cairo. Raidurile sale îndrăznețe l-au transformat într-o legendă internațională. Animat de o profundă simpatie față de arabii care trăiau sub jug turcesc, Lawrence a depus eforturi pentru emanciparea lor. A murit în Anglia, într-un accident de motocicletă, în 1935.

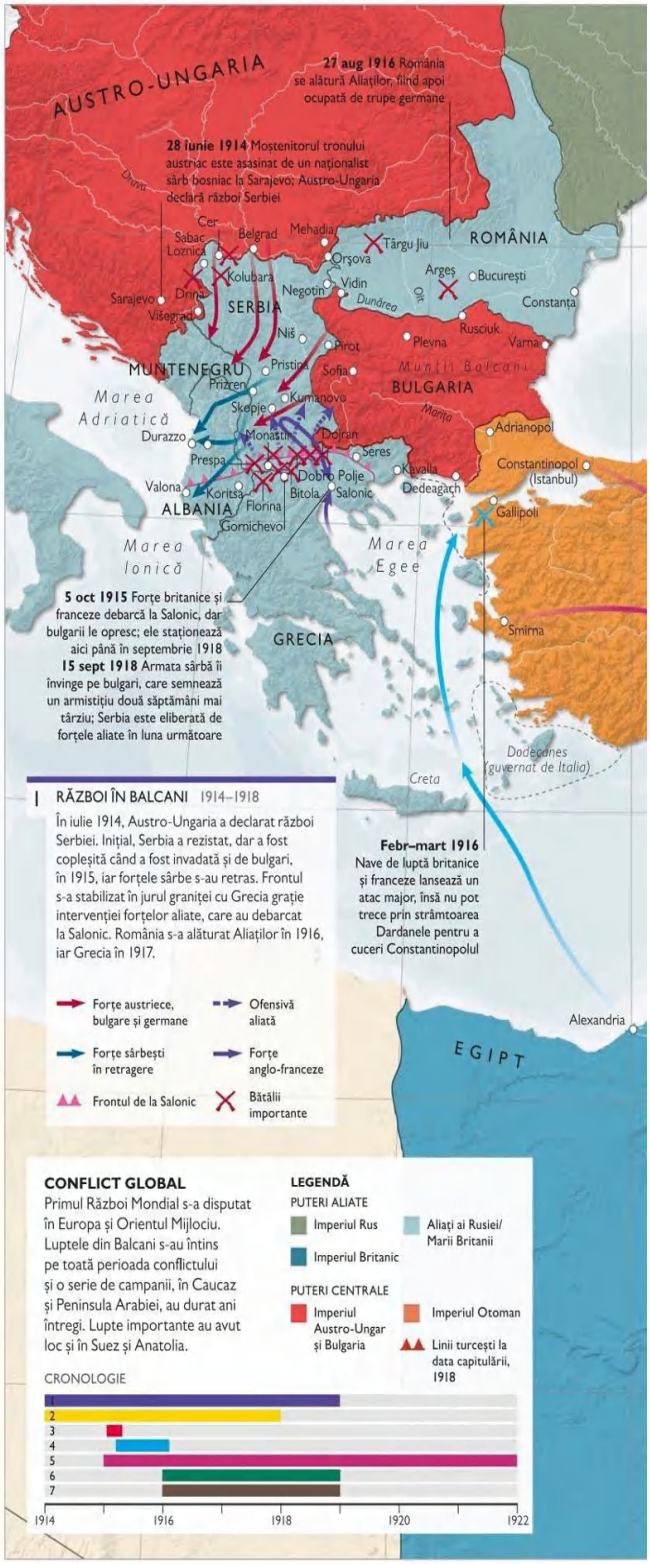

IMPERIUL RUS
Marea Neagră
Caucaz
15 nov 1914 Forțe turcești învinge un batalion rusesc la o mină de cupru la sud de Batumi, dar rușii reiau ofensiva
26 dec 1914 Armata III Turcă este zdrobită de ruși la Sarıkamış
7 nov 1914 Forțe turcești îi opresc pe ruși la Erzurum
Mijlocul lui sept 1918 Otomanii cuceresc Baku, bogat în petrol, dar armistițiul din noiembrie 1918 îi obligă să se retragă
GEORGIA
Batumi
Trebizond
Sarıkamış
Erzurum
Erzinjan
Eleşkirt
AZERBAIDJAN
Baku
ARMENIA
Ankara
Sivas
Anatolia
Mus
Lacul Van
Tabriz
IMPERIUL OTOMAN
Munții Taurus
Alexandretta
Alep
Mosul
Eufrat
Mesopotamia
Kirkuk
PERSIA
SIRIA
Cipru
Homs
Beirut
Damasc
Munții Zagros
Sultanabad
Bagdad
Kut al Amara
Tigru
Amara
26 ian 1915 Turcii lansează un atac asupra Canalului Suez
1 oct 1918 Edmund Allenby și T.E. Lawrence cuceresc Damascul
Megiddo
Amman
Ierusalim
Gaza
Palestina
Basra
11 dec 1917 Forțele lui Edmund Allenby pătrund în Gaza; Allenby intră în Ierusalim prin Poarta Jaffa
Cairo
Suez
Ma'an
Aqaba
Kuwait
Sinai
Peninsula Arabiei
Tabuk
Medina
Mada'in Salih
2 FRONTUL DIN CAUCAZ 1914–1917
Campania din Caucaz a reprezentat o serie de ciocniri între Imperiul Rus și cel Otoman. Rusia considera cucerirea Caucazului o oportunitate pentru a cuceri Constantinopolul, dar și pentru a acapara câmpurile petrolifere din Persia, iar otomanii sperau să recupereze teritoriile pierdute. Armata turcă a fost decimată.
Forțe ruseşti
Forțe turcești
Frontul rus/turc 1917
Bătălii importante
3 RAID ASUPRA CANALULUI SUEZ
26 IAN–4 FEBR 1915
Armata turcă a înaintat prin deșertul Sinai pentru a lansa un atac asupra Canalului Suez din Egipt, protejat de britanici. Forțele turcești sperau că vor tăia liniile de aprovizionare britanice dinspre India și vor provoca o revoltă islamică în Egipt împotriva dominației britanice. Atacul a eșuat, dar amenințarea turcă a blocat în regiune mii de soldați britanici.
Bătălie importantă
4 CAMPANIA DE LA GALLIPOLI
17 FEBR 1915–9 IAN 1916
În februarie 1915, forțe aliate au lansat o operațiune navală în Dardanele, cu scopul cuceririi Constantinopolului și al scoaterii Imperiului Otoman din război. Operațiunea a eșuat, așa că în aprilie forțe franceze și britanice, ajutate de trupe australiene și neozeelandeze, au debarcat la Gallipoli. După luni de lupte, Aliații s-au retras.
Flotă aliată
Bătălie importantă
7 CAMPANIILE LUI T.E. LAWRENCE 1916–1918
Supervizarea tactică a lui T.E. Lawrence a asigurat succesul Revoltei Arabe. El a condus o campanie de gherilă, cu acte de sabotaj pentru a arunca în aer calea ferată Hejaz – o rută de aprovizionare vitală pentru turci – și a cucerit fortul Aqaba. Forțele lui s-au alăturat generalului Sir Edmund Allenby în 1918, jucând un rol crucial în cucerirea teritoriilor otomane.
Forțe aliate conduse de T.E. Lawrence
Forțe turcești
Calea ferată Hejaz
6 CAMPANII BRITANICE 1916–1918
După înfrângerile grele suferite de Aliați în Orientul Mijlociu, soarta războiului a început să se schimbe. Revolta Arabă din 1916, o insurecție împotriva otomanilor, a contribuit la alungarea turcilor din cea mai mare parte a Peninsulei Arabiei. Gaza a căzut în noiembrie 1917, iar Ierusalimul în decembrie. Armatele britanice și arabe au înaintat, cucerind orașele Damasc și Alep în octombrie 1918.
Forțe aliate
Forțe turcești
Zonă a Revoltei Arabe
5 GENOCIDUL ARMEAN 1915–1922
Susținând că armenii din estul Anatoliei ar colabora cu forțele rusești, turcii au deportat comunitatea armeană, în mare parte creștină, în sudul țării. Au existat marșuri ale morții și execuții în masă în Deșertul Sirian, unde s-au înființat tabere de detenție. Până la 1,5 milioane de armeni au pierit în genocid.
Rute de deportare
Rute de scăpare ale refugiaților armeni

▷ **Australieni la Gallipoli**
Un soldat australian îl poartă în spate pe camaradul său rănit. Rolul Australiei și Noii Zeelande în luptele de la Gallipoli este comemorat de Ziua Anzac.

4 IZBUCNIRE A RĂZBOIULUI CIVIL 1917–1922
Deși bolșevicii cuceriseră puterea, constituiau o minoritate în Rusia. Lenin a declanșat „teroarea roșie" – o campanie de intimidare împotriva oricui era considerat o amenințare pentru regim purtată de noua poliție secretă bolșevică – CEKA. În acest timp, un violent război civil a izbucnit între bolșevici („roșii") și forțele antibolșevice, inclusiv Armata Albă, formată din susținători ai țarului și ofițeri din fosta armată țaristă. Foștii aliați ai Rusiei – Marea Britanie, Franța și SUA – i-au sprijinit pe albi, temându-se de răspândirea comunismului.
3 RUSIA IESE DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL 1917–1918
Noul guvern bolșevic, condus de Lenin, a semnat un armistițiu cu Puterile Centrale (p. 275) în decembrie 1917. Termenii acordului, duri pentru Rusia, au fost oficializați prin Tratatul de la Brest-Litovsk, în martie 1918. Rusia renunța la controlul statelor baltice și Ucrainei și era obligată să plătească despăgubiri de 6 milioane de mărci germane. Furia față de aceste pierderi a alimentat opoziția antibolșevică.
Granița Rusiei după Tratatul de la Brest-Litovsk 1918
2 REPUBLICI INDEPENDENTE 1917–1921
Imperiul Rus era foarte variat etnic și chemările la autodeterminare au început să se amplifice în rândul naționalităților non-ruse. După revoluție, Finlanda, Polonia, Estonia, Letonia, Lituania și Ucraina și-au proclamat independența, iar Armenia, Azerbaidjan și Georgia au format o republică efemeră. Confruntate cu criza financiară și cu slăbiciunile militare, Ucraina și statele din Caucaz au fost reabsorbite de URSS.
Țări care și-au proclamat independența de Rusia 1917–1918
State temporar independente de Rusia 1917–1921
Febr 1919–oct 1920 După succesele bolșevice în războiul civil, Lenin caută să recupereze teritoriile pierdute în favoarea Poloniei. După victorii inițiale, bolșevicii sunt învinși în bătălia de la Varșovia
18 dec 1918 Franța, o aliată a albilor, se implică în războiul civil, trimițând trupe la Odessa
8 apr 1919 Forțele aliate pierd Odessa în favoarea Armatei Roșii
7–17 nov 1920 Asediul Perekopului duce la o nouă victorie a roșilor, iar Armata Roșie ocupă Crimeea
10–13 apr 1918 În confruntarea de la Ekaterinodar, prima bătălie majoră dintre cele două armate, comandantul Armatei Albe este ucis în luptă.
Mart 1918 Rusia își mută capitala la Moscova (de la Petrograd) după ce soldații germani mărșăluiesc nestingheriți prin Rusia
16–17 iulie 1918 Țarul Nicolae al II-lea este executat de bolșevici, împreună cu soția sa, cei cinci copii și patru membri ai personalului imperial
Aug 1918 Forțele aliate oferă sprijin liderului Armatei Albe, amiralul Aleksandr Kolceak, care înființează un guvern la Omsk
5–10 sept 1918 Armata Albă, aliată cu cehii, suferă o înfrângere în bătălia de la Kazan
SUEDIA
Stockholm
FINLANDA
Marea Baltică
Revel (Tallinn)
ESTONIA
LETONIA
LITUANIA
Petrograd (St Petersburg)
Arhanghelsk
Petrozavodsk
Pskov
Novgorod
Varșovia
POLONIA
Minsk
Vitebsk
Moghilău
Tver
Vologda
Iaroslavl
Smolensk
Moscova
Kostroma
Jitomir
Gomel
Kaluga
Tula
Ivanovo
Viatka
Kiev
UCRAINA
Oriol
Nijni Novgorod
ROMÂNIA
Chișinău
Voronej
Kazan
Perm
Poltava
Nikolaiev
Odessa
Tambov
Harkov
Penza
Ekaterinburg
Tobolsk
BULGARIA
Perekop
Saratov
Samara
Ufa
Rostov-pe-Don
Novocerkassk
Sevastopol
Simferopol
Orenburg
Tomsk
Krasnoiarsk
Țaritîn (Stalingrad)
Krasnodar (Ekaterinodar)
Omsk
TURCIA
Marea Neagră
Volga
Astrahan
Batumi
GEORGIA
Kars
ARMENIA
AZERBAIDJAN
SIRIA
Baku
Tabriz
Marea Caspică
Marea Aral
Lacul Balhaș
Hiva
Buhara
Tașkent
IRAK
PERSIA
Marea Barents
Novaia Zemlea
Munții Ural
Ob
Irtîș
Siberia
Tannu-Tuva
MONGOLIA
CHINA
5 ATAC CAZAC 1917–1920
Cazacii, un grup care forma comunități independente, s-au ridicat la luptă împotriva bolșevicilor și mulți antibolșevici au venit să li se alăture în sudul Rusiei. Uniți cu albii, cazacii au pus bolșevicii în defensivă, de-a lungul frontului sudic, tăindu-le liniile de comunicații, asediind orașul-port Țaritîn între 1918 și 1920 și ocupând, o vreme, portul Voronej, în septembrie 1919.
Cazaci de pe Don
Cazaci din Kuban
6 OFENSIVE BOLȘEVICE 1917–1922
Deși albii aveau susținerea multor țări din afara Rusiei, bolșevicii au beneficiat de strălucitul lider Lev Troțki, un expert în tactică militară, și au fost mai bine organizați. Și, cel mai important, dețineau orașele industriale Moscova și Sankt-Petersburg, inclusiv o mare parte din rețeaua feroviară a Rusiei. Când războiul civil a luat sfârșit, în octombrie 1922, bolșevicii dețineau controlul total asupra Rusiei.
Bătălii bolșevice
Teritorii ocupate de bolșevici 1919
7 ÎNTEMEIEREA URSS DECEMBRIE 1922
După războiul civil, Rusia era în ruine. Circa 6 milioane de țărani muriseră de foame între 1921 și 1922 și multe orașe se răsculaseră. Lenin a suferit un atac cerebral în mai 1922. În decembrie 1922 a fost proclamată Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), bazată pe dominația unui singur partid. Lenin a murit în 1924, îngrijorat de luptele interne din partidul său. Dar moștenirea lui a fost primul stat socialist din lume.
URSS, 1922

REVOLUȚIA RUSĂ

Timp de secole, Imperiul Rus a fost guvernat de monarhi absoluți sau țari. Dar, în decursul unui singur an zbuciumat, poporul rus s-a răzvrătit, răsturnând dominația țaristă. Partidul Comunist al lui Lenin, bolșevicii, a preluat controlul și a pregătit terenul pentru crearea URSS.

Izbucnirea războiului în 1914 a unit, o vreme, masele nemulțumite ale Rusiei în jurul țarului, dar uriașele pierderi militare și lipsa de alimente au sporit resentimentele față de țarul Nicolae al II-lea. Pe 23 februarie 1917, la Petrograd a izbucnit o revoltă condusă de femei care stătuseră ore în șir la coadă la pâine. Revolta s-a transformat într-o grevă generală. Țarul a fost forțat să abdice în martie 1917, iar un guvern provizoriu a venit la conducere, dar s-a dovedit slab. În acest timp, Sovietul deputaților muncitorilor și soldaților din Petrograd, un consiliu care făcea presiuni pentru schimbare, devenea tot mai popular. Lenin, liderul facțiunii bolșevice din Partidul Social Democrat Rus, exilat pentru activități marxiste, a revenit în Rusia, convins că sosise vremea ca ideile sale să fie puse în practică. Dar liderul Guvernului Provizoriu, Aleksandr Kerenski, i-a scos pe bolșevici în afara legii și a ordonat arestarea lui Lenin, care a fugit în Finlanda. În august 1917, bolșevicii preluaseră controlul asupra Sovietului din Petrograd. Simțind apropierea victoriei, Lenin s-a întors acasă în toamnă, încredințat că bolșevicii vor prelua puterea.

„Istoria nu ne va ierta dacă nu preluăm puterea acum."

VLADIMIR LENIN, REVOLUȚIONAR, SEPTEMBRIE 1917

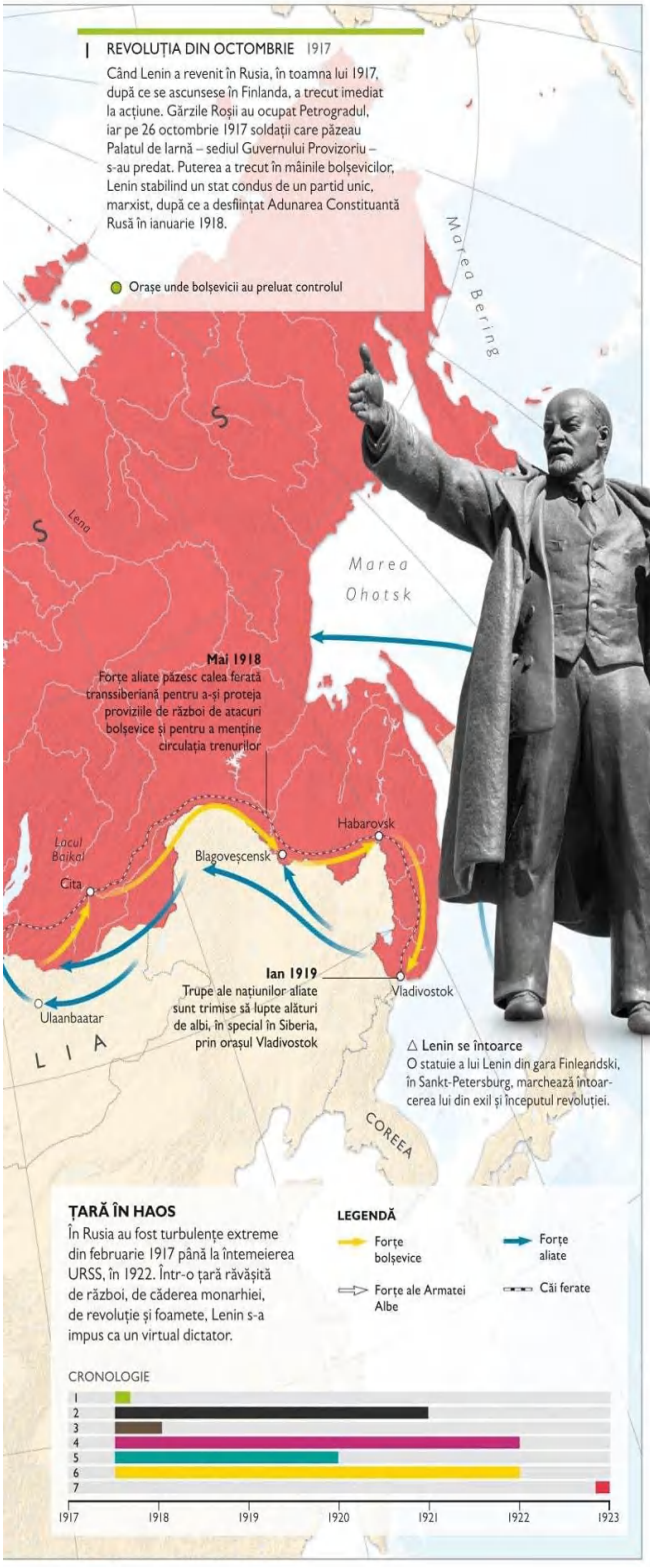
REVOLUȚIA DIN OCTOMBRIE 1917
Când Lenin a revenit în Rusia, în toamna lui 1917, după ce se ascunsese în Finlanda, a trecut imediat la acțiune. Gărzile Roșii au ocupat Petrogradul, iar pe 26 octombrie 1917 soldații care păzeau Palatul de Iarnă – sediul Guvernului Provizoriu – s-au predat. Puterea a trecut în mâinile bolșevicilor, Lenin stabilind un stat condus de un partid unic, marxist, după ce a desființat Adunarea Constituantă Rusă în ianuarie 1918.
Orașe unde bolșevicii au preluat controlul
Marea Bering
Lena
Marea Ohotsk
Mai 1918
Forțe aliate păzesc calea ferată transsiberiană pentru a-și proteja proviziile de război de atacuri bolșevice și pentru a menține circulația trenurilor
Habarovsk
Lacul Baikal
Blagoveșcensk
Cita
Ian 1919
Trupe ale națiunilor aliate sunt trimise să lupte alături de albi, în special în Siberia, prin orașul Vladivostok
Vladivostok
Ulaanbaatar
L I A
COREEA
△ Lenin se întoarce
O statuie a lui Lenin din gara Finleandski, în Sankt-Petersburg, marchează întoarcerea lui din exil și începutul revoluției.
ȚARĂ ÎN HAOS
În Rusia au fost turbulențe extreme din februarie 1917 până la întemeierea URSS, în 1922. Într-o țară răvășită de război, de căderea monarhiei, de revoluție și foamete, Lenin s-a impus ca un virtual dictator.
LEGENDĂ
Forțe bolșevice
Forțe aliate
Forțe ale Armatei Albe
Căi ferate
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923

LEV TROȚKI
1879–1940

Inițial membru al facțiunii menșevice a mișcării socialiste ruse, în opoziție cu bolșevicii, Lev Trotki se afla, în martie 1917, când țarul a fost răsturnat, în exil în SUA pentru activități antirăzboinice. S-a întors în Rusia și s-a alăturat bolșevicilor. Trotki a ajutat la organizarea Revoluției din Octombrie și la formarea Armatei Roșii, pe care a comandat-o apoi în Războiul Civil Rus (1917–1922). După moartea lui Lenin, în 1924, a intrat în conflict cu Iosif Stalin. Trotki a fost exilat din nou în 1929 și a primit azil în Mexic. În 1940 a fost înjunghiat mortal de un asasin stalinist.

EXTREMISM POLITIC

Primul Război Mondial a lăsat o moștenire otrăvită. Câteva națiuni – inclusiv Germania, Italia și Spania – au căutat soluții la problemele lor în extremismul politic.

△ **Naşterea fascismului** Charismaticul lider italian Benito Mussolini a inspirat mii de oameni. Salutul său cu mâna ridicată a devenit un simbol al fascismului.

După Primul Război Mondial, Europa a cunoscut o ascensiune a comunismului, ceea ce a declanșat apariția grupărilor de extremă dreapta. Oamenii s-au îndreptat către lideri dornici să-și asume autoritatea politică, iar Benito Mussolini, care a introdus termenul „fascism" pentru a descrie mișcarea sa politică de dreapta, a devenit dictatorul militar al Italiei în 1922. Mitingurile lui Mussolini și propaganda fascistă l-au influențat pe Adolf Hitler, speranța dreptei germane și liderul Partidului Național Socialist al Muncitorilor Germani (Nazist), de orientare rasistă, antisemită și anticomunistă. Anii 1930 au devenit o perioadă de tulburări extreme. Marea Depresie (pp. 286–287) a dus la o criză economică mondială. Atât comunismul, cât și fascismul au oferit răspunsuri populației flămânde și șomere. Guverne autoritariste au venit la putere în centrul și estul Europei, iar democrația a intrat în declin.

Crize și conflict

În Germania, pe fondul crizei economice și al ciocnirilor dintre naziști și comuniști, Hitler a preluat puterea în 1933. Războiul Civil Spaniol (pp. 292–293) a întruchipat antagonismul dintre fasciști și mișcările de stânga. Italia și Germania l-au susținut pe generalul fascist Francisco Franco și au folosit războiul spre a-și testa noile arme și strategii împotriva guvernului republican, susținut cu provizii și consilieri de URSS. Europa a trebuit din nou să aleagă tabere și să formeze alianțe.

▷ **Guernica sub bombe** Orașul basc Guernica din Spania a fost bombardat pe 26 aprilie 1937 de naziștii care îl sprijineau pe generalul Francisco Franco.

„Adevărul este că oamenii sunt sătui de libertate."

BENITO MUSSOLINI, DICTATOR ITALIAN, 1934

Ascensiunea naziștilor
Liderul nazist Adolf Hitler se adresează unei adunări a trupelor paramilitare SA *(Sturmabteilung)* în Germania, în 1933. Asemenea manifestări uriașe au dus la paroxism susținerea pentru Partidul Nazist.

6 IRLANDA 1916–1922
Izbucnirea Primului Război Mondial a întrerupt o criză politică în Marea Britanie legată de viitorul Irlandei. Eșecul de a rezolva criza a provocat o insurecție (Revolta de Paște, 1916), apoi un război de independență (1919–1922), când separatiștii irlandezi au luptat pentru proclamarea unei republici irlandeze independente. Divizarea în Irlanda de Nord (1922) și Statul Liber Irlandez a dus la alte tulburări.
Statul Liber Irlandez, 1922
7 PIERDERI GERMANE 1918–1919
Termenii impuși Germaniei prin Tratatul de la Versailles (1919) au fost punitivi. Germania a pierdut o optime din teritoriul ei de dinainte de război, incluzând zone din Polonia, Danemarca, Belgia și Franța. I s-au mai confiscat posesiunile coloniale și flota comercială, iar forțele armate i-au fost reduse. A fost obligată să plătească despăgubiri de război, ceea ce a provocat resentimente profunde și de durată.
Granițe ale Germaniei, 1918
1922 Irlanda este împărțită în două state: cele șase comitate majoritar protestante ale Ulsterului devin Irlanda de Nord și sunt subordonate Londrei
IRLANDA DE NORD
STATUL LIBER IRLANDEZ
OCEANUL ATLANTIC
Marea Nordului
MAREA BRITANIE
DANEMARCA
SUEDIA
FINLANDA
1920 Rusia recunoaște independența Finlandei prin Tratatul de la Tartu
1920 Estonia este eliberată de sub dominația rusească în urma Războiului Eston de Independență
ESTONIA
1921 Prin Tratatul de la Riga, Rusia se obligă să respecte independența Letoniei
LETONIA
Marea Baltică
LITUANIA
1923 Sunt stabilite granițele Poloniei
PRUSIA ORIENTALĂ
1920 Lituania și Rusia sovietică semnează un tratat de pace după Războiul Lituanian de Independență
OLANDA
GERMANIA
POLONIA
BELGIA
RUHR
SILEZIA SUPERIOARĂ
LUXEMBURG
SAAR
1918 Provincia Basarabia este alipită României
ALSACIA-LORENA
FRANȚA
CEHOSLOVACIA
ELVEȚIA
AUSTRIA
UNGARIA
TRANSILVANIA
BASARABIA
ROMÂNIA
1919 Tratatul de la Saint-Germain stabilește granițele noului stat Austria
TIROLUL INFERIOR
IUGOSLAVIA
SPANIA
ITALIA
BULGARIA
ALBANIA
TRACIA ORIENTALĂ
1918 Este format Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor din părți ale fostului Imperiu Austro-Ungar și din Serbia. El va fi redenumit Iugoslavia în 1929
GRECIA
Smirna
1919 Grecia ocupă Smirna, declanșând un război contra Turciei
Dodecanes
Creta
Marea Mediterană
5 PRĂBUȘIRE ȘI DESTRĂMARE A AUSTRO-UNGARIEI 1918–1923
După ce regimul habsburgic s-a prăbușit în 1918, noi state naționale au fost create în Austria, Ungaria și Cehoslovacia. Totodată, teritorii habsburgice au fost absorbite de noile state Polonia și Iugoslavia. Armatei austriece i-au fost impuse restricții și despăgubiri de război, iar Ungaria a pierdut două treimi din fostul său teritoriu, în principal în favoarea Iugoslaviei și a României.
Graniță a Austro-Ungariei în 1914
4 PALESTINA 1922–1947
În 1922, britanicilor li s-a încredințat oficial mandatul de a guverna regiunea, după ce au promis că vor înființa un stat evreiesc în Palestina. Arabii s-au ridicat împotriva dominației britanice și mulți au fost uciși în cursul Revoltei Arabe (1936–1939). Afluxul de refugiați evrei din teritoriile ocupate de naziști și sugestia Națiunilor Unite ca Palestina să fie împărțită în două state – arab și evreu – au exacerbat tensiunile. În 1947 a izbucnit un război civil (pp. 332–333).
Palestina guvernată prin mandat, 1922
3 TURCIA 1922–1923
Războiul de Independență (1922–1923) a dus la o confruntare între Atatürk și rebelii din armata sa, pe de o parte, și sultanul otoman și reprezentanții Aliaților, pe de alta. După victoria naționaliștilor s-a format un nou guvern la Ankara, iar Tratatul de la Sèvres a fost respins. Tratatul de la Lausanne (1923) a legitimat noua republică turcă independentă și a marcat sfârșitul Imperiului Otoman.
Turcia după Tratatul de la Sèvres, 1920
Teritorii redate Turciei după Tratatul de la Lausanne, 1923
Teritoriu anexat de Turcia, 1921
2 TERITORII SUB MANDAT BRITANIC ȘI FRANCEZ 1920–1946
Tratatul de la Sèvres, semnat în august 1920, a divizat părți ale înfrântului Imperiu Otoman între Marea Britanie și Franța. Guvernul otoman a acceptat tratatul, respins însă de naționaliștii turci conduși de Mustafa Kemal Atatürk, decișii să alunge armatele străine. În Egipt (protectorat britanic), diminuarea prezenței militare britanice după război a permis partidului naționalist Wafd să declanșeze o revoluție. Independența limitată a fost obținută în februarie 1922.
Sub mandat francez
Sub mandat britanic
Protectorat britanic
1922 Susținerea populară tot mai intensă pentru partidul Wafd determină Marea Britanie să acorde Egiptului o independență limitată
EGIPT

URMĂRI ALE MARELUI RĂZBOI

La finele Primului Război Mondial, peisajul politic din Europa și din Orientul Mijlociu se schimbase pentru totdeauna. Imperii și dinastii vechi de secole se prăbușiseră, fuseseră redesenate granițe și fuseseră create noi state naționale; în același timp însă, semințele unui viitor conflict fuseseră sădite.

Primul Război Mondial a avut un efect profund asupra politicii mondiale, provocând dispariția unor monarhii puternice – Germania, Rusia și Austro-Ungaria. Aliații victorioși s-au întrunit la Conferința de pace de la Paris pentru a încheia noi acorduri. Principalul rezultat a fost Tratatul de la Versailles, care pedepsea sever Germania. Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria au suferit și ele pierderi, iar Italia, intrată în război în 1915, a primit foste teritorii habsburgice în nordul Peninsulei Italice. Beneficiare au fost și cele nouă state naționale nou create în Europa. Războiul a avut un impact deosebit și asupra Orientului Mijlociu. În 1916, Acordul Sykes–Picot a expus intenția divizării teritoriilor otomane din Orientul Mijlociu în zone controlate de britanici și de francezi. În multe regiuni, plasarea populației sub control francez sau britanic în 1920 a alimentat sentimente naționaliste.

Învingătorii din Primul Război Mondial au sperat să făurească o pace durabilă, dar disputele au continuat la nivel global, iar șomajul masiv, divergențele ideologice, naționalismul fanatic și amenințarea comunistă au dus la escaladarea tensiunilor internaționale.

„Acesta [Tratatul de la Versailles] nu este o pace. Este un armistițiu pe 20 de ani."

FERDINAND FOCH, GENERAL FRANCEZ, 28 IUNIE 1919

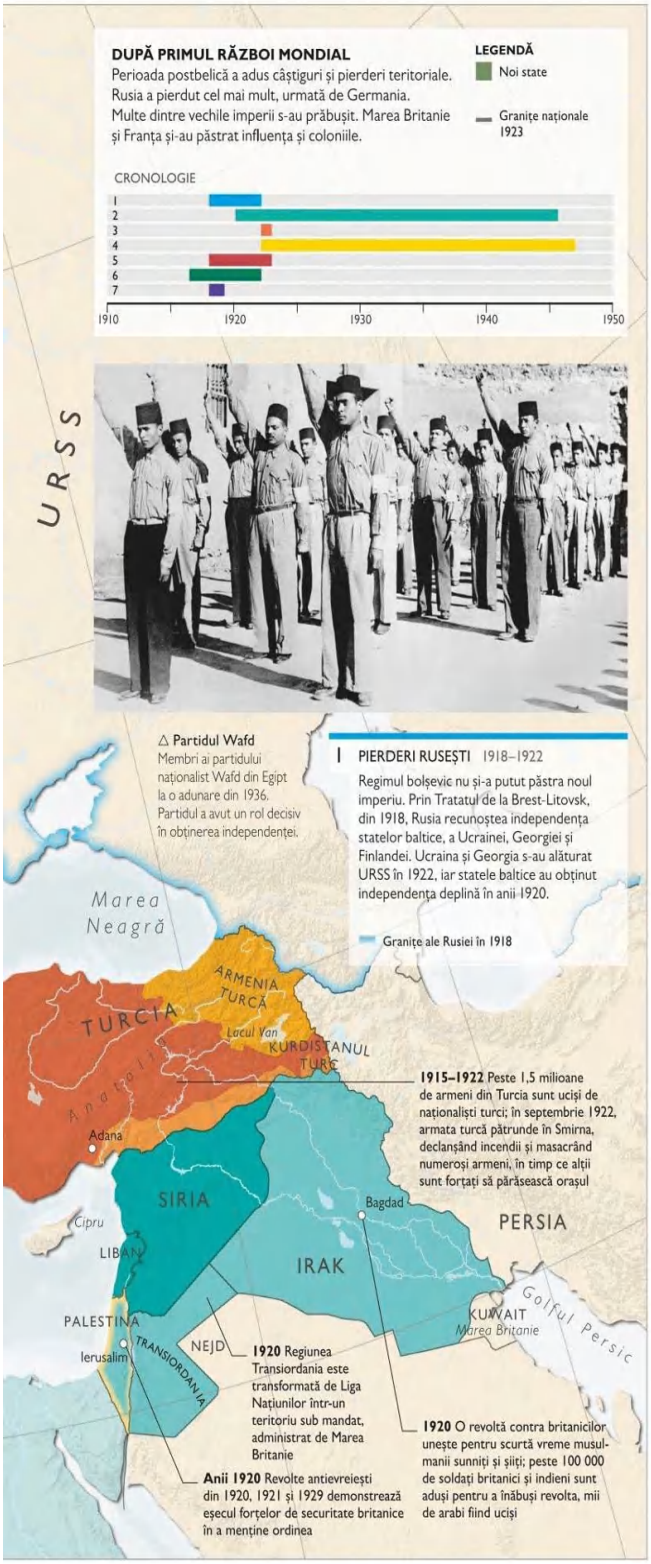
DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
Perioada postbelică a adus câștiguri și pierderi teritoriale. Rusia a pierdut cel mai mult, urmată de Germania. Multe dintre vechile imperii s-au prăbușit. Marea Britanie și Franța și-au păstrat influența și coloniile.
LEGENDĂ
Noi state
Granițe naționale 1923
CRONOLOGIE
1910
1920
1930
1940
1950
URSS
△ Partidul Wafd
Membri ai partidului naționalist Wafd din Egipt la o adunare din 1936. Partidul a avut un rol decisiv în obținerea independenței.
PIERDERI RUSEȘTI 1918–1922
Regimul bolșevic nu și-a putut păstra noul imperiu. Prin Tratatul de la Brest-Litovsk, din 1918, Rusia recunoștea independența statelor baltice, a Ucrainei, Georgiei și Finlandei. Ucraina și Georgia s-au alăturat URSS în 1922, iar statele baltice au obținut independența deplină în anii 1920.
Granițe ale Rusiei în 1918
Marea Neagră
ARMENIA TURCĂ
TURCIA
Lacul Van
KURDISTANUL TURC
Anatolia
Adana
1915–1922 Peste 1,5 milioane de armeni din Turcia sunt uciși de naționaliști turci; în septembrie 1922, armata turcă pătrunde în Smirna, declanșând incendii și masacrând numeroși armeni, în timp ce alții sunt forțați să părăsească orașul
SIRIA
Bagdad
PERSIA
Cipru
LIBAN
IRAK
Golful Persic
KUWAIT
Marea Britanie
PALESTINA
NEJD
Ierusalim
TRANSIORDANIA
1920 Regiunea Transiordania este transformată de Liga Națiunilor într-un teritoriu sub mandat, administrat de Marea Britanie
1920 O revoltă contra britanicilor unește pentru scurtă vreme musulmanii sunniți și șiiți; peste 100 000 de soldați britanici și indieni sunt aduși pentru a înăbuși revolta, mii de arabi fiind uciși
Anii 1920 Revolte antievreiești din 1920, 1921 și 1929 demonstrează eșecul forțelor de securitate britanice în a menține ordinea

LIGA NAȚIUNILOR
1920–1946

Propusă de președintele american Woodrow Wilson, Liga Națiunilor a fost o organizație internațională înființată la Geneva, în 1920, pentru a menține pacea. Conflictele urmau să fie tranșate prin negocieri, diplomație și, dacă era necesar, prin sancțiuni. Liga s-a bazat pe bunăvoința internațională, dar Germania și Rusia au fost excluse, iar Senatul american a refuzat să ratifice calitatea de membru a SUA. În 1946, Liga a fost înlocuită de Organizația Națiunilor Unite.

Președintele Wilson sosește în Italia pentru a discuta înființarea Ligii Națiunilor.

MAREA CRIZĂ

Prăbușirea pieței bursiere din SUA în octombrie 1929 a făcut parte dintr-o recesiune economică globală. Pe când oamenii își pierdeau încrederea în democrație, noi politici extremiste au dobândit popularitate, pregătind terenul pentru al Doilea Război Mondial.

SUA și-au revenit rapid după Primul Război Mondial. Uzinele folosite pentru efortul de război și-au modificat profilul, fabricând produse de larg consum, iar creșterea industrială s-a dublat în anii 1920. Mii de americani au investit pe piața bursieră, adesea folosind bani împrumutați. Acest deceniu prosper a devenit cunoscut ca „nebunii ani '20". Dar, încă de la mijlocul deceniului, au început să apară semnele declinului. Șomajul creștea, iar vânzările de mașini se diminuaseră. Criza a izbucnit pe 24 octombrie, când bursa a căzut cu 11%. S-a instalat panica și, în următoarele șase zile, piața bursieră s-a prăbușit. Un sfert din angajații americani și-au pierdut locul de muncă. La jumătatea anului 1932, Franklin Roosevelt l-a înlocuit pe Herbert Hoover ca președinte și a promis o „Nouă Înțelegere" (New Deal) privind reforme sociale și economice.

Marea Criză s-a răspândit pe tot globul, ducând la o sărăcire masivă a populației. Singura țară care nu a fost afectată a fost URSS. În Germania, solicitările de restituire a uriașelor împrumuturi acordate de SUA au sărăcit și mai mult țara, crescând popularitatea Partidului Nazist al lui Adolf Hitler.

„Ar putea fi o recesiune a valorilor bursei, dar nu de proporțiile unui crah."

IRVING FISHER, ECONOMIST AMERICAN, 5 SEPTEMBRIE 1929

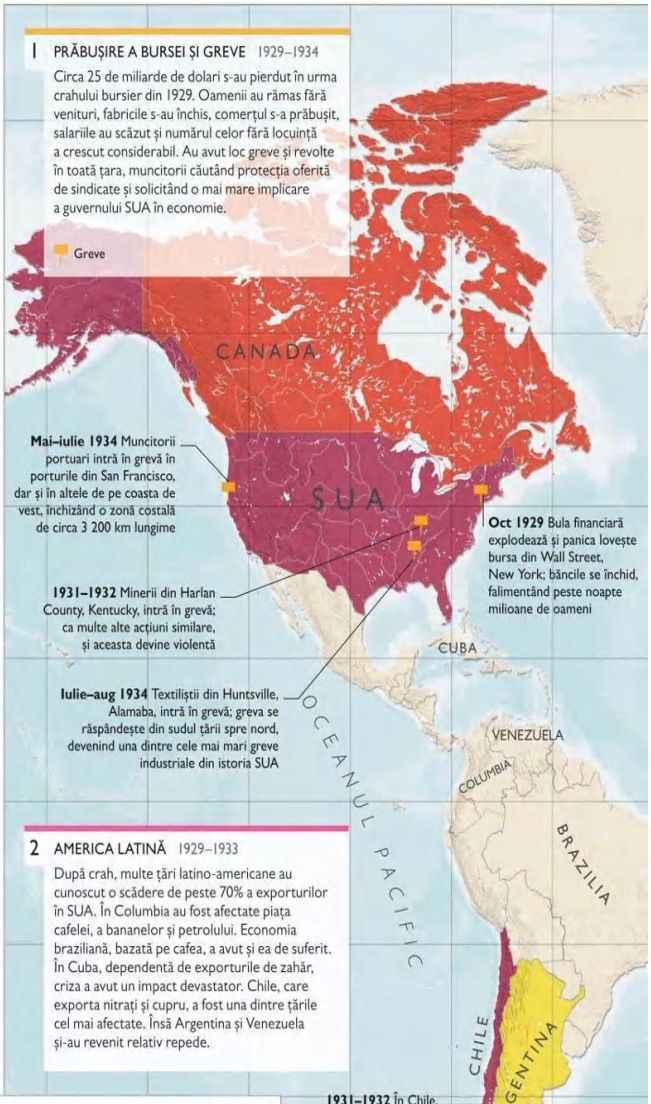
1 PRĂBUȘIRE A BURSEI ȘI GREVE 1929–1934
Circa 25 de miliarde de dolari s-au pierdut în urma crahului bursier din 1929. Oamenii au rămas fără venituri, fabricile s-au închis, comerțul s-a prăbușit, salariile au scăzut și numărul celor fără locuință a crescut considerabil. Au avut loc greve și revolte în toată țara, muncitorii căutând protecția oferită de sindicate și solicitând o mai mare implicare a guvernului SUA în economie.
Greve
CANADA
SUA
Mai–iulie 1934 Muncitorii portuari intră în grevă în porturile din San Francisco, dar și în altele de pe coasta de vest, închizând o zonă costală de circa 3 200 km lungime
Oct 1929 Bula financiară explodează și panica lovește bursa din Wall Street, New York; băncile se închid, falimentând peste noapte milioane de oameni
1931–1932 Minerii din Harlan County, Kentucky, intră în grevă; ca multe alte acțiuni similare, și aceasta devine violentă
Iulie–aug 1934 Textiliștii din Huntsville, Alamaba, intră în grevă; greva se răspândește din sudul țării spre nord, devenind una dintre cele mai mari greve industriale din istoria SUA
CUBA
OCEANUL PACIFIC
VENEZUELA
COLUMBIA
BRAZILIA
2 AMERICA LATINĂ 1929–1933
După crah, multe țări latino-americane au cunoscut o scădere de peste 70% a exporturilor în SUA. În Columbia au fost afectate piața cafelei, a bananelor și petrolului. Economia braziliană, bazată pe cafea, a avut și ea de suferit. În Cuba, dependentă de exporturile de zahăr, criza a avut un impact devastator. Chile, care exporta nitrați și cupru, a fost una dintre țările cel mai afectate. Însă Argentina și Venezuela și-au revenit relativ repede.
CHILE
ARGENTINA
1931–1932 În Chile, exporturile de cupru se prăbușesc și valoarea exporturilor de nitrat de sodiu către SUA scade de la 21 milioane de dolari la doar 1,4 milioane
1929–1930 În Argentina, exporturile de cereale și carne de vită scad cu peste două treimi și inflația crește; instabilitatea politică ulterioară duce la instalarea unei dictaturi militare

DUST BOWL

În 1932, secete severe au lovit SUA, din Texas în cele două Dakote. Solul de la suprafață, expus eroziunii, s-a transformat în praf și, fără perdele forestiere care să-i oprească, curenți puternici de aer au purtat praful, declanșând furtuni uriașe. Oameni și animale au fost sufocați de praful târnit de vânt. Fermierii, deja afectați de Marea Criză, au fost obligați să migreze spre vest, în California, unde recoltele regulate ofereau locuri de muncă. Mulți au străbătut Route 66, care a devenit cunoscută drept „drumul către șansă".

LEGENDĂ

- Zonă grav afectată
- Alte zone afectate de furtuni de praf
- Rută de migrație

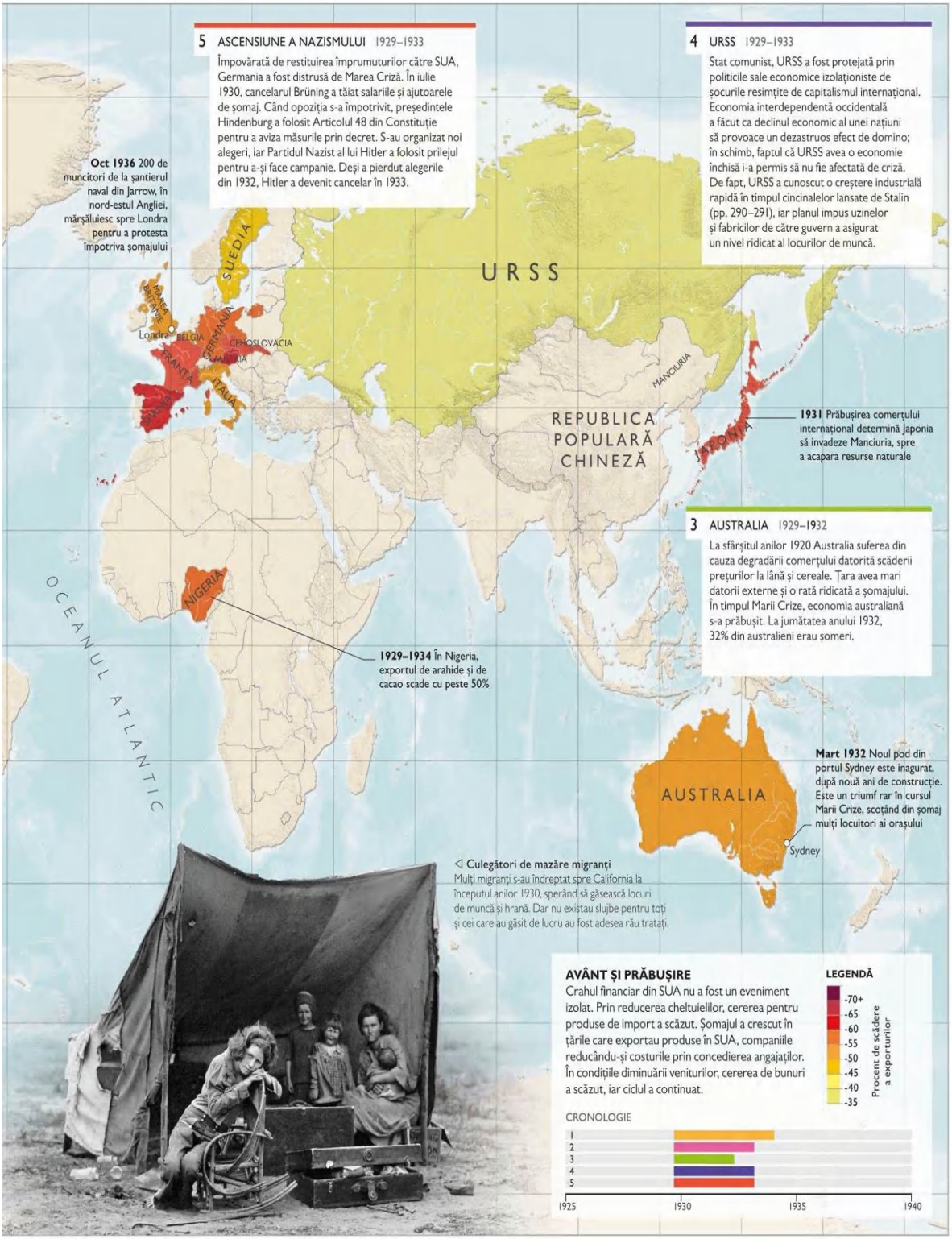
5 ASCENSIUNE A NAZISMULUI 1929–1933
Împovărată de restituirea împrumuturilor către SUA, Germania a fost distrusă de Marea Criză. În iulie 1930, cancelarul Brüning a tăiat salariile și ajutoarele de șomaj. Când opoziția s-a împotrivit, președintele Hindenburg a folosit Articolul 48 din Constituție pentru a aviza măsurile prin decret. S-au organizat noi alegeri, iar Partidul Nazist al lui Hitler a folosit prilejul pentru a-și face campanie. Deși a pierdut alegerile din 1932, Hitler a devenit cancelar în 1933.
4 URSS 1929–1933
Stat comunist, URSS a fost protejată prin politicile sale economice izolaționiste de șocurile resimțite de capitalismul internațional. Economia interdependentă occidentală a făcut ca declinul economic al unei națiuni să provoace un dezastruos efect de domino; în schimb, faptul că URSS avea o economie închisă i-a permis să nu fie afectată de criză. De fapt, URSS a cunoscut o creștere industrială rapidă în timpul cincinalelor lansate de Stalin (pp. 290–291), iar planul impus uzinelor și fabricilor de către guvern a asigurat un nivel ridicat al locurilor de muncă.
Oct 1936 200 de muncitori de la șantierul naval din Jarrow, în nord-estul Angliei, mărșăluiesc spre Londra pentru a protesta împotriva șomajului
SUEDIA
URSS
MAREA BRITANIE
Londra
BELGIA
GERMANIA
CEHOSLOVACIA
FRANȚA
ITALIA
SPANIA
MANCIURIA
REPUBLICA POPULARĂ CHINEZĂ
JAPONIA
1931 Prăbușirea comerțului internațional determină Japonia să invadeze Manciuria, spre a acapara resurse naturale
3 AUSTRALIA 1929–1932
La sfârșitul anilor 1920 Australia suferea din cauza degradării comerțului datorită scăderii prețurilor la lână și cereale. Țara avea mari datorii externe și o rată ridicată a șomajului. În timpul Marii Crize, economia australiană s-a prăbușit. La jumătatea anului 1932, 32% din australieni erau șomeri.
NIGERIA
1929–1934 În Nigeria, exportul de arahide și de cacao scade cu peste 50%
OCEANUL ATLANTIC
AUSTRALIA
Mart 1932 Noul pod din portul Sydney este inaugurat, după nouă ani de construcție. Este un triumf rar în cursul Marii Crize, scoțând din șomaj mulți locuitori ai orașului
Sydney
◁ Culegători de mazăre migranți
Mulți migranți s-au îndreptat spre California la începutul anilor 1930, sperând să găsească locuri de muncă și hrană. Dar nu existau slujbe pentru toți și cei care au găsit de lucru au fost adesea rău tratați.
AVÂNT ȘI PRĂBUȘIRE
Crahul financiar din SUA nu a fost un eveniment izolat. Prin reducerea cheltuielilor, cererea pentru produse de import a scăzut. Șomajul a crescut în țările care exportau produse în SUA, companiile reducându-și costurile prin concedierea angajaților. În condițiile diminuării veniturilor, cererea de bunuri a scăzut, iar ciclul a continuat.
LEGENDĂ
-70+
-65
-60
-55
-50
-45
-40
-35
Procent de scădere a exporturilor
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
1925
1930
1935
1940

2 DESTRĂMARE A ALIANȚEI 1927–1936
La începutul anilor 1920, URSS a sprijinit GMD, considerându-l parte a revoluției antiimperialiste. În 1923, sovieticii au ordonat PCC să se alăture GMD, dar rivalitatea acerbă dintre cele două partide s-a menținut. După o alianță temporară, Chiang a demis consilierii sovietici și s-a întors împotriva PCC, printr-un atac sălbatic asupra Shanghaiului, ce a marcat începutul unei lungi perioade de ciocniri violente între cele două partide.
Ciocniri între PCC și KMT, cu dată
1 EXPEDIȚIA NORDICĂ 1926–1928
În afara celor câteva provincii controlate de GMD, China era stăpânită de seniori ai războiului locali. Conduse de Chiang Kai-shek și susținute de URSS comunistă, GMD și PCC și-au unit forțele și au înaintat spre nord, din Guanghzou, spre a unifica întreaga Chină în cursul unei campanii numite Expediția Nordică. În prima fază, ei au cucerit regiunile sudice, centrale și estice, bogate și dens populate.
Expediția Nordică 1926–1928
CHINA NAȚIONALISTĂ, 1926–1937
Guomindang (GMD) a controlat teritorii vaste după 1926, dar controlul său a fost contestat de forțe interne și internaționale, dornice să le acapareze.
3 REUNIFICARE CHINEZĂ 1928
În a doua etapă a Expediției Nordice, unii seniori ai războiului s-au aliat cu GMD. Acest nou sprijin a permis GMD să cucerească orașul Beijing. Guomindang a devenit cea mai puternică forță din China, iar Chiang Kai-shek a fost proclamat președinte al Republicii China în 1928.
Teritoriu controlat de Guomindang la 1928
Seniori ai războiului care s-au alăturat Expediției Nordice
MANCIUKUO (MANCIURIA)
KIRIN
JEHOL
FENGTIAN
Mukden (Shenyang)
MONGOLIA
CHAHAR
SUIYUAN
Beijing
1912–1945 Chiang nu reușește să cucerească Shanxi, aflat în mâinile seniorului războiului Yan Xishan, dar în 1927 Yan formează o alianță efemeră cu Chiang
SHANXI
ZHILI
Taiyuan
8 iunie 1928 Căderea Beijingului: o importantă victorie, care aduce nordul extrem sub controlul GMD
COREEA
NINGXIA
SHAANXI
Jinan
SHANDONG
Marea Galbenă
QINGHAI
GANSU
Lanzhou
Zhengzhou
Xi'an
CHINA
HENAN
Mart 1927 Cucerit de trupele lui Chiang, Nanjing devine noua capitală a Republicii China
Nanjing
12 apr 1927
Shanghai
20 apr 1929 Wuhan, ales capitală de elemente rivale, de stânga, din cadrul GMD, este cucerit de trupele lui Chiang
HUBEI
Wuhan
Hangzhou
CHUANBIAN
SICHUAN
Chongqing
1 aug 1927
Nanchang
13 sept 1927
Changsa
Fuzhou
Marea Chinei de Est
JIANGXI
HUNAN
GUIZHOU
FUJIAN
Taiwan
YUNNAN
Guilin
Shantou
GUANGXI
GUANGDONG
9 dec 1927
Canton (Guangzhou)
9 dec 1927 O violentă insurecție comunistă are loc după ce GMD anulează alianța cu PCC
BIRMANIA
INDOCHINA FRANCEZĂ
HAINAN
4 UNIFICARE INCOMPLETĂ 1931–1937
În ciuda succesului Expediției Nordice, China a fost doar parțial unificată. Chiang nu i-a putut învinge pe toți seniorii războiului locali, mai ales pe cei din nord. Confruntat cu invazia japoneză în Manciuria, în septembrie 1931, el s-a decis să lichideze conflictul intern. Între 1935–1937, Chiang a adus tot mai multe provincii sub influența Republicii China.
Control japonez până în 1936
Control al Guomindang până în 1937

▽ **Chiang Kai-shek**
După moartea fondatorului partidului, Sun Yat-sen, președinte al GMD a devenit, în 1926, Chiang Kai-shek. A încercat să modernizeze China, deși era măcinată de conflicte interne și de amenințarea Japoniei.

CHINA ȘI NAȚIONALISMUL

Când ultimul ei împărat a abdicat, în 1912 (pp. 252–253), China a fost sfâșiată de conflicte interne, seniori ai războiului locali și Partidul Naționalist (GMD) grăbindu-se să umple vidul de putere. După ce Japoniei i s-au atribuit teritorii în China, tulburările politice au crescut, ducând la apariția Partidului Comunist. Au urmat ani de lupte între cele două partide și japonezi, disputele continuând și în al Doilea Război Mondial.

Anii ce au urmat căderii dinastiei Qing au fost tulburi. Seniori ai războiului regionali s-au luptat pentru teritorii, iar Partidul Naționalist, Guomindang, care contribuise la răsturnarea monarhiei, i-a înfruntat pentru a controla țara. După ce Japoniei i-au fost atribuite teritorii în China prin Conferința de pace de la Paris (1919), un grup radical, Mișcarea 4 Mai, a solicitat schimbarea acestei stări de fapt și astfel a apărut Partidul Comunist Chinez (PCC). În 1924, GMD a stabilit un guvern la Guanghzhou și a pus bazele unei armate. În 1926, noul lider, Chiang Kai-shek (Jiang Jieshi), a inițiat o campanie militară pentru zdrobirea seniorilor războiului locali și unificarea Chinei. Inițial, PCC l-a ajutat, dar în 1927, temându-se de o luptă pentru putere, Chiang s-a întors împotriva comuniștilor, masacrându-i pe cei din Shanghai, ceea ce a dus la război civil (pp. 310–311). GMD și PCC au ajuns la un armistițiu tensionat în 1937, când Japonia a început să ocupe teritoriul chinez.

CHINA

În prima jumătate a secolului XX, China a cunoscut permanent tulburări, cu bătălii purtate împotriva seniorilor războiului regionali în tentativa de a unifica vasta națiune, cu lupte frecvente între naționaliști și comuniști și cu amenințarea continuă a invaziei japoneze.

CRONOLOGIE

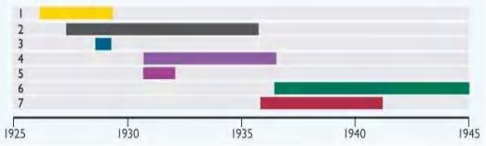

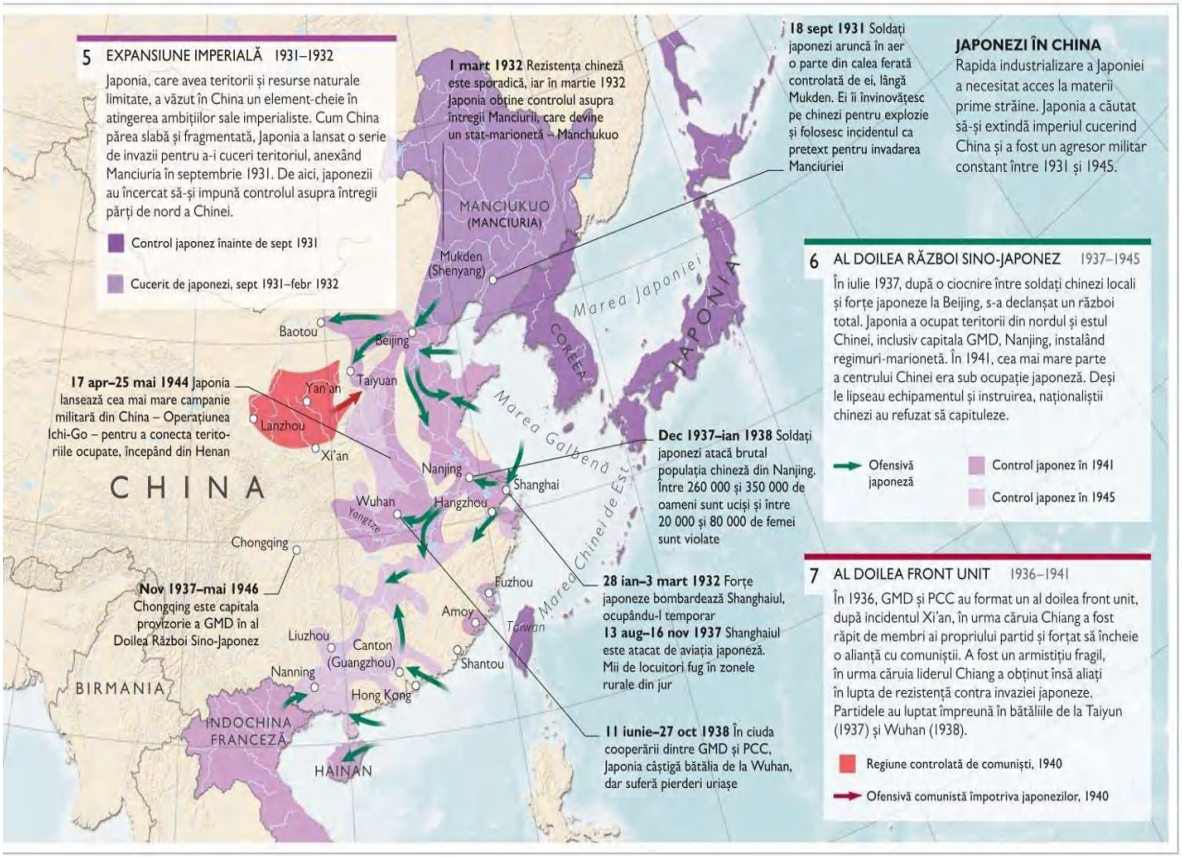
5 EXPANSIUNE IMPERIALĂ 1931–1932
Japonia, care avea teritorii și resurse naturale limitate, a văzut în China un element-cheie în atingerea ambițiilor sale imperialiste. Cum China părea slabă și fragmentată, Japonia a lansat o serie de invazii pentru a-i cuceri teritoriul, anexând Manciuria în septembrie 1931. De aici, japonezii au încercat să-și impună controlul asupra întregii părți de nord a Chinei.
Control japonez înainte de sept 1931
Cucerit de japonezi, sept 1931–febr 1932
1 mart 1932 Rezistența chineză este sporadică, iar în martie 1932 Japonia obține controlul asupra întregii Manciurii, care devine un stat-marionetă – Manchukuo
18 sept 1931 Soldați japonezi aruncă în aer o parte din calea ferată controlată de ei, lângă Mukden. Ei îi învinovățesc pe chinezi pentru explozie și folosesc incidentul ca pretext pentru invadarea Manciuriei
JAPONEZI ÎN CHINA
Rapida industrializare a Japoniei a necesitat acces la materii prime străine. Japonia a căutat să-și extindă imperiul cucerind China și a fost un agresor militar constant între 1931 și 1945.
MANCIUKUO (MANCIURIA)
Mukden (Shenyang)
Marea Japoniei
COREEA
JAPONIA
Baotou
Beijing
Taiyuan
Yan'an
Lanzhou
Xi'an
17 apr–25 mai 1944 Japonia lansează cea mai mare campanie militară din China – Operațiunea Ichi-Go – pentru a conecta teritoriile ocupate, începând din Henan
CHINA
Marea Galbenă
Marea Chinei de Est
Nanjing
Shanghai
Wuhan
Yangtze
Hangzhou
Chongqing
Nov 1937–mai 1946 Chongqing este capitala provizorie a GMD în al Doilea Război Sino-Japonez
Fuzhou
Amoy
Taiwan
Liuzhou
Canton (Guangzhou)
Shantou
Nanning
Hong Kong
BIRMANIA
INDOCHINA FRANCEZĂ
HAINAN
Dec 1937–ian 1938 Soldați japonezi atacă brutal populația chineză din Nanjing. Între 260 000 și 350 000 de oameni sunt uciși și între 20 000 și 80 000 de femei sunt violate
28 ian–3 mart 1932 Forțe japoneze bombardează Shanghaiul, ocupându-l temporar
13 aug–16 nov 1937 Shanghaiul este atacat de aviația japoneză. Mii de locuitori fug în zonele rurale din jur
11 iunie–27 oct 1938 În ciuda cooperării dintre GMD și PCC, Japonia câștigă bătălia de la Wuhan, dar suferă pierderi uriașe
6 AL DOILEA RĂZBOI SINO-JAPONEZ 1937–1945
În iulie 1937, după o ciocnire între soldați chinezi locali și forțe japoneze la Beijing, s-a declanșat un război total. Japonia a ocupat teritorii din nordul și estul Chinei, inclusiv capitala GMD, Nanjing, instalând regimuri-marionetă. În 1941, cea mai mare parte a centrului Chinei era sub ocupație japoneză. Deși le lipseau echipamentul și instruirea, naționaliștii chinezi au refuzat să capituleze.
Ofensivă japoneză
Control japonez în 1941
Control japonez în 1945
7 AL DOILEA FRONT UNIT 1936–1941
În 1936, GMD și PCC au format un al doilea front unit, după incidentul Xi'an, în urma căruia Chiang a fost răpit de membri ai propriului partid și forțat să încheie o alianță cu comuniștii. A fost un armistițiu fragil, în urma căruia liderul Chiang a obținut însă aliați în lupta de rezistență contra invaziei japoneze. Partidele au luptat împreună în bătăliile de la Taiyun (1937) și Wuhan (1938).
Regiune controlată de comuniști, 1940
Ofensivă comunistă împotriva japonezilor, 1940

1 GULAGURI 1917–1953

Gulagurile – lagăre de concentrare pentru prizonieri – au fost create sub Lenin, dar s-au înmulțit sub Stalin. Aici erau închiși condamnați de tot felul pentru a munci în zone îndepărtate și aspre ale țării, cum ar fi nordul arctic și estul Siberiei. Nivelul maxim de deținuți a fost atins la sfârșitul anilor 1940, dar sistemul a fost redus treptat de succesorii lui Stalin.

Gulag

Regiune cu lagăre de izolare

2 COLECTIVIZARE 1927–1953

Stalin a considerat metodele agricole sovietice demodate, deoarece produceau prea puțină hrană pentru populația urbană în creștere. După 1927, Stalin a încurajat colectivizarea, unind micile ferme în cooperative de producție mai mari. Producția agricolă a crescut, iar populația disponibilizată a fost folosită în industrie. Țăranii au fost constrânși prin teroare să-și predea pământurile statului. Milioane au fost lăsați să moară de foame, persecutați sau trimiși în gulag. În 1939, 99% din terenurile agricole din URSS erau colectivizate.

3 INDUSTRIALIZARE 1928–1953

Principala ambiție a lui Stalin a fost industrializarea masivă. Peste 12 milioane de oameni s-au mutat din zone rurale către noi orașe și fabrici construite de la zero sau remodelate între 1928 și 1932. Ei au fost atrași de promisiunea unor salarii mari și a învățării unei meserii. Pentru muncitori, traiul a fost brutal, dar Stalin își atinsese scopul: în primul cincinal, încheiat în 1934, producția industrială a crescut cu 50%.

Orașe noi sau remodelate

Nov 1923 Este inaugurat lagărul de prizonieri Solovki, pe o insulă din Marea Albă. Aici sunt încarcerați adversarii politici și criminali

Mar 1918 Temându-se de o invazie din vest, Lenin mută capitala mai la est, la Moscova. Orașul este intens modernizat, construindu-se și un sistem de metrou.

1945 După Primul Război Mondial, Kiev devine un important centru industrial

1921 Novosibirsk este reconstruit după pagubele produse în urma războiului civil. Devine principalul centru industrial al Siberiei

1929 În cincinalele lui Stalin, orașul Magnitogorsk, bogat în minereu de fier, este complet refăcut și devine mono-industrial

1931 Karlag este unul dintre cele mai mari lagăre de muncă. Printre deținuți se află savanți, medici, artiști și figuri politice

„Nu-i loc pentru culaci!" Acest afiș sovietic din 1930 îi denunță pe culaci, țărani chiaburi, ca adversari ai cooperativelor agricole. Oamenii au fost încurajați să creadă că ei erau dușmanii clasei muncitoare.

4 FOAMETE 1932–1933

Cerealele din fermele colective erau trimise clasei muncitoare de la orașe, pentru țărani rămânând foarte puține. Nordul Caucazului, regiunea Volga, sudul Rusiei, Asia Centrală sovietică și Ucraina, numită „grânarul URSS", au fost cel mai afectate de foamete. Milioane de oameni au pierit în *Holodomor* („moarte prin înfometare"), Stalin folosind foametea pentru a distruge rezistența ucrainenilor la colectivizare.

Foamete

5 DEPORTĂRI 1942–1945

Stalin a impus deportarea în masă a unor populații considerate „antisovietice". Aceste grupări au fost strămutate în regiuni slab populate și inospitaliere ale țării. În al Doilea Război Mondial, el a deportat circa 12 naționalități din regiunile vestice ale URSS în Asia Centrală, acuzându-le de colaborare cu armata nazistă.

Deportări 1942–1945

Zone depopulate prin deportări

DANEMARCA
SUEDIA
FINLANDA
FRANȚA
GERMANIA DE VEST
GERMANIA DE EST
ESTONIA
CARELIA
Kaliningrad
PRUSIA ORIENTALĂ
LETONIA
Leningrad
Arhanghelsk
NORILLAG
ITALIA
AUSTRIA
CEHOSLOVACIA
POLONIA
LITUANIA
UNGARIA
IUGOSLAVIA
ROMÂNIA
MOLDOVA
Kiev
Moscova
Molotov
Odessa
BULGARIA
Sverdlovsk
KRASLAG
GERMANI PE VOLGA
TĂTARI DIN CRIMEEA
Magnitogorsk
Omsk
Novosibirsk
Krasnoiarsk
Marea Neagră
CALMUCI
KARACEAI
MESHEȚI
CECENI
TURCIA
Marea Caspică
Marea Aral
TANNU TUVA
MONG
Lacul Baikal
Almați
AFGANISTAN
IRAN
CHI

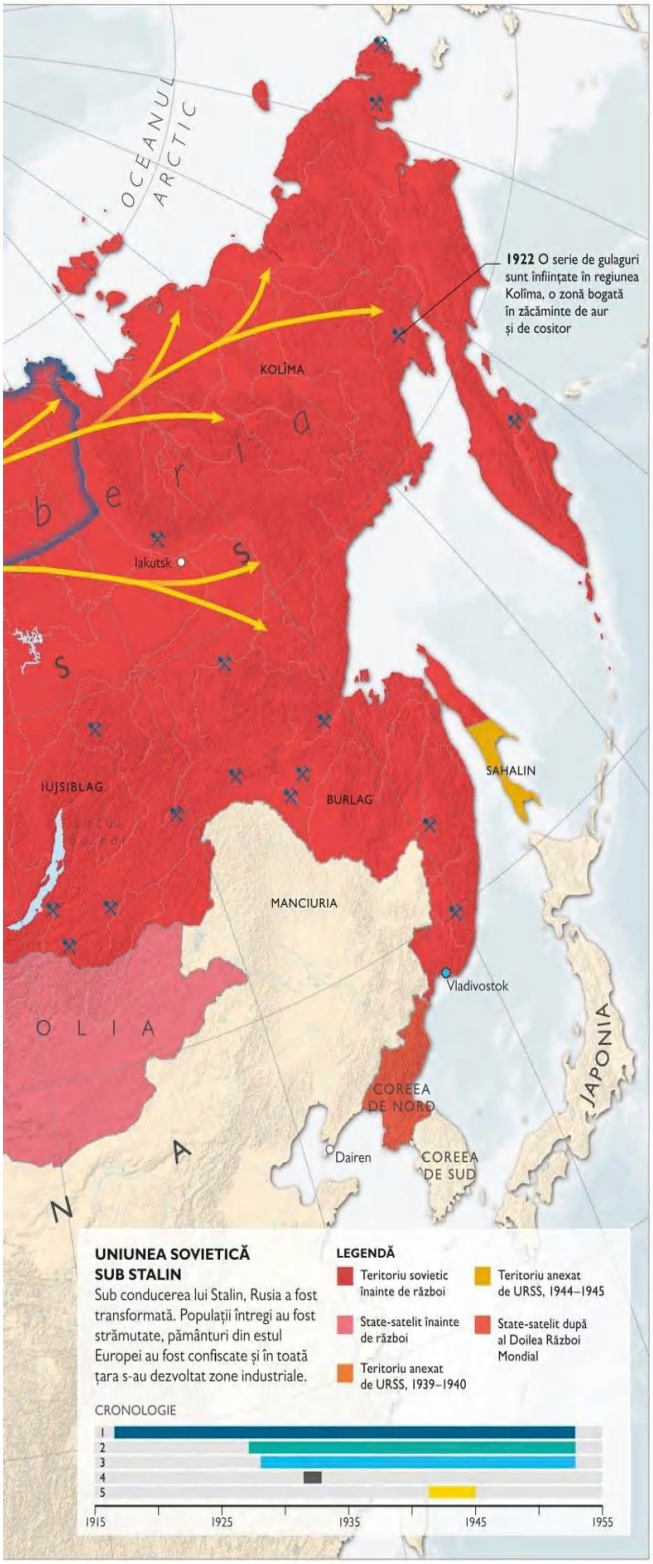

URSS SUB STALIN

După încheierea războiului civil în 1922, Iosif Vissarionovici Djugașvili (Stalin) a avut ambiția de a transforma recent formata Uniune Sovietică într-o societate modernă, industrializată. El a obținut o extraordinară creștere economică pentru Rusia, dar a devenit unul dintre cei mai brutali tirani din secolul XX.

După moartea lui Vladimir Ilici Lenin în 1924, Stalin și-a croit cu abilitate drum spre funcția de lider suprem al URSS. El a vrut să transforme țara într-o putere mondială, ceea ce necesita o dezvoltare industrială rapidă. Pentru a-și atinge scopul, a lansat o serie de planuri cincinale, din 1928. A început prin a colectiviza pământurile țăranilor înstăriți (culaci), unindu-le în cooperative agricole, pentru a asigura mai multă hrană populației. Când țăranii s-au opus acestor măsuri, a declanșat un val de opresiune în toată țara. Milioane de culaci au fost deportați, trimiși în lagăre de muncă sau lăsați să moară de foame, iar grânele le-au fost confiscate.

Temându-se permanent de disidenți, Stalin a lansat o campanie de teroare între 1936 și 1938, pentru a-i extermina pe eventualii adversari. În timpul „Marii Terori" a fost extins sistemul lagărelor de concentrare (gulaguri) și sute de mii de oameni au fost executați după procese sumare. În tot acest timp, Stalin s-a autopromovat „părinte al națiunii". El a adunat în jurul său trupele sovietice contra invaziei germane din al Doilea Război Mondial (pp. 296–297), iar după conflict a extins comunismul și în afara URSS. În anii 1950 apăruse o Rusie modernă, dar cu un preț cumplit.

„Moartea unui om este o tragedie. Moartea unui milion de oameni este statistică."

IOSIF STALIN, LIDER AL URSS

IOSIF VISSARIONOVICI STALIN
1878–1953

Iosif Stalin și-a început ascensiunea la putere în 1905, când s-a împrietenit cu Vladimir Ilici Lenin. Cariera lui politică a fost imprevizibilă; în 1917 era doar o figură măruntă a Revoluției Bolșevice, dar când a fost numit secretar general al partidului, în 1922, a folosit acest post pentru a-și extinde puterea. Odată ajuns lider, și-a propus să facă din URSS o mare putere industrială. A folosit propaganda spre a-și crea un cult al personalității care a atins apogeul în al Doilea Război Mondial, când a condus URSS spre victoria asupra Germaniei. După război, Stalin a condus URSS într-un Război Rece contra foștilor aliați.

RĂZBOIUL CIVIL SPANIOL

Războiul Civil Spaniol (1936–1939) a rezumat lupta dintre vechea ordine politică și cea nouă. Prefigurând al Doilea Război Mondial, el a marcat trecerea la o nouă formă de conflict care avea să definească viitoarele confruntări din secolul XX.

În anii 1930, Spania era o țară divizată, împărțită între Biserică și stat, bogați și săraci, mediu urban și mediu rural. Și politica era polarizată. De o parte se afla Frontul Popular, de stânga (republicani), format din socialiști, comuniști, liberali și anarhiști. De cealaltă parte se găsea Frontul Național (naționaliști), sprijinit de Falangă (un partid fascist din Spania), monarhiști și catolici.

Pe 16 februarie 1936, republicanii au câștigat la limită alegerile. Temându-se de o revoluție comunistă, generalul Francisco Franco, militar de carieră și unul dintre liderii naționaliști, a lansat o insurecție militară în Marocul spaniol și în sud-vestul Spaniei. Grupările proguvernamentale s-au raliat împotriva rebelilor naționaliști, dar Franco a primit un sprijin semnificativ din partea Germaniei naziste și a Italiei fasciste, ambele dornice să oprească răspândirea comunismului în Europa. În noiembrie 1936 trupele franchiste ajunseseră la periferia Madridului, unde sprijinul pentru republicani erau puternic. Neputând să cucerească orașul, naționaliștii l-au asediat timp de doi ani și jumătate.

Republicanii au continuat să controleze estul Spaniei și o mare parte din sud-est. Dar forțele lui Franco erau mai bine coordonate și zonele controlate de republicani s-au restrâns treptat. Victoria naționaliștilor la Teruel (decembrie 1937–februarie 1938) a fost un punct de cotitură, iar în bătălia de pe Ebru (iulie–noiembrie 1938) trupele republicane au fost aproape zdrobite. În primăvara lui 1939 crâncenul conflict se încheiase, iar guvernul lui Franco a fost recunoscut în cea mai mare parte a Europei.

„Mai bine să mori în picioare decât să trăiești în genunchi."

DOLORES IBARRURI, MILITANTĂ REPUBLICANĂ, 18 IULIE 1936

GENERALUL FRANCO
1892–1975

Născut într-o familie de militari, Francisco Franco a devenit cel mai tânăr general al armatei spaniole în 1926. Franco a condus la victorie forțele naționaliste în războiul civil, apoi a devenit șef de stat din 1939 până la moarte, în 1975. Deși simpatiza cu puterile Axei, Franco nu a participat la al Doilea Război Mondial, iar sub regimul lui țara a devenit mai prosperă și mai industrializată. Dar a fost un dictator militar recrutător, care a condus un regim totalitar.

1 ÎNCEPUTUL RĂZBOIULUI IULIE 1936
Războiul civil a început pe 17 iulie 1936, când forțe naționaliste din Marocul spaniol au lansat o lovitură de stat împotriva nou instalatului guvern republican. Franco și-a asumat comanda Armatei din Africa – un grup de militari profesioniști, cu baza în Maroc – pe 19 iulie. După 27 iulie, forțele franchiste au fost transportate în Spania de avioane germane și italiene, iar luptele au început curând să se desfășoare în sud-vestul Spaniei.
Forțe naționaliste
Bătălii importante
Forțe republicane
2 INTERVENȚIE STRĂINĂ SEPTEMBRIE 1936
Un total de 27 de țări, inclusiv Marea Britanie, Franța, URSS, Germania și Italia, au semnat un pact de non-intervenție în septembrie 1936. Dar natura ideologică a conflictului din Spania i-a conferit o turnură internațională. Naționaliștii au fost ajutați cu trupe și echipament de Germania nazistă și Italia fascistă. Republicanii au fost susținuți de guvernele comuniste din Rusia și Mexic, dar și de voluntari organizați în Brigăzile Internaționale – grupări alcătuite din luptători cu simpatii de stânga, veniți din toată lumea pentru a participa la un război considerat o confruntare cu tirania și naționalismul extremist.
Sprijin german
Sprijin sovietic
Sprijin italian
22 aug 1936 Portugalia permite navelor germane să ancoreze la Lisabona, de unde să trimită provizii de război în teritoriul naționaliștilor
Lisabona
Porto
PORTUGALIA
3 ATROCITĂȚI CONTRA CIVILILOR 1936–1939
În cursul războiului, ambele tabere au comis atrocități împotriva civililor. Republicanii au vânat pe oricine era considerat cu simpatii de dreapta, inclusiv profesori, avocați, primari și proprietari de pământuri. Ura republicanilor față de Biserică a dus la distrugerea multor biserici. La Guernica, forțele lui Franco au lansat un atac aerian brutal asupra civililor. Violențele de ambele părți au șocat comunitatea internațională.
Violențe republicane
Violențe naționaliste

▽ **Pregătiți de atac**
Soldați republicani pregătesc proiectile de mortiere pentru a trage asupra armatei naționaliste în 1936. Naționaliștii au fost mai bine înarmați și organizați.

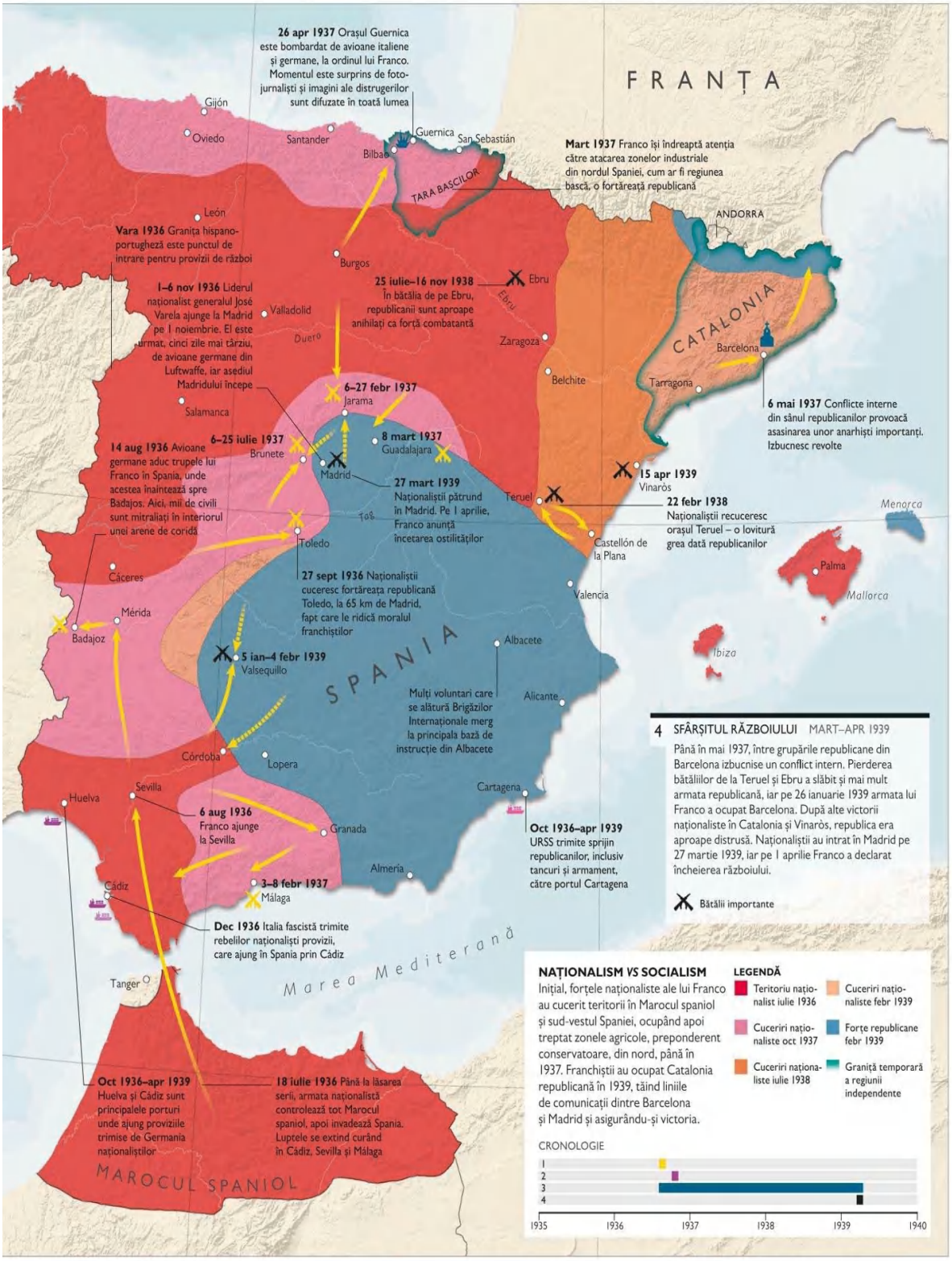
FRANȚA
26 apr 1937 Orașul Guernica este bombardat de avioane italiene și germane, la ordinul lui Franco. Momentul este surprins de fotojurnaliști și imagini ale distrugerilor sunt difuzate în toată lumea
Gijón
Oviedo
Santander
Guernica
San Sebastián
Bilbao
TARA BASCILOR
Mart 1937 Franco își îndreaptă atenția către atacarea zonelor industriale din nordul Spaniei, cum ar fi regiunea bască, o fortăreață republicană
ANDORRA
León
Vara 1936 Granița hispano-portugheză este punctul de intrare pentru provizii de război
Burgos
25 iulie–16 nov 1938 În bătălia de pe Ebru, republicanii sunt aproape anihilați ca forță combatantă
Ebru
Ebru
1–6 nov 1936 Liderul naționalist generalul José Varela ajunge la Madrid pe 1 noiembrie. El este urmat, cinci zile mai târziu, de avioane germane din Luftwaffe, iar asediul Madridului începe
Valladolid
Duero
Zaragoza
CATALONIA
Barcelona
Belchite
Tarragona
6–27 febr 1937
Jarama
Salamanca
6 mai 1937 Conflicte interne din sânul republicanilor provoacă asasinarea unor anarhiști importanți. Izbucnesc revolte
6–25 iulie 1937
Brunete
8 mart 1937
Guadalajara
14 aug 1936 Avioane germane aduc trupele lui Franco în Spania, unde acestea înaintează spre Badajos. Aici, mii de civili sunt mitraliați în interiorul unei arene de coridă
Madrid
15 apr 1939
Vinaròs
27 mart 1939 Naționaliștii pătrund în Madrid. Pe 1 aprilie, Franco anunță încetarea ostilităților
Teruel
22 febr 1938 Naționaliștii recuceresc orașul Teruel – o lovitură grea dată republicanilor
Menorca
Tos
Toledo
Castellón de la Plana
Cáceres
Palma
Mallorca
27 sept 1936 Naționaliștii cuceresc fortăreața republicană Toledo, la 65 km de Madrid, fapt care le ridică moralul franchiștilor
Valencia
Mérida
Badajoz
Albacete
Ibiza
5 ian–4 febr 1939
Valsequillo
SPANIA
Mulți voluntari care se alătură Brigăzilor Internaționale merg la principala bază de instrucție din Albacete
Alicante
Córdoba
Lopera
Cartagena
Huelva
Sevilla
6 aug 1936 Franco ajunge la Sevilla
Granada
Oct 1936–apr 1939 URSS trimite sprijin republicanilor, inclusiv tancuri și armament, către portul Cartagena
Almería
3–8 febr 1937
Málaga
Cádiz
Dec 1936 Italia fascistă trimite rebelilor naționaliști provizii, care ajung în Spania prin Cádiz
Marea Mediterană
Tanger
Oct 1936–apr 1939 Huelva și Cádiz sunt principalele porturi unde ajung proviziile trimise de Germania naționaliștilor
18 iulie 1936 Până la lăsarea serii, armata naționalistă controlează tot Marocul spaniol, apoi invadează Spania. Luptele se extind curând în Cádiz, Sevilla și Málaga
MAROCUL SPANIOL
4 SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI MART–APR 1939
Până în mai 1937, între grupările republicane din Barcelona izbucnise un conflict intern. Pierderea bătăliilor de la Teruel și Ebru a slăbit și mai mult armata republicană, iar pe 26 ianuarie 1939 armata lui Franco a ocupat Barcelona. După alte victorii naționaliste în Catalonia și Vinaròs, republica era aproape distrusă. Naționaliștii au intrat în Madrid pe 27 martie 1939, iar pe 1 aprilie Franco a declarat încheierea războiului.
Bătălii importante
NAȚIONALISM VS SOCIALISM
Inițial, forțele naționaliste ale lui Franco au cucerit teritorii în Marocul spaniol și sud-vestul Spaniei, ocupând apoi treptat zonele agricole, preponderent conservatoare, din nord, până în 1937. Franchiștii au ocupat Catalonia republicană în 1939, tăind liniile de comunicații dintre Barcelona și Madrid și asigurându-și victoria.
LEGENDĂ
Teritoriu naționalist iulie 1936
Cuceriri naționaliste oct 1937
Cuceriri naționaliste iulie 1938
Cuceriri naționaliste febr 1939
Forțe republicane febr 1939
Graniță temporară a regiunii independente
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1935
1936
1937
1938
1939
1940

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Un conflict european și asiatic devenit război global, al Doilea Război Mondial (1939–1945) a fost cea mai brutală confruntare din istorie, antrenând ideologii și suveranități naționale. A produs cele mai multe victime – cel puțin 55 de milioane de oameni au fost uciși în lupte, lagăre de concentrare și în orașe bombardate – și a marcat un punct de cotitură în istoria omenirii.

▽ **Parisul sub asediu**
Surprins aici în fața Turnului Eiffel, Adolf Hitler, flancat de oficiali germani, face un tur prin Parisul cucerit în iunie 1940, marcând sfârșitul campaniei din Franța.

Tratatele menite să aducă pacea după Primul Război Mondial (pp. 274–275) au sădit semințele unui conflict viitor. Germania a fost obligată să plătească despăgubiri de război substanțiale. În 1923, moneda ei s-a prăbușit, sărăcind milioane de persoane, iar în 1929–1932, Marea Criză (pp. 286–287) a aruncat Germania într-o recesiune economică severă. Populația a fost dezamăgită de politicile liberale și de guvernele slabe care polarizau opiniile politice în stânga și dreapta. Extrema dreaptă s-a impus în Germania, Italia și Japonia – numite colectiv puterile Axei, deși fiecare avea propriile ambiții de expansiune teritorială.

Agresiunea Axei

Japonia a invadat Manciuria și de aici restul Chinei, Italia a cotropit Abisinia (astăzi Ethiopia), iar în Germania Adolf Hitler și-a urmat planurile de a uni într-o singură țară toate regiunile germanofone. În martie 1938, Germania a anexat Austria. Districtele vorbitoare de germană din Cehoslovacia – Sudetenland – au fost ocupate ulterior. În septembrie 1939, Hitler a invadat Polonia, convins că Marea Britanie și Franța nu vor riposta. Spre surprinderea sa însă, ambele puteri i-au declarat război.

Invazia Poloniei a durat ceva mai mult de o lună. Hitler a lăsat deoparte ura față de comuniști pentru a colabora cu sovieticii, care au atacat Polonia dinspre est. Lumea a privit șocată cum Germania a atacat Danemarca și Norvegia, apoi Franța, Belgia și Olanda. În doar șase săptămâni, Franța s-a prăbușit, după care Hitler și-a îndreptat atenția spre Marea Britanie. Dar planurile sale de a invada Insulele Britanice au fost abandonate după ce Luftwaffe – aviația germană – a eșuat în Bătălia Angliei (1940).

△ **Ambiții japoneze**
Decisă să devină o putere colonială majoră, Japonia și-a construit cea mai mare flotă din Pacific. Acest afiș anunță recrutarea de piloți pentru portavioane militare japoneze.

Război total

Războiul a devenit mondial. În iunie 1940, Italia a declarat război Marii Britanii și Franței. „Războiul total" a fost purtat și împotriva civililor, când raiduri de bombardament aerian au distrus orașe europene. Cum bărbații au fost recrutați în armată, femeile au fost obligate să muncească în fabrici și pe ogoare. Europa a cunoscut crize alimentare care au dus la raționalizarea hranei. Deși semnase pacte strategice cu URSS, Germania a invadat Rusia în iunie 1941, iar Marea Britanie a dobândit astfel un nou aliat.

Pătrunzând în URSS, trupele germane au lansat o campanie de exterminare a comuniștilor. Apoi, în decembrie

TEATRE DE CONFLICT

Al Doilea Război Mondial a devenit un conflict global, dar a avut două teatre principale de operațiuni – Europa și Pacific. În Europa, războiul a început pe frontul de vest, când „Blitzkriegul" german a măturat vestul continentului, pătrunzând în Franța. Frontul de est s-a deschis când Germania a atacat URSS. Teatrul din Pacific, pe care au luptat Aliații contra Japoniei, s-a întins prin estul Chinei și Asia de Sud-Est, incluzând Pacificul și insulele sale. Rolul SUA în această regiune a fost crucial.

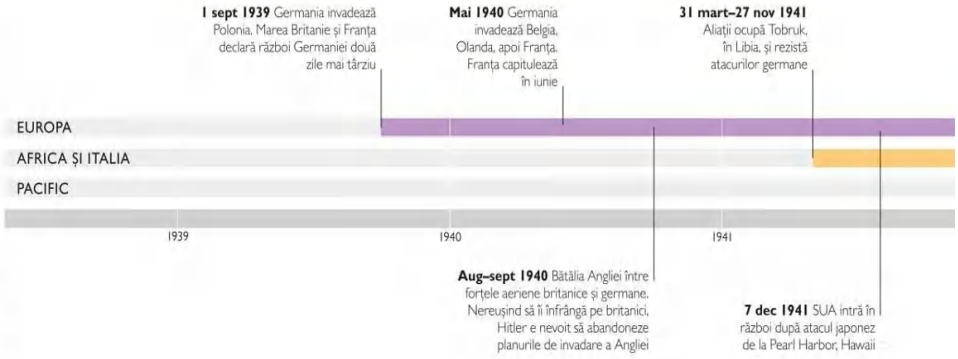
1 sept 1939 Germania invadează Polonia. Marea Britanie și Franța declară război Germaniei două zile mai târziu
Mai 1940 Germania invadează Belgia, Olanda, apoi Franța. Franța capitulează în iunie
31 mart–27 nov 1941 Aliații ocupă Tobruk, în Libia, și rezistă atacurilor germane
EUROPA
AFRICA ȘI ITALIA
PACIFIC
1939
1940
1941
Aug–sept 1940 Bătălia Angliei între forțele aeriene britanice și germane. Nereușind să îi înfrângă pe britanici, Hitler e nevoit să abandoneze planurile de invadare a Angliei
7 dec 1941 SUA intră în război după atacul japonez de la Pearl Harbor, Hawaii

◁ **Poartă spre moarte**
Milioane de evrei au sosit cu trenul în lagărul de concentrare Auschwitz-Birkenau, fără a bănui ce-i așteaptă – moartea prin gazare. Fostul lagăr a devenit sit memorial după război.

1941, SUA au intrat în război, după ce baza navală de la Pearl Harbor, în insulele Hawaii, a fost atacată de Japonia. Japonia a obținut victorii rapide în Pacific și a dominat regiunea. În Africa de Nord, trupe britanice au luptat contra forțelor germane și italiene. În vara lui 1942, Hitler se afla la apogeul puterii, dar, în noiembrie, generalul Erwin Rommel a fost oprit la El Alamein, în Egipt. Victoriile sovietice de la Stalingrad și Kursk, din 1943, au distrus Armata VI germană, obligată să se predea. Această înfrângere a marcat începutul unei retrageri care avea să se încheie la Berlin.

Soarta războiului se schimbă

În 1943, Aliații – Marea Britanie, Franța, SUA și URSS – au planificat o strategie de eliberare a Europei. În vreme ce sovieticii i-au respins pe germani în est, iar britanicii și americanii au avansat prin Italia, o uriașă armată aliată a debarcat în Normandia, în iunie 1944. Aproape un an mai târziu, ea a ajuns la fluviul Elba, în nordul Germaniei. În timp ce trupele sovietice pătrundeau în Berlin, Hitler s-a sinucis pe 30 aprilie 1945. O săptămână mai târziu, Germania a capitulat. Războiul a luat sfârșit în Europa, dar nu și în Pacific, unde americanii au cucerit insulă cu insulă. Japonia a capitulat după ce orașele Hiroshima și Nagasaki au fost distruse de bombele atomice americane, în august 1945 (pp. 306–307).

Noile tehnologii militare – submarine, avioane supersonice și, mai ales, bombe atomice – și-au dovedit capacitatea de distrugere. Naziștii au folosit metode noi de ucidere în masă, în genocidul căruia i-au căzut victime aproape șase milioane de evrei. Țări au fost ruinate, orașe majore distruse și marile imperii europene s-au prăbușit. Reprezentanții a 50 de națiuni s-au întrunit în 1945 pentru a forma Organizația Națiunilor Unite, în speranța că ar putea începe o nouă eră.

▽ **Oraș bombardat**
În război au avut loc sângeroase raiduri aeriene. Fotografia (din 1945) prezintă orașul Dresda, unul dintre ultimele distruse.

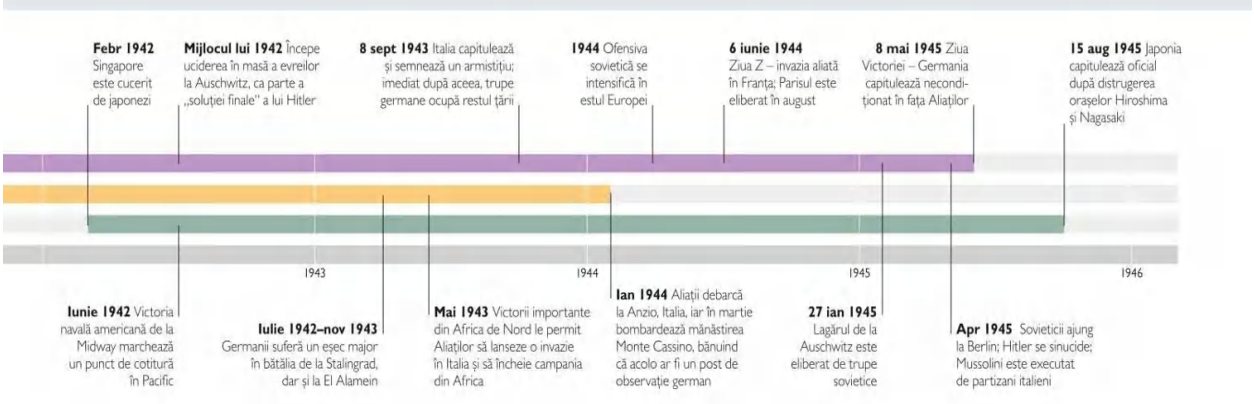
Febr 1942 Singapore este cucerit de japonezi
Mijlocul lui 1942 Începe uciderea în masă a evreilor la Auschwitz, ca parte a „soluției finale" a lui Hitler
8 sept 1943 Italia capitulează și semnează un armistițiu; imediat după aceea, trupe germane ocupă restul țării
1944 Ofensiva sovietică se intensifică în estul Europei
6 iunie 1944 Ziua Z – invazia aliată în Franța; Parisul este eliberat în august
8 mai 1945 Ziua Victoriei – Germania capitulează necondiționat în fața Aliaților
15 aug 1945 Japonia capitulează oficial după distrugerea orașelor Hiroshima și Nagasaki
1943
1944
1945
1946
Iunie 1942 Victoria navală americană de la Midway marchează un punct de cotitură în Pacific
Iulie 1942–nov 1943 Germanii suferă un eșec major în bătălia de la Stalingrad, dar și la El Alamein
Mai 1943 Victorii importante din Africa de Nord le permit Aliaților să lanseze o invazie în Italia și să încheie campania din Africa
Ian 1944 Aliații debarcă la Anzio, Italia, iar în martie bombardează mănăstirea Monte Cassino, bănuind că acolo ar fi un post de observație german
27 ian 1945 Lagărul de la Auschwitz este eliberat de trupe sovietice
Apr 1945 Sovieticii ajung la Berlin; Hitler se sinucide; Mussolini este executat de partizani italieni

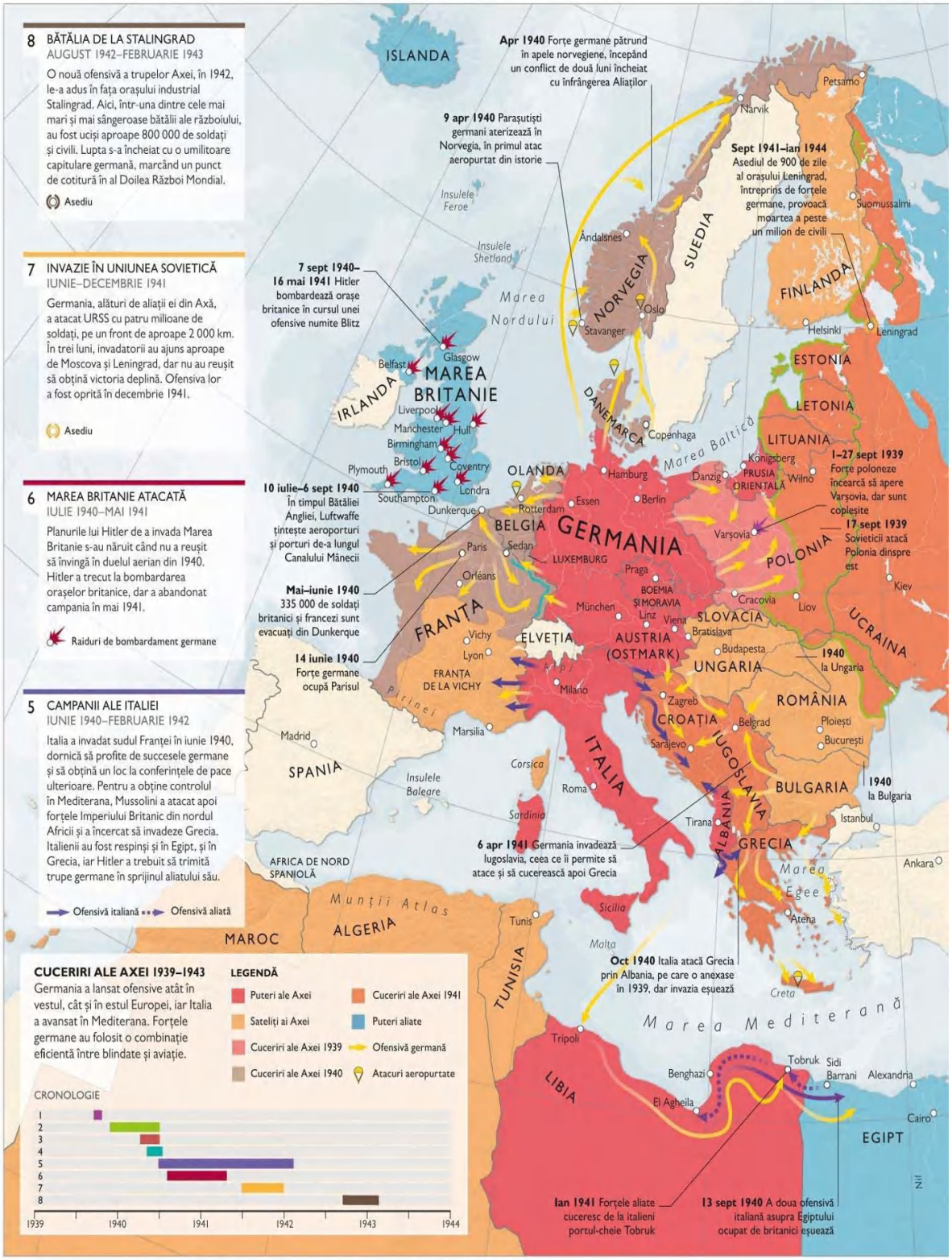
8 BĂTĂLIA DE LA STALINGRAD
AUGUST 1942–FEBRUARIE 1943
O nouă ofensivă a trupelor Axei, în 1942, le-a adus în fața orașului industrial Stalingrad. Aici, într-una dintre cele mai mari și mai sângeroase bătălii ale războiului, au fost uciși aproape 800 000 de soldați și civili. Lupta s-a încheiat cu o umilitoare capitulare germană, marcând un punct de cotitură în al Doilea Război Mondial.
Asediu
7 INVAZIE ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ
IUNIE–DECEMBRIE 1941
Germania, alături de aliații ei din Axă, a atacat URSS cu patru milioane de soldați, pe un front de aproape 2 000 km. În trei luni, invadatorii au ajuns aproape de Moscova și Leningrad, dar nu au reușit să obțină victoria deplină. Ofensiva lor a fost oprită în decembrie 1941.
Asediu
6 MAREA BRITANIE ATACATĂ
IULIE 1940–MAI 1941
Planurile lui Hitler de a invada Marea Britanie s-au năruit când nu a reușit să învingă în duelul aerian din 1940. Hitler a trecut la bombardarea orașelor britanice, dar a abandonat campania în mai 1941.
Raiduri de bombardament germane
5 CAMPANII ALE ITALIEI
IUNIE 1940–FEBRUARIE 1942
Italia a invadat sudul Franței în iunie 1940, dornică să profite de succesele germane și să obțină un loc la conferințele de pace ulterioare. Pentru a obține controlul în Mediterana, Mussolini a atacat apoi forțele Imperiului Britanic din nordul Africii și a încercat să invadeze Grecia. Italienii au fost respinși și în Egipt, și în Grecia, iar Hitler a trebuit să trimită trupe germane în sprijinul aliatului său.
Ofensivă italiană
Ofensivă aliată
CUCERIRI ALE AXEI 1939–1943
Germania a lansat ofensive atât în vestul, cât și în estul Europei, iar Italia a avansat în Mediterana. Forțele germane au folosit o combinație eficientă între blindate și aviație.
LEGENDĂ
Puteri ale Axei
Sateliți ai Axei
Cuceriri ale Axei 1939
Cuceriri ale Axei 1940
Cuceriri ale Axei 1941
Puteri aliate
Ofensivă germană
Atacuri aeropurtate
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5 6 7 8
1939 1940 1941 1942 1943 1944
ISLANDA
Apr 1940 Forțe germane pătrund în apele norvegiene, începând un conflict de două luni încheiat cu înfrângerea Aliaților
9 apr 1940 Parașutiști germani aterizează în Norvegia, în primul atac aeropurtat din istorie
Sept 1941–ian 1944 Asediul de 900 de zile al orașului Leningrad, întreprins de forțele germane, provoacă moartea a peste un milion de civili
Petsamo
Narvik
Suomussalmi
Insulele Feroe
Insulele Shetland
Andalsnes
SUEDIA
NORVEGIA
Oslo
Stavanger
FINLANDA
Helsinki
Leningrad
Marea Nordului
7 sept 1940–16 mai 1941 Hitler bombardează orașe britanice în cursul unei ofensive numite Blitz
Glasgow
Belfast
MAREA BRITANIE
IRLANDA
Liverpool
Manchester
Hull
Birmingham
Bristol
Coventry
Plymouth
Londra
Southampton
Dunkerque
ESTONIA
LETONIA
LITUANIA
DANEMARCA
Copenhaga
Marea Baltică
Königsberg
PRUSIA ORIENTALĂ
Danzig
Wilno
1–27 sept 1939 Forțe poloneze încearcă să apere Varșovia, dar sunt copleșite
OLANDA
Hamburg
Berlin
Rotterdam
Essen
10 iulie–6 sept 1940 În timpul Bătăliei Angliei, Luftwaffe țintește aeroporturi și porturi de-a lungul Canalului Mânecii
BELGIA
GERMANIA
Varșovia
17 sept 1939 Sovieticii atacă Polonia dinspre est
Paris
Sedan
LUXEMBURG
Praga
POLONIA
Kiev
Orléans
Mai–iunie 1940 335 000 de soldați britanici și francezi sunt evacuați din Dunkerque
BOEMIA ȘI MORAVIA
Cracovia
Liov
München
Linz
Viena
SLOVACIA
UCRAINA
FRANȚA
Vichy
ELVEȚIA
AUSTRIA (OSTMARK)
Bratislava
Budapesta
Lyon
14 iunie 1940 Forțe germane ocupă Parisul
1940 la Ungaria
UNGARIA
FRANȚA DE LA VICHY
Alpi
Milano
Zagreb
ROMÂNIA
Pirinei
CROAȚIA
Belgrad
Ploiești
București
Marsilia
Sarajevo
Madrid
ITALIA
IUGOSLAVIA
SPANIA
Corsica
Roma
Insulele Baleare
BULGARIA
1940 la Bulgaria
Sardinia
Tirana
Istanbul
ALBANIA
GRECIA
6 apr 1941 Germania invadează Iugoslavia, ceea ce îi permite să atace și să cucerească apoi Grecia
AFRICA DE NORD SPANIOLĂ
Marea Egee
Ankara
Munții Atlas
ALGERIA
Sicilia
Tunis
Atena
Malta
MAROC
TUNISIA
Oct 1940 Italia atacă Grecia prin Albania, pe care o anexase în 1939, dar invazia eșuează
Creta
Marea Mediterană
Tripoli
Tobruk
Sidi Barrani
Alexandria
Benghazi
LIBIA
El Agheila
Cairo
EGIPT
Nil
Ian 1941 Forțele aliate cuceresc de la italieni portul-cheie Tobruk
13 sept 1940 A doua ofensivă italiană asupra Egiptului ocupat de britanici eșuează

OFENSIVA PUTERILOR AXEI

Între 1939 și 1942, armatele Germaniei naziste și ale aliaților din Axă au cucerit cea mai mare parte a Europei continentale, printr-o serie de campanii fulgerătoare. Germania nu a putut obține victoria totală din cauza rezistenței înverșunate a Marii Britanii și a Uniunii Sovietice.

Un acord semnat între doi dictatori, liderul german Adolf Hitler și cel sovietic, Iosif Stalin, pentru împărțirea Poloniei a prefigurat al Doilea Război Mondial. Când germanii au invadat Polonia, Marea Britanie și Franța au declarat război Germaniei, dar nu au depus nici un efort concret pentru a-i ajuta pe polonezi. Inițiativa a rămas de partea lui Hitler, care a reluat ofensiva în primăvara lui 1940. Depășite de agresivitatea și profesionalismul forțelor germane, armatele aliate au fost învinse pe frontul de vest. Franța a capitulat, dar Marea Britanie a continuat lupta și, condusă de un nou prim-ministru, Winston Churchill, a rezistat atacurilor aeriene și blocadei submarinelor germane.

Dictatorul italian Benito Mussolini a intrat în război în iunie 1940, doar după ce a văzut că Germania câștigă, dar trupele italiene erau lamentabile. Hitler a fost atras în conflictul din Mediterana pentru a-și salva aliatul de la o înfrângere umilitoare.

Însă obiectivul pe termen lung al lui Hitler era de a impune controlul germanilor, ca rasă superioară, asupra teritoriilor slave din est, astfel că în iunie 1941 a ordonat invadarea URSS. I s-au alăturat Italia, a doua putere din Axă, Finlanda, care pierduse recent teritorii în favoarea sovieticilor după conflictul din 1939–1940, și Ungaria, România și Slovacia, ale căror guverne de dreapta, aliate cu puterile Axei, au fost nevoite să participe la invadarea URSS. În ciuda unor victorii care au permis germanilor cucerirea unor vaste teritorii sovietice, la sfârșitul lui 1942 se părea că Hitler ajunsese la limită. Epoca triumfurilor germane s-a sfârșit cu bătălia de la Stalingrad, în 1943.

1 INVADARE A POLONIEI SEPTEMBRIE 1939
Germania a invadat Polonia dinspre vest, pe 1 septembrie 1939, și a asediat Varșovia prin masive bombardamente aeriene și de artilerie. Apoi URSS a atacat Polonia dinspre est. Odată cu căderea Varșoviei, pe 27 septembrie, independența Poloniei a luat sfârșit și țara a fost împărțită între cei doi agresori. Cel puțin 70 000 de polonezi au murit doar într-o lună.
Bombardare a Varșoviei
2 CUCERIRI SOVIETICE
NOIEMBRIE 1939–IUNIE 1940
După Polonia, Stalin a invadat Finlanda. Finlandezii au reușit să reziste ceva timp, dar în martie 1940 au fost nevoiți să cedeze teritorii de importanță strategică, ceea ce i-a făcut să-și dorească intens revanșa. În iunie 1940, Stalin a anexat Estonia, Letonia și Lituania, pe care Hitler le voia alipite la Germania.
Cuceriri sovietice 1939–1940
URSS
Arhanghelsk
2 oct 1941–7 ian 1942 Contraofensive sovietice alungă trupele Axei din fața Moscovei
Moscova
Oriol
28 iun 1942–2 febr 1943 Forțe sovietice apără cu succes orașul Stalingrad. Forțele Axei sunt epuizate
Volga
Stalingrad
Don
Rostov
Caucaz
Marea Neagră
△ Messerschmitt Bf 109
Una dintre cele mai avansate aeronave în 1939, acest avion de vânătoare a fost crucial pentru primele succese ale germanilor. El a asigurat sprijin aerian pentru vehiculele blindate care au lansat atacurile-fulger (Blitzkrieg) ale Germaniei.
TURCIA
3 INVAZIE ÎN SCANDINAVIA ȘI ȚĂRILE DE JOS
APRILIE–IUNIE 1940
În primăvara lui 1940, trupe germane, prinzând curaj, au invadat cu succes Danemarca și au atacat Norvegia cu flota și prin misiuni aeropurtate întreprinse de parașutiști. În mai, peste două milioane de soldați germani au invadat, din aer și de la sol, Belgia, Luxemburg și Olanda.
SIRIA
Cipru la Marea Britanie
LIBAN
IRAK
TRANSIORDANIA
PALESTINA
4 CĂDEREA FRANȚEI MAI–IUNIE 1940
Franța avea o parte fortificată a frontierei, Linia Maginot, și și-a trimis cele mai bune trupe în Belgia și Olanda, pentru a stăvili un atac german. Dar unitățile de blindate germane au rupt defensiva franceză, înaintând prin pădurea Ardenilor în spatele liniilor franceze, și i-au învins pe Aliați la Sedan. A fost un dezastru. Franța, având un nou lider, mareșalul Philippe Pétain, a cerut armistițiul pe 17 iunie.
Linia Maginot
Iunie 1941 Forțe britanice invadează Libanul și Siria, deținute de Franța de la Vichy, pentru a împiedica Axa să le folosească ca baze împotriva Egiptului

ADOLF HITLER
1889–1945

Hitler s-a născut în Austria, ca fiu al unui funcționar mărunt. A luptat în armata germană în Primul Război Mondial, iar după război a devenit liderul micului Partid Național-Socialist (Nazist). Partidul a început să se remarce după un puci din 1923; puciul a eșuat, dar naziștii și-au atras susținerea populară în timpul Marii Crize. Numit cancelar al Germaniei în 1933, Hitler și-a asumat curând puteri dictatoriale. El a reînarmat Germania, sfidând Tratatul de la Versailles, și a început să domine Europa, însă politicile lui agresive au dus la un război încheiat printr-un dezastru pentru Germania. S-a sinucis în buncărul său din Berlin, în aprilie 1945.

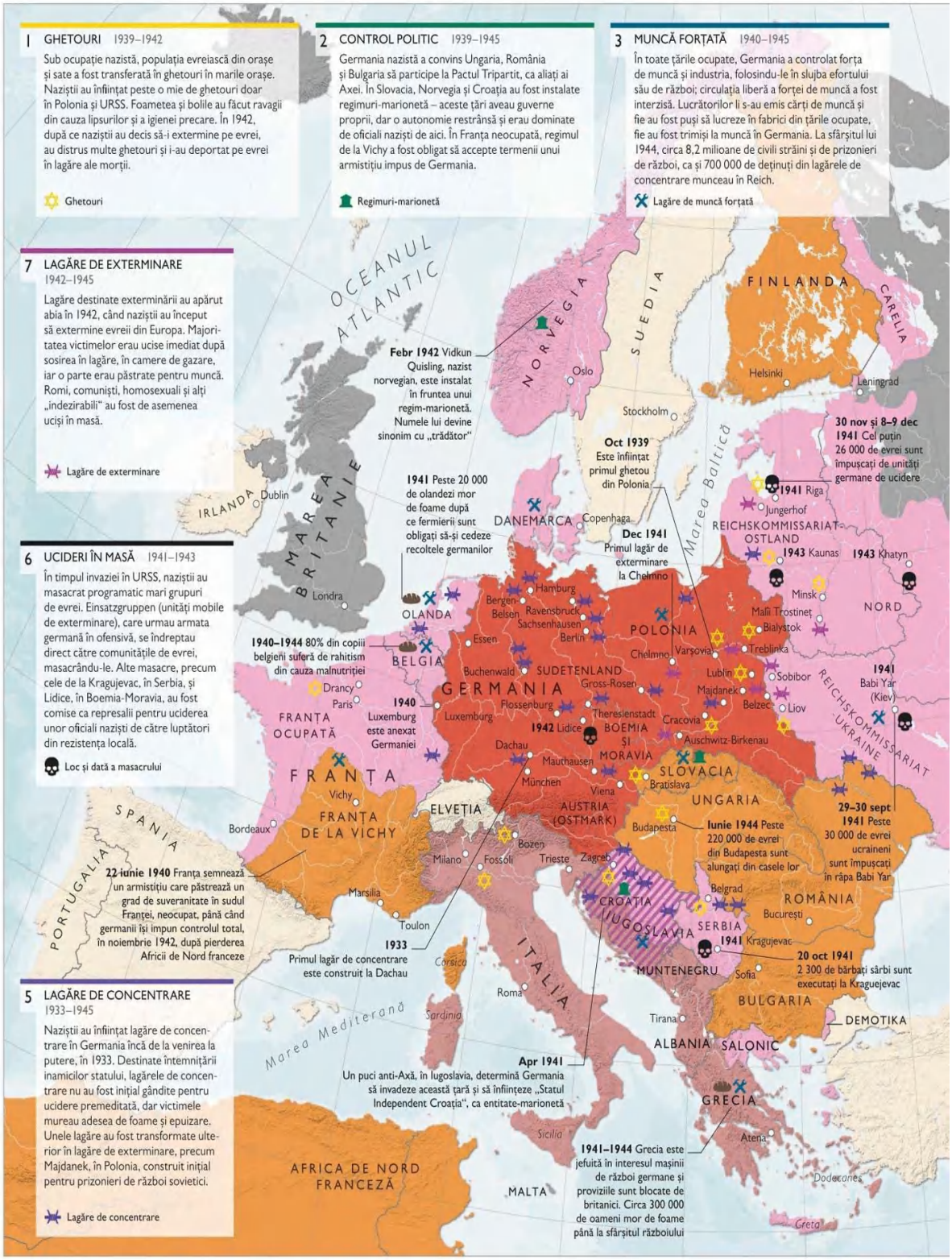
1 GHETOURI 1939–1942
Sub ocupație nazistă, populația evreiască din orașe și sate a fost transferată în ghetouri în marile orașe. Naziștii au înființat peste o mie de ghetouri doar în Polonia și URSS. Foametea și bolile au făcut ravagii din cauza lipsurilor și a igienei precare. În 1942, după ce naziștii au decis să-i extermine pe evrei, au distrus multe ghetouri și i-au deportat pe evrei în lagăre ale morții.
Ghetouri
2 CONTROL POLITIC 1939–1945
Germania nazistă a convins Ungaria, România și Bulgaria să participe la Pactul Tripartit, ca aliați ai Axei. În Slovacia, Norvegia și Croația au fost instalate regimuri-marionetă – aceste țări aveau guverne proprii, dar o autonomie restrânsă și erau dominate de oficiali naziști de aici. În Franța neocupată, regimul de la Vichy a fost obligat să accepte termenii unui armistițiu impus de Germania.
Regimuri-marionetă
3 MUNCĂ FORȚATĂ 1940–1945
În toate țările ocupate, Germania a controlat forța de muncă și industria, folosindu-le în slujba efortului său de război; circulația liberă a forței de muncă a fost interzisă. Lucrătorilor li s-au emis cărți de muncă și fie au fost puși să lucreze în fabrici din țările ocupate, fie au fost trimiși la muncă în Germania. La sfârșitul lui 1944, circa 8,2 milioane de civili străini și de prizonieri de război, ca și 700 000 de deținuți din lagărele de concentrare munceau în Reich.
Lagăre de muncă forțată
7 LAGĂRE DE EXTERMINARE 1942–1945
Lagăre destinate exterminării au apărut abia în 1942, când naziștii au început să extermine evreii din Europa. Majoritatea victimelor erau ucise imediat după sosirea în lagăre, în camere de gazare, iar o parte erau păstrate pentru muncă. Romi, comuniști, homosexuali și alți „indezirabili" au fost de asemenea uciși în masă.
Lagăre de exterminare
6 UCIDERI ÎN MASĂ 1941–1943
În timpul invaziei în URSS, naziștii au masacrat programatic mari grupuri de evrei. Einsatzgruppen (unități mobile de exterminare), care urmau armata germană în ofensivă, se îndreptau direct către comunitățile de evrei, masacrându-le. Alte masacre, precum cele de la Kragujevac, în Serbia, și Lidice, în Boemia-Moravia, au fost comise ca represalii pentru uciderea unor oficiali naziști de către luptători din rezistența locală.
Loc și dată a masacrului
5 LAGĂRE DE CONCENTRARE 1933–1945
Naziștii au înființat lagăre de concentrare în Germania încă de la venirea la putere, în 1933. Destinate întemnițării inamicilor statului, lagărele de concentrare nu au fost inițial gândite pentru ucidere premeditată, dar victimele mureau adesea de foame și epuizare. Unele lagăre au fost transformate ulterior în lagăre de exterminare, precum Majdanek, în Polonia, construit inițial pentru prizonieri de război sovietici.
Lagăre de concentrare
OCEANUL ATLANTIC
MAREA BRITANIE
IRLANDA
Dublin
Londra
NORVEGIA
Oslo
Febr 1942 Vidkun Quisling, nazist norvegian, este instalat în fruntea unui regim-marionetă. Numele lui devine sinonim cu „trădător"
SUEDIA
Stockholm
FINLANDA
CARELIA
Helsinki
Leningrad
Oct 1939 Este înființat primul ghetou din Polonia
1941 Peste 20 000 de olandezi mor de foame după ce fermierii sunt obligați să-și cedeze recoltele germanilor
DANEMARCA
Copenhaga
Dec 1941 Primul lagăr de exterminare la Chełmno
Marea Baltică
30 nov și 8–9 dec 1941 Cel puțin 26 000 de evrei sunt împușcați de unități germane de ucidere
1941 Riga
Jungerhof
REICHSKOMMISSARIAT OSTLAND
1943 Kaunas
1943 Khatyn
Minsk
NORD
Malii Trostinet
Bialystok
Treblinka
Sobibor
Lublin
Majdanek
Belzec
Liov
1941 Babi Yar (Kiev)
REICHSKOMMISSARIAT UKRAINE
OLANDA
Hamburg
Bergen
Belsen
Ravensbruck
Sachsenhausen
Berlin
POLONIA
Varșovia
Cholmno
1940–1944 80% din copiii belgieni suferă de rahitism din cauza malnutriției
BELGIA
Essen
Buchenwald
SUDETENLAND
GERMANIA
Gross-Rosen
Drancy
Paris
FRANȚA OCUPATĂ
1940 Luxemburg este anexat Germaniei
Luxemburg
Flossenburg
Theresienstadt
1942 Lidice
BOEMIA ȘI MORAVIA
Cracovia
Auschwitz-Birkenau
Dachau
Mauthausen
München
FRANȚA
Vichy
Viena
SLOVACIA
Bratislava
UNGARIA
AUSTRIA (OSTMARK)
ELVEȚIA
FRANȚA DE LA VICHY
Bordeaux
Budapesta
Iunie 1944 Peste 220 000 de evrei din Budapesta sunt alungați din casele lor
29–30 sept 1941 Peste 30 000 de evrei ucraineni sunt împușcați în râpa Babi Yar
Bozen
Milano
Fossoli
Trieste
Zagreb
Belgrad
ROMÂNIA
București
CROAȚIA
IUGOSLAVIA
SERBIA
1941 Kragujevac
20 oct 1941 2 300 de bărbați sârbi sunt executați la Kraguejevac
SPANIA
PORTUGALIA
22 iunie 1940 Franța semnează un armistițiu care păstrează un grad de suverănitate în sudul Franței, neocupat, până când germanii își impun controlul total, în noiembrie 1942, după pierderea Africii de Nord franceze
Marsilia
Toulon
1933 Primul lagăr de concentrare este construit la Dachau
Corsica
ITALIA
Roma
MUNTENEGRU
Sofia
BULGARIA
DEMOTIKA
Tirana
ALBANIA
SALONIC
Marea Mediterană
Sardinia
Apr 1941 Un puci anti-Axă, în Iugoslavia, determină Germania să invadeze această țară și să înființeze „Statul Independent Croația", ca entitate-marionetă
GRECIA
Sicilia
Atena
1941–1944 Grecia este jefuită în interesul mașinii de război germane și proviziile sunt blocate de britanici. Circa 300 000 de oameni mor de foame până la sfârșitul războiului
AFRICA DE NORD FRANCEZĂ
MALTA
Dodecanez
Creta

EUROPA OCUPATĂ

Ocuparea de către Axă a unei mari părți din Europa în al Doilea Război Mondial a adus greutăți sau chiar moarte pentru milioane de locuitori ai continentului. Experiența brutală a dominației naziste și rezistența față de aceasta au avut efecte profunde asupra politicii și societății europene.

Victoriile germane de la începutul războiului au fost primite cu sentimente amestecate de națiunile învinse. În toate țările au existat atât luptători antifasciști, în mișcări de rezistență, cât și colaboraționiști – cei care au acceptat înfrângerea și au căutat să joace un rol în noua Europă, dominată de naziști. În unele țări, ca Lituania, Croația și Ucraina, naziștii au fost întâmpinați, inițial, ca eliberatori. Guvernul francez de la Vichy a colaborat de bunăvoie cu germanii.

Unii oficiali germani visau la o nouă ordine, în care Europa să înflorească sub conducerea Germaniei, însă liderul nazist Adolf Hitler nu dorea decât dominație și exploatare. Practic, naziștii au jefuit țările cucerite de resursele lor de hrană și forță de muncă, tratându-i pe colaboraționiști cu dispreț și reprimând opoziția prin teroare. Cele mai mari suferințe le-au îndurat locuitorii din estul Europei, unde Hitler plănuia să reducă populațiile slave la statut de sclavi și să le distribuie teritoriile unor coloniști germani, spre a-și atinge scopul suprem – *Lebensraum* (spațiu vital) pentru populațiile vorbitoare de germană. Granițele Germaniei au fost extinse și retrasate pentru crearea unui Mare Reich (imperiu). O cincime din populația Poloniei a fost ucisă în război, inclusiv majoritatea evreilor de aici. Singurul lucru care i-a oprit pe naziști să extermine toți evreii din Europa a fost nevoia de a ține în viață unii prizonieri evrei, pentru muncă forțată.

MARELE REICH
Până în 1942, puterile Axei și sateliții lor dominau Europa. Germania și Italia au plasat unele regiuni sub ocupație militară, în vreme ce altele au fost absorbite pentru crearea „Marelui Reich".
LEGENDĂ
Marele Reich 1942
Sateliți ai Axei
Teritorii ocupate de Germania și Finlanda
Sateliți temporari ai Axei
Italia și teritorii ocupate de Italia
Teritorii aliate
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
7
1932
1934
1936
1938
1940
1942
1944
1946
Moscova
MITTE
1941 Harkov
Stalingrad
U R S S
SÜD
Caucaz
Marea Neagră
TURCIA
SIRIA
Cipru
△ Supraviețuitori ai Holocaustului
Armata sovietică a descoperit lagărele naziste de morți în cursul ofensivei prin estul Europei, în 1944–1945, inclusiv Auschwitz-Birkenau, în sudul Poloniei, unde au fost găsiți și copiii din fotografie.
1941–1944 Circa 2,6 milioane de prizonieri de război sovietici mor din cauza inaniției și a bolilor în captivitate germană. Populația din regiunile ocupate ale URSS este nevoită să mănânce câini și șobolani și să gătească în ulei de parafină
4 LUPTĂ PENTRU HRANĂ 1940–1945
Cel puțin 20 de milioane de oameni au murit de foame în al Doilea Război Mondial. Hitler a căutat să creeze un Reich autosuficient și independent de comerțul mondial. El a privit întreaga Europă de Est ca pe o zonă industrială și o sursă de hrană și era dispus să lase populația de aici să moară de foame, în dorința de a obține *Lebensraum* (spațiu vital) pentru populațiile germanofone. În alte părți ale Europei, evreii și non-germanii au fost înfometați, fie din cauza politicii deliberate a germanilor, fie din cauza blocadelor aliate.
Zone cu penurie de hrană

REZISTENȚĂ ARMATĂ
DUPĂ 1940

Greutățile vieții sub dominație nazistă au inspirat mișcări de rezistență armată, susținute de Aliați. Cele mai mari forțe de acest tip au luptat în Polonia, Iugoslavia, vestul URSS și nordul Italiei, după ocuparea țării de către germani în 1943. Comuniștii au jucat un rol principal, iar în unele locuri, mai ales în Iugoslavia, a existat un conflict înverșunat între luptătorii din rezistență comuniști și cei necomuniști. Rezistența armată în Franța a fost limitată ca amploare, dar esențială pentru mândria francezilor.

Rezistență rusă
Femei și fete din vestul ocupat al URSS exersează tragerea cu arma în tranșee, pentru a se apăra de agresori.

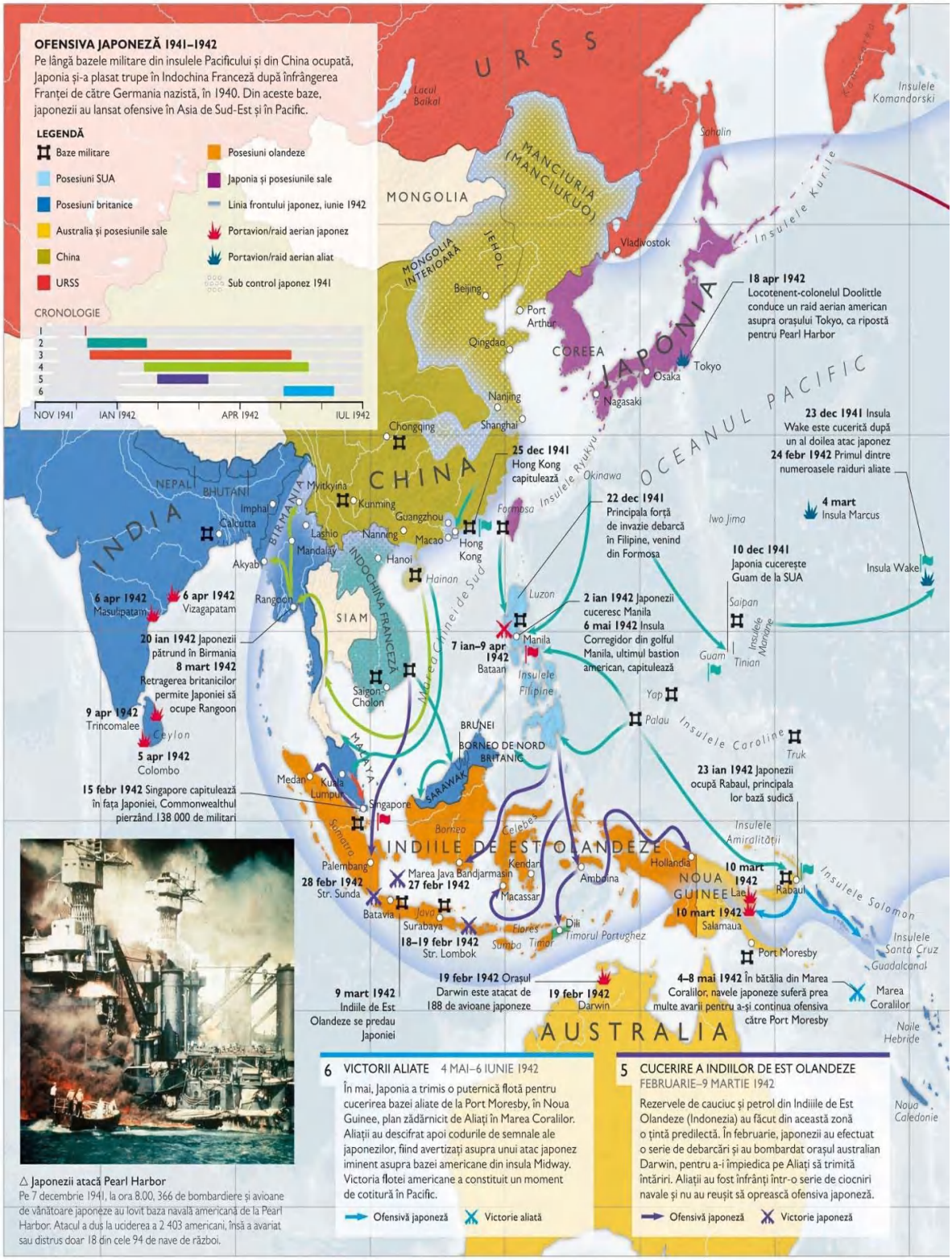

△ **Japonezii atacă Pearl Harbor**
Pe 7 decembrie 1941, la ora 8.00, 366 de bombardiere și avioane de vânătoare japoneze au lovit baza navală americană de la Pearl Harbor. Atacul a dus la uciderea a 2 403 americani, însă a avariat sau distrus doar 18 din cele 94 de nave de război.

RĂZBOIUL DIN PACIFIC

În 1931 Japonia a început un proiect de creare a unui întins imperiu în Asia, ocupând mai întâi nord-estul Chinei, apoi lansând o invazie totală în această țară, în 1937. Acțiunea i-a pus în conflict pe japonezi cu SUA și cu marile puteri coloniale europene cu interese în regiune, iar în 1941 războiul s-a extins în Asia de Sud-Est și în Pacific.

În 1941, SUA au încercat să determine Japonia să abandoneze invadarea Chinei (pp. 288–289) printr-o politică de blocadă economică. Japonezii au ripostat cu un plan riscant, vizând o confruntare mai largă. Atacul asupra bazei navale de la Pearl Harbor, Hawaii, a fost menit să paralizeze flota americană din Pacific, permițând marinei nipone să domine oceanul, în timp ce armata terestră japoneză cucerea Asia de Sud-Est, sursa unor materii prime ca petrol și cauciuc. Inițial, planul a funcționat excelent, dar „atacul laș" de la Pearl Harbor a creat o asemenea indignare în SUA, încât orice viitor compromis sau tratat de pace bazat pe acceptarea dominației japoneze în Asia a devenit de neconceput. SUA au intrat în război.

Deși Germania nazistă a declarat război SUA, venind în sprijinul Japoniei, conflictele din Pacific și din Europa au rămas separate. Înfrângerea puterilor coloniale europene de către japonezi în Asia, mai ales căderea Singaporelui britanic, a constituit o lovitură fatală pentru prestigiul rasei albe în Asia. Însă japonezii s-au dovedit exploatatori nemiloși și nu au dobândit susținerea altor popoare asiatice incluse în „Sfera de Coprosperitate". Victoria americană în bătălia navală de la Midway, în iunie 1942, a marcat sfârșitul expansiunii japoneze rapide.

„Când vom termina cu ei, limba japoneză se va vorbi doar în iad."

VICEAMIRALUL AMERICAN HALSEY DESPRE ATACUL DE LA PEARL HARBOR, 1941

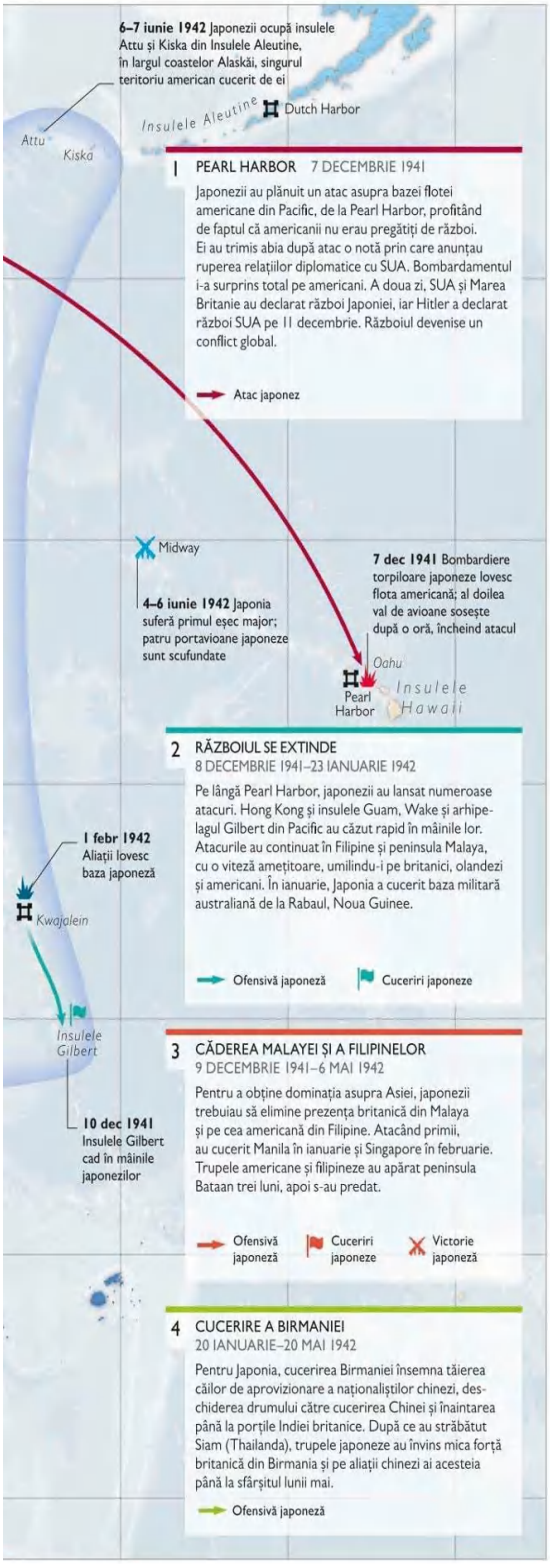
6–7 iunie 1942 Japonezii ocupă insulele Attu și Kiska din Insulele Aleutine, în largul coastelor Alaskăi, singurul teritoriu american cucerit de ei
Insulele Aleutine
Dutch Harbor
Attu
Kiska
1 PEARL HARBOR 7 DECEMBRIE 1941
Japonezii au plănuit un atac asupra bazei flotei americane din Pacific, de la Pearl Harbor, profitând de faptul că americanii nu erau pregătiți de război. Ei au trimis abia după atac o notă prin care anunțau ruperea relațiilor diplomatice cu SUA. Bombardamentul i-a surprins total pe americani. A doua zi, SUA și Marea Britanie au declarat război Japoniei, iar Hitler a declarat război SUA pe 11 decembrie. Războiul devenise un conflict global.
Atac japonez
Midway
4–6 iunie 1942 Japonia suferă primul eșec major; patru portavioane japoneze sunt scufundate
7 dec 1941 Bombardiere torpiloare japoneze lovesc flota americană; al doilea val de avioane sosește după o oră, încheind atacul
Oahu
Pearl Harbor
Insulele Hawaii
2 RĂZBOIUL SE EXTINDE
8 DECEMBRIE 1941–23 IANUARIE 1942
Pe lângă Pearl Harbor, japonezii au lansat numeroase atacuri. Hong Kong și insulele Guam, Wake și arhipelagul Gilbert din Pacific au căzut rapid în mâinile lor. Atacurile au continuat în Filipine și peninsula Malaya, cu o viteză amețitoare, umilindu-i pe britanici, olandezi și americani. În ianuarie, Japonia a cucerit baza militară australiană de la Rabaul, Noua Guinee.
1 febr 1942 Aliații lovesc baza japoneză
Kwajalein
Ofensivă japoneză
Cuceriri japoneze
Insulele Gilbert
3 CĂDEREA MALAYEI ȘI A FILIPINELOR
9 DECEMBRIE 1941–6 MAI 1942
Pentru a obține dominația asupra Asiei, japonezii trebuiau să elimine prezența britanică din Malaya și pe cea americană din Filipine. Atacând primii, au cucerit Manila în ianuarie și Singapore în februarie. Trupele americane și filipineze au apărat peninsula Bataan trei luni, apoi s-au predat.
10 dec 1941 Insulele Gilbert cad în mâinile japonezilor
Ofensivă japoneză
Cuceriri japoneze
Victorie japoneză
4 CUCERIREA BIRMANIEI
20 IANUARIE–20 MAI 1942
Pentru Japonia, cucerirea Birmaniei însemna tăierea căilor de aprovizionare a naționaliștilor chinezi, deschiderea drumului către cucerirea Chinei și înaintarea până la porțile Indiei britanice. După ce au străbătut Siam (Thailanda), trupele japoneze au învins mica forță britanică din Birmania și pe aliații chinezi ai acesteia până la sfârșitul lunii mai.
Ofensivă japoneză

GENERAL DOUGLAS MACARTHUR

1880–1964

Când a fost numit comandant al armatei SUA din Extremul Orient, în 1941, Douglas MacArthur avea în spate o distinsă carieră militară, servind inclusiv în Primul Război Mondial și fiind șef al marelui stat major al armatei americane. Forțat să evacueze Filipinele în 1942, el a rostit faimoasa promisiune „Mă voi întoarce", pe care și-a ținut-o în 1944. Ca lider suprem al Aliaților în Pacific, el a primit capitularea japoneză în 1945 (pp. 302–303) și a jucat un rol crucial în reconstrucția postbelică a Japoniei. Comandând forțele ONU în războiul din Coreea (pp. 316–317), din 1950, MacArthur a intrat în conflict cu politica guvernului american, iar președintele Truman l-a demis din toate funcțiile în 1951.

ÎNFRÂNGEREA GERMANIEI

Confruntată cu forțele reunite ale Statelor Unite, Uniunii Sovietice și Marii Britanii, Germania a fost copleșită în ultimele etape ale celui de-al Doilea Război Mondial. Distrugerile s-au amplificat de-a lungul conflictului, făcând din Europa un continent al ruinelor și refugiaților.

În 1943, soarta războiului s-a întors decisiv în defavoarea Germaniei naziste și a aliaților săi din Axă. Armatele sovietice, victorioase la Stalingrad (pp. 296–297), au lansat o ofensivă de neoprit spre vest, care le va duce la Berlin. În Atlantic, amenințarea submarinelor germane a fost depășită după câțiva ani de pierderi masive de nave comerciale. Trupele americane au intrat în război contra Germaniei, debarcând în Africa de Nord. Unindu-se cu trupele britanice în Tunisia, ele au traversat Mediterana pentru a invada Sicilia și Italia, provocând căderea lui Benito Mussolini. Dar Adolf Hitler a continuat să reziste și după ce Aliații occidentali au invadat Normandia și Franța în vara lui 1944. Supraviețuind unei tentative de asasinat, Hitler a dus lupta până la capăt. Alianța dintre puterile occidentale și Uniunea Sovietică și-a menținut ferm solicitarea privind capitularea necondiționată a Germaniei. După un duel îndârjit pentru dominație aeriană, avioane americane și britanice au devastat orașe germane. În primăvara lui 1945, trupele aliate, invadând Germania dinspre est și dinspre vest, au ocupat o țară în ruine, iar Hitler s-a sinucis în buncărul lui din Berlin.

„Avem o nouă experiență. Avem victoria – o remarcabilă și clară victorie."

CHURCHILL, DESPRE VICTORIA DE LA EL ALAMEIN, 1942

WINSTON CHURCHILL
1874–1965

În mai 1940, politicianul conservator Winston Churchill a preluat puterea în Marea Britanie ca premier al unui guvern de coaliție. Discursurile sale mobilizatoare și spiritul de luptă au susținut moralul în Marea Britanie, iar el s-a străduit neobosit să păstreze relații amicale cu celelalte puteri aliate, SUA și URSS, în timpul conflictului. Churchill a pierdut însă alegerile și funcția de premier la doar două luni după victoria în Europa, în 1945.

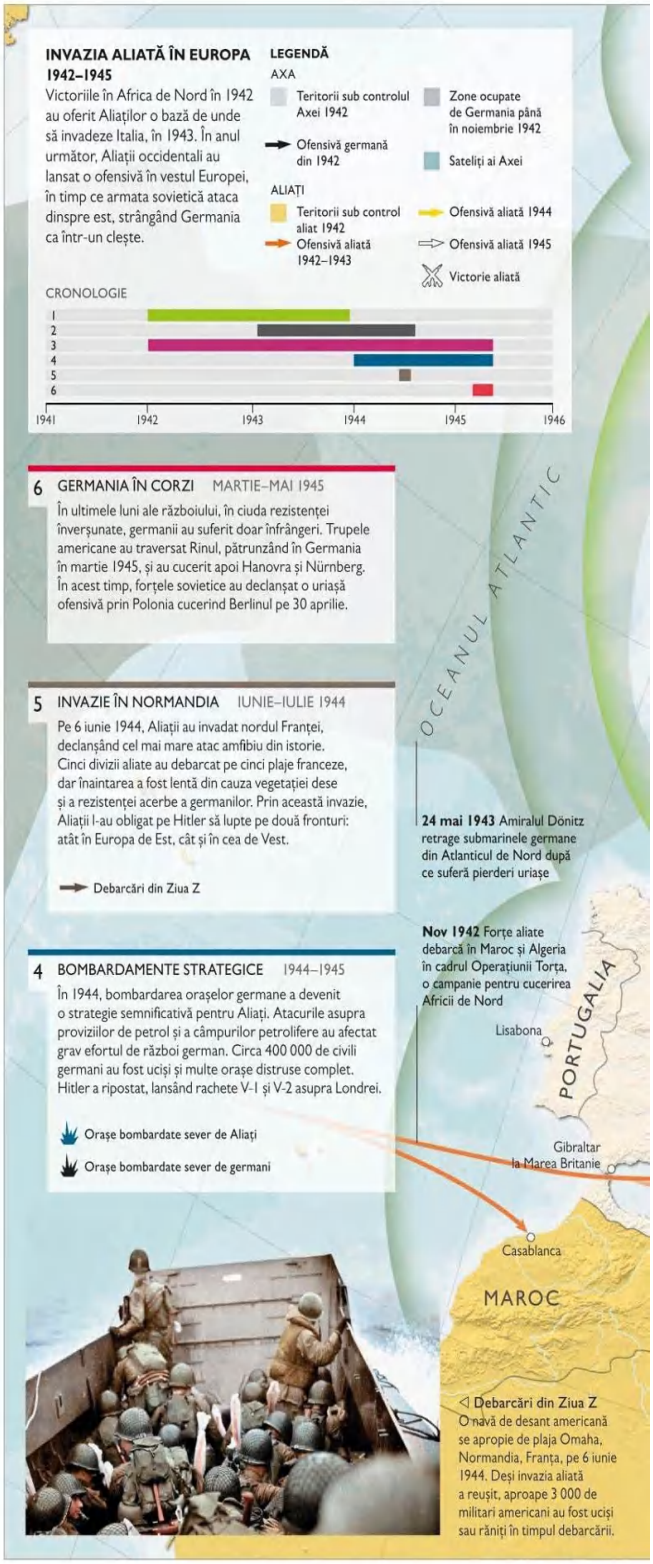
INVAZIA ALIATĂ ÎN EUROPA 1942–1945
Victoriile în Africa de Nord în 1942 au oferit Aliaților o bază de unde să invadeze Italia, în 1943. În anul următor, Aliații occidentali au lansat o ofensivă în vestul Europei, în timp ce armata sovietică ataca dinspre est, strângând Germania ca într-un clește.
LEGENDĂ
AXA
Teritorii sub controlul Axei 1942
Zone ocupate de Germania până în noiembrie 1942
Ofensivă germană din 1942
Sateliți ai Axei
ALIAȚI
Teritorii sub control aliat 1942
Ofensivă aliată 1944
Ofensivă aliată 1942–1943
Ofensivă aliată 1945
Victorie aliată
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1941
1942
1943
1944
1945
1946
6 GERMANIA ÎN CORZI MARTIE–MAI 1945
În ultimele luni ale războiului, în ciuda rezistenței înverșunate, germanii au suferit doar înfrângeri. Trupele americane au traversat Rinul, pătrunzând în Germania în martie 1945, și au cucerit apoi Hanovra și Nürnberg. În acest timp, forțele sovietice au declanșat o uriașă ofensivă prin Polonia cucerind Berlinul pe 30 aprilie.
5 INVAZIE ÎN NORMANDIA IUNIE–IULIE 1944
Pe 6 iunie 1944, Aliații au invadat nordul Franței, declanșând cel mai mare atac amfibiu din istorie. Cinci divizii aliate au debarcat pe cinci plaje franceze, dar înaintarea a fost lentă din cauza vegetației dese și a rezistenței acerbe a germanilor. Prin această invazie, Aliații l-au obligat pe Hitler să lupte pe două fronturi: atât în Europa de Est, cât și în cea de Vest.
Debarcări din Ziua Z
4 BOMBARDAMENTE STRATEGICE 1944–1945
În 1944, bombardarea orașelor germane a devenit o strategie semnificativă pentru Aliați. Atacurile asupra proviziilor de petrol și a câmpurilor petrolifere au afectat grav efortul de război german. Circa 400 000 de civili germani au fost uciși și multe orașe distruse complet. Hitler a ripostat, lansând rachete V-1 și V-2 asupra Londrei.
Orașe bombardate sever de Aliați
Orașe bombardate sever de germani
OCEANUL ATLANTIC
24 mai 1943 Amiralul Dönitz retrage submarinele germane din Atlanticul de Nord după ce suferă pierderi uriașe
Nov 1942 Forțe aliate debarcă în Maroc și Algeria în cadrul Operațiunii Torța, o campanie pentru cucerirea Africii de Nord
Lisabona
PORTUGALIA
Gibraltar
la Marea Britanie
Casablanca
MAROC
◁ Debarcări din Ziua Z
O navă de desant americană se apropie de plaja Omaha, Normandia, Franța, pe 6 iunie 1944. Deși invazia aliată a reușit, aproape 3 000 de militari americani au fost uciși sau răniți în timpul debarcării.

1 BĂTĂLIE PENTRU ATLANTIC 1942–1943
Între 1942 și 1943, nave comerciale aliate cu o capacitate de milioane de tone au fost scufundate de submarine germane (U-boot). Germanii și-au concentrat atacurile în centrul Atlanticului, în afara razei de acțiune a aviației aliate, dar după 1943, avioanele aliate și-au lărgit aria de acțiune și au putut descoperi pe radar submarinele germane. Germania a fost forțată să le retragă.
Acoperire aeriană aliată 1940
Zonă de succese cu submarine 1942
Acoperire aeriană aliată 1943
Zonă de succese cu submarine 1943
2 CONFLICTUL GERMANO-SOVIETIC 1943–1944
După înfrângerea de la Stalingrad, în 1943 (pp. 296–197), Hitler a mizat pe o uriașă bătălie de tancuri pentru a-i decima pe ruși la Kursk. Însă pariul lui a dat greș: armata sovietică avea o structură de comandă mai bună decât a diferitelor forțe ale Axei. Contraofensiva sovietică în România și Ungaria a dus la capitularea aliaților lui Hitler.
Forțe ale Axei care au capitulat în 1944
3 ZONA MEDITERANEI 1942–1945
În 1942, înfrângerea armatelor Axei conduse de Erwin Rommel, la El Alamein, Egipt, a reprezentat un moment crucial pentru Aliații occidentali. Ei au invadat Libia, ocupată de italieni, și Sicilia, apoi Italia, în 1943. După capitularea guvernului italian, germanii au ocupat Italia și au continuat luptele fără principalul lor aliat până în mai 1945.
Nov 1943–apr 1945 O treime din locuințele berlineze sunt distruse în urma unei lungi campanii de bombardament a Aliaților
13–14 febr 1945 Aliații supun Dresda unui atac aerian cu bombe incendiare, distrugând orașul și ucigând mii de civili, într-unul dintre cele mai controversate episoade din al Doilea Război Mondial
25 apr 1945 Trupe sovietice și americane fac joncțiunea pe fluviul Elba. Ambii Aliați luptă până la capitularea necondiționată a Germaniei
25 august 1944 Parisul este eliberat după ce garnizoana germană se predă
8 sept 1943 Italia capitulează în fața forțelor aliate
13 oct 1943 Italia declară război Germaniei
Iulie 1943 Aliații cuceresc Sicilia și se pregătesc să invadeze Italia
13 mai 1943 240 000 de soldați ai Axei se predau în Tunisia
Nov 1942 Asediul Maltei este ridicat. Malta are importanță strategică pentru controlul Mediteranei
Nov 1942 Aliații obțin o victorie clară asupra trupelor germane și italiene la El Alamein
Ian 1944 Armata sovietică traversează fosta graniță a Poloniei
Iulie 1944 Sovieticii ajung la fluviul Vistula, dincolo de Varșovia; germanii pierd 850 000 de soldați
17 ian 1945 Trupe sovietice eliberează orașul polonez Varșovia
22 iunie 1944 Stalin ordonă declanșarea Operațiunii Bagration, o ofensivă masivă asupra statelor baltice și vestului Poloniei
5 iulie–23 aug 1943 Asaltul Axei de la Kursk este întâmpinat de sovietici cu 1,3 milioane de soldați și 3 400 de tancuri; forțele Axei sunt învinse
Insulele Feroe
Insulele Shetland
Marea Nordului
NORVEGIA
Oslo
FINLANDA
Helsinki
Viborg
Leningrad
U R S S
ESTONIA
Curlanda
Riga
LETONIA
LITUANIA
Moscova
Oriol
DANEMARCA
Copenhaga
Marea Baltică
IRLANDA
MAREA BRITANIE
Londra
Arm. I SUA
Arm. II brit.
OLANDA
Hamburg
Bremen
Berlin
Arnhem
Düsseldorf
BELGIA
Köln
Elba
Dresda
Königsberg
Danzig
Wilno
Moghilău
POLONIA
Minsk
Varșovia
Gomel
Kursk
Harkov
Stalingrad
Don
Volga
Kiev
Normandia
Bretania
Paris
Sedan
Ardeni
Rin
Frankfurt
Mannheim
GERMANIA
BOEMIA ȘI MORAVIA
Praga
Cracovia
Vistula
Liov
Ternopol'
Orléans
Stuttgart
München
Linz
Viena
Bratislava
SLOVACIA
Krivoi Rog
Rostov
Nipru
FRANȚA
Vichy
Lyon
ELVEȚIA
Alp
AUSTRIA (OSTMARK)
Budapesta
UNGARIA
ROMÂNIA
BASARABIA
Nistru
Bordeaux
FRANȚA DE LA VICHY
Milano
Zagreb
Lacul Balaton
Caucaz
Pirinei
Ploiești
Marea Neagră
CROAȚIA
Sarajevo
IUGOSLAVIA
București
Dunărea
SPANIA
Marsilia
ITALIA
SERBIA
BULGARIA
MUNTENEGRU
Corsica
Roma
Monte Cassino
Anzio
Tirana
Istanbul
ALBANIA
Ankara
Sardinia
Marea Egee
GRECIA
TURCIA
Palermo
Messina
Sicilia
Oran
Alger
Bougie
Bône
Bizerta
Tunis
Gela
Atena
Dodecanes
Italia
Munții Atlas
ALGERIA
Malta
Marea Britanie
Creta
Cipru
SIRIA
LIBAN
IRAK
Gabés
Tripoli
TUNISIA
Marea Mediterană
Tobruk
Benghazi
El Agheila
Alexandria
El Alamein
Cairo
Nil
PALESTINA
TRANSIORDANIA
LIBIA
EGIPT

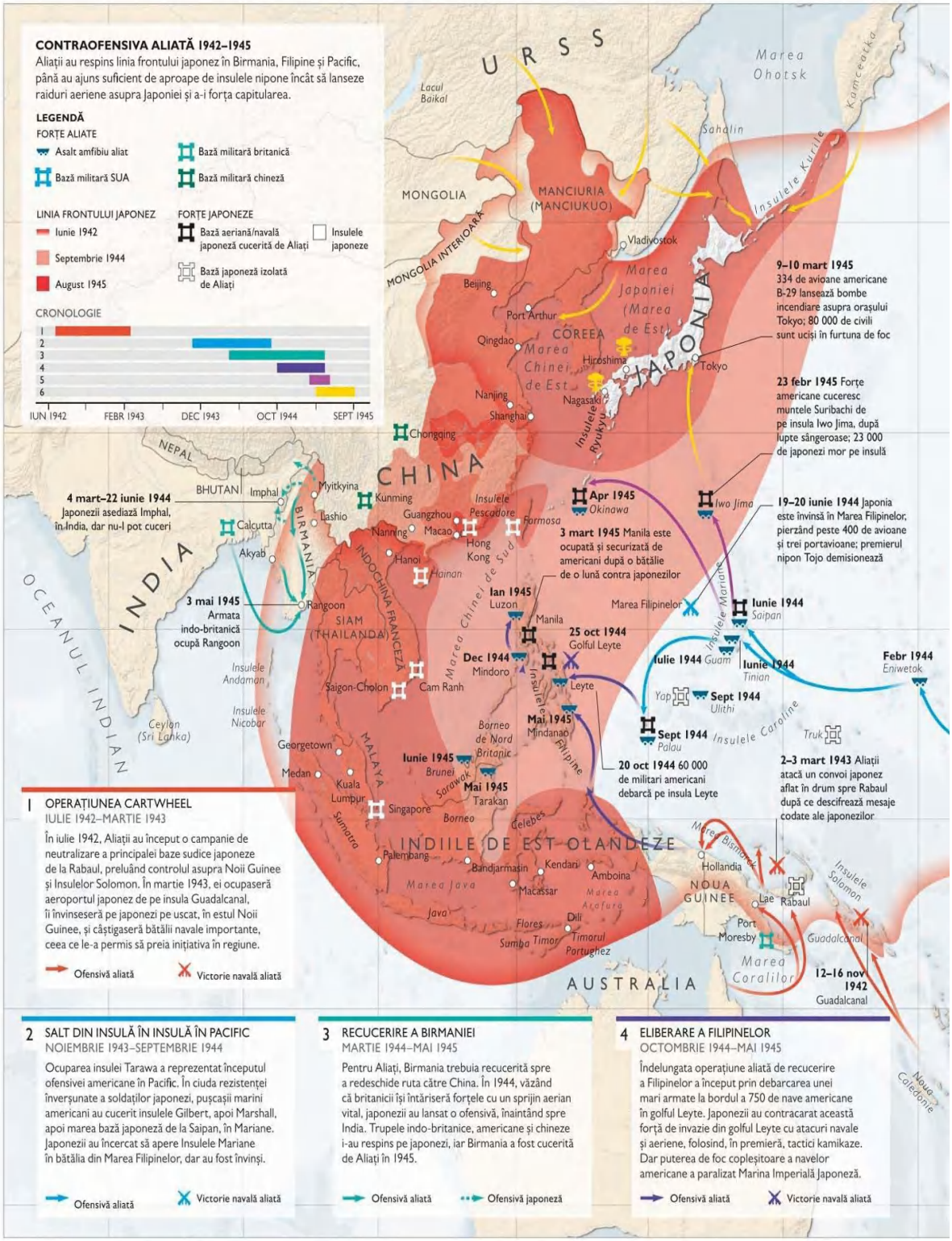
CONTRAOFENSIVA ALIATĂ 1942–1945
Aliații au respins linia frontului japonez în Birmania, Filipine și Pacific, până au ajuns suficient de aproape de insulele nipone încât să lanseze raiduri aeriene asupra Japoniei și a-i forța capitularea.
LEGENDĂ
FORȚE ALIATE
Asalt amfibiu aliat
Bază militară britanică
Bază militară SUA
Bază militară chineză
LINIA FRONTULUI JAPONEZ
Iunie 1942
Septembrie 1944
August 1945
FORȚE JAPONEZE
Bază aeriană/navală japoneză cucerită de Aliați
Insulele japoneze
Bază japoneză izolată de Aliați
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
IUN 1942
FEBR 1943
DEC 1943
OCT 1944
SEPT 1945
URSS
Marea Ohotsk
Kamceatka
Lacul Baikal
Sahalin
Insulele Kurile
MONGOLIA
MANCIURIA (MANCIUKUO)
MONGOLIA INTERIOARĂ
Vladivostok
Beijing
Port Arthur
COREEA
Marea Japoniei (Marea de Est)
JAPONIA
Qingdao
Marea Chinei de Est
Hiroshima
Tokyo
Nanjing
Shanghai
Nagasaki
Insulele Ryukyu
Chongqing
NEPAL
BHUTAN
CHINA
Imphal
Myitkyina
Kunming
Insulele Pescadore
Formosa
Guangzhou
Lashio
Calcutta
Nanning
Macao
Hong Kong
Akyab
Hanoi
Hainan
INDIA
BIRMANIA
INDOCHINA FRANCEZĂ
Marea Chinei de Sud
Rangoon
SIAM (THAILANDA)
Luzon
Manila
Marea Filipinelor
Insulele Mariane
Insulele Andaman
Saigon-Cholon
Cam Ranh
Mindoro
Leyte
Insulele Filipine
Insulele Nicobar
Ceylon (Sri Lanka)
Borneo de Nord Britanic
Mindanao
Yap
Ulithi
Insulele Caroline
Truk
Palau
Georgetown
MALAYA
Medan
Brunei
Sarawak
Kuala Lumpur
Singapore
Tarakan
Borneo
Celebes
Sumatra
Palembang
INDIILE DE EST OLANDEZE
Bandjarmasin
Kendari
Amboina
Marea Java
Macassar
Marea Arafura
Java
Flores
Dili
Sumba
Timor
Timorul Portughez
Marea Bismarck
Hollandia
NOUA GUINEE
Lae
Rabaul
Insulele Solomon
Port Moresby
Guadalcanal
Marea Coralilor
AUSTRALIA
Noua Caledonie
OCEANUL INDIAN
4 mart–22 iunie 1944 Japonezii asediază Imphal, în India, dar nu-l pot cuceri
3 mai 1945 Armata indo-britanică ocupă Rangoon
Apr 1945 Okinawa
Iwo Jima
19–20 iunie 1944 Japonia este învinsă în Marea Filipinelor, pierzând peste 400 de avioane și trei portavioane; premierul nipon Tojo demisionează
3 mart 1945 Manila este ocupată și securizată de americani după o bătălie de o lună contra japonezilor
Ian 1945
25 oct 1944 Golful Leyte
Iunie 1944 Saipan
Iulie 1944 Guam
Iunie 1944 Tinian
Febr 1944 Eniwetok
Sept 1944 Ulithi
Dec 1944
Mai 1945 Mindanao
Sept 1944 Palau
20 oct 1944 60 000 de militari americani debarcă pe insula Leyte
Iunie 1945
Mai 1945 Tarakan
2–3 mart 1943 Aliații atacă un convoi japonez aflat în drum spre Rabaul după ce descifrează mesaje codate ale japonezilor
9–10 mart 1945 334 de avioane americane B-29 lansează bombe incendiare asupra orașului Tokyo; 80 000 de civili sunt uciși în furtuna de foc
23 febr 1945 Forțe americane cuceresc muntele Suribachi de pe insula Iwo Jima, după lupte sângeroase; 23 000 de japonezi mor pe insulă
12–16 nov 1942 Guadalcanal
1 OPERAȚIUNEA CARTWHEEL
IULIE 1942–MARTIE 1943
În iulie 1942, Aliații au început o campanie de neutralizare a principalei baze sudice japoneze de la Rabaul, preluând controlul asupra Noii Guinee și Insulelor Solomon. În martie 1943, ei ocupaseră aeroportul japonez de pe insula Guadalcanal, îi învinseseră pe japonezi pe uscat, în estul Noii Guinee, și câștigaseră bătălii navale importante, ceea ce le-a permis să preia inițiativa în regiune.
Ofensivă aliată
Victorie navală aliată
2 SALT DIN INSULĂ ÎN INSULĂ ÎN PACIFIC
NOIEMBRIE 1943–SEPTEMBRIE 1944
Ocuparea insulei Tarawa a reprezentat începutul ofensivei americane în Pacific. În ciuda rezistenței înverșunate a soldaților japonezi, pușcașii marini americani au cucerit insulele Gilbert, apoi Marshall, apoi marea bază japoneză de la Saipan, în Mariane. Japonezii au încercat să apere Insulele Mariane în bătălia din Marea Filipinelor, dar au fost învinși.
Ofensivă aliată
Victorie navală aliată
3 RECUCERIRE A BIRMANIEI
MARTIE 1944–MAI 1945
Pentru Aliați, Birmania trebuia recucerită spre a redeschide ruta către China. În 1944, văzând că britanicii își întăriseră forțele cu un sprijin aerian vital, japonezii au lansat o ofensivă, înaintând spre India. Trupele indo-britanice, americane și chineze i-au respins pe japonezi, iar Birmania a fost cucerită de Aliați în 1945.
Ofensivă aliată
Ofensivă japoneză
4 ELIBERARE A FILIPINELOR
OCTOMBRIE 1944–MAI 1945
Îndelungata operațiune aliată de recucerire a Filipinelor a început prin debarcarea unei mari armate la bordul a 750 de nave americane în golful Leyte. Japonezii au contracarat această forță de invazie din golful Leyte cu atacuri navale și aeriene, folosind, în premieră, tactici kamikaze. Dar puterea de foc copleșitoare a navelor americane a paralizat Marina Imperială Japoneză.
Ofensivă aliată
Victorie navală aliată

ÎNFRÂNGEREA JAPONIEI

Mobilizându-și mâna de lucru și resursele industriale superioare, Statele Unite au înfrânt rezistența japoneză îndârjită într-o serie de bătălii în Pacific, între 1942 și 1945. Orașe japoneze au fost pustiite de bombardamente americane și guvernul imperial a fost constrâns să semneze o capitulare umilitoare.

La jumătatea anului 1942, Japonia își stabilise un perimetru vast în Pacific, pentru a-și proteja cuceririle din Asia. Lupte grele continuau să se dea în China și Birmania, dar deznodământul războiului a fost decis de ofensiva „salt din insulă în insulă" lansată de americani în Pacific și care a adus forțele SUA aproape de Japonia. Un program american de construire de nave de război a dus la crearea unei puternice flote de portavioane, iar corpurile de pușcași marini americani au dobândit o pricepere fără precedent în debarcările navale. Din Tawara în Okinawa, fiecare insulă a fost apărată de japonezi până la ultimul soldat, însă Marina Imperială Japoneză a fost distrusă în confruntări navale la scară largă. Surclasați, piloții japonezi au fost nevoiți să recurgă la tactici kamikaze pentru a ataca flota americană, dar au avut un efect limitat.

În vara lui 1945 era clar că Japonia pierduse războiul. Guvernul japonez era divizat între cei care doreau să lupte până la moarte și cei care doreau încheierea unui acord de pace care să garanteze o parte a independenței țării. Americanii au cerut capitularea necondiționată. În august, SUA au distrus orașele Hiroshima și Nagasaki cu bombe atomice și URSS, până atunci neutră, a atacat forțele japoneze din Manciuria. În final, guvernul japonez a acceptat inevitabilul și a capitulat.

„Cursul războiului nu s-a derulat neapărat în avantajul Japoniei."

MESAJ DE CAPITULARE AL ÎMPĂRATULUI HIROHITO, RADIODIFUZAT PE 15 AUGUST 1945

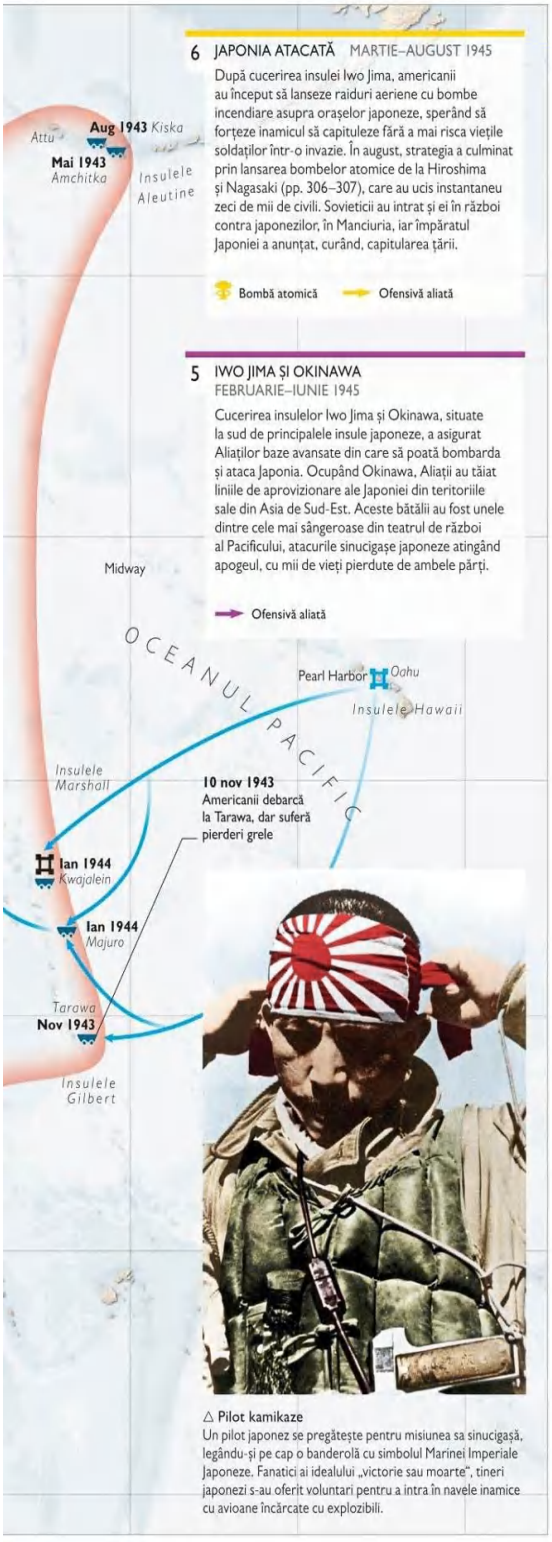
6 JAPONIA ATACATĂ MARTIE–AUGUST 1945
După cucerirea insulei Iwo Jima, americanii au început să lanseze raiduri aeriene cu bombe incendiare asupra orașelor japoneze, sperând să forțeze inamicul să capituleze fără a mai risca viețile soldaților într-o invazie. În august, strategia a culminat prin lansarea bombelor atomice de la Hiroshima și Nagasaki (pp. 306–307), care au ucis instantaneu zeci de mii de civili. Sovieticii au intrat și ei în război contra japonezilor, în Manciuria, iar împăratul Japoniei a anunțat, curând, capitularea țării.
Bombă atomică
Ofensivă aliată
5 IWO JIMA ȘI OKINAWA
FEBRUARIE–IUNIE 1945
Cucerirea insulelor Iwo Jima și Okinawa, situate la sud de principalele insule japoneze, a asigurat Aliaților baze avansate din care să poată bombarda și ataca Japonia. Ocupând Okinawa, Aliații au tăiat liniile de aprovizionare ale Japoniei din teritoriile sale din Asia de Sud-Est. Aceste bătălii au fost unele dintre cele mai sângeroase din teatrul de război al Pacificului, atacurile sinucigașe japoneze atingând apogeul, cu mii de vieți pierdute de ambele părți.
Ofensivă aliată
Attu
Aug 1943 Kiska
Mai 1943 Amchitka
Insulele Aleutine
Midway
OCEANUL PACIFIC
Pearl Harbor
Oahu
Insulele Hawaii
Insulele Marshall
10 nov 1943
Americanii debarcă la Tarawa, dar suferă pierderi grele
Ian 1944 Kwajalein
Ian 1944 Majuro
Tarawa Nov 1943
Insulele Gilbert

△ Pilot kamikaze
Un pilot japonez se pregătește pentru misiunea sa sinucigașă, legându-și pe cap o banderolă cu simbolul Marinei Imperiale Japoneze. Fanatici ai idealului „victorie sau moarte", tineri japonezi s-au oferit voluntari pentru a intra în navele inamice cu avioane încărcate cu explozibili.

RĂZBOI GLOBAL
Al Doilea Război Mondial a fost un conflict global, cu teatre de război în Europa, Africa, Asia și Pacific. America s-a luptat simultan cu toate forțele Axei, trimițând trupe pe tot globul. Japonia și celelalte puteri ale Axei, deși aliate, au purtat războaie separate, nereușind să-și coordoneze strategiile.

LEGENDĂ
- Expansiune maximă japoneză în Asia/Pacific
- Expansiune maximă a puterilor Axei în Europa/URSS

MIȘCĂRI ALE TRUPELOR AXEI
- Germane
- Japoneze

MIȘCĂRI ALE TRUPELOR ALIATE
- Britanice
- Americane
- Ale Commonwealthului britanic
- Sovietice

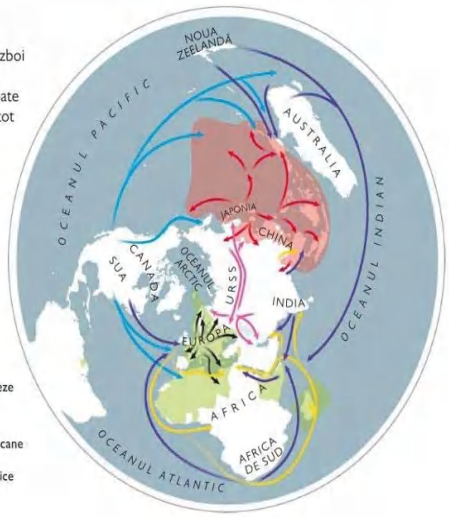

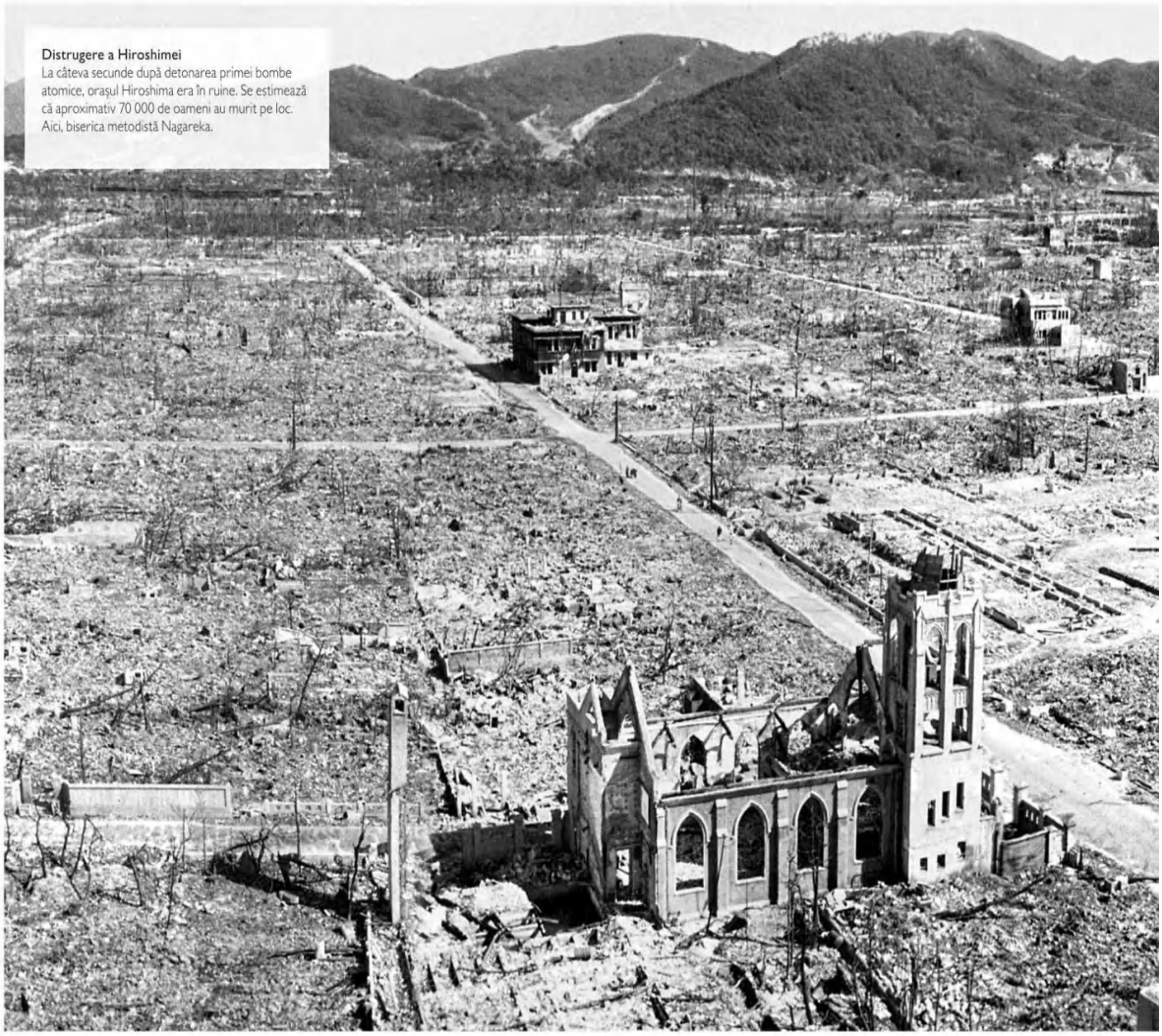

Distrugere a Hiroshimei
La câteva secunde după detonarea primei bombe atomice, orașul Hiroshima era în ruine. Se estimează că aproximativ 70 000 de oameni au murit pe loc. Aici, biserica metodistă Nagareka.

HIROSHIMA ȘI NAGASAKI

În august 1945, SUA au lansat primele bombe atomice din lume asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki, în încercarea de a pune capăt celui de-al Doilea Război Mondial. Acest lucru a inaugurat o nouă și controversată eră, cea nucleară. Pentru Japonia, impactul a fost catastrofal.

Pe 10 mai 1945, la două zile după ce Germania capitulase în fața Aliaților și războiul din Europa luase sfârșit, un grup de savanți și militari americani s-a întrunit la Los Alamos, New Mexico. Cele mai strălucite minți din cadrul Proiectului Manhattan – efortul american de construire a bombei atomice – s-au concentrat asupra găsirii unui mod de a pune capăt rezistenței japoneze în Pacific. Strategia „salt din insulă în insulă", adoptată de marina militară americană, adusese bombardierele B-29 în apropierea arhipelagului nipon, desfășurând masive atacuri aeriene. Dar japonezii au refuzat să capituleze. Președintele american Harry Truman a autorizat folosirea a două arme nucleare contra Japoniei, crezând că va fi o cale mai puțin sângeroasă de a obține capitularea decât o invazie.

Atacul final

La Los Alamos, în mai, experții deliberaseră asupra orașelor japoneze care urmau să fie atacate. Țintele

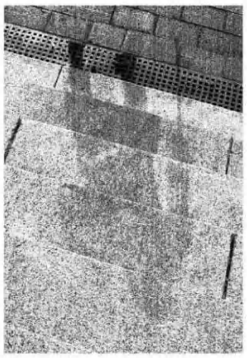

△ **Umbră umană**
Căldura intensă a exploziei de la Hiroshima a lăsat „umbre" ale oamenilor și obiectelor exact acolo unde se aflau la ora 8.15 a zilei de 6 august 1945.

trebuiau să aibă semnificație militară. Au fost alese patru orașe, inclusiv Hiroshima și Nagasaki. În vara lui 1945, tentativele japoneze de a negocia o capitulare au fost respinse de Aliați. Apoi, pe 28 iulie 1945, o solicitare a Aliaților prin care i se cerea Japoniei să capituleze necondiționat sau să accepte riscul distrugerii totale a fost respinsă de înaltul comandament nipon.

Pe 6 august 1945, echipajul de pe *Enola Gay*, bombardierul B-29 desemnat să lanseze prima bombă asupra Hiroshimei, a decolat. La ora 8.15 a fost lansată bomba „Little Boy". Trei zile mai târziu, americanii au aruncat „Fat Man" la Nagasaki. Se estimează că, în cele două bombardamente, ar fi fost uciși 246 000 de oameni. Pe 15 august 1945 Japonia a capitulat. Era planificată lansarea mai multor bombe atomice, deși împăratul Japoniei a fost influențat și de invazia sovietică în Manciuria și de foametea din țară. Capitularea a fost oficializată la bordul navei USS *Missouri*, pe 2 septembrie 1945.

Bombardamentele atomice au grăbit sfârșitul războiului, dar au declanșat o cursă a înarmărilor nucleare între SUA și URSS care va dura până în anii 1990.

„Realizez semnificația tragică a bombei atomice ... Slavă Domnului că am reușit să o obținem noi, și nu inamicii noștri."

HARRY S. TRUMAN, PREȘEDINTE AMERICAN, 9 AUGUST 1945

▽ **„Fat Man"**
Supranumită „Fat Man", bomba atomică lansată la Nagasaki pe 9 august a declanșat vânturi de 1 000 km/oră și temperaturi de 7 050°C.

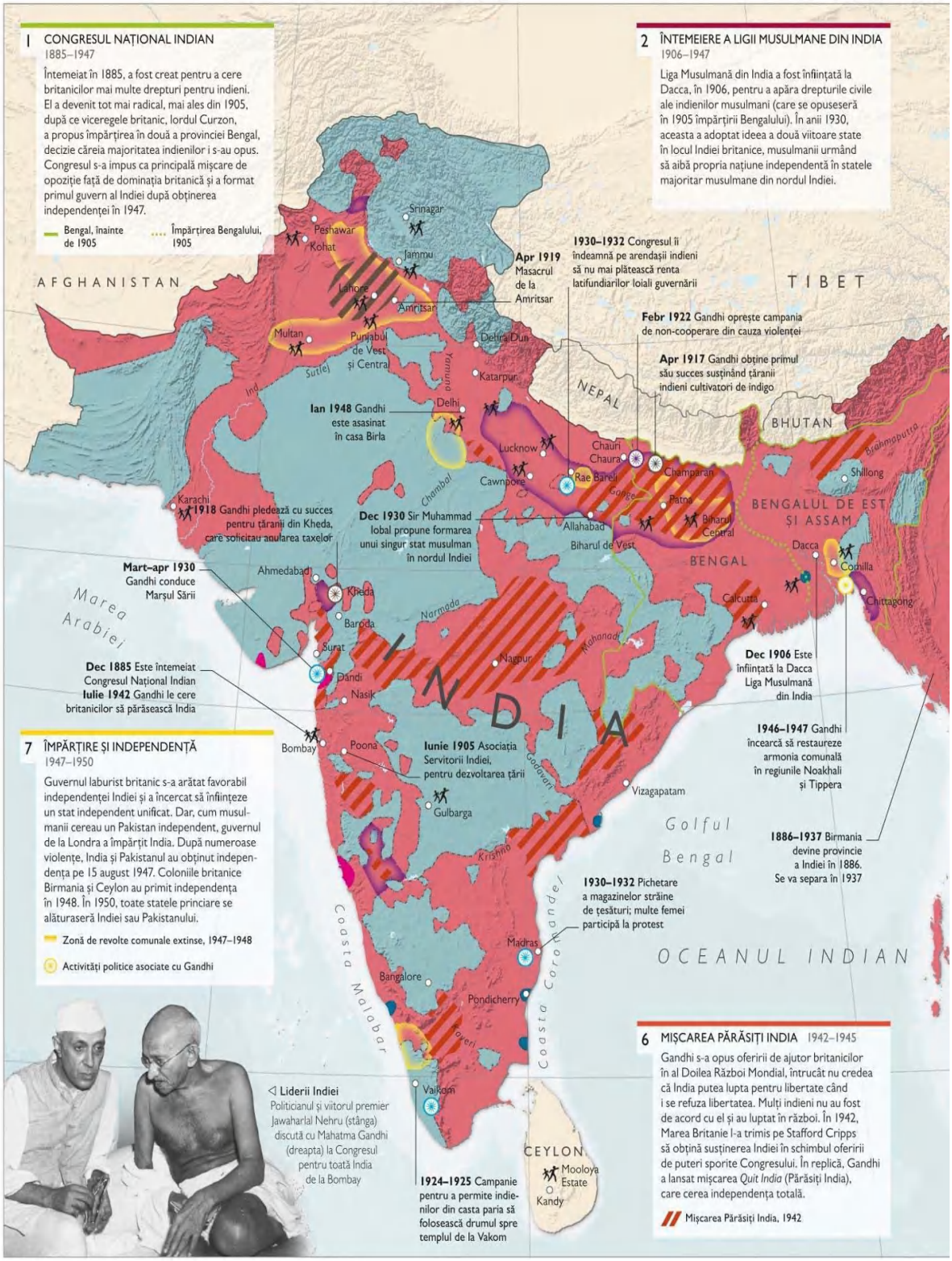
1 CONGRESUL NAȚIONAL INDIAN
1885–1947
Întemeiat în 1885, a fost creat pentru a cere britanicilor mai multe drepturi pentru indieni. El a devenit tot mai radical, mai ales din 1905, după ce viceregele britanic, lordul Curzon, a propus împărțirea în două a provinciei Bengal, decizie căreia majoritatea indienilor i s-au opus. Congresul s-a impus ca principală mișcare de opoziție față de dominația britanică și a format primul guvern al Indiei după obținerea independenței în 1947.
Bengal, înainte de 1905
Împărțirea Bengalului, 1905
2 ÎNTEMEIERE A LIGII MUSULMANE DIN INDIA
1906–1947
Liga Musulmană din India a fost înființată la Dacca, în 1906, pentru a apăra drepturile civile ale indienilor musulmani (care se opuseseră în 1905 împărțirii Bengalului). În anii 1930, aceasta a adoptat ideea a două viitoare state în locul Indiei britanice, musulmanii urmând să aibă propria națiune independentă în statele majoritar musulmane din nordul Indiei.
7 ÎMPĂRȚIRE ȘI INDEPENDENȚĂ
1947–1950
Guvernul laburist britanic s-a arătat favorabil independenței Indiei și a încercat să înființeze un stat independent unificat. Dar, cum musulmanii cereau un Pakistan independent, guvernul de la Londra a împărțit India. După numeroase violențe, India și Pakistanul au obținut independența pe 15 august 1947. Coloniile britanice Birmania și Ceylon au primit independența în 1948. În 1950, toate statele princiare se alăturară Indiei sau Pakistanului.
Zonă de revolte comunale extinse, 1947–1948
Activități politice asociate cu Gandhi
6 MIȘCAREA PĂRĂSIȚI INDIA 1942–1945
Gandhi s-a opus oferirii de ajutor britanicilor în al Doilea Război Mondial, întrucât nu credea că India putea lupta pentru libertate când i se refuza libertatea. Mulți indieni nu au fost de acord cu el și au luptat în război. În 1942, Marea Britanie l-a trimis pe Stafford Cripps să obțină susținerea Indiei în schimbul oferirii de puteri sporite Congresului. În replică, Gandhi a lansat mișcarea Quit India (Părăsiți India), care cerea independența totală.
Mișcarea Părăsiți India, 1942
Liderii Indiei
Politicianul și viitorul premier Jawaharlal Nehru (stânga) discută cu Mahatma Gandhi (dreapta) la Congresul pentru toată India de la Bombay
Apr 1919 Masacrul de la Amritsar
1930–1932 Congresul îi îndeamnă pe arendașii indieni să nu mai plătească renta latifundiarilor loiali guvernării
Febr 1922 Gandhi oprește campania de non-cooperare din cauza violenței
Apr 1917 Gandhi obține primul său succes susținând țăranii indieni cultivatori de indigo
Ian 1948 Gandhi este asasinat în casa Birla
1918 Gandhi pledează cu succes pentru țăranii din Kheda, care solicitau anularea taxelor
Dec 1930 Sir Muhammad Iobal propune formarea unui singur stat musulman în nordul Indiei
Mart–apr 1930 Gandhi conduce Marșul Sării
Dec 1885 Este întemeiat Congresul Național Indian
Iulie 1942 Gandhi le cere britanicilor să părăsească India
Iunie 1905 Asociația Servitorii Indiei, pentru dezvoltarea țării
1924–1925 Campanie pentru a permite indienilor din casta paria să folosească drumul spre templul de la Vakom
1930–1932 Pichetare a magazinelor străine de țesături; multe femei participă la protest
Dec 1906 Este înființată la Dacca Liga Musulmană din India
1946–1947 Gandhi încearcă să restaureze armonia comunală în regiunile Noakhali și Tippera
1886–1937 Birmania devine provincie a Indiei în 1886. Se va separa în 1937
AFGHANISTAN
TIBET
NEPAL
BHUTAN
INDIA
BENGALUL DE EST ȘI ASSAM
BENGAL
OCEANUL INDIAN
Marea Arabiei
Golful Bengal
Coasta Malabar
Coasta Coromandel
CEYLON
Srinagar
Peshawar
Kohat
Jammu
Lahore
Amritsar
Multan
Punjabul de Vest și Central
Delhra Dun
Katarpur
Delhi
Lucknow
Chauri Chaura
Champaran
Rae Bareli
Cawnpore
Patna
Biharul Central
Allahabad
Biharul de Vest
Shillong
Dacca
Comilla
Chittagong
Calcutta
Karachi
Ahmedabad
Kheda
Baroda
Surat
Dandi
Nasik
Bombay
Poona
Nagpur
Gulbarga
Vizagapatam
Madras
Bangalore
Pondicherry
Vaikom
Mooloya Estate
Kandy
Indus
Sutlej
Yamuna
Ganges
Chambal
Narmada
Mahanadi
Godavari
Krishna
Kaveri
Brahmaputra

ÎMPĂRȚIREA INDIEI

Campania pentru încheierea dominației britanicilor asupra imperiului lor din India a constituit una dintre cele mai reușite mișcări de acest fel din istorie. Deși marcată de violențe, adesea îngrozitoare, campania a promovat rezistența non-violentă, bazată pe convingerile unuia dintre cei mai inspiratori lideri ai săi, politicianul și activistul Mohandas Gandhi.

Eforturile Marii Britanii de a-și menține dominația asupra Indiei au fost subminate de masacrarea indienilor neînarmați de către trupe britanice la Amritsar, în Punjab, în 1919. În replică, Gandhi a inițiat o campanie non-violentă pentru independență, condusă în special de Congresul Național Indian, o formațiune laică. Dar divergențele religioase între musulmani și hinduși au complicat situația. Liga Musulmană din India a început să militeze pentru un stat musulman independent, Afghanistan, creat prin împărțirea Indiei. După ce Marea Britanie a declarat război Germaniei, în 1939, și în numele Indiei – dar fără a-i consulta pe liderii indieni – Congresul a lansat mișcarea Părăsiți India, chemând la nesupunere civică pentru a sabota efortul de război britanic. În 1945, Marea Britanie era epuizată economic de război, iar guvernul a început să planifice retragerea din India. De nevoie, a susținut împărțirea și, în urma unei crize care a dus la emigrarea a milioane de refugiați musulmani sau hinduși, imperiul divizat și-a obținut independența pe 15 august 1947.

„Când ceasul va bate miezul nopții, când întreaga lume doarme, India se va trezi la viață și la libertate."

JAWAHARLAL NEHRU, PRIMUL PREMIER INDIAN, 14 AUGUST 1947

LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ, 1885–1948
După întemeierea Congresului Național Indian, o formațiune laică, în 1885, și a Ligii Musulmane din India, în 1906, lupta pentru independența Indiei a devenit tot mai acerbă pe măsură ce se lansau campanii vizând alungarea britanicilor din India.
LEGENDĂ
India britanică (guvernare directă)
State princiare (regiuni semiautonome conduse de prinți indieni)
India franceză
India portugheză
Revolte majore
CRONOLOGIE
1880 1890 1900 1910 1920 1930 1940 1950
CHINA
BIRMANIA
3 PRIMELE CAMPANII ȘI MASACRUL DE LA AMRITSAR 1915–1919
În 1915, Mohandas Gandhi a început să militeze pentru Congres. În 1919, britanicii au introdus Legea Rowlatt, care permitea detenția pe termen nedefinit a agitatorilor politici. În replică, Gandhi a ordonat organizarea unei hartal (greve generale), închizând magazinele și firmele, ca formă de nesupunere civică. Britanicii au deschis focul asupra miilor de indieni din Amritsar, Punjab, și Gandhi a oprit protestul.
Hartal și tulburări în Punjab
Activități politice asociate cu Gandhi
4 MIȘCAREA DE NON-COOPERARE 1919–1922
În replică la masacrul de la Amritsar, Gandhi a început să pledeze ca swaraj („autoguvernarea") în India să fie obținută prin satyagraha („forța adevărului"), o idee dezvoltată de Gandhi ca formă de rezistență non-violentă. În ciuda intențiilor lui pașnice, campania a devenit violentă și Gandhi a suspendat-o în 1922.
Campanie de non-cooperare
Activități politice asociate cu Gandhi
5 CAMPANIILE LUI GANDHI 1924–1932
După doi ani de închisoare pentru incitare la revoltă, Gandhi a revenit la campania pentru swaraj în 1924. Cea mai reușită acțiune a fost Marșul Sării din 1930, când, în semn de protest față de monopolul impus de guvernul britanic asupra comerțului cu sare, el a condus un grup de activiști către Dandi, pe coasta de vest a țării, unde au produs ilegal sare – gest care a dus la nesupuneri civice de masă în India. Întemnițat din nou în 1932, Gandhi s-a retras din politica activă.
Activități politice asociate cu Gandhi

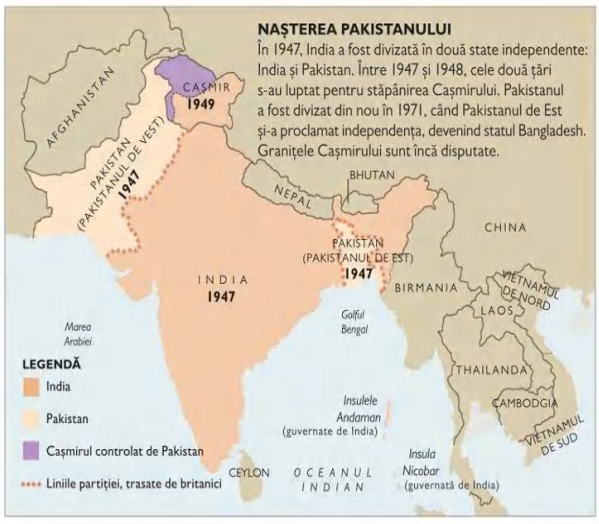
NAȘTEREA PAKISTANULUI
În 1947, India a fost divizată în două state independente: India și Pakistan. Între 1947 și 1948, cele două țări s-au luptat pentru stăpânirea Cașmirului. Pakistanul a fost divizat din nou în 1971, când Pakistanul de Est și-a proclamat independența, devenind statul Bangladesh. Granițele Cașmirului sunt încă disputate.
AFGHANISTAN
CAȘMIR 1949
PAKISTAN (PAKISTANUL DE VEST) 1947
BHUTAN
NEPAL
CHINA
PAKISTAN (PAKISTANUL DE EST) 1947
INDIA 1947
BIRMANIA
VIETNAMUL DE NORD
LAOS
Golful Bengal
Marea Arabiei
THAILANDA
CAMBODGIA
VIETNAMUL DE SUD
Insulele Andaman (guvernate de India)
Insula Nicobar (guvernată de India)
CEYLON
OCEANUL INDIAN
LEGENDĂ
India
Pakistan
Cașmirul controlat de Pakistan
Liniile partiției, trasate de britanici

ÎNTEMEIEREA CHINEI COMUNISTE

Între 1927 și 1949, o disensiune ideologică a divizat China, Partidul Comunist al lui Mao Zedong confruntându-se cu Partidul Naționalist pentru conducerea viitoare a țării. După ani de război civil, ocupație japoneză și al Doilea Război Mondial, Mao s-a impus ca lider al noii Chine, comuniste.

Partidul Comunist Chinez (PCC) a fost înființat la Shanghai, pe 23 iulie 1921. Inițial, el a colaborat cu Partidul Naționalist Chinez sau Guomindang (GMD), dar alianța a fost anulată în 1927, când GMD, condus de un nou lider, anticomunistul Chiang Kai-shek, s-a întors împotriva rivalilor săi (pp. 288–289). GMD a distrus comuniștii din toate marile orașe, iar PCC a fost nevoit să se retragă în provincia Jiangxi, din sudul Chinei, unde a pus bazele Republicii Sovietice a Chinei în 1931. În 1934, comuniștii au fost obligați să-și abandoneze baza după ce au fost înconjurați de forțele GMD. Sub conducerea viitorului președinte al Republicii Sovietice a Chinei, Mao Zedong, ultimii adepți ai Partidului Comunist au întreprins Marșul cel Lung – o călătorie de un an spre provincia nordică Shaanxi. Aceasta s-a dovedit o bună bază strategică, fiind situată departe de GMD, dar aproape de rutele de aprovizionare din URSS.

Invazia japoneză din al Doilea Război Mondial a forțat, pentru scurt timp, PCC și GMD să colaboreze din nou. După război, negociatorii americani au încercat să reconcilieze cele două partide, dar a izbucnit războiul civil. GMD a obținut primele victorii, dar PCC a câștigat sprijinul populației rurale și armata comuniștilor a crescut. Comuniștii au preluat rapid inițiativa, divizând forțele GMD în zone izolate. În 1949, Guomindang s-a prăbușit, iar pe 1 octombrie 1949 Mao a anunțat înființarea Republicii Populare Chineze.

MAO ZEDONG
1893–1976

Conducător al Chinei comuniste din 1949 până la moarte, în 1976, Mao Zedong a fost învățător în provincia Hunan înainte de a veni la Pekin (Beijing). Pe când lucra ca bibliotecar la Universitatea Pekin, a devenit comunist și a contribuit la înființarea Partidului Comunist, în 1921. În 1934, Mao a condus 86 000 de comuniști în Marșul cel Lung și a devenit președinte al partidului în 1943. Ca lider, a modernizat China, dar politicile sale radicale au fost necruțătoare, provocând uriașe pierderi de vieți omenești.

◁ **Președintele Mao Zedong**
Oamenii se adună să sărbătorească sfârșitul Războiului Civil Chinez și întemeierea Republicii Populare Chineze, în acest afiș de propagandă din 1949.

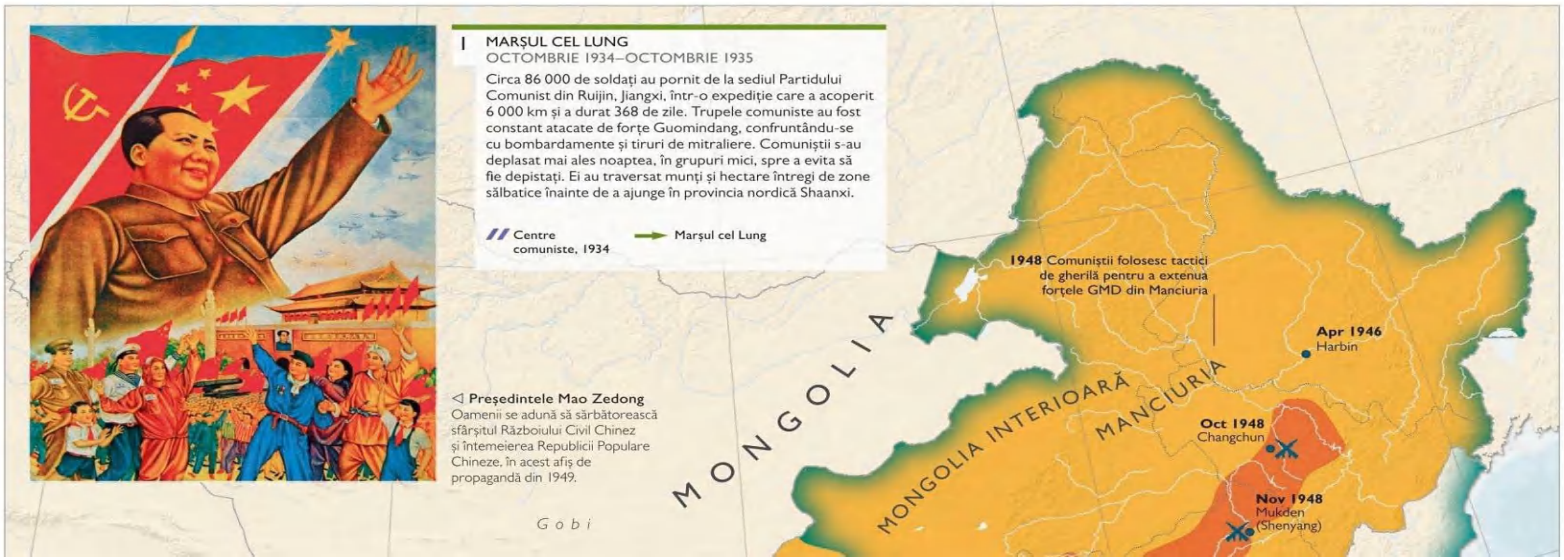
1 MARȘUL CEL LUNG
OCTOMBRIE 1934–OCTOMBRIE 1935
Circa 86 000 de soldați au pornit de la sediul Partidului Comunist din Ruijin, Jiangxi, într-o expediție care a acoperit 6 000 km și a durat 368 de zile. Trupele comuniste au fost constant atacate de forțe Guomindang, confruntându-se cu bombardamente și tiruri de mitraliere. Comuniștii s-au deplasat mai ales noaptea, în grupuri mici, spre a evita să fie depistați. Ei au traversat munți și hectare întregi de zone sălbatice înainte de a ajunge în provincia nordică Shaanxi.
Centre comuniste, 1934
Marșul cel Lung
1948 Comuniștii folosesc tactici de gherilă pentru a extenua forțele GMD din Manciuria
Apr 1946
Harbin
Oct 1948
Changchun
Nov 1948
Mukden
(Shenyang)
MONGOLIA
MONGOLIA INTERIOARĂ
MANCIURIA
Gobi

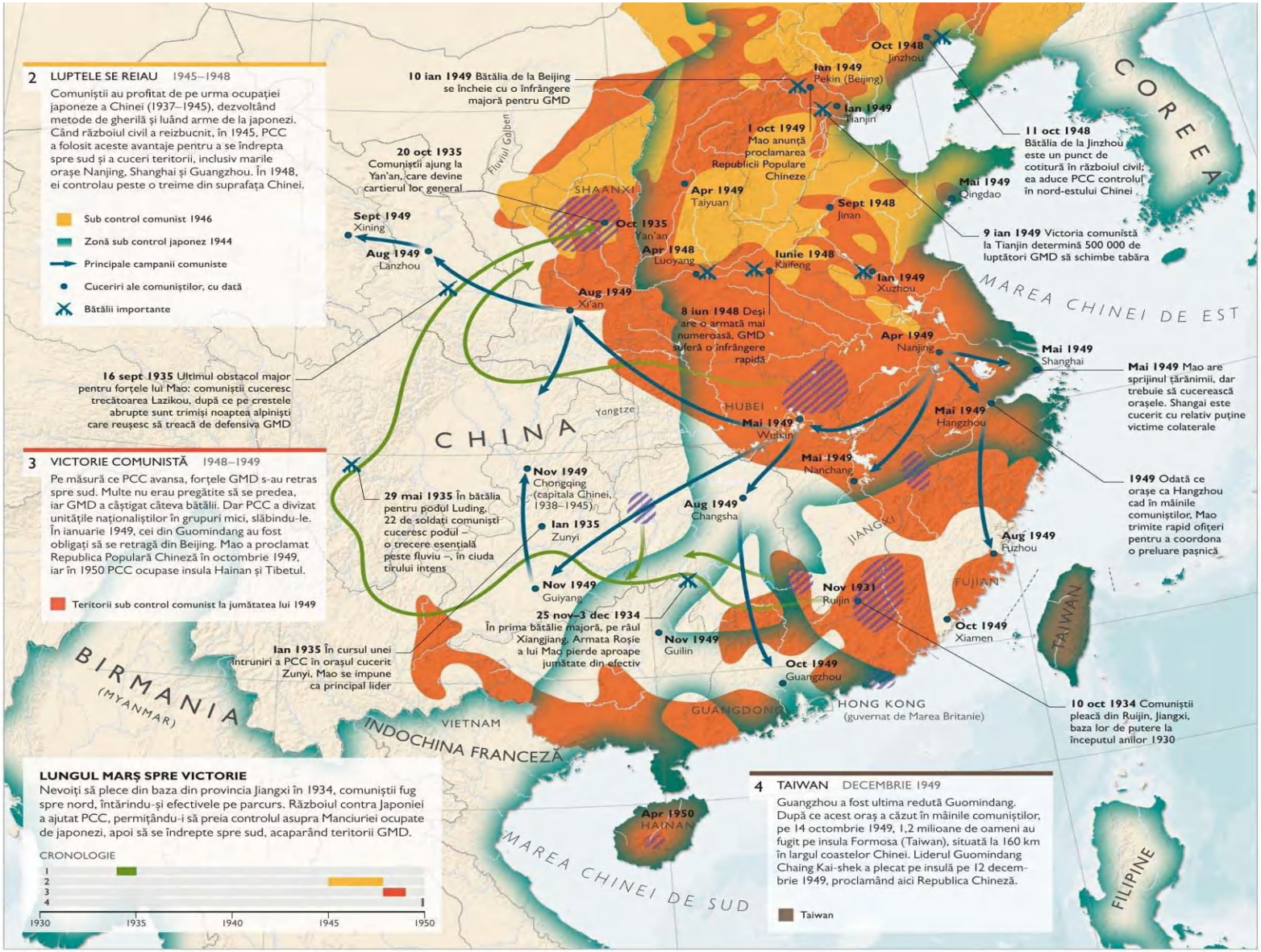
2 LUPTELE SE REIAU 1945–1948
Comuniștii au profitat de pe urma ocupației japoneze a Chinei (1937–1945), dezvoltând metode de gherilă și luând arme de la japonezi. Când războiul civil a reizbucnit, în 1945, PCC a folosit aceste avantaje pentru a se îndrepta spre sud și a cuceri teritorii, inclusiv marile orașe Nanjing, Shanghai și Guangzhou. În 1948, ei controlau peste o treime din suprafața Chinei.
Sub control comunist 1946
Zonă sub control japonez 1944
Principale campanii comuniste
Cuceriri ale comuniștilor, cu dată
Bătălii importante
3 VICTORIE COMUNISTĂ 1948–1949
Pe măsură ce PCC avansa, forțele GMD s-au retras spre sud. Multe nu erau pregătite să se predea, iar GMD a câștigat câteva bătălii. Dar PCC a divizat unitățile naționaliștilor în grupuri mici, slăbindu-le. În ianuarie 1949, cei din Guomindang au fost obligați să se retragă din Beijing. Mao a proclamat Republica Populară Chineză în octombrie 1949, iar în 1950 PCC ocupase insula Hainan și Tibetul.
Teritorii sub control comunist la jumătatea lui 1949
10 ian 1949 Bătălia de la Beijing se încheie cu o înfrângere majoră pentru GMD
20 oct 1935 Comuniștii ajung la Yan'an, care devine cartierul lor general
16 sept 1935 Ultimul obstacol major pentru forțele lui Mao: comuniștii cuceresc trecătoarea Lazikou, după ce pe crestele abrupte sunt trimiși noaptea alpiniști care reușesc să treacă de defensiva GMD
29 mai 1935 În bătălia pentru podul Luding, 22 de soldați comuniști cuceresc podul – o trecere esențială peste fluviu –, în ciuda tirului intens
Ian 1935 În cursul unei întruniri a PCC în orașul cucerit Zunyi, Mao se impune ca principal lider
25 nov–3 dec 1934 În prima bătălie majoră, pe râul Xiangjiang, Armata Roșie a lui Mao pierde aproape jumătate din efectiv
1 oct 1949 Mao anunță proclamarea Republicii Populare Chineze
8 iun 1948 Deși are o armată mai numeroasă, GMD suferă o înfrângere rapidă
9 ian 1949 Victoria comunistă la Tianjin determină 500 000 de luptători GMD să schimbe tabăra
11 oct 1948 Bătălia de la Jinzhou este un punct de cotitură în războiul civil; ea aduce PCC controlul în nord-estului Chinei
Mai 1949 Mao are sprijinul țărănimii, dar trebuie să cucerească orașele. Shangai este cucerit cu relativ puține victime colaterale
1949 Odată ce orașe ca Hangzhou cad în mâinile comuniștilor, Mao trimite rapid ofițeri pentru a coordona o preluare pașnică
10 oct 1934 Comuniștii pleacă din Ruijin, Jiangxi, baza lor de putere la începutul anilor 1930
Oct 1948 Jinzhou
Ian 1949 Pekin (Beijing)
Ian 1949 Tianjin
Mai 1949 Qingdao
Sept 1948 Jinan
Apr 1949 Taiyuan
Apr 1948 Luoyang
Iunie 1948 Kaifeng
Ian 1949 Xuzhou
Apr 1949 Nanjing
Mai 1949 Shanghai
Mai 1949 Hangzhou
Mai 1949 Nanchang
Mai 1949 Wuhan
Aug 1949 Changsha
Aug 1949 Fuzhou
Nov 1931 Ruijin
Oct 1949 Xiamen
Oct 1949 Guangzhou
Nov 1949 Guilin
Nov 1949 Guiyang
Nov 1949 Chongqing (capitala Chinei, 1938–1945)
Ian 1935 Zunyi
Aug 1949 Lanzhou
Sept 1949 Xining
Aug 1949 Xi'an
Oct 1935 Yan'an
Apr 1950 HAINAN
HONG KONG (guvernat de Marea Britanie)
Fluviul Galben
Yangtze
SHAANXI
HUBEI
JIANGXI
FUJIAN
GUANGDONG
TAIWAN
COREEA
MAREA CHINEI DE EST
MAREA CHINEI DE SUD
CHINA
BIRMANIA (MYANMAR)
VIETNAM
INDOCHINA FRANCEZĂ
FILIPINE
LUNGUL MARȘ SPRE VICTORIE
Nevoiți să plece din baza din provincia Jiangxi în 1934, comuniștii fug spre nord, întărindu-și efectivele pe parcurs. Războiul contra Japoniei a ajutat PCC, permițându-i să preia controlul asupra Manciuriei ocupate de japonezi, apoi să se îndrepte spre sud, acaparând teritorii GMD.
CRONOLOGIE
1 2 3 4
1930 1935 1940 1945 1950
4 TAIWAN DECEMBRIE 1949
Guangzhou a fost ultima redută Guomindang. După ce acest oraș a căzut în mâinile comuniștilor, pe 14 octombrie 1949, 1,2 milioane de oameni au fugit pe insula Formosa (Taiwan), situată la 160 km în largul coastelor Chinei. Liderul Guomindang Chaing Kai-shek a plecat pe insulă pe 12 decembrie 1949, proclamând aici Republica Chineză.
Taiwan

SUPRAPUTERI

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, doi dintre Aliați, SUA și URSS, s-au impus ca puteri dominante ale lumii. Datorită forței militare și a influenței politice globale, aceste țări au devenit cunoscute drept „supraputeri". Prăpastia ideologică dintre ele a generat un conflict constant în epoca Războiului Rece.

△ **Armă puternică**
Pe 1 noiembrie 1952, SUA au detonat prima bombă cu hidrogen, numită codificat Ivy Mike. A fost de o mie de ori mai puternică decât bombele atomice lansate la Hiroshima și Nagasaki.

URSS fusese un aliat neașteptat în al Doilea Război Mondial, dar Marea Britanie și SUA făcuseră cauză comună cu dictatura lui Stalin pentru a răsturna „Noua Ordine" europeană a lui Hitler. Odată cu înaintarea Armatei Roșii în estul Europei, a devenit însă clar că Stalin voia să domine politic regiunea, o ambiție care a dus la o ruptură între aliații din timpul războiului și a deschis calea către ceea ce avea să fie numit Războiul Rece. Primul conflict major a vizat viitorul Berlinului, aflat în interiorul zonei din Germania alocate sovieticilor, dar controlat de toți cei patru aliați majori: SUA, Marea Britanie, Franța și URSS. În 1948, Stalin a încercat să separe Berlinul de Occident, pentru a-l încorpora în blocul comunist, dar ajutorul occidentalilor, cunoscut ca „podul aerian al Berlinului", a adus hrană și provizii locuitorilor din Berlinul de Vest și, după 318 zile, Stalin a abandonat blocada. Demarcația dintre cele două supraputeri devenise clară.

Tensiuni în creștere

La data crizei Berlinului, URSS și SUA înțeleseseră că nu exista posibilitatea unei colaborări pașnice. Influența sovietică s-a răspândit rapid și, odată cu triumful comunismului în China, Coreea de Nord și Vietnamul de Nord, părea probabil că puterea sovietică va reprezenta o amenințare profundă la adresa Occidentului. În SUA, la începutul anilor 1950, s-a declanșat un val de anticomunism, opinia publică americană dându-și seama că supraputerea sovietică reprezenta un pericol pentru interesele americane. Când Coreea de Nord comunistă a invadat Sudul, SUA și-au folosit influența la ONU pentru a organiza o alianță menită să oprească amenințarea.

△ **Propagandă anticomunistă**
Izbucnirea Războiului din Coreea a adus Războiul Rece în estul Asiei. Propaganda din această perioadă a fost folosită pentru a induce ostilitate față de comuniști.

Războiul din Coreea a fost unul dintre numeroasele conflicte „prin intermediari", prin care SUA și URSS au căutat să-și sporească influența globală.

Fundamentală pentru statutul de putere al SUA și URSS a fost deținerea unui arsenal de arme nucleare. În 1953, ambele state testaseră bomba cu hidrogen, a cărei putere distructivă o eclipsa pe cea a bombelor atomice lansate asupra Japoniei în 1945. Odată cu creșterea arsenalului de bombe, nici un alt stat nu a putut egala potențialul militar al supraputerilor. Competiția dintre ele a fost simbolizată prin cursa spațială, în care fiecare tabără căuta să o întreacă pe cealaltă. URSS a lansat cu succes satelitul *Sputnik 1*, în 1957, și s-a putut lăuda cu primul bărbat și prima femeie trimiși în spațiu, dar și cu prima ieșire în spațiu. Doar, odată cu succesul american al misiunii cu echipaj uman pe Lună, în 1969, cursa

RIVALITATE MORTALĂ

În 1945, impunerea SUA și URSS ca supraputeri s-a bazat pe capacitatea lor de a construi, testa și acumula arme nucleare în cantități masive. Războiul Rece, numit astfel pentru că nu a fost întreprinsă vreo acțiune militară directă, a dus la animozități și divizări profunde între cele două țări și aliații acestora. Amenințarea distrugerii nucleare a fost constantă, dar după criza rachetelor din Cuba, în 1962, rivalitatea dintre cele două state s-a manifestat în cursa spațială.

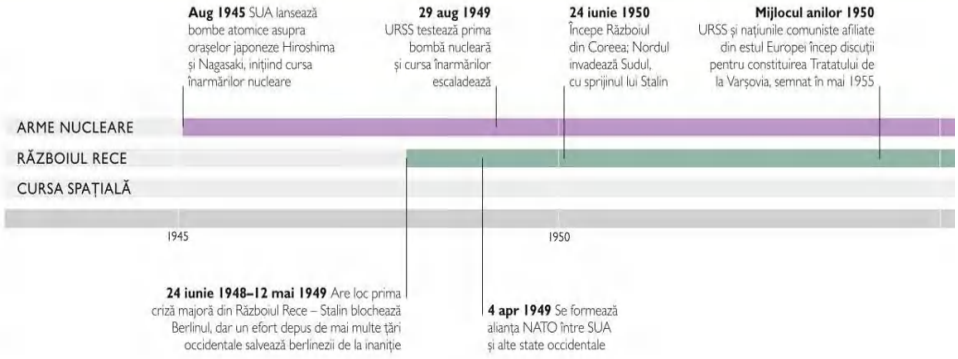
Aug 1945 SUA lansează bombe atomice asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki, inițiind cursa înarmărilor nucleare
29 aug 1949 URSS testează prima bombă nucleară și cursa înarmărilor escaladează
24 iunie 1950 Începe Războiul din Coreea; Nordul invadează Sudul, cu sprijinul lui Stalin
Mijlocul anilor 1950 URSS și națiunile comuniste afiliate din estul Europei încep discuții pentru constituirea Tratatului de la Varșovia, semnat în mai 1955
ARME NUCLEARE
RĂZBOIUL RECE
CURSA SPAȚIALĂ
1945
1950
24 iunie 1948–12 mai 1949 Are loc prima criză majoră din Războiul Rece – Stalin blochează Berlinul, dar un efort depus de mai multe țări occidentale salvează berlinezii de la inaniție
4 apr 1949 Se formează alianța NATO între SUA și alte state occidentale

◁ **Divizate de un zid**
Un muncitor est-german face reparații la Zidul Berlinului, construit în pripă; zidul, lung de 45 km, străbătea capitala germană, despărțind estul de vest.

„Omenirea trebuie să pună capăt războiului sau războiul va pune capăt omenirii."

JOHN F. KENNEDY, PREȘEDINTE AMERICAN, 1961

spațială a devenit mai egală. Confruntarea nucleară din anii 1950 nu a provocat un război între cele două supraputeri deoarece nici una dintre tabere nu dorea să rişte represalii. Însă în 1962, pentru a riposta la staționarea de rachete americane în Turcia, liderul sovietic Nikita Hrușciov a autorizat instalarea de baze de rachete sovietice în Cuba, unde se desfășurase revoluția prosovietică a lui Fidel Castro. În cele din urmă, URSS a cedat în fața ultimatumului președintelui american Kennedy, punând capăt proiectului și evitând astfel o criză mai serioasă.

Destinderea

După criza cubaneză, cele două supraputeri au căutat mijloace pentru reducerea riscurilor nucleare. O „linie telefonică roșie" a fost instalată între liderii de la Moscova și de la Washington, pentru a comunica direct în timpul unei crize. În august 1963 s-a semnat primul Tratat de interzicere a testelor nucleare, iar în 1972 discuțiile au generat SALT I, primul efort serios de a reduce arsenalele nucleare. Deși ambele supraputeri au continuat să cheltuiască masiv pentru apărare și să desfășoare bătălii politice între ele, în alte părți ale lumii s-a impus o disponibilitate mai mare pentru tratative și pentru evitarea ostilității fățișe din anii 1940–1950. Când blocul sovietic s-a prăbușit, în 1989–1991, statutul de supraputere al URSS a dispărut. Din anii 1990, SUA au rămas, deocamdată, singura supraputere.

▽ **Visul american**
Acest Cadillac decapotabil simbolizează prosperitatea clasei de mijloc din America, afirmând superioritatea capitalismului asupra comunismului.

17 febr 1958 Este lansată Campania pentru Dezarmare Nucleară (CDN); emblema sa legendară devine printre cele mai ușor de recunoscut din lume

5 mai 1961 Alan Shepherd este primul american care ajunge în spațiu, la bordul navei spațiale *Freedom 7*

13 aug 1961 Se instalează un gard de sârmă ghimpată, ca prim stadiu de construcție a Zidului Berlinului, ce desparte Berlinul de Vest de cel de Est

18 mart 1965 Cosmonautul sovietic Alexei Leonov face prima ieșire în spațiu din istorie, devansându-l pe rivalul său american, Ed White, cu aproape 3 luni

1 iulie 1968 Este semnat Tratatul de Neproliferare, care obligă țările cu arme nucleare să se angajeze într-o inițiativă precaută de dezarmare

1960 | 1965 | 1970

4 oct 1957 URSS lansează primul satelit artificial din lume, *Sputnik 1*, care are nevoie de 98 de minute pentru a orbita Pământul

12 apr 1961 Cosmonautul sovietic Iuri Gagarin devine primul om care călătorește în spațiu, la bordul navei *Vostok 1*

25 mai 1961 Președintele american John F. Kennedy le promite americanilor că va trimite primul om pe Lună

16 oct 1962 Începe criza rachetelor din Cuba – o confruntare tensionată între SUA și URSS în Cuba aduce lumea în pragul unui război nuclear

20 iulie 1969 Astronautul american Neil Armstrong devine primul om care păşeşte pe Lună; evenimentul istoric este urmărit la TV în toată lumea

RĂZBOIUL RECE

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial în 1945, rivalitatea acerbă dintre SUA și URSS a dominat afacerile internaționale și a dus la multe crize globale. Cunoscută drept Războiul Rece, această perioadă de tensiuni politice extreme, care a durat aproape jumătate de secol, a fost un conflict ideologic și pentru influență, dar și o acțiune militară.

SUA și URSS s-au impus, la sfârșitul războiului mondial, ca învingătorii cei mai puternici. Deși foste aliate, cele două țări aveau divergențe politice și economice majore legate de viitorul lumii, SUA promovând democrația și capitalismul, iar URSS susținând comunismul. În 1949 apăruseră regiuni comuniste în estul Europei, iar China devenise stat comunist, intensificând divizarea internațională. Națiunile occidentale au înființat o alianță militară numită Tratatul Atlanticului de Nord (NATO), iar blocul comunist a fondat, ca ripostă, Tratatul de la Varșovia. Duelul a escaladat după ce mai întâi SUA, apoi URSS au realizat și testat arme nucleare, inițial lansate de avioane, apoi de rachete și submarine (pp. 324–325). Războiul Rece nu s-a transformat niciodată într-un conflict direct deoarece amenințarea unei riposte nucleare era prea mare. Dar conflictele armate dintre aliații supraputerilor au devenit frecvente pe tot globul. URSS a sprijinit regimuri comuniste mai mici și non-nucleare, iar SUA au ripostat susținând forțe anticomuniste implicate în același conflict. Puține țări au evitat poziționarea într-una dintre tabere, deși unele au rămas nealiniate.

Acest nou stil de război a fost însă nu doar un conflict militar; la fel de intensă a fost și rivalitatea științifică, tehnologică, culturală și de propagandă. În ciuda antagonismului dintre cele două mari puteri, Războiul Rece a menținut totuși pacea timp de aproape jumătate de secol, deși cu costuri uriașe pentru acele țări unde conflictul a devenit „fierbinte".

„Vă place sau nu, istoria este de partea noastră. Vă vom îngropa."

NIKITA HRUȘCIOV, PREMIER SOVIETIC, 18 NOIEMBRIE 1956

GERMANIA DIVIZATĂ
După război, cei patru aliați victorioși au împărțit Germania și capitala Berlin. În 1949, SUA, Franța și Marea Britanie și-au unit sectoarele formând Germania de Vest, cu capitala la Bonn; Germania de Est și Berlinul de Est au rămas sub control sovietic. În 1961, est-germanii au construit un zid între Berlinul de Est comunist și Berlinul de Vest capitalist.

LEGENDĂ
- Punct de control
- Cale ferată
- Drum important

ÎNFIINȚAREA NATO 1949–2017
După al Doilea Război Mondial, în 1949, SUA, Canada și zece state europene au semnat Tratatul Atlanticului de Nord, prin care s-a înființat NATO, o alianță militară defensivă care promitea asistență mutuală oricărui membru atacat din exterior. Grecia și Turcia s-au alăturat alianței în 1952, Germania Federală în 1955, iar Spania în 1982. După încheierea Războiului Rece, NATO s-a extins în estul Europei, devenind o alianță compusă din 29 de state.

△ **SR-71 Blackbird**
Zburând prima oară pe 22 decembrie 1964, SR-71 Blackbird a fost un avion proiectat în secret de SUA pentru a depăși ca viteză rachetele inamice.

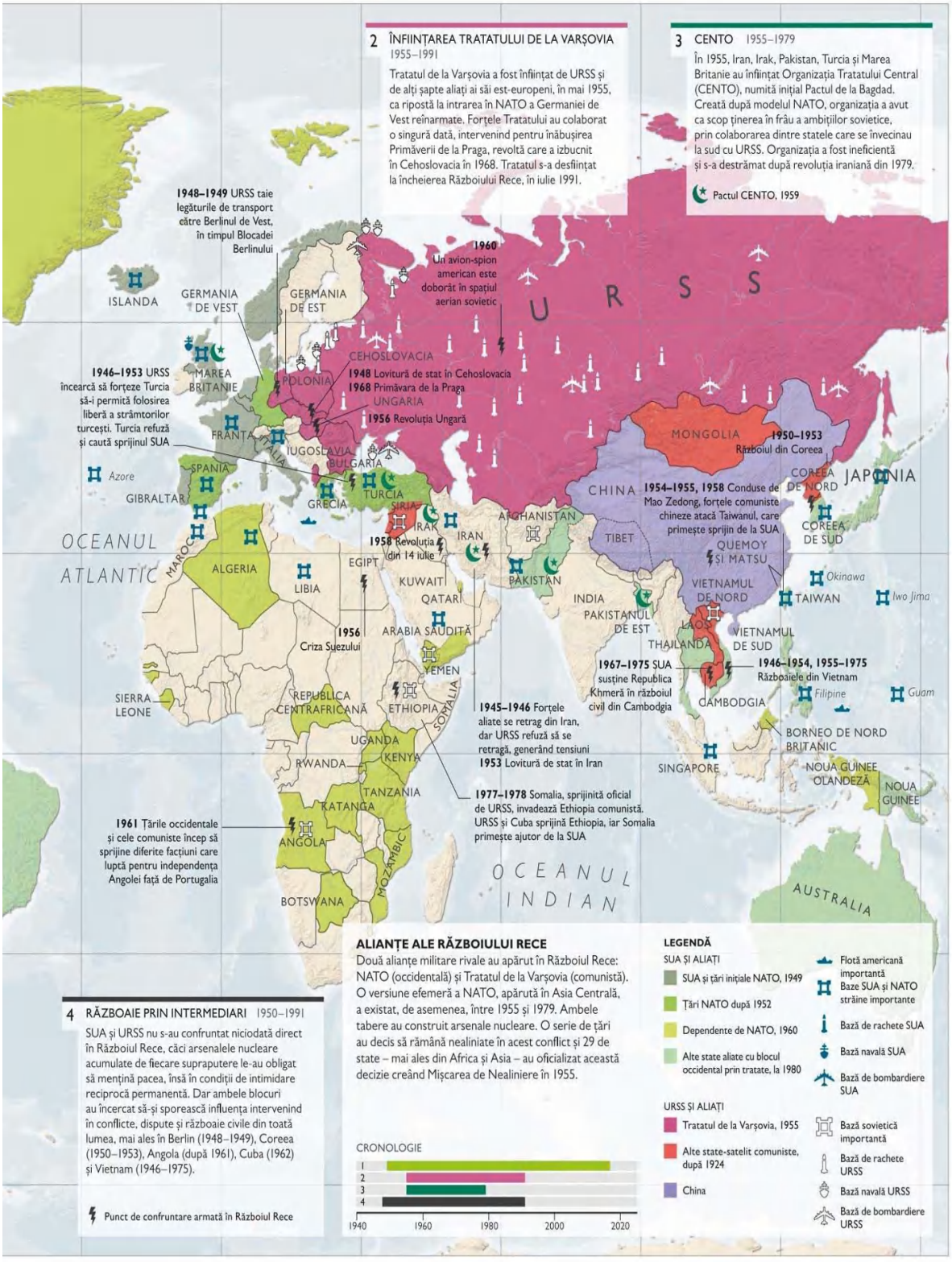
2 ÎNFIINȚAREA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA 1955–1991
Tratatul de la Varșovia a fost înființat de URSS și de alți șapte aliați ai săi est-europeni, în mai 1955, ca ripostă la intrarea în NATO a Germaniei de Vest reînarmate. Forțele Tratatului au colaborat o singură dată, intervenind pentru înăbușirea Primăverii de la Praga, revoltă care a izbucnit în Cehoslovacia în 1968. Tratatul s-a desființat la încheierea Războiului Rece, în iulie 1991.
3 CENTO 1955–1979
În 1955, Iran, Irak, Pakistan, Turcia și Marea Britanie au înființat Organizația Tratatului Central (CENTO), numită inițial Pactul de la Bagdad. Creată după modelul NATO, organizația a avut ca scop ținerea în frâu a ambițiilor sovietice, prin colaborarea dintre statele care se învecinau la sud cu URSS. Organizația a fost ineficientă și s-a destrămat după revoluția iraniană din 1979.
Pactul CENTO, 1959
1948–1949 URSS taie legăturile de transport către Berlinul de Vest, în timpul Blocadei Berlinului
1960 Un avion-spion american este doborât în spațiul aerian sovietic
1946–1953 URSS încearcă să forțeze Turcia să-i permită folosirea liberă a strâmtorilor turcești. Turcia refuză și caută sprijinul SUA
1948 Lovitură de stat în Cehoslovacia
1968 Primăvara de la Praga
1956 Revoluția Ungară
1950–1953 Războiul din Coreea
1954–1955, 1958 Conduse de Mao Zedong, forțele comuniste chineze atacă Taiwanul, care primește sprijin de la SUA
1958 Revoluția din 14 iulie
1956 Criza Suezului
1967–1975 SUA susține Republica Khmeră în războiul civil din Cambodgia
1946–1954, 1955–1975 Războaiele din Vietnam
1945–1946 Forțele aliate se retrag din Iran, dar URSS refuză să se retragă, generând tensiuni
1953 Lovitură de stat în Iran
1977–1978 Somalia, sprijinită oficial de URSS, invadează Ethiopia comunistă. URSS și Cuba sprijină Ethiopia, iar Somalia primește ajutor de la SUA
1961 Țările occidentale și cele comuniste încep să sprijine diferite facțiuni care luptă pentru independența Angolei față de Portugalia
ISLANDA
GERMANIA DE VEST
GERMANIA DE EST
U R S S
CEHOSLOVACIA
POLONIA
MAREA BRITANIE
FRANȚA
UNGARIA
IUGOSLAVIA
BULGARIA
ITALIA
SPANIA
Azore
GIBRALTAR
GRECIA
TURCIA
SIRIA
IRAK
IRAN
AFGHANISTAN
MONGOLIA
CHINA
TIBET
COREEA DE NORD
COREEA DE SUD
JAPONIA
QUEMOY ȘI MATSU
Okinawa
Iwo Jima
TAIWAN
OCEANUL ATLANTIC
MAROC
ALGERIA
LIBIA
EGIPT
KUWAIT
QATAR
ARABIA SAUDITĂ
YEMEN
PAKISTAN
INDIA
PAKISTANUL DE EST
VIETNAMUL DE NORD
LAOS
THAILANDA
VIETNAMUL DE SUD
CAMBODGIA
Filipine
Guam
BORNEO DE NORD BRITANIC
SINGAPORE
NOUA GUINEE OLANDEZĂ
NOUA GUINEE
SIERRA LEONE
REPUBLICA CENTRAFRICANĂ
ETHIOPIA
SOMALIA
UGANDA
KENYA
RWANDA
TANZANIA
KATANGA
ANGOLA
MOZAMBIC
BOTSWANA
OCEANUL INDIAN
AUSTRALIA
ALIANȚE ALE RĂZBOIULUI RECE
Două alianțe militare rivale au apărut în Războiul Rece: NATO (occidentală) și Tratatul de la Varșovia (comunistă). O versiune efemeră a NATO, apărută în Asia Centrală, a existat, de asemenea, între 1955 și 1979. Ambele tabere au construit arsenale nucleare. O serie de țări au decis să rămână nealiniate în acest conflict și 29 de state – mai ales din Africa și Asia – au oficializat această decizie creând Mișcarea de Nealiniere în 1955.
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1940
1960
1980
2000
2020
LEGENDĂ
SUA ȘI ALIAȚI
SUA și țări inițiale NATO, 1949
Țări NATO după 1952
Dependente de NATO, 1960
Alte state aliate cu blocul occidental prin tratate, la 1980
URSS ȘI ALIAȚI
Tratatul de la Varșovia, 1955
Alte state-satelit comuniste, după 1924
China
Flotă americană importantă
Baze SUA și NATO străine importante
Bază de rachete SUA
Bază navală SUA
Bază de bombardiere SUA
Bază sovietică importantă
Bază de rachete URSS
Bază navală URSS
Bază de bombardiere URSS
4 RĂZBOAIE PRIN INTERMEDIARI 1950–1991
SUA și URSS nu s-au confruntat niciodată direct în Războiul Rece, căci arsenalele nucleare acumulate de fiecare supraputere le-au obligat să mențină pacea, însă în condiții de intimidare reciprocă permanentă. Dar ambele blocuri au încercat să-și sporească influența intervenind în conflicte, dispute și războaie civile din toată lumea, mai ales în Berlin (1948–1949), Coreea (1950–1953), Angola (după 1961), Cuba (1962) și Vietnam (1946–1975).
Punct de confruntare armată în Războiul Rece

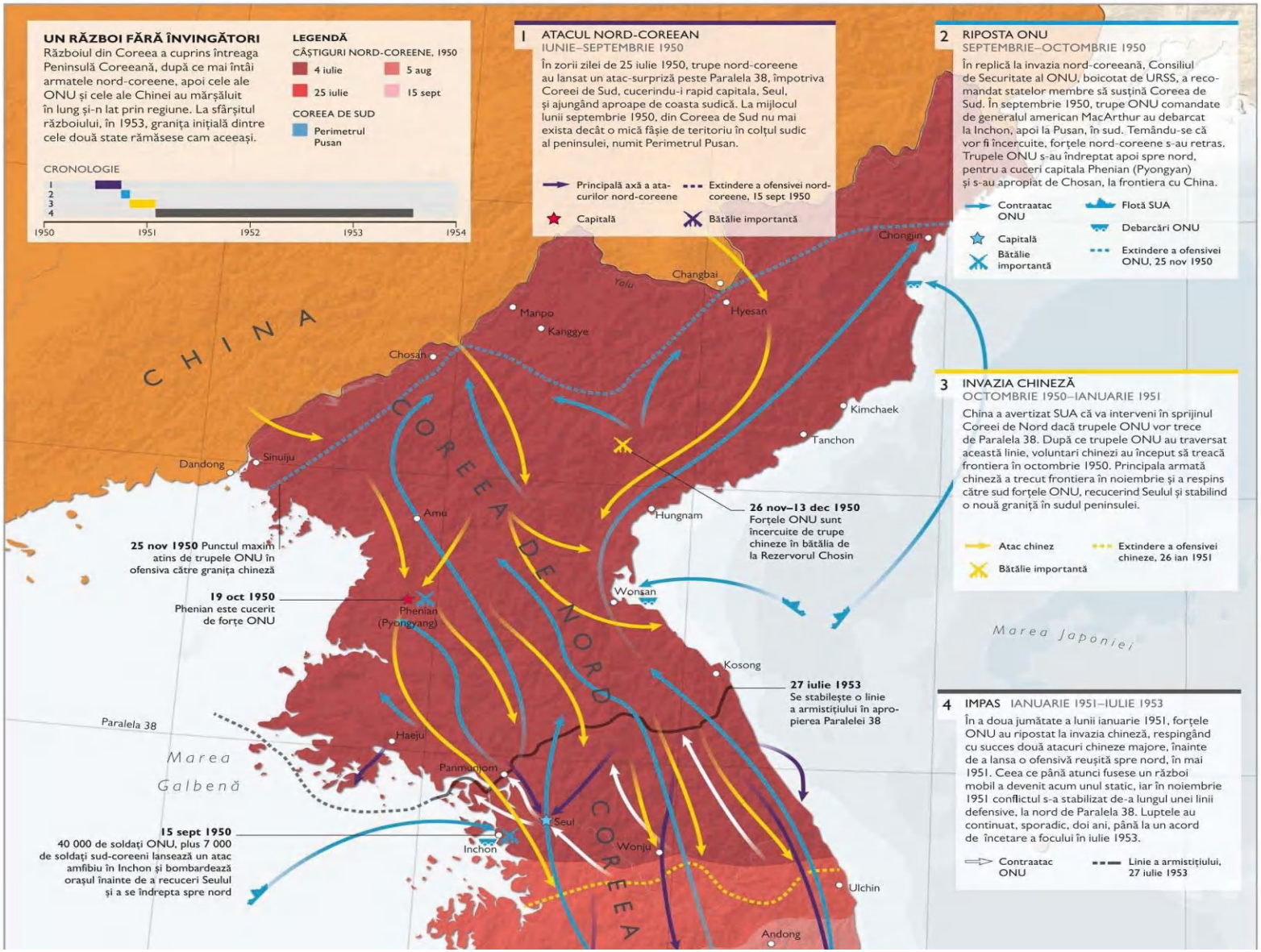
UN RĂZBOI FĂRĂ ÎNVINGĂTORI
Războiul din Coreea a cuprins întreaga Peninsulă Coreeană, după ce mai întâi armatele nord-coreene, apoi cele ale ONU și cele ale Chinei au mărșăluit în lung și-n lat prin regiune. La sfârșitul războiului, în 1953, granița inițială dintre cele două state rămăsese cam aceeași.
LEGENDĂ
CÂȘTIGURI NORD-COREENE, 1950
4 iulie
5 aug
25 iulie
15 sept
COREEA DE SUD
Perimetrul Pusan
CRONOLOGIE
1
2
3
4
1950
1951
1952
1953
1954
1 ATACUL NORD-COREEAN
IUNIE–SEPTEMBRIE 1950
În zorii zilei de 25 iulie 1950, trupe nord-coreene au lansat un atac-surpriză peste Paralela 38, împotriva Coreei de Sud, cucerindu-i rapid capitala, Seul, și ajungând aproape de coasta sudică. La mijlocul lunii septembrie 1950, din Coreea de Sud nu mai exista decât o mică fâșie de teritoriu în colțul sudic al peninsulei, numit Perimetrul Pusan.
Principală axă a atacurilor nord-coreene
Extindere a ofensivei nord-coreene, 15 sept 1950
Capitală
Bătălie importantă
2 RIPOSTA ONU
SEPTEMBRIE–OCTOMBRIE 1950
În replică la invazia nord-coreeană, Consiliul de Securitate al ONU, boicotat de URSS, a recomandat statelor membre să susțină Coreea de Sud. În septembrie 1950, trupe ONU comandate de generalul american MacArthur au debarcat la Inchon, apoi la Pusan, în sud. Temându-se că vor fi încercuite, forțele nord-coreene s-au retras. Trupele ONU s-au îndreptat apoi spre nord, pentru a cuceri capitala Phenian (Pyongyan) și s-au apropiat de Chosan, la frontiera cu China.
Contraatac ONU
Flotă SUA
Debarcări ONU
Capitală
Bătălie importantă
Extindere a ofensivei ONU, 25 nov 1950
3 INVAZIA CHINEZĂ
OCTOMBRIE 1950–IANUARIE 1951
China a avertizat SUA că va interveni în sprijinul Coreei de Nord dacă trupele ONU vor trece de Paralela 38. După ce trupele ONU au traversat această linie, voluntari chinezi au început să treacă frontiera în octombrie 1950. Principala armată chineză a trecut frontiera în noiembrie și a respins către sud forțele ONU, recucerind Seulul și stabilind o nouă graniță în sudul peninsulei.
Atac chinez
Extindere a ofensivei chineze, 26 ian 1951
Bătălie importantă
4 IMPAS IANUARIE 1951–IULIE 1953
În a doua jumătate a lunii ianuarie 1951, forțele ONU au ripostat la invazia chineză, respingând cu succes două atacuri chineze majore, înainte de a lansa o ofensivă reușită spre nord, în mai 1951. Ceea ce până atunci fusese un război mobil a devenit acum unul static, iar în noiembrie 1951 conflictul s-a stabilizat de-a lungul unei linii defensive, la nord de Paralela 38. Luptele au continuat, sporadic, doi ani, până la un acord de încetare a focului în iulie 1953.
Contraatac ONU
Linie a armistițiului, 27 iulie 1953
CHINA
COREEA DE NORD
COREEA DE SUD
Yalu
Changbai
Chongjin
Manpo
Kanggye
Hyesan
Chosan
Kimchaek
Tanchon
Dandong
Sinuiju
Amu
Hungnam
26 nov–13 dec 1950
Forțele ONU sunt încercuite de trupe chineze în bătălia de la Rezervorul Chosin
25 nov 1950 Punctul maxim atins de trupele ONU în ofensiva către granița chineză
19 oct 1950
Phenian este cucerit de forțe ONU
Phenian (Pyongyang)
Wonsan
Marea Japoniei
Kosong
27 iulie 1953
Se stabilește o linie a armistițiului în apropierea Paralelei 38
Paralela 38
Haeju
Marea Galbenă
Panmunjom
Seul
15 sept 1950
40 000 de soldați ONU, plus 7 000 de soldați sud-coreeni lansează un atac amfibiu în Inchon și bombardează orașul înainte de a recuceri Seulul și a se îndrepta spre nord
Inchon
Wonju
Ulchin
Andong

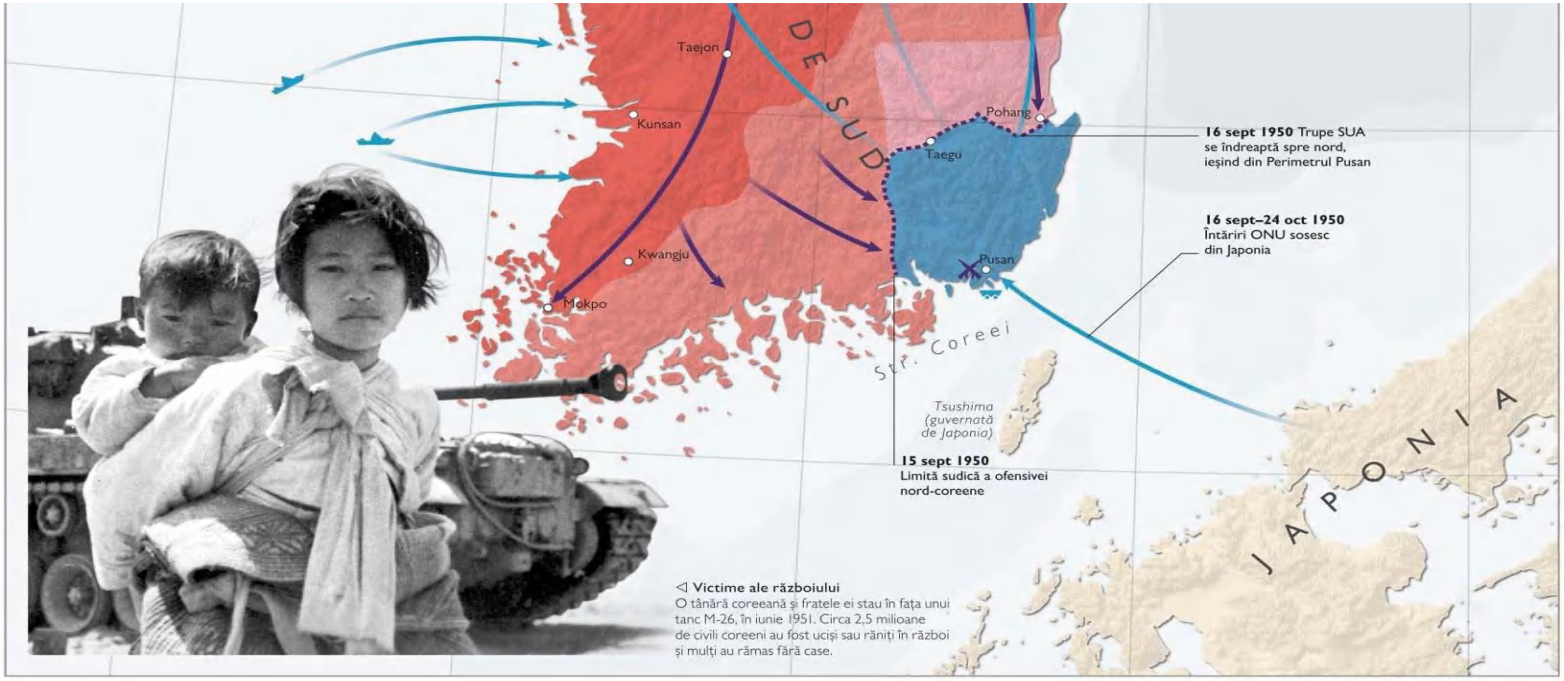

◁ **Victime ale războiului**
O tânără coreeană și fratele ei stau în fața unui tanc M-26, în iunie 1951. Circa 2,5 milioane de civili coreeni au fost uciși sau răniți în război și mulți au rămas fără case.

RĂZBOIUL DIN COREEA

Războiul Rece a devenit „fierbinte" în iunie 1950, când forțe nord-coreene au atacat Coreea de Sud în tentativa de a unifica Peninsula Coreeană sub control comunist. Războiul a continuat încă trei ani, chinezii sprijinind Nordul, iar SUA – Sudul; confruntarea așteptată dintre URSS și SUA nu a avut niciodată loc.

În 1945, la sfârșitul războiului mondial, SUA și URSS au ocupat colonia japoneză Coreea. Supraputerile au divizat țara de-a lungul Paralelei 38, forțele sovietice preluând controlul asupra nordului, iar cele americane ocupând sudul. Intenția era de a conduce în comun țara cinci ani, până când Coreea devenea independentă, dar dezacordurile dintre cele două țări privind viitorul Coreei au adâncit divizarea. Coreea de Nord și de Sud au organizat alegeri separate în 1948, iar URSS și SUA și-au retras trupele în anul următor. Dar Coreea de Nord intenționa să unifice peninsula sub un regim comunist și, cu susținerea tacită a sovieticilor (dar fără trupe URSS), nord-coreenii au atacat Coreea de Sud în iunie 1950. Invazia a fost neașteptată, permițând agresorilor să ocupe aproape toată peninsula. Trupe americane, sud-coreene și aliate, susținute de ONU, au ripostat din iulie. Linia frontului s-a schimbat când trupele ONU au înaintat spre nord, doar pentru a se confrunta, în noiembrie, cu o invazie chineză. La jumătatea anului 1951 a apărut un impas care a dus la semnarea unui armistițiu în iulie 1953, ce prevedea retragerea ambelor tabere de-a lungul Paralelei 38. Armistițiul încă este în vigoare, deoarece nici un tratat de pace permanent nu a fost semnat la încheierea războiului.

KIM IR-SEN
1912–1994

Născut lângă Phenian, Kim Ir-Sen a fost liderul Coreei de Nord din 1948 până la moarte, în 1994. S-a implicat în mișcarea comunistă ca student, iar în anii 1930 s-a alăturat unui grup de gherilă antijaponez. În 1940 a plecat în URSS și ulterior a devenit maior în armata sovietică. La sfârșitul războiului mondial a revenit în Coreea pentru a crea o națiune comunistă unificată.

1 FILIPINE 1935–1946
SUA au obținut Filipine de la Spania după victoria în Războiul Hispano-American din 1898. Insulele au primit statut autonom în 1935, dar au fost ocupate ulterior de japonezi între 1941 și 1945. După eliberare, Filipinele au devenit republică independentă pe 4 iulie 1946.
2 INDONEZIA 1945–1949
Partidul Național Indonezian a proclamat independența țării față de Olanda pe 17 august 1945. După numeroase lupte între cele două țări și după o insurecție comunistă, independența a fost obținută pe 27 decembrie 1949, deși legăturile constituționale cu Coroana olandeză s-au păstrat până în 1956.
3 INDOCHINA FRANCEZĂ 1945–1954
La încheierea ocupației japoneze, în 1945, coaliția naționalistă Viet Minh, condusă de Ho Și Min, care pleda pentru independență, a ocupat Hanoi și a instalat un guvern provizoriu. Francezii au încercat să restabilească dominația colonială, ceea ce a dus la război în 1946. Ei au fost învinși și, pe 20 iulie 1954, au acceptat să acorde independență Cambodgiei, Laosului și Vietnamului.
CHINA
TAIWAN
BIRMANIA 1948
Yangon (fost Rangoon)
Golful Bengal
Dien Bien Phu
Hanoi
LAOS 1954
Golful Tonkin
Hainan
Macao 1999
Hong Kong 1997
1954 Francezii suferă o înfrângere grea în fața generalului Giap și a trupelor Viet Minh la Dien Bien Phu
THAILANDA
1954 Vietnamul a fost împărțit în două state prin Acordurile de la Geneva, ambele primind independență
CAMBODGIA 1954
VIETNAM 1954
Phnom Penh
Saigon (Ho Și Min)
Insulele Andaman (India)
Marea Andaman
Insulele Nicobar (India)
Golful Siam
Marea Chinei de Sud
Manila
Marea Filipinelor
OCEANUL PACIFIC
FILIPINE 1946
1984 Brunei se eliberează de sub dominația Marii Britanii ca sultanat independent
Marea Sulu
BORNEO DE NORD BRITANIC (SABAH) 1963
BRUNEI 1984
MALAYSIA
MALAYA 1957
SARAWAK 1963
1965 După ce s-a alăturat Malaysiei în 1963, Singapore devine o republică insulară independentă în 1965
SINGAPORE 1963
Marea Celebes
Borneo
Celebes
Sumatra
INDONEZIA 1949
Marea Java
Java
Marea Banda
Flores
Sumba
Timor
TIMORUL DE EST 2002
1975 Indonezia ocupă colonia portugheză Timorul de Est, care obține independența în 2002
Marea Timor
AUSTRALIA
6 HONG KONG ȘI MACAO 1997–1999
În 1997, odată cu sfârșitul concesionării pe 99 de ani a Noilor Teritorii către Marea Britanie, Hong Kong a fost restituit Chinei. Portugalia a redat apoi Chinei portul Macao, în 1999, abolind astfel ultima colonie europeană din Asia. Era colonialismului european în Asia se sfârșise.
Hong Kong
Macao
5 NOUA GUINEE 1949–1975
După ce a fost ocupată de Australia în Primul Război Mondial, jumătatea nord-estică a Noii Guinee a devenit teritoriu sub mandat australian. A rămas sub control australian până în 1975, când a devenit independentă, cu denumirea de Papua-Noua Guinee. Noua Guinee de Vest fusese colonie occidentală, dar în 1963 a devenit parte a Indoneziei – Irian Jaya.

DECOLONIZAREA ASIEI DE SUD-EST

În 1945, toată Asia de Sud-Est, cu excepția Thailandei, se afla nominal sub control colonial. Dar au urmat mari transformări; în nici 30 de ani, fostele imperii dispăruseră și fostele lor colonii au devenit state independente. Ultimele rămășițe coloniale au fost cedate la sfârșitul secolului XX.

În al Doilea Război Mondial, japonezii au invadat Asia de Sud-Est, alungând puterile coloniale europene. În 1945, puterile coloniale au revenit. Dar dreptul lor de a guverna a fost contestat, fiind considerate de localnici prea slabe în fața agresiunii japoneze. Sentimentele naționaliste, răscolite de ocupația japoneză, erau tot mai intense. Naționaliștii indonezieni și-au proclamat independența înainte ca olandezii să aibă timp să se întoarcă în această țară, iar Viet Minh, o grupare vietnameză care susținea independența, i-a surprins pe francezi cu declarația lor. Puterile imperiale au început să părăsească regiunea. Americanii au plecat primii, recunoscând pașnic independența Filipinelor în 1946; au fost urmați de olandezi, care au părăsit Indonezia, după lupte sângeroase, în 1949. Francezii au abandonat Indochina în 1954, după ce au pierdut o bătălie majoră în Vietnam, apoi britanicii au părăsit Malaya între 1957 și 1963, plecare complicată de o insurecție comunistă. Statul contopit Papua-Noua Guinee și-a obținut independența față de Australia în 1975, iar Brunei față de Marea Britanie în 1984. După ce britanicii au părăsit Hong Kong în 1997, Macao, ultima colonie europeană din Asia, a fost cedată de portughezi Chinei în 1999.

„Puteți ucide zece de-ai mei pentru fiecare de-al vostru. Dar voi veți pierde, iar eu voi câștiga."

HO ȘI MIN, LIDER VIETNAMEZ, CĂTRE COLONIALIȘTII FRANCEZI, 1946

SFÂRȘITUL DOMINAȚIEI COLONIALE
Puterile imperiale care au avut colonii în Asia de Sud-Est le-au acordat, treptat, independența după al Doilea Război Mondial, începând cu SUA, în Filipine, în 1946, și încheind cu retrocedarea portugheză a regiunii Macao către China, în 1999. Tranziția a fost adesea violentă, confruntări deosebit de intense având loc în Indonezia și Indochina Franceză.
LEGENDĂ
Britanice
Olandeze
Portugheze
Dobândire a independenței de sub dominația colonială
Franceze
Americane
Australiene
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1920
1940
1960
1980
2000
△ Lupta pentru independență
Protestatari adunați în 1975 pentru a susține un partid din Timorul de Est care milita pentru independență. După ce s-a eliberat de sub dominația Portugaliei, Timorul de Est a fost ocupat de Indonezia nouă zile mai târziu.
Jayapura
IRIAN JAYA
1963
TERITORIUL NOUA GUINEE
PAPUA-NOUA GUINEE
1975
TERITORIUL PAPUA
Noua Guinee
1963 Olanda cedează Indoneziei Irian Jaya
Marea Coralilor
Port Moresby
4 MALAYA 1948–1963
Ocupația japoneză în Malaya (1942–1945) a declanșat sentimente naționaliste, determinând Marea Britanie să înființeze Federația Malaya, în 1948. Federația a unit teritoriile și a garantat drepturile populațiilor malay. Țara și-a dobândit independența deplină în 1957. În 1963 s-a format noul stat Malaysia, incluzând Federația Malaya și coloniile britanice Sarawak, Sabah și Singapore.

SUKARNO
1901–1970

Sukarno a fost membru fondator al Partidului Național Indonezian, format în 1927. El a fost întemnițat pentru activități politice în 1929 și și-a petrecut 13 ani din următorii 15 în închisoare sau exil. Dovedind o mare abilitate politică sub ocupație japoneză (1942–1945), s-a impus ca președinte de facto al Indoneziei în noiembrie 1945. Sukarno a croit drum țării sale către independență în 1949 și a dobândit un uriaș prestigiu ca lider al Conferinței statelor nealiniate de la Bandung, în 1955. Tendințele sale autoritariste și confruntarea cu Malaya l-au făcut să piardă puterea în favoarea generalului Muhammad Suharto în 1967.

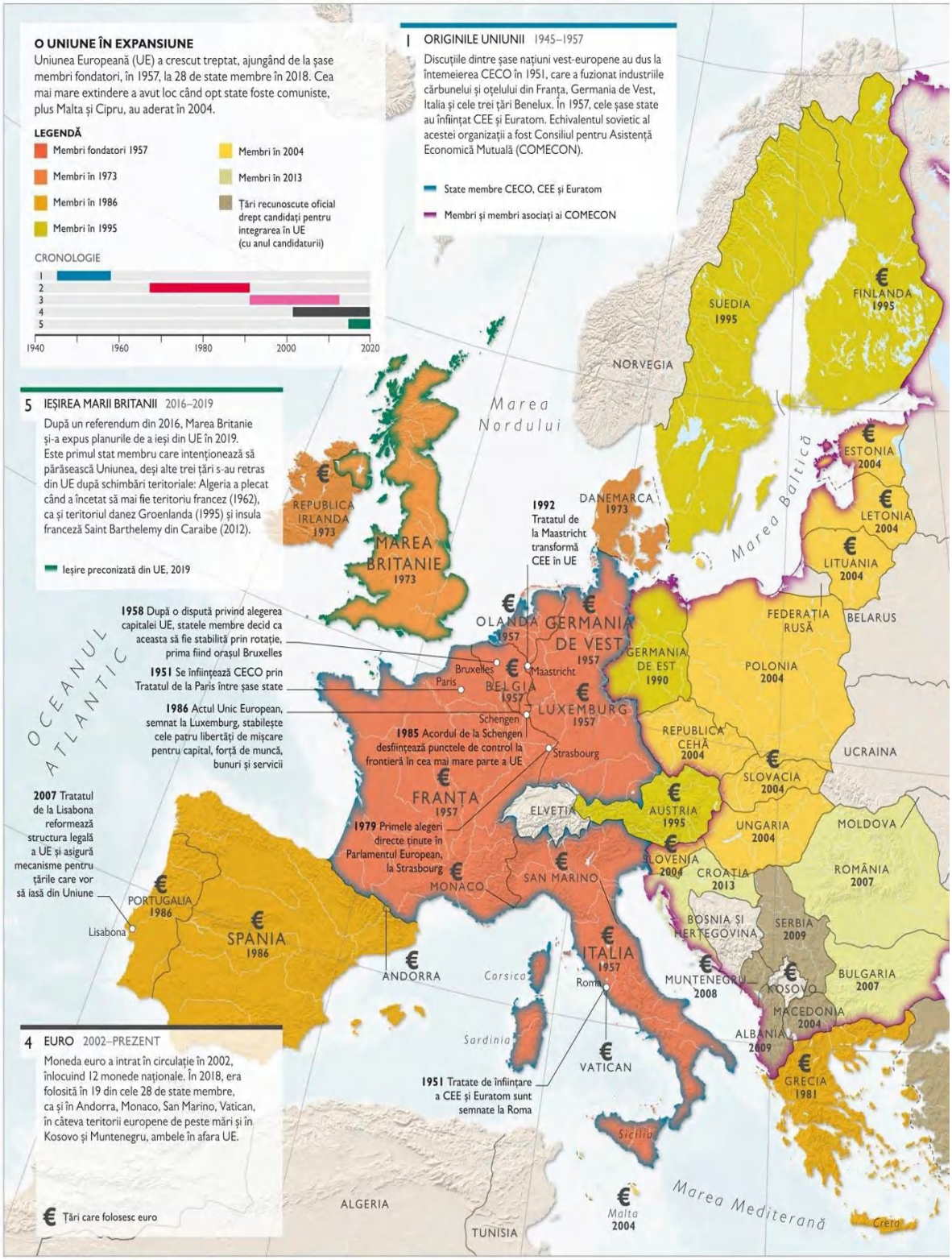
O UNIUNE ÎN EXPANSIUNE
Uniunea Europeană (UE) a crescut treptat, ajungând de la șase membri fondatori, în 1957, la 28 de state membre în 2018. Cea mai mare extindere a avut loc când opt state foste comuniste, plus Malta și Cipru, au aderat în 2004.
LEGENDĂ
Membri fondatori 1957
Membri în 1973
Membri în 1986
Membri în 1995
Membri în 2004
Membri în 2013
Țări recunoscute oficial drept candidați pentru integrarea în UE (cu anul candidaturii)
CRONOLOGIE
1940
1960
1980
2000
2020
1 ORIGINILE UNIUNII 1945–1957
Discuțiile dintre șase națiuni vest-europene au dus la întemeierea CECO în 1951, care a fuzionat industriile cărbunelui și oțelului din Franța, Germania de Vest, Italia și cele trei țări Benelux. În 1957, cele șase state au înființat CEE și Euratom. Echivalentul sovietic al acestei organizații a fost Consiliul pentru Asistență Economică Mutuală (COMECON).
State membre CECO, CEE și Euratom
Membri și membri asociați ai COMECON
5 IEȘIREA MARII BRITANII 2016–2019
După un referendum din 2016, Marea Britanie și-a expus planurile de a ieși din UE în 2019. Este primul stat membru care intenționează să părăsească Uniunea, deși alte trei țări s-au retras din UE după schimbări teritoriale: Algeria a plecat când a încetat să mai fie teritoriu francez (1962), ca și teritoriul danez Groenlanda (1995) și insula franceză Saint Barthelemy din Caraibe (2012).
Ieșire preconizată din UE, 2019
4 EURO 2002–PREZENT
Moneda euro a intrat în circulație în 2002, înlocuind 12 monede naționale. În 2018, era folosită în 19 din cele 28 de state membre, ca și în Andorra, Monaco, San Marino, Vatican, în câteva teritorii europene de peste mări și în Kosovo și Muntenegru, ambele în afara UE.
Țări care folosesc euro
Marea Nordului
OCEANUL ATLANTIC
Marea Baltică
Marea Mediterană
NORVEGIA
SUEDIA 1995
FINLANDA 1995
ESTONIA 2004
LETONIA 2004
LITUANIA 2004
REPUBLICA IRLANDA 1973
MAREA BRITANIE 1973
DANEMARCA 1973
1992 Tratatul de la Maastricht transformă CEE în UE
OLANDA 1957
GERMANIA DE VEST 1957
GERMANIA DE EST 1990
FEDERAȚIA RUSĂ
BELARUS
POLONIA 2004
1958 După o dispută privind alegerea capitalei UE, statele membre decid ca aceasta să fie stabilită prin rotație, prima fiind orașul Bruxelles
Bruxelles
Maastricht
1951 Se înființează CECO prin Tratatul de la Paris între șase state
Paris
BELGIA 1957
LUXEMBURG 1957
1986 Actul Unic European, semnat la Luxemburg, stabilește cele patru libertăți de mișcare pentru capital, forță de muncă, bunuri și servicii
Schengen
1985 Acordul de la Schengen desființează punctele de control la frontieră în cea mai mare parte a UE
Strasbourg
REPUBLICA CEHĂ 2004
SLOVACIA 2004
UCRAINA
FRANȚA 1957
ELVEȚIA
AUSTRIA 1995
UNGARIA 2004
MOLDOVA
2007 Tratatul de la Lisabona reformează structura legală a UE și asigură mecanisme pentru țările care vor să iasă din Uniune
1979 Primele alegeri directe ținute în Parlamentul European, la Strasbourg
MONACO
SAN MARINO
SLOVENIA 2004
CROAȚIA 2013
ROMÂNIA 2007
PORTUGALIA 1986
Lisabona
SPANIA 1986
BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA
SERBIA 2009
ANDORRA
Corsica
ITALIA 1957
Roma
MUNTENEGRU 2008
KOSOVO
BULGARIA 2007
MACEDONIA 2004
ALBANIA 2009
Sardinia
VATICAN
1951 Tratate de înființare a CEE și Euratom sunt semnate la Roma
GRECIA 1981
Sicilia
ALGERIA
TUNISIA
Malta 2004
Creta

UNITATE EUROPEANĂ

De la căderea Imperiului Roman de Apus, în 476 d.Hr., visul unei Europe unite a existat într-o formă sau alta. În 1951, după distrugerile în masă provocate de al Doilea Război Mondial, șase state vest-europene au început un proces care avea să ducă la o uniune politică și economică a 28 de state membre.

Al Doilea Război Mondial a fost a treia situație în șapte decenii când Franța și Germania se aflau în război una cu cealaltă. Pentru a pune capăt acestui conflict vechi și a înfrunta naționalismul extremist care devastase atât de recent Europa, politicieni francezi și vest-germani au început să planifice un nou viitor împreună. În 1951, prin Tratatul de la Paris, ele și-au unit industriile cărbunelui și oțelului cu cele ale Italiei și ale celor trei state Benelux (Olanda, Luxemburg și Belgia), formând Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO). Această uniune a prefigurat Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (Euratom), înființate de aceleași șase state prin Tratatul de la Roma în 1957. Din acel moment, competențele și numărul de membri CEE au crescut. În 1967, organizația a fost denumită Comunitatea Europeană (CE), iar în 1992 a devenit Uniunea Europeană (UE). Valuri de noi state membre s-au alăturat după 1973, iar în 2002, 12 state membre au introdus o monedă unică, euro. Toate statele membre ale UE au trăit în pace încă de la aderare, iar calitatea de membru este râvnită de foste țări comuniste din Balcani. Doar câteva națiuni europene sunt în afara Uniunii Europene. Dar, după 40 de ani de expansiune, UE a suferit un eșec în 2016, când Marea Britanie și-a anunțat planul de a ieși din Uniunea Europeană.

„Unirea națiunilor Europei necesită eliminarea opoziției seculare dintre Franța și Germania."

ROBERT SCHUMAN, MINISTRU DE EXTERNE FRANCEZ, 9 MAI 1950

△ **„Europa unită"**
Acest afiș din perioada Războiului Rece încurajează țările europene să se unească pentru a fi protejate de agresiunea URSS. Un motiv crucial al formării UE a fost prevenirea izbucnirii unui nou război mondial.

2 EXTINDERE A UNIUNII 1967–1992

În 1967, CECO, CEE și Euratom au fuzionat, creând Comunitatea Europeană (CE). Marea Britanie, Irlanda și Danemarca (inclusiv Groenlanda) s-au alăturat în 1973, Grecia în 1981, iar Spania și Portugalia în 1986 – ultimele trei fiind foste dictaturi. Germania de Est s-a alăturat după reunificarea Germaniei, în 1990. În 1986, Actul Unic European a stabilit crearea unei piețe comune de bunuri și servicii.

1987 Turcia își depune candidatura pentru UE; ea stabilește o uniune vamală cu UE în 1996

3 DEZVOLTARE A UE 1992–2013

Tratatul de la Maastricht, semnat în 1992, a dus mai departe integrarea europeană. El a lansat planul pentru o uniune economică și monetară, ducând la introducerea monedei unice, euro. Acest moment a marcat sfârșitul CE și începutul UE. Austria, Finlanda și Suedia s-au alăturat în 1993, urmate de un val de zece noi state din estul Europei și zona Mediteraneei în 2004. Au urmat Bulgaria și România în 2007 și Croația în 2013, ducând numărul statelor membre UE la 28.

ROBERT SCHUMAN
1886–1963

Unul dintre părinții fondatori ai UE, Robert Schuman s-a născut într-o familie germană din Luxemburg. Mama lui era luxemburgheză, iar tatăl, originar din Alsacia, era francez prin naștere, dar a devenit cetățean german când regiunea a fost anexată de Germania în 1871. În 1919, când Alsacia a fost realipită la Franța după Primul Război Mondial, Robert Schuman a devenit cetățean francez. Ca ministru de externe al Franței, a contribuit la crearea Consiliului Europei în 1949, a promovat drepturile omului și, împreună cu economistul francez Jean Monnet, a fost un far călăuzitor pentru înființarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) în 1951 – precursoarea UE.

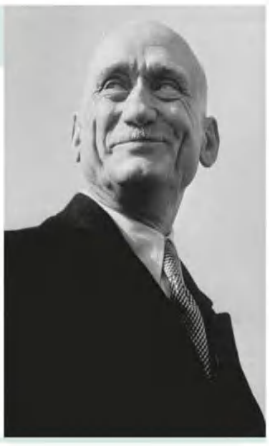

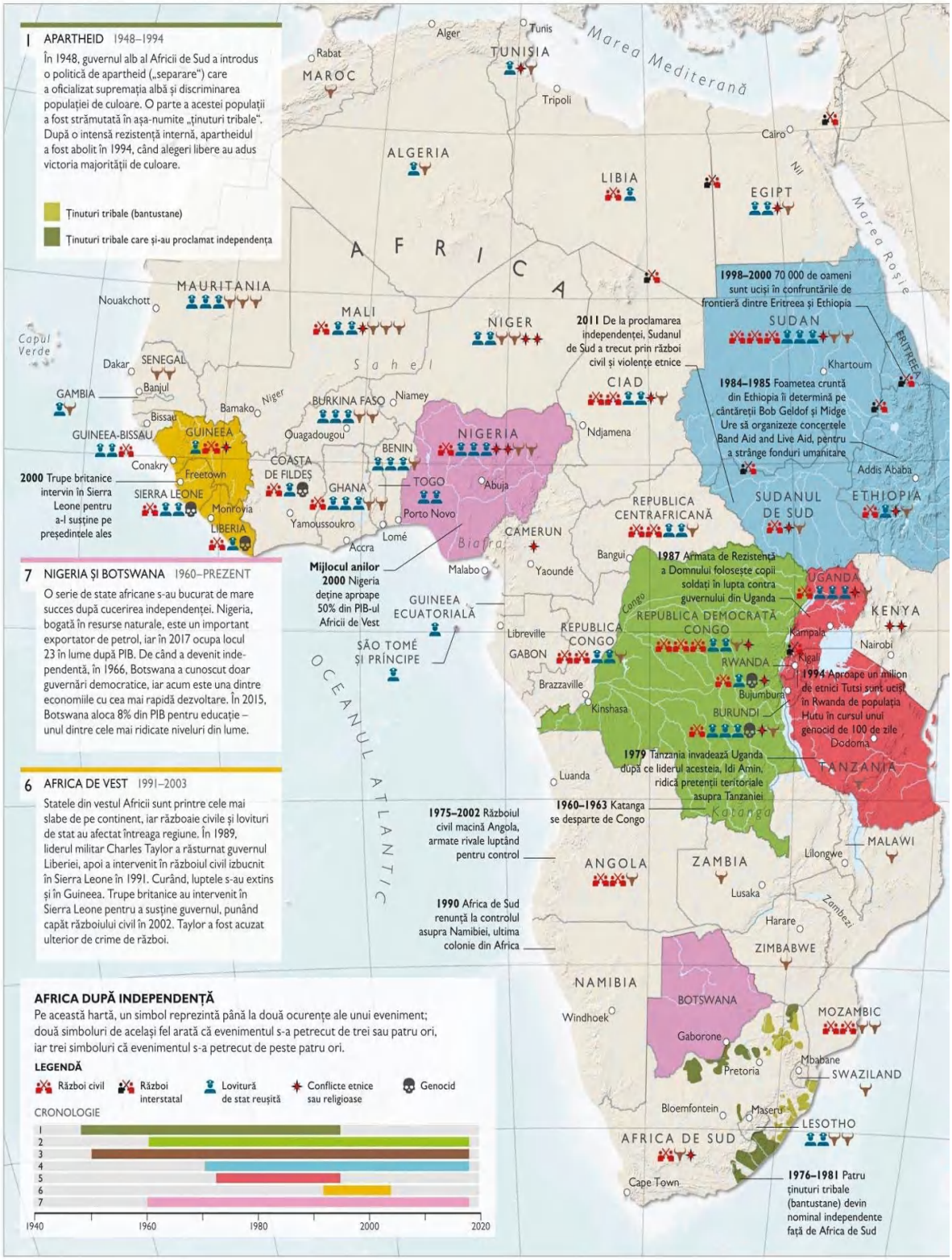

1 APARTHEID 1948–1994

În 1948, guvernul alb al Africii de Sud a introdus o politică de apartheid („separare") care a oficializat supremaţia albă şi discriminarea populaţiei de culoare. O parte a acestei populaţii a fost strămutată în aşa-numite „ţinuturi tribale". După o intensă rezistenţă internă, apartheidul a fost abolit în 1994, când alegeri libere au adus victoria majorităţii de culoare.

7 NIGERIA ŞI BOTSWANA 1960–PREZENT

O serie de state africane s-au bucurat de mare succes după cucerirea independenţei. Nigeria, bogată în resurse naturale, este un important exportator de petrol, iar în 2017 ocupa locul 23 în lume după PIB. De când a devenit independentă, în 1966, Botswana a cunoscut doar guvernări democratice, iar acum este una dintre economiile cu cea mai rapidă dezvoltare. În 2015, Botswana aloca 8% din PIB pentru educaţie – unul dintre cele mai ridicate niveluri din lume.

6 AFRICA DE VEST 1991–2003

Statele din vestul Africii sunt printre cele mai slabe de pe continent, iar războaie civile şi lovituri de stat au afectat întreaga regiune. În 1989, liderul militar Charles Taylor a răsturnat guvernul Liberiei, apoi a intervenit în războiul civil izbucnit în Sierra Leone în 1991. Curând, luptele s-au extins şi în Guineea. Trupe britanice au intervenit în Sierra Leone pentru a susţine guvernul, punând capăt războiului civil în 2002. Taylor a fost acuzat ulterior de crime de război.

DECOLONIZAREA AFRICII

Eliberarea Africii de sub dominația coloniștilor europeni a creat 54 de state independente, multe nepregătite pentru sarcinile guvernării și administrației. Istoria lor recentă a fost variată; în vreme ce unele au continuat să se confrunte cu războaie și foamete, altele au avut succes pe plan politic, social și economic.

Mișcarea de decolonizare și independență față de Europa a început în anii 1950, când coloniile au început să solicite autonomie. La acea dată, doar Egiptul, Ethiopia, Liberia și Africa de Sud erau națiuni independente. Libia și-a cucerit independența prima, în 1951 (față de Franța și Marea Britanie), urmată de Tunisia și Maroc (față de Franța) și Sudan (față de Marea Britanie). Ulterior, noi națiuni africane apăreau aproape anual. Majoritatea și-au obținut independența pe cale pașnică, deși rezistența franceză față de independența algeriană a dus la un război civil brutal între 1954 și 1962, iar refuzul Portugaliei de a renunța la cele cinci colonii africane a generat războaie revoluționare până în 1974. O revoltă a minorității albe din Rhodesia (care a devenit Zimbabwe) a întârziat obținerea independenței față de Marea Britanie până în 1980.

Până în 1990 toate țările africane erau independente, dar multe se confruntau cu probleme – schimbări de guvern prin războaie civile, puciuri și dictaturi militare, dar și foamete și sărăcie. Dar multe țări africane cunosc acum succesul, inclusiv creștere economică, sporire a stabilității politice și reforme sociale.

„Cel mai bun mod de a învăța să fii un stat suveran independent este să fii un stat suveran independent."

KWAME NKRUMAH, PRIMUL PREȘEDINTE AL GHANEI, DISCURS ÎN ADUNAREA LEGISLATIVĂ, 18 MAI 1956

2 REPUBLICA DEMOCRATĂ CONGO
1960–PREZENT
După obținerea independenței în 1960, această țară a cunoscut o serie de crize. Provincia Katanga, bogată în minerale, a dorit să se despartă de Congo, dând naștere unui conflict violent, iar premierul recent ales, Patrice Lumumba, i-a chemat în ajutor pe sovietici. Temându-se de creșterea influenței comuniste în Africa, SUA l-au încurajat pe președintele congolez Joseph Kasa-Vubu să îl demită pe Lumumba. Șeful de stat major al armatei, Joseph-Desiré Mobutu, a declanșat apoi un puci împotriva ambilor lideri, instalând un nou regim. El a venit la putere în 1965, guvernând țara (pe care a redenumit-o Zair în 1971) ca un dictator.
3 FOAMETE 1950–PREZENT
Deși foametea a afectat părți ale continentului Africa de secole, după 1950 deșertificarea severă, efectele schimbărilor climatice, ca seceta, și problemele provocate de războaiele civile au răspândit tot mai mult foametea în cea mai mare parte a Africii. Milioane de oameni au murit, în ciuda intervenției organizațiilor umanitare internaționale.
Foamete
4 AFRICA DE EST 1970–PREZENT
Între 1970 și 1993, Eritreea a purtat un îndelungat război pentru a se elibera de sub dominația Etiopiei, care o controla după al Doilea Război Mondial. În final, țara și-a cucerit independența, devenind un stat totalitar, condus de un singur partid. Sudanul de Sud a luptat pentru independență față de Sudan între 1989–2005, devenind cel mai nou stat din lume în 2011, când a reușit să devină independent pe cale pașnică. Guvernul central din Somalia s-a prăbușit încă din 1991, pe fondul luptelor pentru dominație dintre seniori ai războiului locali și grupări islamiste.
5 REGIUNEA MARILOR LACURI 1972–1994
Conflictele au afectat cea mai mare parte a regiunii Marilor Lacuri africane. În 1979, Tanzania a invadat Uganda, pentru a-l alunga pe tiranicul lider Idi Amin, după ce încercase să anexeze regiunea Kagera din Tanzania. În Rwanda și Burundi, rivalitatea dintre grupurile etnice Hutu și Tutsi a dus la un conflict prelungit. Un genocid lansat de Hutu asupra Tutsi în Rwanda, în 1994, a provocat aproape un milion de morți. Mulți refugiați au fugit în R.D. Congo, unde luptele au continuat.
ARABIA SAUDITĂ
DJIBOUTI
SOMALILAND
Ogaden
PUNTLAND
SOMALIA
Mogadishu
Anii 1990 Somalilandul și Puntlandul își declară independența de Somalia
COMORE
Mayotte (Franța)
MADAGASCAR
Antananarivo
▽ Un nou început
Alegerea lui Nelson Mandela ca prim președinte de culoare al Africii de Sud, în 1994, a marcat sfârșitul apartheidului, în vigoare din 1948.

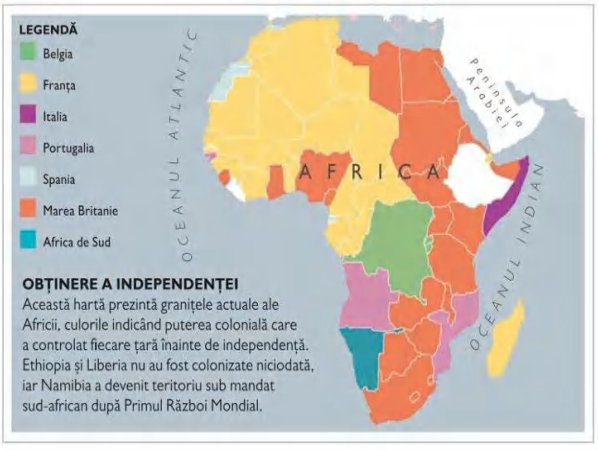

OBȚINERE A INDEPENDENȚEI
Această hartă prezintă granițele actuale ale Africii, culorile indicând puterea colonială care a controlat fiecare țară înainte de independență. Ethiopia și Liberia nu au fost colonizate niciodată, iar Namibia a devenit teritoriu sub mandat sud-african după Primul Război Mondial.

RACHETE ȘI CURSA SPAȚIALĂ

Dezvoltarea bombelor nucleare și a tehnologiei rachetelor în al Doilea Război Mondial a declanșat o cursă a înarmărilor postbelică între SUA și URSS. Odată cu escaladarea Războiului Rece, această cursă a vizat și spațiul cosmic, fiecare tabără folosindu-și tehnologia din domeniul rachetelor pentru a călători spre Lună și mai departe.

Pe 8 septembrie 1944 Germania a lansat prima rachetă balistică cu rază lungă de acțiune, V-2. Era o armă devastatoare, capabilă să străbată până la 320 km cu o viteză maximă de 5 760 km/oră. Cu câteva luni mai devreme, ea devenise, accidental, și primul obiect artificial care a ajuns în afara atmosferei, când, în timpul unei testări greșite, racheta a avut o traiectorie verticală de pe rampa de lansare. De la aceste începuturi militare s-a născut tehnologia ce avea să permită atât lansarea focoaselor nucleare balistice intercontinentale către țintele lor, cât și propulsia navetelor spațiale și a sateliților în cosmos.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și odată cu escaladarea Războiului Rece (pp. 314–315), SUA și URSS s-au străduit să acapareze cât mai mult din noua tehnologie dezvoltată de savanții germani. Unii dintre aceștia, care dezvoltaseră racheta V-2, au fost recrutați de SUA pentru a lucra la programe spațiale și militare americane, iar sovieticii și-au bazat programul de rachete pe tehnologia balistică germană dobândită de ei în urma cuceririi Germaniei de Est în 1945. Supraputerile au început acum să ducă un război pe două fronturi. A început o cursă a înarmărilor nucleare, SUA și URSS acumulând suficient armament atomic pentru a putea distruge Pământul de mai multe ori. Doar certitudinea anihilării reciproce a împiedicat un război total. Pe fondul unui război care a fost în egală măsură confruntare propagandistică și întrecere în domeniul armamentului, a început și o cursă pentru cucerirea spațiului cosmic, fiecare țară luptând să aibă capacitatea de a trimite primii oameni pe Lună.

PROPAGANDĂ
AFIȘ SOVIETIC

SUA și URSS au folosit propaganda spre a-și promova ideologia politică – fie capitalismul, fie comunismul – și a critica inamicul pentru convingerile sale. Ambele supraputeri au dorit să trimită primul om în spațiu, fiindcă oricine ar fi obținut acest triumf l-ar fi putut folosi apoi în scopuri propagandistice și pentru a dovedi superioritatea tehnologiei sale. Acest afiș celebrează succesul URSS din 1961, când sovieticii l-au trimis în spațiu pe Iuri Gagarin.

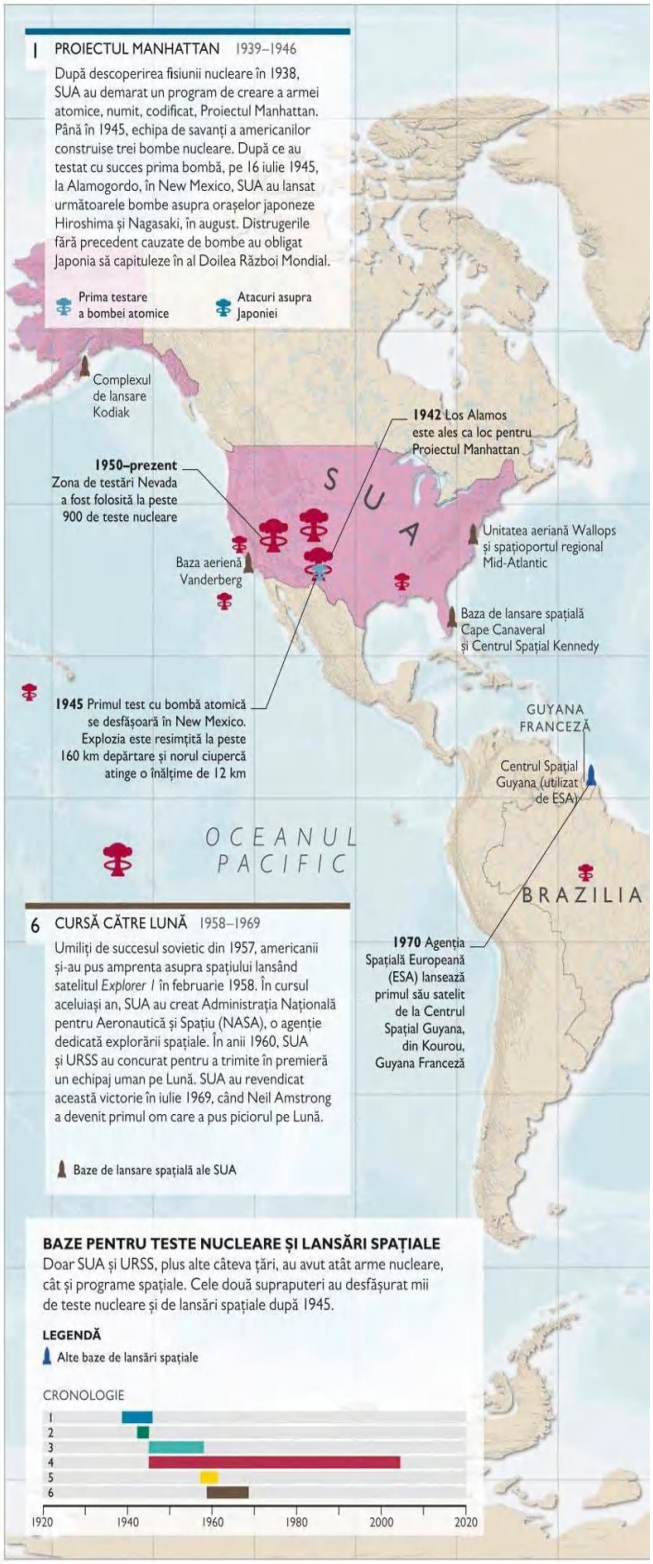
1 PROIECTUL MANHATTAN 1939–1946
După descoperirea fisiunii nucleare în 1938, SUA au demarat un program de creare a armei atomice, numit, codificat, Proiectul Manhattan. Până în 1945, echipa de savanți a americanilor construise trei bombe nucleare. După ce au testat cu succes prima bombă, pe 16 iulie 1945, la Alamogordo, în New Mexico, SUA au lansat următoarele bombe asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki, în august. Distrugerile fără precedent cauzate de bombe au obligat Japonia să capituleze în al Doilea Război Mondial.
Prima testare a bombei atomice
Atacuri asupra Japoniei
Complexul de lansare Kodiak
1942 Los Alamos este ales ca loc pentru Proiectul Manhattan
1950–prezent Zona de testări Nevada a fost folosită la peste 900 de teste nucleare
S U A
Baza aeriană Vanderberg
Unitatea aeriană Wallops și spațioportul regional Mid-Atlantic
Baza de lansare spațială Cape Canaveral și Centrul Spațial Kennedy
1945 Primul test cu bombă atomică se desfășoară în New Mexico. Explozia este resimțită la peste 160 km depărtare și norul ciupercă atinge o înălțime de 12 km
GUYANA FRANCEZĂ
Centrul Spațial Guyana (utilizat de ESA)
OCEANUL PACIFIC
BRAZILIA
6 CURSĂ CĂTRE LUNĂ 1958–1969
Umiliți de succesul sovietic din 1957, americanii și-au pus amprenta asupra spațiului lansând satelitul Explorer I în februarie 1958. În cursul aceluiași an, SUA au creat Administrația Națională pentru Aeronautică și Spațiu (NASA), o agenție dedicată explorării spațiale. În anii 1960, SUA și URSS au concurat pentru a trimite în premieră un echipaj uman pe Lună. SUA au revendicat această victorie în iulie 1969, când Neil Amstrong a devenit primul om care a pus piciorul pe Lună.
Baze de lansare spațială ale SUA
1970 Agenția Spațială Europeană (ESA) lansează primul său satelit de la Centrul Spațial Guyana, din Kourou, Guyana Franceză
BAZE PENTRU TESTE NUCLEARE ȘI LANSĂRI SPAȚIALE
Doar SUA și URSS, plus alte câteva țări, au avut atât arme nucleare, cât și programe spațiale. Cele două supraputeri au desfășurat mii de teste nucleare și de lansări spațiale după 1945.
LEGENDĂ
Alte baze de lansări spațiale
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
6
1920
1940
1960
1980
2000
2020

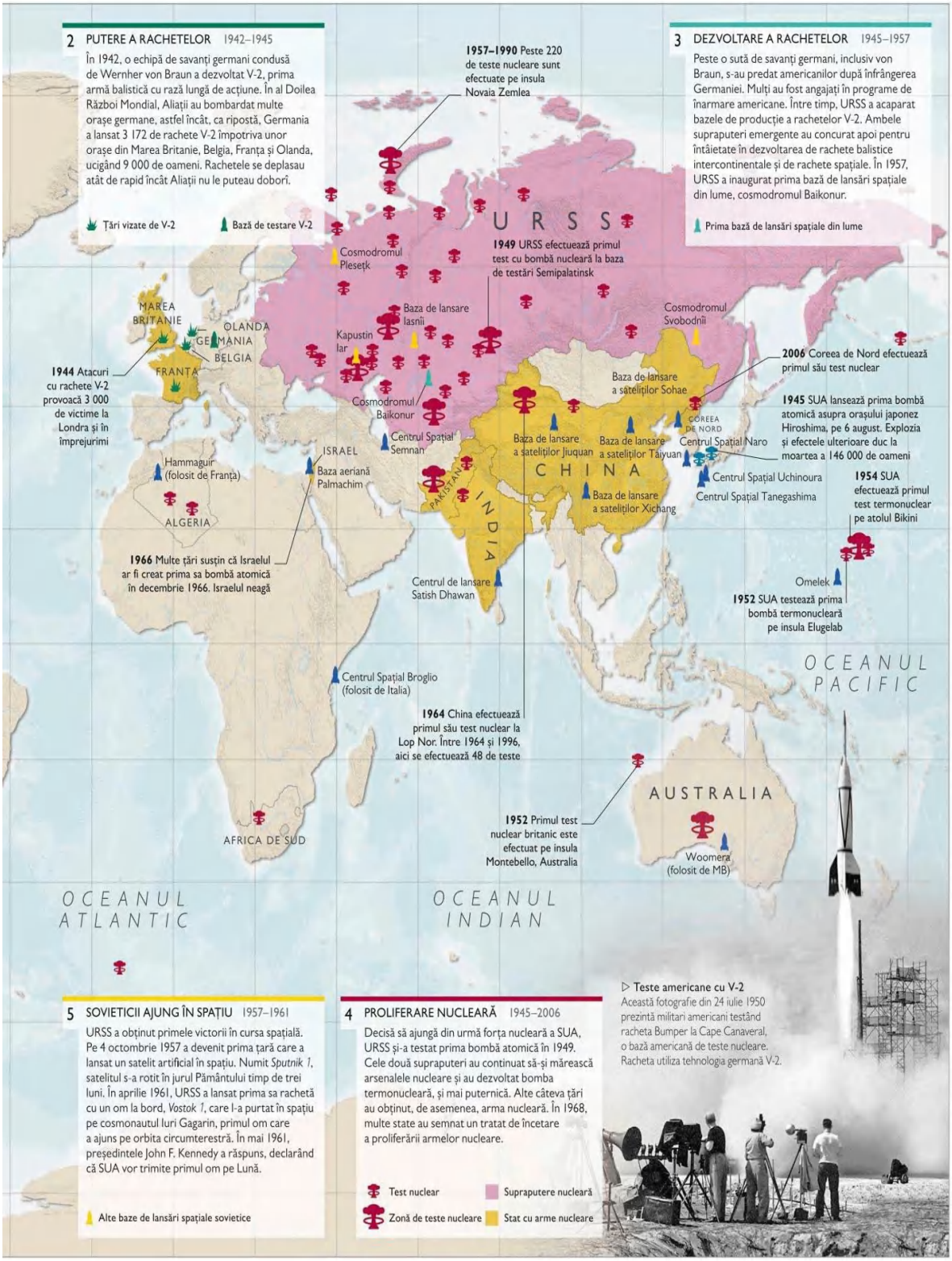
2 PUTERE A RACHETELOR 1942–1945
În 1942, o echipă de savanți germani condusă de Wernher von Braun a dezvoltat V-2, prima armă balistică cu rază lungă de acțiune. În al Doilea Război Mondial, Aliații au bombardat multe orașe germane, astfel încât, ca ripostă, Germania a lansat 3 172 de rachete V-2 împotriva unor orașe din Marea Britanie, Belgia, Franța și Olanda, ucigând 9 000 de oameni. Rachetele se deplasau atât de rapid încât Aliații nu le puteau doborî.
Țări vizate de V-2
Bază de testare V-2
3 DEZVOLTARE A RACHETELOR 1945–1957
Peste o sută de savanți germani, inclusiv von Braun, s-au predat americanilor după înfrângerea Germaniei. Mulți au fost angajați în programe de înarmare americane. Între timp, URSS a acaparat bazele de producție a rachetelor V-2. Ambele supraputeri emergente au concurat apoi pentru întâietate în dezvoltarea de rachete balistice intercontinentale și de rachete spațiale. În 1957, URSS a inaugurat prima bază de lansări spațiale din lume, cosmodromul Baikonur.
Prima bază de lansări spațiale din lume
1957–1990 Peste 220 de teste nucleare sunt efectuate pe insula Novaia Zemlea
URSS
1949 URSS efectuează primul test cu bombă nucleară la baza de testări Semipalatinsk
Cosmodromul Plesețk
Baza de lansare Iasnîi
Kapustin Iar
Cosmodromul Svobodnîi
MAREA BRITANIE
OLANDA
GERMANIA
BELGIA
FRANȚA
1944 Atacuri cu rachete V-2 provoacă 3 000 de victime la Londra și în împrejurimi
Cosmodromul Baikonur
Centrul Spațial Semnan
Baza de lansare a sateliților Sohae
2006 Coreea de Nord efectuează primul său test nuclear
COREEA DE NORD
Centrul Spațial Naro
1945 SUA lansează prima bombă atomică asupra orașului japonez Hiroshima, pe 6 august. Explozia și efectele ulterioare duc la moartea a 146 000 de oameni
Baza de lansare a sateliților Jiuquan
Baza de lansare a sateliților Taiyuan
CHINA
Centrul Spațial Uchinoura
Centrul Spațial Tanegashima
1954 SUA efectuează primul test termonuclear pe atolul Bikini
ISRAEL
Hammaguir (folosit de Franța)
Baza aeriană Palmachim
PAKISTAN
INDIA
Baza de lansare a sateliților Xichang
ALGERIA
1966 Multe țări susțin că Israelul ar fi creat prima sa bombă atomică în decembrie 1966. Israelul neagă
Centrul de lansare Satish Dhawan
Omelek
1952 SUA testează prima bombă termonucleară pe insula Elugelab
OCEANUL PACIFIC
Centrul Spațial Broglio (folosit de Italia)
1964 China efectuează primul său test nuclear la Lop Nor. Între 1964 și 1996, aici se efectuează 48 de teste
AUSTRALIA
1952 Primul test nuclear britanic este efectuat pe insula Montebello, Australia
Woomera (folosit de MB)
AFRICA DE SUD
OCEANUL ATLANTIC
OCEANUL INDIAN
5 SOVIETICII AJUNG ÎN SPAȚIU 1957–1961
URSS a obținut primele victorii în cursa spațială. Pe 4 octombrie 1957 a devenit prima țară care a lansat un satelit artificial în spațiu. Numit Sputnik 1, satelitul s-a rotit în jurul Pământului timp de trei luni. În aprilie 1961, URSS a lansat prima sa rachetă cu un om la bord, Vostok 1, care l-a purtat în spațiu pe cosmonautul Iuri Gagarin, primul om care a ajuns pe orbita circumterestră. În mai 1961, președintele John F. Kennedy a răspuns, declarând că SUA vor trimite primul om pe Lună.
Alte baze de lansări spațiale sovietice
4 PROLIFERARE NUCLEARĂ 1945–2006
Decisă să ajungă din urmă forța nucleară a SUA, URSS și-a testat prima bombă atomică în 1949. Cele două supraputeri au continuat să-și mărească arsenalele nucleare și au dezvoltat bomba termonucleară, și mai puternică. Alte câteva țări au obținut, de asemenea, arma nucleară. În 1968, multe state au semnat un tratat de încetare a proliferării armelor nucleare.
Test nuclear
Zonă de teste nucleare
Supraputere nucleară
Stat cu arme nucleare

▷ **Teste americane cu V-2**
Această fotografie din 24 iulie 1950 prezintă militari americani testând racheta Bumper la Cape Canaveral, o bază americană de teste nucleare. Racheta utiliza tehnologia germană V-2.

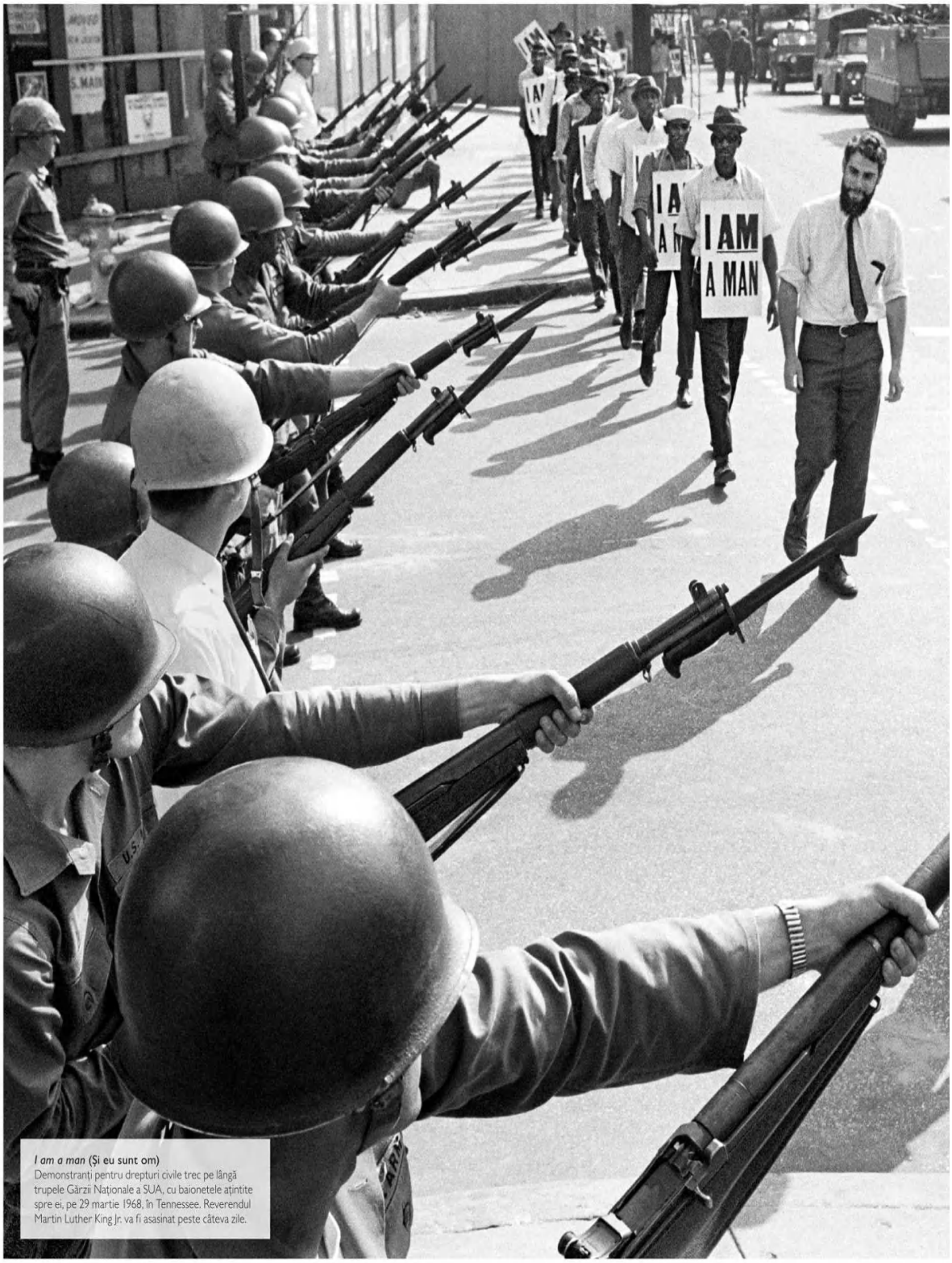

***I am a man* (Și eu sunt om)**
Demonstranți pentru drepturi civile trec pe lângă trupele Gărzii Naționale a SUA, cu baionetele ațintite spre ei, pe 29 martie 1968, în Tennessee. Reverendul Martin Luther King Jr. va fi asasinat peste câteva zile.

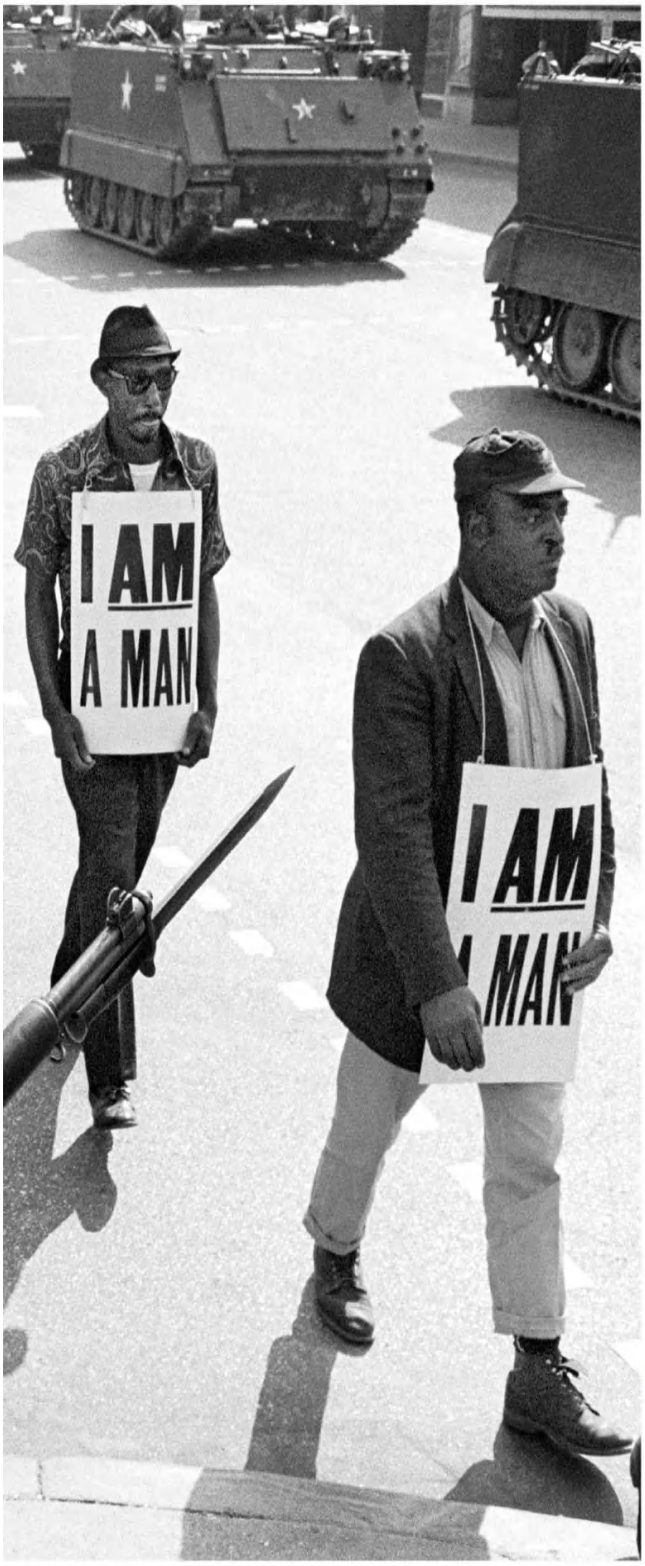

DREPTURI CIVILE ȘI REVOLTE STUDENȚEȘTI

Activiștii au început să militeze pentru drepturile omului încă de la începutul secolului XX. După 1960, îndeosebi în SUA și Franța, s-a făcut simțită o presiune populară sporită pentru reforme în acest domeniu.

De la abolirea sclaviei la acordarea dreptului de vot pentru femei, mișcările sociale au constituit un instrument al schimbării. În anii 1950, SUA erau o țară măcinată de inegalitate rasială. În decembrie 1955, Rosa Parks, o activistă pentru drepturile persoanelor de culoare, a refuzat să cedeze locul în autobuz unui pasager alb, în Alabama, SUA. Arestarea ei a declanșat mișcarea modernă pentru drepturi civile. În august 1963, reverendul Martin Luther King Jr., un susținător de frunte al drepturilor civile în SUA, a ținut un discurs în fața a 250 000 de protestatari, expunându-și viziunea asupra unei țări lipsite de prejudecăți. Segregația rasială a fost abolită în 1964, iar în 1965 populația de culoare a primit drept de vot.

△ **Maiul francez**
Un afiș proclamă „începutul unei lupte îndelungate", în cursul tulburărilor sociale conduse de studenți în mai 1968 în Franța.

Anul 1968 a fost anul revoluțiilor. În timp ce în SUA aveau loc demonstrații masive împotriva Războiului din Vietnam, revoltele studențești de la Paris, cauzate de condițiile deplorabile din campusurile universitare, s-au răspândit în toată Franța. Circa 8 milioane de muncitori s-au alăturat studenților și au intrat în grevă, cerând reforme. Tineri din lumea occidentală au protestat împotriva birocrației depășite, regimurilor opresive, inegalității rasiale și de sex și prejudecăților la adresa minorităților sexuale. Evenimentele din 1968 au inspirat o întreagă generație.

DESEGREGARE ÎN SUDUL AMERICAN

În anii 1950, în statele din sudul SUA segregarea rasială era încă prezentă în numeroase aspecte ale vieții. În statele indicate pe hartă segregarea rasială exista încă în 1957. Până în 1964 începuseră să renunțe la segregare.

RĂZBOAIELE DIN VIETNAM

Cele două războaie majore din Vietnam de după al Doilea Război Mondial au fost, de departe, cele mai violente conflicte din secolul XX în Asia de Sud-Est. În total, ele au durat aproape 30 de ani și au implicat câteva puteri globale majore. Deși Vietnamul și-a declarat independența încă din 1945, ea nu a putut fi obținută complet decât în 1975, odată cu plecarea forțelor străine și unificarea țării.

Luptele din Vietnam au început când japonezii au ocupat colonia guvernată de Franța, în al Doilea Război Mondial. Organizația naționalistă Viet Minh a condus rezistența începând din 1941. După înfrângerea Japoniei în 1945, francezii au revenit în Vietnam și Viet Minh a îndreptat din nou armele împotriva forțelor străine. Războiul îndelungat ce a urmat între Vietnam și Franța – numit Primul Război din Indochina – a început în 1946 și s-a sfârșit cu înfrângerea decisivă a francezilor la Dien Bien Phu, în 1954. Vietnamul, acum independent, a fost divizat în nordul comunist și sudul republican. După un răgaz parțial, luptele au izbucnit iar, în 1956, nord-vietnamezii dorind să unească întreaga țară sub controlul lor. Războiul care a izbucnit atunci – numit al Doilea Război din Indochina – a fost în multe privințe o confruntare prin interpuși, în contextul global al Războiului Rece, SUA sprijinind Vietnamul de Sud, iar URSS și China ajutând Vietnamul de Nord. Războiul s-a extins și în Laos și Cambodgia. În cele din urmă, confruntate cu înfrângerea, SUA au negociat o ieșire din război în 1973, prefațând victoria nord-vietnamezilor și reunificarea Vietnamului în 1975.

GENERARUL GIÁP
1911–2013

Vo Nguyen Giáp este considerat unul dintre cei mai mari strategi militari ai secolului XX, stăpânind tacticile războiului clasic și de gherilă. Conducând rezistența Viet Minh împotriva ocupației japoneze a Vietnamului în al Doilea Război Mondial, el a condus apoi forțele vietnameze împotriva Franței și SUA. Victoria lui de la Dien Bien Phu, în martie–mai 1954, este considerată unul dintre cele mai mari succese militare din istoria modernă.

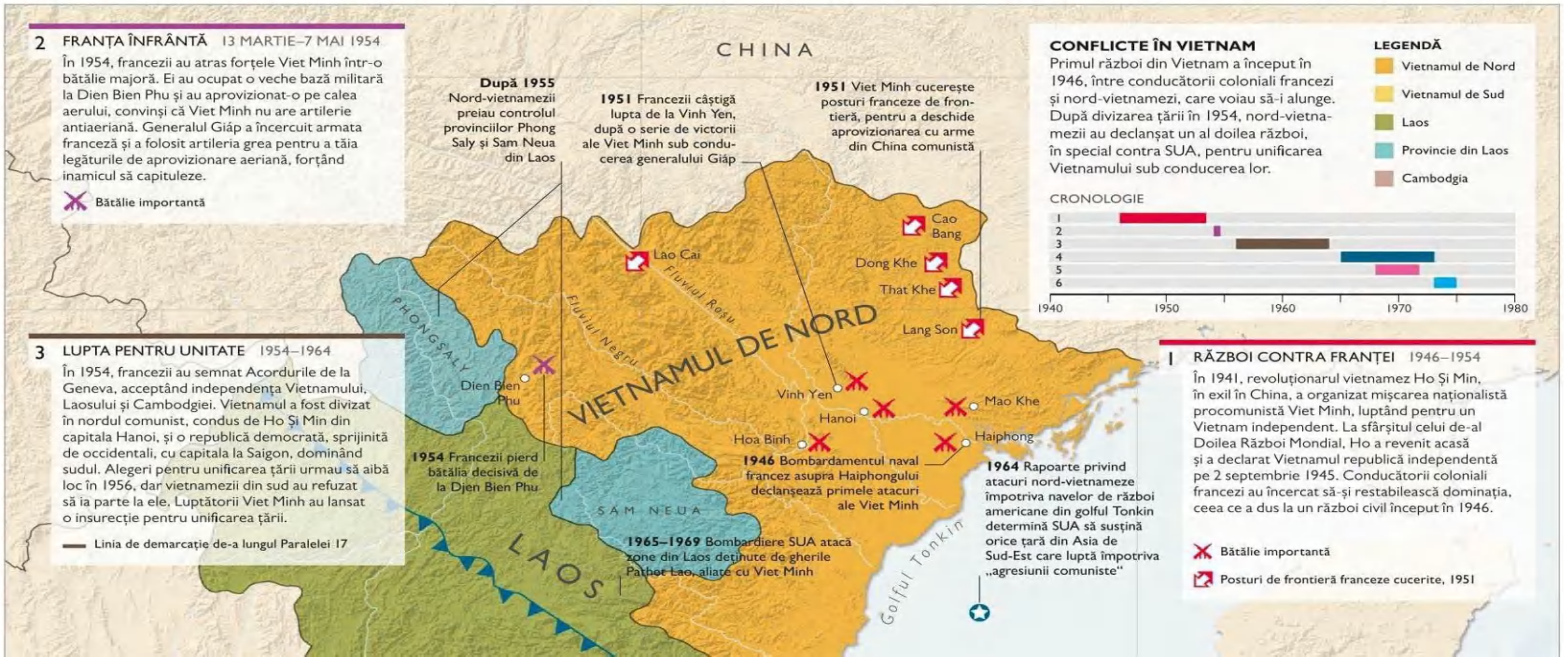
2 FRANȚA ÎNFRÂNTĂ 13 MARTIE–7 MAI 1954
În 1954, francezii au atras forțele Viet Minh într-o bătălie majoră. Ei au ocupat o veche bază militară la Dien Bien Phu și au aprovizionat-o pe calea aerului, convinși că Viet Minh nu are artilerie antiaeriană. Generalul Giáp a încercuit armata franceză și a folosit artileria grea pentru a tăia legăturile de aprovizionare aeriană, forțând inamicul să capituleze.
Bătălie importantă
3 LUPTA PENTRU UNITATE 1954–1964
În 1954, francezii au semnat Acordurile de la Geneva, acceptând independența Vietnamului, Laosului și Cambodgiei. Vietnamul a fost divizat în nordul comunist, condus de Ho Și Min din capitala Hanoi, și o republică democrată, sprijinită de occidentali, cu capitala la Saigon, dominând sudul. Alegeri pentru unificarea țării urmau să aibă loc în 1956, dar vietnamezii din sud au refuzat să ia parte la ele. Luptătorii Viet Minh au lansat o insurecție pentru unificarea țării.
Linia de demarcație de-a lungul Paralelei 17
CHINA
După 1955 Nord-vietnamezii preiau controlul provinciilor Phong Saly și Sam Neua din Laos
1951 Francezii câștigă lupta de la Vinh Yen, după o serie de victorii ale Viet Minh sub conducerea generalului Giáp
1951 Viet Minh cucerește posturi franceze de frontieră, pentru a deschide aprovizionarea cu arme din China comunistă
Lao Cai
Cao Bang
Dong Khe
That Khe
Lang Son
Fluviul Roșu
Fluviul Negru
PHONG SALY
VIETNAMUL DE NORD
Dien Bien Phu
Vinh Yen
Hanoi
Mao Khe
Haiphong
Hoa Binh
1954 Francezii pierd bătălia decisivă de la Djen Bien Phu
1946 Bombardamentul naval francez asupra Haiphongului declanșează primele atacuri ale Viet Minh
1964 Rapoarte privind atacuri nord-vietnameze împotriva navelor de război americane din golful Tonkin determină SUA să susțină orice țară din Asia de Sud-Est care luptă împotriva „agresiunii comuniste"
SAM NEUA
1965–1969 Bombardiere SUA atacă zone din Laos deținute de gherile Pathet Lao, aliate cu Viet Minh
LAOS
Golful Tonkin
CONFLICTE ÎN VIETNAM
Primul război din Vietnam a început în 1946, între conducătorii coloniali francezi și nord-vietnamezi, care voiau să-i alunge. După divizarea țării în 1954, nord-vietnamezii au declanșat un al doilea război, în special contra SUA, pentru unificarea Vietnamului sub conducerea lor.
LEGENDĂ
Vietnamul de Nord
Vietnamul de Sud
Laos
Provincie din Laos
Cambodgia
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5 6
1940 1950 1960 1970 1980
1 RĂZBOI CONTRA FRANȚEI 1946–1954
În 1941, revoluționarul vietnamez Ho Și Min, în exil în China, a organizat mișcarea naționalistă procomunistă Viet Minh, luptând pentru un Vietnam independent. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Ho a revenit acasă și a declarat Vietnamul republică independentă pe 2 septembrie 1945. Conducătorii coloniali francezi au încercat să-și restabilească dominația, ceea ce a dus la un război civil început în 1946.
Bătălie importantă
Posturi de frontieră franceze cucerite, 1951

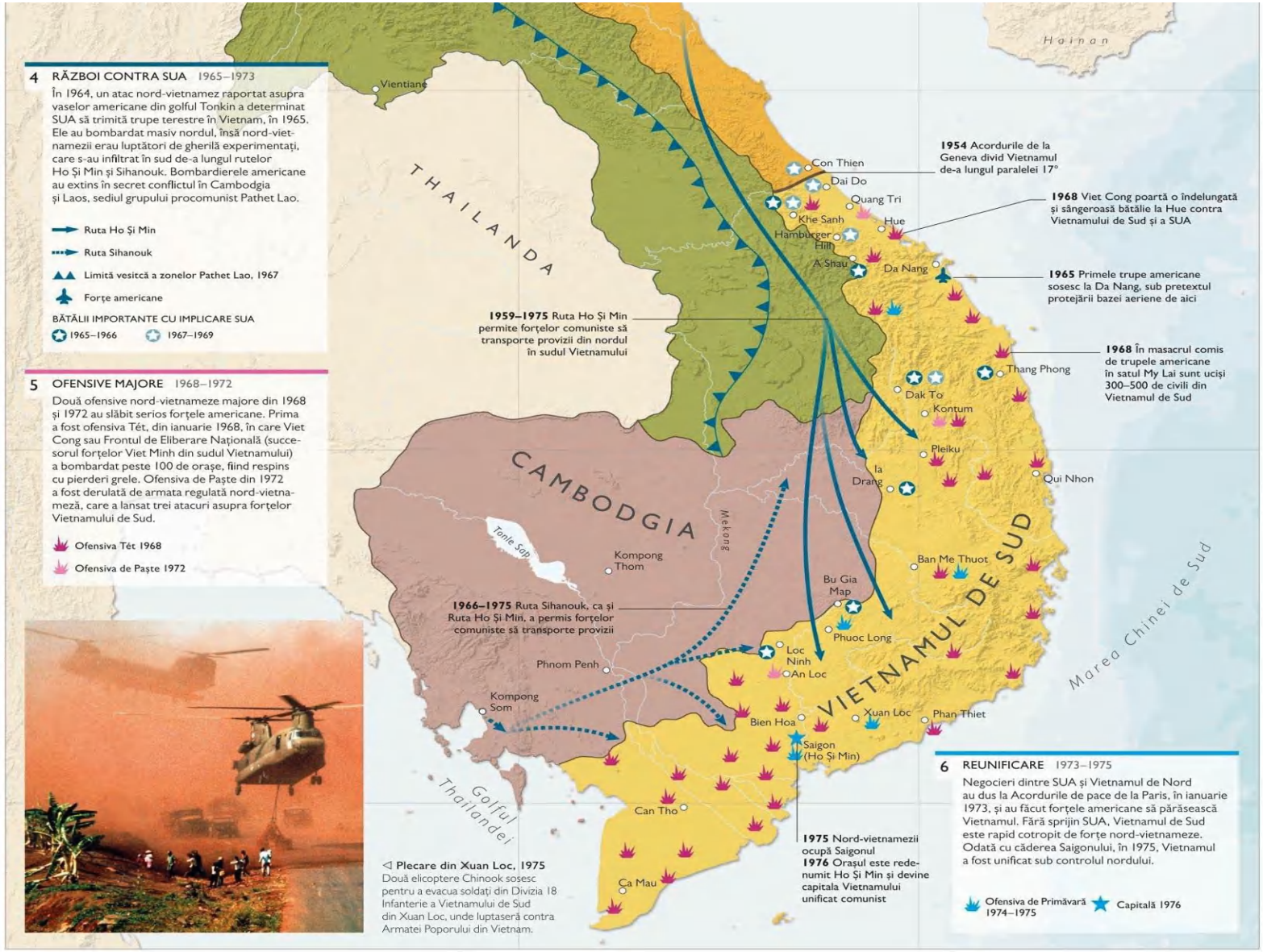
4 RĂZBOI CONTRA SUA 1965–1973
În 1964, un atac nord-vietnamez raportat asupra vaselor americane din golful Tonkin a determinat SUA să trimită trupe terestre în Vietnam, în 1965. Ele au bombardat masiv nordul, însă nord-vietnamezii erau luptători de gherilă experimentați, care s-au infiltrat în sud de-a lungul rutelor Ho Și Min și Sihanouk. Bombardierele americane au extins în secret conflictul în Cambodgia și Laos, sediul grupului procomunist Pathet Lao.
Ruta Ho Și Min
Ruta Sihanouk
Limită vesitcă a zonelor Pathet Lao, 1967
Forțe americane
BĂTĂLII IMPORTANTE CU IMPLICARE SUA
1965–1966
1967–1969
5 OFENSIVE MAJORE 1968–1972
Două ofensive nord-vietnameze majore din 1968 și 1972 au slăbit serios forțele americane. Prima a fost ofensiva Tét, din ianuarie 1968, în care Viet Cong sau Frontul de Eliberare Națională (succesorul forțelor Viet Minh din sudul Vietnamului) a bombardat peste 100 de orașe, fiind respins cu pierderi grele. Ofensiva de Paște din 1972 a fost derulată de armata regulată nord-vietnameză, care a lansat trei atacuri asupra forțelor Vietnamului de Sud.
Ofensiva Tét 1968
Ofensiva de Paște 1972
Hainan
Vientiane
THAILANDA
CAMBODGIA
VIETNAMUL DE SUD
Marea Chinei de Sud
Golful Thailandei
Tonle Sap
Mekong
Con Thien
Dai Do
Quang Tri
Khe Sanh
Hue
Hamburger Hill
A Shau
Da Nang
Thang Phong
Dak To
Kontum
Pleiku
Ia Drang
Qui Nhon
Ban Me Thuot
Bu Gia Map
Phuoc Long
Loc Ninh
An Loc
Xuan Loc
Phan Thiet
Bien Hoa
Saigon (Ho Și Min)
Can Tho
Ca Mau
Kompong Thom
Phnom Penh
Kompong Som
1954 Acordurile de la Geneva divid Vietnamul de-a lungul paralelei 17°
1968 Viet Cong poartă o îndelungată și sângeroasă bătălie la Hue contra Vietnamului de Sud și a SUA
1965 Primele trupe americane sosesc la Da Nang, sub pretextul protejării bazei aeriene de aici
1959–1975 Ruta Ho Și Min permite forțelor comuniste să transporte provizii din nordul în sudul Vietnamului
1968 În masacrul comis de trupele americane în satul My Lai sunt uciși 300–500 de civili din Vietnamul de Sud
1966–1975 Ruta Sihanouk, ca și Ruta Ho Și Min, a permis forțelor comuniste să transporte provizii
1975 Nord-vietnamezii ocupă Saigonul
1976 Orașul este redenumit Ho Și Min și devine capitala Vietnamului unificat comunist
6 REUNIFICARE 1973–1975
Negocieri dintre SUA și Vietnamul de Nord au dus la Acordurile de pace de la Paris, în ianuarie 1973, și au făcut forțele americane să părăsească Vietnamul. Fără sprijin SUA, Vietnamul de Sud este rapid cotropit de forțe nord-vietnameze. Odată cu căderea Saigonului, în 1975, Vietnamul a fost unificat sub controlul nordului.
Ofensiva de Primăvară 1974–1975
Capitală 1976

◁ **Plecare din Xuan Loc, 1975**
Două elicoptere Chinook sosesc pentru a evacua soldați din Divizia 18 Infanterie a Vietnamului de Sud din Xuan Loc, unde luptaseră contra Armatei Poporului din Vietnam.

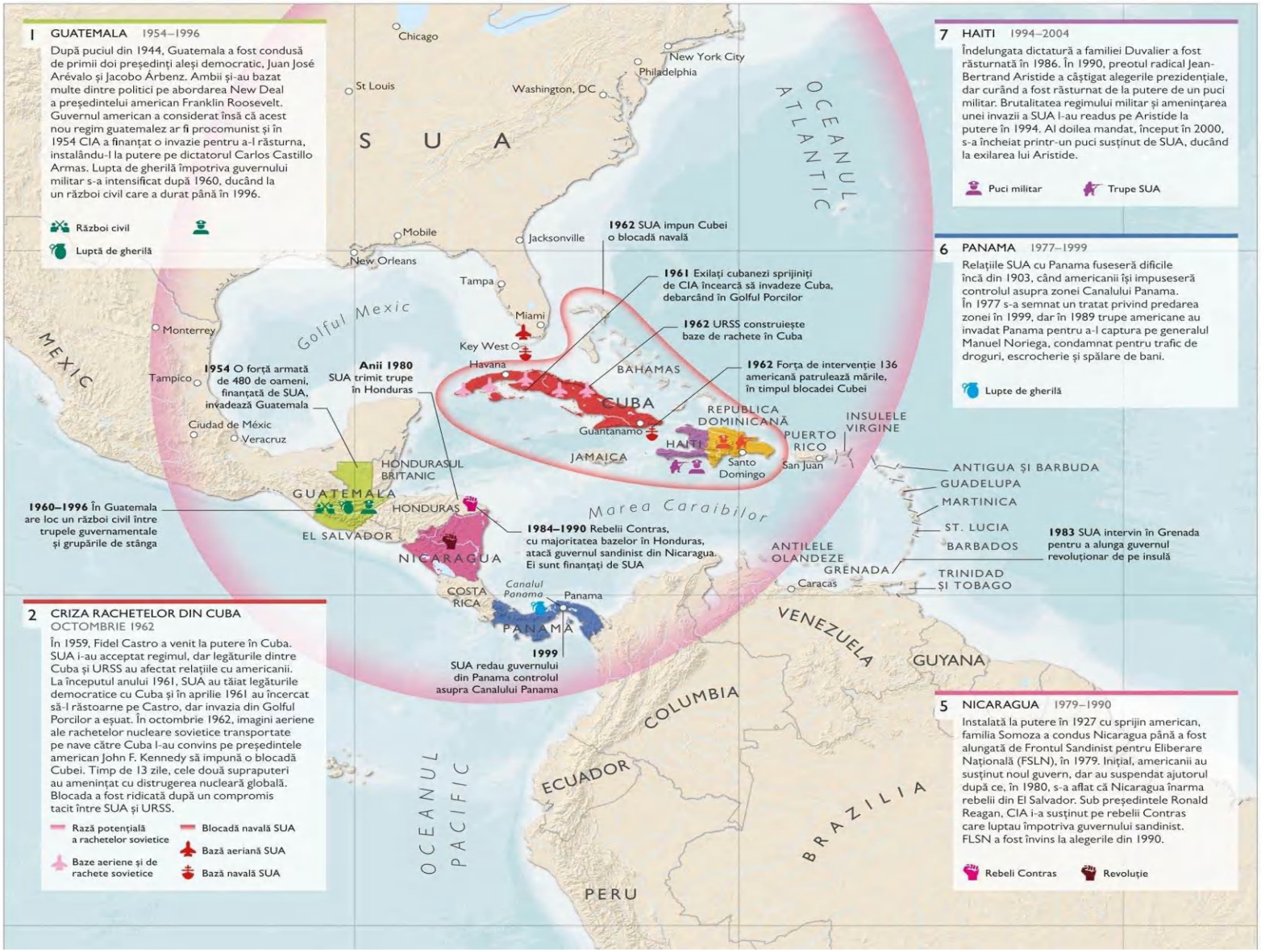
1 GUATEMALA 1954–1996
După puciul din 1944, Guatemala a fost condusă de primii doi președinți aleși democratic, Juan José Arévalo și Jacobo Árbenz. Ambii și-au bazat multe dintre politici pe abordarea New Deal a președintelui american Franklin Roosevelt. Guvernul american a considerat însă că acest nou regim guatemalez ar fi procomunist și în 1954 CIA a finanțat o invazie pentru a-l răsturna, instalându-l la putere pe dictatorul Carlos Castillo Armas. Lupta de gherilă împotriva guvernului militar s-a intensificat după 1960, ducând la un război civil care a durat până în 1996.
Război civil
Luptă de gherilă
2 CRIZA RACHETELOR DIN CUBA
OCTOMBRIE 1962
În 1959, Fidel Castro a venit la putere în Cuba. SUA i-au acceptat regimul, dar legăturile dintre Cuba și URSS au afectat relațiile cu americanii. La începutul anului 1961, SUA au tăiat legăturile democratice cu Cuba și în aprilie 1961 au încercat să-l răstoarne pe Castro, dar invazia din Golful Porcilor a eșuat. În octombrie 1962, imagini aeriene ale rachetelor nucleare sovietice transportate pe nave către Cuba l-au convins pe președintele american John F. Kennedy să impună o blocadă Cubei. Timp de 13 zile, cele două supraputeri au amenințat cu distrugerea nucleară globală. Blocada a fost ridicată după un compromis tacit între SUA și URSS.
Rază potențială a rachetelor sovietice
Baze aeriene și de rachete sovietice
Blocadă navală SUA
Bază aeriană SUA
Bază navală SUA
7 HAITI 1994–2004
Îndelungata dictatură a familiei Duvalier a fost răsturnată în 1986. În 1990, preotul radical Jean-Bertrand Aristide a câștigat alegerile prezidențiale, dar curând a fost răsturnat de la putere de un puci militar. Brutalitatea regimului militar și amenințarea unei invazii a SUA l-au readus pe Aristide la putere în 1994. Al doilea mandat, început în 2000, s-a încheiat printr-un puci susținut de SUA, ducând la exilarea lui Aristide.
Puci militar
Trupe SUA
6 PANAMA 1977–1999
Relațiile SUA cu Panama fuseseră dificile încă din 1903, când americanii își impuseseră controlul asupra zonei Canalului Panama. În 1977 s-a semnat un tratat privind predarea zonei în 1999, dar în 1989 trupe americane au invadat Panama pentru a-l captura pe generalul Manuel Noriega, condamnat pentru trafic de droguri, escrocherie și spălare de bani.
Lupte de gherilă
5 NICARAGUA 1979–1990
Instalată la putere în 1927 cu sprijin american, familia Somoza a condus Nicaragua până a fost alungată de Frontul Sandinist pentru Eliberare Națională (FSLN), în 1979. Inițial, americanii au susținut noul guvern, dar au suspendat ajutorul după ce, în 1980, s-a aflat că Nicaragua înarma rebelii din El Salvador. Sub președintele Ronald Reagan, CIA i-a susținut pe rebelii Contras care luptau împotriva guvernului sandinist. FLSN a fost învins la alegerile din 1990.
Rebeli Contras
Revoluție
SUA
OCEANUL ATLANTIC
OCEANUL PACIFIC
Golful Mexic
MEXIC
Chicago
St Louis
New York City
Philadelphia
Washington, DC
Mobile
Jacksonville
New Orleans
Tampa
Miami
Monterrey
Key West
Havana
Tampico
Ciudad de México
Veracruz
BAHAMAS
CUBA
Guantanamo
REPUBLICA DOMINICANĂ
HAITI
JAMAICA
PUERTO RICO
Santo Domingo
San Juan
INSULELE VIRGINE
ANTIGUA ȘI BARBUDA
GUADELUPA
MARTINICA
ST. LUCIA
BARBADOS
GRENADA
TRINIDAD ȘI TOBAGO
ANTILELE OLANDEZE
Caracas
VENEZUELA
GUYANA
HONDURASUL BRITANIC
GUATEMALA
HONDURAS
EL SALVADOR
NICARAGUA
COSTA RICA
Canalul Panama
Panama
PANAMA
Marea Caraibilor
COLUMBIA
ECUADOR
PERU
BRAZILIA
1954 O forță armată de 480 de oameni, finanțată de SUA, invadează Guatemala
Anii 1980 SUA trimit trupe în Honduras
1960–1996 În Guatemala are loc un război civil între trupele guvernamentale și grupările de stânga
1962 SUA impun Cubei o blocadă navală
1961 Exilați cubanezi sprijiniți de CIA încearcă să invadeze Cuba, debarcând în Golful Porcilor
1962 URSS construiește baze de rachete în Cuba
1962 Forța de intervenție 136 americană patrulează mările, în timpul blocadei Cubei
1984–1990 Rebelii Contras, cu majoritatea bazelor în Honduras, atacă guvernul sandinist din Nicaragua. Ei sunt finanțați de SUA
1983 SUA intervin în Grenada pentru a alunga guvernul revoluționar de pe insulă
1999 SUA redau guvernului din Panama controlul asupra Canalului Panama

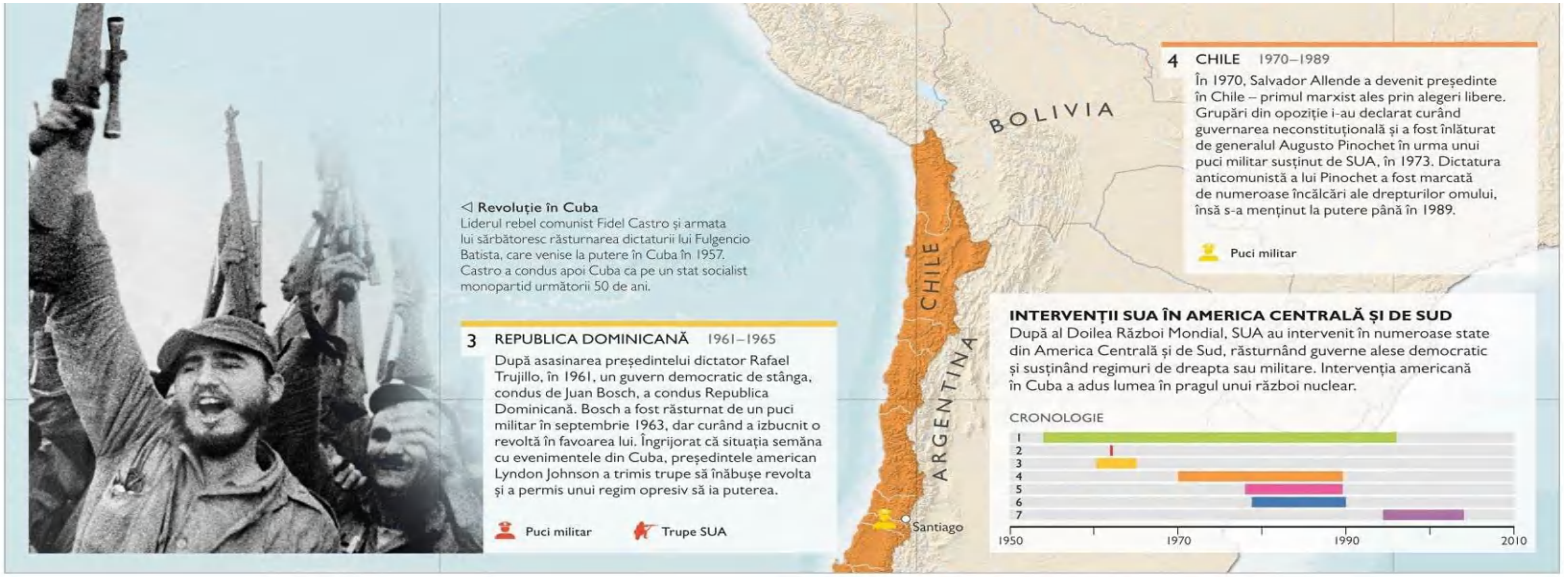

◁ **Revoluție în Cuba**
Liderul rebel comunist Fidel Castro și armata lui sărbătoresc răsturnarea dictaturii lui Fulgencio Batista, care venise la putere în Cuba în 1957. Castro a condus apoi Cuba ca pe un stat socialist monopartid următorii 50 de ani.

3 REPUBLICA DOMINICANĂ 1961–1965
După asasinarea președintelui dictator Rafael Trujillo, în 1961, un guvern democratic de stânga, condus de Juan Bosch, a condus Republica Dominicană. Bosch a fost răsturnat de un puci militar în septembrie 1963, dar curând a izbucnit o revoltă în favoarea lui. Îngrijorat că situația semăna cu evenimentele din Cuba, președintele american Lyndon Johnson a trimis trupe să înăbușe revolta și a permis unui regim opresiv să ia puterea.

4 CHILE 1970–1989
În 1970, Salvador Allende a devenit președinte în Chile – primul marxist ales prin alegeri libere. Grupări din opoziție i-au declarat curând guvernarea neconstituțională și a fost înlăturat de generalul Augusto Pinochet în urma unui puci militar susținut de SUA, în 1973. Dictatura anticomunistă a lui Pinochet a fost marcată de numeroase încălcări ale drepturilor omului, însă s-a menținut la putere până în 1989.

INTERVENȚII SUA ÎN AMERICA CENTRALĂ ȘI DE SUD
După al Doilea Război Mondial, SUA au intervenit în numeroase state din America Centrală și de Sud, răsturnând guverne alese democratic și susținând regimuri de dreapta sau militare. Intervenția americană în Cuba a adus lumea în pragul unui război nuclear.

CRONOLOGIE

INTERVENȚII SUA ÎN AMERICA LATINĂ

Din secolul XIX, politica externă a SUA în America Centrală și de Sud s-a orientat către protejarea intereselor sale economice în regiune. Temându-se de influența comunistă, SUA s-au implicat adesea – sub acoperire sau altfel – în politica din America Latină.

În 1823, președintele american James Monroe a anunțat o doctrină oficială prin care orice gest al unui alt stat de a-și impune controlul asupra națiunilor independente de pe continentul american va fi considerat „manifestare a unei atitudini ostile față de Statele Unite". După mai bine de un secol, această doctrină a permis SUA să-și exercite controlul asupra vecinilor săi sudici în Războiul Rece (pp. 314–315) pentru a împiedica răspândirea comunismului în regiune. Ca urmare, aproape că nu a existat țară în regiune care să nu fi fost afectată în vreun fel de intervenția americană. Guverne alese democratic au fost răsturnate în Guatemala, Chile și Haiti; un guvern de stânga a fost subminat în Nicaragua; revolte democratice au fost înăbușite în El Salvador și Republica Dominicană și guverne autoritariste au fost susținute de americani în Honduras și alte țări. Intervenția SUA pentru răsturnarea liderului din Panama, generalul Manuel Noriega, condamnat pentru trafic de droguri, ca și readucerea la putere a unui guvern recent demis în Haiti întăresc imaginea unor State Unite implicate activ în politica din America Latină.

Efectul asupra țărilor invadate sau influențate de SUA a fost considerabil, multe trecând prin lungi perioade de dictaturi militare sau autoritariste. Sfârșitul Războiului Rece, în 1991, și reluarea relațiilor dintre SUA și Cuba, după 54 de ani, au revigorat democrațiile multipartite. Aceste schimbări au crescut, totodată, stabilitatea politică și economică în regiune, în ciuda unui îndelungat război civil în Columbia și a transformărilor din Venezuela socialistă.

CHE GUEVARA
1928–1967

Născut în 1928 în Argentina, într-o familie de stânga din clasa de mijloc, Ernesto Guevara – cunoscut mai târziu sub porecla Che – a fost un revoluționar marxist și lider al armatei de gherilă în timpul Revoluției Cubaneze. Ca student, el a făcut două călătorii cu motocicleta prin America Latină; condițiile groaznice de trai pe care le-a văzut și pe care le-a atribuit exploatării Americii Latine de către capitaliștii din SUA i-au consolidat idealurile revoluționare.

◁ **Ciocniri în Ierusalim**
Deși au existat inițiative de pace, ciocnirile dintre Israel și populația palestiniană sunt încă frecvente, după cum se vede și în această imagine din noiembrie 2014.

Beirut
LIBAN
Damasc
SIRIA
Haifa
Nazaret
Înălțimile Golan
Iordan
Marea Mediterană
Tel Aviv
Jaffa
CISIORDANIA (WEST BANK)
TINUTUL NIMĂNUI
Ierihon
Amman
Ierusalim
Marea Moartă
FÂȘIA GAZA
Gaza
Hebron
Rafah
Beer Șeva
Port Said
Canalul Suez
ISRAEL
IORDANIA
Deșertul Negev
Suez
Sinai
EGIPT
Golful Suez
Golful Aqaba
Eilat
Aqaba
Sharm-el-Sheikh

1973 Israelul recucerește Înălțimile Golan și ajunge la 56 km de Damasc

1948 Tel Aviv devine de facto capitala Israelului, deși multe clădiri oficiale se află în Ierusalim

2000 Israelul începe construcția unui zid de frontieră în Cisiordania, pentru a proteja Israelul de atacuri palestiniene

1979–1982 Peninsula Sinai revine sub control egiptean

1973 Israelul contraatacă peste Canalul Suez și înaintează până la 104 km de capitala egipteană Cairo

1948 Fâșia Gaza intră sub control egiptean după războiul din 1948
2005 Israelul se retrage unilateral din Fâșia Gaza

1973 Forțe egiptene traversează Canalul Suez și recuceresc teritoriul pierdut în 1967

1948 Transiordania (redenumită Iordania în 1949) preia controlul asupra Cisiordaniei (West Bank) după războiul din 1948, anexând-o în 1950

1994 Israelul începe retragerea parțială din Cisiordania, cedând Ierihonul autorității palestiniene

1948 Ierusalimul este împărțit între Israel și Iordania

100 000
75 000
4 000
280 000
190 000
280 000
7 000

1 ISRAEL 1948–1949

Statul Israel a fost proclamat pe 14 mai 1948. Ca ripostă, cinci state arabe vecine – Transiordania, Siria, Liban, Egipt și Irak – au invadat Israelul, care a contraatacat, alungând trupele arabe. De asemenea, și-a mărit teritoriul cu un sfert, ocupând 50% din suprafața alocată unui stat arab. O serie de armistiții semnate între ianuarie și martie anul următor au pus capăt Primului Război Arabo-Israelian.

Israel, 1949

2 EMIGRAȚIE PALESTINIANĂ 1947–1949

Nașterea statului Israel a pus capăt visului palestinienilor de a avea propriul stat. În cursul Războiului Palestinei, din 1948, peste 600 de sate palestiniene au fost distruse de forțele israeliene. Ca urmare, mai bine de 700 000 de palestinieni – 80% din totalul populației palestiniene din Israel – și-au părăsit casele și au plecat în exil în țări învecinate. Exodul este cunoscut drept *al-Nakbah*, „catastrofa".

Migrație palestiniană, cu cifre
Tabere de refugiați palestinieni

RĂZBOAIE ARABO-ISRAELIENE

Israelul a trebuit să lupte pentru existența lui încă de la înființare, în mai 1948. În război de două ori în 1967, apoi încă o dată în 1973, Israelul nu a reușit să încheie pace cu populația palestiniană, mare parte a acesteia fiind forțată să fugă în țări vecine.

LEGENDĂ
--- Graniță disputată

CRONOLOGIE

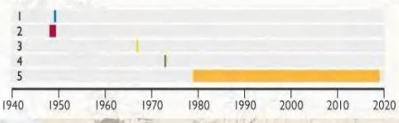

ISRAELUL ȘI ORIENTUL MIJLOCIU

O populație evreiască a existat de secole în Palestina, dar întemeierea Organizației Sioniste în 1897 a marcat un nou efort de creare a unei patrii evreiești în regiune. Apariția statului Israel a creat un astfel de loc, dar a declanșat o serie de războaie.

În noiembrie 1947, Organizația Națiunilor Unite, supervizorul teritoriului palestinian sub mandat britanic (pp. 284–285), a decis împărțirea acestui teritoriu în două state independente, unul palestinian și altul israelian, în parte ca reacție la strămutările evreiești de după Holocaust. În urma acestei declarații, au izbucnit violențe de ambele părți, iar controlul britanic a fost amenințat. Planul a fost abandonat, iar mandatul britanic asupra Palestinei s-a încheiat pe 14 mai 1948. Conducătorul Agenției Evreiești și viitorul premier David Ben-Gurion a declarat imediat proclamarea statului independent Israel. Forțe israeliene au cucerit rapid părți din teritoriul alocat palestinienilor, pe care i-au exilat în mare parte în țări învecinate. Vecinii arabi ai Israelului s-au implicat în conflict, dar Israelul a ripostat cu succes.

După decenii de tulburări, ambele tabere au început să facă pași către pace. În 1979, Egiptul și Israelul au semnat un tratat de pace, Egiptul recunoscând statul Israel, iar forțele israeliene retrăgându-se din Sinaiul ocupat. În 1993, Israelul a semnat un acord cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei – care a recunoscut, pentru prima oară, existența Israelului – și a început să părăsească Fâșia Gaza și Cisiordania (West Bank). Dar intenția Israelului de a ceda teritorii în schimbul păcii s-a dovedit greu de pus în practică, astfel încât relațiile cu palestinienii rămân fragile.

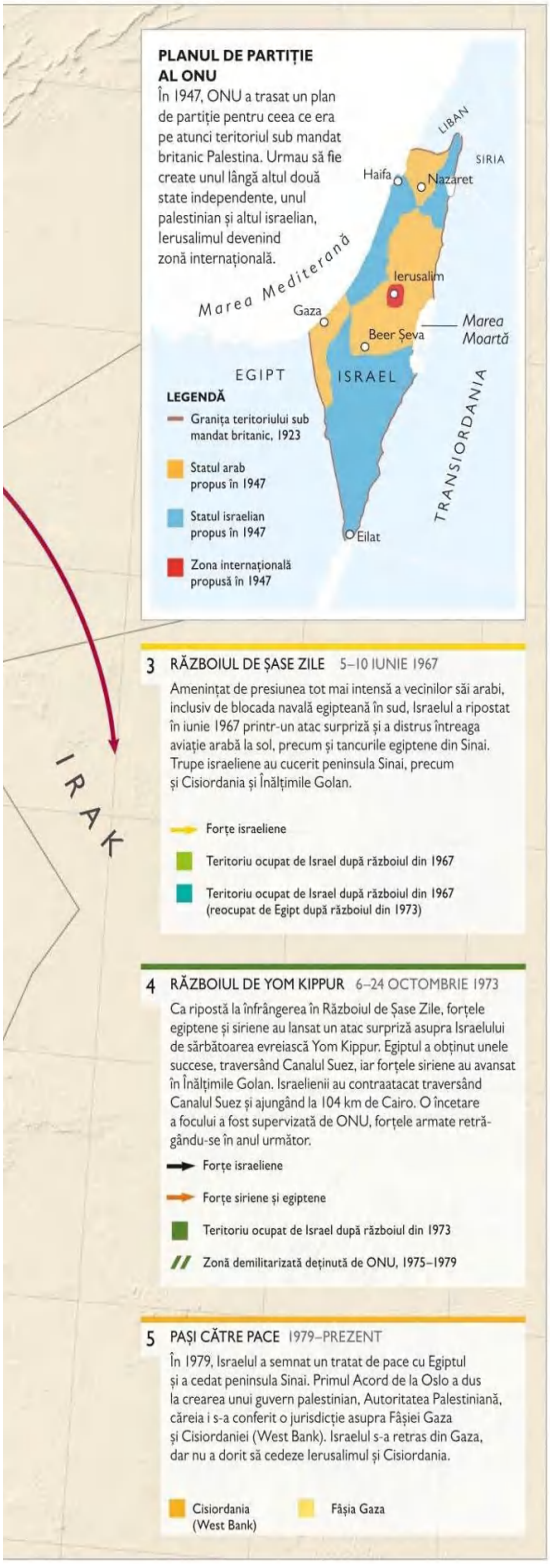
PLANUL DE PARTIȚIE AL ONU
În 1947, ONU a trasat un plan de partiție pentru ceea ce era pe atunci teritoriul sub mandat britanic Palestina. Urmau să fie create unul lângă altul două state independente, unul palestinian și altul israelian, Ierusalimul devenind zonă internațională.
LIBAN
SIRIA
Haifa
Nazaret
Marea Mediterană
Ierusalim
Gaza
Beer Șeva
Marea Moartă
EGIPT
ISRAEL
TRANSIORDANIA
Eilat
LEGENDĂ
Granița teritoriului sub mandat britanic, 1923
Statul arab propus în 1947
Statul israelian propus în 1947
Zona internațională propusă în 1947
IRAK
3 RĂZBOIUL DE ȘASE ZILE 5–10 IUNIE 1967
Amenințat de presiunea tot mai intensă a vecinilor săi arabi, inclusiv de blocada navală egipteană în sud, Israelul a ripostat în iunie 1967 printr-un atac surpriză și a distrus întreaga aviație arabă la sol, precum și tancurile egiptene din Sinai. Trupe israeliene au cucerit peninsula Sinai, precum și Cisiordania și Înălțimile Golan.
Forțe israeliene
Teritoriu ocupat de Israel după războiul din 1967
Teritoriu ocupat de Israel după războiul din 1967 (reocupat de Egipt după războiul din 1973)
4 RĂZBOIUL DE YOM KIPPUR 6–24 OCTOMBRIE 1973
Ca ripostă la înfrângerea în Războiul de Șase Zile, forțele egiptene și siriene au lansat un atac surpriză asupra Israelului de sărbătoarea evreiască Yom Kippur. Egiptul a obținut unele succese, traversând Canalul Suez, iar forțele siriene au avansat în Înălțimile Golan. Israelienii au contraatacat traversând Canalul Suez și ajungând la 104 km de Cairo. O încetare a focului a fost supervizată de ONU, forțele armate retrăgându-se în anul următor.
Forțe israeliene
Forțe siriene și egiptene
Teritoriu ocupat de Israel după războiul din 1973
Zonă demilitarizată deținută de ONU, 1975–1979
5 PAȘI CĂTRE PACE 1979–PREZENT
În 1979, Israelul a semnat un tratat de pace cu Egiptul și a cedat peninsula Sinai. Primul Acord de la Oslo a dus la crearea unui guvern palestinian, Autoritatea Palestiniană, căreia i s-a conferit o jurisdicție asupra Fâșiei Gaza și Cisiordaniei (West Bank). Israelul s-a retras din Gaza, dar nu a dorit să cedeze Ierusalimul și Cisiordania.
Cisiordania (West Bank)
Fâșia Gaza

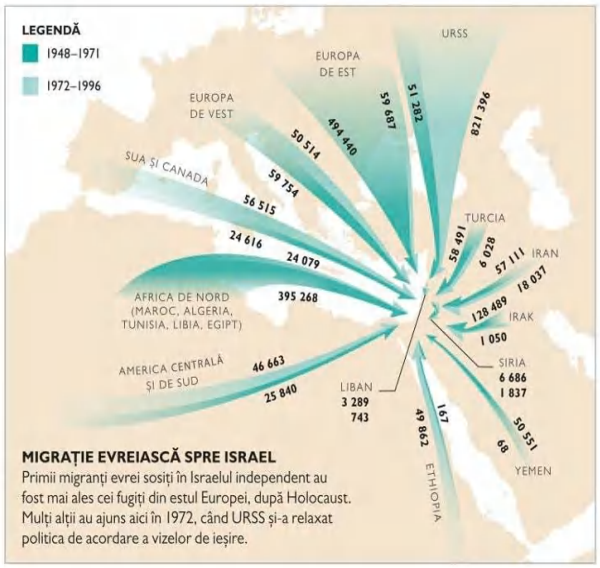

△ **Criză a petrolului**
Un afiș de la o benzinărie informează publicul despre penuria de combustibil în timpul crizei petrolului din 1973, când statele arabe producătoare de petrol au impus un embargo asupra exporturilor.

BOOM ECONOMIC ȘI COSTURI PENTRU MEDIU

Lumea a cunoscut o creștere economică impresionantă în secolele XX–XXI, ceea ce a dus la un nivel de prosperitate fără precedent. Dar daunele aduse mediului i-au determinat pe mulți experți să solicite măsuri urgente pentru a preveni o criză globală ireversibilă.

În 1944, delegați din 44 de țări s-au întâlnit pentru a restructura sistemele financiare internaționale, concentrându-se pe introducerea unui sistem stabil de rate de schimb și pe refacerea economiilor europene afectate de război. S-au înființat Fondul Monetar Internațional (FMI), pentru a facilita schimburile valutare internaționale, și Banca Mondială, pentru a acorda împrumuturi pe termen lung statelor grav afectate de criză. În 1947, SUA au introdus Planul Marshall, pompând miliarde de dolari în investiții în vestul Europei. Această măsură a dus la restabilirea încrederii în economia mondială și la o dezvoltare extraordinară.

◁ **Oraș prosper**
Noaptea, Hong Kong este luminat de numeroși zgârie-nori. Orașul constituie doar una dintre poveștile economice de succes din Orientul Îndepărtat.

Mai ales Japonia a beneficiat de pe urma acestor inițiative, investind în industriile cărbunelui și oțelului, în construcția de nave și de mașini, apoi, după 1960, în produse de înaltă tehnologie. Alte state asiatice, precum Taiwan, Singapore, Malaysia și Coreea de Sud, au copiat modelul japonez. Acest succes colectiv a devenit cunoscut ca „economia tigrilor asiatici".

Criză și revenire

În 1973, Egiptul și Siria au invadat Israelul, iar Organizația Țărilor Arabe Exportatoare de Petrol (OPEC) a oprit exporturile de petrol către statele care susțineau Israelul. Prețurile la petrol s-au triplat și producția industrială

PREȚUL SUCCESULUI

Schimbările postbelice din economia mondială au dus la creștere economică rapidă. Dar conștientizarea riscurilor de mediu a rămas în urmă. Știri despre scurgeri de petrol, pesticide și poluare au dus la organizarea primei conferințe globale climatice, în 1979. Creșterea economică provocase o slăbire a calității aerului, generase reziduuri industriale și afectase grav resursele naturale. Creșterea populației a intensificat eforturile pentru abordarea încălzirii globale și asigurarea de resurse de hrană și apă.

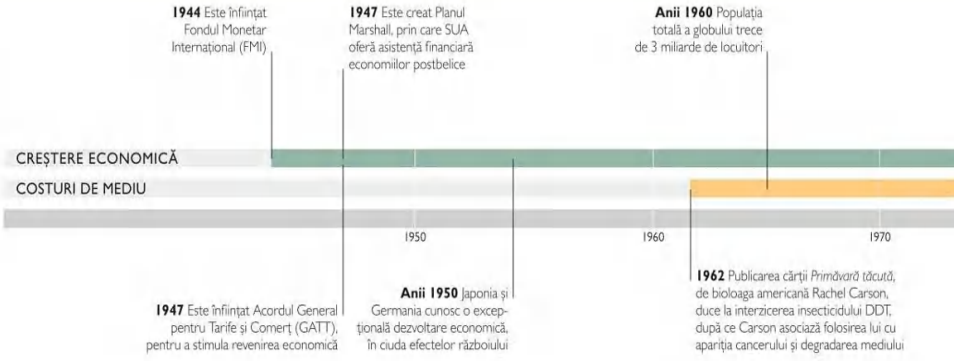
1944 Este înființat Fondul Monetar Internațional (FMI)
1947 Este creat Planul Marshall, prin care SUA oferă asistență financiară economiilor postbelice
Anii 1960 Populația totală a globului trece de 3 miliarde de locuitori
CREȘTERE ECONOMICĂ
COSTURI DE MEDIU
1950
1960
1970
1947 Este înființat Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT), pentru a stimula revenirea economică
Anii 1950 Japonia și Germania cunosc o excepțională dezvoltare economică, în ciuda efectelor războiului
1962 Publicarea cărții *Primăvară tăcută*, de bioloaga americană Rachel Carson, duce la interzicerea insecticidului DDT, după ce Carson asociază folosirea lui cu apariția cancerului și degradarea mediului

◁ **Aer toxic**
O termocentrală din Anglia emite poluanți și gaze de seră. Reglementările mai stricte în privința poluării aerului în Europa au însemnat începutul sfârșitului pentru producția de energie din cărbune.

din multe țări s-a prăbușit. Embargoul a durat până în 1974. Criza petrolului a dus la o recesiune globală și, ca reacție, multe țări și-au schimbat politica economică.

Controlul a trecut de la stat la sectorul privat, iar dereglementarea a devenit noua forță motrice, permițând dezvoltarea liberului schimb. China a început să permită întreprinderi private și a deprins rapid mecanismele capitalismului, devenind una dintre cele mai mari și mai influente economii ale lumii. India a fost influențată de succesul „tigrilor asiatici", iar Brazilia și Mexic au început și ele reforme economice, îmbunătățind standardele de viață ale populației. Reunificarea Germaniei, în 1990, a dus la apariția unei noi forțe majore în economia lumii. În ciuda unei crize financiare devastatoare, în 2008, se părea că omenirea nu fusese niciodată mai bogată.

Costuri de mediu

Acest succes economic a avut însă un preț. Pe 31 octombrie 2011, ONU a anunțat că populația omenirii a ajuns la 7 miliarde, sporind temerile legate de capacitatea planetei de a susține această mulțime. Pentru hrănirea populației sunt necesare mai multe culturi agricole, iar pentru a susține stilul de viață al celor bogați este nevoie de mai multe resurse. Urbanizarea și creșterea demografică au afectat mediul și s-a demonstrat că activitatea umană este responsabilă de recentele schimbări climatice (încălzirea globală).

Țările în curs de dezvoltare au fost îndemnate să reducă emisiile de carbon, considerate responsabile de schimbările climatice, dar în 2015 India deschidea lunar câte o mină de cărbune, pentru a scoate din sărăcie cei 1,3 miliarde de locuitori ai săi. Țările în curs de dezvoltare au obiectat față de solicitările statelor dezvoltate, care le cereau să-și țină sub control ambițiile de dezvoltare. După 2000 s-au înregistrat cantități record de precipitații, secete severe, topiri ale ghețarilor și dezastre naturale. Savanții au avertizat că omenirea ar putea trece dincolo de pragul la care schimbarea climatică ar fi ireversibilă. Cu 7 miliarde de locuitori pe planetă, epuizarea resurselor naturale era inevitabilă. În 2015, liderii mondiali au semnat Acordul Climatic de la Paris, iar 196 de națiuni au adoptat prima înțelegere globală privind clima, limitând încălzirea globală la 2°C.

„Creșterea demografică a tensionat resursele planetei până la limita extremă."

AL GORE, FOST VICEPREȘEDINTE AMERICAN

ONU estimează că, în 2050, populația va fi de 9,7 miliarde. În ciuda prosperității și oportunităților extraordinare, războaiele, poluarea și inegalitățile rămân probleme grave.

▽ **Energie solară**
Circa 70 000 de panouri solare din deșertul Nevada, SUA, asigură 25% din energia folosită la baza aeriană Nellis. Este cea mai mare centrală solară din emisfera vestică; asemenea proiecte reprezintă modele de exploatare a energiilor regenerabile.

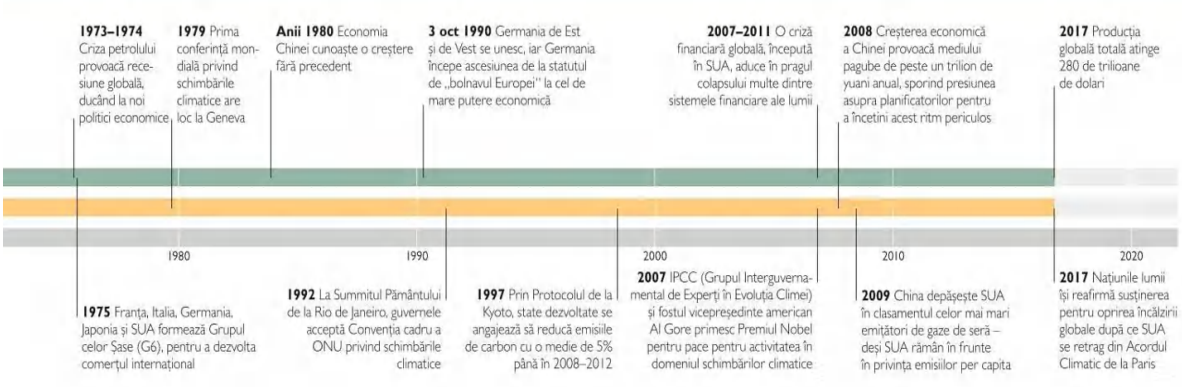
1973–1974 Criza petrolului provoacă recesiune globală, ducând la noi politici economice
1979 Prima conferință mondială privind schimbările climatice are loc la Geneva
Anii 1980 Economia Chinei cunoaște o creștere fără precedent
3 oct 1990 Germania de Est și de Vest se unesc, iar Germania începe ascensiunea de la statutul de „bolnavul Europei" la cel de mare putere economică
2007–2011 O criză financiară globală, începută în SUA, aduce în pragul colapsului multe dintre sistemele financiare ale lumii
2008 Creșterea economică a Chinei provoacă mediului pagube de peste un trilion de yuani anual, sporind presiunea asupra planificatorilor pentru a încetini acest ritm periculos
2017 Producția globală totală atinge 280 de trilioane de dolari
1980
1990
2000
2010
2020
1975 Franța, Italia, Germania, Japonia și SUA formează Grupul celor Șase (G6), pentru a dezvolta comerțul internațional
1992 La Summitul Pământului de la Rio de Janeiro, guvernele acceptă Convenția cadru a ONU privind schimbările climatice
1997 Prin Protocolul de la Kyoto, state dezvoltate se angajează să reducă emisiile de carbon cu o medie de 5% până în 2008–2012
2007 IPCC (Grupul Interguvernamental de Experți în Evoluția Climei) și fostul vicepreședinte american Al Gore primesc Premiul Nobel pentru pace pentru activitatea în domeniul schimbărilor climatice
2009 China depășește SUA în clasamentul celor mai mari emițători de gaze de seră – deși SUA rămân în frunte în privința emisiilor per capita
2017 Națiunile lumii își reafirmă susținerea pentru oprirea încălzirii globale după ce SUA se retrag din Acordul Climatic de la Paris

1 POLONIA 1980–1990
În 1980, după un val de greve împotriva gestionării slabe a economiei, s-a înființat un sindicat independent numit Solidaritatea, care solicita reforme. Guvernul generalului Jaruzelski a introdus legea marțială în 1981 și i-a arestat pe liderii Solidarității. După alte greve, guvernul a fost obligat să organizeze alegeri parțial libere în 1989, câștigate de Solidaritatea. Lech Wałęsa, liderul sindicatului, s-a impus apoi în primele alegeri prezidențiale libere, în decembrie 1990.
Primele alegeri libere 1990
2 UNGARIA 1989–1990
Ungaria urmase o tendință de liberalizare politică și economică încă din 1962. În 1989, guvernul a eliminat restricțiile privind înființarea de partide, a transformat Partidul Comunist de guvernământ în Partidul Socialist Ungar și a redenumit Republica Populară Ungară – Republica Ungaria. În mai 1990, el a convocat primele alegeri, câștigate de coaliția democratică de centru-dreapta.
Primele alegeri libere 1990
Marea Nordului
SUEDIA
DANEMARCA
Marea Baltică
ESTONIA 1992
LETONIA 1993
LITUANIA 1990
1991 Statele baltice refuză să se alăture CSI, considerând că asimilarea lor de către URSS fusese o ocupație ilegală
MAREA BRITANIE
FEDERAȚIA RUSĂ
OLANDA
BELGIA
GERMANIA
POLONIA 1990
GERMANIA DE EST 1990
1993 Cehoslovacia se separă pașnic în Republica Cehă și Slovacia
BELARUS 1994
LUXEMBURG
GERMANIA DE VEST
REPUBLICA CEHĂ 1992
FRANȚA
ELVEȚIA
AUSTRIA
SLOVACIA 1992
UCRAINA 1991
1991–2008 Iugoslavia se împarte în șapte state independente
UNGARIA 1990
SLOVENIA 1992
CROAȚIA 1992
MOLDOVA 1994
ITALIA
SPANIA
SAN MARINO
ROMÂNIA 1990
BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA 1992
SERBIA 2006
Corsica
MUNTENEGRU 2006
KOSOVO 2008
BULGARIA 1990
Sardinia
Marea Neagră
MACEDONIA 1990
ALBANIA 1991
GRECIA
TURCIA
Cipru
3 GERMANIA 1989–1990
După al Doilea Război Mondial, Germania a fost împărțită în Estul comunist și Vestul democrat. În 1989, demonstrații de masă împotriva dictaturii comuniste au obligat guvernul german să facă pași către democrație, iar căderea Zidului Berlinului în luna noiembrie a provocat un exod în masă în Vest. Alegerile libere din martie 1990 au fost urmate de reunificarea Germaniei în octombrie 1990.
Germania de Est 1990
Primele alegeri libere 1990

▽ **Căderea Zidului Berlinului**
Pe 9 noiembrie 1989, guvernul est-german a anunțat că permite cetățenilor să călătorească liber în Germania de Vest

PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI

Căderea comunismului în Europa și destrămarea URSS au fost unele dintre cele mai importante evenimente ale istoriei moderne. Dar ele au fost și cel mai puțin previzibile deoarece dificultățile interne, mai degrabă decât presiunile externe, au provocat căderea regimurilor comuniste. Schimbarea s-a produs rapid, iar efectele au fost de durată.

Alegerea lui Mihail Gorbaciov ca secretar general al Partidului Comunist Sovietic, în martie 1985, a fost însoțită de promisiunea unor reforme absolut necesare în URSS. Gorbaciov a început să restructureze statul și s-a angajat să facă schimbări economice și politice. Disidenții au fost eliberați din închisori, iar inițiativa privată a fost încurajată. În mod crucial, în 1988 el a anunțat abandonarea Doctrinei Brejnev, formulată în 1968 de Leonid Brejnev, prin care URSS își aroga dreptul de a interveni militar în problemele interne ale altor țări comuniste pentru a menține regimul comunist. Această renunțare a dat undă verde statelor comuniste din estul Europei să înceapă reforme politice, ele devenind conștiente că nu se mai puteau baza pe susținerea sovietică spre a-și menține regimul opresiv, dacă apărea vreo formă de opoziție. În timp ce statele est-europene, conduse de Polonia, apoi de Ungaria, au început să liberalizeze structurile politice, URSS se afla sub presiunea

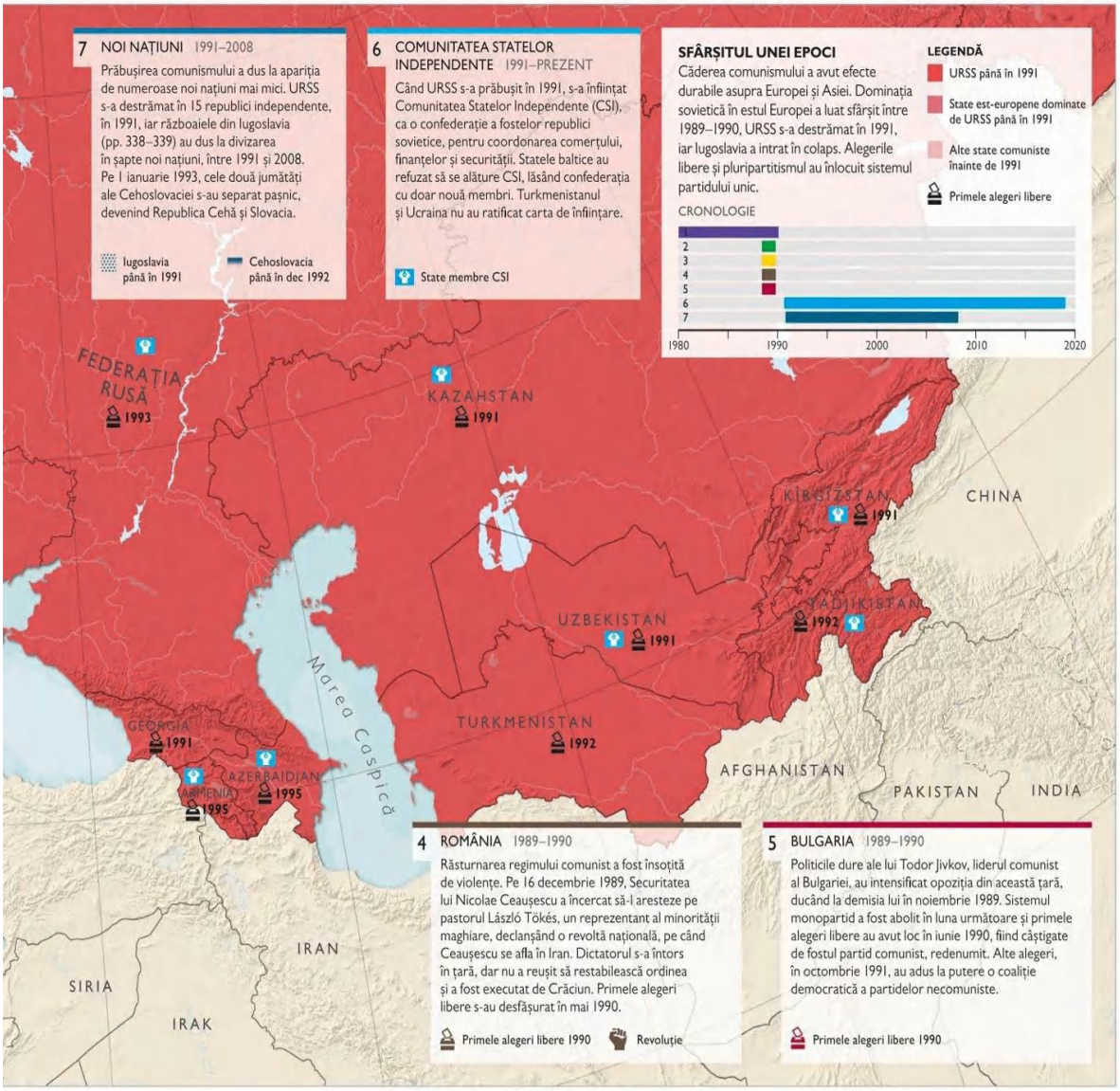
7 NOI NAȚIUNI 1991–2008
Prăbușirea comunismului a dus la apariția de numeroase noi națiuni mai mici. URSS s-a destrămat în 15 republici independente, în 1991, iar războaiele din Iugoslavia (pp. 338–339) au dus la divizarea în șapte noi națiuni, între 1991 și 2008. Pe 1 ianuarie 1993, cele două jumătăți ale Cehoslovaciei s-au separat pașnic, devenind Republica Cehă și Slovacia.
Iugoslavia până în 1991
Cehoslovacia până în dec 1992
6 COMUNITATEA STATELOR INDEPENDENTE 1991–PREZENT
Când URSS s-a prăbușit în 1991, s-a înființat Comunitatea Statelor Independente (CSI), ca o confederație a fostelor republici sovietice, pentru coordonarea comerțului, finanțelor și securității. Statele baltice au refuzat să se alăture CSI, lăsând confederația cu doar nouă membri. Turkmenistanul și Ucraina nu au ratificat carta de înființare.
State membre CSI
SFÂRȘITUL UNEI EPOCI
Căderea comunismului a avut efecte durabile asupra Europei și Asiei. Dominația sovietică în estul Europei a luat sfârșit între 1989–1990, URSS s-a destrămat în 1991, iar Iugoslavia a intrat în colaps. Alegerile libere și pluripartitismul au înlocuit sistemul partidului unic.
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5 6 7
1980 1990 2000 2010 2020
LEGENDĂ
URSS până în 1991
State est-europene dominate de URSS până în 1991
Alte state comuniste înainte de 1991
Primele alegeri libere
FEDERAȚIA RUSĂ 1993
KAZAHSTAN 1991
KÎRGÎZSTAN 1991
CHINA
UZBEKISTAN 1991
TADJIKISTAN 1992
TURKMENISTAN 1992
Marea Caspică
GEORGIA 1991
AZERBAIDJAN 1995
ARMENIA 1995
IRAN
SIRIA
IRAK
AFGHANISTAN
PAKISTAN
INDIA
4 ROMÂNIA 1989–1990
Răsturnarea regimului comunist a fost însoțită de violențe. Pe 16 decembrie 1989, Securitatea lui Nicolae Ceaușescu a încercat să-l aresteze pe pastorul László Tőkés, un reprezentant al minorității maghiare, declanșând o revoltă națională, pe când Ceaușescu se afla în Iran. Dictatorul s-a întors în țară, dar nu a reușit să restabilească ordinea și a fost executat de Crăciun. Primele alegeri libere s-au desfășurat în mai 1990.
Primele alegeri libere 1990
Revoluție
5 BULGARIA 1989–1990
Politicile dure ale lui Todor Jivkov, liderul comunist al Bulgariei, au intensificat opoziția din această țară, ducând la demisia lui în noiembrie 1989. Sistemul monopartid a fost abolit în luna următoare și primele alegeri libere au avut loc în iunie 1990, fiind câștigate de fostul partid comunist, redenumit. Alte alegeri, în octombrie 1991, au adus la putere o coaliție democratică a partidelor necomuniste.
Primele alegeri libere 1990

crescândă a republicilor sale tot mai revoltate. Gorbaciov a încercat să restructureze Uniunea Sovietică, în timp ce în statele baltice și în alte republici unionale se întețeau apelurile la independență totală, dar i s-au opus demonstranții din Ucraina și liderul Federației Ruse, Boris Elțîn. Slăbit de un puci comunist eșuat, în august 1991, și de un vot decisiv pentru independența Ucrainei, în decembrie, Gorbaciov s-a văzut nevoit să demisioneze din funcția de președinte în ziua de Crăciun a anului 1991. A doua zi, URSS a fost desființată, iar comunismul sovietic – întemeiat în 1917 – a luat sfârșit.

„Amenințarea unui război mondial nu mai există."

MIHAIL GORBACIOV, PREȘEDINTE SOVIETIC, ÎN DISCURSUL DE ADIO, CARE A PUS CAPĂT EXISTENȚEI URSS, DECEMBRIE 1991

PERESTROIKA ȘI GLASNOST
POLITICI SOVIETICE

Mihail Gorbaciov a devenit secretar general al Partidului Comunist Sovietic în 1985 și președinte al URSS în 1990. Dornic să asigure relații mai cordiale cu Occidentul, el a impus două politici noi: perestroika (restructurare economică liberală) și glasnost (deschidere politică).

Vestul întâlnește Estul
Mihail Gorbaciov (dreapta) s-a întâlnit cu președintele american Ronald Reagan (stânga) de mai multe ori pentru a îmbunătăți relațiile Est–Vest.

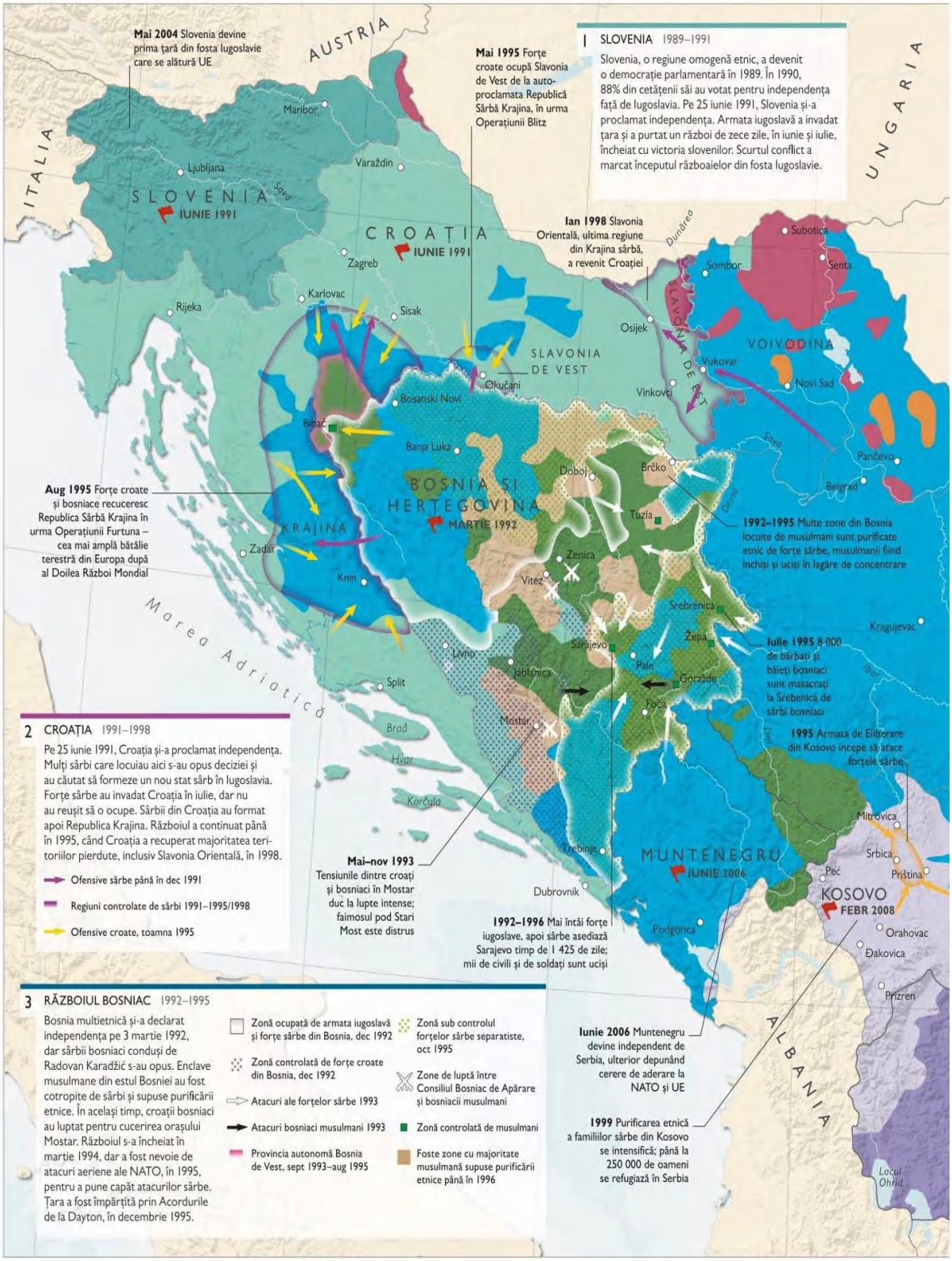
AUSTRIA
UNGARIA
ITALIA
Mai 2004 Slovenia devine prima țară din fosta Iugoslavie care se alătură UE
Mai 1995 Forțe croate ocupă Slavonia de Vest de la auto-proclamata Republică Sârbă Krajina, în urma Operațiunii Blitz
Ian 1998 Slavonia Orientală, ultima regiune din Krajina sârbă, a revenit Croației
Aug 1995 Forțe croate și bosniace recuceresc Republica Sârbă Krajina în urma Operațiunii Furtuna – cea mai amplă bătălie terestră din Europa după al Doilea Război Mondial
1992–1995 Multe zone din Bosnia locuite de musulmani sunt purificate etnic de forțe sârbe, musulmanii fiind închiși și uciși în lagăre de concentrare
Iulie 1995 8 000 de bărbați și băieți bosniaci sunt masacrați la Srebenică de sârbi bosniaci
1995 Armata de Eliberare din Kosovo începe să atace forțele sârbe
Mai–nov 1993 Tensiunile dintre croați și bosniaci în Mostar duc la lupte intense; faimosul pod Stari Most este distrus
1992–1996 Mai întâi forțe iugoslave, apoi sârbe asediază Sarajevo timp de 1 425 de zile; mii de civili și de soldați sunt uciși
Iunie 2006 Muntenegru devine independent de Serbia, ulterior depunând cerere de aderare la NATO și UE
1999 Purificarea etnică a familiilor sârbe din Kosovo se intensifică; până la 250 000 de oameni se refugiază în Serbia
SLOVENIA IUNIE 1991
CROAȚIA IUNIE 1991
SLAVONIA DE VEST
VOIVODINA
BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA MARTIE 1992
KRAJINA
MUNTENEGRU IUNIE 2006
KOSOVO FEBR 2008
Marea Adriatică
Maribor
Ljubljana
Varaždin
Zagreb
Karlovac
Rijeka
Sisak
Osijek
Subotica
Sombor
Senta
Vukovar
Novi Sad
Vinkovci
Okučani
Bosanski Novi
Bihać
Banja Luka
Doboj
Brčko
Tuzla
Zenica
Vitez
Pančevo
Beograd
Zadar
Knin
Srebrenica
Žepa
Sarajevo
Pale
Goražde
Foča
Livno
Jablanica
Split
Mostar
Trebinje
Dubrovnik
Kragujevac
Mitrovica
Srbica
Peć
Priština
Podgorica
Orahovac
Đakovica
Prizren
ALBANIA
Lacul Ohrid
Brač
Hvar
Korčula
Sava
Dunărea
Drina
Ibar
1 SLOVENIA 1989–1991
Slovenia, o regiune omogenă etnic, a devenit o democrație parlamentară în 1989. În 1990, 88% din cetățenii săi au votat pentru independența față de Iugoslavia. Pe 25 iunie 1991, Slovenia și-a proclamat independența. Armata iugoslavă a invadat țara și a purtat un război de zece zile, în iunie și iulie, încheiat cu victoria slovenilor. Scurtul conflict a marcat începutul războaielor din fosta Iugoslavie.
2 CROAȚIA 1991–1998
Pe 25 iunie 1991, Croația și-a proclamat independența. Mulți sârbi care locuiau aici s-au opus deciziei și au căutat să formeze un nou stat sârb în Iugoslavia. Forțe sârbe au invadat Croația în iulie, dar nu au reușit să o ocupe. Sârbii din Croația au format apoi Republica Krajina. Războiul a continuat până în 1995, când Croația a recuperat majoritatea teritoriilor pierdute, inclusiv Slavonia Orientală, în 1998.
Ofensive sârbe până în dec 1991
Regiuni controlate de sârbi 1991–1995/1998
Ofensive croate, toamna 1995
3 RĂZBOIUL BOSNIAC 1992–1995
Bosnia multietnică și-a declarat independența pe 3 martie 1992, dar sârbii bosniaci conduși de Radovan Karadžić s-au opus. Enclave musulmane din estul Bosniei au fost cotropite de sârbi și supuse purificării etnice. În același timp, croații bosniaci au luptat pentru cucerirea orașului Mostar. Războiul s-a încheiat în martie 1994, dar a fost nevoie de atacuri aeriene ale NATO, în 1995, pentru a pune capăt atacurilor sârbe. Țara a fost împărțită prin Acordurile de la Dayton, în decembrie 1995.
Zonă ocupată de armata iugoslavă și forțe sârbe din Bosnia, dec 1992
Zonă controlată de forțe croate din Bosnia, dec 1992
Atacuri ale forțelor sârbe 1993
Atacuri bosniaci musulmani 1993
Provincia autonomă Bosnia de Vest, sept 1993–aug 1995
Zonă sub controlul forțelor sârbe separatiste, oct 1995
Zone de luptă între Consiliul Bosniac de Apărare și bosniacii musulmani
Zonă controlată de musulmani
Foste zone cu majoritate musulmană supuse purificării etnice până în 1996

RĂZBOI ÎN IUGOSLAVIA

În anii 1990, Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, un stat multietnic, dar unit, s-a destrămat în urma celor mai sângeroase lupte din Europa după al Doilea Război Mondial.

Sub conducerea lui Josip Broz Tito (1892–1980), Iugoslavia a fost o federație de șase republici socialiste, cu două provincii autonome în interiorul Serbiei. După moartea lui Tito, o revigorare a naționalismului sârb, condusă de Slobodan Milošević, a dus la dezintegrarea țării, opunându-se independenței Sloveniei și Croației, proclamate în iunie 1991. Forțe iugoslave (sârbe) au intrat în acțiune și în deceniul următor naționaliștii au căutat să reorganizeze teritoriul pe criterii etnice, ceea ce a dus la uciderea în masă a civililor și la alte atrocități prin ceea ce avea să fie cunoscut drept „purificare etnică".

Conflictul s-a extins în Bosnia, în 1992, unde sârbii au purificat etnic zone unde trăiau musulmani. O pace fragilă a fost obținută în 1995, prin semnarea Acordurilor de la Dayton. Ultimele lupte s-au dat în Kosovo, unde sârbii au încercat să înăbușe o revoltă a Armatei de Eliberare din Kosovo. NATO a intervenit, forțându-i pe sârbi să plece din Kosovo în 1999. În 2008 apăruseră șapte noi state din fostul stat al Iugoslaviei. Conflictul s-a soldat cu 140 000 de morți și cu strămutarea a circa 4 milioane de oameni.

„Nici o țară cu democrație populară nu are atât de multe naționalități ca aceasta."

JOSIP BROZ TITO, LIDER AL IUGOSLAVIEI, 1948

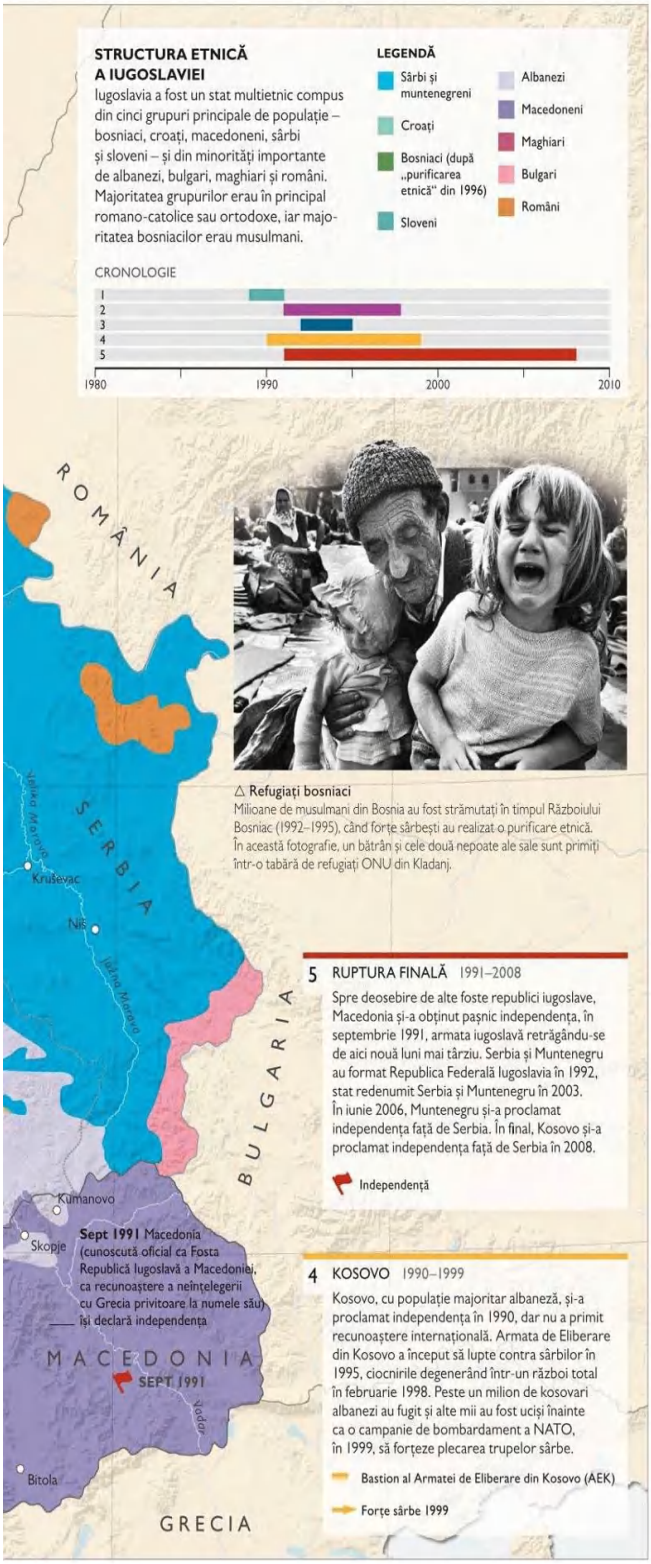
STRUCTURA ETNICĂ A IUGOSLAVIEI
Iugoslavia a fost un stat multietnic compus din cinci grupuri principale de populație – bosniaci, croați, macedoneni, sârbi și sloveni – și din minorități importante de albanezi, bulgari, maghiari și români. Majoritatea grupurilor erau în principal romano-catolice sau ortodoxe, iar majoritatea bosniacilor erau musulmani.
LEGENDĂ
Sârbi și muntenegreni
Croați
Bosniaci (după „purificarea etnică" din 1996)
Sloveni
Albanezi
Macedoneni
Maghiari
Bulgari
Români
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
1980
1990
2000
2010
ROMÂNIA
SERBIA
BULGARIA
Kruševac
Niš
Kumanovo
Skopje
Sept 1991 Macedonia (cunoscută oficial ca Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, ca recunoaștere a neînțelegerii cu Grecia privitoare la numele său) își declară independența
MACEDONIA
SEPT 1991
Bitola
GRECIA
5 RUPTURA FINALĂ 1991–2008
Spre deosebire de alte foste republici iugoslave, Macedonia și-a obținut pașnic independența, în septembrie 1991, armata iugoslavă retrăgându-se de aici nouă luni mai târziu. Serbia și Muntenegru au format Republica Federală Iugoslavia în 1992, stat redenumit Serbia și Muntenegru în 2003. În iunie 2006, Muntenegru și-a proclamat independența față de Serbia. În final, Kosovo și-a proclamat independența față de Serbia în 2008.
Independență
4 KOSOVO 1990–1999
Kosovo, cu populație majoritar albaneză, și-a proclamat independența în 1990, dar nu a primit recunoaștere internațională. Armata de Eliberare din Kosovo a început să lupte contra sârbilor în 1995, ciocnirile degenerând într-un război total în februarie 1998. Peste un milion de kosovari albanezi au fugit și alte mii au fost uciși înainte ca o campanie de bombardament a NATO, în 1999, să forțeze plecarea trupelor sârbe.
Bastion al Armatei de Eliberare din Kosovo (AEK)
Forțe sârbe 1999

△ **Refugiați bosniaci**
Milioane de musulmani din Bosnia au fost strămutați în timpul Războiului Bosniac (1992–1995), când forțe sârbești au realizat o purificare etnică. În această fotografie, un bătrân și cele două nepoate ale sale sunt primiți într-o tabără de refugiați ONU din Kladanj.

GLOBALIZARE

Globalizarea – mișcarea liberă a persoanelor, bunurilor, banilor, informației și culturii pe glob – a fost considerată cândva o soluție la sărăcia din lume, dar inegalitatea și instabilitatea politică au dus la o reacție populistă.

Globalizarea nu este un fenomen recent. Țările au făcut comerț de mii de ani; dar, după al Doilea Război Mondial, progresele tehnologice, căderea barierelor comerciale și revoluția din comunicații au transformat radical interacțiunea dintre națiuni.

△ **Proteste de stradă**
După demonstrațiile de la Seattle, din 1999, alte reuniuni ale OMC, în orașe din întreaga lume, au devenit țința unor proteste similare, implicând uneori ciocniri între demonstranți și forțele de ordine.

Globalizarea a încurajat creșterea economică în țările în curs de dezvoltare, dar acest lucru a însemnat adesea că industriile s-au mutat din țări bogate, unde mâna de lucru era scumpă, în țări sărace, unde aceasta era mai ieftină. Corporațiile multinaționale au devenit globale în tot mai mare măsură, mutându-și unitățile de producție în străinătate, spre a profita de taxele mai mici și de costurile mai scăzute. Dezvoltarea internetului a permis oamenilor să desfășoare afaceri globale fără să iasă din biroul lor. Comerțul internațional cu bunuri, servicii și capital financiar a devenit mai răspândit ca niciodată, impulsionat și de decizia Chinei de a-și deschide economia, la sfârșitul anilor 1980, dar și de colapsul blocului sovietic, la începutul anilor 1990.

Reacții și proteste

O contraofensivă împotriva globalizării s-a declanșat la începutul anilor 1990. Ea s-a intensificat în noiembrie 1999, când protestatari din Seattle, SUA, au ieșit în stradă cu prilejul conferinței Organizației Mondiale a Comerțului (OMC). Globalizarea e acum aprig contestată, pe motiv că adâncește prăpastia dintre săraci și bogați. Oamenii de rând apăreau ca victime ale nemiloasei dominații a corporațiilor care îi exploatează pe săraci. Dezbaterea continuă, iar partidele politice care promovează politici protecționiste și anti-imigrație, inclusiv o revenire la economiile locale, dobândesc tot mai mult sprijin.

◁ **Publicitate în Asia**
Logourile corporațiilor globale au devenit omniprezente, chiar și în țări precum China, care până de curând nu încurajau relațiile comerciale cu străinătatea.

Industrie de înaltă productivitate
Beneficiind de linii de producție de înaltă tehnologie, compania niponă Nissan a investit în Marea Britanie, transformând radical industria constructoare de mașini. Fabrica Nissan (în imagine) de la Sunderland este considerată o poveste de succes a globalizării.

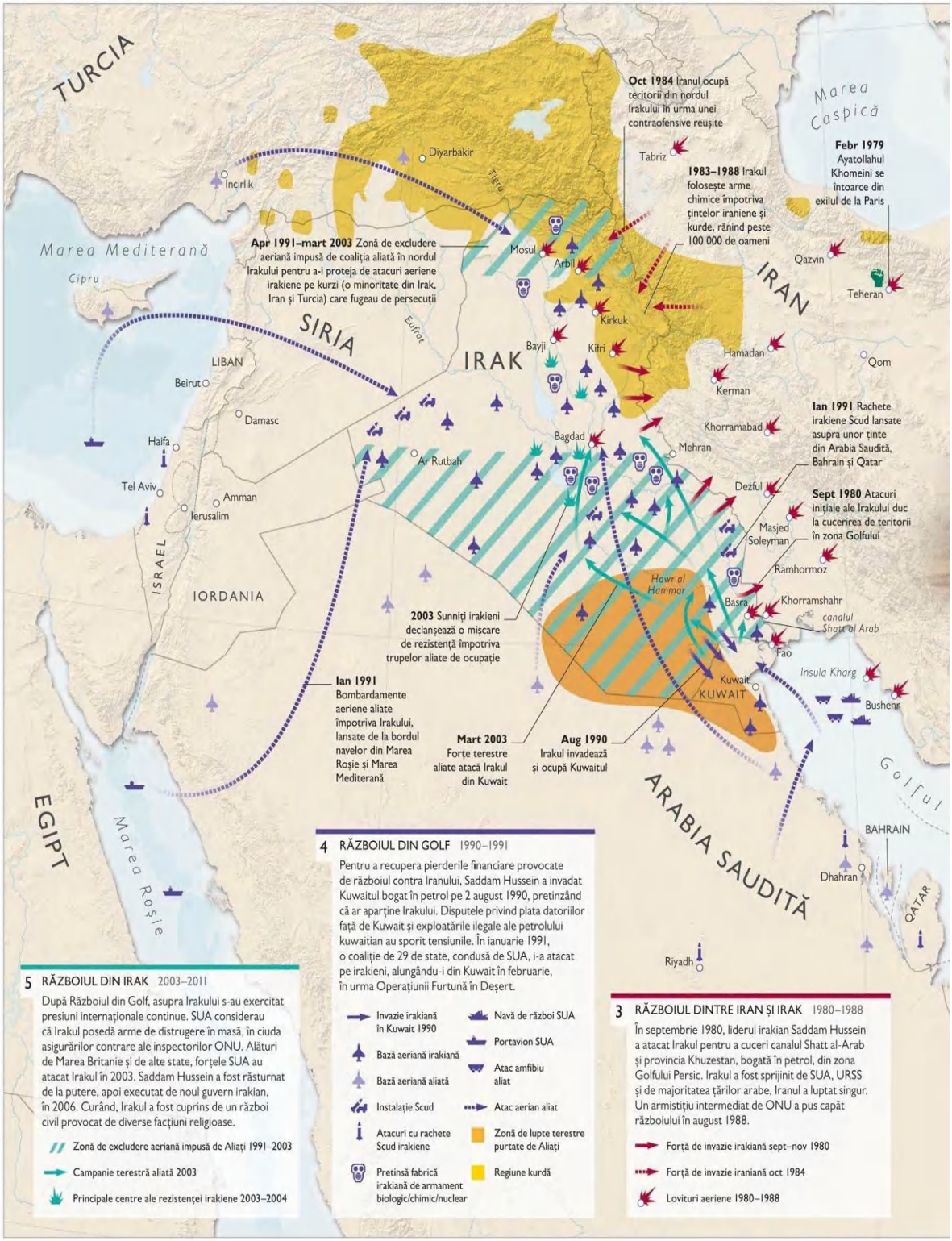
TURCIA
Marea Caspică
Oct 1984 Iranul ocupă teritorii din nordul Irakului în urma unei contraofensive reușite
Tabriz
Diyarbakir
Incirlik
Tigru
1983–1988 Irakul folosește arme chimice împotriva țintelor iraniene și kurde, rănind peste 100 000 de oameni
Febr 1979 Ayatollahul Khomeini se întoarce din exilul de la Paris
Marea Mediterană
Apr 1991–mart 2003 Zonă de excludere aeriană impusă de coaliția aliată în nordul Irakului pentru a-i proteja de atacuri aeriene irakiene pe kurzi (o minoritate din Irak, Iran și Turcia) care fugeau de persecuții
Mosul
Arbil
Qazvin
Teheran
IRAN
Cipru
SIRIA
Eufrat
Kirkuk
Bayji
Kifri
IRAK
Hamadan
Qom
LIBAN
Beirut
Kerman
Damasc
Ian 1991 Rachete irakiene Scud lansate asupra unor ținte din Arabia Saudită, Bahrain și Qatar
Khorramabad
Haifa
Bagdad
Mehran
Ar Rutbah
Tel Aviv
Amman
Dezful
Sept 1980 Atacuri inițiale ale Irakului duc la cucerirea de teritorii în zona Golfului
Masjed Soleyman
Ierusalim
ISRAEL
Ramhormoz
Hawr al Hammar
IORDANIA
Basra
Khorramshahr
canalul Shatt al Arab
2003 Sunniți irakieni declanșează o mișcare de rezistență împotriva trupelor aliate de ocupație
Fao
Insula Kharg
Kuwait
KUWAIT
Bushehr
Ian 1991 Bombardamente aeriene aliate împotriva Irakului, lansate de la bordul navelor din Marea Roșie și Marea Mediterană
Mart 2003 Forțe terestre aliate atacă Irakul din Kuwait
Aug 1990 Irakul invadează și ocupă Kuwaitul
Golful
ARABIA SAUDITĂ
EGIPT
Marea Roșie
BAHRAIN
Dhahran
QATAR
Riyadh
4 RĂZBOIUL DIN GOLF 1990–1991
Pentru a recupera pierderile financiare provocate de războiul contra Iranului, Saddam Hussein a invadat Kuwaitul bogat în petrol pe 2 august 1990, pretinzând că ar aparține Irakului. Disputele privind plata datoriilor față de Kuwait și exploatările ilegale ale petrolului kuwaitian au sporit tensiunile. În ianuarie 1991, o coaliție de 29 de state, condusă de SUA, i-a atacat pe irakieni, alungându-i din Kuwait în februarie, în urma Operațiunii Furtună în Deșert.
Invazie irakiană în Kuweit 1990
Bază aeriană irakiană
Bază aeriană aliată
Instalație Scud
Atacuri cu rachete Scud irakiene
Pretinsă fabrică irakiană de armament biologic/chimic/nuclear
Navă de război SUA
Portavion SUA
Atac amfibiu aliat
Atac aerian aliat
Zonă de lupte terestre purtate de Aliați
Regiune kurdă
3 RĂZBOIUL DINTRE IRAN ȘI IRAK 1980–1988
În septembrie 1980, liderul irakian Saddam Hussein a atacat Irakul pentru a cuceri canalul Shatt al-Arab și provincia Khuzestan, bogată în petrol, din zona Golfului Persic. Irakul a fost sprijinit de SUA, URSS și de majoritatea țărilor arabe, Iranul a luptat singur. Un armistițiu intermediat de ONU a pus capăt războiului în august 1988.
Forță de invazie irakiană sept–nov 1980
Forță de invazie iraniană oct 1984
Loviturii aeriene 1980–1988
5 RĂZBOIUL DIN IRAK 2003–2011
După Războiul din Golf, asupra Irakului s-au exercitat presiuni internaționale continue. SUA considerau că Irakul posedă arme de distrugere în masă, în ciuda asigurărilor contrare ale inspectorilor ONU. Alături de Marea Britanie și de alte state, forțele SUA au atacat Irakul în 2003. Saddam Hussein a fost răsturnat de la putere, apoi executat de noul guvern irakian, în 2006. Curând, Irakul a fost cuprins de un război civil provocat de diverse facțiuni religioase.
Zonă de excludere aeriană impusă de Aliați 1991–2003
Campanie terestră aliată 2003
Principale centre ale rezistenței irakiene 2003–2004

IRANUL ȘI RĂZBOAIELE DIN GOLF

Renașterea islamului șiit în Iran după revoluția din 1979 și înființarea unui regim clerical șiit la Teheran au tulburat Orientul Mijlociu. Între 1980 și 2003, trei războaie majore au avut loc în Golful Persic, toate implicând Irakul.

În 1980, Saddam Hussein, liderul Irakului (stat dominat de sunniți, deși majoritatea irakienilor erau șiiți), a invadat Iranul vecin, unde situația, după revoluție, era încă tulbure, pentru a cuceri teritorii iraniene și zăcăminte de petrol de acolo. Astfel a început un război îndelungat, sângeros, dar indecis, care a implicat și alte țări. Conflictul s-a încheiat după ce ONU a mediat o încetare a focului în 1988, punând capăt celui mai lung război convențional din secolul XX.

Doi ani mai târziu, în ceea ce a rămas în istorie drept Războiul din Golf, Saddam a invadat Kuwaitul pentru a-i acapara rezervele de petrol, necesare reconstruirii mașinăriei sale de război. O coaliție de 29 de state, condusă de SUA și incluzând mulți vecini arabi ai Irakului, i-a alungat pe irakieni din Kuwait în 1991, deși Saddam Hussein a rămas la putere. După război, Irakul a fost supus sancțiunilor militare și economice. Această țară a fost suspectată și că ar acumula arme de distrugere în masă. Deși inspectorii ONU nu au găsit asemenea arme, SUA și Marea Britanie au folosit posibila existență a acestora ca justificare pentru atacarea și invadarea Irakului în 2003, împreună cu Australia, Polonia, Spania, Italia și Danemarca. Spre deosebire de Războiul din Golf, această invazie nu a mai fost susținută de ONU. Forțele americane au declanșat căutarea lui Saddam, care se ascunsese, și l-au capturat în decembrie 2003. Coaliția l-a predat autorităților irakiene în iunie 2004, iar în 2006 a fost judecat și executat de un tribunal special din Irak. Ulterior, Irakul a căzut pradă conflictelor sectare și războiului civil, destabilizând și mai mult o regiune deja fragilă. Un război civil în Siria, izbucnit în 2011, a intensificat haosul din Orientul Mijlociu, grupările sunnite și șiite confruntându-se între ele.

CONFLICT ÎN GOLF
Trei războaie importante au avut loc în zona Golfului după Revoluția Iraniană din 1979. Cel mai lung, între 1980 și 1988, a fost declanșat de invazia irakiană în Iran. Celelalte, din 1990–1991 și 2003, s-au centrat în jurul Irakului.
LEGENDĂ
Granițe naționale
Granițe naționale disputate
CRONOLOGIE
1
2
3
4
5
1970
1980
1990
2000
2010
2020
Apr 1980 Un elicopter american folosit pentru salvarea a 63 de ostatici din Ambasada SUA de la Teheran se prăbușește la Tabas
Tabas
Shiraz
△ În patrulare
În cursul Operațiunii Furtună în Deșert (1991), avioane de vânătoare americane și saudite au patrulat deasupra Kuwaitului, în timp ce sonde de petrol incendiate de irakieni ardeau dedesubt.
Golful Persic
Abu Dhabi
E.A.U.
1 REVOLUȚIA IRANIANĂ 1979
Rezistența față de regimul autocratic al șahului Iranului a dus la demonstrații în orașul sfânt Qom, în 1977 și 1978. Curând, revoltele s-au extins în capitala Teheran, demonstranții cerând întoarcerea din exil a liderului religios șiit, ayatollahul Khomeini. Șahul a fugit din Iran în ianuarie 1979; Khomeini a înființat un regim religios, una dintre cele două teocrații din lume, alături de Vatican.
Revoluție în Teheran
2 IRANUL DUPĂ REVOLUȚIE
1979–PREZENT
Noul guvern iranian condus de ayatollahul Khomeini a devenit primul regim șiit din lume. El a adoptat politici antiamericane și antiisraeliene și a susținut grupări șiite radicale, ca Hezbollah, în Liban, și, mai recent, forțele proguvernamentale care luptă în războiul civil din Siria.

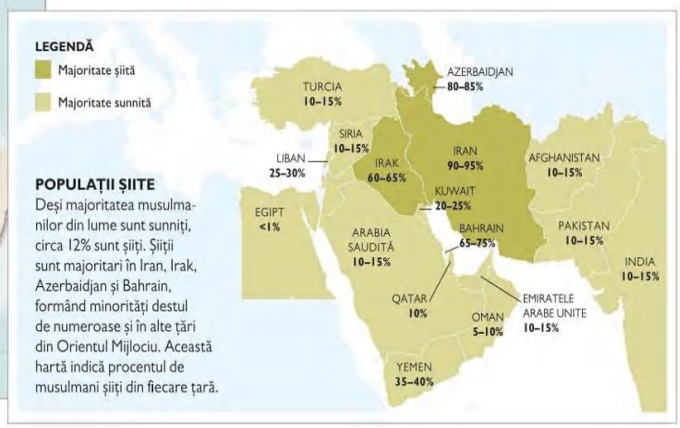

REVOLUȚIA COMUNICAȚIILOR

Progresele tehnologice au adus transformări profunde în peisajul social, economic și politic. Nicăieri acest impact nu s-a resimțit mai intens decât în domeniul comunicațiilor, care transformă fiecare aspect al vieții noastre.

△ **Comunicațiile erei spațiale**
Primul satelit activ de comunicații, Telstar I, a fost construit în cooperare de agenții de radiocomunicații din SUA, Franța și Marea Britanie.

Până la al Doilea Război Mondial, comunicațiile se limitau la mesaje prin poștă sau prin telegraf și telefon. În timpul războiului, un nou tip de mentalitate a dus la inventarea precursorului computerelor digitale – calculatorul ENIAC (Electronic Numerical Integrator and Calculator).

Inventarea tranzistorului, în 1947, și a microcipului, în 1958, a diminuat dimensiunea componentelor electronice. Progresele tehnologiei spațiale au permis trimiterea de sateliți pe orbită. În 1962 s-a lansat satelitul Telstar I, pentru transmiterea de apeluri telefonice, mesaje pe fax și semnale TV prin spațiu.

În timpul Războiului Rece, Departamentul Apărării SUA a fost preocupat de comunicarea în timpul unui eventual atac nuclear. Astfel, în 1969 a apărut rețeaua ARPANET (Advanced Research Project Agency Network), un sistem de patru computere care comunicau între ele folosind protocoale standard. În anii 1980, o utilizare tot mai amplă și mai integrată a computerelor, adoptarea protocoalelor ARPANET și progresele metodelor de comunicații au dus la o rețea globală de computere, disponibilă pe scară largă: internetul. Smartphone-ul a făcut din internet o resursă mobilă.

Rețelele sociale au avut impact asupra educației, asistenței medicale și culturii. Ele au fost folosite și de protestatari în cursul Primăverii Arabe (2011), devenind o parte inerentă a politicii.

◁ **O lume conectată**
Smartphone-urile au devenit parte integrantă a vieții omului modern. Ele sunt folosite pentru navigare pe internet și trimitere de mesaje, dar și pentru a partaja evenimente pe platformele de social media.

„Magistrala informațională va transforma civilizația ... ca tiparnița lui Gutenberg."

BILL GATES, DIN *THE ROAD AHEAD*, 1995

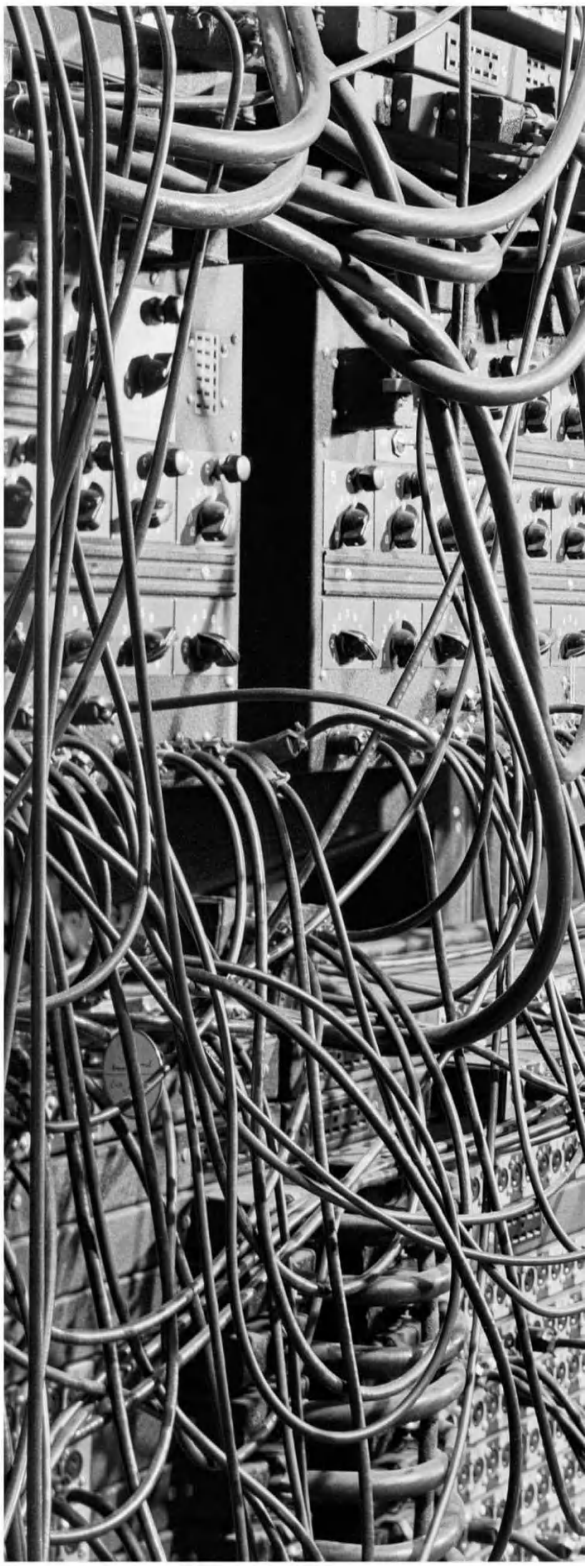

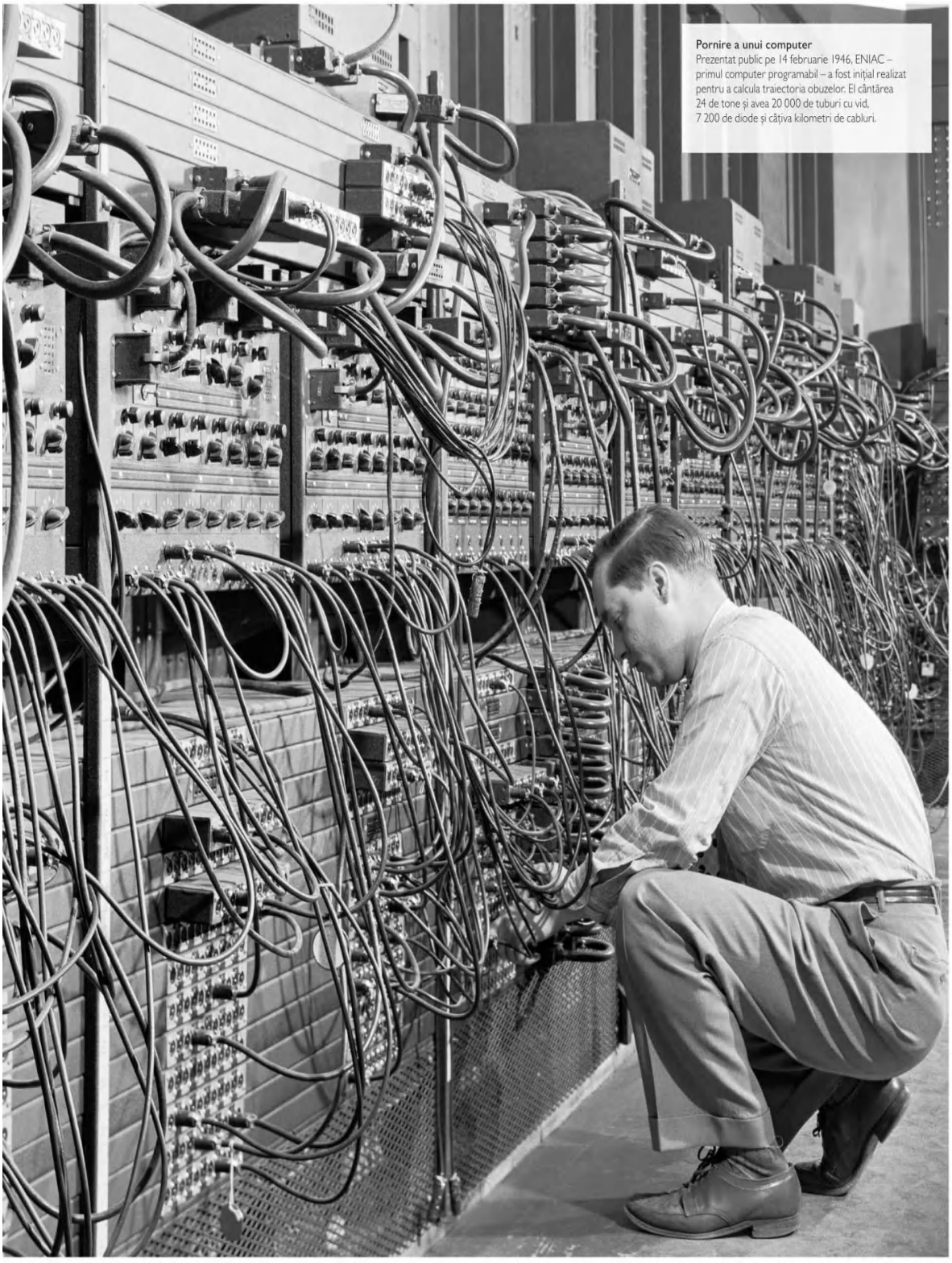

Pornire a unui computer
Prezentat public pe 14 februarie 1946, ENIAC – primul computer programabil – a fost inițial realizat pentru a calcula traiectoria obuzelor. El cântărea 24 de tone și avea 20 000 de tuburi cu vid, 7 200 de diode și câțiva kilometri de cabluri.

POPULAȚIE ȘI ENERGIE

După 1950, două dintre principalele probleme cu care s-a confruntat omenirea au fost creșterea demografică și cea a consumului de energie. Deși creșterea demografică variază pe glob, populația totală a lumii a depășit 3 miliarde în 1960 și 7 miliarde în 2011.

China are cea mai numeroasă populație care, între 1970 și 2000, a crescut cu 50% – un spor de peste 444 de milioane de persoane, adică mai mult decât populația SUA în 2000 (282 de milioane).

În 1950, țările sărace, preindustrializate, aveau rate de natalitate și mortalitate ridicate, dar, pe măsură ce s-au dezvoltat, rata mortalității a scăzut (mai ales mortalitatea infantilă) datorită asistenței medicale și nutriției mai bune, apoi rata natalității a scăzut, ca urmare a mortalității infantile mai mici. În lumea dezvoltată, unde aceste procese avuseseră loc în timpul industrializării, populația a crescut foarte puțin spre sfârșitul secolului XX, când nivelul ei nu a fost influențat de imigrație sau de afluența muncitorilor migranți. În Africa, populația în creștere rapidă a exercitat o presiune tot mai mare asupra resurselor limitate ale statelor de aici, inclusiv apă, teren de pășunat și energie.

▷ **Lux în Abu Dhabi**
Emiratele Arabe Unite sunt o țară prosperă, bogată în petrol. Au unul dintre cele mai ridicate niveluri de utilizare a energiei, datorită stilului de viață luxos și folosirii intense a energiei pentru climatizare în condiții de caniculă.

UTILIZARE A ENERGIEI
Utilizarea energiei variază mult de la o țară la alta. În 2014, statele bogate, dezvoltate și cele cu zăcăminte de petrol foloseau de 50 de ori mai multă energie pe cap de locuitor decât cele mai sărace națiuni. Țările aflate la latitudini mai mari, precum Canada, folosesc mai multă energie pentru încălzire.

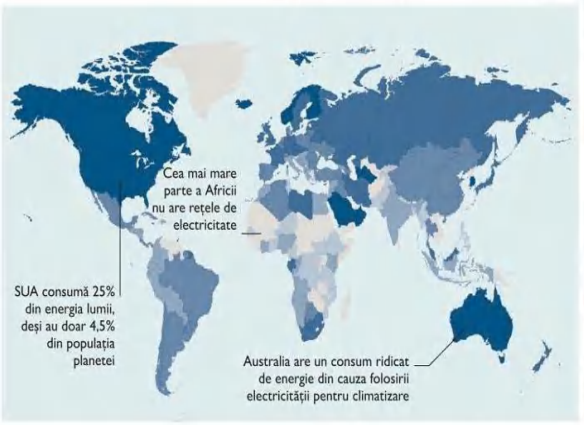
ENERGIE PER CAPITA, 2014
Echivalență în kg de petrol
0 500 1000 2 500 5 000 +
0 4 7 18 36 +
Echivalență în barili de petrol
Fără date
Cea mai mare parte a Africii nu are rețele de electricitate
SUA consumă 25% din energia lumii, deși au doar 4,5% din populația planetei
Australia are un consum ridicat de energie din cauza folosirii electricității pentru climatizare

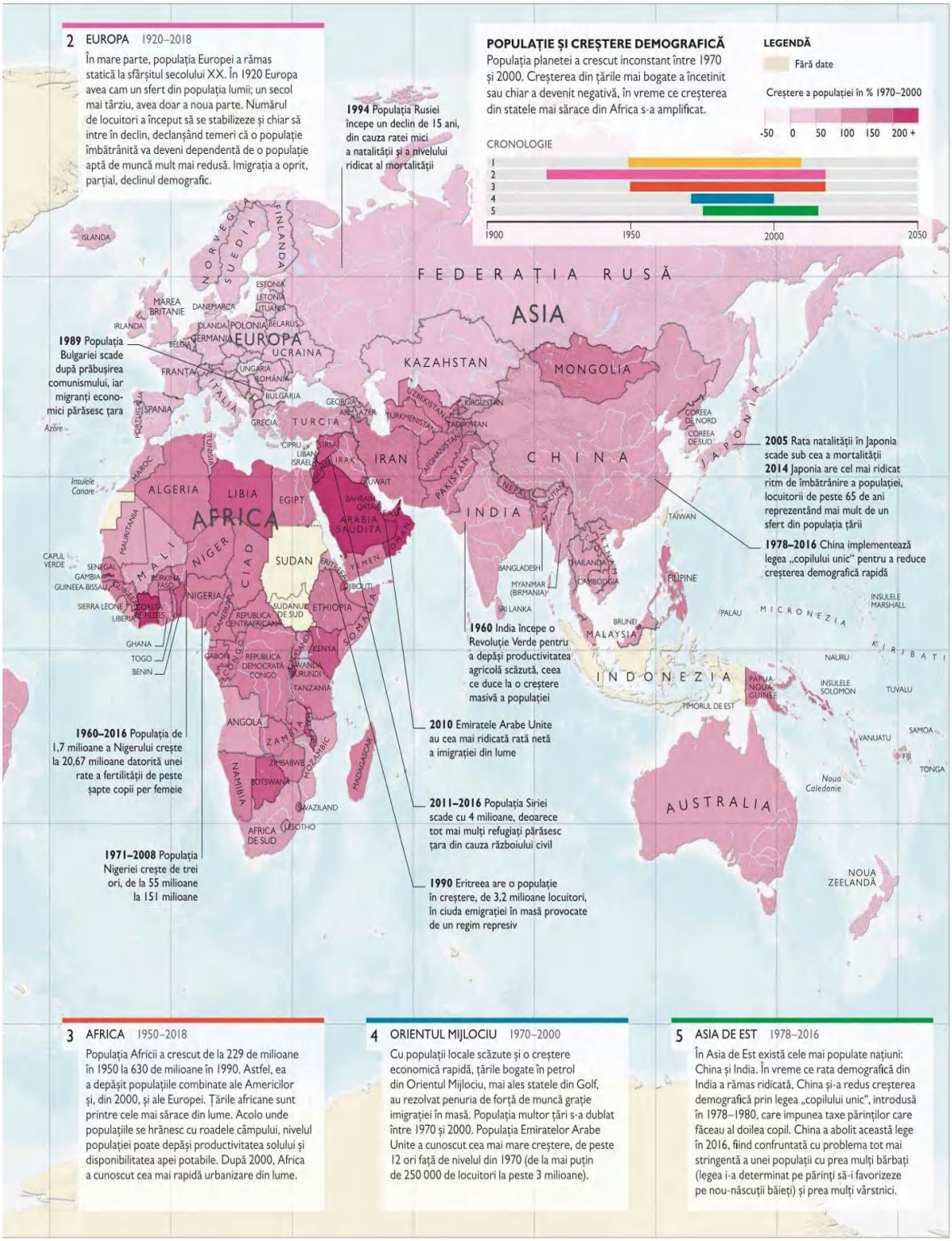
2 EUROPA 1920–2018
În mare parte, populația Europei a rămas statică la sfârșitul secolului XX. În 1920 Europa avea cam un sfert din populația lumii; un secol mai târziu, avea doar a noua parte. Numărul de locuitori a început să se stabilizeze și chiar să intre în declin, declanșând temeri că o populație îmbătrânită va deveni dependentă de o populație aptă de muncă mult mai redusă. Imigrația a oprit, parțial, declinul demografic.
POPULAȚIE ȘI CREȘTERE DEMOGRAFICĂ
Populația planetei a crescut inconstant între 1970 și 2000. Creșterea din țările mai bogate a încetinit sau chiar a devenit negativă, în vreme ce creșterea din statele mai sărace din Africa s-a amplificat.
LEGENDĂ
Fără date
Creștere a populației în % 1970–2000
-50 0 50 100 150 200 +
CRONOLOGIE
1 2 3 4 5
1900 1950 2000 2050
1994 Populația Rusiei începe un declin de 15 ani, din cauza ratei mici a natalității și a nivelului ridicat al mortalității
1989 Populația Bulgariei scade după prăbușirea comunismului, iar migranți economici părăsesc țara
2005 Rata natalității în Japonia scade sub cea a mortalității
2014 Japonia are cel mai ridicat ritm de îmbătrânire a populației, locuitorii de peste 65 de ani reprezentând mai mult de un sfert din populația țării
1978–2016 China implementează legea „copilului unic" pentru a reduce creșterea demografică rapidă
1960 India începe o Revoluție Verde pentru a depăși productivitatea agricolă scăzută, ceea ce duce la o creștere masivă a populației
2010 Emiratele Arabe Unite au cea mai ridicată rată netă a imigrației din lume
2011–2016 Populația Siriei scade cu 4 milioane, deoarece tot mai mulți refugiați părăsesc țara din cauza războiului civil
1990 Eritreea are o populație în creștere, de 3,2 milioane locuitori, în ciuda emigrației în masă provocate de un regim represiv
1960–2016 Populația de 1,7 milioane a Nigerului crește la 20,67 milioane datorită unei rate a fertilității de peste șapte copii per femeie
1971–2008 Populația Nigeriei crește de trei ori, de la 55 milioane la 151 milioane
ASIA
EUROPA
AFRICA
FEDERAȚIA RUSĂ
CHINA
INDIA
INDONEZIA
AUSTRALIA
KAZAHSTAN
MONGOLIA
IRAN
TURCIA
ALGERIA
LIBIA
EGIPT
SUDAN
NIGERIA
ETIOPIA
ANGOLA
AFRICA DE SUD
NOUA ZEELANDĂ
3 AFRICA 1950–2018
Populația Africii a crescut de la 229 de milioane în 1950 la 630 de milioane în 1990. Astfel, ea a depășit populațiile combinate ale Americilor și, din 2000, și ale Europei. Țările africane sunt printre cele mai sărace din lume. Acolo unde populațiile se hrănesc cu roadele câmpului, nivelul populației poate depăși productivitatea solului și disponibilitatea apei potabile. După 2000, Africa a cunoscut cea mai rapidă urbanizare din lume.
4 ORIENTUL MIJLOCIU 1970–2000
Cu populații locale scăzute și o creștere economică rapidă, țările bogate în petrol din Orientul Mijlociu, mai ales statele din Golf, au rezolvat penuria de forță de muncă grație imigrației în masă. Populația multor țări s-a dublat între 1970 și 2000. Populația Emiratelor Arabe Unite a cunoscut cea mai mare creștere, de peste 12 ori față de nivelul din 1970 (de la mai puțin de 250 000 de locuitori la peste 3 milioane).
5 ASIA DE EST 1978–2016
În Asia de Est există cele mai populate națiuni: China și India. În vreme ce rata demografică din India a rămas ridicată, China și-a redus creșterea demografică prin legea „copilului unic", introdusă în 1978–1980, care impunea taxe părinților care făceau al doilea copil. China a abolit această lege în 2016, fiind confruntată cu problema tot mai stringentă a unei populații cu prea mulți bărbați (legea i-a determinat pe părinți să-i favorizeze pe nou-născuții băieți) și prea mulți vârstnici.

INDICE

Numerele cu **bold** indică pagina principală dedicată unui subiect.

A

A Doua Mare Trezire 222
Abd al-Malik, calif 94
Abisinia 248, 249, 294
Abu Dhabi 346
Abu Simbel 35
Abydos 32
Acadia 190, 192
Acra 107
Acropole (Atena) 38, 62, 173
Actium, bătălia de la 68
Aca din Caria, regină 61
Acena, cultură 52, 53
ADN 17, 24
Adrianopol (Edirne) 120, 267
Acunarea Națională 206, 207
Adwa, bătălia de la 248
adze, unelte 22
Afghanistan 176, 177, 224, 246, 247
Africa de Nord
  al Doilea Război Mondial 295, 298, 302–303
  ascensiune a islamului 94–95
  creștinism 86
  Imperiul Bizantin 92–93
  Moartea Neagră 114
  Primul Război Mondial 278, 279
  romani 66, 67,68
  vandali 80, 91 93, 108, 109
  vezi și țări după denumiri
Africa
  agricultură 25
  colonizare 242–243, **248–249**
  comerț cu mirodenii **162–163**
  comerț transatlantic cu sclavi **196–197**
  decolonizare **322–323**
  Epoca Fierului 47
  explorare 151, 243
  lupta pentru 230, 240, 241, 242–243, **248–249**
  Manna Musa **138–139**
  olandezi în 185
  popoare și imperii **136–137**
  populație 346, 347
  primii oameni 12–13, **14–15**, 16–47
  vezi și țări după denumire
Africa de Sud 15, 16, 230, 238, 240, 243, 249, 322, 323
Agenția Spațială Europeană (ESA) 324
Agilulf, rege al longobarzilor 109
Agnolo din Tura 91
Agricola, Rudolph 171
agricultură
  colectivizare 290
  epoca schimbului 158–159
  origini **24–25**, 158
  primii fermieri 13, **22–23**
  revoluție agricolă 188, **194–195**, 212, 214
  și așezări 26–27, 30
Agrigentum, bătălia de la 67
Ain Ghazal 27
Ain Jalut, bătălia de la 130,131
Akbar, împărat 176, 177
Akhenaton, faraon 35
Aksum 87, 136, 137
al Doilea Război Mondial 286, 292, **294–307**
  Europa ocupată **298–299**
  înfrângere a Germaniei **302–303**
  înfrângere a Japoniei **304–305**
  ofensivă a puterilor Axei **296–297**
  războiul din Pacific **300–301**
  tehnologie a rachetelor 324, 325
al-Andalus 122
al-Mansourah, asediu 107
Al-Mansur 96
al-Ma'mun 96
Alabama 327
alani 81,108
Alarcos, bătălia de la 122
Alaska 20, 21, 246, 247
Albania 266, 296
Albuquerque, Afonso de 162
Alep 106, 172, 279
Aleutine, insule 301
Alexandria 60, 68, 85
Alexandru al II-lea, țar 238
Alexandru al VI-lea, papă 152
Alexandru cel Mare 45, 51, 56, **60–61**, 73
Alexios I, împărat 106
alfabete 36, 37, 54
Alfonso al VI-lea de Castilia-León 122, 123
Alfonso al VIII-lea de Castilia 122, 123
Alfonso Henriques, conte 122, 123
Alfred cel Mare 105
Algeciras, Conferința de la 268
Alger 172
Algeria 242, 302, 320, 323
Alhambra, palat (Granada) 90
Ali, calif 94, 95
Allenby, general Sir Edmund 279
Almagro, Diego de 153
Almovizi, dinastie 97, 122
Alpi, munți 66
Alsacia–Lorena 264
Amarna 35
Amboina, masacrul de la **162**
Amenhotep al IV-lea, faraon
  vezi Akhenaton
America Centrală 20, 21
  civilizații antice 24, **78–79**, 142, 143
  cuceriri spaniole **152–155**
  Evul Mediu 90
  Imperiul Aztec **144–145**
  independență **262–263**
  intervenții ale SUA **330–331**
  Marea Criză 286
  mayași 37, **52, 78–79**, 90, 144, 152, 154
  primele civilizații 30–31, **52**
  scriere timpurie 37, 52
America de Nord
  bătălia pentru **190–191**
  colonizare **156–157**, 242
  culturi **142–143**
  destin al nativilor americani **204–205**
  populare **20–21**
  primele civilizații 52, **53**
  Războiul de Șapte Ani 185, 189, 192, 193
  Revoluția Americană **198–199**
  vikingi 98
  vezi și Canada; Statele Unite
America de Sud
  cuceriri spaniole **152–155**
  imigrație 238, 239
  imperii pe coasta andină **79**
  Imperiul Inca **144–145**
  independență **200–201, 262–263**
  intervenții SUA **330–331**
  Marea Criză 286
  medievală 90
  populare **20–21**
  primele civilizații **52**
  primii oameni 13
  vezi și țări după denumire
Americi
  agricultură timpurie 22, 23, 24
  civilizații antice **78–79**
  comerț transatlantic cu sclavi **196–197**
  epoca schimbului **158–159**
  expediții de explorare 148, 150,151
  populare **20–21**
  populație 346
  primele civilizații **52–53**
  primii oameni 17
  vezi și America Centrală; țări după denumire; America de Nord; America de Sud
Amin, Idi 323
Amose din Teba, faraon 35
Amritsar, masacrul de la 309
Amsterdam 185
An Lushan 126, 127
anarhism **234–235**
Anasazi, populație 143
Anatolia 27, 42, 45, 50, 57, 58, 60, 86,120, 121, 173, 278, 279
Ancien Régime (Vechiul Regim) 206, 207
Andorra 320
Angelos, Alexios 107
Angkor, regat 91, 125, 139, 135
Anglia
  anglo-saxoni 105, 108, 109
  cucerire normandă 99, **100**
  Războiul de 100 de Ani **110–111**
  Reformă 167
  Renaștere 161
  vezi și Marea Britanie
anglicani 81
anglo-normandă, dinastie 100
anglo-saxoni 80, 81, 98, 99,108, 109
Angola 162, 185, 197, 315, 322
Ankara 284
Anqing 253
Antanta Cordială 268
Antigonid, regat 61
Antiohia 69, 86, 107
Anyang 40, 41
Anzi, munți 24, 78, 79, 144
Apalași, munți 191, 204, 205
apartheid 322
apă 30
Arabia Saudită 16, 342
Arabia, islam în 94–95
arabo-normandă, civilizație 100
Aragon 122
aramaică 37
Ardipithecus kaanibha 14
Argentina 236, 239, 240, 262, 263, 286, 346
argint 152, 153, 154
arhitectură
  gotică **105**
  otomană **173**
  Renaștere **160–161**
arieni (indo-europeni) 31, 70
Aristagoras 59
Aristide, Jean-Bertrand 330
Aristofan 62
Aristotel 62,105, 160
Arkwright, Richard 215
Armagnac, facțiune 110
Armata de Rezistență a Domnului 322
Armata de Teracotă 76–77
Armata Nouă Model 170, 171
armate permanente 148
arme de distrugere în masă 342, 343

arme de foc 175, 221
Armenia 86, 87, 279, 280, 285
Armstrong, Neil 324
ARPANET 344
Artaphernes 59
artă
  etruscă 64
  greci romanizaţi 63
  preistorică 13, 17
  Renaştere **160–161**
  romantism şi naţionalism 216–217
  rupestră 18–19
  statui moai 141
  Veacul de Aur olandez **184**
asanare 194, 195
Asante 197
Ashikaga Yoshimasa 180
Ashoka, împărat 72, 73, 84, 85
Ashur 48, 49
Asia
  agricultură 25
  Asia de Est medievală **124–125**
  budism **84–85**
  comerţ cu mirodenii 162–163
  creştinism 87
  cuceriri mongole 130–131
  dezvoltare a scrisului 37
  dominioane imperiale 242–243
  Drumul Mătăsii 102–143
  începutul Epocii Moderne 149
  migraţie 20, 21, 81
  occidentali în **174–175**
  populaţie 7
  primii oameni 14, 16, 17, 22
  vezi şi ţări asiatice după denumire; Asia de Sud-Est
Asia de Sud-Est
  decolonizare **318–319**
  dominioane imperiale 243
  medievală 91
  state religioase **134–135**
  al Doilea Război Mondial **300–301**
  primii oameni 14, 16, 17
  vezi şi ţări după denumire
Asiria 44, **48–49**, 50, 51, 54, 55, 69
Assurbanipal al Asiriei 48, 49
Assurnasirpal al II-lea al Asiriei 49
astronomie 183
Asturia 122,123
Astyages, rege al mezilor 50
aşezări **26–27**
  vezi şi oraşe; sate
Atacama, deşert 262, 263
Atahualpa, împărat incaş 154
Atatürk, Mustafa Kemal 279, 284
Atena 38 50, 56, 57, 58, 59, 62, 66
Athos, munte 58, 59
Atlanta 257
Attila Hunul 80, 81
Augsburg, Acordul de la 166, 167, 169
Augustus, împărat 63, 69
aur 137, 230, 231, 239
  goana după aur australiană 221, 239
  goana după aur californiană 204, 205
Aurangzeb, împărat 176, 177
Auschwitz–Birkenau 295
Austerlitz, bătălia de la 208
Australia 185, 188, 230, 237, 287, 318
  colonizare **220–221**, 242
  imigrare 238, 239
  oi 195
  Primul Război Mondial 279
  al Doilea Război Mondial 300
  primii oameni 13, 16, **18–19**, 22, 23
Australia de Sud 221
Australia de Vest 221
Australopithecus 12, 14, 15
Austria 169, 192, 193, 206, 265, 284, 294, 321
  războaie napoleoniene 208, 209, 210, 211
  revoluţii din 1848 218, 219
avari 93
Ayacucho, bătălia de la 200, 201
Ayutthaya 125
Azerbaidjan 99, 280, 343
Azincourt, bătălia de la 111

B

Babilon/babilonieni **48–49**, 50, 51
Babur, împărat 176, 177
Bactria 50
Badajoz 293
Bagdad 96, 97, 130
Bahadur Şah, împărat 244
Bahrain 342, 343
Baiazid I, sultan 120, 121
Baiazid al II-lea, sultan 173
Baku 173, 279
Balcani 247
  cuceriri otomane 172, 173
  Imperiul Bizantin 92, 93,120
  Primul Război Mondial 269, 278
  războaie balcanice 266–267
Bangladesh 309
Bantu, populaţii vorbitoare de bantu 137
Bar Kohba, răscoala lui 44, 45
Barbados 157
barbari germanici 92, **108–109**
Barcelona 123, 293
Bastilia, asalt 207
Batavia 209
Bayeux, tapiserie 100–101
Bătălia Angliei 294, 296
Bătălia Naţiunilor 211
Beijing 132, 133, 174, 178, 179, 226, 227, 250–251, 253, 288, 311
Belarus 99
Belgia 184, 194, 206, 207, 211, 268, 274, 275, 284, 294, 297, 320, 321, 325
Belgrad 172
Ben-Gurion, David 333
Bengal 163, 177, 224, 244, 308
Benin 136, 137, 197
berberi 136, 137
Bering, strâmtoare 247
Bering, Vitus 247
Beringia/beringieni străvechi 20, 21
Berke Han 130
Berlin 219, 295, 302, 303, 314, 315
Bessemer, Henry 213, 215
Bi Sheng 164
Bimbisara 73
Bindusara 73
Birmania 91, 132, 133, 134, 240, 242, 243, 308
  al Doilea Război Mondial 300, 301, 304
  vezi şi Myanmar
Biserica Ortodoxă Greacă 92
Biserica Protestantă 148, 166–167
Biserica Romano-Catolică 92, 148, 161, 166–167
Bismarck, Otto von 264, 265, 269
Blake, William 216
Blocada Berlinului 315
Boabdil 123
Boemia 169
Bolívar, Simón 200, 201
Bolivia 262, 263
Bologna 104, 105
bolşevici 280, 281
bombardamente strategice 303
bombă cu hidrogen 312
bombe atomice 295, 305, **306–307**, 312, 324, 325
Bonaparte, Napoleon *vezi* Napoleon I
boom economic **334–335**
Bordeaux 110, 111
Borneo 134
Bornu 136, 137
Borodino, bătălia de la 211
Boshin, război 254
Bosnia 121, 172, 266, 267, 272, 275
Bosnia-Hertegovina 266
Boston 188, 199
Botswana 322 13
Botticelli, Sandro 160, 162
Bourbon, Casa de 265
boxeri, răscoală 250–251, 252, 253
Boyacá, bătălia de la 200
Bracciolini, Poggio 160
Bradock Down, bătălia de la 171
braiuri, scriere 36, 37, 73
Brazilia 239, 240, 262, 263, 286, 335, 346
  explorare şi cuceriri 150, 151, 152–153
  independenţă 200, 201
  sclavie 196, 197
Brejnev, Leonid 336
bresle (ghilde) 113
Brest-Litovsk, Tratatul de la 280, 285
Brétigny, Tratatul de la 110
Brindisi 65
Brunei 318, 319
Brunellesch:, Filippo 161
Brusilov, general Alexei 275
Bruxelles 320
Budapesta 236
budism 72, 73, **84–85**, 102, 103, 124, 128, 129, 134, 135
Buenos Aires 236, 241
Buhara 246
bulgari 93
Bulgaria 120, 266, 267, 272, 278, 321, 337, 347
bumbac 196
Bunker Hill, bătălia de la 19
Burgoyne, general John 199
burgunzi 108, 110, 111
buri 249
Bursa 121
Burundi 323
busole 91, 126
Byblos 33,42, 54

C

Cabot, John 150
Cabral, Pedro Álvarez 150,153
caddoană mississippiană, civilizaţie 142,143
Cadiz 57, 293
Caesar, Iulius 63, 68,69
cafea 196, 262
Caffa 114
Cahokia 142, 143
cai 158 159
Cairo 114, 139, 172, 279
Calais 110,111
Calcedon, Conciliul de la 87
Calcutta 163,225
Calea Lacrimilor 205
Calicut 148, 174,177
Califatul Abbasid 90, 95, 96, 97
Califatul Almohad 122,123
Califatul Fatimid 96, 97,118
Califatul Omeiad 90, 94, 95, 96, 122, 123
California 205, 239, 246, 261
Calvin, John 166
Cambodgia 85, 91, 125, 134, 240, 315, 318, 328, 329
Cambyse I al Persiei 51
Cambyse al II-lea al Persiei 50–51
Canaan 33, 35, 39, 42, 43, 44
Canada
  colonizare 156, 242
  emigraţie 230, 238, 239, 261
  explorare 150
  populare 20
  Războiul de Şapte Ani 192
  Revoluţia Americană **198–199**
canale 212, 213, 214, 215, 236
Cão, Diego 162
Cape Town 184, 185
Capes, bătălia de la 199
capitalism 312, 313
Cappadocia 69
Capul São Vicente 208
Capul Verde 195
Caral **52**
Carchemish 42
carnelieni 33
Carol I al Angliei 148, 170, 171
Carol al II-lea al Anglici 170, 171
Carol al IV-lea al Franţei 110

Carol al V-lea al Franței 110
Carol al V-lea, împărat 166
Carol al VII-lea al Franței 111
Carol al IX-lea al Franței 166
Carol Albert de Piemont 219
Carol cel Mare, împărat 90, 99, 104, 105, 118, 177
Carol cel Simplu 99, 100
Carol Martel 94
Carranza, Venustiano 262, 263
Cartagina/cartaginezi 47, 54, 57, 63, 64, **66–67**, 68, 86, 95
Cartier, Jacques 150
cartofi 158, 159
cartografie 183
Cartwheel, operațiune 304
Castilia 122,123
Castillon, bătălia de la 111
Castro, Fidel 311, 330, 331
Caşmir 134, 85, 176, 177, 309
catacombe 86
Çatal Höyük 27
Catalonia 293
Caterina de Aragon 167
caudillos 200
Cavalerii Sf. Ioan 172
Cavour, conte Camillo 265
cazaci 280
căi ferate 212, 214, 215, 237, 240
călătorii de explorare 148, **150–151**, 152–153
Câmpiile lui Abraham, bătălia de la 192
Ceaușescu, Nicolae 337
Cehoslovacia 284, 294, 315, 337
Cele 13 Colonii 156, 204
celți 46–47, 80, 81
CENTO 315
Cetshwaya kaMpande 240
Ceylon (Sri Lanka) 184, 308
Chabacuo, bătălia de la 201
Chagatai, hanat 130, 131
Champa, regat 175, 134, 135
Champlain, Samuel de 150
Chan Chan 145
Chanca 144, 145
Chandernagore 163
Chandra Gupta I 135
Chandragupta Maurya 72, 73
Chang'an 83, 103
Charleston, bătălia de la 198, 199
Chauvet, peșteră (Franța) 13
Cherokee, trib 205
Chiang Kai-shek (Jiang Jieshi) 288, 289, 310, 311
Chicago 261
Chile 145, 201, 262, 263, 286, 331
Chimú, civilizație 145
China 14,149, 164, 230, 272,325
al Doilea Război Mondial 301, 310
antică 31
Armata de Teracotă **76–77**
comunistă 273, 310–311, 312
creștere economică 371
cuceriri mongole 130–131
de la Ming la Qing, dinastii **178–179**
declin al Chinei Qing 252–253
Drumul Mătăsii **102–103**
economie deschisă 340
emigrare 238, 260
Epoca Bronzului 40–41
Han, dinastie **82–83**
Hong Kong și Macao 318, 319
influență în Asia de Sud-Est 134–135
medievală 90, 91, 124, 125
Moartea Neagră 115
populație 346, 347
primul împărat **74–75**
puteri străine 174, 242, 243, **250–251**, 251, 253
răspândire a budismului 85
războaiele din Vietnam 328
Războaiele Opiului **226–227**
război civil 273, 310–311
Războiul din Coreea 316, 317
scriere timpurie 37
și naționalism **288–289**
Tang și Song, dinastii **126–127**
Yuan și dinastia timpurie Ming **132–133**
Chioggia, război 112
Chokwe 197
Chola, imperiu 125
Chongqing 289
Chongzhen, împărat 179
Choson, dinastie 125
Christian al VIII-lea al Danemarcei 219
Churchill, Winston 297, **302**, 307
Ciad 14
Cicero 160
Ciompi, revoltă 113
Cipru 57,172, 320
Cirus cel Mare 44, 49, 50–51
Cisiordania (West Bank) 332, 333
cistercieni 104, 105
Ciudad de México 153, 157
ciumă 91, **114–115**
civilizații, primele 30–31
Cixi, împărăteasă 152, 253
Clark, William 189
Claudiu, împărat 68
Cleopatra a VII-a a Egiptului 68
Clermont, Consiliul de la 106
Clive, Robert 224
Clovis, populație 20, 21
Cnossos 31, 39
colectivizare 290, 291
Coligny, Gaspard de 165
colonialism 148, 188, **240–343**
Grecia antică 39, 57, 62–63, 64, 65
în Africa **248–249**
Roma antică 65
sfârșit 318–319
și industrializare 233
colonii penitenciare 221
Columb, Cristofor 148, 150, 151, 152, 158, 174
Columbia 152, 200, 201, 331
COMECON 320
comerț
agricultură și 23
America Latină 263
călătorii de explorare 150–151
colonii nord-americane 157
cu mirodenii **162–163**, 174
cu sclavi 152, 189, **196–197**, 212, **222–223**
Drumul Mătăsii 82, 83, **102–103**, 132
Egiptul antic 34, 35
epoca schimbului **158–159**
Europa medievală **112–113**
fenician 36, 54
global 212–213, 214, 236–237, 340–341
imperii africane 137
India 134, 175, 224
Japonia 175, 181
minoic și micenian 38–39
primele civilizații americane 52–53
primele orașe 32, 33
roman 68–69
și colonii 26–27
și colonizarea Africii 249
Veacul de Aur al Olandei **184–185**
vikingi 98, 99
comerț cu mirodenii 151, **162–163**, 174, 184, 224
comerț cu țesături 113
Compania Britanică a Indiilor de Est 151, 162, 184, 185
Compania Franceză a Indiilor de Est 163
Compania Indiilor de Vest 151, 162, 175, 190, 224, 225, 226, 242, 244
computere 344–345
Comuna din Paris 234–235
comunicații 213, 231, 233, **236–237**, 340, **344–345**
comunism 234, 273, 285, 287, 294, 312, 328, 329
cădere **336–337**
China 273, 288, 289, **310–311**, 312
Coreea de Nord 317
Revoluția Rusă **280–281**
Uniunea Sovietică 291, 314
Comunitatea Polono-Lituaniană 246, 247
Comunitatea Statelor Independente (CSI) 336, 337
conchistadori **152–155**
Confederația Iroceză 190
Confederația Rinului 209
Conferința de la Berlin (1884–1885) 248, 249
Confucius/confucianism 40, 85, 178
congelare 236, 237
Congo
Belgian 249
Republica Democrată 197, 323
Congresu. Continental 198
Congresul Național Indian 308, 309
Conrad al III-lea, împărat 119
Constantin al XI-lea, împărat 121
Constantin cel Mare, împărat 63, 86, 87,92
Constantinopol 63, 92, 93, 95, 99, 107, 120, 121, 172, 173, 266, 279
construcție de nave 213
consum de energie 346
Contrareformă 167
Cook, căpitan James 221
Copernic, Nicolaus 149, 183
copți 87
Córdoba, Francisco Hernández 150
Coreea 82, 85, 132 181, 254, 272
medievală 124–125, 127, **128–129**
primele scrieri 37
Războiul din 301, 312, 315, **316–317**
Coreea de Nord 312, 316–317, 325
Coreea de Sud 312, 316–317, 334
Corint 56, 66
Cornul Africii 17
Cornwallis, general Charles 198, 199
Corsica 66
Cort, Henry 215
Cortés, Hernán 150, 152, 154
Coruña 210
Cowpens, bătălia de la 199
Crazy Horse 205
Crécy, bătălia de la 110
creoli 201
Cresus, rege al Lidiei 50, 58
creștinism
abolire a sclaviei 227
ascensiune **86–87**
cruciade **106–107**
în Imperiul Roman 63
misionari 152, 155, 174, 175, 250
și imperialism 240
vezi și Biserica Protestantă, Biserica Romano-Catolică
Creta 31, 36, 38, 39
Crimeea 172, 246, 280
Cripps, Stafford 308
Criza rachetelor din Cuba 312, 313, 314, 330
crize financiare 335
Croația 298, 299, 321, 338, 339
Cromwell, Oliver **170**, 171
Cromwell, Richard 170
cruciade 90, 92, 93, **106–107**, 112, 113, 123
Ctesiphon 69, 93
Cuba 192, 196, 263, 286, 315, 331
culaci, 290, 291
culturi agricole
agricultură timpurie 22–23
domesticire **24**, 25, 26, 27, 158
rotație a culturilor 194, 195
Schimbul Columbian 158–159
culturi precolumbiene **78–79**
cuneiforme 30, 36, 37
Curie, Marie 258–259
cursă a înarmărilor 312
cursă nucleară 307, 314, 324–325
cursă spațială 312–313, **324–325**
Curzon, Lord 308

Custoza, bătălia de la 219
Cuzco 78, 79, 144, 145, 153
Cythera 38, 39, 56

D

d'Alembert, Jean Le Rond 203
da Gama, Vasco 148, 151, 162, 174
Dacca (Dhaka) 308
Dahomey 197
Dai Viet, regat 125, 134, 135
Dakota de Nord și de Sud, SUA 286
Dalmația 173
Damasc 94, 95, 106, 114, 172, 279
Damietta 107, 113
Danemarca 169, 197, 208, 284, 294, 297, 321
  vikingi 98, 99
Dante, Alighieri 160–161
Danton, Georges 206
daoism (taoism) 85,178
Darby, Abraham 215
Dardanele 279
Darius I al Persiei 50–51, 58, **59**
Darius al III-lea al Persiei 61
Darwin, Charles 240
Datis 59
daune provocate mediului **334–335**
David, rege 44
Dayton, Acordurile de la 338, 339
debarcarea din Ziua Z 295, 302
Deccan 177
Declarația de Independență 198
Declarația Drepturilor Omului **206**
decolonizare **318–319**, **322–323**
Delacroix, Eugène 216–217
Delagoa, golf 162
Delaware, fluviu 199
Delhi 149, 176, 177
Delhi, sultana: 90, 125
Delos 56, 57
Delphi (Delfi) 56
denisovani 17
deportări 290
Derbent 173
Descartes, René 202
„destin manifest" **204**
Devanampiya Tissa, rege 84
diadohi 61
Diaz, Bartolomeo 151
Diderot, Denis 203
Dien Bien Phu, bătălia de la 318, 328
Dioclețian, împărat 63, 81
diplomație a canonicerilor 226
Directorat 206, 207
Djingareyber, moschee (Timbuktu) 139
Djoser, faraon 30
domesticire 22, 22, **24**, 25, 26, 27
Domul Stâncii (Ierusalim) 94
Don Juan de Austria 172
Donitz, amiral Karl 302
Drake, Francis 151
Dresda 303
Drumul Mătăsii 82, 83, 84, 85, **102–103**, 115, 132, 151
Dublin 99, 273
Dunhuang 102, 126
Dunkerque 296
Dur Sharrukin (Khorsabad) 49
Dust Bowl (furtuni de nisip) **286**

E

East Anglia 109
Ebru, bătălia de la 292, 293
Ecaterina cea Mare, țarină 202, 246
Ecnomus, bătălia de la 67
Ecuador 145, 200, 201
Edessa 106, 107
Edirne (Adrianopol) 170, 767
Eduard, Prințul Negru 110
Eduard al III-lea al Anglici 110
educație
  Iluminism 202
  Renaștere 160–161
Efes 57, 68
Egipt 96, 323, 332, 333, 334
  al Doilea Război Mondial 295, 296, 303
  antic 30, 32, 33, **34–35**, 42–43, 44, 48, 49, 54, 60
  ascensiune a islamului 94, 95
  campanie a lui Napoleon 208–209
  creștinism 87
  cruciade 107
  cuceriri persane 50, 51
  independență 284, 285
  mameluci 90
  primii fermieri 23, 25
  Primul Război Mondial 278
  și otomani 172, 173
El Alamein, bătălia de la 295, 303
El Cid 123
El Miracor 52
El Salvador 331
Elam 49
Elba 210, 211
elefanți, ai lui Hannibal 66
elenism 56, 61
Ellis, insulă 260
Elțîn, Boris 337
Elveția 321
Emiratele Arabe Unite 347
Engels, Friedrich 232, 234
ENIAC 344–345
epidemii 154, 158, 159, 191, 220, 230, 231, 240, 273, 276
Epir 66
Epoca Bronzului 38, 39, 44, 46, 47
  în China **40–41**
  prăbușire **42–43**
epoca clasică **62–63**
Epoca Caprului 27
Epoca Fierului **46–47**, 48
epoca glaciară 12–13
Epoca Pietrei 12, 14, 20, 21, 26, 27
Epoca Rațiunii 202
epoca revoluțiilor **188–189**
epoca spațială, tehnologie 344
Epoca Vedică 70
Erasmus din Rotterdam 160, 161
Eretria 58, 59
Eridu 30
Erie, canal 236
Erikson, Leif 98
Eritreea 322, 347
erudiție arabă 96, 104, 105
Esarhaddon al Asiriei 48, 49
Eschil 62
Estonia 285, 297, 336, 337
Ethiopia 15, 47, 87, 294, 315, 323
etrusci 36, 62, **64–65**
Euclid 105
Eufrat, fluviu 25, 30, 33, 69
Eugen al III-lea, papă 106
Euripide 62
euro 320
Europa
  agricultură 25
  ajunul Primului Război Mondial **268–269**
  al Doilea Război Mondial 294–299, 304–305, 321
  barbari germanici **108–109**
  contacte cu Asia **174–175**
  cruciade **106–107**
  epoca marilor migrații **80–81**
  Evul Mediu 90, 91, **112–113**
  imperialism 148, 240–241, 248, 249
  industrializare 230, 231, **232–233**
  invazii vikinge **98–99**
  Moartea Neagră 114, 115
  modernă timpurie 148–149
  Napoleon **208–211**
  populație 347
  primii oameni 13, 14, 16, 17
  Primul Război Mondial 274–279
  Reforma **166–167**
  Renașterea din secolul XII **104–105**
  Revoluțiile de la 1848 **218–219**
  sclavie 196, 197, 222
  Uniunea Europeană **320–321**
  urmări ale Primului Război Mondial **284–285**
  vezi și țări după denumire
Evans, Sir Arthur 31
evoluție 12, 14, 240
evrei
  al Doilea Război Mondial 294–295, 298, 299
  Israel și Orientul Mijlociu **332–333**
  în Europa medievală 112, 113, 115
  în Spania 122
  Levantul antic 44–45
  migrație 238
Evul Mediu **90–91**
Ewuare cel Mare, rege (oba) 137
Expediția Nordică 288
exploatare a cărbunelui 212, 214, 215, 230, 232, 233
Expoziția Universală 233
Eyck, Jan van 161
Ezana din Aksum 87

F

Fallen Timbers, bătălia de la 205
faraoni 34–35
fascism 273, 282, 292
făuritori de tumuli 142, 143
Federația Rusă 321, 337
feline cu colți-sabie 21
fenicieni 36, 37, 42, 44, 47, **54–55**, 57, 64, 66
Ferdinand I al Austriei 219
Ferdinand I, împărat 169, 172
Ferdinand al II-lea al Celor Două Sicilii 219
Ferdinand al II-lea de Aragon 122, 123
Ferdinand al III-lea al Castiliei 123
ferme, *vezi* agricultură
Feroe, insule 99
feudalism 90, 206, 218, 255
Fidias 62
fier 212, 214, 215, 232, 233
Filip al II-lea al Macedoniei 56, 60, 62
Filip August al Franței 107
Filipine 141, 162, 163, 192, 240, 318, 319
  al Doilea Război Mondial 300, 302, 304
filisteni 43, 44
Finlanda 246, 280, 284, 297, 321
Flandra 113
Florența 113, 160, 161
Florida 152, 156, 205
Fluviul Galben, vale 31, 40, 41
foamete 239, 290, 323
Fontainebleau, Tratatul de la 191
Formosa (Taiwan) 243, 254, 311
Fort Sumter 256
fortificații 26, 30, 42
forță de muncă 196, 197, 240, 340
fosile 12, 14, 15, 16, 17
franci 80, 81, 90, 94, 99, 100, 106, 108, 109, 118, 122, 123
Francisc I al Franței 166
Francisc al II-lea, împărat 118
Franco, general Francisco 273, 282, **292**, 293
Frankfurt 219
Franța 148, 149, 169, 321
  al Doilea Război Mondial 294, 297, 298, 299, 302, 325
  barbari germanici 108, 109
  Carol cel Mare 104, 105
  comerț cu sclavi 197
  creștinism 86
  expediții de explorare 150, 151
  industrializare 232
  Napoleon **208–211**
  normanzi **100–101**
  Primul Război Mondial 268–269, 274–277, 284, 285
  războaie religioase 166

războaie revoluționare 202, 206
Războiul American de Independență 198–199
Războiul de 100 de Ani **110–111**
Războiul de Șapte Ani **192–193**
Renaștere 161
revolte studențești 327
Revoluția Franceză 189, 202, **205–206**, 218, 222
romani în 68
și America de Nord 156, 190–191, 242
și China 226, 227
și India 224, 225
și Indochina 242, 243, 300, 318, 319, 328
vikingi 99
Franz Ferdinand, arhiduce 234, 272
Frederic I Barbarossa, împărat 119
Frederic al II-lea, împărat 118, 119
Frederic al II-lea cel Mare al Prusiei 159, 193
Fredericksburg, bătălia de la 256
Frobisher, Martin 150
Front Caucazian 278–279
frontul de est 275
frontul de vest 274, 275, 276, 297
Funan, regat 134, 135
Furtună în Deșert, operațiune 342, 343

G

Gagarin, Iuri 324, 325
Gaixia, bătălia de la 82
Galileea 45
Galileo, Galilei 182–183
Gallia 68, 80, 86, 108
Gallipoli, campania de la 279
Gandhi, Mohandas 308, 309
Gange, fluviu 46, 70, 72, 73, 85
Gao 136, 137, 139
Gaozu, împărat 82, 127
Garda Veche 99
Garibaldi, Giuseppe 219, 265
Gasconia 110, 111
Gates, Bill 344
Gaura Neagră din Calcutta 225
Gautama, Siddhartha 85
Gaya, confederație 129
Geza 279, 313
gene 17
Geneva 166
Acordurile de la 328, 329
Genghis Han 124, 130, 131, 132, 133
genocid 188, 189, 212, 241, 279, 295, 298, 323, 339
Genova 91, 112, 113, 114
Genpei, război 124, 128, 129
Georgia 280, 285 337
Germania 164, 324, 321
al Doilea Război Mondial 294–299, 300, 301, 304–305, 306 324, 325
divizare 314
imperialism 240, 242, 249, 250
industrializare 231, 232, 233
naționalism 218, 219
nazism 216, 273, 252–283, 289, 287, 292, 294–299
Primul Război Mondial 268–269, 273, 274–279, 282, 284–285
Reformă 166
reunificare 321, 335, 336
Sfântul Imperiu German 105, **116–119**
tehnologie a rachetelor 324, 325
unificare 213, 219, **264–265**, 269
Germania de Est 312, 314, 320, 321, 336
Germania de Vest 312, 314, 315, 320, 321, 336
Gettysburg, bătălia de la 256, 257
Ghana 47, 162, 323
antică 136, 137
ghaznavizi 96, 97
ghetouri 298
ghilotină 207
Giáp, general Vo Nguyen 318, 328
Gilbert, insule 300, 301, 304
Giotto di Bondone 160
girondini 336
glasnost 337
globalizare **340–341**
Go-Daigo, împărat 124
Goa 162, 163, 174
Gobi, deșert 83
Godfrey de Bouillon 107
Goguryeo 128, 129
Golful Persic 51, 343
Golful Porcilor 313, 330
Gorbaciov, Mihail 336–337
Goryeo 125, 128, 129
goți 80, 81
Gran Colombia 200
Granada 90, 122, 123
Grant, general Ulysses S. 257
greci antici 31, 46, 62, 63
micenieni și micenieni **38–39**, 42
orașe-stat **56–57**, 62
primele scrieri 36
războaie cu perșii 50, **58–59**
traducere a manuscriselor 105
Grecia 25, 272, 278, 284, 321
al Doilea Război Mondial 296, 298
războaie balcanice 218, 266, 267
romani în 66, 68
Grigore al VII-lea, papă 117
Grigore al IX-lea, papă 117
Groenlanda 98, 320, 321
Guadalcanal 304
Guam 300, 301
Guangzhou 179, 226, 227, 285, 289, 311
guano 195, 236
Guatemala 263,330
Guernica 282, 292
Guevara, Ernesto „Che" **331**
Guineea 322
Guiscard, Robert și Roger 100
Gujarat 177
gulaguri 290, 291
Guomindang 288, 289, 310, 111
Gupta, imperiu 124, 125, 134, 135
Gustav Adolf, rege al Suediei 169
Gustav Vasa, rege al Suediei 167
Gutenberg, Johannes 164–165, 344

H

Habsburgi, dinastie/Imperiul Habsburgic 117, 118, 119, 120, 148, 172, 173, 184
Hadrian, împărat 45, 69
Zidul lui 68
Hagia Sofia, Sfânta Sofia (Istanbul) 173
Haiti 200, 201, 330, 331
revoltă a sclavilor 222–223
Halicarnas 60
Hallstatt, civilizație 46, 47
Hals, Frans 184
Hammurabi, rege al Babilonului 48, 49
Han, dinastie 37, 72, 74, 75, 76, **82–83**, 102, 103, 124, 126, 127
Hangzhou 126, 133, 311
Hannibal 66, 67
Hanoi 318, 328
Hanovra 192, 302
Harappa 31, 33
Harsha Vardhen 125
Harun al-Rashid 96
Harvey, William 183
Hasdrubal 67
Hattin 107
Hattușa 42, 46
Havana 192
Hawaii 141, 301
Heian, perioadă 129
heliocentrism 149
Heliopolis 32
Hellesport 56, 59
Henric al II-lea al Angliei 110
Henric al II-lea, împărat 117
Henric al IV-lea, împărat 117, 118, 119
Henric al V-lea al Angliei 110, 111
Henric al VI-lea, împărat 119
Henric al VII-lea al Angliei 167
Heracleopolis 34
Heraclius, împărat 93
Herodot 62
Hezbollah 343
hicsoși, populație 34, 35
Hierakonpolis 32
hieroglife 36, 37
Hindenburg, Paul 287
hinduism **134**, 135, 309
Hirohito, împărat 305
Hiroshima 255, 295, 305, **306–307**, 312, 324, 325
Hispaniola 188
hitiți 35, 36, 42, 44, 46
Hitler, Adolf 273, 282–283, 286, 287, 294, 295, 296, **297**, 299, 301, 302–303
HMS *Dreadnought* 268, 269
Ho Și Min 318, 319, 328
Ho Și Min, oraș 329
Hohenstaufen, dinastie/imperiu 100, 118, 119
Hohokam, cultură 142, 143
Holocaust 298–299, 333
Homer 38
hominizi 12, 14, 15
Homo erectus 13, 14, 15
Homo ergaster 14, 15
Homo habilis 12, 13, 14, 15
Homo heidelbergensis 15
Homo naledi 15
Homo sapiens 12, 13, 14, 15, 17, 22
Honduras 263
Hong Kong 227, 242, 250, 301, 318, 334
Hong Xiuquan 252
Hongwe, împărat 135
Honorius, împărat 81, 108
Hooke, Robert 183
Hopewell, cultură 52, 53
Hopton, Sir Ralph 171
Horezm 95, 97
Horezm, șahul din 131
Hormuz 162
Hosokawa, clan 180
Hrușciov, Nikita 313, 314
Huanhe (Fluviul Galben) 311
Huari, imperiu 79
Huayna Capac 145
Hudson, golf 190
Hudson, Henry 150
Huelva 293
Huerta, Victoriano 262
hughenoți 166
Hulagu 130
Humci ibn Salamna 136
Humayun, împărat 176, 177
Hume, David 202
huni 80, 81
Hussein, Saddam 342, 343
Hutu 323
Hydaspes, bătălia de pe râul 61
Hyder Ali 225
Hyderabad 46

I

iacobini 206, 207
Ictinos 62
Ierusalim 44, 45, 48, 50, 69, 90, 94, 95, 106, 107, 279, 332, 333
iezuiți 174, 175
Iisus Hristos 44, 86, 87
Illiria 60
Iluminism 188, 189, 202 203, 216
imigrare 230
Imperiul Ahemenid 59, 61
Imperiul Akkadian 33
Imperiul Arab 90
Imperiul Aztec 90, **144–145**, 148, 150, 152, 154,159
Imperiul Bizantin **92–93**, 94, 95, 99, 106, 107, 109, 112, 118, 120, 121, 172, 173

Imperiul Habsburgic 216, 264, 265
  în Primul Război Mondial 268–269, 275, 278
  prăbușire și destrămare 273, 284, 285
  războaie balcanice 266, 267
Imperiul Mogul 125, 148, 149, 174, 175, **176–177**, 224, 244
Imperiul Otoman 118, 149, 151, **172–173**, 174, 175, 208, 209, 238, 246, 247, 249, 272
  ascensiune a otomanilor **120–121**
  Primul Război Mondial 278, 279, 284, 285
  războaie balcanice 218, 266, 267
  sfârșit 273
Imperiul Persan 44, 48, 49, 57
  Alexandru cel Mare **60–61**
  ascensiune **50–51**
  ascensiune a islamului 94–95
  Drumul Regal 102
  războaie cu perșii (medice) **58–59**, 62
  sassanizi 93, 94, 95
Imperiul Roman de Apus 81, 92
Imperiul Roman de Răsărit 81, 92–93
Imperiul Safavid 120, 149, 173
incași 47, 40, **144–145**, 148, 152, 153, 154
Inchiziție 122
Ind, fluviu 50, 61
India
  al Doilea Război Mondial 304
  Alexandru cel Mare 61
  antică 34 46
  britanici în 163, 174, 175, 192, **224–225**, 226, 240, 242, **244–245**
  budism 84–85
  comerț cu mirodenii 148, 162–163
  dezvoltare economică 335
  expediții de explorare 151, 174
  idei religioase 134
  împărțire și independență **308–309**
  mauryană **72–73**
  medievală 90, 125
  migrație 238, 239
  mogulă 148, 149, **176–177**
  populație 347
  primele scrieri 36, 37
  rădăcini ale istoriei indiene **70–71**
Indonezia 134, 184, 318, 319
industrializare 230–233, 238, 761, 290
inegalitate 230–231, 335
Inocențiu al III-lea, papă 107
Insula Paștelui 141
internet 340, 344
inuiți 20
Inupiat 20
Ioan (João) al VI-lea al Portugaliei 200
Ioana d'Arc 110, 111
Ionia 37, 58, 267
Irak 25, 332
  Războaiele din Golf **342–343**
Iran **342–343**
Irian Jaya 318
irigații 23,79
Irlanda 321
  creștinism 86, 87
  emigrație 238, 239
  independență 273
  mișcare pentru autonomie 284
  războaie civile 171
  vikingi 99
Irod cel Mare 45
Isabela I de Castilia 122, 123
islam
  ascensiune 90, **94–95**
  cruciade **106–107**
  dominație a califilor **96–97**
  Epoca de Aur **96**
  India mogulă 176–177
  împărțirea Indiei 308, 309
  în vestul Africii 139
  Reconquista **122–123**
  sunniți și șiiți **94**, 343
  și Imperiul Bizantin 93
  șiiți din Iran 343
Israel 16, 325
  Levantul antic **44–45**
  și Orientul Mijlociu **332–333**
Israel și Orientul Mijlociu **332–333**
Issos, bătălia de la 61
Italia 320, 321
  al Doilea Război Mondial 294, 296, 297, 299, 302, 303
  campanii ale lui Napoleon 208, 209
  colonii grecești 39, 57, 62–63, 64, 65
  emigrație 239
  etrusci și ascensiune a Romei **64–65**
  fascism 273, 282, 292, 293
  imperialism 240, 242, 249, 294
  longobarzi 109
  Moartea Neagră 114
  orașe-stat 112, 113
  Primul Război Mondial 268–269, 278, 285
  Renaștere 91, **160–161**
  Revoluția de la 1848 218, 219
  sistem bancar 117
  unificare **264–265**
  vezi și romani; Roma
Itzcoatl 144
Iuda 44
Iugoslavia 284, 296, 298, 299, 337
  războaie în **338–339**
Iustiniau I, împărat 92, 93, 103, 109
Iuți 108
Ivan al IV-lea Vasilievici (cel Groaznic), țar 246, **247**
Iwo Jima, bătălia de la 305

Înălțimile Golan 332, 333
încălzire globală 334, 335
încrucișare selectivă 194
îngrășăminte 23, 194–195, 230
Întâi Iunie Glorios, bătălie 208

Jahan Șah, împărat **177**
Jahangir, împărat 177
jainism 73
Jamaica 200, 201
Jamestown 156, 157
Janszoon, Willem 185
Japonia 149, 185, 272, 273, 347
  al Doilea Război Mondial 294, 295, **300–301**, **304–307**, 311, 319, 324, 328
  imperialism 240, 241, 242, 243, 246, 250, 254, 287, 294, 301, 328
  industrializare 230, 289
  invazii mongole 92, 132, 133
  izolaționism 175
  medievală 124, **128–129**
  negustori și misionari europeni 174, 175
  primele scrieri 37
  și China 246, 289, 310, 311
  transformare **254–255**
  unificare sub Tokugawa **180–2181**
Jauzelski, general Wojciech 336
Jaume I al Aragonului 123
Java 135
Jawoyn, populație 18–19
Jayavarman al VII-lea 125, 134, 135
Jefferson, Thomas 198
Ji Chang 40
Jianjing, împărat 178
Jin, imperiu 131
Jinzhou, bătălia de la 311
Jivkov, Todor 337
Junii Turci 266, 272
Jurchen 124, 126

Kabul 176
Kadesh, bătălia de la 35
Kaifeng 126
Kalhu (Nimrud) 49
Kalinga 72
Kamakuta, shogunat 124, 128
kamikaze, piloți 304, 305
Kanem 136, 137
Kangzi, împărat 178
Kanishka, împărat 85
Kansas 261
Kara Khitai, imperiu 131
Kara Mustafa Pașa 173
Karadžić, Radovan 338
Karlowitz, Tratatul de la 173
Karnak 35
Kasa-Vubu, Joseph 323
Katsui, Shibata 181
Kennedy, John F. 313, 325, 330
Kent 109
Kenya 12, 14
Kepler, Johannes 183
Kerenski, Aleksandr 281
Kettler, baron Clemens von 250
Khefren, faraon 30
Kheops, faraon 30
Khomeini, ayatollah 342, 343
Kiel, canal 236
Kiev 99
Kilwa 137, 162
Kim Ir-sen 317
King, Martin Luther Jr. 327
Kipling, Rudyard 240
Kircher, Athanasius 174, 175
Kish 30, 32, 33
Kiva 246
Klondike 239
Knox, John 167
Kobe 255
Kongmin, rege 125
Kosala 70
Kosovo 320, 339
  bătălia de la 120, 121
Kubilai, han 130, 132–133
Kursk, bătălia de la 303
Kuru, regat 70, 71
kurzi 342
Kuwait 342, 343
Kyoto 129, 180, 111, 254, 255

La Rochelle, asediu 110
La Tène, cultură 47
Lagash 30
lagăre de concentrare 298, 299
Lahore 176
Lao Zi 40
Laos 85, 318, 329
Lapita, civilizație 140
Las Navas de Tolosa, bătălia de la 122, 123
Latium 65
Lausanne, Tratatul de la 284
Lawrence, T.E. (Lawrence al Arabiei) **278**, 279
Leakey, Richard 17
Lebensraum 299
Lee, general Robert E. 256, 257
Leipzig, bătălia de la 211
Lenin, Vladimir Ilici 234, 273, 280, 281, 291
Leningrad 296
León 122, 123
Leon al III-lea, papă 118
Leonardo da Vinci 161
Leonida, rege 58
Leopold al II-lea al Belgiei 243, 249
Lepanto, bătălia de la 172
Lepidus 69
Letonia 280, 284, 297, 336, 337
Levant, antic 25, 27,33, 42, 44–45
Lewis și Clark, expediția lui 189
Lexington, Massachusetts 198
Leyte, bătălia din golful 304
Li Jiang, râu 75

Li Shimin 126, 127
Li Yuan 126
Li Zhicheng 179
Liang, dinastie 127
Liban 54, 60, 297, 332, 343
Liberia 248, 249, 322, 323
Libia 15, 305, 323
Lidia, regat 50, 51,58
Liga de la Delos 56, 57
Liga Hanseatică 112,113
Liga Musulmană din India 308, 309
Liga Naţiunilor **285**
Liga Sfântă 172
Lima 153, 263
Limoges 219
Lin Zexu 227
Lincoln, Abraham 256, 257
Lindisfarne 49, 109
Linia Hindenburg 274
Linia Maginot 297
liniar B, scriere 36, 39, 42
Lisabona 105, 122, 123, 196, 293
Lisabona, Tratatul de la 333
Lister, Joseph 259
literatură
  în Renaştere 160–161
  în secolul XII 105
  romantism şi naţionalism 216
Lituania 246, 280, 297, 289, 336, 337
Liu Bang 75, 82
Liverpool 196
Livingstone, David 243, 249
Lobengula, rege 242
Locke, John 202
Lodi, dinastie 176, 177
Lombardia 265
Londra 233, 236, 333, 325
longobarzi 92, 99, 109
Los Alamos, New Mexico, SUA 306, 397
Louisbourg 190, 191, 192
Louisiana, SUA 190
Louisiana, Achiziţia 260
Luanda 162
Lucknow, asediu 244–215
Lucy (fosilă de australopitec) 12
Luding Bridge, bătălia de la 311
Ludovic al IX-lea al Franţei 107
Ludovic al XIV-lea al Franţei 149
Ludovic al XVI-lea al Franţei 336, 337
Ludovic Filip al Franţei 218, 219
Ludovic Napoleon, *vezi* Napoleon al III-lea
Luftwaffe 292, 294
Lui Shueng, împărat 82
Lumea Nouă, expediţii 148, **152–153**
Lumumba, Patrice 323
Lună 324, 325
Luther, Martin 148, 149, 166, 167
Luxemburg 184, 297, 320, 321
Luxemburg, dinastie 118
L'Anse aux Meadows 98

M

Maastricht, Tratatul de la 320, 321
Macao 174, 318, 319
MacArthur, general Douglas 301, **316**
Macau 227
Macchiavelli, Niccolò 161
macedoneană, dinastie 92, 93
Macedonia 56, 58, 59, 60 61, 66, 336, 339
Madeira 196
Madero, Francisco 262, 263
Madras 224, 225
Madrid 210, 292, 293
Magadha 73
Magellan, Fernando 151
maghiari 90
Magna Graecia 54
Mahabharata 71
Mahomed, profet 94–95
Mahomed al II-lea, sultan 120, 121, 172, 173
Mahomed al IV-lea, sultan 173
Mahomed al V-lea, sultan 90
Mainz 164
Makran, deşert 61
Malacca 151, 162, 174, 242
Málaga 123,293
Malaya, peninsulă 125, 174, 309, 301
Málaya/Malaysia 243, 301, 319, 334
Mali 47, 137, 139–139
Mallorca 123
Malta 177, 303, 320
mameluci 90, 107 130, 131, 172, 173, 208
Manassas, bătălia de la 25
Manchester, canal naval 236
Manciuria 179–179, 246, 247, 254, 287, 288, 289, 294, 305
manciurieni 252
Mandela, Nelson 323
Manhattan, Proiect 306–307, 324
Manila 163, 192, 300, 301
Mansa Musa 137,**138–139**
Manzikert, bătălia de la 93,120
Mao Zedong 273, **310**, 311, 315
maori 140, 189, 220
Marat, Jean Paul 206
Maratha 176, 177, 224, 225
Maratori, bătălia de la 50, 58, 59, 62
Marc Antoniu 68,69
Marchize, insule 140, 141, 242
Mardonius, general 58, 59
Marea Adriatică 112
Marea Baltică 113, 247
Marea Britanie
  al Doilea Război Mondial 294–299, 302–303
  comerţ cu mirodenii 162–163
  comerţ cu sclavi 196, 197
  creştinism 86,109
  expediţii de explorare 150, 151
  imperialism 56, 189, 240–241, 272
  industrializare 230, 231, 232, 233
  Marea Criză 287
  migrări spre 81
  Moartea Neagră 114
  Primul Război Mondial 268–269, 284, 285, 296, 297
  războaie balcanice 266, 207
  războaie civile 148–149, **170–171**
  războaie napoleoniene 208–211
  Războaiele Opiului 226, 227
  Războiul de Şapte Ani 192–193
  Revoluţia Americană **198–199**
  Revoluţia Industrială 212 213, 214–215
  Revoluţia Agricolă 194, 195, 214
  romani 68
  şi America de Nord 156 157, 190 191
  şi America Latină 262, 263
  Uniunea Europeană 320, 321
  vikingi 99
  vezi şi Anglia; Scoţia
Marea Caspică 51
Marea Coralilor, bătălia din 300
Marea Criză 273, 282, **286–287**, 294, 297
Marea Egee 38, 59, 112
Marea Expediţie Nordică 247
Marea Expoziţie (Londra, 1851) 233
Marea Filipinelor, bătălia din 304
Marea Mediterană
  al Doilea Război Mondial 303
  ascensiune a creştinismului 86–87
  comerţ în Europa medievală **112–113**
  egipteni 35
  fenicieni 36, 54–55
  greci antici 56–57
  Imperiul Bizantin 92 93
  minoici şi micenieni 38–39
  otomani 172
  războaie cu perşii (medice) 58–59
  romani 66–69
Marea Neagră 56, 246
Marea Nordului 113
Marea Piramidă de la Gizeh 30, 34
Marea Revoltă Evreiască 44, 45
Marele Canal (China) 133
Marele Joc 246
Marele Război *vezi* Primul Război Mondial
Marele Zid Chinezesc 74, 75, 82, 83 176, 179
Marele Zimbabwe 137
Maria Louise, împărăteasă 209
Marile Lacuri, regiune 323
Marile Câmpii 204
Marna, bătăliile de pe 274
Maroc 14, 97, 338, 292, 293, 302, 323
Marshall, Planul 334
Marsilia 57
Marşul cel Lung 310, 311
Marşul Jarrow 287
Marx, Karl 234
Masaccio 161
Masada 44,45
Matabeleland 242
materii prime 212, 213, 240
Mattia, împărat 119
Maurya, imperiu **72–73**, 84, 85
Maximian, împărat 81
Maya 37, **52**, **78–79**, 90,144, 152, 154
Mayflower 156
Mazzini, Giuseppe 265
mătase chinezească **103**
McKinley, William 231, 234
mecanizare 194
Mecca 94, 95, 139, 172,173
Medici, dinastie 112 113
Medici, Lorenzo de 160
medicină 161, 183, 240, 258–259
Medina 94, 95, 172
Meerut 244
Meiji, restauraţie 254–255
Mekong, deltă 134, 135
melanezieni 141
Melos 30, 39, 56
Memfis 30, 32,14, 35
Mendeleev, Dmitri 259
Menelik al II-lea al Abisiniei 248
Mercator, Gerard 183
Mercia 109
Mesa Verde **142**,143
Mesopotamia 22, 23, 25, 27, 30, 32, 33, 44, 45, 48, 69, 95, 96, 278
  primele scrieri 36, 37
Messina 66, 67
Metternich, Klemens von 219
Mexic 52, 260, 292, 346
  cucerire spaniolă 152–153, 154–155
mezi 49, 50, 51
Mezoamerica, *vezi* America Centrală
Micene/micenieni 31, 76, **38–39**, 42
Michelangelo 161
Midway, bătălia de la 300, 301
migraţii
  Bantu 137
  epoca schimbului 158–159
  evrei în Israel 333
  în masă **238–239**, 347
  lumea antică **80–81**
  palestiniană 332
  polinezieni 140–141
  primii oameni **16–17**
  rurală-urbană 230
Milano 112, 113
Milano, Edictul de la 87
Milet 38, 50, 58, 59
militarism 269
Milošević, Slobodan 339
Minamoto Yoritomo 128
Minamoto Yoshitsune 128
Minamoto, clan 124,128
Ming, dinastie 124,125, **132–133**, 149, 174, **178–179**
minoici 31, 36, **38–39**
misionari 240
  budişti 73
  în Africa 243, 249
  în America spaniolă 152
  în Asia 174, 175, 227, 250
Mississippi, fluviu/vale 52, 53, 260
Mişcarea de Nealiniere 315
mişcare pentru drepturi civile **326–327**

mișcari de rezistență 299
Moartea Neagră 91, 112, 114–115, 133
Mobutu, Joseph-Désiré 325
Moche, civilizație 79
Moctezuma I 144
Moctezuma al II-lea 154
Mogollon, cultură 143
Mohács, bătălia de la 172
Mohenjo-Daro 31, 33
Moldova 121, 172
Moluce 151, 162, 163, 174, 184, 185, 224
Mon, regat 131,135
Monaco 320
Möngke 130,132
mongoli 90–91, 102, 103,114, 115, 120, 121,124, 125, 126, 128, **130–131**, 132 133, 134, 151, 174, 173, 179
Monnet, Jean 321
Monroe, James 331
Mons, bătălia de la 274
Montaigne, Michel de 161
Monte Albán 52, 78
Montejo, Francisco de 152
Montréal 150,190
Moreea 121,171, 173
mormoni 334
Morse, Samuel **237**
Moscova 211, 232, 233, 280, 296
Mozambic 162
Mumtaz Mahal 177
muncă forțată 298
muncitori cu contract 239
Muntele Alb, bătălia de la 169
Muntenegru 266, 267, 269, 272, 333, 339
Murad I, sultan 120
Murad al V-lea, sultan 173
Muromachi 124
Mussolini, Benito 273, 282, 296, 297, 332
muzică
  cântece din secolul XII 105
  romantism și naționalism 216
My Lai, masacrul de la 329
Myanmar 85, 125
  vezi și Birmania
Mycale, bătălia de la 58
Mykerinos, faraon 30
Mysore, războaie 224, 225

N

nabateeni 36
Naborid din Babilon 49
Nabucodonosor al II-lea al Babilonului 44, 48, 49
Nagasaki 149, 175, 255, 295, 305, **306–307**, 312, 324
Namibia 322, 323
Nanda, imperiu 72, 73
Nanjing 124, 133, 252, 253, 289, 311
Nanjing, Tratatul de la 227
Napoleon I, împărat 200, 201, 206, 207, **208–211**
Napoleon al III-lea, împărat 218, 219, 264
Napoli 14, 65, 113, 219
Nara, perioadă 128, 129
Narmer, faraon 30
NASA 324
Natal 242
nativi americani 20, 21, 156, 157, 158, 159,194 191,192, 238
  destin **204–205**
NATO 312, 314, 315
naționalism 188, 189, 216–217, 272, 285
  America de Sud 153, 189
  Asia de Sud-Est 319
  China și **288–289**
  Orientul Mijlociu 285
  războaie balcanice 366–367
  unificarea Germaniei și a Italiei **261–265**
Navarra 122
nave cu aburi 236, 237
nazism 216, 273, 282–283, 284, 287, 292, 294–299, 302–303
neanderthalieni 13, 15, 16, 17
Neapole, regat 209, 265
Nebraska 261
Nefertiti, regină 35
Nehru, Jawaharlal 308
Nelson, amiral Horatio 208
Nepal 85
Nercinsk, Tratatul de la 246, 247
Nero, împărat 86
New Amsterdam 257
New Deal 286,330
New Mexico, SUA 20, 324
New Orleans 156, 256
New South Wales 221
New York 199, 260, 286
Newfoundland 150, 190
Newton, Isaac 149,183
Ngo Quyen 135
Nicaragua 263, 331
Niceea, Conciliul de la 87
Nicolae al II-lea, țar 272, 281
Niger 347
Nigeria 47, 287, 322, 347
Nil, bătălie (Bătălia Nilului) 209
Nil, vale 23, 30, 33, 34–35
Ninive 49, 51
Nippur 30
Nkrumah Kwame 323
Nobunaga, Oda 180,181
Nok, cultură 47
nomazi 22, 23, 27, 81, 93
Noriega, general Manuel 330, 331
Normandia 99
  debarcări 295, 302
normanzi 99, **100–101**
Norte Chico, civilizație 52
Northumbria 99, 109
Norvegia 296, 298, 321
  vikingi 98, 99
Noua Granadă 201
Noua Guinee 18, 22, 25, 300, 301, 318
Noua Spanie 157
Noua Zeelandă 185, 189, 237, 239
  colonizare **220–221**
  polinezieni 140, 141
  Primul Război Mondial 279
Noul Sarai 113
Nova Scotia 156, 190
Novgorod 99
Nubia 136
Numidia 67
Nurhaci 179
Nürnberg 302

O

O'Higgins, Bernardo 201
oameni, primii 12–13, **14–15**
  migrație **16–17**
Oaxaca 78
Oceanul Arctic 246, 247
Oceanul Atlantic
  al Doilea Război Mondial 303
  comerț transatlantic cu sclavi **196–197**
  expediții de explorare 148
  Mustafa Kemal 99
  nave cu aburi 236, 237
  vikingi 98–99
Oceanul Indian 174
Oceanul Pacific 246
  al Doilea Război Mondial 295, **300–301**, **304–305**
  polinezieni **140–141**
ocolul Pământului 151
Octavian 63, 68, 69
Odoacru 108
Ogodai, han 130, 131
Ohio, vale 52, 53, 192
Okinawa, bătălia de la 305
Oklahoma 261
Olanda 157, 161, 181, 209, 274, 318, 319, 321
  al Doilea Război Mondial 294, 297, 325
  comerț cu nativii 162–163,174
  comerț cu sclavi 197
  expediții de explorare 151
  Imperiul Olandez 184
  Republica Olandeză 149,161, 184
  Revolta Olandeză 184
  și India 224, 225
  și Japonia 175
  teren asanat 194
  Veacul de Aur **184–185**
Olimp, munte 56
olmeci 31, 37, **52**
Omar, calif 95
Onin, război 180
orașe **26–27**, 113
  americane străvechi 78–79
  industializare 230–231, 232
  orașe-stat africane 137
  orașe-stat grecești **56–57**, 58–59
  orașe-stat italiene 112, 113, 161
  primele 26, **32–33**
  sfârșitul Epocii Bronzului **42**
  transporturi 236, 237
  urbanizare 23, 27, 188, 213, 214, 261, 335
Oregon, Calea 204
Oregon, Tratatul 260
orez 158, 159
Organizația Mondială a Comerțului 340
Organizația Națiunilor Unite 333, 343
Orhan, sultan 120, 121
Orientul Mijlociu
  ascensiune a islamului 94–95
  Asiria și Babilonia **48–49**
  așezări 26–27
  Imperiul Bizantin 92, 93
  Iranul și Războaiele din Golf **342–343**
  Israel și 332–333
  Levantul antic **44–45**
  Moartea Neagră 114
  populație 347
  Primul Război Mondial 279, 285
  vezi și țări după denumire
Orkney, insule 99
Orléans 111
Orozco, Pascual 263
Orrorin 12, 14
Osaka 181, 255
Osceola, căpetenie 205
Osman, sultan 121
Ostia 65
ostrogoți 80, 108, 109
Otranto 173
Otto I, împărat 105, 118, 119
Oudh 244
Ourique, bătălia de la 123
Oxus, comoara de pe râul 50
Oyo 197

P

Pachacutec 145
Paekche 125, 129
Paestum 65
Páez, José Antonio 262
Pagan 85, 91, 125, 133, 134, 135
Paine, Thomas 202
Pakistan 22, 308, 309
Palermo 113, 219
Palestina 86, 90, 93, 94, 106, 284
Panama 263, 330, 331
Panama, canal 236, 238, 262, 331
Panchala 70
panelenism 56
Panmunjon 317
papalitate
  cruciade 106
  Reformă **166–167**
  și Sfântul Imperiu Roman **117**, 118, 119
Papua-Noua Guinee 318, 319
Paraguay 201
Parenthropus **14**, 15
Paris 105, 111,113, 206, 207, 210, 219, 236, 264, 327
  Acordurile de pace de la (1973) 329

Conferința de pace de la (1919–1920) 285, 289
Tratatul de la (1763) 193
Tratatul de la (1783) 198
Tratatul de la (1951) 320, 321
Parks, Rosa 327
Parlament britanic 170, 171
Parma 219
Parthenon (Atena) 56, 62, 173
Partida de Ceai din Boston 190, 191, 198
parți 69
Pasajul de Nord-Vest 150, 151
Pasargadae 50, 51
Passchendaele, bătălia de la 274, 276
Pasteur, Louis 259
Patagonia 20, 21, 262
Patna 176
4 Mai, mișcare 289
Părăsiți India, mișcare 308, 309
Părinți Pelerini 156, 157
Pearl Harbor 295, 301
Pedro I al Braziliei 200
Pekin (Beijing) 250–251
Pelayo 122, 123
pelerinaje
budiste 102, 103
la Mecca 138–139
Peleset 43
Pelusium, bătălia de la 50
Peninsula Arabiei 16, 279
Pepin al II-lea al francilor 99
perestroika 337
Pericle 56, 57, 62, 63
Perioada Statelor Combatante 74, **75**
Persepolis 50, 51, 59, 61
Peru 52, 79, 90,144, 262, 263
cucerire spaniolă 152–153, 154
independență 200, 201
Peruzzi 112, 113
pescuit de balene 220
Pétain, Philippe 297, 298
Petri, Olavus 167
Petrograd 280, 281
petrol 232, 334–335, 342
Petru cel Mare, țar 246, 247
Phenian 129
Philadelphia 190, 191
Pichincha, bătălia de la 200, 201
pictograme 36
picți 80, 81
Piemont 219
Piramide, Bătălia Piramidelor (Egipt) 208
piramide
America Centrală 30–31, 52, 78, 79
Egipt 30, 34
Pizarro, Francisco 152, 153
plantații 156, 157, 158, 196, 201
planuri circinale 290, 291
Plassey, bătălia de la 224, 225
Plateea, bătălia de la 58, 59
Platon 62
Plymouth, colonie 156, 157
pod aerian (Berlin) 312
polinezieni **140–141**, 220
Pollio, Marcus Vitruvius 160
Polo, Marco 102, 103, **133**, 174
Polonia 173, 209, 218, 219, 246, 280, 284, 336
al Doilea Război Mondial 294, 297, 298, 299, 302, 303
poluare 335
Pompei 69
Ponce de Léon, Juan 150
Pondicherry 163, 225
„Popoarele Mării" 42, 44
populație
Americi 20–21
creștere 188, 195, 212, 335, **346–347**
Europa 218
Moartea Neagră 114–115
populații aborigene 18–19, 188, 221
populații slave 99, 299
Port Arthur 246
Portugalia 181, 242, 249, 293, 318, 319, 321
călătorii de explorare 150–151
comerț cu mirodenii 162–163, 185
comerț transatlantic cu sclavi 196, 197
cuceriri din Americi 152–153, 200, 201
Războiul Peninsular 210, 211
Reconquista **122–123**
și India 174, 177
și Japonia 175
porțelan chinezesc 178
Potosí 153
Potsdam, Conferința de la 307
praf de pușcă 91, 126, 148
Praga 219
presbiterieni 171
primate 12, 14
Primăvara Arabă 344
Primăvara de la Praga 315
primele scrieri 30, 36, **36–37**, 39
Primul Congres Continental 190,191
Primul Război Mondial 234, 240, 272–273, 273, **274–279**, 289
ajun **268–269**
urmări 282, **284–285**, 294, 312, 334
Princip, Gavrilo 279
propagandă **324**
protocanaaniți 36
protosinaitici 36
Provinciile Unite 184
Prusia 206, 218, 219, 264, 265
Ptoleneu 105, 183
Pueblo, așezări 142, 143
Puerto Rico 263
purificare etnică 339
puritanism 170,171
Pusan, Perimetrul 316, 317
Pushyabhuti, dinastie 125
Puterile Aliate (Aliați)
Primul Război Mondial 269, 274–279, 285
al Doilea Război Mondial 294–307, 312
Puterile Axei (al Doilea Război Mondial) 294–307
Puterile Centrale (Primul Război Mondial) 269, 274–279, 280
Puyi, împărat **252**, 253
Pylos 38, 42

Q

Qatar 342
Qin Shi Huang **74–77**, 82
Qin, dinastie **74–77**, 82, 178
Qing, dinastie/imperiu 149, 175, **178–179**, 226, 240, 242, 243, 246, 247, 250, 272, 289
declin **252–253**
Qom 343
quakeri 222
Quanzhou 132
Québec 156, 188, 191, 192
Queensland 221
Quiberon, bătălia din golful 193
Quisling, Vidkun 298
Quito 144

R

Rabaul 301, 304
rachete **324–325**
Radetzki, mareșal 219
Rafael 151
Ragusa, republică 172
Raleigh, Walter 156, 157, 159
Ramses al II-lea, faraon 34, 35
Ramses al III-lea, faraon 43
raționalism **202**
raze X 259
Răscoala Turbanelor Roșii 133
războaie anglo-birmaneze 243
războaie anglo-bure 243
războaie arabo-israeliene 332–333
războaie din Golf **342–343**
războaie din Indochina 328
războaie franceze și indiene 190, 191, 192
războaie napoleoniene 188–189, **208–211**, 218, 216, 265, 269
războaie punice **66–67**, 68
războaie religioase europene 169
războaie sino-japoneze 241, 254, 289
Războaiele Carnatice 225
războaiele cu indienii din Marile Câmpii 205
Războaiele Opiului **226–227**, 250, 252
război anglo-spaniol 192
război anglo-zuluș 243
război civil 343
război cu nativii Creek 205
război de gherilă 242
război total 294–295
Războiul Anglo-Powhatan, primul 157
Războiul Bosniac 338, 339
Războiul Civil American **256–257**
Războiul Crimeii 246
Războiul de 100 de Ani **110–111**
Războiul de 30 de Ani 112, 118, 148, 166, **168–169**
Războiul de Independență Lituanian 284
Războiul de Șapte Ani 188, 189, 191, **192–193**
Războiul de Șapte Săptămâni 264
Războiul de Șase Zile 333
Războiul din Irak 342
războiul din Pacific 262, 263
războiul din Palestina 332
războiul dintre Iran și Irak 342
Războiul Episcopilor 170
Războiul Finlandez 246
Războiul Franco-Prusac 264
Războiul Hispano-American 242, 263, 318
Războiul Paraguayan 240, **263**
Războiul Peloponesiac 56, 57
Războiul pentru urechea lui Jenkins 190
Războiul Rece 291, 312–313, **314–315**, 317, 321, 324, 328, 331, 344
Războiul Regelui Filip 157
Războiul Regelui George 190
Războiul Reginei Anna 190
Războiul Ruso-Japonez 246, 254, 272
Războiul Ruso-Turc 246, 266, 267
Războiul Săgeții 227
Războiul Troian 38
Reagan, Ronald 331, 337
Reformă 117, 148, 161, **166–167**
Regatul de Mijloc (Egipt) 34, 36
Regatul Nou (Egipt) 34, 35
Regatul Vechi (Egipt) 34
regimuri-marionetă 298
Reims 110
religie
ascensiune a creștinismului **86–87**
ascensiune a islamului **94–95**
răspândire a budismului **84–85**
Războiul de 30 de Ani 169
războiul din fosta Iugoslavie 339
Reconquista **122–123**
Reformă 148, **166–167**
state religioase din Asia de Sud-Est **134–135**
Rembrandt van Rijn 184
Renaștere 91, **160–161**, 164
secolul XII **104–105**
Republica Cehă 337
Republica Dominicană 263
republica engleză 170
republica romană 63, 65, 66–67, 69
rețele sociale 344
Revolta Arabă 279, 284
Revolta Indiană (1857–1858) 224, 240, 242, **244**
Revolta Ioniană 59
revolte studențești **327**
Revoluția Americană **198–199**
colonizare 156, 242
emigrare 230, 238, 239, 261
explorare 150
populare 20
Războiul de Șapte Ani 192

Revoluția din Octombrie 275, 281
Revoluția Franceză 189, 202, **205–206**, 218, 222
Revoluția Industrială 188, 195, 212–215, 236, 238, 240, 242
Revoluția Iraniană 315, 343
Revoluția Mexicană 262, 263
revoluție științifică 149, **182–183**, 189
revoluțiile de la 1848 **218–219**
rezervații, nativi americani 204, 205
Rhodes, Cecil 242, 249
Rhodezia 323
Ricci, Matteo 174
Richard Inimă de Leu 107
Richmond 256, 257
Rin, fluviu 68, 209
Rivera, Diego de 154–155
roată, inventare 30
Robert Curthose 100
Robespierre, Maximilien de 206, 207
Rochambeau, general Jean-Baptiste 198
Roderick, rege al vizigoților 122
Rodos 39, 172
Roe, Thomas 175
Rollo 99, 100
Roma 62–63, 265
  Biserica creștină 86–87
  etruscii și ascensiune **64–65**
  Imperiul Bizantin 92
Roma, Tratatul de la (1957) 320, 321
romani 36, 57, 62–63, 102, 103
  apogeu al imperiului **68–69**
  expansiune **66–67**
  Imperiile de Apus și de Răsărit 63, **81**, 92–93
  Levantul antic 44–45
  prăbușire a Imperiului Roman de Apus 81, 90, 92, 105, 108–109
  și creștinism 86, 87
  și etrusci 64–65
romantism 188, **216–217**
Romanus I Diogenes, împărat 93
România 16, 266, 267, 268, 278, 284, 297, 321, 337
Rommel, feldmareșal Erwin 295, 303
Romulus și Remus 65
Roosevelt, Franklin 286, 330
Rosas, Juan Manuel de **262**
Rothan, rege al longobarzilor 109
Rousseau, Jean-Jacques 202
Ruisdael, Jacob van 184
Rum, Sultanatul de 120
rune 36
Rusia 192, 193, 218, 272
  emigrație 238, 239
  imperialism 240, 241, 242, 243, **246–247**, 250
  industrializare 230, 232, 233
  populație 347
  Primul Război Mondial 268–269, 274, 275, 278–279, 285
  războaie balcanice 266, 267
  războaie napoleoniene 208, 209, 210, 211
  război civil 280
  Revoluția Rusă 273, 275, **280–281**, 291
  socialism 234
  vikingi 99
  vezi și Uniunea Sovietică
Rusia Kieveană 99
Rwanda 323

S

Sabah 319
sabini 65
Sahara, deșert 25
Sahelanthropus 14
Saigo Takamori 254, 255
Saigon 328, 329
Sailendra, imperiu 134
Saladin 107
Salamina, bătălia de la 50, 58, 59, 62
Salonic 121, 278
Samaria 44, 45
Samarkand 130, 246
Samoa 140, 141
samurai 128, 149, 254
San Francisco 260, 286
San Lorenzo Tenochtitlán 52
San Marino 320
San Martín, José de 200, 201
Sanchi 73
Sankt-Petersburg 232
sanscrită 70
Santorini 31, 38, 39
São Vicente 153
Saqqara 30
Sarajevo 272, 275, 338
Saratoga, bătăiia de la 199
Sarawak 319
Sardinia 39, 66, 209, 265
Sardinia-Piemont 265
Sardis 59
Sargon din Akkad 32, 33
Sargon al II-lea al Asiriei 44, 49, 55
Sarnath 84
Sassanizi, dinastie 87, 93, 94, 95
sate **26–27**
sateliți 324–325, 344
Satsuma, revoltă 254, 255
Savoia 265
saxoni 81
Saxonia 192
sănătate publică 230, 231, 259
sărăcie 230, 231, 286–287, 323, 335, 340
Scandinavia, vikingi **98–99**
schimb biologic 158–159
Schimbul Columbian **158–159**
schimbări climatice 24, **42**, 79, 213, 334, 335
schimbări sociale 218, 231, 233, 327
Schleswig-Holstein 219, 264
Schlieffen, Alfred von 274
Schuman, Robert **321**
Scipio Aemillianus 67
Scipio Africanus 67
Scitia 50, 72
sclavie 152, 156, 157, 159, 189, 212
  abolire 196, 197, 200, 222–223, 238
  comerț transatlantic cu sclavi 196–197
  Războiul Civil American 256, 257
Scoția
  Covenanți 170
  Nova Scotia 156
  Reformă 167
  vikingi 99
scriere arabă 36
Seattle 340
segregare 322, 327
selecție artificială 24
seleuciz: 45, 48, 61, 66
Selim I, sultan 172, 173
Semiluna Fertilă 25
seminoli, război cu 205
Sennacherib al Asiriei 49
Serbia 120, 218, 266, 267, 268, 272, 275, 278, 284, 337, 338
Serrão, Francisco 163
Seul 316
Sevastopol, asediu 246
Sevilla 123, 293
Sèvres, Tratatul de la 273, 284
Sf. Bartolomeu, masacrul din noaptea **166**, 167
Sf. Laurențiu, fluviu 156, 192
Sfânta Elena 210
Sfântul Augustin 109
Sfântul Ioan 87
Sfântul Imperiu Roman **116–119**, 169
Sfântul Patrick 86, 87
Sfântul Pavel 86, 87
Sfântul Petru 86
Shakespeare, William 161
Shamshi-Adad 48
Shang, dinastie 37, **40–41**
Shangdu 132
Shanghai 252, 288, 289, 310, 311
Sher Șah Suri 176
Sherman, general William 257
Shiloh, bătălia de la 256
Shimabara, revoltă 175
Shivaji Bhonsle 176
Shona, regat 137
Shunzhi, împărat 178
Siberia 17, 21, 246, 247, 281, 290
Sicilia 62, 100, 105, 118, 119, 219, 265, 302, 303
  colonii grecești 39, 56, 57
  normanzi 99
  romani 66
siderurgie 212, 213, 215, 230, 232, 233, 260
Sidon 54, 60
Sierra Leone 322
Sikh, regat 224
Silla 125, 127, 128, 129
Sima Qian 76
Sinai, peninsulă 17, 27, 332, 333
Sinan 173
Sind 177
Singapore 242, 300, 301, 318, 319, 334
sionism 333
Siracusa 56, 64
Siraj-ud-Daula 225
Siria 60, 69, 93, 94, 95, 106, 172, 173, 279, 297, 332, 333, 334, 347
Siria–Palestina 44, 45
Sistem Continental 209, 210, 211
sisteme bancare 112, 113
sisteme de asistență socială 231
Sitting Bull 205
Sixt al IV-lea, papă 122
slavi 92, 93
Slovacia 297, 298, 337
Slovenia 338, 339
smartphone (telefon inteligent) 344
Smirna 284, 285
Smith, Adam 202
Smolensk, bătălia de la 211
Sobieski, Ioan, rege al Poloniei 173
socialism 234–235
Socrate 62
Solidaritatea 336
Soliman I (Magnificul), sultan 172,173
Solomon, insule 304
Somalia 315, 323
Somme, bătălia de pe 276–277
Song, dinastie 124, 126–127, 130, 132
Songhai, imperiu 137, 139
Spania 14, 249, 318, 321
  călătorii de explorare 150–151
  comerț cu mirodenii 162–163
  comerț cu sclavi 197
  creștinism 86
  cuceriri în Americi 152–155, 200, 201
  invazii islamice 90, 94, 95
  Războiul Civil Spaniol 270, 282, 292–293
  Războiul Peninsular 210, 211
  Reconquista **122–223**
  romani 66, 67, 68
  și America de Nord 156, 157, 191, 192, 242
  vizigoți 94, 95, 108–109, 122
Sparta 56, 57, 59, 62
Spiro 142, 143
Sputnik I 325
Sri Lanka 16, 84, 85, 125
Srivijaya 134, 135
St. Kitt 157
Stalin, Iosif Vissarionovici 281, 287, **290–291**, 297, 303, 312
Stalingrad, bătălia de la 295, 296, 297, 302, 303
Stanley, Henry 249
Staraia Ladoga 99
state baltice *vezi* Estonia; Letonia; Lituania
state confederate 256–257
state unioniste 256–257
Statele Unite
  al Doilea Război Mondial 294–295, 301, 302–307
  ca supraputere **312–313**
  cursă spațială **324–325**

drepturi civile și revolte studențești 327
expansiune 188, **204–205**, **260–261**
imigrație 230, 238, 239, 260, 261
industrializare 230, 233, 260, 251
intervenții în America Latină **330–331**
Marea Criză **286–287**
nativi americani **204–205**
populație 346
Primul Război Mondial 273, 275, 286
războaiele din Coreea 316, 317
războaiele din Golf 342, 343
războaiele din Vietnam 328–329
război civil 222, **256–257**
Războiul Rece **314–315**
Revoluția Agricolă 194, 195
Revoluția Americană **198–199**, 257
Revoluția Industrială 212–213
sclavie 222
Stări Generale 206, 207
Stephenson, George 214
Stilico 108
Stindardul din Ur **33**
Sucre, Antonio José de 200, 201
Sudan 323
Sudanul de Sud 323
Suedia 148, 169, 246, 321
Reformă 166, 167
și războaiele napoleoniene 208, 209, 211
suevi 81, 108
Suez, canal 236, 238, 248, 279, 332, 333
Suharto, general 319
Sui, dinastie 124, 126
Sukarno, Achmed 319
Sultanatul Ayyubid 107
Sumatra 134, 135
Sumer 30, 33, 36, 37
Sumitada, Omura 175
Sundjata, regat 136
sunniți 94
Sun Yixian (Sun Yat-sen) 253, 288
supraputeri **312–313**
Surat 163, 174
Surinam 184
Suryavarman al II-lea 125
Susa 50, 51
Sutton Hoo 109
Swan, râu 18
Sydney 221, 287

Ș

șeptel 194, 195
șerbi, emancipare 218, 232
șiiți 94
șomaj 286–287

T, Ț

Tahiti 141, 242
Taiku, reforme 128
Taiping, imperiu 252, 253
Taiping, revoltă 252, 253
Taira, clan 124
Taiwan 124 140, 243, 311, 315, 334
vezi și Formosa
Taiyun, bătălia de la 289
Taizong, împărat 126, 127
Taizu, împărat 126
Taj Mahal (Agra) 176, 177
Talavera, bătălia de la 210
tancuri 274
Tang, dinastie 90, 95, 107, 103, 124, **126–127**, 128,129, 134
Tannenberg, bătălia de la 275
Tanzania 47, 323
Tarawa 304, 305
Tariq ibn Ziyad 122
Tarquinia 64
Tarquinius Superbus, Lucius 67
Tasman, Abel 185, 220
Tasmania 18, 771
Taylor, Charles 327
tătari 114
târguri 112
Teba (Egipt) 34
Teba (Grecia) 38, 56
Teheran 343
tehnologie
cultivare a plantelor 22, 73, 24
globalizare 340
Revoluția Agricolă **194–195**
Revoluția Industrială **212–215**
revoluție în comunicații **344–345**
transporturi și comunicații 231, **236–237**
telecomunicații 231
telegraf 213, 236, 240
Temistocle 58
Temujin (Genghis Han) 131
Tenochtitlán 144, 154
Teodoric cel Mare 80, 108
Teotihuacán 78
Termopile, bătălia de la 50, 58
Teroarea iacobină 206, 207
Tertulian 86
Teruel, bătălia de la 292, 293
Tesalia 56, 60, 267
Texas 260, 261, 286
textile 212, 214, 215, 224, 233
Thailanda 85, 301, 319
Thera 31, 38, 39
Thermidor, puciul din luna 206
Tiahuanaco 79
Tianjin, bătălia de la 311
Tianjin, Tratatul de la 226, 227
Tiberius, împărat 69
Tibet 84, 103, 132
Tigru, fluviu 25, 30, 33, 48
Tilsit, Tratatul de la 246
Timbuktu 135, 136
Timorul de Est 318, 319
Timur 121, 131, 177
tipar 91, **164–165**, 344
Tippecanoe, bătălia de la 205
Tipu Sultan 225
Tir 42, 48, 54, 60
Tiryns (Tirint) 38
Tito, Josip Broz 339
Titus, împărat 45
Tlatilco 32
Tokugawa Ieyasu **180–181**
Tokugawa Yoshinobu 254
Tokugawa, shogunat 149, 175, 181, 254
Tokyo 254, 256, 304
Toledo 105, 122, 123
toltecі 144, 145
Tonga 140, 141
Tonkin, golf 329
Tordesillas, Tratatul de la **152**
Torres, strâmtoare 18
Toscana 219
totalitarism 273, 282
Toulouse 108
Toyotomi Hideyori 181
Toyotomi Hideyoshi 180, 181
Tracia 56, 58, 59, 60, 120
Trafalgar, bătălia de la 208
Traian, împărat 63, 68, 69
Transiordania 285, 332
Transoxiana 95,131
transporturi 212, 213, 230, 231, 233, **236–237**, 238
Transsiberian, cale ferată 232
tranșee, război de 274, 275, **276–277**
Trasimene, bătălia de la lacul 66, 67
„tratate inegale" 226
Tratatul de la Varșovia 314, 315
Trei Vasali, revolta celor 179
Trento, Concilul de la 166, 167
Trenton, bătălia de la 199
triburi ale stepei 82, 83
Tripla Antantă 268
Tripoli 107
Troia 38
Trotki, Lev 280, 281
Troyes 112
Troyes, Tratatul de la 111
trubaduri 105
Truman, Harry S. 306, 307
Tsushima, bătălia de la 241
Tucidide 57, 69
Tulunizi, dinastie 96
Tunis 173
Tunisia 66, 95, 96, 97, 302, 303, 323
Tupa Yupanqui 145
Turbane Galbene, răscoală 83
turci selgiucizi 90, 93, 97, 107, 120, 121
Turcia 272, 315, 321
Războiul de Independență 284
vezi și Anatolia; Imperiul Otoman
Turkana, lac 14, 15
Turkestan 126–127
Turkmenistan 337
Tuthmes al III-lea, faraon 35
Tutsi 323
turun 158, 159
Twain, Mark 241
Țara Sfântă **106–107**, 173, 238

U

U-boot (submarine) 302, 303
Ubaid, cultură 27
Ucraina 99, 280, 285, 290, 299, 321, 337
Uganda 323
uiguri 103
umbri 65
Ungaria 24, 120, 172, 173, 219, 284, 297, 315, 336
Uniunea Sovietică 234, 282, 292
ca supraputere **312–313**
criza rachetelor din Cuba 313, 330
cursă spațială **324–325**
economie izolaționistă 286, 287
epoca lui Stalin **290–291**
în al Doilea Război Mondial 290, 291, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 302–303
întemeiere 280, 281
prăbușire 234, **336–337**, 340
Războiul din Coreea 316, 317
Războiul Rece **314–315**
și China 288, 310
și războaiele din Vietnam 328
vezi și Rusia
universități 105
Ur 30, 32, 33, 49
Ur-Nammu, rege 32
Urban al II-lea, papă 106
URSS, *vezi* Uniunea Sovietică
Uruguay 201, 239, 240, 263
Uruk 27, 32, 36, 49
Utrecht, Tratatul de la 190

V

V-2, rachete 303, 324, 325
vaccinuri 259
valea Indului 23, 31, 32, 33, 36, 37, 70
vandali 80, 81, 92, 93, 108, 109
variolă 158, 159
Varșovia 209, 211, 303
Vasile al II-lea, împărat 93
Vatican 320
vânători-culegători 13, 20, 21, 22, 23, 24,26
Vendée, revolte din 206
Veneția 91, 92, 112, 113, 121, 160, 173, 219, 265
Venezuela 152, 262, 286, 331
independență 200, 201
Vera Cruz 154
Verdun, bătălia de la 274
Verdun, Tratatul de la 118
Vermeer, Johannes 184
Versailles, Tratatul de la 273, 284, 285
Vesalius, Andreas 161
Vespasian, împărat 45
Vichy, Regimul de la 297, 298, 299
Vicksburg, bătălia de la 256, 257
Victor Emanuel al II-lea, rege al Italiei 265

Victoria (Australia) 221, 239
Victoria, regină 242, 244
Viena 209, 219, 303
Viena, asediu 172, 173
Viena, Congresul de la 218
Viet Cong 329
Viet Minh 318, 319, 328
Vietnam 125, 134, 135, 243, 318, 319
  războaiele din Vietnam 312, 315, 327, **328–329**
Vijaya 125
Vijayanagara, regat 125
vikingi 90, **98–99**, 100, 109
Villa, Pancho 262, 263
Vinland 98
Visby, Tratatul de la 112
Visconti, familie 112
Visul american 238, 313
vite 260, 261
vizigoți 80, 81, 90, 108, 122
Vladimir, cneaz al Kievului 99
Vladivostok 246
Voivodina 339
Voltaire 202, 203
vot 231, 273
vot pentru femei 231, 273

W

Wagner, Richard 215
Wagram, bătălia de la 210
Waitangi, Tratatul de la 220, 239
Wake, insulă 300, 301
Walesa, Lech 336
Wall Street, crahul de pe 273, 286, 287
Wang Kon 125
Wang Mang, împărat 83
Wanli, împărat 178
Washington, George 192, 198, 199
Waterloo, bătălia de la 210, **211**
Watt, James 214
Wei, regat 82
Wellesley, Arthur, duce de Wellington 210, **211**
Wellington 220
Wells, catedrală 105
Wessex 109
Wilderness, bătălia de la 256
Wilhelm al II-lea, kaizer 268, 269
William Cuceritorul 100, 101
William Rufus 100
William Spadă-Lungă 100
Williamsburg, bătălia de la 256
Wilson, Woodrow 285
Wittenberg 166
Wolfe, general James 192
Wollstonecraft, Mary 202
Wu Di, împărat 83
Wu, regat 81, 82
Wuhan, bătălia de la 289

X

Xavier, Francis 175
Xerxes I al Persiei 50, 58, 59
Xi'an, incident 289
Xia, dinastie 40
Xianfeng, împărat 226
Xiang, râu 75
Xiangjiang, bătălia de pe râul 311
Xianyang 74
Xianzong, împărat 127
Xin, dinastie 83
Xinhai, revoluție 253
Xinjiang 103
Xiongnu 82, 83
Xuan Loc 329
Xuande, împărat 178

Y

Yamana, clan 180
Yarmuk, bătălia de la 93
Yashan, bătălia de la 132
Yazdegerd al III-lea, șah 95
Yehuling, bătălia de la 130
Ying Zheng 74, 75
Yokohama 255
Yom Kippur, război 333
Yongle, împărat 178, 179
York 99
Yorktown, bătălia de la 198
Ypres, bătăliile de la 274
Yuan, dinastie/imperiu 124, 128, 130, **132–133**
Yucatán, peninsulă 144
Yueshi, cultură 40
Yukon 239
Yupanqui 145
Yupik 20
Yusuf, Emir 122

Z

zaibăr 158, 196
Zair 323
Zakros 39
Zama, bătălia de la 67
Zambezi, fluviu 240
Zambia 15
Zapata, Emiliano 262, 263
zapoteci 37, **78**
Zaragoza, Tratatul de la 152, 163
Zeng Guofan 253
Zengi 106
Zhang Qian 102
Zheng He, amiral **178**
Zhengtong, împărat 178, 179
Zhou, dinastie **40**, 75
Zhu Wen 127
Zhu Yuanzhang 124, 133
Zidul Berlinului 313, 336
Zimbabwe 137, 323
zoroastrism 87
zuluși 243, 249

MULȚUMIRI

Dorling Kindersley ține să mulțumească următoarelor persoane pentru ajutorul dat la pregătirea acestei cărți: Ann Baggaley, Carron Brown, Thomas Booth, Chris Hawkes, Cecile Landau și Justine Willis pentru asistență editorială; Chrissy Barnard, Amy Child, Phil Gamble și Renata Latipova pentru asistență design; Steve Crozier pentru retușare imagini; Katie John pentru corectura; și Helen Peters pentru indice.

DK India ține să le mulțumească lui Arpita Dasgupta, Tina Jindal, Rupa Rao și Isha Sharma pentru asistență editorială; lui Simar Dhamija și Mcenal Goel pentru asistență design, lui Ashutosh Ranjan Bharti, Deshpal Dabas, Mohammad Hassan, Zafar Ul Islam Khan ș. Lokamata Sahu pentru asistență cartografică; lui Shanker Prasad și Mohd Rizwan pentru asistență DTP.

Editorul ține să mulțumească următorilor pentru acordarea permisiunii de a le reproduce fotografiile:
(Legendă: d – deasupra; j – dedesubt/jos, c – centru; pd –plan depărtat; st – stânga; dr – dreapta; s – sus)

2 **Alamy Stock Photo:** Science History Images. **4 Getty Images:** De Agostini Picture Library (sdr). **Robert Gunn:** Prin amabilitate Jawoyn Association (sst). **5 Alamy Stock Photo:** The Granger Collection (sdr). **Getty Images:** Photo Josse / Leemage (sst). **6 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (sdr). The Metropolitan Museum of Art: Donație John Stewart Kennedy, 1897 (sst). **7 Getty Images:** Galerie Bilderwelt (sst). **8–9 Bridgeman Images:** Pictures from History. **10–11 Robert Gunn:** Prin amabilitate Jawoyn Association. **12 Alamy Stock Photo:** The Natural History Museum (sst). **Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / De Agostini (c). **13 Bridgeman Images:** Peșterile de la Lascaux, Dordogne, Franța (cdr). **Science Photo Library:** ER Degginger (sst). **14 Alamy Stock Photo:** Puwadol Jaturawutthichai (cdr). **Dorling Kindersley:** Oxford Museum of Natural History (cd). **15 akg-images:** CDA / Guillemot (cdr). **Science Photo Library:** John Reader (sdr). **17 Alamy Stock Photo:** Chronicle (jdr); Paul Fearn (c). **18 Getty Images:** Kerry Lorimer (cst). **18–19 Robert Gunn:** Prin amabilitate Jawoyn Association. **21 Alamy Stock Photo:** Phil Degginger (cs:). **22 © CNRS Photothèque:** © C. Jarrige (cj). **Dorling Kindersley:** The Museum of London (cstd). **23 akg-images:** Bible Land Pictures / Jerusalim Foto: Z. Radovan (t). **Alamy Stock Photo:** blickwinkel (cdr). **24 Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / De Agostini (c). **26 Getty Images:** DEA / A. De Gregorio / De Agostini (sst). **27 Alamy Stock Photo:** www.BibleLandPictures.com (jst). **28–29 Getty Images:** De Agostini Picture Library. **30 Dorling Kindersley:** University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology (cstd). **Getty Images:** Kitti Boonnitrod (cdrd). **31 Alamy Stock Photo:** World History Archive (sc). **Getty Images:** Leemage (cdrj). **32 Bridgeman Images: Muzeul Irak**, Bagdad (jdr). **33 Dreamstime.com:** Kmiragaya (jdr). **35 Getty Images:** Art Media / Print Collector (jst). **36 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (jdr). **Dorling Kindersley:** The University of Aberdeen (jst). **37 Alamy Stock Photo:** Kylie Fliway (jdr). **39 Getty Images:** DEA / G. Nimatallah / De Agostini (sc, jd,). **40 Alamy Stock Photo:** World History Archive (c). **42 Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / De Agostini (cst). **42–43 Getty Images:** De Agostini Picture Library. **44 Getty Images:** Nathan Benn (jst). **45 Getty Images:** Dea / A. Dagli Orti / DeAgostini (cstd). **46 Alamy Stock Photo:** imageBROKER (cst). **Bridgeman Images:** Musee des Antiquites Nationales, St.-Germain-en-Laye, Franța (cdr). **47 Alamy Stock Photo:** robertharding (cdrj); The Print Collector (sst). **48 Getty Images:** Dea / G. Dagli Orti / DeAgostini (jst). **49 Alamy Stock Photo:** MuseoPics - Paul Williams (jst). **50 akg-images:** Erich Lessing (jc). **51 Bridgeman Images:** (jdr). **52 Getty Images:** Ernesto Benavides / AFP (sdr). **53 Getty Images:** Werner Forman / Universal Images Group (jdr). **54–55 Alamy Stock Photo:** Lanmas. **54 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (jc); North Wind Picture Archives (cstd). **57 Bridgeman Images:** Pictures from History (c). **58 Getty Images:** CM Dixon / Print Collector (cstj). **59 Bridgeman Images:** Werner Forman Archive (jdr). **60 Getty Images:** Leemage (jst). **62 Alamy Stock Photo:** Konstantinos Tsakalidis (cstd). **Dorling Kindersley:** The University of Aberdeen (c). **63 Getty Images:** Michael Dunning (sst). **Photo Scala, Florența:** Prin amabilitate Ministero Beni e Att. Culturali e del Turismo (cdr). **64 Alamy Stock Photo:** ART Collection (jc). **65 Getty Images:** DEA / G. Nimatallah / De Agostini (ccr). **66 Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / De Agostini (cdrj). **68 Getty Images:** Dea / A. Dagli Orti / De Agostini (jc). **69 Getty Images:** Chris Hellier / Corbis (jdr). **70 Alamy Stock Photo:** Angelo Hornak (cst). **70–71 Alamy Stock Photo:** MCLA Collection. **73 Alamy Stock Photo:** Dinodia Photos (;st); Robert Preston Photography (sdr). **74 Getty Images:** UniversalImagesGroup (jst). **76 Alamy Stock Photo:** David Davis Photoproductions (cst); Yong nian Gui (jst). **76–77 Alamy Stock Photo:** Oleksiy

Maksymenko Photography. **78 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (cst). **81 Getty Images:** DEA Picture Library (cd, jdr). **82 Bridgeman Images:** Pictures from History (cdr). **84 Bridgeman Images:** Pictures from History / David Henley (jst). **86 akg-images:** André Held (jc). **87 123RF.com:** Lefteris Papaulakis (jc).**88–89 Getty Images:** Photo Josse / Leemage. **90 Alamy Stock Photo:** ian Dagnall (c). **Dreamstime.com:** Sean Pavone / Sepavo (csld). **91 Alamy Stock Photo:** ART Collection (sst). **Bridgeman Images:** Ancient Art and Architecture Collection Ltc. (cdr). **93 Getty Images:** Werner Forman / Universal Images Group (jst); Universal History Archive (jdr). **94 123RF.com:** Mikhail Markovskiy (jdr). **Bridgeman Images:** Colecție privată / Archives Charmet (jst). **96 akg-images:** Pictures From History (jc). **97 The Metropolitan Museum of Art:** Theodore M. Davis Collection, Bequest of Theodore M. Davis, 1915 (sdr). **98 Getty Images:** Kristin Piljay (jc). **Michael Czytko,** www.finemodeiships.com: (ccrj). **100 Alamy Stock Photo:** Pere Sanz (cst). **100–101 Getty images:** DEA Picture Library. **103 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (jdr). **Getty Images:** Photo Josse / Leemage (ss:). **105 Alamy Stock Photo:** Kumar Sriskandan (jdr). **Getty Images:** Leemage (sst). **107 Getty Images:** Photo Josse / Leemage (jdr). **108 Bridgeman Images:** Basilica di San Giovanni Battista, Monza, Italia / Alinari (cstd). **Getty Images:** CM Dixon / Print Collector (c). **109 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (dr); Chris Pancewicz (ss:). **111 Alamy Stock Photo:** The Picture Art Collection (jd:). **113 Getty images:** Ann Ronan Pictures / Print Collector (jdr). **RMN:** RMN-Grand Palais (Musée Cluny) / Jean-Gilles Berizzi (c). **115 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (sst). **116–117 Bridgeman Images:** Musée Conde, Chantilly, Franța. **117 Bridgeman Images:** Pictures from History (jc). **Getty Images:** Imagno (cdr). **119 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Inc (sst). **120 akg-images:** (c). **122 Alamy Stock Photo:** MCLA Collection (jc). **123 Alamy Stock Photo:** Jon Bower Spain (cdrj). **124 Bridgeman Images:** De Agostini Picture Library / G. Dagli Orti (est, edrd). **125 Alamy Stock Photo:** Ariadne Van Zandbergen (sst); ephotocorp (cdrj). **127 Alamy Stock Photo:** Images & Stories (jdr). **128 akg-images:** Pansegrau (sst). **129 Getty Images:** DEA Picture Library (jdr). **130 Getty Images:** Heritage Images (jst). **132 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (jdr). **134 Getty Images:** photographer (jdr); foto: Pam Susemiehl (jst). **136 Getty Images:** Werner Forman / Universal Images Group (jc). **138–139 Getty Images:** Print Collector. **139 Bridgeman Images:** Bibliothèque Nationale, Paris, Franța (jdr). **Getty Images:** Werner Forman / Universal Images Group (edrd). **141 Alamy Stock Photo:** Regula Heeb-Zweifel (jdr). **Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa:** (c). **142 Alamy Stock Photo:** Science History Images (sdr). **Getty Images:** Mladen Antonov (jc). **145 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (jst).**146–147 Alamy Stock Photo:** The Granger Collection. **148 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (sst). **149 Dorling Kindersley:** Maidstone Museum and Bentliff Art Gallery (sst); Whippic Museum of History of Science, Cambridge (cdr). **151 Alamy Stock Photo:** The Granger Collection (jdr). **153 Alamy Stock Photo:** INTERFOTO (sdr). **154 Getty Images:** Fine Art Images / Heritage Images (cst). **154–155 Photo Scala, Florența:** Photo Schalkwijk / Art Resource / © Banco de México Diego Rivera Frida Kahlo Museums Trust, Mexic, D.F. / © DACS 2018. **157 Getty Images:** adoc-photos (jdr). **158 Bridgeman Images:** Granger (jc). **159 Alamy Stock Photo:** The Granger Collection (jst). **160 Alamy Stock Photo:** World Photo Collection (c). **Bridgeman Images:** British Library, Londra, MB / © British Library Board. Toate drepturile rezervate (csld). **161 Bridgeman Images:** (cdr). **Wellcome Images http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/:** (sst). **162 Bridgeman Images:** Pictures from History (jc). **163 Getty Images:** PHAS / UIG (cdrj). **164–165 Alamy Stock Photo:** Science History Images. **164 Alamy Stock Photo:** Falkensteinfoto (jst). **Bridgeman Images:** British Library, Londra, MB (est). **166 Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / De Agostini (je). **167 Alamy Stock Photo:** FineArt (jdr). **168–169 Bridgeman Images:** Deutsches Historisches Museum, Berlin, Germania / © DHM. **169 Getty Images:** DEA Picture Library (jdr). **170 Getty Images:** DEA / G. Nimatallah / De Agostini (cstd). **171 Getty Images:** The Print Collector (jdr). **172 Getty Images:** De Agostini Picture Library (jst). **173 Bridgeman Images:** Colecție privată / Archives Charmet (jdr). **174 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (sst). **Bridgeman Images:** Colecție privată (c). **175 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (cdr). **Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / Deagostini (ast). **177 akg-images:** (js:). **Alamy Stock Photo:** Dinodia Photos (sdr). **178 Bridgeman Images:** (sst). **Getty Images:** DEA / A.C. Cooper (jdr). **180 Getty Images:** De Agostini Picture Library (sst). **181 Bridgeman Images:** Pictures from History (jst). **182–183 Getty Images:** Fine Art Images / Heritage Images. **183 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (cd). **Library of Congress, Washington, D.C.:** map55000728 (jdr). **184 Rijksmuseum, Amsterdam:** Achiziție cu sprijin Rembrandt Association (jc). **185 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (jst). **186–187 The Metropolitan Museum of Art: Donație** John Stewart Kennedy, 1897. **188 Alamy Stock Photo:** Science History Images (cst). **Boston Tea Pary Ships & Museum, Historic Tours of America, Inc:** (cdrd). **189 Alamy Stock Photo:** Ar: Collection 2 (cdr); Science History Images (sst). **190 Getty images:** Edward Gooch (sdr). **193 akg-images:** (jdr). **194 Dorling Kindersley:** Museum of English Rural Life, The University of Reading (cst). **Rijksmuseum, Amsterdam:** (sst). **195 Alamy Stock Photo:** The Protected Art Archive (cdr). **Getty Images:** Photo12 / UIG (sst). **196 Getty Images:** Universal History Archive (ist). **197 Alamy Stock Photo:** North Wind Picture Archives (jdr). **198 Yale University Art Gallery:** (jc). **199 The Metropolitan Museum of Art:** Donație John Stewart Kennedy, 1897 (jdr). **201 Getty Images:** De Agostini Picture Library (sc); UniversalImagesGroup (sdr). **202 Bridgeman Images:** Museum of Art, Serpuhov, Rusia (cst). **202–203 Bridgeman Images:** Musée National du Chateau de Malmaison, Rueil-Malmaison, Franța. **204 Library of Congress, Washington, D.C.:** LC-DIG-ppmsca-09855 (jc). **205 Getty Images:** Photo Josse / Leemage (scr). **206 Bridgeman Images:** Colecție privată (jc). **207 Bridgeman Images:** Galerie Dijol, Paris, Franța (sdr). **209 Getty Images:** John Parrot / Stocktrek images (jdr); Peter Willi (cstj:. **211 Getty Images:** Ann Ronan Pictures / Print Collector (cdrj); Fine Art Images / Heritage Images (jdr). **212 Alamy Stock Photo:** North Wind Picture Archives (sst). **Getty Images:** Science & Society Picture Library (cstj). **213 Getty Images:** Science & Society Picture Library (sst); ullstein bild Dtl. (cdr). **214 Getty Images:** Science & Society Picture Library (sst). **215 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (sdr). **Dorling Kindersley:** National Railway Museum, York / Science Museum Group (cdrj). **216 Alamy Stock Photo:** AF archive (jst); Granger: Historical Picture Archive (cst). **216–217 Getty Images:** Photo Josse / Leemage. **218 Bridgeman Images:** Bibliotheque Nationale, Paris, Franța / Archives Charmet (sdr). **Getty Images:** Fine Art Images / Heritage Images (jc). **220 Getty Images:** Universal History Archive (cst). **222–223 Provenance , Galerie Nader Pétion Ville Haiti:** Colecție Jean Walnard Dorneval, Arcabaie Haiti. **222 Rex by Shutterstock:** The Art Archive (est). **224 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (jc). **225 akg-images:** Pictures From History (jdr:. **226 Alamy Stock Photo:** Science History Images (sc). **227 Getty Images:** PHAS / UIG (sdr). **228–229 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn. **230 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Historical (c). **Rex by Shutterstock:** Roger-Viollet (cstd). **231 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (cdr). **Getty Images:** W. Brown / Otto Herschan (ssl). **233 akg-images:** (c). **234 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (jst). **Getty Images:** Schöning / uLstein bild (cst). **234–235 Bridgeman Images:** Musée de la Ville de Paris, Musée Carnavalet, Paris, Franța. **236 Getty Images:** Stefano Bianchetti (est). **237 Getty Images:** Stock Montage / Hulton Archive (dr). **238 Getty Images:** DEA Picture Library / DeAgostini (cj:. **240 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (cj); The Granger Collection (estd). **241 Alamy Stock Photo:** INTERFOTO (c). **Getty Images:** Sean Sexton (sdr). **242 Bridgeman Images:** © Look and Learn (jc). **243 Getty Images:** Hulton Archive (jdr). **244 Dorling Kindersley:** © The Board of Trustees of the Armouries (cst). **244–245 Getty Images:** Popperfoto. **246 Getty Images:** UniversalImagesGroup (sst). **247 Getty Images:** Sovfoto / UIG (jdr). **248 akg-images:** Pictures From History (sst). **250 Alamy Stock Photo:** Photo 12 (jst). **Rex by Shutterstock:** Universal History Archive (c). **250–251 Rex by Shutterstock:** Granger. **252 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Historical (jc); Paul Fearn (sdr). **255 Alamy Stock Photo:** Artokoloro Quint Lox Limited (jdr). **256 Getty Images:** Buyenlarge (jst). **258–259 Getty images:** Bettmann. **259 Alamy Stock Photo:** The Granger Collection (c). **Getty Images:** Bettmann (jdr). **260 Getty Images:** Bettmann (cdr). **262 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (sst). **Getty Images:** Leemage (sdr). **264 akg-images:** (sst). **267 Alamy Stock Photo:** Chronicle (jdr); Paul Fearn (jc). **269 Getty Images:** Culture Club (jdr); ullstein bild Dtl. (jst). **270–271 Getty Images:** Galerie Bilderwelt. **272 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (cstd); Pictorial Press Ltd (cst). **273 Alamy Stock Photo:** Science History Images (sst). **Getty Images:** Sovfoto / UIG (cj); Universal History Archive (cd:). **274 Alamy Stock Photo:** Universal Art Archive (jdr). **276 Dorling Kindersley:** Imperial War Museum, Londra (cstj). **Getty Images:** Buyenlarge (jst). **276 -277 Getty Images:** UniversalImagesGroup. **278 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (jc). **279 Getty Images:** Time Life Pictures (cdrj). **281 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (jdr). **282 Getty Images:** Keystone (cst); Universal History Archive (jst). **282–283 Mary Evans Picture Library. 285 Alamy Stock Photo:** Photo 12 (jdr). **Getty Images:** Keystone-France (cstd). **287 Alamy Stock Photo:** Science History Images (jst). **288 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (jst). **290 Bridgeman Images:** Pictures from History / Woodbury & Page (js:). **291 Getty Images:** Print Collector (jdr). **292 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (c). **Getty Images:** Keystone-France (jdr). **294 Bridgeman Images:** Pictures from History (ccr). **Getty Images:** Bettmann (cst). **295 Alamy Stock Photo:** dpa picture alliance (cdrj). **Getty Images:** Bettmann (sst). **297 Alamy Stock Photo:** 502 collection (cst). **Getty Images:** Hulton Archive (jdr). **299 akg-images:** (idr). **Getty Images:** Galerie Bilderwelt (cstd). **300 Getty Images:** Universal History Archive / UIG (st). **301 Getty Images:** Bettmann (jdr). **302 Alamy Stock Photo:** Prisma by Dukas Presseagentur GmbH (jdr). **Getty Images:** Central Press (jst). **305 Getty Images:** Apic / Retired (jst). **306–307 Muzeul Memorial al Păcii, Hiroshima:** Shigeo Hayashi. **306 Getty Images:** Universal History Archive / UIG (jdr). **307 Getty Images:** Prisma by Dukas (jdr). **308 Getty Images:** Central Press (jst). **310 Alamy Stock Photo:** age fotostock (jdr). **Getty Images:** Print Collector (ast). **312 Alamy Stock Photo:** Science History Images (cstd). **Bridgeman Images:** Peter Newark Military Pictures (c). **313 akg-images:** (sst). **Dorling Kindersley:** Stewart Howman / Dream Cars (cdrj). **314 Getty Images:** jondpatton (jdr). **317 Alamy Stock Photo:** robertharding (sdr). **Getty Images:** RV Spencer / Interim Archives (jst). **319 Alamy Stock Photo:** World History Archive (jdr); Penny Tweedie (est). **321 Alamy Stock Photo:** Shawshots (sst). **Getty Images:** Jon Feingersh (jdr). **323 Getty Images:** Louise Gubb (jst). **324 Getty Images:** Science & Society Picture Library (jc). **325 Getty Images:** Science & Society Picture Library (jdr). **326–327 Getty Images:** Bettmann. **327 Getty Images:** Fototeca Storica Nazionale (cdr). **328 Alamy Stock Photo:** World History Archive (sst). **329 Getty Images:** Dirck Halstead (jdr). **331 Getty Images:** Bettmann (sdr, jst). **332 Getty Images:** Muammar Awad / Anadolu Agency (sst). **334 123RF.com:** danielvtung (cst). **Alamy Stock Photo:** Classicstock (estd). **335 Alamy Stock Photo:** eye35.pix (sc); PJF Military Collection (cd:j). **336 Getty Images:** Gerard Malie (cstj). **337 Getty Images:** Wally McNamee (jdr). **339 Getty Images:** David Turnley / Corbis / VCG (est). **340–341 Getty Images:** James Sobright **340 Getty Images:** Ulrich Baumgarten (jst) **Rex by Shutterstock:** Dennis M. Sabangan / EPA (ul). **343 U.S. Air Force:** (cst). **344 Getty Images:** Science & Society Picture Library (cst). Stefan Wermuth / AFP (jst). **344–345 Getty Images:** Jerry Cooke. **346 Getty Images:** Allan Baxter: (cj). **348–349 Alamy Stock Photo:** Science History Images. **350 Dorling Kindersley:** Gary Ombler / Oxford Museum of Natural History (jst). **Getty Images:** Science & Society Picture Library (sdr). **350–351 Alamy Stock Photo:** Andia (jdr). **352 Alamy Stock Photo:** jstickwinkel (s). **353 Alamy Stock Photo:** Constantinos Iliopoulos (sst); Florian Neukirchen (jdr). **354–355 Getty Images:** Frans Selhes (j. **355 Getty Images:** DEA / G. Dagli Orti / De Agostini (sst). **356 Getty Images:** Leemage / UIG (jst). **357 Alamy Stock Photo:** RF Company (sdr). **Getty Images:** DEA / Ara Guler / De Agostini (jc). **358 Getty Images:** Apic / Retired / Hulton Archive (sdr). **359 Alamy Stock Photo:** Konstantin Kalishko (jst). **Getty Images:** Werner Forman / Universal Images Group (sdr). **360 Alamy Stock Photo:** Lanmas (jst). **361 Alamy Stock Photo:** eFesenko (jst). **Bridgeman Images:** Christie's Images (sd:).

Toate celelalte imagini © Dorling Kindersley

Pentru informații suplimentare, vezi: www.dkimages.com